VETUS, ET NOVA ECCLESIÆ DISCIPLINA CIRCA BENEFICIA, ET BENEFICIARIOS,

IN TRES PARTES DISTRIBUTA,

Variisque Animadversionibus locupletata;

AUCTORE, EODEMQUE INTERPRETE

LUDOVICO THOMASSINO

Oratorii Gallicani Presbytero;

EDITIO OMNIUM NOVISSIMA,

Et accurate emendata,

Cui adjectus est

TRACTATUS BENEFICIARIUS

FR. CÆSARII MARIÆ SGUANIN

Pro indemniter salvandis Juribus SANCTÆ MATRIS ECCLESIÆ quoad BENEFICIA ECCLESIASTICA.

TOMUS SEXTUS.

UBI AGITUR

LIB. III. De pluralitate Beneficiorum, de Commendis, de Dispensationibus, de præcipuis Officiis Episcoporum, de Residentia, de Conciliis, de Comitiis Cleri & Regni, de Synodis, de Visitationibus, de Prædicatione, de Pauperum Tuitione, de Exercitio Jurisdictionis.

OPUS EX SANCTIS PATRIBUS, EX CONCILIIS,

Ex quorumque temporum Historiis decerptum.

NEAPOLI MDCCLXXII.

EXPENSIS GREGORII P. & MICHAELIS F. STASI

Ex Typographia de Dominicis

PUBLICA AUCTORITATE, ET PRIVILEGIO.

INDEX CAPITUM

HUJUS TOMI SEXTI.

In quo agitur, De Pluralitate Beneficiorum. De Commendis. De Dispensationibus. De præcipuis officiis Episcoporum. De Residentia. De causis canonicis & justis non residendi. De Conciliis. De Comitiis Regni. De Comitiis Cleri. De Synodis Diœcesanis. De Visitationibus. De Prædicatione. De Pauperum tuitione. De Exercitio Jurisdictionis.

De Pluralitate Beneficiorum.

De Commendis.

De Dispensationibus.

De Residentia.

De legitimis canonicæ Residentiæ exceptionibus, primo de Legationibus, & de commoratione in Aula Regia.

De Romana Peregrinatione.

De Synodo extraordinaria Episcoporum, qui in urbe Regia reperiebantur.

De Conciliis Provincialibus, Universalibus, seu Nationalibus. De Comitiis Cleri Generalibus. De Comitiis Regni.

Quibus cautionibus muniendi sint Episcopi, qui in Aula frequentes sunt? Quibus ibi honoribus jam olim afficerentur?

De residentia Episcoporum, dum lues, dum persecutio grassabatur.

Absoluti a residentia Professores, Studentes, Canonici aliqui.

De Synodis Diœcesanis.

De perlustrandis visitandisque ab Episcopis & Metropolitano Diœcesibus & Provinciis.

CAP.

De Prædicatione.

De tuitione Viduis, Orphanis & calamitosis omnibus ab Episcopo impendenda.

Illis qui in vinculis erant, & reis tuitio Ecclesiæ impensa.

De Jurisdictione Episcopali, caritati potissimum & animarum saluti serviente.

dovæo

PARTIS

PARTIS SECUNDÆ
LIBER TERTIUS,
IN QUO AGITUR
DE PLURALITATE BENEFICIORUM.

De Commendis. De Dispensationibus. De præcipuis officiis Episcoporum. De Residentia. De causis canonicis & justis non residendi. De Conciliis. De Comitiis Regni. De Comitiis Cleri. De Synodis Diœcesanis. De Visitationibus. De Prædicatione. De Pauperum tuitione. De Exercitio Jurisdictionis.

DE PLURALITATE BENEFICIORUM.

CAPUT I. P.1.l.2.c.45.

De pluralitate Beneficiorum per quinque priora sæcula.

I. Generales causæ, quæ veterem disciplinam muniebant adversus pluralitatem Beneficiorum. Primum necessaria Clericorum omnium residentia.

II. Cuique Clerico certa adsignata munia.

III. Non alii reditus, quam in distributionibus.

IV. Res omnes in commune possidebantur.

V. Nec necessaria deerant Clericis, nec superflua redundabant ulla.

VI. Omnium sustentatio egenorum Ecclesiæ commendata erat.

VII. Eversa ante necessario omnis ea disciplinæ ratio, quam plura quisquam unus obtineret Beneficia.

VIII. De Episcopo duarum Civitatum.

IX. Aut duos regente Episcopatus, in unum compaginatos ad Ecclesiæ utilitatem.

X. Damnatur in Concilio Chalcedonensi pluralitas Beneficiorum, & ad priorem Ecclesiam suam rejicitur Beneficiarius.

XI. Conceditur ibi tamen, ut ab Ecclesia diruta ad aliam migretur.

XII. Vaga ibidem prohibentur ordinationes, quibus Clerici nulli affiguntur Ecclesiæ.

XIII. Clericus uni Episcopo, unique addictissimus Ecclesiæ, plura non poterat accumulare sibi Beneficia.

XIV. B. Basilius Episcopum transtulit, & gemini Episcopatus illi curam mandavit.

XV. Idque in Concilio Provinciali factum est, & ad Ecclesiæ commodum.

XVI. Nonnulla in eam dispensationem adnotantur.

XVII. An a B. Paulo damnata sit spiritalis hæc bigamia?

XVIII. XIX. Commendæ Episcopatuum vacantium ad tempus tantum erant, & ad Ecclesiæ necessitatem.

QUÆ sæpius jam supra perstricta est Beneficiorum residentia, & de qua prolixior suo infra loco instituetur a nobis disputatio, ea jam non leve præjudicium est adversus Beneficiorum pluralitatem accurate hic nunc disceptandam. Palam est enim residere in singulis non posse, cui plura sunt Beneficia. Cum ergo suis quique residere in Ecclesiis tenerentur Clerici, quibus suæ illos affixerat ordinatio, ut supra demonstratum est: ne fieri quidem poterat, plura ut in singulos Beneficia conferrentur, cum pluribus in Ecclesiis vel Civitatibus sedem habere non possent uno eodemque tempore.

II. Nec ad præsentiam tantum corporis pertinebat lex residentiæ, sed ad functiones sacras quæ in iis locis obeundæ essent, & quæ nisi uno in loco obiri non possent. Ita residere nemo nisi in una poterat Ecclesia.

Adde quod Beneficium ab Ordine non divelleretur, nec nisi collato Ordine conferretur Beneficium, nec alia esset Beneficii collatio, quam Ordinatio. Ergo cum rite unus unum Ordinem exercere possit, non plures: rite unus unum gerebat Beneficium, non plura.

III. Reditus Beneficiorum meris constabant distributionibus, seu sportulis, ut delibatum alicubi jam est, utque infra Parte III. operosius declarabitur. Quorsum ergo plura quis sibi accumulasset Beneficia, cum præsentibus tantum & officio fungentibus hæ sportulæ dispensarentur?

IV. Bona Ecclesiæ temporalia tum omnia in commune possidebantur, uti nunc in Cœnobiis & Congregationibus plerisque, sive Monasticis, sive Clericalibus. At ea ratio non possidendi nisi in commune, manifeste declarat, ne fieri quidem potuisse, ut unus plurium portiones vel distributiones obtineret, aut ut plurium Congregationum parte aliqua donaretur reditnum.

V. Quanquam non idem modus, nec mensura eadem esset, sed pro cujusque labore; servabantur tamen religiosissime illæ leges, quas paupertatis amor, quas caritas pauperum dictavit, nulli ut quidquam necessarium deesset, nulli ut superesset ultra necessarium; cum nemini superflua aggerari possent, quin alii necessariis fraudarentur. His ita constitutis, ne in mentem quidem venire poterat cuiquam, ut pluribus vellet se donari Beneficiis.

VI. Nec Clericorum tantum suorum Ecclesiæ unicuique incumbebat sustentatio, sed pauperum etiam, orphanorum, viduarum, sanctimonialium, omnium denique, quibus in omnia Ecclesiæ bona jus erat, solo nomine paupertatis. Vel ditissimas ergo Ecclesias ad tantam alendorum pauperum multitudinem exarescere necesse erat, & vix ad necessaria subsidia singulis suppeditanda sufficere, nedum ad supervacaneos reditus cuiquam permittendos.

VII. Non potuit ergo serpere in Ecclesias pluralitas Beneficiorum, nisi ubi exolescere cœperunt primigeniæ leges, ususque sanctissimi priorum sæculorum. 1. Postquam Clericis minoribus relaxata est obedientiæ regula. 2. Postquam ordinari vel attonderi cœpere Clerici, sine ullo minorum Ordinum, atque adeo sine ulla quam in Ecclesia obirent functione. 3. Postquam collati sunt Ordines illis etiam, qui nulli Ecclesiæ astringerentur. 4. Postquam Beneficiariis non distributiones tantum, sed & agri ac prædia cœpere distribui, secto in portiones Ecclesiæ patrimonio. 5. Postquam non in commune tantum, sed privatim cœpere possideri bona Ecclesiæ. 6. Postquam non amplius spectata est Ecclesia ut pauperum omnium procuratrix altrixque, quos tamen frugaliter & modice aleret, quo superesset quod in egenorum omnium alimenta refunderetur. Hæc omnia novata sunt pedetentim in temporali & spiritali administratione Ecclesiæ; unde emersit illa portentosa in Cleri disciplina fœditas, de qua dolent gemuntque mirum in modum pii & cordati omnes alios rebus necessariis destitui, dum alii sacras opes & patrimonia pauperum otio & luxu diffluentes dilapidant.

VIII. Nec me fugit Episcopos Provinciæ Europæ Concilio Generali Ephesino libellum obtulisse, ut suus sibi mos antiquus perpetuaretur, quo quilibet solebat Episcopus binos ternosve regere Episcopatus (1): *Vetus mos viget in Provinciis Europæ, quod singuli Episcopi duos vel tres sub se habent Episcopatus. Unde Heraclea Episcopus sub se habet Heracleam & Panion: Episcopus autem Byzeræ sub se Byzen & Archadiopolin; Cœlensis vero similiter habet Cœlen & Cal-*

(1) Conc. Eph. Act. 7.

Calliopolin: porro Episcopus Sabsadiæ sub se habet Sabsadiam & Aphrosiadem. Usum eum antiquissimum confirmavit Synodus, propterea quod vetustæ consuetudines vim legis obtineant: *Et sanctis Canonibus & externis legibus, quæ veterem consuetudinem jubent vim legis habere, nihil innovandum in Europæ civitatibus, sed juxta veterem consuetudinem gubernentur ab Episcopis, a quibus & olim.*

IX. Nec tamen hinc sibi quisquam fingat, uni aliquando Episcopo duos fuisse Episcopatus, sed duas potius civitates, quæ ejus & magnitudinis essent & opulentiæ, ut merito Episcopales videri possent: vel quæ Episcopales & ipsæ singulæ olim fuissent, at tunc in unum Episcopatum essent conglutinatæ. Quanquam enim non liceret per Canones, Sedes Episcopales constitui, nisi in majusculis & populosis civitatibus: non tamen in singulis istiusmodi civitatibus populosis singulæ erant Episcopales sedes. Poterant & duo Episcopatus in unum coaluisse, aut alterius civitatis devastatione & ruina, vel alia quapiam ratione. At nihil hinc elici potest, quo pluralitas Beneficiorum astruatur; cum duo tunc Beneficia in unum concrescant, non ut honorum privatæ opumque cupiditati fiat satis, sed ad Ecclesiæ utilitatem, utque necessitatibus ejus consultum sit. Denique enim ut plures civitates uni subjiciantur Episcopali sedi, aut ut duo etiam Episcopatus in unum posthac coagmententur. Hæ porro uniones perpetuæ sua hac ipsa perpetuitate produnt, non privatorum cupiditati, sed Ecclesiarum utilitati provisum fuisse.

X. Prohibet certe Concilium Chalcedonense, ne quis Clericus duabus Ecclesiis inscribatur; jubetque deturbari ea quemvis Ecclesia, cui inseri ambitiosius anhelaverat, & remitti in eam, cujus pertæsus fuisse videbatur, cum in ea tamen ordinatus fuisset: si vero jam secundæ Ecclesiæ inscriptus fuerat, abstinere penitus posthac jubetur, & regimine, & proventibus prioris, ejusque Capellarum, aut Xenodochiorum. Si qui secus aliquid tentaverint, ii pluralitatis Beneficiorum quasi prælusores, canonica depositione exauctorantur (1): *Non licet Clericum conscribi in duabus simul Ecclesiis, & in qua ab initio ordinatus est, & ad quam confugit, quasi ad potiorem, ob inanis gloriæ cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debere ad suam Ecclesiam, in qua primitius ordinati sunt, & ibi tantummodo ministrare. Si vero jam quis translatus est ex alia in aliam Ecclesiam, prioris Ecclesiæ, vel martyriorum quæ sub ea sunt, aut ptochodochiorum, aut Xenodochiorum rebus in nullo communicet. Eos autem qui ausi fuerint post definitionem magnæ Synodi quidquam ex his perpetrare, decrevit sancta Synodus a proprio gradu excedere.*

Eo Canone aperitur jam glifcens abusus pluralitatis Beneficiorum, quo ex fonte ea pestis erumperet, quid ei adhibitum sit medicinæ. Qui enim ab una in aliam Ecclesiam translati fuerant, & qui novæ hujus Ecclesiæ consortes erant emolumentorum, callide retentabant prioris Oratoriorum vel Xenodochiorum reditus, & administrationem, quod eorum probabiliter antea fuissent administratores. Damnat Chalcedonensis Synodus istiusmodi Clericorum ab una Ecclesia in aliam translationes, jubet ut æterna stabilitate illis assignantur deinceps Ecclesiis, quibus ordinatione, hoc est vocatione divina illigati sunt. Si translati vero jam sint, sancit ut posteriori huic adhærescant Ecclesiæ, nec alterutrius optionem illis facit. Ex duobus enim Beneficiis, duabusque Ecclesiis, ut uni potius Ecclesiæ quam alteri manciperis, in consilium adhibenda est, non inanitas honorum & opum, sed certa & sanctissima lex vocationis divinæ, residentiæ & stabilitatis. Itaque Beneficiarius primæ Ecclesiæ suæ adhærescat, necesse est, si necdum secundæ cohæserit: alias secundæ constanter se affigat, de prima ne cogitet quidem, neutrius proventus magni faciat.

XI. Ejusdem Concilii Canone annuitur Clericis, ut ab una Ecclesia ad aliam migrent, tum certe demum, cum prior diruta & complanata fuit (2): *Exceptis illis, qui proprias amittentes patrias, ex necessitate ad aliam Ecclesiam transierunt.* Hoc ipso autem Canone, excommunicatione percellitur Episcopus, qui Ecclesiæ suæ adgregat, vel Beneficio quopiam donat Clericum, alteri jam Episcopo & Ecclesiæ mancipatum, tum Beneficicio, tum Ordinatione sua: Clericum vero ipsum eadem mulctat pœna, dum in priorem se recipiat Ecclesiam. Nec superiori Canoni hic adversatur. Illic enim sermo erat de translatione facta, & quidem consentaneæ Eccle-

A 2 siasti-

(1) Conc. Chal. Can. 10.

(2) Can. 20.

siasticis legibus facta, ad commodum & necessitatem Ecclesiæ: hic autem de ea quæ fieri posthac posset, studio & industria hominum ambitiosorum.

XII. Porro malis his hominibus obviaverat Chalcedonensis Synodus, edito prius Canone (1), vetitoque, ne *absolute* ἀπολελυμένως, quisquam ordinaretur; hoc est nisi astrictis Clericis cujuscunque Ordinis alicui Ecclesiæ Urbis, aut Vici, aut Oratorii, aut Xenodochii, aut Monasterii, declaratoque irritas habitum iri ordinationes vagas. Nulladum ergo tunc erant adhuc Beneficia simplicia, vel residentiæ lege solutæ: unde & illud consequens est, ut nulla essent, quæ aliis cum Beneficiis sociari possent.

XIII. Sunt enimvero permaximi hæc duo momenti, præter ea quæ initio Capitis hujus dicta sunt. 1. Mancipatio cujuslibet Clerici, qua constringitur ad unam aliquam Ecclesiam, vi ipsa ordinationis suæ. Cum enim ordinari non possent, nisi ut uni Ecclesiæ addicerentur: ita exsolvi jam non poterant ejus Ecclesiæ nexu, quem ordinatione sua contraxissent, nisi per ipsummet Ordinatorem suum Episcopum. 2. Devovet se Episcopo suo Clericus, & addicit ordinatione ipsa sua, ut eo illi astringatur vinculo, quod nisi ad Ecclesiæ utilitatem solvi jam non possit. Ac vicissim Clerico se Episcopus obligat quodammodo, curam jus tum corporalem, tum spiritalem deinceps gesturus, ex Canone Apostolico (2): *Si quis Episcopus, vel Presbyter, eum sit aliquis ex Clericis egenus, ea qua sunt necessaria, ei non suppeditat, segregetur; sin autem perseveret, deponatur, ut qui fratrem suum interfecerit.*

XIV. Meminit Basilius Euphronii, duos simul administrantis Episcopatus. Cum enim illum Armeniæ Provinciæ Episcopi ab Episcopatu Coloniensi ad Metropolin Nicopolitanam transtulissent, geminas ille deinceps illas Ecclesias administratione sua & caritate complexus est. Iniquissimo ferebant animo Colonienses suo se fraudari Episcopo; quos contra solabatur & demulcebat Basilius, hanc Episcoporum Provinciæ potestatem esse demonstrans, idque Ecclesiæ necessitati datum fuisse, cujus adversariis objiciendum fuerat hoc velut invictissimum propugnaculum, in Provinciæ principe Ecclesia. Spondet autem pristina illos Euphronium cura & caritate semper complexurum esse (3): *Vocem vobis emittet Nicopolis talem omnino, quæ matri conveniat indulgentissimæ: nimirum se parentem communem vobiscum habituram esse, qui utrisque gratiarum suarum partem alternis vicibus communicabit, neque illis passurus molestiam creari ab adversariis, nec consuetæ tutela vos ac præsidentiæ aliqua ex parte privaturus. Quocirca horum temporum difficultatem vos apud animum vestrum reputantes, & prudenter istius dispensationis necessitatem cognoscentes, ignoscere debetis Episcopis illis, qui constituendarum Ecclesiarum hanc potissimum rationem inierunt.*

Cum vero ne his quidem Basilii rationibus & delinimentis acquiescerent Colonienses, jamque meditarentur Magistratuum Præsidumque opem interpellare: alteris eos Epistolis edocuit Basilius, nihil ea quidem in re molitos esse Episcopos, nisi auctoritate Christi, cujus sunt Vicarii & Administri, ex indeclinabili necessitate consulendi incolumitati Provinciæ, qua Colonia ipsa contineretur. Porro si res ad sæculares referretur Magistratus, perinde id fore, atque si infestissimis illis sibi adversariis Ecclesia subjiceretur, & conculcaretur divina illa qua Christus instruxit Episcopos potestas, ut rebus & causis Ecclesiæ præsint (4): *Dispensatum est quam optime de fratre nostro dilectissimo Euphronio, per eos quibus rerum Ecclesiasticarum concredita est dispensatio, prout tempora exigebant, necessario pro illius Ecclesiæ, quo transferebatur, utilitate non mediocri, & vestra etiam non levi, a quibus est ablatus. Nolite hoc humano consilio factum arbitrari, nec consiliis hominum, qui terrena sapiunt: sed eos quibus sollicitudo Ecclesiarum Dei & cura incumbit, Spiritu ipsis sancto cooperante, hoc procurasse arbitremini, &c. Itaque quod factum est, suscipite, persuasi, eos qui resistunt, nec admittere volunt, quæ Ecclesiis præscribunt ii, qui sunt a Deo electi, divinæ repugnare ordinationi.* Et paulo infra: *Ne ergo furore insano perciti nonnulli, vos eo adigant, ut hac ad publica subsellia deferatis, &c.*

XV. Facta est ea translatio a Concilio Provinciali, duorumque Episcopatuum in unum coalitio, provida & necessaria dispensatione, ut a Basilio inculcatum est, ad

(1) Can. 6.

(2) Can. 58.

(3) Epist. 290. Τὸ τῆς ἐν κοινωνίας ἀναγκαῖον.

(4) Ep. 292.

ad incolumitatem Ecclesiarum totius Provinciæ, & utriusque etiam illius Ecclesiæ, quarum alteri subducebatur, alteri præficiebatur Episcopus præstantissimus. Arcem etiam Provinciæ seu Metropolin insidens Euphronius, Coloniensem ipsam Ecclesiam validius tuebatur: propterea quod si invasissent semel Ariani Metropolin, jam nullo negotio reliquas Provinciæ civitates pervasissent (1): *Suscipiat Nicopolis curam Euphronius, & accedant ad illam sollicitudinem vestræ quoque res loco additamenti. Certe plus laboris hinc homini accessit, at vestra tamen ratio & inspectio non minuitur.*

XVI. Aliquanto diutius immoratus sum huic narrationi, ut manifestius fiat, quæ olim ratio, quæ disciplina esset Ecclesiæ, in dispensationibus moderandis ad translationes & pluralitatem Beneficiorum. 1. Eas dispensationes expendebat & concedebat Synodus Provincialis. 2. Urgente summa Ecclesiæ necessitate eas concedebat. 3. Episcopus cui ea concedebatur, ab ea deposcenda alienissimus erat. 4. Nec enim ad illum redibat, nisi concitatius odium adversariorum Ecclesiæ, pericula & labores, atque negotiorum moles importunissima: *Certe plus laboris huic homini accessit.*

XVII. Opusculi ejus auctor, quod *de Dignitate Sacerdotali* inscribitur, quodque sub nome B. Ambrosii circumfertur: illa Pauli verba de Episcoporum & Clericorum Monogamia, de spiritali Monogamia interpretatur, sive de Beneficiorum singularitate (2): *Unius uxoris virum. Si ad altiorem sensum conscendimus, inhibet Episcopum duas usurpare Ecclesias.* Minus quidem probatur ea Hieronymi interpretatio, utpote coacta & violenta: at vehementissime illi improbatur illa Clericorum ab Ecclesiis ad Ecclesias translatio (3): *Quidam coacte interpretantur uxores pro Ecclesiis, viros pro Episcopis debere accipi. Et hoc in Nicæna quoque Synodo a Patribus esse decretum, ne de alia ad aliam Ecclesiam Episcopus transferatur. Ne virginalis pauperculæ societate contempta, ditioris adulteræ quærat amplexus.*

XVIII. Commendavit beatus Ambrosius Episcopo suæ Provinciæ curam proximioris ei Ecclesiæ Imolensis, quæ tunc vacabat, illam ut frequentius inviseret, dum Episcopus ei proprius ordinaretur (4): *Commendo tibi, fili, Ecclesiam, quæ est ad forum Cornelii, quo eam de proximo intervisas frequentius, donec ei ordinetur Episcopus. Occupatus diebus ingruentibus Quadragesimæ, tam longe non possum excurrere.* Commendatur, ut vides, Episcopo altera Episcopalis Ecclesia viduata tum Pastore: nec duo tamen quisquam sibi arrogat Beneficia. Quin Commendæ istiusmodi tam totæ vergebant ad utilitatem Ecclesiæ, quam posterioribus hujus ævi nostri graves illi nonnunquam importantur calamitates.

XIX. Ad annum tantum spatium Concilia Africana sinebant has prorogari Commendas. Annuo tantum spatio commendari Ecclesias volebant, & ut ne Episcopus Visitator, seu interventor, cui Ecclesia interim regenda delegabatur, eligi seipsum curaret, invaderetque suæ fidei creditum depositum. Audi quid Ferrandus Diaconus referrat ex Conciliis Africanis: *Ut nullus Episcopus Cathedram, cui datus fuerit interventor, plusquam annum teneat, sed ipse eis Episcopum petat, &c. Remoto interventore sic remaneant, quandiu sibi Episcopum quærant.* In Concilio Carthaginensi V. statutum est (5), ut anno expleto Ecclesiæ vacanti novus præficeretur Visitator. Ita temporariæ tantum, & breves, atque onerosæ erant hæ Commendæ.

CAPUT II. *P. 2. l. 2. c. 68.*

De pluralitate Beneficiorum ab anno Christi quingentesimo ad octingentesimum.

I. Prohibetur, ne Abbas unus pluribus præsit Cœnobiis.

II. Quanquam nullas avaritiæ sordes redoleret ea Cœnobiorum pluralitas.

III. Clericis Ecclesiæ Cathedralis aliquando commendabatur Administratio Abbatiæ, sed proventibus tunc exuebantur & stipendiis Ecclesiæ Cathedralis omnibus, si eis sustentandis par erat Abbatia.

IV. Ubi Canonicis conferebatur Parochialis Ecclesia, aut simplex aliquod Beneficium, illico stipendiis spoliabantur prioris Ecclesiæ.

V. Qui prædio quopiam in usum fructum ab aliqua Ecclesia donati fuerant, id cum alio Beneficio, ac ne cum Episcopatu quidem

(1) Ibid.
(2) Cap. 4.
3) Epist. ad Ocean.
(4) Epist. 44.
(5) Cap. 21. 22.

dem retinere poterant, si canonice ad quamvis aliam Ecclesiam Episcopi eligerentur.

VI. Ut vitiosa hæc declinaretur pluralitas, nemo sinebatur alterius, quam sua unius Ecclesiæ, vel agros, vel distributiones retinere.

VII. Rationes innoxia plura obtinendi Beneficia, si qua quis eis addiceret patrimonia, si labores, & studia: si alterum gereret commendatum tantum ad utilitatem Ecclesiæ; si plura in unum conflarentur solius Ecclesiæ utilitatis contemplatione. Exempla triplicis hujus pluralitatis.

VIII. In Concilio Emeritensi concessum est Canonicis, ut partem aliquam retinerent fructuum Parochiarum, quas ante gubernassent.

IX. Multa in hunc Canonem observantur, adversus pluralitatis Patronos.

X. Plurium Parochiarum in unam coalitio, ad tenuiorum Ecclesiarum levamentum.

XI. Duæ Fulgentio erant Abbatiæ, tametsi paupertatis amantissimo.

XII. In Oriente unus Abbatiis duabus Abbas præesse non poterat.

XIII. XIV. Episcopales & Abbatiales Ecclesias duas in unam quandoque adglutinabat Gregorius Magnus, una stimulante ipsarum utilitate.

XV. Quibus rationibus agrestes Abbatiæ urbanis conjungerentur?

XVI. Desolatam quandoque Episcopalem Ecclesiam idem Gregorius alteri Ecclesiæ addebat.

XVII. Exempla aliqua pluralitatis.

I. PRohibiti sunt in Concilio Agathensi Abbates, ne plura Cœnobia, vel plures haberent Cellas; nisi ruri sita esset Abbatia, adeoque necesse esset, ut in urbe perfugium haberent, & veluti portum, in quem se reciperent sævientibus bellorum procellis (1): *Abbatibus quoque singulis diversas cellulas, aut plura Monasteria habere non liceat, nisi tantum propter incursum hostilitatis, intra muros receptacula collocare.* Id ipsum in Concilio Epaonensi cofirmatum est (2): *Unum Abbatem duobus Monasteriis interdicimus præsidere.* Ea vero tum Monasteriorum sub uno Abbate pluralitas, non aliunde profecta videtur fuisse, quam ex iis Colonis novis, quæ vicinas in regiones a populosis olim Monasteriis propagabantur; ita ut prior Abbas ut auctor, & parens, ita & Præpositus semper haberetur novelli cujusque gregis. Ideo & vetant hujus Synodi Patres, ne fiant hæ antiqui gregis propagationes injussu Episcopi, cui ex officio incumbit, ut dijudicet, an novo Cœnobio proprius sit Præpositus, vel Abbas adsignandus (3): *Cellas novas, aut congregatiunculas Monachorum absque Episcopi notitia prohibemus institui.*

II. Hæc copia vero & multitudo Cœnobiorum, uni obnoxiorum Abbati, ejusmodi erat, quæ pietatem magis, quam ambitionem redoleret. Ea enim Cœnobiorum aliorum ab aliis propagatio, fœcunditatem non magis prodebat, quam sanctimoniam, & insignium virtutum splendorem, quo ea multitudo alliciebatur servorum Dei, cui exuberanti, nove subinde sedes quærendæ essent. Exulabat hinc autem omnino avaritia, cum nec Monachi quidquam, nec Abbates proprie & sejunctim possiderent, ut ex Concilio Aurelianensi IV. dilucidum est; *Si quid Abbatibus aut Monasteriis collatum fuerit, in sua proprietate hoc Abbates minime possidebunt.*

III. Si cui tanta constare poterat tunc innocentia, illa ipsa Abbatum proscribebatur tamen polygamia: quid de ea dicendum, quæ nunc tanto Clericis compluribus dehonestamento est? Regebantur quandoque a Clericis etiam Abbatiæ, qui earum vere titulo potiebantur, & quibus sua tamen ante ordinatio jus addiderat idoneæ portionis redituum, & distributionum Ecclesiæ. Ne hinc pudenda invalesceret Beneficiorum acervatio, sanxit Aurelianensis III. Synodus, ut Episcopi Clericos ejusmodi spoliarent omnino prioris Ecclesiæ proventibus ac sportulis, eosque vitam tolerare juberent Abbatiæ reditibus, quam administrarent (4): *De his vero Clericorum personis, quæ de civitatensis Ecclesiæ officio, Monasteria, Diœceses, vel Basilicas in quibuscunque locis positas, id est, sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo quod ante de Ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit; quia unicuique facultas suscepti Monasterii, Diœcesis, vel Basilicæ, debet plena ratione sufficere.*

Videri in speciem poterat eo Canone permitti Episcopis ea facultas, ut Clericos Commendatarios sinerent gemino simul frui Beneficio. Sed longe diversissima est Canonis

(1) Can. 38. (2) Can. 9. 10. (3) Can. 11. (4) Can. 18.

nis sententia. Cum enim præcipitur, ut vel Parochiæ, vel Monasterii administrator, inde sustentetur, hinc perspicue insinuatur, illi omnem circumcidi & amputari spem quorumcunque aliorum redituum: juberique Episcopum, ut iis illum exuat; nisi sit cogat eorum parte aliqua relevari se Abbatiæ cui præest penuria.

IV. Ex hoc rursus Canone adoramur geminam aliam corruptelam, quæ jam inolescebat, & cui obviam ire satagebat hæc Synodus. Cum videlicet qui communium participes erant distributionem, donabantur præterea Parochiali Ecclesia, quæ hic dicitur *Diœcesis*, vel Beneficio simplici, quod hic *Basilica* nomine indigitatur. Diœceses enim primo Latinis non aliud fuere, quam agrestes Parochiæ. Extruebantur etiam jam olim in honorem Martyrum Basilicæ, quibus nullæ plebes, nulli greges addicebantur, sed ex frequenti fidelium concursu plurimæ opes, ex eorum nempe largissimis oblationibus. Hujus ergo Canonis scopus is est, ut abducantur Episcopi in nullam jam partem, vel societatem redituum Ecclesiæ Cathedralis, eos admittere Clericos, quibus vel Basilicam, hoc simplex Beneficium, vel Parochiam contulissent. Eis enim Ecclesiæ proventibus vitam tolerare debet Clericus, qui ei sufficiant, non aliis inhiare: *Quia unicuique facultas suscepti Monasterii, Diœcesis, vel Basilicæ debet plena ratione sufficere*.

V. Cœperant jam etiam Clericis condonari non distributiones tantum, sed & agelli, & prædiola Ecclesiæ, quibus usufructuario jure gauderent. Unde & hoc eodem rursus Canone illis donatus Clericus agellulis, ejicitur alio quocunque Beneficio. Id luculentius Epaonensis Synodus declarat, ubi dicitur: Si quis fundo & agro donatus alicujus Ecclesiæ, ad Episcopatum alterius Ecclesiæ devocetur, restitui priori Ecclesiæ debere, quod ab ea obtinebatur, quanquam retineri possit, quod emisse se quis & possedisse legitimis instrumentis prodiderit (1): *Quisquis Clericus aliquid de munificentia Ecclesiæ cui servierat, adeptus, ad summum Sacerdotium alterius civitatis est, aut fuerit ordinatus, dono accepit vel acceperit, reddat: quod usu, vel proprietate secundum instrumenti seriem probatur emisse, possideat*. Ne Episcopis quidem, ut vides, parcebatur, nedum aliis Clericis, ut plurium Ecclesiarum rebus utcunque sinerentur frui. Quippe si tam inclementes in semetipsos erant Episcopi, iisque se legibus astringebant, nihilo humanius in reliquos Clericos consulebant.

VI. Nec futuris malis occupandis hæc Canonum medicamenta parabantur; sed præsentibus abigendis. Jam tum ergo irrepebant hæ pestes in Ecclesiam, sed altas radices agere non sinebantur. In Concilio IV. Aurelianensi sancitur ut (2), *si quis Episcopus alterius Ecclesiæ Clerico de facultatibus suæ Ecclesiæ aliquid sub titulo quocunque donaverit, &c.* eo extincto, prædium Ecclesiæ restituatur. Eo fuco pluralitatem dissimulari potuisse facile suspicamur. Ideo & Concilio Aurelianensi V. vetitum omnino est, ne vel Episcopus, vel Clericus Beneficium, aut prædium petere, vel impetrare posset Ecclesiæ cujuscunque alterius, præterquam suæ (3): *Ut nullus Episcoporum, aut cujuslibet Ordinis Clericus, alterius cujuscunque rec, aut petat, aut præsumat accipere. Quod si fecerit tandiu habeatur a communione suspensus, donec ablata restituat*.

VII. Depromitur a Gregorio Turonensi ea Beneficiorum pluralitas, quam nemo jure possit reprehendere, unde ne verendum quidem est, ut plures habeat imitatores. Clarissima sanctitate Severinus Presbyter duas cum exædificasset Ecclesias, & illatis Martyrum sacris pignoribus consecrasset ubi Dominico quoque die in earum altera sacris Mysteriis operatus esset, actutum equo conscenso ad alteram properabat, vigesimo inde lapide semotam, ubi rursus eadem celebrabat sacra (4): *Magna illi fuit virtus ac eleemosyna, ita ut de domibus suis Ecclesias faceret, ac facultates suas in cibos pauperum erogaret*. Qui suo ita de patrimonio hauriebat, quo duas fundaret Ecclesias, & pauperes passim sustentaret, istiusmodi Beneficia dun credo equidem obtinere eum potuisse, ut nec ambitionis ei, vel avaritiæ suspicio illineretur.

Beati Leodegarii vitæ Scriptor, Diaconum illum primo ait creatum fuisse anno ætatis suæ vigesimo, post Archidiaconum: tum vero administrationem ei creditam fuisse Abbatiæ S. Maxentii, cui sex annis præfuerit (5): *Cum Pater Monasterii in S. Maxentii*

(1) Can. 14. (2) Can. 36. (3) Can. 14.
(4) De gloria Confessor. c. 30. (5) Du-Chesne T. 1. p. 218.

xentii honorem conditi obiisset, jussu ejusdem Pontificis illud regendum suscepit. Quod sex fere annis ille gubernans, & structuris, & magnis opibus dotavit. Archidiaconum hic habes, eundemque Abbatem, aut certæ Abbatiæ Administratorem. Nec ei tamen illud adscribendum est pluralitati, quam hic insectamur. Narrat enim idem Scriptor Leodegarium omnibus præpositum fuisse Ecclesiis Diœcesis Pictaviensis, ex quo Archidiaconum creatus fuit: *Archidiaconus effectus, omnibus ejus Diœcesis Ecclesiis ab eodem Pontifice præfectus, atque prælatus*. Quæ sane administratio omnium unius Episcopatus Ecclesiarum, ipsamet erat Archidiaconus sarcina propria; utpote earum omnium non Titulum gerit Archidiaconus, sed Præfecturam. Abbatiæ ergo similiter S. Maxentii solam Episcopus Leodegario Præfecturam & sollicitudinem credidit, qua & sex annis perfunctus est, restauratis ejus ædificiis, & adauctis proventibus.

Eversa Augusta Veromanduorum, beatus Medardus ejus ante Episcopus, sedem suam Noviodunum transtulit. Terris tunc emigrante Tornacensi Episcopo, electus est ipse ejus urbis Episcopus: invitus quidem & vehementer reluctabundus, sed ita tamen, ut concedendum tandem fuerit unanimi consensui, auctoritatique Regis Metropolitani, Episcoporum & Civium. Adiit ergo Tornacensem hunc novum Episcopatum, nec Noviodunensem abjecit, Cathedralium privilegiis utrique Ecclesiæ concessis, uno ex utraque illa Episcopatu conflato (1): *Pontificali demum, Metropolitani scilicet, & Comprovincialium suorum evictus auctoritate, Regisque ac Procerum assensu, plebisque coactus incessabili acclamatione vix consensit, & unanimi, Pontificali videlicet ac Regali auctoritate, duas illas Ecclesias unam fecit*. Non insatiabilis avaritiæ æstu Medardus geminum retinuit simul Episcopatum. Nec enim ipse eas Ecclesias in unam revincit sedem: sed ipsarum utilitas evidens Regem, Metropolitanum, Episcopos, Optimates, & populos adegit, ut in eam consentirent unionem; & tum Medardo eam imponerent sarcinam, cujus in eo nullæ nisi obediendi fuere partes, cum tandiu repugnasset, quandiu poterat humilitas sine contumacia.

Pergimus jam a Galliis in Hispanias, & ipsas, si fas sit, ab eadem avaritiæ infamia purgaturi. In Concilio Emeritensi Episcopis conceditur, non tantum ut e Parochiis ruris Presbyteros & Diaconos aliquos transferant in Ecclesiæ Cathedralis suæ Collegium (2): *De Parochianis Presbyteris atque Diaconibus Cathedralem sibi in principali Ecclesia facere*: Sed etiam ut copiam illis faciant retinendæ semper primariæ auctoritatis in iis Parochiis, utque earum reditus decerpant, congrua ad mensa & assignata portione Presbyteris, ceterisque Clericis, quos suo ibi loco subrogabunt ad sacra munia peragenda: *Et quamvis ab Episcopo suo stipendii causa per bonam obedientiam aliquid accipiant; ab Ecclesiis tamen, in quibus consecrati sunt, vel a rebus earum extranei non maneant, sed Pontificali electione, Presbyteri ipsius ordinatione, Presbyter alius instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretione prioris Presbyteri victum & vestitum rationabiliter illi ministretur, ut non egeat: aut si quæsierit, qui ordinatur, stipendium a suo Presbytero accipiat, quantum dignitas officii eum habere expetat. Clericis vero, vel quos ad serviendum ei dederit, per discretionis modum, quæ necessaria sunt, ministret*. Cathedrales habemus hic ergo jam aliquando Canonicos, qui cum distributiones Canonicis omnibus communes percipiant, prioris Parochiæ suæ regiminis Principatum retinent, instar eorum quos primitivos vocitamus Parochos; quin & proventus ejus sibi vendicant: decerpta tantum portione congrua Vicarii, & aliorum ministrorum, quos sibi substituunt.

VIII. Non facile nos hinc expedimus, nisi utcunque plura fateamur uni Beneficia fuisse indulta. Sed non pauca sunt observanda, quibus inexaturabilis avaritiæ suspicio hinc abstergatur. 1. Ordinati fuerant hi Parochi sub titulo ejus Parochiæ, at titulus difficillime alienari potest. Adde quod nec amoveri possent Parochi ad nutum Episcopi, sed canonico judicio. Cum ergo hi Parochiis suis demigrare haud sane cuperent, nec iis inviti spoliari possent, utpote innoxii: pene cogebantur Episcopi, a quibus in Cathedralem traducebantur Ecclesiam, illis permittere Parochiarum priorum honores proventusque. 2. Quo primum tempore ascribebantur Clero civitatis, jam primitivi tantum erant Parochi, quippe cum alius illis succederet sive Parochus, sive

(1) Surius die 8. Jun. c. 18.

(2) Can. 12.

five Vicarius perpetuus. Ita nec duos obtinebant Titulos, aut duo prorsus Beneficia, nec duabus in Ecclesiis ministrabant. 3. Retinebant illi quidem fructus omnes prioris Ecclesiæ suæ, & perinde erat ac si Parochiam resignassent retentis fructibus, sepositaque tantum ea portione, quæ Vicario Clericisque minoribus alendis satis esset. Verum non injuria in mentem venit, id totum eo collimasse, ut Cathedrali parceretur Ecclesiæ, ubi novis Canonicis, non ea, aut non tanta redituum portio, quanta Canonicis aliis assignaretur. Etenim his verbis ejusdem Canonis satis aperte declaratur, non tanta, quanta anteriores Canonicos distributionum copia positos esse hos novellos, ex Parochiis translatos, contemplatione scilicet eorum fructuum, quos priori ex Ecclesia sua præcerpebant: *Quamvis ab Episcopo suo stipendii causa per bonam obedientiam aliquid accipiant*. 4. Omnium antiquissimus ille fuerat Ecclesiarum usus, ut ad Episcopum conferrentur & coacervarentur omnes omnium Parochiarum ruris proventus, & cum Ecclesiæ Cathedralis fructibus permiscerentur, ut alibi prælibatum jam est, utque infra suo sejunctim loco copiosissime edisseremus. Etsi usus ille jam exoleverat, poterat hoc ejus superesse vestigium, ut in Cathedralem traducti agrestes Parochi, Parochiæ suæ retinerent reditus, qui rum primævam quodammodo in originem suam revocabantur. 5. Denique disertissime hoc Canone significatur, quo Beneficiarii contenti esse debeant, quo fine cupiditates suas circumscribere, ubi præcipitur, seu Vicario, seu novo Parocho suppeditari, parce & modeste quo alatur, quo tegatur: *Victus & vestitus rationabiliter illi ministretur*.

IX. Attinguntur eodem Emeritensi Concilio Parochiæ tam tenues & macilentæ, ut uni Parocho plures commendarentur. Eo casu jubet Synodus, ut Dominico die quolibet Parochus singulis in Ecclesiis his Missarum celebret solemnia (1): *In Parochiis multæ sunt Ecclesiæ constitutæ, quæ a fidelibus factæ, aut paucum aut nihil de rebus videntur habere. Sacerdotali ergo decreto Presbytero uni plures extant commissæ.* Non superfluæ cupido abundantiæ, sed Ecclesiarum paupertas plura hic in unum aliquem congerebat Beneficia, & quidem curæ animarum obnoxia: *Ecclesiæ quæ aut paucum aut nihil de rebus videntur habere.* In Concilio Tolerano XII. edicitur, ut qui plures uno die Missas celebrant, in una earum qualibet, Agni cœlestis carne & sanguine reficiantur. Ecqui enim dici poterit sacrificium, si ne Sacerdos quidem immolatæ Hostiæ particeps fiat (2)? *Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?*

Postremo venit Concilium Toletanum XVI. nec posthac plures uni Parocho committerentur Ecclesiæ, si haberent tantum agrorum, quantum excolere possent decem mancipia; indulto, ut quæ tenuiores essent, ditioribus copularentur. Ita obviatum est malis ex pluralitate scatentibus: *Sed & hoc necessario instituendum deligimus, ut plures Ecclesiæ uni nequaquam committantur Presbytero: quia solus per totas Ecclesias nec officium valet persolvere, nec populis sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum necessariis curam impendere. Ea scilicet ratione, ut Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat Sacerdotem; quæ vero minus decem habuerit mancipia, aliis conjungatur Ecclesiis.* Evidentissime hinc firmatur quam provida, tam æqua & inconcussa lex, ex bonis Ecclesiæ, pauperum sustentationi scilicet dicatis, unamquanque sive portionem, sive Ecclesiam, sive Beneficium, cui satis est redimnm, ut modeste & parce vitam toleret Clericus, satis illi esse debere; nec duabus quenquam donari debere, nisi ubi altera impar & trunca est; & vel tunc quoque uniendas in perpetuum esse has Ecclesias: quod certissime constet, ea unione ipsis provisum esse Ecclesiis, & Beneficiis, non Beneficiariis.

X. Ex Hispania in Africam trajicientibus occurret nobis B. Fulgentius Ruspensis Episcopus, & geminæ simul Abbatiæ administrator: alterius e qua ad Episcopatum accitus fuerat: alterius vero, quam ipsemet juxta Cathedralem suam extruxerat; quarum tamen utrique proprius erat, sive Abbas, sive Præpositus. Voluit Fulgentius, ut illa duo Cœnobia eam inirent inter se rerum omnium societatem, ut ex ambobus unum quodammodo fieret. Usque adeo autem ex iis ad se nihil ille derivavit, ut onus in se susceperit & curam ea sustentandi. Usque adeo ex iis locupletari se noluit, ut eo tantum consilio illa sibi adjun-

(1) Can. 61.

(2) Can. 5.

junxerit, quo & ipse eandem Monasticam sectaretur paupertatem (1) : *Tali caritatis lege præcipiens utraque Monasteria vivere, ut quasi non fuissent locis divisa, sic essent unanimitate conjuncta, &c. Beati vero Fulgentii Episcopi provisionibus communiter gubernati, &c.* Denique non ad luxum, non ad delicias suas abutebatur Fulgentius paupertate Monachorum, eorumque administrabat Cœnobia : sed ut ipse Monachum cum Monachis ageret, pauperem cum pauperibus degeret vitam : *In nullo loco visus est sine Monachis habitare.*

XI. Erant ceteri omnes passim Episcopi Abbatiarum superiores, non administratores; spiritali enim præerant curæ & regimini, non temporali : denique ipse in Abbates, Abbates in Monachos excubabant. Ea lex est Codicis, ubi & illud adjicitur, ne unus duas Abbatias regat Abbas (2) : *Monasteria degunt sub Episcopis territoriorum suorum. Et Abbatum quidem curam gerunt Episcopi, Monachorum vero Abbates. Non sit vero Abbas duorum Monasteriorum* (3). Jubent eædem Codicis Leges, ut suum habeat unaquæque Civitas Episcopum, præterquam in Scytia, ubi Civitates omnes Episcopo Tomitano subsunt : excepta denique Leontopolitana Isauriæ civitate, quæ Isauropolitano paret Episcopo. Procul omnino sunt duo hæc exempla ab illa detestabili polygamia, qua unus Episcopus pluribus simul præest Ecclesiis Episcopalibus. Unum illud hinc constat duos hos fuisse Episcopos, quorum in ditione essent plures Civitates, quarum una tamen duntaxat Episcopali fuerit decorata sede. Meminit Liberatus (4) Episcopi Joannis, qui una Abbas erat Monasterii Diolchon.

XII. Audiendus jam nobis hic est Gregorius Magnus, qui doceat nos primum, ut possint cogente Ecclesiæ necessitate uni Episcopo duæ Episcopales adjici Ecclesiæ, si nempe prius uniantur; & unius Ecclesiæ utilitate ob oculos posita uniantur, & levatione pauperum. Ita Minturnensi civitate diruta prorius & æquata solo, & flagitante viciniori Episcopo, ut is Episcopatus suo accresceret : assensus est Gregorius, non Episcopo commodare, sed Ecclesiæ consultum volens : *Consulantes tam desolationi loci illius, quam Ecclesiæ paupertati, &c. Quatenus quod perire nunc usque potuit, pauperum Ecclesiæ tuæ utilitatibus plerisque proficiat.* Conglutinavit & Misenatem, Cumanumque Episcopatus in unum, iisdem adductus rationibus, vicinitatis, paupertatis, & vastitatis earum urbium (5) : *Et temporis qualitas, & vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam atque Misenatem unire debeamus Ecclesias; quoniam ea non longo itineris spatio a se sejunctæ sunt, nec peccatis facientibus, tanta populi multitudo est, ut singulos, sicut olim fuit, habere debeant Sacerdotes.* Alibi vero contestatur non eas unquam a se perpetuas sanciri Ecclesiarum uniones, nisi ubi jam omnis abrupta spes est earum quæ dissipatæ sunt, restituendarum (6) : *Postquam hostilis impietas ita diversarum civitatum desolavit Ecclesias, ut reparandi eas spes nulla deficiente populo remanserit.* Denique solo se populorum salutis studio incitari ad eas uniones : *Ne Reliquiæ plebis nullo Pastoris moderamine gubernatæ per invia rapiantur, &c.*

XIII. Nec Episcopatus tantum uniebantur, sed & Abbatiæ. Neapolitano Monasterio consociavit Gregorius Cœnobium aliud, cujus Monachi ejus societatis & unionis erant cupidissimi. Sed cum vidua tum esset Neapolitana Ecclesia, ad tempus tantum eam unionem tentavit, ut cum futuro Episcopo Neapolitano in commune consuleret, an conducibilis foret unio perpetua (7) : *Cum Neapoli fuerit Episcopus ordinatus, utrum in perpetuum hæc unitio extendi, an temporalis esse debeat, maturius ac solidius cum Dei gratia pertractabimus.* At cum Monasterium Puteolanum ita dilapsis Monachis jaceret, ut jam divina ibi prorius conticuissent Officia, illud Abbatiæ Neapolitanæ Gregorius adglutinavit, jusso Abbate, ut utrique Cœnobio idoneus sufficeretur Monachorum numerus ad sacram psalmodiam celebrandam : utque bona eorum dilapidata, ejecti qui ea invaserant, restituerent. *Quidquid vero ad eadem Monasteria pertinere cognoscis, si ab aliquibus irrationabilitee detinentur, ex hac nostra authoritate repetendi, exigendique, atque tua Monasteria vendicandi habeto per omnia licentiam. Quia dignum est, quorum curam geris, rebus nullo modo defrauderis.*

XIV. At vero rursum alibi ex eodem Pon-

(1) (3) Vitæ ejus c. 19. (2) Col. de Episc. & Cler. Leg. 39. (3) Ibidem. Leg. 55.
(4) Cap. 6. 18. (5) L. 2. Ep. 31.
(6) L. 2. Ep. 25. L. 2. Ind. 11. Ep. 20. L. 5. Ep. 9. (7) L. 8. Ep. 39.

Pontifice aperitur aliquanto etiam manifestius, quam totæ spectarent istæ uniones ad Ecclesiæ commoda promovenda, non ad Abbatum incrementa potestatis, vel opum: cum his ex adverso curarum tantum, sollicitudinumque nova fieret, & laborum accessio. Monasterio enim Agapeti Abbatis adgregatum ab eo est Cœnobium aliud Campaniæ, ubi hostico furore dispersi adeo & dispalati erant Monachi, ut nec unus superesset, qui ejus curam ageret. Jussus est Abbas aliquos ex suis Monachis eo ablegare, operam dare, ut divina celebrarentur officia; denique, ut res Monasterii ab iis qui eas involaverant, vendicarentur (1): *Tuo illud Monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei competunt actiones, utile perspeximus uniendum, ut res ejus detinendi, vel a detinentibus vendicandi libera tibi sit licentia. In quo etiam studii tui sit Monachos deputare qui ill e opus Dei celebrare debeant.*

XV. Erat specialis ratio (2), quæ urbanis Monasteriis suaderet adjungi, unirique agrestia, plerumque scilicet desolata. Qui enim eo mittebantur Monachi ad eorum restaurationem, in urbana se rursum Cœnobia recipiebant, sicunde bellicus turbo ingrueret (3): *Quatenus dum ab hoste lituerit deputati a vobis illic Monachi debeant jugiter in Dei laudibus permanere: perturbationis vero tempore intra urbem, in cellam quippe propriam revocari.*

XVI. Prima ergo obviam se dedit ratio duas simul obtinendi, vel Abbatiales Ecclesias, vel Episcopales, alienissimo a terrenis cupiditatibus animo, & unius Ecclesiæ commodis inserviente. Altera hic jam promicat, non minus a terrenis expedita affectibus, adeoque pari in laude & cum Canonicis regulis consensione. Ubi videlicet unius Episcopo Civitatis alterius Civitatis Ecclesia Episcopalis commendabatur. Tarracinensi Episcopo obeunte electus est in ejus locum Agnellus Fundanus Episcopus. Ei postulationi assensus est Gregorius, qui & Agnello Tarracinensis Ecclesiæ sarcinam injecit, nec Fundanæ vinculo illum absolvit, ut cujus & Ecclesia & Civitas eversa esset (4): *Quia igitur ob cladem hostilitatis nec in Civitate, nec in Ecclesia tua est cuiquam habitandi licentia, &c. Sic te Tarracinensis Ecclesiæ Cardinalem constituimus Sacerdotem, ut & Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinas, nec curam gubernationemque ejus prætereas.*

XVII. Nec illud tamen dissimulabimus, post annum Christi septingentesimum, paulo licentius Clericos plura sibi singulos acervasse Beneficia. Hugo Drogonis filius, nepos autem Pipini Senioris, Majoris Regii Palatii, ex Monacho Gemmeticensi, factus est Archiepiscopus Rothomagensis, & anno uno decurso electus est Abbas Gemmeticensis anno 723. Postquam vero rerum potitus est Carolus Martellus, qui ei cognatione conjunctissimus erat, Hugo hic ipse, Fontanellensem Abbatiam, Parisiensem & Bajocensem Episcopatum gerere cœpit, tot Ecclesiarum pondere non gravatus. Ita perhibet Chronicum Gemmeticense, ubi *Procurator* nominatur *Urbis Parisiacæ*, quasi diceretur Lutetiæ Episcopus Commendatarius. Miris laudibus extollitur in eo Chronico Hugonis hujus pietas, curaque tuendi & locupletandi eas omnes Ecclesias. Neo ibi negatur Canones ei polygamiæ infensos esse, sed eos fuisse Caroli Martelli mores: *Factione Caroli Principis patrui sui, extra Decreta tamen Canonum.*

Superstite adhuc beato Rigoberto Remensi Archiepiscopo, Milo Trevirensis Archiepiscopus Remensem invasit Ecclesiam, diutiusque duas illas Metropolitanas sedes unus in potestate habuit. Tyrannica profecto ea erat invasio. Diximus Beatum Medardum, non duos tenuisse simul Episcopatus, Noviodunensem & Tornacensem, sed unum ex duobus conflatum, nec nisi in commodum Ecclesiæ ita provisum fuisse: Ex adverso autem Theodorus Cantuariensis Episcopus simultates nescio quas cum Vilfrido Eboracensi Episcopo exercens, in Episcopatus Eboracensis ditione, quam nimis diffusam causabatur, tres novos excitavit Episcopatus. Ad Agathonem Papam provocavit Vilfridus, a quo res in pristinum statum revocatæ sunt (4). Ita tum Metropolitani inconsulta Sede Apostolica Episcopatus aut dividebant, aut uniebant. At ubi ea potestate abuti cœpere, tum data iis ansa est, qui per provocationes causas hujusmodi jam majores Romam traduxere.

(1) L. 9. Ep. 67. (2) L. 11. Ep. 4. (3) Ibid.
(4) L. 2. Ep. 11. (5) Malmesbur. L. 3. de Pontif. Angliæ.

CAPUT III. *P.3.l.2.c.41.*

De pluralitate Beneficiorum, ac primo Episcopatuum & Abbatiarum, temporibus Caroli Magni & Imperii Carolini.

I. Ut ex translationibus ortæ sint Commendæ, orta pluralitas Beneficiorum?

II. Damnata in Actardo pluralitas Episcopatuum. Ut bacchatus in eum sit Hincmarus?

III. Et in alios Episcopos ejus polygamiæ fautores.

IV. Non improbabat Hincmarus Episcopi indigentiam collatis Cœnobiis levari.

V. Quæ tamen si qui præter statas leges impetrarent, in eos idem detonuit.

VI. Nec tamen uniebantur Abbatiæ, etsi duo Episcopatus Actardi uniti fuissent.

VII. Exempla portentosæ Beneficiorum pluralitatis. Quæ illam causæ utcunque excusare possent?

VIII. Ut innoxiæ quandoque plures Abbatias ii habere potuerint, qui ex iis curas tantum & sollicitudines demetebant.

IX. Ineluctabilis quandoque incidebat necessitas, ut ad salutem Ecclesiæ unus idem plures gereret Episcopatus.

X. Ut sanctissimi Episcopi quandoque Abbatias impetrarint, eo fine & fructu, ut absterfis corruptelis morum sanctiorem illis inducerent disciplinam?

XI. Aut ut illas de laicorum manibus extorquerent.

XII. De eodem. Exempla contraria.

I. Beneficiorum pluralitati, & Commendis ansam. perlæpe præbuere translationes. Græcis & Latinis ex æquo familiare fuit, translationes facere, quæ novas Episcopis conferrent Ecclesias, vetustas non auferrent. Idem Episcopus duas quandoque administrabat Ecclesias, hanc Titulo, illam Commendatione; nonnunquam & ambas Titulo.

II. Turonensem Metropolin consecutus Actardus, Nannetensis Ecclesiæ suæ prioris curam & possessionem non abjecit. Eam illi protinus Hincmarus cupiditatis effrænem insolentiam objecit, & probro vertit, ut Chalcedonensis maxime Concilii regulis proscriptam, quibus prohibentur Clerici in duabus simul Ecclesiis conscribi (1): *Quod autem Actardus appofuit, ut utrasque sedes, Turonensem scilicet & Nannetensem simul teneret, contra Chalcedonense Concilium egisse videtur, quo decretum est, non licere Clericum in duarum simul civitatum conscribi Ecclesiis.*

Qui pluralitatis Patronos se profitebantur, ii Chalcedonensis vim hujus Canonis enervare studebant, objecto Gregorii Magni exemplo, qui duas quandoque Episcopales Ecclesias unam in Episcopum conferebat. At reponebat Hincmarus, nusquam fas esse Christiano duas simul uxores ducere, & ne alteram quidem uxorem, alteram concubinam; Gregorium vero nunquam eam explicuisse dispensandi potestatem, nisi ut Ecclesiarum obsequeretur necessitati, cum penuria laborabatur Pastorum, cum vicinæ essent Ecclesiæ duæ, populo & Clero, & rebus destituerentur, diutinis nimirum Longobardorum bellis accisæ, exhaustæque (2): *Quasi ex verbis Gregorii satagant se munire, ut duas simul sedes tenere valeant, cum nulli Christiano sit licitum, vel duas uxores simul, vel uxorem & concubinam insimul habere, &c. Gregorius dicit, non de longius civitatulis a se invicem disparatis, sed de conlimitaneis, & de tam Cleri, quam plebis immunitione destitutis, & rebus ac facultatibus desolatis. Et temporis, inquit, necessitas nos perurget, & imminutio personarum exigit, ut destitutis Ecclesiis salubri & provida debeamus dispositione succurrere.*

Pluralitati Ecclesiarum quas regebat, prætexebat Actardus earum paupertatem, per quam non liceret in earum ulla sola decenter vitam tolerare: *Sed ipse non habet sufficientiam rerum ac facultatum, quibus in ea possit honorabiliter subsistere.* Excipit Hincmarus hinc non extenuari culpam, sed ingravescere, quippe cum jam palam sit Ecclesiæ Episcopum adglutinari, non procurandæ animarum salutis caritate, sed cupiditate temporalium commodorum: *Unde se conatur excusare, inde magis accusare, & cupiditatis atque ambitionis cauterio inurere, qui plus possessiones terrenas, quam animarum lucra videtur adquirere.*

III. Sugillabat Hincmarus illos sui ævi Præsules, qui novam obtrudebant jurispruden-

(1) Hincmar. T. 2. p. 749.

(2) L. 2. Ep. 8.

dentiam, carnalium affectuum contagio imbutam, & spiritualium adulteriorum suffragatricem, idque Episcopis largientem, ut publicis calamitatibus depauperata priori uxore, aliam ducant: quod æque flagitiosum est, acsi laici permittantur conjugibus suis morbo aliquo afflictatis, alias sibi conjungere: *Nos autem moderni & Gallicani Episcopi, novos Canones facere conamur, ut liceat nobis, quod gravius est, quam carnali commercio, spiritali adulterio, aut duas uxores, id est, duas sedes simul habere, aut uxorem simul & concubinam tenere, vel vivente licet infirma uxore, id est, Ecclesia nostra, persecutione qualibet rebus ac possessionibus imminuta, ad alterius copulam transmigrare*. Hæc vero consequentia a carnali ad spiritale conjugium ubi rapiuntur, vestigiis hæretur Concilii Chalcedonensis, ut auctor est idem Hincmarus, ubi extincto Præsule vidua dicitur Ecclesia: *Nisi enim viri & uxoris legalis conjunctio, ad Episcopi & Ecclesiæ sibi conjunctæ mysterium pertineret, Chalcedonense Concilium defuncto suo Episcopo viduatam Ecclesiam non vocaret*.

IV. Postremo denique impatientius fert Hincmarus ab Actardo Turonensi jam Archiepiscopo una retineri Ecclesiam Nannetensem, quantumvis ea desolata jactaretur. Mavult enim ut Ecclesiæ suæ inopiæ medeatur Abbatiarum, aliarumque Regis largitatum reditibus (1): *Præsertim cum alias possessiones & Abbatias largitione domni Regis habeat, unde sumptus habere valet, quibus ad Deo serviendum & ministerium suum exequendum in plebe sibi commissa sufficere possit*. Ea non displicebat Hincmaro pluralitas Beneficiorum.

V. Sed non inter hæc tantum dirutarum, vel ad inopiam deductarum Ecclesiarum infortunia, Episcopis Abbatiæ a Regibus conferebantur. Justissimæ erant Hincmari querelæ iræque, sui ævi succensentis Præsulibus, qui nova sibi jura commentabantur carnali prudentiæ accommodata, cum pene singuli plures Ecclesias pascendas, aut depascendas haberent. Probro vertit Hincmarus idem nepoti suo Hincmaro Laudunensi, quod Palatinum impetrasset officium, & Abbatiam in alia Provincia, idque injussu suo, & inconsultis Provinciæ Episcopis, tum suæ Remensis, tum alterius illius: quod citra licentiam suam Provincia exisset, ut Abbatiam suam illam inviseret: quod denique usque adeo Regem exasperasset, ut ab eo & officio Palatino spoliaretur & Abbatia (2): *Sine mea, vel Coepiscoporum nostrorum conscientia, administrationem in Palatio domni Regis obtinueris, &c. Per seculares potestates eandem administrationem cum Abbatia in tertia Provincia ultra Remensem Provinciam sine mea conscientia obtinuisti, &c. Ad quam Abbatiam sine mea licentia, quoties tibi placuit, perrexisti, &c. Contra domnum Regem in tantum te sine ratione contumaciter erexisti, ut & administrationem Palatinam & ipsam Abbatiam tibi auferret*. Iniquissimo ferebat animo Hincmarus Laudunensis has Metropolitani sui objurgationes; sed non poterat non everti, & causa cadere, cum armis invictissimis prosterneretur Concilii Antiocheni, & Sardicensis, quo summoventur Episcopi a Palatio Principum, parere jubentur Metropolitano, nec quidquam adgredi ejus injussu, & Episcopi ejus loci, in quem concessere.

VI. Fuere & Ebboni Abbatiæ duæ, ex eodem Hincmaro, (3) sed tum demum, cum Remensi Ecclesia abdicatus fuit. Denique illum iis donaverat Lotharius Imperator, ut nexu & mancipio suum: iisdem eum spoliavit, quod Legationem Constantinopolitanam obire detrectasset. Tum vero a Ludovico Germaniæ Rege donatus est Episcopatu Hildesheimensi.

Ut duas Ebbo Abbatias, ut Episcopatum & Abbatiam Hincmarus Laudunensis obtineret, minime necesse fuerat, eas inter se uniri Ecclesias: quanquam necessario univisset Hadrianus II. Episcopatum Nannetensem cum Ecclesia Turonensi, quo posset utramque simul Ecclesiam Actardus administrare. Certissime enim eas Ecclesias univit & conglutinavit Pontifex ea cautione, ut si quando Nannetensis in integrum restitueretur, proprium & ipsa rursus haberet Episcopum: *Quod si Nanneticæ contigerit Ecclesiæ ad priorem Christo auxiliante statum redire, nihil officiat ei hæc necessitatis unio, quam videlicet exigit Paganorum vastatio, quominus proprium valeat habere Pontificem*. Unum ergo in titulum coaluerant tunc duæ illæ Episcopales Ecclesiæ: cum Abbatiæ, de quibus supra, nequaquam uniendæ fuissent, quod non titulo ab iis Epi-

(1) Ibi. p. 760. (2) Ibi. p. 398. 390. 391. 392. 393. (3) Ibi. p. 304.

Episcopis, sed in Commendam obtinerentur.

VII. Illud mordicus retinebat Carolus Magnus, ut Episcopos nec Abbatiis, nec aliis donaret Beneficiis, nisi maxima gravissimaque urgerent rerum momenta: *Nulli Episcoporum Abbatiam, vel Ecclesias ad jus Regium pertinentes, nisi ex certissimis causis unquam permisit*. Causæ illum impulerunt gravissimæ, ut pluribus oneraret Beneficiis germanum Imperatricis Hildegardis (1): *Ex certis autem causis quibusdam plurima tribuit, utpote Udalrico, fratri magnæ Hildegardæ genitricis Regum & Imperatorum*. Fatis concedente Imperatrice, ea illi abstulit; sed & restituit postea, miseratione affectus. Ita Monachus Sangallensis. Carolomannus Caroli Calvi filius, afflante patris gratia, congeriem & ipse quandam sibi Beneficiorum acervavit, quam & postea ubi ejus offensionem incurrit, dissipari doluit (2): *Plurimorum Monasteriorum Abbas reputatus, quia insidias erga patrem suum infideliter moliretur, Abbatiis privatus, Sylvanectis est custodiæ mancipatus*. Hatto Moguntinus Archiepiscopus gratia florentissimus apud Carolum Crassum Imperatorem, duodecim ab eo Abbatias impetravit (3): *Hatto Moguntinus Archiepiscopus, quem Cor Regis nominabant, cum ipse, & ut ajunt, duodecim Abbatiis præfuerit, &c.*

Non satis comperi, quin vehementer diffido, eam Beneficiorum pluralitatem excusari posse illa eadem ratione, qua muniri certissime potest Alcuinus, a Carolo Magno donatus Abbatiis duabus, sancti Martini Turonensis, & sancti Lupi Trecensis. Nec Alcuino accipienti, nec Carolo Magno largienti, Abbatiæ illæ videbantur fore insanæ pabula cupiditatis, sed caritatis incitamenta, ut Monasteriis iis Monachisque disciplinæ regularis vigorem restitueret. Eidem & Cellam Judoci Carolus contulit Alcuino, quo esset, unde sumptus suppeterent hospitalitati. *Cellam sancti Judoci, quam magnus Carolus quondam Alcuino ad eleemosynam exhibendam peregrinis commiserat, &c.* Hæc Lupus Ferrariensis (4), cui postea eandem Ludovicus Pius Cellam Judoci contulit, ut statas ibi fieri curaret erogationes in pauperes, reliquos fructus in alimenta seponeret Ferrariensium Monachorum suorum: *Beatæ memoriæ pater vester nobis ea ratione concessit, ut quod eleemosynæ superesset, in nostrum crederet usum*. Sic Lupus in datis ad Carolum Calvum litteris (5). Ideo & Ferrariensem se, & Cellæ Judoci Abbatem Lupus in Epistolis suis scribebat. Certe cum postea alium donasset quempiam eadem Cella Judoci Carolus Calvus, confestim contestatus est Lupus fidentissime, jam non esse se ferendo oneri impensarum necessariarum Abbatiæ Ferrariensis: non modo ad militiam Regi pro more suppeditandam, sed & ad alendos Monachos. Ejusmodi autem fuit ea inopia, ut Lupus Carolum Calvum per litteras interpellarit, opportune, importuneque institerit, in aureisque ejus hoc demum effuderit, Monachos Ferrarienses a Majoribus suis accepisse, cœlesti mox obrui vindicta, quicunque detrimenti aliquid rebus suis temporalibus adferrent (6): *Ac ne putetis eos jocari, serio confirmant senes nostri experimento se proprio comperisse, idque sibi pueris a senibus esse traditum, quod quicunque Monasterio nostro insigne aliquod intulerit damnum, nisi cito resipuerit, magnum incurrit incommodum, aut sanitatis & vitæ pertulerit dispendium*. Non certo satis constat, an his cœlestis iræ comminationibus perterritus fuerit Carolus; at non multo post gratulati sibi sunt Ferrarienses Monachi de *recepta Cella Judoci*.

Præsto est hic ergo religiosissimus Abbas Lupus, duabus Abbatiis donatus; nisi malis duas Abbatias perpetua dein unione devinctas, & uni creditas Abbati Ferrariensi, citra invidiam, citra vel levissimam avaritiæ suspicionem. His enim Lupi litteris omnibus perspicuum fit, gravissima conflictari cœpisse inopia Monachos Ferrarienses, cum primum Cella Judoci exuti fuere. Est autem illud quoque obiter observandum, Cœnobiis adhuc tunc omnibus res omnes temporales in commune habitas fuisse, nulla adhuc inter Abbates & Monachos partitione facta. Itaque qui plures cum Abbatias circumgestabat unus, nihil sibi proprie arrogare poterat, præter sollicitudines & angustias curarum in plura Monasteria porrigendarum. Eo sensu pluralitas Abbatiarum uni incumbentium, non aliud fere erat, quam uberior caritatis, & largitionum, & religiosarum omnium virtutum materies.

Quæ

(1) Du-Chesne T. 2. p. 112. 405. (2) Aimoin. L. 5. c. 24. (3) Du-Chesne T. 3. p. 485. 383.
(4) Ep. 11. 14. (5) Ep. 32. 42. 44. (6) Ep. 53. Ep. 61.

Quæ de Alcuino vero perstrinximus, ea paulo copiosius nunc nobis edisserenda & illustranda sunt. Monasticæ Professioni illigatus non videtur unquam fuisse Alcuinus, tametsi Abbatias quinque suæ curæ concreditas habuerit. Nimirum sancti Martini in Civitate Turonensi, Cormericensem in Diœcesi, sancti Lupi apud Tricasses, Ferrariensem in Diœcesi Senonensi, denique sancti Judoci in Ambianensi Episcopatu (1). Eo mortuo in ejus discipulos ea omnia Beneficia dispensata sunt. Erat ergo ea pluralitas Beneficiorum, & quidem Commendatorum. At 1. vel ipsum Alcuini nomen, & eximiæ sanctitatis fama, & virtutum suavissimus odor, quo & illa, & postea omnis afflata est ætas, jam præjudicium vehit, ne damnetur, quod ab eo probatum, quod ab eo factitatum est. 2. Nec aliter de Carolo Magno sentiendum, qui cum non immerito restaurator audiat sanctioris Ecclesiasticæ Disciplinæ, non facile credendus est in his a seipso desciviſſe, aut in oculis aliud & in votis, quam Ecclesiæ utilitatem habuisse. 3. Anno 796. consilium cepit Alcuinus in Fuldensem Abbatiam concedendi, & ibi Monasticam vitam profitendi, ut his se Beneficiorum impedimentis extricaret. Vetuit Carolus Magnus. Nempe persuasum illi erat, conducibilius Ecclesiæ esse, ut inter Clericos vitam traducere pergeret Alcuinus (2). Ea videlicet ratione, qua summi & sanctissimi viri, Augustinus & Bernardus, nonnullos sæculari gloria & nobilitate spectatissimos abduxerunt a proposito amplectendæ Monasticæ vitæ, ne necessaria tum sibi eorum opera Ecclesia fraudaretur. 4. Cormeriacum & Cella Judoci vere Cellæ erant ab origine, & obedientiæ; illa sancti Martini, hæc Ferrariensis Abbatiæ. Ita ex quinque Abbatiis jam tres tantum supersunt. 5. Non tam possessor, quam Administrator erat Alcuinus horum quinque Cœnobiorum: non aliter quam Benedictus Anianæ Abbas, cum bene multa Cœnobia ad strictiorem Regulæ observantiam perduxisset, eorum Abbas Generalis & Administrator fuit. Fuere enim Alcuinus & Benedictus hic arctissima devincti necessitudine. Illis Imperatores plurima credidere, ac subjecere Cœnobia, ut ab illis ea ad sancti Benedicti Regulam conformarentur. Ita ergo jam non est ea vel Beneficiorum coacervatio, vel Commendarum licentia, quæ vitio verti possit. Plurimum sibi licere voluit Carolus Magnus in conferendis Prælaturis, quia non aliter medicari se posse speravit gravissimis morbis, quibus tum Respublica, tum Ecclesia laborabat. Nec infeliciter res illi cessit. Abbatiam sancti Martini Turonensis jam tunc non Monachi, sed Canonici incolebant. Non ea ergo erat Commenda. Fridegisus qui Magistro suo Alcuino successit, a Ludovico Pio evicit, ut suum sibi deinceps Abbatem eligerent Monachi Cormeriacenses. Vel hinc intelligas, quo animo, & quam alieno a terrenis affectibus essent Abbates hi Commendatarii.

VIII. Quibus plures erant Abbatiæ, & qui eas regebant, ut Capita Religiosæ Congregationis, nihil sibi proprie vendicantes, aut possidentes; ex communibus reditibus necessaria tantum vitæ subsidia delibantes; a luxu, a superflua abundantia alienissimi ceteris Monachis sola præeuntes sollicitudine totius Cœnobii & vigilantia; his omnibus invidiam facere ex Beneficiorum pluralitate non magis quisquam potest, quam Præpositis nunc Generalibus, sive Monasticarum, sive Clericalium Congregationum. Et illi etiam, peræque ut hi, & paupertatis, & totius Monasticæ observantiæ erant studiosissimi. Ejusmodi erant Alcuinus & Lupus Ferrariensis, de quibus diximus.

Ejusmodi erat & Hilduinus Archicapellanus Ludovici Pii, a quo subirato duabus Abbatiis exutus est, quibus illum mox interpellante discipulo Hincmaro restituit Pius (3): *Cum offensam Augusti adeo cum aliis regni primoribus incurrisset, ut ablatis sibi Abbatiis in Saxoniam fuerit relegatus, &c. Donec ab exilio revocatus, duarum fuerit Abbatiarum Prælationi restitutus.* Ejusmodi esse debuerat Abbas Gauslinus, quem ingrati animi infamia inurit Hincmarus in Ecclesiam Remensem, quæ Diaconatu illum auxerat, & Abbatiis compluribus, a Rege ei impetratis (4): *Ad gradus Ecclesiasticos usque ad Diaconatum provexerit, plurimorum Monasteriorum per concessionem Regum Abbatem constituerit.* Ejusmodi erat & Fulradus Abbas sancti Dionysii, Archipresbyter & Archicapellanus Pipini Regis, multorum parens & Abbas Cœnobiorum quæ ipse exædificaverat, ut li-

(1) Le Cointe ad ann. 904. n. 61.
(2) Ib. n. 68. 73.
(3) Flodoard. L. 3. c. 1.
(4) Ibid. c. 24.

liquet ex Epistola a Stephano II. Papa ad eum scripta: *Archipresbytero & Abbati venerabilium Monasteriorum, ab eodem auspice fundatorum*. Ejusmodi fuit beatus Berno primus Abbas Cluniacensis (1), qui plures Abbatias suas paulo ante obitum resignavit, illas inter Guidonem & Odonem partitus, quos sibi elegerat successores.

IX. Mirum magis est, quenquam peræque certum, Episcopos quosdam plures simul gessisse & adgubernasse Episcopatus, indeclinabili quadam necessitate, & cum ea incidissent tempora; per quæ non aliter possent Ecclesiæ illæ ad Canonicas leges & ad morum sanctimoniam refingi. Ita beatus Osuvaldus Vorcestrensis in Anglia Episcopus, clavum arripuit Eboracensis Ecclesiæ, nec tamen a prioris Episcopatus sui gubernaculis recessit. A piissimo Edgaro Rege, & a beato Dunstano Cantuariensi Archiepiscopo compulsus est pari caritate utramque complecti Ecclesiam (2), ne si a Vorcestrensi sejungeretur, illa omnis dilaberetur pietas, quam ei Monachis in Canonicorum locum substitutis ipse invexerat: *Ne vero Monachi quos instituerat, immodica tentatione pulsarentur, si pastorali cura destituti, non haberent quo niterentur, auctoritate sancti Dunstani Episcopatum Vigorniensem una cum Eboracensi sollicite gubernavit*.

Dunstanus ipse Vorcestrensis primum Episcopus, post ad Londinensem accersitus, aliquandiu utramque admoderatus est Ecclesiam, urgentissima necessitate, defæcatissima caritate (3): *Utraque igitur Ecclesia, Vigorniensis videlicet & Londoniensis eo Præside gloriabatur; quandoquidem ipse summa necessitate compulsus, utriusque Pontifex per nonnullum temporis spatium erat, utrique sollicitudinis suæ curam impendens, utramque intus & extra sua defensione contra omnes æmulos muniens, in utraque officium Pontificale opportuno tempore sedulus exequens*. Ea erat dispensandi causa, *summa necessitate*. Ea erat dispensationis brevitas, dum necessitas urgeret, *per nonnullum temporis spatium*. Ea fuit auctoritas, qua beatus Osuvaldus utrique simul præfuit Episcopatui, *auctoritate Dunstani*. Ad id tum ergo una erat satis Archiepiscopi auctoritas Cantuariensis.

X. Nec a vero dissidet eodem tempore Episcopos quosdam sanctitatis gloria conspicuos, Abbates pariter fuisse, regimine Cœnobiorum in se suscepto, nulla temporali illecebra, sola restituendæ Disciplinæ cupidine, aut rei temporalis tuendæ, quod illud demum sit Christi & pauperum patrimonium. Talis indubitatissime fuit B. Udalricus Augustanus Episcopus (4), qui ab Imperatore obtinuit Abbatiam nepotis sui Adalberonis, præproperа morte extincti: non ut ejus ipse opibus ditesceret, sed ut ne ea largitate & munificentia Imperatorum in posterum fraudaretur. Id enim vero consecutus, mox Abbatiam Monacho resignavit, quem sibi sublegi curavit, & nihil in præteritis reliquit, ut ea resignatio a se facta Abbatiæ Commendatæ in Abbatem Regularem ab Imperatore confirmaretur: *Religiosus Antistes Abbatiam postulavit sibi donari, non causa avaritiæ, sed ea intentione, ut Cœnobitis ibidem Deo servientibus, deliberationem, quam ille eis antea conscriptam & sigillatam ab eodem Imperatore donari impetravit, restituere potuisset. Fratres Rudungum in Abbatem elegerunt, &c. Episcopus assumpto baculo commendavit illi Abbatiam usque in præsentiam Imperatoris, &c.*

Non necesse habuit eo circuitu uti B. Volfangus Ratisponensis Episcopus, ut celeberrimam sancti Emmeranni Abbatiam antiquæ redderet Regularitati. Cum illud Cœnobium ab Imperatoribus & Regibus prisci Ratisponenses Episcopi impetrassent, intercesserant, ne Abbates eligerentur, & violenta usurpatione, ejus sibi & titulum usurpaverant, & proventus. Nec multo post cum Monachis necessaria quæque vitæ adminicula subducerentur, tota pessumdata est Regularitas (5): *Episcopi ab Imperatoribus vel Regibus Monasterium illud impetrantes, in suam ditionem redegerant, rebusque ejus & facultatibus pro suo arbitratu usi erant. Illo igitur defuncto Abbate quem invenerant; nullum deinceps curarunt substituere, &c.* Quantumvis obtunderetur Volfangus, ut ne tam pingui Cœnobio spoliaret Ecclesiam suam, & ne successoribus suis tam amplos subtraheret proventus; ipse confestim Abbatem eligi fecit, se professus imparem duplici ferendæ sarcinæ; Gregorio se subscribere lubentissimum, ajenti, monstri simillimum esse, si quovis in cor-

(1) Bibl. Clun. pag. 9. 10. Conc. Gen. T, 9. p. 38.
(2) Surius die 15. Octobr.
(3) Surius die 19. Maji.
(4) Surius die 4. Jul. c. 24.
(5) Surius die 31. Oct.

corpore ab uno membro duorum munia & partes obeantur; adeo vero non posse unum omnes numeros implere Episcopi & Abbatis, ut utrique sejunctim plures essent asciscendi cooperatores, a quibus parte oneris sui aliqua levarentur: *Vos scire debetis, Volfangum nunquam in humeros suos accepturum sarcinam, quam ferre non possit, nempe ut Episcopus pariter & Abbas dici velit. Sicut enim teste beato Gregorio, indecorum est, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio; ita noxium & turpissimum est, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa, &c.*

XI. Sed præter hæc pia & laudatissima consilia redintegrandæ Religiosæ observantiæ, aut tuendæ rei Cœnobiorum temporalis, augendæque, extinctisque Commendis restituendorum Abbatum Regularium: fuit ævo Caroli Magni causa peculiaris, quæ Episcopos nulla terrena cupiditate implicatos impulit, ut Abbatias susciperent, vel ut etiam flagitarent. Quod nimirum a temporibus Caroli Martelli maximam Cœnobiorum partem Reges ipsi usurpassent, suoque ea arbitratu, vel retinerent ipsi, vel darent, adimerentque, non Monachis tantum, & Clericis, sed & laicis. Quo, oro te, quid perversius? quid calamitosius? Si ergo tum purissimo quis Episcopus zelo incitatus, unam, aut plures indueret Abbatias, ne eas Principi eblandirentur laici, vel Clerici Aulæ Aulicorumque vitiorum mancipes; & in eas secum simul quandam flagitiorum colluviem inveherent: ecquis ei sobrius obtrectare ausus esset? ecquis meritas invideret laudes?

Talis probabiliter fuit Hugo ille, de quo supra jam diximus, Martelli & Pipini prosapia clarissimus, plures Episcopatus, plures Abbatias circumgestans. Certe *extra Decreta Canonum*, ut habet Chronicum Fontanellense (1). Sed quanto detestabilius erat, tot eo tempore Episcopatus fuisse, totque Abbatias Pastoribus vacantes, & quidem perdiu, & prædæ objectas laicorum, militum, exercituum? Rejicitur porro ab eodem Scriptore, eundem Rothomagensem Archiepiscopum dono accepisse a Regibus ingentia præda alia: non quo illis ipse frueretur, sed ut ea Ecclesiis restitueret, tam impie & sacrilege, quam impune tunc expilatis: *Prædia vero regia, quæ ejus insederunt animo. Non enim causa perversæ cupiditatis, aut aliquo sæculari fastu, a Patruo suo Carolo Principe, seu a Regibus Francorum ea impetrabat: sed ut statim Ecclesiis Christi ea contraderet.* Affirmat denique idem Scriptor ex Chartulariis Ecclesiarum Rothomagensis, Parisiensis, Bajocensis, Gemmeticensis, Fontanellensis testatum fieri, Hugoni isti cordi, curæque fuisse, ut quam diligentissime hæ omnes Ecclesiæ repararentur, defenderentur, novo opum spiritualium, temporaliumque cumulo augerentur: *Illic invenient quantam sollicitudinem ac pervigilem curam de constructione, propagatione, administratione, ac exaltatione Ecclesiarum habuerit.*

XII. Nec omnium tamen forsan Antistitum tam pia erant & in suscipiendis Regum largitate Abbatiis, & in iis administrandis consilia: nec tanta terrenorum affectuum abdicatio. Post aliquot annos Rainfredus Archiepiscopus Rothomagensis eandem Fontanellensem Abbatiam a Carolo Martello impetravit (2). Cum vero reditus ejus ipse abliguriret omnes, Monachi stipendiis necessariis fraudati, apud eundem Carolum conquesti sunt, a quo Rainfredus Abbatia exutus, Rothomagensi Ecclesia solus sustentari jussus est. Hinc compertum est, calamitosissimis illis temporibus non aliter Abbatias a Regibus habitas esse, quam ut Feuda aliqua regni; ut *jure precarii & beeneficii*, eas quibus vellent conferrent, ut loquitur ejusdem Chronici auctor.

Luculente hæc confirmantur ex Chronico Abbatiæ Senonensis, ubi narratur Angilramus Episcopus Metensis ab Imperatore impetrasse eam Abbatiam, quæ Imperialis hactenus fuerat, fuit autem exinde Episcopalis, propterea quod aliquandiu Angilramus & Episcopum agere voluit, & Abbatem (3): *Archiepiscopus Angilramus Episcopatum & Abbatiam Senonensem aliquanto gubernavit tempore. Et ita Monasterium quod prius Imperiale fuisse constiterat, ex tunc manu Episcopi Metensis degere compellitur, &c. Imperator Monasterium Metensi Episcopo, eo jure, quo & Imperatores a primo tenuerant, perpetualiter concessit.* Suspicabantur primum Monachi hinc Abbatiam suam dedecorari, si ex Imperiali Episcopalis evaderet. At ejus Chronici Auctor fidem facit, hinc ei & ornamenti plurimum, & emolumenti ac-

(1) Spicil. T. 3. p. 206. Ann. 723. (2) Ann. 739. ibid. p. 217. 233. 299. (3) Ibidem.

accessisse: quod Cœnobia omnia Imperialia, vel ipsorum exactionibus Principum exhausta essent, vel ab Imperii hostibus labefacta: *Certe si ab illis temporibus omnia Monasteria ista adhuc Imperii essent, jam lapis super lapidem non remansisset*. Ubi vero postea animadvertit Angilramus, & Episcopatus sui curis, & Imperii negotiis ita se distineri, ut minus posset tuendæ Senonensis Cœnobii sui Disciplinæ invigilare, Regularem eligi jussit Abbatem, & exinde res temporales ejus Abbatiæ in potestate fuere Episcoporum Metensium, ut in Imperatorum antea fuerant tuitione (1): *Ab illo tempore Abbates hujus Cœnobii ab Episcopo Metensi temporalia, ab Episcopo vero Tullensi spiritalia receperunt*.

Hinc liquet conducibile in primis fuisse his Abbatiis, a pio ut aliquo Episcopo, vel Archiepiscopo impetrarentur, qui longam illam Regalium & Imperialium Abbatiarum excuteret servitutem, nempe ab illis insolitam temporibus ruentis stirpis Regiæ, ruinaque sua Ecclesiam sibi devinctissimam in præceps agentis; & qui denique non libertati tantum eas pristinæ, sed & splendori, ac Disciplinæ Regulari redintegraret. Huic Beneficiorum pluralitati laudes merito rependendæ erant.

Probabile profecto est horum albo Disciplinæ purioris amatorum inscribendum esse Hadericum Presbyterum & Abbatem, quem Joannes VIII. tuitione sua impertiit, nec ipsum tantum, sed & Abbatias ejus omnes, aliaque Beneficia, præter agros & patrimonia. Id enim Pontifex ipse videtur innuere (2): *Fideli devotione totoque mentis conamine pro pristino statu & vigore, atque restitutione sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ terque quaterque in obsequio Ansperti reverendissimi Archiepiscopi tui, atque Confratris nostri devotum atque in omnibus fidelissimum permanere, & decertare omnino & evidenter comperimus*. Tumultuosissimis his temporibus: ab his Cœnobiis omnibus non poterat major iniri gratia, quam si ei committerentur, qui Mediolanensis Ecclesiæ restauranda disciplina zelum suum insignisset.

CAPUT IV. *P. 3. l. 2. c. 42.*

De pluralitate tum Episcopatuum, tum Beneficiorum Episcopatibus & Abbatiis inferiorum, sub Carolo Magno & ejus stirpe.

I. In Parochiis quoque damnata pluralitas, hoc est, superfluitas.
II. Quodque Parochi sponsi sint Ecclesiarum.
III. Et Basilicarum damnata pluralitas.
IV. Duarum Parochiarum munia implere Parochus unus non potest.
V. Poterat Parochialis Ecclesia cum Capella obtineri.
VI. VII. Non poterat idem & Parochum agere, & Canonicum.
VIII. In Capellarum classem redigi non poterant, quæ fuerant Parochiæ.
IX. Cum obambulabat Episcopus Diœcesin, in hanc pluralitatem inquirebat.
X. Ad omnia prorsus Beneficia permanebat ea lex, ut unus unum obtineret, nec plura in unum possent adgregari.
XI. In Oriente septima Synodus Oecumenica quamcunque damnat Beneficiorum pluralitatem.
XII. Tenuitati Beneficiorum jubetur labore manuum suppleri.
XIII. Plura uni committi per illam Synodum licet, si ruri sint, nec ad manum sint viri iis regendis idonei.
XIV. Abbati Generali plura sunt, subsuntque Cœnobia, in unum Sodalitii corpus constricta.
XV. Episcopo Episcopatus alius a Barbaris vastatus commendari potest.
XVI. Sola in eo spectabatur Ecclesiæ utilitas.
XVII. Cur Chalcedonensis Synodus vetet ne plurium quis inscribatur Clero Civitatum: at septima Synodus, ne pluribus Ecclesiis ejusdem Civitatis?
XVIII. Plures Episcopatus evastati in unum coagmentantur.
XIX. Mos serpere incipit, ne vacent priora Beneficia, ubi quis augetur Episcopatu in partibus.

I. Pluralitas, hoc est superfluitas, peræque proscripta est in Parochialibus, atque

(1) Ibid. p. 503.

(2) Epist. 264.

atque in Episcopalibus Ecclesiis & Abbatiarum. Hinc Ludovici Pii Capitulari edicitur, ut ubi immunitas & redituum copia Parochis admensa fuerit tanta, quanta opus erit, jam ne Parochias quisquam duas gerere possit (1): *Statutum est, postquam hoc impletum fuerit, ut unaquæque Ecclesia suum Presbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Episcopo permiserit.*

II. Alio vero Capitularium loco, non jam superfluitas, sed ipsa maxime pluralitas probro vertitur: quod cum videlicet Parochi sponsi sint Ecclesiarum suarum non possit quisquam citra summum dedecus duas unus ducere sponsas (2): *Sicut quisque secularis non amplius quam unam hebere debet uxorem; ita & unusquisque Presbyter non amplius quam unam habere debet Ecclesiam.* Herardus Turonensis Archiepiscopus eandem premit rationem (3): *Ut Presbyter non amplius quam unam Ecclesiam habeat, sicut & vir unam uxorem.*

III. Geminam eam rationem complexa est Synodus Parisiensis VI. ubi ait cuique Parochiæ suum esse debere Episcopum, ita & cuique *Basilicæ* suum esse debere Presbyterum (4): infandæ autem esse avaritiæ, si quis Presbyter duas tresve Basilicas accipiat, sive laici, sive Ecclesiastici Patronatus: *Non solum a Clericis, verum etiam a laicis alias Basilicas contra fas suscipiunt.* Sive consulto, sive inconsulto Episcopo id machinentur, non tolerandæ id esse audaciæ. Qui enim numeros officii omnes una in Ecclesia implere vix possunt, qui poterunt in duabus? *Vix enim quispiam Presbyterorum in Basilica, in qua divinæ servituti mancipatus est, digne atque strenue militare invenitur; quanto minus id in duabus, vel tribus, aut eo amplius Basilicis digne exequi valet?* Prudentiæ denique & sollicitudini Episcopali ea cura a Synodo committitur, ut singuli singulis in Ecclesiis Presbyteri collocentur, ubi rerum satis erit unde vitam tolerent: neu sinant unquam solius avaritiæ studio quenquam unum duabus simul præesse Ecclesiis: *Hoc specialiter eorum solertiæ providendum est, ut hac occasione nullus Presbyter duas, aut tres avaritia causa, quibus sufficere secundum divinum cultum nullatenus potest, habere audeat Basilicas.*

IV. In Concilio II. Aquisgranensi anno 836. perspicue declarata est (5) necessaria unius Parochi in qualibet Parochia, & unius Presbyteri præsentia atque industria in qualibet subsidiaria, vel succursali Ecclesia: *Ut per se eam tenere possit, aut etiam priori Presbytero subjugatus.* Paucis his in verbis satis aperte proditur discrimen Parochi primarii & Titularis, qui & *Prior* vocatur, & Presbyteri, vel Vicarii, qui annexæ ministrat Ecclesiæ, & totus a Parocho pendet.

Hæc autem necessitas inculcatur ab hujus Concilii Patribus, quod quanquam posset unus pluribus in Ecclesiis Parochus sacris operari, & Missarum celebrare solemnia: impar tamen foret ceteris omnibus defungendis Pastoris muneribus, ad tingendos fonte sacro ægrotos, ad excipiendas Confessiones, ad sacrum Eucharistiæ epulum dispensandum: *Quanquam Missarum celebrationes per omnes Ecclesias sibi commissas agere possent, cetera offisia, quæ ad divinum cultum pertinent, propter impossibilitatem & multitudinem Ecclesiarum, quodammodo neglectu elapsa. Similiter & prævidentiæ in baptismate infirmorum, & in confessione querentium, atque in communione periclitantium perplura remansisse.*

V. Copia tamen fiebat Parochis retinendæ cum Ecclesia sua alicujus Capellæ, cui nimirum nec plebs regenda, nec functio obeunda adhæresceret (6): *Quia quidam Presbyteri, præter Ecclesiam in qua titulati sunt, etiam Capellas habent, &c.* Ut Capellæ forsan a Parochialibus Ecclesiis secernerentur, hæ (7) *Basilicæ* supra dicebantur Canone Concilii VI. Parisiensis. In Concilio Metensi anni 888. potestas Parochis non fit una retinendi istiusmodi Capellas, nisi cum Ecclesiæ Parochiali ita cohærescebant, tanquam ejus aliqua membra, ut sine gravissimo detrimento sejungi haud possent (8): *Unusquisque Presbyter unam solummodo habeat Ecclesiam, nisi forte antiquitus habuerit Capellam, vel membrum aliquod adjacens sibi, quod non expedit separari.*

VI. At cum id sibi sumpserunt Parochi, ut Canonici simul essent: aut ubi Canonici Parochiales præterea Ecclesias administrari a se posse sperarunt: tum vero Hincmarus Remensis Archiepiscopus Episcopali vigore mucronem Ecclesiasticæ censuræ in has distrinxit fœdissimæ avaritiæ molitio-

(1) Ann. 816 Cap. 11. Capit. Car. Magn. l. 1. c. 92. (2) L. 6. c. 73.
(3) Cap. 40. (4) Ann 819. c. 49. (5) Cap 2. Can. ult.
(6) Conc. Gall. T. 3. p. 636. (7) Hincmar. T. 1. p. 715. 732. (8) Can. 3.

nes (1): *Quia non solum illicita, sed etiam perniciosa sibi ac commissæ plebi præsumptione, contra sacros Canones Presbyteri nostræ Parochiæ dicuntur Ecclesias suas negligere, & Præbendam in Monasterio Montis Falconis obtinere: Sed & Canonici ipsius Monasterii Ecclesias rusticanarum Parochiarum occupare, necesse nobis est, non solum quid inde sacri Canones definiant demonstrare, sed & vigorem ac censuram eorundem sacrorum Canonum, si se non correxerint, in contemptores exercere.*

VII. Dilucidum ergo est sociari ea tum minime potuisse, aut commisceri nomina, & officia, ut iidem & Parochi essent, & Canonici, sive Sæculares, sive Regulares interpretere Canonicos. Quanquam enim Regulares essent ii Canonici, de quibus hic Hincmarus, nimirum Regulam Crodogangi professi: quæ ab illo promuntur Canonum, rationumque momenta, in omnes ex æquo valent Canonicos. 1. Canonibus præcipi Clericos stabiles esse in Ecclesiis, quibus primum sua devincti sunt ordinatione: si transferantur vero in aliquam Ecclesiam, vetari quidquam posthac demetere ex prioris Ecclesiæ proventibus. 2. Pugnat manifestissime functiones Canonicorum & Parochorum: *Certum est, quia Claustra Monasterii, atque obsequia debita, & quæ sunt necessaria plebi in rusticanis Parochiis, insimul exequi nemo valebit.* 3. Sordidissimæ certe avaritiæ est, impelli Canonicos ad ambiendas ruris Parochias, ut decimis & patrimonio pauperum saginentur. His rationibus universim Canonici omnes includuntur: *Canonicus ordinatus in Monasterio, obsequia monasterialia derelinquens, turpis lucri cupiditate emolumentum decimæ rusticanarum Parochiarum studebit invadere, &c.*

VIII. Obviatum est denique ab Hincmaro, serpenti novæ corruptelæ, ubi cavit, ne Capellæ jam dicerentur, quæ suos olim Presbyteros habuissent. Id enim jam inolescebat fucatæ avaritiæ ludibrium, ut Parochiæ unius Pastores possent & aliam simul retinere, Capellæ nomine obumbratam (2): *Ne Ecclesias illas, quæ ex antiquo Presbyteros habere solitæ fuerunt, aliis Ecclesiis quasi loco Capellarum non subjiciatis.*

IX. Inter ea Inquisitionum Capita, de quibus renuntiari sibi jubebat Episcopus Diœcesim suam circumlustrans; illud quoque aliquo erat in numero: An Parochus unus pluribus ita præesset Ecclesiis, ut non in earum singulis Presbyteros haberet singulos, tanquam Vicarios (3): *Si plures teneat Ecclesias, sine aliorum Presbyterorum adjutorio, &c. Nullus Ecclesias teneat sine adjutorio aliorum Presbyterorum, &c. Nullus plures Ecclesias sine titulo, & contra sacrorum Canonum dispositionem nancisci præsumat.* Turpiter hallucinaretur, qui hos sibi fingeret Vicarios Parochi arbitratu revocabiles. Si enim nisi Canonico judicio non poterant Beneficiarii etiam minusculi ab Episcopo gradu exturbari: qui potuissent Parochi indicta causa Presbyteros summovere a regimine creditarum sibi Ecclesiarum? Hi ergo Vicarii, Parochorum subsidiarii adjutores, iidem ipsi sunt, de quibus supra Concilium Aquisgranense, qui Priori Parocho subjici debere ibi dicebantur: *Priori Presbytero subjugantur.*

X. Ex his autem illud profecto concluditur, nullum adhuc magnopere discrimen inter Beneficia statutum, non Compatibilia ab Incompatibilibus sejuncta fuisse, non a Duplicibus Simplicia, omnia indiscriminatim visa esse residentiæ legibus obnoxia, & functionibus iis illigata, quæ duo simul copulari non paterentur. Canonicorum ipsæ stationes cum Parochiis sociari non poterant, Canonicis & Abbatibus strictissima residentiæ lex incumbebat. Summa denique lex & ratio, quæ omnia promiscue Beneficia uni conferri plura vetabat, nec tergiversatione, vel exceptione, vel distinctione ulla lædificari poterat; lex porro ea erat, quod per avaritiam & ambitionem, quæ parentes sunt & auctores pluralitatis, janua non possit unquam patefieri in Beneficia, vel dignitates Ecclesiarum. Si Episcopus quis, si Abbas alias in se susciperet Abbatias, ut propudiosæ illas eximeret servituti, nonnisi necessariam sustentationem ex earum quantiscunque reditibus decerpturus, reliqua omnia impensurus in earundem Ecclesiarum necessitates, utque ipsa potissimum illis electio & Regulæ observatio restitueretur; huic pluralitati conviciari, aut succensere nemo jure posset, ut quæ nulla avaritiæ aut ambitionis fuligine tingeretur. Nec vero Parochi permittebantur Ca-

(1) T. 1. p. 732. (2) Conc. Gall. T. 3. p. 643.
(3) Regino. l. 1. Inquisit. n. 46. Et in Append. pag. 604. 608.

Capellam simul aliquam retinere, nisi quod nunquam illi certus Beneficii Titulus adscriptus fuisset, nunquam proprius ei Presbyter addictus, sed membri instar esset, quod citra perniciem non posset a Parochia divelli.

XI. Hæc eadem sempiterna & incommutabilis lex, avaritiæ & ambitionis adversaria implacata, Orientalem quoque compulit Ecclesiam, suis ut Civilibus & Canonicis legibus, plurium congeriem destrueret Beneficiorum, nec fucum sibi fieri fineret frustratoriis distinctionibus eorum, quæ residentiam, quæ curam haberent animarum adjunctam, vel non haberent. Quanquam enim flagitiosius sit, ea sibi Beneficia congerere, quorum confligentur inter se functiones: non potest tamen non flagitiose facere, quisquis dignitates sacrosanctas, & res Christo dicatas spe ditescendi, vel deliciandi, vel dominandi libidine explendæ accumulat. Vide ut hæc detonet Canon Synodi VII. Oecumenicæ (1): *Clericus ab instanti tempore non connumeretur in duabus Ecclesiis: Negotiationis enim est hoc, & turpis commodi proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine penitus alienum. Unusquisque secundum Apostolicam vocem, in quo vocatus est, in hoc debet manere, & in una locari Ecclesia. Quæ enim per turpe lucrum in Ecclesiasticis rebus perficiuntur, aliena consistunt a Deo.* Universalis & incommutabilis ea lex est Ecclesiæ, qua proscribitur vitiosa Beneficiorum pluralitas cujusque generis. Promiscue enim ibi & universim dominatur profana rerum sacrarum nundinatio, & inexplebilis opum & honorum libido.

XII. Hinc præclarissime mox in eodem Concilio, quibus ad victitandum non suppeditat Beneficium, quæ necessaria sint, ii jubentur sibi adesse, non adjiciendo alio quopiam Beneficio, sed labore & opere manuum (2): *Ad vitæ vero hujus necessitatem studia sunt diversa; ex his vero qui voluerit, acquirat carnis opportuna. Ait enim Apostolus: Ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.*

XIII. Una incidit causa, qua sinant hujus Concilii Patres, plurium simul Ecclesiarum sarcinas alicui ingeri, cum ruri idonei non occurrunt Pastores eo numero qui desiderantur. Ruri dixi, quod satis intelligerent Præsules hujus Synodi, ad civitatum regendas Ecclesias rarissime deesse viros idoneos (3). *Et hæc quidem in hac a Deo conservanda urbe. Ceterum in villis quæ foris sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.* Procul sunt ab hac dispensatione humani affectus, ut quæ solis donetur Ecclesiæ necessitatibus.

XIV. Hinc illud exprimit Balsamon, si vetantur Clerici duarum simul Ecclesiarum ex proventibus emolumenta quæpiam deliberare: multo æquius esse, ut ne unus duas Abbatias gestet præpositus vel Abbas. Quod ad Generalem vero pertinet Abbatem, qui a Græcis *Pantocratorenus*, παντοκρατορηνός appellatur, cum Cœnobia omnia in unam coiverint Congregationem, & in unum veluti corpus, ea re ne tantillum quidem perstringi Canones (4). *Si non permittitur alicui, ut sit Clericus in duabus Ecclesiis, nec Præfectus duobus Monasteriis praerit, sicut nec caput unum duobus corporibus. Quod autem Pantocratorenus Præfectus præsit multis Monasteriis, Canoni non adversatur; multa enim Monasteria ut unum reputantur.*

XV. Si pluribus unus imminere potest Abbas Cœnobiis, ubi ea in unum Congregationis corpus coalita sunt: potest & Episcopus unus pluribus simul Episcopalibus præesse Ecclesiis in unam conflatis: quamquam hæc Episcopatuum coalitio longe aliis debeat extundi rationibus. Sub uno enim vertice plura adgregabantur Cœnobia, ut disciplinæ sanctimonia pluribus & invictioribus vinculis constringeretur; at plures Episcopales Ecclesiæ compingebantur in unum Episcopatum, ubi ipsæ Barbarorum populationibus evastatæ fuerant. Id observatum est a Balsamone eodem in Canonem II. Concilii I. Constantinopolitani (5). *Quod liceat quidem Synodis ex œconomiæ ratione alias Ecclesias, quæ a Gentibus occupantur, aliis Ecclesiis concedere, ex præsenti ut videtur Canone traditum est. Jam enim Constantinopolitana Synodus Metropolitano Nazianzeno dedit Ecclesiam Ancyræ, & aliis diversis Antistibus alias ejusmodi Ecclesias. Quibusdam autem etiam id ipsum concessum est, ut sedeant in ipso throno traditæ Ecclesiæ in sacro Tribunali.*

Et Canone quidem eo Constantinopolitano nihil innuitur, quo dari locus videatur

(1) Can. 15.
(2) Ibid.
(3) Ibidem.
(4) In Nomoc. L. 1. c. 20.
(5) In can. 2. Conc. Const.

tur huic adnotationi. Sed juvat hinc didicisse ex Balsamone hanc fuisse mediæ ætatis Ecclesiarum Orientalium solemnem consuetudinem, Synodisque approbatam dispensationem ad Ecclesiarum incolumitatem qualemcunque; adeoque Metropolitanis quandoque demandatas fuisse duas Ecclesias principales, ratione & exemplo persimili, atque Actardum supra vidimus Turonensi Metropolitanæ suæ tunc Ecclesiæ, & Nannetensi suæ quoque prius, uno eodemque tempore præfuisse, non suo marte, sed Conciliorum Pontificumque auctoritate.

XVI. Consultum ergo volebant Ecclesiis per Barbaros populatis, non Episcopis alios jam Episcopatus regentibus, qui his præficiebantur. At si & his etiam provisum vellent, non opes illis parabantur, sed arcebatur inopia. Unde idem Balsamon (1): *Quod autem dantur quibusdam Antistitibus non vacantibus, sed paupertate laborantibus orbatæ seu vacantes Ecclesiæ, est dispensationis ratio*. Transferebatur Episcopus ab Ecclesia diruta & expiata, ad Ecclesiam vacantem, nec subducebantur eis rudera prioris Ecclesiæ. Ita enim & Episcopus inopiæ eximebatur, & adjiciebatur, quo priorem sponsam solari posset. Moleste tamen ferebat Balsamon, quod translatus permitteretur Episcopus quandoque sedere in throno Episcopali prioris Ecclesiæ, propterea quod eam jam non propriam, sed commendatam habet, & ea Canonibus habenda sit reverentia, ut vere semper dici possit, uni Episcopo unam esse Episcopalem Ecclesiam, unam Sedem.

XVII. Aliquanto implicatior est Canon Concilii Calcedonensis, quo non sinuntur Clerici inscribi, & titulum obtinere in duabus Ecclesiis. Balsamonis quidem ea sententia est, porrigi non debere hanc prohibitionem ad diversas unius urbis Ecclesias (2). *Quidam illud, non esse aliquem Clericum in duarum urbium Ecclesiis, etiam ad duas unius civitatis Ecclesias accipiebant. Non est autem hæc Canonis sententia, ut mihi videtur*. Nec a vero abludit ille, si tempora spectemus Concilii Chalcedonensis. Tum Clerus Ecclesiæ Cathedralis munera obibat omnia ceterarum urbis Ecclesiarum, earumque reditus omnes suam unam in mensam refundebat. Et ne umbra quidem in eo suberat vitiosæ pluralitatis. Nec enim ad singulos redibat Clericos, nisi certus & parcus distributionum Ecclesiæ Cathedralis modus. At Balsamonis ævo, ut ab ipsomet perhibetur, idem unus Clericus variis in variis Ecclesiis Constantinopolitanæ civitatis Beneficia obtinebat; inde exorta ea perversitate, quod Synodus VII. Generalis vetuisset illa quidem, ne Clerici pluribus Ecclesiis ejusdem urbis præessent, at nihil pœnarum in prævaricantes decrevisset.

Hinc illa discrepantia Canonum duorum, alterius Chalcedonensis, alterius Synodi VII. Ille enim prohibet, ne quis Titulum Beneficii obtineat in Ecclesiis duarum Civitatum; hic vero ne quis in Ecclesiis diversis unius urbis. Tempore Concilii Chalcedonensis Clerus Cathedralis omnium urbis Ecclesiarum functiones obibat, reditus colligebat, Clericos omnes idoneis pro gradu & merito stipendiis donabat. In quantumvis pluribus quis Ecclesiis ministraret, unius tamen stipendia tantum percipiebat. At ubi postea singulæ unius civitatis Ecclesiæ suum sibi fiscum, suam privatim facultatem & rem habuere: diligentissime cavendum fuit, ne Clerici pluribus in Ecclesiis, etiam ejusdem urbis, Beneficia captarent.

Addit Balsamon (3) sua ætate plus jam nimio Clericorum numero abundare rura, ut minime necesse esset, plures uni Ecclesias concredi: quod videlicet multo jam plures ad Clericalem convolarent professionem, postquam illam Imperatores privilegiis & immunitatibus cumulassent. At Constantinopoli Clerico uni persæpe Beneficia conferri, non in una tantum & altera Ecclesia, sed in pluribus, quæ pravitas sola & alebatur & augescebat impunitate. Porro ei corruptelæ obviarum præstantissime fuisse in Concilio VII. Generali. (4) *Fit autem hodie contra. In externis enim regionibus propter Imperialem Sacerdotum excusationem, plures sunt Clerici in Ecclesiis, & ideo nullus in duabus Ecclesiis constituitur. In regina autem urbium non solum in duabus, sed etiam in pluribus constituuntur*. Si exauctorati fuissent a Synodo VII. qui in ejusdem urbis pluribus Ecclesiis plura Beneficia retinerent: sicut a Chalcedonensi ejecti Clero fuerant, qui inscripti essent Clero diversarum urbium: non tantæ postea molis fuisset eam pestem extirpare.

XVIII. In corpore Juris Orientalis, Constitu-

(1) Supple m. p. 225.
(3) Ibidem.
(2) In Can. 6. Conc. Chalc.
(4) Can. 15.

stitutione synodali Patriarchæ Michaelis permittebatur Metropolitano, uni ut Suffraganeorum suorum adjiceret alium ejusdem Provinciæ Episcopatum, cum potestate exercendi Pontificales omnes functiones, ea conditione, ut ne in throno sederet Episcopali, (1) *Excepto, ne in templo cum throno collocetur*. Vereor ne hæc potius sit responsio Synodalis Patriarchæ Manuelis, qua alibi prolixius refertur, & qua annuitur Metropolitano, ut assentientibus Provinciæ Episcopis, uni Suffraganeorum possit alterum largiri Episcopatum, iisdem adhibitis cautionibus. Et a se enim idem factitari fatetur Patriarcha (2). *Siquidem Synodi Metropolitanus suorum Episcoporum consensu date cuipiam voluerit incrementi ratione aliam Episcopen, in sua Provincia sitam, sine præjudicio id faciet. Nam & a nobis talia per modum fraternæ dilectionis quotidie fiunt.*

Præpostera fuisset illa, & Canonibus inimica licentia, si Patriarchæ & Metropolitani non alio quam gratificandi consilio & fructu duas uni Episcopo Episcopales Ecclesias subjecissent. Ea forsan culpa, id privatorum potuerit esse flagitium; at nemo facile sibi persuadebit, eam fuisse Synodicam deliberationem. Satius est ergo de Ecclesiis illis id interpretari, quas Barbari diruissent, & in quibus jam non posset Episcopus fidam jugemque sortiri residentiam. Ita ea quoque dispensatio ad utilitatem, ut par est, Ecclesiarum publicam dirigetur. Quæ conjectura hinc firmatur, quod eadem Synodo annuente, posset Metropolitanus transferre Episcopos ab una Ecclesia ad aliam suæ Provinciæ, non ut opes illis novas aggeraret, sed ut Ecclesiæ ipsi vel spiritalis vel temporalis emolumenti aliquid adjiceretur. *Ob causam laudabilem, & probabilem prætextum. Utilitas autem hæc animarum, & Ecclesiastici status administratio, &c. Canonica observatio novit translationes Antistitum, non in æquales sedes, sed in sublimiores & excellentiores, propter rationabilium Ecclesiæ Christi ovium refocillationem, & Ecclesiasticarum rerum gubernationem*. Canonicis institutis consentiunt hæ dispensationes, sive ad traducendos alio Episcopos, sive ad plures uniendas Episcopales sedes, unique alicui conferendas.

XIX. Nec Episcopis tantum conferri poterant hæ Episcopales & desolatæ Ecclesiæ, ut eorum opulentia levamenti aliquid & præsidii assequerentur ipsæ inter Barbaros sitæ, non minus Christiano nomini, quam Imperio infensos: sed Abbatibus etiam & Oeconomis Cœnobiorum, Monachis, Officialibus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Beneficiariis aliarum omnium Ecclesiarum. Quibus illud quoque despondebatur, ne abhorrerent a tam spinosis dignitatibus, eos sua ad Ecclesias illas electione, sua ad electiones consensione, nequaquam prioribus Beneficiis spoliatum iri: quanquam alioqui pervagatissimus is esset usus. Id authentica Declaratione promulgarat Alexis Comnenus, qui moleste ferens, ut his electionibus assentiretur, paucissimos adduci posse, sanxit ut pristina omnia cum his Episcopatibus Beneficia retinere possent (3). *Ne quisquam ipsorum propterea Pontificatus jugum subire recuset, hi omnes in posterum semel acquisitis fruentur Abbatiis, & administrationibus, ceterisque ministeriis, & officiis, & adelphatis, quæ habent, &c. etiam provenientes ex his reditus, in potestate sua habebunt.*

Perspicuum ergo est ante eam Constitutionem Beneficia omnia quæ hactenus obtinuisset, qui ad Episcopatum electus electioni assentiebatur, jam tum vacare cœpisse; cujusque generis ea forent, residentiæ, vel curæ animarum obnoxie, necne, nihil interfuisse; eamque legem pluralitati Beneficiorum tam infestam ea religione observatam fuisse, ut ne ii quidem exciperentur Episcopatus, quorum vix rudera aliqua aut vestigia in barbarico solo superessent. Denique post hanc quoque Constitutionem, quoad ceteros Episcopatus eadem lex illibata viguit. *Cum illæ Ecclesiæ ad quas electi sunt, in partibus Orientis sitæ sint, ac prorsus inopes, nec adiri ab eis omnino possint; ipsi interim propterea quod earum præfecturam adeant, admittentibus quascunque possidebant Abbatias & administrationes, & alia munera, vel etiam quæ vulgo dicuntur adelphata, vel officia, vel alia quædam ministeria.*

Primus Alexis hujus tam justæ & tam necessariæ dispensationis auctor fuit, quam coarctavit tamen ad id tempus quo jacerent eæ Ecclesiæ; cessaturam si aliquando ille reflorescerent, ea dispensatione. Denique hinc excepit Imperator amplissimas dignitates, Presbyteros & Diaconos, Clericosque omnes majoris Ecclesiæ Constantinopolitanæ, quos pas-

(1) T. 1. p. 5. (2) Pag. 241. (3) Juris Orien. T. 1. p. 139.

passus non est ad eos Episcopatus eligi. Cujus exceptionis ab eo causa reticetur.

CAPUT V. *P. 4. l. 2. c. 57.*

De pluralitate Beneficiorum primum quoad Episcopatus & Abbatias, post annum Christi millesimum.

I. An possit Episcopus præter Ecclesiam suam alterius Decanatum Ecclesiæ retinere?

II. An possit Episcopus Abbatiam retinere?

III. An aliquando unus duos potuerit simul regere Episcopatus?

IV. Frequentius id fuit, ut unum obtinuerint Episcopatum cum Abbatia aliqua, vel plures simul Abbatias unius Ecclesiæ utilitatis contemplatione. Exempla sub Gregorio VII. Ut non collidantur hæc exempla cum legibus pluralitatem proscribentibus.

V. Pluralitas Episcopatuum sub Urbano II. & Paschali II. uni serviens Ecclesiarum necessitati.

VI. Exempla pestiferæ Episcopatuum pluralitatis.

VII. Episcopatus Titulis insignes Cardinalium Ecclesiæ Romanæ aliis Episcopatibus sociari possunt.

VIII. Exempla alia plurium uni concessorum Episcopatuum, in unius commodum Ecclesiæ.

IX. Leges contrariæ pluralitati Beneficiorum. Exempla damnatæ pluralitatis. Exempla Dispensationum, uni Ecclesiasticæ utilitati famulantium.

X. Pluralitatis Beneficiorum Henrici, fratris Ludovici VII. Regis, aliorum item Principum.

XI. Quando cœperint increbescere dispensationes, ut possent Episcopi alia Beneficia cum suis Episcopatibus retinere?

XII. Quando cœperint Cardinales Romani variis in Christiani orbis Provinciis Episcopatus obtinere?

XIII. De eodem argumento post Concilium Tridentinum.

XIV. Longe pulcherrima Cardinalium responsa, & scita eorum, quos Paulus III. consuluit, ad Ecclesiasticæ disciplinæ restaurationem.

XV. Monita Cardinalis Bellarmini ad Clementem VIII.

XVI. Quos ille scrupulos suos proposuerit de Titulis Episcoporum Cardinalium, & ad eos Pontificis responsa?

I. OBtineri ab Episcopis potuere, vel Episcopatus plures, vel Abbatiæ plures, vel Episcopatus cum Abbatia & cum aliis minoribus Beneficiis. Qua maxima poterimus fide & diligentia, leges in medium afferemus, & exempla varia polygamiæ hujus spiritalis. Narrat B. Fulbertus, subdecano Ecclesiæ Carnotensis mortuo, Episcopum Sylvanectensem rogasse, ut eo ipsemet, vel frater suus Beneficio donaretur. Responsum esse: Nec ei, quod Episcopali splenderet apice: nec fratri ejus, qui junior adhuc esset, eum gradum convenire (1). *Nos autem respondimus. Non convenire sibi, eo quod esset Episcopus: neque fratri, ætate adhuc & moribus immaturo.* In eam ergo dignitatem electus est Presbyter, doctrinæ & Pietatis probe munitus præsidiis: non multo post autem eorum immanitate, quibus antehabitus fuerat, contrucidatus est. Viderint alii, an novum tunc & inauditum esset, ut Episcopus justis & specialibus causis, & ad Ecclesiæ utilitatem, decanatum vel subdecanatum in aliis retineret Ecclesiis; certe Episcopus hic Sylvanectensis ea se spe recreabat. At Fulberto, viro utique magna doctrinæ & pietatis fama, eo leges Ecclesiæ sanctissime contaminari videbantur. Si tam execrabili ultione repulsæ, quam passus erat, assentiebatur Sylvanectensis Episcopus, minime sane mirum erit, si ea sibi licere & obtinere volebat, ad quæ aspirare nefas erat.

II. Nec consimilis causa videri debet eorum Episcoporum, qui Abbatias una impetraverunt, in ipso maxime Diœceseos suæ territorio sitas. Narrat Helgodus Monachus auctor vitæ Roberti Regis, voluisse eum a consiliis habere religione & eruditione inclytum Gauslinum, eumque donasse Abbatia Floriacensi, quæ tum Cœnobiis omnibus Ordinis B. Benedicti in Gallia dominabatur; & Archiepiscopatu Bituricensi, quam civitatem ait fuisse totius Aquitaniæ Caput & Principem. *Ut suis eum specialiter devinciret consiliis; &c. Attribuit illi honores non modicos; Abbatiam sancti Benedicti, quæ est caput totius Ordinis Monastici, & Episcopatum Bituricen-*

(1) Ep. 29. 46.

sem sancti Stephani, principatum tenentis totius Aquitaniæ.

Erat Gauzelinus Roberti Regis filius, non justis nuptiis natus (1), quod in causa fuit, ut tum Floriacenses, tum Bituricenses vehementer repugnarint ejus nominationi, sed Regiæ tamen auctoritatis pondere obruti sunt. Pietatis laude claruit cum primis Robertus. Nullus non ejus ævi Scriptorum laudibus Gauzelinum celebravit. Nonnullas ad eum Fulbertus Carnotensis Episcopus litteras dedit (2), quibus non legitur eum objurgasse de Abbatia, quam cum Episcopatu retineret. Si in his rationibus non satis momenti sit, ad invidiam ab hac Beneficiorum pluralitate abstergendam: illud inculcabimus quod jam supra delibatum est, Episcopatu ipso contineri regimen Abbatiarum, & verissimo quodam sensu dici posse Episcopum Abbatem Generalem fuisse omnium suæ ditionis Cœnobiorum. Adde quod nequedum partitio ulla facta fuerat rerum temporalium ejus Abbatiæ, atque ita nullidum erant proprii reditus Abbatis, spirituali tantum administratione & sollicitudine spectabilis. Denique non ejusmodi est hoc exemplum, quod instar regulæ objici possit. Quin ex adverso ad regulas elimatiores infra explicandas exigendum ipsummet est.

III. Leo IX. ex Tullensi Episcopatu in Apostolicam Petri sedem translatus (3), prioris hujus Ecclesiæ suæ titulo exui se noluit. Non sane Leonem aut opum dira libido, aut honorum stimulabat, ut eam Ecclesiam retineret, sed castissimus amor prioris sponsæ suæ. Refertur ea res a Baronio, nec vitio vertitur. Fuere & alia ejusdem Pontificis singularia gesta, quæ sanctitati nihil tamen officerent, nec prohiberent quin Ecclesiæ Fastis sacris post mortem ascriberetur. Hinc ergo illud colligitur, quos sanctitatis gloria illustrat Deus, homines tamen & ipsos fuisse, iis nævis obnoxios, quos virtutum splendore obruerent; aut peculiaribus, &, quæ solis ipsis compertæ sint causis, ad eas intus a Deo excitari, quæ admiratores magis desiderent, quam imitatores. Suum quoque Alexander II. priorem Episcopatum Lucensem retinuit (4), postquam Apostolici Throni compos fuit.

IV. Sed quam rara plurium Episcopatuum impetratio fuit, tam frequens fuit Abbatiæ cum Episcopatu copulatio. Petrus Damiani cum Episcopatu duas gestavit Abbatias. Vis adhibenda ei fuerat, ut tantum oneris subiret. Hinc eam ille semper spem aluit, deponi a se posse onus, quod invito ingessissent. Sic ergo ille ad Nicolaum II. Papam (5): *Cedo jure Episcopatus. Utrumque etiam Monasterium reddo.* Nemo non facile sibi persuadebit, ea pluralitate Beneficiorum proditam fuisse non cupiditatem vitiosam, sed laudandam cum primis obedientiam, & incredibilem ac pene singularem ejus sanctitudinem; ut non illi Cœnobia a Pontifice, sed ipsemet Cœnobiis donaretur, ad eorum tum spiritalia, tum temporalia commoda promovenda. Scripsit & ipse alicubi, quantum operæ studiique posuerit in iis reparandis.

Eodem pietatis instinctu agebatur Gregorius VII. cum ad Manassen Remensem Archiepiscopum scriberet, gratulari se, quod in Abbatia Remensi sancti Remigii præstantissimum virum Abbatem eligi curasset; sed multo magis gratulaturum, si ab eodem Abbate regi posset Abbatia Metensis, a quo si vehementer abhorreret, alium Metis Abbatem eligendum esse (6). *Abbas nobis admodum placet, & si posset ferre onus ut utrasque Abbatias regeret Metensem scilicet & Remensem, laudassem pro eo quia vir religiosus & sapiens est. Alioquin si pondus utrarumque regiminis super posse sibi est, ut ipse fatetur, ne nimia pressus gravedine succumbat, rogamus, per electionem Congregationis alium constituas.* Perspicis Pontificem canonici vigoris amantissimum, a qualicunque mollitia animi, & juris remissione alienissimum, & qui tamen unum duabus Abbatiis Abbatem præficere voluit, non ille quidem ut Abbati, sed ut Cœnobiis consultum esset. Nec suasisset tantum, sed & imperasset forsan, nisi mœrore animi & tristitia illum deprimere abstinuisset.

Illæ ergo sunt causæ justissimæ, quæ non excusent & purgent tantum pluralitatem Beneficiorum, sed & commendent ornentque. 1. Cum ejus rei consilia init & fundamenta primus jacit Præsul superior, non ipse Beneficiarius. 2. Cum uni prospicitur Ecclesiæ utilitati, non privatorum libidini. 3. Cum Beneficiarius multiplicem illam sarcinam

(1) Baron. ann. 1029. n. 9.
(2) Ep. 39. 44.
(3) Baron. ann. 1049.
(4) Baron. ann. 1070. n. 26.
(5) Baron. ann. 1059. n. 4. 63. Damian. L. 1. Ep. 9. 10.
(6) L. 1. Ep. 52. 53.

nam adeo non ambit, ut refugiat, detrectet, non subeat nisi obedientiæ lege constrictus & mœrore perfusus. Ejusmodi erat Gregorii VII. sententia & voluntas. 4. Constat pene id genus Abbates nullis adhuc privatim proventibus gavisos fuisse.

Idem rursus Pontifex cum in Concilio Romano anno 1079. Abbatem Burdigalensem (1) in Bituriginus exauctorasset, eam Abbatiam aut dedit, aut reddidit Archiepiscopo Viennensi, intentato Monachis anathemate, nisi ei ut Abbati & parenti assurgerent (2). *Sicut Patri & Abbati per omnia obediatis*. Ne hic quidem in dubium vocari potest, quin una Ecclesiæ caritas Pontificem animaret, ageretque. Dispensationes certe illi omnes una extorsit semper ⸱auia, Ecclesiæ necessitas. Credebantur quippe his Abbatiæ Episcopis, qui formarent, resingerentque eas in arctiorem disciplinam, excubarentque, ne ab ea deflecteretur.

Sub eodem Gregorio VII. Vintoniense in Anglia Concilium hocce de pluralitate Episcopatuum Decretum edidit: *Quod nulli liceat duobus Episcopatibus præsidere*. Ita quidem anno 1074. At anno 1078. Concilio Pictaviensi, cui Legatus ejus præfuit, tribuitur hoc Decretum, quo omnium omnino Beneficiorum pluralitas damnatur. *Ut nemo Episcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, Præbendam, vel alios Ecclesiasticos honores, vel in duabus Ecclesiis Prælationes exerceat, nisi in una tantum*.

V. Potest in cortice, non potest in medulla, horum sive Canonum, sive exemplorum discordia residere. Sunt enim canonicæ dispensationes omnes tam menti consentaneæ Canonum, quam litteræ repugnantes. Nihil habet exterior Disciplina, quod non suas patiatur vices, ut sunt opportunitates temporum, & importunitates. Ideo & peræque in laude sunt contrariæ consuetudines, quæ caritati, quæ necessitati Ecclesiarum publicæ accommodantur.

Nec illi quem modo laudavimus Canoni obstrepebat Gregorii VII. successor Urbanus II. ubi Ausonensem Episcopum in Metropolin transtulit Tarraconensem, cujus ex Maurorum potestate receptæ libertati multum ab eo insudatum fuerat; concessitque ut Ausonensem retineret Ecclesiam, dum se Tarraconensis, resque suas recuperaret (3). *Porro Ausonensem Ecclesiam tibi, tuisque successoribus tandiu concedimus possidendam, donec auctore Deo ad pristini status plenitudinem vestro studio Tarraconensis Ecclesia reformetur*. Ita quodammodo uniebatur Ausonensis Ecclesia Tarraconensi, donec hujus prædia & fundi a Maurorum potestate reciperentur.

Eadem necessitate, qui Urbano successit Paschalis II. Archiepiscopo Toletano Episcopales omnes subjecit Ecclesias, quarum Metropoles Saracenico adhuc jugo premebantur. Indulsit, ut & Segoviensem sibi vindicaret Ecclesiam, cujus proventibus Toletanæ sedis tenuitatem solaretur, dum ne Segovienses proprium sibi suum Episcopum reposcerent (4). *Segoviensem civitatem, nisi proprium desideret Civitas ipsa Episcopum, personæ tuæ, pro gravioris paupertatis necessitate permittimus*. Addidit denique illi & Abbatiam, cujus Monachi metu Saracenorum aufugerant, ea conditione, ut ejus in se reparationem susciperet. *Nos Monasterium ipsum sollicitudini tuæ restaurandum disponendumque committimus*.

Lavellanum Episcopatum suppressit idem Pontifex, Canonibus obsecutus, quod merus is vicus esset, & Melphensi univit Episcopatui in Regno Neapolitano. Ea unione non eludebantur Canones, non illis fraus struebatur, ut duo uni Episcopatus ingererentur: legi Ecclesiarum antiquissimæ mos gerebatur, vetanti, ne vilescat in vicorum luto & tenuitate majestas Sacerdotii. Proditum est a Jacobo de Vitriaco in Historia Hierosolymitana (5), dum flagrarent sacra bella in Oriente, plures Episcopatus nonnunquam uni commissos fuisse propter eorum tenuitatem, & ne despicabiles ac viles fierent Episcopi. *Propter multitudinem & paupertatem eorum, ne dignitas Episcopalis vilipenderetur, plures Ecclesias Cathedrales & civitates uni Cathedrali subjecerunt*.

VI. Ex adverso autem Episcopus Dunhelmensis in Anglia, cum Lexoviensem Neustriæ invasisset sedem, eamque a se occupari posse speraret, vel suo nomine, vel duorum filiorum, necdum annos duodecim natorum, quorum alterum alteri subrogare se posse confidebat: scripsit Ivo Carnotensis ad Paschalem II. Papam, & ad Archiepisco-

(1) De Bourdieux.
(2) L. 6. Ep. 10.
(3) Epist. 7.
(4) Ep. 4. 66.
(5) Hist. Hierosol. c. 38.

piscopum Rothomagensem, ut eos excitaret armaretque, ad infandam hanc bigamiam opprimendam (1): *Cum enim a ipsa infantia mundi in Lameche carnalis bigamia sit culpata; quomodo poterit sponsa Christi, quæ est Ecclesia, laudari, quæ & sacramento, & in veritate sacramenti, uni debet viro desponsari? Eliminetur ergo de Lexoviensi Ecclesia Radulphus Dunhelmensis Episcopus, ut bigamia non admittatur: eliminentur pueri ejus, ut Neophytorum heresis extirpetur*. Investierat Dunhelmensem Episcopum Lexoviensi Episcopatu Normanniæ Comes; Angliæ Rex ea Provincia potitus illum confirmaverat. Scripsit Ivo ad Comitem Meduntensem, quo Rex familiarissime utebatur, ut illi insinuaret, Regum magnitudinis esse, non leges ut violent, sed ut earum violatores opprimant. *Non enim ad hoc instituuntur Reges, ut leges frangant; sed ut fractores legum gladio, si aliter corrigi non possunt, feriant*.

Nec invisa Anglis, aut inaudita erat illa polygamia. Auctor est enim Malmesburiensis, Stigandum usurpato Vintoniensi Episcopatu non contentum, Ecclesiam involasse Cantuariensem, præter Abbatias complures. *Vintoniæ Episcopatum, & Cantuariæ Archiepiscopatum, preterea multas Abbatias solus ipse possidebat*. Itaque nec Pallium Romano Pontifici extundere potuit, (2) *Nunquam Pallium a Roma meruit*: Et cum primum Willelmus novus Angliæ perdomitor & Rex illuxit, illum abdicari curavit. Legatos Pontificios anno 1070. Concilio Vintoniensi præfuisse tradit Rogerus, ibique discinctum & ejectum fuisse Stigandum triplici de causa, quarum primaria est, *Quod Episcopatum Vintoniensem cum Archiepiscopatu injuste possidebat*.

VII. Qui tandem passi essent, ut sola duce & auspice opum libidine duo simul obtinerentur Episcopatus, cum Callistus II. ad Episcopum & Clerum Parisiensem rescripserit, si Canonicus quis ejus Ecclesiæ, alterius Ecclesiæ Episcopus deligeretur, ne sineretur priorem retinere Præbendam (3): *Si aliquis Parisiensis Ecclesiæ Canonicus ad Episcopatus fuerit honorem promotus, & alterius Ecclesiæ gubernacula beneficiaque susceperit, illius de qua assumptus est Ecclesia privetur Canonica*.

Ecqua potest vel suspiciuncula illini avaritiæ Courado illi prudentiæ & virtutum laude cumulatissimo, qui se dignitatemque suam paci Ecclesiæ impendit, abdicato Archiepiscopatu Moguntino, super quo impacata jamdiu fervebat discordia inter Alexandrum III. & Fridericum I. Imperatorem, & vicissim accepta a Pontifice investitura, non Sabinensis modo Ecclesiæ, qui Titulus est Cardinalium Episcopalis, sed & Metropoleos Salisburgensis (4). *Cardinalatus illi & Sabinensis Episcopatus dignitate servata, in Salisburgensi Ecclesia honorifice eum Papa fecit eligi*. In solo tum quidem Moguntino Archiepiscopatu plus erat splendoris & ornamenti, quam in geminis illis aliis Ecclesiis: itaque uni Ecclesiæ paci litatum est a Courado.

Sed animadvertere hic juvat: antiquissimos illos Cardinalium Titulos Episcopales, vix jam ut Episcopatus spectari solitos fuisse, propterea quod prisca Episcopatus gloria in novos quasi radios incurrisset splendidissimæ jam Cardinalium dignitatis, ita ut obscuraretur fere, nec appareret. Summa Ecclesiæ universæ administratio, in cujus societatem a Pontifice asciscebantur Cardinales, & Cardinales potissimum Episcopi, tantum luminis & splendoris addiderat eorum amplitudini, & erant alias Episcopales illæ Ecclesiæ Titulis Cardinalium attributæ obscuræ adeo, infrequentes tenuesque; ut jam oculis animisque mortalium occurrerent, non tam ut Episcopatus sedes, quam ut Tituli & nomina Cardinalium. Non aliter prorsus quam Ecclesiæ Urbis Presbyteris Cardinalibus adsignatæ, non tam fere jam ut Parochiæ Urbis habentur, quales ab origine tamen erant, quam ut Tituli quidam eminentissimæ dignitatis.

Si extincti fuissent ii Cardinalitii Episcopatus, & Episcopatui Romano copulati, permodica adhuc fuisset Episcopatus Urbis ditio, multoque angustior, quam compluri morum Christiano toto orbe Episcopatuum. Si nullo Ecclesiæ præjudicio extingui potuissent, quin potuerint & vastissimis Cardinalatus juribus ac functionibus absorberi? Quam probabile profecto est, ubi cœpti sunt Episcopis Cardinalibus alii Episcopatus dari, perinde ut si Episcopi Titulares tantum fuissent: antiquissimo jam usu receptum fuisse, ut Romæ potius illi, quam in

(1) Epist. 181. 178.
(3) Epist. 24.
(2) L. 1. de Gest. Pont. Angl. pag. 204.
(4) Baron. an. 1157. n. 75.

in Ecclesiis suis residerent. Certe cum horum ditionis Episcopatuum tantæ sint angustiæ, tam longe autem lateque pateant Cardinalium occupationes in Ecclesiæ universalis clavo moderando cum Pontifice: ecquis ambigat accommodandam esse occupationum & functionum amplitudini residentiam?

Si cujus autem animo subeat, expeditius fuisse nulli ut Episcopi sacro Cardinalium Collegio includerentur: næ ille facile hanc exuet imprudentiam suam, ubi primum oculos conjiciet in longe pulcherrimam illam Antiquitatis effigiem, quæ in eo radiat Collegio, totius Ecclesiæ iisdem ex Ordinibus efflorescentis simillimo, cui tot Concilia, tota Pontifices tandiu jam applanserunt; ut quibus persuasissimum esset, Collegio tot Christiana Republica florentissimo & augustissimo, ejiciendos non esse Episcopos; nec universi Christiani nominis summa quæque & splendidissima judicia celebrari ordinarie posse, nisi in eo Senatu, in quo Episcopi eminerent.

Illud quoque animo recolendum est, non abrupte & præfestine illud Collegium aut erupisse, aut eo potestatis excrevisse: sed longa sæculorum serie confirmatum, conformatumque, perpolitum & illustratum fuisse, iis incidentibus & impellentibus caussis, quæ non essent in hominum potestate, sed in Numinis providentia; ut solent maxima quæque. Primigenius enim ille fuit rerum status, ut Ecclesiam & Diœcesin suam regeret Episcopus, consilioque uteretur Presbyterorum, seu Parochorum suorum; utque Metropolitani Provinciam administrarent cum Concilio Episcoporum Comprovincialium, aut eorum qui in Metropoli tum forte versabantur. Ea ratio fuit autem antiquissima regiminis Ecclesiastici, tum ubique terrarum, tum maxime Romæ. Decursu temporis, & moles & multitudo negotiorum in Consistorio Romani Pontificis tractandorum, augescens, increbrescensque in dies, id expressit tandem ut juge quasi Consilium & Concilium Romæ haberetur. Necesse ergo tunc fuit, ut Parochi Urbis, seu Presbyteri Cardinales Parochiarum suarum Curam in substitutos transfunderent; utque Episcopi Cardinales Romæ plerumque residerent, ne jugi abessent Papæ Consistorio. Ea demum ratione perfectum, ut hi Episcopatus Cardinalium Titulares, sensim evaderent in Titulares illo etiam quodammodo sensu, quo qui dicuntur vulgo *in partibus*, de quibus nos alibi copiosissime. Commune ut illis utrisque hoc esset, ut cum aliis Episcopatibus geri possent.

Quod vero objectari posset, saltem Episcopatibus aliis Episcopos illos Cardinales onerari non debuisse, in quibus residere nequeant: id vero seponendum in eum locum est, ubi de residentia sermonem faciemus. Anno 1184. (1) Robertus de Monte Teobaldum perhibet Abbatem Cluniacensem cooptatum fuisse in cœtum Cardinalium: tumque Claromontani Comitis filium Abbatia Cluniacensi investitum fuisse. Necdum ergo usus tum inoleverat, ut Cardinales alia etiam Beneficia retinerent. Plura de hac Cardinalatus cum aliis Episcopatibus facili aut difficili societate rursus infra numero XII. disputabimus.

VIII. Accedo jam ad alia laudabilis ejusdem dispensationis exempla, ad Ecclesiæ utilitatem. Cum Eskylus Lundensem totius Daniæ Metropolin diu sanctissimeque adgubernasset, expugnavit tandem aliquando ab Alexandro III. licentiam semet abdicandi, & in Cœnobium abdendi, reliquo vitæ decursu. Ejus in locum electus est Absalon Roskildensis Episcopus, qui omni animi viriumque contentione renisus, tum Regi, tum Episcopis & amicis, ut ne sejungeretur a priori sponsa sua, extremam vim sibi adferendam provocatione ad Papam occupavit. Hinc & inde Legati Romam adproperarunt, unde profectus tandem in Daniam Papæ Legatus, fulmina sacra Absaloni intentavit, & tandem obtemperanti Pallium Romanum obtulit, copiamque fecit servandi Episcopatus prioris. *Nam & Absaloni Lundensem Episcopatum assumere jussum, & Roschildensem administrare permissum*. Tanta virtutum lumina miratur Saxo Grammaticus, ex quo hæc hausta, maxime vero cessationem & fugam tantam terrenarum omnium cupiditatum, in iis omnibus, qui huic negotio intervenerunt, ut non possimus non & ipsi mirari, assentiri, & plaudere. Censet Baronius tum primum jussum fuisse Episcopum, duas ut retineret Ecclesias; & quidem justissimas tunc fuisse ejus rei caussas, sed non pari in laude fuisse, qui ea deinceps exempla & vestigia consectati sunt. *Quod semel ex*

(1) Baron. ann. 1184. n. 1.

ex causa præsumptum, *male apud quosdam transiit in exemplum*. Constat tamen non aliud a Papa jussum Absalonem quam ut Lundensi subeundæ Ecclesiæ assentiretur: permissum vero sibi esse ut & posset Roskildensem Episcopatum retinere. Id enitescit ex verbis supra relatis, & ex his rursum (1): *Geminum concessit regimen*, *alterum præcepto*, *alterum indulgentia sortientis*. Quam casta Absalonis fuerit in his voluntas, tota clamat ejus vitæ ratio.

IX. In Concilio IV. Lateranensi anno 1215. prohibiti sunt Abbates pluribus præesse Abbatiis, Monachi vero pluribus Cœnobiis inscribi (2). *Ne quis in diversis Monasteriis locum habere præsumat*, *nec unus Abbas pluribus Monasteriis præsidere*. In Concilio Loudinensi anno 1268. perspicue liquet, usque adeo præjudicatum tunc, animoque passim præceptum fuisse, plura simul cum Episcopatu geri non posse Beneficia, ut cum primum vacare inciperet Cathedralis Ecclesia, simulatas plerique Beneficiorum suorum ederent resignationes, quo facilius in Episcopos eligerentur: sed ea cautione fraudulentissima & collusione cum Patronis, ut Beneficia reciperent, si electione & spe frustrarentur. Damnatur illa a Concilio & effrænatio ambitus, & regressus fraudulentia (3). *Vacante sede quam quis ascendere concupiscit*, *metuens obtentorum Beneficiorum pluralitate se in suo desiderio posse deficere*, *ipsa Beneficia resignat*; *&c.* Infra demonstrabuntur regulæ omnes Decretalium, & Juris Canonici novissimi, eo vergere & collineare, ut proscribatur accumulatio Beneficiorum, quanquam temporis diuturnitas multis dispensationibus aditum patefecerit, aut cogente necessitate, aut suadente & illiciente caritate.

Universales nimirum eæ sunt leges, quibus non collidendæ, sed conciliandæ pro virili sunt exceptiones & dispensationes eæ, quibus auctoritas & pondus accessit a sanctis doctisque Præsulibus, necessitati vel utilitati Ecclesiæ obsequentibus, ita ut cui duplex infligeretur sarcina, is nec avaritiæ, nec ambitioni studeret. Ejusmodi fuit B. Fulbertus, qui non potuit non obsequi Aquitaniæ Duci, ut Thesaurariam & Capiceriatum susciperet Ecclesiæ sancti Hilarii Pictaviensis. Rogavit Ducem Fulbertus, ut Clericos ejus aliquos ejusdem regionis his oneraret potius Beneficiis, qui eorum munia expeditius obirent (4). *Mando tibi*, *& precor absens*, *id quod tunc præsens intimare volebam*, *ut constituas tibi alium Thesaurarium & Capicerium*, *de bonis Clericis qui sunt in tua vicinia*, *quos via longa & periculosa non disturbet ab officio*, *sicut me & meos hactenus disturbavit*.

Ejusmodi fuit, ut jam diximus, & prius Osuvaldus, cui B. Dunstanus Archiepiscopus Cantuariensis obtinuit primo Episcopatum Vorcestrensem, postea Eboracensem, vetito ne Vorcestrensem excuteret, ne Congregatio Monachorum dissiparetur, quam ei Capitulo invexerat. *Nec sedi Vigorniensi renuntiare permissus est*, *ne Monachorum recens habitatio altaris sui destitueretur fomento*. Auctor est Willelmus Malmesburiensis (5), e quo mutuata sunt hæc, successores ejus eodem usos exemplo Episcopatus simul duos retinuisse; at ipsi quidem laudi vertisse, quod caritati & necessitati servisset: successoribus vero non ita; ut quos nec illa adigeret necessitas, nec par caritas inflammaret. *Ipsi pro sanctitate ignoscitur*, *quod contra regulas Canonum duas sedes tenuerit*, *quod scilicet non hoc ambitione*, *sed necessitate tenuerit*. *Vulstano non ita*, *qui sanctitate discrepabat & habitu*.

X. Viderit Lector an ejusmodi etiam fuerit Henricus frater Ludovici VII. Regis Francorum, & Monachus Claravallensis sub B. Bernardo. Creavit illum Eugenius III. Abbatem Generalem omnium Galliæ Abbatum, non loco ejectis, sed ei subjectis ceteris Abbatibus omnibus. Ludovicus Rex frater Abbatias illi omnes contulit Regales, quæ subinde vacabant. Electus fuit Episcopus Bellovacensis, inde & ad Remensem translatus Archiepiscopatum. Hæc carpsimus ex doctissimi viri, & de doctis omnibus benemeriti Gallicanæ Historiæ veteris Scriptorum Compilatoris du Chesne, in suis ad Bibliothecam Cluniacensem Notis. Profert vero ipse verba Joannis de Paris in Chronico ad annum 1149. (6) *Hoc tempore Eugenius Papa Henricum fratrem Ludovici Regis Monachum Claravallensem præfecit omnibus Abbatiis Franciæ*, *& erat quoque generalis Abbas supra speciales Abbates*, *&c*. *Post in fine hujus anni factus est Episcopus Belluensis*, *&c.*

Ad elevandam certe invidiam ex hac Bene-

(1) Baron. ann. 1177. n. 92. (2) Can. 13. (3) Can. 31. (4) Epist. 103. 128. 130.
(5) L. 1. de gestis Pont. Ang. pag. 270. (6) Pag. 152. 153.

ris Ecclesiæ reditus retinebant (1). *Et ut Episcopatus pristinos reditus retineat, ut multiforme monstrum habeatur. Et ut aliquis Episcopus ad alium Episcopatum ditiorem postulatus transferatur, ut una Ecclesia alterius pellex habeatur.*

Cum Decanus Brugensis in Flandria Capellæ ad Episcopatum Conventrensem esset vocatus, permissus est ab Eduardo I. Angliæ Rege eundem retinere Decanatum per annos quinque, dummodo Pontificiam dispensationem eliceret (2). *Decanatum qui per electi consecrationem est vacaturus, & ad nostram donationem libere spectaturus, retineat per quinquennium de gratia nostra speciali, & fructus inde percipiat, si dispensationem ab Apostolica Sede accipiat.* Nec ægre forsan expugnata est a Pontifice dispensatio: sed an jure & ad utilitatem Ecclesiæ, id vero operæ pretium fuerit scire. Verba facit alicubi Tilletius (3) de diplomatibus Clementis V. quæ Meldensi & Sylvanectensi Episcopis potestatem faciebant conferendi Beneficia, quæ vacare cœpissent resignatione Episcoporum electorum Altisiodorensis, Bajocensis, Abrincatensis, conferendi, inquam, iis, quos Philippus Rex nominasset. Itaque in Clementem & Episcopos hos non sæviebat Matthæi Paris censura.

XII. Non abstinuisset eadem censura a Cardinalibus qui vel Titulo vel Commenda Episcopatus obtinent. Vidimus Libro superiori c. LXIV. n. VII. Archiepiscopos Gallos duos, quos transtulit Pontifex ad Episcopales Ecclesias eas, quæ Titulis Cardinalium sunt insignes, sub regno sancti Ludovici. Circa annum 1245. Innocentius IV. transtulit Archiepiscopum Rothomagensem ad Ecclesiam Albanensem (4), qui Titulus est Episcopi Cardinalis, successoremque dedit in Ecclesia Rothomagensi Abbatem sancti Dionysii. At Joannes XXII. cum ad preces Gallorum Regis Philippi Cardinalium Collegio adscripsisset Episcopum Altisiodorensem Talarandum, veniam fecit, ut bimestri tantum spatio reditus Ecclesiæ suæ retineret ad Romani itineris expensas (5). *Ut in veniendo possit expensas habiliter supportare, eidem dictam Altisiodorensem Ecclesiam de fratrum nostrorum consilio, usque ad instans festum Magdalenæ duximus commendandam.* Ita ille ad Regem scripsit anno 1331. VIII. Kalendas Junii.

Luculenta sunt hæc exordia, ut optandum nil supersit, nisi ut eo res istiusmodi stent gradu, unde initium duxere. Clemens VI. anno 1344. cum Episcopum Atrebatensem Cardinalatus purpura exornasset, a vinculo eum prioris absolvit Ecclesiæ (6). *A vinculo, quo Atrebatensi tenebaris astrictus, per nos de potestatis plenitudine absolutum, ad Cardinalatus honorem duximus assumendum.* Quibus verbis apertissime demonstratur, quam non cohæreret olim Cardinalatus cum Episcopatu, exceptis iis Episcopalibus Ecclesiis, quæ Tituli Cardinalium ipsæmet sunt. Cum idem ipse Pontifex Patriarchatus Alexandrini Titulo decorasset Hambertum Delphinum Viennensem, qui paulo ante, anno nimirum 1350. ditionem omnem suam in Philippum Franciæ Regem transtulerat, Archiepiscopatus Remensis perpetuam illi Commendam largitus est (7). *Fecit Patriarcham Alexandrinum, & Ecclesiam Remensem sibi perpetuo commendavit.* Ita Scriptor vitæ hujus Pontificis. Dilucidum est, datum id esse utilitati Regni Christianissimi, cujus salute salus Ecclesiæ continebatur; ea fuit optimo & religiosissimo Pontifici idonea causa dispensandi. Ita diuturno annorum sæculorumque decursu variæ incidunt & increbrescunt causæ justissimæ relaxandorum Canonum; est autem difficillimum, ut quod crebra extorquet necessitas, non etiam extundat necessitatis obtentu dissimulata cupiditas.

A Theodorico de Niem, qui triginta annos Romæ traduxerat sub Urbano VI. & successoribus ejus, proditum est in historia Schismatis (8), ideo creasse Urbanum VI. uno die Cardinales numero XXVI. quod tanto ex numero speraret aliquos saltem eorum collatæ sibi dignitati assensuros. Quæ illum spes minime fefellit (9). *Simul & semel vigintisex Cardinales una die creavit, existimans forte quod de tanto numero eorum aliqui hujusmodi Cardinales fastigium utique acceptarent; prout nec ipsum fefellit opinio.* Abhorrebant tunc non pauci a Cardinalatu, non solum propter ambages & angustias

(1) Ad ann. 1251.
(2) Consil. Reg. Ang. p. 769.
(3) Part. 1. pag. 451.
(4) Synodicon Rothomag. pag. 251.
(5) Rainald. an. 1331. n. 33.
(6) Ibid. n. 68.
(7) Ibid. n. 40.
(8) In præfat.
(9) L. 1. c. 12.

ſtiæ illius ſchiſmatis, ſed quod ea munice indui non poſſent, niſi omnibus ante Beneficiis exuerentur. Allecti ſunt Cardinalium poſtea Collegio ab eodem Pontifice tres Electores Imperii, iidemque Archiepiſcopi, cum aliis Epiſcopis Germaniæ. Omnes abnuerunt, & diſſenſu ſuo ſpem fruſtrarunt Pontificis, qui ultro largiebatur, propriæ adminiſtrationem Eccleſiæ una ut retinerent (1). *Cardinalatus honorem acceptare noluerunt, licet Papa Archiepiſcopis & Epiſcopis præfatis Eccleſiarum ſibi commiſſarum adminiſtrationem in ſpiritualibus & temporalibus quoad viverent eis etiam non petentibus conſervaſſet*. Specialis erat gratiæ & arbitrarii beneficii, quod Archiepiſcopatus & Epiſcopatus ſuos retinere permitterentur. Maluere ergo illi Germanici Principes Imperii Eccleſias ſuas jure ſuo, quam alieno beneficio; Titulo, quam Commenda poſſidere. Ex eodem Scriptore Gregorius XII. Cardinalibus adſcripſit Epiſcopum Vormacienſem, a quo & ipſo recuſata eſt eminentiſſima dignitas, verito ne ea admiſſa daretur ſibi ſucceſſor in Eccleſia Vormacienſi (2). *Epiſcopum Vormacienſem Gregorius XII. fecit Cardinalem, ſed noluit acceptare timens forte, quod ſi illum acceptaret honorem, alius ſibi ſubrogaretur Antiſtes in Eccleſia Vormacienſi*.

Verum ut dilucidius adhuc fiat, quam non poſſet Epiſcopatus cum Cardinalatu tum conſiſtere, præter pauciſſimos illos Titulo ſuo ipſo Cardinales Epiſcopos, memoria recolenda eſt ejus Cardinalis, quem non electum in Ravennatem Eccleſiam, ſed poſtulatum legimus in corpore Juris Canonici. Repulſam paſſi ſunt Ravennates ab Innocentio III. ita affirmante, eum Cardinalem Romæ ſedentem, non univerſali tantum, ſed & ipſi Ravennati Eccleſiæ utilitati & ornamento majori futurum, quam ſi Ravennati Eccleſiæ affixus fuiſſet (3). *Conſideravimus quod ejuſdem Cardinalis præſentia utilior ſit, non ſolum Romanæ, ſed etiam Eccleſiæ generali, tam apud Apoſtolicam ſedem, quam apud Eccleſiam Ravennatem. Unde non immerito præferentes ſpeciali utilitati communem, & minori majorem, prædictum Cardinalem veſtræ poſtulationi non duximus concedendum*. Non poſtulabantur, niſi qui ex regulis juris eligi non poſſent. Reſponſio Pontificis abnuentis, & ratio ab eo deprompta, eandem produnt legem, non ſociandi unquam Epiſcopatus cum Cardinalatu. Non diſſimulabat enim Innocentius, ſi Ravennatis Eccleſiæ ſedem Cardinali indulſiſſet, Roma illi demigrandum, Ravennam concedendum poſthac fuiſſe, & ab iis feriandum officiis, quibus de Eccleſia univerſa benemerebatur.

Certiſſime tamen ejuſdem Pontificis creberrimæ fuere Epiſtolæ ad Willelmum Archiepiſcopum Remenſem & Epiſcopum ſanctæ Sabinæ Cardinalem. Cardinalatu illum auxerat Alexander III. qui Ludovico VII. & Philippo Auguſto Galliæ Regibus arctis cognationis nexibus vinciebatur. Id ergo donabatur favori Regum, aut Archiepiſcoporum, Epiſcoporumque ſplendidiſſimis natalibus, ut cum iis præter avitas Eccleſiæ leges diſpenſaretur. Et ne tum quidem a Cardinalibus Epiſcopales Eccleſiæ ambiebantur, ſed purpuram Cardinalitiam Epiſcopi prehenſabant. Favore autem Regio id eliciebant, ut ſuæ ſibi Eccleſiæ permitterentur.

Diximus jam ex Theodorico de Niem, quod & a Gobelino refertur, Germaniæ Præſules ſex & ipſos maxime Electores, renuntiaſſe ſacræ purpuræ quam illis ultro Urbanus VI. ingerebat, facta etiam venia, ut Eccleſias ſuas retinerent (4). Ea fuit autem cauſa neceſſaria permittendarum Cardinalibus Eccleſiarum, quas prius adminiſtraſſent, quod alioqui abnuebatur Cardinalatus, in quo tamen Eccleſiæ univerſæ operam induſtriamque ſuam utilius tum navaſſent. Anno 1426. a Martino V. albo Cardinalium inſcriptus eſt Joannes de Rochetaille Archiepiſcopus Rothomagenſis, ſolutuſque vinculo quo ei Eccleſiæ illigabatur, quamvis & eam retinere ſineretur; quod jam ſæpiſſime ea indulgentia utendum fuiſſet, ne a Cardinalatu reſilirent, qui eo collato prioribus omnibus Beneficiis excutiendi erant. *Quod aliquibus de Eccleſiis quibus præerant, evocatis ad ſtatum Cardinalatus, ex hujuſmodi cauſa eædem Eccleſiæ ſunt dimiſſæ, per illos ſicut antea in ſpiritualibus & temporalibus gubernandæ; & hoc ſæpius expertum eſt Eccleſiis talibus profuiſſe*. Verba ea ipſiſſima ſunt Reſcripti Pontificii. Invaſerat tunc Rex Angliæ pleraſque Gallicani regni Provincias & Civitates. Ab eo ergo conceſſum eſt huic Cardinali

(1) L. 2. c. 44.
(2) L. 3. c. 39.
(3) Extra. De poſtul. Prælat. C. Bonæ memoriæ.
(4) Spond. an. 1385. n. 5.

dinali, ut Archiepiscopatum retineret, ea cautione, ut cum primum assentiretur induendo Cardinalatui, a Regiis Ministris occuparetur Ecclesia Rothomagensis (1), ut jure Regaliæ vacans, nec ei restitueretur, nisi post novum fidei sacramentum, in Cancellarii manus præstitum, pollicitoque Roma rediturum, aut undecunque, quando a Rege revocaretur.

Ita prisca illa lex, quæ Cardinalatui vetabat sociari Episcopatus Roma paulo remotiores, jam evanuit nec apparet nisi in vestigiis quibusdam, quæ impressa observantur adhuc in Stylo Curiæ Romanæ. Ideo & Prosper Fagnanus prolato testimonio Cajetani, ajentis, ex jure sociari non posse Cardinalatum Episcopatui, quanquam juri consuetudo derogarit; si consuetudo tamen ea sit, & non potius corruptela (2), *Si tamen consuetudo, & non potius abusio appellanda est*. Addit vehementer consentire eam doctrinam Stylo Curiæ, ut Cardinalibus Romæ residentibus Papa Episcopatus in Commendam tantum, non in Titulum conferat.

XIII. Mirum magis est, quod in Actis Tridentinæ Synodi id ponatur quasi certum (3), posse Episcopatus Cardinalibus conferri. Quando enim prohibuit ea Synodus, ne quantacunque quis præcellat dignitate, plures Cathedrales Ecclesias retineat, sive Titulo, sive Commenda, Cardinales designasse videtur, quibus fas est unam retinere. Et ubi definitum est (4) Episcopos nuquam absolvi lege residendi, tametsi sint Cardinales, eosdem esse passa est, & Episcopos simul, & Cardinales. Inde est quod fatetur Fagnanus, nulla jam dispensatione opus esse, ut Episcopatum priorem retineat, qui Cardinalatu decoratur. Confitetur tamen ipsemet longe optatius & conducibilius fore ut alia suppeditarentur Cardinalibus vitæ & dignitatis sustentandæ adminicula; Ecclesiis vero non adsignarentur nisi Pastores ii, qui illis abesse & subducere se nunquam cogerentur. *Fateor consultius fore, ut aliunde suppeditentur Cardinalibus necessaria ad eorum dignitatem decenter sustinendam: & Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesiis præficiantur Pastores, qui in illis possint assidue residere, sine detrimento Ecclesiæ universalis*.

Utcunque tamen obviatum est malo, quod maxime reformidabatur, aucto supra modum numero Cardinalium, qui septuaginta jam quandoque numerantur, cum viginti admodum tantum essent olim, quando vigebat ea lex, quæ eos Episcopatibus arcebat. Itaque tam pauci numero cum essent, vix Romæ & Pontifici suffurari se poterant. At vero nunc & satis magno numero poterunt Romæ superesse, & reliqui Episcopalibus Ecclesiis per orbem, quibus affixi fuerint, præsidere, & Concilii Tridentini Decretis obsequi. Professa est ipsa Congregatio Concilii, a Tridentino Concilio lege residentiæ in omnes Episcopos publicata, constringi etiam Cardinales. Declaratum ab eadem est, non posse Cardinales retinere nisi unam Cathedralem Ecclesiam, sive Titulo, sive Commenda; neutiquam autem alteram Titulo, alteram Commenda, quæ mera fuerat allquandiu juris ludificatio (5). Cum enim perpetuæ jam sint Commendæ, merito Tituli instar habent.

XIV. Quos Paulus III. percontatus est Cardinales & Consultores alios, ad mores Ecclesiæ meliorem in formam revocandos: pro suo illi purissimo zelo vehementer efferbuerunt adversus Beneficiorum incompatibilium pluralitatem, & adversus dispensationes id genus, potissimum vero ad Episcopatus. *Abusus alius, eadem calliditate inventus. Nam quædam Beneficia incompatibilia jure sunt & appellantur; quæ ex ipsa vi nominis majores nostri admonere nos voluerunt, non debere ea uni conferri. Nunc in his dispensatur, non tantum duobus, sed pluribus, & quod pejus est, in Episcopatibus. Hunc morem, qui ob avaritiam tantum invaluit, tollendum ducimus, præsertim in Episcopatibus*.

Sed illud multo admirabilius, quod Consultores ii, quorum plures Cardinales erant, vehementer exarserint adversus eam licentiam, qua Cardinales Episcopatus gerebant, vel Titulo, vel Commenda, & quidem plures quandoque. Fidenter Pontifici renuntiarunt, una consistere & sociari non posse Cardinalatum & Episcopatum, quod ex officio tenerentur Cardinales apud Apostolicam Sedem residere, & Pontifici collaborare in regenda Ecclesia universali. Porro legibus Ecclesiasticis illos obligari multo arctius, quam ceteros

(1) Marca de Concor. Præf. n. 14.
(2) Fagnan. in L. 1. Part. 1. p. 278.
(3) Sess. 7. c. 1. Sess. 24. cap. 17.
(4) Sess. 23. cap. 1.
(5) Ibid. Fagnan. p. 279.

teros Præsules, cum Præsulibus ceteris omnibus suo ipsi maxime exemplo debeant prælucere. Denique Principum terrenorum rationibus affectibusque ubi implicantur Cardinales, & Episcopatibus per eos augentur; eorum studiis partibusque tum illos addici, atque ita eos jam non esse, qui in commune consulere, & communi omnium parenti a consiliis esse possint. Hinc fore optatissimum, ut sui Cardinalibus proprii essent proventus: nec arduum id fore, si aurea mediocritate contenti esse vellent. *Alius abusus invaluit, ut Reverend. Cardinalibus Episcopatus conferantur, seu commendentur, non unus tantum, sed plures; quem, beatissime Pater, putamus magni esse momenti in Ecclesia Dei. Primo quidem, quia officium Cardinalatus, & officium Episcopi incompatibilia sunt. Nam Cardinalium est assistere Sanctitati tuæ pro gubernanda universali Ecclesia; officium autem Episcopi est, pascere gregem suum, quod præstare bene, & ut debet, haud potest, nisi habitet cum ovibus suis, ut Pastor cum grege. Præterea, Pater sancte, hic usus maxime obest exemplo. Quomodo namque hæc sancta Sedes dirigere & corrigere aliorum abusus poterit, si in præcipuis membris abusus non tollantur? Nec ob id quod Cardinales sint, putamus eis magis licere transgredi legem, immo longe minus. Horum enim vita debet esse aliis lex: nec imitandi sunt Pharisæi, qui dicunt, & non faciunt; sed Christus Salvator noster, qui incipit facere, & postea docere. Amplius hic usus nocet in Consultationibus Ecclesiæ. Nam hæc licentia fomentum est avaritiæ. Ambiunt Cardinales a Regibus & Principibus Episcopatus, a quibus postea dependent, nec possunt libere sententiam dicere; immo si possent & vellent, fallerentur tamen passione animi in judicando perturbati. Ideo utinam hic mos tolleretur, & provideretur Cardinalibus, ut possent honeste pro dignitate vivere, omnibus æquales reditus. Quod putamus facile fieri posse, si vellemus abjicere servitutem mammonæ, & Christo tantum servire.*

In eandem Beneficiorum pluralitatem stomachatur Bellarminus Cardinalis in Epistola ad Nepotem: quoniam vero plerique fucum sibi ipsi faciunt, obtentaque Papæ dispensatione, confidunt nullius se culpæ affines esse: ille contra excipit, Dispensationes eas valere in foro quidem exteriori; at patrocinium, quo conscientia tuta sit acclri inde non posse, nisi justæ sint, & ad publicam Ecclesiæ utilitatem dirigantur Dispensationum causæ (1). *Sciendum, Pontificiam dispensationem, quando non subest justa causa dispensandi, valere in foro fori, sed non in foro poli, &c. Sine urgentissima causa eademque Ecclesiæ necessaria, non potest citra atrocem culpam super hoc dispensari.* Profert mox & verba Dominici Soto, aliorumque Theologorum, quibus se consentaneum esse profitetur, asentibus, nisi justis causis nitatur Papæ dispensatio, frustra esse, & in summo versari periculo, qui illi innitantur. Nec enim Canonum dominus est Papa pro arbitratu, sed dispensator fidelis; eoque nec prohiberi ab eo posse, quin dispensatio injusta, & ei exitio sit qui petit, & ei qui petentem audit. *Sed ait forte ille cum quo dispensatum est, Papa dispensavit, ipse sibi viderit, ego immunis sum. Hic tamen cavillus securos multos reddit, tutum vero neminem. Quoniam Papa non est dominus, ut identidem dictum est, sed dispensator: ideoque qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est: & qui ea utitur, eadem semper irretitur iniquitate.* Hoc freti Bellarmini præsidio, non gravabimur ea referre B. Thomæ Aquinatis verba, quæ ipse beato tribuit Bernardo. Iis autem significatur aucto Beneficiorum numero, augeri & pœnarum pondus. *Qui non unus, sed plures est in Beneficiis; non unus, sed plures erit in supplicitis.*

XV. Proposita est Clementi VIII. Papæ ab eodem Bellarmino Beneficiorum pluralitas, tanquam certa pernicies ab Ecclesiæ moribus amolienda, cum in eo succinat S. Thomas B. Bernardo, flagitiosam eam esse pluralitatem; & ne dispensationibus quidem eam satis emaculari posse, nisi quarum justissimæ sint causæ ad utilitatem, vel necessitatem Ecclesiæ: *Ob magnam necessitatem vel certe causa majoris utilitatis.* Postremo Pontificem monet Bellarminus, eam B. Thomæ doctrinam, omnium passim Theologorum consensione muniri. *Et hanc doctrinam sancti Thomæ omnes Theologi probant.*

XVI. Sed sigillatim monebat Bellarminus, usum quidem illum esse, ut Cardinales Episcopi alium præterea Episcopatum retineant; at minus tutum forsan esse, cum non

(1) Cantor. 6.

non utilitati ille, aut necessitati sit accommodatus Ecclesiæ, sed amplificandæ Cardinalium dignitati, vel augendis proventibus: *Quare timendum est, ne forte non sint in conscientia tuti, qui aliquando duas Ecclesias habent, unam Cardinalitiam, aliam non Cardinalitiam. Causa enim cur Episcopis Cardinalibus duæ permittantur Ecclesiæ, non videtur esse necessitas, vel utilitas Ecclesiæ, sed major personæ dignitas, vel commoditas*. Respondit Pontifex ea qua valebat moderatione animi, & humanitate, solos Cardinales Episcopos pluribus gaudere Episcopatibus; multa indagine a prædecessoribus suis eam quæstionem versatam fuisse, etiam post Concilium Tridentinum: nec tamen a prisca consuetudine eos vel transversum unguem deflexisse. Adduci se non posse, ut tot ante se Pontificum judicia, Cardinaliumque damnet, aut concutiat, aut antiquissimum sacri Collegii ordinem labefactet, Ecclesiamque iis objiciat scandalis, quæ non injuria metuantur, si quid hic novetur. *Quod istam polygamiam, ea interdum est solum in istis sex Episcopatibus Cardinalitiis circa quos nihil mutandum duximus: cum a prædecessoribus nostris etiam post Concilium Tridentinum res hæc examinata fuerit & ita constituta. Et turbare ordinem Collegii, & redarguere facta prædecessorum nostrorum, & tot Cardinalium, non visa fuit nobis res, quæ sine scandalo fieri posset*.

Palam est hic vero in ea controversia de sex Episcopalibus Titulis Cardinalium, & dubitationem, & argumentationem Bellarmini, regulis generalibus nixam fuisse omnium in commune Episcopatuum: minus expensa natura & conditione eorum Episcopatuum sex, ab annis octingentis, aut nongentis amplius, ab aliis longo intervallo sejunctorum. Multo minus id perscrutari vacaverat Clementi; cui & erat, & esse debebat præsumptum, & præjudicatum, tot Pontifices Antecessores suos, totque Cardinales doctrina & religione præstantissimos, qui eos Episcopatus obtinuerant, nihil in eo commisisse contra Canonicas sanctiones. Quod autem a nobis supra de his Cardinalitiis Episcopatibus disputatum est, si animo nunc recolatur manifestum fiet, Bellarmini quidem zelo gratias agendas laudesque refundendas esse, at eo nomine præconiis nostris cumulandum Clementem, qui tam constanter adglutinaverat se usibus antiquissimis, & traditioni certissimæ ejus Ecclesiæ, quæ Princeps & magistra esset omnium orbis Ecclesiarum, & in qua sex illi Episcopatus longe alia fuerant ratione administrati, quam ceteri per orbem omnes.

CAPUT VI. *P. 4. l. 2. c. 58.*

De pluralitate Beneficiorum infra Abbatias & Episcopatus. Ac primum quæ sint Conciliorum Constitutiones usque ad annum millesimum trecentesimum?

I. Tum maxime increbuit perversitas pluralitatis Beneficiorum, cum defecit stirps Regia Caroli Magni. Canones bene multi a Conciliis tunc conditi sunt, ut ei pesti occurreretur.

II. Ii Canones infringere non potuere licentiam acervandi Beneficia ea, quibus nec animarum impendebat cura, nec lex residentiæ. Mille colludendi artes in ipsa Curata Beneficia excogitatæ sunt. De Vicariis. De Commendis. De Beneficiis, quæ captabant post unius anni perceptos proventus resignaturi.

III. Nonnulla in eos Canones observantur, & in necessarias eorum subinde relaxationes.

I. Occidente Caroli Magni Imperatoria Regiaque stirpe, eæ Rempublicam, eæ Ecclesiam afflixere calamitates, & vitiorum pestes, quibus medicina fieri postea non potuit, nisi multo ejus caritatis lenocinio, quæ minores tolerat interim morbos, ne majores irruant, aut ægrescant. Inter eas degenerantis tum disciplinæ labes, merito numeramus late pervagatam simoniam, & plurium in unum aliquem accumulationem Beneficiorum. Detonuere in has profanas sacrilegasque nundinationes Synodi, Pontificesque, cum primum ipsa caput & fons omnium Romana Ecclesia respirare cœpit ab illa servitute & oppressione tyrannica, qua diutissime elisa gemuerat.

Anno 1059. sub Nicolao II. in Romana Synodo damnata est Beneficiorum pluralitas, saltem in Ecclesiis Parochialibus. *Nec aliquis Presbyter duas Ecclesias simul obtineat*. Anno 1060. Concilium Turonense, ubi præerat ejusdem Papæ Legatus, pluralitatem quorumcunque Beneficiorum explosit

plosit (1). *Confirmamus etiam, ut nonnisi in unius civitatis Ecclesiis quisquam amodo aliquod Clericale officium accipiat. Quod qui prævaricatus fuerit, canonica ultione feriatur.* Tergiversari aliquis potuisset, eo Canone non vetari, quin plura obtineri possint Beneficia in eadem urbe, cum resideri in iis singulis possit. At Concilium Pictaviense anno 1078. sub Gregorio VII. eam elisit cavillationem quorumlibet Beneficiorum accumulatione damnata, damnataque simonia, ejus plerumque pestis parente (2). *Ut nemo Episcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, Præbendam, vel alios Ecclesiasticos honores, vel in duabus Ecclesiis Prælationes exerceat, nisi in una tantum. Et neutrum horum quisquam per pecuniam acquirat.*

In Concilio Placentino anno 1095. Episcopis id modo indultum est, ut ubi urgeret necessitas, duæ uni Parocho Ecclesiæ crederentur (3). *Omnino in duabus aliquem titulari Ecclesiis non liceat, sed unusquisque in qua titulatus est, in ea tantum Canonicus habeatur. Licet enim Episcopi dispositione, unus diversis præesse debeat Ecclesiis, Canonicus aut Præbendarius nisi unius tantum Ecclesiæ, qua conscriptus est, esse non debeat.*

Anno 1095. Concilium Claromontanum, nec in eadem Ecclesia, nec in diversis urbibus plura obtineri Beneficia concessit (4). *Nulli Clericorum liceat deinceps in duabus civitatibus duas Præbendas obtinere, cum duos titulos habere non possit. Ut omnis Clericus ad eum titulum ad quem primum ordinatus est, semper ordinetur.* Quo, ut vides, Canone nudatur eorum fraudulentia versipellis, qui ordines superiores suscipiebant sub titulo singulos aliarum & aliarum Ecclesiarum; atque ita stipis aliquid colligebant ex earum singulis, quod eodem revolvebatur, ac si plura obtinerent Beneficia. Denique eodem Concilio prohibetur, non Præbendas tantum plures, sed & quoscunque Beneficiorum gradus in eadem Ecclesia possideri. *Ut nullus deinceps in una Ecclesia geminos honores habeat.*

Anno 1100. in Concilio Pictaviensi sub Paschali II. superioribus decretis omnibus novum robur additum est (5). *Ne quis in duabus Ecclesiis duas Præbendas, aut duos honores obtineat.* Quo excluditur Beneficiorum pluralitas, non in eadem Ecclesia, aut in diversis urbibus, quod proscriptum jam satis superque fuerat superioribus Synodis, sed in diversis ejusdem urbis Ecclesiis. In Concilio Londinensi anno 1125. prohibitum est, ne quis plura diversi ordinis Beneficia impetraret: quo nimirum obtentu synodicis legibus illudebatur (6). *Ne uni personæ Archidiaconatus, vel diversi ordinis tribuantur honores.* In Concilio Londinensi (7) anni 1127. vetiti sunt Archidiaconi, ne pluribus in Ecclesiis Archidiaconatus obtinerent. In Concilio Lateranensi sub Alexandro III. anno 1179. Dignitatum, Parochiarum, & Canonicatuum pluralitas exsibilata est, & eorum execrationi fuit prodigiosa ingluvies, qui quinque sexve ejusmodi Beneficia invaderent, cum ne duorum quidem munia ab uno obiri possint (8). *Quia nonnulli modum avaritiæ non ponentes, dignitates diversas Ecclesiasticas, & plures Ecclesias Parochiales contra sacrorum Canonum instituta nituntur acquirere, ita ut cum unum officium implere vix sufficiant, stipendia sibi vindicent plurimorum; ne id de cetero fiat, districtius inhibemus, &c. Quia in tantum quorundam jam processit ambitio, ut non duas, vel tres, sed sex, aut plures Ecclesias perhibeantur habere, &c.* In Concilio Parisiensi anno 1212. prohibitum est (9), ne Clerici duas Parochias, ne Monachi duos gerant Prioratus vel Obedientias.

II. Vetuit Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. anno 1215. ne Abbas quisquam duas gerat Abbatias, ne Monachus duobus Monasteriis inscribatur. Innovatum est & ibi Decretum Concilii Lateranensis III. ne quis unus gestaret simul dignitates duas, aut Parochiales Ecclesias, aut Præbendas duas in eadem Ecclesia, nisi dispensaret Sedes Apostolica in gratiam virorum nobilitate & eruditionis copia præcellentium (10), *Ut nullus diversas dignitates Ecclesiasticas & plures Ecclesias Parochiales reciperet, &c. Hoc idem in personatibus decernimus observandum.* Additum est, quo primum temporis puncto suscepisset quis alteram Ecclesiam Parochialem, jam tum priorem vacare cœpisse. Ita præfigebantur limites Beneficiorum pluralitati, sed per quos tamen liceret adhuc multifariam

(1) Can. 5. (2) Can. 2. (3) Can. 15. (4) Can. 12. 13. 14.
(5) Can. 16. (6) Can. 12. (7) Can. 8. (8) Can. 13. 14.
(9) Part. 1. c. 19. Part. 2. c. 17. (10) Can. 12. 29. 32.

riam plura possideri. Poterat enim adhuc ex hoc ipso Concilio Ecclesia Parochialis geri cum Canonicatu; cum ibi præcipiatur, si quis Canonicatum sit adeptus, cui adnexa sit & unita Parochialis Ecclesia, ipsi quidem residendum esse in Canonicatu, perpetuum autem Vicarium in Parochiali Ecclesia constituendum. *Nisi forte Præbendæ vel dignitati Parochialis Ecclesia sit annexa. In quo casu concedimus, ut is qui talem habet Præbendam vel dignitatem, cum eum oporteat in majori Ecclesia deservire, in ipsa Parochiali Ecclesia idoneum & perpetuum studeat habere Vicarium canonice institutum.*

Anno 1233. in Concilio Biterensi posita ob oculos fuit lex utriusque Concilii Lateranensis III. & IV. qua vetita non est nisi pluralitas ejusmodi Beneficiorum, quibus vel residentiæ lex incumberet, vel cura animarum (1). *Statutum Concilii recolens, quo cavetur, ut quicunque receperit Beneficium, habens curam animarum, vel residentiam annexam, si prius tale Beneficium obtinebat, eo sit ipso jure privatus, & si forte illud retinere contenderit, etiam alio spolietur.*

Quanquam autem his decretis non proscriberetur, nisi vel Parochiarum, vel Canonicatuum pluralitas, & quibus residentiæ lex esset illigata; de ceteris autem beneficiis nil decerneretur, ne vel sic tamen satis illis obtemperatum est. Perspicuum id fit ex Concilio Londinensi anni 1237. ubi Legato Pontificio austerius sæviente in eos omnes qui plura obtinerent citra dispensationem; fidenter in eum insurrexere Episcopi, & a proposito deterruerunt: cum urgerent, multitudine & procacitate eorum, quibus canonica hæc ultio intentabatur, gravissimam perturbationem, quin & secessionem excitari posse (2).

Ex his porro facile intelligitur, 1. quanta providentia & caritate tunc toleratum sit, ut cetera Beneficia quis etiam plura obtineret, dum ne id genus essent, quibus vel residentia, vel cura & regimen imminet animarum. 2. Sed & in his quæ incompatibilia jam dici cœperant, necessarias quandoque fuisse dispensationes, cum hic tumultuatum videas, & ad gravia ventum dissidia, ubi accingere se cœperat Legatus ad eos omnes coercendos, qui plura ejusmodi incompatibilia invasissent, nulla sibi facta Canonum venia. 3. Hoc denique Concilio patefacta est, & explosa eorum ludificatio, qui opulentæ Parochiæ Vicariatu, cum opima fugum parte investiebantur, aliaque interim retinebant Beneficia, quæ cum ipso Parochiæ titulo sociari non potuissent (3). *Sic eluditur ille dolus, quo assignato sæpe alicui nomine personatus modico, simulate dabatur ei Ecclesia sub ficto nomine Vicariæ: qui timens alia Beneficia perdere, metuebat eam recipere, ut persona.* Eadem stropha damnata anno 1228. in Concilio Campiniacensi (4), ubi Parochi, alterius Parochiæ non Titulum, sed Vicariatum sibi tesignari curabant.

Alio quoque astutiæ ingenio grassata est tunc avaritia Clericorum, ubi qui ouius jam oneratus erat Titulo Parochiæ, ei altera commendabatur. Aures hic accommodandæ Canoni Concilii Salmuriensis anno 1253. (5) *Episcopi & alii Prælati commendant unam vel duas Ecclesias Parochiales in animarum suarum periculum & scandalum plurimorum, ut sic habeant Commendatas, quas secundum Canones non possunt habere intitulatas.*

In Concilio Nanoetensi anno 1264. Capellæ memorantur aliquæ, in quibus necessario sit residendum, & quæ adeo cum aliis eadem lege astrictis sociari non possint (6). *Si vero quispiam Capellaniam adeptus fuerit, quæ residentiam debeat personalem, ipso jure vacet primum Beneficium, quod similiter residentiam requirebat.* In Concilio Viennensi Austriæ (7) anno 1267. in Londinensi (8) anno 1268. in Lugdunensi (9) anno 1274. editi sunt Canones, quibus edicitur, ut qui dispensationes Papæ venditant, eas repræsentent Prælatis. At Londinensis ejusdem auctoritate objurgati sunt Episcopi, quod sua commendandi Ecclesias potestate effusius abuterentur; vetitique sunt, ne plusquam unam oni posthac commendarent, idque invitante facerent utilitate Ecclesiæ, nec iis Commendam quamcunque adderent, qui Curato jam Beneficio gravarentur (10). *Universas Ecclesiarum commendationes hactenus cuicunque factas, nisi ex evidendi utilitate, unius tantum Ecclesiæ commendatio facta sit, penitus*

(1) Can. 12.
(2) Rainal. ann. 1237. n. 43. Ann. 1238. n. 40.
(3) Can. 10.
(4) Can. 5.
(5) Can. 28.
(6) Can. 6.
(7) Can. 6.
(8) Can. 30.
(9) Can. 18.
(10) Can. 32.

nitus revocamus, &c. Statuimus, ne cuiquam ultra unum cum cura animarum Beneficium obtinenti, Ecclesia commendetur, neque plures Ecclesiæ alicui personæ valeant commendari.

In Concilio Salmuriensi anni 1276. declaratum est potuisse Episcopos dispensare, ut Parochia retineretur cum Capella residentiam flagitante. Ex quo id emergebat, in Conciliis Lateranensibus ei pluralitati derogatum non fuisse. Indignati sunt ejus Concilii Patres, quod Lateranensis Concilii auctoritate necdum deterreri potuissent Monachi, quin pluribus simul Cœnobiis inscriberentur. Iterata tum ergo ea cautio est, additæque pœnæ, si prætendat Monachus, *ut intitulari valeat in utroque*. Quo apertum fit, Monachi in Monasterio sedem inter Beneficia numerari. Damnantur denique in hoc eodem Concilio Monachi, qui sive in uno Cœnobio, sive in pluribus plurima sibi induunt officia, vel administrationum nomina, nisi cum illis dispensarit Episcopus (1). *Eadem pœna illis Monachis imponenda, qui plures Administrationes seu Officia in eodem Monasterio, vel diversis, absque Diœcesani consensu de cetero præsumpserint obtinere.*

In Concilio Provinciæ Cantuariensis, quod ad Redingamum coiit anno 1279. innovatum est statutum Concilii Lugdunensis II. anni 1274. quo jubebatur, 1. Ut ne Episcopi Parochiales Ecclesias in Commendam darent, nisi iis qui Presbyteri essent, aut ætatem ei Ordini consentaneam attigissent. 2. Ne uni nisi unam commendare possent. 3. Ne id quidem tentarent, nisi uni Ecclesiæ utilitati vel necessitati provisum esset. 4. Denique ne ea Commenda ultra sex menses prorogari posset (2). *Nec tali etiam nisi unam, & evidenti necessitate, vel utilitate ipsius Ecclesiæ suadente, commendare nemo præsumat. Hujusmodi autem Commendam declaramus ultra semestris temporis spatium non durare.*

In Concilio vero ejusdem Provinciæ apud Lamberthum anno 1281. vetitum est (3), ne peccatorum nexibus in foro pœnitentiæ solverentur, qui plura retinerent Beneficia, nimirum incompatibilia, & quidem sine dispensatione: quod & in Concilio supra Reddingensi jam statutum fuerat (4). *Quicunque plura Beneficia curam animarum habentia absque Sedis Apostolicæ dispensatione receperit, &c.* In Concilio Pictaviensi anno 1284. prohibiti sunt Parochi, ne Capellas simul obtineant, nisi quarum sint Fundatores, vel si consentiat Fundator, ut duo simul habeantur, aut si denique alterutrius Beneficii reditus tam tenues sint, ut Parocho sustentando minus sufficiant (5). *Habens Capellaniam, ne de cetero ad Parochialem Ecclesiam admittatur, nisi fuerit fundator Capellaniæ, vel nisi processerit de novi fundatoris Capellaniæ assensu, vel nisi neutrum Beneficiorum prædictorum per se sufficiat ad congruam Rectoris seu Servitoris proprii sustentationem.* Minus autem sufficere reditus mox perhibentur, si quindecim libras non exæquent. Synodus Excestrensis anni 1287. licentiam facit administrandæ per Vicarium Ecclesiæ, si ea unita sit Dignitati cuipiam, vel Præbendæ. Id enim Jure ipso concedi (6). *In quo casu ipsos habere Vicarios canonice constitutos a Jure novimus esse permissum.* Synodus Coloniensis anni 1300. innovavit Bonifacii VIII. Constitutionem, qua nemo permittitur habere in una & eadem Ecclesia plures quam unam Dignitatem vel Præbendam. Eodem anno id ipsum confirmatum est in Concilio Auscitano (7); jussique sunt omnes qui Parochias admiserant eo tantum consilio, ut unius anni reditus suffurarentur, quidquid fructum percepissent, restituere.

III. Ex hac Canonum strue nonnulla ante eliciemus, quam ad Pontificum Decretales pergamus, similiter pertractandas usque annum 1300. 1. Illud Ecclesiæ optarissimum fuerat, ut tota proscriberetur Beneficiorum qualiumcunque pluralitas, tentatum illud etiam est, sed inauspicato & irrito conatu. Qui supra allegati sunt Canones ad Concilia usque Lateranensia III. & IV. universim expugnare videbantur quamcunque pluralitatem, quanquam apertius crebriusque illam execrarentur Beneficiorum residentiam quæ indicerent, vel animarum curam. 2. Sed cum medicamentis non cederet lues inveterata, molliendi necessario fuere Canones, & minoribus malis connivendum fuit, quo exitialioribus fieret medicina. 3. Tunc ergo cœptum distingui compatibilia & incompatibilia Beneficia; & incompatibilitas ipsa non a sola profecta est animarum cura,

(1) Can. 2. (2) Can. 14. (3) Can. 6. 25. (4) Can. 4.
(5) Ca. 2. (6) Can. 9. 19. (7) Can. 10. 11.

ra, sed & a residentia. Tunc denique cœptum est dispesci Beneficia, quæ necessariam, & quæ liberam facerent residentiam.

4. Quam necessaria fuerit Lateranensium Conciliorum indulgentia, jurisque strictioris remissio, plus satis comprobatum est, tot cuniculis, anfibusque, quibus grassati sunt passim, ut eorum vim eluderent. Parochiam cum Capellania, sive cum succursali animarum regimen gestanti obtinuerunt. Plures Parochias invaserunt, alteram personæ, alteram Vicarii nomine. Rursus alteram Titulo, alteram Commendatam. Patroni ipsi & Episcopi his Vicariatibus & Commendis auctoritate sua suffragabantur. Canonicatus & Dignitates plures in Ecclesia eadem usurparunt; ita enim residentiæ præcepto vel satisfaciebant, vel illudebant. Unitæ sunt Præbendis, & Canonicatibus, & Dignitatibus Parochiæ. Extundebantur Pontificibus dispensationes, & qui eas elicere non potuerant, tumultuatione & terrore eandem licentiam consequebantur.

CAPUT VII. *P.4.l.2.c.59.*

Jura Decretalium circa pluralitatem Beneficiorum.

I. Pluralitatis exempla usurpata. Decreta damnatæ, & remissius damnatæ, propter innumerabilem & tumultuosam multitudinem prævaricatorum, maxime in Gallia.

II. Juris Decretalium rigor, ut ne quod ultra Beneficiorum erogetur, jam habenti, quanquam minus sufficiens, aut pensionem habenti.

III. Consecrati statim Episcopi vacant cetera Beneficia omnia.

IV. Longe pulcherrima Innocentii III. placita, necessaria ex dispensatione tolerari posse aliquando Beneficiorum pluralitatem, tolerari vero nunquam debere superfluitatem.

V. In Sexto & Clementinis eadem promicat aversatio pluralitatis. Refelluntur eorum cavilli, qui censent Beneficia simplicia impune accumulari posse, ut quæ residentiam non deposcant.

VI. Joannis XXII. Decreta adversus pluralitatem hanc.

VII. Nec minus strenue ceteri deinceps Pontifices pluralitatem detestati, & quantum dabatur, ei obluctati sunt.

I. EX Pontificum Decretalibus iis, quæ in corpus Juris Canonici novi consarcinatæ sunt, magis, magisque dilucescet, provida & ineluctabili dispensatione dissimulatam ab Ecclesia fuisse quorundam pluralitatem Beneficiorum, in quibus minus necessarium erat resideri, & quibus nulla salutis animarum cura esset inflicta; eam porro Juris in eo remissionem ad id pertinuisse, ut toto vigore animi & omni contentione certaretur, ad elidendam funditus pluralitatem eorum, quibus vel residentiæ, vel curæ animarum obligatio esset conjuncta.

Patrocinium sibi sumpsit Gregorius VII. Aurelianensis Præpositi, qui Abbas erat, adversus Episcopum, qui molestiam illi facessebat (1). Hugoni Franciæ Cancellario confirmatus est ab Hadriano IV. Archidiaconatus Atrebatensis, quo ab ejus Episcopo urbis donatus fuerat; quin & ab eodem datæ sunt litteræ ad Episcopum & Clerum Parisiensem, quo Præbenda eum suæ Ecclesiæ aliqua augerent. Aurelianensi idem Pontifex Capitulo succensuit (2), quod non eundem, absentem licet, Ecclesiæ suæ Præbenda potiri annuisset. Jam vero ex iis Epistolis, quibus eidem Cancellario gratias egit impensissimas idem Pontifex, de navata strenue opera ad resarciendam inter Franciæ & Angliæ Reges pacem; facile auguramur, graves justasque fuisse causas annuendæ hujus Cancellario dispensationis, ut qui Regni & Ecclesiæ promovendis utilitatibus esset addictissimus.

Ratam sanxit esse Alexander III. concordiam inter Episcopum Suessionensem & Capitulum, qua convenerat eis, ut mortuo Cantore, qui duas retinuerat Præbendas, Episcopus alteram novo Cantori, alteram cui vellet, conferret (3): post obitum vero novi Cantoris, utramque in potestate haberet. Ita plures Præbendas quandoque unus, vel cum Dignitate obtinebat. Cantori sancti Aniani Aurelianensis idem Pontifex Præposituram & Præbendam habendam permisit, cum Cantoris dignitate eum propter non leves culpas spoliasset. Eo tempore unus idemque geminum gerebat Archidiaconatum, Tolosæ & Burdegalæ. Mandavit Pontifex Archiepiscopo Burdegalensi,

---

(1) L. 3. Ep. 17. (2) Ep. 10. 11. 13. 14. 20. (3) Append. 2. Reg. 21. 92.

lensi, ut eum cogeret alteri Archidiaconatui renuntiare. (1) Rescripsit idem Pontifex ad Archiepiscopum Eboracensem, Archidiaconum abstineri debere Præbendis Ecclesiæ, nisi ea propria vigeret ibi consuetudo, aut menses saltem sex in eis resideret. Scripsit & ad Episcopum Londinensem, si qui Clerici jam Beneficia obtineant, non posse eos alia consequi ulla Rescriptis Pontificiis ullis, nisi quibus eorum mentio fiat, quæ jam ab illis obtinentur. Scripsit & ad Episcopum Lincolniensem, iniquum esse, ut Archidiaconus, qui ejus Ecclesiæ sedulo ministrabat, nulla ibi Præbenda donaretur.

Venio ad eas quæ corpore Juris clauduntur Decretales. Probro vertit idem Pontifex Episcopo Januensi, quod Parochum unum geminæ Parochiæ incubare pateretur, atque ita videretur in Italiam invehere illam Galliæ inveteratam corruptelam, cui vehementer indolescit Sedes Apostolica, fœdissimam Beneficiorum scilicet redundantiam, in unum aliquem congestorum, & indolescit tantum, & non ulciscitur, propterea quod multitudini quidquid peccatur, indultum est (2). *Mirabile gerimus & indignum, quod uni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, vel in Episcopatu tuo inducere consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ. Quæ cum unum ad plura recipiat Beneficia, contra sanctorum Canonum instituta, non approbatur a nobis, licet non possit præ multitudine delinquentium emendari.* Ejus rei exemplum profert Innocentius III. in alia mox Decretali, ubi Canonicus pluribus Præbendis, pluribusque gravatur Dignitatibus, Præposituram præterea prehensabat. Et novam quidem hanc ambitionem damnat Pontifex, cetera dissimulat, quanquam ea jam proluvies Beneficiorum damnata fuisset a Concilio Lateranensi III. & IV. cujus Canones in hunc ipsum Decretalium Titulum, aliosque relati fuerant. Observavit Acosta (3) ante Innocentium III. de pluralitate Beneficiorum solitos Episcopos, dispensare. Enimvero inde manaverat illa accumulandi sine modo libido, cui Alexander III. mederi percupiit, nec potuisse se professus est. Eas dispensationes Apostolicæ sedi reservavit Innocentius III. & exinde rariores aliquandiu fuere.

II. Irrita pronuntiavit Lucius III. Rescripta omnia Sedis Apostolicæ ad novi Beneficii impetrationem, nisi priorum cujusque Beneficiorum mentio in iis haberetur (4). *Cum non sit intentionis nostræ, ut personæ pluribus redditibus abundantes, per litteras nostras pauperes Clericos super minoribus Beneficiis inquietent, litteras quibus Auctor suæ nomen dignitatis supprimit, vires volumus obtinere.* Agebatur hic de simplici Beneficio: *Minoribus Beneficiis*. Nec tamen sinit Pontifex, ut illud impetret, qui alia jam obtinet, nisi ex dispensatione, hoc est ad utilitatem Ecclesiæ, quæ solida & certa causa est omnium dispensationum. Quo enim Rescripto priora memorantur Beneficia, & adjicitur novum, tacita continetur dispensatio, quæ maturius consultata & deliberata fuerit.

Ab Innocentio vero III. declaratum est, non tantum quibus Beneficium, sed quibus esset Vicariatus, quo idonea ei sustentatio suppeditaretur, aut tantula saltem, ut cum tenui patrimonio ad tolerandam vitam sufficeret, his jam nihil Beneficii conferre teneri Episcopum, a quo essent ordinati (5). *Perpetuo Vicario, de proventibus Vicariæ, bonisque paternis habenti, unde commode valeat sustentari.* Pronuntiavit Honorius III. qui ab Ecclesia quapiam pensione donatus esset, eum vi Rescripti Apostolici nullum jam expectare posse Beneficium. Rescripsit & Gregorius IX. quamlibet tenue & insufficiens esset Beneficium, nisi ejus mentio fieret in Rescripto Apostolico, hujus vi nullum aliud unquam extundi posse.

III. Constitutum est ab Alexandro III. in Concilio Lateranensi III. ubi primum confirmatus esset Episcopus, in possessionem missus, & consecratus: aut ex quo tempus quod Canones consecrationi præliniearunt, effluxerit, vacare jam tum priora ejus Beneficia omnia, & conferri posse (6). *Is ad quem spectant Beneficia quæ habebat, de illis disponendi liberam habeat facultatem.*

Expressæ sunt ab eodem Pontifice causæ duæ, quibus fas sit ab uno duas Parochias retineri; cum altera alteri obnoxia est, tan-

(1) Conc. Lat. Par. 24. c. 5. par. 30. c. 1. 2. 7.
(2) Extr. De Preb. & dignit. c. 15. 18. 28. 30. De Clericis non resid. c. 3.
(3) In L. 5. Decret. Tit. 5. c. 15.
(4) Extrav. De Rescript. c. 8. 27.
(5) Ibid. c. 27. 31. 42.
(6) Extr. De elect. c. 7.

tanquam adnexa: & cum earum altera tenuior est, quam ut ejus fructibus victitare possit Parochus (1). *Habentes plures Ecclesias, quæ ex uno non pendeant, liceat tibi cogere, ad unam ipsarum quam maluerint dimittendam; nisi ita fuerint tenues in substantia, quod proprios Sacerdotes non possint convenienter alere.*

IV. Elegantius ad aliquos Episcopos Galliæ Innocentius III. rescribens, crimini vertendum docet, non tam pluralitatem Beneficiorum, cui justæ possunt subesse causæ, quam superfluitatem. *Licet circa eandem personam Beneficiorum sit semper superfluitas improbanda, nonnunquam tamen est toleranda pluralitas, statu personæ provida consideratione pensato.* Is in cujus commendationem hæc scribebat Pontifex, pluribus jam dotatus erat Præbendis, nec suppetebat illi tamen unde commode toleraret vitam, nisi resideret; quod ne faceret, apparet præpeditum illum fuisse (2). *Etsi plures Præbendas obtineat, ipse tamen pene nullam habere proponitur, cujus proventus libere possit percipere, nisi residentiam in ea faciat personalem.*

Qua nulla præclarior, nulla certior regula in tota Beneficiorum pertractatione. Damnanda in iis semper superfluitas, pluralitas toleranda quandoque. Pluralitatem excusat quandoque necessitas, cui se caritas accommodat: superfluitatem nulla utique necessitas unquam excusat, ita damnabilem semper facit cupiditas. Itaque eorum etiam Beneficiorum, quæ a residentia, & ab animarum cura libera sunt & expedita, pluralitas non necessaria, hoc est superfluitas, semper in vitio est, & Canonicis legibus, sin minus earum verbis, certe scopo, & fini, ac voluntati contraria est.

Displicuit eidem Innocentio, quod Canonicus Pictaviensis quidam, duos præterea retineret Canonicatus alios, Decanatum & plures pensiones, *Beneficiatus pensionibus quamplurimis*, & quod ad Parochiam se præsentari rursus ambierat. Vetuit autem illum eam adire Parochiam propter unam aliorum Beneficiorum multitudinem (3): *Propter solam Beneficiorum multitudinem, quæ noscitur obtinere.* Reliquis forsan etiam Beneficiis illum exuisset, si jam tum Lateranense IV. Concilium habitum, vel usu receptum fuisset. Nam non eas inflixerat pœnas Lateranense Concilium III. quas postea indixit IV. Sed criminis gravitas non elevatur impunitate.

Quæ mens esset denique, & quæ voluntas sanctitasque Canonum abunde commonstratum est ab eodem Pontifice, cum consuluit eum Episcopus Pisanus, de vetustissima Ecclesiæ Pisanæ consuetudine, ne quis Canonicus alio quovis potiretur Beneficio. Rescripsit autem Innocentius (4), retinendum etiam atque etiam esse eum morem sanctissimum, maxime si ex Canonicatus Proventibus suppeterent necessaria vitæ subsidia. Postremo diu ante Concilium Lateranense Archiepiscopum Auxiensem hortabatur idem Innocentius, ut Clericos suos, si qui plures Archidiaconatus, Dignitates, Personatus obtinerent, cogeret, uno contentos esse, reliqua resignare Beneficia, nec Ecclesiam fraudare tot sacris Ministris, quorum industria, comprimendis objici posset hæresibus, & sedandis scandalis, quæ undique circumsonabant (5).

V. Idem prorsus color, tenorque est Decretalium Bonifacii VIII. in Sexto, improbari universim pluralitatem; tolerari eam, quæ remediis potius exasperetur; eam damnari, quam antiqua, quam nupera proscripsere Concilia. Remisit forsan Bonifacius aliquid de jure, quod hactenus obtinuerat, cum jubet (6) novo quam donari Beneficio, etsi Mandatum Apostolicum, quod repræsentat, priora Beneficia non exprimat, dummodo ejusmodi Mandatum donatum non sit precibus impetrantis, sed *Motu proprio*. Verum ubi infra disputatio instituetur de Dispensationibus, illud invictissimis demonstrabitur documentis, ex ipso hodierno jure Canonico, & ex his ipsis Decretalibus Pontificum depromptis, etiam post tempora Bonifacii, dispensari non posse gratias & dispensationes ipsas, sive illæ supplicantibus, sive *Motu proprio* annuantur, nisi ut Ecclesiæ vel utilitati vel necessitati prospiciatur.

Nil dicam de Clementinis, cum non potuerit non horrori esse Clementi V. & Concilio Viennensi infanda tum polygamiæ hujus licentia, in quam stylum strinxere

(1) Extr. De ætat. & qual. Ordin. c. 4.
(2) Reg. l. 14. Ep. 157.
(3) Reg. l. 15. Ep. 226. 196.
(4) Ibidem.
(5) Rainald. ann. 1198. n. 36.
(6) De Digni. & Præben. in Sexto, c. 19. 21. 23. 30. 32. Et in Cl. c. 3.

xere nobiles ejus Concilii Episcopi. Intexuit Rainaldus Annalibus suis (1) unius eorum cohortationem, sive admonitionem adversus hanc pluralitatem quorumvis Beneficiorum, maxime tamen incompatibilium. Facile enim adolescunt & propagantur vitia; abruptoque semel moderationis fræno in præceps ruunt: Pio illi & docto Scriptori dolori erat & miraculo, eum qui unius Beneficii functiones vix satis implet, plura subire; tam licentiose & tam impune proteri humanum divinumque jus, quo suum quæque membra jubentur implere locum, munus defungi: denique rem prodigii similem esse, ab uno impleri quatuor, aut quinque dignitates, aut decem duodecimve Præbendas; involari denique res, & abliguriri ab uno proventus, quibus quinquaginta, aut sexaginta ali foverique possent Clerici, quorum pietas & religio Ecclesiæ præsidio esset & ornamento. *Cum tam secundum jura divina quam humana, singula Ecclesiastici juris officia sint singulatim singulis committenda personis: sicut in uno corpore multa membra, &c. Hodie una persona aliquando minus idonea, quatuor vel quinque in diversis Ecclesiis obtinet Beneficia, id est, quatuor vel quinque dignitates, &c. Quinimmo una persona decem, vel duodecim in diversis Ecclesiis obtinet Canonicas, & aliquando plures, sicut vidi. Heu aliquando una persona ut obtinet dignitates, personatus, vel officia, quot ex iis posset quinquaginta, vel sexaginta exercitatis & litteratis personis sufficientissime provideri.*

Et ille quidem de beneficiis tantum iis verba faciebat, quæ duplicia sunt, propter implicatam residentiæ, aut regiminis animarum necessitatem. Sed quæ ab illo tela vibrantur, ejusmodi sunt, quæ omnium prorsus Beneficiorum pluralitatem confingant. Peræque enim in simplicibus & minoribus Beneficiis valet, humani illa, divinique juris conspirans auctoritas, quæ vetat ne unum membrum plurium loca, muniaque invadat. Peræque perversum & propudiosum est, de rebus Ecclesiæ, quæ patrimonia sunt pauperum, tantum ab uno dissipari, quantum pluribus sufficeret: uniusque superflua redundantia tam multos turpi mendicitate conflictari.

Adde quod ea distinctio duplicium & simplicium Beneficiorum quoad residentiam, non aliunde ortum duxerit, quam á torpore & oscitantia Pastorum, vel a Clericorum supinitate. Supra enim prolixa congerie testimoniorum ex sanctis Patribus corrasorum ostensum est omnibus prorsus Beneficiis illigatam fuisse residendi legem. Quod illud jam vinculum solutum sit, non potest nisi in incuriam hominum, & officii negligentiam causa conferri. Qui primi hujus juris relaxationis auctores fuere, ii labis immunes esse non potuere, ut qui legem hactenus vigentem vilipenderent. Sed si ei per necessariam tandem tolerantiam dissimulato errori, gravior alius adjiciatur, ex temeraria Beneficiorum coacervatione, eo palliato velo, quod ea soluta jam sint ex residentiæ vinculo: nonne hoc demum est errorem errore excusare, & corruptelæ ex alia corruptela patrocinium quærere?

VI. Nec cordatum quenquam ambigere posse puto, quin & Clemens V. & Concilii Viennensis Patres, his monitionibus inflammati, damnaturi fuerint omnem prorsus qualiumcunque Beneficiorum superfluam pluralitatem, si per illorum temporum patientiam id licuisset, uti postea sanctissime a Concilio Tridentino factitatum est. Incidunt enim ex quandoque temporum angustiæ, ubi nec mala jam sua mortales, nec remedia ferre possint. Sed primigenia & Canonica Beneficiorum etiam simplicium disciplina, unitasque, non eo certe poterat tempore restaurari, quo effrænata regnabat usque adeo licentia & infinita cupiditas, qua invaderet unus aliquis quinque Dignitates, Canonicatus duodecim. Ea certe fuit ratio, ea necessitas tolerandæ hujus morum calamitatis usque ad tempora Concilii Tridentini. Idque manifestius etiam fiet ex Joannis XXII. Papæ Extravaganti *Execrabilis*, ubi ingenue confitetur sibi prædecessoribusque suis insatiabili quorundam avaritia extortas fuisse quasdam dispensationes, quæ plura eis largirentur Beneficia, qui ne uni quidem sustinendo & fungendo pares essent (2). *Execrabilis ambitio, & improbitas importuna, & nobis, & prædecessoribus nostris, non tam obtinuisse, quam extorsisse plerumque noscuntur, quod unus interdum etiam ad unum Beneficium minus idoneus, duas aut tres dignitates possit dispensative retinere, &c.*

His subjungit Papa prolixam eorum malorum seriem, quæ ex hac pluralitate pullula-

(1) Rain. ann. 1311. n. 61.

(2) De Præb. & Dign.

lulascunt. Et quanquam aptetur is sermo duplicibus Beneficiis, ejus tamen rationum momenta, ad damnationem quoque vergunt pluralitatis simplicium. Nimirum ut unus officia in se ea suscipiat, quæ plures desiderent; utque plerumque doctrinæ inops, religionis hospes, ea deglubat Ecclesiæ prædia & sacra patrimonia, quibus ingens numerus ali posset hominum, ad Ecclesiæ, & pietatis nova subinde incrementa facienda idoneorum. *Quod interdum unus, qui unicum, quamvis modicum, vix officium impleret sufficienter, plurimorum sibi vindicet stipendia, quæ multis litteratis viris, vitæ puritate ac testimonio bonæ famæ pollentibus, qui mendicant, possent abunde sufficere, æqua distributione collata.* Denique quo opulentiores sunt hi Beneficiarii, eo in vanitatem & luxum projectiores incuriosi divinæ psalmodiæ, hospitalitatis immemores, qua tamen tenentur communi obligatione, qui de censu vivunt Ecclesiæ. *Habentibus ipsa paratur vagandi materia, divinus cultus minuitur, hospitalitas in ipsis Beneficiis debita non servatur.*

VII. Plura privatis imperiis & curis resecabant hi Pontifices, ut credere par est, quam publicis Edictis. Publica eorum Decreta a pluralitate qualicunque alienationem magis animi prodebant, quam spiritalis gladii ultionem. At privatim non iis se continebant finibus. Testatum facit auctor vitæ Urbani V. (1) execrationi ei fuisse aggregationem Beneficiorum, maxime incompatibilium; plures ab eo compulsos fuisse ad ea abjicienda, unumque retinendum, quod eorum sustentationi sufficeret; denique Constitutionem ea de re publicasse, ut successores rescirent, quos ipse sibi fines circumscripsisset. *Beneficiorum multiplicationem, præsertim incompetibilium, in eandem personam concurrentium invitissime toleravit. Immo multos ex illis, qui plurima obtinebant, privavit: relictis eis tantummodo illis, quæ suo statui & sufficientia congrue convenire judicavit. Super quo etiam Constitutionem edidit, quæ incipit, Horribilis. In qua quod suo tempore licere sibi non passus, suis successoribus indicavit.*

Simillimum veri est, & Urbani V. Constitutione obviam itum esse glisceuti in dies & ultra modum crebrescenti dispensationum facilitati in Beneficiis etiam duplicibus. In id jam connixus fuerat Joannes XXII. At is rigori subduxerat Cardinales & Regum filios. Urbanus V. ne agnatis quidem suis quidquam indulsit (2), contentos eos esse jussit simplicibus Beneficiis, nec valde pinguibus, si unum demas & alterum, quos Prælaturis auxit. Fuere Cardinales, qui abstinendum sibi duxere illa dispensationum indulgentia, qua illos prosequitur Pontifex; quippe acriori censura se ipsos excutientes, iis renuntiarunt dispensationibus, quæ non ad communes illas Sedis Apostolicæ regulas, adeoque & ad justitiæ leges essent expensæ, hoc est, quæ non ad unam Ecclesiæ publicam utilitatem dirigerentur. Auctor idoneus Joannes Volaterranus in Præfatione sua ad Opera Jacobi Papiensis Cardinalis, ea tantum tradit illum suscepisse Beneficia, quæ sustentationi suæ mediocri sufficerent necessarias impensas; execrationi vero ei fuisse, qui iis sine modo & sine fine cumulandis studerent (3). *Census illi Sacerdotium fuit ad modestiam dignitatis, quorum acervos non quæsivit modo, sed in aliis vehementer detestabatur.* Nec ab ea recedebat sententia Hadrianus VI. (4) qui nepotem suum cum Ecclesia donasset Parochiali, cujus annui reditus erant septuaginta ducatorum, vix passus est ut alteram susciperet centum ducatorum, & ne id quidem, nisi priori abdicata.

CAPUT VIII. *P. 4. l. 2. c. 60.*

De pluralitate Beneficiorum. Statuta Conciliorum post annum millesimum trecentesimum.

I. Pluralitas Beneficiorum semper damnata, etiam in sedibus Monachorum & Monialium, quæ Beneficia sunt simplicia, primævæ Ecclesiæ Beneficiis simillima, nempe cum obligatione residendi, & incompatibilia.

II. Contextio Conciliorum usque ad Tridentinum. De natura & conditione Beneficiorum. De Altari vivere illis jus, qui Altari ministrant. De dispensationibus, quarum justa sint causæ necesse est.

III. Decreta Concilii Tridentini adversus plu-

(1) Rainal. ann. 1370. n. 21, 22.
(2) Ibid. n. 22.
(3) Rain. ann. 1479. n. 5.
(4) Idem an. 1522. n. 11.

pluralitatem Beneficiorum.

IV. Quantum studii & laboris posuerint, ut asperiora hæc Decreta conderentur.

V. Ejusmodi Decreta prius Angli meditati & commentati fuerant.

VI. Tridentinis his Decretis succinunt Concilia Provincialia.

VII. Maxime in Gallia.

VIII. Animadversiones variæ & Declarationes in hæc Decreta Concilii Tridentini.

I. REvocanda jam oratio est ad seriem continuatam Conciliorum post annum millesimum trecentesimum, a qua non deflexeramus, nisi ut commonstraremus, quanta esset cum iis Decretalium Pontificiarum consensio, earum quibus hodiernum Juris Canonici corpus contexitur. In Concilio Auxiensi anni 1300. damnationis jaculo confixi sunt, qui Parochias susceperant, quas annuo percepto proventu, aliis resignarent; jussique restituere, tum ipsi, tum qui eos præsentaverant, non nescientes quam animo fraudem versarent (1): *Nullus Parochialem recipiat Ecclesiam, non intendens ad Sacerdotium promoveri, &c. Ad restitutionem tenebitur, &c.* Damnatur & ibidem etiam in Regularibus Parochiarum & Prioratuum pluralitas.

In Concilio Coloniensi anni 1310. proscripta est pluralitas Beneficiorum, etiam in Monachis & Monialibus vetitumque ne absentibus servarentur reditus Præbendarum, ne in eo proprii aliquid viderentur habuisse: *Nec Monachis, vel Monialibus prædictis tempore absentiæ suæ, fructus cedant suarum Prabendarum, quia sic viderentur aliquid proprii possidere.* Ea certe loca Monachorum & Monialium in Cœnobiis instar erant Beneficiorum simplicium, quibus eædem ac ceteris Beneficiis canonicæ leges præscribebantur. Atqui & residere tenebantur Monachi, & incompatibiles erant eorum sedes. Ea ergo antiquissima etiam fuerat Beneficiorum simplicium conditio. Inolevit paulatim licentia, quæ primum adversus residentiam, mox & adversus unitatem præscriberet.

II. In Concilio Toletano anni 1324. confixi sunt quarundam Ecclesiarum Clerici, qui Capellarum quarundam reditus inter se partiebantur, eo colore, quod Capellanorum munia implerent; atque ita furtim prohibebant, ne cui Capellarum titulus conferretur. In Concilio Vaurensi proscripta est (2) sola incompatibilium Beneficiorum pluralitas, sive Regularium, sive sæcularium. Concilium Parisiense, sive Senonense anni 1429. Capitulis Ecclesiarum Cathedralium & Collegialium præcepit (3), ut ne posthac fruerent Canonicos quosdam suos pluribus in ejusdem urbis Ecclesiis Præbendas assecutos, ab his ad illas discursare, ut ejusdem Horæ Canonicæ distributiones in earum singulis lucrarentur; & a Cathedrali sæpius abesse, quando pinguiores erant alibi distributiones. Idem Decretum in Concilio Senonensi (4) anno 1485. innovatum est.

In Concilio Lateranensi V. anno 1514.(5) invecta sunt non pauca Commendis temperamenta, unionibus similiter Beneficiorum, necnon & dispensationibus Sedis Apostolicæ, ad incompatibilium pluralitatem. Sed vel ex his ipsis medicamentis conjectura assequi possumus, quanta vis esset morbi, cui non posset nisi tam levis curatio aptari. Optatissimum quidem fuisset Concilii Coloniensis anni 1536. Patribus amplius aliquid moliri (6), & omnium tollere quorumlibet Beneficiorum pluralitatem. Eo enim pertinet, qui ibi expromitur, Canon Chalcedonensis. Sed ab eo illi præclarissimo refrixere ardore, cum tot viderent volitare Pontificiarum per orbem dispensationum diplomata, quibus etiam Parochialium Ecclesiarum pluralitas annueretur. Non ultra ergo progressi sunt, quam ut omnes monerent, quanto in discrimine versaturi sint complurimi apud æternum Judicem, propter frivolas plerumque causas, quibus has superstruunt dispensationes. *Qui vero dispensatione Apostolica adversus hæc se tueri velint, hi viderint, ut causam dispensationis obtentæ Deo comprobent.* Nec ab his discrepant Decreta Synodi Augustanæ (7) anno 1548.

In Concilio vero Coloniensi anni 1549. definitum est, qui simplicia adepti essent Beneficia, eos officio fungi debere, juxta Fundatorum voluntates sanctionesque canonicas (8). *Satisfaciat officio cujus gratia Beneficium accepit, secundum Fundatorum intentionem, sacros Canones & Patrum Decreta; & ab Ecclesia, ubi Beneficium negligit, non participet. Etenim divini juris est,*

(1) Can. 10. (2) Can. 18. (3) Can. 5. 6. (4) Cap. 4.
(5) Sess. 9. (6) Can. 32. (7) Can. 12. (8) Can. 9.

est, ut qui servierint Altari, de Altari vivant; nec bono jure is, qui non servit altari, de altari vivat; sicut stipendium non debetur, nisi militanti. Plurimum profecto in his rationibus momenti est: ut Beneficia simplicia antiquæ suæ sanctimoniæ restituantur, & quanta, vel quantulacunque sint, Altarium ministerio penitus impendantur; ex quo illud efficitur, ut qui nullo suo ministerio de Ecclesia bene meretur, ejus stipendiis ali desinat. Concilio Moguntino anni 1549. exarsere Patres in cujuscunque Beneficiorum pluralitatis luem in dies ingravescentem, sed uni Curatorum pluralitati opprimendæ remedia provisa sunt (1). *Res ipsa loquitur, plura Beneficia, potissimum quibus animarum cura submissa est, non sine gravi Ecclesiarum damno ab uno obtineri.*

III. Hæc prælusa ante Tridentinum Concilium, & prætentata fuerant in Conciliis. Invisa semper fuerat pluralitas simplicium etiam Beneficiorum: pœnæ, & quidem abdicationis sancitæ non fuerant, nisi adversus eos qui plura obtinerent Beneficia duplicia absque dispensatione Sedis Apostolicæ. Nec ultra eos cancellos progressi sunt primo Tridentini Patres, ut qui Sessione VII. (2) non confixerint nisi eos, qui plures vel Episcopatus obtinerent, vel Parochias; ne Cardinales quidem passi sint pluribus Ecclesiis præesse Cathedralibus, sive in Titulum, sive in Commendam: constituerint autem, ut qui Apostolicas dispensationes assecuti essent ad plures Parochias retinendas, eas Ordinario repræsentarent. Sessione autem XXII. (3) concessit sacrosancta Synodus, ut quibus sunt ejusmodi in Capitulis dignitates, quibus nec functio, nec jurisdictio illigata sit ulla, possint ruri Parochias administrare; ita ut dum officio funguntur in Parochia, præsentes in Cathedrali vel Collegiali Ecclesia censeantur.

Sed extremam tandem manum adjecere Tridentini Patres huic velut fastigio Ecclesiasticæ reformationis in Sessione XXIV. Generali enim ibi Constitutione sancitum, cujus vinculo ne ipsi quidem Cardinales absolverentur, ne quis unus plura quam unum posset obtinere Beneficium, si idonei ejus essent reditus: aut unum præterea simplex, si prius alendo Beneficiario impar esset; ut ne quis unquam plura duobus retinere posset, vel Titulo, vel Commenda (4). *Ut in posterum unum tantum Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem si ad vitam ejus cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrunque personalem residentiam non requirat, eidem conferri.*

IV. Gallicani Præsules ad cudendum publicandumque in Concilio illud Decretum, plurimum studii & laboris jamdiu collocaverant. Eam in rem Willelmus Pratensis Episcopus Claromontanus anno 1546. peroraverat, & veluti classicum canere visus fuerat. Cum plura emendandæ disciplinæ capita Carolus IX. Galliæ Rex compilari, & per Oratores suos exponi fecerat, tum illud præ ceteris, ut unus unum duntaxat retinere posset Beneficium: silentio & oblivione obrueretur distinctio illa antiquitati Ecclesiarum inaudita, Beneficiorum compatibilium & incompatibilium: ne posthac Regularia nisi Regularibus, sæcularia sæcularibus conferrentur; denique priscorum Canonum jaculis pœnisque subjicerentur, qui plura in posterum retinerent (5). *Unum tantum Beneficium uni conferatur; sublata, quod attinet ad pluralitatem, compatibilium & incompatibilium differentia. Quæ distinctio ut est nova, & antiquis Decretis incognita, ita Ecclesiæ Catholicæ magnam calamitatem attulit. Dentur autem Regularia Regularibus, sæcularia sæcularibus. Qui vero nunc duo vel plura possident, aut illud tantum retineant, quod intra breve tempus elegerint; aut in pœnas antiquorum Canonum incidant.*

Omnium vehementissime flagrabat in hujus Decreti promulgationem Cardinalis Lotharingus, qui trecenta philippeorum millia ex annuis Beneficiorum suorum proventibus colligere ferebatur, & eo nunc animo esse, ut exemplo præiret, & specimen abdicationis ederet, quo totam illustraret Christi Ecclesiam, & summopere exhilararet. Sed eventus famæ non respondit, nec Lotharingo defuere vel causæ, vel causationes, quibus leges aliis sancitas ipse frustraretur. Pluralitas Beneficiorum nihilo fere infrequentior fuit post Tridentinum, quam ante, saltem quoad simplicia. (6) Intercessum est enim facultatibus Legatorum Pontificiorum *a Latere* quoad collationes plurium Præben-

(1) Cap. 64. (2) Cap. 2. 4. 5. (3) Cap. 3. (4) Can. 17.
(5) Memoires pour le Concile de Tren. p. 370. 371. 901.
(6) Pithov. Liber. de l'Egl. Gall. c. 71. 72. Preuves des Lib. Gall. c. 23. n. 49. 52.

bendarum, Canonicatuum, Dignitatum in eadem Ecclesia Cathedrali vel Collegiali, in eundem unum congerendarum, sive ad vitam, sive ad tempus. Nuperrime invictissimus Rex Ludovicus XIV. hoc est anno 1681. promulgata Declaratione Regia, sancivit: *Quisquis duas Parochiales Ecclesias adeptus fuerit, vel Canonicatum, sive Dignitatem simul cum Ecclesia Parochiali, vel duo quæpiam alia Beneficia incompatibilia, sive lite aliqua, sive nulla implicata ea sint, non potiturum eum nisi proventibus Beneficii, in quo residebit ministrabitque ipse per sese; fructus vero alterius Beneficii, vel Beneficiorum complurium, quibus per sese nec residentiam nec ministerium exhibuerit, dispensatum iri in Vicarium vel Vicarios, in reparationes, ornamenta, & qualiacunque Ecclesiæ propria commoda, Episcopi Diœcesani arbitratu, cujus sententia executioni interim mandabitur, quantumvis appelletur, vel simpliciter, vel ab abusu, Judice Regio & hos & alios obices propulsaturo.*

V. Ediderat jam Spelmanus in sua Conciliorum Angliæ Collectione (1) Constitutionem Urbani Papæ, qua ita Angliæ potissimum prospiceretur, ut quodammodo præluderetur Decreto supra memorato Concilii Tridentini. Edicebat Pontifex resignari cetera Beneficia, quæ congesta quis retineret; nec retineri nisi duo quæ compatibilia essent; nisi intra præstitutum tempus hac se superflua exonerarent sarcina, illis etiam duobus exutum iri, quorum venia fiebat retinendorum. *Ex tunc aliis duobus Beneficiis compassibilibus, quæ per eos permittimus retineri, noverint se privatos.*

VI. At post Concilium Tridentinum, in Concilio Mediolanensi IV. anno 1576. constitutum est, ut si quis Beneficio simplici, eoque idoneo dotatus, aliud susciperet simplex, aut Curatum, ex quo hujus possessionem pacificam adeptus esset, prius illud vacaret, quod ea duo simul retinere per Tridentinum Concilium fas non sit (2). *Cum ex Concilii Tridentini sententia unum & alterum ab illo simul retineri nullo modo liceat.* Si pergat Beneficiarius fructus demetere prioris Beneficii, jubet Concilium, ut *quod exegerit, illius duplum ad Ecclesiæ usum restituat.* A Concilio V. Mediolanensi pronuntiatum est, posse alterum admitti Beneficium, si primum minus sufficiat, non posse tertium, etsi nec duo priora alendo Clerico paria sint. Itaque cum jubet hæc Synodus, ut si Parocho sit præterea Canonicatus in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata, Dominicos Festosque dies omnes in Parochia sua degat: indubium est ea Beneficia unita intelligi debere. Ad hoc ipsum laudata fuerat a Concilio Mediolanensi III. Constitutio S. Pii V.

In Concilio Mexicano (3) anni 1585. ut funditus excideretur Beneficiorum pluralitas juxta mentem Concilii Tridentini, statutum est, ut Capellæ in Ecclesiis Cathedralibus vel Parochialibus constructæ, nisi a Fundatore unitæ fuissent alicui alteri Beneficio, ne Clerico darentur unquam, cui aliud quodvis esset Beneficium. In Concilio Mechliniensi anni 1607. promulgatum, confirmatumque est Decretum Concilii Tridentini contra pluralitatem Beneficiorum(4). *Pluralitas Beneficiorum & certum continet animarum periculum, & totius Ordinis Ecclesiastici perversio est. Ideoque mandat hæc Synodus exacte observari, quidquid de ea decretum est in sacro Concilio Tridentino.*

VII. Nostram jam ad Ecclesiam Gallicanam accedamus, in qua Concilium Rothomagense anni 1581. Sedem Apostolicam consuluit super Canonicis iis, quorum tam tenues sunt Præbendæ, ut nisi Parochiales simul Ecclesias obtinere permittantur, necessariis vitæ adminiculis cariturí sint. Romanum Rescriptum istiusmodi fuit (5): *Quoad retentionem Parochialis cum Canonicatu, pro necessitate & utilitate Ecclesiarum, & regionis, in casibus particularibus providebitur.* Quod eo tandem redibat, ut in iis res concederetur locis, ubi juberet concedi necessitas. Sed non satis scio, an confirmatum sit Romæ, quod Concilium proposuerat, ut Canonici in Cathedrali residerent, bis terve autem quavis hebdomada pergerent, in Parochiis suis sacra munia obituri. Contrarium enim his Decretum manaverat a Conciliis Mediolanensibus.

In Concilio Turonensi anni 1583. prohibita est (6) pluralitas officiorum Claustralium. Idem rursus vetitum est in Concilio Viennensi anno 1585. In Concilio Avenionensi anni 1597. confirmatum publica-tum.

(1) Conc. Angl. Tom. 2. p. 614.
(2) Acta Eccl. Mediol. p. 148. 269. 274. 98.
(3) L. 3. Tit. 3. §. 4.
(4) Tit. 19 c. 6.
(5) Resp. 9.
(6) Cap. 16.

rumque est Decretum Concilii Tridentini (1), ne quisquam retineat amplius quam unum Beneficium, si alendo Clerico par sit, vel ad summum duo. Si cujus autem animum incessat ea suspicio, priscum illum zelum Ecclesiæ Gallicanæ ad proscribendam Beneficiorum pluralitatem usque adeo inflammatum in Concilio Tridentino, mirum in modum postea elanguisse, ubi Decretum in mores inducendum fuit: is memoria recolat frequentes & præclaros illos conatus ejusdem Ecclesiæ Gallicanæ, effervescentis & Reges interpellantis iterum iterumque pro Decretorum Trindentinorum roto Regno publicatione, atque executione. Ea enim publicatione istud quoque contra pluralitatem Decretum continebatur.

VIII. Hoc porro Decretum apertissime refragatur illis Canonistis, quorum ea erat doctrina, posse per Episcopi dispensationem duas alicui Præbendas, vel Beneficia simplicia duo conferri (2). Contra enim si primum Beneficium sustentationi Clerici par est, non potest alterum ab Episcopo adjici ex Tridentino. Nec vero Præbendas unquam duas uni cuilibet conferet Episcopus, cum singulæ residentiam exigant. 2. Refragatur & illis, quibus visum fuerat, uno semel Beneficio donatos, nunquam secundo posse donari. Si enim primum minus sufficiat, potest & secundum obtineri. 3. Refragatur & antiquis Canonibus, per quos fas erat Episcopo, duas uni Parocho Ecclesias concredere, cum earum altera ei non sufficeret. 4. Beneficia ipsa simplicia præter prioris regulas juris incompatibilia jam sunt, ubi sufficientia sunt. 5. Nec tamen nulla est secundi Beneficii collatio, sed post ejus pacificam possessionem prius vacat: si ultra tendat autem Beneficiarius utrumque retinere, utroque jure ipso privatur. 6. Ante Concilium Lateranense III. (3) qui duo obtinebat incompatibilia Beneficia, nullo fretus dispensationis diplomate, alterum jubebatur optare, altero semet exuere. At ejus Concilii Decreto, ex quo quis alterum impetrarat Beneficium, altero exuendus erat. Innocentius III. in Concilio Lateranensi IV. definiit *ipso jure* vacare primum, ex quo quis alterum erat assecutus. Joannes XXII. in Extravaganti *Execrabilis* (4) utroque Beneficio incompatibili spoliavit eos, & ad Ordines atque ad Beneficia inhabiles declaravit, qui non priori se abdicarent, cum primum posterius pacifice possidere cœpissent. Asperiora hæc omnia Decreta latius Tridentina Synodus dominari voluit, recensitis inter incompatibilia non iis tantum quibus cura animarum salutis, aut lex residentiæ esset illigata; sed & iis, quæ sustentando Beneficiario sufficiant. 7. Post Tridentinum jam Parochialis Ecclesia & Canonicatus Beneficia sunt incompatibilia. In eandem incompatibilium classem referuntur duo Canonicatus, sive in Cathedralibus, sive in Collegialibus Ecclesiis. Theologalis Dignitas simplicibus subnixa Beneficiis, incompatibilis est cum Parochia, vel Canonicatu. Non satis perspicuæ erant jure Decretalium hæ incompatibilitates. Caliginem omnem excussit Tridentinum, declarata eorum omnium incompatibilitate, quæ residentiam exigerent. 8. Quantumvis imparia sint & egena duo priora Beneficia, tertium nemini conferri patitur Tridentinum. 9. Non potest amplius dispensari Episcopus, ut plura quis obtineat Beneficia simplicia in diversis Ecclesiis. Si unum enim sufficit, non potest alterum obtineri, quantumvis dispensante Episcopo. Si prius non sufficit, nihil opus est dispensatione Episcopi, ut possit alterum obtineri. Tertium autem ne dispensante quidem Episcopo retineri valet, etsi duo priora imparia sint sustentationi necessariæ. Beneficiis ejusdem Ecclesiæ duobus cognominibus frui nemo potest, etiam dispensante Episcopo; sed si non unius sint generis, alterumque non sufficiat, possunt duo obtineri ex Episcopi licentia, si modo innexa utrique non sit residendi obligatio. 10. In ea vero quæstione an prius Beneficium insufficiens vacet per provisionem secundi sufficientis, inter Cardinales Congregationis Concilii opiniones fuere. Videbatur eorum pars major eo propendere, ut non vacaret prius *ipso jure*, sed abdicandum tamen illud esset, quod perspicue mens ea, & voluntas Concilii sit, ne quis duo retineat, ubi alterum sustentando Clerico par est. Hæc sunt quæ ex Prospero Fagnano compilavimus, & quibus Lectores fraudandos non duximus.

CA-

(1) Cap. 17.
(2) Fagnan. in L. 3. Decr. p. 2. p. 120. & seq.
(3) C. Quia nonnulli. De Clericis non resid.
(4) C. Multa. De Præb.

CAPUT IX. *P. 4. l. 2. c. 61.*

De Beneficiorum pluralitate quæ fuerit posterioris hujus ætatis post annum millesimum, Patrum sententia & Theologorum?

I. Beati Bernardi sententia de pluralitate Beneficiorum.

II. Paucissima tunc fuisse Beneficia simplicia: ideo Parochiæ & Præbendæ aliæ aliis accumulabantur.

III. Quæ Bernardo justæ dispensationes, vel necessitati Ecclesiæ astructa, vel utilitati personarum?

IV. Petri Blesensis doctrina.

V. VI. VII. Stephani Tornacensis, Ivonis Carnotensis, & Gratiani sententia.

VIII. Petri Cantoris & Willelmi Episcopi Parisiensis.

IX. Quid senserint Congregati Doctores Parisienses?

X. Quæ tunc maxime essent Beneficia?

XI. Rursus Willelmi Episcopi Parisiensis testimonia.

XII. Sententia Jacobi de Vitriaco & Longini Canonici Cracoviensis.

XIII. Doctrina B. Thomæ Aquinatis.

XIV. In Doctrinam Aquinatis nonnulla observantur.

XV. Memerabilia sancti Ludovici Francorum Regis & Clementis IV. exempla. Nisi Reges & Pontifices exempla condant in cognatis & affinibus suis, frustra erunt eorum leges.

XVI. Durandi Episcopi Mimatensis doctrina, qui Cardinales ipsos perstrinxit.

XVII. Jacobi Papiensis Cardinalis doctrina.

XVIII. Doctrina Panormitani.

XIX. Dispensationes nobilitati & eruditioni indultæ.

XX. Doctrina & exempla sancti Caroli Borromæi.

XXI. Doctrina Dionysii Carthusiani.

I. AGmen ducet beatus Bernardus, cujus ævo latissime populabatur Christianum orbem ea, quam hic exagitamus, pestis. Nec semel in eam excanduit Sanctissimus Pater. In Epistola ad Archiepiscopum Senonensem(1) luculentissime adumbrata ab eo est inexaturata cupido eorum, qui toti erant in acervandis Beneficiis, sive in eadem Ecclesia, sive in aliis & aliis, ut hos sibi gradus struerent ad Episcopatum, inde ad Archiepiscopatum iter molituri, nullum denique posituri vel honorum, vel divitiarum sibi finem. *Cum factus quis fuerit in quacunque Ecclesia Decanus, Præpositus, Archidiaconus, aut aliquid ejusmodi; non contentus uno in una, plures sibi, immo quotquot valet conquirere honores satagit, tam in una, quam in pluribus. Quibus tamen omnibus si locus evenerit, libenter unius præferet Episcopi dignitatem. Sed numquid sic satiabitur? Factus Episcopus, Archiepiscopus esse desiderat.*

Exagitatur alibi ab eodem Bernardo Stephanus de Garlenda, qui Beneficiorum congerie onustus, Senescalli amplissimam in Regio Palatio dignitatem induerat, & illum sæcularis pompæ titulum anteponebat Ecclesiasticis, quas circumgestabat honoribus Archidiaconi, Decani, & Præpositi. Audi verba ipsa toto Bernardi æstu, & illo cœlesti invictissimæ caritatis igne inflammata (2). *Cum honores non paucos, sed quantos, nec Canones nisi inviti patiuntur, teneat in Ecclesia: unius tamen quem in Palatio est assecutus magis, ut ajunt, gloriatur nomine, quam ceterorum quolibet appellari. Cumque sit Archidiaconus, Decanus, Præpositusque in diversis Ecclesiis, nihil horum tam eum, quam Regis delectat vocitari Dapiferum.*

Cum ait Bernardus pluralitatem Beneficiorum invitos pati Canones, *Nec Canones nisi inviti patiuntur*, de iis verba facit, quæ longo usu quanquam Canonibus inimico, compatibilia evaserant, aut de iis quæ jus quidem ipsum incompatibilia, at Pontificia dispensatio compatibilia fecerat. Idoneus suimet interpres erit Bernardus in Epistola ad Theobaldum Campaniæ Comitem, a quo interpellatus fuerat, ut aliquid Beneficiorum alicunde filio ejus corraderet, necdum pueritiæ finibus egresso. Rescripsit Bernardus (3), citra grave piaculum tentari id a se non posse, tum quod puerulum immatura ætas a Beneficiis nunc quidem arceret; tum quod flagitiosissima sit ipsa Beneficiorum pluralitas, etiam in adultis, nisi suffragetur illis ejusmodi dispensatio, quam expresserit Ecclesiæ necessitas, vel earum utilitas personarum, quæ Ecclesiæ ali-

(1) Epist. 42.

(2) Epist. 78.

(3) Epist. 271.

aliquando præsidio futuræ sint & ornamento: *Nam nec cuiquam vel adulto plures honores vel dignitates in pluribus Ecclesiis habere licet, nisi dispensatorie quidem, ob magnam vel Ecclesiæ necessitatem, vel personarum utilitatem.*

II. Adnotandum hic obiter id, ex quo antedictis plurima lux infundatur. Paucissima nimirum tunc fuisse simplicia Beneficia. Nec enim tam impotenter æstuassent ad accumulandas sibi Parochias, Canonicatus, Dignitates, si qua alia expeditior fuisset ratio, qua Ecclesiasticis proventibus copiosissime suffarcinarentur. Aliquanto post tempore ebullit ista copia simplicium Beneficiorum. Inde est, quod ipsorum Regum germani, filiique, Principes, Cancellarii, Senelchalli ambitiosius Præbendas & Dignitates Cathedralium aucuparentur. Quarum cum permodici essent reditus, tenuitatem multitudine pensabant. Istiusmodi Beneficia non videbatur sibi procurare posse Bernardus Campaniæ Comitis filio, inter infantiæ cunabula adhuc pene balbutienti: quod nec adultis ipsis eorum nisi unum concedi posse gnarus esset, nisi ex dispensatione id genus, quæ solidis Canonicisque niteretur fundamentis. Paucissima autem fuisse tum Beneficia simplicia, hinc rursus conjice, quod Conventuales Prioratus, Cellæ, & Obedientiæ, sive Regularium, sive Sæcularium, necdum sæcularibus Beneficiis annumerarentur. Soli ea tunc Regulares administrabant, jugi residentia iis affixi. Solæ ergo supererant Capellæ, Xenodochia, Nosocomia, quæ locare posses in classe Beneficiorum, quibus nec residentia præscriberetur, nec animarum cura. Quin & Xenodochiis ipsis lex residentiæ indicebatur, cum meræ ex essent Administrationes. His adde rarissimas tum fuisse Commendas majorum Beneficiorum, atque ita facile conflabit, non alia quemquam locupletari potuisse ratione ex Ecclesiasticis reditibus, nisi Præbendis, dignitatibus & Parochiis undique aucupandis.

III. Ubi vero Bernardus pronuntiat, tum certe Dispensationes, & æquitati consentaneas esse, & tutas, cum donantur Ecclesiarum necessitati, vel ingenti personarum utilitati, de ea interpretandus certissime nobis est utilitate, quæ in Ecclesias redundat plurima ex iis, qui natalium claritate, eruditionis copia, & virtutum laude splendent; non de utilitate, quæ in ipsas privatim personas redeat, ex Beneficiorum coacervatione. Non is erat enim Bernardus, qui Canonicæ dispensationi colorem & auctoritatem quæreret ex sordida & terrena cupiditate. 2. Si privata enim spectetur utilitas, compendiosissimum fuisset Comitis Campaniæ filio, jam inde a teneris unguiculis aggerari reditus pinguium & complurium Beneficiorum. Atque ita & Papæ annuendæ & Bernardo approbandæ dispensationis justissimæ fuissent causæ. 3. Suo infra loco patefiet, eam Bernardo videri non dispensationem, sed exitialem quandam dissipationem, nisi quod vulneris infligitur Ecclesiasticæ Disciplinæ Canonum relaxatione, id aliunde farciatur. At privato cuipiam opes honoresque amplificari, non tantopere refert ad Ecclesiæ salutem & commodum, ut hinc resarciatur labes Canonum. Unum ergo id in antecessum voluit Bernardus, quod postea promulgatum est ab Innocentio III. in famosa Decretali, Remittere quandoque Ecclesiam nonnihil de vigore Canonum, ut gratiam ineat ab iis, qui magno sibi alias ad pietatem & religionem tuendam præsidio sunt.

IV. Venio ad Petrum Blesensem, qui & ipse eodem flagrabat Bernardi zelo. Non congreditur ille quidem, nisi cum iis, qui Præbendas sibi, Parochiasque complurimas comparabant: sed ea vibrat jacula, quæ nihilominus configant quorumcunque Beneficiorum accumulationi studentes. Una quippe eademque est insatiata fames dignitatum & opum, quæ qualiacunque sibi aggerat sine modo & fine fine Beneficia; qua proluvie alienius nihil, & a Cleri instituto, & ab Ecclesiastici patrimonii lege (1). *Plerique sunt, qui non dicam de animarum, de quibus respondere tenentur in die tremendi judicii; sed vix Ecclesiarum suarum numerum cognoverunt. Adjungunt Ecclesiam Ecclesiæ, Præbendam Præbendæ, domum domui, agrum agro. De talibus dicit Isaias, Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, &c. Clerici qui nihil possidere debuerant, præsumunt omnia possidere.*

Si gravioris aliquando sceleris potest affinis censeri avaritia, ut Isaias vociferatur adversus eos qui agrum agro addebant, patrimonia patrimoniis accumulabant, tam modi, quam pudoris insolentes: multo gravius

(1) In l. t. Job.

vius argumentatur Blesensis id fore flagitium, si Clerici sibi alia & alia infinita quadam libidine Beneficia venentur: tum quod professio Clericorum professio sit quodammodo paupertatis, ut qui Deum sibi fortem elegerint: tum quod ea sit conditio & natura bonorum Ecclesiæ, ut patrimonia sint pauperum, & eo qui pauperes addeceat, fruenda sint modo.

V. Stephanus Tornacensis sanctæ Genovefæ tunc Abbas, pendebat dubius animi, ut qui Beneficiis exuere vix posset Canonicos, qui ideo minus jugem in Ecclesia sua residentiam exhibebant, quod in aliis quoque Ecclesiis inscripti & ipsi essent in albo Canonicorum; nec rursus iisdem donare privilegiis eos qui rarinsculi in Ecclesiasticis officiis essent, atque eos qui jugi & assidua quadam observantia sacris Altaribus ministrarent. Eo tandem ille appulit animum, ut mediam quandam iniret viam, & captato provido quopiam temperamento, eos declinaret scopulos, in quos se zelo Canonum forsan præpropero conjecisset (1). *Sicut dignus est operarius mercede sua, ita & præcipitur, ut qui non laborat, nec manducet. Quia tamen diebus nostris infirma sunt tempora, & homines se ipsos amantes, & quærentes quæ sua sunt, in pluribus Ecclesiis connumerari & intitulari volunt, & in singulis percipere stipendia, quamvis vel tenuiter non deserviant in una. Nos multitudini parcentes, & fratrum compatientes infirmitatibus, eos de Collegio nostro, qui amodo Canonici instituuntur in Ecclesia nostra, si assidue in ea mansionarii non fuerint, non omnino privare volumus Beneficio, nec plena cum aliis percipere stipendia, qui in vinea Domini pondus diei portant & æstus.* Ex quo patet Stephano quidem in votis fuisse, ut ii Canonici pluribus his Præbendis spoliarentur, sed eorum turba deterritum, abstinuisse se, & ad id unum nervos contendisse, ut nec Ecclesiæ proventus ad eos flueret derivari, nisi perinde ut in Ecclesia vel residerent, vel ministrarent.

VI. Submonuit Paschalem II. Papam Ivo Carnotensis Episcopus, non potuisse nisi stupenda quadam subreptione Drogoni confirmari Thesaurariam Ecclesiæ Catalaunensis, cum ea ejectus fuisset in Concilio Pictaviensi, propterea quod alteri Ecclesiæ jam ut Canonicus & Archidiaconus adglutinatus esset (2). *Judicavimus non fuisse canonicam investituram, contra quam clamant Decreta Apostolica, Canonica instituta, & universa pene Concilia.* Res erat tum quidem de Beneficiis residentiæ obnoxiis, sed qui tum ad hæc judicia duces erant & auctores Canones, universim prohibebant, ne in pluribus quisquam Ecclesiis Titulos vel Beneficia obtineret. *Quod autem prædictus Clericus in duarum civitatum titulari non possit Ecclesiis, tam ex vestris, quam prædecessorum vestrorum comprobamus sententiis.*

VII. Apertissime & Gratianus cum pluralitate Beneficiorum conflixit, ubi in eam hæc deprompsit Decreta Urbani II. & Concilii Placentini, cujus ea sunt verba (3): *Omnino in duabus Ecclesiis aliquem titulari non liceat, sed unusquisque in qua titulatus est, in ea tantum Canonicus habeatur.* Voce tunc *Canonici* designabantur Beneficiarii it omnes, qui *Canoni*, hoc est albo Clericorum alicujus Ecclesiæ inscribebantur, & quibus rependebatur *Canon*, id est mensura & quantitas dimensa distributionum. Ita hæc Decreta germano & genuino sensu suo quorumcunque Beneficiorum pluralitatem elidebant. Porro hæc verba: *Licet enim Episcopi dispositione unus diversis præesse possit Ecclesiis:* ad Parochos tantum spectant, quibus Episcopus duarum quandoque Ecclesiarum onus imponit, quod singulis singulæ Pastoribus alendis pares non sint. At verbis sequentibus, *Canonicus tamen Prabendarius nisi unius Ecclesiæ, in quo conscriptus est, esse non debet:* palam proditur omnes unius Ecclesiæ Beneficiarios, Præbendarios dici solitos fuisse & Canonicos.

Ab his sejungebantur Capellæ, quæ Ecclesiolæ erant seorsim structæ, & uni Clerico commendatæ. Harum pluribus Clericum quenquam ab Episcopo donari vetuit hoc ipsum Concilium, quamvis non totam una posset sufficere sustentationem; sed harum tam tenuium administrationem Præposito demandavit ejus Ecclesiæ, cui obnoxiæ erant hæ Capellæ; ut earum dispensaret proventus, & officia necessaria curaret persolvi. *Si quæ tamen Capellæ sunt, quæ suis redditibus Clericos sustentare non possunt, ea cura ac dispositio Præposito majoris Ecclesiæ, cui Capellæ subditæ esse videntur, immineat, & tam de possessionibus, quam de Ecclesiasticis Capellarum officiis ipse provideat.*

(1) Epist. 8. (2) Epist. 41. (3) D. 30. c. 2.

videat. Hinc emicat eas Capellas tum dici potuisse, & solas propemodum dici potuisse Beneficia simplicia. Et nec harum tamen plures ab uno retineri patiebatur hoc Concilium, etiam tum cum unius reditus ita jejuni & exiles essent, ut hinc ali non posset Clericus. Usque adeo pluralitati infensi tunc erant hi Præsules. Nec in eadem erant causa Parochiæ, ut quæ Pastoribus carere non possent. Non immerito ergo alibi Gratianus negat duo debere ab Episcopo conferri uni Beneficia, vel Officia (1). *In dispensatione vero Ecclesiæ hanc regulam observandam noverit Episcopus, ut nulli quantumlibet exercitatæ personæ duo simul officia committat*. Si alibi autem confessus est Gratianus posse duas uni alicui committi Ecclesias, Titulo alteram, alteram Commenda: non alia illi sedit animo sententia, quam Gregorio Papæ (2), cujus Commendæ omnes & ad breve tempus erant, & ad utilitatem Ecclesiæ coarctatæ.

VIII. Complexus est Petrus Cantor tribus aut quatuor Capitibus longe præclarissimam pluralitatis Beneficiorum confutationem. Illam, ait, monstruosam fuisse & tenebrosam imitationem divinæ & beatissimæ Trinitatis, cum unus idemque homuncio suam quodammodo duplicabat triplicabatque personam, Personatuum suscepta in se & aliorum Beneficiorum multiplicitate (3). *Velut Geryones, Briarei, Bicorpores, Tricorpores, belluæ multorum capitum monstruosæ, contendunt Deo uni trino, trina in Personis, & uni in substantia assimilari. Horum enim quilibet cum sit unus in substantia & in persona; tamen plures esse appetit persona in personalibus & dignitatibus Ecclesiæ. Hoc genus hominum monstruosorum, & cupiditatis monstrum redarguit Dominus, &c.* Observat Petrus eam multitudinem Beneficiorum ipsa destrui eorundem investitura, in qua libro a Collatore in manus dato, profitebantur, se in eadem Ecclesia sedem certissime defixuros, nec alibi peregrinaturos. *Traditur enim liber, & dicitur, Do tibi hanc Ecclesiam, vel Prebendam, ad honorem Dei, & obsequium hujus Ecclesiæ. Quasi diceret, assiduus sis Ecclesiæ hujus Officio. In quibusdam autem Ecclesiis expressius hac forma suppletur: Do tibi hanc Ecclesiam, vel Prebendam, ad honorem Dei & servitium hujus Ecclesiæ, ut residens sis & mansionarius in hac Ecclesia*. Improbat denique Petrus eum aliquarum Ecclesiarum usum, ubi pluribus Parochis una committebatur Ecclesia, Luteriæ potissimum. *Immo hodie plures quam duo, ut in Ecclesia sancti Mederici, & multis aliis*. Devixit Petrus ante annum 1200.

Portenti simile ait Willelmus Episcopus Parisiensis, a membro uno plurium loca & officia membrorum impleri; nec minus portensorum, si unus idemque Beneficiarius, hujus Ecclesiæ Canonicus sit, alterius Cantor, Præpositus tertiæ, quartæ Archidiaconus, quanquam usque adeo jam increbuerint hæc monstra, ut ad ea nemo jam exhorrescat (4). *Hujusmodi monstruositates in se ipsis horribiliter effigiant, qui uno officio vel dignitate non contenti, & interdum nec uni sufficientes, vel idonei, multa in se conjungunt. Dum enim aliquis Decanus est in una Ecclesia, Præpositus in alia, Cantor in tertia, Archidiaconus in quarta, quid est nisi monstrum spirituale in corpore universalis Ecclesiæ? Assueti autem hujusmodi monstris, vel potius horrificam eorum monstruositatem non videntes, ad ea expavescere jam nescimus*.

IX. Hic ipse prorsus Willelmus Episcopus Parisiensis, in Conventu Doctorum Parisiensium, re in commune diu deliberata, definiit; non posse citra crimen obtineri duo Beneficia, quorum unius annui reditus essent librarum quindecim, quæ tunc pecunia mediocri unius Cleri sustentationi abunde erat. Luteriæ Parisiorum tunc versabatur Thomas Cantipratensis, is ipse ex quo hanc nos decerpsimus narratiunculam (5): *Volo ut quicunque hæc legerit, sciat me anno 1238. fuisse Parisiis, ubi venerabilis Guillelmus Parisiensis Episcopus, qui in Theologia rexerat, fecit Conventionem omnium Magistrorum in Capitulo Fratrum Prædicatorum. Proposita ergo quæstione de pluralitate Beneficiorum, solerti & longa disputatione probatum est, duo Beneficia, dummodo unum valeret quindecim libras Parisienses, teneri cum salute animæ non posse. Hoc determinavit prædictus Episcopus*. Additur ibidem Hugonem illum fama inclytum Ordinis Dominicani, Cardinalatu postea auctum Parisiis affuisse, & his consentaneum fuisse. At triennio ante habi-

(1) D. 89. (2) 21. q. 1.
(3) De Verbo abbreviato, c. 31. 32. 33. 34.
(4) De vitiis & peccat. c. 9.
(5) L. 1. Apum c. 19. n. 5.

tam fuisse non paulo solemniorem Doctorum Congregationem, ubi omnes in idipsum consensissent, exceptis duobus, Arnulpho Episcopo, postea Ambianensi, & Philippo Ecclesiæ Parisiensis tunc Cancellario. *Fuerat habita disputatio longa valde, & multo solemnior ante annos tres, in qua etiam omnes Magistri Theologiæ, exceptis duobus, determinasse probantur idem per omnia, quod & supra, &c.* Hic ille est Philippus, qui periculum facere voluit, an plura gerens Beneficia, possit nihilominus æternam consequi salutem; fato autem suo defunctus visendum se exhibuit Guillelmo Parisiorum Episcopo, ut eum certiorem faceret, æternis se cruciatibus addictum fuisse propter tria quædam flagitia. 1. Quod proventus Ecclesiasticos in pauperes non dispensasset, cum superflui redundabant, sed recondidisset: *Quod recrescentes fructus annuos contra pauperes timide reservavi.* 2. Quod plura retinuisset Beneficia. 3. Quod diutius scelestæ libidini immersus jacuisset. Adjicit denique idem Scriptor, eam quoque fuisse Petri Ecclesiæ Parisiensis Cantoris doctrinam, flagitiosum esse, si plura quis retentet Beneficia, quorum unum sufficiat. Concludit denique ipsa opinantium hinc & hinc dissensione, neminem posse citra peccatum peccandi discrimen adire, ex B. Augustini doctrina. *Esto quod multi Magistrorum dicant hoc & multi alii opinentur in contrarium: hoc solum mortale ab Augustino omnium Doctorum maximo judicatur, quod quis incertitudinis periculo, aut mortalis peccati discrimini se committit.*

X. Beneficia, de quibus tunc controversia hæc fervebat, non alia erant, quam Canonicatus, Dignitates Capitulorum, & Parochiæ. Id quidem in Decretis, Canonibus & exemplis hoc Capite & supra relatis patebat. Non alia fere tunc Beneficia. Quibus nunc suavissime pascitur avaritia Clericorum, simplicia Beneficia, vixdum ulla erant. Promo ejus rei nova argumenta. Ubi pernumerabat Thomas Archiepiscopus Cantuariensis ea, quibus illum Rex Angliæ Beneficia obruerat quodammodo, non alia fere percenset (1). *Archidiaconatus Cantuariensis, Præpositura Beverlaci, plurimæ Ecclesiæ, Præbendæ nonnullæ.* Sed nihil hinc minuitur timor quo concuti necesse est eos omnes, qui plura utcunque Beneficia obtinent.

XI. Elucubratus est a Willelmo Parisiensi Tractatus specialis adversus *pluralitatem Beneficiorum* indiscriminatim. Versata est ab eodem in alio Opusculo de *Collatione Beneficiorum* hæc eadem quæstio: An plura retineri fas sit, cum unum sufficit: Ac primo quidem respondet ipse opiniones esse super ea re diversas, adversasque (2): at vel ex ea ipsa dubitatione emicare, quæ tenenda ratio & via sit, minime nimirum perplexa, & qua nulli objiciamur salutis discrimini. *Si dubium est, utrum liceat, vel non liceat, ipsa dubietas certitudo est & determinatio, quia proculdubio non licet. Nulli enim dubium est, quod non liceat alicui committere se discrimini: discrimini autem se committit, qui aliquod facere præsumit, de quo dubitet, an peccatum mortale sit.*

His ille rationes substruit complures, ut nemini fas sit, nemo tuta conscientia possit pluribus incubare Beneficiis, quorum unum sufficiat. Ita enim suo scopo frustratur & fructu Fundatorum voluntas, qui augescere voluere numerum & ministeriorum, & ministrorum divinorum: *Sicut certum numerum voluerunt habere servitiorum, sic & servitorum.* Illa Beneficiorum pluralitate truncatur Ecclesia membrorum suorum parte non modica; fraudantur fideles mortui, & superstites parte non mediocri orationum & sacrificiorum, ex quibus fructum plurimum capiebant; fraudatur denique Deus ipse ingenti numero Ministrorum suorum, & eorum qui infatigata psalmodia divinas laudes concelebrant, *Defraudare Dominum præconibus gloriæ suæ atque præconiis, & ipsam etiam membris suis & membrorum officiis Ecclesiam; animas vero tam mortuorum quam vivorum patronis simul & patrociniis, sufficiens meritum est & causa damnationis æternæ.*

Vel comparari plura, vel retineri Beneficia, nisi caritatis stimulo non possunt, aut instinctu cupiditatis. Vix ac ne vix quipem caritas urgebit, ut plures quis ambiat, aut plures occupet, pluribus destinatas sedes, ac functiones. Si cupiditas autem dux & incentrix sit, non potest res culpa vacare. *Si ex cupiditate, manifeste confitentur quia male.* Non potest sine piaculo numerus imminui cœlestis militiæ militum, aut ducum. Si quid ejusmodi in terrenum Prin-

(1) Baron. ann. 1167. n. 38.

(2) Cap. 6.

Principem committeretur, nemo nescit, quam dira, & quam justa pœna ingrueret. *Quantum minuat Dei exercitum ista pestis, quamque graviter plectendi sint a Deo hujusmodi proditores, manifestum est satis.*

Inaniter prætexebant aliqui his Beneficiis suis nullam indictam fuisse residentiæ legem. At refellebat eos Willelmus, eam non residendi licentiam non aliqua lege niti, sed consuetudine, & quidem vitiosa, cujus etiam pauca essent exempla: *Si quis vero adjecerit nobis ex Ecclesiis in quibus non compellitur fieri residentia: dicimus quia non est libertas ex constitutione, vel fundatione, sed magis ex longa consuetudine & Clericorum malitia usurpata; si tamen in aliquibus est, in paucissimis.*

Exceptionem denique aliam non minus ille repercutit, causantium videlicet, non sine Pontificia dispensatione plura a se possideri Beneficia. Contra insurgit Willelmus, eas quidem dispensationes ab ea proficisci summa Sede, quæ nullius particularis Doctoris judicio subjiciatur; verum ubi propius pressiusque expenduntur, meras eas magna ex parte subreptiones esse. Sed ne nos infinitæ immergamus indagini, id esse omnino indubitatissimum, tam nolle, quam nec posse Pontificem concedere ex dispensatione, ut ambitioni, avaritiæ, & cuicunque cupiditati quis indulgeat: Deoque dicatas Ecclesiæ opes ut alendis vitiis, vanitati, luxui, gulæque impendat. *Quod si objecerit nobis de dispensationibus Apostolicis: respondemus, quod illa supra nos sunt; & quod diligentius considerata, irrita sunt; & de omni dispensatione facta idem sentimus, nec interpretari præsumimus. E contrario tamen indubitanter sciendum est, quod Romanus Pontifex, quantumcunque largam dispensationis gratiam videatur facere in Beneficiis cum aliquibus personis: tamen non dispensat cum avaritia, cupiditate, vel ambitione earum, nec indulget eis indulgentiis suis, & his, vel aliis vitiis. Non enim intendit pascere, vel nutrire pestes vitiorum de bonis temporalibus Ecclesiasticis, quæ plane novit ad sustentationem servorum Dei in ejus servitio sacrificata esse Domino & oblata.*

XII. Non aberat ab ea sententia Jacobus de Vitriaco, ubi in vita, quam litteris mandavit, beatæ Mariæ Oegniacensis, enarrata terrifica quadam visione hujus sanctissimæ fœminæ, hæc mox subjicit (1): *Ignoscite mihi fratres, qui dignitatem dignitati adjungitis, & Sacerdotia, sive Beneficia Ecclesiastica alia aliis coacervatis. Non enim meum est, quod retuli, sed Christi revelantis. Fortassis autem & Ancillæ Christi visiones ridebitis, & pro somniis & phantasmatibus habendas statuetis. Sed etiam Pharisæi Dominum disputantem de avaritia, & divites in Regnum cœlorum difficile introituros asserentem, non solum irriserunt, sed insanum quoque judicarunt.* Hæc in Annalibus suis Spondanus refert, additque, (2) *Intervenere postea dispensationes summorum Pontificum.* Intellexit ergo Spondanus Beneficia, de quibus tunc controvertebatur, ipso jure incompatibilia fuisse, vel residentiæ ergo, vel curæ animarum. Ad hujusmodi enim tantummodo Beneficia intervenire postea necesse fuit Pontificias dispensationes.

Auctor est Longinus ad annum 1054. in Historia Polonica, (3) ex simonia late serpente scatrisse pluralitatem Beneficiorum: usque adeo ut Doctores ipsi, qui eam censorio canterio inurebant polygamiam, a sententia facile abduci se sinerent, ubi allucebat ipsismet occasio plurium sibi parandorum. *Facile inventi sunt pauperes Clerici & Doctores, qui pluralitatem Beneficiorum & pompam Ecclesiasticam reprehenderent, donec offerret se occasio participandi: qua accepta, graviter avaritia exæcat eos.* Ita secum statuebat pius hic Canonicus Ecclesiæ Cracoviensis, æquum esse, ut Clerici necessariis contenti sint, nec, quod solent, infinita quadam cupidine ardeant omnia possidendi: *Clerici qui nil possidere deberent præter rationabilem competentiam, neque se de temporalibus intromittere, omnia possidere, omnia gubernare volunt.* Monet denique ille idem Beneficiarios, sibi ut consultum velint, Deum non irrideri; Pontificis dispensationibus, quibus tam multi sibi blandiuntur, & consuetudine, persæpe vitiosissima, prohiberi non posse, quin avaritia quædam sit idolorum servitus, & quin pluralitas Beneficiorum vehementer Clero officiat, quem ministris plerisque suis orbat. *Olim Pharisæi contra avaritiam disputantem Dominum deridebant, & insanum judicabant, sed nunc dominus subsannat eos. Caveas, Lector, qui multa occupas Beneficia, ne eadem facias, neque eadem patiaris. Deus non irridetur; sed quæ seminaverit homo,*

(1) Surius die 23. Junii, L. 2. c. 6.

(2) Ann. 1238. n. 16.

(3) L. 3.

homo, hæc & metet. Noli sequi consuetudinem periculosam, noli te per Papæ dispensationem excusare, &c. De numero Ministrorum Ecclesiæ propemodum medietas est resecata, &c. Postremo denique scitissime ab eodem observatur, qui uno contenti degunt Beneficio, eos plerumque pluribus & lautioribus affluere vitæ commodis, quam qui plura retinent; sed & hiante semper cupiditate, & quo plura habent, plura abliguriente, magnas inter opes inopes sunt. *Quid prodest ultra prohibitos Beneficiorum titulos coadunare, cum etiam simplices communiter videamus in frugali honestate amplius abundare?*

XIII. Non assentiebatur forsan beatus Thomas ei de quo supra Doctorum Parisiensium Decreto, ubi eam ventilabat quæstionem, An peccet, qui plures retinet Præbendas, quanquam non nesciret Doctorum super ea re dissidentes sententias. Aut enim omnes consensisse Doctores diffidebat, aut conspiranti etiam eorum sententiæ non existimabat necessario subscribendum esse, quando ita definiebat, Si quis eorum doctrina & decreto non persuaderetur, aut ne concuteretur quidem, non peccaturum, si secus faceret (1): *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat.* Non agit ille nisi de iis, qui plures habuerint *Præbendas*; quod ea tunc quæstio magno animorum æstu vexaretur.

Sed multo præclarius alibi sanctus Doctor, prolixiusque declarat, plurimas acervari non posse Præbendas, nisi eo animi vitio, quod in vitia longe plurima luxuriet (2). *Habere plures Præbendas, plurimas in se inordinationes continet.* Quod pluribus, ut mox subditur, simul inservire nemo possit Ecclesiis; quod pluribus ministris spolietur Ecclesia; quod fundatorum voluntati non fiat satis, qui auctum utique voluere sacrorum Ministrorum numerum; quod invidiosissima inæqualitas in distributionem rerum Ecclesiasticarum invehatur. 2. Addit beatus Thomas, si possit singularibus circumstantiis effici, ut in laude sit homicidium, quanquam jure divino prohibeatur: posse & incidere ejusmodi causas, ut in vitio non sit Beneficiorum pluralitas. Exempli gratia, si pluribus Ecclesiis pernecessaria sit alicujus Clerici industria ad ipsarum commodum; aut si etiam absentes plus prosint, quam præsentes alii; & id genus alia. *Ut puta si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio; & possit plus servire Ecclesiæ, vel tantundem, quam alius præsens; & si qua alia sint hujusmodi.* 3. Dubium est, an tum desideretur dispensatio Pontificia, ubi jure naturali fas est plures retineri Præbendas. Et hoc dubium ex eo promanat dubio, an priscæ leges Ecclesiæ pluralitati infestæ contraria consuetudine obsolefactæ sint. Si enim abrogatæ non sunt eæ leges, desideratur certe dispensatio; ejus nihil est opus, si sint abrogatæ. *Si ergo antiqua jura, quæ hoc prohibent, in suo robore maneant, contraria consuetudine non obstante, certum est non posse aliquem plures Præbendas habere absque dispensatione, etiam illis circumstantiis supervenientibus, quæ secundum considerationem juris naturalis actum poterant honestare. Si autem sunt abrogata, licitum est dispensatione plures Præbendas habere.* 4. At si extra has temporum rerumque causas & vices, quibus plures ab uno retineri Præbendas, Ecclesiæ ipsi compendiosum est, plures quis retineat, etiam cum Pontificis dispensatione, nihil hinc minuitur flagitium: quippe dispensatione jus humanum ac positivum relaxari quidem illud potest, at non divinum & naturale. *Sine quibus circumstantiis licitum non est, quantumcunque dispensatio interveniat, eo quod dispensatio humana non aufert ligamen juris naturalis, sed solum ligamen juris positivi, quod per hominem statuitur, & per hominem dispensari potest.* 5. Ita qui plures retinet Præbendas, ut ditescat, aut ut latius vivat, aut expeditius ad Episcopatum iter sibi communiat, tanto sceleratior habendus est, quod nefariæ Beneficiorum pluralitati, alia adjiciat fœdiora etiam flagitia. *Si vero aliquis hac intentione plura Beneficia habeat, ut sit ditior, ut lautius vivat, ut facilius ad Episcopatum perveniat in aliqua Ecclesiarum, ubi est Præbendatus, non tolluntur prædictæ deformitates, sed augentur. Quia cum tali intentione & unum Beneficium habere, quod nullam inordinationem importat, esset illicitum.*

XIV. Quæ B. Thomæ multo enucleatior est doctrina, & pressior. Liquet autem ex ea, 1. Non aliud tunc fuisse plures haberi Præbendas, quam plura Beneficia; quod Beneficia omnia Curæ animarum expertia, Præbendarum nomine designa-

(1) Quodlibet. 8. q. 6. art. 3.

(2) Quodlibet. 9. art. 15.

gnarentur. 2. Non subscribere beatum Thomam Decreto anni 1238. de quo supra, nec quæ ibi damnantur, ab eo damnari omnia. 3. Eximiæ & singularis fuisse sapientiæ, quod Canones & Decreta, Concilia & Pontifices abstinuerint se semper, ne disertis verbis definirent, lethali culpa constringi omnes, qui plura retinuerint Beneficia: prohibuisse autem duntaxat universim, nequis plura retineret, nisi ex ejusmodi dispensatione, qua approbaretur eo casu speciali, adeo non Ecclesiasticis legibus vulnus infligi, ut non pœnitenda potius in Ecclesiam utilitas esset inde emersura. 4. Ea nos ratio impulit, ut circumspectius ageremus, sententiamque & verba ipsa libraremus, ne quid a nobis, nisi idem ab Ecclesia damnaretur; & nihilo acerbius damnaretur. Ut enim ibidem sanctus Thomas luculentissime monet, periculosæ plenum opus aleæ est, quæstiones illas definire, ubi inquiritur de peccatis, quæ mortem adferunt, vel non adferunt animæ, *Omnis ea quæstio in qua de mortali peccato quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur*. 5. Ambigebat sanctus Thomas, an contraria consuetudo antiquasset priscos Canones; sed non ambigebat, antiquari ea posse quidquid usquam est juris humani & positivi, quanquam elidi & abrogari ab ea non possit, quod juris est divini ac naturalis, humano quandoque juri implicati.

XV. Aliorum jam Theologorum, qui in vestigia ingressi sunt B. Thomæ, testimonia nihil attinet huc congerere: in id satius est operam conferre nostram, ut novis machinis destruatur pluralitas, confirmeturque Ecclesiastica lex, cui tam crebro & tam impune illuditur, citra ullam id genus compensationem, qua Canonum injuria & jactura sarciatur. Beatus Ludovicus Rex Galliæ nihil unquam Beneficiorum addebat ei, quantumcunque doctissimo, cui unum jam suppeteret Beneficium. *Hanc consuetudinem observabat, quod nulli, quantumcunque litterato, aliquod Beneficium Ecclesiasticum possidenti, conferret aliud, nisi primo Beneficio simpliciter resignaret*. Ita Willelmus Nangius in ejus vita, ubi & hoc dicitur Rex sanctissimus appetente jam morte filium monuisse, ut ne nova cuiquam adjiceret Beneficia iis, qui unum aliquod jam haberent (1). *Beneficia Ecclesiastica personis idoneis dona de consilio spiritualium virorum, & eis qui non habent aliud Beneficium*. Id ipsum testatum faciunt & alii ejus vitæ Scriptores.

Si qua fides Paulo Æmylio, potuit sanctissimus Rex exemplo suo præluxisse sanctissimo Pontifici, Clementi IV. qui eodem tempore sedem Apostolicam illustravit, & tantum absuit a cognatis suis Beneficiorum temeraria largitione locupletandis, ut sororis filium, qui tres gerebat Præbendas, unam coegerit optare, resignare ceteras. Scite ait Æmylius, probro & dedecori futurum fuisse summo Pontifici, si pium Regem non imitaretur; nisi Pontifices autem, Regesque, quibus moderandas Deus commendavit Ecclesiæ & Regni habenas, exemplo ipsi suo præfulgeant, cognatosque cogant in eadem secum insistere vestigia in Ecclesiæ legibus servandis, quarum ipsi vel auctores sunt, vel defensores, desperandum esse de facienda moribus medicina: ita enim cum mortalibus omnibus comparatum esse, ut exemplis potius Pontificum Regumque se accommodent, quam præceptis (2). *Filio sororis multiplices Præbendas habenti optionem dedit, quod eorum videretur, retineret, ceteris omissis. Si erga suos se præberet, qualem fas esset, ceteros non moleste laturos, saluti potius animarum, quam cupiditati ambitionique consuli. Turpe fuisse Pontificem sanctitate cedere Regi Franco, &c. Misceamus maria cœlo; non ante sanctie vivetur moribus, non pie formabitur ceterorum pectus, nisi sanctitate imbutis Magistris morum, iisque qui vitæ mortalium præsunt. Non parebunt ex animo alii legibus, lege solventibus alios, iis qui leges moderantur, seque legum immunes volunt. In animis tenuiorum regendis, exemplo Magnorum, Antistitumque potius, quam imperio opus est. Non aliis quam quibus nata est, Christiana pietas moribus recoli potest.*

XVI. Ipsissima hæc erat Willelmi Durandi Episcopi Mimatensis doctrina in illa Reformationis Ecclesiasticæ commentatione, quam a Clemente V. moliri jussus, Concilio tandem dicavit obtulitque Viennensi. Post enumerata enim, quæ ex pluralitate Beneficiorum scaterent detrimenta (3): *Quia uni personæ Præbendæ multæ, & multa Beneficia, & multæ dignitates & per-*

(1) Du-Chesne T. 5. p. 369. 392. 398. 455.
(2) In vita sancti Ludovici.
(3) De modo Conc. General. part. 2. tit. 23.

personatus cumulantur. Post declaratam Theologorum in eo consensionem, non posse ab uno plura obtineri Beneficia, quorum unum mediocri sustentationi sufficiat, *Etiam Theologorum communiter hoc habet opinio, quod unum habens Beneficium, de quo potest non laute, nec ad elationem & pompam, sed convenienter & mediocriter sustentari; & recipiat, vel retineat aliud, mortaliter peccat*. Ne prætermissa quidem narratione illa decantatissima de Cancellario Ecclesiæ Parisiensis; id tandem ab eo concluditur, Conducibile in primis fore, ut ad omnes prorsus Clericos ampliaretur Decretalis Bonifacii VIII. *Cum Singula, De Præbendis, In Sexto*, qua constituitur non posse a Regularibus alterum suscipi Beneficium, quin vacet prius, hac ipsa susceptione secundi: sed illud ante omnia necesse esse, ut huic legi morem gererent ipsimet Cardinales; ut qui non possint tot Beneficiis cumulari & pensionibus, nisi detrusis ad mendicitatem bene multis Clericis, & eo edito exemplo, quo licentiæ, avaritiæ & ambitioni auctoritas concilietur. *Quare videretur utile Ecclesiæ sanctæ Dei, ut ordinatio Bonifacii quantum ad Regulares, extenderetur ad seculares, & ad dominos Cardinales, qui in grave animorum ipsorum periculum, & universalis Ecclesiæ dispendium, multa millia florenorum librarum & marcarum, sibi & multis pestifera adinventione super Ecclesias etiam Parochiales & Curatas faciunt cumulari: & Ecclesias etiam Cathedrales & ultramarinas sub diversis coloribus commendari: & certas sibi solvi ab illis, qui eorum promoventur auxilio, pensiones, quæ nunquam in Romana Ecclesia moriuntur, sed ab uno Cardinali in alium, vel in ejus, vel domini Papæ propinquum, vel nepotem detinentur. Ex quibus sequitur, cum sibi vindicent universa, infelix quod Clericus, qui de prædictis Beneficiis sustentari, & eis personaliter deservire debuerat, mendicat in plateis.*

XVII. Nihil æquius certiusque est, nihil a quo magis animus abhorreat, nisi Magnates Ecclesiæ exemplo ipsi suo suffulciant Evangelicas Canonicasque leges de modestia cultus, de frugalitate, de despicientia sæculi, de paupertatis Evangelicæ pretio & caritate; exuendam spem esse omnem de promiscuo unquam Clero ad earum observantiam alliciendo. Papiensi quidem Cardinali Jacobo persuasissimum id erat, cum litteras illas ad Cardinalem Mantuanum daret jure merito admirandas, ubi submonebat eum, frustra esse Cardinales eos qui tot & tanta sibi aggerarent Beneficia, cum nec id cogeret necessitas, jubente Apostolo, ut habentes, quibus famem & nuditatem arceamus, his contenti simus (1). *Etiam congeries hæc sacerdotiorum ad quem usum in domibus sunt Sacerdotum? Si ad necessitatem parantur, audiamus admonentem Apostolum, Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus*. Nec serviendum avaritiæ sit, quæ idolorum servitus ipsamet est: *Si ad cupiditatem explendam, etiam ejusdem increpantis vocem intelligamus, Mortificate avaritiam, quæ est idolorum servitus; quia non potestis, inquit Salvator, Deo servire & mammonæ*. Nec pompæ & luxui indulgendum, ne canes saginentur filiorum esurientium pane: *Sin vero ad luxum vitæ, & pompam, idem quod Chananeæ responsum nobis sciamus: Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus*. Ita quo se cunque vertant, in angustias & in ruinas damnationis incurrunt: *Quoquo te vertas, indignam ministerio sacerdotali curam invenias, labefactantem animas, atque ad solam gehennam ædificantem*.

Itaque accumulari non possunt Beneficia, quin accumulentur & crimina: *Recense vero mecum coacervatarum Administrationum quanta sint mala, quantisve nos involvant criminibus*. Ingenti vero cultorum numero fraudatur Deus, unde & cultus ipse negligentius celebratur: *Defraudamus primo loco Deum gloria justi obsequii sui. Quod enim persolvi illi pluribus administrantibus oporteret, per unum cogimus fieri. Quam vero rite, quam diligenter pieque fiat, ipsi nos conscii sumus*. Debilitatur corpus Ecclesiæ, uno in plurium Pastorum Abbatumque locum suffecto: *Rursus debilitamus corpus Ecclesiæ. Quatuor, quinque, pluriumve Præsulum sedes occupat unus. Cœnobiorum multorum Patres idem unus excludit, minorumque munerum ministros idem unus in domo Dei esse non sinit*. Quanta quisque superflua sibi coacervat; tanta ceteris Ecclesiæ ministris necessaria suffuratur: *Tam multos ejicimus, quam multa superflua possidemus*. Metunt carnalia, qui spiritalia non seminant, præter Apo-

(1) Epist. 547. 548.

Apostoli præceptum, præter sempiternæ Legis imperium: *De ovibus creditis meremur indigne, a quibus juxta verbum Apostoli, Metentes carnalia, non seminamus eis spiritalia.*

Substituuntur Vicarii, hoc est, mercenarii, Pastoris interim periculo perit grex. *Quidquid perit, animabus haud dubie nostris perit.* Offendiculo est populis & horrori, quod necessariis subsidiis egere sinantur pauperes: nec pascant jam gregem, sed seipsos, qui Pastores jam non sunt, sed mercenarii. *Adde publicum odium merito in nos ex tanta insania comparatum. Lamentari Ecclesias videt, quod his cumulis egenorum panem eripimus: dolere populos, quod veneranda Pastoribus loca plena nunc mercenariis vident.* Gravate ferunt Principes ipsi terreni Principum Ecclesiæ fœdissimam avaritiam, velut excussa horum animis beatæ & antiquæ paupertatis memoria, quæ tot exædificavit ditavitque toto orbe Ecclesias. *Indignari Ppincipes, quod nullis accessionibus nostra ingluvies saturatur. Clamant non esse nos memores paupertatis antiquæ, propter quam crevit Ecclesia.* Illa enim vero opum luxusque cupiditas, in sanctissima parcitatis & frugalitatis professione; illa æstuatio in temporalia lucra, in tanta salutis animarum incuria: illa, inquam, est quæ indignationem & stomachum movet Principibus, eaque inspirat subinde exitialia in Clerum consilia, & conamina, quæ non possint nisi ignavia & periculosissima adulatione Clerique dehonestatione dissipari.

XVIII. Qui Abbas & Panormitanus vulgo dicitur, idemque Cardinalis & Archiepiscopus Panormi, nobilissimæ in Sicilia civitatis, facile assensus esset tam luculentæ Cardinalis Papiensis sententiæ. Sæpiuscule enim ab ipso quoque pronuntiatum est, qua sibi cunque blandiretur quis dispensatione Pontificis, gravi se illum piaculo obligare, qui plura retinet Beneficia, nisi ea dispensatio rationabili causa niteretur (1). *Valet hoc ad sciendum, an & quando possit quis tenere plura Beneficia bona conscientia. Nam ubi non subest causa rationabilis, non excusatur quis, quoad Deum, etiam ex dispensatione Papæ.* Et alibi rursum: *Dispensatus etiam per Papam circa pluralitatem istorum Beneficiorum sine causa, licet sit tutus quoad Ecclesiam militantem, non tamen quoad triumphantem; & sic non valet dispensatio quoad Deum. Et habeo hanc opinionem pro indubitata, quando fieret dispensatio, ut Clericus propter utilitatem privatam obtineret plura Beneficia, quorum alterum sibi sufficeret ad honestatem vivendi. Nam hoc casu non solum alteratur humani juris dispositio, sed etiam Christi patrimonium injuste dispergitur. Cum ergo ipse Papa non possit sine causa alienare bona Ecclesiæ sine gravi peccato, multo fortius non potest alteri dare potestatem ipsum patrimonium male dispergendi.*

XIX. Ita vir clarissimus, a quo nemo jure suspicari possit Cardinales excipi, cum nec ab ipsis Pontificibus censorium stylum abstinuerit. Optatissimum mihi quidem fuerit eodem deflectere Decreta Cleri Gallicani, anno 1408. eo tempore, quo sæviebat schisma, & obedientia Pontifici subtrahebatur. Statutum est, ut ne ad Beneficia nominarentur nova (2), quibus jam suppetebant ea, ex quibus reditus conficerentur quadringentarum librarum: nisi si Nobiles, Doctores, Licentiati, Baccalaurei, Magistri Libellorum supplicum, Eleemosynarius Regius, Medicusve, vel Capellanus aut Principes essent. Ubi proprio inferius loco de Dispensationibus sermo erit, non dissimulabimus posse rationem haberi Nobilium & Doctorum, & pluscnlum in eos gratiarum conferri, non ad privatam eorum utilitatem, sed propter ea quæ ad publicam Ecclesiæ amplificationem conferre ipsi possunt.

XX. Postremam fere hic occupabit sedem, qui primam meritissimo potuerat beatus Carolus Borromæus, sacri Collegii decus incomparabile, & elimatissimæ Canonum disciplinæ specimen singulare. Ubi primum avunculus ejus summi Pontificatus apice sublimatus est Pius IV. Cardinalatu ab eo & Archiepiscopatu Mediolanensi auctus est, præter Officia complurima Curiæ Romanæ, Abbatias duodecim, pensionesque varias in diversis Provinciis & Regnis. *Ecclesias non minus duodecim in variis regionibus Abbatis Commendatariive nomine tenebat. Amplas pensiones variis in Provinciis aliasque sacras facultates obtinebat.* Ita Novarensis Episcopus (3) in ejus vita.

(1) In C. Cum adeo. De Rescript. in C. Dudum. De Electione.
(2) Histoire de Charles VI. L. 28. c. 5.
(3) L. 1. c. 8.

ta. Tam pie & religiose Carolus expenderat antea reditus Abbatiæ suæ, cum primævo adolescentiæ flore vigeret, ut ne in dubium quidem vocari possit, quin pari pietate & religione duodecim harum Abbatiarum proventus dispensarit: ut non amplum modo, sed & compendiosum fuerit his Cœnobiis & Ecclesiis, tam religioso subesse Pastori.

Sed cum Caroli in dies augesceret non flamma tantum caritatis, sed & sapientiæ lux, animadvertit tandem ipsemet, hac Beneficiorum multitudine, quantumvis sanctissime eorum reditus administrarentur, offendi tamen oculos animosque eorum, qui purioris & antiquorum Canonum & Conciliorum disciplinæ amantes essent; pellici etiam ad imitationem complures, qui pluribus & ipsi se Beneficiis suffarcinarent, frivola & inani spe eos exuberantes reditus pie erogandi. Vidit & incommoda ea, crebro jam superius recensita, quæ ex Beneficiorum multitudine pene necessario pullularent, & quæ ne infatigata quidem & insomni vigilantia sua præverti possent. Sed abjiciendæ hujus permolestæ tot Beneficiorum sarcinæ voluntas constantissima hinc illum maxime incessit, quod tanto se in culmine ob oculos generis humani positum, sentiret exemplo pluribus esse & fore, atque adeo exemplo omnibus esse debere, ut canonicis legibus, ipsisque maxime nuperrimis Concilii Tridentini Decretis obtemperent adversus pluralitatem Beneficiorum (1). *Ut quod de pluribus non habendis Beneficiis, tum antiquis, tum novis Ecclesiæ legibus sancitum erat ex amplissimis ipsa Ecclesiæ sancta Principibus, ad plurimorum documentum plenius exequeretur.*

Vides hic ergo firmari, quod alibi delibatum est, & esse causas justissimas, ut cum Nobilibus & Magnatibus quandoque facilius dispensetur, ipsius contemplatione utilitatis Ecclesiarum. Sed & peræque justas esse, ut ne vel deposcant ipsi, vel admittant dispensationes ullas, ubi nisi illustrioribus quibusdam exemplis confirmari & convalescere leges non possunt. Possunt ab illis emolumenta consequi non mediocria particulares Ecclesiæ ipsis commendatæ: sed præponderarent ultra modum, ea quæ universæ importarentur Ecclesiæ, si per eos observatis legibus accuratissimis sanctioris disciplinæ, valeret, & in alios propagaretur exempli vis & auctoritas. Nec plura illa tantum Carolus abdicavit Beneficia, sed & pensiones abjecit, variis in Ecclesiis Italiæ, Hispaniæ, Belgii sibi assignatas. Coarctavit se tandem in unam Ecclesiam suam Mediolanensem, & pensiones eas quæ oneri esse non possent Ecclesiis (2). *Uno ex tot tantisque sacerdotiis Archiepiscopatu retento, & ex plurimis pensionibus, nonnullis tantum, quibus Ecclesia minime gravarentur.*

Hæc eadem a Giossano observata sunt, qui & subjicit, ab eo nunquam ulla iis collata fuisse Beneficia, qui aliud quodlibet haberent, nisi hoc ante resignare eos cogeret, & auspicatissimo tandem rem illi processisse, in evertenda prorsus pluralitatis Beneficiorum vetustissima consuetudine; nulla re magis autem expugnatam fuisse antiquam illam hominum carnalium pruriginem, quam exemplo Caroli.

Et ne Carolus quidem ipse simul ac semel illam Beneficiorum pensionumque multitudinem excussit (3). Ingenti prorsus fervore rem aggressus est extincto avunculo Pio IV. ineunte S. Pii V. Pontificatu, eamque sensim expedivit, perinde ut se dabat opportunitas, auspice semper summa quadam sapientia & caritate. Nemo sobrius sibi finxerit Carolum tandiu crimini implicatum fuisse, quandiu stupendam illam retinuit copiam Beneficiorum. Dispensationis canonicæ satis idoneas habebat ille causas in alienissimo a quacunque temporali cupiditate animo suo, & in usu sanctissimo rerum ac redituum omnium, ad ipsarum decus & commodum Ecclesiarum. Sed nemo cordatus etiam negaverit, quin jure & merito Carolo persuasum fuerit abjiciendam aliquando tandem sibi esse sarcinam illam tot Beneficiorum: præsertim ubi in eam rem Tridentinæ Synodi Decreta manarant; jamque non convenienter tantum, sed pene necessario: ut qui horum Decretorum auctores & duces fuerant, in eorum observationem exemplo aliis prælucerent.

Hoc temperamento sanctissimi, & ad summam austeritatis normam conformati Præsulis, excitare & castigare seipsos debent, qui fidentissime pronuntiant, non posse unquam innoxie plura obtineri Beneficia: necnon & qui mollius agunt, negant-

(1) L. 2. c. 1. (2) L. 3. c. 2. (3) L. 8. c. 30.

gantque eos qui Beneficiorum reditus bene collocant & pie, ad Ecclesiarum & pauperum levamentum, aut sua sponte, ut alieno impulsu urgeri debere, ut uno retento cetera abdicent. Contra enim ille demum sanctissimus est Beneficiorum usus, cum quis ea abdicare semper non facile tantum potest, sed & cupide, si ita conducat ad salutem Ecclesiæ, vel ad morum Cleri informationem, his exemplis quandoque egentem. Hi fuere Caroli mores, & decreta.

XXI. Editus est a Dionysio Carthusiano Tractatus adversus pluralitatem Beneficiorum, ubi beato Thomæ, Willelmo Parisiensi, Raimundo de Pennaforti cum visum sit (1), ut & illis nobilissimis Theologis, *periculosissimam atque damnabilem* esse Beneficiorum pluralitatem, se quoque commonstraturum testatur *vitiosam damnabilemque* eam esse, nisi rarissimis illis temporibus, quibus necessitas dispensationem excusat. Huic doctrinæ suffragatores subjicit (2) Petrum Cantorem & Petrum Comestorem: narratque memorabile illud Doctoris Ginardi Episcopi Cameracensis, non commissurum se ut vel pro toto Arabiæ auro, vel semel pernoctaret duobus onustus Beneficiis, quanquam certissimus unius eorum viro idoneo resignandi, ubi primum diluxisset. *Nollem pro toto auro Arabiæ una tantum nocte duo Beneficia retinere, & certus tamen esse quod de mane unum illorum homini idoneo conferretur, & hoc propter vitæ discrimen.* Addit & neminem hinc sibi suppalpari debere, quod super ea quæstione dissideant Theologi. Summi enim Ecclesiæ Doctoris, summi Theologi constantissimam eam esse & inconcussam doctrinam, in crimine jam illum esse, quisquis se volens criminis periculo objicit. *Esto quod multi Magistri dicant hoc, & multi alii opinionem contrariam. Hoc solum ab Augustino Doctore omnium maximo judicatur mortale, quod quis incertitudinis periculo, aut mortalis peccati discrimini se committit.* Quibus ille astruit Willelmi Parisiensis Episcopi doctrinam, quem non pauci Doctores, ut ipse ait, celeberrimi, Thomæ & Bonaventuræ exæquabant (3). *Tangenda sunt verba Willelmi Parisiensis Doctoris profundi & uncti, quem etiam multi maximi audent Thomæ, seu Bonaventuræ in sapientiæ eminentia parem asserere.* Verba autem Willelmi, quem laudatissimi illi Doctores prædicabant, doctrinam reconditissimam B. Thomæ condiisse, & condulcasse tota suavitate B. Bonaventuræ, erant hujusmodi: *Dicimus, quia si dubium est, utrum liceat hoc, an non, ipsa dubietas certitudo est, & determinatio: id est, certitudinem facit, quoniam proculdubio non licet alicui committere se discrimini. Discrimini autem se committit, qui præsumit aliquid facere, sed dubitat, an mortale peccatum sit.*

Nec multo post idem Dionysius B. quidem Thomam ait mollius in speciem, remissiusque sensisse super hac re videri (4): *Quamvis videatur mollius loqui quam Doctores supra allegati*; at si verba ejus penitius introspiciantur, nihil eum deflectere a ceterorum rigore: *Si verba ejus rite pensentur, sunt valde rigorosa.* Plures Thomam in Beneficiorum pluralitate pravitates deprehendisse; nec illam ab eo tolerari, nisi ubi urget Ecclesiæ necessitas, & ubi plus Ecclesiæ prodest absens quis, quam alius quisquam præsens. *Nisi sit necessitas in pluribus Ecclesiis unius personæ obsequii, illaque possit utilior Ecclesiæ esse absens, quam alia præsens.* Denique rarissime jam illa incidere tempora, quibus ea necessitas incurrat. *Veruntamen isti casus paucissimos aut nullos tempore isto excusant.*

Existimat autem Dionysius Carthusianus cum Raimundo, pluribusque aliis Doctoribus, his demum causis fas esse plura retineri Beneficia. Cum uno eorum victitare non potest Beneficiarius. Cum unum pendet ab alio, eique unitum est. Cum Clericorum idoneo munere deficit Ecclesia. Cum Parochialis Ecclesia Præbendæ vel dignitati innexa est. Cum unum Beneficium Titulo possidetur, alterum commendatum est ad tempus, donec præsto sit cui tuto illud conferatur: & ut summum ad sex menses.

Negat autem Dionysius excusari posse pluralitatem Beneficiorum, & dispensationem elici, vel generis clarissima prosapia, vel singulari ubertate doctrinæ, vel eleemosynarum atque hospitalitatis exercendæ amore incitatissimo. Nec displicet Dionysio ea ratio, si cui fas esset plura retinere Beneficia, illi toties decantandas fore Horas Canonicas universas. Commodius, & idem tamen dicitur, cum ea quoque pluralitatis esse perversitas dicitur, quod Deum suis laudibus, Ecclesiam suis officiis fraudet.

H 2 De

(1) Art. 2. (2) Art. 7. (3) Art. 8. (4) Art. 9.

De Commendis.

CAPUT X. *P.2. l.2. c.69.*

De Commendis Romæ & in Italia sæculo VI. VII. & VIII.

I. Evastatam a Barbaris Ecclesiam Episcopalem commendabat Gregorius Episcopo, propriam regenti jam Ecclesiam.

II. Commendabatur & Episcopo Episcopalis alia Ecclesia vacans, donec novus Episcopus eligeretur.

III. Aut donec Episcopus pœnitentiæ sibi inflictæ stadio perfunctus esset. Episcopus hic Commendatarius, aut Visitator, expensas duntaxat suas ab ea Ecclesia consequebatur.

IV. Abbatiæ commendatæ Episcopis, quos suis Barbari sedibus ejecerunt.

V. Sed Episcopis solis, non aliis Clericis. Cur?

VI. Quantum discreparent hæ olim Commendæ ab iis, quæ postremis his sæculis usurpantur.

VII. Beneficia sæcularia Abbatibus commendata, aut Cœnobiis unita.

VIII. Aversabatur Gregorius Beneficiorum pluralitatem, quod officia & functiones eorum sociari non possent.

IX. Alia ejusdem rei argumenta.

X. Ut Clerici Commendas invaderent Abbatiarum.

XI. Monachi ad Ordines sacros & Ecclesiasticas functiones semel vocati, cooptatique, jam non poterant se Claustralibus officiis immiscere.

XII. In Sicilia, ut & Ravenna, Clerici Abbatias adepti erant.

XIII. XIV. Variæ Episcopis Abbatiæ commendatæ, citra invidiam avaritiæ vel ambitionis.

XV. Exulanti Patriarchæ commendatur Episcopalis Ecclesia vacans.

I. BEati Gregorii Epistolas pervolutanti, obvias se dabunt Commendæ complures, non ejusdem sane omnes generis. Incursationes Barbarorum juges & cruentissimæ Fundana civitate Episcopum, plebemque propemodum omnem effugarant. Cum viduata tunc Pastore suo fuisset Terracina, Fundanum sibi postulavit Episcopum. Confirmata est a Gregorio Magno ea electio, a quo jussus est Agnellus titulum & administrationem gerere Ecclesiæ Terracinensis, & nihil secius veluti commendatam sibi curare Ecclesiam Fundanam (1). *Sic te Terracinensis Ecclesiæ Cardinalem constituimus esse Sacerdotem, ut & Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinas.* Palam est uni Ecclesiæ caritati, utilitati publicæ & necessitati datas fuisse istiusmodi Commendas, quæ nullo certo fine concludebantur, dum eversa jaceret Ecclesia, & adviveret Episcopus.

II. Erant & aliæ breviores Commendæ, dum vicino Episcopo commendabat Papa Ecclesiam quampiam vacantem, donec novus illi Episcopus allegeretur. Ab uno tunc Episcopo duo regebantur Episcopatus. Is erat certe usus longe frequentissimus. Etsi rarius enim, aliquando tamen Episcopum alium viciniorem præficiebat Papa, qui Ecclesiam ejus administraret, cui Ecclesia quæpiam alia vacans commendata fuisset. Cum vacaret, exempli gratia, Ecclesia Metropolitana, ejus regimen interim Gregorius Papa Paulo Nepesino Episcopo commendavit; delegavit autem Episcopum alium, qui in Nepesinam ipsam Ecclesiam excubaret (2). *Quoniam Paulo fratri & Coepiscopo nostro Neapolitanæ Ecclesiæ visitationis operam injunximus, idcirco fraternitas tua visitationem Ecclesiæ Nepesinæ non desistat assumere.* Extudit tandem a Gregorio Paulus, ut ad Ecclesiam suam ipse quidem redire sineretur, Ecclesiæ vero Neapolitanæ alius crearetur Episcopus.

III. Usitatissime vero, cui commendabatur temporaria Ecclesiæ vacantis cura, is propriam ipsemet interim moderabatur Ecclesiam. Magno sunt prorsus numero id genus exempla. Pauca ad marginem indigitasse sufficiet, ubi Gregorius Visitatori Episcopo, ita enim dicebatur, vacantis curam Ecclesiæ, ad unius ipsius Ecclesiæ utilitatem commendat (3). Quanquam autem & temporalium & spiritalium rerum omnium administrationem gereret Visitator Episcopus, expensas inde suas tantum decerpebat sibi

(1) L. 2. Epist. 13.

(2) L. 2. Epist. 212. 20. 35.

(3) L. 1. Epist. 15. 51. 55. L. 7. Epist. 76. L. 8. Epist. 46.

sibi (1). *Vos in ejusdem visitatione Ecclesiæ estote solertes, atque solliciti, ut & res ejus illibatæ serventur, & utilitates, vobis disponentibus, more solito, peragantur*. Facillime verò intelligemus quid utilitatis ad Episcopum rediret ex commendata sibi Ecclesia, ex Epistola Gregorii ad suum in Campania Nuntium data, qua præcipit, ut quamprimum Neapoli Episcopum eligi faciat, Paulum Visitatorem suam in Nepesinam remittat Ecclesiam, centum solidos aureos & puerulum orphanum ei dari curet (2). *Prædicto Paulo centum solidos, & unum puerulum orphanum, quem ipse elegerit, pro labore suo de eadem Ecclesia facias dari*.

Cum denique Panormitano Episcopo commendaret Ecclesiam usque adeo accisam & eversam, ut restituendi Episcopi vix residua esset spes, jubet ut reditus omnes ejus loci impendat in farciendas Ecclesiarum ruinas, aut in sustentationem Cleri: recondat autem mobilia omnia, sed prius ea describat, sibique transmittat eorum indicem, percepturus & ipse aliquid pro labore & impendio suo (3). *Sollicitudinem vos convenit adhibere, ut quidquid de possessionibus Ecclesiæ ipsius in qualibet re accedere potuerit, vobis, vel in reparationem ejusdem Ecclesiæ, sive Cleri ipsius subventionem proficiat; quatenus & vos remedium pro labore vestro capere, & illi aliquod valeant sustentationis habere solatium. Mobile vero prædictæ Ecclesiæ facta subtiliter volumus describi notitia, nobisque transmitti, ut ex hoc quid fieri debeat, auctore Domino disponamus*. Nec silentio præteriri fas est, eam Visitatori Episcopo commendatam Ecclesiam, cujus Præsul pœnitentiæ temporariæ fuerat mancipatus.

IV. Quin & Abbatias quandoque ipsas Gregorius Episcopis commendabat. Cum Ecclesiæ & Cœnobio suo valedicere compulsus fuisset Paulinus Tauri in Sicilia Episcopus, post utrinsque a Barbaris immanem populationem, Messinam secessit, ubi ab Episcopo urbis, sed & a Gregorio Papa commendatum est ei Cœnobium in ipsa Messinensi civitate exædificatum, revocatis undique Monachis, quos prioris Cœnobii sui populatio huc & illuc sparserat. *Et tibi gratum confidimus, si fratris tui venerabilis Episcopi Paulini peregrinationis onera releventur, & sub ejus regimine, communi mercede, beati Theodori Monasterium in civitate tua fundatum, studiosius omnipotenti Deo deserviat*. Istiusmodi Commendas approbat, & ab omni nævo purgat ipsa rei gestæ simplex narratio.

Ex alia ejusdem Papæ Epistola manifestum est, Episcopo Ariminensi Agnello præter Episcopalem Ecclesiam etiam Abbatiam fuisse, quam solus ipse adgubernaret, nulla Præpositi, aut Prioris vicaria opera. Jubet Gregorius, ut Præpositum sibi ex Monachis suis unum eligat, meritis potius provectum, quam annis (4). *Didicimus quod dilectio tua Præpositum non habens, omnino in regendis fratribus laboret, &c. Circa Cellæ ordinationem, &c.* Pacifice Agnellus & Ecclesiam suam regebat, & Abbatiam, nec vitio tamen verti poterat illa polygamia. Est enim Episcopatus ipse plenitudo sacerdotii, & omnium fons ac scaturigo sacrarum Dignitatum, cujus Archidiaconi, Archipresbyteri, Abbates, Parochi rivulos tantum aliquos consequuntur. Potest Episcopus immediate unus ipse ministeria ea obire omnia suo jure primigenio, quæ ceteri precario & ejus largitate ac beneficio obeunt; & sicubi hæc ipse per sese munia defungatur, duo ministeria, aut duo Beneficia gerere dici neutiquam poterit, cum Episcopale tantum munus fungatur. Fuit olim Episcopus ipsemet Cathedralis Ecclesiæ Parochus unus: unus Civitatis, ubi una tantum olim erat Ecclesia; nec alienum tunc tamen usurpabat ministerium, sed explicabat suum, quo ministeria & Beneficia alia continebantur.

V. Erat similiter speciale hoc Episcoporum decus & privilegium, ut Abbatum implere vices possent, & Abbatias regere, non tam ut alienas, quæ sibi commendatæ essent alieno arbitratu, sed ut suas, sibique proprias, a se Abbatibus commendatas, nunc mortuo Abbate ad principem Pastorem, parentemque primævum devolutas. Adde quod cum essent Episcopi Cœnobiorum & Abbatum ipsorum superiores & Præsides proprii, Monachorumque, & totius Monasticæ Disciplinæ Censores; cum denique Conditores ipsi eorum plerumque essent, in Episcopali Civitate constructorum, cumque in illis non modicam forsan anni partem degerent, cœlestesque interim contemplationis delicias degustarent: nihil erat, quod magnopere stuperent homines, cum Epi-

(1) L. 1. Ep. 55. 76. L. 2. Ep. 12. (2) L. 2. Ep. 35. (3) L. 7. Ep. 74. (4) L. 6. Ep. 10.

Episcopo Abbatia commendabatur, aut cum partes ipse implebat Abbatis, quando vel maxime sede ipsum sua Barbari ejecerant. At ubi Clerici Ravennate in Provincia adgressi sunt Abbatias invadere & regere, non Monastica prius velle aut professione suscepta, nec a Clero sejuncti: tum vero efferbuit Gregorius Papa in eam audaciam aliena involandi jura, ex qua animo providebat Ordinis Monastici labem erupturam. Vide ut ea de re ad Joannem Ravennatem Episcopum scripserit (1). *Pervenit ad me quod in Ecclesia fraternitatis tuæ aliqua loca dudum Monasteriis consecrata, nunc habitacula Clericorum, aut etiam laicorum facta sunt: dumque hi qui sunt in Ecclesiis, fingunt se religiose vivere, Monasteriis præponi appetunt, & per eorum vitam Monasteria destruuntur. Nemo enim potest & Ecclesiasticis ministeriis deservire, & in Monachica regula ordinate persistere; ut ipse Monasterii districtionem teneat, qui quotidie in ministerio Ecclesiastico cogitur permanere. Proinde fraternitas tua hoc quolibet in loco factum sit, emendare festinet; quia ego nullo modo patior, ut loca sacra per Clericorum ambitum destruantur.*

VI. Ex hac Gregorii Epistola elucet, ex eo quod Cœnobia Clericis commendata fuissent, & temporales eorum dilapidatas fuisse res, & pessundatam Regularem disciplinam. Sed bona fide fateri tamen cogimur. 1. Hos Clericos alio simul potitos Beneficio, sive alia Ecclesia, in qua residere tenerentur, & Altari jugiter ministrare. 2. Hos Commendatarios Abbates temporalem & spiritalem Cœnobiorum curam amplexatos fuisse. 3. Ex eoque fieri ut hoc primario & validissimo ariete Gregorius eas labefactet Commendas, quod coire & sociari in unum non possint tot & tam diversæ functiones. *Nemo potest & Ecclesiasticis ministeriis deservire, & in Monachica regula persistere: ut ipse Monasterii districtionem teneat, qui quotidie in ministerio Ecclesiastico cogitur permanere.* Erant ergo illi Commendatarii Abbates, tota Claustralium functionum, instar regularium Abbatum, sarcina gravati: quæ sane ab iis præstari non poterant, qui Clericale suum ministerium in Ecclesia propria exercere interim tenerentur. Non ergo Commendis his quas Gregorius insectatur, consentiunt illæ, quæ postrema hac ætate usitatissimæ sunt.

VII. Commendavit denique Gregorius ex adverso (2) Abbatibus & Cœnobiis eas quandoque Ecclesias, quæ hactenus in potestate semper fuissent Clericorum. Concredita fuerat Ecclesia sancti Pancratii Presbyteris, quorum incuria sacris operandi, & Mysteria celebrandi, Gregorium adduxit, ut ejus curam Abbati commendaret vicinioris Monasterii: ut ejus agros proventusque Monasterio vindicaret suo, reparationum sumptus faceret, extraneum ibi aleret Presbyterum ad celebrandas Missas, cui id unum emolumenti accederet, ut in Monasterio & habitaret & aleretur. *Ecclesiam sancti Pancratii quæ erat commissa Presbyteris, frequenter neglectam fuisse cognovimus, &c. Te Maurum Abbatem prævidimus præponendum, ut terras præfatæ Ecclesiæ & quidquid illuc intraverit, antedicto Monasterio tuo debeat applicari, &c. Peregrinum illic debeas adhibere Presbyterum, qui sacra Missarum possit solemnia celebrare. Quem tamen & in Monasterio tuo habitare, & exinde vitæ subsidia habere necesse est.* Nec controversiam equidem illi fecero, qui hanc contenderit unionem potius esse perpetuam, quam Commendam, quæ cum Abbatis vita finem acciperet. Unum id nostra interest observasse, pro Ecclesiarum semper utilitate, velut alternis prædia & Beneficia Cleri ad Monachos, Monachorum ad Clericos traducta fuisse.

VIII. Video non paucos fore, quibus displiceat quod dixi, ea una, vel ea primaria impulsum esse Gregorium ratione, ut Clericorum in Abbatiis Commendas improbaret, quod Abbatum & Clericorum functiones atque officia in unum aliquem coalescere, ab uno obiri, & explicari non possent. Operæ pretium ergo fuerit id communire, tum aliis ejusdem Papæ Epistolis, tum verbis ipsis Joannis Diaconi, qui ejus vitam præstantissime enarravit. Vide enim ut Joannes hic Gregorii exulceratum animum exhibeat adversus pluralitatem Beneficiorum, ubi ambitiosius aliquod membrum aliorum invadit functiones, iis ipsum obruitur, aliis otium & torporem inducit, atque corporis totius Ecclesiastici ordinem, venustatem, & vigorem labefactat, ut jam non tam corpus, quam monstri instar sit, ubi unum membrum reliquorum functiones exer-

(1) L. 4. Epist. 2.

(2) L. 5. Epist. 18.

exercet. Gregorii quippe ævo Beneficiis omnibus adhærescebat lex & necessitas residendi, & munia quædam sibi propria obeundi. Non poterat autem simul in Cathedrali, & in Cœnobio resideri; non poterant Canonici & Abbatis partes ab uno impleri. Audiendus est jam Joannes ipse (1): *Singula Ecclesiastici juris officia singulis quibusque personis singulatim committi debere jubebat; asserens, quia sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita in Ecclesiæ corpore secundum veridicam Pauli sententiam, in uno eodemque spiritu, alii conferendum est hoc officium, alii committendum est illud: neque uni quantumlibet exercitatæ personæ, uno tempore duarum rerum officia committenda sunt: quia si totum corpus oculus, ubi auditus? Sicut enim varietas membrorum per diversa officia, & robur corporis servat, & pulchritudinem repræsentat; ita varietas personarum per diversa nihilominus officia distributa, & fortitudinem & venustatem sanctæ Dei Ecclesiæ manifestat. Et sicut indecorum est, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio; ita nimirum noxium, simulque turpissimum, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa.*

IX. Hæc erant Gregorii Magni morum Decreta, hæ regiminis sacri leges: Ex ipsis ejus Epistolis Joannes Diaconus eas colligit, atque in primis ab ea, ubi Paschasium Episcopum hortatur, ut Vicedominum in ædibus suis Episcopalibus sibi aliquem designet, nec eas ipse amplius exerat functiones. Addit & ejusdem Epistolam ad Episcopum Ravennatem, qua concerpebat Clericos, in administrationem Cœnobiorum irruentes. Eam supra delibavimus. Addit porro & aliam ad Marinianum Ravennatem Episcopum, ex qua pauca hæc in eandem rem decerpemus. *Dudum ad nos multorum relatione pervenerat, Monasteria in Ravennæ partibus constituta, omnino Clericorum vestrorum dominio prægravari, ita ut occasione quasi regiminis, ea, quod dici grave est, velut in proprietate possideant.*

X. Antequam gradum ulterius promoveamus, denudanda nobis hic est horum omnium causa, & caput malorum. Certum est, & invictissimis superius testimoniis a nobis commonstratum, Clericos ab ipsa rerum origine, Superiores & Rectores fuisse Monasteriorum, nec Monachorum tantum, sed & Sanctimonialium. Erant enim in ea quidem re, velut & in compluribus aliis Episcoporum Vicarii & substituti, a quibus adoptabantur, non in plenitudinem, sed in participationem Pontificiæ potestatis. Exarsit cupiditas, ut spiritali non contenta, temporale etiam rerum regimen capesseret. Id vero innuit his verbis Gregorius: *Ita ut occasione quasi regiminis, Monasteria velut in proprietate possideant.* Suis merito excidit, qui aliena involat jura: ita Gregorius Clericos istos spiritali quoque excussit Cœnobiorum regimine, qui temporale plus æquo concupierant. Denique aditu illis ipso Cœnobiorum interdixit, nisi ad orandum accederent.

XI. Nec iis se cancellis cohibuit Gregorii sollicitudo, & cavendi providentia. Monachos ipsos & Abbates, qui vocati postea fuissent ad Clericatum, & ad Ordines sacros, vetuit ullo posthac officio vel ministerio in Cœnobiis donari (2). *Si quispiam Abbatum aut Monachorum ex quocunque Monasterio ad Clericatus officium, vel Ordinem sacrum accesserit, non illic aliquam habeat ulterius potestatem: ne Monasteria hujus occasionis velamine, ea quæ prohibemus, sustinere onera compellantur.* Pauxillum lucis huic loco affundi opus est. Idem enim ipse Gregorius aliis locis vult, præcipitque Abbates quosdam & Presbyteros simul esse. His ut concordia aliqua excogitetur, duplex secernenda est ratio Monachos ordinandi. Quandoque enim ordinabantur, ut Ecclesiæ alicui, Ecclesiasticæque mox mancipatentur functioni, cum reliquo Clero. Hos enimvero arcet Gregorius, ne ad regimen unquam, vel administrationem Cœnobiorum aspirent; quippe ordinatione ipsa fuat emancipati quodammodo essent a Regulæ Monasticæ nexibus, & Clero inserti. At vero ordinabantur alii in Monasterio ipso, cujus jam Monachi essent, vel Abbates; nec hi certe summoventur a Claustri officiis, & ne ab ipso quidem Abbatis munere; cum sancitum ab ipsomet Gregorio fuerit, ut Augustodunensis Xenodochii idem semper esset Presbyter & Abbas.

XII. Nec in Ravennate tantum Provincia id sibi Clerici sumpserant, ut & Abbates agerent; in Sicilia Insula persimilem induerant audaciam; unde & ibi retundenda hæc eorum fuit a Gregorio protervia, datis

(1) L. 2. c. 54.

(2) Ibidem.

datis ad Episcopum Syracusanum Epistolis (1). Jussi sunt porro Clerici Abbates alterum deligere; & vel Cœnobiis renuntiare, si retinere vellent Beneficium a Clericatu tunc indivulsum; aut si mallent Cœnobiis præesse, Clericali se ministerio & Beneficio cum proventibus exuere. En ejus Epistolæ verba, ut a Joanne Diacono referuntur (2): *Presbyteros, Diaconos, ceterosque cujuslibet Ordinis Clericos, qui in Ecclesiis quoquo modo militant, Abbates fieri per Monasteria non permittas; sed aut omissa Clericatus militia, Monachicis promoveantur Ordinibus; aut si in Abbatis loco permanere decreverint, Clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incongruum est, si cum unum ex his pro sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utrumque judicetur idoneus; sicque invicem & Ecclesiasticus ordo vitæ Monachicæ, & Ecclesiasticis utilitatibus regula Monachatus impediatur.* Hæc sane verba: *Si in Abbatis loco permanere voluerint*, apertissime demonstrant, Clericos hos vere Abbates fuisse, & in reliquum vitæ tempus fuisse: cum eos non cogat Gregorius Abbatiis renuntiare; sed liberum iis esse velit, ut aut Abbates permaneant, abdicato tantum munere & Beneficio Clericali, quo in sua se coarctent Cœnobia, Monasticisque se totos dedant institutis: aut Abbatiarum cura se exuant, referantque se in pristinas suas Cleri dignitates. Quoad Episcopos vero, non eorum voluntati & arbitrio rem permittit Gregorius. Semel enim præcipit, ut Clericos hos Beneficio & Cleri gradu exuant, si pergant Abbatias retinere.

XIII. Usurpata est a Joanne Diacono Commendæ & commendandi vox, cum Episcopo cuilibet delegabatur administratio vacantis Episcopatus, quandiu vacaret (3): *Defunctorum Episcoporum Ecclesias pro faciendo inventario, & eligendo optimæ optionis Episcopo, vicinis Episcopis commendabat.* Nec vero nesciri ab hoc Scriptore potuere Commendæ illæ, cum Abbatiæ Episcopis, quoad vita suppeteret, committebantur: cum eo ævo essent illæ in usu pene promiscuo. Tempore Leonis IV. Episcopus Ostiensis idem ipse erat Bibliothecarius Ecclesiæ Romanæ, & Abbas Monasterii, ab ipso Gregorio Magno quondam exædificati (4): *Leonis IV. Pontificis tempore, cum Megistus Ostiensis Episcopus, & Apostolicæ Sedis Bibliothecarius, eidem Monasterio præesset.* Tempore Benedicti Papæ Lucidus Episcopus illud idem regebat Monasterium (5): *Lucido Ficulo Episcopo eidem Monasterio præeminente.* Cœlesti quodam monitu cum hic Episcopus imminentis sibi mortis diem edidicisset, aliquantulo ante tempore Monasticum habitum induit in eodem Cœnobio. Sub Nicolao I. Pontifice eandem Abbatiam rexit Zacharias Anagniæ Episcopus (6): *Regimen ejusdem Monasterii Zacharia Anagninæ civitatis Præside, sicut hodie superest, procurante.* Hunc vero Zachariam Abbatis ibi nomen, sedem & munia implevisse apertissimum faciunt, quæ mox in ejusdem historiæ contextu a Joanne Diacono referuntur. Multa ibi Joannes idem memorat de cœlesti & terrifica vindicta in eos personante, qui ejus Monasterii jura invaderent, aut violarent; quibus tamen in Abbates hos Commendatarios sævitum nunquam est. Hæc porro exempla Commendarum, quæ ad posteriorem ætatem magis pertinent, ideo hic contexta fuere, quod iis illustrari possit supraposita Gregorii doctrina. Vidimus enim supra ab ipsomet datam Episcopo Siculo perpetuam Cœnobii ejusdem Insulæ Commendam, seu administrationem.

XIV. Nec solum Gregorii Romanum Cœnobium commendabatur Episcopis. Beati quoque Martini Monasterium Episcopo in Commendam datum fuisse, auctor est Anastasius Bibliothecarius. Ita enim ille Martino Episcopo Narniensi, & Abbati Cœnobii sancti Martini, suam de B. Martini Papæ exilio historiam inscripsit (7): *Quia cum Episcopatus apice Præpositura sanctitati tuæ, ob meritum summæ Religionis, beati Martini Monasterii penes urbem positi, est a summis Pontificibus delegata.* Ex quibus intelligere est Episcopis tantum spectatissimæ sanctitatis Monasteria a Romano Pontifice solita commendari. Meminit Beda Joannis Archicantoris Ecclesiæ sancti Petri, & Abbatis Cœnobii sancti Martini Romæ, quem Agatho Papa in Angliam delegavit, omnibus Angliæ Cœnobiis cantum Romanæ Ecclesiæ ut traderet, atque Anglicanas omnes Ecclesias in fide orthodoxa firmaret, quam nonnihil Monotheletæ

(1) L. 11. Ep. 20. (2) L. 3. c. 11. (3) L. 3. c. 22. (4) L. 4. c. 86.
(5) L. 4. c. 90. (6) L. 4. c. 93. 97. 98. (7) Collect. Ana. Bibl. p. 68.

letæ turbaverant (1): *Vir venerabilis Joannes Archicantor Ecclesiæ sancti Petri, & Abbas Monasterii sancti Martini.*

XV. Non satis liquet, an Commendis accenseri debeat concessio Nolani Episcopatus, quo Felix Papa Antiochenum Patriarcham exulantem Joannem Talaidam donavit. Erat ille semper Episcopus Alexandrinæ Ecclesiæ, quanquam vi persecutionis ejectus fuisset Romam. Non ergo in se recepit gubernacula Ecclesiæ Nolanæ, nisi ut sibi commendata, quo gregem Christi qualemcunque nobilissimus Pastor pasceret, & ipse necessario interim hinc subsidio pasceretur (2): *Joannes Talaia habens Episcopatus dignitatem remansit Romæ, cui Papa Nolanam dedit Ecclesiam, quæ est in Campaniæ regione, in qua plurimos residens annos in pace defunctus est.* Non possunt ergo universim damnari Commendæ, ne redundet infamia in sanctissimos prisci ævi Episcopos; sed nec possunt etiam non damnari Commendæ, quas honorum opumque infanda extorquet libido, cum eas prisci ævi damnarint Præsules sanctissimi.

CAPUT XI. *P. 2. l. 2. c. 70.*

De Commendis in Gallia & Hispania tribus iisdem sæculis VI. VII. & VIII.

I. Episcopi Gallicani Abbatias commendabant Clericis suis, ea cautione, ut canonico gradui & reditui renuntiarent, solisque vitam sustentarent Cœnobii fructibus.

II. Facile tum dicebantur Abbates, qui Superiores erant.

III. Discrepabant mirum quantum hæ Commendæ ab iis, quas Laici usurparunt.

IV. Displicuere tandem Gregorio hæ Clericorum Commendæ. Cur?

V. Episcopatus Abbati commendatus ad breve tempus.

VI. Abbatia Archidiacono commendatur; qui & ea se abdicat, cum primum incipit non posse residere.

VII. VIII. Abbatiæ Abbatibus aliis commendatæ, & Archiepiscopo.

IX. X. Commendæ in Hispania.

XI. Spuriæ Commendæ, sæculari potestate extortæ, Clericis, & denique Laicis in Gallia datæ.

XII. Plurimi forsan inde orti Patronatus.

I. Romanæ Ecclesiæ & Italiæ Commendis universæ ad eum modum constitutis, jam mirabitur nemo in Gallia quoque Episcopos non aliter fere, Clericis & Canonicis suis Cathedralibus Cœnobia commendasse regenda, quam Parochias ruris, aut simplicia quævis Beneficia. Perspicuum id facit Concilium III. Aurelianense, (3) ubi & inconcussa ea stabilitur doctrina, non posse Abbatem Commendatarium de Ecclesiasticis proventibus decerpere in suos usus, nisi tantum, quantum ipsi opus est ad necessariam sustentationem: sive illum Canonicatu exuat Episcopus, simul ac Abbatiam ei confert, quod optatius videtur Concilio; sive parte Canonicatus redituum aliqua in modum pensionis frui illum sinat. Canonem mox promam, quo tria hæc præmoneo contineri. 1. Donatas ab Episcopis fuisse Abbatias, perinde ut Parochias, & alia quævis Beneficia, Clericis Ecclesiæ suæ. 2. Cum primum illi ad Abbatiam promovebantur, potuisse, adeoque & debuisse spoliari Beneficio & stipendio. 3. Non alia temporalia emolumenta ex Abbatiis suis in eos redundare potuisse, quam ut decenter sustentarentur, tam procul a superfluitate, quam ab indigentia: *De his vero Clericorum personis, quæ de Civitatensis Ecclesiæ officio, Monasteria, Diœceses, vel Basilicas, in quibuscunque locis positas, id est, sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus, suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo quod ante de Ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti Monasterii, Diœcesis, vel Basilicæ, debet plena ratione sufficere.*

II. Superiori jam capite id observatum a nobis est; priscum illum diutius invaluisse usum, ut præessent Clerici etiam Monasteriis virorum, & Abbates dicerentur: nec ei consuetudini succensuisse Gregorium Magnum, nisi postquam Clerici spiritali regimine, & idonea sustentatione non contenti, dominos se quodammodo & veluti proprietarios esse Monasteriorum voluerunt; verba Gregorii superiori Capite relata sunt.

III. Haud sane Commendis annumerari par est eas Episcopatuum per Laicos usurpationes, quæ concidentis Clodovæi Magni stirpis ruinas infamarunt. De iis amarissi-

(1) Hist. l. 4. c. 18. (2) Liberat. in Breviar. c. 18. (3) Can. 18.

rissimas effundebat in aures Zachariæ Papæ querelas sanctissimus Episcopus Bonifacius: *Modo maxima ex parte per civitates, Episcopales sedes traditæ sunt Laicis, cupidis ad possidendum, &c.* Distant immane quantum tyrannicæ & truculentæ usurpationes istæ a sanctionibus canonicis & Episcopalibus Clericorum nominationibus ad Regulares Commendas, & ad regimen Cœnobiorum.

IV. Si Commendæ vero istæ a Concilio III. Aurelianensi prius probatæ, a Gregorio Magno improbatæ postea sunt, non operosum forsan erit perscrutari fontes ipsos & causas alternantis hujus disciplinæ. Laudantur enim ab Aurelianensi Concilio Clerici illi Abbates, qui modico Cœnobii sumptu contenti degebant: *Unicuique facultas suscepti Monasterii debet plena ratione sufficere.* At in Italia & Sicilia, non ut Commendatarios sese & Administratores, sed ut dominos & proprietarios habebant. *Ita ut occasione quasi regiminis, Monasteria velut in proprietate possideant.*

Discrimen rursus aliud splendet in his Commendis. Nempe ultro assentiebantur Episcopo, qui Titulo eos Clericali spoliabat, & in suum relegabat Cœnobium, ne quid alibi redituum delibarent: *In potestate sit Episcopi, si de eo quod ante de Ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil habere voluerit.* Si quos vero sineret Episcopus nonnihil retinere de pristinis Canonicatus reditibus, id eo fiebat, quod ex Cœnobio non totam decerperent sustentationem suam. At Italiæ & Siciliæ Commendatarii Abbates, utrunque vindicabant sibi titulum, utriusque adire functiones, proventus retinere se posse sperabant. Concilio denique huic Aurelianensi adprime concinit B. Gregorius, cum Clericos finit his incubare & frui Cœnobiis, dummodo functionibus & reditibus Ecclesiæ Cathedralis nuntium remittant: *Aut si in Abbatis loco permanere decreverint, Clericatus nullatenus permittantur habere militiam.*

V. Traducenda nunc ad alias in Gallia Commendas oratio est. Non potest non hæc permira accidere, unde & perbrevis Commenda fuit. Beato Leodegario Augustodunensi Episcopo exturbato ab Ecclesia sua, & apud Luxoviense Cœnobium exulante, cum obtrectatorum invidia & maledicentia Childerico Regi imposuisset, ac illum in sanctissimum Episcopum concitasset; tum vero Ecclesia Augustodunensis, petentibus civibus Augustodunensibus, Abbati sancti Symphoriani commendata fuit (1): *Aderat vir venerabilis sancti Symphoriani Basilicæ, nomine Erminarius, cui post discessum viri Dei, Rex petitionibus populi, Augustodunensem commendaverat urbem.*

VI. Quin & ipse antea Leodegarius, cum Pictaviensem gereret Archidiaconatum, ab Episcopo suo Monasterio sancti Maxentii præpositus fuerat, curam ejus ut ageret: quo munere strenuissime perfunctus est (2): *Jussu Pontificis Monasterium illud regendum suscepit; quod sex fere annis ille gubernans, & structuris & magnis opibus ditavit.* Istiusmodi tunc erant Commendatarii germani Abbates; adeo non collabi sinebant Ecclesias, ut magnificentiores ipsimet exci-tarent; adeo non ditari eorum bonis avebant, ut locupletandis Cœnobiis suis impense studerent. Sex quidem tantum annis commendatam illam sibi Abbatiam rexit Leodegarius. Sed vel id maxime mirum est. Quas ibi enim ille virtutes illustribus documentis explicuerat, iis jam Regiæ Aulæ notissimus, a Clotario Rege expetitus, ab Episcopo suo concessus, & tandem Augustodunensis Episcopus electus est. Abscessit ergo a commendata sibi Ecclesia, ex quo ad alterius administrationem vocatus fuit; & adeo non ea qua florebat gratia apud Regem ad retinendam Abbatiam cum Episcopatu usus est, ut simul atque Aulam iniit, Abbatia sibi commendata abierit.

VII. Perillustri Eremi incolæ Baboleno Clodovæus II. Abbatiam sancti Mauri Fossatensis commendaverat. Nec multo post tempore commisit ei & Abbatiam sancti Vincentii Parisiis, quam & annis octo administravit, dum Sigefridus ejus Abbas in Hispania moras traheret, quo eum Rex miserat Legatum (3): *Beato Baboleno Abbatiam sancti Vincentii Rex commisit, quam per octo ferme annos satis strenue gubernavit.* Ita unius Cœnobii Abbati Cœnobium aliud commendatum est ad aliquot duntaxat annos.

VIII. Scripta est a Jona Fontanellensi Monacho vita B. Vulfrani Senonensis Archiepiscopi, quem ait consilium cepisse quidem de prædicando Frisonibus Evangelio, sed & consulere voluisse beatum Ansbertum, qui ex Abbate Fontanellensi ad Rothomagen-

(1) Du-Chesne Hist. Fran. t. 1. p. 604. (2) Ib. p. 618. (3) Ib. p. 663.

gensem provectus Ecclesiam, cum ea Metropoli Fontanellense quoque Cœnobium semper administravit, Abbatisque munia explevit omnia (1): *Erat eo tempore in urbe Rothomagensi, quæ & ipsa mater est urbium, Præsul sanctissima Religionis, & Abbas Monasterii Fontanellæ, Famulus Dei Ansbertus, Ecclesiasticis simul & Monasterialibus disciplinis summe instructus, Monachicum simul & nomen servans, & habitum, in prædicto Monasterio multorum Pater extant Monachorum.*

IX. Perstringenda nunc nobis breviter Hispania est, qua Emeritense Concilium Metropolitano commendavit Ecclesias eorum Episcoporum, qui ad pœnitentiam secedere jussi fuerant, quod a Concilio Provinciali absfuissent (2): *Cella vero & res ad eum pertinentes, quousque ille sub pœnitentia fuerit, instantia & sollicitudine regantur Metropolitani, &c. Dum ad suam redierit cellam, rem in statu inveniat, quæ Ecclesiæ suæ est debita.* Attigimus alibi quod legitur in vita sancti Remigii Archiepiscopi Remensis, de administrata ab eo velut in Commendam Ecclesia Laudunensi per septennium, dum pœnitentiæ illigatus esset Episcopus Laudunensis. Supersedeo his Commendis diutius persequendis, tametsi in Hispania, Gallia & Africa olim creberrimis, cum vacans Episcopatus alteri committebatur Episcopo *Visitatori*, *Intercessori*, vel *Interventori*, donec novus crearetur Episcopus. Cum ex Commendæ plurimum ab iis recedant, quæ usitatæ jam nobis sunt, & quarum origines investigamus, plura de iis non addemus. Monebo obiter in Concilio Valentino Hispaniæ *Commendatorem* dici Episcopum eum, *Per absentiam Commendatoris Episcopi*, qui ægrotantem Episcopum quempiam invisit, *visitare non differat*, & qui post ejus obitum animam ejus Deo commendat, libatis rite sacrificiis: *Post oblatum in ejus commendatione sacrificium Deo.*

X. Propius absunt Commendæ nunc nostræ ab eo quod in eodem Emeritensi Concilio præcipitur, ut si quos ex Parochis suis Episcopus in sacrum transferat Collegium Ecclesiæ Cathedralis, novi hi Canonici summum semper jus & imperium retineant earundem Parochiarum, similiter & proventuum, quorum idoneam portionem perpetuo Vicario adsignabunt, quem sibi substituerint, clericisque ibidem famulantibus. Canonis hujus (3) superius jam alicubi relata fuere verba.

XI. Quanquam autem Commendis adscribi non possint illæ rerum sacrarum usurpationes, quas vel extorquebant a Regibus laici, vel ipsi invadebant: non æque eo numero expungendæ erant eæ, quas Clerici impetrabant, retinebantque Ecclesias, dono, patrocinio, & ope freti Regum Principumque. Summovet Ecclesiæ communione Concilium Aurelianense IV. sacrilegos hos usurpatores omnes (4): *Si quis Clericus aut Laicus, sub potentum nomine atque patrocinio, res ad jus Ecclesiæ pertinentes, contempto Pontifice, petere, seu possidere præsumpserit, &c.* Eadem jacula contorserat Concilium Arvernum (5), sed in laicos tantum, cum Clericorum non meminerit. Sed invehitur vehementissime Concilium Aurelianense V. in Episcopos Clericosque alios, quos transversos agit dira quædam cupido, ut res invadant aliarum Ecclesiarum (6): *Ut nullus Episcoporum, aut cujuslibet Ordinis Clericus, vel alia quæcunque persona, quibuslibet conditionibus, seu in uno regno, seu in alio positus, alterius cujuscunque Ecclesiæ res, aut petat, aut præsumat accipere.* Concilio Parisiensi (7) non perstringuntur nisi laici, duobus ejus prioribus Canonibus. Sed Canone sexto perspicue lancinantur & Clerici: *Hoc universitas præcavere debet, tam Sacerdotes, quam Principes, omnisque populus, ut nullus res alienas competere a Regis audeat potestate.* Soli etiam atringuntur laici in Concilio Turonensi II. (8) In Concilio Valentino II. prohibiti sunt Episcopi, ne quid darent de rebus quas donasset Rex Guntrannus (9): *Neque Episcopi locorum, neque potestas regia, &c.* In Concilio quoque V. Parisiensi prohibiti sunt Episcopi, nequid sibi in aliarum Ecclesiarum, vel Diœceseon res vindicarent. In Concilio Cabilonensi damnatæ sunt Commendæ ex, ubi Parochiæ, vel earum res laicis committebantur (10): *Sæculares vero, qui necdum sunt ad Clericatum conversi, res Parochiarum, vel ipsas Parochias minime ad regendum debeant habere commissas.*

(1) Surius die 20. Martii. (2) Can. 7. (3) Can. 12. (4) Can. 25.
(5) Can. 5. (6) Can. 24. (7) Can. 1. 2. 6.
(8) Can. 24. 25. (9) Can. 9. (10) Can. 5.

XII. Invadebant ergo jam tum laici Parochias, quibus discedere postea compulit eos auctoritas Conciliorum, & qui undique perstrepebat anathematum terror. Sed vel tum probabile profecto est, Parochiarum saltem Patronatum eos retinuisse; unde & de iis forsan Bonifacius Martyr sollicitus, vetabat, ne quid laici exigerent a Presbyteris, quibus Parochias adsignarent (1): *Ut laici omnino non audeant munera exigere a Presbyteris, propter commendationem Ecclesiæ cuique Presbytero*. Hac certe *Commendationis* voce non significatur nisi Præsentatio, vel Collatio Parochiæ. Non poterat nescire Bonifacius Parochias a laicis usurpatas fuisse, cum & de Episcopalibus Ecclesiis per eosdem involatis ad Zachariam Pontificem gravissime conquestus sit.

CAPUT XII. *P. 2. l. 2. c. 71.*

De Commendis Laicorum tribus iisdem sæculis VI. VII. & VIII.

I. Qui & cur Principes sæculares bona & prædia Ecclesiarum invaserint, & Militibus suis commendaverint?

II. Quibus conditionibus datæ sunt hæ Commendæ Aulicis Proceribus, & Ducibus exercituum?

III. Quibus conditionibus posteriores Principes eadem Ecclesiæ bona restituerint?

IV. V. Quo tempore hæc acta sint; In Concilio Liptinensi hæ Commendæ Militares confirmantur.

VI. VII. Multa in eum Canonem Liptinensem observantur.

VIII. In Concilio Suessionensi idem constitutum est.

IX. Discrimen Abbatum Regularium, & Abbatum Comitum, ac Laicorum. De Episcopis legitimis & militaribus. Necessitas cogendi copias militares, & Regibus eas sufficiendi.

X. IX. Novæ huic disciplinæ accedit Conciliorum auctoritas, & Zachariæ Papæ.

XII. An primus Carolus Martellus in has usurpationes præiverit?

XIII. Nonnulla ejus rei vestigia jam inde a Regno Clodovæi.

XIV. Commendæ Militares in Anglia, antequam in Gallia.

I. Quanquam nefariæ illæ, & violentæ rerum Ecclesiæ invasiones, vel æque nefandæ donationes, cum in laicos spargebantur, Canonicarum in Commendarum album referri omnino non possent; non diffidet tamen a verisimilitudine, earum occasione exortas deinde fuisse Commendas plures, quæ lapsu temporis, non usu tantum, sed & auctoritate valuerint, ut contra hisceret plane nullus cum eæ a Principibus distribuerentur. Cum enim Principes plurimas invasissent Abbatias, Ecclesiasque alias, prædiaque & proventus earum omnes, vel mero primum imperio, quod non alias omnino possent Regnum & Ecclesiam tueri, adversus Saracenos, Saxones, Frisonesque undique incursantes, vel Ecclesiæ postea ipsius consensione, ubi necessitati & tempori calamitosissimo serviendum fuit; Ducibus Præfectisque Exercituum attributa sunt hæc Beneficia, ut dum vita superesset, iis fruerentur: ubi hinc migrarent, Clericis restituerentur, nisi quem rursus Laicum Rex præmiandum haberet.

II. Ita occœpere Principes rerum sacrarum Commendas dare, & ad vitæ tempus dare, & extincto priori Commendatario alium subrogare; eas dare & adimere pro arbitratu suo; ab his Commendatariis, hoc est, a Ducibus, Comitibus, aliisque Exercituum Præfectis, exigere statum numerum Militum & equorum, dona annua, Metatum, militaria stipendia, pro modo Beneficii, quod ipsis instar Feudi Regii, aut Commendæ Militaris, concreditum fuisset. Quanquam enim necdum *feuda*, nequedum usitate Commendæ dicerentur vulgo, erat tamen ejusmodi conditio & sors horum Regiorum *Beneficiorum*: quæ jam tum *Beneficia* hoc ipso sensu vocitabantur.

III. Post vero quam nationes illæ Barbaræ, quæ non minorem Ecclesiæ, quam Reipublicæ perniciem attulerant, oppressæ fuere: nec jam ulla eminebat necessitas, qua prætexi, vel excusari posset rerum Ecclesiasticarum facta in laicos dissipatio, Regibus visum est abunde consultum fore, & famæ, & conscientiæ suæ si ea omnia Clericis restituerent & Cœnobiis. 1. Reservato sibi jure integro ad ea nominandi, vel conferendi. 2. Redditis Clero rebus, quæ Monachorum fuerant, aut Monachis quæ Cle-

(1) Spicil. Tom. 9. p. 63.

Clericorum: ex quo usu venit; ut Abbatiis & Cœnobiis plurimis Episcopi, Clericique donarentur. 3. Servato sibi jure eodem Militiæ, Metatus, Donorum annorum. Non facile expedies, ignaviæ fuerit, an sapientiæ, quod inter hæc acquieverint Clerici Principibus, qui quæ a Majoribus direpta fuerant, ipsi restituebant; qui nihil ipsi novabant, qui antiquas utcunque farciebant labes; qui denique aliquo vicissim officio demerendi erant, quod præpotenti tuitione propulsarent ab Ecclesia & Clero furentes Normannos, non minus tunc formidolosos, quam fuerant antea Saraceni.

IV. Cum nova hæc autem Disciplina tum eruperit, cum Clodovæi Regia stirps ruere cœpit, & in præceps iit: cumque latissime postea serpserit, sub Pipino, Carolo Magno, eorumque Posteris: satius fuerit eam differre fusius tum pertractandam, cum Caroli Magni, & Carolini Imperii tempora describemus. Paucissima hic strictim libabo.

V. In Concilio Liptinensi anno 743. quo Carolomannus Francorum Princeps adgregaverat Episcopos, Comites, Præfectos, Parochos, Diaconos, Regni denique Comitia generalia, Carolomanno eidem concessum est, ad tuitionem Regni & Ecclesiæ, ut militares hæ Commendæ exigerentur ex bonis Ecclesiarum, iis legibus, quas supra memoravimus (1): *Statuimus quoque cum consilio servorum Dei, & populi Christiani, propter imminentia bella, & persecutiones cæterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario & censu aliquam partem Ecclesiasticæ pecuniæ, in adjutorium exercitus nostri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est, duodecim denarii, ad Ecclesiam, vel Monasterium reddantur; eo modo ut si moriatur ille cui pecunia commodata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit. Et iterum si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, precarium renovetur, & rescribatur novum. Et omnino observetur, ut Ecclesiæ, vel Monasteria penuriam, paupertatemque non patiantur, quorum pecuniæ in precario præstita sit: & si paupertas cogat, Ecclesiæ vel domui Dei integra reddatur possessio.*

VI. Non pauca hic observari operæ pretium est: 1. Commendas has militares tum excitatas fuisse, cum extrema pernicies Ecclesiæ & Regno immineret ab iis Nationibus, quæ in Christiani nominis exitium conjuratæ essent, nec aliter possent propulsari. 2. Excitatas non fuisse nisi ad breve tempus, *aliquanto tempore*, quandiu ea baccharetur tempestas. 3. Hinc demigrante Commendatario, extinctam pariter fuisse Commendam, pristinisque suis bonis & juribus Ecclesiam restituendam fuisse. 4. Eandem non potuisse renovari Commendam, nisi ineluctabili necessitate urgente. *Si necessitas cogat*. Etenim quæ sequuntur voces, *aut Princeps jubeat*, declarant ne urgente quidem necessitate innovatum iri Commendam, nisi Princeps una juberet. Nemo nescit enim, nisi valde hospes in illa medii ævi historia, articulam *aut* tunc conjunctivam magis fuisse, quam disjunctivam vel alternantem. 5. Commendatarios hos militares, quasi villicos fuisse Ecclesiarum, & Cœnobiorum: *Sub precario & censu*. 6. Ecclesiæ & Monasterio supererat, quo congrue Clerici & Monachi sustentarentur. Ad eum modum Commendatariis cedebant, quæ quodammodo superflua fuissent, & quæ erogarentur in pauperes, quorum in locum substituebatur miles, qui cruore ipso suo emeret has Ecclesiæ munificentias in suos defensores. 7. Si is esset modus facultatum Ecclesiæ, vel Cœnobii, qui alendis tantum Clericis, vel Monachis sufficeret: nulla ibi Commenda poterat erigi; sed & rescindenda erat, si erecta fuisset: *Si paupertas cogat, Ecclesiæ vel domui Dei integra reddatur possessio*.

VII. Sapientissime consultata hæc fuerant, agendæque fuissent gratiæ, si qua certa affulsisset spes, fore, ut observarentur, & inter ipsos bellicos tumultus, Canones Legesque dominarentur. Rursus autem observari par est, 1. Consensisse huic Commendarum Militarium institutioni utrumque Cleri Ordinem, Monachosque ipsos, cum horum omnium in tantum discrimen conjicerentur res & facultates omnes: *In hoc Synodali conventu omnes Sacerdotes Dei & Comites & Præfecti, &c. Et omnis Ecclesiastici Ordinis Clerus, Episcopi & Presbyteri & Diaconi, cum reliquis Clericis, &c. Abbates, & Monachi, &c.* Hi affuere omnes ei Conventui, qui & ibidem profiteri jussi sunt accuratissimam Canonum & Regularum observantiam, & his

(1) Can. 2.

his ita tandem Commendis assentiri. 2. nec Cœnobiorum tantum, sed & Ecclesiarum bona his Commendis obnoxia fuere: *Ecclesiæ vel Monasteria*.

VIII. Pipinus quoque Francorum Princeps idem constitui fecit in Suessionensi Concilio anno 744. ubi coaluerant etiam utriusque Ordinis Clerici, cum Abbatibus & Monachis (1): *Una cum consensu Episcoporum, sive Sacerdotum, vel servorum Dei consilio*. Quæ porro ibi decreta fuere, eorum summa hæc est: *Ordinavimus per civitates legitimos Episcopos, &c. Et de rebus Ecclesiasticis, subtractis Monachis, vel ancillis Dei, consolentur usque dum illorum necessitati satisfaciant: & quod superaverit census, levetur. Et Abbates legitimi hostem non faciant, nisi tantum homines eorum transmittant*.

IX. Inest singulis his verbis, quod explicari, & expendi intersit. 1. Duæ classes sejunguntur Abbatum. Alii quippe *Legitimi*, hoc est, Regulares quibus ea redituum Monasterii copia permittitur, quæ Cœnobii necessitatibus sufficiat: alii Milites seu Commendatarii, quibus reliqua bona adjudicantur. 2. Absolvuntur Abbates Regulares onere ducendi militem ad exercitus Regios; idque Commendatariis ac sæcularibus Abbatibus indicitur munus. 3. Instituuntur quoque hic Episcopi *legitimi*, id est, Clericali ex ordine, & secundum Canones ordinati, in locum Laicorum, quibus dimissi fuerant non pauci Episcopatus, ut supra docuit nos Bonifacius, ad Zachariam scribens. 4. Nec coguntur hic legitimi Episcopi copias militares per Episcopos Commendatarios ad Regias mittere expeditiones. Unde merito conjicitur, extinctas jam tunc fuisse laicas Episcopatuum Commendas. Inde est quod & in posterioris ætatis Annalibus etsi persæpe occurrsent Abbates Comites, nusquam deprehendi possint Episcopi Comites, seu Laici. 5. Nec dissimulabimus tamen, ipsis quoque Episcopis non multo post inflictam hanc fuisse necessitatem, ut militem Regio exercitui suppeditarent in gravibus Regni necessitatibus. Sed ea de re hoc Canone siletur prorsus. Nisi malis hunc Canonem ita interpretari, ut cum Abbatibus venia fiat, non fiat autem Episcopis, ducendi vassallos & milites suos ad Regia castra, hinc concludatur Episcopos & mittendi militem, & ducendi oneri obnoxios fuisse, ut qui non ita ut Monachi a sæculari pompa & tumultu alieni essent. Eo magis apposita est hæc posterior Canonis explicatio, quod moribus & disciplinæ magis consentit trium sequentium sæculorum. 6. Inde id quoque exstitit, sicut compressis Episcopis laicis, veris & germanis Episcopis oneris id incubuit, ut Regio exercitui milites sufficerent: ita ubi postea Carolus Magnus & successores ejus nullos jam passi sunt esse Abbates Comites, ipsosmet Regulares Abbates jussos fuisse eatdem suppeditare Regni & Ecclesiæ necessitatibus copias militares.

X. Nec abhorret a vero, ubi Carolomannus in Concilio Liptinensi, Bonifacii Archiepiscopi, & Legati Apostolici præsentiam & auctoritatem ostentavit, hinc voluisse eum præsidii aliquid arcessere, ad firmanda nova sua hæc instituta, & quodam veluti radio Romanæ & Apostolicæ Sedis illustranda: *Constituimus per civitates Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopum Bonifacium, qui est Missus sancti Petri*. Altero post anno Pipinus in Concilio suo Suessionensi executioni mandavit, quæ decreta fuerant in Liptinensi. Quin & illud advertit Hincmarus, non solum Bonifacium Legatione Sedis Apostolicæ in eo Concilio defunctum fuisse; sed & duos præterea alios eidem præfuisse Legatos (2): *Et in Synodo apud Liptinas habita, cui sub Carolomanno Principe Georgius Episcopus, & Joannes Sacellarius, ac sanctus Bonifacius, ex præcepto Zachariæ Papæ præsederunt*.

Denique datis ad Bonifacium ipsum litteris Zacharias Papa, ratam illam esse sanxit ejus in eo Concilio dispensationem, qua redintegrari jussa Ecclesiis & Cœnobiis parte aliqua eorum, quæ compilata fuerant: reliqua adjudicata sunt interim Principibus, ut Saracenorum, Saxonum, Frisonumque juges & exitiales populationes reprimerent (3): *De censu vero expetendo, eo quod a Francis ad reddendum Ecclesiis vel Monasteriis non potuisti aliud quam ut vertente anno ab unoquoque conjugio servorum duodecim denarii reddantur. Et hoc, gratias Deo, quia potuimus impetrare, & dum Dominus donaverit, quietem, augeantur & luminaria Sanctorum, pro eo quod nunc tribulatio accidit Saracenorum, Saxonum*

(1) Can. 3. (2) Ep. 37. c. 5. (3) Concil. Gall. T. 1. p. 559. 560.

num & Frisonum, ficut tu ipse nobis innotuisti.

XI. Ea Zachariæ Papæ responsione, tantæ suavitatis & sapientiæ blandimentis condita, emolliri poterat & Bonifacii ipsius animus, in has Principum usurpationes exacerbatus, & vehementissime in eas exarsurus, nisi eas & temporum necessitas, & Ecclesiæ tum quidem auctoritas quodammodo excusasset (1): *Ille autem laicus homo, vel Imperator, vel Rex, vel aliquis Præfectorum vel Comitum, sæculari potestate fultus, sibi per violentiam rapiat Monasterium de potestate Episcopi, vel Abbatis, vel Abbatissæ, & incipiat ipse vice Abbatis regere, & habere sub se Monachos, & pecuniam possidere, quæ fuit Christi nomine comparata, talem hominem nominant sancti Patres raptorem, sacrilegum, &c.*

XII. Carolo Martello adhæsit illa infamia, quasi primus ipse & princeps manus injecerit proventibus, agris & thesauris Ecclesiarum, ac Cœnobiorum, ut bellorum civilium impensis sufficeret; præsertim vero, ut Saracenos reprimeret, Christianum orbem inundantes. Verum jam supra commonstratum est a nobis, ducentis ante Martellum annis Concilia Episcoporum desudasse, ut iisdem grassationibus in bona Ecclesiæ temporalia obviam irent. Caroli ergo Martelli ævo inveteratum jam illud erat ulcus, quod tunc fortasse tamen recruduit. Concilium Parisiense III. anni 557. in has usurpationes vehementer exarsit, nec dissimulavit Clodovæum ipsum animi magnitudine & tot victoriis nobilem, his patrimonii Christi expilationibus ortum quodammodo dedisse, cujus erat tamen ipse defensor acerrimus, & aliunde amplificator (2): *Accidit etiam, ut temporibus discordiæ, sub permissione beatæ memoriæ domni Clodovæi Regis res Ecclesiarum aliqui competiissent, ipsasque res, improvisa morte collapsi, propriis hæredibus reliquissent.* Concilii Aurelianensis IV. Patres anno 541. (3) retundere studuerunt importunas ejusmodi petitiones & concessiones rerum Ecclesiæ. Epaonense Concilium in Clericis videbatur eas tolerasse (4). Potest & Clotarius II. id juris sibi reservasse videri in Edicto post Concilium V. Parisiense edito.

XIII. Quod ad Clodovæum Magnum attinet, fuit ille non tuitione tantum, sed & munificentia sua in Ecclesias clarissimus. Ejus largitiones agrorum & omnis generis oblationum Concilii Aurelianensis I. Patres verbis honorificentissimis & summa animi gratitudine prosecuti sunt (5): *De oblationibus, vel agris, quos domnus Rex Ecclesiis suo munere conferre dignatus est.* Fundationis jure poterat Clodovæus Ecclesias donare, quas extruxerat & dotaverat. Ad illum ergo itum est ad hujusmodi Beneficia impetranda: Episcopi, Clericique certatim illum adiere. Ventum est gradatim forsan & ad petendas ab eo Ecclesias, quas non fundasset, atque ad eas quas donare non poterat. Creberrimum illud est in sexti septimique sæculi Conciliis explodi Clericos, qui a Principibus terras & agros deposcerent Ecclesiarum, quos tam injuriosum erat & probrosum ab his dari, quam ab illis peti. Quod Episcopi, quod Clerici a se poscerent ambitiose, a se dari posse Principes facile immo temere & inconsiderate putabant. Si ad eum modum insaniebant Clerici, quid Laici? Et hi ergo illos æmulati, pari incogitantia & improvida Principum largitate donabantur. Ab his principiis ad ea ventum est sub Carolo Martello, sub Carolomanno & Pipino flagitia, de quibus supra. Optarim equidem, tam facile esset his defensionem malis parari, quam eorum originem aperiri, & in ipsos veluti fontes digitum intendi. Diximus tamen supra, quid Zacharias Papa, quid Bonifacius, quid ceteri Apostolici Legati censuerint excusari & tolerari potuisse, urgente inexorabili Ecclesiæ necessitate.

XIV. In publicum exiit non ita pridem Epistola Bedæ ad Egbertum Eboracensem Archiepiscopum, ubi altius repeti videtur Commendarum Militarium origo in Anglia, perdiu, inquam, antequam de iis in Gallia fama spargeretur. Tradit enim Beda a morte Alfredi Regis, qui hinc avolavit anno 705. vix quenquam fuisse ministrum, aut Officialem Regium, qui non Cœnobium aliquod invasisset, Tonsura suscepta, suscepto & Abbatis nomine, & cum uxore & liberis in Abbatis domo defixa sibi sede: *Ut nullus pene exinde Præfectorum extiterit, qui non hujusmodi sibi Monasterium in diebus Præfecturæ suæ comparaverit, suamque simul conjugem astrinxerit, &c. Tales repente tonsuram pro suo libitu accipiunt, de Laicis non Monachi, sed Abbates efficiuntur.* Erant ergo hi Clerici con-

(1) Ep. 105. (2) Can. 1. (3) Can. 25. (4) Can. 18. (5) Can. 5.

conjugati, & Abbates Commendatarii. Assentiebantur & subscribebant Episcopi: *Suis subscriptionibus confirmari satagunt*. De eo expostulat Beda. De eo vero non expostulat, quod prædia Cœnobiorum aliqua retinerentur a ducibus & Præfectis exercituum, qui velut propugnacula quædam objicerent sese hostibus Barbarisque, identidem in Regnum & in Ecclesiam incursantibus: *Maxima & plura sunt loca, quæ ut vulgo dici solet, neque Deo, neque hominibus utilia sunt, quia videlicet, neque Regularis ibi secundum Deum vita servatur; neque illa milites, sive Comites sæcularium Potestatum, qui gentem nostram a Barbaris defendunt, possident*.

Non abnuit Beda, quin loca ea, quæ nec a Monachis, nec a milite fines Regni tuente tenentur, cedant Episcopis, quibus agrorum & proventuum parcior æquo copia est. Rursus vero easdem ille ingeminat querelas adversus ignaviam hominum complurium, qui tantis Monasteriorum prædiis incubabant, *sub nomine Monasteriorum*, quo excludebantur Nobiles & priscorum militum filii, qui & patria exulare sua sponte ea causa malebant, cui æquum potius fuisset eos militare: *Hanc ob rem patriam suam, pro qua militare debuerant, relinquunt*. Infestabant tunc Angliam Barbaricæ undique gentes, a quibus non minus Ecclesia, quam Respublica periclitabatur. Ideo nec moveri quisquam debet, si Bedæ visum sit, potuisse tum Ecclesiam suis sumptibus militem alere, ad sui Regnique tutelam. Paulo infra declarabimus per plura sæcula Episcopos & Abbates ad Regias expeditiones militem conductitium vel misisse, vel duxisse ipsos, ad communem Regni & Ecclesiarum defensionem. Non refert autem, proventus Ecclesiæ in id impendas, an aliqua prædia destines. Ii nunc Gallias, ii Christiani orbis Provincias reliquas Principes regunt, a quibus nihil ejusmodi verendum sit; quin & potentissime Ecclesiarum & Cœnobiorum res defenduntur, & summa gaudent pace. Ea vero pax & defensio si quibus pecuniæ pensionibus redimatur, quid hæ ad illas ex Episcopatuum, Cœnobiorum & Parochiarum agris & reditibus excitatas Commendas militares?

CAPUT XIII. *P. 3. l. 2. c. 43.*

De Commendis sub Pipino, Carolo Magno, Ludovico Pio, & Carolo Calvo.

I. Ex Commendis maxime scatebat pluralitas Beneficiorum.

II. Exempla Commendarum Episcopis datarum aliisque Clericis, sub Carolo Magno & Pipino.

III. Regales maxime Abbatias in Commendam dabant Reges.

IV. Eas ipsi quandoque usurpabant Episcopi.

V. Beneficia *dicebantur, quibus milites primum a Regibus donabantur, quibus & donati sunt postea Clerici.*

VI. Cum Clericis bona Regularium, Laicis adempta donabantur, non pœnitendum id erat mali levamentum.

VII. Commendatarii Abbates, tam Clerici, quam Laici, Episcopi consilio uti, & regi debebant.

VIII. Varia Commendarum exempla sub Carolo Magno & Ludovico Pio.

IX. Plures etiam Carolus Calvus contulit, sed Clericis, quas Laicis ademisset.

X. Impetravere & Episcopi Commendas, & usu earum minus sobrio excitarunt Synodos & Pontifices ut varia ederent Decreta.

XI. Sapienter & modice tulit Ecclesia Commendas Clericorum, quæ tulerat & Laicorum.

XII. Variæ Commendæ sub Carolo Calvo.

XIII. Fuere justæ & necessariæ causæ annuendarum Commendarum.

XIV. Etiam Episcopalium Ecclesiarum.

XV. Plures Abbatiæ Abbati uni commendatæ.

XVI. Commendata quandoque vel minima Beneficia, ea quoque quæ nondum vacarent.

I. QUi plura simul obtinuere Beneficia, his etiam mediis sæculis, quæ hic elucidamus, aliqua saltem ex iis nonnisi commendata obtinuere. Temporum more nostro, Regumque seriem subsequemur, & sanctioris disciplinæ leges elicere, seponere, & illustrare conabimur ex promiscua exemplorum, Canonumque & legum congerie.

II. Si sancti Dionysii Abbas Fulradus, tot

tot aliorum idem suæ fundationis Cœnobiorum Abbas, & Archipresbyter Galliæ, hoc est, Archicapellanus Pipini Regis, Monasticam Regulam professus non fuisset, illum merito Commendatariorum Abbatum albo primum inscriberemus (1). Sed a verisimili non recedit, Monachum eum fuisse, nec Commendatarium dici posse, nisi Archipresbyteratus ratione, hoc est, officii potius quam Beneficii Archicapellani. Quanquam tum quidem non raro ista promiscue haberentur. Inde est quod Archipresbyter dicebatur, quod utique Beneficii vocabulum est, perinde ut Archidiaconus. Ita inter Commendatarios merito recensebatur Fulradus, vel ut Archipresbyter, si Monasticum institutum professus erat: vel qua toties Abbas, si non erat.

Major est dubitandi locus de Radone Protonotario Caroli Magni & Abbate (2). Protonotarius inter Palatinas numerabatur dignitates, quæ Clericis plerumque obtingebat, æque ut Notarii & Secretarii gradus. Fuit & Caroli Magni Notarius, idemque Abbas Eginhardus: sed valedixit ille tandem Palatio, secessitque in Abbatiam suam Mulenheimensem, quod Salingestadium postea dictum est. Sed ambigi non potest, quin Episcopi illi, quos Abbatiis donabat Carolus Magnus, quamvis raros donaret, nec nisi ex causis canonicis, earum essent Abbates Commendatarii (3): *Nulli Episcoporum Abbatiam, vel Ecclesias ad jus Regium pertinentes, nisi ex certissimis causis unquam permisit*. Ita Sangallensis Monachus. Nec dispar est ratio Udalrici, fratris Hildegardis Imperatricis, cui plures simul contulit Abbatias: *Ex certis causis plurima quibusdam tribuit*.

Cum Gradensis Patriarcha Fortunatus in Gallias secessisset, postquam Græci in Istriam irruperant; Episcopatum Polæ tunc vacantem interpellante Carolo Magno contulit ei Papa, collatum & a Carolo ipso eidem est *Medianum Monasterium* in Episcopatu Tullensi (4). Anno 823. Heythonus, qui ex Abbatia Augiæ insulæ ab Basileensem Episcopatum evectus fuerat, utramque hanc dignitatem, cum sexdecim, aut septemdecim annis obiisset, tandem utramque abdicavit. Erat & eodem tempore Theodebertus Episcopus Massiliæ, & Abbas sancti Victoris apud Massiliam. Proxime erant Episcopalibus Ecclesiis hæ Abbatiæ, ita utriusque dignitatis munia sustineri, obirique commodius poterant: nec Caroli Magni pietas, ac castioris disciplinæ Ecclesiis restituendæ diligentia summa ambigere nos sinit, quin justæ illi & Canonicæ fuerint causæ, atque ad utilitatem Ecclesiæ vergentes, ut has Commendas, Beneficiorumque pluralitatem æquo animo ferret.

III. A vero non abludit, Regias has fuisse Ecclesias, vel Abbatias: *Ecclesiæ ad jus Regium pertinentes*: quas Carolus Magnus Clericis commendabat. Cumque eas Carolus Martellus & Pipinus, vel gestassent ipsi ad bellicas impensas, vel exercituum Præfectis commendassent, gratiæ habendæ erant Carolo Magno, Ludovico Pio, & Carolo Calvo, cum eas laicis, militibusque extortas, piis & eruditis Clericis commendabant. Inde ansam arripiebat Carolus Magnus paulo imperiosius consulendi in illos Episcopos & Abbates, sibi obnoxios, utpote Regalibus Ecclesiis donatos, ut eos cogeret magnificentiores suis impendiis Ecclesias exædificare. Ita enim rursum Sangallensis Monachus (5): *Si essent Ecclesiæ ad jus regium proprie pertinentes, laquearibus, vel muralibus ordinandæ picturis, id a vicinis Episcopis aut Abbatibus curabatur. Quod si nova fuissent instituendæ: omnes Episcopi, Duces & Comites; Abbates etiam, vel quicumque Regalibus Ecclesiis præsidentes, cum universis qui publica consecuti sunt Beneficia, a fundamentis usque ad culmen instantissimo labore perduxerunt*.

IV. Quin & ipsimet non raro Episcopi, si qua fides habenda sit Sangallensi Chronico, Abbatias invadebant, etiam Regias, & privilegiis suis fidentes. Ipsam enim sancti Galli Abbatiam sæpissime Constantienses Episcopi insederunt, & tota Abbatum potestate sibi vindicata rexerunt (6). Eorum unus tandem Presbyterum illis sæcularem Abbatem præfecit, cui assentiri subjicique tandiu recusarunt Monachi, donec habitu Monastico indueretur. His malis nec Pipinus ipse, nec Carolus Magnus mederi potuere, qui Cœnobium illud ingentibus exornaverant privilegiis. In Chronico Laureshamensi narratur ejus Cœnobii Abbas Richebodus Treverensi Metropoli ita donatus

(1) Concil. Gall. T. 2. p. 8. 20. 73.
(2) Ibid. pag. 78. 95.
(3) Du-Chesne Tom. 2. p. 91. 122.
(4) Le Cointe Anno 806. n. 66. Moyen Moustier.
(5) Ibid. pag. 119.
(6) Du-Chesne Tom. 3. p. 582. 496.

patus fuisse, ut quamdiu superstes foret, hujus quoque Abbatiæ regimen retineret.

V. Ea proprie Beneficia dicebantur, eo sensu quo ea vox usurpatur apud Historiæ Augustæ Scriptores. Agri erant & prædia, quibus ab Imperatore Duces, militesque donabantur, ut suo deinceps sumptu stipendia facerent. Ubi agros & fundos Ecclesiæ laici usurparunt, eosque illis Princeps & Ecclesia ipsa fruendos concessit eadem conditione merendi & stipendia faciendi ad Regni & Ecclesiæ tuitionem, ea dici tum cœpere Beneficia. Postquam denique ab Imperatoribus & Regibus illi ipsi agri Ecclesiarum laicis adempti, Clericis Monachisque restitui cœpere, inhæsit his usque ea vox Beneficii, quæ & deinceps latius patere cœpit, omnes prorsus Titulos & Dignitates, sive Regularium, sive Sæcularium Ecclesiarum complexa. Eo nimirum sensu capienda vox ea in Concilio Francofordiensi, quo jubentur Beneficiarii omnes officio fungi in reparationibus Ecclesiarum, in Decimis & Nonis exsolvendis (1): *Qui debitores sunt ex Beneficiis & rebus Ecclesiarum.* Et infra: *Qui Beneficia exinde habent.*

VI. Quando prohibebat Carolus Magnus, ne posthac laici in Ecclesiis Cathedralibus Archidiaconatus gererent vel Præposituras, plus satis innuebat istiusmodi Beneficia prius obtinuisse laicos, annuentibus, aut conniventibus certe Principibus. Quod Commendæ genus erat importunissimum. Cum ergo abactis laicis ejusmodi Beneficia Clericis concedebantur, hoc erat non pœnitendum tanti mali delinimentum, erat & rudimentum melioris disciplinæ illabentis. Ideo vetabat Carolus, ne laicis; non vetabat ne Clericis Præposituræ Cœnobiorum conferrentur (2): *Ut laici non sint Præpositi Monachorum infra Monasteria. Nec Archidiaconi sint laici.*

Si de Præposituris hic autem caveatur, non de Abbatiis, id eo forsan pertinet, quod tota Claustralis disciplinæ cura Præpositis incumbebat. Conclamata jam tum ergo erat regularis observantia, ubi Præposituras laici invadebant. Idque significari videtur his verbis *infra Monasteria*. Etenim ubi Abbatis nomen & munus laicus sibi aliquis vindicarat, Claustri disciplinam intemerata observantia poterat Præpositus retinere. Constat enim temporibus Caroli Magni & Ludovici plurimis adhuc Cœnobiis laicos incubasse Abbates, quanquam lege lata Principes ii copiam fecissent Cœnobiis omnibus, Regulares & proprios Abbates sibi deligendi (3): *Abbatibus quoque & laicis specialiter jubemus, ut in Monasteriis, quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio peragant ea, quæ ad religionem pertinent.*

VII. Eo Decreto quo jubentur Abbates Commendatarii omnes, tum Clerici, tum laici; cum enim essent Abbates laici, erant haud dubio & Clerici: eo Decreto, inquam, quo illi jubentur consilio regi Episcoporum, satis probabiliter intelligitur, non sine Imperatorum consensu Abbates illos Monasteriis præfuisse. Insimulari enim illi utique poterant, quod laicis Clericisque institutionum Monasticarum & Regularium prorsus expertibus Abbatias committerent. At eam criminationem abstergebant Principes, jussis Abbatibus his Commendatariis, auctoritati ut Episcopi & sapientiæ subessent, qui Canonum & Regulæ consultissimus esset.

VIII. Ne longior sim, & ne tædium lectori creem, tempero mihi, ne penumerem Clericos omnes, & Episcopos ipsos, quibus sub Carolo Magno & Ludovico Pio Abbatiæ commendatæ fuere (4). Dixi supra de Alcuino Abbate sancti Martini Turonensis, sancti Lupi Trecensis, & Cellæ sancti Judoci. Duabus prioribus Abbatiis a Carolo Magno donatus fuerat, tertia a Ludovico Pio. Benedictus Anianæ Abbas Edictum generale a Pio elicuit, quo recensita sunt Regularium Cœnobia, in quæ nil sibi juris arrogare possent Abbates Canonicorum (5): *Ut ab ejusmodi contentionibus Clericos, Monachos vero ab hoc reddere periculo extorres.* Quæ tamen non tam fuit imminutio Commendarum, quam prohibitio, ne Canonici Regulares cum Abbatibus suis in locum Monachorum & Abbatum suorum subrogarentur. Unio quoque magis illa fuit, quam Commenda, cum Gallicanum Cœnobium Hamburgensi Ecclesiæ mancipavit, ad amplificandos ejus reditus.

Ebbo Remensis Archiepiscopus ab Imperatore Lothario Abbatia donatus est sancti

(1) Can. 25. (2) Capit. Car. Magn. L. 1. c. 116. (3) Ibidem. L. . . . 6. 8.
(4) Du-Chesne Tom. 2. p. 224. 228. Sæcul. Bened. IV. p. 214.
(5) Idem Tom. 3. p. 393. 399. 403. 409.

cti Vedasti, auctore Flodoardo, quo pretium id esset proditi & Imperio abdicati Ludovici Pii (1): *Ebbo accepta a Lothario pro patris proditione, Abbatia sancti Vedasti, falsarum objectionum incentor extitit, &c.* Postquam ea exutus fuit a Carolo Calvo, ab eodem rursus Lothario donatus est Abbatia sancti Ricarii & sancti Columbani in Italia (2). Quam pudenda erat causa concedendæ Abbatiæ sancti Vedasti; quamque id, & danti, & accipienti invidiosum erat; tam excusandæ donationes aliæ videbantur, cum necessaria sustentatione frustrari non deberet Episcopus exauctoratus, & cujus non mediocria constabant adhuc in Principem suum officia.

IX. Nullo tamen sub Principe magis increbuerunt Commendæ, quam sub Carolo Calvo: non abusu potestatis magis licentioso, sed quod longe plures Ecclesias laicis ademerit, quarum administrationem mox Episcopis Clericisque commendabat, addito etiam Abbatis nomine. Inter eos Hincmarum ipsum, qui cum Remensi Archiepiscopatu retinuit semper Cœnobium, quo ante Episcopatum donatus fuerat a Carolo Calvo, dum in ejus Palatio mereret. Truculentus invasor illud olim Cœnobium labefactarat, separavit Hincmarus. Adimere ergo ubi illud post voluit Carolus Calvus, pro virili enixus Hincmarus servavit. Inde concluditur ex usu Ecclesiæ fuisse, ut illud Cœnobium Hincmarus, & nondum Episcopus susciperet, & Episcopus retineret; cum toties in manus laicorum revolverentur Cœnobia, qui ea non ut haberent ambiebant, sed ut expilarent. Audi Flodoardum (3): *Scripsit Carolo pro Cella, vel Monasterio Flaviaco, quod idem Rex sibi, dum in ipsius ante Episcopatum moraretur servitio, donaverat, & in vita sua illud teneret, præcepto confirmaverat, quodque a quodam invasore destructum restruxerat, & religionem in eo prout valuit restauraverat; quod postea Rex idem injuste a jure ipsius conabatur auferre.*

X. Nec tam pie Episcopi omnes, quam Hincmarus, commendatas sibi regebant Abbatias. Unde & in Concilio Tullensi Regulæ reddita est Abbatia Floriacensis, quam obtinuerat Rodulphus Archiepiscopus Bituricensis (4): *Qui præfatam Abbatiam irregulariter retinebat.* Quo in eodem Concilio conquestus est Carolus Calvus Rex de Ganelone Archiepiscopo Senonensi, qui a fratre suo Ludovico Rege Germaniæ extuderat Abbatiam sanctæ Columbæ, quam a se potius obtinuisse debuerat, & discordiam inter Principes alebat illius Abbatiæ occasione.

Cum vero disciplinæ labes ex his plerumque Commendis oriretur: in eodem Tullensi Concilio decretum est compellari Principum humanitatem, ut cujusque Congregationis & Conventus Prælatos sinerent ex proprio ipsorum Collegio adscisci: quod eo tandem redibat, ut Commendæ extinguerentur. Quanquam enim tolerabilius esset, a Clericis, maxime ab Episcopis, quam a sæcularibus Monasteria adgubernari; conducibilius erat tamen, & ipsi rerum naturæ accommodatius, ut a Regularibus Abbatibus regerentur (5): *Ut unicuique Congregationi Deo vacantium in timore & amore ejus, a discretissimis Principibus secundum auctoritatem divinam, suæ professionis liceat habere Prælatos.* Hæc porro non alia est *divina auctoritas*, quam Canonum vis & majestas, quos prisca Concilia persæpe, & ipsæ Imperatorum leges, *divinas leges* appellant. Quanquam autem juberent Canones, ut Abbates eligerentur Regulares, & is usus multo esset juri naturali consonantior: non tamen Episcopis tunc visum est sapienter aboleri posse Commendas, nisi Principes assentirentur, qui earum fuerant auctores.

Fidentius pro sedis suæ amplitudine Nicolaus Papa ad Adonem Archiepiscopum scribebat, objurgandos esse Principes, si quando concessiones has facerent Canonibus adversas (6): *Si Principis inordinata fuerit largitio, ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus.* Qui idem ipse privilegia confirmans Abbatiæ Corbeiensis, Abbates Commendatarios inde jussit exulare, tam Clericos, quam Laicos (7): *Abbatem fratres ipsius Monasterii de se ipsis eligendi semper habeant potestatem, & eam personam eligant, quæ Monachi propositum & habitu & moribus profiteatur, non canonicum, aut laicum.* Quod Decretum suum communit Pontifex invictissima hac ratione, quod funditus subruatur Monastica professio, si Monachis Abbas præstituatur,

(1) Flodoard L. 2. c. 20.
(2) Concil. Gall T 3 pag 356. Hincmar. T. 2. p. 404. 405.
(3) L. 3. c. 18.
(4) Concil. ad Saponar. Can 11.
(5) Can. 12.
(6) Epist. 59.
(7) Epist. 24.

sive Clericus, sive Sæcularis; quod ita nimirum comparatus sit unusquisque nostrum, ut suo impensissime faveat instituto, idque vehementer cupiat aliis omnibus dominari: *Quoniam Monachico ordini præficere, vel laicum, vel canonicum, non est servare ordinis professionem, sed evertere. Quod unusquisque Præpositus, cujus est ordinis, ejus quoque erit & propagator: nec bene disponet aliquando cujuscunque militiæ vitam cujus non fuerit, ipse qui disponit, æmulator.*

Consimili privilegio donaverunt Episcopi Concilii Suessionensis III. Abbatiam Solminiacensem anno 866. ut eam tuitione semper sua Reges decorarent, at ne Abbates unquam ei præficerent, sive Clericos, sive Laicos (1): *Nec sibi aliter nisi tutela defensionis ac tuitionis Reges usurpent, nec cuiquam Clericorum Canonici habitus, aut laicorum, quod absit, hunc locum attribuant. Sed sub tutela ac defensione, cum proprio & regulari Abbate sibi retineant.*

Qui Clericos ac Laicos Abbates promiscue deprecantur, id satis aperte innuunt, tum cœpisse frequentius Clericis commendari Cœnobia, cum pietate Regum meliuscule jam Cœnobiis consulentium, illa a laicis ad Clericos transferebantur Abbates. Experti enim Monachi non usque adeo sibi propitios Abbates Clericalis ordinis, illos perinde ac laicos deprecabantur, & hujusmodi a Principibus & Pontificibus exorabant privilegia, quibus utrunque genus Commendarum e Cœnobiis suis ejiceretur. Nec enim dimidiata, qualis per Clericos Abbates tentabatur, sed integra curatione egebat labefactata Claustrorum disciplina.

XI. Minime mirum est autem tandin toleratas ab Ecclesia Clericorum Commendas; cum & Laicorum tandiu, quin & fœminarum aliquando toleratæ sint. Copiosius infra differemus de his sæcularibus Commendis; cursim hic illud perstringemus Hadriani II. ad Lotharium Regem scribentis, postquam repudiata ab eo fuerat Theutberga Regina. Qui non hospites prorsus sunt in Ecclesiæ annalibus, iis exploratissimum est, hunc Pontificem in vestigia ingressum esse Nicolai I. ac pari ubique & inexpugnabili vigore purissimam Ecclesiarum disciplinam retinuisse. Ille porro Lothario Regi indixit, ut aut Reginam Theutbergam ad se revocaret, aut dum lis ea terminaretur, Abbatias illi eas interim fruendas concederet, quas spoponderat ad ejus sustentationem (2): *Habeatque in potestate sua ipsas Abbatias, quas ei dare ipse ore proprio promisisti, de quarum sumptibus atque reditibus necessaria possit habere stipendia dignaque subsidia.* Permira, ut vides, tolerantia, quam hic excuset rei necessitas, gravitasque, & Pontificis incorrupta sanctitas: sed quæ difficillime alias excusari possit.

XII. Inter Commendatarios Carolomanno quoque forsan filio Caroli Calvi assignanda sedes est, cum dicatur *plurimorum Monasteriorum Abbas reputatus*, similiusque veri sit, Monasticam nunquam edidisse eum professionem, tametsi Diaconus fuerit (3). In hujus Abbatis & Principis flagitiis describendis mirifice loquax fuit ejus ævi historia. Contra autem Chronicum Adonis (4) laudibus exornat pietatem Lotharii, quem Clero etiam dicaverat Carolus Calvus ejus parens, & qui Abbas & ipse dicebatur. Sed præcoce fato abreptus est. Diximus supra de Hugone Caroli Martelli nepote, qui cum Archiepiscopatu Rothomagensi Episcopatus Parisiensem & Bajocensem administravit, necnon & Abbatias Fontanellensem & Gemmeticensem. Has Commendas Canonibus obstrepuisse profitetur Fontanellense Chronicum: in quo complures alii Episcopi Clericique memorantur, qui dono Regum commodatam habuere eam Abbatiam: *Jure precarii, ac Beneficii*.

Non potest hic sine piaculo præteriri Capitulare Caroli Calvi, quo definit pecuniam, quam exigant Abbates singuli, Normannis persolvendam, ut Regni finibus excederent. Erant porro hi Abbates aut Episcopi, aut Monachi, aut Comites: *Unusquisque Episcopus, qui habet Abbatiam, aut Abbas qui similiter habet Abbatiam, aut Comes qui æque habet Abbatiam, accipiat, &c.* Ii erant tunc Abbatum ordines tres in Gallia, nimirum alii Regulares, alii Commendatarii; & hi duplicis rursum generis, pro duplici genere Commendarum, Clericalium & laicarum. Impetravit ab Imperatore Ludovico II. & ab Imperatrice Rolandus Arelatensis

(1) Conc. Gall. T. 3. pag. 302. (2) Epist. 6.
(3) Du Chesne Tom. 2. p. 405. 460. Tom. 3. p. 313. Spicil. tom. 4. p. 514. 517.
(4) Adon. Chron. Ann. 766.

tensis Episcopus Abbatiam sancti Cæsarii *in Insula Camaria* sitam; castrumque ibi extruxit, quo cum se inclusisset, a Saracenis captus est, qui in ea dudum Insula portum sibi adornaverant; magna illi pecunia opus fuit, ut libertati redderetur, præter illam quam illis exsolverat, quorum favore Abbatiam illam adeptus erat (1). Ita per summum nefas ad Commendas quandoque veniebant, quibus novas inopini sibi ipsis calamitates accelerarent.

Nihilo plus erat causæ, ut Hincmaro Laudunensi Episcopo Abbatia commendaretur (2). Conquestus jam superius est Hincmarus Remensis, quod eam impetrasset, inconsultis Provinciæ Episcopis, Metropolitano, & Episcopo eo, in cujus ditione sita erat ea Abbatia. Possent & longe plura hic addi exempla Commendarum Laicis, Clericis, & Episcopis concessarum, non exigente necessitate, non hortante caritate, sed uno cupiditatis & humanorum affectuum incitamento. Nec inde tamen quidquam aliud jure efficies, quam vel tum laudibus celebrandam esse Ecclesiæ humanitatem & indulgentiam, cum nullo se tueri potest patrocinio hominum ambitiosorum importunitas, qui suas cupiditates, ejusque patientiam exercent.

XIII. Nec negari tamen potest, quin justæ fuerint causæ Abbatiis donandi Actardi, cum civitate sua ab Infidelibus ejectus fuit, si his acquiescere ille voluisset, nec ad Metropolin migrasset Turonensem. Ita certe sentiebat Hincmarus: *Cum alias possessiones & Abbatias largitione domini Regis habeat, unde sumptus habere valet, quibus ad Deo serviendum & ministerium suum exequendum in plebe sibi commissa sufficere posset*. Nec minus arcta ex eodem Hincmaro necessitas consulendi Rothado Episcopo Suessionensi, postquam sede ejectus fuit, ut commendati Cœnobii proventibus victitaret. Episcopis & ipsi Regi ita visum est: *Post depositionem autem illius obtinui, ut unam Abbatiam valde bonam ei domnus Rex & Episcopi consentirent*.

Nicolaus ipse Papa assentiebatur, si depositionis sententiæ acquiesceret Rothadus, æquum esse, ut aliquo Beneficiorum solatio illi Rex subveniret. Nicolai verba ab Hincmaro hujusmodi proferuntur (3): *Fortasse cognoscit delictum suum, & sua sponte in judicio, quo judicatus est, perseverare deliget. Quod si fecerit, apud Regem Carolum agendum est, ut liberalitate sua eidem congrua Beneficia, quibus sufficienter cum suis sustentari, ac honorifice degere possit, benigno mentis largiatur affectu*.

Hinc concluditur justissimas fuisse causas, & extinguendarum Commendarum, quibus homines cupidi abutebantur: fuisse & earum innovandarum, cum fuerint benemeriti de Ecclesia homines, quorum ejus interfit sustentationi prospicere, & hac maxime ratione prospicere, quando non alia expeditior succurrit ulla. Ubi denique Papa, Synodus, Rex unanimi consensu justam & necessariam Commendam judicabant, quis tam ineptus contra niti, vel dicere ausus esset? Quis Nicolai I. judicio, tanquam molliori & remissiori obtrectare?

XIV. Mirum sane illud magis, fuisse justas causas ipsorum Episcoporum commendandorum. Id tamen idem ipse tradit Hincmarus, vacantem scilicet Remensem Ecclesiam, depulso Præsule sanctissimo Rigoberto, per immanem truculentiam Tyranni Milonis, temporibus Caroli Martelli, commendatam fuisse pariter cum Trevirensi Beato Bonifacio, Legato Apostolico & Archiepiscopo Moguntino (4): *Quandiu ejecto sine ullo crimine ab ea suo Pontifice Rigoberto, violentia tyranni Milonis, tempore Caroli Principis, Pastore vacans, Bonifacio Apostolicæ Sedis Legato aliquandiu, sicut & Ecclesia Trevirensis, commissa fuit*. Dilucida est hujus dispensationis & Commendæ necessitas, uni totum dabatur Ecclesiæ utilitati; Bonifacii Apostolicæ non minus virtutes, quam functiones, omnes ab eo obliquas abstergent suspiciones.

Hadrianus II. Actardo in Metropolin Turonensem translato, Nannetensem ei Episcopatum commendatum reliquit, donec proprius ibi eligi posset Episcopus. Cum eæ Bonifacii & Actardi Commendæ uni servirent publicæ Ecclesiarum utilitati, ad tempus illud circumscribebantur, quo par urgeret necessitas. Quo primum puncto temporis expediebat Ecclesiæ Commendam revocari, revocabatur illa protinus, & Episcopus proprius ordinabatur. Uberius supra de Actardo, & ad nauseam forsan usque disputatum est. Ex Epistolis Hadriani II. multa ibi corrasa sunt. Unum hic addam ex iisdem testi-

(1) Du-Chesne Tom. 2. p. 238.
(2) Hincmar. T. 2. p. 392. 393. 398.
(3) Idem T. 2. p. 760. 249. 250.
(4) Idem Tom. 2. p. 258.

testimonium sanctissimi Pontificis, approbantis posteritati, quo Actardi merito Pallium illi ante etiam miserit, quam Archiepiscopus crearetur. Carceres, vincula, carnificinæ apparatus, exilia, hæ pro Ecclesiæ defensione causæ aditum Actardo muniere ad eas dispensationes, Commendas, gratias, de quibus tam multa diximus (1): *Quod non aliter, nec cuilibet absque Metropolitis, concederemus, nisi multoties exilia, mare, vincula passo, etiam ad capitalem sententiam frequenter tracto, teste tuo Metropolitano, qui & id nobis litteris intonuit, & tibi spem in sede propria non superesse significavit, hoc tua ad celerrima consolationis solatia, tanta exigerent detrimenta, quin potius merita.* Si quid personis, si gratiæ, si favori donandum, his nimirum per cruces & exilia benemeritis de Republica Christiana, his, inquam, favendum, his gratificandum est.

Nec commendis accenseri debet Episcopatus ipse Laudunensis, cum illum Hincmaro Remensi commendavit idem Pontifex, quandiu Hincmarus nepos Romanam peregrinationem obiret. Ita enim & mos ferebat, & lex canonica, ut invigilaret diligentius Metropolitanus in Ecclesias Comprovincialium Episcoporum per ipsorum absentiam (2): *Quoniam Episcopatum ejus tua sanctitati specialiter post Regem servandum committimus.* Absente Episcopo nemo dixerit ejus Episcopatus vel Titulo vel Commenda onerari Metropolitanum, etsi ejus curam tunc agat. Non ergo ea erat Commenda.

Sed non injuria in Classem Commendarum referemus Archiepiscopatum ipsum Bituricensem; cum illum Carolus Calvus Vulfado commendavit ad tempus, donec illum eo ipso Titulo investiret Nicolaus Papa I. de qua re jam sæpius illum interpellarat. Non aliud consultius quidquam excogitari potuerat, quo effugarentur ab omnibus ejus tunc Provinciæ Ecclesiis sacrilegi usurpatores. En ipsa Regiæ ad Pontificem Epistolæ verba (3): *Bituricensem Ecclesiam, ceu sancta Paternitati vestra aliis litteris significavimus, quia dare absque Apostolatus vestri determinatione distulimus, commendare sibi eandem Ecclesiam cum rebus sibi pertinentibus acceleravimus. Scilicet ut in destructione earum non tantum saviens valeret, quorumlibet pravorum instantia, quærentium diripere non sua, & vastare crudeliter aliena.* Temporalia ejus Ecclesiæ Rex Vulfado concesserat, dum spiritalem quoque conferret Pontifex ditionem. Qua profecto in re plurimum distat hæc Commenda a superioribus, ubi Commendatarius tum spiritalia tum temporalia creditæ sibi Ecclesiæ omnia administrabat. Sed tanto propius ea accedit ad hodiernas Commendas nostras, ubi temporalibus contenti Abbates Commendatarii, spiritali cura fere abstinentur.

XV. Superest & alia hic paucis attingenda Commenda, superioribus perquam dissimilis. Cum Abbatia una alteri Abbatiæ ita concedebatur, ut ejus redituum partem aliquam decerperet & converteret in suos usus. Ita Ferrariensi Abbatiæ Cellam Judoci annuit Ludovicus Pius. Unio videri magis primum possit, quam Commenda. Sed cum id donum revocaverit Carolus postea Calvus, & ipsemet rursus restituerit; propius hæc videntur abesse a Commenda, quam ab unione. Hæc porro Commendæ ratio non poterat non videri omnium sanctissima. Quanquam enim Regulæ ipsæ Ecclesiæ, & canonicæ rationes dispensationum & Commendarum, per sese cum primis accommodatæ essent divinis incorruptæ justitiæ, caritatis & sapientiæ legibus: quanta quanta tamen est, plena est historia exemplorum, quibus elucescat, ita usu utplurimum venisse, ut si Commendas & Abbatiarum & ceterorum Beneficiorum obtinerent, qui per cuniculos, qui avaritiæ, qui ambitionis ingenio in Aulam Regiam obrepebant. Ex quo fiebat ut locupletandi Clerici gratia, quem opes ipsæ in delicias demergerent, & in ea vitia, quæ delitiis adhærescunt, Monachorum agmina innoxia penuriæ objicerentur. Nequicquam ea de re conquerebatur Lupus Ferrariensis Abbas (4): *Fama versatur inter nos, Clericos Palatii diversorum Cœnobiorum sibi dominium optare atque poscere, quibus nulla sit alia cura, nisi ut suæ avaritiæ oppressione servorum Dei satisfaciant.* Non pudebat inexsaturabiles opum & voluptatum Clericos, *Deo servientium inopiam, suam luxuriam facere.* At ex adverso Commendæ, de quibus nunc agimus, eo collimabant, ut Cœnobii unius abundantia alterius

(1) Epist. 15.
(2) Concil. Gall. Tom. 3. pag. 300.
(3) Concil. Gall. Tom. 3. pag. 375.
(4) Epist. 25.

rius inopia sublevaretur: ea quoque cautione adhibita, ut in Abbatia commendata etiam hospitalitas exerceretur. Ea quippe conditione Ludovicus Pius Ferrariensibus Cellam Judoci concessit (1): *Ut & Monachi absque inopia in Monasterio Deo servirent, & in præfata Cella hospitalitatem juxta Dei timorem peregrinis impenderent.* Quo certe tempore Ferrarienses Carolus Calvus frustravit proventibus ejus Cellæ, ad incredibiles angustias rerum necessariarum penuria illos adegit, ut ex compluribus Lupi Epistolis intelligitur (2).

Rursum vero hoc necessitatis & paupertatis obtentu illudebat non raro & grassabatur cupiditas. Hinc illa Episcoporum & Abbatum turba auribus Principum obstrepens, & petitiones suas tam intempestive ingeminans, ut statuerit tandem Carolus Calvus in Concilio, & ab Episcopis ipsis exoratus, aures omnino hujusmodi petitionibus obturare (3): *Concessimus in Synodo venerabilibus Episcopis, ne super Beneficia Ecclesiastica, vel Precarias etiamsi Episcopus, aut quilibet Monasteriorum Prælatus irrationabiliter petierit, præcepta confirmationis nostræ nullo modo faciamus.*

XVI. In Commendam etiam dabant Reges, non Cœnobia tantum, sed & Capellas, & minutissima quæque Beneficia: *Requirant Missi nostri de Capellis, & Abbatiolis, & casis Dei in Beneficium datis.* Exciderat nobis Gillebertus ille, quem Catalaunensem Episcopum Hincmarus ordinavit anno 868. Hic Præpositus ante fuerat sancti Vedasti, Commendatarius, ut suspicor, sed ab Episcopo & a Monachis ejus Cœnobii expetitus: *Jubente Joanne Episcopo, & consentientibus Fratribus suscepit Præposituram Monasterii.*

Insolentissimum vero illud erat Commendarum genus, ubi homines scelestissimi Regum aures fatigabant, impetrabantque Abbatias necdum vacantes. Ex quo fiebat, ut cautiores quandoque Abbates Canonici & Regulares, Regio se diplomate quopiam moniri cuperent, quo desponderetur, quamdiu superstites essent, loco se suo & gradu non amovendos (4): *Ut ipse quandiu viveret, prædictum Cœnobium quiete regeret.* Id Lupo Ferrariensi a Carolo Calvo concessum est, ad antevertendas procacissimorum hominum prehensationes, qui Beneficia ambiebant nondum vacantia. Et hoc tamen illi Regibus imponebant prætextu, quod arbitrariæ essent Commendæ, ad nutum revocabiles. Summa ea erat flagitii, ut ad nutum Principis revocabiles essent Beneficiarii, qui ne ad arbitrium quidem Episcopi vel summi Pontificis revocabiles sunt.

CAPUT XIV. *P. 3. l. 2. c. 44.*

De Commendis sub Regibus qui Carolo Calvo successere.

I. Damnantur Commendæ in Concilio Tricassino & Romano a Joanne VIII. Papa.

II. Privilegiis muniebantur Cœnobia adversus Commendas.

III. In Concilio Trosleiano damnatæ sunt universim Commendæ omnes.

IV. Episcopus Ecclesia sua ejectus, præficitur Visitationi vacantis Ecclesiæ, cujus interim fructibus pascatur.

V. Varia exempla Cœnobiorum Episcopis & Archiepiscopis commendatorum, quo Cœnobiis ipsis provisum esset.

VI. Utque provisum esset ipsis Episcopis alendis, quorum alia erant in Ecclesiam officia pernecessaria.

VII. Ut denique Cœnobia laicis extorquerentur, ea jamdiu insidentibus; aut ut Monachi Canonicis, vel Canonici Monachis subrogarentur; bene morati male moratis.

VIII. Privilegio Cluniacensi excludebantur cujusque modi Commendæ, jusso eligi Abbate secundum Regulam beati Benedicti.

I. IN Concilio II. Tricassino, anno 878. qui primus erat Regni Ludovici Balbi, edita est a Joanne VIII. Papa Constitutio, & a Concilio approbata, qua Commendæ prorsus omnes extinctæ fuissent, si tam facile servarentur leges quam sancirentur: nec plus negotii esset in opprimenda, quam in damnanda corruptela quavis. Vetatur eo Canone, ne vel a Papa, vel ab Episcopis Cœnobia prædiaque & fundos Ecclesiæ petant, nisi qui secundum Canones impetrare & retinere possunt (5): *Eccle-*

(1) Epist. 71.
(2) Ep. 71. 25. 32. 42. 44.
(3) Baluz. Append. ad Lup. Cap. Car. Calv. ann. 868. c. 11. Ibid. c. 3. Cap. Baluz. p. 614.
(4) Baluz. Append. ad Lup. pag. 307.
(5) Can. 2.

clesiarum sanctarum possessiones, id est, Monasteria, mansa, cortes, villas, patrimonia omniaque quæ jurisdictionibus earum conveniunt, nullus supperere a Romano, seu reliquis Pontificibus præsumat, nisi personæ quas canonica sancit auctoritas, ut est illud primo anno ordinationis nostræ apud beatum Petrum Apostolum constitutum. Jam vero ut Cleri dignitatibus summoventur Monachi canonicis institutis: ita & iis arcentur Clerici a Cœnobiis ac Cœnobiorum quibuscunque administrationibus. Est porro observandum illud in hoc Canone, quo Canon alius innovabatur editus in Concilio Romano, anno primo Pontificatus ejusdem Joannis VIII. verecunde omnes admoneri; non a sæculi Principibus, sed ab Episcopis impetranda esse Beneficia. Quanquam penes laicos sit complurium Patronatus Beneficiorum; præsentant illi duntaxat, unus vero Episcopus & Beneficium confert, & Beneficiarios instituit. Observa denique in hoc utroque Canone Romano & Tricassino, ipsum sibi Pontificem eam legem præfigere, ne cui unquam Beneficia commendet. Enimvero abunde hactenus patuit, Principes maxime sæculares flagrasse cupidine commendandorum Beneficiorum, adlaborasse autem Episcopales Synodos, ut ex eo malo boni aliquid exprimerent, utque modum ei ponerent aliquem, dum se daret opportunitas totius mali extirpandi.

II. Confirmatum est a Pontifice in eodem Concilio privilegium, quo jam Episcopi Floriacensem Abbatiam donaverant, ut inde abigerentur prorsus Commendatarii (1): *Quamvis privilegia multorum meruerunt Episcoporum, ad reprimendam quorumlibet illicitam cupiditatem, ut super Abbate regulari ex eis eligendo, etiam nostræ auctoritatis privilegia consequantur*. Inde patet majora Cœnobia his se privilegiorum veluti præsidiis vallasse, adversus exundantem Commendarum licentiam, quam Canones & Decreta Conciliorum Pontificumque coercere non possent.

Nec Commendis annumerabimus Sandionysianum Cœnobium, cum eo donare voluit Ecclesiam Romanam Ludovicus Balbus (2). Tum quod tentata tantum res sit, non perfecta; tum etiam quod propius vero sit, ita caute simulatum fuisse, ut molesto incubatori illud Cœnobium auferretur.

Confirmata sunt a Marino Papa Joannis VIII. successore privilegia Solemniacensis Abbatiæ, quibus Commendæ excludebantur (3): *Nullus ibi quacunque subreptionis ambitione Abbatem statuere præsumat, nisi quem Monachi ex se ipsis elegerint*.

III. Romani & Tricassini Concilii statutis minus obtemperabatur, & augescebant in dies Commendæ, nonnunquam invidiosissimæ. In Concilio enim rursus Troslejano anni 909. sub Carolo Simplice exercationi fuere Commendæ, quibus committebantur Laicis Cœnobia, ut Patres essent & judices Congregationum Monasticarum, qui spiritalem vitam, & disciplinam claustralem ne primoribus quidem unquam labris degustassent. Eo enim tempore Abbates Commendatarii, etiam laici, non temporalem tantum, sed & spiritalem in Monasteria jurisdictionem usurpabant (4): *Auditu lugubre, dictu nefas, actu dignoscitur horribile, quando contra totius Christianæ religionis auctoritatem, & consuetudinem, in Monasteriis Regularibus laici in medio Sacerdotum & ceterorum Religiosorum, ut domini ac Magistri resi lentes, velut Abbates, de illorum vita & conversatione et regula sibi penitus ignota, perverso ordine dijudicant*. Hic certe nihil in Clericos dicitur Abbates, non quo nulli essent: qui enim id fieret, cum essent & laici? Sed quod vel rariores essent, vel in Monachos magis officiosi, & Claustralis disciplinæ studiosiores. Nec tamen potuit eo Canone primigeniæ & constanti integritati restitui Cœnobiorum disciplina religiosa, hoc est, ejectis Commendis, non laicorum tantum, sed & Clericorum: *Censemus igitur ut status Monasteriorum inviolatus, juxta antiquam Regulæ traditionem & Canonum constituta servetur & ut Abbates sint Religiosæ personæ, & quæ regularem noverint disciplinam*.

IV. Nihilo ceteris efficacior fuit hæc Commendarum damnatio. Nec Fulconem hic Remensem Archiepiscopum novæ auctorem Commendæ dicam, ubi Herilando Tervennensi Episcopo a Normannis ejecto Catalaunensem Ecclesiam tum vacantem commisit, Visitatori futuro, & ab ea interim sustentando. Quanquam enim a Formoso Papa objurgatus sit, quasi Episcopatum commendasset: *Beneficiali more ferebat-*

(1) Concil. Gall. Tom. 3. pag. 485.
(3) Ann. 885. Concil. Gall. Tom. 3. pag. 521.
(2) Aimoinus. L. 5. c. 37.
(4) Can. 3.

batur contulisse: certum est tamen Visitatorem tantum ab eo creatum fuisse, dum vacaret Sedes (1): *Visitatorem constituerat, ut visitando interim sustentationem, dum Episcopus ibi ordinaretur, ex illa caperet*. Atqui delegationes istiusmodi longe aberant a Commendis, quamvis in speciem utcunque ad eas accedere viderentur.

V. At Fulco ipsemet Archiepiscopus a Carolo Simplici Rege Abbatia donatus est sancti Martini, quo & interpellanda illi fuit Vidonis Imperatoris tuitio ad eas terras & ditiones Abbatiæ, quæ Germanici Imperii finibus continebantur (2): *Notificat Abbatiam sancti Martini a Rege sibi concessam, rogans ut res ejus, quæ in regno ipsius erant, in sua tutela Vuido recipiat*. Eadem de causa scripsit & ad Herimannum Archiepiscopum Coloniensem. Hinc vero non temere suspicamur, istiusmodi Abbatias Archiepiscopis sive Episcopis commendandas necessario pene fuisse, & quidem gratia pollentibus apud summos Principes, aut iis opibus viribusque fretos, quibus possent ab iis violentissimos & tunc creberrimos usurpatores eliminare. Idipsum non abs re conjicies de Abbatia sancti Callixti, eidem Fulconi commendata, aut ejus Ecclesiæ, unde ei aliquid tutelæ accederet (3): *Concessa sibi, vel Ecclesiæ Remensi Abbatia ejusdem Sancti*.

Tristius ejusdem rei hoc erit rursus documentum. Abbatiam sancti Vedasti invaserat Comes Balduinus. Ea illum exuit Carolus Simplex, qui eam Fulconi Archiepiscopo commendavit (4). Eam denique Fulco in Comitem Altenarum transtulit, accepta vicissim ab eo Abbatia sancti Medardi. Ea contumelia sic enim interpretabatur, usque adeo exasperatus est Balduinus Comes, ut execrabili facinore, simulata concordiæ voluntate, Fulconem invaserit, lanceisque transfixum interemerit. Constat ergo non aliter persæpe Reges potuisse Cœnobia laicis adimere, nisi ut ea nobilissimis Archiepiscopis & Episcopis præpotentibus commendarent, qui nec ipsi quandoque ad ea tuenda satis in se præsidii esse experiebantur. Nec illud forsan hic tacendum, Comitis Balduini in Regem Carolum perfidia & rebellione, pœnas dedisse ipsum Regem ejus licentiæ, qua tum laicis Cœnobia commendabantur; ita jubente Numinis providentia, ut in quorum gratiam peccarant Principes, per illos ipsos pœnas darent. Ex adverso autem tutissimum erat Principibus officio fungi, & Ecclesiastica Beneficia Clero restituere, ut cujus & propria sint Beneficia omnia, & in Regem fides fuerit semper longe spectatissima.

VI. Cum eligi fecisset Heribertus Comes in Remensem Archiepiscopum filium suum quinquennem adhuc Hugonem, eam Ecclesiam Odalrico Archiepiscopo Aquensi commendavit, quem civitate & Ecclesia sua Saraceni ejecerant; addidit & Abbatiam & Canonicatum, cujus proventibus vitam toleraret (5): *Recipitur ad celebrandum Episcopale duntaxat ministerium, vice Hugonis tunc adhuc parvuli, concessa eidem Præsuli Abbatia sancti Timothei, cum unius tantum Præbenda Clerici*. Heriberti Comitis adversarii Artoldum in eandem Remensem Ecclesiam elegerunt; at octavo aut nono post anno, cum is renuntiare compulsus fuisset ei Sedi, Abbatia & Prioratu in Commendam donatus est (6): *Persuasus est, vel conterritus a Principibus Episcopii se procuratione, vel potestate abdicare, concessaque sibi Abbatia sancti Basoli, & Avennaco Monasterio, ad sanctum Basolum commoraturus abscessit*. Uterque, ut vides, Archiepiscopus Commendatarius fuit Abbas, alter dum spiritalem Ecclesiæ Remensis administrationem vicaria opera sustineret, alter cum ea se Ecclesia abdicasset. Commendis non permiscui delegationem Pontificiam, qua Abbo Suessionensis Episcopus administrare jussus est Ecclesiam Remensem, impubere adhuc Hugone (7). Tum quod ea esset propria Episcopi Suessionensis potestas, ut qui Protothronus esset Remensis Provinciæ, & Primas inter Coepiscopos. Tum rursus quod spiritali tantum Abbo potestate a Pontifice oneratus sit, temporalem omnem retinente Comite Heriberto. Hausta sunt hæc omnia de Commendis Episcopalibus a Flodoardo, qui Dadonem Virdunensem Episcopum alibi ait a Rege Arnulpho donatum Abbatia sancti Balderici juxta Remos.

VII. Adalberto Remensis Archiepiscopus, favore & auctoritate subnixus Lotharii

(1) Flodoard. L. 4. c. 3.
(2) Ib. c. 5. 6.
(3) Ib. c. 8.
(4) Ib. c. 10.
(5) Ibid. c. 22. 28. Et in Chronico. Ann. 928.
(6) Ibid. in Chron. ann. 940.
(7) Ibid. c. 20.

rii Franciæ Regis, Abbatiam sancti Theodorici Rogerio Comiti extorsit, Ecclesiæ suæ Remensi univit, denique ejectis Canonicis Monachos illuc invexit (1): *Abbatiam sancti Theodorici Remensi Ecclesiæ secundum priorem statum subjectam faciens, Episcopali regimine subinde moderandam destinavit. Unde usque hodie spectat ad Sedem ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ.*

Hoc maxime loco adnotari æquum est, inhiasse persæpe Abbatiis Regularibus Abbates Ecclesiarum Collegialium, vel Cathedralium, ut depulsis Monachis Canonicos substituerent. Id supra innuebatur, ubi statuebatur, ne Clericis, sed Monachis commendarentur Cœnobia Monachorum; propterea quod suo ipsius unusquisque Abbas instituto credita sibi Cœnobia aptare & conformare moliretur. Jam & illud monui, Benedictum Anianæ Abbatem, ne Monachorum Abbatiæ ab Abbatibus Canonicorum involarentur, & ad Canonicorum instituta traducerentur, a Ludovico Pio expressisse utriusque ordinis Cœnobiorum, & Abbatum Catalogum.

VIII. Cum anno 948. confirmaret Agapetus II. privilegium Abbatiæ Cluniacensis, eligendi sibi suos Abbates, juxta Regulam B. Benedicti, & quod consequens est, nullos unquam habendi Commendatarios (2): *Habeant liberam facultatem sine cujuslibet Principis consultu, quemcunque secundum regulam sancti Benedicti voluerint, sibi ordinare.* Confirmavit & alias quasdam Abbatias Cluniacensi unitas, vel donatas. Anno 914. Joannes X. in Abbatem Cassinensem ordinavit Archidiaconum Capuanum. Rogatus perhibetur a Leone Ostiensi piissimus Archidiaconus a Primoribus civitatis Capuanæ, ut in ejus Abbatiæ administrandæ sarcinam succederet, cui sustinendæ Monachorum tum quidam nemo par esse videbatur. Cessit eorum precibus, Monasticam vestem & professionem subiit, tumque canonice electus, a Papa ipso inauguratus est (3): *Capuani Principes consilio inito præfatum Diaconum conveniunt, eumque precibus ac monitis, ut id Prælationis onus assumat, inducunt. Quibus annuens, Monachus protinus factus est, nec multo post a fratribus universis juxta morem electus, a prædicto Papa Joanne honorifice consecratus est.*

Optatius nihil fuerit, quam ut Clerici omnes, qui Commendas Cœnobiorum Principibus expressere, hunc æmulati fuissent piissimum Archidiaconum, qui ad eam Abbatiam nunquam aspiraverat: qui ad eam inopinus vocatus, & ab iis vocatus, quibus cordi non erat, nisi Ecclesiæ publica utilitas; qui cessit non cupiditati suæ, sed Ecclesiæ caritati; qui denique seipsum dicavit Monasticæ professioni, ne corpori caput accederet dissimile ac dispar. Qui sequentibus sæculis in ejus hæsisse videntur vestigiis, ejus Ordinis suscepto Monastico habitu, cujus Beneficia & dignitates concupissent, longissime ab ejus imitatione desciverunt, ducem secuti suam divitiarum & honorum sitim, & professione Monastica, quæ paupertati & humilitati tota dicata est, ad satiandas insatiabiles cupiditates suas grassati. Configetur inferius ea perversitas Conciliorum decretis, anathematum jaculis. Nec enim eæ Commendæ sunt, sed sinuosi anfractus, quo perveniatur ad diversi Ordinis Beneficia.

CAPUT XV. P. 3. l. 2. c. 45.

De Commendis extra Gallias imperante Caroli Magni stirpe.

I. In Germania qui ex Abbatibus eligebantur Episcopi, ii sæpissime Abbatias retinebant, & transmittebant ad successores.

II. Pii nonnunquam Episcopi subrogari sibi Abbates Regulares voluere in Cœnobiis, quæ prius ipsi rexissent.

III. Uniebatur quandoque Abbatia Episcopali infulæ, proventibus & prædiis divisis in Episcopum & Monachos.

IV. Sub Otthone I. in Germania abolita fuere Commenda.

V. In Italia a Joanne VIII. Commendæ damnantur minus legitimæ.

VI. Legitimæ ab eodem confirmantur.

VII. Ab Abbatibus Commendatariis, tum Clericis, tum laicis, Præpositi Regulares designabantur, qui disciplinæ Claustri præessent, & de ea ad Episcopum rationes suas referrent.

VIII. Incredibili quadam perversitate in Commendam data sunt ipsa Puellarum Monasteria.

IX. In

(1) Du-Chesne Tom. 3. p. 438. (2) Bibl. Clun. p. 274.
(3) Leo Ostien. L. 1. c. 56. Baron. ann. 914. n. 2.

IX. In Oriente quandoque commendabantur Episcopis Ecclesiæ aliæ Episcopales, ad ipsarum commodum & salutem.

X. Aliæ quandoque impetrabant Beneficia, ad levandam Episcopalium proventuum tenuitatem.

XI. Metropolitani & Episcopi ultro citroque Cœnobia sibi quæpiam conferebant, ad mutuæ paupertatis levamen & solamen.

XII. Hic usus bonorum Ecclesiæ Canonibus consentaneus censebatur, consentanea erat & circulatio quædam rerum inter Clericos & Monachos.

XIII. Justæ sunt commendæ, perinde ut justæ sunt earum causæ, justa & legitima auctoritas, qua conceduntur.

XIV. Minorum Beneficiorum Commendæ.

XV. Ex Monachis laicis, vel Oblatis.

XVI. Commendatarius fuerit Triphon Patriarcha, an Confidentiarius?

I. Cum Occidente pene toto imperitaret Carolus Magnus, ejusque Regia prosapia, non potuere non permanare & diffundi in Occidentales omnes Provincias, Ecclesiasque, leges, & ejus quæ tum in Gallia vigebat Ecclesiasticæ disciplinæ summa & primaria quæque capita. Paucula quædam superiori Capite nobis exciderunt, quæ ad Germaniam magis pertinent. Richebodum laudavimus Abbatem Laureshamensem, (1) qui a Carolo Magno vocatus ad Metropolin Trevirensem, sociari posse speravit tam nomina quam munia Archiepiscopi & Abbatis: ita utramque illam rexit Ecclesiam, vel utramque titulo, vel alteram commendatam, sed quod caput est, ingenii Monachorum gratulatione, & ipsius Cœnobii incremento, quod magnificentissime restauravit ornavitque. Plures alii ejusdem Cœnobii fuere Abbates iidem & Episcopi; sed tum res visa est memorabilior, cum ejus loci Abbates ad Episcopales Cathedras vocati sunt; quod ea nimirum frequentior causa fuerit Abbatiæ commendandæ. Cum Abbas ad Episcopatum accitus, utriusque Ecclesiæ clavum gubernasset: qui in Episcopatu successor illi postea datus est, Abbatiæ quoque se præfuturum confidebat: frustra certe nonnunquam. Qui enim tantis virtutum ornamentis effulserat Abbas, ut ad Episcopales infulas arcesseretur, non temere augurabantur eum pari religione & observantia Cœnobio atque Episcopatui præfuturum. At non idem facile conjiciebatur de eo, qui ad Episcopatum electus, in Abbatiam nihil ad se pertinentem manus injiciebat.

II. Non immerito B. Volfangus Ratisponensis Episcopus judicavit eo maxime collapsam fuisse disciplinam Cœnobii B. Emmerami in eadem civitate, quod majores sui ejus urbis Episcopi, cum eam Abbatiam ab Imperatoribus obtinuissent, sibimet ipsis eam vindicaverant, ejusque proventus in ea absumpserant, quæ tam aliena essent ab Episcopi, quam ab Abbatis officio & sanctimonia. Ideo & Regularem protinus Abbatem ibi eligi fecit Volfgangus, risitque assentatorum insanias, vel ineptias, suadentium, ut prædecessorum exemplo, Cœnobii opulenti proventibus Episcopalis ordinis pompam amplificaret (2): *Fungaris ergo & Episcopi & Abbatis munere, ut tui fecere decessores, ne quatundam rerum carerent emolumentis.*

Beatus Uldaricus Augustanus Episcopus ab Imperatore impetravit Commendam Abbatiæ modo vacantis obitu nepotis sui (3). Sed uno eo id consilio sanctissimus Episcopus machinabatur, ut privilegia quædam & emolumenta concedi, confirmarique faceret ei Cœnobio; eo enim semel profecto, mox Abbatiam resignavit Regulari Abbati, quem a Monachis eligi curavit.

III. Redeo ad Abbates, quorum electio ad Episcopatum bene multos invexit in eadem Cœnobia successores Commendatarios. Franco Lobeusis Abbas post Carolomannum Caroli Calvi filium (4), cum electus fuisset Tungrorum, vel Leodii Episcopus, ab Arnulpho Rege expressit ejus Abbatiæ cum Episcopatu unionem. Assensi sunt & Monachi, & tum conditiones concordiæ initæ hæ fuere, ut redituum pars dimidia Monachis obveniret, dimidia Episcopo, cui uni onus incumberet ejus militiæ, quam solebant Abbates suppeditare: *Jam dictus Franco ad opus Ecclesiæ Leodiensis supradictam Abbatiam petiit, & consentientibus Fratribus impetravit; facta prius conventione, ut medietas Abbatiæ Fratribus inibi regulariter militantibus in usu communi deserviret, aliam Episcopus sibi, & militantibus manciparet.* Seponebantur decimæ & reditus ex illis obvenientes, quo

 in

(1) Anno 785. Du-Chesne Tom. 3. p. 496. 502.
(2) Surius die 31. Octob.
(3) Surius die 14. Jul.
(4) Spicileg. Tom. 3. p. 314.358.

in pauperes ad portam Cœnobii erogarentur: *Additur præterea, ut decimæ omnes indominicatæ ad portam Monasterii in usus pauperum sint & peregrinorum*. Quatuor proxime sequentes Episcopi Lobensem eandem Abbatiam in potestate habuerunt; cui cum Præpositos præficerent suo arbitratu, & plerumque non sine pretio, hinc tota pessumdata est Cœnobii olim florentissimi & res & disciplina.

IV. Meliuscule compositæ tum erant res in Germania, ut prodit Decretum Conventus Francofordiensis Episcoporum Comitumque sub Otthone I. Statutum est enim, ut Cœnobia, quibus eligendi jus esset Abbatis, nemini posthac donari possent, ac ne Abbatiis quidem aliis. Quæ vero jus electionis assecuta non essent, ea Monasteriis aliis adglutinari possent Imperatoriæ clientelæ (1). *Innuendum est etiam præfato Regi, ut nulla Abbatia, quæ per se electionem habet ad Monasterium, nec alicui in proprium possit donari. Illæ vero quæ electione carent, Regis donatione & privilegio, ad aliud Monasterium, quod sub ejus mundiburdio consistit, surrogari possint*. Eo decreto profligabantur omnino Commendæ. In Monasteriis enim jus eligendi adeptis apertissime prohibentur & Commendæ, & uniones ad alia Monasteria. In aliis vero unum videtur permitti Imperatori, proprios ut Abbates nominet, aut ea Cœnobiis aliis uniat & conglutinet. Nec enim jure nominandi jus includitur commendandi.

V. E Germania in Italiam pergentibus, occurrent Romani Pontifices laudatissimo zelo adversus Commendas succensi. Litteras dedit Joannes VIII. ad Imperatorem, & Archiepiscopos Ravvennatem, Mediolanensem, Aquilejensem, quibus commonebat excommunicatum a se fuisse Adelardum Episcopum Veronensem, quod orasset exorassetque ab Imperatore Abbatiam, privilegiis Apostolicis conculcatis, & electionibus canonicis, quæ ibi semper viguissent (2): *Cum Adelardum Episcopum, venerabile Monasterium Nonantulæ situm, quod nullus unquam Episcoporum, vel Judicum in Beneficium quæsivit, contra sacras prædecessorum nostrorum nostrique privilegii institutiones, quibus de propria semper Congregatione Abbatem fieri jubetur, callide petiisse, ac per hoc illicita præsumpsisse, omnimodis reperissemus, auctoritate Apostolica excommunicare studuimus*.

Abunde patuit ex superioribus, plerasque ex Imperatorum & Regum donis profectas esse Commendas. Et cum tamen hic Veronensis Episcopus consimili Beneficio ab Imperatore affectus fuisset, Ecclesiæ fulminibus mox percellebatur: 1. Quod ei Cœnobio speciale indultum fuisset electionis privilegium, quo proinde Commendæ summovebantur. Non quo jure ipso Canonico, & disertissimis Regulæ B. Benedicti verbis non omnibus Cœnobiis agnatum & commune esset eligendi jus Abbatis, atque adeo Commendatarios ablegandi. Sed postquam vel Regnorum necessitates publicæ, aut effrænatissimæ cupiditates eo impulere summos Principes ut suo nutu & arbitratu Abbatias largirentur: si quæ inter eas gratia & favore Magnatum præcelluere, eæ privilegia eligendi specialia elicuere, ut immunitatem suo sibi alias jure debitam, hoc est, eligendi libertatem, saltem precario obtinerent. 2. Quod nihil causæ fuisset, quamobrem hæc Commenda annueretur, nisi ut infinitæ cuidam opum cupiditati fieret satis: *Cœnobium surripuit, suisque usibus, coarctatis extrema egestate Monachis, applicavit*.

VI. Nec dubitabat tamen idem Pontifex, quin commendæ quædam essent justæ & inculpatæ, tum ratione habita ejus qui daret, legitima dandi potestate fretus; tum Beneficii quod commendaretur, nullo nempe privilegio fulti, ut ne unquam commendaretur: tum denique causarum dandæ ad Ecclesiæ utilitatem Commendæ. Id genus erant quas probavit idem Joannes VIII. (3) & speciali patrocinio suo tuitus est in Haderico Presbytero & Abbate plurimarum Abbatiarum, præter Xenodochia & alia Beneficia, quorum erat Administrator. Prolata sunt superius, cum pluralitatem Beneficiorum exagitaremus, verba ipsa hujus Pontificis, & quæ officia exhibuisset hic Presbyter cum primis insignia in Ecclesiam Mediolanensem: ut jam perspicue ad utilitatem Ecclesiæ redundaret, tam bene de ea meritos beneficiis ejus cumulari. Tutissimum quoque erat plura ei commendare Beneficia, pluresque Ecclesias, qui incorrupta fide & invictissima strenuitate Ecclesiam Mediolanensem defensitasset.

En aliam perquam similem Commendam. Abstulerat Archiepiscopus Ravennas Joan-

[1] Reginon. Append. 1. c. 53.

[2] Epist. 47. 48. 49.

[3] Epist. 264.

Joanni Diacono & Cartulario Ecclesiæ suæ Abbatiam illam ipsam, qua ejus ipsemet insignia in Ecclesiam merita remuneratus erat. Contulit se Joannes ad Pontificem, a quo jussus est per Epistolas Archiepiscopus, ut suæ illum Abbatiæ restitueret, per suos alioqui Nuntios actutum restituendum: permagni enim interesse, & ad æquitatem, & ad gratitudinem Ecclesiæ testificandam, ut ne indonati & inglorii dimitterentur qui de ea usque adeo benemeriti essent (1): *Mandamus ut Joanni venerabili Diacono & Chartulario Ecclesiæ tuæ Monasterium sancti Martini, quod a te dudum promeruit obtinere, de præsenti reddere studeas, &c. Quoniam justum fore decernimus, eos post longa obsequia & diuturna servitia, quæ in sancta Ravennate Ecclesia peregerunt, non solum digna remuneratione non privari, sed potius acquisitis Beneficiis alacriter gratulari.* Fugit me, an Hugo Abbas & Regiæ Francorum stirpis Princeps, ad quem humanissimæ sunt, & amoris significationibus plenissimæ ejusdem Pontificis litteræ (2), Abbatias suas tam splendidis meritorum & virtutum suffragiis esset consecutus.

VII. Unum nobis restat in Commendis Occidentalibus non oscitanter animadvertendum, ut nemo facile in crimen vocet Pontifices, sanctissimos Episcopos, & Synodos, usque adeo tum faciles & indulgentes in illis tolerandis nonnunquam & approbandis, quanquam improbaretur semper, quod ultra modum & æquitatis fines tentabatur. Illud autem est, quod Commendatarii omnes, sive Clerici, sive Laici, quantumvis & spiritali & temporali præessent administrationi; Præpositos tamen & Superiores Regulares designare juberentur, qui de Claustri disciplina Episcopo rationem redderent, Synodis interessent, curam gererent animarum totius Cœnobii, ut qui ad Judicis sempiterni aliquando de his examen & judicium vocandi essent. Hæc Abbatum & præpositorum officia edisseruit Moguntinum sub Arnulpho Rege Concilium anno 888. (3) *De Monasteriis Clericorum, Monachorum atque Puellarum, quæ Clericis, sive Laicis Beneficii jure donata sunt; placuit, ut tales eis præficiant Provisores ac Præpositos, qui præesse noverint ac prodesse, & qui ad Episcopum recurrant, & secundum ejus ordinationem ad conventum Synodi occurrant, & commissum sibi gregem canonice & cum magna religione custodiant, quasi rationem de animabus eorum reddituri.* Universim ergo Abbates, seu ex Clericorum, seu ex Laicorum ordine Commendatarii, onus salutis Monachorum & procurationem totam illam spiritalem refundebant in Monachum, quem designatum a se Præpositum Episcopo præsentabant.

VIII. Sed illud habet hic Canon, quo merito stupeamus, quod non Monachorum tantum & Canonicorum Cœnobia, sed & Canonicarum atque Sanctimonialium Laicis Clericisque commendarentur. Erat ea indubitatissime summa flagitii, & extrema disciplinæ pernicies; sed non siletur hic quid causæ & rationis prætexeretur, ubi dicitur Beneficii jure. Eorum verburum hic sensus est: Ea Cœnobia ab Imperatore iis data, qui militiæ merere, stipendia facere, cuneos militum alere possent, quæ sive munia, sive onera his Abbatiis jam inde a temporibus Caroli Martelli indicta fuissent. Id vox ipsa Beneficii declarat, & ea propria est ejus verbi significatio, ut supra jam sæpiuscule demonstratum est. In litteris Ludovici Pii ad Magnum Archiepiscopum Senonensem datis anno 816. insinuantur commendata Clericis Monialium Beneficia: *Quanquam nonnulli Clerici Monasteria Puellarum, & nonnulli Laici Monasteria virorum ac puellarum habeant.*

IX. Flectendus nunc nobis gressus est ad Ecclesiam Orientalem, in qua ex iis quæ de pluralitate Beneficiorum disputata superius sunt, legitimas colligitur aliquas fuisse Commendas, & ipsorum subnixas auctoritate Conciliorum. Quod de Michaelis & de Manuelis Patriarcharum Constantinopolitanorum Constitutionibus diximus, aperte Commendis suffragatur. Id enim & Patriarchæ, & Metropolitani, & Episcopi sibi sumebant, ut mutua concessione præter Episcopatum suum, aliam ejusdem Provinciæ gererent Ecclesiam Episcopalem, ut supra prolixius narravimus; & has dispensationes iam adversas canonicis legibus adscribebant illi Ecclesiæ & gregis Christi necessitatibus (4). *Justam ob causam, quam tempus & res postulant, &c. Propter rationabilem Ecclesiæ Christi ovium reconciliationem*, ut habet Patriarcha Manuel ibidem, ubi

(1) Epist. 200. (2) Epist. 105. (3) Can. 25.
(4) Juris Orient. t. 1. pag. 242.

ubi de legitimis Translationum causis agit. In confesso est autem non posse non & Commendarum causas pari æquitate & necessitate niti.

X. Rursus ubi Alexius Comnenus Imperator sanxit (1), ut qui electi essent Episcopi Ecclesiarum Orientalium, Paganorum jugo oppressarum, ad quas adire non daretur, priora Beneficia sua retinere possent, & eorum reditibus victitare: perinde sane est, ac si diceretur, Episcopales Ecclesias illos Titulo possessuros, reliqua Beneficia in Commendam. Quod tanto propius a vero abest, quod hæc non permittuntur retineri posse Beneficia, nisi dum possint beata aliqua rerum vicissitudine ad Ecclesias suas convolare.

Statuerat Patriarcha Sisinnius sub Imperatoribus Basilio & Constantino fratribus, ut dona Abbatiarum omnia irrita declararentur, præter ea, quibus illæ aliis donarentur Monasteriis, aut Magnæ Ecclesiæ (2): *Quin etiam traditiones Monasteriorum aliis Monasteriis attributorum, & magnæ Ecclesiæ reservari*. Nihil attinet de verbis contendere, & hic tricari, Commenda an ea esset, vel unio perpetua, aut etiam temporaria.

XI. Constitutum quoque fuit ab Alexio Patriarcha, & quidem in complurium Synodo Episcoporum, ut si quo Cœnobio Metropolitanus Episcopum donaret suæ Provinciæ, ad leniendam ejus egestatem: lapsu vero temporis locupletaretur Episcopatus, & Metropolitana ex adverso Ecclesia penuria premi inciperet: tunc enim vero compelleretur Episcopus Cœnobium Metropolitano restituere, quo & ipse vicissim nunc egens levamento eodem uteretur (3): *Episcopi quotquot ex Metropolitanorum donationibus Monasteria possident, si Metropoles in arctum cogi & inopes fieri contigerit, beatos autem & locupletes esse Episcopatus, merito donationes illas restituent, ac Metropolibus Monasteria cedent, ut eorum angusta sors paulum ex eo solatii capiat. Similiter & alia persona facient. Nam haud dubie absurdum est & alienum a ratione, omnis generis exactionibus gravari Metropoles, Episcopatuum ad inopiam redactorum causa; locupletes autem Episcopatus non manum porrigere, nec opem ferre Metropolibus suis egentibus, nec permittentibus ad se, si poscat usus, Monasteria cedere*. Erat ergo tunc quædam caritatis & donorum reciprocatio inter Metropolitanos, & Episcopos cujusque Provinciæ; ut commendatis mutuo Cœnobiis, omnium indigentiæ prospiceretur. Non altercabor, si uniones malis fuisse, quam Commendas. Mihi perinde est. Propendeo tamen magis in Commendas, cum illa sibi Episcopi ultro citroque commendarent, perinde ut horum, vel illorum folanda erat paupertas. Denique si justæ possint esse causæ uniendarum Ecclesiis Episcopalibus Abbatiarum, erunt proculdubio & earundem Episcopis commendandarum.

XII. Ne in mentem quidem tum veniebat Episcopis Græcis, uti nec Latinis, dubitare fas, an nefas, & furti genus esset, indigentibus Episcopis iisdemque Abbatibus Commendatariis reditus & fundos condonare, qui Monachis primo donati fuissent. Curæ erat illud quidem prorsus, ut ne patrimonio Christi sæculares & laici saginarentur, & ut ne effunderetur in divites, quod modice sustentandis pauperibus dicatum fuisset. At cum paupertate gravabantur Episcopi, ita sibi omnes persuadebant, fundos proventusque Cœnobiorum in eorum necessitates dependi, hunc profecto esse rerum Ecclesiæ usum sanctissimum, & hos veluti rivulos tum esse, qui in eum fontem refluerent, unde primum effluxissent. Ut enim rem a capite arcessamus, erant olim omnia Ecclesiarum bona in ditione & potestate Episcopi. Parentes sunt Episcopi, & conditores omnium Ecclesiarum, adeoque & Monasteriorum. Pleraque Cœnobia fundarunt ipsimet, dotaruntque Episcopi ex Cathedralium agris & latitudinis Ecclesiarum. Ita cum Cœnobiorum opes urgente ineluctabili aliqua necessitate, Conciliorum Pontificumque auctoritate, in Episcoporum manus revolvuntur, non injuria rivuli existimantur hi esse, qui primævam ad scaturiginem suam revocentur. Alternatio semper fuit reciproca terrarum, redituumque inter Episcopales & Abbatiales Ecclesias. Utpote quod unum sit Christi patrimonium, alias & alias partiendum, pro temporum & locorum necessitate, duce & magistra caritate Christi. Centies Monachi Clericis, Clerici Monachis in easdem Ecclesias subrogati fuere; nec rebus Deo dicatis injuria fieri

(1) Ib. p. 138. Balsam. in Can. 37. Trullan.
(2) Juris Orient. p. 203.
(3) Ib. p. 239.

fieri visa est unquam, si nunc his, nunc illis indigentioribus pro utilitate & caritate Ecclesiæ distribuerentur.

XIII. Fateri ergo cogimur, tam Commendas, quam Dispensationes omnes juri communi adversarias, eoque qua licet, qua fas est cohibendas esse: esse tamen nonnullas earum non legitimas tantum, sed & necessarias, tum quod a legitima proficiscantur potestate, tum quod justis exprimantur causis ad Ecclesiæ publicam utilitatem pertinentibus. Cum harum cautionum altera deest, æquum est explodi Commendas. Ubi neutra deest, æquum est eas vel tolerari, vel etiam approbari, ut necessitati & caritati Ecclesiæ servientes.

XIV. De Episcopatibus & Cœnobiis in Commendam datis hactenus: ad minora nunc defluemus Beneficia. Et quidem ubi Alexius Comnenus Imperator electis ad Episcopatus in partibus Infidelium sitos, veniam fecit retinendi priora Beneficia sua, plura ex iis enumeravit, quæ inferiora essent Abbatiis, ut videre est in supra laudatis Juris Orientalis & Balsamonis contextibus. Hinc illud emergit, nulla fuisse minorum gentium Beneficia, quæ non aliquando commendarentur.

XV. Cum Imperatoria porro ea Constitutione, inter cetera Beneficia recenseantur jura, vel portiones nescio quæ fraternitatum, Græcis ἀδέλφατα dicta: non abs re fuerit hic ea elucidari. Hinc emicabit nova etiam Commendæ species inusitata hactenus in Occidente, sed quæ non multo post Constantinopoli in Gallias irrepsit. Ea erant Beneficia Oblatorum in Monasteriis, qui usitatissime in Galliis *Monachi laici* dicuntur. Id erat juris Patriarchæ Constantinopolitano, pinguibus in Monasteriis locandi laici cujuspiam, qui ad meliorem frugem revocare se, & serio pœnitentiæ addicere meditaretur; cui tum non possent Monachi non ea subministrare, quæ essent sustentandæ vitæ necessaria. Audiendus de his Balsamon (1): *Non solum cura animarum Monachorum, sed ipsorum etiam sæcularium incumbit Patriarchæ. Et quando viderit aliquem sæcularium sitientem propriam salutem, quomodo continget prohiberi Patriarcham, quominus in Monasterio eum collocet, ad salutem animæ ejus qui accedit?* Nec sæcularibus vero poterat Patriarcha hæc conferre Beneficia, hoc est, qui ad morum conversionem animum non appulissent: nec alterius Cœnobii Monachis; nec ita ut Cœnobii reditus jam propriis Monachis alendis minus sufficerent: *Ne gravetur Monasterium adelphato*. Interiores enim Monachis exterioribus semper anteponebantur. ἐσωμονῖται ἐξωμονίταις. Denique non laicos tantum anterioris nequitiæ suæ pœnitudine ductos, sed & Episcopos Ecclesiis suis exturbatos, poterat Patriarcha in opulentioribus Monasteriis collocare: *Si accedit Laicorum quispiam, qui est omnino inops & pauper, ad sanctissimum meum dominum, vel ex Antistitibus, qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere, ut is victum capiat e ditiori aliquo Monasterio; hoc recte faciet; non supra facultates numeri eorum qui sunt ordinati. Monachi enim qui sunt intus, debent præferri ceteris omnibus ad ea quæ sibi sunt necessaria capienda.*

XVI. Cave autem, ne Commendis accenseas illam Patriarchatus Constantinopolitani concessionem Tryphoni Monacho factam, dum Theophylactus Romani Imperatoris filius ad eam ætatem maturesceret, quæ tantæ dignitati par esset. Voluit quidem Tryphon eam sedem retinere, elapso etiam tempore turpissimæ confidentiæ; sed ita tum fraude, tum vi excussus est eo throno, ut ejus non minor proderetur hebetudo animi, quam ambitio. Annos tres supra viginti ait Curopalates Pontificatum gessisse Theophylactum, quo annorum numero continetur & ipsa Tryphonis administratio. Videri ergo non injuria posset Tryphon administrator ejus Ecclesiæ fuisse, dum immatura adhuc esset ætate Patriarcha (2). Quod non multum recedit a Commendis ad tempus datis. Sed fœdissimæ dedecus confidentiæ quo se Tryphon contaminavit, prohibet nos, ne mollioribus istiusmodi interpretationibus assentiamur.

CA-

(1) In Can. 19. Syn. VII.

(2) Cedrenus p. 627. 628.

CAPUT XVI. *P. 3. l. 2. c. 46.*

De Commendis Laicorum, sive de Commendis militaribus sub Carolo Martello, Pipino, Carolo Magno & Ludovico Pio.

I. *Adlaborarunt Reges & Imperatores Galli, ut mederentur invasioni terrarum Ecclesiae per laicos, unde manaverant Commendae Militares. Sed non satis ex animi sententia res procedebat.*

II. *Consenserunt & Concilia temperamentis quibusdam, quod plane constaret, per Regni calamitates necdum licere, etsi maxime cuperent, extingui prorsus Commendas.*

III. *Coepit Carolus Magnus ei malo medicinam facere, prohibito, ne fundi Ecclesiae dividerentur.*

IV. *Hinc illa manavit Regula juris, nefas esse Altaria, Ecclesias, Beneficia dividi.*

V. *Qui factum sit, ut Carolus Magnus & Ludovicus Pius Commendas adhuc aliquas laicis annuerint?*

VI. *Damnavere tandem ipsimet quidquid aliud erat Laicarum Commendarum.*

VII. *Et extingui tamen eas non licuit per facilitatem & mollitiem Episcoporum, qui adduci non poterant, ut abnuerent ipsi, quod Principes annuissent.*

VIII. *Quid de his senserit Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis?*

IX. *Excusatur ab eo Ludovicus Pius in negotio Commendarum.*

X. *Laudatur a Jona Pius, quod cervicibus Ecclesiae excussisset Nobiles aliquos, qui Decimas, & Ecclesias ipsas usurpassent. Unde vox Commendae? Quanta esset intercapedo privatorum, qui cupiditatibus suis, & summorum Principum qui Regni necessitatibus obsequebantur?*

I. Vix in ipso illo tot saeculorum Ecclesiae decursu execrabilius quidquam occurrit, quam illa rerum Ecclesiae, terrarumque, & ipsarum adeo Ecclesiarum invasio, per temporales Principes, Nobiles, Militesque concidentis Clodovaei Magni familiae tempore. Sarcire eam labem laborarunt Pipinus, Carolus Magnus, Ludovicus Pius & Carolus Calvus, ut temperamenti saltem aliquid adferrent: Episcopalia quoque Concilia strenuam in eo operam navarunt. Sed ipsamet ante labefactata est Caroli Magni stirps Imperatoria, quam desperato adeo malo curatio tota adferri potuisset. Quam facile est ingentes impellere ruinas, tam arduum, tam impossibile quandoque est, eas prorsus sarcire ac restaurare, ubi Ecclesiam & Regnum pariter totum pernicies una complexa est.

Non illam hic ego calamitatem describendam aggrediar, ne longior sim, & ne a proposito mihi scopo aberrem. Satius est Ecclesiae, Conciliorum, & sanctiorum quorumque Praesulum observare consilia, gesta, decretaque, inter has importunissimas temporum difficillimorum procellas. Nec me suspicari quisquam poterit ab instituto meo divertisse, cum Militares etiam istae Commendae, Beneficia, Abbatiae, & Episcopales semper fuerint Ecclesiae; quibus illustrandis totum hoc a nobis opus dicatum est.

II. Concilium VI. Parisiense anni 829. Ludovicum Pium interpellavit, ut in hoc ipso Concilio Abbates, sive Canonicos, sive Regulares, quin & Laicos, *Sive de Laicis, qui Monasteria habent*, hortaretur, ut Episcopis morem gererent, vitam pie componerent, religiose Coenobia administrarent, nec res temporales distrahi finerent, ac dissipari (1): *Congregationes sibi commissas, sive spiritualiter, sive temporaliter, ex paterno affectu gubernare, eisque necessaria stipendia administrare non negligant. Et ut nostram admonitionem libenter audiant, & obedienter adimpleant.* At Concilium II. Aquisgranense anno 836. sub eodem Ludovico contestatur quidem primo, tum certe Canones obtritos & proculcatos fuisse cum Coenobia laicis commendata sunt, Coenobiaque ipsa direptioni & exitio objecta; fatetur mox tamen temporum aerumnas, & angustias Regni, ejusmodi aliquid extundere potuisse, atque adeo in eam tantum nunc curam incubendum esse, ut reparentur aedificia undique hiantia, & restituantur Clerici sedibus suis, quibus ejecti fuere, donec tam inveterato malo efficacior aliqua fieri possit medicina (2): *Monasteria divinis solummodo cultibus dicata, non debere saecularibus dari, & canonica prodit auctoritas, & ipsorum destructio locorum. Sed quia id exigit Reipublicae necessitas, saltem collapsa loca erigi debent, & Clerici*

(1) L. 3. c. 18.

(2) Can. 12.

rici locis, in quibus fuerant, restitui, quousque opportunitas id permittat emendari plenius.

III. Cœperat jam pridem Carolus Magnus ei malo modum aliquem & delinimentum adhibere, ubi præceperat, ne qua posthac fieret rerum Ecclesiæ divisio, & ex divisione jactura. Sic enim ille in Capitularibus (1): *Ut ab Ecclesia de non dividendis rebus illius suspicionem dudum conceptam penitus amoveremus, statuimus ut neque nostris, neque filiorum nostrorum temporibus ullam penitus divisionem, aut jacturam patiantur.* Hinc autem occasio data promulgandæ huic Constitutioni, quod in Conventu Aquisgranensi anni 789. cui præerat Paulinus Legatus Hadriani Papæ, admonitus Carolus fuisset dividi a Laicis & detruncari Episcopatus, atque Abbatias, ea tantum portione permodica Episcopis, Abbatibus, & Abbatissis permissa rerum & proventuum, qua Canonicorum ac Monachorum instar victitarent: *Quia laici homines solebant dividere Episcopia, & Monasteria ad illorum opus, & non remansisset ulli Episcopo, nec Abbati, nec Abbatissæ, nisi tantum ut velut Canonici & Monachi viverent.*

IV. Hinc manavit Regula Juris illa decantatissima, & posteris sæculis inculcatissima, Ecclesias & Beneficia nullam pati posse divisionem, nec in plures unquam conferri. Laici Beneficiarii, qui Ecclesias, Abbatias & Prioratus vel invaserant ipsi, vel dono Principum acceperant, hæc tanquam hæreditaria prædia mox inter filios & hæredes partiebantur, a quibus rursus in nepotes alios aliosque dissecta, & in minutias eas veniebant, quæ facillime vel alienarentur, vel dissiparentur; & jam spei & postliminii nihil superesset. Præterquam quod in illa hæredum multitudine, Ecclesiæ curam & administrationem aliis in alios rejicientibus, nemo unus erat, qui illam in se susciperet; Ecclesiæque Provisores eo quod plures essent, nulli erant omnino. Hæc in iisdem leguntur Capitularibus: ubi & vetantur hæ divisiones, dum possint aliquando tandem recuperari omnes Ecclesiæ & earum res de potestate Laicorum (2): *Et de Ecclesiis quæ inter coheredes dividuntur, & tali occasione proprio honore carent; sive de his Ecclesiis quæ nimium rebus propriis sunt attenuatæ; vel certe de his rebus quæ super necessitate compellente a nonnullis Ecclesiis sunt ablatæ, & si qua sunt alia, sive in Ecclesiasticis, sive in publicis rebus emendatione digna, quæ pro temporis brevitate efficere nequivimus, in tantum differendum illud judicavimus, donec Domino favente, consultum fidelium, facultas nobis id definiendi ab eo tribuatur.*

Ex his ergo scissionibus rerum Ecclesiæ, earum scatebat tandem pernicies, & mera desperatio eas unquam recolligendi. His medicari voluere Carolus Magnus & Ludovicus, nec divisiones tantum prohibere exitiales, sed & Ecclesias suis omnibus rebus redintegrare; & tam tristia tamen inciderunt tempora, ut novas aliquas ipsis etiam Commendas Laicorum dira & inexorabilis necessitas extorserit, ut ex antedictis patet.

V. Nec enim inficiari quisquam potest, quin vel ii duo religione & pietate præstantissimi Imperatores, & de Ecclesia optime meriti, nonnullas & Abbatias, & Cathedralium, aliarumque Ecclesiarum res Laicis commendaverint, ex illis etiam; quanquam id quidem raro, quæ intactæ hactenus & illibatæ permanserant. Sed 1. quidem palam contestabantur, ineluctabili hoc necessitate exprimi, dum hæc tota aliquando labes resarciri possit. 2. Laicos hos compulere, ut in Episcoporum potestate essent, ut summa semper omnium providentia & auctoritas esset penes Episcopos. 3. Ipsimet vigilavere, ut sartæ tectæque servarentur Ecclesiæ, earumque res omnes (3). *Abbatibus & Laicis specialiter jubemus, ut in Monasteriis quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio peragant ea, &c.* Et alibi (4): *Ut illi homines, qui res Ecclesiasticas per verbum domini Regis tenent, illas vel Ecclesias vel domos Episcopii & Monasterii emendare debeant, &c.*

VI. Revocarunt illi quidem postea donata sua hæc omnia, aut si mavis, damnarunt generatim omnes rerum Ecclesiæ usurpationes a Laicis factas. Idque iis verbis præstiterunt, quibus apertissime profiterentur, non posse dari Laicis, non posse unquam imperrari a Laicis patrimonium Christi & pauperum; & quod id cunque colore & fuco obducatur, sacrilegam eam semper esse rei sacræ contaminationem, & detestabilem rapacitatem, quæ fame & nece pau-

(1) Capitular. L. 1. c. 83. Capitular. Baluz. l. 5. c. 207. Ann. 789.
(2) L. 1. c. 110. (3) L. 2. c. 8. (4) L. 5. c. 11.

perum luxuriantes divites saginet (1). *Omnibus, nos ipsos corrigentes, posteris nostris exemplum dantes, generaliter interdicimus, ut nullus laicus homo, vel Imprrator, vel Rex, aut aliquis Præfectorum vel Comitum, sæculari potestate fultus, sibi per violentiam rapiat, aut a nobis competere, vel quocunque modo invadere præsumat Monasterium, aut prædia, vel quascunque res de potestate Episcopi, vel Abbatis, aut Abbatissæ; & incipiat ipse vice Abbatis regere, & habere sub se Monachos, & pecuniam possidere, quæ fuit Christi sanguine comparata. Talem hominem antiqui Patres nominabant raptorrm, & sacrilegum, & homicidam pauperum, & lupum diaboli, intrantem in ovile Christi, & maxime anathematis vinculo damnandum ante Tribunal Christi*. Anathemati obnoxios ipsimet declaravere, quicunque res Ecclesiæ ambirent, & a Principe expeterent (2): *Qui Regulam Ecclesiæ petunt a Regibus, irrita habeantur quæ obtineant, & a communione Ecclesiæ arceantur*. Idque anathema dilucidius declaratum est Capitulari Caroli Magni anno 803. *Cum his, qui absque voluntate Rectoris Ecclesiæ, & maxime Episcopi, res Ecclesiæ a Regibus petere, vel retentare, vel auferre præsumpserint, nec in hostem ire, nec cibum sumere, nec ad Ecclesiam aut ad Palatium pergere habeamus.*

VII. Tam piæ Constitutioni statim modus adhibitus, statim ex parte aliqua derogatum est. Vetitum est, ne Laici feudos & agros impetrarent ullos Ecclesiarum, nisi donante, vel donationem confirmante Episcopo. Atqui non facile poterant Episcopi non annuere, non confirmare, quod donassent Imperatores & Reges. Audi ipsum Caroli Magni & Ludovici Pii Capitulare (3): *Placuit, ut Episcopi rerum Ecclesiasticarum in omnibus, juxta sanctorum Canonum sanctiones, plenam semper habeant potrstatem. Nullus eas dare, vel accipere absque proprii Episcopi audeant jussione, &c. Quapropter præcipimus, ut si quis ex jure Ecclesiastico hactenus nostra largitate aliquid possedit, si illa deinceps habere voluerit, ut ad proprios Episcopos veniat, & ab eis, & a Præpositis Ecclesiarum unde esse videntur, quocunque modo juste potuerit, hæc impetrare satagat, & nihil ex eis aliter ambiat, aut concupiscat, vel accipiat*. In Capitulari anni 803. idem sancitum & promulgatum fuit: *Nullus res Ecclesiæ nisi precario possideat. Et postquam ipsæ precariæ finitæ fuerant, faciant potestative speculatores Ecclesiæ, ut aut ipsas recipiant, aut posteris eorum sub precario & censu habere permittant*. Fatetur Carolus id sibi consilii ab Episcopis & a Pontifice Romano insusurratum fuisse: *Adjuncto Leonis Papæ, & omnium Episcoporum, quorum consilio nisi hoc egimus, spiritu spiritui nostro.*

Elicuit Aldricus Cenomanensis Episcopus a Ludovico Pio diploma, quo jubebantur omnes fundis Ecclesiæ ab eo donati, censum bona fide persolvere, decimas item & nonas, & reparationes curare. Quin & illud addebatur, non posse a Nobilibus eos Ecclesiæ fundos retineri, nisi ex assensu Episcopi temporario, dum Ecclesias Imperator posset suis fundis omnibus restituere (4): *Cum consensu & benevolentia Episcopi teneant usque dum illa cum eis quæ ex nostra ditione habere videntur, mutare possimus, & Ecclesiæ quæ juste & legitime, ut inquisitum habemus, debentur, auxiliante Domino, restitui atque reddere mereamur.* Fuit inter Nobiles, qui singulari aut pietatis instinctu, aut remordentis conscientiæ stimulo, decrevit prædium Ecclesiæ reddere Cenomanensi, quod ex ejus rebus Regum dono adeptus esset. Assensum Ludovici Pii petiit & impetravit: *Pavescens ultimum vocationis diem, timensque ne præfata villa aliquo cupiditatis suæ stimulo, vel aliquo ingenio, a jure Ecclesiæ alienata foret, &c.* Cui exemplo possent & alia attexi simillima.

Eo quoque jure pridem utebantur Episcopi & Abbates, suarum ut Ecclesiarum agros & fundos Laicis ipsimet darent, Beneficiario more; & ne facillius hæc ab illis concessa revocarentur, intercedebant Imperatores. Itaque qui donabant Episcopi ipsi, non facile poterant non confirmare dona persimilia Imperatorum, vel Regum; qui sua interesse putabant, curare, ut Ecclesia militem aleret Reipublicæ, ad communem utriusque incolumitatem (5): *Admonemus etiam Episcopos & Abbatrs, ut per præmia Beneficia hominibus suis nec auferant, nec donent. Quia multæ reclamationes & querelæ de hac causa ad nostras aures solent pervenire.*

Nec

(1) L. 3. c. 321.
(2) L. 7. Epist. 192.
(3) L. 1. c. 188.
(4) Baluz. Misce. t. 3. p. 32. 156, 171, 177.
(5) L. 6. c. 224.

Nec abnuo equidem, quin abstinuerint, si velis, Carolus Magnus & Ludovicus Pius a novis Commendis creandis, iisque militaribus copiis, quas Abbates laici Regios ad exercitus suos adgregassent: sperarintque cœlesti, quam terreno præsidio melius & stare Regna, & hostem debellari: certe tuendo terrestri Imperio committendum non esse, ut cœlestis regni janua occludatur (1): *Satius enim nobis est regnum non habere terrenum, quam æternum perdere. Plus vero me credo Deum posse per Sanctorum suorum merita adjuvare, quam omnem militiam sæcularem*. Sed non satis liquet revocatas ab illis Commendas omnes laicas, a Majoribus suis excitatas. Quin contrarium potius ex hactenus dictis elicitur.

Uberrime hoc argumentum pertractat Paschasius Radbertus Libro secundo de vita Valæ Abbatis Corbiensis, ubi & excandescit vehementer adversus Commendas laicas: fatetur a Ludovico Pio agitata fuisse consilia de iis abolendis: quod vero objectabatur non satis valide defensari posse Rempublicam, nisi aliquantum opis & adminiculi Ecclesia quoque conferret: respondet nihil ipsos posse Laicos usurpare, quasi suo jure; sed posse Episcopos ea illis impartiri subsidia, quæ ad Regni tutelam necessaria essent: *Si Respublica sine suffragio rerum Ecclesiasticarum subsistere non valet, quærendus est modus & ordo cum summa reverentia & religione Christianitatis; si quid vos vestrique ab Ecclesiis ob defensionem magis, quam ad rapinam accipere debeatis; ne cum maledictione & execratione Sanctorum Pontificum ita tenus præsumatur. Porro isti sancti Pontifices, si quid ad usus militiæ exhibendum est, sic exhibeant, &c.*

VIII. Multum operæ posuerat & laboris Agobardus Lugdunensis Archiepiscopus, ut Ministros Ludovici Pii impelleret ad illum interpellandum, urgendumque, quo ex hac perversitatum & calamitatum voragine Ecclesiam Regnumque subduceret. Cum enim canonicæ leges semel a Spiritu sancto dictatæ, orbisque terrarum reverentia consecratæ fuerint, & ipsorum summorum Principum consensione firmatæ: ambigi jam non posse, quin si qua illis aspergatur contumelia, illa in Deum ipsum redundet, & in Ecclesiam toto orbe diffusam (2): *Canones qui firmati sunt Spiritu Dei, consensu totius mundi, obedientia Principum, consonantia Scripturarum. Ex quo tempore acceptum & receptum est, non aliud esse agere quidquam adversus Canones, quam adversus Deum, & adversus ejus universalem Ecclesiam.*

Hinc porro ille philosophatur, sacrilegas illas usurpationes rerum Ecclesiæ a Laicis jam infestarum, nullo idoneo prætextu obumbrari posse publicarum necessitatum: nec enim futuras eas necessitates Deum nescire potuisse: & nihilo tamen minus has ejus nomine & auctoritate promulgari prohibitiones, & invalescere, ipsum voluisse. *Quamobrem istæ quas nunc homines prætendunt necessitates, & quarum causa se impune putant res sacras in usus communes vertere; licet tunc hominibus futuræ essent, Deo tamen præsentes erant: quodque Spiritu suo statuit Ecclesia, tenendum cunctis diebus, usque in finem sæculi voluit custodiri.*

IX. Vereor, ut solida æque ac pia sit hæc Agobardi argumentatio. Illa enim Dei præscientia eventum omnium futurorum omnino non prohibet, quin incurrentes subinde necessitates cogant Canones & leges quasque sanctissimas jure meritissimo relaxari. Fatetur certe mox Agobardus ipse, Ludovicum Pium non fuisse quidem ipsum harum Commendarum omnium auctorem & architectum; sed nec in ejus potestate fuisse, ut eas omnino aboleret: instandumque adeo tantummodo apud illum esse, ut pro virili sua contenderet nervos omnes ad earum extinctionem: *Sed quoniam quod de sacris rebus in laicales usus licite translatis dicimus, non fecit iste dominus Imperator, sed præcessores ejus, & propterea impossibile isti est omnia emendare, quæ antecedentes male usurpata dimiserunt; saltem admonentibus vobis cogitare dignetur periculum, quod licet vitare nequeat, tamen dum pensat, timet, &c.*

Ex his & ex consequentibus, quæ lubens circumcido, manifestum est: 1. Eo ævo ventilatam sæpius fuisse quæstionem illam, Ecquæ proclivior & expeditior esset ratio Ecclesiæ & Reipublicæ exsolvendæ tot ex illis vinculis, pravitatibus & ærumnis, quo eam bella civilia demersissent. 2. Non omnes Episcopos in ea fuisse sententia, ut essent, vel esse possent satis justæ causæ usurpationum & sacrilegiorum istiusmodi; aut dispensationis fucata specie dissimulari posse tam manifestam Canonum omnium violationem, 3. Lu-

(1) L. 7. c. 188.

(2) L. de Dispensat.

3. Ludovicum Pium consilia cœpisse in eam rem pia & fortia: sed omnibus pene convenisse, ne toto quidem tum Imperatoriæ potestatis & pietatis pondere posse flammas illas obrui, quas Majores ejus succendissent. Ne Agobardus quidem ab ea sententia discedebat; unde nec aliud extundi volebat a Ludovico, ut ne novas Commendas crearet ullas, antiquas Episcopis permitteret vel revocandas, si fas esset, vel confirmandas. Juvabit paulo etiam copiosius verba hic fecisse de re tanti momenti.

Anno 823. generalem habuit Conventum Ludovicus Pius apud Compendium, cui & Adelardus & Helisachar interfuere. Actum est de rebus Ecclesiæ, quas Laici involaverant; & res tandem eo rediit, ut juberent illi, quod jam invaserant, eo pie & religiose uti; reliquis non abstinere tantum, sed & tutelam ac defensionem impendere. Placuit ea Imperatori concordia, qui & Episcopos ac Comites ei subscribere jussit. Hæc Agobardus narrat eo libello, quem exaravit adversus has rerum sacrarum profanationes: ubi & mox destomachatur in eos Nobiles laicos, Provinciæ potissimum Narbonensis & Linguadokii, qui ne ei quidem Ecclesiæ indulgentiæ acquiescebant. En ipsa Agobardi verba, qui præsens aderat (1): *Sequenti anno cum adessent jussi in Compendio Palatio, & de his inter eos sermo haberetur, ad hunc modum post multa colloquia, in quantum ego intellexi, ratiocinia sunt perducta, ut primum quidem intellectibus omnium inculcarentur delicta de rebus illicite usis: post vero cum Dei timore in illis quas habent Laici cautiores effecti, etiam in his quæ remanserunt Ecclesiis fideliores atque clementiores existerent, ita ut & suis adhiberent pietatem, & Ecclesiis defensionem; fieretque compatienti concordia, remediabilis ac veniabilis offensio, qua comitante pietate de indulgentia quoque esset secura. Hanc rem cum dominus Imperator audiret atque perpenderet, volens eam ducere ad tranquillitatem pacis, quæ ad modicum turbata fuerat, fecit universi Episcopos & Comites in consensum & pacem. Ex hoc itaque putavi ego, quod eodem modo, quo dominus Imperator pensavit atque intellexit rationem, sopirique fecit dissensionem, omnes etiam Comites vel Honorati ejus intellexissent atque voluissent. Sed e contrario, ut audio, isti de quibus nobis sermo est, inchoatam discordiam magnificant, & de concordia in conspectu domini Imperatoris nihil se audisse vel intellexisse dicunt.* Initio ejus libelli declarat Agobardus, quinam essent illi Comites, qui ei concordiæ irascerentur, & Agobardo, ejus tum idoneo defensori, quod & prius auctor fuisset: *Significavit mihi dilectio tua, quod clari & honorati viri per Septimaniam & Provinciam consistentes, de me incessanter obtrectando loquantur. Quanquam nec ceteris parcant, dicentes movisse nos, ac præcipue me inauditam contentionem atque discordiam pro Ecclesiasticis rebus, &c.*

Jure miraremur Agobardum, tanto & tam puro æstuantem zelo pro rerum sacrarum religioso usu, ut vel ex hoc opusculo liquet: auctorem tamen & defensorem fuisse ejus concordiæ, quæ Laicis condonabat quæ hactenus usurpassent, dum sui ipsos puderet, pœniteret, & his pie uti satagerent, ceteris Ecclesiæ rebus non abstinerent tantum, sed & earum defensione prius facinus eluerent. Jure, inquam, miraremur paci & concordiæ esse astipulatum Agobardum, ex qua tantum detrimenti caperet Ecclesia, nisi alioqui constaret desperatissimum eum fuisse morbum, spem omnem conclamatam fuisse extorquendæ e Laicorum manibus tam opimæ prædæ; facilius condonari quæ in Canones commissa jam fiunt, quam quæ committenda: denique ea summi Juris remissione & humanitate, amicos evasisse, qui inimici fuerant: defensores, qui usurpatores: ita serviendum necessitati, & ea ipsa publica pace & confessione compensari damna præterita.

Vestigia premens Ludovici patris Lotharius Imperator, anno 824. (2) Capitulare edidit, quo edicebat, ut Ecclesiæ restituerentur quæ usurpata fuissent, obtenta quasi licentia Episcoporum (3). *De rebus Ecclesiarum injuste retentis, sub occasione quasi licentia accepta a Pontifice, volumus, ut a Legatis nostris in potestatem Pontificis & Romanæ Ecclesiæ celerius redigantur.* Quod idem Caput legitur in Legibus Longobardorum.

X. Observatum est a Jona Aurelianensi Episcopo, quod & a nobis supra insinuatum est, Laicos Proceres auctoritate propria invasisse Parochiales Ecclesias complures, cum decimis & oblationibus, quas dein-

[1] L. de Dispensat. rer. Eccles. [2] Baronius. [3] L. 11. T. 27.

deinde pro libitu suo, nunc in Laicos, nunc in Clericos, tanquam beneficia quædam sua effunderent (1): *Sunt plerique Potentes, qui obliti ordinis & ministerii sui, Basilicas possidentes, rebus tenues, fidelium vero largissimis decimis abundantes, contra fas suis aut Clericis aut Laicis beneficiario munere conferunt, ut de hujusmodi oblationibus & decimis sibi serviant. Quod quam sit extraordinarium, & religioni Christianæ incongruum, necnon & facientibus periculosum, qui animadvertit, intelligit.* Mox demonstrat eam esse propriam Episcoporum potestatem distribuendi & conferendi Parochias decimasque. Addit porro usque adeo aberrasse a veritatis luce, suisque cupiditatibus excæcatos fuisse hos rerum sacrarum compilatores, ut eas jure a se possideri contenderent, donec Ludovicus Pius has pestes exterminavit: *Hoc genus avaritiæ in tantum quosdam obligaverat Laicos, ut hoc se juste & rationabiliter, immo inculpabiliter sectare putarent, donec gloriosus orthodoxus domnus Ludovicus Imperator, inter cetera pietatis suæ beneficia, quæ sanctæ contulit Ecclesiæ, ab hoc quoque eam immunem effecerit.*

Capitulare Pipini ad Castrum Vernum anno 755. fidem facit Laicos ipsos vi allata invasisse ea Cœnobia, ubi Regularis obsoleverat disciplina (2): *Si Abbas sic remissus vel negligens inveniatur, ut in manus Laicorum ipsum Monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, &c.* Ex eodem tamen ipso Capitulari liquet, Pipinum ipsum divisisse proventus quarundam Abbatiarum in Monachos & milites, sive Regales ea essent, sive Episcopales: *Hoc quod Monasteriis dimittebatis, unde vivere potuissent.* Idem habet de Episcopatibus Capitulare Metense anni 757. *Qui res Ecclesiasticas Episcopii vel Monasterii tenent per verbum domini Regis.*

Nec a verisimilitudine diffidet Xenodochia quoque a Laicis invasa fuisse, cum eos jussit Carolus Magnus edito Capitulari anno 793. vel pauperibus prisco more alimenta suppeditare, vel Xenodochia Episcopis resignare (3): *Ut quicunque Xenodochia habent, si ita pauperes pascere voluerint, & consilium facere, quomodo ab antea fuit, habeant ipsa Xenodochia & regant ordinabiliter. Et si hoc facere noluerint, ipsa dimittant, &c.* Capite proximo ostenditur, Baptismales quoque Ecclesias invasisse eosdem Laicos, quos & ipse Imperator damnat (4): *De Ecclesiis Baptismalibus, ut nullatenus eas Laici tenere debeant.* Edicitur mox quidem, ut Cœnobia et Xenodochia Regiæ fundationis (5), *Ut Regalia sint*, dari non possint nisi per Reges: *Per beneficium domini Regis habeat:* at non ibi expresse dicitur de donis agi in Laicos collatis.

In Capitulari anni 801. agitur de Laicis, qui Beneficia Ecclesiæ obtinent, sed dono Regum ea obtinere non dicuntur. Obiter monebo eo Capitulari *Commenda* vocem usurpari pro Ecclesiasticis Beneficiis, quæ Laici obtinerent (6): *Ceteri libere homines, qui vel Commendationem, vel Beneficium Ecclesiasticum habent.* Quæ inde manabat vox, quod Beneficiarius se ei devoveret et manciparet quodammodo, a quo Beneficium impetraret (7): *Si Beneficium aliquod quispiam ab eo, cui se commendavit, fuerit consecutus.* Ab hoc diverticulo in viam redeo. Fatetur Ludovicus Pius in Capitulari anni 823. dono suo Laicos Monasteria obtinere (8). *Abbatibus quoque & Laicis specialiter jubemus, ut in Monasteriis quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio obediant.*

Hinc porro clarescit privatos complures in Ecclesias, earumque prædia invasisse, quæ non mediocri ex parte restitui curarint Carolus Magnus et Ludovicus Pius: sive excussis suo Beneficio iis, qui decimas nonasque non exsolverent, nec reparandas curarent Ecclesias, ut ex multis patet Capitularibus (9): sive mortali hac vita excedentibus Beneficiariis, ut probatur exemplo Maurini Episcopi Altisiodorensis, qui a Carolo Magno id pervicit, quod jure ipso præstitutum erat. Jure enim ipso Commendæ Commendatarii obitu extinguebantur. Si Principes hi autem agros Ecclesiæ quandoque et Ecclesias commendarent, ne Synodi quidem Episcopales superius laudatæ id tacuerunt, ad eas quandoque angustias Rempublicam coarctari, ut non aliter salus ejus dignitasque constare, aut recuperari posset (10).

CA-

(1) De Instit. laic. l. 2. c. 19.
(2) Cap. Bal. T. 1. pag. 172. 174.
(3) Cap. 1. 2. (4) Cap. 6.
(5) Cap. 42. (6) Cap. 20.
(7) Cap. anni 813. c. 16.
(8) Can. 8.
(9) Cap. Bal. L. 5. c. 276. 277. 353.
(10) Le Cointe Anno 800. n. 24.

CAPUT XVII. *P.3.l.2.c.47.*

De Commendis Laicorum sub Carolo Calvo & reliquis Regibus Carolinis.

I. Concilium ad Theodonis villam graviter expostulat apud Carolum Calvum de his Commendis.

II. Quæ in hoc Concilio prolata sint temperamenta, ut & Regni necessitatibus consultum esset? Secernuntur Cœnobia Monachorum & Monialium a Cœnobiis Canonicorum & Canonicarum.

III. Easdem querelas ingeminant Synodi Meldensis, & Suessionensis.

IV. Concilium Valentinum III. minas cœlestis iræ intentat.

V. Quid senserit Conventus Carisiacensis, de initiis, progressu, & periculis harum Commendarum?

VI. Querimonia rursus Concilii Tullensis ad Saponarias, & Nicolai I. Papæ.

VII. Hadrianus II. Papa Theutbergam Reginam Abbatiis donari curat.

VIII. Origines & progressiones harum Commendarum ex Flodoardo.

IX. Episcopatus Laicis commendati a Chorepiscopis administrabantur.

X. Tuitione regia muniebantur & custodia Ecclesiæ omnes, & Abbatiæ vacantes.

XI. Laicis commendata minuscula Beneficia, perinde ut majora.

XII. Caroli Calvi successores nihilo abstinentiores fuere rerum sacrarum.

I. Ea inter filios Ludovici Pii conflagravere bella, quibus Ecclesia in easdem rursus, e quibus nondum prorsus emerserat, demergeretur calamitates. Ex Concilio ad Theodonis villam habito anno 844. manifeste patet, Carolum Calvum jam tum cœpisse Laicis rursum commendare Abbatias, etiam Puellarum, qua de causa gravissimas Synodus fudit querelas (1). *Sacrum Monasticum ordinem & quædam etiam loca specialius venerabilia, contra omnem auctoritatem & rationem, & Patrum vestrorum, seu Regum præcedentium consuetudinem, laicorum curæ & potestati, in maximo vestro periculo & illorum perditione, & Dei ac Sanctorum non modica ad irascendum provocatione, vos commisisse dolemus.* Non fallebat hujus Concilii Patres, in dandis his commendis Carolum Calvum exempla Majorum suorum sectatum esse; sed ad ea pertinebant Cœnobia hæ querimoniæ, quæ commendata unquam hactenus fuissent, vel quorum Commendæ essent extinctæ, vel quæ iis donata essent Imperatoriis privilegiis ad eligendos Abbates, quibus Commendatarii arcerentur. Ita a vero non abhorrebat, *contra præcedentium Regum consuetudinem* fecisse Carolum.

II. Cessit his monitis & querelis Carolus, spopónditque Congregationes Monasticas Abbatibus Regularibus restitutum iri. Ac vicissim Synodus, ut Principi aliquid gratificaretur, id indulsit, ut si difficillima incurrent tempora, laicis permitterentur Cœnobia Canonicorum & Canonicarum, commendata Episcopis spiritalis regiminis providentia, adeoque & temporalis, Episcopo & Abbati cuipiam vicino. Quæ Cœnobiorum distinctio satis aperte declaratur hoc ejusdem Synodi Canone (2): *Quia perspeximus vestram potestatem & sacerdotalis consilii auctoritatem, quædam ad præsens extasse non valere corrigere, &c. Ideo de Canonicorum Monasteriis & sanctimonialium, quæ sub eadem forma vivere dicuntur, consideravimus, sicut Paulus Apostolus dicit, secundum indulgentiam, non secundum imperium, ut si propter imminentem Reipublicæ necessitatem, laicis interim committuntur, Episcopi providentia, adjuncto sibi Abbate, studeatur, qualiter restauratio locorum & custodia officii ac religionis, atque subsidium temporalis necessitatis adhibeatur.* Ita de Monasteriis Canonicis Ordinis utriusque sexus. Jam de Cœnobiis Monachorum & Monialium, quæ illis restituenda essent, qui religionem Monasticam professi essent: *Per loca etiam Monastica ejusdem ordinis provisores, necesse erit disponere, cum vestra auctoritas eos qui vices Christi secundum regulam divinitus dictatam in Monasteriis agant, studuerit ordinare.* Ea Regula cœlesti inspirata afflatu, Regula est B. Benedicti. Hi vero Christi Vicarii, Regulares utique sunt Abbates.

III. Novis rursum querelis eundem Regem interpellavit Meldensis Synodus anni 845. de iis Cœnobiis, quæ privati quidam suis in prædiis extruxissent, dotassent, Regiæque commisissent tuitioni, ne nepotum, hære-

(1) Can. 3.

(2) Can. 5.

hæredumque suorum cupiditati prædæque paterent, et quæ deinde Reges ipsi Aulicis laicisque aliis, tanquam res aliquas regii fisci donassent (1): *Monasteria quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores Reges causa defensionis & mandeburdii susceperunt, ut libera libertate, remota spe hereditaria de illorum propinquitate ibidem Religio observaretur: & nunc in allodium sunt data.* Actum est et de prædiis Beneficiorum, quæ detruncassent Reges et Imperatores, et in suæ veluti feuda Coronæ convertissent: *Res Ecclesiasticas in allodium ipse, aut pater suis donavit.*

Capellis Regiis minime omnium abstentum fuerat; laicis illæ permissæ fuerant Proceribus, qui earum decimas lege divina alendis pauperibus dicatas, saginandis canibus & prostibulis impendebant (2): *Si autem laici Capellas habuerint, a ratione & auctoritate alienum habetur, ut ipsi decimas accipiant, & inde canes, aut geniciarias suas pascant.*

Causæ certe tres istæ querelarum justissimæ, abunde prodebant, quam steriles & fluxæ fuissent Caroli Calvi priores pollicitationes. Concilio demum Suessionensi II. anno 853. cum obtunderentur Patres eorum importunis vocibus, qui subinde necessitates Regni causabantur, flagitatum est, ut ii saltem laici, qui fundos Ecclesiæ retinerent, Decimas & Nonas persolverent, ex præstituta olim lege (3): *Ut ex possessionibus quæ Ecclesiastica certis indiciis comprobantur, nec plene propter varias necessitates possunt restitui, saltem Nonæ & Decimæ tribuantur.* Inculcatæ denuo hic fuere Meldensis Concilii querimoniæ. Aderat Rex, qui decimis nonisque concessis, Missos suos ablegavit, ut Monasteria describerent, Capellas, minores Ecclesias, fundosque sacros laicis datos, ut de his postea communis cum Episcopis deliberatio institueretur (4): *De Monasteriis, & Capellis, & Abbatiolis, & Casis Dei in Beneficium datis.* Verum non alio fere hæc collimabant omnia, quam ut Ecclesiæ & Ministris ejus permitteretur & præcerperetur, quo se sustentarent: nequaquam vero, ut laici fundis Ecclesiæ & Ecclesiis ipsis penitus ejicerentur.

IV. Non iis se continuit angustiis Concilii III. Valentini zelus flagrantior ann. 855. Præcepit enim Concilium ab Episcopis diro innodari anathemate usurpatores hos omnes rerum Ecclesiæ, quantumvis Regum Brevia & Imperatorum Rescripta, ac dona ostentarent: nec relaxari ea vincula, donec venissent ipsi ad Principem, eumque de jure &, libertate Ecclesiæ commonefecissent (5): *Quod etsi prætenderit hujusmodi sibi indulta & concessa ab Augustissimis dominis nostris, nec sic a sententia Episcopi sit liber. Multi enim probantur in similibus mentiri. Donec rector ipsarum Ecclesiasticarum rerum ad clementes aures Principis causam tam male facti cum precibus Ecclesiæ deferat, ut ejus judicio & moderatione res unde agitur, deliberetur, & is qui caritate fuerit privatus Ecclesiæ, tunc si dignus est, absolvatur.* Qua clausula apparet, Concilii Præsules totum commisisse tandem Principis voluntati, & officio se satis fungi suo existimasse, si modo conscientiam ejus onerassent.

V. Nihil porro in hanc rem vel vehementius, vel reconditioris doctrinæ, quam quod scripsere Provinciarum Remensis & Rothomagensis Episcopi ad Ludovicum Germaniæ Regem in Conventu Carisiaco, cum adventaret ille in regnum Caroli Calvi, fucata & simulata voluntate ejus emendandi. Scripsere autem Præsules ad Ludovicum, a Carolo primum Martello profanatos Ecclesiæ fundos & laicis datos; B. Eucherio Aurelianensi Episcopo cœlesti ostento declaratum esse, eum illa de causa æternis ignibus addictum fuisse: per litteras ab Eucherio certiorem factum ea de re fuisse tum Bonifacium, tum Fulradum Abbatem sancti Dionysii & Archicapellanum Regis Pipini: ab his retectum Martelli tumulum, intusque nigerrimum inventum fuisse, e quo & draco teterrimus tum eruperit. Testatum fecere hi Præsules visos a se fuisse auditosque rei hujus gestæ testes oculatos. Hinc Pipinum Regem Concilio Liptinensi restituisse rerum Ecclesiæ quidquid recuperari tum potuisset; cumque nequisset rebus suis omnibus Ecclesiam redintegrare propter cruentissima Gaiffarii Aquitaniæ Principis bella, precaria ipsum flagitasse a reliquis Episcopis, ea conditione, ut Nonæ & Decimæ solverentur ad fabricarum reparationes,

(1) Conc. Vern. Ann. 845. Can 12. Conc. Beluac. Can. 3. Conc. Mel. Can. 41. 42.
(2) Can. 75. (3) Can. 9. (4) Ibid.
(5) Can. 8. 10. Consult. Episc. ad Ludovic. II. Imp. Anno 85. c. 11.

ne, & denarios duodecim ex unaquaque familia, ad Ecclesiæ relevandas necessitates (1): *Pipinus quantumcunque de rebus Ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiis reddere procuravit. Et quoniam omnes res Ecclesiis a quibus ablatæ erant, restituere, propter concertationem quam cum Guaiffario Aquitanorum Principe habebat, non prævaluit, precarias fieri ab Episcopis exinde petiit, & Nonas ac Decimas ad restaurationes tectorum; & de unaquaque casata XII. denarios, ad Ecclesiam, unde res erant beneficiatæ, sicut in libro Capitulorum Regum habetur, dari constituit, usque dum ipsæ res ad Ecclesiam revenirent.* Additur ibidem a Carolo Magno & Ludovico Pio proscriptas fuisse eas usurpationes, eisque posteros interdictos: Nec tamen his deterritum Carolum Cœnobia aliqua utriusque Ordinis, Monastici et Canonici, utriusque sexus laicis commendasse, (2) vel ea imprudentia, quam ætas excusaret, vel Aulicorum et assentatorum obreptione, vel denique eorum perculsum terrore, qui si repulsam paterentur, ad hostium castra se delcituros minitabantur: *Partim juventute, partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & minarum necessitate quia dicebant petitores, nisi eis illa loca sacra donaret, ab eo deficerent.* Postea vero eundem Carolum pungentibus conscientiæ stimulis, paternis urgentibus Episcoporum monitis, ipsamet incitante Apostolica Sede, cœpisse emendare quod a se peccatum fuerat; et summa diligentia nec sine crebro gemitu perquisisse, qui posset, in re tanti ad suam, tanti ad Ecclesiæ salutem et dignitatem momenti, officio suo satisfacere: *Nam idem frater vester & divina inspiratione, & sacerdotali redargutione, & etiam Apostolica Sede commonitus, ab aliqua parte quæ perpere egit, correxerat; quæ autem adhuc incorrecta erant, quomodo emendare posset, gemebundus quærebat.* Ludovico denique significabant Episcopi, si venisset publicæ disciplinæ malis medicaturus, ejus esse ea perficere, quæ frater occœpisset.

VI. Anno statim proximo nempe 859. Concilium Tullense *ad Saponarias* eadem rursum Carolo inculcavit (3), Omnibus ut religiosis Conventibus sui Ordinis duces & Abbates essent, & ne amplius laicis sacri agri proventusque prodigerentur: eorum vero qui jam illis concessi essent, quinta saltem pars Ecclesiæ solveretur: hoc est, Decimæ & Nonæ: *Nonæ & Decimæ saltem Ecclesiis ministrentur, &c. quinta pars ministris jure offeratur.* (4) Scripsit & Nicolaus Papa ad Adonem Epistolas eo aspersas igne zeloque, quo totus fervebat, ut intorqueret iis omnibus anathema, qui res Ecclesiæ retinerent: si dona vero ea essent Regum, Reges ipsos gravissime objurgaret (5): *Quod si Principis inordinata fuerit largitio, ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus.* Idem ipse Pontifex & nonnulli Galliarum Episcopi in privilegiis iis, quibus Cœnobia Corbiense & Solenniacum ornavere, amarissime conquesti sunt de horribili illa et detestanda perversitate, qua in Aulicos et milites profunduntur ea, quæ fidelium pietas Deo obtulit, ad religionis cultum, ad pauperum et sacrorum Ministrorum alimenta.

VII. Ubi vero Hadrianus II. Papa, ut jam diximus, non permisit tantum, sed præcepit etiam Lothario Regi, ut promissis Abbatiis Theutbergam Reginam donaret, ad ejus sustentationem (6): cave ne eam tu vel consilii levitatem, aut Canonum injuriam interpreteris. Oculis ille fide et caritate illuminatis Reginam innoxiam et diutina persecutione fatigatam spectabat, ut tutela et ope Ecclesiæ cum primis refovendam (7). Effundunt enim in Ecclesiam quædam donorum & Beneficiorum flumina Christiani Principes: quocirca & æquissimum est, ut suæ ipsa vicissim pietatis in eos refundat testimonia, ubi qui homines sunt, humanis etiam tentationibus & procellis exagitantur. Nec ad alios trahi jure unquam potest, quod indulgentius procliviusque Ecclesia in summos Principes contulit (8): cum eo illa Deum sequatur ducem, qui illos in fastigio quodam summo supra ceteros homines collocavit.

VIII. Adnotata sunt a Flodoardo initia Commendarum Laicorum, ubi Carolus Martellus Remensem Archiepiscopatum Clerico tonsurato Miloni commendavit, sed qui Militem tunc agebat se, non Clericum (9). *Cuidam Miloni sola tonsura Clerico; qui secum*

(1) Ann. 858. Conc. Gallic. Tom. 3. pag. 122. &c.
(2) L. 5. c. 3. (3) Can. 11. 12. 13. (4) Ann. 862.
(5) Conc. Gall. T. 3. p. 187. 218. 219. 301. 302. (6) Conc. Gall. T. 3. p. 372.
(7) Ibidem. p. 372. (8) Edictum Pistense Ann. 864. c. 5. (9) L. 2. c. 12.

secum processerat ad bellum, dedit hoc Episcopium. Viderit Lector, an is fuerit scelestissimæ audaciæ gradus, ut & laicis aliquando Episcopales donarentur Ecclesiæ, quæ donatæ fuissent Clericis, nulla Clericatus insignia, & totam laicorum vitam præ se ferentibus. Idem mox enim Martellus alios Episcopatus laicis concessit, si qua fides eidem Flodoardo, a quo & tota illa narratio de Martelli damnatione contexitur verbis pene ipsis Concilii Carisiaci, cui præfuerat Hincmarus. In Annalibus quoque Bertinianis perhibetur (1) Carolus Calvus Hugoni Clerico concessisse Comitatum Andegavensem, cum pluribus Abbatiis, quo sibi adversus Normannos bellanti armato milite suppetias ferret. Ex ipso Flodoardo (2), ne Hincmarus quidem Remensi Metropoli donatus est a Carolo Calvo, nisi postquam illum puduit pœnituitque tandiu viduatam illam retinuisse Ecclesiam, ut ejus proventibus Militem & exercitum aleret. Audi ipsiusmet Caroli Regis verba (3): *Res ex Episcopatu Remensi, quas magna necessitate, & per omnia inviti, dum a Pastore sedes illa sancta vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde quoddam temporale solatium a nostro haberent servitio, commendavimus.* Agit Hincmarus de ea Archiepiscopatus Remensis in milites divisione: *Quomodo tres fratres Reges, Lotharius, Ludovicus & Carolus, regnum post patris sui obitum diviserunt, Episcopium Remense, quod tenebat Fulco Presbyter, Carolus inter homines suos divisit.*

IX. Meliore jam loco res esse incipiebant, cum Episcopatus vacare dicebatur, ubi illum soli insidebant Laici. Dum porro vacarent ad eum modum Episcopales Ecclesiæ, a Chorepiscopis administrabantur. Idque in causa fuit forsan, ut toto ævo Caroli Magni toties & damnarentur Chorepiscopi, & revocarentur. Permagni intererat Episcoporum, eum extingui ordinem, quo Principes abuterentur, ut nulli, aut rari essent Episcopi. Principes vero ipsi in Chorepiscopos toti propendebant, qui Episcopatus obirent munia, proventibus abstinerent. Ita de his Hincmarus in Epistola ad Leonem Papam (4): *Et quod terrena potestas hac materie sæpe offenderet, ut, videlicet Episcopo quolibet defuncto, per Chorepiscopum solis Pontificibus debitum ministerium perageretur, & res ac facultates Ecclesiæ sæcularium usibus expenderentur.*

X. Nec abludit a vero, eo quoque invitatos esse Reges, ut vacante sede fundos proventusque Ecclesiarum tutelæ & custodiæ suæ vindicarent. Is enim antiquissimus fuerat Ecclesiæ ipsius etiam Gallicanæ usus, dum tota Clodovæi regnavit prosapia, ut vacantis Ecclesiæ Clerus succederet in temporalem Episcopatus peræque, atque in spiritalem administrationem. Cum necdum res Ecclesiæ inter Episcopum & Clerum divisæ fuissent, ubi vita abierat Episcopus, tum Clerus solus adgubernabat, quæ superstite Episcopo una cum eo gubernaverat. Ejus divisionis exordia in tempora incidere regnantis Caroli Magni stirpis. Crebriora saltem tum fuere exempla. Postquam divisæ res fuere Cleri & Episcopi, tunc vacante Episcopali sede, agri & reditus Episcopales a Regibus tuendi, & successoribus custodiendi occupati sunt.

An vacante sede & urgentibus Regni necessitatibus, decerpta sint inde aliqua ad alendos milites, facile conjicitur ex supradictis. Sed de regia hac vacantium Ecclesiarum custodia, sive Episcopalium, sive Abbatialium, ad hoc etiam potissimum necessaria, ne Laicis & Clericis minoribus Ecclesiasticæ res prædæ essent, uberius suo loco dicetur.

XI. Quod ad minora attinet feuda, ex operibus Hincmari liquet (5), Novelliacum Ecclesiæ Remensis fundum, continuata largitione Caroli Magni, Ludovici Pii & Caroli Calvi, Laicis donatum fuisse; donec tandem aliquando cessit Carolus Calvus Canonum auctoritati, & rationibus precibusque Hincmari, ut Ecclesiæ restitueretur. Cum per ejus absentiam rursus eum Ludovicus Balbus Laicis reddidisset; ut primum rediit Calvus, iterum illum ad Ecclesiæ ditionem revocavit.

Ab uno hoc exemplo innumera alia conjici possunt. In tam effræni illorum temporum licentia, & Episcopatus Laicis permittebantur. Adde cum Episcopi ipsi persæpe fundos Ecclesiæ Laicis in Beneficium, hoc est, in feudum darent, ut nomine Ecclesiæ militarent Principi, & eo onere Ecclesiam relevarent (6): si qui eorum minus stre-

(1) Annal. Bertin. pag. 227.
(2) Flodoard. L. 3. c. 4.
(3) Baron. ann. 843. n. 9.
(4) Ibid. c. 10.
(5) De Novell. Hincmar. Tom. 2, pag. 832.
(6) Ibid. pag. 324.

strenue officio fungi Episcopo viderentur, eos ab eo exui potuisse Beneficio concesso: qua de re frequentes apud aures Principis querelæ perstrepebant, anctore Hincmaro, qui illas querelas sedare, & ab Episcopis studuit propulsare.

Quantas Carolus Calvus Ecclesiæ terras in Laicos spargeret, facile intelliges ex citatis hic ad marginem Epistolis Lupi Ferrariensis (1), qui fidenter pronunciar, ex quo Ecclesias ita expilasset Carolus, jam tum innumerabiles in eum exundasse ærumnas, & in eos omnes, quos & donis & flagitiis iisdem implicuisset; ex quo compertum esset, plus detrimenti semper in Regnum invehi quam in Ecclesiam, iis ipsius consiliis & machinamentis, quibus deprimenda & expilanda Ecclesia Regno se consulere posse sperabant: *Si sæcularibus, quibus res Ecclesiasticas impartitus est, enumeret quæ se ipsum & illos post consecuta sint incommoda*, *&c.* Leges, si vacat, in Capitularibus, quantam emunxerit Carolus hic pecuniam ab Episcopis Abbatibus, & a Laicis Abbatibus, ut Normannos quos ferro non potuerat, auro summoveret (2).

XII. Nec in hoc negotio Carolo patre religiosior fuit Ludovicus Balbus, cum ab Hincmaro dedocendus fuerit detestabilem illam doctrinam, qua nequissimi illum imbuerant adulatores; summam penes eum esse rerum Ecclesiæ potestatem, easque ab ipso posse pro arbitrio suo dispensari: *Sunt qui dicunt, ut audivi, quia res Ecclesiasticæ Episcoporum in vestra sint potestate, ut cuicunque volueritis, ea donetis*. Contra Hincmarus insurgit (3), & ex Scripturis, Canonicisque, & naturæ ipsius legibus demonstrat, hostias a fidelibus Deo oblatas, pretia peccatorum, patrimonium Christi & pauperum, nequaquam in ejus potestate sic esse, ut pro arbitrio ea vel dispensaret, vel dissiparet in Laicos; idque invictissime evinci ex illis posse sacramentis, quibus se inter ipsa inaugurationis suæ solemnia obligasset.

Detonuit Concilium Troslejanum (4) anni 909. sub Carolo Simplici, in eos Abbates laicos, qui in eas Congregationes sacras, quarum res temporales invasissent, spiritalem etiam jurisdictionem omnem explicabant. *Auditu lugubre, dictu nefas, quando contra omnem Christianæ religionis auctoritatem & consuetudinem, in Monasteriis Regularibus Laici in medio Sacerdotum & ceterorum Religiosorum, ut domini ac magistri residentes, velut Abbates, de illorum vita & conversatione ac regula sibi penitus ignota, perverso ordine dijudicant.*

Cum autem procacissimus mortalium Comes Heribertus a Rodulpho Rege Remensem impetrasset Metropolin, donec illi repræsentasset Clericum ei administrandæ Ecclesiæ idoneum, non tantum prædia ejus omnia Laicis amicisque suis distribuit, sed & sedit ipse in Episcopali sede cum conjuge sua per annos amplius sex (5). *Sicque per annos sex, & eo amplius idem Episcopium suo dominio vindicavit, pro libitu suo proprio illud tractans, & in sede Præsulis residens, tam ipse, quam conjux sua*, *&c.* Quin & ipse idem Rodulphus Rex, non contentus Adelaidem sororem suam Cœnobio donasse in Episcopatu Lausanensi sito, concessit etiam, ut ante obitum suum cui vellet hæredum illud transcriberet. Vetustissima, eoque pene immedicabilia erant hæc mala, tantoque magis execranda.

CAPUT XVIII. *P.* 3. *l.* 2. *c.* 48.

De Commendis Laicorum extra Gallias per eadem media sæcula.

I. Commendæ militares in Germania. Facinus memorabile Otthonis I. Imperatoris.

II. In Italia eadem rerum Ecclesiæ dissipatio.

III. Multo magis in Oriente, ubi eam perversitatem Concilia detestantur.

IV. Bona Ecclesiarum ab infidelibus dirutarum, velut sacrum quoddam depositum, laici fideles summa fide servabant.

V. Variæ Constitutiones Patriarcharum Græcorum, ad eandem humanitatem temperatæ, atque in Occidente.

I. HUjus mali contagio, quæ Gallias primum afflaverat, in omnem Occidentem non multo post manavit. Concilium Moguntinum anno 888. sub Rege Ar-

(1) Ep. 11. 42. 44. 71.
(2) Du Chesne Tom. 2. p. 460.
(3) Hincmar. T. 2. pag. 196.
(4) Can. 3.
(5) Flodoard. L. 4. c. 35.

Arnulpho constituit (1), ut Abbates laici Præpositos instituerent Regulares, & Censores morum, in disciplinis Monasticis exercitatos: *De Monasteriis quæ Laicis Beneficii jure donata sunt*. Perstrinxit Ottho Frisingensis Episcopus Arnulphum Bavariæ Ducem, qui Cœnobiorum agros in milites suos distribuerat (2): *Ecclesias & Monasteria Bajoariæ crudeliter destruxit, & possessiones earum militibus distribuit*. Serpsit hæc immanitas usque ad Imperium Otthonis I. (3) cujus pietatem illustri facinore hoc insignitam Luitprandus litteris consignavit. Cum in Abbatia circumvallatus pene esset numerosissimo hostium exercitu, jamque suus ipsius ab eo miles deflueret, eam arripuit ansam peropportunam petendæ ab eo Abbatiæ Laureshamensis valde opulentæ Comes quidam, qui frequentes militum cohortes ejus exercitui addiderat. Sensit Imperator minas magis quam preces eas esse, & Christiana magnanimitate incensus, respondit, Æquius, & sibi carius esse Deo obsequi, quam hominibus; vere sancta dari canibus, cum Cœnobia Laicis commendantur: non tantum annui non debere rem tam insolenter petitam; sed nihil ei annuendum unquam, qui vel semel sic petiisset: iret & desertorum numerum augeret: quo citius, eo melius (4): *Obedire magis oportet Deo, quam hominibus. Quis enim sanum sapiens ignorat, te hæc non humilitate petitionis, sed comminationis auctoritate dixisse? Scriptum est enim, nolite sanctum dare canibus. Sanctum dare me canibus censeo, si Monasteriorum prædia, quæ a religiosis viris Deo sunt militantibus tradita, tulero, & sæculo militantibus dedero. Tibi vero tam procaciter injusta petenti sub testimonio totius populi, nec hoc, nec aliud unquam te a me accepturum esse testificor. Si sibi cordi est cum ceteris infidelibus avolare, quanto citius tanto melius*. Et suæ pudore ac pœnitentia culpæ, & Imperatoris animi magnitudine perculsus Comes, ad ejus se pedes abjecit, hostium cruore dedecus suum abstersit ipse quidem; Otthonis autem multo præclarior fuit ea de uno Comite, quam de tot hostibus victoria.

II. Ut in Germania, ita & in Italia perdiu rerum potita est Caroli Magni Imperatoria progenies, & peræque in utraque interim Ecclesiastica Galliarum disciplina radices egit. Jam supra narravit Ratherius, ut Veronensi Episcopatu a Rege Italiæ donatus fuerit, preces & auctoritatem suam interponente Joanne Papa XII. sed ea conditione addita, pro temporum illorum importunitate, ut permodica redituum Episcopalium portione contentus esset, nec plura unquam vel a Rege, vel a Regiis filiis speraret exprimi posse (5): *Misit in pitaciolo certam quantitatem stipendii, quod tenerem de rebus Ecclesiæ, de ceteris exigens jusjurandum, ut diebus illius filiique sui amplius non requirerem. Ego intelligens quanta absurditas hoc consequeretur, non consensi*.

III. In Italia certe apparet hanc rapinarum licentiam minus late, minus alte irradicari potuisse, ubi Sedes Apostolica propius advigilat, & ad libertatis Ecclesiasticæ tuitionem potentius dominatur. Diximus jam a Joanne VIII. Papa in Concilio primum Romano, mox & in Tricassino damnatas fuisse Commendas omnes, prohibitumque ne quis ejusmodi petitionibus, vel Papæ, vel Episcoporum auribus obstreperet. Quo subinnui videtur, a Pontificibus etiam Romanis concessas aliquando fuisse, & non multo post ejus rei eos pœnituisse.

Vastavit & Orientem hæc lues. In Concilio Generali VII. intentata est depositionis sententia iis vel Episcopis, vel Abbatibus, qui fundos Ecclesiæ Principibus terrenis donarent, aut donandos permitterent, cum non aliis earum proventus elargiri possint, quam pauperibus, & tanquam pauperibus. Utcunque sterilescat ager Ecclesiæ, vetat hæc Synodus in favorem Principis illum alienari, vel inani Emphyteuseos obtentu (6): *Quisquis Episcopus inventus fuerit, vel Abbas de fundis Episcopii vel Monasterii transferre quidquam ad Principum manus, vel etiam alii personæ conferre, irrita sit alienatio, secundum Canonem Apostolorum, &c.* Si qui vero jam laici Episcopales Ecclesias & domos, vel Cœnobia invasissent, illis ab hac Synodo dirum illiditur anathema, nisi quampropere his conscientias domosque suas furtis & sacrilegiis exonerent (7): *Quoniam subreptæ sunt a quibusdam viris quædam venerabiles domus, tam Episcopia, quam Monasteria, & facta sunt communia diver-*

(1) Can. 25. (2) Baron. ann. 832. n. 11. (3) Ann. 939.
(4) Luitpr. l. 4. c. 15. (5) Spicil. T. 2. p. 247. (6) Can. 12. (7) Can. 13.

diversoria, *&c.* In Concilio VIII. Generali prohibita etiam est (1) alienatio fundorum Ecclesiæ, Emphyteuseos prætextu palliata; sicut & ibidem vetitum est, ne Clerici temere & inconsiderate revocarent jam concessas Emphyteuses rerum Ecclesiæ.

Locupletissimus testis affirmat Balsamon Constantinopoli in Ecclesia sanctorum Quadraginta Martyrum, in Templo Beatæ Virginis, & in pluribus aliis, a Laicis obtenta fuisse Beneficia Ecclesiastica, quinimmo & Cœnobia (2). *Et in aliis divinis templis habent Laici, & complura Monasteria, & Clericorum Officia.* Prohibuerat Trullanum Concilium innovato Canone XXIV. Concilii Chalcedonensis, ne vel Monasteria, vel quæ demum cunque Deo semel initiata fuissent, profanari, & Laicis committi possent. Jam tum ergo ea lues cœperat Orientem depascere. Sed irrupit in Ecclesias hujusmodi profanationum quidam veluti torrens, cum sacrarum hostes Imaginum Episcopis & Monachis orthodoxis bellum indixere. Ecclesiis illis Episcopalibus & Cœnobiis orthodoxos ejecere, & illa mox ipsi insedere: cui malo procurando destinabantur Canones supra laudati Synodi VII. (3) *Propter inimicorum Imaginum insaniam, multi orthodoxi ex suis Episcopatibus & Monasteriis fugientes, montes occuparunt. Occupatæ sunt ergo sacrosanctæ ædes a quibusdam.* Hæc Balsamon. Commemorat autem Cedrenus (4), ut Theophilus Imperator adversus sacras Imagines decertans, proscriptis Monachis omnibus e civitatibus, Monasteria sæcularibus donarit.

Eadem propemodum ipsa hæc erant tempora, quibus illa pestis Gallias depopulabatur: sed causa longe dissimilis. Erat tamen & aliqua in eo similitudinis umbra, quod in Gallia quoque cum civilium bellorum flammæ multos & Episcopos consumpsissent, & Abbates, eorum Ecclesias, & Cœnobia laici invasere.

IV. Hinc illud scitissime a Balsamone infertur, non aliter æstimandum esse de Ecclesiis, & earum prædiis, quæ in Infidelium potestatem cum tota regione venerunt. Qui enim sibi residui fideles laici eas retinent, quanquam non ipsi Clericos expulerint, & quamvis diuturna nitantur possessione, eas tamen Episcopis & Abbatibus, qui titulo eo gaudent, religiosissime restituere tenentur (5): *Nota hæc propter Metropolitanos Orientales, qui proprios Episcopatus & Monasteria, a laicis qui ea detinent, revocant, &c.*

V. Permirum autem illud est, quod cum Patriarcha Constantinopolitanus Sisinius convenienter Canonicis institutis damnasset, revocassetque donationes omnes Monasteriorum, quæ a Patriarchis concessæ fuissent laicis: Sergius Patriarcha Constitutione Synodali prorsus contraria, quamque ab Imperatore ipso subscribi expressit, Constitutionem Sisinii resciderit, declaraveritque non omnes Cœnobiorum Laicis donatorum concessiones Canonibus refragari, (6) sed eas tantum, quæ Regulæ observantiam omnino extinguerent, Monachos omnes excluderent, laicos solos inducerent in Monasteria: *Statuit non accipi traditionem in donationibus, quæ statum Monasteriorum conservant; sed in iis, qui Monasteria accipiunt, ut ea habeant secularia diversoria.* Auctor est Balsamon hanc Sergii declarationem usu invaluisse, & suo ævo adhuc vigere. Itaque Græci tum Patriarchæ, tum Episcopi adeo non intercessere his laicorum in res sacras grassationibus, ut ab Episcopis & Conciliis Latinæ Ecclesiæ semper fœtitatum est, (7) ut consensionem, adeoque & auctoritatem iis suam accommodaverint; fucata illa causatione contenti, retineri semper ordinem in Cœnobiis Monasticum, & actionem dari in eos, qui bona Cœnobiorum dilapidassent.

Hinc excepit Alexius Patriarcha ea Monasteria, quæ conjuncta essent, & quodammodo coaluissent cum Ecclesiis Cathedralibus & Metropolitanis, & quæ domicilia quodammodo Præsulum essent: unde nec ea passus est laicis commendari (8): *Nullo autem modo ea quæ Metropolitanorum & Episcoporum quasi domicilia sunt, & fulcra sustentaculaque sanctarum Ecclesiarum. Nec nostra id admittit mediocritas.*

Alia rursus Alexius idem Constitutione explanavit quidem immensa quædam detrimenta, & fundorum rerumque omnium damna, quæ ex hac emergerent Cœnobiorum in laicos largitione, quanquam illis non

(1) Can. 15. 20. (2) In Can. 33. Trull. Can. 49. (3) In Can. 15. Synodi VII.
(4) Cedrenus pag. 518. (5) Balsam. Ibidem. (6) Ibidem.
(7) Juri. Orient. par. 1. pag. 142. 203. 204. 254. (8) Ibidem. pag. 255.

non commendarentur, nisi ut ea custodirent, tuerentur, ornarent & augerent (1). Sed tanto se malo expugnando imparem sentiens, levissima tantum adhibuit medicamenta, prohibito, ne quibus ea commendata essent, ipsi aliis commendarent; & ne viri Monialium, fœminæ Monachorum Cœnobiis præficerentur. Ubi perspicis, quanta ea labes esset, & quo se usque porrexisset. Insudaverat & Plato ille celebratissimus tot Monachorum Pater extirpandæ huic detestabili consuetudini, commendandi fœminarum Monasteria viris, laicis, servis (2): *Cum enim fœminarum Cœnobia gererentur a servis, maribus, &c.*

Simillimum veri est, non fuisse primum laicos, nisi Provisores, Oeconomos, atque ut vulgatissima utar voce, Patres spiritales horum Monasteriorum, sive Procuratores eorum in rerum temporalium administratione, quo ea cura absolverentur homines Deo sacri, & contemplationi cœlestium addictissimi. Sed evanuit tandem vanissimæ excusationis fucus, palam se prodidit avaritiæ fœditas, & experimento ipso patuit, quam provide cavissent leges Ecclesiarum antiquissimæ, ne laici unquam essent rerum Ecclesiæ Procuratores.

CAPUT XIX. *P. 4. l. 2. c. 62.*

De Commendis Episcopatuum, Abbatiarum, Prioratuum, ab anno Christi millesimo ad millesimum trecentesimum.

I. Hugo Capetius & Robertus Reges Abbatias regulari observantiæ restituerunt, & Abbatibus Regularibus. Bonorum divisio Commendis laicis viam aperuerat.

II. Vetuere Concilia quenquam Monachum profiteri, spe adipiscendæ Abbatiæ. Ita ne Clerici quidem poterant Abbates esse.

III. Initia Commendarum sub Gregorio VII. Frequenter Episcopis commendabantur Monasteria aliqua Diœcesana. Ampliavit jus illud Gregorius VII. ad Cardinales.

IV. Commendæ Episcopatuum & Abbatiarum sub Paschali II. & Alexandro III. sæculo XII.

V. Sæculo XIII. *plures Prioratus Clericis commendati sunt, ab ipsis etiam Abbatibus.*

VI. Datæ sunt & Abbatiis Ecclesiarum Præbendæ. Præbenda quoque Monachales Clericis persæpe commendatæ.

VII. Ubi deficerent Monachi, eorum Cœnobia Clericis permissa. Parochiales Ecclesiæ Monachis, vel Canonicis Regularibus commendatæ.

VIII. Parochia ei in Commendam data, qui alteram Titulo gereret, fucum faciebat Canonibus. Damnatur hic abusus, saltem ei modus aliquis imponitur.

IX. De custodia Parochiarum vacantium, & Archidiaconis concreditarum.

I. QUatuor distingui possunt Commendarum genera, Cathedralium Ecclesiarum, Beneficiorum sæcularium Episcopalibus Ecclesiis inferiorum, Abbatiarum, & Beneficiorum Regularium, Abbatibus obnoxiorum. Harum nobis hic nunc progressiones, ac vicissitudines explorandæ sunt, post sæculum XI. quæ in illas item quandoque convitia, quæ fulmina vibrata sint, quæ allata delinimenta.

Constat certissime Clericis nequaquam commendari solitas fuisse Abbatias eo tempore, quo Hugo Capetius ad Gallicani Regni gubernacula cœpit sedere: cum Majores ejus Hugo Magnus & Robertus Comes Parisiorum, qui Francorum etiam Marchio dicebatur, eratque Regis Odonis frater, Abbatis nomine tum se ostentarent, Abbatiam possiderent S. Germani de Pratis, eamque ad illum transmiserint, velut hæreditariam quandam successionem. Eam pravitatem inde manasse fidem facit Aimoinus (3): quod cum a Carolo Calvo Abbas Regularis S. Germani privilegium deposceret, pernumerasset bona & prædia Cœnobii omnia, quæ firmari vellet & muniri Regio diplomate, quin & distinxisset, quæ eorum portio Abbati, quæ Monachis decerperetur, & quæ demum alendæ seponeretur Militiæ ad Regios exercitus suppeditandæ: *Scripto sub uno comprehendit, & quantum Monachi in proprios usus haberent, quantumque Abbas ad exercitum Regis, vel in proprium sibi vindicaret, disposuit.* Tum enimvero Principes portionem Abbatis sibi vindicarunt, eoque auctoramento Abbates se dici non abnuerunt. *Ea quæ Abbates accipiebant, sibi addixerunt, & statuentes Decanos Monachis, sibi nomen Abbatis usurpaverunt.* Quæ usurpatio ad tempora usque

(1) Ibidem. pag. 255.

(2) Surius die 18. Decem. cap. 29.

(3) Aimoin. L. 5. c. 34.

usque Roberti Regis protracta fuit: *Usque ad tempora Roberti Regis*.

Ergo aut Abbatis nomen exuit se Hugo Capetius, ant eo se indui nunquam passus est Robertus, nulli Principum pietate secundus. Aut ambo probabilius pristinæ sanctitudini & Regularitati Abbatias omnes restituere, eoque in se derivavere illam perennem & exundantem cœlestium benedictionum ubertatem, qua augusta eorum progenies etiamnunc efflorescit. Prope abest a vero, eo maxime illectos fuisse hos Principes, ut Abbatum & res & nomen invaderent, quod Abbates ipsos jam cernerent sæcularium & Principum magis personam & vitam agere, quam Abbatum: scilicet in suos usus et in luxum plerumque segregata redituum communium portione, vindicata quoque sibi et deducendæ ad Reges militiæ cura, et dispensandæ ejus redituum portionis, quæ ad id destinabatur. Gemina ea causa Abbates Regulares regularem animum vitamque exuerant, ita ut facile sibi persuaserint sæculares Principes, id genus Abbates se quoque ipsos dici et esse posse, permissa Decano claustrali et spirituali Cœnobii administratione.

Agam intra uberius de Commendis Laicorum. Pauca hic strinxi, ut demonstrarem: 1. Caput et Principem augustissimæ hujus Regum Galliæ stirpis Regni sui primitias dedicasse Cœnobiis omnibus pristinæ libertati, regularitatique restituendis, reddendisque canonicæ libertati Abbatum Regularium electionibus; 2. Cum se his Reges Commendis Abbatiarum spoliarent, non potuit nisi longo post tempore fieri, ut eas sibi Clerici despondere nt. 3. Potuit id commune videri utrisque Commendis et Laicorum, et Clericorum Abbatum, ut tum demum cœperint, cum spreta paupertatis lege irrepsit proprietas, et sua sejunctim Abbas, sua separatim Congregatio Monachorum cœpit habere. 4. Hinc orta tripartita divisio rerum in Cœnobiis, duas partes vindicante sibi Abbate, sive Regulari, sive Laico.

II. Cum anno 1042. Episcopus Cæsenas in Italia Clerum suum ad vitæ communis societatem astringeret in Synodo, nec sine Metropolitani Archiepiscopi Ravennatis auctoritate: *Cum Concilio Senioris & Magistri nostri Archiepiscopi Ravennatis*: sustentationi novellæ hujus Congregationis complura seposuit dicavitque prædia, Parochias, Cœnobia. Non ea erat Commenda, sed rerum Monasterii translatio ad sæcularem, immo ad Clericalem usum. Et ab ea tamen specie non abludit Commenda; ubi scilicet et dignitas Abbatis, et portio bonorum ei addicta in Clericum traducitur.

Statutum est in Concilio Tolosano anni 1056. ut si quis Clericorum Monasticam professionem amplecteretur, ea spe incitatus, ut aliquando Abbas evaderet: ne Abbas creari unquam is posset, non sine anathematis interminatione, si eo unquam eluctaretur (1): *Statuit sancta Synodus, ut si quis Clericorum adipiscendæ Abbatiæ gratia Monachus effectus fuerit, in Abbatia quidem Monachus permaneat, sed ad ipsum honorem ad quem aspirabat, nullatenus accedat. Quod si præsumpserit, excommunicetur*.

Ex eo Canone illud 1. elucet, non potuisse Clericos tunc ad Abbatias aspirare, nisi prius vestem induerent Monasticam: atque adeo nullas fuisse Commendas. 2. Eo uno quod quis Abbas fieri concupisset, irregularem existimatum fuisse, & omnino summovendum, ne Abbas unquam esset. 3. Videri posse Regulam nunc pervagatissimam, posse quemvis Beneficio donari Regulari, cum cupiat profiteri, huic Canoni minime consentaneam esse, & ea id approbari, quod hic damnatur, vibrato etiam anathemate. Quid enim hoc aliud est, quam sacras ambire dignitates, ad quas humilitas & fuga sola viam complanat? Quid hoc aliud, quam Monasticæ sanctimoniæ & humilitatis adumbrata professione, turpissimæ ambitioni & avaritiæ velificari? In Conciliis Romanis anni 1059. & 1063. decretum est, ut profana ea simulatione arcerentur, non e dignitate tantum Abbatis, sed & a Monastica professione (2): *Ut nullus habitum Monachi suscipiat, spem, aut promissionem habens, ut Abbas fiat*. Itaque qui non profitentur, nisi ut Prioratus & alias regulares retineant dignitates, eo uno capite indigni pronuntiantur, qui fiunt, non dico Abbates, sed Monachi.

III. Rursum ex Clericis Commendatarii repullularunt Abbates sub Gregorio VII. Papa. Præcepit ille (3), ut purgaret se Pictaviensis Episcopus in Concilio Provinciali super Cœnobio, quod occuparet, & quod sui juris esse contendebat Capitulum S. Hilarii. Nihil id ad Commendas attinet,

(1) Can. 5. (2) Can. 7. 11. (3) L. 1. Ep. 72.

ret. Jus & reditus ejus Cœnobii inter Episcopum & Capitulum controvertebantur. At ubi idem Pontifex Episcopo Aurelianensi mandavit, ut Jostelinum frui fineret Præpositura sanctæ Crucis, & Abbatia sua: *Præposituram, Abbatiamque suam idem Joscelinus teneat*: non facile te expedies, quin ea Commenda fuerit Præposito majoris Ecclesiæ concredita. Idem ipse (1) Archiepiscopum Viennensem aut admovit, aut adseruit Dolensi Abbatiæ in Biturigibus, extruso priori Abbate, qui seipsum intruserat. Vide ut ad Monachos ejus Cœnobii rescribat idem Papa (2): *Apostolica vobis auctoritate præcipimus, ut Viennensem Archiepiscopum, quem vobis in Abbatem ordinavimus, sine omni contradictione suscipiatis, &c. Viennensi Archiepiscopo Dolensem Abbatiam concessimus, immo reddidimus.*

Qui supra memorati Canones Clericos a Monachorum Abbatiis ablegabant, iis Episcopi non includebantur, ex ipsis etiam Regulis Juris. Ostensum est superius, per illa ipsa sæcula quibus rarissimæ erant Commendæ, nemini insolens & inusitatum visum esse, si Episcopi iidem, & Abbates essent. Quin eos fuisse habitos, veluti generales Abbates Cœnobiorum sui Episcopatus, cum potestate examinandæ totius Monasticæ administrationis, spiritalis æque, ac temporalis. Etsi non aliunde idonea suppeterent argumenta, ex uno Gregorii VII. nomine, austeritatis ac sanctimoniæ fama præjudicatum nobis esset, nihil ab eo præter accuratissimam Canonum normam decerni potuisse.

Ampliavit quidem forsan Gregorius ad Cardinales Ecclesiæ Romanæ Episcoporum privilegium, quando confirmavit electionem a Monachis Massiliensibus factam Richardi Presbyteri in Abbatem (3): *Audivimus quod caritas vestra filium nostrum & Presbyterum Cardinalem Richardum loco germani ipsius in Abbatem velit eligere; quam denique electionem nos approbamus, & Apostolica auctoritate firmamus.* Hæc ille ad Monachos. Ad Richardum vero qui Monachus probabiliter fuerat, ut ex his conjicitur verbis: *Volo ut fratres tuos nullo modo contristes, pertinaciter resistendo.* Erat & idem Richardus jam Abbas S. Pauli Romæ; utriusque Monasterii curam illi Gregorius commendavit, cum illum Legatum in Hispaniam mitteret (4). *Postquam Monasteria tua bene composueris, Legationem tibi commissam ad Hispanias perficere non moreris.*

Extra controversiam ergo est, Gregorio VII. ad Canonum strictissimam observantiam pervigili, persuasum fuisse posse Episcopum, vel Cardinalem Presbyterum, una esse Abbatem, seu Titulo, seu Commenda: eoque nec Canones residentiæ violari, nec eos qui polygamiam spiritalem damnant; sed serviri utilitati & necessitati Ecclesiæ: nulla privatarum cupiditatum habita ratione.

IV. Commendavit Paschalis II. Archiepiscopo Toletano Bernardo non Abbatiam tantum, cujus Monachi aufugerant metu Saracenorum (5): *Nos Monasterium ipsum sollicitudini tuæ restaurandum disponendumque committimus*: sed Episcopatum etiam Segoviensem, dum ne Segovienses cives proprium sibi suum habere Episcopum decrevissent: *Segoviensem civitatem, nisi proprium desideret civitas ipsa Episcopum, personæ tuæ pro gravioris paupertatis necessitate permittimus.* Planum est eas dispensationes soli indultas fuisse Ecclesiarum utilitati, & necessitati separandæ Abbatiæ, quæ diruta fuisset; & sublevandi Archiepiscopi Toletani, qui vix tot expensis par esse poterat, in recuperanda Metropoli & Provincia sua a ditione Saracenorum, aliisque Episcopalibus Ecclesiis in antiquum splendorem restaurandis.

Cum non darentur porro hæ Commendæ nisi Ecclesiarum utilitati & necessitati, erant illæ sane rarissimæ. Duas attigimus, alteram ineuntis, alteram desinentis ejus sæculi. Interpellatus est ab Alexandro III. Papa Ludovicus VII. Galliæ Rex, ut B. Thomæ Archiepiscopo Cantuariensi pro Ecclesiæ causa exulanti, Abbatiam conferret primo vacaturam, aut Episcopalem Ecclesiam, cum eum jam Regiæ protectionis patrocinio honestasset (6). *Si quem Episcopatum aut Abbatiam in regno tuo interim vacare contigerit, sibi ad sustentationem sui & suorum, donec pax de cœlo nobis desiderata donetur, Regia liberalitas faciat assignari.* Terminanda videbatur hæc Commenda persecutionis tempore. Sed vel eo ipso dici potest nullo temporis termino circumscripta fuisse, cum posset persecutio tota Præsulis vita protrahi & sæ-

(1) L. 3. Ep. 17. (2) L. 6. Ep. 27. 28. (3) L. 7. Epist. 7. 8.
(4) L. 9. Ep. 29. (5) Epist. 66. (6) Append. 2. Epist. 71.

& sævire. Et pene ita se res habuit.

Si quem moveat autem, Episcopatus Commendam non alio spectare, quam ad alendum Episcopum cum familia sua: illud ab eo perpendi velim, nihil esse ad utilitatem, ad necessitatem, ad dignitatem Ecclesiæ accommodatius, commendatiusque, quam ali, protegi, & defensari inopes & misellos quosque, maxime vero Clericos, Prælatos, Martyres, Ecclesiæque & ejus libertatum invictissimos defensores. Adde quod si reapse Episcopalis aliqua Galliarum Thomæ fuisset commendata Ecclesia, nulla non alia Ecclesia illius aut invidisset, aut adgratulata esset felicitati, & innumeris ornamentis virtutum, laudumque, quæ ab eo in eam manassent.

Nec a Rege tunc, nec a Pontifice Abbatiæ aut Episcopatus donabantur, cum liberæ vigerent electiones. Rogavit tamen Pontifex Regem, ut daret, vel dari faceret alterutrum: *Regia liberalitate faciat adsignari*. Apparet ansam inde captasse Pontificem, quod Ecclesiarum & Monasteriorum vacantium res custodiæ Regum protinus commendarentur, donec novus exurgeret Prælatus, ut Regem interpellaret, arreptaque ea occasione consultum ut vellet Thomæ Archiepiscopi necessitatibus. Nec his sane hærere fas est subtilium de jure disputationum tricis, quando ingens aliqua controvertitur Ecclesiæ causa.

Intexuit Rogerius Historiæ suæ Acta Concilii Londinensis anno 1175. sub Alexandro III. addiditque Clerum Ecclesiæ S. Asaphi in Uvallia ad hoc Concilium confugisse, & ad Archiepiscopum Cantuariensem, ut repeteret San-Asaphensem Episcopum, qui ab Ecclesia sua secesserat, cujus nec pauperiem jam pati posset, nec civium barbariem. Episcopum illum fugacem Rex Abbatia donarat, dum suam in Ecclesiam redire posset: *Veniens in Angliam, a Christianissimo Rege Henrico benigne & honorifice susceptus est; cui & tradidit Abbatiam Abendoniæ vacantem in custodia, donec ad propriam sedem liberum haberet regressum*. San-Asaphensis Episcopus urgente Cantuariensi, ut Ecclesiam suam aut eo reversus regeret, aut resignaret, resignavit, confisus eadem se ac prius Abbatia potiturum: *Sperans quod Abbatia de Abendonia, quæ tradita ei fuerat in custodia, posset sibi remanere*. Fefellit eum opinio sua, simul ac Episcopatui renuntiavit, Rege Abbatiam repetente, *Et sic deceptus amisit utrumque. Nam Rex dedit Episcopatum sancti Asaph Magistro Adæ Uualensi, & Abbatiam cuidam Monacho*.

In Commendam ergo, & quidem temporariam, *in custodia*, Angliæ Rex eam illi Abbatiam concesserat. Cum primum enim vidit Præsulem ignavi otii plus æquo amantem, Abbatiæ fruendæ voluptatem præponere Episcopalis sollicitudinis laboribus, quo eum Metropolitanus & Clerus proprius revocabat; Beneficio illum spoliavit prius commendato tandiu quandiu utilitas Ecclesiæ publica deposceret. Sunt alia quoque apud eundem Rogerium (1) exempla Episcoporum ab Angliæ Rege Abbatiis donatorum; quarum si tam canonicæ erant causæ Commendarum, atque superiorum, non est quod de Canonum injuria aut contemptu doleamus. Diximus supra de duabus Abbatiis Petro Damiani commendatis, ubi egimus de pluralitate Beneficiorum. Nemo jure Petro invidiam fecerit ex hac vel polygamia, vel commendatione Ecclesiarum: facilius hæc alioqui invidiosa & persæpe criminosa, nomine & splendore sanctitatis Petri Damiani purgabuntur, quam ex his infamia, aut vel suspicio flagitii ei aspergatur.

V. Sæculo XIII. non facile occurrent Commendæ Episcopatuum aut Abbatiarum; occurrent autem creberrimæ Prioratuum, & Parochiarum, & inferioris ordinis Beneficiorum. Statutum est in Concilio Salmuriensi anni 1253. ut in Prioratibus, qui Monachis vel Clericis concessi fuissent, pristinus retineatur numerus Monachorum (2). *Provideant Episcopi sollicite, prout invenimus a piæ memoriæ Gaufrido prædecessore nostro statutum, & male ab Abbatibus custoditum, quod in Prioratibus Monachis aut Clericis concessis, suppleatur antiquus numerus Monachorum*. Erant ergo Prioratus duplicis generis, alii Monachis concrediti, alii Clericis commendati: nec de his Commendis expostulat Concilium, dum Clerici, seu Priores Commendatarii pristinum alant numerum Monachorum. Imminutus fuerat potissimum a Prioribus sæcularibus seu Clericis numerus Monachorum, ejusque rei dedecus in Abbates retorquebatur, qui suapte auctoritate hos Regulares Prioratus Clericis commendaverant.

Inde

(1) Ann. 1189.

(2) Can. 19.

Inde est quod Concilium rursus Salmuriense anni 1276. moleste tulerit minus obtemperatum fuisse decreto de numero pristino Monachorum, prohibueritque ne deinceps Abbates eos commendare Clericis possent Prioratus, quorum ex reditibus commode possent duo saltem Monachi sustentari (1). *Licet in prædecessorum nostrorum Conciliis fuerit alias rationabiliter ordinatum, de supplendo in Prioratibus Clericis sæcularibus concessis, debito numero Monachorum. Quia tamen nullum oxinde invenimus fructum consecutum, ne fundi locus in talibus de cetero relinquatur; prohibemus ne quis Abbas, vel alius Prioratum quemlibet in Turonensi Provincia situm, in quo possint ad minus duo Monachi commode sustentari, vel consueverint morari, cuiquam sæculari conferre præsumat: si secus actum fuerit, id irritum decernentes.*

Non displicebat ergo huic Concilio, Prioratus, etiam paulo numerosiores Clericis commendari, si animum adducere illi potuissent, ut numerum Monachorum non minuerent. Et quantumvis Priores Commendatarii tandiu peccassent in ejusmodi decreta Conciliorum, commendantur illis adhuc ii Prioratus, in quibus ali saltem duo Monachi non poterant præter Priorem. Denique ex his Canonibus apertum est, Abbates quidem ipsos plerumque fuisse harum auctores Commendarum, sed non solos. Quinam alii fuerint, non satis compertum est. Probabilius utique est, vel Patronos ipsos fuisse, vel Episcopos.

VI. Ex Honorii vero III. Decretali compertum est, Abbatias fuisse aliquas, in quibus commendati fuissent Clericis non solum Prioratus, vel Abbatum ipsi Tituli, sed & Monachorum. Damnavit hic Pontifex eam Clericorum Monachorumque cohabitationem, Constitutionibus Monasticis tantopere adversantem: vetuit posthac ne istiusmodi sedes Monachorum Clericis conferrentur: qui autem his jam Beneficiis donati essent, eos jussit paci & silentio Monasteriorum sese accommodare (2): *Præcipimus quoque, ut in nullo ministerio ad Præbendas recipiant de cetero Abbates & Monachi Clericos sæculares. Nec hi qui jam recepti sunt, locum vel vocem in Capitulo, Dormitorio, vel Refectorio, seu Claustro sibi vindicare contendant, seu Monachorum cœtibus importune se præsumant miscère: sed Beneficiis sibi concessis contenti, conversentur honeste, opportuna obsequia in Monasteriis fideliter impendentes, nihilque ultra in spiritualibus vel temporalibus exigant in ipsis Monasteriis, vel usurpent.*

Cui rei ut aliquid lucis affundatur, replicanda eorum memoria est, quæ alibi disceptata sunt de Præbendis Ecclesiarum Cathedralium & Collegialium, quibus Monasticæ Congregationes impartiebantur. Quadam ergo quasi vicissitudine beneficentiæ, ab Abbatibus collatæ fuerant Clericis Monachales Præbendæ. Minime verendum erat, ne Monachus Clericorum quieti & silentio obstreperet Capituli. At sæcularium Clericorum erant non raro tumultuosiores, vel loquaciores aliqui, quam Cœnobiorum tranquillitati concineret. Hinc illa Pontificis prohibitio.

VII. Erant quandoque causæ, & quidem quæ ad utilitatem Ecclesiæ referrentur, ubi non Abbatis tantum, non Prioris, non Monachi unius, aut alterius Clerico subrogato locus implendus esset; sed totam expediret Congregationem supprimi Monachorum, suffectis in eorum locum Clericis. Ea fuit Innocentii III. responsio ad Patriarcham Constantinopolitanum: non aliis Monasteria, quam Monachis concedenda. Sed ubi deessent Regulares, Clericos subsistuendos (3): *Quandiu Monasteria per Regulares remanere potuerint ordinata, non sunt ad sæculares Clericos transferenda. Sed si Regulares defuerint, propter eorum defectum, in eis sæculares Clerici poterunt ordinari.*

Potest & huc referri illa Innocentii III. Decretalis, ubi Canonicis annuit Regularibus, ut Parochiales Ecclesias administrent, cum antiqui Canones eandem Monachis indulserint facultatem: *Et per antiquos Canones etiam Monachi possunt ad Ecclesiarum Parœcialium regimen in Presbyteros ordinari.* Alterius scilicet generis hæ Commendæ sunt, ubi quæ a Clericis solis regendæ essent Ecclesiæ, a Monachis vel Canonicis Regularibus regantur. Quæ Canonum eversio ne ipsa quidem toleranda esset, nisi ad publicam Ecclesiæ utilitatem referretur; ideoque hæc eadem Ecclesiæ utilitas æque excusat contrarium prorsum usum Regularia Beneficia Clericis sæcularibus committendi.

(1) Can. 10.
(2) Extrav. De statu Monach. c. 8.
(3) Extrav. De Religios. Dom. c. 5.

VIII. Illud omnium minime tolerandum visum est, & tum canonicis regulis, tum Ecclesiæ rationibus inimicum, cum Parochiales illis commendabant, qui eas titulo obtinere aut retinere non potuissent. Potuit ea corruptela Canonumque ludificatio inde initium duxisse, cum plures Parochiæ minusculæ uni credebantur Parocho, quod duobus sustentandis haudquaquam sufficerent. Id Canones non vetabant, & qui vetuissent, quod ne vitari quidem poterat? Sed Concilium Salmuriense anni 1253. succensuit Episcopis, Collatoribusque aliis, qui pinguissimas conferebant iis Parochias, qui jam alias regebant: unde & quas titulo non poterant, in Commendam dabant (1): *Nonnulli Episcopi & alii Prælati propriis lucris & commodis suorum inhiantes, Ecclesias Parochiales, quæ proprios possunt habere Sacerdotes, Clericis & aliis personis Ecclesiasticis, habentibus alias Ecclesias Parochiales, vel competenter beneficiatis, ut possint eos pluribus onerare Beneficiis, commendant unam vel duas Ecclesias Parochiales, in animarum suarum periculum, & scandalum plurimorum. Ut sic habeant commendatas, quas secundum Canones non possunt habere intitulatas. Quod fieri de cetero prohibemus.*

Paulo ante, anno nempe 1248. Legatum in Anglia agens Cardinalis Ottobonus, longe pulcherrimas promulgaverat Constitutiones, quas inter ea quæ his Parochiarum Commendis interdicebat, saltem limites delineabat arctiores, ut sordidam eorum restringeret avaritiam, qui licentia abutebantur a Canonibus concessa, duplicis retinendi Beneficii, alterius titulo, alterius in Commendam, dum scopus ejus Commendæ non alius esset, quam Ecclesiæ commodum dignitasque (2): *Dum ditari festinant, vacantes Ecclesias sibi commendari procurant, amplectentes juris verba, non sensum; quod aliquando permittit unam habere Ecclesiam intitulatam, & aliam commendatam. Et cum juxta sanum sensum, propter necessitatem vel utilitatem vacantis Ecclesiæ, jus commendationis, non tam præceptorie, quam permissive fuerit introductum; ipsi ad cupiditatis suæ lucrum omnia convertentes, in ipsarum Ecclesiarum dissipationem, non solum unam, sed plures recipiunt commendatas.* Legati ergo Synodique decreto cautum est, ne plusquam unam Commendam consequi quisquam posset, & ne id quidem nisi ad Ecclesiæ evidentem utilitatem: *Nisi ex evidenti utilitate, unius tantum Ecclesiæ commendatio facta sit, penitus revocamus.*

Postremo denique in Concilio Generali Lugdunensi II. anni 1274. proscriptæ fuere omnino & excisæ Commendæ Parochiarum, vetitumque est, ne eæ deinceps darentur, nisi eam assecutis ætatem, qua Presbyteratu initiari possent, ad urgentem aliquam Ecclesiæ necessitatem, denique ad sex non amplius menses (3): *Nec nisi unam commendare præsumat, & evidenti necessitate vel utilitate ipsius Ecclesiæ suadente. Hujusmodi autem Commendam, ut præmittitur, rite factam, declaramus ultra semestris temporis spatium non durare.* Anno 1279. in Concilio Angliæ Reddingensi innovatum est hoc decretum; nec posthac obviæ usquam sunt Parochiarum Commendæ. Ex quo liquet eas penitus oppressas fuisse auctoritate Concilii Lugdunensis, quanquam revixerint post annum millesimum trecentesimum.

Porro ut hoc XIII. sæculo omni ope animique contentione incubuere Concilia, Pontifices, Episcopi, ad extinguendas Prioratuum & Parochiarum Commendas: & eam in illas decantatissimam inconcussamque inculcavere regulam Commendarum, nullo patrocinio, nullo prætextu defendi eas a quoquam posse, nisi Ecclesiæ famulentur utilitati; inde factum etiam forsan est, ut nullæ tunc commendarentur, vel rarissimæ Abbatiæ, & Episcopales Ecclesiæ, quod eodem ariete hæ quoque Commendæ impeterentur.

IX. Nihil dixi de custodia vacantium Parochiarum, quæ interim Archidiacono committuntur, plurimarum ex usu Ecclesiarum, forsan & ex Jure canonico, ut patet ex duobus Decretalium Capitulis: *Bonæ memoriæ, De appellationibus; Cum venissent, De Institutionibus.* Viget etiamnunc ea consuetudo in pluribus Galliæ Ecclesiis. Ratio non permiscendæ hujus Parochiarum custodiæ cum Commendis, in aperto est. Archidiaconus harum Ecclesiarum, tam Commendatarius non est, quam nec Titularis. Quæ hactenus Concilia in Commendas Parochiarum invehebantur, has Archidiaconorum custodias ne verbo quidem ullo perstrinxerunt. Concilii Lugdu-

(1) Can. 28.

(2) Concil. Angl. pag. 281.

(3) Can. 14. in Sexto T. 6. c. 15.

duenſis II. Patres, qui peremiſſe videntur Commendas Parochiarum prorſus omnes, iis ad ſex menſes coarctandis & reſcindendis, niſi Eccleſiæ unius ad commodum & utilitatem fierent: ii ne attigere quidem has earundem Parochiarum cuſtodias per Archidiaconos, quæ hactenus etiam vigent.

CAPUT XX. *P. 4. l. 2. c. 63.*

De Commendis Epiſcopatuum, Abbatiarum & Prioratuum, poſt annum Chriſti milleſimum trecenteſimum.

I. Revixere Epiſcopatuum & Abbatiarum Commendæ ſub Clemente V. Senſit ille quo vulnere cruentaſſet Eccleſiæ diſciplinam, gemuit, pro virili medicatus eſt.

II. In Concilio Viennenſi in Commendas pertonuit Epiſcopus Mimatenſis, & in Cardinales, qui plures gererent Prioratus ſibi commendatos, cum veſtem Monaſticam induiſſent nunquam.

III. Sub Joanne XXII. increbreſcunt Commendæ, reprimuntur a Benedicto XII. Qua occaſione multiplicatæ ſint. Soli Cardinales iis donabantur.

IV. Rurſus increbreſcunt ſub Clemente VI. Rurſus comprimuntur & revocantur omnes, præterquam Cardinalium, ſub Innocentio IV.

V. Quo ſtatu illæ fuerint temporibus Conciliorum Piſani & Conſtantienſis?

VI. Et Concilii Baſileenſis tempore.

VII. Quæ earum conditio fuerit ſub Pio II. Carvajalis & Papienſis Cardinalium audacia & religioſiſſima monita?

VIII. De Commendis ſub Sixto IV. & Leone X. Decretum Concilii Lateranenſis V. ſuper ea re.

IX. Quid Concordata de Commendis?

X. Concilii Tridentini deſideria & decreta de Commendis.

XI. Mira hujus Concilii circumſpectio & ſapientia. Enormitas mali, cui medicinam ſe facere poſſe deſperavit.

XII. Alia decreta Concilii Tridentini ſuper Beneficiis Regularibus, quæ conferuntur cupientibus profiteri. Et de viſitatione Epiſcoporum in locis commendatis.

XIII. Nec Cardinalis poteſt Epiſcopatus duos retinere, alterum titulo, alterum commendatum.

XIV. Ut commendatis Beneficiis uteretur Cardinalis Lotharingus, ut S. Carolus Borromæus?

XV. Concilii Rothomagenſis regula præclariſſima ad Commendatarios.

XVI. Varia Decreta Conciliorum Remenſis, Turonenſis, & Aquenſis.

XVII. Comitiorum Generalium & Regum Galliæ ſtatuta de Commendis.

XVIII. An Indulto Provinciæ permitterentur Commendæ?

XIX. Ut ſe egerit in his Clemens VIII.?

XX. Tria poſtremi monentur ponderis non minimi de Commendis.

I. Revocanda jam eſt, unde declinavit oratio, ad Commendas majores Epiſcopatuum & Abbatiarum, poſt annum Chriſti milleſimum trecenteſimum. A vero, aut a veriſimili certe prope abeſt, primum omnium Clementem V. januam latiſſimam aperuiſſe illi licentiæ Commendarum, cui pii probique omnes poſtea tantopere ingemuere, & illacrymantur adhuc, cum Cathedrales Eccleſiæ & Abbatiæ commendatæ fuere, non ſincera caritate Eccleſiæ utilitati vel dignitati conſulendi, ſed ut ditentur carnales homines pauperum patrimonio; ut Magnatum & Principum libidini ſerviatur; ut larga manu ſpargantur Beneficia, quæ tam male collocata, & dantibus & accipientibus peræque detrimento futura ſint. Graviſſimo morbo correptus Clemens tertio Pontificatus anno, ſenſit quam exitiali plaga Eccleſiæ diſciplinam convulneraſſet, errorem ſuum publice confeſſus eſt, Commendas revocavit omnes, quas ſibi vel eblanditi eſſent homines ambitioſi, vel extorſiſſent; non diſſimulavit denique, quibus rationibus, vel rationum umbris & ludibriis deluſus fuiſſet, & ad ea impulſus conſilia, ex quibus unum hunc jam caperet fructum, animi dolorem acerbiſſimum & pœnitudinem. Male meritus eſſem de tanto Pontifice, ſi tacuiſſem, quod nec ipſe tacuit; nec damnaſſem, quod ab eo vehementiſſime improbatum & damnatum eſt. Radiat in Annalibus Eccleſiaſticis Pontificis hujus ea Conſtitutio, qua aperit, & quantum mali primo intuliſſet, & quæ mox adjeciſſet ei procurando medicamenta.

Confitetur primum non potuiſſe ſe inter initia Pontificatus non indulgere aliquid & gratificari precibus Regum, Antiſtitum & Magnatum, quibus antiqua & ſuaviſſima quadam neceſſitudine devinctus fuerat, & quorum in ditione habitaret: *Quia in ter-*

ris morantes eorum, gradum hujus promotionis habuimus. Exiſtimaſſe ſe, tutum eſſe in veſtigia ingredi & in exempla Anteceſſorum ſuorum, quibus familiare fuit auſpicia Pontificatus ſui dedicare larga quadam donorum profuſione & gratiarum: *Ex aſſueta liberalitate Pontificum, quam in ſuis exercere ſunt ſoliti novitiatibus*. Importunitate ſibi ſæpe extortum fuiſſe, quod lex juſtitiæ minus annueret: *Ad eorum importunas & multiplicatas precum inſtantias.* Sed poſt conceſſas a ſe Commendas, cuſtodiaſque Metropoleon, Epiſcopatuum & Cœnobiorum Clericis ſæcularibus, Monachiſque, ad tempus, vel ad vitam (1): *Eccleſias Epiſcopales & monaſteria, ſub Commendæ, vel Cuſtodiæ, ſeu Curæ, vel Guardiæ, aut Adminiſtrationis titulo, perpetuo, vel ad vitam, ſeu ad certi temporis ſpatium committenda*. Sero quidem, ſed ſerio advertiſſe ſe tandem, quantum diſpendii in his Commendis emergeret in Eccleſias, quarum ſpiritale regimen ſeriebatur, temporales diſſipabantur res, greges omni ope & præſidio deſtituebantur: *Proſpeximus evidenter, quod Eccleſiarum & Monaſteriorum cura negligitur, bona & jura diſſipantur, ſubjectis eis perſonis & populis ſpiritualiter plurimum & temporaliter derogatur, eiſque redundant ad nocum, quæ dicebantur cedere ad profectum*. His impulſus eſt Clemens, ut Commendas omnes revocaret, etiam Cardinalium. De Commendis prædeceſſorum ne meminit quidem, quod nullæ, aut rariſſimæ fuiſſent. Ideo nec iis concedendis dixit ſe uſum exemplo & more Majorum.

II. Errores tam ſplendide emendati, laudi etiam vertunt & gloriæ. An vero in ipſa rerum executione res proceſſerit Clementi ex animi ſui ſententia, id vero non ſatis mihi quidem liquet. In Concilio enim mox Viennenſi (2) conquerebatur Durandus Mimatenſis Epiſcopus, quod Cardinales Commendas adhuc extorquerent Eccleſiarum Cathedralium, etiam ultra mare ſitarum. *Eccleſias etiam Cathedrales & Ultramarinas ſub diverſis coloribus ſibi faciunt commendari*. Nec religioſius abſtinebantur Abbatiis & Prioratibus; his commendatis gaudebant Cardinales, qui Monaſtica inſtituta nec primoribus labris unquam delibaſſent; unde ſcatebat extrema pernicies Monaſticæ Diſciplinæ: *Ex hac peſte etiam noviter introductum eſt contra jura, quod Prioratus Conventuales, & alia Beneficia Eccleſiaſtica conſueta regi per Monachos & alios Regulares domini Cardinales, ac ſi Beneficia ſæcularia nequaquam ſufficiant, ſibi & ſuis faciunt aſſignari, quanquam non efficiantur Monachi, &c. Ex quibus in dictis Prioratibus & Beneficiis Regularium, periit in totum Regularis obſervantiæ diſciplina: cum non ſit inter eos, qui corrigat, non ſit qui doceat, &c. Fraudatur hoſpitalitas, in dictis Prioratibus & Beneficiis conſueta, & jura ac bona Prioratuum hujuſmodi diſſipantur, &c.* Ex toties hic iterata Prioratus voce, facile colligitur, Prioratus ſolos tum commendari ſolitos, non Abbatias. Sicut & ex eadem hac querimonia ſolis liquet Cardinalibus iſtiuſmodi tum Commendas ſolitas indulgeri. Oſtenſum eſt ſuperiori ſæculo ab Abbatibus ipſis promiſcue commendatos fuiſſe Clericis ſæcularibus Prioratus. Hinc forſan cupido inceſſerit Cardinales, ut & ipſis ſibi illi commendarentur.

III. Joannes XXII. Clementi ſucceſſor datus, primo ipſo Pontificatus ſui anno, cum Cardinalatu & Epiſcopatu Portuenſi Anicienſem Epiſcopum donaſſet, Anicienſem Epiſcopatum ei commendavit (3): *Nihilominus Anicienſem Epiſcopatum tenendum commendavit*. Nepotem idem Pontifex ſuum Cardinalitia auxit purpura, & Avenionenſem Epiſcopatum, quem prius gerebat, commendavit: *Avenionenſem Epiſcopatum ſibi pariter commendavit*. Ita Scriptor ejus vitæ. Nec his ſe anguſtiis ſepſit Joannes, ſed Epiſcopatus, Abbatiaſque, non Cardinalibus tantum, ſed & aliis compluribus tam liberaliter dilargitus eſt, ut ſucceſſor ejus Benedictus XII. anno Pontificatus ſui ſecundo effuſiores illas omnes revocaverit gratias, præterquam Cardinalium. Audiendus Scriptor ejus vitæ (4): *Revocavit omnes Commendas factas per prædeceſſores ſuos de Eccleſiis Cathedralibus & Abbatiis quibuſcunque perſonis, Cardinalibus & Patriarchis duntaxat exceptis*. At Scriptor alius: *Exceptis Cardinalibus, quorum Commendas nondum revocavit*. Quo ſubinnuitur ſperaſſe Pontificem, opportune etiam aliquando revocari a ſe poſſe Commendas Cardinalium: gnarum ſcilicet, niſi exem-

(1) Rainald. ann. 1307. num. 28. Extravag. Comm. L. 3. t. 2. c. 2.

(2) Part. 2. Tit. 21.

(3) Rainald. ann. 1336. n. 20.

(4) Rainald. ann. 1333. n. 67.

exemplo præluceant, qui præfulgent & dignitate, nunquam restaurari posse priscam sacræ Disciplinæ integritatem.

Ea porro Commendarum revocatio pene suadet, nullum iis limitem finemque temporis præfixum fuisse. Illas tamen Episcopatuum quandoque certo annorum numero definiebat Joannes XXII. Diximus jam supra ab eo Presbyterum Cardinalem creatum fuisse Talarandum Episcopum Altisiodorensem, interpellante Franciæ Rege, commendatumque ei fuisse Episcopatum Altisiodorensem usque ad diem festum B. Mariæ Magdalenæ, ut itineris Romani hinc suppeterent impensæ. Experierat & alterius promotionem Rex, dissensum suum ea ratione excusavit Pontifex, quod viginti jam Cardinales essent, & ex iis Galli sexdecim (1): *Circumspectionem Regiam volumus non latere, quod jam viginti Cardinales, de quibus sexdecim de Regno Franciæ originem traxisse noscuntur, existant in Collegio memorato.*

Hinc edocemur: 1. Numerum Cardinalium permodicum adhuc fuisse, adeoque nec magno fuisse numero Commendas, quibus donabantur ex privilegio quodam singulari. 2. Cardinales hos plerosque fuisse Gallos, Galli erant & pontifices ipsi: a Gallis ergo ortum duxit immodica Commendarum multiplicatio: sicut & supra animadversum est, a Gallis maxime profectam esse & propagatam Beneficiorum pluralitatem. 3. Quæ de Clemente V. & Joanne XXII. dicta sunt, qui duo primum Pontifices suam Petri sedem Avenione defixerunt: ex his facili illud conjectura assequimur, ex ea sedis Pontificiæ Avenionem translatione scaturisse illam multitudinem Commendarum. Nec enim nisi ægre poterant Pontifices non annuere, siquid peterent ii Principes, quorum in terris demorabantur. Cardinales autem quandiu Roma, & Italia aberant, nullis inde proventibus, nullis temporalibus subsidiis allevati, non aliunde fere poterant quam ex Gallicanæ Ecclesiæ Beneficiis, & vitam, & dignitatem suam sustentare. 4. Ei cladi mederi voluere Pontifices, ut patuit in Benedicto XII. sed experti tandem ipsimet sunt, infligi facilius vulnera, quam sanari; & utcunque persanentur, superesse cicatricem.

Quanquam revocasset Clemens V. Commendas omnes, novas tamen concessit Joannes XII. etiam Abbatiarum (2), etsi Clemens Abbatias commendasset nullas, & expressissimo decreto vetuisset in Abbatiis eligi alterius Ordinis Abbatem. Hinc pene dubitare cogimur, an Benedicti XII. revocatione cohibiti fuerint ejus successores. Cum exciperentur tamen Cardinales, pronius erat eam observare. Quin & hic ipse Pontifex ponebat, commendari adhuc posse Cardinalibus Abbatias & Prioratus Canonicorum Regularium, itemque & aliis Clericis sæcularibus, dum idem semper numerus retineretur Canonicorum Regularium (3): *Tot Canonici teneantur, quot in eis tenerentur, si per Canonicos regulares, Monasteria, Prioratus & Beneficia hujusmodi regerentur.*

IV. Clemens VI. Benedicto XII. successor datus probabiliter creditur a commendandis Episcopatibus abstinuisse: cum evecto in Presbyterum Cardinalem Episcopo Atrebatensi, illum statim absolverit eo Episcopatu. Vide ut ad eum scripserit (4): *Dilecto filio Petro S. R. E. Presbytero Cardinali, olim Episcopo Atrebatensi, &c. Te a vinculo, quo Atrebatensi tenebaris astrictus, per nos de potestatis plenitudine absolutum, ad Cardinalatus honorem duximus assumendum.* Certe idem Pontifex Delphino Viennensi ad Patriarchatum Alexandrinum provecto Commendavit Archiepiscopatum Remensem: *Remensem Ecclesiam sibi perpetuo commendavit.* Sed ea erat causa maxime specialis, ubi de Delphinatu ipso agebatur ad Galliæ Reges transferendo.

At Innocentius VI. qui in ejus locum suffectus est, primo statim anno Pontificatus sui rescidit & revocavit Commendas omnes Episcopatuum, Abbatiarum, Prioratuum, Dignitatum, Administrationum, & omnium Beneficiorum Regularium, exceptis semper Cardinalibus (5): *Singulas Commendas de Cathedralibus, vel aliis Ecclesiis, Monasteriis, Prælaturis, Prioratibus, Dignitatibus, Personatibus, Administrationibus, Officiis, Beneficiis, auctoritate Apostolica revocamus.* Revocationis diplomate luculentissime pertexuntur calamitates ex Commendis pullulantes, eædem nimirum ipsæ, quas supra Clemens V. & Durandus Mi-

(1) Rainald. ann. 1331. n. 33.
(3) Constitutio. Ann. 1339. n. 16.
(5) Rainald. ann. 1353. n. 31.
(2) C. Cum rationibus De elect. in Clement.
(4) Rainald. ann. 1344. n. 68. ann. 1350. n. 40.

Mimatensis Episcopus numerarunt.

V. Potuit ea Constitutio eo etiam valere, quod Cardinales exciperet, quorum contemplatione alioqui facilius convelli potuissent. In Concilio Pisano anno 1409. Alexandrinus Patriarcha, idem perpetuus dicitur Administrator Episcopatus Carcassonensis. In Concilio Parisiensi anno 1394. Patriarcha Hierosolymitanus perpetuam gerit & ipse administrationem, seu Commendam Episcopatus S. Pontii Tomeriarum. In Concilio Constantiensi anno 1416. vacasse narratur Episcopatus Olomucensis in Moravia, obitu Patriarchæ Antiocheni, qui ejus & ipse perpetuam gerebat Commendam (1): *Qui auctoritate Apostolica, quoad viveret, eam habebat in Commendam*. Eum Episcoparum Synodus ipsa commendavit vicino Episcopo Lutumussensi, usque ad electionem novi Pontificis, & ternos deinde menses: *In favorem, & ut necessitati & utilitati ipsius Ecclesiæ occurratur, venerabili fratri Joanni Episcopo Lutumussensi, usque ad electionem futuri Pontificis Romani, & ex post ad tres menses immediate sequentes, sacrosancta Constantiensis Synodus concedit & committit custodiam, curam, regimen & administrationem Ecclesiæ Olomucensis in spiritalibus & temporalibus, &c.*

Simillima est hujus Concilii Commenda primorum Commendis Ecclesiæ sæculorum cum vacanti Ecclesiæ vicinus quispiam Episcopus Visitator, Interventorque dabatur, & Commendatarius, quando ne ista quidem tum vox fere esset inusitata. Temporaria hic datur Episcopo Lutumussensi Commenda, quo creatus mox Pontifex in potestate habeat ei providendi.

Inter Additamenta Concilii Constantiensis (2), conjectæ sunt commentationes quædam Decretorum, magis quam decreta. Agitur & in uno earum capite de Commendis: 1. Ut Patriarchæ & Cardinales, quibus aliunde non suppetunt ulla vitæ & dignitatis tuendæ præsidia, una tantum donari possint Ecclesia Cathedrali, vel Metropolitana: *Una etiam Ecclesia Metropolitana uni Cardinali, vel Patriarchæ concedi poterit, provisionem aliquam sufficientem non habenti*: 2. Ut Abbatiæ, Prioratus Conventuales, ubi essent adhuc plus quam decem Monachi, Officia Claustri, Cathedralium primæ post Episcopum dignitates, & Ecclesiæ Parochiales, commendari nulli unquam possent, & ne ipsis quidem Cardinalibus: *In posterum Monasteria, aut magni Prioratus Conventuales, habere consueti his temporibus ultra decem Religiosos in Conventu, & officia Claustralia: dignitates majores post Pontificalem in Cathedralibus, sive Ecclesiæ Parochiales: nulli Prælato, etiam Cardinali dentur in Commendam*.

VI. Permirum porro illud est, cum in Concilio Basileensi tot edita sint Decreta (3), de Electionibus, & de restringendis Reservationibus Beneficiorum, nihil de Commendis decretum sit, uti nec in Pragmatica Sanctione: An Principes summi Regesque clam intercessere, ne eriperetur sibi facultas nullis suis impendiis præcellentes quosque viros demerendi? Cum Carolus VII. a Pio II. oraret Episcopatu Castrensi donari Comitem Marchiæ, Regii sanguinis Principem, undeviginti tantum annos natum, abnuit Pontifex, monuitque Regem, ut meminisset, se ipsum olim impetrata a Nicolao V. Ecclesia Episcopali, qua juvenis & Episcopali ætate minor donaretur, stupuisse, & quodammodo doluisse, quod præter spem & expectationem suam id impetrasset (4): *Quanquam ergo intercesserim, nunquam tamen putavi hoc illum esse facturum*. Denique Pius Carolo Regi ostendit se Castrensem Ecclesiam alteri cuipiam commendaturum, donec annum ætatis vigesimum quintum attingeret Marchiæ Comes. Hinc abunde liquet, quam alieni essent Reges a comprimendis omnino Commendis.

VII. Nec displicebant magnopere Episcopis ipsis Commendæ, ut qui & ipsi iis non raro cohonestarentur. Sub eodem Pio II. contigit memorabile illud a Papiensi Cardinali litteris mandatum. Cum Cardinalis Ostiensis proponeret in Consistorio spontaneam cessionem Abbatis in Gallia jam grandævi, & preces Episcopi etiam Galli, qui illud sibi commendari Cœnobium supplicabat, Cardinalis Joannes Carvajalis Episcopus Portuensis respondit, illius Episcopi preces sordidissima ex avaritia scatere, commendata jam esse omnia pene Galliarum Cœnobia, verendumque ne aliquando insurgeret in Curiam Romanam Gallia universa, tantæ per-

(1) Sess. 25.
(2) Append. Concil. Constant. c. 7.
(3) Sess. 31.
(4) Rainald. ann. 1459. n. 87.

perversitatis impatiens (1). *Vereor, beatissime Pontifex, ne propediem audiamus, omnia Galliarum Cœnobia commendata esse, & nullum relictum, quod Abbatem suum habeat; ita quidquid ibi a nobis decernitur, commendatio est. Surget nobis non expectantibus aliquando Regnum illud in nos, ferre ultra non valens inutile ministerium nostrum.*

Adeo non exasperatus est Pontifex magnanimi & piissimi Cardinalis audacia, ut ab ea sententia se ipsum prope abesse testatus sit; addideritque, quod stupendum, a Pontificatu Callisti III. prædecessoris sui commendata fuisse Cœnobia plusquam quingenta; denique reformidandum esse, ne ea perversitate clades aliqua ingens Ecclesiæ inveheretur (2): *Approbavit judicium Pontifex, & adjecit credere se a Pontificatu Callisti in eam diem, amplius quam quingenta Monasteria esse jam commendata, atque ideo in metu sibi esse, ne corruptela hæc maturius opinione in scandalum grave erumperet.*

His enarratis Cardinalis idem Papiensis mox subdit, Commendas olim soli Ecclesiarum necessitati datas fuisse, quæ tunc manibus laicorum deprædatorum extorquendæ essent; at postea feracem eam fuisse segetem nefariarum cupiditatum, unde ingens in Clericos redundaret infamia: *Commendandorum ab initio Cœnobiorum non ea fuit ratio Patribus nostris, ut sagina Ecclesiasticorum illa darentur; sed ut fide & studio majoris alicujus, quæ occupata a sæcularibus essent, redimerentur: & neglectus divinus cultus in pristinum revocaretur. Deflexit res, & in abusum hunc venit, odibilem Deo, & fori nostræ infamem.*

Primigeniam quidem Commendarum originem non attigit hic Papiensis. Sed eam ejus animo conjecturam injecerat propria, ut reor, experientia. Ipsemet enim refert, commendatam sibi a Papa Abbatiam fuisse opulentam in civitate Papiensi, sed quam geri oportet ab homine quopiam prærotente (3): *Insigne quidem & locuples, & propter difficilem temporalium curam potentis alicujus ministerio egens.* Cujus ne ipse quidem in possessionem venire potuisset, nisi intervenisset Ferdinandus Rex, & objecta a Mediolanensi Duce repagula amolitus esset. Alii enim cuipiam Dux eam a Papa Abbatiam poposcerat.

Papiensi gaudebat Episcopatu multis nobilis virtutum insignibus hic Cardinalis, duplicique præterea Abbatia, Papiæ altera, altera Florentiæ. Ratio perfacilis & perexpedita est. Ubi res istiusmodi jam usitatissimæ & pervagatissimæ sunt, viri etiam probi eodem torrente abripiuntur, sed quibus alii propodiose abutuntur, ipsi utuntur sanctissime; in eaque opum & honorum exuberantia, qua ceteri insatiabiles cupiditates suas exsatiare laborant, ipsi explicandæ caritatis adjumenta nancifcuntur.

Quod ad Commendas attinet Episcopatuum sub hoc Pontifice, relatæ sunt a Rainaldo (4) litteræ ab eo datæ ad Isidorum Cardinalem Russiæ, Episcopum Sabinæ, ut ei sarcinas imponeret Patriarchatus Constantinopolitani, Metropoleon Eubææ & Nicosiæ. Ecclesiæ istæ omnes Infidelium jugo & potestate premebantur, nec id genus erant Commendæ, quas divitiarum honorumque cupido ambiret.

VIII. Inter Epistolas Cardinalis ejusdem Papiensis, illa legitur Sixti IV. (5) ad Regem Arragonium, qua negat commendari posse Cæsaraugustanam Metropolin sexenni ejus notho; nec enim vel se, vel Cardinales assentiri posse annuendæ ei gratiæ, qua certissima importatur & danti pernicies, & petenti, & ei cui res datur. Ea repulsa exacerbatus Rex tam immaniter sævit in Cardinalem Valentinum, quem Pontifex ea donaverat Metropoli, & Pontificem ipsum tot cuniculis, tot machinis, tot artibus oppugnavit, ut eum compulerit tantillo puerulo Ecclesiæ illius perpetuam administrationem commendare. Novum illud insolensque fuisse agnoscit Annalium conditor Spondanus (6), ceterum peræque Pontifici ac Regi probrosum, qui non possent concordare, nisi in excidium Canonum; quanquam in Pontificem ipsum potissimum ejus facinoris invidia resiliret. Ita Spondanus, alias Pontifices & Reges honorificentissimis verbis prosequi solitus: *Novo sic damnato inducto exemplo, quo & Reges Catholici, & summi Pontifices in Ecclesiæ damnum, & sacrarum legum subversionem, qua conspirarent, qua consentirent. Longe tamen graviori Pontificum culpa, ut cuique patet, quam Regum; ac nihilominus satis utrisque ad*

(1) Jac. Card. Pap. Epist. 93.
(2) Rainald. ann. 1463. num. 68.
(3) Epist. 157. 162. 170. 171. 172.
(4) Rainald. ann. 1459. n. 84. 85.
(5) Epist. 512.
(6) Spond. ann. 1473. n. 14.

ad damnationem idonea. A quibus non aberravit Mariana, eidem narrationi hæc subjungens: *Novum damnatumque exemplum inductum, vincente Pontificiam constantiam Regum importunitate, in Ecclesiæ jura invadentium, atque libertatem; quod semper accusabitur, & semper erit*. Ipsas Pontificis litteras in eam rem alibi protuli.

Verissime sapientissimeque dictum est a Mariana, (1) hanc æternam fore materiem justis quidem querelarum, impiis cupiditatum suarum acuendarum. Vel ex ipso medicamento id conjicies, quo Leo X. grassantem luem lenire instituit in Concilio Lateranensi V. anno 1514. Illacrymatus enim Pontifex spiritali temporalique Cœnobiorum per Commendatarios Abbates vastationi (2): *Quoniam ex Commendis Monasteriorum, ut magistra rerum experientia sæpius docuit, Monasteria ipsa tam in spiritualibus quam in temporalibus graviter læduntur, quippe quorum ædificia partim Commendatariorum negligentia, partim avaritia, vel incuria collabuntur, & in dies divinus cultus magis in his imminuitur, passimque obloquendi materia præbetur, non absque dignitatis Apostolicæ Sedis diminutione, a qua Commendæ hujusmodi proficiscuntur*. Præcipit denique ut in posterum cum primum vacarint Abbatiæ, eligantur Regulares Abbates nisi aliter jubeat Sedes Apostolica, urgentibus Ecclesiæ necessitatibus provisura; ne commendari possint Cœnobia nisi Cardinalibus, aut nobilitate, vel meritorum titulis præcellentibus viris: Commendatarii, tam Cardinales, quam alii quicunque, quartam saltem proventuum partem impendant in reparationes, in Ecclesiæ ornamenta, & in eleemosynas, si mensæ sint sejunctæ: si una vero sit mensa Abbati Monachisque communis, tertia redituum pars alendis Monachis & oneribus Ecclesiæ decerpatur; & hæ semper conditiones exprimantur in diplomatibus Commendarum. Addit Pontifex in eadem Reformationis Bulla, ne Parochiæ, primæ Dignitates Capitulorum, aliaque Beneficia, quorum annui reditus non sunt ducentorum amplius Ducatorum auri, commendari unquam possint; uti nec Xenodochia & Leprosorum ædes, quamvis pinguissimis sint reditibus. Affirmat quoque Fagnanus (3), ubi Pontifex Cardinalibus Cœnobia adsignat, eam semper apponi legem, ut tertia pars redituum in eleemosynas, & in reparationes insumatur Ecclesiarum.

Usque adeo scilicet adoleverat is usus ab antiqua disciplinæ sanctimonia degener, ut ne a Pontifice quidem, vel a Concilio Generali efficacior tunc fieri potuerit medicina. Vetabatur eodem diplomate, ne commendarentur Episcopatus, sed eadem semper exceptione addita, ut urgentibus Ecclesiæ necessitatibus, & aliis causis gravissimis aliter consulere posset Pontifex. Eæ autem causæ sic exprimuntur: *Nisi ratione utilitatis Ecclesiarum, prudentiæ, nobilitatis, probitatis, experientiæ, atque curialitatis antiquæ, cum competenti litteratura, & in Sede Apostolica meritorum, aliter visum fuerit faciendum*. Æquissimum est incolumem & intactam semper vigere dispensandi potestatem, si qua urgeat Reipublicæ necessitas. Sed quam exitiale, tam frequens est, humanos affectus & privatas cupiditates, utilitatis publicæ & necessitatis Ecclesiæ velo obtegi.

IX. Quod ad Commendas attinet, Apostolici vigoris plusculum explicuit idem Leo X. in Concordatis Gallicanis cum Francisco I. Rege initis. Statutum enim est, ut ne Rex nominaret ad Abbatias & Prioratus vere electivos, nisi *Religiosum ejusdem Ordinis*, annos natum viginti tres; si quem nominaret Rex aut Presbyterum sæcularem, aut Regularem alterius Ordinis, aut non id ætatis assecutum, providendi jus ad Pontificem devolveretur. Ita manifeste excludebantur Commendæ, non Regis tantum, sed & Pontificis. Qui enim posset Pontifex Presbyterum rejicere a Rege præsentatum, ut ipsemet sæcularem Clericum ejus loco sufficeret? Denique verbis conceptis prohibent Concordata, eo etiam casu, quo provisio ad Pontificem devolvatur, ne Prioratus ab eo conferantur nisi iis, quibus illæ ipsæ affuerint dotes. *Prioratus vero personis, ut præfertur, qualificatis duntaxat conferri libere possint*. Postremo rescinduntur his Concordatis Provisiones omnes, quæcunque aliter fient. *Electiones autem, necnon provisiones per nos & successores nostros contra præmissa pro tempore factas, nullas, irritas & inanes esse decrevimus*. Quin nec ipsi Graduati, sive simplices, sive nominati, juxta Concordata, ad alia possunt, quam sui Ordinis Beneficia anhelare, Regulares ad Regularia, sæculares ad

(1) L. 24. c. 16. (2) Sess. 9. (3) Fagnan. in L. 3. Decr. Part. 1. p. 312.

ad sæcularia, ut ne per Romanas quidem dispensationes hic unquam ordo labefactetur.

X. Restat ut referamus extremo hoc loco, quid in Concilio demum Tridentino circa Commendas actitatum sit. Pauca in eam rem hic excerpam ex Epistola domini de Morvilliers Tridenti data anno 1563. (1). *Post sessionem proximam deliberatum iri de Reformatione Monasteriorum: summopere id Monachos quidem cupere, ut a Concilio definiatur, ne sæcularibus posthac Clericis commendentur Abbatiæ & Prioratus Regulares, sed Regularibus ejusdem Ordinis. Complures Synodi Præsules incunctanter eis suffragaturos, quod consentanea cum primis sit ea quidem res sanctionibus Canonicis, quæ Regularia a Regularibus regi Cœnobia jubent. Oratores Gallicanos in Articulis a se propositis eo quoque collineare, quanquam specialibus eorum Mandatis nihil ejusmodi expresse præcipiatur. Sed Cardinalem Lotharingum rem proponendam urgendamque censuisse; cum agatur nempe de Ecclesia in antiquam & meliorem formam restituenda; cumque Rex velit reformationem institui generalem, nulla re prorsus excepta.*

Nec minus efferbuerant Hispani, ut omnes Commendæ revocarentur. Gravissime & eloquentissime peroraverat Asturicensis Episcopus, uniones & Commendas perpetuas Beneficiorum non alio spectare jam, nisi ad explendam Clericorum ingluviem (2). Itali sua interesse putabant, ut ne acerbior reformatio institueretur, itaque rem temperari hortabantur.

Jam vero ipsi Concilii Tridentini Patres, quamvis desiderio flagrarent extinguendarum penitus Commendarum, delinimento tamen aliquo utendum sibi censuere, ineluctabili incumbente necessitate serviendi tempori, & accomodandi se iis sæculi moribus & morbis, qui validioribus remediis exacerbarentur. Ea videtur esse horum Concilii verborum sententia (3): *Cum pleraque Monasteria, etiam Abbatiæ, Prioratus & Præpositura, ex mala eorum, quibus commissa fuerunt, administratione non levia passa fuerint tam in spiritalibus, quam in temporalibus detrimenta; cupit sancta Synodus ad congruam Monasticæ vitæ disciplinam omnino revocare. Verum adeo dura difficilisque est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique quod optaret, remedium possit adhiberi.*

His ita præstructis Pontificem interpellat Concilium, ut curet in Cœnobiis jam commendatis Regularem unum ejusdem Ordinis designari, qui eorum præsit administrationi: & in iis quæ posthac vacaverint; ne nominet Pontifex nisi Regulares periores, & quorum vita Monasticam redoleat spiretque sanctimoniam: *Primum quidem confidit sancta Synodus Romanum Pontificem, pro sua pietate & fide curaturum, quantum hæc tempora ferre posse viderit, ut iis quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ suos Conventus habent, Regulares personæ, ejusdem Ordinis, expresse professæ, & quæ gregi præire & præesse possint, præficiantur. Quæ vero in posterum vacabunt, nonnisi Regularibus spectatæ virtutis & sanctitatis conferantur.*

Quoad illa vero Monasteria quæ sunt Capita Ordinum, jubet Synodus, ne usquam alii quam Regulares possint esse Abbates. Nec abs re erit hic adnotasse, mortuo Abbate Cluniacensi anno 1461. Cardinalem Albigensem ea de re certiorem fecisse Regem, eumque monuisse ei Abbatiæ Beneficia subesse quatuor circiter millia, varias in aliorum etiam Regnorum Provincias sparsa (4), adeoque Regis interesse, ut ei præficiatur Regularis ejusdem ordinis, & quam dignissimus, ne extraneæ Nationes ab eo vertice pendentes, aliquid schismatis moliantur.

XI. Cum nec sapientia debeat nostra, nec caritas ultra limites eos exultare & effervescere, quos sibi præscriptos voluere sapientissimi, iidemque purissimo zelo inflammati Tridentini Patres; est sane æquissimum, ut eundem quem illi modum nostris & votis & opinionibus præfigamus. Optare reformationem paulo accuratiorem fas est, cum & illi optatissimam habuerint: at si quid sapimus, ei acquiescendum nobis est, quam illi præsentis ætatis patientiæ accommodatissimam judicarunt. Jugi & irrequieta æstuatione alternant res temporales, at usus rerum sobrius, sanctus, justus regulis regitur immutabilibus & æternis. Eo vota aspirare omnium debent, ut pro rerum ipsarum ordine, & pro antiquissimæ

(1) Memoires du Concile de Trente pag. 467.
(2) Hist. Conc. Trid. pag. 391.
(3) Seff. 25. c. 21. De Regular.
(4) Spic. t. 13. pag. 379.

simæ disciplinæ veneratione, Beneficia Regularia non aliis unquam, quam Regularibus committantur. Sed cum tot experimentis jam constet, desperandam esse tantam disciplinæ exterioris immutationem: admonendi sunt nobis serio Beneficiarii omnes Commendatarii, exterioribus disciplinæ vicissitudinibus adulterari nunquam posse, aut præscribi Regulas illas invariabiles legis divinæ & Juris naturalis: uti nec has ex eis natas leges Juris canonici, quibus sancitur, non proprietarios eos esse, qui Beneficiarii dicuntur, non dominos, sed meros dispensatores bonorum Ecclesiæ: bona ea esse res Dei, patrimonium pauperum, censum Christi, quo parce & sobrie sustentandi sint ejus ministri, alendi pauperes, reparandæ Ecclesiæ; denique si Beneficiarii omnes meri sunt administratores & dispensatores rerum Deo, religioni & caritati dicatarum, multo id certius esse de Commendatariis, ut vel hoc ipso nomine declaratur. Non ut suis enim frui, vel abuti possunt, sed parcere & vix etiam uti, utpote commendatis. Si ita degant, si ii sint ergo Commendatarii, qui esse tenentur, modice & tranquille feremus eum Tridentinis Patribus, quod eo res sint jam loco, ut in primigenium statum & antiquum Ecclesiæ usum restitui non possint.

XII. Erat & illud Tridentinum Decretum indulgentia & humanitate non mediocri delibutum, quo fertur, ut ne Regularibus donentur Beneficiis, nisi Regulam jam professi, vel profiteri cupientes (1): *Vel iis qui habitum omnino suscipere, & Professionem emittere teneantur, & non aliis conferantur*. Relati sunt supra ii Conciliorum Canones, qui donari Abbatiis vetabant eos, qui hanc improba spe vestem Monasticam induissent. Erant hi certe Canones castissimis legibus vocationis divinæ magis consentanei. Sed novi jam erant homines, & diversa tempora, quibus utrisque sese necessario Præsulum caritas accommodabat.

Jussi sunt in eodem Tridentino Episcopi annis singulis visitare Monasteria commendata, ubi non satis accurate servaretur Monasticæ Regulæ disciplina: similiter & Beneficia omnia, Curata, vel non Curata, Regularia, vel sæcularia, quæ commendata fuerint; & omnia ibi statuere, quæ animarum saluti procurandæ necessaria sint, & reparationibus, etiam per fructuum sequestrationem (2): *Qualitercunque commendata, etiam exempta, ab Episcopis, etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatis, annis singulis visitentur; curentque Episcopi, etiam per sequestrationem fructuum, ut quæ renovatione indigent aut restauratione, reficiantur, & cura animarum recte exerceatur.*

XIII. Propositum est in Congregatione Concilii: an qui Episcopatum jam gereret, ei posset alius commendari. Opiniones in ea re fuere Cardinalium; & tamen declaratum est tandem, post Tridentinum fieri id non posse, ut quod ab eo aperte satis prohibeatur (3): *Nemo plures Metropolitanas seu Cathedrales Ecclesias, in Titulum sive Commendam, aut alio quovis nomine recipere, aut simul retinere præsumat*. Fagnanus, a quo id refertur, in Germania ait quandoque indulgeri, plures ut ab uno Episcopatus retineantur: sed eam dispensationem uni maxime inniti Ecclesiarum necessitati (4): *Sic videmus in Germania cum similibus personis non raro dispensari super retentione plurium Episcopatuum, non quidem principaliter, ut ex illorum fructibus se alere possint, sed ut Catholicam Religionem expulsis hæresibus, consilio, opibus, auctoritate sartam tectam tueantur*. Referuntur ab eodem declarationes Congregationis ejusdem Concilii, quæ irritas pronuntiarunt Commendas a Palentinis in Hispania, & a Bergomatibus in Italia Episcopis fieri solitas Parochiarum, quæ aliis quandoque Parochis, vel in perpetuum, vel ad sex menses committebantur.

XIV. Cum Cardinalis porro Lotharingus a Tridentino redux, statim Remos adpropeasset, & Concilium Provinciale congregasset anno 1564. ejus in una Congregatione (5) professus est, persuasissimum sibi esse residentiam juris esse divini: si quas porro commendatas ipse obtineret Abbatias, uno id eo a se fieri consilio, ne in eas impetum facerent hæretici: cum primum nihil ejusmodi reformidandum impendere cœpisset, iis ita se provisurum, ut nec maledicentissimi haberent, quod arroderent: *Se aliqua commendata Monasteria habere, quibus libenter cederet; id autem ne faceret, nihil eum magis retardare, quam quod timeat, ne eis præficiantur non Catholici, sed*

(1) Sess. 14. c. 10. (2) Sess. 21. c. 8. (3) Sess. 7. c. 2.
(4) In Lib. 5. Decr. Part. 2. p. 70. 71. (5) Cong. 10.

sed haretici. Neminem esse qui non videat calamitatem hujus temporis. Si quando intellexeeit, ad ea hareticis non patere aditum, se effecturum, ut nemo sit, qui de eo sinistre possit suspicaei.

Etsi opulentissimi Cardinalis non ea fuisset animi voluntas, aut consilii constantia, quam præ se ferebat: nobis abunde esset, vel ipsum professum esse tali se animo esse debere, invictissimaque veritatis vi extortum hoc illi esse testimonium legis internæ æternæqite, qua obligantur Beneficiarii, omnia abrupisse privatæ cupiditatis vincula, & nullas nisi ad commodum Ecclesiæ admittere dispensationes. Ambiget certe nemo, quin B. Carolus Mediolanensis Archiepiscopus, quandiu plures Abbatias retinuit, eo animo obtinuerit, a privati commodi amore alienissimo, certaque voluntate eas abdicandi, cum primum se daret occasio opportuna, ut omnes certissime Carolus tandem abdicavit. Denique ratio illa permira fuit administrandarum Commendarum, qua idem Carolus ætate valde immatura & juvenculus adhuc Aronensem Abbatiam suam rexit, & reformari curavit; idque argumento est, utcunque in Commendas detonent, & invehantur aliquando viri docti, certissime tamen pios pie iis uti, mala bene vertere, & ipsa vulnera Ecclesiæ ad ejus decus & commodum contorqnere.

XV. Multa decrevit Concilium Rothomagense anni 1581. *de Monasteriis*, potissimum autem de Commendis. Multa ibi confirmata innovataque sunt Tridentini Concilii Decreta. Sed illud piaculare fuerit præterisse statutum, quo monentur Commendatarii, non ut Regularem sectentur vitam, sed ut ne degenerent in sæcularem: mediocritatem ut quandam pulcherrimam sectentur Monachos inter & Clericos sæculares, in veste, mensa, supellectili, coronam tonsuramque aliquanto gerant latiorem, quam sæculares Presbyteri; vestem eliganr nonnihil redolentem de modestia & humilitate Claustrorum; serio cogitent, non eo his se Commendis decoratos fuisse, ut deliciis & luxui se dedant, aut cognatos locupletent: sed ut sint religiosi dispensatores bonorum, quorum non possint esse proprietarii, & quorum tamen ratiociniis penes Deum sint obligati (1): *Commendatarii quamvie ad Regularem observantiam non obligentue, ne tamen sint sine jugo atque omni regula, decet eos medium statum atque ordinem sequi & ostendeee intee Regulares & Saculares Cleeicos in vestitu, in victu & omni ornatu. Tonsura utantur ampliori, quam sacerdotali, habitu peopius ad Regulaeem accedente: nec existiment sibi commendatum Monasticum eegimen ad luxum, aut prodigalitatem, aut ad augendam eem suam, & consanguineorum familiam: sed ad piam & justam alienarum eerum dispensationem, quarum non habent proprietatem; Deoque de omnibus reddendam esse rationem.*

In hoc eodem Rothomagensi Concilio altercatum perdiu est de consessu & suffragiis Commendatariorum in Conciliis. Denique ad Pontificem relatum est, unde responsum est inter Abbates sedere debere Abbates Commendatarios, nec sedere tamen nisi post Abbates mitra & benedictione Episcopali insignes; neutris denique definitiva, sed consultiva rantum esse suffragia, sicut & Capitulorum Delegatis.

XVI. In Concilio Remensi anni 1583. idem vigebat ardor zeli & sapientiæ, unde & constitutum est, crebris & enixissimis precibus interpellandum esse Deum, ut eam tum Pontifici, tum Regi pulcherrimam inspiraret voluntatem, ne Abbatias posthac, vel Prioratus obtineri vellent, nisi a Regularibus doctrina & pietate præstantibus (2): *Nihilque nisi desiderium nobis superest, ut Abbatia Peioeatusque nonnisi Regularibus spectata virtutis, & pee electionem conferantur. Quod a Deo Optimo Maximo supplicibus votis contendimus, ut ad id excitare dignetue dominos nostros sanctissimum Romanum Pontificem & Regem nostrum Cheistianissimum.* His addit Synodus hortamenta ad Commendatarios, ut *propius habitu & tonsura, quam alii, ad eegularem vitam accedant.* Eodem Concilio præcipitur Visitatoribus Monasteriorum, ut illis præficiant Priores, vel Superiores, a Commendatariis nominatos, nisi si indigni ab eis nominentur. Sed & præcipitur Commendatariis ipsis, ut per sese, vel per Vicarios adsint Visitationibus, ut excipiant Visitatores, eorumque decreta observari satagant: *Compellantue Commendatarii, vel eorum Vicarii, ut intersint Visitationibus, Visitatoeesque honeste excipiant, & executioni mandent, quæ ab eis statuta fuerint.*

In Concilio Turonensi anno 1583. statu-

(1) Titul. De Mon. c. 4.

(2) Tit. De Regular. c. 18. 19. 20.

tum est iteratis precibus adeundum esse Regem, firmatum ut vellet quod spoponderat, in seseque receperat Comitiis Blesensibus, revocatum iri a se reservationes omnes a se factas Episcopatuum, Abbatiarum, Prioratuum, & eorum a se factam destinationem antequam vacarent; saltem ne pateretur a Clericis & sæcularibus Beneficia Regularia obtineri: *Adeo ut si Clerici tantum aut sæculares existant, in vim illorum indultorum Regularia obtinere non valeant.*

In Concilio Aquensi anni 1585. innovata sunt decreta eadem superius relata Conciliorum Rothomagensis & Remensis, de media illa statione Commendatariis insistenda inter Clericos & Regulares, & de necessitate sistendi se Visitationi, & quæ ibi decreta fuerint exequendi.

XVII. Nec Concilia tantum in id connixa sunt, ut Commendarum vel cursus ipse, vel abusus saltem reprimeretur. Comitia Turonensia Regni Gallicani anno 1483. sub Ludovico XI. Rege aboleri Commendas petiere in libellis Regi oblatis (1): *Interituram regularem Monasteriorum disciplinam, ob Commendas a Papa sæcularibus aliisque concessa ad dignitates, & Beneficia Regularium: ex quibus Commendis pullulascunt detrimenta alia innumerabilia desperatæ curationis, & quæ vix enarrari queant.*

Nec dubitatum est quin Henricus III. Galliæ Rex Commendas omnes ejurasset, quando Edictum Blesense hoc memorando cum primis articulo exorsus est: *Ubi vacarint posthac Ecclesiæ Metropolitanæ, Episcopalesque, Abbatiæ item & Prioratus, altaque Beneficia nostræ nominationis; non nominandos a nobis nisi viros idoneæ ætatis, ea rerum prudentia, doctrina, aliisque virtutibus dotatos, quas Decreta, & Canonicæ Constitutiones, & Concordata præscribant.* Idem pollicitus erat Carolus IX. anno 1571. In Conventu Notabilium spectabiliumque virorum habito apud Rothomagum anno 1617. consilium cœpit Ludovicus XIII. Rex, Abbatias postmodum non concedendi, nisi Regularibus ejusdem Ordinis; utque Prioratus simplices unirentur Cœnobiis, a quibus pendent, ut proventus illi sacri pie expenderentur (2): *Ne dentur Abbatiæ nisi Regularibus ejusdem Ordinis: ut Prioratus ruralés & simplices Monasteriis uniantur, quibus innexi sunt: ut ii reditus insumantur in Scholas, Seminaria, & id genus opera pia.*

XVIII. Quanquam Bononiensibus Concordatis non impertirentur Reges facultate commendandi Cœnobia, probabile tamen est ea illos postea Indulto quopiam donatos fuisse, aut tacito saltem Sedis Apostolicæ consensu. Quod de Indulto dixi, non temere dixi. Jam inde enim ab anno 1516. impetravit Franciscus I. a Leone X. Indultum speciale ad Narbonensem II. Provinciam & Brittaniam minorem, quas Concordata non complectebantur, eoque facta est ei copia nominandi Clericos Monachosque alterius Ordinis, etiam Mendicantium ad ea Cœnobia, quibus non esset proprius Regularis, tantæ sarcinæ gestandæ par: *Ita ut dum Monasteria ipsa Monachis idoneis ad illorum regimina carebunt, Clericos sæculares, aut aliorum Monasteriorum Monachos, & Ordinum Mendicantium professos, habitum juxta eorundem Monasteriorum consuetudinem suscipere, & professionem per illorum Monachos emitti solitam, emittere volentes, alias idoneos nominare possis.*

Inest tamen tenebricosum nescio quid in hac clausula; neque enim dilucidum satis est, an illa cautio induendæ ejusdem vestis, & professionis ejusdem emittendæ, quæ in Cœnobio ipso commendato familiaris est, ampliari debeat ad Clericos nominatos. Non facile assentior sententiæ affirmanti, ne Clerici illi ideo Monachi fiant, ut mox evadant Abbates; quod nisi criminose non fit, ex clarissimorum Canonistarum doctrina, adeoque nec nisi simoniace. En verba ipsa Fagnani (3): *Satis potest dici, eum qui Monachus efficitur, spe consequendi Abbatiam, mortaliter peccare, & simoniam committere, si hujusmodi spes sit talis, ut sine illa Monachus non fieret.*

XIX. Compertum satis non habeo, unde exceptum sit, quod de Clemente VII. narrant aliqui (4), Hippolyto Nepoti Cardinali Mediceo anno 1534. commendata ab eo fuisse omnia Christiani Orbis Beneficia ad sex menses. Cum certius, tum luculentius aliquid Clemens VIII. nobis ostendet. Urgente enim Ossato Cardinali vehementissime nomine Henrici IV. Galliarum Regis,

(1) Preuves des Lib. Gallic. c. 22. n. 26. Statuta Delphin. pag. 23.24.
(2) Dupleix. Ann. 1617. Ordon. 10. 11.
(3) In lib. 1. Decr. p. 2. pag. 88.
(4) Preuves des Libert. de l' Egl. Gall. pag. 1415.

gis, ut in Commendam daret Abbatiam Monasterii Novi (1), quod quanquam nuperrime functus Abbas titulo eam habuisset, tres prius Abbates habuerant commendatam: respondit Pontifex referente eodem Ossato: *Id refragari juri, & Romanæ Curiæ consuetudini; repugnare etiam utilitati & dignitati Ecclesiæ, quin & Galliæ ipsius, ubi tam multa jam peccarentur in rebus Ecclesiasticis, ut nihil opus esset ad cumulum istud accedere*. Submonente & instante Ossato (2), ut Regi invictissimo id indulgeretur semel; Diplomati vero Pontificio insereretur, ut obeunte, vel resignante Commendatario, Cœnobium Regulari Abbati restitueretur: pari vigore posuit Pontifex invictissimæ constantiæ, has clausulas crebro apponi, servari nunquam.

XX. Nec plura de Commendis addemus, ubi duo hæc paucis observaverimus. Etsi affirmatum a nobis sit in Concilio Lugdunensi II. anno 1274. abolitas prorsus esse Commendas: postea tamen illæ revixerunt, ut pluribus posterioribus exemplis supra est a nobis ostensum. Suppressæ videbantur omnino Commendæ majorum Beneficiorum toto sæculo XIII. sed ex postea perrupto & dissipato obice torrentis instar impunius visæ sunt exundasse. Sæculo enim XIV. percrebuere innumerabiles Commendæ cujusque generis Beneficiorum, non Episcopatuum tantum, Cœnobiorum & Parochiarum, sed & Prioratuum, Officiorum Claustralium, & Dignitatum Capitulorum. Prope abest a vero, non id unquam eventurum fuisse, si Capitula & Cœnobia antiquos retinuissent mores, Canonesque non bipartiendæ mensæ communis. Non quo aliquando postea non fuerint commendata Cœnobia aliqua, ubi Abbatum & Monachorum una erat mensa, una temporalium omnium communio; sed eo deventum non est nisi per gradus, post longe plurimas Commendas alias Cœnobiorum, ubi sua separatim Abbas, Prior, Administrator Officii Claustralis habebat bona, sua separatim Conventus Regularium.

Gregorii XIII. Bulla *Superna* decretum est bisecari, sejungique mensam Abbatis & Monachorum in Monasteriis commendatis (3): in reliquis vetitum est semper a Congregatione Concilii, ut ne ea fieret segregatio.

Quoad Officia Claustri, plurimum id habet etiam probabilitatis, nunquam ea commendanda fuisse, si primævam retinuissent conditionem suam, ut mera essent Officia, meræque administrationes, arbitratu Superiorum revocabiles. Illud quoque manifestum fecimus, ab Abbatibus ipsis ante commendatos fuisse Prioratus, quam vel Pontificibus veniret in mentem, vel Regibus, ut ea commendare vellent. Carthusianis, aliisque Monastici Ordinis luminibus ingentes feruntur affluere opes, & proventus uberrimi; nec tamen usque adeo quisquam insaniit, ut eorum ambiret vel Prioratus, vel Claustri Officia, sibique commendari peteret, cum nulli horum sint sejunctim reditus, sed omnia in commune habeantur, frugali Monachorum & pauperum omnium sustentationi dicata. Si tam dira unquam subeat illos libido, ut vel res, redituſque partiantur, vel in illis officiis perpetuari velint; næ calamitas non dispar illis erit tum vehementer reformidanda.

Alterum quod observatum diligentissime volebamus, illud est, eos prudentiæ, doctrinæ & zelo nostro fines delineandos esse, quos sibi Tridentinum, & alia eo posteriora Concilia præstituere. Furor enim haud dubius is esset, si quis ultra modum Conciliorum Generalium sapere vellet, & zelo Ecclesiæ supra & contra ipsam Ecclesiam æstuare. Atqui aurea illa mediocritas horum Conciliorum in eo versata est, ut votis, ut precibus cœlum Deumque tunderetur, quo Regibus & Principibus certam inspiraret voluntatem abjiciendi Commendas omnes, maxime autem Regularium Beneficiorum: at simul ut profiteremur, quandiu ex retinentur, esse usum earum sanctissimum, cuique obvium & proclivem: esse regulas castissimas, & leges, quæ Commendatariis proponantur: esse fructus non pœnitendos, qui ex iis capiantur: fuisse Commendatarios, qui Abbatiis strictissimam invexerint regulæ disciplinam, qui vitam egerint virtutum laude, Monachorum amore, pauperum caritate perillustrem. Bullæ ipsæ Pontificiæ Commendarum Cardinalibus etiam id imponunt oneris, ut Cœnobiorum oneribus satisfaciant, tertiamque partem redituum reparationibus & pauperibus impendant, reliqua ad necessariam sustentationem habeant.

(1) Montierneuf. (2) Ossat. tom. 2. letr. 9.
(3) Fagnan. in L. 1. Decr. pag. 245.

beant. *Ita quod liceat tibi debitis & consuetis Monasterii supportatis oneribus, ac tertia parte omnium fructuum, redituum ac proventuum Monasterii hujusmodi in restaurationem illius Fabricæ ac ornamentorum emptionem vel fulcimentum, & pauperum alimoniam, prout major exegerit vel suaserit necessitas, aliis omnibus deductis oneribus, annis singulis impartita, de residuis illius fructibus disponere, &c.*

CAPUT XXI. *P. 4. l. 2. c. 64.*

De Commendis Laicorum post annum Christi millesimum.

I. An Commendæ Clericorum fluxerint a Commendis Laicorum?

II. Laicorum Commendæ sæculo XI. *meræ usurpationes fere fuere. Earum nonnunquam auctores fuere Episcopi & Abbates.*

III. Plerumque prædia erant Ecclesiæ, Laicis & Militibus data, ut ejus essent tum clientes, tum Defensores & Advocati.

IV. Tria genera Commendarum laicarum.

V. Idem usus, vel abusus in Italia.

VI. Quæ jura Parochorum in commendatarios laicos?

VII. De Commendis Laicorum sæculo XII. *Hominium a Clericis exprimere voluere, quibus ante ipsi præstiterant. Damnatio investiturarum laicarum ad Episcopatus & Abbatias restringenda fuit.*

VIII. Fundi Ecclesiarum permissi aut dimissi Laicis sequentibus sæculis.

IX. Quando cœperit licere Laicis, conductores esse bonorum & fundorum Ecclesiæ?

X. Postremi sæculi conatus ad restituendas laicas Commendas. De Ordinibus Hispaniæ Militaribus.

XI. De unitis Coronæ Regiæ Hispanicæ tribus summis Administrationibus aut Ministeriis Ordinum Militarium.

XII. De Anglia & Bohemia, rebusque Ecclesiæ ibi in Laicos alienatis.

XIII. De Commendis Laicorum in Oriente.

I. Conjunctæ adeo, consertæque inter se fuere Commendæ Clericorum & Laicorum, ut illas ab his ortas suspicati sint aliqui, quasi non aliter extorqueri potuerint Cœnobia Commendatariis laicis, quam si Clericis præpotentibus ea concrederentur. Quanquam non distet a verisimili hæc conjectura, non tamen ubique vero consentit. Temporibus enim illis quidem, quibus rerum potita est Caroli Magni progenies, extortæ sunt Laicis Ecclesiæ quædam Regulares, quæ tum Clericis commendabantur, qui tueri eas possent: at non eæ tantum usitatæ tunc fuere Commendæ. Certissimum etiam est sub prioribus Hugonis Capetii stirpe editis Regibus, concessum fuisse Laicis Ecclesiarum usurpatoribus, ut eas Monachis restituerent; idque non injuria dici potest Commendæ speciem præ se tulisse, cum Monachi sæculares Ecclesias obtinuere, & primitivi fuere Parochi: vel Regulares etiam Parochos Clericis subrogarunt. Sed non eæ sunt proprie Commendæ, de quibus dictum est Capite superiori.

II. Meræ ergo usurpationes, & deprædatoriæ fuere primæ Commendæ Laicorum, quibus adeo obviare maturavit Ecclesia, ut primum respirare datum est ab illa calamitatum procella, quæ concidente Caroli Magni stirpe Occidenti incubuit. Prohibitum est in Concilio Bituricensi anni 1031. ne Laici haberent aut retinerent feuda Ecclesiæ, ex quibus imperium in Clericos ipsos sortiebantur (1): *Ut sæculares viri Ecclesiastica Beneficia, quos feudos Presbyterales vocant, non habeant super Presbyteros*. Potes hunc Canonem de Parochiis, potes de Cœnobiis interpretari.

Quoad Cœnobia exemplum suppeditatur ex Concilio II. Lemovicensi anno 1031. Conquerebantur Monachi Bellilocenses, quod cum Monasterium suum extruxisset olim Rodulphus Bituricensis Archiepiscopus temporibus Regis Caroli, illud postea invasisset Comes Tolosanus, Petragoricensi Comiti dedisset, a quo rursum alii Comiti datum esset, qui ejus administrationem Laico commisisset. Synodi Præsules hunc postremum accivere Comitem, eumque compulere, ut Monachis ejus loci Abbatem deligeret, ipse Advocati & Defensoris Monasterii posthac nomen gereret, & partes sustineret.

In Concilio Remensi anni 1049. de Laicis expostulatum est, qui *Altaria* usurparent, hoc est, Ecclesias Parochiales: *De Alta-*

(1) Can. 21.

Altaribus quæ a Laicis tenebantur. Exactionibus violentis ad Ecclesiæ fores iidem laici grassabantur: *De pravis consuetudinibus, quæ ab eis in Atriis Ecclesiarum accipiebantur*. Duplici ei corruptelæ anathema illisum est ab eodem Concilio, cui Leo IX. præerat (1): *Ne quis laicorum Ecclesiasticum ministerium, vel Altaria teneret, nec Episcoporum quivis consentiret. Ne qui in atriis Ecclesiarum præter Episcopum & ejus ministrum quaslibet consuetudines exigere præsumeret*.

Ex hac prohibitione colligimus, consensisse nonnunquam Episcopos his Laicorum usurpationibus. Plusculum aliquid edocet nos Concilium Rothomagense anni 1050. Laicos scilicet ab Episcopis quandoque donatos fuisse Beneficio, feudo, fundo Ecclesiæ, Clericis destinato sustentandis. Id nimirum hoc Concilio vetabatur (2). *Ut Episcopus Clericorum Ecclesiæ stipendia aut terras Laicis beneficiare minime præsumat*. Non revocantur fundi a temporibus Caroli Magni Laicis concessi: unum vetatur, ne posthac novi dentur.

In Concilio rursus Narbonensi anni 1054. manifeste patet, quam constanter dimittentur Laicis Ecclesiastica ea prædia, cum jubentur tantum qui ea jamdiu obtinebant, ut ne quid ex iis imminutum eant (3): *Nec quidquam ex feudo, quod pro eadem Ecclesia tenet, minuere præsumat*. Eodem Canone exprimuntur minutissima quædam jura, quæ Laici in Clericos usurparent; & ea quidem omnia damnantur; sed mox tamen copia & potestas fit Episcopis, Canonicisque, Abbatibus, Monachisque, aliquos ut dare possent Laicis fundos, qui dicantur, sintque Vicarii, Ballivi, Feudatarii; jam tum enim usu invaluerant voces istæ omnes (4): *Insuper eas villas & mansos, terras & vineas, sive Ecclesias, quæ a fidelibus Dei collatæ esse videntur in opus Canonicorum, ut in commune inde viverent, quæ veraciter sciri potest, in hoc opus data esse noscuntur; nullius persona hominum ausus sit habere vel retinere, neque per Vicariam, neque per Fevum, neque per Bajuliam, neque per ullam vocem, sine propria voluntate Episcopi & Canonicorum, vel Abbatum Canonicorum, ad quos ex res pertinere noscuntur, cum voluntate Canonicorum suorum, nisi quantum præscripti Canonici cum præscriptis Senioribus communiter voluerint*.

Qui vocantur hic *Abbates Canonici*, verissimi erant Abbates, ea voce sejuncti ab Abbatibus laicis. Prohibitum vero rursus est in Concilio Turonensi sub Nicolao II. anno 1060. (5) ne Episcopi vel Abbates *novum Beneficium* Laicis concederent; quin & jussum repeterent, siqua dederant. Quo usque adeo cohiberi non potuit insana quædam & effrænata deprædationum licentia, ut in Concilio Tolosano anni 1086. manifeste pateat, non Abbatias tantum, sed Archidiaconatus, Parochias, Præposituras, munera ipsa Sacristæ & Magistri Scholarum, prædæ Laicis fuisse, una cum fundis & prædiis eorum omnibus (6): *Omnimodis prohibemus, ut nemo Laicorum Abbatiam Monachorum, vel Clericorum Archidiaconatum, neque Præposituram, vel honorem Presbyterii, vel Sacristæ, seu Magistri Scholæ, neque ullos honores ad jus prædictum pertinentes ausit suis usibus retinere. Et si fecerit, excommunicationi subjaceat*.

Hinc elucescit, quod supra obiter attigimus, exemplo Hugonis Capetii & Roberti Regum, Abbatiam S. Germani de Pratis abdicantium, adactos quodammodo fuisse Proceres alios Regni, ut Clericis restituerent titulos fundosque longe plurimorum Beneficiorum quæ usurpassent: & Ecclesiam ipsam fidentius postmodum intentasse & evibrasse fulmina sua in capita contumacium.

Pauxillum illud quod ex Hispaniæ naufragio enatavit, venitque in manus nostras monumentorum sacrorum, sufficit tamen ut non temere opinemur illas quoque extremas Christianæ Reipublicæ partes eidem calamitati fuisse obnoxias. Concilium Coyacense paucis his verbis rem totam complectitur, anno 1050. habitum (7): *Statuimus, ut omnes Ecclesiæ & Clerici sint sub jure sui Episcopi; nec potestatem aliquam habeant super Ecclesias aut Clericos Laici*.

III. Donaverant ipsi Abbates viros nobiles circumpositos prædiis quibusdam Ecclesiæ, & ita eos sibi auctoraverant in defensores Ecclesiarum ditionumque suarum, jure fiduciario, hominio & sacramento fidei Abbatibus obligatos. Feuda quædam alia jam Nobiles isti usurpaverant, & nisi his

(1) Can. 3. 4. (2) Can. 10. (3) Can. 14. (4) Can. 16. 17.
(5) Can. 3. (6) Can. 8. (7) Can. 3.

his additamenta quædam alia accederent, negabant se desponsum fidei & hominii sacramentum præstituros. Argumento est Epistola Gregorii VII. ad Bituricenses, Narbonenses & Burdigalenses scripta, ut Aureliacensi Monasterio reddi cogerent feuda & Beneficia, quæ vel involata fuissent, vel ita detinerentur, ut juribus suis, de quibus convenerat, Abbates fraudarentur; utque compelleretur Vicecomes Carlarensis, pactam Abbati fidem, opemque exhibere, nec ut ille pertendebat, nova sibi prædia conferri & Beneficia cogeret (1): *Clamor Abbatis Aurelianensis auribus nostris insonuit, super quibusdam personis, quæ injuste detinent Beneficia prædicti Monasterii, a prædecessoribus suis sub fidelitate & hominio pro defensione Ecclesiæ sibi & antecessoribus suis olim concessa. Præcipue conqueritur super Berengario Carlatensi Vicecomite, qui propria cupiditate ductus, debitum servitium & fidelitatem Abbati exhibere negat, nisi Beneficium quod immerito detinet, adhuc etiam de jure Ecclesiæ augeatur.* Præcipitur a Pontifice Vicecomes, ut fidei sacramento, & servitio præstando fungatur, nec novi quidquam feudi eo nomine extorqueat: *Subjectionem & fidelitatem Abbati persolvat, & servitium pro Beneficio largiri non deneget, & ab exactione illicitæ augmentationis desistat.*

IV. Erant ergo triplicis generis Commendæ laicæ: 1. Cum Laici irruebant ipsi in Abbatias, Archidiaconatus, Præposituras, nec istos ante induebant Beneficiorum & Dignitatum titulos, quam proventus fundosque omnes sibi vindicassent. 2. Cum Episcopi ipsi & Abbates terras aliquas Ecclesiæ Nobilibus largiebantur, fidei & hominii sacramento hinc sibi astringendis, armatisque defensoribus futuris inter calamitosa illa tempora, quibus singuli in singulos pene privatis digladiabantur bellis, ut rapinis cædibusque omnia passim contaminarentur. 3. Cum Laici vi allata invadebant fundos aliquos Ecclesiæ, & in hæredes suos transmittebant, incredibili quadam Episcoporum hæc dissimulantium oscitantia.

Horum omnium exempla supra congesta sunt. Unum hic addo tertiæ classis. Post Cabilonense Concilium anno 1073. cum Legatus Pontificius, qui ei præfuerat, Romam rediret, & in Diensi civitate, qua iter habebat, Cleri Populique querelis aures accommodasset adversus ejus urbis Episcopum simoniacum, illum quidem ejici assensus est; at qui suffectus illi est novus Præsul, nullam prorsus invenit Ecclesiam, vel Parochiam, quæ Cathedrali obnoxia permansisset, quod omnes prorsus a Laicis & Nobilibus usurpatæ essent: *Adeo ut de omnibus totius Episcopatus Ecclesiis vix unam haberet domus Episcopalis, aut mater Ecclesia, cum fere omnes possiderentur a militibus & quibuslibet sæcularibus.* Non sibi defuit Episcopus, fiduciaque haud sciam, an felicitate majori, fundos omnes & proventus pridem invasos sibi Ecclesiæque suæ recuperavit: *Statuit decretum, ut nullus Laicus obtineret Ecclesiam, aut partem acciperet in reditibus Ecclesiarum. Et factum est divina cooperante clementia, ut omnes gratanter jussionem ejus susciperent & obedirent.*

Non ita cessit beato Anselmo ex animi sententia. Repulsam quippe passus est ab Henrico I. Angliæ Rege, cum prædia Ecclesiæ suæ reposceret Militibus concessa, antequam Normanni in Magnam Britanniam excendissent, & tum in jus Ecclesiæ utique revocanda, Nobilibus illis sine hærede demortuis. Sperabat Rex posse illis a se hæredes subrogari. Audiendus hic Anselmus ipse (2): *Quoniam terras easdem milites Angli, antequam Normanni Angliam invaderent, ab Archiepiscopo Cantuariæ tenuisse dicuntur, & mortui sunt sine hæredibus; vult asserere se posse juste quos vult, eorum hæredes constituere.*

Exemplo Hugonis Capetii in desuetudinem abiere Commendæ primi generis Laicorum. Alterius generis Commendis limites circumscripti sunt. Commendas tertii generis omnino comprimi voluere, sed non processit res, seu Nobilibus pervicacius, seu Episcopis remissius sese agentibus, & Abbatibus: unde quæ primum deprædatio fuerat, ea visa postremo est justa possessio. Commendis tertii generis in unum coalescentibus cum illis secundi. In Concilio Pictaviensi anni 1078. vetitum est, ne bona Ecclesiæ ad hæredes laicorum trajicerentur (3): *Ut nullus de Clero, sive de populo Ecclesiastica bona jure consanguinitatis requirat sibi habenda.* Petro Damiani visæ sunt Laicorum Commendæ periculi plenissimæ.

(1) L. 7. Ep. 19. (2) L. 3. Ep. 24. (3) Can. 3.

ſimæ, excuſandæ tamen & tolerandæ, ſi neceſſariæ & inevitabiles eſſent (1): *Illud diabolicam propemodum videtur æquare malitiam, quia prædiis in militiam profligatis, omnique poſſeſſione terrarum, inſuper etiam decimæ ac plebs adduntur in Beneficium ſæcularibus. Quod totum in male munifici caput redundare non dubium eſt, ſi tamen eum ad hoc propria vanitas trahat, non neceſſitas antiqua compellat.* Nec ab his recedit Petrus Bleſenſis, ubi de Epiſcopo Carnotenſi verba facit (2): *Non militibus, ſed pauperibus erogare tenetur patrimonium Crucifixi; cujus ipſe non dominus, ſed tutor eſt, ut miſereatur & commodet ad uſus egentium, tanquam teſtamentarius diſpenſator.*

V. De Italia nihildum diximus: Nec enim tanti mali curſum Alpes ipſæ remorari valuere. In Concilio Romano anni 1078. prohibiti ſunt Epiſcopi, ne Eccleſiæ ſuæ fundos in Beneficium laicis conferrent, niſi accederet & Metropolitani & Epiſcoporum Provinciæ aſſenſus: *Ut nulli Epiſcopi prædia Eccleſiæ in Beneficium tribuant ſine conſenſu Papæ, ſi ſunt de ſua conſecratione. Ceteri autem ſine conſenſu Archiepiſcopi ſui & fratrum ſuorum hoc idem non præſument.* Si quid vero terrarum Eccleſiæ perperam Nobilibus daretur a Regibus, ab Epiſcopis, ab Abbatibus in Commendam, id totum jubentur hi Nobiles Eccleſiæ reſtituere, anathemate alioqui percellendi (3): *Quicunque militum, vel cujuſcunque ordinis vel profeſſionis perſona, prædia Eccleſiaſtica a quocunque Rege, ſeu ſæculari Principe, vel ab Epiſcopis invitis, ſeu Abbatibus, aut ab aliquibus Eccleſiarum rectoribus ſuſceperit, vel ſuſcepit; vel invaſit, vel etiam de Rectorum depravato ſeu vitioſo conſenſu tenuerit, niſi eadem prædia Eccleſiis reſtituerit, excommunicationi ſubjaceat.*

VI. In iis ſane Parochiis ubi laicæ tolerabantur Commendæ, magnas in anguſtias coarctabatur Parochorum proventus & ſuſtentatio. Inter Canones Concilio Rothomagenſi anni 1047. ſubtentos, occurrit & iſte, quo Parochiis videtur tributa tertia tantum pars decimarum (4): *Ne laici Beneficiorum Eccleſiæ, quantum ad tertiam Sacerdotis partem pertinet, participes fiant.* In Concilio Juliobonæ addicuntur illis præterea oblationes Altaris & ſepulturæ (5): *Nullus laicus in reditibus Altaris, vel in ſepultura, vel in tertia parte decimæ aliquid habeat. Nec Presbyter inde ſervitium faciat.* In Concilio Rothomagenſi anni 1036. circumſcribi cœperat limes quidam, & reſiſti Nobilibus, qui Epiſcopalia jam etiam jura ſibi ſumebant, & a Parochis exigebant hominia (6): *Nullus laicus participationem habeat in tertia parte decimæ, vel in ſepultura, vel in oblatione Altaris, nec ſervitium, nec aliquam exactionem inde exigat, præter eam quæ tempore Guillelmi Regis conſtituta fuit, &c. Nullus laicus habeat conſuetudines Epiſcopales, vel juſtitiam, quæ pertinet ad curam animarum. Nullus Presbyter efficiatur homo laici.*

In eodem Juliobonenſi Concilio adnotata fuerant obſequia, quæ Nobilibus Parochi præſtare tenebantur ſub Willelmo Notho Angliæ domitore. Audi Canonem ipſum (7): *Nec Presbyter inde ſervitium faciat, niſi legationem domini ſui portet, ita ut eadem die ad Eccleſiam revertatur, & ad orationes per Normanniam ſolummodo, victum domini ſui habens, ſi dominus voluerit, ſecum vadet.*

In Concilio Nemauſenſi anni 1096. Parocho non ſervantur integræ niſi oblationes, ſepulturæ, decimæ & manſus Presbyteralis (8): *Laicus qui oblationem Eccleſiæ, ſepulturam, decimam, aut terram ſanctuarii tenuerit, ab omnibus fidelium communione ſeparetur.* Dictum eſt alibi tempore Caroli Magni Parochis addictum fuiſſe agellum, omni onere & ſervitute abſolutum, qui *Manſus Presbyteralis* dicebatur, hic dici videtur *Terra Sanctuarii.*

VII. Ubi excommunicationum terrore compulſi ſunt tandem laici Parochis, Abbatibus, Epiſcopis reſtituere Eccleſias, & Eccleſiarum jura prædiaque: nova hæc ab illis fraus excogitata eſt, ut hæc darent ſub fide & hominio a ſe obtinenda: ut feudatarios & clientes haberent, quorum ipſi fuerant. Illud eſt hominium in Concilio Rothomagenſi anni 1096. jam damnatum, & rurſus majori pompa proſcriptum in Concilio Lateranenſi ſub Paſchali II. ut ipſemet ad Anſelmum Cantuarienſem ſcripſit (9): *Interdiximus, ne quis omnino Clericus laico ho-*

[1] Petr. Dam. Opuſc. 20. c. 3.
[2] Petr. Bleſ. Epiſt. 20.
[3] Conc. Lateran. I. c. 14.
[4] Can. 3.
[5] Can. 4.
[6] Can. 5. 7. 8.
[7] Can. 4.
[8] Can. 6.
[9] Epiſt. 41.

minium faciat, aut ne manu laici Ecclesias aut Ecclesiastica bona suscipiat. Eodem pariter tempore vetitum est, ne Clerici a Laicis investituram acciperent bonorum Ecclesiæ: *Ecclesiarum investituras a Laicis fieri omnino prohibemus*. Ea sunt verba Concilii Guastallensis sub eodem Papa anno 1106.

In Concilio Remensi anno 1119. id ipsum prohibere voluit Callistus II. *Investituram omnium Ecclesiarum & Ecclesiasticarum possessionum per laicam manum fieri omnimodis prohibemus*. Verum usque adeo tumultuatum est adversus hoc Decretum: quod eo collimare Pontifex videretur, ad decimas aliasque res Ecclesiæ laicis auferendas: *Murmur quorundam Clericorum & multorum laicorum per Concilium insonuit. Videbatur enim eis, quod dominus Papa sub hoc capitulo decimas & cetera Ecclesiastica Beneficia, qua antiquitus laici tenuerant: conaretur minuere vel auferre*: ut re maturius perpensa Pontifex decretum illud restrinxerit ad Episcopatus & Cœnobia, quorum vetuit a laicis investituram accipi.

VIII. Ita finis utcunque impositus est calamitosissimæ concertationi. Prædia Ecclesiarum Episcopi & Abbates a laicis recepere, aut ipsis in feudum dimisere. Abstinuere deinceps laici a deprædandis Ecclesiis, nec jam a Clericis exigere jura ausi sunt nova & iniqua. Circumspectissime illud quoque tunc cautum est, ut ne laici conductores esse possent prædiorum Ecclesiæ, ne ex conductoribus dominatores & proprietarii fierent. Eo pertinet Concilium Londoniense anni 1175. (1) *Ne laici Ecclesiastica Beneficia ad firmam suscipiant*. In Concilio Coloniensi anno 1266. excidere jussi sunt feudis Ecclesiæ, qui excommunicationis vinculo irretiti, intra annum eo se solvi non curarent.

In Collectione Conciliorum Tarraconensium, ipsorummet Conciliorum decreto evulgata anno 1555. Concilium Tarraconense anni 1391. dari ultra triennium laicis prohibuit officia Ecclesiæ obnoxia, quæ ab illis administrari solita erant, ne ex iis demum Commendæ perpetuæ excitarentur (2): *Scribaniæ, Vicariæ, Bajuliæ, Sagioniæ, Cancellariæ, Castellaniæ, Alcadiæ, & eorum fructus, & emolumenta, & officia consueta per laicos administrari ne in perpetuum concedantur alicui, vel ad vitam, &c. Nec ultra triennium assignare valeamus, nec sic commissa volumus post committentis obitum perdurare*. Cum Petrus de Luna Cardinalis Legatum Pontificium ageret in regno Arragoniæ, vetuit ne posthac in Commendam laicis darentur decimæ, vel agri Ecclesiarum, nec passus est eo fuco rem obumbrari, quod eo defensores Beneficiariis & Beneficiis ipsis pararentur, adversus hostiles incursiones: *Loca, Vassallos, Grangeria, & alias possessiones, decimas, primitias, reditus, proventus & jura, & bona alia ad Ecclesias, Ordines & Monasteria, seu alia loca pia quibus præsunt spectantia, personis sæcularibus sub colore & titulo Commendæ, ut per eosdem ab aliorum oppressionibus defendantur, & aliis confictis causis, propria auctoritate subjiciunt, &c. Quas Commendas sub interminatione anathematis de cetero fieri prohibemus*.

In Concilio Mediolanensi I. anno 1565. statutum est, ut qui feuda Ecclesiæ obtinerent, novam eorum investituram acciperent, fideique sacramentum præstarent verbis ipsis in jure expressis, ipsi & hæredes eorum (3): *Qui bona Ecclesiæ feudi nomine obtinent, investituram intra tempus a jure præstitutum renovandum curent, eisdemque jusjurandum fidelitatis dabunt* (4). *Pari etiam ratione hæredes eorum & investituram postulent, & jurent iis, qui Ecclesiæ præfuerint*.

IX. Temporis diuturnitate, & longa oblivione tot grassationum laicarum in Ecclesias, interciderat pene illa cautio, in qua tantum olim momenti esse videbatur, ne conducenda, administrandaque laicis Ecclesiæ prædia concederentur. In eo ipso Concilio Mediolanensi vetitum est indiscriminatim, ut ne Beneficiarii laicis, & ne proximis quidem ipsis suis agros Ecclesiæ ad Firmam, vel ad Emphyteusin darent: ut quorum in his fides magis vacillet: nisi Episcopus commodum id Ecclesiæ judicet & fructuosum fore (5): *Nemini Beneficiorum Ecclesiasticorum bona propinquis suis intra tertium gradum in Emphyteusin, aut ad cujusvis temporis spatium, etiam per suppositas personas locare liceat, nisi evidens & magna Ecclesiæ utilitas, judicio Episcopi, præter alia juris requisita, aliud postulare videatur*. Diffidebant jure meritissimo Synodi, ne proximis Beneficia ad firmam dare,

(1) Can. 10.
(2) L. 3. Tit. 7.
(3) Can. 25.
(4) Can. 62.
(5) Ibidem.

dare, perinde esset ac commendare.

X. Aliis aliisque temporibus novæ semper, nec injuria placuere cautiones. Reviviscunt ignes male sopiti, & latius invalescunt. Sunt & in Ecclesiæ & in Regnorum disciplina pestes quædam quasi periodicæ, quæ certis annorum intervallis intereant, & renascantur, quæ nuperrime in Galliis conflagrarant intestina bella, ab antiquæ fidei & religionis adulreratoribus concitata, ea Regnum & Ecclesiam demergere poterant in eandem ærumnarum voraginem, atque ruente Clodovæi, & Caroli stirpe, si quam atrocia, tam diuturna fuissent. Laici utriusque sexus Abbatias invasere, Abbatum jurisdictionem explicuere omnem, fundos & reditus in potestate sua habuere. Hinc illæ Concilii Rothomagensis querelæ anno 1581. (1) *Fundationibus Monasteriorum nihil magis adversatur, quam Conventui Monachorum laicos, aut mulieres præesse, ac pro Abbatibus seu Abbatissis se gerere, atque etiam in his habitare*. Expostularunt & Comitia Cleri Gallicani anni 1598. *quod inveherentur, & auctoritate Pontificis muniri posse sperarentur pensiones laicis, adeoque & militibus, ac mulierculis, viduis, conjugatisque assignatæ ex proventibus sacris Beneficiorum*. Ea semel janua patefacta, in laicorum manus effusa esset proventuum Ecclesiasticorum maxima pars. Sed id tum tentabatur tantum & quidem irrito conatu.

Cum anno 1579. instituisset Henricus III. Galliæ Rex Ordinem Equitum sancti Spiritus, pensiones his ex proventibus Beneficiorum toto regno opulentissimorum a Pontifice impetrare aggressus est, ut hæ Commendæ essent Militares. Hinc illis etiam nunc Commendarum nomen, quanquam invictissima Cardinalium intercessione res in irritum ceciderit. (2) Eum Ordinem Equitum in Gallia, peræque ut alios complures in Hispania, tuendæ Religioni devinctissimum fore confidebat Henricus, eoque sacris etiam proventibus alendos Equites. Roma scripsit Ossatius anno 1599. ad Villaregium: *Sabaudiæ Ducem a Pontifice prius impetrasse, ut Beneficia urbi Genevensi proxima, & iis locis, ubi Calviniana lues serpsisset, in Commendas erigerentur Militares sancti Lazari. Tunc vero hæreticis illis plerisque ad Ecclesiæ fidem & unitatem revocatis, Romæ Præpositum Ecclesiæ Genevensis instare, ut Commendæ illæ rursus in censum revocentur Beneficiorum Ecclesiasticorum*. Si Equites hi regiunculas illas expugnatis hæreticis recepissent, & Ecclesiæ Christi reddidissent, non facile illis, immo ne juste quidem forsan suæ potuissent extorqueri Commendæ. Illiusmodi sunt Commendæ Equitum Hispanorum; regiones ipsas debellatis infidelibus gentibus Christo & Ecclesiæ recuperarunt. Adde quod quanquam Hispanienses hi Equites conjugii licentia tandem donati sint, in ceteris tamen omnibus Monastica professione teneantur astricti, nec bona Ecclesiæ teneant, nisi velut Monachi laici & conjugati, ut & Clerici conjugati per tot retro Ecclesiæ sæcula.

XI. Non ita se res habet in tribus summis Præfecturis Ordinum Militarium sancti Jacobi, Alcantaræ & Calatravæ, quæ jamdiu est quod coaluere cum corona ipsa Regum Hispaniæ, ut hæreditario & ipsæ jure in posteros transmittantur. Capitulo primum Equitum sancti Jacobi, in magno suffragiorum, majori animorum dissidio, persuasum est tamen, ut summam sui Ordinis Præfecturam commendarent Ferdinando Regi ad tempus (3). Ferdinandus allectus hujus opimæ Administrationis suavitate, non multo post ab Innocentio VIII. id eblanditus est, ut ab eo designaretur Magnus Magister & Administrator perpetuus Ordinis Calatravæ; cujus Magnus Magister vivere desierat. Post expugnatam in Mauros Granatam ab eodem evicit summam quoque Administrationem Ordinis sancti Jacobi tunc vacantem. Denique Magno Magistro Alcantaræ non ægre persuasit, (4) ut resignato sibi Magno Magisterio, ipse Archiepiscopatu Hispalensi, mox & Cardinalatu augeretur. Isabellam Reginam Ferdinandi conjugem in has tres Administrationes Coadjutricem cum certa successionis spe declaravit Pontifex Alexander VI. Hadrianus denique VI. cui acceptam referebat Carolus V. institutæ adolescentiæ suæ & luculentissimis imbutæ præceptis gratiam, quique ipse Carolo V. provectionem suam in Apostolicam Sedem debebat, tergeminam illam Equestrium sacrorum Ordinum Administrationem summam sancivit Hispaniæ Regibus perpetuo commendari, hæreditaria quoque suc-

(1) C. De Monasteriis.

(2) Spond. ann. 1579. n. 1. 2.

(3) Mariana. L. 24. c. 14. L. 25. c. 13.

(4) L. 26. c. 5.

cessione transfundendam in nepotes.

Hujus dispensationis amplissimæ causas promebant bene multas & graves. Quod Præfecti illi summi Ordinum Equestrium opulentia & auctoritate ea jamdiu essent, ad quam vel Reges ipsi contremiscerent. In Provinciis frequenter eos tumultuari: seditiosa plerumque eorum Capitula esse: institutos eos Equites ad conterendos & ejiciendos ex Hispania Saracenos; obtritis iis, vel ejectis nupera Granatæ expugnatione, jam supervacaneos & otiosos fore. Insurgit ex adverso Mariana, male mereri utramque Rempublicam de Equitibus, qui tamdiu, tem bene de utraque meriti fuissent; demeti tum eorum capita, cum coronanda erant; res de hostibus Ecclesiæ eorumque manubiis partas, vel eis ad ejus defensionem large donatas, cedere non posse citra summum dedecus in prædam Aulicorum, & Palatii Regii assentatorum: denique iis opibus potuisse novas in Saracenos victorias reportari, novas ex eorum manibus recuperari terras: quippe qui Hispaniæ etsi jam non incubent, assideant tamen proximis in regionibus, certe ubique terrarum in Christianum nomen conjurati. Quin enim in eos Christianum propagaretur Imperium, qui suum in Christianos tantopere dilataverant? Hæc paucis Mariana: *Ceterum quis æquo animo ferat, opes Majorum pietate concessas ad profligandos Christiani nominis hostes, effundi nullo, certe exiguo Reipublicæ fructu? Quantum iis terra marisque parari potuit.* Mirum quantum ponderis est in his postremis Marianæ depromptis ex Lucano Poeta verbis, quibus ipsi pene exprobratur Hispaniæ, quod tanta vi sacrarum opum, tanta sapientia & strenuitate inclyti duces, milites que, tantundem saltem in Maurorum expugnationem incumbant, & inclarescant, quantum Mauri olim in Hispanorum.

XII. Verbum non faciam ullum de rebus Ecclesiæ, quas Bohemi hæretici invaserant, & quas illis Imperator Sigismundus relaxavit ex Rainaldo (1). Cui exemplo ipsa Romana postea se accommodavit Ecclesia in Anglos, qui prius bona Ecclesiarum omnium involaverant in regni ab Apostolica Sede secessione, & qui tamen postea ad ejusdem Sedis & fidei unitatem se recollegerunt sub Regina Maria, sorore Eduardi VI. Regis, filia Henrici VIII.

Crimini datum est a Theodorico de Niem Urbano VI. quod quædam Ecclesiæ Castra Savonensis Duci Genuensi oppignorasset. Tam graves dilucidæque poterant esse Ecclesiæ necessitates, ut omnem ab eo Pontificis consilio invidiam abstergerent. Sed universim eidem Theodorico vehementer assentimur, ejusmodi alienationes rerum Deo & pauperum alimentis dicatarum, sine gravi necessitate, aut sine gravissimo crimine non fieri (2): *Si fas esset de his quæ per Papam fiunt, hæsitare, mirarer quomodo talia licite fieri possent; scilicet quod Papa donata castra & alia bona per Imperatores & Reges Romanos & alios Catholicos, Ecclesiis auferre, atque in profanos usus pro suo nutu convertere possit.*

XIII. Doctissimus vir Cotelerius in luculenta illa sua monumentorum Ecclesiæ Græcæ Compilatione, Joannis Patriarchæ Antiocheni sermonem, decurrente sæculo XII. ab eo editum publicavit, adversus eos qui Laicis Monasteria & Xenodochia traderent. Docet Joannes jam inde a temporibus Constantini Copronymi, hostis infensissimi tum sacrarum Imaginum, tum Monachorum, earum defensioni vitam passim & sanguinem impendentium, eam flagitiosissimam inolevisse consuetudinem: extincta ea hæresi desiisse hanc corruptelam: quæ post rursus convaluit consideratis Patriarcharum & Imperatorum donis, qui semirutis Monasteriis & Xenodochiis donabant Nobiles & locupletes; Laicis scilicet spem facientibus, ea a se restauratum iri in splendorem pristinum. Eo gradu Patriarchæ & Imperatores eo eruperunt, ut illis quoque eos donarent Cœnobiis Xenodochiisque, quæ rerum omnium copia florerent (3): *Causa utrique provida Imperatorum & Patriarcharum, qui Monasteria, atque domicilia in quibus pauperes aluntur, destructa vel concidentia Principibus viris tradiderunt, non in modum doni, & ad corporale lucrum, sed ad instaurationem & ornatum, animæque profecto utilitatem, &c. Posteriores Imperatores ac Patriarchæ cœperunt perfecti muneris modo Monasteria & Mendicorum domicilia in integritate consistentia donare. Postea processu temporis etiam majora reditusque amplioris.* Tam longe deni-

(1) Rain. ann. 1456. n. 19.
(2) L. 5. c. 53.
(3) Monum. Ecc. Græc. T. 1. p. 171.

denique lateque serpsit hæc lues, ut Cœnobia omnia, minora indiscriminatim & majora, opulenta & egena, Monachorum & Monialium, contradita similiter fuerint, paucis exceptis Monasteriis novis; traditaque sint Laicis, etiam conjugatis, nonnulla etiam Paganis.

Idem quidem ubique fucus obtendebatur, non dari hæc Cœnobia Commendatariis, Charisticariis, Χαριστικαρίοις, nisi ut eorum reparationi invigilarent (1). Sed frivolam causationem refellit Joannes Patriarcha his responsis, Dari Monasteria, quæ nullis indigerent reparationibus; si quæ indiguissent, nullum unquam eorum ab his Commendatariis pristinæ integritati redditum fuisse; denique proventus etiam Cœnobiorum, subductis Monachorum alimentis, his dari Laicis tam inconsulto, ut ad rationes nunquam vocarentur. Ideo & rebus necessariis defieri Monachos, ac non aliter quam nihili homines & mancipia vilipendi; dissipari fundos ipsos Ecclesiæ, Ecclesias desolatas jacere, pauperum hospitumque rationem & curam haberi nullam. Extremum denique malorum hoc erat, quod Monachorum numerum implerent Commendatarii pro suo libitu, nulla Præpositis relicta facultate, nonnisi examinatos serio, & approbatos admittendi. Adde quod & permiscebantur Monachis laici homines ab Imperatoribus, & a Commendatariis admissi, & Cœnobii sumptu fovendi. Nemo tam rudis & hebes est, qui non hinc totam dilapsam fuisse & labefactatam Claustri disciplinam intelligat. Et tamen incredibili prorsus insania, qui priscis Monasteriis has clades importabant, etiam puellaribus, ii quandoque nova alibi Monasteria exædificabant. Hactenus ex Joanne Patriarcha.

Hon paulo licentius de his Balsamon; ut qui ubi de his Patriarcharum legationibus sermonem facit, eum usum dicat in jus commune convaluisse, cui aliquando cum intercedere & reniti voluisset Sisinnius Patriarcha, mox ejus molitiones omnes Patriarcha Sergius demolitus sit solemni declaratione. An diutina illa & impunita rerum sacrarum profanatio, Imperio Orientali gravissimas illas invexerit calamitates & procellas, quibus denique absorptum est, meum non est dicere. Non temere autem dicam religiosiores fuisse, sin minus omnes, certe complures Occidentalium Principum: Episcopos autem ea tandem strenuitate decertasse, ut Laicos omnes fundis Ecclesiæ extruserint. Ubi primum Constantinopolin Latini in Græcos expugnavere sub Innocentio II. complusculi Nobiles Episcopis restituerunt usurpata prius a se latifundia Ecclesiæ, quod & Pontifex confirmavit.

(1) Ibid. pag. 177. 180.

CAPUT XXII. *P. 4. l. 2. c. 65.*

De Precariis.

I. Quantum Ecclesiis damni adferrent Precariæ?

II. Duplicis generis Precariæ.

III. Tertium Precariæ genus. Plura Ecclesiæ ad juvandos pauperes subsidia suppetebant.

IV. De antiquis Precariis sub Carolo *Martello.*

V. Nova pro Precariis argumenta.

VI. Variæ laicorum artes, ut innovarentur. Innovatæ prohibitiones, ne quid Laicis rerum Ecclesiæ donetur.

VII. Quando remiserit is juris rigor? Quando Laici ad firmas rerum Ecclesiæ admissi?

VIII. Locationibus bonorum Ecclesiæ interveniebant Episcopi, ut tertia pars pauperibus sequestraretur; ut Conductori superavet, quo hospites exciperentur; ut Nobiles ejicerentur spe firmarum & Commendarum.

IX. Edicta Regum Galliæ ad Nobiles arcendos a rebus Ecclesiæ conducendis.

I. Quanquam non tanto fuerint Precariæ, quanto Commendæ Ecclesiis detrimento: earum tamen dispendia conjecit Ivo Carnotensis in illam Epistolam, qua de iis in Ecclesia sua prohibitis Paschali II. Pontifici congratulatus est. Pactionibus parum decoris annuebantur Precariæ, dissidiorum hinc seges pullulascebat inter impetrantes, & repulsam passos: denique Pontificem Ivo obtestatur, ut eas æternum jubeat ab Ecclesia exulare (2): *De Precariis vero, quasi jam his in Ecclesia Carnotensi vetuistis, similiter precamur, ut nunquam mutetur vestra sententia, sed magis confirmetur; quia quanto personaliter accipiebantur, oriebantur inde illicita emptio & venditio, inter accipientes & non accipientes fœda contentio, iræ, rixæ, æmulationes, inimicitiæ, & multa illi-*

(2) Ep. 272.

illicita, quæ radicitus evellenda esse ab Ecclesia, sancire debet vestra excellentia.

II. Idem vero Ivo, Burchardus & Gratianus referunt ex Concilio quodam Metensi, sive Bellovacensi, quod ibi potuit quidem illud innovari Decretum, sed quod revera constat esse decerptum ex Capitularibus Caroli Magni (1). Porro eo fertur duplicis generis fieri posse Precarias. Primum, si quis agros suos Ecclesiæ confert, eorum retinet usumfructum, cum usufructu agrorum duplo plurium, quibus donetur, dum vita superabit. Secundo, si abstineat usufructu agrorum, quibus Ecclesiam donat, doneturque ipse vicissim tripla quantitate agrorum Ecclesiæ, ut eorum usufructu gaudeat, dum superstes erit. Ejusmodi erant Precariæ. Verum hæc præfati sive Concilii Patres, sive Imperatores mox vetant ne cogi unquam possint Clerici, ut precarias faciant rerum Deo dicatarum, cum seu beneficia, seu gratiæ a lubentibus dari, non ab invitis extorqueri debeant (2): *Decrevit etiam Sancta Synodus, & Imperialis auctoritas denuntiavit, ut a nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus proprie Deo & Sanctis ejus dicatis; cum ratio & usus obtineat, neminem cui non vult, contra utilitatem & rationem cogi de proprio facere beneficium.*

Duo hic obiter advertenda occurrunt. Primum, Precarias in album Beneficiorum quodammodo relatas fuisse, ut quæ speciem quandam adumbratam gererent Commendarum laicarum. Secundo, vim quandoque factam Episcopis fuisse, ad extundendas ab eis Precarias, usque adeo erant illæ compendio Laicis, Ecclesiis detrimento. Ita meritissimo eas aboleri prorsus Ivo cupiebat. Iidem porro supra laudati Canonistæ, sicut & Compilator Decretalium Gregorianarum, alia in medium protulere Decreta (3), quibus edicitur, ut Precariæ revocari possint a successoribus eorum, qui illas inconsultius concesserint: atque quinto quoque anno innoventur.

III. Erat & tertium quoddam genus, quod non *Precariæ*, sed *Precarium* vocatur a Gregorio IX. ubi videlicet usus fundi alicuius cuipiam concedebatur, ad nutum concedentis protrahendus, aut contrahendus. Damno esse non poterat hoc precarium Beneficiariis nisi quandiu illis erat collibitum (4). At non satis video, in quod Precarii genus conjiciendum sit, quod olim B. Bernardus ab Episcopo Lincolniensi petebat, cum Canonico Lincolniensi ad Professionem admisso apud Claramvallem, persuasoque hanc esse pulchriorem Hierosolymam, illa ad quam voverat se peregrinaturum; Episcopum interpellavit, ut æs alienum Canonici solveret de proventibus ejus Præbendæ, & utendam fruendamque condonaret matri ejus ædiculam, quam ipse extruxerat in fundo Ecclesiæ, cum agello ei illigato (5): *Precatur deinde, ut domus quam matri ipse sua in terra Ecclesiæ construxit, cum terra quam ibi delegavit, eidem matri, quandiu vixerit, concedatur.* Id genus Precarias ne Bernardus quidem ipse ambire verecundabatur, egenis scilicet cessuras: nec tam excors tamen erat quisquam, qui Ecclesiæ eas oneri esse posse suspicaretur.

Ex hac enim duplici Precariarum classe, quarum aliæ novos Ecclesiæ agros adjiciunt, novas accumulant opes, aliæ uni pauperum serviunt utilitati; his posterioribus longe impensius Ecclesia delectabatur, ut quæ totum imbibisset Spiritum ejus, qui auctore Apostolo dixit, Beatius esse, cariusque esse debere, dare, quam accipere: & qui idem suum voluit & pauperum esse patrimonium. Sunt & alia ad manum exempla Precariarum, proximis demortui Beneficiarii concessarum, si quos is beneficio Ecclesiam affecisset (6). Erant & gratuitæ Precariæ, ubi qui suis Ecclesiam augebant patrimoniis, solo dum adviverent usufructu eorum contenti essent, persoluto censu annuo denariorum duodecim, solemni die quopiam Festo.

IV. Possent & Precariis inscribi Beneficia illa militaria, quæ Ecclesiis primo extorquebantur, & quæ postea lubentes Episcopi atque Abbates contulere, difficillimis illis temporibus, ubi suæ illis ditiones terrenæ armato militæ tuendæ erant, aut subministrandus miles erat Principi, qui earum tutelam in se reciperet. Ita constat ex Decreto Theodorici IV. Regis, & Caroli Martelli Majoris Palatii (7): *Res Ecclesiæ*

(1) Io. c. 2. c. 4. (2) Vide Can. Abbonis Analecta Mabbil. T. 2. p. 266. Spicil. T. 13. p. 279.
(3) Decret. Gregor. l. 3. Tit. 14. De Precariis. (4) Ibidem. (5) Ep. 64.
(6) Recueil pour l' hist. de Bourgogne, p. 22. 23. 36. 37. 43.
(7) Golsted. Constit. Imp. Tom. 3. p. 648.

clesiarum ut subveniatur necessitatibus publicis & solatiis militum, pro Dei Ecclesia, & bono statu Reipublicæ, & uniuscujusque propria pace pugnantium, statuimus cum consensu Episcoporum & placito Procerum Regni, & adhortatione totius populi, ut necessitate exigente liceat aliquantos ab eis separari, atque inter dignos & benemeritos dividi. Precarias tamen fieri ab Episcopis exinde volumus, & nonas ac decimas ad restaurationem terrarum, & de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam, unde res erant beneficiata dari constituimus. Vides hic prima ex Ecclesiæ rebus militaria Beneficia. Vides quæ Beneficia erant, precarias etiam dici. Vides censum duodecim denariorum ad singulas precarias. Vides necessarium Episcopi consensum. Vides & sive causam, sive prætextum Precariarum, defensionem Ecclesiæ & Regni. Si certa constat hujus Edicti veritas, ea fuere veluti præludia eorum, quæ postea Pipinus in Concilio Liptinensi confirmari fecit.

V. Erant ergo Precariæ, ubi dabat & recipiebat vicissim Ecclesia: erant ubi dabat, nec recipiebat quidquam; erant & ubi recipiebat, nec dabat. Ne his quibus dabat, nec vicissim recipiebat quidquam, exaresceret tandem aliquando fons sacrarum hujusmodi largitionum in pauperes, anno 1039. Conradus II. Salicus dictus, lege lata vetuit, ne Precarias Episcopi concedere possent, nisi consensione Canonicorum (1): *Nullus Præsul potestatem habeat milites suos inbeneficiare, &c. sine fratrum consensu & collaudatione.* Quin & ipsi Fundatores dotatoresque Ecclesiarum, ea lege Ecclesiam suis donabant prædiis, ut ne possent unquam in Beneficium, hoc est Commendam militarem, vel precarium dari. Ita Albericus Comes Matisconensis pluribus agris donavit Cœnobium Trenorchiense (2): *Interdico ut nullus Abbas, nec ulla emissa persona, nulli unquam liceat beneficiari, nec in precaria mittere.*

VI. Quando postea exolevit usus Precariarum, locari sibi & ad firmam dari fundos Ecclesiæ Laici ambiere, novas semper artes tentante avaritia. Non displicuit Innocentio III. ad firmam dari decimas, dum ne in feudum darentur & alienarentur (3): *Ad firmam dare, &c. locare libere potestis fructus vestrarum decimarum; ita tamen quod hujusmodi locatio ad feudum vel alienationem non videatur extendi.* Ut ei collusioni occurreret Cœlestinus III. rescinderat & revocari voluerat firmam perpetuam, seu locationem nullo certo tempore definitam: *In perpetuum prædia Ecclesiæ locaverunt, &c.* Ideo & ex Decretalium jure (4), *Alienationis verbum continet Emphyteuticum perpetuum contractum.*

Ad occupandas autem & intercludendas Laicorum artes & machinationes omnes, quibus Laici ad bona Ecclesiæ sibi vindicanda grassabantur, prohibuere Episcopales Synodi eam unquam illis elocari, aut ad firmam dari. In Concilio Provinciæ Cantuariensis apud Lambertum in Anglia anno 1281. prohibitum est, ne res Ecclesiæ aliis quam Clericis locarentur (5): *Statuimus, ut nulli tradantur Ecclesiæ ad firmam, nisi personis Ecclesiasticis, sanctis & honestis, quos locorum Episcopi libere valeant coercere.* In iis vero locationibus illæ erant Episcopi partes, ut proventuum partem aliquam segregaret ad pauperum alimenta, juxta Canonicas sanctiones: *Proviso etiam pauperibus Parochiæ de firmis hujusmodi, ut pinguis portio juri consona secundum arbitrium Episcopi adsignetur, sub testimonio quatuor fidelium Parochianorum eisdem fideliter eroganda.* Et ne leges Ecclesiæ has Laici ludificarentur, & frustrarent per subornatos Clericos, aut sub nomine Bajuli, innovatæ sunt in eo Concilio Canonicæ in eos pœnæ, qui sinuosis anfractibus Ecclesiam legesque ejus sanctissimas circumvenirent: *Et ut ab ejusmodi firmis omnis contractus imaginarius subducatur, quia in personis Clericorum falso suppositis vel sub nomine Ballivatus, Ecclesia ad firmam Laicis conceduntur, ordinamus, ut si quis Clericus in tali versutia repertus fuerit, puniatur secundum statutum Ottoboni, &c.*

In Synodo Cicestrensi anno 1289. idem rursus Laicis, idem denique Regularibus prohibitum est, illis maxime qui jure Patronatus uterentur; eoque facilius Beneficiorum fructus agrosque usurparent (6): *Ecclesias viris Religiosis ad firmam dari inhibemus, & illis præcipue, qui in eisdem obtinent jus Patronatus; item multo fortius* de

(1) Ib. p. 312. (2) Hist. de Tournus Preuves. p. 286.
(3) Extrav. De locato & conducto. c. 2. Extrav. De rebus Eccl. non alien. c. 9.
(4) Ibid. c. 5. (5) Can. 15. (6) Can. 31.

de Laicis quibuscunque. Quod si contra praesumptum fuerit, Beneficiorum fructus sequestrentur, &c.

VII. Ad eandem se Gallia conformavit disciplinam usque ad exordia ineuntis saeculi xv. In Synodo Lingoniensi anno 1404. prohibiti sunt Clerici, ne conductores sibi Laicos adsciscerent, sive admodiatores & firmarios (1): *Prohibemus sub poena decem librarum Turonensium, ne aliquis Beneficiarius aut Patronatus tradat Laicis per admodiationem, seu ad firmam fructus vel reditus sui Beneficii; vel jus percipiendi ratione Patronatus aliqua jura in Ecclesia. Prohibemus Laicis, ne tales recipiant admodiationes, aut firmas, ad magnum vel modicum tempus.* Obiter autem hic adnotabis, necdum tunc oblitterari a Conciliis potuisse exactiones Patronorum in Ecclesias sui juris.

Lenimenti aliquid addidere mox Episcopi Gallicani, unum id versantes, ne Laici Beneficia conducerent inconsultis Episcopis Dioecesanis. Accipe decretum Synodi Lingoniensis anno 1421. (2) *Praecipimus omnibus & singulis Curatis, & aliis Beneficiatis, tam Regularibus, quam saecularibus, ne Beneficia sua Laicis admodient, seu tradant ad regendum; neque etiam aliis personis, nisi habuerint a nobis licentiam. Similiter etiam Laicis sub poena praedicta excommunicationis inhibemus, ne Beneficia Ecclesiastica admodient, regant, aut gubernent, per se vel per alium, licentia super hoc a nobis minime obtenta.*

VIII. Erant autem plurima rationum momenta in ea Episcoporum prohibitione, ne injussu suo agros Beneficiorum conducerent Laici. 1. Ut segregaretur tertia, aut quarta; hoc est, canonica redituum pars ad pauperum relevandas necessitates; ut supra laudato Canone patuit. 2. Ut conductoribus dimitteretur & aliqua eorum portio, ad excipiendos hospites: propterea quod proventus Beneficiorum omnes pauperum necessitatibus dicati ab origine primaeva sunt; omnesque Beneficiariorum aedes diversoria quaedam esse debeant caritatis omnibus obviae, omnes complectentis. Ita declaratum est in Concilio Redonensi anni 1263. (3) *Verum quia quidquid habent Clerici, pauperum est, & domus eorum debent esse omnibus communes; perquam indecens videretur, si de bonis Ecclesiasticis Christi pauperibus hospitalitas negaretur. Idcirco statuimus, quod nulla Parochialis Ecclesia concedatur ad firmam, nisi juxta Dioecesani loci arbitrium firmarie tanta portio relinquatur, quod Christi pauperibus valeant condecens hospitalitas exhiberi, & ad id Rectores Ecclesiarum per Episcopos proprios compellantur.* Eodem quoque, ut apparet vergebat Canon iste Concilii Langeacensis in Provincia Turonensi (4): *Prohibemus ut Parochiales Ecclesiae ad firmam tradantur, sine speciali Dioecesani & expresso consensu. Nec tamen ad arbitrium Rectoris Ecclesiae taxabitur firma, sed ad judicium Dioecesani.* Sed verissima ratio erat, ne rursus Laici bona Ecclesiarum invaderent, quorum tandiu potiti fuissent Commendarum, Beneficiorum militarium, & Precariarum nomine.

IX. Sed & ipsorum mox obreptum est Episcoporum facilitati & indulgentiae: eorumque licentia tam saepe Clericorum Beneficia Laici locavere, ut & sine licentia ea tandem locaverint. Impune id fecerunt, quamdiu verecunde. Verum minime diuturna fuit ea verecundia. Nobiles ipsi conducere Beneficia voluere, vel suo, vel alieno ac vicario nomine. Facile ex conductoribus administratores, Commendatarii & proprietarii evadebant. In easdem denique atque olim aerumnas resorbebamur, nisi Carolus IX. Edicto suo anni 1568. Nobilibus omnibus interdixisset locationem decimarum & bonorum omnium Ecclesiae, indicta poena rescindendae nobilitatis, & irritandi locationis contractus. Eadem prohibitio iterata est in Edicto Ambrosiano, Blesensi, Melodunensi. Eodem Caroli IX. Edicto vetatur locari bona Ecclesiae ad plures, quam novem annos (5). Quae quo pertineant decreta, nemo non intelligit.

CAPUT XXIII. *P. 4. l. 2. c. 66.*

De unione Beneficiorum.

I. Unio Beneficiorum excusandae eorum pluralitati subornata a Tridentino damnatur.
II. Uniones ipsae perpetuae ibi examini Episcoporum permissae fuere.

III. Unio-

(1) Bochel. Decret. Eccles. Gall. p. 1283.
(2) Ibidem.
(3) Ib. p. 1284.
(4) Ibidem.
(5) Memoi. du Clerg. Par. 3. pag. 125. 329.

III. Uniones Parochiarum cum aliis Beneficiis, in futurum prohibitæ, in præteritum toleratæ.

IV. De unione Cathedralium, ob redituum tenuitatem.

V. De plurium unione Parochiarum ad Ecclesiæ commodum.

VI. Canonicatibus unita Beneficia alia, ad augendos eorum reditus.

VII. Uniones Beneficiorum ad constituenda, & dotanda Seminaria.

VIII. Summa potestas Episcoporum ad uniones jure Decretalium ante Tridentinum.

IX. Alia Decreta Concilii Lateranensis & Tridentini Cardinalium Responsa ad Paulum III. uniones ad vitam meras esse ludificationes ad dissimulandam Beneficiorum pluralitatem.

I. Commendis & unionibus dissimulata creberrime fuit Beneficiorum pluralitas; & ludificata auctoritas Canonum, quibus ea proscribitur. Unum augabantur a se teneri Beneficium, cum unum obtinebatur Titulo, alterum, vel plura etiam alia commendabantur; vel cum plura in unum conglutinabantur, ad vitam, aut ad tempus certum. Explosit Tridentina Synodus geminam hanc Clericorum avaritiæ tergiversationem (1): *Quicunque de cetero plura Curata, aut alias incompatibilia Beneficia Ecclesiastica, sive per viam unionis ad vitam, seu Commendæ perpetuæ recipere, aut simul retinere præsumpserit, &c.* Hoc eodem Concilio alibi irritæ decernuntur uniones omnes ad vitam Beneficiorum Curatorum, revocatis omnibus dispensationibus, ad id impetratæ si quæ sint: *Illi vero qui in præsenti plures Parochiales Ecclesias, aut unam Cathedralem, & aliam Parochialem obtinent, cogantur omnino, quibuscunque dispensationibus, ac unionibus ad vitam non obstantibus, una tantum retenta, alias dimittere intra spatium sex mensium.*

II. Unionibus ad vitam manifesta privatæ cupiditatis infamia adhærescere videtur. Uniones perpetuæ utilitatem publicam magis redolebant. Conducit enim indubitatissime uniri quandoque Ecclesiam semirutam vel funditus eversam, alteri cuipiam, cujus vel ipsa opibus restituatur, vel tenuitati accedat, & solatio sit. Id genus fuere uniones Episcopatuum, utilitati & necessitati ipsarummet Ecclesiarum servientes. Exempla non pauca superius variis locis prolata sunt.

Sed cum summa fuerit Tridentinorum Patrum diligentia, cautum ab illis est, ut ab Episcopis ad novum examen revocarentur uniones perpetuæ ab annis quadraginta factæ, irritæque declararentur, si qua fraude obreptum esset (2): *Et quæ per surreptionem, vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ declarentur.* Quin & ejusdem temporis unionum perpetuarum causas ab Episcopis expendi voluere, si quæ nondum essent executioni mandatæ, subreptitiasque declarari, si causis minus legitimis niterentur (3): *Nisi eas ex legitimis, aut aliis rationabilibus causis factas esse constiterit.*

Unita fuerant astute & veteratorie quædam Beneficia libera, cum illis quæ Patronis laicis, Clericisque obnoxia essent, ut in ejusdem Patroni potestate essent. Jubet Concilium (4) has uniones post quadraginta annos factas irritas pronuntiari, si necdum ad executionem ventum sit. Si executioni autem mandatæ sint; excutient Ordinarii, num qua obreptione expressæ sint, & tum eas irritas decernent.

Uniebantur Beneficia, sive Parochialia, sive simplicia diversorum Episcopatuum, ex quo turbabantur limites Diœceseon, & Pastorum jurisdictiones. Id posthac vetuere Tridentini Præsules, nec passi sunt vanas cautiones allegari, augendi cultus divini, augendi & numeri Ministrorum Altaris, denique ne simplicia quidem Beneficia ita uniri voluere (5): *Etiam ratione augendi divinum cultum, aut numerum Beneficiariorum, &c.*

III. Nec paulo plus erat discriminis in Parochialibus Ecclesiis ad alia quævis Beneficia uniendis. Uniri ergo illas prohibet Concilium, sive Abbatiis, sive Cœnobiis, Dignitatibus, Præbendisque Ecclesiarum Cathedralium, vel Collegialium, Xenodochiis, Ordinibus Militaribus, aut simplicibus quibusvis Beneficiis. Si quæ vero jam perfectæ sint istiusmodi uniones, eas Episcopi expendere jubentur, ea potestate, quæ sibi concessa est sessione VII. (6): *Ecclesiæ Parochiales Monasteriis quibuscunque, aut Abbatiis, seu Dignitatibus, sive Præbendis Ecclesiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, sive aliis Beneficiis simplicibus, aut hospi-*

(1) Sess. 7. c. 4. Sess. 24. c. 17.
(2) L. 7. c. 6.
(3) Sess. 7. c. 6.
(4) Sess. 25. c. 9.
(5) Sess. 14. c. 9.
(6) Sess. 24. c. 13.

hospitalibus militiisque non uniantur, & quæ unita sunt, revideantur ab Ordinariis, &c.

Uniones has omnes, vel utilitati publicæ adversantes, vel privatis ancillantes cupiditatibus, nemo non sentit a Tridentino damnandas fuisse. Sed non omnes tamen promiscue Beneficiorum uniones ab eo sublatæ sunt. Nonnullæ ab eo probatæ, aliquæ Episcoporum examini permissæ (1). Perpetuæ & antiquæ uniones Parochialium Ecclesiarum cum Cathedralibus, Collegialibus, Monasteriis, Xenodochiis, intactæ relictæ sunt. Jussi sunt tantum Episcopi quotannis ea loca perlustrare, & perpetuos ibi Vicarios constituere, nisi conducibilius illis videatur aliud regimen quodvis. Quoad Parochialium Ecclesiarum uniones ab annis quadraginta factas, de iis supra diximus quid a Concilio statutum sit.

IV. Si quarum sint Ecclesiarum Cathedralium tam jejuni proventus, ut necessariis sumptibus & Episcopali dignitati sustinendæ pares non sint, in potestate erit Concilii Provincialis, causas excutere uniendorum duorum Episcopatuum, vel ratione quavis alia redituum augendorum, deliberationis suæ summam ad Romanum referre Pontificem, qui definiet ipse, uniri duas Ecclesias, an aliunde earum augere proventus æquius & consultius sit (2): *Concilium Provinciale ad Romanum Pontificem instrumenta mittat, quibus instructus, prout expedire judicaverit, aut tenues Cathedrales Ecclesias invicem uniat, aut aliqua accessione ex fructibus augeat.* Episcopos interim illos egestate laborantes solabitur Pontifex vel stipendiis quibusdam aliis, vel Beneficiis: *Interim donec prædicta effectum sortiantur, hujusmodi Episcopis, qui fructuum subventione pro Diœcesis suæ tenuitate indigent, poterit de Beneficiis aliquibus provideri a Romano Pontifice.* Dummodo ne ea Parochialia sint Beneficia, nec Canonicatus, aut dignitates Capitulorum, vel Cœnobiorum eorum, in quibus vigeat Claustri disciplina, & quæ Capitulis Generalibus pareant: *Dum tamen Curata non sint, nec dignitates, seu Canonicatus & Prebendæ, nec Monasteria, in quibus viget Regularis observantia, vel quæ Capitulis generalibus, vel certis Visitatoribus subduntur.*

Mira & singularis hæc species est, ubi pluralitas Beneficiorum Concilio improbatur. At 1. id indulgetur ad breve tempus, dum idonei reditus Episcopali Ecclesiæ adjiciantur. 2. Additur & ea lex, ne Episcopus quantumvis inops, retineat Parochiam, vel Præbendam, aut Dignitatem Capituli vel Cœnobii bene morati. 3. Totum tribuitur Episcopo, immo Episcopali Ecclesiæ, quæ necessariis hactenus præsidiis & reditibus fuerit destituta: *Quoniam pleræque Cathedrales Ecclesiæ tam tenuis reditus sunt & angustæ, ut Episcopali dignitati nullo modo respondeant, neque Ecclesiarum necessitati sufficiant.*

V. Plurimas adhuc uniones Episcopis permittit Tridentinum. Nam si Parochiæ sint, *quarum fructus adeo exigui sint, ut debitis nequeant oneribus satisfacere* (3): illis alia poterit Episcopus adjungere Beneficia, dum ne Regularia sint. Parochias quoque ipsas inter se, & Beneficia non curata cum Parochiis unire, ut jure Decretalium fas est Episcopis, ita & per Tridentinum licet, cum tenues admodum sunt Parochiæ, aut causis aliis in Jure designatis: *Possint Episcopi facere uniones perpetuas quarumcunque Ecclesiarum Parochialium & Baptismalium, & aliorum Beneficiorum Curatorum, vel non Curatorum cum Curatis, propter earum paupertatem, & in ceteris casibus a jure permissis.*

VI. Si Præbendæ Cathedralium & Collegialium etiam cum distributionibus minus sufficiant alendis decenter Canonicis: *Ut sustinendo decenti Canonicorum gradui pro loci & personarum qualitate non sufficiant:* poterit Episcopus cum Capitulo, vel simplicia illis unire Beneficia, non tamen Regularia, vel minuere numerum Præbendarum, ut residuarum proventus amplificentur: dum accedat tamen consensus Patronorum laicorum, si illis obnoxia sint hæc Capitula: & dum residuus Præbendariorum numerus divinis Officiis rite obeundis par sit (4): *Ita tamen ut tot supersint, quæ divino cultui celebrando, ac dignitati Ecclesiæ commode valeant respondere.*

VII. Per idem Concilium fas est Episcopis, a Diœceseos Beneficiariis omnibus exigere partem aliquam redituum, ad extruendum, dotandumque Seminarium, nisi malint illud unione Beneficiorum simplicium

(1) Sess. 7. c. 7.
(2) Sess. 24. c. 13.
(3) Sess. 21. c. 5.
(4) Sess. 24. c. 15.

cium cujuscumque demum generis perficere (1): *Eam portionem sic detractam*, *necnon Beneficia aliquot simplicia*, *huic Collegio applicabunt*, *& incorporabunt*.

VIII. Ex Decretali Cœlestini III. eo jure utebantur Episcopi omnes, ut Beneficia Diœceseos suæ omnia, vel unirent inter sese, vel subnecterent alia aliis, perinde ut conducere Ecclesiæ suæ judicassent; solaque Episcopalium Ecclesiarum unio, earumque nova inter sese subjectio, summo Pontifici integra servabatur (2): *Sicut unire Episcopatus, atque potestati subjicere aliena, ad summum Pontificem pertinere dignoscitur; ita Episcopi est, Ecclesiarum suæ Diœcesis unio, & subjectio earundem*. Ipsamet Monasteria ei suberant Episcopi potestati. Ideo & ad Episcopum quendam rescripsit Pontifex idem (3), rescindi ab eo posse unionem duorum suæ Diœceseos Monasteriorum injussu suo factam: quanquam a Metropolitano confirmata fuisset. Scripsit Innocentius III. (4) ad Episcopum Parisiensem, ut Abbatiam Vallis profundæ valde exilem uniret Gisensi, minime locupleti. Anno 1275. in Synodo Andegavensi prohibiti sunt Abbates, ne tenues supprimerent Prioratus, mensæve Abbatis unirent. Quæ prohibitio sæpius iterata est in iisdem Synodis.

Ante Concilium Lateranense IV. sub Innocentio III. uniebant Episcopi Parochias & Capellas Canonicatibus, quorum aliqui erant reditus æquo tenuiores. Ab eo deinceps destitutum est in Hungaria. Episcopus Hungarici Regni ad Honorium III. conquestus est de permolesta penuria suorum Canonicorum post Concilium Lateranense. Rescripsit Pontifex, si ingens invitaret utilitas Ecclesiæ, aut premeret necessitas, posse ab eo uniri Canonicatibus Capellas, dum Capellanis congrua portio adsignaretur (5): *Si evidens necessitas vel utilitas exigat, Præbendas Ecclesiæ tuæ poteris de Capellis in perpetuum annectendis eisdem augmentare, reservata congrua Capellarum Presbyteris portione*.

IX. Peculiari cura & providentia vigilarunt Tridentini Patres in Ecclesias Parochiales propter animarum procurationem eis incumbentem; ideo adempta est Episcopis facultas eas uniendi Canonicatibus, vel Dignitatibus, vel Monasteriis, ut supra dictum est. Et quanquam a nonnullis dubitatum sit, an adversetur Concilium iis unionibus, quæ fiunt sine alterutrius Ecclesiæ vel suppressione, vel subordinatione; levissima tamen sunt dubitandi rationum momenta. Etenim ibidem mox alias suggerit rationes resarciendæ Parochiarum, vel Canonicatuum inopiæ.

Ne ipsas quidem portiones, vel Beneficia inferioris Chori vult Fagnanus (6) ab Episcopis uniri posse Canonicatibus tenuioribus. Quod nimirum a Concilio indigitatæ sint rationes aliæ duæ obviandi ei malo, nimirum vel uniendis simplicibus Beneficiis, vel minuendo Canonicorum numero. In Congregatione Concilii declaratum est, posse ab Episcopo, & Capitulo uniri Præbendis Beneficia simplicia, at non Mensæ Capitulari, convenienter Clementinæ *Si una*, qua permittitur Episcopo & Capitulo unire, vel addicere Ecclesiam quampiam alteri Ecclesiæ, non autem propriæ mensæ.

Leo X. in Bulla Reformationis Curiæ Romanæ promulgata in Concilio Lateranensi V. (7) anno 1514. prohibuit in posterum uniones omnes perpetuas, nisi in casibus a jure permissis, aut ubi causæ sunt justæ & necessariæ: *Uniones perpetuæ, præterquam in casibus a jure permissis, vel sine rationabili causa, nequaquam fiant*. Quoad uniones ad vitam, Consultores Pauli III. & in iis Cardinales, eas exibilarunt, tanquam mera ludibria, ad fucum faciendum sacris legibus, plura Beneficia incompatibilia simul obtineri prohibentibus: *Quid de unionibus Beneficiorum ad vitam unius, ne scilicet obstet illa Beneficiorum pluralitas ad obtinenda incompatibilia, nonne est mera fraus legis?*

(1) Seff. 23. c. 18. (2) Spicil. tom. 11. p. 223. 250. 253. (3) Extrav. De excess. Prael. c. 8.
(4) Innoc III. Reg. 10 Ep 156. (5) Extrav. De Præbend. c. 33.
(6) Fagnan. in C. Exposuistis De Præb. L. 3. Decret. Part. 2. p. 180. (7) Sess. 9.

De Dispensationibus.

CAPUT XXIV. *P.1.l.2.c.46.*

De Dispensationibus. Earum dandarum legitima auctoritas, & causæ justæ, per quinque priora sæcula Ecclesiæ.

I. Necessitas agendi nunc de Dispensationibus.

II. Datæ fuere ab Episcopis, a Conciliis Provincialibus & a Pontificibus, ad Ecclesiæ evidentem utilitatem, & urgentem necessitatem.

III. IV. Sæpe Episcopos & Concilia Provincialia dispensasse ostenditur, quandoque & aditam esse Apostolicam Sedem. Sed dispensatio semper Canonicis Regulis consentiebat, & Ecclesiæ necessitatibus donabatur. Primum ex Epistolis Syricii Papæ.

V. Ex Epistolis Anastasii Papæ.

VI. Ex Conciliis Africanis.

VII. VIII. Exemplo & Epistolis Melchiadis Papæ, & Innocentii I.

IX. X. Ex Bonifacio Papa & Cælestino.

XI. Ex Leone I.

XII. Lubentissimi Episcopi referebant causas spinosiores ad sedem Petri.

XIII. Rursus ex Epistolis Hilari Papæ.

XIV. Potestas dispensandi ab Episcopis ad Concilia Provincialia, & ab his ad Sedem Apostolicam, sensim & latissime, & pene inopine devoluta est, & iisdem ferme rationibus. Quæ hic dicitur potestas dispensandi, usus magis & exercitium est ejus potestatis.

XV. Eam potestatem Romani Pontifices in Oriente ipso explicuere. Probationes ex Cælestino & Sixto.

XVI. XVII. Probationes ex Leone Magno.

XVIII. Alia exempla Leonis Magni. Ha Papæ dispensationes ab Imperatoribus expetita, confirmata a Conciliis Oecumenicis.

XIX. Exempla Damasi Papæ.

XX. Non dispensabatur nisi de præteritis commissis, nequaquam de committendis.

XXI. Nec per dispensationes nisi Reipublicæ Christianæ in commune consulebatur.

I. Ut ceteros sileam Patres, luculentum dispensationis exemplum objecit nobis supra Basilius, cum ab Episcopis Provinciæ ad commune commodum omnium ejusdem Provinciæ Ecclesiarum, duos Episcopatus docuit uni Episcopo concreditos fuisse, ut duplici illa sarcina haud sane delectatus, sed vehementer gravatus Episcopus, non superbiæ inde & libidinis, sed caritatis; vigilantiæ & patientiæ indefessæ facultatem & materiem consecutus esse videretur. Sæpius jam pauca quædam de Dispensationum legibus dicta sunt superius a nobis; hic jam copiosius pro rei gravitate de iis disputandum incumbit.

II. Potest autem quæstio hæc longe pulcherrima ad duo quædam summa capita tota revocari; penes quem sit legitima dispensandi potestas, & quibus regulis ea regi debeat in dispensando. Ne fastidio sit Lectoribus, eadem sæpius inculcata, simul & semel duo hæc pertractabuntur, & ex iisdem fere tum Patrum Pontificumque testimoniis elucidabuntur, tum Conciliorum Constitutionibus. In hac autem tota per longam sæculorum seriem fusa pertractatione demonstrabitur. 1. Tametsi ut plurimum ab Episcopis & a Conciliis Provincialibus manarent dispensationes, sæpiuscule tamen aditam fuisse ad eas impetrandas Apostolicam Sedem. 2. In annuendis dispensationibus Pontifices egisse conservatores & executores Canonum, nec relaxasse Canones, nisi canonicis ipsis regulis sese accommodando, quo Ecclesiarum utilitati & necessitati consultum esset. Ea autem regula si modo fixa & rata sit, ut non privatis hominibus, sed Ecclesiæ fructuosæ sint dispensationes, non magnopere referre, a Pontificibus, an a Conciliis Provincialibus eæ concedantur, pro locorum temporumque diversissima consuetudine.

III. Quidquid Decretalium Epistolarum ante Siricium Papam ab Apostolica Sede manaverat, id totum jam naufragio temporum absortum fuerat, cum ex Conciliorum sanctionibus & Romanorum Pontificum Decretis Dionysius Exiguus suum Ecclesiæ Romanæ Canonum codicem contexuit. A Siricio ergo initium faciemus, cujus est responsio ad consultationem Episcopi Tarraconensis, qui Damasum præcessorem ejus percontatus fuerat super compluribus Disciplinæ maculis in Ecclesia Hispaniensi, potissimum vero in collationibus Ordinum & Beneficiorum. Re consultata in Synodo Romana, *Presbyterium* appellabant, veniam fecit Pontifex, ut qui ex poe-

pœnitentibus & bigamis ordinati fuissent præter Canones, Ordinum susceptorum munia impune illi quidem implerent, at superiorum aditu arcerentur, non impune laturis Episcopis, si qui posthac hominibus hujusmodi Ordines conferrent (1): *Quicunque pœnitens, quicunque bigamus ad sacram militiam indebite & incompetenter irrepsit, hac sibi conditione a nobis veniam intelligat relaxatam, ut in magno debeat computare beneficio, si adepta sibi omni spe promotionis, in hoc quo invenietur Ordine, perpetua stabilitate permaneat*. Præteritorum errorum veniam facit, ea lege ut posthac religiosius Canones serventur: *Nunc fraternitatis tuæ animum ad servandos Canones & tenenda decretalia Constituta magis ac magis incitamus*. Et infra: *Quanquam statuta Sedis Apostolicæ, vel Canonum venerabilia definita, nulli Sacerdotum Domini ignorare sit liberum*. Poterant utique Concilia Hispaniæ in his dispensare, sed confugere ad Petri Sedem maluere, ea certe spe fore ut Hispaniarum Episcopi lubentius propensiusque Sedi Apostolicæ quam Comprovincialium decretis obtemperarent; quin & privatos quosque plusculum venerationis & obsequii Cathedræ Petri impensuros, nec jam ad extorquendas id genus dispensationes Episcopis suis molestos fore.

IV. Quam frequentes autem Romam confluerent undequaque, ad consimiles juris relaxationes impetrandas, & quam indeflexa Pontifices Romani constantia Canonum vigorem tuerentur, idem rursus alibi Siricius aperte declarat (2): *Qui postea quam pompa sæculari exultaverunt, aut negotiis Reipublicæ optaverunt militare, aut mundi curam tractare; adhibita sibi quorundam manu, & proximorum favore stipati, hi frequenter ingeruntur auribus meis, ut Episcopi esse possint, qui per traditionem & Evangelicam disciplinam esse non possunt. Quantis hoc aliquoties certatum est viribus? Sed nihil tale potuit elici*.

V. Interpellatus est Anastasius Papa ab omnibus Episcopis Afris, ut Presbyteri, ceterique Clerici a Donati partibus ad Ecclesiam se Catholicam conferentes, Ordinibus, dignitatibusque suis permitterentur, si Episcopis id consultius videretur ad Donatistas omnes ad Ecclesiam Catholicam vehementius illiciendos, sicut ab ejus schismatis initio factitatum fuerat. Et quoniam transmarino, hoc est, Italiæ Concilio secus statutum nuper fuerat, hoc illi medium ingerebant temperamentum, ut hujus nuperi Concilii decreto tum locus esset, cum ea dispensatio non compensaretur contemplatione & spe universæ Donatistarum Ecclesiæ ad Ecclesiam Catholicam recolligendæ (3): *Ut Concilium quod in transmarinis partibus factum est, maneat circa eos qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur*. Transmarino ergo, hoc est Capuano Concilio ita assurgebant Episcopi totius Africæ, ut non sibi id sumpserint, quo ejus decreti sibi veniam ipsi facerent, quanquam usus illi antiquissimus Africæ adversaretur, & tam aperta dispensandi utilitas necessitasque in oculos incurrerent. Illud ergo quidquid erat humanitatis & indulgentiæ, ab Episcopis Italiæ, & ab ipso maxime Anastasio Papa exorandum sibi statuerunt: *Placuit, ut litteræ mittantur ad fratres & Coepiscopos nostros, & maxime ad Sedem Apostolicam, in qua præsidet Anastasius, &c.*

VI. Erat Carthaginensis Archiepiscopi eminentissima quædam honoris & potestatis prærogativa supra Episcopos omnes Africanos, Primatesque, sive Metropolitanos. Quidquid Patriarchis & Conciliis eorum Diœcesanis, sive Universalibus juris inerat & auctoritatis; inerat & Carthaginensi. Non alia fuæ libertatis, & antiquæ auctoritatis amantior & retinentior fuit Ecclesia, quam Africana. Et tamen ad Anastasium Papam illa confugit universa, ut hanc dispensationem eliceret, cum Augustino scilicet suo persuasissima, quanquam omnes Episcopi in locum Apostolorum successerint, & quodam certo sensu, ita Episcopi omnes, sicut Apostoli omnes pares sint: penes Sedem tamen Petri longe cumulatiorem, quam penes ceteros quoslibet Episcopos, auctoritatis & potestatis vim residere.

VII. Non tunc primum autem Romanam Sedem Antistites Afri adierant, ut canonici sibi juris aliquid remitteretur. Admiratus & osculatus est non semel Augustinus Melchiadis Papæ in Synodo Romana indulgentiam, ubi Cæciliani & Donatistarum causa disceptata est, & ubi Melchiades uno damnato schismatis auctore, copiam fecit Ordinatis a Majoribus Episcopis

(1) Siricius Ep. 1. c. 15. (2) Ep. 3. c. 1. (3) Codex Can. Afr. c. 68.

ſcopis ſuæ Romanæ communionis, & retinendæ ſedis ſuæ Epiſcopalis: aut ſi ejuſdem civitatis eſſet jam Catholicus Epiſcopus, alterius illis conferendæ (1): *Qualis ipſius B. Melchiadis ultima eſt prolata ſententia, quam innocens, quam integra, quam provida atque pacifica! O virum optimum! o filium Chriſtianæ pacis, & Patrem Chriſtianæ plebis* (2)! Hujus diſpenſationis beneficio emerſit tandem poſtea aliquando Eccleſia Africana ex illius ſchiſmatis voragine.

VIII. Fuit & Innocentius primus Canonum ipſorum obſervantiſſimus in diſpenſationibus illis, quas ei neceſſitas extorqueret. Confitetur enim ſanctiſſimus Pontifex potuiſſe Epiſcopos Macedoniæ ex venia & humanitate admittere ad functiones Ordinum ſuorum eos, quos Bonoſus ordinaſſet, ne ſchiſmati ingruenti janua panderetur. Sed mox idem ipſe Innocentius Apoſtolico vigore declarat, redintegrandam eſſe Canonum ſanctiſſimam diſciplinam, cum primum evanuit illa neceſſitas luctuoſa ſchiſmatis, aut perſimilis diſcriminis ſummi & exitialis declinandi (3): *Jam ergo quod pro remedio ac neceſſitate temporis ſtatutum eſt, conſtat primitus non fuiſſe; ac fuiſſe regulas veteres, quas ab Apoſtolis, vel ab Apoſtolicis viris traditas Eccleſia Romana cuſtodit, cuſtodiendaſque mandat, his qui eam audire conſueverunt; &c. Quod neceſſitas pro remedio invenit, ceſſante neceſſitate debet utique ceſſare, &c. Advertite, quod neceſſitas imperavit, in pace jam conſtitutas Eccleſias non poſſe præſumere. Sed ut ſæpe accidit, quoties a populis, aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non poteſt vindicari, inultum ſolet tranſire: priora dimittenda dico Dei judicio, & de reliquo maxima ſollicitudine præcavendum.*

IX. Ab Innocentio venio ad Bonifacium. Renitenti &, invito Clero Populoque Luteveſis civitatis Epiſcopus obtruſus fuerat a Patroclo Arelatenſi Epiſcopo. Eorum querelis ſollicitatus Bonifacius Papa Hilarium Narbonenſem Epiſcopum & ejus Provinciæ Metropolitanum per litteras excitavit, ut iret, tanto malo mederetur, faceret quod inter has anguſtias Canones præcipiunt; cum duplici jam vinculo eorum obſervantiæ aſtringeretur, qua Metropolitanus, & qua Delegatus Apoſtolicæ Sedis (4): *Ad eundem locum, in quo ordinatio talis celebrata dicitur, Metropolitani jure munitus, & noſtris præceptionibus ſeptus accedes: intelligens arbitrio ſuo ſecundum regulas Patrum quæcunque facienda ſunt, a nobis eſſe conceſſa; ita ut peractis omnibus, Apoſtolicæ Sedi, quidquid ſtatueris, te referente clareſcat, cui totius Provinciæ ſuæ ordinationem liquet eſſe mandatam.*

Hinc liquet civitatum Epiſcopalium cives, Clericoſque ad Apoſtolicam retuliſſe Sedem non tantum, ut ab eo molliretur aliquando rigor Canonum, ſed ut injuria illis aſperſa abſtergeretur; denique eas inter Metropolitanos ipſos lites exarſiſſe, & contentiones, quæ plebem Clerumque, & ipſos cogerent Epiſcopos & Metropolitanos, ad ſuperiorem aliquam ſummamque omnium ſedem confugere, ad ſedem, inquam, Petri, quæ cardo & centrum unitatis eſt, non in fidei tantum, ſed & in Diſciplinæ concertationibus. Non enim conſenſus & conſonantia ejuſdem ubique in rebus maximis Diſciplinæ conſtat, niſi ſtricta Canonum cuſtodia, cui præeſt & imminet Petri Sedes.

X. Monuit Cœleſtinus Papa Apuliæ & Calabriæ Epiſcopos, conſtantiſſima fide & religione tuendos eſſe Canones, nec ignava & ignobili indulgentia Epiſcopos acquieſcere debere petitionibus populorum ab æquo & jure alieniſſimis; infracto autem & vere Epiſcopali vigore infringendam eorum eſſe contumaciam, qui Laicos conarentur Epiſcopalibus ſedibus intrudere (5): *Nulli Sacerdotum ſacros liceat ignorare Canones, nec quidquam facere, quod Patrum poſſit regulis obviare. Quæ enim a nobis res digna ſervabitur, ſi decretalium norma conſtitutorum, pro aliquorum libitu, licentia populis permiſſa frangatur.? Audivimus quaſdam civitates Epiſcopos ſibi petere velle de Laicis, &c. Talibus, fratres cariſſimi, qui juris noſtri, id eſt Canonum gubernacula cuſtodimus, neceſſe eſt obviemus: hiſque fraternitatem veſtram Epiſtolis commonemus, ne quis laicum ad ordinem clericatus admittat, &c.*

Erat Epiſcopis hujus Provinciæ propria & æqua pro ſuo modulo diſpenſationum facul-

(1) Ep. 162.
(2) Ep. 50.
(3) Ep. 22. c. 5. 6.
(4) Ep. 3.
(5) In Decret. c. 20. 21.

facultas; sed Petri successori debitores illi erant, tanquam summo dispensatori & custodi Canonum, & in omnes excubanti, ac pervigili, ne quid improvide a quodam dispensetur. Populorum importunis, & Magnatum violentis quandoque precibus fatigati Præsules Provinciarum, expugnari sibi sinebant Canonum remissiones parum canonicas. Ea forsan non semel necessitate adigebantur ipsi recurrere ad summum Pontificem, ut subducerent se una & eadem opera, cum importunati eorum & querelis, qui repulsam iniquissimo animo ferrent; tum ejus summi censoris vindictæ, qui improvidas concessiones ulcisceretur.

XI. Præclarissimum est enim illud Leonis Papæ ad Episcopos Italiæ scribentis, quam se ipse censorem universalem esse consideret Episcoporum, canonicæ disciplinæ illudentium, & quam se non nesciret obnoxium longe districtiori censuræ sempiterni Pontificis, incorruptæ & æternæ Veritatis & Justitiæ, quæ sibi Ecclesiæ suæ fidem & disciplinæ castitatem tuendam commendasset (1): *Non levi nos mœrore contristat, quoties aliqua contra instituta Canonum & Ecclesiasticam disciplinam præsumpta vel commissa cognoscimus: quæ si non qua debemus vigilantia resecemus, illi qui nos speculatores esse voluit, excusare non possumus, permittentes sincerum corpus Ecclesiæ, quod ab omni purum macula custodire debemus, ambientium improba contagione fœdari.*

Hæc præfatus Leo: ad pereunctationes Episcoporum respondet, irritas esse ordinationes bigamorum omnes, & ceterorum, quos incontinentiæ infamia afflasset aliqua: *Tales Sacerdotali nomine Apostolicæ Sedis auctoritate jubemus arceri*. Antiquorum hujus ævi Pontificum Decretales Epistolæ eundem ubique spirant vigorem, eandem redolent asperitatem, in eos semper armatam Episcopos, & in eas illorum dispensationes, in quibus nimia eluceret juris remittendi proclivitas. Ita simillimum veri est, non excidisse Episcopos jure ordinario in his dispensandi, nisi quod vel populi tumultuantis, vel Magnatum ambientium vocibus fracti, aut emolliti, a vigore pristino ante excidissent: inolevisse autem consuetudinem recurrendi ad Sedem Apostolicam, quod rarius illa, & urgente gravissima necessitate Canones relaxaret.

XII. Eo credibilius autem est, assensos esse ipsos Episcopos hujus juris abdicationi, ejusque ad primam Sedem quoad exercitium revocationi, quod nimia quandoque indulgentia sua in summum adducerentur dignitatis suæ discrimen. Id enim ibidem interminatur Leo (2): *Si quis fratrum contra hæc Constituta venire tentaverit, a suo se noverit officio submovendum: nec communionis nostræ futurum esse consortem, qui socius esse non voluit disciplinæ*. Ibi perspicis quam vere dictum sit a nobis Sedem Petri cardinem esse, & verticem, non unitatis tantum & communionis Catholicæ; sed & necessariæ cujusdam consensionis in Disciplina, quæ in eo versatur maxime, ut a stricta Canonum observantia non recedatur. Ab hoc uti Capite & vertice manabat lucis, vigoris & auctoritatis uberrima quædam copia, qua illuminarentur alii, alii roborarentur, sacrarum legum violatores opprimerentur (3): *Divinis præceptis & Apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu, impigro vigilemus affectu, ut si quid usquam reprehensioni reperitur obnoxium, celeri sollicitudine, aut ab ignorantiæ imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemus*. In Epistola vero ea, quæ ab eodem Leone ad Episcopos Mauritaniæ data est, explendescit humanitas quædam subaustera, caritasque nunc blandiens, nunc sæviens in dispensationibus librandis: *Circumstant nos hinc mansuetudo clementiæ, hinc censura justitiæ, ut trutinato pondere delictorum, quædam definiamus utcunque toleranda, quædam vero penitus amputanda*.

XIII. Variis jam locis attigimus Episcoporum populorumque Hispaniæ Epistolas ad Hilarum Papam datas, a quo aut annui, aut confirmari vellent translationem ab una sede in aliam, & designationem successoris a morituro Episcopo factam. Dispensationes id genus sæpissime olim a Conciliis & Episcopis Provinciarum concessas fuisse, & bene multis, & invictissimis supra testimoniis exemplisque commonstratum est. Sed longa temporum serie tam crebro fuerat Episcopis obreptum, vel extortum quod in damnum & offensionem Ecclesiæ verteret, unde vel objurgarentur ipsi, vel de statu suo periclitarentur. Hinc fiebat ut jam eas aliquando dispensationes trepide concederent, aut ad Petri Cathedram refer-

(1) Leo in Decret. Præf. (2) Can. 5. (3) Ibid. c. 6.

ferrent; ut cujus dispensationibus & rescriptis nemo controversiam faceret, non propter eminentissimam tantum Sedis majestatem, sed & propter canonicæ disciplinæ prudentiam singularem, ejusque tuendæ constantiam inexpugnabilem (1): *Ut nulli fas sit sine status sui periculo, vel divinas Constitutiones, vel Apostolicæ Sedis Decreta temerare; quia nos qui potissimi Sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis Dei desides fuerimus inventi*. Hæc Hilarus, non ad privatum aliquem, sed ad populi multitudinem. Et tamen non tantum expetitam tam ambitiose dispensationem ille abnuit, sed & annuisse Provinciales Episcopos stomachatur: quod injustis quisquis precibus obsecundat, eodem ipse se injustitiæ vinculo constringat (2): *Nec tantum putetis petitiones valere populorum, ut cum his parere cupitis, voluntatem Dei nostri quæ nos peccare prohibet, deseratis*.

XIV. Ne ambigi quidem illud a quoquam potest, quin primi & secundi, adeoque & tertii etiam sæculi Episcopi Canones Apostolicos & Decreta ejus ævi omnia relaxarint, ubi publica id jubebat necessitas, nullo Pontifice Romano, nullo interveniente Concilio Provinciali: quippe cum acerbitas persecutionum, nec cum Sede Petri communicare consilia fere sineret, nec Episcopos alios adiri, nec Concilia celebrari Provincialia. Cum ergo hactenus Episcopi fere soli singuli omnia dispensassent: ubi primum desinente sæculo tertio frequentari cœpere Concilia in Provinciis singulis, tunc Episcopis ipsis consultissimum visum est, ut ad illa referretur pro dispensationibus ponderandis. 1. Nec enim solvi leges posse, nisi ea auctoritate, qua & condi. 2. Brevi ruituram Canonum disciplinam, si quot Episcopi, tot essent ejus solvendæ auctores, ubi singulis adlubesceret. 3. Optari magis posse, quam sperari, ut ea tota & sapientiæ luce, & vigoris constantia instructus sit quisque Episcopus, quanta desideretur, ut provide semper dispensetur, & sobrie. 4. Ne toties movendæ sint lites in Episcopos, qui improvide, aut molliter dispensassent: multo expeditius esse, ut potestas ea tota semel transferatur ad Concilia Provincialia.

Ea primum disciplinæ innovatio facta est, desinente tertio, & ineunte quarto sæculo Ecclesiæ, & his admodum justissimis de causis facta. Iisdem porro causis æquissimis obrepsit & innovatio alia postea, pedetentim similiter, & inopine, & temporis mora prolixiori, ubi eadem dispensationum potestas, vel potestatis potius explicatio, a Conciliis Provincialibus ad Sedem Apostolicam traducta est. Geminæ huic mutationi id convenit, 1. Quod nullo expresso decreto perfecta sit, exolescente tantum usu priori, & in novum ejus desciscente: quod insolitum sit & pene ingenitum, ut vetustis morbis nova semper medicamenta parentur. 2. Quod uno amore peracta sit purioris semper & politioris disciplinæ; & juris dispensationum apud eos deponendi, commendandique, qui eo sanctissime defungerentur. Pluscolum enim inerat vigoris, sapientiæ, constantiæque in Conciliis Provincialibus, quam in singulis Episcopis; plus inerat etiam Pontificibus & Synodis Romanis, quam ceteris Synodis Provincialibus, ut fidem faciunt supra laudatæ Pontificum Decretales. Ita inhæsit ei sedi illa potestas, quæ ea fortissime utebatur. Appositissime hæc suo muniet suffragio Gelasius Papa, ubi contestatur; cum Petri successor indeflexus & inexorabilis stet pro Canonum defensione, non debere eam licentiosis aliorum Episcoporum dispensationibus prodi (3): *Cum nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, & cum Sedes Apostolica super his omnibus, favente Deo, quæ paternis Canonibus sunt præfixa, pio devotoque studeat tenere proposito; satis indignum est quenquam vel Pontificum, vel Ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam beati Petri Sedem sequi videat & docere; satisque conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet quam illis vigere conspiciat, ubi Dominus totius Ecclesiæ posuit principatum*. Agitur eo loco de Ordinationibus, & Collationibus Beneficiorum, nec illis patitur quidquam influere dispensationis, nisi cogat necessitas Ecclesiæ: *Illa nullatenus mutilanda sunt, quæ nec ulla necessitas, nec Ecclesiastica prorsus extorquet utilitas*.

XV. Præcellentissima hæc autem potestas Pontificis, in Orientem etiam effundebatur, & in ipsa Concilia Oecumenica. Scripsit ad Ephesinam Synodum I. Cœlestinus

(1) Hilar. in Dec. præf. (2) Ib. c. ult. (3) In Decret. c. 9.

ſtinus Papa poſt damnatum demum Neſtorium, eadem humanitate & venia habendos Neſtorianos, qua ante Sedes Apoſtolica Pelagianos habuiſſet, damnatis profanarum novitatum auctoribus, nec ulla veniæ janua oſtenſa: at eorum ſectatoribus ſimul ac reſipuiſſent, indulgentia erroris conceſsa, & priſtina reſtituta dignitate (1): *Multa perſpicienda ſunt in talibus cauſis, quæ Apoſtolica Sedes ſemper aſpexit. Quod loquimur, Cœleſtianorum teſtantur enempla. Habent, ſi reſipiſcunt, copiam revertendi; quod his ſolis non permittitur, quos proprie cum auctoribus hæreſeos conſtat omnium fratrum ſubſcriptione damnatos. Hoc moneo veſtra fraternitas ſequatur exemplum; ſit caput ſceleris cum his quos Synodalia loquuntur ſtatuta, damnatum; reliqui, quos cum hoc ſentientes in Eccleſiaſtica communione non habemus, ejiciantur e civitatibus ſuis; & ſe in noſtro collegio noverint non futuros, niſi damnata cum auctoribus ſociiſque damnantes, ſe profiteantur Catholicos Sacerdotes.* Hæc porro humanitas in eos omnes, qui nun ipſi erroris fuerant architecti, nec nominatim in Conciliis proſcripti; ea, inquam, humanitas, qua dignitatibus, beneficiis & ordinibus ſuis reſtituebantur, & probata tum fuit oniverſim, & deinceps per omnes Eccleſias & in omnes ætates uſurpata eſt, ubicunque pares inciderunt cauſæ (2). Joanni Antiocheno Patriarchæ copiam fecit ejuſdem diſpenſationis Sixtus Papa, ſi modo partes & defenſionem perſonæ Neſtorii abjiceret.

XVI. Ultra eas metas humanitatem diſpenſandi ampliavit Leo Papa in gratiam Eutychetis, quem non modo Eccleſiæ communioni reddi juſſit, ſed ordini etiam ſuo & Monaſterii ſui adminiſtrationi, qua eum excuſſerat Flavianus Conſtantinopolitanus Epiſcopus in Concilio Regiæ urbis: ſi modo ejoraret errores, quorum ergo in hac particulari Synodo damnatus fuerat (3): *Si correctus impietatem ſui erroris agnoverit, volumus ei miſericordiam non negari, ut Eccleſia Domini nullum ſentiat damnum; eum & reſipiſciens poſſit recipi, & ſolus debeat error excludi, &c. Communio illi ſui ordinis reformetur, &c. Sedis enim Apoſtolicæ moderatio hanc temperantiam ſervat, ut & ſeverius agat cum obduratis, & veniam cupiat præſtare correctis.*

XVII. In Concilio Epheſino II. eos habuit Patronos Eutyches, qui & ſua & ejus flagitia eo patrocinio exaggerarunt: qua ibi donatus eſt abſolutio, damnata ipſamet poſtea cum eo ab hoc ipſo Concilio fuit, cujus Acta omnia reſcidit primum Leo Papa, poſtea Concilium ipſum Chalcedonenſe, excepta Maximi electione ad Eccleſiam Antiochenam. Quanquam præter omnes Eccleſiaſticos Canones Pſeudoſynodus ex Throno Antiocheno Maximum auxerat: ſatius Pontifici viſum eſt, bono & paci Eccleſiæ eam diſpenſationem dare, quod & poſtea in Concilio Chalcedonenſi confirmatum eſt. Id Anatolius ipſe Epiſcopus Conſtantinopolitanus in Concilio hoc ipſo conteſtabatur (4): *Definimus nihil horum valere, quæ in illa, quæ Synodus dicitur, confecta ſunt, niſi illud circa ſanctiſſimum Maximum magnæ Antiochenæ civitatis Epiſcopum. Quoniam & ſanctiſsimus Leo Romanus Archiepiſcopus in communionem eum recipiens, præeſſe eum Antiochenſium judicavit Eccleſiæ; quam formam ſequens & ipſe approbavi, & præſens omne ſanctum Concilium.*

XVIII. Quin & Anatolium ipſum negavit Leo Papa in Sede Conſtantinopolitana confirmari potuiſſe, niſi ex diſpenſatione Apoſtolicæ Sedis. Illum in eam intruſerat impiiſſimus Dioſcorus, Apocriſiarium ſcilicet ſuum, ſtillans adhuc cruore Beati Martyris & Patriarchæ Flaviani. Interpellaverat pro eo Marcianus Imperator, nec potuit non eam diſpenſationem annuere Leo tanto interceſſori. Audi ipſius ad Marcianum Pontificis verba (5): *Cuſtodire debuit Anatolius, ut quod veſtro beneficio noſcitur conſecutus, nullius pravitatis cupiditate turbaret. Nos enim veſtræ fidei & interventionis habentes intuitum, cum ſecundum ſuæ conſecrationis auctores, ejus initia titubarent, benigniores circa ipſum, quam juſtiores eſſe voluimus; quo perturbationes omnes, quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis leniremus.* Intervenerat & Pulcheria Imperatrix, ejuſdem veniæ & humanitatis conciliatrix, ot liquet ex his Epiſtolæ Leonis ad eam verbis (6): *Anatolius parum conſideravit, quanto veſtræ pietatis beneficio, & mei favo-*

(1) Conc. Eph. Part. 3. c. 20.
(2) Cotelet. Monum. Eccl. Græcæ pag. 43. 47.
(3) Concil. Chalced. part. 1. c. 9. & 11. Leo Ep. 21. ad Flav.
(4) Act. 10.
(5) Ep. 54.
(6) Ep. 55.

favoris assensu, Constantinopolitanæ Ecclesiæ Sacerdotium fuerit consecutus. Et alibi (1): *De Episcopo Constantinopolitano qui ab impugnatoribus fidei fuerat ordinatus, vobis adhortantibus acquievi meliora sentire, cum tanto pietatis vestræ testimonio juvaretur, ne illum gravaret suæ ordinationis infirmitas, ubi vestra interventio præstaretur*. Precibus quidem Imperatorum hæc venia imputabatur, sed necessitati tamen reapse & utilitati dabatur Ecclesiæ, qua movebantur Imperatores. Interest etiam permagni ad salutem Ecclesiæ, ut propitia sit eorum ipsa vicissim precibus, quos nisi ad sui tutelam propitios habeat, gravissima subinde in discrimina incurret ejus tum dignitas, tum ipsa salus. Adde quod Anatolii fidei & pietati testimonium dicebant Imperatores; eoque illorum precibus non frustra donabatur. Denique Leo ipse vociferatur, eam sibi juris & Canonum remissionem pernecessariam visam esse, ad leniendas perturbationes eas, quibus Oriens concutiebatur: *Quæ perturbationes omnes, quæ operante diabolo fuerant excitatæ, adhibitis remediis lenivremus*.

XIX. Orientalibus his Pontificum Romanorum dispensationibus illa præiverat, quam Flaviano Antiocheno Episcopo annuerat tandem Damasus Papa. Flaviani quippe ordinatio multis nominibus vitiosa fuisse videbatur, eique non Occidens tantum repugnaverat, sed & Antiochia ipsa. Conciliatus ei tandem Theophilus Alexandrinus, mox conciliavit illi & Damasum, eumque communione demum Damasi potitus esset Flavianus, omnes se tandem ei Antiochiæ Catholici recollegerunt. Audiendus hic Socrates (2): *Theophilus misit ad Damasum, qui animum ejus mitigaret in Flavianum, & doceret ex usu esse Ecclesiæ, si propter populi concordiam, peccatum a Flaviano commissum remitteret. Ita Communione Flaviano reddita, populus Antiochenus pedetentim ad concordiam reducitur*.

XX. Nec illud oscitanter prætereundum est, quod alii jam præmonuerunt: Concessas tum fuisse eas dispensationes omnes, postquam peccatum jam fuerat in Canones, & quando emendatio & pœna luctuosior esse Ecclesiæ ipsi poterat, quam ipsum peccatum. Contra autem emollita jam & elanguescente Disciplina posterioribus his sæculis, venia expetitur violandorum Canonum, peccandi in sacras regulas licentia flagitatur, & conceditur: peccare volunt innoxie, & ipsi legum contemptui auctoritatem & patrocinium a legibus ipsis arcessere. Cum pronius autem est, tum æquius, anteactæ culpæ ignoscere, quam futuræ. Caveri enim illa non jam potest, hæc potest. Et hoc tamen quidquid est invidiæ, illis potius illinendum est, qui intempestivas dispensationes imperrant, quam qui concedunt. Summis enim Pastoribus subverendum est nonnunquam, ne repulsa exulcerati homines cupiditatum suarum œstro perciti, turbas excitent exitiales. Hinc illis evenit non semel multa annuere, non æquitati, non utilitati, vel necessitati ipsius per se Ecclesiæ, sed hominum furori, & turbulentorum importunitati. Sed qui quæ nefas est concedi, cupiunt flagrantissime, & importunius deposcunt, illis nihil veniæ, nihil excusationis superest. In leges committere volunt nec peccare; immo peccare volunt, sed non sine licentia; Pontifices ipsos, judices, legesque flagitii sui invidia conspergere volunt.

Non nesciebat Siricius dispensationem, veniam, indulgentiam ad culpas pertinere præteritas, non ad futuras, cum hæc scriberet (3): *Scituri posthac omnium Provinciarum summi Antistites, quod si ultra ad sacros Ordines quenquam de talibus crediderint assumendum, & de suo & de eorum statu, quos contra Canones & interdicta nostra provexerint, congruam ab Apostolica Sede promendam esse sententiam*. Poterat & Innocentius præteritas condonare culpas, non futuras (4): *Priora dimittenda dico Dei judicio, & de reliquo maxima sollicitudine præcavendum, &c. Remittenda hæc putamus, sed ne deinceps similia committantur, ut tantæ usurpationi saltem nunc finis necessarius imponatur*.

Egit Basilius de dispensatione adhibenda ad Episcopos transferendos. Sed non ii erant hi Episcopi, qui transferri se peterent, aut vero cuperent. Exorari se, quam transferri maluissent. Sed sibi consulens, non iis Ecclesia Christi, inopinos illos & fugitantes occupabat, transferebatque ex una sede in aliam. Totum tribuebatur Ecclesiæ caritati; ad Episcopos ipsos non redibat,

(1) Ep. 58. (2) L. 5. c. 23. (3) Ep. 1. c. 15.
(4) Ep. 22. c. 6. Ep. c. 2.

dibat, nisi obsequendi gloria.

Superius laudatorum Pontificum testimonio illud etiam constat, Episcopos, Populosque non raro petiisse, ut laicis venia Canonum fieret, quo ad Episcopatum propelli possent. Sed his petitionibus lacessiti Pontifices nunquam annuerunt, ut in futurum liceret peccare in Canones, quod ne concessa quidem licentia licere satis potuisset. Incorrupta enim illa & æterna ex Augustino dispensationum lex est, ut quæ dispensando male invehuntur, eorum memoria obliteretur, copia bonorum inde enascentium. Audi Augustinum: *Hoc non fieret, ut post pœnitentiam Clerici, vel Episcopi permanerent, quoniam revera fieri non deberet, nisi pacis ipsius compensatione sanarentur. Doleant qui in tanta morte præcisionis jacent, ut isto quodam vulnere matris Catholicæ reviviscant, &c. Detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis caritas sincera subveniat.*

XXI. Juvabit & hoc addidisse postremo loco, dispensationes eas tantummodo Pontificibus & sanctis Patribus placuisse, quæ non privatis affectibus, sed rationibus Ecclesiæ publicis essent accommodatæ. Porro id genus delinimenta, & austerioris levamenta disciplinæ, originem suam repetebant, ut & defensionem, ab ipsis usque Apostolis, & a Christi ipsius institutionibus, quibus prælucere ipse voluit in posteriores omnes Ecclesiæ suæ ætates. Auctor est Augustinus, si suscepit Ecclesia pœnitentes, eosque pristinis redintegravit Ordinibus & dignitatibus, eam dispensationem præmonstratam confirmatamque fuisse ab ipso Christo, qui Petrum post lapsum & penitentiam pristinæ & primæ suæ sedi redintegravit; ut ipsum ipsiusque successores addoceret, quam necessaria sit indulgentia, tunc vel maxime, quum peccante multitudine schisma extimescendum sit, si quid acerbius in eam consulatur (1). *Et Petrum Dominum negasse pœnituit, & tamen Apostolus mansit, &c. Verum in hujusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras non hujus aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacentes, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis caritas sincera subveniat.*

Hinc Zephirino & Cornelio Pontificibus Romanis ingens gloriæ cumulus accessit, quod invictissime repugnarint iis, qui priscæ severitatis retinentiores, veniæ spem, & januam Ecclesiæ intercludebant iis, qui adulterio vel idololatria lapsi fuerant. Cœlestinus & Leo Pontifices humanitatem quoque suam insigniere, damnatis iis, qui antiquæ inclementiæ tenaciores, avitique rigoris, etiam morituros absolutionis seu reconciliationis beneficio fraudabant.

Illud quoque a Chrysostomo adnotatum est, non ea quæ maxime cuperet, Apostolum præcepisse; multum remisisse eum de juris vigore, cum dotes delineavit futuro Episcopo necessarias. Præcepisset enim ut virtutibus & consiliis omnibus Evangelicis imbuti instructique essent, cum horum præcones & incentores esse debeant, nisi præsagisset plerasque Ecclesias Pastoribus vacaturas (2). *Quia perpaucos hujusmodi inveniri fas erat, Episcopis autem plurimis tunc opus fuit, qui per singulas civitates constituerentur Magistri. Ne igitur Ecclesiæ negotia fructusque peeirent, idcirco moderatam virtutem proposuit inquirendam, non supremam illam atque cœlestem, &c. Ne ex desperatione perfectæ illius inveniendæ virtutis, Ecclesia sine Episcopis essent.* Eos qui ita condescendunt, tradit alibi Chrysostomus, non cadere, sed descendere, ut ascendant rursus, innumerosque secum evehant (3). *Non est decidere, sed descendere. Nam qui decidit, jacet, & vix resurgit. Qui autem descendit, ascendet etiam cum multo lucro. Quomodo etiam Paulus, solus quidem descendit, ascendit autem cum universo orbe terrarum.* Idem sentit & Hieronymus, de indulgentia Pauli in Clericos (4). *Ita & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leviora nupee credentibus dat præcepta, ne territi ferre non possint.* Idem habet & alibi (5): *Quia rudem ex gentibus constituebat Ecclesiam, &c.*

CAPUT XXV. *P. 2. l. 2. c. 72.*

De Dispensationibus sæculo VI. VII. & VIII.

I. Quæ constantissime regulæ dispensationum tribus his sæculis religiosissime sint observatæ?

(1) Ibidem. (2) Epist. 1. ad Timot. Hom. 10. (3) In Ep. 1. ad Cor. Hom. 22.
(4) L. 1. adv. Jovinian. (5) Ad Salvin. de viduit. serv.

II. De Dispensatione in Commendis militaribus. Apologia Caroli Martelli.

III. IV. Tres leges in iis servatæ dispensationum.

V. VI. VII. Alia exempla dispensationum, ubi patet interpellatam fuisse Sedem Apostolicam, quæ de Canonibus non dispensabat nisi ex mente Canonum, & ad utilitatem Ecclesiæ.

VIII. Ne Bonifacio quidem Legato suo veniam fecit Canonum Zacharias Papa, nisi dimidiatam.

IX. X. XI. Exempla dispensationum a Romano Pontifice petitarum, etiam in Oriente. Auctoritatem sibi quærebant ab eminentissima Ecclesiæ sede.

XII. Ea auctoritatis & sedis præstantia, nec concessa primum est, nec postea inclaruit, nisi ad Ecclesiæ ædificationem.

XIII. Humanitas semper austeritatem deliniit.

XIV. XV. In sexta Synodo generali eluxit Papæ auctoritas summa dispensandi.

I. Tribus his quoque mediæ ætatis sæculis observasse juvabit, quam constanter observatæ fuerint regulæ compensationis, quæ sola canonicam excusat dispensationem. Illa fuit omnium celebratissima dispensatio, qua & Principes dare, & laici accipere ab illis & possidere permissi sunt longo temporis intervallo Episcopatus, Abbatias, aliasque innumerabiles Ecclesias, a temporibus maxime Caroli Martelli. Præter ea quæ de his jam superius dicta sunt, vide ut illorum temporum calamitates describat Hincmarus Remensis Archiepiscopus in vita sancti Remigii (1). *Usque dum Caroli Principis tempore, quando propter discordiam & contentionem de Principatu, inter eum ac Reginfridum, frequentia ac civilia, immo plusquam civilia, quia intestina & parricidialia bella in Germanicis, & Belgicis, & Gallicis Provinciis, Religio Christianitatis pene fuit abolita, ita ut Episcopiis in paucis locis residuis, Episcopia laicis donata, & per eos rebus divisa extiterint: adeo ut Milo quidam tonsura Clericus, moribus, actu, habitu irreligiosus laicus, Episcopia Remorum ac Treverorum usurpans insimul per quadraginta circiter annos pessumdederit.* Subjicit a Pipino Martelli filio Ecclesiis ex parte aliqua restituta fuisse, quæ expilata fuerant. *Pipinus sicut & aliarum Ecclesiarum Episcopiis, hinc Remensi Episcopio partem de rebus Ecclesiasticis reddidit.*

II. Nec in potestate Regum semper fuit, ut Ecclesiis restituerentur Cœnobia, Beneficia, prædiaque, quæ Optimates, vel exercituum Duces, militesque, vel invaserant ipsi, vel a Regibus impetraverant. Assensus est Bonifacio Legato suo Zacharias Papa, eique acquievit indulgentiæ, qua prædiorum in Ecclesias expilatorum partem aliquam reslitnit, nec rem ulterius urgeri voluerat (2). *Eo quod impetrare a Francis ad reddendum Ecclesiis vel Monasteriis non potuisti aliud, &c. Et hoc gratias Deo, quia potuisti impetrare, &c. Dum Dominus donaverit quietem, &c.* Cum sentiret enim providentissimus Pontifex barbaricarum gentium, nec Ecclesiæ minus, quam Reipublicæ Christianæ infestarum, & undique irrumpentium arma propulsari non posse, nisi invicta Procerum, Ducumque fortitudine, alienandos eorum ab Ecclesia animos non censuit, quorum manibus defensanda esset: nec repetenda prædia ab iis, qui sanguinem impenderent: nec revocanda dona, utcunque concessa iis, quibus salus debetur. Quanquam enim non agat Hincmarus nisi de bellis civilibus Martellum inter & Raginfredum, quibus illos sola implicuerat dominandi libido: ut hinc probabilitatis speciem conciliemus visioni sancti Eucherii Aurelianensis Episcopi de damnatione Caroli Martelli. Zacharias & Bonifacius multo propiores, pene suppares ævo Martelli, multo temperatius & vero propius de ea re tota disseruere; ut qui experti essent pene ipsimet, quantum deberet Ecclesia Carolo Martello defensori & liberatori suo. Ab illis enim affirmatur irruptione Saracenorum, Saxonum & Frisonum, bellisque undique imminentibus compulsam fuisse Ecclesiam ei subscribere dispensationi, qua prædia Ecclesiæ militi dimittebantur pro Ecclesia pugnanti, quæ prædæ alias esse potuissent hostis Ecclesias expugnantis. Ita enim Zacharias in eadem ac supra ad Bonifacium Epistola (3): *Pro eo quod nunc tribulatio incidit Saracenorum, Saxonum, vel Frisonum, sicut tu ipse nobis innotuisti.*

III. Non alia usquam illustrior materies trium illarum Canonicæ dispensationis Regularum. 1. Ut Apostolica Sedes adeatur, ubi

(1) Surius die 13. Janua. in Præf. (2) Ep. 8. ad Bonif. (3) Ibidem.

ubi de re vertitur summi ad Christianam Rempublicam momenti. 2. Ut ne jus remittatur, nisi ut consultum sit Ecclesiæ, cui per eam Canonum injuriam vel graviora excutiantur mala, vel bona uberiora invehantur. 3. Ignoscatur potius culpis admissis, quam admittendis.

IV. Observatum est porro jam superius his dispensationum legibus religiosissime obtemperatum fuisse in Liptinensi & Suessionensi Conciliis. In his enim & toti negotio præfuerunt Legati Sedis Apostolicæ, & totum tributum est necessitati Ecclesiæ: & modus potius aliquis positus est usurpationibus jam factis, non faciendi data licentia.

V. Venio ad alia ejusdem rei argumenta. Percontatus est eundem Zachariam Bonifacius (1), super connubio Magnatis cujusdam Galli, in quod publica infamia exarserat, & cui tamen dispensatio Gregorii Papæ prædecessoris ejus prætexebatur: itemque de Presbyteris & Episcopis Gallis, qui Roma reduces jactabant secum dispensatum esse, ut sacris functionibus non abstinerent, quanquam adulteriis, aliisque id genus flagitiis sacerdotii sui sanctimoniam contaminassent. *Laicus magnæ personæ dicebat sibi ab Apostolicæ Sedis Pontifice Gregorio datam fuisse licentiam, &c. Episcopi quoque & Presbyteri generis Francorum, qui fuerunt adulteri, vel fornicatores acerrimi, revenientes ab Apostolica Sede dicunt sibi Romanum Pontificem licentiam dedisse ministerium Episcopale in Ecclesia ministrare.* Quanquam concessæ nunquam fuissent eæ dispensationes, & forsan ne flagitatæ quidem: quod eo ævo nihil unquam istiusmodi per leges, aut per Pontifices liceret; vel ex hoc ipso tamen mendacio, vel falsi crimine manifestum est, ad id genus Canonum relaxationes aditam fuisse Sedem Apostolicam.

VI. Persuasissimum erat Bonifacio dispensationes tam inimicas Canonicis institutionibus ab istarum Patrona & custode Apostolica Sede profectas non esse (2). *Quos contra contendimus, quia Apostolicam Sedem nequaquam contra Decreta Canonum audivimus judicasse.* Quod sanctissime confirmavit Zacharias Papa, ubi ad eum rescripsit, de incestuoso eo conjugio, ejus veniam a præcessore suo factam nunquam fuisse, nec Romanos unquam Præsules subscribere contumeliæ Canonibus irrogandæ (3). *Absit, ut hoc prædecessor noster ita credatur præcepisse. Nec enim ab hac Apostolica Sede illa diriguntur, quæ contraria esse Patrum sive Canonum institutis inveniuntur.* Quoad sacrilegos autem Sacerdotii profanatores, similiter profitetur nihil istiusmodi a Sede Apostolica permissum fuisse, ut cujus responsa nunquam non sacris & canonicis regulis consentanea sint (4). *Hoc nulla ratione credat tua sancta Fraternitas; sed similiter in eis Canonicam exerce vindictam. Non enim aliud te agere volumus, præterquam quæ sacri præcipiunt Canones, vel etiam ab hac Apostolica Sede instructus esse dignosceris.* Denique non alia fuit responsio Zachariæ de Presbytero alio, qui Romæ se venditabat ordinatum fuisse, & solutum vinculo irregularitatis. Id jam animo suo præsumpserat Bonifacius, fraudulentissimum hoc esse commentum: nec enim a Canonicis sanctionibus vel transversum unguem discedere Apostolicos Præsules. Sed audiendus Pontifex ipse. *Tua hoc fraternitas optime egit, dum ei non credidit, quia falsus homo omnia false suggessit, & falsum reperiens Sacerdotio suspende. Sic enim auctoritate beati Petri Apostolorum Principis tibi præcipimus, ut quemcunque reperieris sacris Canonibus deviare, nulla ratione patiaris sacrum ministerium tractare.*

VII. Quas primas hoc Capite in medium protulimus dispensationes, eas Zacharias probaverat, quod Ecclesiis publice fructuosæ cum essent, Canonibus consentiebant, ut quæ caritati servirent, quæ una omnium Canonum regula & scopus est. At posteriores hæ dispensationes ab eodem eturabantur, quod non litteræ tantum, sed & menti Canonum repugnarent, ancillarentur autem privatis duntaxat hominum cupiditatibus.

VIII. Sed & alia prodit dispensatio, quam expetiit ipse Bonifacius, & quam nonnisi ex parte tantum annuit Zacharias. Suum sibi successorem ordinare percupiebat Bonifacius, nec assensus est Zacharias, quod vetent Canones, ne duo sint ejusdem civitatis Episcopi (5). *Ut te vivente, in loco tuo eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur: quia contra omnem Ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse*

(1) Epist. 1.
(2) Ibidem. Ep. 1.
(3) Baron. ann. 742. n. 10.
(4) Epist. 5.
(5) Epist. 2.

esse monstratur. Sed Bonifacium hortatus est Pontifex, suum ut ipse primo effingeret informaretque successorem, & ubi appetere mortem intelligeret, tum eum designaret, & Romam mitteret ordinandum. Obstrepebat illa quidem successoris delignatio Canonicæ disciplinæ, sed conducibilis illa cum primis & necessaria erat Ecclesiæ, e cunabulis suis vix erepenti. Ita Bonifacio postulante remittebatur jus, sed ad Ecclesiæ commodum universæ. Idque videtur his verbis Pontificis innui: *Hoc nulli alii concedi patimur, quod tibi caritate cogente largiri censuimus*.

IX. Martinus Papa I. ne ipse quidem ab hac aberat sententia, etiam a summis Pontificibus solvi Canones non debere, nisi ubi id extorqueant Ecclesiarum publicæ necessitates (1): *Defensores divinorum Canonum & custodes sumus, non prævaricatores, &c. Novit Canon afflictorum temporum persecutionibus veniam tribuere, in quibus contemptus non præcessit, prævaricationem redarguens, sed angustia magis & penuria, quæ propter necessitatem & misericordiam cogit multam diligentiam prætermittere*. Quod & pluribus locis aliis corroborat, summos Pontifices defensioni & custodiæ Canonum præpositos esse, atque adeo tunc eos tantummodo dispensare, cum Canones ipsi dispensari præcipiunt (2): *Canones enim Ecclesiasticos solvere non possumus, qui defensores & custodes Canonum sumus, non transgressores*.

X. Istæ autem sanctissimi Pontificis & Martyris Epistolæ scriptitabantur ad componendas in Oriente tum electiones, tum ordinationes, præfigendasque causas justarum & canonicarum in illis dispensationum. Ex quo perspicis ab ipsis usque remotissimis orbis Christiani regionibus, in majoribus causis postulatas esse Romanæ Sedis dispensationes. Ex ejusdem Pontificis Epistola ad Amandum Episcopum Trajectensem, manifestum est ab Amando interpellatum fuisse Martinum, ut eum Episcopali sarcina exoneraret. Romam profectus ipsemet est sanctus Corbinianus, ut & ipse Episcopatu abire sineretur: uterque repulsam passus est. Supra quidem sæpius declaratum est, complures Episcopos abdicasse se dignitate, aut coadjutores adscivisse, aut designasse successores, aut in alias demigrasse Ecclesias, aut Episcopales Sedes suas in alias transtulisse civitates, aut novas Episcopales excitasse Ecclesias, nec ad hæc tamen Sedis Apostolicæ auctoritatem interposuisse; quamvis maximi sint hæc omnia momenti, & posterioris ætatis jus commune & receptissimum has omnes Sedi Apostolicæ reservaverint dispensationes. Nec nos sane siluimus, ut sensim prior illa licentia exsoleverit, utque ea dispensandi facultas a singulis Episcopis revocata sit ad Synodos Provinciales, & ab his rursum paulatim & pene inopine ad Sedem Apostolicam defluxerit, penes quam semper viguerat maxime reverentia Canonum, & diligentissima custodia.

XI. Novum semper erat & invidiosum, sanctissimas Conciliorum & Pontificum sanctiones relaxari. Huic ergo prævertendæ suspicioni & infamiæ auctoritatem summæ Sedis aucupabantur. Nec rescripta tantum Pontificum, sed & Legationes obtineri placuit, ut non impune tantum, sed & cum dignitate in Canones peccaretur. Narrat Anastasius Bibliothecarius translationi sanctissimi viri Cyziceni Episcopi ad Sedem Constantinopolitanam, affuisse Apostolicæ Sedis Apocrisiarios. *Facta est autem præsens translatio in præsentia Michaelis sanctissimi Presbyteri, & Apocrisiarii Apostolicæ Sedis*. Bellissime id quidem, si nunquam nisi ad æque laudabiles advolassent dispensationes Apocrisiarii, & quicunque demum Pontificum Legati.

XII. Non possunt autem non hic referri elegantissima Facundi Episcopi Hermianensis verba, quibus complexus est ille duo hæc sacræ disciplinæ pulcherrima capita, Principatum auctoritatis in omnibus Ecclesiasticis causis esse penes Apostolicam Sedem; sed in ædificationem Ecclesiæ datam illi divinitus esse hanc summæ potestatis prærogativam, non ad destructionem: ad defendendos Canones, non ad relaxandos (3). *Quia ille non in destructionem paterna sententiæ, sed potius in defensionem atque ultionem, primam accepit & maximam potestatem: nec aliquid contra veritatem, sed pro veritate plus ceteris consacerdotibus suis potest*. Hæc certissima ratio ad solos tandem Pontifices revocavit gravissimas quascunque dispensationes: hinc auctoritas supra alios Episcopos excellentissima, & ab ipso constituta Christo; & infractus tot sæculis vigor non exerendæ nisi ad æquitatis & Ca-

(1) Epist. 5. (2) Epist. 9. (3) L. 2. c. 6.

& Canonum defensionem auctoritatis.

XIII. Non quo non plerique Pontificum suapte sponte ad humanitatem magis propenderent, cum illud sit caritatis Pastoralis ingenium. Exemplo erit vel unus Gregorius Magnus, qui Canonum observantissimus semper & acerrimus vindex fuit; & qui tamen clementiam rigori anteponendam esse profitebatur (1). *Quia plus esse convenit nos misericordes, quam districtos, &c. Plus misericordiæ, quam districtæ nos convenit operam dare justitiæ.* Verum sanctissimis Præsulibus in more positum illud erat, ut essent humani & suaves, non molles: austeri & rigidi, non duri: temperabat illorum justitiam caritas, caritatem justitia confirmabat.

XIV. Inter dispensationes locari potuisset quidquid de Macario Patriarcha Antiocheno constitutum est in sexta Synodo generali, cum illi ut Monotheletarum auctori & parenti anathema illisum esset. Ab Imperatore Romam missus, ut in locum exilii, ut auctor est Anastasius Bibliothecarius; vel quod appellasset ad Papam, ut suadere nititur Baronius (2) ex ipsa Constantini Imperatoris Epistola ad Pontificem data. Propius mihi quidem abesse videtur a vero, cum Macario semel exauctorato exulandum esset, postulasse ipsum Presbyterosque & Diaconos alios, non magis erroris, quam contumaciæ ejus sectatores, ut Romæ sibi fas esset exulare, spe aliqua sese recreantes Apostolicæ mansuetudinis & indulgentiæ. Votis eorum annuere Imperator, Synodusque, æquissimo se animo laturos professi, si quid humanitatis illis Pontifex impertiret, certissimique Monotheletis nunquam patrocinaturam Romanam Ecclesiam, ubi eorum primo vehementissime compressa fuerat insania. Ea mihi visa est mollissima concordia Anastasii Bibliothecarii, Romæ exulare illos jussos esse ajentis. *In exilio in Romanam directi sunt civitatem*; cum Epistola Constantini Pogonati ad Leonem II. Papam, affirmantis, ipsosmet flagitasse se ad Pontificem remitti: *Ipsi scriptis precibus Serenitatem nostram communiter omnes deprecati sunt, ut se ad vestram Beatitudinem mitteremus:* & cum Cardinali Baronio, existimante provocasse eos ad Papam. Quanquam enim a veri specie recedat, ut solemni forma appellarint; certum est tamen Concilii Patres & Imperatorem, Papæ providentiæ & voluntati commisisse temperamenta & blandimenta juris omnia, quæ in rem esse existimassent. Id Imperator ipse profitetur in mox subsequentibus verbis (3): *Sic igitur fecimus, eosque ad vos misimus, vestro paterno judicio omnem ipsorum causam permittentes.* Idem sonant & hæc verba ejusdem Imperatoris ad Concilium Occidentale: *Universalis Conventus communi sententia de sacerdotali dignitate repulsi sunt, & probationi sanctissimi Papæ traditi sunt.*

XV. Quanquam irretractabilis esset depositionis sententia in Macarium novæ hæreseos fabrum lata a Concilio Oecumenico VI. non dubitabant tamen Imperatores, & Orientales omnes Episcopi, quin in potestate semper esset Romani Pontificis, rigorem eum condire aliquo humanitatis & caritatis delinimento. Eo referebatur, quod Macarius cum sociis missus est Romam; quod eo sua sponte properabant ipsi; quod Benedictus II. Papa anno 685. Macarium vehementer urgebat, ut insulsum errorem animo ejiceret expueretque, quo illum mox redderet Apostolico Antiochiæ throno (4). *Id autem Pater beatus ob id egit, quo illum rursus in pristinum statum reciperet.* Hæc verba sunt Vicarii Apostolicæ Sedis in Concilio VII. Generali.

Hoc Caput pene totum in eas consumpsimus dispensationes, quæ a Sede maxime Apostolica manarunt. Fruebantur sane eodem tempore ceteri Episcopi, maxime in Conciliis Provincialibus aggregati, eximia ipsi quoque & vastissima dispensandi facultate; ut ex iis omnibus supra Capitibus emicuit, ubi de cessionibus, de designationibus in favorem, de successoribus, de coadjutoribus, de translationibus, & aliis id genus disputatum est. Per Episcopos enim ea fere tum omnia expediebantur. Verum placuit hoc toto capite solas fere persequi eas dispensationes, quæ a Sede Petri concessæ sunt: ut cum has quoque constiterit soli Ecclesiæ necessitati, caritati, justitiæ, non libidini, non jactantiæ, non privatis ullis affectibus serviisse: hinc intelligant Præsules Ecclesiæ omnes, iis certe se regulis sanctissimis in dispensando obligari.

CA-

(1) L. 4. Ep. 51.
(3) Synod. 6. Act. 18.
(2) Baron. ann. 681. n. 47. 48.
(4) Baron. ann. 785. n. 8.

CAPUT XXVI. *P.3.l.2.c.49.*

De Dispensationibus sæculo VIII. IX. & X.

I. II. Episcopi quidem, Synodique Episcopales a dandis dispensationibus non abstinuere, sed ita ut frequentius in dies ipsis volentibus ad Pontificem recurreretur. Exemplo Caroli Magni res probatur, ut Episcopus in Aula retineri posset.

III. In gravissimis quibusque causis ad Pontificem referebant, ea certa persuasione, constantius Canones observari in Rescriptis Romanis.

IV. In Romano Pontifice B. Petrum reverebantur.

V. Ipsimet Episcopi, etsi dispensare possent, ultro ad Pontificem volebant referri. Exemplum Concilii III. Suessionensis. Quam consentaneum sit, ut quod humanitatis est, id a Sede Apostolica manet.

VI. Reges ipsi pœnas quandoque remittebant eis, qui Romam profecti & absoluti ibi essent.

VII. Ad eum modum absoluti a Canonum pœnis, non absolvebantur a generali pœnitentia amplexandæ necessitate.

VIII. Alia exempla ubi docet Hincmarus, aliis Episcopis Canonum rigori obsequentibus, Sedem Apostolicam posse Canonum veniam facere.

IX. Auctores & duces ipsimet fuere Episcopi, ut ad Pontificem referrentur dispensationes gravissimæ, sive ob reverentiam beati Petri, sive ob Principatum primæ Sedis, sive ut difficilior esset earum impetratio, sive quod implicatior esset & spinosior res, de qua agebatur.

X. Nova exempla eorum a Regibus solutorum, qui fuissent a Papa.

XI. Nova exempla, ut Episcopi ipsi dispensationes hactenus sibi liberas ad Papam rejicerent.

XII. Quam essent Pontifices Canonum retinentissimi in dispensationibus ipsis. Argumenta & exempla.

XIII. Mira in his summi Pontificis consensio cum Episcopis.

XIV. Quam reverenter, quam fidenter tamen ad Canonum tuitionem insurrexerint quandoque Episcopi, ubi eos intellexerunt subreptitiis Papæ dispensationibus everti.

XV. Pontificia dispensandi potestas in Orientem se porrigebat.

XVI. In iis maxime, quæ ad universalem spectarent Ecclesiam, vel summos Principes.

XVII. Alia exempla summorum Principum, qui secum maluerunt a Pontifice dispensari.

I. CONstabit illa eadem dispensationum doctrina, temporibus Caroli Magni & regnatricis ejus familiæ, usos videlicet esse in dispensando prisca sua potestate Episcopos, tum singulos, tum synodice congregatos; sed ita tamen, ut frequentius in dies singulos Romana Sedes adiretur. Nec id quidem inde manabat, quod Romani Præsules ingererent ipsi sese & implicarent causis & judiciis Provinciarum; sed quod eo quasi instinctu afflatuque Christianæ pietatis Imperatores, Reges, Episcopi religiosius in dies & ambitiosius colendum sibi existimarent Christi in terris Vicarium, Petrique successorem; atque ita ipsimet inopini & imprudentes hujus in Disciplina sacra innovationis auctores essent.

III. Magnificum & perillustre consignavit hujus rei exemplum Carolus Magnus in Concilio Francofordiensi, ubi affirmavit impetrasse se ab Hadriano I. potestatem retinendi in Palatio suo Angilramni Archiepiscopi ad causas Ecclesiasticas, unde & Concilium interpellavit, ut sibi jam fas esset retinere ejus loco Episcopum Hildeboldum, quando id sibi jam Pontifex concessisset. Incunctanter consensit Synodus in eam dispensationem (1). *Dixit dominus Rex in eadem Synodo, se a Sede Apostolica, id est, Hadriano Pontifice licentiam habuisse, ut Angilramnum Archiepiscopum in suo Palatio assidue haberet propter utilitates Ecclesiasticas. Deprecatus est Synodum, ut eo modo sicut Angilramnum habuerat, ita etiam Hildeboldum Episcopum habere debuisset; quia & de eodem, sicut & de Angilramno, Apostolicam licentiam habebat. Omnis Synodus consensit, &c.*

Hæc licentia non residendi in propria Ecclesia, residendi in Palatio, & in eo officium obtinendi, quod cum Episcopatu sociari ægre posset, videlicet Archicapellani; hæc, inquam, licentia concessa est Principi a Pontifice primum, mox a Concilio, utrumque interpellante Imperatore, & nulla hinc vel illinc invidiæ flamma excitata. Hinc

(1) Can. 55.

Hincmarus solius meminit (1) consensionis Episcoporum, sed eo numero Pontificem comprehendi facile augeror. *Regia voluntate, atque Episcopali consensu*. Et infra: *Consensu Episcoporum*.

III. Pontifex non conveniretur ad causas minoris momenti. Vota inconsiderate emissa relaxare possunt Episcopi ex Capitularibus (2). *Episcopo licet votum solvere stultum*. At dispensatio Regi, Episcopo, ad non residendum necessaria, tanti visa est, ut summæ auctoritatis mole fulcienda putaretur.

Nec ad Pontificem convolabant, ut ad indulgentiorem & molliorem dispensatorem. Non ita affectus erat Carolus Magnus, cum Angilbertum, quo perquam familiariter utebatur, Romam mittens, jusserit ut suis verbis Pontificem hortaretur ad strictissimam Canonum observantiam (3). *Admoneas eum diligenter de omni honestate vitæ suæ, & præcipue de observatione sanctorum Canonum: de pia sanctæ Dei Ecclesiæ gubernatione, &c.* Quin & ipse ad Pontificem litteras Carolus dedit, quibus faces subdebat, ut ad Canonum religiosam custodiam exardesceret: *Vestræ auctoritatis prudentia Canones ubique sequatur, quatenus totius sanctitatis exempla omnibus evidenter in vestra fulgeant conversatione*. Hinc vides quam nec Carolo Magno, nec Pontifici posset illini obliqua ulla suspicio, quod dispensationibus vim & majestatem Canonum imminutam vellent.

IV. Tumuli ipsi Principum Apostolorum Romæ, vel Apostoli potius ipsi, ipso etiam in mortis gremio, eam adhuc spirabant vitam, gloriam, & auctoritatem immortalem, ut non aliter haberentur, quam perennes quædam beneficiorum scaturigines & gratiarum, quæ inter dispensationes numerarentur. Ideo toto ex orbe ad Apostolicos tumulos Romam confluebant. Ideo & Carolus ipse Magnus probabiliter creditur Romæ dispensationem exorasse utriusque Episcopi in Palatio non uno tamen tempore sedem habituri.

V. Nec Reges tantum, sed & Episcopi Pontificem occuparunt, ut ab eo illas elicerent dispensationes, quas potuissent ipsi suis in Conciliis elargiri. Audi ejus rei exemplum cum primis sub Carolo Calvo memorandum. Vulfadus aliique non pauci ordinati fuerant ab Ebbone, postquam illum Lotharius Imperator restituerat sedi Remensi, equa eum dejecerat Ludovicus Pius, ab eo tantum non paulo ante Imperio ejectus. Concilium Suessionense II. anno 853. ex Episcopis conflatum quinque Provinciarum, irritam declaravit Ebbonis restitutionem, adeoque & Vulfadi cum sociis ordinationem. Id judicium retractari cum sociis ordinationem. Id judicium retractari cum Pontifex, tum Rex avebant. Concilium Suessionense III. anno 866. rem totam retractavit, & satius duxit eam judicio Papæ permitti. Conducibilius enim esse, ut judicium Synodi quinque Provinciarum, non ad illud, quam ad summi Pontificis examen revocaretur: qui ex humanitate & sedis suæ eminentissima potestate indulgentius aliquid decerneret in eos Episcopos, in quos prior Episcoporum Synodus juris rigorem distrinxisset.

Eam Hincmarus commentatus subtilitatem juris videbatur, ut cujus electio in sedem Remensem constare non posset, nisi jure depositus fuisse Ebbo censeretur. Ubi sensit Pontificem & Regem jam de Ebbone minus sollicitos in restituendo Vulfado laborare, ita secum statuit (4), cum aliud sit jus austerum, aliud jus attemperatum, dici posse Vulfadum ex rigore juris in Concilio Suessionensi II. exauctoratum, sed remissione juris & provida Papæ dispensatione restitutum fuisse. Non ergo illum Hincmarus a se restitui voluit in Concilio Suessionensi III. nequid ipse committeret suæ adversum ordinationi: sed ad hoc adduxit omnes ejus Synodi Episcopos, ut totum negotium judicio Papæ permitterent, & ab eo uno Vulfadi restitutionem expectarent, quasi justa & necessaria dispensatione. Alias autem non facile fuisset Concilium convocare frequentius Suessionensi II. in quod confluxerant Episcopi quinque Provinciarum; cum non posset prius judicium revocari, nisi a frequentiori judicium consessu: solus autem Pontifex rem totam profligare posset. *Ne a pauciori numero eorum inconsiderata & minus debito provida fieret restitutio, &c. Quos constat a Synodo quinque Provinciarum fuisse degradatos, &c.*

Verum illud hoc loco maxime animadvertendum est, Hincmaro & Concilio Suessionensi III. persuasum fuisse, Apostolicæ Sedis

(1) Hincmar. T. 2. p. 206. 207. (2) L. 5. c. 58. (3) Alcuin. Ep. 83. 84.
(4) Du-Chesn. T. 3. p. 225. &c. Con. Gall. T. 3. p. 294.

Sedis hoc esse proprium & maxime consentaneum decus, ut dispenset, ut miseris opituletur, jacentes erigat, misereatur, & absolvat, & gratificetur iis maxime, quorum obsequiis possint res Ecclesiæ promoveri. *De illorum autem fratrum reformatione, præcedente pietatis vestræ libramine, qui oppressis misericorditer subvenire, afflictis opem ferre, innocentes absolvere consuevistis, postposita, quantum ex nobis est, totius austeritatis & severitatis censura, dejectioni illorum fratrum vobiscum compatientes, &c. Et quia de recuperatione eorum a vestræ sapientiæ medela sumpsit exordium, oportet omnino, & æquum fore claret totius ejusdem negotii summam, præstantiæ vestræ consummari decretis, &c. Quorum summa, prefecta, & integra firmitas, ut claret & justum est, in Apostolicæ Sedis reservata est arbitrio potestatis*.

Præstantissime Herardus Archiepiscopus Turonensis in eodem Suessionensi III. Concilio demonstravit, Canonicis legibus omnibus præesse & dominari caritatem; ideoque Episcoporum eas esse partes ut ex Canonum rigore judicia sua librent; at eminentissimi Principatus Sedis Apostolicæ illud esse specimen singulare, ut legi caritatis judicia sua attemperet, & humanius aliquid tum decernat, cum pluris intersit ad Ecclesiæ salutem, relaxari nonnihil Canones, quam religiosius observari (1). *Perfecta sunt ea quæ ad correctionem hominum & ad censuram debita severitatis Episcopali sententia proferuntur. Sed excellentiora sunt, quibus dilectionis benignitate subditorum saluti & communi Ecclesiarum utilitati & consulti providemus. Unde manentibus statutis prioribus, quæ secundum auctoritatem instituta sunt per justitiæ severitatem: licitum est nobis per easdem supereminentes auctoritates, quæ impediunt misericordiam, immutare sententias duriores, correctione facta per eminentiorem vitam, scilicet caritatem. Et sicut de prioribus statutis Sedem Apostolicam consuluimus, & ita & ex hac definitione nostra ejusdem matris omnium Ecclesiarum responsionem expectamus*.

In his paucula quædam sunt, quæ observari æquum sit. 1. Non dispensari nisi ad publicam Ecclesiæ utilitatem: *Excellentiora sunt, quibus communi Ecclesiarum utilitati providemus*. 2. Dispensationibus non everti, ac ne conculi quidem Canones, ut qui deinceps semper peræque vigeant: *Manentibus statutis prioribus*. 3. Romanum Pontificem dispensatorem esse quidem illum Canonum, sed & custodem defensoremque. Nicolaus I. a quo hæc dispensatio elicienda erat, a privatorum quorumcunque affectuum contagione & mollitiæ alienissimus erat. 4. Sedi Apostolicæ specialius vindicari dispensandi facultatem, quod dispensationes caritatis delinimenta spirent, caritati serviant; quodque eminentissima omnium sedes eminentissimæ omnium legi caritatis se totam accommodare debeat. 5. Ita sentiebant Episcopi Gallicani, hæc illi Pontifici integra servari volebant nec verebantur, ne exaggeratis Capitis privilegiis & honoribus, aliquid de proximorum membrorum gloria detereretur.

VI. Ad Carolum Calvum Imperatorem rescripsit Joannes VIII. Papa, ut Madelgero homicidii reo, & Romana defuncto peregrinatione, ad ejus facinoris maculam eluendam, Regiæ indulgentiæ beneficio capitalis etiam pœna remitteretur (2). *Quatenus gratiam vestram plenariam ei reddere dignemini, &c. Nam pro tanti itineris labore durissimo aliquantulum, sicut credimus, de peracto scelere indulgentiam meruit*. Scripsit & ad Episcopum Carnotensem, Diœcesanum ut illum admitteret, & Beneficiis omnibus restitueret. Laicum fuisse auguror, qui Beneficia, hoc est, prædia obtineret Ecclesiæ (3). *Illi omnes res proprias atque Beneficium cum propriis honoribus quos abstulistis, cum plenaria gratia reddere non dedignemini*. Inscribi utique potest dispensationibus hæc indulgentia, quæ pœnas canonicas ex parte relaxat, & irregulares Beneficiis suis reddit, conspirante Pontifice cum Episcopo proprio.

VII. Sed & illud etiam atque etiam observa cum Hincmaro, has sive dispensationes, sive indulgentias, ne iis quidem a Pontifice concessas fuisse, qui Romanum iter emensi ad Apostolorum sacra monumenta venerabundi procidissent, nisi hac necessaria cautione, ut præteritas culpas pœnitentiæ lacrimis & laboribus expiarent. Ita sane interpretatus est Hincmarus litteras gratiæ conciliatrices, quibus Balduinum Comitem & Juditham Nicolaus Papa instruxerat. Vide enim ut ad Pontificem ipsum

(1) Con. Gall. T. 3. p. 292.

(2) Ibidem. p. 451.

(3) Ep. 12. 15.

ipsum ea de re scripserit (1): *Retuli quod non leges Ecclesiasticas dissolvistis, sed preces pro eis misistis, quatenus locum pœnitendi haberet, &c. Sic & Salvator in cruce apud Patrem intercessit pro persecutoribus, qui post compuncti pœnitentiam egerunt, &c. Ad cujus instar Apostolorum Vicarius, ad quorum limina confugerunt, & Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ summus Pontifex, quod in hominem Regem, & in leges mundi peccatum est, perdonari petistis, ut quod in Regem cœli & terræ & in leges cœlestis regni offensum erat, haberent inducias per pœnitentiam abolendi.*

VIII. Doctissimus porro vir Hincmarus prolixe & ipse velificatus est ei doctrinæ, posse ex Apostolicæ potestatis & caritatis dispensatione absolvi a Romano Pontifice, eos, quos ceteri suis in Synodis Episcopi, Canonum rigori obsecundantes damnaverint. Cum enim Episcopos synodice dejecisset Hincmarus, qui ad Sedem Petri provocantes, restituti suis tandem sedibus fuere, hanc ille commentatus est rationem, & sua tuendi judicia, & contrario Sedis Apostolicæ judicio non obstrependi (2). *Sicut de Redemptore nostro in Ezechiele Propheta legimus, Apostolica Sedes funiculum in manu tenens, divinæ dispositionis intuitu, alterum intra mensuram electorum, misericordia adsciscit, & alterum judicio foras relinquit. Ut & Redemptor noster, dum alios a suis iniquitatibus abstrahit, & alios in sua iniquitate derelinquit; alibi funiculum trahit, & alibi funiculum retrahit; & huc ducit, quem aliunde subducit. Quoniam in eadem sede Dominus velut in throno suo præsidens, aliorum facta examinat, & cuncta mirabiliter, ut videlicet de sua Sede dispensat.* Non potuit exaggeratius quidquam aut luculentius dici in Apostolicæ dispensandi potestatis commendationem. Sed illud sedulo commendandum animis est, ei potestatis plenitudini exuberantem quendam comitem accedere debere plenitudinem justitiæ & sapientiæ, cum hæc sit primaria emanatio ejus potestatis, qui ipsamet est justitia & sapientia Christus. Hæc porro sapientiæ & justitiæ ubertas plenissima totum tribuit justitiæ & sapientiæ in dispensando, prudentiæ humanæ & libidini nihil.

IX. Ea lex est & regula constantissima dispensationum, cui non omnes tamen semper concinuere dispensationes (3). Quis enim ei regulæ conciliet commendatum quinquenni puero Archiepiscopatum Remensem? Sed illud indubitatissimum est, majoris ponderis, & gravioribus septas difficultatibus, dispensationes & absolutiones ab Episcopis ipsis ad Sedem Apostolicam relatas fuisse: sive in perplexis & tenebricosis quæstionibus Romanæ Ecclesiæ facem sibi prælucere vellent: sive has indulgentias vellent non facile impetrari, & Romani saltem itineris laboribus redimi: sive quod cum in dies augesceret sua cum Apostolicis Præsulibus conjunctio & familiaritas, non fere possent non his reverentiæ testificationibus summum ejus colere principatum.

Trevirensis Concilii Antistites Principem Hugonem Ludovico Regi & Ecclesiis infestissimum diro anathemate illaquearunt, donec Regi & Episcopis satisfecisset, astante Concilio & Legato Pontificio, qui ei præerat; aut Romam ipse peteret ad absolutionem a Pontifice impetrandam (4). *Quod si facere contempserit, Romam pro sui absolutione proficiscatur.* Consentientibus ergo Episcopis Conciliisque facinorosissimi quique Romam convolabant turmatim, non quo omnino subducerent se austeritati Canonum pœnitentialium: sed ut labores & ærumnas pœnitentiæ auspicarentur a Romana peregrinatione, & tum quasi ipsius ab ore Petri acciperent temperatum illud austeritate & lenitate medicamentum, quo facillime conscientiæ suæ vulnera curarentur. Agit alicubi Nicolaus Papa de illa multitudine Pœnitentium Romam confluente (5). *Quoniam ad hanc sanctam Romanam Ecclesiam, de diversis mundi partibus, quotidie multi sceleribus oppressi confugiunt, remissionem videlicet & venialem sibi gratiam tribui, supplici & ingenti cordis mœrore poscentes; a qua vero ob insigne dilectionis meritum, & debitæ compassionis gratiam, recti libraminis auxilium cunctis fida petentibus intentione tribuitur.* In cassum cecidisset & labor Pœnitentium, & Pontificis absolutio, nisi eos suam in Ecclesiam reduces, Episcopi proprii admisissent.

X. Sed usque adeo inolescenti huic & invalescenti consuetudini Episcopi non adversabantur, ut Reges ipsi ex adverso condonarent scelerum pœnam legitimam iis qui Romam properaverant, a Pontifice, & ab

(1) Hincmar. T. 2. p. 245.
(2) Ib. p. 405.
(3) Flodoard. L. 4. c. 20.
(4) Flodoard. L. 4. c. 37.
(5) Epist. 20.

ab ipso coram Petro impetraturi, non impunitatem criminum, sed tempus & copiam pœnitentiæ. Testem profero Nicolaum ipsum Papam, in litteris ad Regem & Reginam Galliæ datis, ad exorandam veniam Balduini Comitis, a quo rapta fuerat Regia virgo eorum filia (1). *Si qua forte criminis noxa, vel scelerum suorum formidine detinentur, ad hanc sanctam Romanam Ecclesiam, ut salutare percipiant remedium, recurrunt, & ab ea non solum animæ, sed & corporis salvationem humili prece accipere precantur.* De Joanne VIII. Papa jam diximus, qui ab Imperatoribus postulavit Madelgero homicidæ legum veniam fieri, ut pœnitentia eluere posset scelus, qui ad thronum Petri confugerat (2). *Gratiam vestram plenariam ei reddere non dedignemini, &c.* (3) *Ut pro suis valeat excessibus pœnitentiam fructuosam accipere, &c.* Scripsit & Episcopo Diœcesano, ut supra perstrinximus.

XI. Tam lubentes autem assentiebantur Episcopi Provinciarum his indulgentiæ & dispensationum rescriptis Apostolicis, ut ea ad ipsosmet mitterentur, quo eorum instarent executioni. Ejusmodi fuit Epistola Nicolai Papæ I. ad Rivoladrum Episcopum in causa pœnitentiæ ei inflictæ parenti, qui tres liberos interemisset. Ita acerbitatem pœnarum canonicarum contemplatione Romani itineris temperavit Pontifex, ut pœnitentiam tamen illi indixerit in primis gravem & acerbam, multosque in annos protrahendam, adeoque nec nisi cum vita ipsa desituram. Ita tunc gratiæ, ita dispensationes temperabantur. Vere enim Pontifex remisit aliquid de pœnitentia quam Episcopus indixerat ante Romanam profectionem (4). *Vimarum ad Apostolorum limina festinasse cognoscite, & pœnitentiæ modum sibi impositum manifestasse. Quorum quædam temperavimus, eo quod suffragia Apostolorum Principis postulare devote festinavit, &c. Ut septem annorum curricula absque communione ducat, omnibus diebus vitæ suæ carnem non manducet, septennio vinum non sumat, &c.*

Ejusdem modi fuit & illa alia ejusdem Papæ Epistola ad Hincmarum Remensem, ubi annos pœnitentiæ duodecim ei præscribit, qui Presbyterum eundemque Monachum peremerat: contestatus reliquos pœnitentiæ labores donari, & Romana peregrinatione censeri compensatos (5). *Usque ad mortem pœnitentiæ quantitas extendi debuerat, sed quia ad suffragia Apostolorum festinaverit, humanius cum eo peregimus.* Cum Presbyterum homicidam ad Joannem VIII. remisissent Episcopi Provinciæ Narbonensis, prius a se suspensum, ab eo ad ipsos remeare jussus est, ut qui sceleris circumstantias facilius vestigare possent.

XII. Non ea Joanni VIII. inerat indeflexa austeritas, quæ Nicolao I. Profitebatur ipsemet apertissime eo jam malorum venisse Rempublicam Christianam, ut nisi multa juris & rigoris contemperatione adgubernari non posset (6). *Moderatio quippe Sedis Apostolicæ, & universalis Ecclesiæ dispositio in hoc periculoso tempore pene cuncta dispensatorio moderanda compellit.* Hæc præfatus Pontifex; inexorabilem tamen prædicat censuram Canonum retinendam, dum nulla irruit necessitas, quæ lenius quidpiam extorqueat. *Nihil tamen est, non extante ulla necessitate, contra Canones Patrum agendum.* Sed illud mordicus potissimum retinet, ne qui humano sanguine manus cruentarunt, ad dignitatem quamvis Cleri promoveantur. *Non solum homicidam, sed & socium homicidæ ab omni Præpositura pellendum decernimus.*

Austeriorem quam par esset pœnitentiam præscripserat homicidæ pœnitenti Genuensis Episcopus. Ille ad Pontificem confugit, a quo jussus est idem Episcopus, ut tanquam jam Vicarius Sedis Apostolicæ eam inclementiam minueret ac leniret, contemplatione B. Petri, & laborum Romanæ peregrinationis (7). *Hujus rei gratia, omne hujus judicium tibi dimittimus, & ut nostra super hoc vice, ad mitiorem in eo proferendam sententiam perfungaris, modis omnibus exhortamur, quatenus pro amore Apostolorum & nostro, & laborem itineris, & lacrymabilem prædicti laboris intentionem, vel pœnitentiæ amaritudinem considerans, mitius cum eo agere non detrectes.*

XIII. Vides hic incredibilem quandam concordiam & consensionem Episcoporum cum Apostolica Sede in hoc toto genere dispensationum. Addenda & Epistola est Joannis IX. Ad Herveum Archiepiscopum Remensem, qui eum percunctatus fuerat, qua tandem ratione suscipiendi essent Normanni,

(1) Epist. 21. (2) Ep. 12. 13. (3) Num 6. (4) Append. Epist. 18.
(5) Conc. Gall. T. 3. p. 188. 352. 519. 520. (6) Epist. 34. (7) Epist. 62.

manni, qui priori baptismo iteratis postea baptismis inquinato, in idololatriam, aliorumque flagitiorum voraginem præcipites ierant. Pontifex rem totam committit sapientissimi Præsulis Hervei judicio, ut qui proprius gentis ejus barbariem & ignorantiam intelligat, ne duriori Canonum censura rudes barbarosque neophytos in baratrum demergat desperationis. *Unde quia ad fidem rudes sunt, vestræque censuræ committimus experiendos, &c. Quod enim mitius agendum sit cum eis, quam sacri censeant Canones, vestra satis cognoscit industria. Ne forte insueta & importabilia onera portantes, ad prioris vitæ veterem hominem relabantur.*

XIV. Nec dissimulandum tamen est, si quando manarent ab Apostolico Præsule molliora Rescripta, & sanctitati Canonum adversaria, tunc enimvero insurrexisse, & invicta constantia Episcopos restitisse, quanquam ab observantia & cultu summæ Sedis ne tantillum unquam aberrarent. Ab Episcopis Concilii Triburiensis constitutum est, quanquam ferendum esset jugum etiam intolerandum, si quod ejusmodi ab Apostolica Sede inveheretur; si qua tamen proferentur Rescripta Romana, paci & disciplinæ Ecclesiæ ita adversa, ut merito subreptitia videri possent; in potestate fore Episcopi, ut in carcerem mitteret eos, a quibus ea allata fuerant, donec Romam ad Pontificem mitterentur, qui rescirent voluntatem Pontificis orarentque, ut ex legibus canonicis causas Ecclesiæ terminaret (1). *Servanda est cum mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, pia devotione toleremus, &c. Apostolicam Episcopus interpellet sublimitatem, ut dignetur decernere, quid de talibus justo ordine lex Romana statuet diffinire.*

Ejusdem vigoris specimen illustre edidit B. Dunstanus Archiepiscopus Cantuariensis, quando incestuosum, quem sacris summoverat, Romam misit, impetravitque Rescriptum, quo jubebatur Dunstanus illum vinculis sacris solvere (2): *Legatos suos Romam destinat & talibus assueta quorundam Romanorum corda, & ora in suam causam largo munere, largiori sponsione permutat. Quid deinde? Præsul Apostolorum sedis Dunstano condescendere peccatori mandat & eum Ecclesiæ gremio integre conciliare monet, hortatur, imperat.* Fidentissime respondit Dunstanus, posse humanius consuli in reum, sed pœnitentem: si Comes animum adjiceret pœnitentiæ, se quoque mandatis Apostolicis pariturum. *Equidem cum illum sui delicti pœnitudinem agere videro, præceptis Domini Papæ libens parebo.*

XV. Orientales ipsi Episcopi eam Papæ reverebantur excellentissimam potestatem in generalibus Ecclesiæ causis. In Concilio VII. diximus jam ab Apostolico Legato commonitos esse Patres, Macarium olim a Synodo VI. damnatum, Romam missum & permissum Pontifici, qui leniret ejus pœnam, si quando suæ illum quoque insaniæ pœniteret: ideo & Benedictum Papam diebus singulis ad illum missitare solitum *Consiliarium suum*, qui ad pœnitentiam & resipiscentiam hortaretur. Eo exemplo usi Patres Concilii VII. suo gradu & ordine susceperunt Episcopos, qui ante Iconoclastarum furore perciti & ipsi insanierant. In VIII. Concilio Generali Ecclesiæ conciliati sunt Episcopi, qui Photii partibus hæserant, ea dispensatione, quam prius Basilius Imperator & Ignatius Patriarcha ab Apostolica Sede flagitassent. *Visum est utrique Romam & ad tria Patriarchia fore mittendum Orientis, & a Roma quidem decreta dispensatoria, & sicut erant culparum causarumque discretiones, ita & pœnarum qualitates indicandarum, necnon & personæ vices fungentes Apostolica postulandum.* Ita Anastasius Bibliothecarius in compendiaria Synodi VIII. historia. Quæ ejusdem Synodi Actioni XII. inserta est Epistola Basilii Imperatoris ad Nicolaum Papam, unum id agit, ut eam illi exprimat dispensationem (3): *Postulamus compatientissimum Sacerdotium tuum, ut manum porrigat humanitatis, & eorum dispenset salutem, &c.* Hadrianus II. Nicolai successor eam tandem concessit dispensationem, ut cujus esset Vicarius, ejus æmularetur ineffabilem clementiam (4). *Discipuli enim sumus mitis & misericordis Magistri, qui passus pro nobis, nobis reliquit exemplum, &c.* Post finem Concilii ejusmodi VIII. impulit rursus Ignatius Patriarcha Basilium Imperatorem, ut litteras ad Hadrianum II. daret, quo reconciliari eo dispensante possent sacris Altaribus, cum innumerabiles

(1) Con. Trib. c. 3.
(2) Surius die 19. Maji c. 31.
(3) Act. 12.
(4) Act. 3.

les Lectores a Photio ordinati, tum Metropolitanus virtutis spectatissimæ (1). *Quatenus dispensatio fiat a Sanctitate vestra super ipsis, quibusdam quidem ad ascensus majores sacrorum graduum, quibusdam ad receptionem sedium suarum, ad hoc rogantibus Dei imitatricem virtutem tuam.* Persimili prece Ignatius quoque Pontificem adiit: *Hæc sunt de quibus rogamus Sanctitatem vestram, ut si possibile sit, utatur verbo dispensationis & misericordiæ.*

Nostrarum non est vitium, instituti certe nostri non est expendere, an hæc tanta in suscipiendis Photii sectatoribus Ecclesiæ indulgentia tandem detrimento fuerit, ut vult Nicetas Ignatii vitæ Scriptor. Eas quippe dispensationes auctor est ille tam ambitiose & præfervide a Concilio, aut ab Imperatore potius expetitas fuisse, iteratis ad Romanum Pontificem litteris & Legatis, quo eximiæ cujusdam & prope singularis clementiæ laude & fama claresceret Imperator. Certe hi gradus esse potuere ad restitutionem Photii post Ignatii mortem. Nobis abunde est, ut per omnes Ecclesias resplenduerit summa dispensandi Romanæ Sedis auctoritas, nec magni nostra interest, excutere, an singularum dispensationum & causæ fuerint justæ, & exitus auspicati. Throno Constantinopolitano Photium non restituit Joannes VIII. nisi flagitantibus uno consensu Imperatoribus, Patriarcha, & Episcopis Orientis (2). *Nunc aliis Patriarchis, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano, atque omnibus Archiepiscopis, Metropolitis, Episcopis una voluntate parique voto consentientibus, Photium recipimus, &c.*

XVI. Non recurrebat Oriens ad Romani Pontificis dispensationes, nisi in istiusmodi causis ad Ecclesiam universalem attinentibus. Cum Constantinus Irenes filius legitimam conjugem repudiasset, ejusque duxisset pedissequam, Patriarchæ primum Trasii, postea & Nicephori ea fuit sententia, humanitate utendum, cohibenda esse Ecclesiæ fulmina, ne furens juvenis, quod comminabatur templorum fores panderet, & Gentilibus se adgregaret. Theodorus Studita, frater ejus Archiepiscopus Thessalonicensis, & fama celeberrimus, Plato Abbas, eam remissionem & conniventiam vituperarunt, & a Patriarcharum secesserunt communione. Dubium erat, recte, necne dispensatum esset (3). At dispensandi jus penes Patriarchas esse, in confesso apud omnes erat.

Cum vero ad universalem Ecclesiam spectare videri possint dispensationes, in quibus causa vertitur Imperatorum; inde est, quod & istæ quandoque ad summos Pontifices relatæ sint. Cum Leo Philosophus Imperator quartas celebrasset nuptias, præter Canones Ecclesiæ Græcæ usu receptissimos, & præter suam ipsius antea promulgatam Constitutionem: Nicolaus Mysticus Patriarcha Constantinopolitanus non solum nullas eas nuptias Benedictione prosecutus est, sed & Presbyterum deposuit, qui benedictionem impertierat, Leonemque aditu Ecclesiæ interdixit. Cum infringere Imperator ejus constantiam non potuisset, illum in Monasterium ablegavit, ejusque loco Euthymium subrogavit, a quo communioni restitutus est. Redditus est non multo post suæ sedi Nicolaus, easque dedit ad Romanum Præsulem litteras, quibus multa nobis hic obiter memoranda asperſit. Nempe ex quarta hac conjuge, nomine Zoe, Leoni ante nuptias natum esse filium; nec alio consilio eam duxisse, quam ut his nuptiis filius ante natus restitueretur integritati natalium; non ullam enim ei ex aliis conjugibus editam prolem: recusante Nicolao Patriarcha ejusmodi dispensationem, Leonem Romam misisse, ut eam a Pontifice eliceret, hujus denique Legatos Constantinopolim missos, a quibus validum declaratum sit Leonis quartum conjugium. Nicolaum vero Patriarcham ne tum quidem a contumacia discedentem in exilium deportatum esse, assentientibus ipsis Papæ Legatis (4).

Quando Michael Curopalates Imperator Nicephoro Patriarchæ conciliavit Theodorum Studiatum, cererosque Confessores, qui ab ejus communione secesserant (5), propter ejus in tolerando Constantini adulterino conjugio mollitiem: scripserat ante ad Leonem Papam, ut ille hanc approbaret unionem innovatam Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Utroque hoc exemplo patefactum est in his dispensationum causis, quæ ad Imperatores attinerent, interpellatos fuisse Romanos frequenter Pontifices, qui quæ Patriarchæ Constantinopolitani annuissent, con-

(1) Act. 10. (2) Joan. VIII. Epist. 169. (3) Cedrenus pag. 472.
(4) Cedrenus Baron. ann. 901. (5) Baron. ann. 811.

confirmarent; quæ abnegassent, annuerent.

Revocanda oratio est ad Leonem Philosophum, qui primo Imperii sui anno, cum Stephanum fratrem suum Photio Patriarchæ suffecisset, hunc in Armeniam deportasset, a Stephano VI. Papa dispensari petiit cum novo Patriarcha Stephano, qui olim a Photio Diaconatu fuerat initiatus. Cum Patriarcham Stephanum sua semper impertierit Papa communione, argumento id videtur esse, concessam fuisse dispensationem. Piaculi genus fuerit, si prætermitterentur verba Episcoporum Græcorum ad Papam, pro ea indulgentia elicienda. Præferunt enim Pontificem Romanum executorem esse universalem, & dispensatorem Canonum (1). *Quoniam vero scimus quod a vestra Apostolica Sede corrigi, & juxta Canones corripi debemus: hac de causa humilibus his nostris litteris tuam oramus venerabilitem, ut misericorditer nobiscum agas.* Denique Legatis litterisque Pontificem interpellavere iidem Præsules Græci, ad impetrandam universim ejusmodi dispensationem, quæ omnes eos complecteretur, quos præstigiis suis Photius fascinasset, aut vi allata depravasset. Formosus Stephani VI. Successor has suscepit Epistolas, & Legatos Constantinopolin misit, qui dispensationi moderarentur pro cujusque merito & necessitate.

XVII. Nec soli Imperatores Constantinopolitani secum voluere Ab Apostolica potissimum Sede dispensari (2). Eamdem fere & Reges alii iniere Rationem. Non potuerat Ethelvulphus Angliæ Rex regno potiri, nisi ante lege & vinculo Subdiaconatus solutus fuisset a Leone IV. Id Willelmus Malmesburiensis Leoni III. tribuit (3). Lotharius Rex a Pontifice Romano solvi se concupivit vinculo prioris conjugis, ut aliam duceret, Subveriti sunt aliqui tum Episcopi Galliarum, ne quid præter Evangelicas leges a Romano Pontifice relaxaretur. Ita enim Ado in Chronico (4): *Spiritu Dei tacti timebant in Ecclesia Dei oriri periculum generale, ne Pontifex Romanus favoribus inclinatus, a definitionibus pietatis exorbitando, Romanæ Ecclesiæ vulnus erroris infligeret.* Sed eventus probavit & frustra trepidasse Episcopos, & Pontificem intrepida fuisse constantia.

CAPUT XXVII. *P.4.l.2.c.67.*

De Dispensationibus ex Conciliis & Pontificibus, ab anno Christi millesimo ad millesimum decentesimum.

I. Perpendenda hinc auctoritas, inde causa justa dandarum dispensationum.

II. Sua sponte Episcopi spinosissimæ negotia ad primam Sedem ut plurimum referebant.

III. Referebantur & illæ ad eum dispensationes, quæ novi erant exempli: ut Principis Casimiri, qui ex Monacho & Diacono ad regnum Poloniæ vocatus est, facta etiam conjugii licentia. Sola necessitate, & synodali deliberatione concedebantur hæ dispensationes.

IV. Dispensatio ordinatorum a simoniacis Episcopis, sed a Papa data, synodali judicio, urgente necessitate, in præteritum, non in futurum.

V. Arduas dispensationes Episcopi ad Pontificem rejiciunt, qui nihili facit, & ingentem pecuniam, & agros, & prædia Ecclesiis ac pauperibus profutura, ubi dispensari vetat æquitas.

VI. Reges & Imperatores pro dispensationibus Pontificem interpellant, a quo & repulsam patiuntur, ubi jubet lex & æquitas.

VII. Austerissimi quique Pontifices, maluere tamen semper indulgentia uti, ubi per leges fas erat.

VIII. Non dantur dispensationes nisi necessitati Ecclesiæ, & quandiu subest eadem necessitas.

IX. Ipsa Canonum dispensationes Canonibus consentire debent.

X. Quam mallet Anselmus a Papa, quam a se quidvis dispensari.

XI. Pontificum & Episcoporum contentus mirificus.

XII. Paschalis II. B. Anselmum cumulatissima investit dispensandi potestate.

XIII. In summos Principes Sedis Apostolica prolixior semper humanitas, sapientiæ, & caritatis, & justitiæ miro moderamine.

XIV. Ipsa Concilia dispensationes complu-

(1) Ibidem. ann. 886. 888. 889. 891.

(2) In vita S. Suveber. Episc. Viot. apud Sur die 2. Julii.

(3) Malmesb. de gestis Pont. Ang. l. 2. p. 242.

(4) Anno 861.

plures Pontificibus integras servarunt.

XV. Variæ dispensationum regulæ sub Alexandro III.

I. DUo quædam proposuimus, quæ nobis hic operosius & illustranda sint & munienda. Primum caput est ipsa dispensandi potestas, quæ inserta & concreta quodammodo est Episcopali dignitati: sed cujus usus illas easdem passus est vicissitudines, quas reliqua omnis exterior Ecclesiæ disciplina. Id accuratius ergo perpendemus, nec ullo occupati præjudicio, ut spero, quid sibi Pontifex, quid sibi Episcopi sumpserint in ea explicanda potestate, alias & alias, plus minusve, pro Ecclesiæ necessitate, pro temporum usu, pro rerum & locorum varietate. Alterum caput circa regulas versatur dispensandi; quas non alias unquam fuisse evincemus, quam Ecclesiarum utilitatis & necessitatis; cum veritate & caritate regi debeant eorum gressus omnes, & omnia potestatis documenta, qui Vicarii sunt Christi, caritatis sempiternæ & incommutabilis Veritatis.

Conjunctim hæc duo capita persequemur, ut quæ conjuncta plerumque fiunt, iisdemque & decretis fulciantur fere & exemplis: quæ proinde a nobis iteranda & ad fastidium inculcanda essent, si ea sejunctim tractarentur. Exordium ducemus autem a Conciliis & Pontificibus; tum ad celeberrimos delabemus Thelogos, aliosque extremi hujus ævi Scriptores.

II. Id testificantur Episcopi Concilii Lemovicensis anno 1032. mitti a se solitos ad Pontificem Diœcesanos suos, si qui se eorum graviori crimine constrinxissent, ut ediceret ipse, an quam indixerant ipsi, pœnitentia consentanea esset, & erratis par: ita ut in arbitratu esset positum Pontificis, sive adjicere aliquid, sive demere. *Si Parochiano Episcopus pœnitentiam imponit, eumque Papæ dirigit, ut judicet utrum sit, an non pœnitentia digna pro tali reatu, potest eam confirmare auctoritas Papæ, aut levigare, aut superadjicere. Judicium enim totius Ecclesiæ maxime in Apostolica Romana Sede constat.* Vasconis mox exemplum depromunt, qui seniorem, seu dominum suum jussu Ducis Aquitaniæ interemit. Anceps animi Episcopus, nec pœnitentiam admetiri ipse ausus, ad Papam illum ablegavit. *Nescio tibi consilium ferre pœnitentiæ, sed vade quantocius ad Romanum Papam.* Profectus Romam reus, admitti a Pontifice non ante potuit, quam litteras Episcopi sui repræsentaret, totum Sedis Apostolicæ judicio committi significantes. Agebatur hic quidem de absolutionibus scelerum potius quam de dispensationibus; sed erat similitudo non modica, & ipsis absolutionibus multa interveniebat dispensatio, multa relaxatio Canonum, quanquam non sine compensatione. Quin & implicatiores fere cum fiunt absolutionibus dispensationes, has potissimum cogebantur Pontifici integras servare. Pœnitentias enim & absolutiones diffiniebant Canones: at non ita certo diffiniri poterant dispensationes, ut quarum ingenium sit præfinitos limites transilire. Denique ponderatis laboribus & macerationibus peregrinationis Romanæ, Pontifex ut plurimum partem saltem aliquam condonabat pœnarum Canonibus præscriptarum. Cum multis aliis rationibus, & causis, tum hac potissimum, defluxit in manus Romani Pontificis usus concedendarum dispensationum, quo ultro se abstinebant Episcopi.

III. Aliam lubet hic attexere dispensationem, novam prorsus, & priori ætati inauditam, cujus adeo auctores se non facile Episcopi professi essent. Principe Casimiro gentis Polonicæ, Cluniacensem Regulam professo, vestem induto, & Diaconatu initiato, nihilominus illum Poloni sibi Regem elegerunt, ut qui ejus Regni unus esset hæres certissimus Convolarunt illi ad Cluniacensem Abbatem, ut eum reposcerent: at suæ potestatis non esse Abbas contestatus est, vel Monachum Regulæ, vel Diaconum Canonum nexibus absolvere, atque adeo adeundum ipsis esse summum Pontificem. *Non suæ potestatis fore, ut & Monachum & Diaconum a Religione professa emancipet, & in terreni regni regimine, prævaricato Professionis suæ tenore, succedere permittat. Proinde supremum in terris Tribunal, supremamque potestatem, Sedem videlicet Apostolicam Romanam, & Vicarium Christi adirent, & necessitate publica Poloniæ Regni declarata, Principem Casimirum reddi deposcerent.* Hactenus Longinus in Historia Polonica. Concessa est a Pontifice dispensatio, factaque Casimiro licentia est & regnandi, & uxoris ducendæ (1). *Casimirum illis precario Regem do-*

(1) Baron. ann. 1041.

donat, *uxorem illi ducere*, *& filios precreare permittit*. Hinc liquet, quod & ex Canonibus dilucidum est, Regiam dignitatem tum spectatam fuisse ut alienissimam a Clericali & Monastica Professione, quippe cum militia & dignitas quævis sæculis ab antiquis Conciliis septa Clericis semper fuerit & interclusa.

Sed satius est contemplari, 1. quam non fuerit hæc dispensatio data, nisi necessitati. 2. Non usque adeo tunc præjudicatum vulgo fuisse, non posse gravissimas quasque dispensationes proficisci, nisi ab Apostolica Sede; cum Poloni Legati, immo & Antistites electum a se Casimirum præsumerent ab Abbate Cluniacensi in Regem sibi relaxari posse. 3. At in animo Abbatis Cluniacensis nihil inhærere poterat dubitationis, quin dispensatio tam nova & tam gravis a summo Pontifice expectanda foret. 4. Ita ipso rerum temporumque decursu, & evolventibus se novis gravissimisque quibusque causis, usus iste novissimus invehebatur, ut nonnisi jam a sede Petri hoc genus dispensationes expeterentur.

Scriptor vitæ B. Lanfranci Cantuariensis Archiepiscopi, ipsumet testatur (1) Romam perrexisset, ut veniam Canonum fieri impetraret Duci Willelmo, qui conjugium contraxerat præter sacras regulas. Annuit Nicolaus II. ea conditione, ut extruerentur duo Cœnobia, quæ & Cadomi constructa sunt.

Nec annuebantur Romæ dispensationes hujusmodi, nisi synodali deliberatione diu libratæ. Leo IX. translationem Episcopi Toscanellæ in civitatem Portuensem confirmans, synodali judicio rem trutinatam fuisse testatur, nec nisi utilitati & necessitati Ecclesiæ ea quidem in re Synodum consuluisse (2). *Dignum duximus in Synodo prius ventilare, utrum juste facta fuerit transmigratio, vel injuste; quod & fecimus residentes in Synodo. Inventum est necessitatis causa hoc factum fuisse, & judicatum est fieri potuisse. Quæ fuerit necessitas, quæ utilitas, satis patentes expressum est.*

IV. Privata tantum ea fuere exempla. Venio ad dispensationes paulo effusiores, quibus moderati sunt Romani Pontifices in Synodis Romanis. Sæculo x. & xI. usque adeo simoniaca contagio ordinationes omnes Ecclesiæ infecerat Latinæ, ut vix ullæ ejus pestis expertes & puræ essent. Ex sacris Canonibus, qui a Simoniacis ordinati fuerant Episcopis non simoniace, arcendi nihilominus erant sacro ministerio. Ab eo rigore si deviatum non fuisset, languissent omnes Ecclesiæ Beneficiariis & Pastoribus viduatæ. Ea Ecclesiæ periclitantis necessitas Nicolaum II. Papam & Synodum Romanam anni 1059. compulit Canones hactenus laxare, ut irregularitatis absolverentur nexu, qui a Simoniacis ordinati quidem illi essent, sed gratis & sine pretio. *Quia igitur usque adeo hæc venenata pernicies hactenus inolevit, ut vix qualibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hoc morbo non sit aliqua ex parte corrupta: eos qui usque modo gratis sunt a simoniacis consecrati, non tam censura justitiæ, quam intuitu misericordiæ, in acceptis Ordinibus manere permittimus. Tanta quippe talium multitudo est, ut dum rigorem canonici vigoris super eos servare non possumus, necesse sit, ut dispensatorie ad piæ condescensionis studium nostros animos ad præsens inclinemus.*

Habes hic dispensationem non privato alicui concessam, sed in omnes generaliter fusam, 1. a summo Pontifice expressam. 2. Post consultationem Synodicam. 3. In summa Ecclesiæ necessitate. 4. Ad præteritas culpas eluendas, non ad futuras pertinentem. Nec enim dispensabatur tunc, ut fas esset quod fuisset nefas, aut ut impune in leges peccaretur; sed ut præteriti errores condonarentur. Unde in præteritum tantum tempus relaxari Canones significat Pontifex: posthac vero si quis sciens prudensque ordinetur ab Episcopo simoniaco, tametsi gratis ordinetur, exauctoratum iri, nec eam labem nisi canonicæ pœnitentiæ laboribus eluendam. *Ne aliquando aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione, regulam sibi, vel alicui assumat, vel præfigat; quia hoc non auctoritas antiquorum Patrum jubendo, aut concedendo promulgavit; sed temporis nimia necessitas permittendum a nobis extorsit. De cetero autem, si quis hinc posterum, ab eo quem simoniacum esse non dubitat, se consecrandum permiserit, depositus pœnitentiam agat, &c.*

V. Occidentalis universæ Ecclesiæ causa tum vertebatur. Sedis Apostolicæ judicio commisere Episcopi, qua venia, quo vigore tractanda ea esset. Nec aliter fere res se habebat in plerisque majoris momenti cau-

(1) Cap. 3.

(2) Ep. 13.

causis. Canonum tenacissima erat præ ceteris Romana Ecclesia. Ita quod illa relaxabat, facile remittebant aliæ Ecclesiæ. Incestuoso conjugio ut assentiretur, nunquam adduci potuit Alexander II. ad quem ea de re Episcopus retulerat, quantumvis erogationibus in pauperes, & jejuniis ingens compensatio ostenderetur (1). *Hujus viri causam, super qua Apostolicam Sedem consuluisti, retractantes, si quo modo misericorditer conjunctam sibi illicite consanguineam retinere posset, & orationibus, jejuniis, ac hereditatis & eleemosynarum se largitione redimere, nullam auctoritatem comperimus, qua sibi concederemus.* 1. Jam initum erat incestuosum illud matrimonium. Verecundis autem peccati venia, quam peccandi licentia & petitur, & annuitur. 2. Abnuit Pontifex, quod nullum ejus veniæ præisset exemplum. 3. Privata erat ea causa: Ecclesiæ in commune nihil admodum intererat. Nec vero prædiorum aut ingentium opum largitione tum satis compensari existimabatur Canonum injuria. 4. ea Pontificum constantia tuendi Canonum rigoris reliquos Episcopos sua sponte flexibiliores alliciebat, ut in posterum mallent a Pontifice trutinari dispensationes, eas etiam quas ipsi hactenus concessissent. Quid enim optatius, quam ut quorum flexibiliores sunt ad indulgendum animi, eam ne exerceant potestatem, quæ inexorabiles desideret censores?

VI. Ea summorum Principum singularis erat in Sedem Apostolicam reverentia, ut a Pontifice mallent eas orare dispensationes, quas facillime potuissent, a suis Episcopis exorare. Voverat Eduardus Angliæ Rex Romam pergere, & Petri tumulum revereri. Detrimento futura Regno visa est ejus peregrinantis absentia. Illum ergo Leo IX. eo voto solvit, jussum extruere magnificentissimum illud Cœnobium Westmonasteriense, ut videre est in Actis Conventus Westmonasteriensis anno 1066. Non hic ulla Canonibus irrogabatur injuria. Ideo & in futurum dispensatur, & temporalis compensatio non rejicitur, quod Regno & Ecclesiæ alias conduceret, ne Regno suo Rex abesset.

Quam retinentes autem essent Canonum vigoris Pontifices Romani, etiam ubi interveniebant Reges ad eliciendas dispensationes, ex Gregorio VII. manifestum erit. Sancio Arragonio Episcopo Rex Arragonum abdicandi licentiam a Pontifice eblandiri nitebatur, ut supra jam diximus; cui Pontifex rescripsit, nihil sibi carius dulciusque obtingere posse, quam ut ejus voluntati obsequi fas esset: at per Canones jam non licere (2). *Quod nos de causa Arragonensis Episcopatus & consuluisti, & te quodammodo velle significasti, diu & multum volentes, & cum filiis Romanæ Ecclesiæ pertractantes, incongruum fore pervidimus, quoniam in eo canonica Decreta nobis obviare cognovimus.* Justo conjugio nati non erant Cleri duo, quos Rex & Episcopus suffici illam in Ecclesiam avebant. Ita Pontifex infringi Canones molestissime ferebat. Præteritæ culpæ, eoque irrevocabiles jam, & quæ infectæ reddi non possint, facilius indulgentur: at in posterum peccandi ecquis copiam cuiquam facit? *Quia venerandi Canones ad Sacerdotii gradum tales provehi contradicunt, probare eos non satis cautum fore putavimus; ne quidquam a nobis contrarium sanctis Patribus in exemplum & auctoritatem posteris relinquatur. Solet enim sancta & Apostolica Sedes pleraque considerata ratione tolerare; sed nunquam in suis Decretis & Constitutionibus a concordia canonicæ traditionis discedere.*

VII. Non abhorrebat Gregorius VII. a justis ubi expediret delinimentis. Cum ad Strigoniensem Archiepiscopum rescriberet, assentiebatur Clericum quendam Presbyteratu augeri, quod eo digniores optare quidem, at vix sperare fas esset, in tanta & tam desperata ejus ævi perversitate (3). *Quapropter secundum miseriam horum temporum, & ad comparationem earum personarum, quas pro infirmitate & necessitate toleramus, hunc quoque misericorditer portandum esse non indignum duximus, &c. Quod ad sacerdotii gradum promoveri desiderat, etsi nos ex imperii auctoritate non decernimus, respectu tamen indulgentiæ non contradicimus.* Pari erat & in Episcopos indulgentia. Cum enim Franciæ Burgundiæque plures Episcopi accusati, damnatique fuissent Synodali judicio, præsidentibus Gregorii Legatis, eam inclementiam ipse temperavit, contestatus familiare id & solemne esse Romanæ Ecclesiæ, ut humanitatem irgo-

(1) Ivo Part. 9. c. 9. (2) L. 2. Epist. 50. (3) L. 4. Epist. 25.

rigori juris præponeret, quantum leges Canonicæ paterentur (1). *Quia consuetudo sanctæ Romanæ Ecclesiæ est quædam tolerare, quædam etiam dissimulare: discretionis temperantiam potiusquam rigorem Canonum sequentes, &c.*

VIII. Eam suavitatem austeritate aspersam aliqua & temperatam explicuit Urbanus II. in Concilio Romano III. anno 1096. ubi constitutum est, ut qui innexi fuissent nuperrimo schismati Imperii ab Ecclesia deficientis, nec Ordinibus suis spoliarentur: quanquam ejus humanitatis expertes futuri essent, qui posthac eo se constringerent piaculo (2). *Amodo vero quicunque prædictis schismaticis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ adversariis se ordinari permiserit, nullatenus hac venia dignus habeatur. Quamvis autem misericordiæ intuitu, magnaque necessitate cogente, hanc in sacris Ordinibus dispensationem constituerimus, nullum tamen præjudicium sacris Canonibus fieri volumus: sed obtineant proprium robur: & cessante necessitate, illud quoque cesset, quod factum est pro necessitate. Ubi enim multorum strages jacent, subtrahendum est aliquid severitati, ut addatur amplius caritati.* In unum conglobatas hic habes leges dispensandi sanctissimas. 1. Ut necessitati tantum dentur. 2. Et Ecclesiæ publicæ necessitati. 3. Et non ultra tempus urgentis necessitatis. 4. Denique ad præteritos errores, non futuros. Idem vero decretum iteratum est anno 1106. in Concilio Guastallensi.

IX. Ita temperatæ dispensationes, non utiles tantum, & necessariæ sunt, sed & canonicæ cum adprime & sacris litteris & Canonicis institutis consentiat illa caritas, qua se Pontifices inclinant, descenduntque ad levandos & refovendos miseros, non ut ipsi cum eis cadant, sed ut ad eos descendant, & collapsos erigant. Ita enim Paschalis II. ad beatum Anselmum Cantuariensem Archiepiscopum, Regi tandem Anglo conciliatum (3). *Quod autem & Regi, & iis qui videntur obnoxii, adeo condescendimus, eo affectu & compassione factum noveris, ut eos qui jacebant erigere valeamus. Qui enim stans jacenti ad sublevandum manum porrigit, nunquam jacentem eriget, nisi & ipse curvetur. Ceterum quamvis casui propinquare inclinatio videatur, statum tamen rectitudinis non amittit.*

X. Anselmo nec sapientia aberat, nec caritas, nec auctoritas, quantam desiderabat administratio totius Ecclesiæ Anglicanæ, non sine blandimentis, & necessariis quibusdam dispensationibus. Nec tamen illi antiquius quidquam fuit, quam ut auctoritatem & decreta sedis Romanæ sæpissime intervenire curaret. Permirum & illud est, quod ab Urbano II. primum, mox & a Paschali II. expetierit potestatem dispensandi ubi necessitas ingrueret, nec possent Rescripta Romana expectari. Vide ut ad Paschalem II. scripserit (4): *Peto, ut per licentiam vestram possim quædam, prout discretionem mihi dabit Deus, temperare. Quod petii a domno Papa Urbano, & ipse posuit in mea deliberatione.* Indulsit Paschalis copiam in necessariis dispensandi, pulcherrimis his usus verbis, ex quibus elucet, Apostolis, Conciliis & sanctis Patribus eas non displicuisse dispensationes, quæ tempestivæ & necessariæ essent: ideoque non gravate eam potestatem Anselmo concredi, tanta sapientia & sanctimonia Præsuli, ut meritissimo crederetur ea tum usurus cum publicæ & graves cogerent Ecclesiæ necessitates. *Dispensationis modus, sicut & beatus Cyrillus in Epistola Ephesinæ Synodi loquitur, nulli unquam sapientum displicuit. Novimus enim sanctos Patres nostros & ipsos Apostolos, pro temporum articulis, & qualitatibus personarum, dispensationibus usos. Quamobrem nos de religione & sapientia tua diu longeque spectata nihil penitus ambigentes, tuæ deliberationi committimus, ut juxta datum tibi intellectum, cum Ecclesiæ, cui præpositus ex tanta necessitas expetit, sanctorum Canonum Decretorumque difficultatem, opportuna & rationabili... valeas temperare.*

XI. Hinc splendet, quam non livor, non æmulatio Pontifices & Episcopos afflasset, super potestate, immo super exercitio potestatis dispensationum. Remittebant Episcopi Papæ, quas suum erat largiri dispensationes; permittebat Episcopis Papa, quas revocare ad se potuisset; dum totus ejus potestatis usus ad ædificationem Ecclesiæ sese explicaret, non ad sacræ disciplinæ dissipationem. Omnia sanctissimi Præsules metiebantur veritatis & caritatis regula; & unius Ecclesiæ necessitatum contemplatione, nolebant Episcopi se posse quod potuissent. Interea vero usus dispensandi in dies semper frequentior apud Sedem Apostolicam, rarior apud Episcopos; cum tam

(1) L. 5. Epist. 17. (2) Can. 12. (3) Epist. 16. (4) Epist. 42.

raro interpellarint Episcopi Pontificem, ut sua illos potestate impertiret; & tam frequenter ad eum tejecerint, quæ suæ ipsorum erant potestatis.

XII. Eo forsan tempore serpere & invalescere latius cœpit illud axioma, ab Episcopis, & a Conciliis Provincialibus relaxari non posse Canones Conciliorum Generalium, & Decreta Apostolicæ Sedis. In Concilio Romano irregulares pronuntiati fuerant filii Presbyterorum. Cum ingenti eorum multitudine exuberaret Anglia, Anselmo concessit Paschalis II. ut eo vinculo solveret, cum ex re fore Ecclesiæ judicaret (1). *Nos dispensationem hanc sollicitudini tuæ committimus. Eos enim quos scientia & vita comendat, apud vos ad sacra officia promoveri, pro necessitate temporis & utilitate Ecclesiæ, concedimus, ut in posterum constitutionis Ecclesiasticæ præjudicium caveatur.*

Spectabant hæ dispensationes ad filios Presbyterorum, poterantque ad futuras æque porrigi ordinationes, atque ad præteritas. At ea irregularitas tum nova erat, & in delectu ordinandorum plura debebant esse momenta in eruditione & pietate, quam in natalibus. Denique non ad hoc tantum caput, sed & ad alias omnes Ecclesiæ Anglicanæ necessitates committebat Pontifex Anselmo plenissimam dispensandi auctoritatem. *Cetera etiam quæ in regno illo pro necessitate temporis dispensanda sunt, juxta gentis barbariem, juxta Ecclesiæ opportunitates, sapientia ac religionis tuæ sollicitudo dispenset.* Simile veri est communicatam fuisse tum Anselmo a Pontifice potestatem universim dispensandi, de Conciliorum Canonibus, & de Romanæ Ecclesiæ Decretis.

XIII. Innocentius autem II. cum in Remensi Concilio statuisset, ut Abbates Episcopo obedientiam profiterentur permisit tamen, quin & præcepit Archiepiscopo Rothomagensi, ut eo nexu exolveret Abbates Normanniæ, quod Angliæ Rex, in cujus erant potestate, eo decreto exacerbatus fuisset (2). *A quibusdam Abbatibus professionem & obedientiam suscepisti. Quod profecto quamvis justum fuerit, & a nobis in Concilio Romano mandatum; pro Regis caritate a rigore justitiæ aliquando condescendere debemus, & pro tempore ipsius voluntati assensum præbere. Unde rogamus, atque mandamus, &c.*

Et hinc rursus nova forsan & frequens occasio recurrendi ad primam Sedem, tanquam ad fontem & caput dispensationum; quod inconsideratius quandoque obrigescerent Episcopi, maxime adversus summos Principes, quibus æquum est multa indulgeri, quo lubentiores & ipsi postea pernecessariam Ecclesiis & tuitionem impendant suam & benevolentiam. Unde mox idem Pontifex in eadem Epistola: *Credimus quoniam si Regi detulerit, quod ad honorem & jus Rothomagensis Ecclesiæ pertinet, cum plenitudine gratiæ suæ in posterum obtinebis.* Ea certe spe præcipiebat idem Pontifex Archiepiscopo, omnes ut a se excommunicatione innodatos Abbates exolveret, quo Regi gratum faceret; atque ab eo vicissim juribus suis omnibus redintegraretur.

XIV. Sub hoc eodem Pontifice Concilium Londinense anni 1138. statuit, ut Clerici, qui ab Episcopo quovis alio præterquam suo ordinarentur, restitui ne possent, nisi a Pontifice Romano, nisi Monastica professione flagitium expiarent. Præerat ei Concilio Legatus Pontificius (3). *Soli Romano Pontifici eorum plenaria restitutio reservetur, nisi Religionis habitum susceperint.* Ea ergo tunc dispensatio Sedi primum Apostolicæ reservata est, idque ab Episcopis ipsis Angliæ consultissime providentibus, ut rarius peccaretur, postquam tam longe petenda esset venia.

XV. Alexandro III. peræque ut Innocentio II. compertissimum fuit (4), rationibus Ecclesiæ quamplurimum conducere, ut indulgentia plurima disciplinam suam condiat, ne terreni Principes exasperentur. Scripsit ille ad Thomam Archiepiscopum Cantuariensem, enitendum ei esse, ut verecundia & demissione animi exacerbatum Regis animum demulceret; & perdiu suspendit, ac remoratus est fulmina, quibus Thomas Regem & Angliam ipsam impetiturus videbatur.

Ab eodem Pontifice elicuit Ludovicus VII. Galliæ Rex (5) relaxationem jejuniorum aliquot præcepto Ecclesiæ definitorum, quam ab Episcopo utique suo impetrare potuissent. Sed jam Regibus & summis Principibus id moris inoleverat, ut remissiones hoc genus non peterent, nisi ab Apostolica

(1) Epist. 102. (2) Epist. 16. (3) Can. 7. (4) Epist. 23. 30. 31.
(5) Epist. 55.

ſtolica Sede. Conſuluit Epiſcopus ipſe Oxfordienſis hunc Pontificem, an remitti poſſent, ad quas voto ſe quis obligaſſet, peregrinationes piæ, alio in ſui locum ſubrogato Vicario, vel ingenti pecunia in pauperes erogata. Reſcripſit Pontifex, Epiſcopi eſſe judicare, an æqua ad Dei laudem fieret compenſatio per eleemoſynas, & an cui diſpenſatio poſtularetur, afflicta adeo eſſet valetudine, ut facere ſatis votis non poſſet (1). *Tibi reſpondemus; quod ab illius qui præſidet, dependet arbitrio, ut conſideret diligentius, & attendat qualitatem perſonæ & cauſam commigrationis, ſeu a ex infirmitate, ſeu ex affluentia proſluat divitiarum; & utrum peregrinatio, an recompenſatio utilior fuerit, & Deo magis accepta, & ſecundum hæc debet exinde diſpenſare.*

Erat ergo Pontifici certiſſimum, 1. Diſpenſationes omnes compenſandas eſſe commodis aliis ad Eccleſiæ utilitatem & Dei gloriam conducentibus. 2. Neceſſitati eas donandas eſſe Eccleſiæ, non ad gratiam a privatis ineundam. 3. Poſſe ea ab Epiſcopis donari. 4. Poſſe & ab eis commutari vota piarum peregrinationum. 5. Item ſubodoramur necdum tunc reſervatam fuiſſe Sedi Apoſtolicæ diſpenſationem ſacrarum peregrinationum Romam, Hieroſolymam, Compoſtellam. Omnes enim hic promiſcue Alexander III. amplectitur peregrinationes, eaſque ſinit Epiſcopis diſpenſandas.

Poſtremo cum hic Pontifex ad Epiſcopum Londinenſem ſcriberet, & exponeret illi Canonicas rationes transferendi ipſius Londinenſem in Eccleſiam ab Herefordienſi, teſtatum tandem facit eam translationem ab Angliæ Rege poſtulatam fuiſſe, ab eoque religioſe ſibi affirmatum, ea promoveri commoda, & provideri neceſſitatibus Eccleſiæ Anglicanæ (2). *Ut autem ſuæ petitioni noſtrum impertiremur aſſenſum, neceſſitatem imminentem pariter & utilitatem proponebat.*

CAPUT XXVIII. *P. 4. l. 2. c. 68.*

De Diſpenſationibus ſecundum Concilia & Patres, poſt annum Chriſti milleſimum ducenteſimum.

I. Concilia ipſa & Epiſcopi compluribus diſpenſationes ſummo Pontifici integras ſervari voluere. Exempla Concilii Lateranenſis IV.

II. Ut & Doctis Nobilibuſque pluſculum tribuatur, quam aliis, nec tamen habeatur ratio niſi Eccleſiaſticæ utilitatis.

III. Aliæ diſpenſationes Papæ reſervatæ ſub eodem Innocentio III. maxime irregularitate criminis, quo ſcandalum, & infamia concitetur.

IV. Innocentium III. jure Patrem haberi & conditorem juris novi Pontificii, nec tamen aſſenſum ullis unquam fuiſſe diſpenſationibus, niſi ex utilitate & neceſſitate Eccleſiæ.

V. De verbo magis quam de re controverti & diſſideri, ubi quæritur, ſupra Canones ſit Pontifex, necne: dominus ſit Canonum, necne. Qui enim dominum illum, & ſupra Canones eſſe volunt, non aliud volunt, quam ut de iis diſpenſare poſſit. Qui autem negant dominum, & ſupra Canones eſſe, unum id cupiunt, ut nonniſi ex utilitate & Eccleſiæ diſpenſet neceſſitate, de quo prioris ſententiæ auctores non diſſentiunt. In his nulla rerum, etſi eſt aliqua pugna verborum. Probationes ex Innocentio III.

VI. Alia argumenta ex eodem Pontifice, qui ſupra omne jus poſitivum non aſſurgit, niſi quia urgentibus Eccleſiæ neceſſitatibus diſpenſare poteſt.

VII. Aliæ probationes ex Honorio III.

VIII. IX. Contextio aliarum diſpenſationum, ſive Pontificis, ſive Epiſcoporum: nonniſi cogente neceſſitate.

X. Etiam ſæculo XV. *non diſpenſabatur vel a Pontifice, vel ab Epiſcopis, niſi ad publicas Eccleſiæ neceſſitates.*

XI. Concilia Conſtantienſe & Baſileenſe, tametſi Pontifices ſubjiciunt Concilio, non tamen eos ſpoliant diſpenſandi poteſtate, quæ illis abunde ſufficere ſemper viſa eſt. Nec alia ratio Concilii Florentini.

XII. Ex Conciliis ſæculi XVI. *probatur non diſ-*

(1) Append. Conc. Lat. p. 33. c. 3.

(2) Matth. Paris ann. 1168.

dispensari, nisi ad utilitatem & necessitatem Ecclesiæ.

XIII. Probationes aliæ ex Concilio Tridentino.

XIV. XV. Contestatio Pii IV. Solvitur objectio duplex.

I. QUæ hoc rursus Capite ex Conciliis & Pontificum Litteris corrademus, ea ad hæc tria summa revocabimus capita disciplinæ sacræ. 1. Penes Episcopos primum fuisse usum dispensationum largiendarum. 2. Lapsu temporis partem earum longe maximam uni Apostolicæ Sedi vindicatam fuisse, vel volentibus ipsis Episcopis, vel aliis incidentibus causis innoxiis, nihil ejusmodi ad se trahentibus Pontificibus. 3. Summam rei fuisse, idque unum maximopere laborasse Ecclesiam, ut ne nisi caritati, utilitati publicæ, & Ecclesiæ necessitati donarentur dispensationes, & justæ compensationi.

In Concilio Lateranensi IV. anno 1215. editis Decretis adversus pluralitatem eorum Beneficiorum, quæ curam animarum & residendi necessitatem conjunctam habent, subditur tamen hæc clausula, quæ plurimum habeat momenti, nec oscitanter a nobis prætereunda sit (1), *Circa sublimes tamen & litteratas personas, quæ majoribus sunt Beneficiis honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari.* Canone proximo reservatur Pontifici, vel Patriarchis suspensio, in eos statuta, qui indignis Beneficia conferunt. A conferendi enim potestate suspenduntur. Coaluerant in hoc Concilium quadringenti amplius Episcopi toto ex orbe terrarum. Aderant & Oratores Principum Christianorum. Itaque non illud fuit Innocentii III. non Sedis Apostolicæ decretum, sed omnium prorsus Orbis Episcoporum, qui has dispensationes summo Pontifici reservatas voluere.

Specimen dedit & alibi Innocentius suæ in Concilia observantiæ in negotio dispensationum, cum urgente Galliæ Rege ad extorquendam ab eo dissolutionem quandam matrimonii, respondit non posse se, inconsulto Concilio Generali (2). *Si super hoc absque generalis deliberatione Concilii determinare aliquid tentaremus, præter divinam offensam, forsan ordinis & officii nobis periculum immineret.*

II. Quod ad viros attinet nobilitate & eruditione conspicuos, quibuscum se propensius dispensaturum pollicetur Pontifex; non humanas has ille dotes humana metiebatur æstimatione, sed ut splendoris aliquando plurimum & emolumenti non minimum Ecclesiæ allaturas. Hæc enim duo in novi Juris legibus & monumentis subinde emicant: nec dispensationes nisi caritati Ecclesiæ & necessitati dari: & tamen nobilibus & doctis plurimum tribui in dispensanda Beneficiorum pluralitate. Si ea inter se repugnarent, non una in eisdem radiarent Conciliorum & Pontificum Constitutionibus. Facilis ergo & expedita horum concordia est, si serio pensitetur, quantum & gloriæ & adjumenti in Ecclesiam redundet a viris doctrina vel natalium splendore conspicuis. Si Paulo placuit, ut Presbyteri, qui labore suo in Evangelio se insignirent, duplici honore, hoc est, duplici stipendio, duplicataque sportula colerentur: quin & Ecclesia jubeat, ut paulo copiosius illi rebus Ecclesiæ abundent, in quibus plus habet præsidii adversus irruentes calamitates. Nec enim tibi fingas hanc Ecclesiæ in nobiles & eruditos benevolentiam & largitatem, Beneficia illis & bene multa & valde optima accumulaturam. Nonnisi enim duplici stipendio Paulus honestavit Presbyterum de Ecclesia benemeritum, non triplici, non quadruplici. Nec ea Ecclesiæ indoles est, aut consuetudo, ut superflua in immensum aggeret. Unum id sufficit, ut non eadem parcimonia utatur in nobiles & peritiores viros, atque in vulgus, quoad pluralitatem Beneficiorum.

Erat etiam Innocentius III. ei inscribendus albo Pontificum, qui potissimam Sedis Apostolicæ prærogativam in tuenda religiosissima Canonum disciplina collocarunt, & in ulciscenda quavis eorum injuria. Ita enim ipsemet in Epistola ad Archiepiscopum Cantuariensem (3): *Quæ in derogationem sanctorum Canonum attentantur, tanto potius infringi volumus, & carere robore firmitatis, quanto auctoritas universalis Ecclesiæ, cui præsidemus, ad id nos provocat & inducit.* Et ubi ex Germania petebatur dispensatio matrimonialis, ad Episcopos ipsos regionis scripsit, ut certiorem se facerent de utilitate & necessitate ejus dispensationis (4). *Et an scandalum ex hoc facto valeat suboriri, & de necessitate urgente, ac evidenti utilitate, quæ dispensatio-*

(1) Can. 29. 30. (2) Regest. 15. Epist. 104. (3) L. 2. (4) Regest. 13. Epist. 118.

tionis gratiam solent in hujusmodi suadere, inquiratis diligentissime veritatem. Gallicanis Episcopis concessit, ut ex dispensatione absolverent concubinarios, quos sacris summovisset Legatus *a Latere*: sed ne id facerent, nisi jubente utilitate & necessitate Ecclesiæ (1). *Valeatis cum eis misericorditer dispensare, si urgens necessitas, aut evidens utilitas postulaverit.* Scripsit & ad Patriarcham Hierosolymitanum, posse eum dispensare cum iis, quorum Monasticæ regulæ professio non fuerat usquequaque labis simoniacæ expers, si eorum simplicitas, si utilitas eam, si necessitas dispensationem excusaret (2). *Cum iis autem qui hactenus simplicitate peccarunt, si urgens necessitas aut evidens utilitas postulaverit, mitius agere poteris, prout tuæ discretionis prudentia viderit expedire.* Dispensavit denique Innocentius (3) cum Comite Nivernensi, & conjuge ejus, qui quarto gradu matrimonium contraxerant; dispensavit autem, tum propter navatam hactenus strenue operam Ecclesiæ, tum propter multo luculentius posthac navandam, quod sacræ militiæ se devovissent.

III. Hinc liquet dispensationem etiam quarti gradus conjugiorum reservatam jam tum Pontifici fuisse, Gallus qui natalium defectum patiebatur, impetravit dispensari ab eo secum (4) non modo ad Ordines, sed & ad Beneficia: quin & ad Dignitates, non tamen ad Prælaturas. Alibi rursus ab ea declaratum est, nec Episcopum, nec Archiepiscopum quenquam id sibi sumere potuisse, ut tres simul Ordines sacros eidem simul conferrent; quod non ea illos ornassent Canones potestate (5): *Cum illis hujusmodi dispensatio a Canone minime sit permissa, quam ad solum Romanum Pontificem non est dubium pertinere.*

Hæc ergo jura Episcoporum arctabant Canones, ne turbaretur ordo & decor Ecclesiæ, & honor Sacerdotii marcesceret, oblitteratis illis interstitiis, per quæ finguntur formanturque Clerici ad amplissimas illas sacrorum Ordinum dignitates. Monuit denique Gallicanos Episcopos Innocentius, ne dispensationibus minus circumspecte largiendis, Ecclesiasticam enervarent disciplinam; Sedi vero Apostolicæ pro more reservarent majoris infamiæ crimina absolvenda (6). *Attentissime provisuri, quatenus in hoc articulo sic flectatis, ut non rumpatis nervum disciplinæ Ecclesiasticæ, ne facilitas veniæ peccandi tribuat incentivum. Volumus igitur & præcipimus ad cautelam, ut dispensationem eorum Sedi Apostolicæ reservetis, qui publice delinquentes, non verentur in populi scandalum generare.*

Posset hic venire in mentem alicui, primum omnium Innocentium sibi hæc notoria & infamiæ plenissima reservari crimina voluisse. Sed ut hæc Innocentii responsio probe capiatur, monendus est Lector, non ibi agi nisi de Clericis & Presbyteris concubinariis, quos cum Pontificius Legatus sacris interdixisset, illi mira insolentia Mysteria celebraverant. Ejus excommunicationis & irregularitatis nexu quoslibet solvere permisit Pontifex Gallis Episcopis, sed eodem tempore integram sibi servari voluit dispensationem irregularitatum, in quas incurrerent Clerici crimine quovis puplico, publicaque infamia. Temporaria forsan tunc fuit ea reservatio. Sed perpetuata est tamen ea lex in Ecclesiis, ut irregularitas ex criminis publici infamia existens, Pontifici reservetur. Tanto lubentiores paruere ei mandato Episcopi, quod impares se sentirent tantæ & multudini & importunitati hominum has dispensationes efflagitantium.

Antiquo sane jure Ecclesiæ, crimina quævis capitalia, quamlibet occulta, Clericatu arcebant. Remisit sæculo XI. juris illius rigor, ut supra ostensum est, ubi suo sejunctim loco de irregularitate criminis inquirebatur. Tunc demum per recentiores Canones licuit Episcopis, Ordinibus initiare eos, qui ejusmodi scelera pœnitentiæ lacrymis eluissent. Dispensandi copiam fecerant Episcopis iidem Canones. Hinc Episcoporum & numerus ingens, & nimia plerumque indulgentia eam relaxavit legem & necessitatem peragendæ ante pœnitentiæ criminum, quam criminosi ad functiones Ordinum venirent, aut etiam redirent. Non injuria forsan auguraretur quis eandem futuram fuisse sortem criminum publicorum & infamia conspersorum, nisi hanc irregularitatem Sedi Apostolicæ Ecclesia vendicasset.

VI. Cum nemo tam hospes sit in Annalibus Ecclesiæ, qui nesciat Juris novi Decretalium veluti principem & parentem esse

(1) Regest. 15. Epist. 111.
(2) Regest. 16. Epist. 92.
(3) Ibidem. Epist. 54.
(4) Ibidem. Ep. 74. 88.
(5) Regest. 13. Epist. 194.
(6) Regest. 15. Epist. 111.

esse Innocentium III. facile omnes assentientur, qualcunque ille regulas constanter tuitus est, eas in toto Juris novi & Decretalium corpore dominari. Inter eas autem facile principem locum obtinet illa, qua præcipitur nihil innovari, nihil dispensari, nihil mutari in rerum Ecclesiæ cursu, nisi incitamento aliquo justitiæ & caritatis, utilitatis & necessitatis publicæ. Nova Metropoli suum ornare Regnum percupiebat Bohemiæ Rex. Incunctanter petiit Pontifex declarari sibi quam fructuosum id esset Ecclesiæ futurum, quam necessarium (1). *Siquidem ostendenda nobis est prius & urgens necessitas, & utilitas evidens, quæ fieri hoc exposcat*. Otthone Imperatore postulante, ut in matrimonio venia sibi Canonum fieret, mandavit Legatis Pontifex suis, ut annuerent, si ita publicæ rei rationibus conduceret: *Ut si urgens necessitas, vel evidens utilitas postulaverit, super hoc auctoritate nostra dispensent*.

V. Sed illud tum in Epistolis Innocentii III. tum in corpore Decretalium & observari sedulo, & altissime animo infigi operæ pretium est. Quod Pontifices, qui ab aliquibus domini Canonum dicuntur, dispensatores tantum eorum sint; nec his vocibus, *domini Canonum*, aliud significetur, quam eximia quædam potestas de iis dispensandi, ubi Ecclesiæ vel necessitas cogit, vel invitat utilitas. Eodem redit & alia illa conflictatio verborum, cum de re conveniat, ubi aiunt alii Pontificem esse supra Canones, alii Canonibus subesse. In ipso Jure sunt quæ illi, nec desunt quæ huic faveant verborum consuetudini. Porro utrobique una sententia est, Posse Pontificem de Canonibus dispensare, eoque nomine esse quodammodo supra Canones: sed cum dispensare non possit nisi juxta canonicas regulas, ex utilitate & necessitate Ecclesiæ, eo sensu subest Canonibus, qui ita temperatas dispensationes vehementer probant, ceteras improbant.

Ejus rei jam præsidia venanda sunt nobis in Innocentii III. Epistolis, ceterorumque Pontificum, quorum Decreta radiant in libris Decretalium. Audi primum ut Innocentius III. hanc velit egregiam & singularem esse prærogativam Sedis Apostolicæ, & plenitudinem potestatis, quod in singularibus quibusque causis possit Canones relaxare, integro semper & illibato futuro eorum alias Canonum vigore (2). *Ascitis aliis in partem sollicitudinis, summus Pontifex assumptus est ad plenitudinem potestatis; qui cum moderator sit Canonum, juri non facit injuriam, si dispensat. Præsertim cum dispensatio sic juris vincula laxet in aliquo, quod in aliis non dissolvit: & sic beneficium gratiæ specialis inducat, quod vigorem Constitutionis non perimit generalis*. Cum denique toties professus sit Innocentius, non a se unquam remitti vim Canonum, nisi cogente Ecclesiæ necessitate, satis superque non *dominatorem* se Canonum, sed *moderatorem* esse testificatus est.

Venio ad Gregorianos Decretalium libros, ubi Innocentius idem III. verba faciens de Canone, quem Alexander III. publicaverat in Concilio III. Lateranensi adversus spurios, & demonstrans eo Canone injici non potuisse vincula Romanis Pontificibus, Alexandri III. successoribus: non ait Pontifices Romanos dominari Canonibus, etsi peropportunus is fuisset locus ejus doctrinæ propalandæ, si ea ejus animo insedisset sententia; tradit tantum posse Pontifices dispensare (3). *Nobis tamen per eum adempta non fuit facultas dispensandi, cum non fuerit prohibentis intentio; qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præjudicium generare, pari post eum, immo eadem potestate functuris: cum non habeat imperium par in parem*. Ea Innocentii responsione dilucide patet, non eam amplius Episcopis affuisse potestatem, ut de Decretis dispensarent Lateranensium horum Conciliorum XII. & XIII. sæculi. Erant enimvero hæc Concilia tanquam Generales Conventus totius Occidentalis Orbis, aderant Episcopi totius Ecclesiæ Latinæ, aderant & Oratores Principum omnium Christianorum, refingebatur in iis Latinæ Ecclesiæ disciplina universa, quam dudum colluvies quædam vitiorum prorsus labefactaverat. At nova ea disciplinæ restauratio nullius ponderis & vigoris futura erat, si singulis Episcopis permitteretur de ejus Decretis dispensandi facultas. Cum vel maxime constet, eam quam sibi ipsi in Concilio reservarunt potestatem dispensandi de pœnitentia criminum ante ordinationem per-

---

(1) Rainal. ann. 1204. n. 53. Ann. 1208. n. 14.
(2) Regest. 16. Epist. 154.
(3) Extrav. De elect. c. 20.

peragenda, eo demum evasisse, ut eæ dispensationes in jus commune evaserint, nec jam pœnitentia exigatur ulla.

VI. Negat alicubi Paschalis II. a Conciliis Generalibus legem præfixam esse ullam Romanis Pontificibus (1). *Ajunt in Conciliis statutum non inveniri, quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia ulla præfixerint*, &c. Sed ejus Decreti germanus sensus is est. Non potuisse a Conciliis Generalibus auferri Pontifici potestatem nova condendi statuta, quibus novis medeatur morbis; atque adeo potuisse eum nova obedientiæ & fidei sacramenta a Metropolitanis exigere, quanquam de his sacramentis Concilia Generalia verbum fecissent nullum.

Ab ipso usque divino jure derivare videbatur Innocentius III. eam, qua pollent Romani Antistites Potestatem, sejungendi Episcopos ab Ecclesiis suis sive translatione, sive cessione (2). *Ideo tria hæc non tam Constitutione divina soli sunt Romano Pontifici reservata*. Id jam diximus de Sedis Apostolicæ Primatu intelligi debere, qui divino utique jure nititur, & quo invitantur Patres & Concilia, ut volventibus Ecclesiæ sæculis majorum causarum judicia, sive dispensationes quasque gravissimas Romanis Præsulibus reservent. Atqui cum Innocentio persuasum esset eam dispensationum potestatem divino ex jure manare, propterea quod contemplatione Principatus divinitus instituti, ea illi integra servata esset: certissimum tamen eidem rursus erat, eam facultatem explicari non debere, nisi convenienter Canonibus, ubi caritas utilitasque Ecclesiæ hortaretur. Id rursus ipse alibi disertis verbis (3): *Dummodo necessitas vel utilitas id exposcat*. Qui eo modo & temperamento dispensator est Canonum, eum cave ne dixeris dominatorem. Et rursus alibi: *Cum sedes Romana pro consideratione ætatum, & temporum seu gravium necessitatum dispensative quidquam ordinare decrevit*. Ubi commendar, ut cessante dispensandi necessitate, pristino vigori redintegrentur Canones.

Pulcherrime rursus alibi Innocentius ait, toto æquitatis & legum rigore munienda esse Romanæ sedis judicia, quod ad ejus normam se effingant Judices omnes alii Ecclesiastici, nisi ubi Pontifici Romano necessitas aut utilitas aliquid extorquet dispensationis (4). *In causis, quæ summi Pontificis judicio deciduntur, & ordo juris, & vigor æquitatis est subtiliter observandus. Cum in similibus causis ceteri teneantur similiter judicare. Nisi forte cum aliquid causa necessitatis & utilitatis inspecta, dispensative duxerit statuendum*. Ne optari quidem potuit quidquam magis appositum, ad revincendam eorum hallucinationem, qui opinantur Pontifices dominatores esse Canonum, aut alio sensu dominatores eorum, vel dici a quoquam posse, vel ipsos sibi visos esse, quam quod inter varias necessitates Ecclesiæ Canonum fiunt dispensatores. Perspicue hic enim Pontifex assurgit supra alios Episcopos, non dominatione & imperiosa quadam supra Canones auctoritate, sed sola dispensandi potestate in commodum & salutem Ecclesiæ.

Manifeste id unum toties voluere Pontifices, quoties se supra Canones & Concilia efferre visi sunt; non quasi possint pro arbitratu suo eorum observationem excutere: sed quod ubi illicit caritas, ubi impellit necessitas, possint dispensare. In cum primis dilucide idem Papa (5): *Licet intentionis nostræ non sit investituras de vacaturis factas contra Canonum instituta ratas habere: qui secundum plenitudinem potestatis de jure possumus supra jus dispensare*. En plenitudinem potestatis, en & justitiæ plenitudinem. Ita sunt Pontifices *supra jus*, quia de jure dispensant, ubi necesse est, & ubi compendio aliunde aliquo resarcitur labes allata disciplinæ. Canonibus concinit vehementer hæc Canonum præropportuna relaxatio, & quæ bene vertit, & ad ipsorum reverentiam Canonum conducit. Vicarius Christi in terris, & ejus auctoritatis sequester, legibus non subest, qui legum veniam facit cogente necessitate, jubente caritate, quæ lex legum est, & omnium legum norma (6): *Non enim homo, sed Deus separat, quos Romanus Pontifex, qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris, Ecclesiarum necessitate, vel utilitate pensata, non humana, sed divina potius auctoritate dissolvit*. Ita Innocentius pote-

[1] Ibid. c. 6.
[2] Extrav. De Transl. c. 2.
[3] Extrav. De Renunc. c. 11. Et de in integrum rest. c. 5.
[4] Extrav. De sent. & re judic. c. 19.
[5] Extrav. De concess. Præb. c. 4.
[6] Extrav. De transl. Ep. c. 3.

potestatem Pontificiam vehementissime exaggerans, nec illam tamen ulterius propellens, quam ut publicis Ecclesiæ necessitatibus Canonum mitigato rigore prospiciat(1): *Ecclesiarum utilitate, vel necessitate pensata*. Et alibi: *Transeundi ad Ecclesiam Tolosanam propter urgentem necessitatem & evidentem utilitatem ei licentiam tribuatis.*

VII. Extincto Innocentio successit in ejus sedem, zelum, doctrinam, Honorius III. Concessit is Episcopo Hungariæ, suæ ut Cathedralis Ecclesiæ Canonicatibus uniret Capellas (2). *Si evidens utilitas, aut necessitas exigat*. Transtulit idem ipse Vesontionensem Episcopum in Patriarchatum Constantinopolitanum, contestatus non a se donari Prælato Ecclesiam, sed Ecclesiæ Prælatum. *Non tam personæ in Ecclesia, quam Ecclesiæ in persona utiliter nos consulere arbitrantes.*

VIII. Regente Ecclesiam Honorio III. editæ sunt Constitutiones Synodales Episcopi Sarum in Anglia, anno 1217. In his testificatur Episcopus dispensare se posse de irregularitate non justis nuptiis editorum, servorum, & eorum, qui ab Episcopo quovis alio quam Diœcesano ordinati fuere (3). *Quoniam cum talibus dispensare possumus*. Dunelmensis quoque Episcopi Constitutiones idem sanciunt (4). Et has tamen dispensationes supra vidimus Pontifici reservatas. Argumento id porro est, nuperam fuisse eam reservationem, eoque necdum ad omnes Ecclesias pervadere potuisse. Additur ibidem, siquis lethali obstrictus culpa Ordines susceperit, confiteri eum ante debere quam inceptis fungatur Ordinibus. Et id quidem eo refertur capite, ubi de irregularitatibus agitur, quod cuilibet insit crimini contagio aliqua irregularitatis. Sed eo insinuatur, usque adeo enervatam fuisse disciplinam Episcoporum supinitate, quibus jure facta fuerat copia dispensandi de pœnitentia ante hujus irregularitatis absolutionem peragenda, ut non alia jam exigeretur pœnitentia, quam flagitii confessio. Ut cautissime & circumspectissime fecisse dicendi sint Episcopi, quando totam pene irregularitatum relaxandarum dispensationem unum ad Pontificem rejecerunt.

Honorio III. Successor datus Gregorius IX. Episcopum Suverinensem electum, cujus natales claudicabant, eo nexu absolvit. Ita nec Germani dubitabant, quin ejus irregularitatis nodus a Pontifice solvendus esset (5). Ab hoc eodem venia facta est Canonum sancto Ludovico Galliæ Regi, ut Margaritam duceret Comitis Provinciæ filiam, sibi vero quarto gradu conjunctam. Magna verborum pompa amplificat Pontifex eam, qua Christus Romanam decoravit Ecclesiam, cœlestium clavium plenissimam potestatem. Sed nec ipse dissimulat plenissimæ potestatis comitem esse debere sapientiam & justitiam æque plenissimam: *Quatenus & potestativa discretio, & potestas nihilominus sit discreta*: administrationem clavium mansuetudini accommodandam, cui socia sit severitas; austeritate moderandam, a qua humanitas non recedat: ne dissipatio videatur ea magis esse, quam dispensatio (6). *Unde Romanus Pontifex, qui claves in beato Petro discretionis & potestatis accepit, nunc mansuetudine utitur, nunc rigore, consideratis circumstantiis universis, neutram in altero derelinquens, &c. Prudenter attendit non solum personas, sed causas; cum quibus videlicet & ex quibus dispensare disponit; ne forte sic dispenset, ut dissipet; immo ne dissipet, si dispenset, ne propter mansuetudinem subvertatur veritas*. Postremo nec illud tacet Pontifex, etiam tum cum de Regibus & Imperatoribus agitur, in dispensando tamen non alio unquam spectari, quam ut fidei & justitiæ, religioni & Ecclesiæ consultum sit. *Licet igitur nihil aliud amplius, quam necessitas dispensantem ad dispensandum inducat; ostendentes tamen quod urgens necessitas & evidens utilitas id exposcit, cum ex hoc negotium pacis & fidei proficeret, &c.*

IX. Nec parcior fuit Bonifacius VIII. in amplificanda ea, qua successores Petri Christus donavit auctoritate causis in omnibus majoribus, cum in Oriente ipso in causa matrimonii dispensavit, irritata dispensatione Catholici Armenorum. Et hanc tamen confessus est exequendorum Canonum esse potestatem, ita nimirum exequendorum, ut rigor lenitate non evertatur, sed temperetur (7). *Summus Pontifex, cui per Canones concessa sit dispensandi facultas super illos, ut per dispensationis leni-*

(1) Extrav. De elect. cap. 30. 38.
(2) Extrav. De Præb. c. 33.
(3) Can. 2.
(4) Conc. Angl. Tom. 2. p. 137. 162.
(5) Epist. 15.
(6) Rainal. ann. 1234. n. 16.
(7) Rainal. ann. 1293. n. 20.

nitatem rigorem eorum ex causa temperet.

Anno 1314. Concilium Ravennæ habitum (1) causas aliquas Papæ, aliquas Concilio Povinciali reservavit; pertinentes nimirum ad Ordinationes minus Canonicas. Atqui ejusmodi dispensationes, quibus venia fiebat ætatis, & quæ tum Concilio Provinciali permittebantur, nunc uni Apostolicæ reservantur Sedi. Cessatione nimirum Provincialium Conciliorum fracta & debilitata est in plerisque Episcopalis auctoritas. In Concilio Ravennate anno 1317. (2) servata est Archiepiscopo Ravennati dispensatio Constitutionum omnium Concilii Provincialis. Concilium Avenionense anno 1326. & 1351. (3) maluit omnibus Provinciæ Episcopis eam facultatem communicari, nisi mallent ipsi ad Metropolitanos eam totam conferre. Concilium anni 1336. ad Castrum Guntherii (4) eandem potestatem Episcopis omnibus impertiit. Concilium Toletanum (5) anno 1339. idem decrevit quoad excommunicationes. Concilium Andegavense anni 1365. (6) collationes Beneficiorum irritas declaravit, si iis conferrentur, qui minores essent ætate ea, quam Beneficium desideraret: *Nisi ex causa evidenti per Ordinarium fuerit dispensatum*. Quoad censuras a Concilio decretas, illas voluit ab Episcopis solvi posse. Concilium Vaurense (7) anni 1368. intactas permisit Episcopis dispensationes, quas & jus permittit, irregularitatis ex ignorantia existentis (8). *Potestatem dispensandi super iis ex causa, & quatenus a jure permittitur, per hoc non intendimus Episcopis interdictam*. In Concilio Andegavensi anni 1448. Coloniensi anni 1452. Toletano anni 1473. eadem potestas Episcopis concessa est.

X. Avenionensi schismate conflagrante, cum se regna quædam tanquam in interregno sacro ab omni subduxerint summorum Pontificum obedientia, eam sibi visi sunt recuperasse Episcopi potestatem dispensandi amplissimam, qua quondam potiebantur: atque in Pisano Concilio anno 1409. (9) ratum habuit Alexander V. Papa, quidquid ab illis interim fuisset dispensatum. Contra autem Martinus V. in Concilio Constantiensi anno 1418. (10) revocavit dispensationes omnes a prioribus indultas Pontificibus, ut ne Ordinibus initiati tenerentur, quos requiret Beneficium quo gaudebant.

Ab hoc primum Pontifice concessa est licentia ducendæ sororis prioris conjugis. Id Fuxio indulgebatur tum Comiti, ut ejus stirpi regnum Navarræ adsereretur, utque obviam iretur dissidiis & calamitatibus, quæ tum ingruunt, cum de regno in incertum pendente decertatur. Narrat ipsemet Pontifex ventilatam excussamque jussu suo fuisse eam rem, ab omnibus viris toto orbe consultissimis, Theologiæ Canonumque peritissimis, eosque, sicut & illos qui in Concilium Constantiense confluxerant, in id omnes consensisse, ejusmodi rem eam esse, in quam caderet dispensatio. Denique ab Episcopis regionis ipsius affirmatum constantissime sibi fuisse, non utilem tantum, sed & pernecessariam fore eam Canonum relaxationem, bellis, innumerisque malis aliis prævertendis (11). *Cum a pluribus notabilibus dominis & Prælatis illarum partium intellexerimus, dispensationem ipsam non solum utilem, sed summe necessariam fore; & si non fiat, exinde maxima scandala, & horrenda verisimiliter discrimina emersura*.

XI. Nostri hujus instituti non est eas attingere quæstiones, quæ ad Constantiense & Basileense Concilia, ad Conciliorum, Pontificumque potestatem pertinent, siquid in his quandoque certaminis exoriatur. Omnibus horum temporum Conciliis, ut reor, & Pontificibus conveniebat, posse de Conciliorum statutis Pontifices dispensare, cum ex usu erat Ecclesiæ: nec ipsi Pontifices aliud, ut existimo, voluere, cum se Conciliis subjici moleste ferre visi sunt.

Altercationis aliquid exarsit in Concilio Florentino inter Græcos & Latinos super hoc negotio. Eximiam & exortem Papæ potestatem volebant Latini his exprimi verbis (12): *Juxta determinationem sacræ Scripturæ & dicta Sanctorum*. Volebant Græci, ut ita exprimeretur: *Juxta tenorem Canonum*; aut *Juxta Canones & dicta Sanctorum, sacramque Scripturam, & Acta Synodorum*. Postremo Principatum Sedis Apostolicæ, & potestatis plenitudinem placuit his verbis exprimi (13): *Gubernandi universalem*

X 2

(1) Can. 2. 3. (2) Can. 22. (3) Can. 59. 70. (4) Can. 12.
(5) Can. 1. (6) Can. 8. 34. (7) De Lavaur. (8) Can. 20.
(9) Seff. 22. (10) Seff. 43. (11) Rainal. ann. 1418. n. 35.
(12) Rainal. ann. 1436. n. 4. 6. Ann. 1441. n. 9. &c. (13) Seff. 25.

lem Ecclesiam a Christo plenam potestatem traditam, quemadmodum etiam in Gestis Oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur. Mira prudentia librata sunt hæc verba, quibus duplex potest inesse sensus. Hinc insinuantur Synodi Canonesque testes esse incorruptissimi auctoritatis Pontificiæ comprobandæ; hinc regulæ esse necessariæ, quibus se inflectat. Non testes tantum, sed & leges regulasque volebant esse Græci, & ultra metas sane forsan evagabantur, si dispensandi facultatem circumscriberent. Cardinales ex adverso metuebant, non illi quidem ne Canonicis regulis moderanda esset dispensandi potestas, sed ne eo obtentu funditus everteretur.

XII. Quos sibi Consultores adscivit Paulus III. tum Cardinales, tum alii viri spectabiles; non dubitabant illi quidem de legitima & summa Pontificis in dispensando potestate: sed ne de usu quidem ejus potestatis ambigebant, quin coarctandus esset ad publica Ecclesiæ commoda. *Nec putemus nobis licere dispensare in legibus, nisi urgenti de causa & necessaria. Nulla namque perniciosior consuetudo in quavis Republica induci potest, quam hæc legum inobedientia.*

Concilium vero Coloniense anni 1536. (1) de iis agens, qui cum bona venia Pontificis plura Beneficia incompatibilia retinent, admonet illos Pontificio quidem diplomate adversus humana judicia satis tutos esse, non ita forsan adversus divina. *Qui vero dispensatione Apostolica adversus hæc se tueri velint, hi viderint, ut causam dispensationis obtentæ Deo comprobant.* Hoc est, non humana lance, sed divini trutina judicii ponderatum iri dispensationes omnes, nulla satis justa causa impetratas. Additur in eodem Concilio, qui eruditione singulari sunt, eos si quid peculiaris dispensationis hinc consequatur, id totum ad religionis incrementum converti ab eis debere. *Neque enim sublimes atque admodum litteratas personas suo privilegio nudamus, modo illo recte & secundum Deum utantur.* De ea dispensandi causa aliquid jam non semel perstrinximus, ostendimusque ad Ecclesiæ utilitates eam revocari debere. Eadem est hujus Coloniensis Concilii sententia.

Missas facio complures alias cautiones Conciliorum (2) adversus circumventiones & sinuosos flexus, cuniculosque, quibus obrepitur Pontifici ad aliciendas dispensationes. His cautionibus uti Episcopos voluit omnibus Tridentina Synodus.

XIII. Sed & illud a Tridentinis Patribus inculcatum est effatum palmarium, quod in hac re tota dominatur, uni serviendum esse Ecclesiæ caritati, utilitati, necessitati in dispensationibus moderandis. Hinc dispensationem residentiæ Episcopalis quatuor ad causas illi religavere adprime canonicas (3). *Nam cum Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas aliquos nonnunquam abesse postulent & exigant, &c.* Subditur mox eas causas non residendi exprimi debere in dispensationum chartis, sive a Pontifice, sive a Metropolitano: sive a seniore Provinciæ Episcopo.

Sed nihil accuratius iis fieri potuit, quæ Synodus Tridentina de omnibus universim decrevit dispensationibus. 1. Ut rationibus illæ publicis aliquando pernecessariæ sint; (4) *Sicut publice expedit legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus casibus pro communi utilitate satisfiat.* 2. Ita facilitate & frequentia dispensationum nimia, leges in contemptum, denique & in desuetudinem venire. *Sic frequentius legem solvere, exemploque potius, quam certo personarum rerumque delectu petentibus indulgere, nihil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire.* 3. Religiosissimæ Canonum observantiæ inhærendum esse: *Quapropter sciant universi sacratissimos Canones exacte ab omnibus, & quoad ejus fieri potest, indistincte observandos.* 4. Usque nec eorum vigor remitti possit, nisi justis & necessariis causis, ex quibus plus exuberet commodi: denique gratuitas esse debere; justitiæ & necessitati, non gratiæ & pecuniæ quantæcunque dandas. *Quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscunque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum.* 5. Alioquin subreptitia reputabitur dispensatio. *Aliterque facta dispensatio subreptitia habeatur.*

XIV. In publicum exiit oratio Pii IV. ad

(1) Can. 32. 46.

(2) Conc. Gen. Tom. 14. p. 542. 575. 655. 659. Conc. Trid. Sess. 13. c. 5. Sess. 22. c. 5. Sess. 23. c. 1.

(3) Sess. 23. c. 1.

(4) Sess. 25. c. 18.

ad Cardinales in Consistorio, post terminatum Concilium Tridentinum. Professus est non passurum se unquam, ut ejus Decretis derogaretur; si quam sibi exculperet dispensationem publica vel Ecclesiæ utilitas, vel necessitas, de eo prius in Cardinalium Consistorio consultatum iri (1). *Quæ a sacrosancta Synodo acta statuta sunt, ea lege, etiam Principibus recusantibus, quod tamen futurum non credimus, rata & firma esse volumus, ut illis derogare nullo unquam tempore passuri simus. Quod si vel temporum, ratio, vel causarum locorumque conditio, aut publica utilitas atque evidens suaserit aliquando a Concilio recedi, id sine consilio vestro, venerabiles fratres, facturi nunquam sumus.*

Quod vero subjicitur mox a Pontifice, non necessitate, sed modestiæ & humilitatis instinctu parere se velle Canonibus: quod ea summarum Potestatum laus & gloria sit singularis, legibus etsi non subjiciantur, obtemperare tamen: *Nos primi Decreta Concilii servare, & sanctissima habere semper volumus; quo ceteri exempla nostra secuti, obedientiores posthac sint, & ad omnia paratiores. Idque nos ipsi facimus, memores non tam potestatis, quam modestiæ & mansuetudinis nostræ. Quamvis enim legibus soluti simus, secundum tamen leges vivere volumus. Digna enim vox est majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri:* his insinuatur non solutior inpinior que, sed splendidior angustiorque legibus parendi ratio, nihilo tamen minus aut stricta, aut religiosa. Eandem inierat Gratianus concordiæ viam (2), adversos quodammodo, certe valde diversos conciliandi Canones; quorum alii summos Pontifices subjicere, alii eximere videbantur Canonum obedientiæ. *Sic & summæ Sedis Pontifices, Canonibus, sive a se, sive ab aliis sua auctoritate conditis, reverentiam exhibent; & eis se humiliando, ipsos custodiunt, ut aliis observandos exhibeant. Nonnunquam vero seu jubendo, seu definiendo, seu aliter agendo, se Decretorum dominos & conditores esse ostendunt. In præmissis ergo Capitulis, aliis imponitur necessitas obsequendi, summis vero Pontificibus ostenditur inesse auctoritas observandi: ut a se tradita observando, aliis non contemnenda demonstrarent. Oportet ergo, ut prædiximus, primam Sedem observare ea, quæ decernenda mandavit, non necessitate obsequendi, sed auctoritate impertiendi.*

Non minus accurata strictaque erit Canonum observantia, cum non religabitur nisi ex regulis legibusque modestiæ, humilitatis, caritatis, sollicitudinis Pastoralis, ad ædificationem Ecclesiæ, & ad exempla incitamentaque virtutum Clericis, Fidelibusque omnibus subjicienda. His enim maxime virtutibus illuminatur Episcopatus, & illius potissimum, qui in ipso summo Episcopatus vertice sedet.

XV. Objicitur hactenus constitutæ hic a nobis doctrinæ Concilii Lugdunensis II. Decretum sub Gregorio X. quo præcipitur, si quid dubitationis vel caliginis habeant dispensationes Papæ super pluralitate incompatibilium Beneficiorum (3): *Super hoc ad Sedem Apostolicam recurrendum, cujus est æstimare quem modum sui Beneficii esse velit.* Hinc conjectant esse dispensationes meræ gratiæ & benevolentiæ, non necessitati, non utilitati Ecclesiæ datas. Verum meræ hæ sunt argutiæ, nec id sonant Decreti verba. Eo enim agitur de Decretis omnibus Sedis Apostolicæ, quorum verba nonnihil habeant hæsitationis & ambiguitatis, ita ut de vero eorum sensu merito ambigatur. Atqui obscuritate laborare possunt dispensationes prorsus omnes, etiam maxime necessariæ. Non in solis gratiæ dispensationibus interpretandis adeunda Sedes Apostolica, sed in omnibus prorsus, quibus offusa est caligo & ambiguitas. Porro illæ ipsæ dispensationes, quæ pernecessariæ & justissimæ sunt nihilo tamen minus gratiæ, & beneficia, & privilegia dicuntur.

CAPUT XXIX. *P. 4. l. 2. c. 69.*

De Dispensationibus, Theologorum & Canonistarum doctrina.

I. Doctrina B. Fulberti & Ivonis Carnotensis, non cadere dispensationem in ea quæ Legis æterna sunt, sed de legibus Ecclesiasticis dispensari posse, ubi Ecclesiæ vel Regni necessitates hortantur.

II. Beati Lanfranci & B. Anselmi doctrina.

III.

(1) Goldast. Const. Imp. pag. 1273.

(2) 25. q. 1. c. 19.

(3) In Sexto. De Offic. Ordinar. c. 3.

III. Bernardi doctrina. Dispensationes a Papa expressas nulla justa & necessaria causa, aut obreptitias esse, aut extortas, nec tuto iis quenquam niti posse.

IV. Ex eodem, non dispensatio, sed dissipatio Canonum est, nisi fiat æqua compensatio. Damnantur ab eo munera, quibus dispensationes eliciuntur.

V. Doctrina Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis. Leges mutabiles aliæ, aliæ immutabiles.

VI. Doctrina Goffridi Abbatis Vindocinensis.

VII. Stephani Abbatis S. Genovefæ.

VIII. Doctrina Joannis Salisberiensis.

IX. Doctrina Arnulphi Abbatis Lexoviensis. Necessitas cui donantur dispensationes, æstimari non debet judicia hominum ignavorum & sibi indulgentium.

X. Doctrina Hildeberti Episcopi Cenomanensis. De primis ad connubia dispensationibus.

XI. Doctrina Cardinalis Jacobi Papiensis.

XII. Doctrina sancti Thomæ.

I. AGmen ducet beatus Fulbertus Carnotensis Episcopus, qui pernecessariam æstimavit eam dispensationem, qua Remensis Provinciæ Episcopi eum ordinabant sibi Episcopum, qui neophytus, seu laicus hactenus fuisset. Erant ejus mira virtutum insignia, eruditio eminens, spectatissima innocentia, electio canonica. Subverente uno ex Comprovincialibus Episcopis, ne ea dispensatio summo Pontifici minus probaretur, hunc illi scrupulum exemit Fulbertus: nec enim Papæ displicere dispensationes, quæ ad afflictæ Ecclesiæ restaurationem vel utiles essent, vel necessariæ (1). *Dominus Papa, cujus animadversionem te revereri significasti, non habebit quod tibi merito debeat succensere, si te graviter collapsæ sanctæ Remensi Ecclesiæ aliquam spem resurrectionis audierit providisse.*

Inter Fulberti successores conspicuos Ivo Carnotensis Paschalem II. commonefecit, quam provide & quam necessario toleranda essent fidei sacramenta, quæ tum Reges ab Episcopis exigebant, quamquam ea tunc canonicis Constitutionibus prohiberentur. Cum æterna enim lege non interdicantur, sed iis tantum Ecclesiæ decretis, quæ libertati Ecclesiasticæ patrocinantur: hæc sane tum necesse est relaxari decreta, ubi servari non possunt, nisi ingenti discrimine pacis, unitatis & concordiæ labefactandæ, Ecclesiæque Imperio collidendæ (2), *Plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi Metropolitanus per manum & sacramentum fidelitatem eam Regi faceret, quam prædecessoribus suis Regibus Francorum antea fecerant omnes Remenses Archiepiscopi, & ceteri Regni Francorum quamlibet religiosi & sancti Episcopi. Etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia Ecclesiasticæ paci & fraternæ dilectioni sic expediebat. Cum enim plenitudo legis sit caritas, in hoc legibus obtemperandum esse credimus, in quo caritatis opus impletum esse cognovimus. Intuitu caritatis & pacis, veniale habeat paterna moderatio, quod illicitum facit non æterna lex, sed intentione acquirendæ libertatis Præsidentium sola prohibitio.*

Præstantissimi Canonum Compilatoris, interpretis vindicisque Ivonis duo ea sunt placita luculentissima. 1. Lex legum & regina Caritas est. Ubi ergo ea incidunt tristissima tempora, ut nisi convulnerata caritate, ceteræ leges observari non possint, illa vigere, hæ conticescere debent. 2. In Legis æternæ placita non cadit ulla unquam dispensatio. Ceteræ leges non usque adeo rigidæ & inexorabiles sunt, ut non remittendæ tum sint, cum earum relaxatione commoda alia accumulantur, in quibus & plus momenti sit & necessitatis. Aliqui quoque idem Ivo (3) penficulatius pertractat capita illa legis æternæ, quæ laxari nunquam possint, quod hinc pendeat disciplina morum, sanctitas, innocentia, salus, eaque sejungit ab arbitrariis disciplinæ ritibus. *Ea quæ indifferenter se habent, in quibus non observatis minime salus periclitatur, vel observatis minime juvatur.* Et mox uberius percensens hinc legis æternæ inconvulsa decreta, hinc temporalis disciplinæ leges mutabiles: *Immobiles sunt, quas divina lex sanxit, quæ observata salutem conferunt, non observatæ eandem auferunt. Mobiles vero sunt, quas lex æterna non sanxit, sed posteriorum diligentia ratione utilitatis invenit, non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutius muniendam. In his quibus observatis salus acquiritur, vel in*

(1) Ep. 58.
(3) Epist. 65.

(2) Ep. 206. aliter 190. Baron. ann. 1107. n. 50.

in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio; sed ita sunt omnia mandata, vel interdicta servanda, sicut sunt aeterna lege sancita. In his vero quae propter rigorem disciplinae, vel muniendam salutem, posteriorum sanxit diligentia; si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest praecedere auctoritate Praesidentium diligenter deliberata dispensatio. Ita Ivo philosophatur in Decreti sui Praefatione, ubi illud juvabit adnotasse, haec ab Ivone tum temporis disputata fuisse, cum justis etiam & necessariis dispensationibus vix homines acquiescerent, adeo non illas ambiebant, quae tam procul sunt ab aequitate; quam & a necessitate Ecclesiae. Perspicuum est autem non aliis Ivonem assentiri dispensationibus, quam iliis quae pari alias bonorum cumulo pensantur.

Videtur ille quidem aliquando non abnuere, quin aliquid detur honori & utilitati hominum, dissimulandis criminibus, quae jam sint admissa (1). *Solet Ecclesia Romana dispensatorie multa infirma tolerare, postquam patrata sunt, tam pro locorum necessitate, quam pro personarum utilitate & honestate. Neque aliter cogendus est summus Pontifex contraria sibi scribere, vel facere; ne cogatur dicere illud Apostolicum, Si quod destruxi, iterum aedifico, praevaricatorem me constituo.* Sed vel ex iis ipsis verbis testatum fit, solemne tunc & statum fuisse Romanae Ecclesiae, non dispensare nisi urgente necessitate, *pro locorum necessitatibus*; si qua autem privatorum ratio haberetur, id eo evenisse, quod cum infectum reddi non posset quod factum fuisset, suadebat prudentia dissimulari, quod jam emendari non posset. Data erat ea Epistola ad Galliae Cancellarium, & quidem de proprio ejus negotio. Atqui donari aliquid Cancellario Franciae, ne nomen & fama ejus turparetur & vilesceret, id poterat non ad Regni tantum, sed & ad Ecclesiae utilitatem pertinere.

Ceterum locis compluribus Ivo apertum fecit, quam auctore se non possint Canones, nisi ad publicas Ecclesiae necessitates solvi (2). *Dispensationis modus, qui nulli sapienti displicuit, ad sedandas tantas perturbationes in aliquibus admittendus est, &c. In dispensationibus Ecclesiasticis, ubi non periclitatur fidei veritas & morum honestas, quaedam instituta temperare debemus, ut tantis Ecclesiae ruinis subvenire valeamus.* Et alibi dum patrocinatur dispensationi, quae Paschali II. expugnata fuerat ad Investitutas (3): *Dictante ratione approbamus, si imminente strage populorum, paterna caritate, cum nonnullo vulnere suo, se tantis periculis voluit objicere, ut majoribus morbis posset sincera caritate subvenire.*

II. Ab eodem Paschali II. postulavit B. Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus dispensandi potestatem toto Angliae regno, ubi ad Canonum legumque vocem omnes pene obsurduissent (4). *Saepe necesse aliquid de Apostolicis & Canonicis statutis pro compensationibus relaxare, & maxime in Regno, in quo fere omnia sic corrupta & perversa sunt, ut vix ibi aliquis omnia statuta Ecclesiastica ferre possit. Peto, &c.* Concessit Papa, cum necessitas incumberet: *Cum Ecclesiae, cujus Praepositus es, tanta necessitas expetit.*

Narrat Eadmerus libro primo Historiae suae novae, a B. Lanfranco Cantuariensi in Metropoli praecessore Anselmi, cum esset Romae, renuntiatam esse Pontifici irregularitatem Archiepiscopi Eboracensis, qui filius esset Presbyteri, item & Episcopi Lincolniensis, qui eum Episcopatum adeptus esset, velut mercedem obsequii Regi Willelmo Notho navati, in Anglia sub jugum mittenda. *Facta conventione emit officio quo ei deservierat multis impensis.* Nec siluit Lanfrancus eorum amborum operam tunc Regi pernecessariam in novi Regni rebus constituendis. Tunc duo Praesules resignarunt anulos baculosque suos Pontifici, qui copiam fecit Lanfranco illos suis sedibus restituendi, si necessitatibus Ecclesiae ita expedire aestimaret. Reddidit illis mox Lanfrancus anulos baculosque resignatos. *Tu videris, Pater es patriae illius: ac per hoc industria tua consideret quid expediat. Virgae Pastorales, quas reddiderunt, ecce hic sunt. Accipe illas, atque dispensa prout utilius Christianitati regionis illius agnoscere poteris.*

III. Verba faciens Bernardus de dispensatione, qua Robertus nepos migrarat ab Ordine Cisterciensi ad Cluniacensem, utique molliorem, ad Christum summum Judicem provocavit, qui novi ad examinis incudem hominum judicia revocabit, tam nullis

(1) Ep. 262. (2) Ep. 214. (3) Ep. 236. (4) L. 3. E. 45.

nullis exorabilis precibus quam muneribus quibusvis inaccessus (1). *Quid faciet de injustis judiciis, qui ipsas quoque justitias judicabit? Veniet dies judicii, ubi plus valebunt pura corda, quam astuta verba & conscientia bona, quam marsupia plena: quandoquidem Judex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis. Tuum, Domine Jesu, Tribunal appello.*

Alibi vero apertissime declarat, dispensationibus Romæ impetratis fieri non posse, quin quod malum est, malum sit: & quidquid criminis est, criminosum; jam male eum fecisse, qui faciendi male petierit licentiam; consilium, non licentiam peti debuisse; id genus dispensationes, aut fraudulente subreptas Pontifici fuisse, aut vi expugnatas (2). *Quomodo vel Abbatis jussio, vel Papæ permissio licitum facere voluit, quod purum malum fuit, &c. Quod & vos quoque non immerito timentes, nec satis de propria causa confidentes, remorsas ac remordentes conscientias Apostolica conati estis delinire licentia. O frivolum satis remedium, quod non est aliud, nisi more protoplastorum, cauteriatis conscientiis texere perizomata, videlicet ad velamentum, non ad medicamentum. Apostolicam, inquiunt, licentiam quæsivimus, & impetravimus. Utinam non licentiam quæsissetis, sed consilium; id est, non ut liceret, sed an liceret. Unde tamen quærebatis licentiam? Ut liceret, quod non licebat. Facere itaque volebatis quod non licebat. Sed quod non licebat, malum erat. Mala igitur erat intentio, quæ in malum tendebat.*

Si enim una nos concitat honorum sitis vel opum ad plura ambienda Beneficia, aut ejusmodi quidpiam aliud, non poterit Pontificiæ dispensationis diploma turpissimæ cupiditati speciem honestatis appingere, aut rerum naturam distingere, & præstare, ut liceat, quod per æternam legem nunquam hominibus licebit, avaris esse, aut voluptariis, aut ambitiosis. Unde ibidem Bernardus. *Malum jam corde conceperant, opere tamen ausi non fuerunt implere, nisi cum licentia. Conceperunt dolorem, sed non pepererant iniquitatem, donec iniquo Papa conceptui præbuisset assensum. Quo lucro, quove saltem compendio mali? Nunquid ideo aut malum esse desiit, aut vel minoratum est, quia Papa concessit? Quis vero malum esse neget, assensum præbere malo? Quod tamen summum fecisse Pontificem nequaquam crediderim, nisi aut circumventum mendacio, aut importunitate victam.*

IV. Intutæ Bernardo, & discriminis plenissimæ videbantur illæ dispensationes, quibus non tantumdem commodi compensaretur, quantum inferebatur damni. Dispensari cum Episcopo Catalaunensi flagitavit ab Honorio II. at illico ostendit quantum inde utilitatis emersurum esset in Ecclesiam (3). *Vestræ discretionis est judicare, an merito flagitetur a vobis facienda dispensatio, unde talis potest sperari compensatio.* Dolet & illud alibi vehementer, quod Romæ tam multi impetrent, quod ne petere quidem fas erat; idque impetrent donis & pecuniæ largitione, quibus plus insit decoris quam ipsi juris relaxationi (4). *Hujus rei gratia non pigritantur crebro terrere limina Apostolorum, inventuri & ibi, quod magis dolendum est, qui suæ faveant improbæ voluntati. Quia Romani valde diligunt munera, sequuntur, retributiones. Nude nuda loquor, nec retego verenda, sed inverenda confuto. Utinam privatim & in cameris hæc fierent, &c. Nunc cernente orbe mundi fabulam, soli tacebimus? Caput meum undique conquassatum est, ego sanguine undique ebulliente, putaverim esse tegendum?* Non facile quisquam alius tanta Sedem Apostolicam, Pontificemque ipsum, quanta Bernardus prosecutus est veneratione. Ubi tam fidenter ergo ille in has stomachabatur corruptelas, non alio ex capite ea licentia proficiscebatur, quam ex infucata & Evangelica, & summi Pontificis, & summæ Sedis caritate, atque ex summo quodam amore purioris Disciplinæ. Surripi multa Papæ jam dixit. Nec semel dixit (5): *Scimus id vobis, per mendacium fuisse surreptum.*

Illud quoque profitetur alibi, & præ se fert Bernardus, potestatem quidem dispensandi esse penes Pontificem, sed longe aliud esse dispensare, atque dissipare. Distare autem ea duo, eo uno vel maxime, quod dispensationi comes individua compensatio adhæreicat & adæquetur: alias dissipationem potius dici debere (6): *Quid, inquis, prohibes dispensare? Non, sed dissipare. Non sum tam rudis, ut ignorem positos vos dispensatores, sed in ædificationem, non in destru-*

(1) Epist. 1. (2) Epist. 7. (3) Epist. 13. (4) Epist. 24. (5) Epist. 46. (6) L. 2. de Consid.

deſtructionem. Denique quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur. Ubi neceſſitas urget, excuſabilis diſpenſatio eſt. Ubi utilitas provocat, laudabilis diſpenſatio eſt. Utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum eſt, non plane fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt. Et alibi rurſus (1): *Novit fidelis ſervus & prudens ibi tantum uſurpare diſpenſationem, unde bonam poſſit habere recompenſationem.* Ibidem tres legum ſpecies diſtinguit, priores de quibus diſpenſent homines, poſteriores de quibus Deus, poſtremas de quibus ne Deus quidem. Eodem id recidit, quo Ivonis doctrina ſupra explanata. Primas vocat ſtabiles, alteras immobiles, immutabiles poſtremas.

V. Petrus Venerabilis Cluniacenſis Abbas in claſſes duas eas compegit; immobiles, quarum exemplum ſtatuit in caritate, humilitate, veritate & aliis ejuſdem ordinis virtutibus, quarum vinculis abſolvi nemo mortalium poteſt; & mobiles cujuſmodi ſunt complurimæ conſuetudines Canonicæ & Eccleſiaſticæ, quæ utilitate, vel neceſſitate cogente, ſive univerſalis, ſive particularis alicujus Eccleſiæ, perſæpe laxantur (2). *Inter illa vero quæ moveri diſpenſatione poſſunt, Patrum auctoritatem ſequentes, ea eſſe dicimus, quorum pleraque in Eccleſiaſticis Canonibus invenimus; quæ ſicut pro communi totius, vel propria alicujus Eccleſia utilitate, cum non exiſterent, inventa ſunt; ſic rurſus pro communi totius, aut propria alicujus aut gentis, aut Eccleſiæ ſalute, prævia in omnibus caritate mutata ſunt.*

Cuperem hoc loco intexi poſſe reliquam ſanctiſſimi & incomparabilis Abbatis diſſertationem, ubi luculentiſſime ab eo demonſtratur, diſpenſationes canonicas cum caritate moderante donentur, laudibus afficiendas iiſdem eſſe, quibus & ſtrictiorem Canonum accurationem: quod una & eadem caritatis ſumma lex & Canones dictarit ad Eccleſiæ utilitatem, & eos ad ejuſdem neceſſitatem ſuſpendat. Sed longius ea nos diſputatio abſtraheret. Uno verbo rem conficiam, non potuiſſe a Petro Abbate Cluniacenſi purgari approbarique delinimenta varia Ordinis Cluniacenſis, niſi ejus caritatis contemplatione, quæ has diſpenſationes ſuo ex ſinu effudiſſet.

VI. A Goffrido Abbate Vindocinenſi graviter & intrepide reſtitutum eſt iis, qui nihil non ſummo Pontifici licere jactabant, quaſi nec limitem, nec regulam ullam ejus diſpenſationibus Chriſtus Optimus Maximus præfixiſſet. Contra Goffridus commonſtrat, ſolvendum illi a Chriſto permiſſum eſſe id tantum, quod ſolvendum ſit (3). *Sunt quidam qui Romanæ Eccleſiæ omnia licere putant, & quaſi quadam diſpenſatione, aliter quam divina Scriptura præcipit, eam facere poſſe. Quicunque itaque ſic ſapit, deſipit. Nam Romanæ Eccleſiæ poſt Petrum minime licet, quod Petro non licuit. Petro quæ liganda erant ligandi, & quæ ſolvenda ſolvendi, eſt a Chriſto data poteſtas: non quæ liganda ſolvendi, vel quæ erant ſolvenda ligandi conceſſa facultas.* Ubi has lineas tranſiliit Petrus, tunc graviter illum objurgatum fuiſſe a Paulo, etſi nuper ad Apoſtolatum vocato, eo eventu, ut pari in admiratione fuerit, & Pauli zelus atque audacia, & Petri humilitas docilitaſque in ſummo Apoſtolici faſtigii Principatu. *Petrus autem ſi aliquando aliter egit, Paulus licet in converſatione novitius ei in faciem reſiſtere minime timuit. Petrus vero ſui junioris increpationem libenter ſuſcipiens, quod plus juſto fecerat, diligenter correxit.* Qui potuiſſet enim Chriſtus Miniſtros & Vicarios ſuos legibus ſolutos velle, qui veniſſet ipſe legem non ſolvere, ſed adimplere? *Præterea nulla ratione fieri licet, quod Chriſtus ſuo exemplo dedocuit. Ipſe enim legem ſolvere non venit, ſed adimplere.* Ex quibus illud tandem efficit, poteſtatem a Chriſto Pontificibus commendatam, Chriſti more & ſpiritu explicandam eſſe, omnia admoderantibus legibus ſapientiæ, juſtitiæ & caritatis. *Romana Itaque Eccleſia divinarum Scripturarum legem ſolvere non debet, ſed ſonſervare: & tradita ſibi a Chriſto poteſtate, non ad ſuam voluntatem uti, ſed ſecundum Chriſti traditionem.*

Alibi rurſus idem Goffridus præſtantiſſime, ut temperandæ ſint diſpenſationes, promovendæ ſemper religioni & caritati; non ad acervandos cuiquam theſauros iniquitatis & iræ, ſed ad ſalutis æternæ adminicula ſubminiſtranda (4). *Diſpenſationes aliquando in Eccleſia faciendæ ſunt, non quidem amore pecuniæ, nec quolibet humano favore, ſed pia & miſericordi intentione. Tunc enim a Paſtore Eccleſiæ diſpen-*

(1) De præc. & diſp. (2) L. 1. E. 28. (3) Opuſc. 2. (4) Opuſc. 5.

ſpenſatio pie & miſericorditer fieri creditur, cum aliquid minus perfecte ad tempus fit ab illo, vel fieri permittitur, non voluntate ſua, ſed aliorum neceſſitate, ne in ipſis videlicet fides Chriſtiana periclitetur &c. Si quis vero aliter in Eccleſia diſpenſationes facit, rationi ſimul & veritati contradicit; nec ſolum lucernam ardentem non habet, verum etiam aliorum ardentes extinguit. Et ideo non recte dicitur Chriſti Vicarius, ſed dux eſt cæcorum ipſe cæcus.

VIII. Stephanus ſanctæ Genofæ Abbas, Epiſcopatu poſtea Tornacenſi auctus, cum a Lucio Papa claudicantium natalium veniam fieri percuperet Cancellario Franciæ, quem ea de cauſa ſuis Præbendis & dignitatibus arcebant quædam Capitula: confitebatur ille quidem ſumma diſpenſandi poteſtate munitum eſſe Pontificem (1): *Eorum, Pater, legibus Romana Eccleſia non ſubditur, potens ſi voluerit, vel eis derogare in partem, vel eas penitus abrogare.* Sed mox eas rationes ſtimulosque Pontifici ſubjiciebat, quibus totum pietati & religioni, nihil admodum ſavori & gratiæ tribueretur. Cancellarii enim virtutibus & impenſa Eccleſiæ opera ac benevolentia poterat juſtiſſima utique elici diſpenſatio. *Solvatur in eo, ſi placet, Apoſtolica manu vinculum quod excluſa virtute nativitatem includit, ut in paucis Eccleſiis, quæ obſervant, privilegium mereatur accipere, per quem in Palatio Regis multæ Eccleſiæ privilegia conſequuntur.*

VIII. Joannes Saliſberienſis Carnotenſis quidem Eccleſiæ poſtea infulis decoratus, ſed tum fidus comes & commilito B. Thomæ Martyris Archiepiſcopi Cantuarienſis, de Pontifice apud Pontificem ipſum Alexandrum III. expoſtulans, ob ſive diſpenſationem, ſive privilegium, quo Rex Angliæ juriſdictioni & fulminibus ſubducebatur Thomæ Archiepiſcopi: ingenue declarat, quantacunque meritiſſimo habeatur in diſpenſando ejus poteſtas, non potuiſſe tamen ab eo eam proficiſci diſpenſationem, quæ Scripturis infeſta eſſet, & Eccleſiæ rationibus (2). *Fateor verum eſſe, omnia Romano licere Pontifici: ſed ea duntaxat, quæ de jure divino Eccleſiaſtica conceſſa ſunt poteſtati. Liceat ei jura nova condere, vetera abrogare, dum tamen illa quæ a Dei verbo in Evangelio, vel lege perpetuam cauſam habent, mutare non poſſit, &c. Mala facienda non ſunt, ut proveniant bona, nec ſalubris eſſe poterit diſpenſatio, per quam ſacrilegorum perpetuatur audacia.*

IX. Arnulphus Epiſcopus Lexovienſis Cardinalibus approbare ſatagens inducias neceſſaria diſpenſatione Angliæ Regi conceſſas, dum animum adduceret ad obſequium ſuum novo Pontifici Alexandro III. potius devovendum, his verbis deſcribit, quam juſta, & quam neceſſaria fuiſſet ea diſpenſatio (3). *Quod ſi quid de indulgentia conſtat eſſe delictum, nihil tamen criminis interceſſit; vulnuſque modicum totius operis ſanitas aſſervata compenſat. Hic certe zelus eorum, hæc fuit diſpenſationis intentio, quam non ultronea voluntas obtulit, ſed importunitas neceſſitatis extorſit.*

At cum idem ipſe iniquo ferret animo, quod ex diplomate Alexandri III. quidam moliebantur, Eccleſia Sagienſi Canonicos exturbare Regulares, atque ſæculares intrudere: Epiſcopali & intrepida prorſus conſtantia exaratis ad eum litteris conteſtatus eſt, non poſſe ab eo convelli ſtatuta Anteceſſorum ſuorum, niſi ut, vel ſi quid inerat vitii, id expungeret; vel ſi quid aberat perfectionis, id adjiceret (4). *Quod autem dicitur prædeceſſorem ſucceſſori ſuo legem dare non poſſe, vel præciſe falſum eſt, vel omnia poſſunt impune ſanctorum Patrum inſtituta convelli. Nos tamen errores prædeceſſorum a ſucceſſoribus poſſe corrigi non negamus, & ipſorum etiam in melius poſſe bona mutari, ubi major ſcilicet mutationem ſuadet utilitas, nullumque ſentit Religio detrimentum.* Addit & tolerari debere mala immedicabilia, quando jam infecta reddi non poſſunt, quamvis non ante fas fuiſſet aſſentiri: diſpenſari poſſe, ubi compenſatio ſuppetit: at nullo licentia in malum cuiquam abutendum eſſe. *Plane ſunt quædam, quibus ut fiant, conſenſum adhibere non licet: quæ tamen ſi facta ſunt, diſſimulare neceſſe eſt, quia non poſſunt habere remedium: vel ſi quid recompenſationis habeant, diſcreta moderatione diſpenſare. Culpam tamen indulgentia prævenire non debet, ne ſecuritas alat audaciam, & ad delinquendum fiducia remiſſionis invitet.*

Sed rurſus idem elegantiſſime omnino ſubjicit, poſſe relaxari leges, ubi urget neceſſitas: ſed ecqua debeat illa eſſe neceſſitas, audiendos non eſſe ignavos & carnales rerum eſtimatores, qui gravem commi-

(1) Epiſt. 99. (2) Epiſt. 191, 223. 230. (3) Epiſt. 23. (4) Epiſt. 42.

niscuntur necessitatem, ubi ne umbra quidem ejus imminet: quibus æterna nullo, temporalia summo pretio sunt; qui denique umbratilis necessitatis specie vigorem Legum, Canonumque sanctimoniam labefactant. *Tunc in potestate judicis est meliore sententiam, & mitius judicare quam leges, cum rerum & personarum merita postulant, instantia necessitatis extorquet. In æstimanda tamen necessitate non convenit pusillanimes inveniri; ne virtuti subduxisse materiam, vel de divina videamur gratia desperare. Scio quosdam dispensationum prodigos tanta benigitatis existere, ut nihil reservent legibus, affectibus omnia largiantur; nec offensam rationis attendunt, dum hominum sibi præcavisse videantur offensam.* Malunt complusculi in Legum & Canonum, quam in hominum offensionem incurrere; hinc sibi necessitates fingunt mendaces; hinc terrenæ quam cœlesti prudentiæ impensius obsequuntur; nec aliter ad minima quæque expavescunt, quam si nulla divini præsidii spe recrearentur.

X. Non eo timidorum numero erat Hildebertus Cenomanensis Episcopus, qui dispensare de cognationis vinculo constantissime recusavit (1), quanquam ceteri jam Episcopi consensissent; quamvis causa verteretur eorum, qui opibus & nobilitate florebant; quamvis denique eo conjugio viderentur dissensiones & bella consopiri posse. Raræ tunc temporis in conjugiis dispensationes. Hinc vetabat Hildebertus futuræ licentiæ aditum latius pandi. Prima id genus dispensatio a Paschali II. existimatur concessa fuisse Philippo I. Franciæ Regi, qui Bertradam duxerat, nec ab ea divelli potuerat, etsi anathematum & interdictorum procella veluti quædam in eum se effudisset, & in ejus Regnum. Denique Pontifex pollicitus est se dispensaturum, dum se interim Rex a Bertrada sejungeret; in se quoque recepit Rex ab ea se recessurum, dum dispensatio annueretur. Hæc edocuit nos Ivo in Epistola ad eundem Pontificem data (2). *Convenimus Balgenciacum ad faciendam absolutionem Regis, secundum tenorem litterarum, quas super hac remiserat moderatio vestra. Convenit etiam Rex & Lateralis sua, & secundum præceptum vestrum sacrosanctis Evangeliis tactis, parati fuerunt abjurgare absolutæ omnen carnalis copulæ consuetudinem, insuper & mutuam collocutionem, nisi sub testimonio personarum minime suspectarum, usque ad vestram dispensationem.* Facile principem tenebat locum Ivo inter hujus dispensationis Patronos, cui non omnes utique Galliarum Episcopi astipulabantur, ut ex hac ipsa liquet ejus Epistola. Hinc facile intelliges, cur eam Pontifex dispensationem largitus sit, non Episcopi Gallicani. Fatetur ingenue Fagnanus ipse (3) petitis aliquando a Papa dispensationes, quæ ab Episcopis dari potuissent.

Postquam autem Paschalis Papa januam aperuit dispensandi id gradibus cognationis, mirum postea in modum id genus dispensationes increbuere. Unum hic addam, quod sileri nefas propemodum sit. Ubi Innocentius III. Otthoni Imperatori mandavit uxorem ducere filiam Philippi, qui ejus erat in Imperio ambiendo æmulus, ad viam paci & concordiæ muniendam (4): *Auctoritate Dei & beati Petri, per Apostolicam obedientiam in remissionem peccatorum suorum præcepit matrimonium contrahere cum filia Philippi*: Non poterat nisi ex dispensatione id connubium contrahi, quam & Pontifex ipse concessit; at Abbas Morimundi nomine Abbatum omnium Cluniacensium & Cistercienfium, ejus dispensationis culpam ac pœnitentiam omnem contulit in utrumque hunc Ordinem religiosum (5). *Delictum hoc connubio contra consuetudinem Ecclesiæ quamvis dispensatorie committendum, Monastico Ordini auctoritate Apostolica imposuit.* Otthonem vero ipsum compulit, ut utrique huic Ordini Regiam impenderet tuitionem, & in Palestinam ad bellum sacrum ipsemet proficisceretur.

XI. Nec ab his recessit Jacobus Cardinalis Papiensis, cum ad Cardinalem Mantuanum scriberet. Principum precibus debere Pontificem aures accommodare: sed eorum quæ leges & conscientiam vulnerent, annuere nihil: virium & momenti plurimum esse in eorum minis, ira, potestate, sed in lege Dei & Veritatis longe plura esse momenta; peti quandoque ab eis quod ne sperent quidem, immo quod nec velint concedi; teste Carolo VII. Franciæ Rege, cui doluit, quod suis precibus quidem, sed præter spem suam donatus esset juvenis Ec-

(1) Epist. 34. (2) Epist. 144. (3) Fagnan. in L. 1. Decret. part. 2. p. 166. 167. & l. 4. p. 25.
(4) Mariana. L. 10. c. 8. (5) Ottho de sancto Blasio c. 51.

clesia Metropolitana. Ita compendio est, nihil mero favori, omnia justitiæ & conscientiæ dari (1): *In decernendo fortem animum habeat Pontifex, non attendens quid terrenæ Potestates petant, sed quid sua officia postulent. Exigunt nonnunquam indigna, quærentes non quæ Jesu-Christi sunt, sed quæ sua. Minantur quoque eum postulant, & cum non impetrant, irascuntur. His honor ut magis habendus est, non ut justiis præstandus est assensus. Accidit quoque sæpe, ut illa maxime rogent, quæ minimum cupiunt. Francorum Rex Carolus cum contenderet ab Eugenio IV. juvenem ante annos legitimos Metropoli Ecclesiæ præfici, idque assecutus factum damnaret; dicente quodam, intercessisti, o Rex; Intercessi, inquit, rogatus, sed non credidi concessum iri: se videlicet postulationis extortæ. Eugenium nimiæ facilitatis damnavit. Quærendum ergo semper quod rectum, & conscientia gratiæ præferenda.* De Sixto IV. & Rege Arragonum (2), quæ supra jam diximus, huc quoque spectant.

XII. Sua permagni interesse non dubitabat sanctus Thomas, ut in leges Ecclesiæ amplissima Pontifex uti posset potestate, in eo maxime Tractatu, quem in Privilegiorum sui Ordinis defensionem lucubravit. Confitetur tamen sanctissimus Doctor, non eam dominationis esse potestatem, sed dispensationis: & utcunque deroget Papa Canonibus, ad utilitatem Ecclesiæ illis tum derogari, utque eo ipso aliunde Canonibus ipsis obsecundet, quorum conditores providære animo non potuere circumstantias singulares & eventus futuros omnes, ut necesse fuerit eam curam & dispensationem summo permitti Pontifici (3). *Illa quæ sancti Patres determinaverunt esse de jure positivo, sunt relicta sub dispositione Papæ, ut possit ea mutare vel dispensare, secundum opportunitates temporum vel negotiorum. Nec tamen Papa quando aliquid aliter facit, quam a sanctis Patribus statutum sit, contra eorum statuta facit, quia servatur intentio statuentium, etiamsi non serventur verba statutorum, quæ non possunt in omnibus casibus & in omnibus temporibus observari servata intentione statuentium, quæ est utilitas Ecclesiæ, sicut & in omni jure positivo accidit, &c.* Et alio loco (4): *Secundum illud Apostoli, Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos; quia omnis dispensatio petita a Prælato, debet fieri ad honorem Christi, in cujus persona dispensat; vel ad utilitatem Ecclesiæ, quæ est ejus corpus.*

Thomas Cantipratensis, cum de pluralitate Beneficiorum disputasset, tum subjicit, frustra eos esse, qui sibi dispensationum obtentu blandiantur (5). *Quis ergo sapiens erit, qui fallat se, & sibi super dispensatione aliqua blandiatur?* Alibi vero hanc ille legem præscribit dispensationibus quibuscunque: *Nulli ergo Prælatorum in dispensatione etiam dispensabilium causarum sit pro ratione voluntas, sed cum summo moderamine dispensationes fiant, quas Ecclesiastica necessitas quandoque deposcit. Decipi se de facili dispensator non permittat, nec se decipiat dispensationem extorquens: quia æqualis periculi fere est, vel decipere velle, vel decipi.* Paulo ante hic idem narraverat, quid responsum fuerit ab Episcopo Cameracensi ad Prælatum ingentis famæ & nominis, qui percontatus eum fuerat, An crederet posse summum Pontificem simoniace aliquid agere, & ita peccare. Magno prorsus animo respondit Cameracensis, & quidem in civitate ipsa Lugdunensi, ubi tunc Romana Curia versabatur: Non credere tantum se, sed & scire, posse Pontificem criminosa constringi simonia, sordidius etiam quam ipse posset; idque a se, si ex re esset, probari posse invictissimis utriusque Testamenti testimoniis. Tempero ne plures e schola suffragatores excitem, Gandavensem, Alensem, Gersonium, aliosque (6).

De Residentia.

CAPUT XXX. *P. 1. l. 2. c. 31.*

De necessaria Episcoporum Residentia per priora quinque sæcula.

I. *De residentiæ lege, ut indubitatissima, agunt Concilia omnia. Nicænus Canon.*

II.

(1) Ep. 280. (2) Ibidem. Ep. 512. (3) Contra impugn. Relig. c. 4.
(4) 2. 2. q. 88. art. 12. (5) Cantiprat. L. 1. c. 19. n. 9. & l. 2. c. 3. n. 6.
(6) Grand. quodlib. 8. q. 19. & quodlib. 2. q. 17. 20. Alen. p. 14. pag. 825. Gerson. t. 2. p. 173. 179. 370. Fagnan. locis innumer.

II. Canon Sardicensis.

III. Maxime de profectionibus Episcoporum ad Aulam.

IV. Non potest Episcopus ultra tres hebdomadas Ecclesia sua abesse.

V. In Cathedrali Ecclesia residendum est Episcopis.

VI. VII. VIII. IX. Doctrina Cypriani, Ambrosii, Augustini & Athanasii.

X. XI. Athanasius ex Scripturis residendi necessitatem astruit, & ex Edictis Imperatorum.

XII. Doctrina Synesii.

XIII. Diebus maxime festis solemnioribus necessaria residentia.

I. DE lege & necessitate residendi egere Concilia, non ut eam sancirent, sed ut longe sanctissimam antiquissimam & indubitatissimam inculcarent. Eccui enim unquam nisi valde excordi in mentem venit dubitare, & quærere, an Pastor pascendo gregi adesse & insistere debeat? Editus est a Nicæna Synodo Canon (1), quo monentur jubenturque Presbyteri, Diaconi, & alii inferiores, in Ecclesiis quisque suis residere: de Episcopis verbum fit nullum, quod cum ipsis potissimum solis suas Christus oves crediderit, residentiæ lex illa eadem divina auctoritate constituta est, qua & Episcopatus ipse divinitos institutus.

II. Multa decrevit Sardicensis Synodus de necessaria Episcoporum residentia: non ut ipsam sanciret, ne actum ageret: sed ut vanas excluderet causationes, & justas edoceret absentiæ causas. Fatetur enim hæc Synodus posse Episcopos ad Aulam pergere, si eo evocet Imperator, aut si necessitas tuendi pauperes, miserabiles quosque, viduas & orphanos ire compellat (2). *Ne Episcopi ad Comitatum accedant, nisi forte hi, qui religiosi Imperatoris litteris vel invitati, vel evocati fuerint.* Prior hæc est justa non residendi causa. Altera ita habet ibidem: *Ut fieri solet, aut oportet, ut pauperibus, aut viduis; aut pupillis subveniatur.* Adde & exules, calamitosos quoslibet, oppressos, reos extremo jam addictos aut addicendos supplicio. Ipsa enim calamitas parenti Patronoque omnium publico conciliat commendatque misellos omnes: *Sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio, vel insulis damnantur, aut certe quamcunque sententiam excipiunt; subveniendum est his, & sine dubitatione petenda indulgentia.* De hac Episcopali ad subveniendum miseris sollicitudine, suo infra loco sermo instituetur.

III. Qui ibidem sequuntur Canones, (3) iis videtur superiori modus aliquis & finis præscribi: ut ne Episcopi ipsa sua sponte ad Aulam proficiscantur, nisi Princeps jubeat; alias Diaconos eo ablegent, qui humanitatis & levamenti aliquid pauperibus & ærumnosis obtineant. Quin & Diaconus ipse dum eo pergit, Metropolitani licentiam & litteras deposcet, ipsiusque Pontificis Romani assensum, si Roma iter habeat. Provide sane & necessariæ fuere hæ cautiones, assensus Metropolitani & Papæ, ut Episcoporum ambitus cohiberetur: *Ipse prius examinent, si honestæ & justæ sunt causæ.* Minus invidiosa erat Diaconi delegatio, præterquam quod sumptibus & tempori parcebatur. *Persona Ministri invidiosa non est: & quæ imperaverit, celerius poterit referre.* Nec his se finibus continuit providentia hujus Concilii. Jussit enim (4) ut & Episcopi per quorum civitates ad Aulam pergeret quisquam Episcopus, causas quibus concitaretur expenderent: viam panderent, si jussio Principis urgeret: si privatis autem tantum affectibus eum agi comperissent, cogerent revocare gradum, iter actutum remetiri, aut sua illum arcerent communione & subscriptione ea, quæ formatis litteris ex more adjiciebatur: si denique sola pauperum sublevandorum causa, itineri se commisisset Episcopus, illum redire in Ecclesiam suam hortarentur, & Diacono rem totam delegare.

IV. Hactenus Sardicenses Canones de adeunda, vel fugienda Episcopis Principum Regia. At rursus ibidem præcipitur, ne quis Episcopus in aliena vel Provincia, vel civitate, quam sua, moras trahere possit; denique ne Ecclesia sua abesse possit ultra tres hebdomadas, nisi inexorabili necessitate constringatur. Si enim Eliberitano Canone communione interdicuntur Laici, qui sacris Mysteriis absuerint tribus Dominicis diebus continuatis: eadem cum ovibus suis residentiæ lege vinciendus est Pastor (5). *Memini superiori Concilio fratres nostros con-*

(1) Can. 16.
(2) Can. 8.
(3) Can. 9. 10.
(4) Can. 11. 12.
(5) Can. 14.

constituisse, ut si quis laicus in ea qua commoratur civitate, tres Dominicos dies, id est, per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privaretur. Si ergo hæc circa Laicos constituta sunt, multo magis Episcopum nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas, quæ detineat, ut amplius a suprascripto tempore absens sit ab Ecclesia sua. (1) Ne fas est quidem Episcopo, ruri, ædibus in quibusdam elegantioribus suis, vel cum proximis habitare, iisque posthabere Ecclesiam Cathedralem suam. Itaque nec ultra tres hebdomadas his illecebris abductus abesse poterit.

Eodem fere tempore vetuit Antiochena Synodus, ne ad Imperatorum Aulam se conferrent Episcopi (2), nisi cum licentia & litteris tum Metropolitani, tum reliquorum Provinciæ Episcoporum. Ex Carthaginensi denique Concilio Decretum non absimile profert Ferrandus (3): *Ut Episcopi sine formatis Primatis non navigent.*

V. In Concilio autem Cartaginensi V. statutum est ut Episcopi non in Diœcesi tantum, sed & in Ecclesia sua Cathedrali sedem desigerent, quam uti sponsam colere & amplexari debent; non ei per summum dedecus quamvis aliam anteponere Ecclesiam, aut domum ad delicias suburbanam (4). *Placuit ut nemini sit facultas relicta principali Cathedra, ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria, diutius quam oportet, constitutum, curam vel frequentiam propriæ Cathedræ negligere.*

VI. Irascebatur olim Cyprianus Episcopis, qui negotiis se ita implicabant sæcularibus, ut sacris functionibus suis interim se subducere cogerentur & ab Ecclesia & plebe sua abesse, quo inexplebiles cupiditates opibus iis satiarent, quibus qui ditantur, eo pauperiores semper fiunt, quo cupidiores (5). *Episcopi plurimi, quos & ornamento esse oportet ceteris, & exemplo, divina procuratione contempta, procuratores rerum sæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas Provincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupati.* Quam affigi & adglutinari debeant Episcopi suo gregi, ex his rursus verbis, adeoque & exemplo Cypriani patet (6). *Quoniam sic rebus urgentibus detinemur, ut longi istinc excurrere, & diu a plebe, cui de divina indulgentia præsumus, abesse non detur facultas, has interim pro me ad vos vicarias litteras misi.* Sponsis suis, Ecclesiis suis sacro ordinationis suæ nodo devincti Episcopi, nec jam sui pro arbitrio suo compotes, sicubi necesse erat ipsos adesse, aderant per Epistolas, per Clericos, per Vicarios Diaconos quos missitabant.

VIII. Erat & Ambrosio persuasissimum, teneri, se divina quadam & invariabili lege assidere gregi suo, cum ad Imperatorem Theodosium scriberet, horrore Eugenii Tyranni Mediolano se tantisper secessisse, at mox propere eo se rediisse, ubi ea procella detumuit (7). *Festinavi reverti, posteaquam illum, quem jure declinandum putaveram, Mediolano abiisse cognoveram. Non enim ego Mediolanensium Ecclesiam dereliqueram, Domini mihi judicio commissam; sed ejus vitabam præsentiam, qui se sacrilegio miscuisset.*

Alibi vero inter sermones Ambrosii nominæ evulgatos, elegantissimus ille est ubi percensetur, quibus immergatur Ecclesia damnis per Episcopi absentiam. Abesse & subducere se Ecclesia assuescit populus exemplo Episcopi, tota lentescit & infringitur pietas & religio, ut quam soli Episcopi præsentia animaret (8). *Comperi, fratres, quod per absentiam meam rari quique ad Ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecum pariter veneritis; & quasi cum necessitatibus ego protrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo a domo Dei absentes sumus, sed hoc interest, quod me absentem necessitas facit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab Ecclesiæ desum, Christus ab Ecclesia sua, qui est ubique, non deest? Venis, frater, ad Ecclesiam, non invenis ibi Episcopum; sed si fideliter venis, invenies ibi Episcoporum Episcopum Salvatorem.* Nec Laici tantum, sed & Clerici Episcoporum absentia intepescunt: *Clericos magis video vobis negligentes*; ut quos proprius præsentis Episcopi caritas succenderet.

VIII. Quanquam inexorabili tantum necessitate abstraheretur Augustinus suæ ab Ecclesiæ gremio, non dissimulat ipse tamen, quantum ex absentia sua remiserit pietas

(1) Can. 15. (2) Can. 11. (3) Ferran in Breviar. Can. 46.
(4) Can. 5. (5) De lapsis. (6) L. 4. Ep. 6.
(7) Epist. 86. (8) Serm. 82.

pietas Cleri, quem ea de causa per Epistolas acuere & inflammare nitebatur, ad pauperes largius sublevandos (1). *Illud noverit dilectio vestra, nunquam me absentem fuisse licentiosa libertate, sed necessaria servitute; quæ sæpe sanctos fratres & collegas meos etiam labores marinos & transmarinos compulit sustinere; a quibus me semper non indevotio mentis, sed minus idonea valetudo corporis excusavit*. Aurea & illustris, sed operosissima servitutis Episcopatum consectatur. Si resipet Episcopus; hoc nimirum vinculo constrictus est. Si quo secedit, eam illi legem imponit servitus & sollicitudo ea, qua Ecclesiæ suæ adhæresscit. Ita testatum faciebat Augustinus a sua se nunquam vel tantillum Ecclesia recedere, nisi ex necessario officio, non tam dignitatis, quam servitutis Episcopalis: *Necessaria servitute*.

Hippone Tagastam pergere cum maxime cuperet, ut viros splendore sæculari & potestate conspicuos, sibique antiqua necessitudine conjunctissimos viseret, maluit illis præsentes plebis suæ ærumnas excusare, per quas sibi non liceret eo excurrere (2). *Populus Hipponensis, cui me Dominus servum dedit, cum ex magna & pene omni ex parte ita infirmus sit, &c. Eum modo cum regressus sum, periculosissime scandalizatum comperi de mea absentia, &c.*

IX. Permissus, quasi id ipse expetiisset, an potius præter voluntatem suam Athanasius ab Imperatore Constantio jussus ad Aulam accedere, illum admonuit, ab adversariis suis illas suo nomine conscriptas fuisse Epistolas; nefas sibi esse ab Ecclesia sua evagari, Episcopos nec frequentare Regiam debere, nec precibus suis Imperatores obtundere: denique non eos esse Imperatores, ut quæ Episcopi collocant beneficia, ea velint gravioribus illis redimi damnis, in quæ greges per eorum absentiam incurrunt (3). *Nihil hujusmodi scripsi, immo nec fas est Ecclesiam relinquere, aut tuæ pietati molestum esse, maxime cum etiam absentibus nobis in Ecclesiastici postulationibus annuas*.

X. Ibidem mox declarat invictissimus Ecclesiæ defensor, quibus rationibus deterritus sit, ne ab Ecclesia ante sua discederet, quam persecutorum insania inde abstraheretur. Quippe vociferantur sacri codices, si divellantur ab ovibus suis Pastores, perfidiose eos in summum Pastorem agere, & præstare cogi gregis interim sui detrimenta, quem lupis lacerandum fuga sua objecerint (4). *Ecclesia non deserenda ab Episcopo. Nosti ex lectione Scripturarum, quanti sceleris sit Episcopum Ecclesiam suam deserere, & negligere gregem Dei. Pastorum enim absentia lupis invadendi gregis occasionem præstat. Si fugissem, quam excusationem apud veros Episcopos, vel potius apud eum, qui mihi hunc gregem credidit, habuissem?* Subjicit Imperatorum se jussu Ecclesiæ Alexandrinæ clavum capessivisse, nec posse injussu jam eorum ab illo discedere. *Quomodo non tua pietas merito his me verbis objurgasset? Cur tu cum diplomatibus egrederis, populosque destituis?*

XI. Exturbavit tandem Ecclesia sua Athanasium furor Arianorum: sed narrat ipsemet, ut quinque amplius millia armatorum in Ecclesiam irruperint ad eum comprehendum, discedere ipsum noluisse, quin prius omnis abcessisset plebs, ut unus totum ipse discrimen in se converteret, & postquam gregis totius saluti prospexisset, tum ipse quoque sibi consuleret (5). *Ego cum in tanta tribulatione populos deserere absurdum putarem, & rectius esse, ut pro aliis pericula susciperem, manebam sedens in Cathedra mea, &c. Nisi omnibus ad unum digressis me recessurum pernegabam; melius enim esse, ut ipse in periculum venirem, quam si quispiam illorum damnum acciperet.*

XII. Sciscitatus est Synesius (6) Theophilum Archiepiscopum Alexandrinum de causa Episcopi cujusdam Bithyniæ, quem populi seditio Ecclesia sua exegerat, sed qui Cyrenes, ubi exulabat, & cujus Episcopus erat ipsemet Synesius, ita domicilio oblectabatur, ut ejus otii magis quam exilii suavitatem Ecclesiæ suæ trono anteponeret, quo & pace jam & officio suo revocabatur. Facile suspiciamur in ea Synesium fuisse sententia, non amplius sibi sinendum illum Episcopum sua in civitate feriari, & moras nectere, sed pia & religiosa inclementia abigendum in Ecclesiam suam. Eadem enim ipsa Epistola plures alios attingit partim Episcopos, partim Clericos errones, qui ne probabili quidem ulla causa ab Ecclesiis suis profugi, civitates alias

alias-

(1) Ep. 138.
(2) Ep. 127.
(3) Apolog. ad Const. Imp.
(4) Ibidem.
(5) Apolog. de fuga sua.
(6) Epist. 67.

aliasque obambulabant, iisque immorabantur, ubi & honores, & opes, copiosius demerebant. Censet eos Synesius in Ecclesias suas retrudendos, in quas non illubentes se recipient, si ceterarum Ecclesiarum omnium non honoribus tantum, & sportulis, & aditu interdicantur, Theophilum percontatur, qui privatim se cum illis agere debeat. Spectabat id forsan ad eam quam vocabant communionem peregrinam, ubi suppeditabatur Clericis extraneis necessaria corporis sustentatio, communio Ecclesiastica negabatur. *Vagantur apud nos vacantini. Illi certam nullam sedem habere volunt, qui quam habebant antea, reliquerunt, non calamitate expulsi, sed sponte locum mutantes. Honoribus porro fruuntur, eo vagantes, ubi majus compendium est. Mihi vero, reverende Pater, ita videtur, oportere iis qui suas Ecclesias deseruerint, omni Ecclesia interdici, & priusquam illuc redeuntes se receperint, neminem eos ad Altare admittere, neque ad primas sedes invitare, sed vulgares illos in plebeis subselliis relinquere, cum in Ecclesiam irruperint. Cito enim referent se, ubi de honore periclitati fuerint; quem capere ubivis malunt, quam ibi, ubi convenit: mallent autem illic saltem, quam nusquam omnino percipere.*

XIII. Quanquam autem studerent præstantissimi quique Episcopi Ecclesiis suis abesse nunquam, nisi ubi vel suæ, vel universæ Ecclesiæ utilitas, & caritas alio avocaret: erat tamen id potissimum curæ, ut celebriores festos dies suis in Ecclesiis agerent, maxime autem solemnitatem Paschalem. Id docet nos Chrysostomus, qui hinc arripuit ansam commendandæ populo Antiocheno caritatis & vigilantiæ Archiepiscopi Flaviani, qui ut ab Ecclesia & Civitate sua impendens exitium propulsaret, non dubitasset Paschatis diem peregre agere. Quanquam veneranda canitie & precibus Flaviani delinitus Imperator illum remiserit quampropere, Paschæ diem cum ovibus suis ut rite perageret (1). *Elegit solemnitatem in aliena terra, & procul a suis, propter civitatis salutem celebrare. Deus autem ante Pascha ipsum nobis reddidit, ut communem nobiscum solemnitatem ageret, &c.* Dicemus infra de sancto Epiphanio Episcopo Ticinensi iter maturante, ut Pascha in Ecclesia sua ageret.

CAPUT XXXI. *P. 2. l. 2. c. 46.*

De Residentia Episcoporum, & aliorum Beneficiariorum, sæculo VI. VII. & VIII.

I. Ex officio suo residere tenetur Episcopus, qui non aliter officio ullo fungi potest.
II. Quam instet Gregorius ut resideant Episcopi.
III. Voluit Justinianus, ut indigenæ essent Beneficiarii, quo facilius residerent.
IV. Vetuit, ne Episcopi plusquam anno abessent Ecclesiis.
V. VI. Pœnæ, & cautiones, ut residentiæ leges serventur.
VII. Concilium Trullanum in Beneficiarios invehitur, qui tribus continuis Dominicis absunt Ecclesia.
VIII. IX. X. Quam strenue incubuerit Gregorius Magnus, ut legibus & Canonibus obtemperaretur de residentia Episcoporum & Parochorum.
XI. Injussu Metropolitani abesse non poterant Episcopi.
XII. Episcopi Gallicani eam licentiam petebant ab Arelatensi Archiepiscopo.
XIII. XIV. Ut ea potestate exciderint Metropolitani Galliarum.
XV. XVI. Laici nobiliores, & Clerici liberi solemniores dies festos cum Episcopo suo transigebant.
XVII. Debent Episcopi residere in Ecclesia sua Cathedrali.
XVIII. Primatum Africæ abusus.

I. AD Episcopales functiones venissemus, nisi ante de residentia pertractandum fuisset, ad quam ita ex officio astringuntur Episcopi, ut ne officio quidem alio fungi possint ullo, nisi resideant.

II. Illud jam alibi observavimus, quo facilius Episcopi suis in Ecclesiis residerent, id usu receptissimum fuisse, ut ipsius ex Ecclesiæ gremio eligerentur, & ex indigenis. Non patiebatur Gregorius Magnus, ut Episcopi Visitatores Vacantium Ecclesiarum, ubi electionibus præsidebant, aliarum Ecclesiarum Clericos eligi finerent, nisi in proprio Clero nullus esset ei sarcinæ subeundæ par; quod non facile suaderi posset (1). Com-

(1) Hom. 20. ad popul. Antioc.

(1) L. 2. Ep. 19. 38. L. 4. E. 48. L. 6. e. 16.

Commonemus ut nullum de altera eligi permittas Ecclesia, nisi forte inter Clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus, quod evenire non credimus, potuerit inveniri.

III. Id ipsum sanxerat Justinianus in omnes agrestium Ecclesiarum Clericos (1): *In Ecclesiis quæ in possessionibus, ut fieri adsolet, diversorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, Clerici non ex alia possessione vel vico, sed ex eo, ubi Ecclesiam esse constiterit, ordinentur.* Nec me fugit, quanta alias commoda ex eo usu derivarentur, quo Clerici ex indigenis, Episcopi ex Clero civitatis deligebantur; sed nemo negaverit, hanc residendi facilitatem non postremo in iis loco esse debere.

IV. Edita est ab eodem Justiniano Novella Constitutio, qua vetantur Episcopi suis Ecclesiis plusquam uno anno abesse, nisi eos diutius moraretur jussio quæpiam Imperatoria; commonentur autem Patriarchæ, ut in Metropolitanos, Metropolitani in Episcopos summa cura & diligentia pervigilent, ne ultra id tempus absint, quod ne ipsum quidem eis, nisi singulari quadam indulgentia conceditur; utque in eo juris rigorem distringant, abdicentque sacro munere eos, qui canonice moniti, suis se reddere Ecclesiis pigritabuntur (2): *Et illud etiam definimus, ut nemo Deo amabilium Episcoporum foris a sua Ecclesia plusquam per totum annum deesse audeat, nisi hoc per Imperialem fiat jussionem. Tunc enim solum erit inculpabile. Sacratissimis Patriarchis uniuscujusque Diœceseos compellentibus Episcopos, neque in peregrinis demorari, neque annum excedere, quem & ipsum propter misericordiam constituimus, &c. Si vero maneat per omnia inobediens, expellatur a sacro Episcoporum choro, & alium introducat. Si non Metropolita, sed aliorum Episcoporum aliquis sit, qui erraverit, hæc omnia a Metropolita fiant.*

V. Subditur & illud ibidem, non posse citra dedecus & inanem pompæ ostentationem discursare per alia loca Episcopos, cum tanta illa ministrorum & servorum turba, quanta carere non possunt. Si quas vero lites & causas habeant Constantinopoli, vel alia quapiam in civitate persequendas, delegari ab illis eo debere Apocrisiarios suos, in Aula ipsa Imperatoria, vel Oeconomos Ecclesiarum suarum: *Hoc enim non habet decentem rationem, ut cum multitudine, quam necesse est Episcoporum habere ministeria, lustrent peregre, &c. Cum liceat, si quædam sunt lites sanctissimis Ecclesiis, hoc per Clericos, aut Apocrisiarios, aut Oeconomos movere, & petitione ad Imperium dirigere, impetrare autem sperata.* Si qua denique ineluctabilis necessitas eos cogat Constantinopolim se conferre, ne sine litteris Metropolitæ accedant, si Episcopi sint: vel Exarchi, si sint Metropolitani: ne sua illis imponat cupiditas, vano necessitatis obtentu: *Si quidem Episcopus sit, litteras accipiat proprii Metropolitæ ad Imperium; si vero Metropolita sit, litteras sumat ejusdem Diœceseos Patriarchæ, ejus præsentiam necessariam esse dicentes.*

VI. Novellam illam coroboravit Justinianus illa altera Constitutione, (3) qua hanc præterea pœnam indixit, ut ex quo annus absentiæ elduxisset, nequid ultra Episcopus de Ecclesiæ suæ proventibus perciperet: *Si defuerit Episcopus Ecclesiæ suæ amplius tempus, nullam ei mitti expensam de Provincia; sed illam quidem circa actus pios, & sanctissimam Ecclesiam expendi.* Quod & alia rursus Constitutione innovatum est, exauctorationis pœna in contumaces designata; denique ampliata eadem lex est ad Clericos omnes alios, utpote & ipsos residentiæ legi obnoxios (4): *Hoc ipso & super Clericis valituro cujuscunque ordinis fuerint, aut ministerii.*

VII. Trullana vero postea Synodus intra arctiores limites residentiæ necessitatem coarctavit, nec licere voluit, quod inultum reliquerat Justinianus. Innovata enim prisca Canonum Sardicensium austeritate Trullani Antistites, depositionis damnationi subjiciunt Episcopos, Clericosque, seu Beneficiarios alios, qui tres Dominicos dies continuatos suis abfuerint Ecclesiis, nisi indeclinabili quapiam constringantur necessitate: denique Laicis ipsis intorquetur anathema, si in urbe degentes, tribus hebdomadis totis ad Ecclesiam non accesserint (5): *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel eorum qui in Clero numerantur, vel laicus, nullam graviorem habeat necessitatem, vel negotium difficile, ut a sua Ecclesia absit diutissime; sed in civitate agens, tribus diebus Dominicis in tribus septi-*

(1) Cod. de Episc. & Cler. l. 1. Leg. 11.
(2) Novell. 6. c. 2.
(3) Novell. 67. c. 3.
(4) Novell. 123. c. 9.
(5) Cap. 80. Conc. Sard. Can. 11.

septimanis una non conveniat ; si sit quidem Clericus, deponatur : si vero laicus, segregetur.

VIII. Nec incuriosior fuit Gregorius Magnus exigendæ juxta Leges & Canones residentiæ. Auctor est Joannes Diaconus non esse passum illum, suis ut Ecclesiis abessent Episcopi, nisi extrema urgente necessitate, & quam brevissimo fieri poterat tempore; denique permoleste tulisse, si sæcularibus se negotiis Episcopi miscerent (1) : *Neminem sane Pontificum a Parochia sua saltem parumper absque inevitabili prorsus necessitate discedere Gregorius permittebat ; quos nimirum in causis mundialibus occupari vehementissime prohibebat*. Ideo & cum rescivisset Gregorius Basilium Episcopum ita persequendis litibus totum inhærescere, ut hinc Episcopatus amplitudo & majestas sordesceret inter sæcularium Judicum Tribunalia : ad Apocrisiarum suum rescripsit, ut Basilium a forensibus litibus deterreret, & ne datis quidem dierum quinque induciis, quo res suas componeret, ad Ecclesiam illum suam ablegaret (2) : *Perlatum est ad nos Basilium Episcopum, velut unum de Laicis in causis sæcularibus occupari, & Prætoriis inutiliter deservire. Quæ res quoniam & ipsum vilem reddit, & reverentiam Sacerdotalem annihilat, statim ut experientia tua hoc præceptum susceperit, eum ita advertendum districta executione compellat, quatenus ei illic, te insistente, quinque diebus sub quelibet excusatione immorari non liceat*. Alibi rursus Apocrisiario indicebat suo, ut Amalfitanum Episcopum cogeret in Ecclesia sua residere, aut Monasterio eum includeret, & a se expectaret, quid rursus de eo esset statuendum (3) : *Quem si forte non emendari post tuam interminationem cognoveris, in Monasterio eum deputare, & nobis curabis modis omnibus indicare, ut quid facere debeas, nostra iterum præceptione cognoscas.*

IX. Hortanum Episcopum Blandum jamdiu Ravennæ Exarchus detinebat. Rescripsit ad eum Gregorius, si quo flagitio Episcopus se obligasset, quod merito depositione plectendum esset, canonicæ causam ejus in Concilio versandam, dandumque successorem : si criminis expers esset, sinendum esse, ut in Ecclesia resideret sua, quæ tamdiu Pastore viduari non deberet (4) : *Ne Ecclesia Dei in his, sine quibus eam Christiana non patitur esse religio, inculta ac destituta remaneat.*

X. Ut legibus suis Justinianus Beneficiarios omnes complexus est, iisdemque mancipavit pœnis, nisi constanter residerent : ita & Gregorius Parochum, qui duos menses Ecclesia sua abfuisset, ab Episcopo suo jure abdicatum fuisse pronuntiavit. Sed cum Presbyter ille ad Papam provocasset, contenderetque non abfuisse se nisi permittente Episcopo, pro gravissimis causis, quibus dum detineretur, morbo correptus acerbissimo, duos menses decubuisset, Ecclesiaque sua abfuisset : Gregorius ad Episcopum Syracusanum rei judicium rejecit, quod vel is esset Metropolitanus, aut Metropolitani partes ageret (5) : *Asserit a Quintiano fratre & Coepiscopo nostro in loco suo pro quibusdam de suis ordinandis negotiis relaxatum, ægritudinisque causa per duorum mensium spatium suæ se Ecclesiæ defuisse : cujus rei occasionem captantem prædictum fratrem nostrum alium in loco ejus illic Presbyterum ordinasse.*

XI. Denique Sardiniæ Insulæ Episcopis mandavit Gregorius, ne se posthac Ecclesiis suis subducerent, neu trajicerent maria, nisi permissione muniti suorum Metropolitarum, quantivis ponderis negotio urgerentur, nisi de ipso suo Metropolitano apud Apostolicam Sedem conqueri vellent (6) : *Additur quod ex vobis aliqui pro Ecclesiæ suæ emergentibus causis transmarina petentes, sine Metropolitani sui cognitione, vel Epistolis, sicut Canonum ordo constituit, audeant ambulare. Hortamur a Metropolitano petere licentiam debeatis, excepto si, quod non optamus, contra eundem Metropolitanum vestrum habere vos aliquid causæ contingat, ut ob hoc Sedis Apostolicæ judicium requiratis.*

XII. Eidem legi suberant Episcopi Gallicani, ut ne Diœcesibus suis exilirent, nisi permittente Apostolico Vicario, Episcopo Arelatensi. Ita commendavit Gregorius ipse Virgilio Arelatensi Episcopo, cum Pallio illum & hac Legatione exornaret (7) : *Sicubi longius Episcoporum quisquam pergere forte voluerit, sine tuæ sanctitatis auctoritate ei ad loca alia transire non liceat.* Nec tamen his ejus privilegiis quidquam derogatum volebat Pontifex juri & potesta-

(1) L. 3. c. 36. (2) L. 8. Ep. 11. (3) L. 5. Ep 25. (4) L. 2. Ep. 31.
(5) L. 3. Ep. 13. (6) L. 7. Ep. 8. (7) L. 4. Ep. 50. 52.

ſtati Metropolitanorum: *Singulis ſiquidem Metropolitis ſecundum priſcam conſuetudinem proprio honore ſervato*, *&c.* Erat tamen illud inter privilegia Metropolitanorum non aſpernandum, ut Sardos Epiſcopos monebat ſupra Gregorius & Juſtinianus in Novellis addocebat, ſuæ ut Provinciæ Epiſcopos litteris formatis inſtruerent, quandocunque ſuis excederent Diœceſibus. Ecqui ergo poterat Gregorius id quidquid erat juris, in Archiepiſcopum Arelatenſem conferre, intacto & illibato jure ceterorum Metropolitanorum? Probabile cum primis eſt, his verbis: *ſecundum priſcam conſuetudinem*, omnem illam elevari difficultatem. Unde & Gregorius ad Gallicanos Epiſcopos ſcribens de hac lege ſuis e Diœceſibus non diſcedendi, niſi permittente Epiſcopo Arelatenſi, teſtatum facit ab Anteceſſoribus ſuis eadem delegatione honeſtatos fuiſſe Anteceſſores Epiſcopi Arelatenſis: *Scientes quia & prædeceſſorum noſtrorum, qui vices ſuas ejus prædeceſſoribus commiſerunt, ſic procul dubio mandata definiunt.*

XIII. Simillimum ergo veri eſt, nunquam Epiſcopos Galliæ animum adducere potuiſſe, ut ne finibus excederent ſuæ Diœceſeos injuſſu Metropolitani: aut frequentibus etiam jurgiis inter Epiſcopos & Metropolitas perfectum eſſe, ut ne unquam uſus ille invaleſceret petendæ Metropolitani licentiæ, ubi exire ſuæ ex finibus Diœceſeos gravibus & neceſſariis cauſis cogebantur. Ita eam poteſtatem Pontifices ad Vicarios ſuos Arelatenſes Epiſcopos tranſtulere, utpote ad ſe devolutam ex longa Canonum incuria. Docet alicubi Gregorius Epiſcopos Hiſpaniæ in hoc Metropolitas ſuos obſequio minime defungi ſolitos. Poterant & eorum exemplo Galli uti voluiſſe. Commonefecit quidem Hilarus Papa Epiſcopos Gallicanos hujus quærendæ a Metropolitis licentiæ, ſed ita tamen, ut vel hinc odorari liceat eam conſuetudinem minus tum viguiſſe (1). *Illud etiam non poſſumus præterire, quod ſollicitudine diligentiore curandum ſit, ne præter Metropolitanorum ſuorum litteras aliqui ad quamlibet Provinciam audeant proficiſci.*

XIV. Illud vero potiſſimum in hac Hilari Epiſtola perpendendum, quod addit, Si Epiſcopi Metropolitanis ſuis minus concordantes, hanc ab illis licentiam impetrare non poſſent, de ea lite Archiepiſcopum Arelatenſem cum duobus Metropolitanis cogniturum. *Si hoc impetrare per aliquam non potuerint ſimultatem, cum duobus Metropolitanis Provinciarum, quæ congruæ ſunt, Arelatenſis Epiſcopus cuncta diſcutiens, pro cauſæ qualitate obſervanda conſtituat.* Ubi duo illa animadverti neceſſe eſt; 1. Epiſcopus ſæpius a Metropolitanis ſuis diſſidentes, hoc illos forſan officio colere deſiiſſe. 2. Jam tum hoc Decreto Hilari Archiepiſcopos Arelatenſes hac poteſtate uti cœpiſſe, quam poſteriores Pontifices eorum ſucceſſoribus uberiorem contulere. Conteſtatur enim Vigilius Papa Legationem & Vicariatum Apoſtolicæ Sedis Auxanio Arelatenſi a ſe conferri, & circumſcribi iiſdem finibus, quos priſci Pontifices priſcis Archiepiſcopis Arelatenſibus defixiſſent: mox illum hac inſtruit poteſtate, ut arbiter & judex ſit cauſarum, quæ ad reſidentiam, vel abſentiam Epiſcoporum pertinebunt. *Illud pari auctoritate mandamus, ne quiſquam Epiſcoporum ſine prædicti fratris & Coepiſcopi noſtri formata, ad longinquiora loca audeat proficiſci; quippe quia & deceſſorum noſtrorum deceſſoribus ejus, quibus vices ſuas libentiſſime contulerunt, ſancta ſic definiunt juſſiones.*

XV. Agathenſi Concilio juſſi ſunt (2) Laici omnes diebus ſaltem ſolemnibus Paſchæ, Pentecoſtes, & Natalis, ſacra Chriſti corporis communione refici: Eccleſiæ autem Cathedralis, vel Parochiarum ſuarum divinis Officiis Canticiſque intereſſe, non tribus tantum illis celebritatibus, ſed in Epiphania, Aſcenſione Domini, Natali Joannis Baptiſtæ, aliiſque ſolemnitatibus; prohibitis Clericis ne his ſolemnioribus diebus in Oratoriis privatis Myſteria celebrarent. In Concilio Aurelianenſi I. cautum eſt (3), ut tres principes illas ſolemnitates in civitate agerent cives omnes, juſſique ſunt Epiſcopi, ut quocunque demum loco verſarentur, diem ſemper Dominicum in proximiori tranſigerent Eccleſia. In Concilio Epaonenſi præceptum eſt (4), ut ſpectabiliores quique cives in Natali & Paſcha ad Epiſcopum confluerent, benedictione ejus impertiendi. Quod idem confirmatum eſt in Concilio Arverno (5), implicatis eidem ſtatuto Presbyteris & Diaconis quibus prohibitum eſt, ne Paſcha, Pentecoſtem, Natale aliaſque celebritates alibi

quam

(1) L. 8. c. 3. (2) Can. 18. 21. (3) Can. 25. 31. (4) Can. 35. (5) Can. 15.

quam cum Episcopo suo transigerent. Nobiliores cives Concilium Aurelianense IV. eadem constrinxit lege (1), quos jussit Paschalem solemnitatem cum Episcopo suo peragere.

XVI. Si vel Laicis ipsis hi Canones præscripsere, iis saltem qui natalibus vel dignitate eminerent, religiosam in Ecclesiis suis residentiam, & Episcopi sui frequentationem: quid non inde augurabimur de Clericorum omnium residentia, & de ipsorum maxime Episcoporum? Si absint enim ipsi, qui poterit plebs & Clerus ad eos confluere? His canonicis institutis de Clericis nominatim non semel agebatur: at Concilium III. Lugdunense conceptis verbis edixit, Ne Episcopus Natale Domini, aut Pascha transigat unquam extra Ecclesiam suam, nisi morbo quopiam. aut jussione Principis distineatur (2). *Ut nullus Episcoporum Natalem Domini, aut Pascha alibi, nisi ad Ecclesiam suam, præter infirmitatis incursum, aut ordinem Regium celebrare præsumat.*

XVII. Nec residere tantum his statutis jubentur Episcopi in suis Diœcesibus, sed & in Ecclesiis suis Cathedralibus, per dies hos festos celebriores. Incidunt tamen & causæ ejusmodi & tempora, quibus unius gregis sui commodis consulturus Episcopus cogatur in alia quapiam urbe & Ecclesia diutius demorari, quam Cathedrali. Ita augurari æquum est de sanctissimo viro Gregorio Lingonensi Episcopo, qui magnam anni partem Divione agebat (3). *Situm loci Divionensis inseram, in quo maxime erat assiduus.* Hæc Gregorius Turonensis, qui Divionem inter castra tantum numerari ait, sed mirari se, cur non civitatum albo inscribatur: *Quæ cur non civitas dicta sit, ignoro.* Tam frequens ergo jam & populosa erat urbs Divio, ut piissimus Episcopus aliquantum residentiam ibi suam fructuosiorem fore speraverit, atque ita sollicitudinis & caritatis suæ consortes voluerit esse duas urbes, Lingonensem & Divionensem, ita tamen, ut solemniores festivitates apud Lingones ageret. Ex eodem Scriptore rursus cum sanctissimus Gregorius Episcopus (4) *apud Castrum Divionense moraretur assidue*, nimirum non urbis ille delitias sectabatur, non cœli clementiam captabat, sed Reliquias Martyrum, apud quos frequens pernoctabat.

XVIII. Primatum, seu Metropolitarum Africæ propria erat illa consuetudo, vel potius corruptela, ut quo vellent loco in villis Sedem haberent. Præcepit Gregorius ut urbem deligerent, in qua habitarent, & ubi Ecclesiæ & pietatis hostes oppugnarent validius (5). *Ipse vero Primas non passim, sicut moris est, per villas, sed in una, juxta eorum electionem, civitate resideat, quatenus adeptæ dignitatis meliori ingenio resistendi Donatistis possibilitas disponatur.*

CAPUT XXXII. *P. 3. l. 2. c. 50.*

De residentia sub Caroli Magni, & Carolinæ familiæ Imperio.

I. Canones & leges, quibus residentia sanciatur.

II. Abbates & Parochi eidem residentiæ legi obnoxii.

III. Pro suo quisque modulo eadem lege tenebantur alii quoque Beneficiarii.

IV. Damnata Beneficiorum pluralitas, ut residentiæ adversaria.

V. Residere tenebantur & Cardinales.

VI. Frivola spes quorundam Orientis Metropolitanorum, se residentiæ legis exortes venditantium.

VII. Quam infida Novellarum Justiniani observatio in negotio residentiæ.

VIII. Quantus rigor Canonum Concilii posterioris Constantinopolitani.

IX. De translatione Sedis Episcopalis, vel Metropoliticæ in aliam civitatem.

I. QUod ad legem residendi attinet, & quidem in Ecclesia Cathedrali, innovatus est a Carolo Magno priscus Canon Concilii Africani (6): *Ut non liceat Episcopo principalem Cathedram suæ Parochiæ negligere, & aliquam Ecclesiam in sua Diœcesi magis frequentare.* In Concilio Francofordiensi coercita est ad tres hebdomadas peregrinatio Episcopi extra Cathedralem Ecclesiam in propria Ecclesiæ suæ prædia (7): *Ut nullus Episcopus propriam Sedem amittat; alicubi frequentando, aut in propriis rebus suis manere audeat amplius quam tres hebdomadas.* Eo denique

(1) Can. 3. (2) Can. 5. (3) L. 3. c. 19. (4) Vitæ Patr. c. 7. (5) L. 1. Ep. 72.
(6) Capitul. l. 2. c. 41. Capitulare Aquisgran. Anni 789. c. 41. (7) Conc. Franc. cap. 41. 45.

que Concilio confirmata est dispensatio, quam a Pontifice Romano expresserat Carolus Magnus, ut Angilramum Metensem Episcopum in Palatio retineret, & postea Hildeboldum Suessionensem Episcopum, ut Consilio illi seu Consistorio præsiderent, ubi res Ecclesiasticæ apud Principem tractabantur. In alio Caroli Magni Capitulari utrumque prohibetur, ne diutius alteri cuipiam immoretur Episcopus, quam Cathedrali Ecclesiæ suæ, & ne per agros & prædia Ecclesiæ plus æquo temporis insumat. Verba sunt pene ipsa Concilii Africani (1): *Placuit, ut nemini sit facultas, relicta principali Cathedra, ad aliam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre; vel in re propria diutius quam oportet constitutum, curam vel frequentationem agere & propriam plebem negligere.*

II. Strictissima vero illa residendi necessitate constringuntur Abbates etiam, Parochique, quorum, ut & Episcoporum, excusare non potest absentiam, nisi vel necessitas inexorabilis vel tam fructuosa compensatio, ut præsentiæ eorum respondeat, tantopere necessariæ ad divinam Ecclesiæ psalmodiam, ad verbi prædicationem, ad hospitalitatem (2): *Comperimus quosdam Episcopos, & Abbates atque Sacerdotes, non causa necessitatis & utilitatis, sed potius avaritiæ & propriæ delectationis, sæpissime propria civitatis suæ Sede, vel Monasterii septo, aut Ecclesia propria derelicta Clero-que neglecto, remotiora loca frequentare. Pro qua re & destitutio divini cultus, & prædicatio in plebibus, & cura subjectorum postponitur, hospitalitas negligitur. Quod ne ulterius a quoquam sine inevitabili necessitate, aut aliqua utilitate fiat, pari consensu inhibuimus.*

III. Quanquam non meminerit Canon ille nisi Episcoporum, Abbatum & Parochorum, non tamen ab ea lege residendi soluti habebantur ceteri Beneficiarii; quin immo dummodo resideant Episcopi, Abbates, Parochi, & officio fungantur, residebunt & ceteri Beneficiarii omnes, quos illi cogent officio fungi, atque adeo residere. Idque videtur his verbis innui, *destitutio divini cultus*. Per absentiam enim Pastorum defluunt & vagantur ceteri Ecclesiæ ministri, atque ita cessant divina Officia.

Perspicue tamen Parochorum residentia strictissimi juris est. Ideo enim Concilium VI. Parisiense anni 829. gravissime expostulat (3) de eorum incogitantia Episcoporum, qui eas vel causas, vel functiones quaslibet alias Parochis delegabant, quas aliis demandare potuissent. Interea vero per luctuosam illam Parochorum absentiam præripiebantur improvisa morte, & baptismo infantes & reconciliatione pœnitentes: *Si quid eis in forensibus negotiis agendum, si quid etiam in diversis aliis partibus nuntiandum occasio necessitatis opponit, id potius per Sacerdotes Domini currentes & discurrentes quam per alios effici præcipiunt, &c. non attendentes quod homines sine confessione, infantes sine baptismatis regeneratione plerumque moriantur.*

Quanquam autem una omnium esset lex, non tamen una omnium erat residendi ratio. In residentiæ legem non committebant Acolythi, non Diaconi, quando eis Episcopus vel deferendas Epistolas Ecclesiasticas, vel persequendas lites, vel regendum committebat Ecclesiæ patrimonium. In Ecclesia sua proprio modo quodam residebant, qui Ecclesiæ usibus & necessitatibus operam jugem & industriam suam omnem accommodabant. Suæ enim illos dicaverat Ecclesiæ ipsamet eorum ordinatio, quo se cunque conferrent. At non ita Parochi, qui peculiaris Ecclesiæ suæ non ministri tantum erant, sed sponsi.

IV. Illa quoque ratione explodebatur Beneficiorum pluralitas, quod nemo unus pluribus simul in Ecclesiis residere possit. Inde est quod supra Hincmarus Remensis nepotem objurgabat Laudunensem Episcopum, quod Abbatiam suscepisset in alia Provincia, præter sententiam Metropolitani, & Comprovincialium Episcoporum, quod injussu suo in alteram Provinciam profectus esset, diutiusque in ea esset demoratus, quam per Sardicenses Canones liceret (4): *Prælationem Monasterii in tertia Provincia sine meo consensu vel ipsius Episcopi, in cujus Parochia idem Monasterium erat, obtinuisti, contra sacros Antiochenos Canones; Nullus, inquiunt, Episcopus ex alia Provincia audeat ad aliam transgredi, &c. In eodem Monasterio in tertia Provincia sito, ad quod irregulariter sine mea licentia, quoties tibi placuit, perrexisti, diutius contra Canones Sardicenses immoratus, &c.*

V. Re-

(1) L. 7. c. 19.

(2) Capitul. l. 5. c. 177.

(3) Cap. 29.

(4) Hincmar. Tom. 2. p. 392. 393.

quanto inclementior est Canon ille, quam Novella Justiniani, quæ Basilicis intexta erat. Ideo & Balsamon profitetur, se animi dubium pendere, utri adhæreſcat; sed apparet in eo tandem illum hæsisse, quod in Nomocanonem scripsit, & ex eo nos supra adscripsimus.

IX. Quod ad varia spectat unius Diœceseos suæ loca, in quæ migrare potest Episcopus, quæstionem versat Balsamon eorum Episcoporum, quorum eversæ sunt ab Infidelibus civitates. Aique in ea nonnullos fuisse sententia, posse illos suo judicio aliam sibi quamvis deligere Diœceseos suæ Ecclesiam, in qua sederent. Alii Imperatoris, Concilii demum alii avebant auctoritatem interponi, Balsamoni autem placebat (1), ut ne posset Metropolitanus eversa Metropoli sua in Episcopalem sese conferre suæ Provinciæ civitatem inconsulto Imperatore & Concilio. Cujus rei exempla promit. At Episcopum diruta civitate sua, solo Concilii assensu posse concedere in aliam Diœceseos suæ urbem, in qua nullus unquam sederit Episcopus. Si autem nec eversæ, nec occupatæ sint a Barbaris civitates; nec Metropolitanis, Episcopis fas esse iis abscedere, & sedes suas traducere in alias ejusdem Provinciæ civitates, vel Diœceseos, nisi Imperatore & Concilio annuente. Quod ille pluribus illustrat exemplis Episcoporum, qui ejusmodi preces obtulerint, & repulsam passi sint, dominante Canonis Carthaginensis auctoritate.

CAPUT XXXIII. *P. 4. l. 2. c. 70.*

De Residentia Cardinalium, Episcoporum & Abbatum, post annum Christi millesimum.

I. Canones & decreta de residentia agunt, ut cujus ne controverti quidem possit necessitas, maxime solemnibus festis; in Adventu & Quadragesima. Ideo jubentur Episcopi bis anno quolibet legere suam dum ordinarentur professionem.

II. Dispensationes residentiæ sub Gregorio XI. Aliæ observationes usque ad Concilium Tridentinum.

III. IV. Decreta Concilii Tridentini de residentia Episcoporum.

V. Dispensatio olim concessa Cardinalibus, ibi revocata.

VI. Quæ sint Canonicæ rationes dispensandi de residentia?

VII. Quo & quanto tempore possint se ipsi Episcopi a residentiæ nexu solvere?

VIII. Mediolanensis & Toletani Concilii declaratio.

IX. Quid Cajetanus in eos, qui causabantur, Romæ residentes ubique terrarum residere?

X. Eadem de re sententia Cardinalis de Turrecremata.

XI. Diplomata Pontificum ad residentiam Cardinalium, qui Episcopatus habent. Declarationes Congregationis Concilii de residentia Episcoporum.

XII. Regum & Imperatorum Edicta in Episcopos non residentes.

XIII. Bellarmini sententia de residentia Episcoporum.

XIV. Ejusdem objecta ad Clementem VIII. Responsa Pontificis.

XV. Renuntiavit Bellarminus Metropoli Capuanæ, quod a Pontifice cogeretur Romæ residere.

I. Vix Canones occurrunt ulli qui residentiam Episcoporum sanciant, quod extra controversiam semper fuerit ea res posita. Quis enim ambigat, Pastorem gregi præesse, & adesse debere? Epistolis suis Vintoniensem Episcopum olim lacessivit Joannes Salisberiensis, ut eum in Ecclesiam suam revocaret, cui per ejus absentiam ea importarentur detrimenta, quæ nullo pensari possent & resarciri compendio rerum, cui tunc vacabat, ejusdem Ecclesiæ temporalium (2): *Redite itaque ad Ecclesiam vestram, & totam insulam sapientiæ & virtutis vestræ radiis illustrate. Nec vos moveant damna rerum, quem respiciunt pericula animarum, &c. Absit ut aliquis de vestra prudentia audeat suspicari, quod vilissima rerum, opes scilicet, animum vestrum moveant, ubi periculum imminet animarum.* Rescripsit ad Patriarcham Constantinopolitanum Innocentius III. si Ecclesiis suis Episcopi ultra sex menses abessent, præmissis canonicis monitionibus, deponi eos debere (3): *Si nec sic curaverint obedire, sed contra ultra sex menses suas dese-*

(1) In Can. 74. Carthag.

(2) Ep. 98. 99.

(3) Gesta Inn. III. p. 109.

ctus injecerit, cum Sponsam Christus suam, Ecclesiam suo redemptam sanguine commendaverit (1): *Omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis & Cathedralibus Ecclesiis quibuscunque, quovis nomine ac titulo praefectos, monet ac monitos esse vult, ut attendentes sibi & universo gregi, in quo Spiritus sanctus posuit eos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, vigilent, sicut Apostolus praecipit, in omnibus laborent, & ministerium suum impleant. Implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque ovium suarum, quarum sanguis de eorum est manibus a supremo Judice requirendus, custodiae minime incumbant: cum certissimum sit non admitti Pastoris excusationem si lupus oves comedit, & Pastor nescit.*

Commonstrato Episcopos non residentes, mercenarios esse, non Pastores; ipsorum conscientiam onerari flagitiis & facinoribus, quae fida eorum praesentia & pervigili industria praevertere aut obruere potuisset: denique in eos recidere dispendium & damnationem ovium, quae absente Pastore praedae patent & lanienae luporum: innovatur a Concilio magna pars earum poenarum, quas olim Gregorius XI. decreverat: ut Episcopi qui sex continuos menses abfuerint, quarta redituum parte mulctentur: quarta item altera, si sex praeterea menses alios abesse pergerent; si ne tum quidem in suum se ovile reciperent, a Metropolitano, vel a seniore Provinciae Episcopo monendum esse Papam, ut his Ecclesiis alios praeficeret Episcopos, si consentaneum ipsi videretur: *Et Ecclesiis ipsis de Pastoribus utilioribus providere poterit, sicut in Domino noverit salubriter expedire.*

IV. Expressius in alia Sessione (2) divino jure niti Episcopalis residentiae legem insinuatum est; ubi multis ultro citroque super ea quaestione, magna animorum aestuatione, disputatis, non placuit quidem disertis verbis rem definire: sed quid sequendum esset tam perspicue significatum est, ut vix jam ullus dubitandi locus supersit. Cum eo testimonio luculentissimo conglobata sint palmaria omnia Pastorum officia, quibus residentia necessario praestruenda sit; totum hic mihi visum est attexendum: *Cum praecepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cetera munia Pastoralia incumbere; quae omnia nequaquam ab iis praestari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt: sacrosancta Synodus eos admonet & hortatur, ut divinorum praeceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant.*

V. Mox declarantur Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi, etiamsi sacro Cardinalium Collegio sint inscripti, teneri residere in Ecclesiis aut Dioecesibus suis, nisi ea necessitate eos absolvat ratio aliqua canonica quales exprimuntur eodem ipso Capite inferius: *Etiamsi sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales sint, obligari ad personalem in sua Ecclesia vel Dioecesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur, neque abesse posse nisi ex causis & modis infrascriptis.* Ita conceptis verbis revocata est immunitas residentiae, qua hactenus diutissime usi fuerant Cardinales.

Primigenia illa fuerat Ecclesiae institutio, ut non possent iidem Cardinales esse & Episcopi, nisi sex illi septemve Romanae Metropoleos proximiores suffraganei, quorum Ecclesia ipsa Cathedralis Titulus erat Cardinalitius. 2. Ubi postea Episcopi ad Cardinalium Collegium provehebantur, in more positum fuit, ut Episcopatu protinus spoliarentur. Anno 1304. Cardinalium albo inscriptus est Confessor Regis Angliae Eduardi I. Gratissimum id sibi fuisse rescripsit Rex, at suum sibi permitti adhuc aliquandiu Confessorem postulavit, cujus opera sibi pernecessaria adhuc esset (3): *Cumque idem Cardinalis tanquam obedientiae filius juxta mandatum Apostolicum sibi inde directum, se parasset ad iter, ad praesentiam Sedis Apostolicae veniendi; nos ipsum propter quaedam ardua nostra, quae sine eo tunc non poterant commode expediri, quasi compulimus moram contrahere usque modo.* 3. Postea sui Cardinalibus Episcopatus ad breve tempus commendati sunt. 4. Commendatarii exinde & Administratores perpetui declarati sunt Episcopalium Ecclesiarum, quae illis, vel post Cardinalatum, vel ante col-

A a

(1) Sess. 6. c. 1.

(2) Sess. 23. c. 1.

(3) Conss. Reg. Angl. pag. 1047.

collatæ fuissent. 5. Ex Administratoribus perpetuis Titulares evasere, & sive Administratores, sive Titulares, residentiæ vinculo absolvebantur: quod ita constituerent, pluris esse quod universali Ecclesiæ obsequium impendebant, ad summa gubernacula summo Pontifici assidentes: quam si operam demum quamcunque particulari Ecclesiæ suæ navassent. 6. Sed tandem Concilii Tridentini Patres comperto quod Cardinalium numerus olim perexignus fuisset, ideoque omnes necessario juxta Pontificem residerent, quo parte aliqua sollicitudinis illum levarent, unde & residentiæ in propriis Ecclesiis lege solvendi essent: nunc autem ita excrevisset, ut abunde sufficere posset Consistorio & Concilio Pontificis, quanquam propriis in Ecclesiis residerent toto orbe Christiano, qui illis præpositi fuissent. Eo, inquam, comperto Tridentini Patres Decretum illud diutissime libratum tandem promulgavere, de necessaria Cardinalium residentia, ad summum Ecclesiæ decus, & Religionis incrementum.

VI. Porro canonicæ causæ Episcoporum suis e Diœcesibus absentiæ, sive solvendæ residentiæ legis, istiusmodi sunt, ex Concilio Tridentino. Caritas, necessitas, obedientia, & utilitas Ecclesiæ, vel Regni. Sed cautum est ne sibi blandiatur, fucumque faciat Episcopus, si judex unus sit in sua causa. Arbiter ergo erir vel Pontifex, vel Metropolitanus, vel senior Provinciæ Episcopus. Is certe causas absentiæ perpendet, & permissionem scripto dabit. Nisi ex ipso Episcopatus officio tam constans & tam notoria esset causa ut ne Metropolitanum quidem moneri necesse sit, vel per temporis angustias non liceat. Expendet tamen, & ad examinis novi trutinam in Concilio Provinciali vocabit omnes dispensationes istiusmodi Metropolitanus (1): *Nam cum Christiana caritas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquam abesse postulent & exigant; decernit sacrosancta Synodus, has legitima absentia causas a beatissimo Romano Pontifice, aut a Metropolitano, aut eo absente, suffraganeo Episcopo antiquiori residente in scriptis esse approbandas; nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus & Reipublica officium Episcopatibus adjunctum: cujus quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, nec eas quidem significari Metropolitano necesse erit. Ad eundem tamen cum Concilio Provinciali spectabit, judicare de licentiis a se vel suffraganeo datis, & videre ne quis eo jure abutatur; & ut pœnis canonicis errantes puniantur.*

VII. Sed cum breviori qualibet absentia nihil admodum damni possit creari, prudentiæ & pietati permittitur totum Episcopi, dummodo absentiæ istiusmodi omnes intra anni spatium ultra duos, aut ad summum tres menses non excurrant, earumque causæ sint rationi consentaneæ: *Sacrosancta Synodus vult, illud absentiæ spatium, singulis annis, sive continuum, sive interruptum, extra prædictas causas, nullo pacto debere duos, aut ad summum tres menses excedere, & haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat, & absque ullo gregis detrimento.* Illud quoque providendum est, ut ejusmodi absentiæ tempora ne incidant in Adventum, vel Quadragesimam, vel primarios dies festos; quibus in Ecclesia sua Cathedrali Episcopos degere necesse est, nisi vehementissima quapiam necessitate alia inde abstrahantur ad alias Diœceseos suæ Ecclesias: *Eosdem interim admonet & hortatur in Domino, ne per illius temporis spatium Dominici Adventus, Quadragesimæ, Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes, item & Corporis Christi diebus, quibus refici maxime & in Domino gaudere Pastoris præsentia oves debeant, ipsi ab Ecclesia sua Cathedrali nullo pacto absint, nisi Episcopalia munia in sua Diœcesi alio eos vocent.*

Si Antistites diutius absint, longiusque evagentur, quam horum Decretorum cancellis permittitur, lethalis noxæ affines illos Concilium pronuntiat, jubetque ut fructus restituant, pro modo absentiæ: *Præter mortalis peccati reatum, quem incurrit, eum pro rata temporis absentia fructus suos non facere, nec tuta conscientia detinere posse illos sibi, statuit Synodus.*

VIII. In Concilio I. Mediolanensi, regente illam Ecclesiam Beato Carolo Borromæo, anno 1565, (2) publicata & executioni mandata sunt Decreta hæc omnia Concilii Tridentini, additaque mirabilis hæc cautio, ut tres seniores cujusque Capituli Cathedralis, per vices, & suo quisque mense Metropolitanum commonerent, vel eo absente seniorem Provinciæ Episcopum,

(1) Ibidem.

(2) Cap. 27.

pum, an absit, & quandiu Episcopus; alias mensis unius careant distributionibus.

In Concilio Toletano anno 1566. declaratum est, non totum in eo esse, ut causa & stimulo caritatis Christianæ, vel obedientiæ, vel necessitatis & utilitatis publicæ Episcopi suis diverterent Ecclesis; sed necesse esse, ut ea causa ponderata accuratissime fuisset a Superioribus, qui judicassent, plus in ea momenti esse & utilitatis, quam in Episcopi suam Ecclesiam adgubernantis præsentia (1): *Nec enim quævis causa; quæ vel ad Christianam caritatem, urgentem necessitatem, debitam obedientiam, evidentem Ecclesiæ vel Reipublicæ utilitatem cuiquam pertinere videbitur, a residentia excusare debet. Sed ea tantum quæ Superioribus diligentissimo examine, maturo judicio, exactaque censura sit probata fuerit, ut vere seclusa omni indulgentia, justa sit omnino censenda; atque ei utilitati, quæ ipsius Pastoris præsentiam exigit, & quæ non potest non esse publica, sit nihilominus præferenda.*

IX. Refert Fagnanus, nec improbat sententiam Cajetani Cardinalis ajentis, justam certissime non residendi causam esse, navatam aut navandam in necessitatibus Ecclesiæ universalis operam ab Episcopo: *Si negotium necessario exigat Episcopum*. Sed si eandem operam præstare potest is qui non sit Episcopus, cujusmodi sunt plura Officia Curiæ Romanæ, non potest ea censeri legitima causa non residendi (2): *Sed si negotium universalis Ecclesiæ non necessario exigat Episcopum, puta quia persona Episcopi habet officium, quo oportet ipsum universalis Ecclesiæ servitio perpetuo personaliter Romæ deservire, verbi gratia, est Secretarius Sedis Apostolicæ, vel Auditor Rotæ, aut hujusmodi; non ex hoc excusatur a residentia apud Deum*. Hactenus Cajetanus qui addit, doctrinam illam, residentes Romæ ubique terrarum residentes censeri, pervagatam quidem forsan esse inter recentiores Canonum Commentatores: at nullo prorsus eam esse pretio, momento nullo in divini judicii trutina: *Et si instetur, quod residentes in Ecclesia communi, qualis est Romana, censentur ubique residere: respondeo quod si hoc est verum fictione juris positivi, quod Juristis relinquo, non tamen est verum quoad Deum*. Subjicit denique Cajetanus, esse tamen illam justissimam dispensandi causam, si quis Episcopos alibi strenuam & necessariam impendens operam Ecclesiæ universali, per Vicarios absens plus prodesset Ecclesiæ suæ peculiari, quam quivis alius præsens. Hæc ipsissima est B. Thomæ Aquinatis sententia, ubi de pluralitate disputat Beneficiorum necessariæ residentiæ astrictorum (3): *Si sit necessitas in pluribus Ecclesiis ejus obsequio, & possit plus servire Ecclesiæ vel tantundem, absens, quam alius præsens*. Sed has certe hypotheses fatendum est in usu rerum rarissimas & difficillimas esse.

X. Referuntur ab eodem Fagnano justissimæ querimoniæ Cardinalis de Turrecremata adversus Episcopos Romanæ habitationis insana quadam cupiditate incensos, non alio prorsus aut scopo, aut fructu, quam ut Beneficia in dies plura sibi nova, novas dignitates sibi accumulent. Denique piissimi doctissimique Cardinalis zelus usque adeo exæstuat, ut vix ipsi parcat Pontifici, qui non illos Præsules suas quosque abigat in Ecclesias suæ omniumque saluti vacaturos (4): *Utinam etiam de Romana Curia hoc in parte observaretur, in qua plures Episcopi conveniunt, non devotionis gratia, sed ambitionis spiritu propulsati, ut altiora quærant, aut Beneficia addant Beneficiis, aut honores honoribus, utque Officia & Legationes quærant, quæ curæ animarum sibi commissarum afferunt plurimum impedimenti. Utinam summi Pontifices considerarent, quanta negligentia circa animas committitur, ex absentia Prælatorum ab Ecclesiis suis.*

XI. Depromit denique Fagnanus summam Bullæ Urbani VIII. qua innovabatur Decretum Gregoriis XIII. subjicientis Cardinales iis Decretis & pœnis canonicis, quibus desæviit Tridentina Synodus in Præsules non residentes. Cogebat Urbanus VIII. Episcopos Cardinales, qui alios alibi Episcopatus habent, in his aliis residere. Ultramontanis Episcopis septem menses permittebat, quatuor tantummodo Italis, ad invisenda colendaque Apostolorum Petri & Pauli monumenta.

His addendæ ex eodem Fagnano (5) istæ Congregationis Concilii Declarationes. 1. Non satis officio residendi fungi Episcopos, nisi non in Diœcesibus tantum suis, sed

 & in

(1) Act. 2. (2) Fagnan. in L. 3. Decr. Part. 1. pag. 56. (3) Quodlib. 9. Art. 15.
(4) Ibid. p. 59. (5) Ibid. p. 60. 61. 62.

& in Ecclesia ipsa sua residеant : nisi ubi Pastoralis sollicitudinis necessitas eos vocat in alias suæ Diœceseos Ecclesias, juxta statutum expressum Concilii Tridentini. Nec tamen in pœnas non residentium incurrere, si modo Diœceseos suæ finibus non exiliant. Plures ab Eadmero recensitæ sunt rationes (1), cur beatus Anselmus sæpius & diutius rari ageret, quam cum Canonicis suis in Ecclesia Metropolitana. Ejusmodi sunt autem rationes eæ omnes, quæ ad Ecclesiæ & proximi caritatem pertineant, nullis privatis affectibus indulgente sanctissimo Præsule. 2. Tres induciarum menses sibi quolibet anno datos, non possunt Episcopi contexere & continuare cum tribus anni proxime sequentis mensibus. In promptu est ratio. Quod ea tum absentia brevis non esset, qualem vult Tridentinum. Adde quod ea Adventum & Quadragesimam includeret, quo tempore abesse ibidem prohibetur. Sancivit & Concilium pœnas in eos qui sex menses absuerint. Denique plus discriminis impendet ab una sex mensium absentia, quam a duplici sejunctim trium mensium. 3. Nec Apostolorum salutare limina possunt semel desinente anno, & rursum ineunte altero anno. 4. Etiamsi decennio toto abstinuissent annuis illis induciis, quas Concilium annuit: non tamen possent anno proximo diutius abesse, quam anno quolibet concedit Tridentinum.

XII. Succensere quandoque & temporales Principes Episcopis, qui minus residerent. Henricus III. Angliæ Rex anno 1264. Edictum publicavit, quo comminabatur, occupatur se quidquid clientelari fide a se obtinerent Episcopi, & quidquid Regiæ subesset custodiæ, nisi ubi temporalia metebant Episcopi, sementem spargerent spiritalem (2): *Bona temporalia & omnia quæ ad Baroniam ipsius Ecclesiæ pertinent, quæ pro spiritualibus in eadem Ecclesia exercendis, pia progenitorum nostrorum devotione constat eidem fuisse collata, in manu nostra totaliter capiemus: nec ulterius sustinebimus, quod temporalia metat qui spiritalia subtrahere non formidat.* Anno 1352. ulterius progressus est Eduardus Rex (3), & ad impensas ejus belli, quod tunc internecinum cum Francis gerebat, invasit proventus omnes Beneficiorum non residentium; non Cardinalium tantum, aliorumque Ecclesiæ Romanæ Ministrorum, sed & aliorum complurium, quibus jus ipsum Canonicum veniam facit residentiæ, vel studiorum gratia, vel alia qualibet causa. Clemens VI. qui tunc Avenione sedebat, Eduardo Ministrisque ejus anathema intentavit, nisi statuta suspenderet Ecclesiasticis Decretis tantopere adversa. Rex eo deterritus abstinuit deinceps a sæviendo in Beneficiarios, abstinuit & Pontifex a comminando.

Promulgavit & Ludovicus XI. anno 1457. regia diplomata, quibus juberentur Episcopi, in suas quisque Ecclesias se conferre. Sunt ejusdem generis & sequentium Regum Edicta complura, quæ ubique temporalium proventuum privationem intentent. Anno 1561. Carolus IX. Edictum ejusmodi promulgavit (4), excipiebat tamen Archiepiscopos & Episcopos Consiliis Regis adscriptos, ceterosque, ubi ob varias Regni necessitates extra Regnum fuerant delegati. Senatus Parisiensis in registrando hoc Edicto decrevit, commonendum sibi esse Principem, posse illum quidem percontari Episcopos, & eorum consilio uti, at mox illos in suas Ecclesias ablegari debere, ubi juxta legis divinæ præscripta resideant; sed non posse Episcopos inscribere se Consiliarios Consilii Privati Regis, nec ejusmodi diplomata impetrare; Legationes quoque ab illis obiri posse, ubi iter tantum emetiri, & remetiri re peracta necesse est: non vero ubi Legationi anni duo tresve impendendi sunt. De his absentiæ Episcopalis causationibus nos infra prolixius.

Supra jam congestæ sunt a nobis leges Justiniani, quibus spoliantur proventibus sui Episcopi, qui ultra annum suis ab Ecclesiis peregrinarentur (5). Bibliothecæ Patrum intextæ sunt Epistolæ complures Athanasii Patriarchæ Constantinopolitani sub Andronico Imperatore. Excandescit autem ille vehementissime in Episcopos eos, qui frequentes semper Constantinopoli versabantur, avaritiæ & dignitatum siti servientes, obliquis semper in Patriarchas consiliis, quos & non raro extrudere Sede sua machinabantur, cum ab iis accuratioris disci-

(1) In vita Anselm. l. 2.
(2) Conc. T. II. part. 1. pag. 826.
(3) Rain. ann. 1352. n. 17.
(4) Preuves des Liber. de l'Eglis. Gall. c. 18.
(5) T. 3. p. 156.

disciplinæ zelus explicabatur. Monet autem juxta Canones abdicari debere Episcopos, qui ultra sex menses Ecclesiis suis absint (1): *Qui amplius sex mensibus a Diœcesi absuerint, nisi eos gravis morbus teneat, Canonibus & Legibus firmatum esse, ut Sacerdotium & gregem amitterent*. Binæ sunt hujus Athanasii ad Imperatorem Epistolæ (2), quem hortatur, ut illos Episcopos Constantinopoli in suas ejiciat Ecclesias; aut omnes eorum Ecclesias sibi uni deleget, Constantinopolitanum vero Episcopatum eos in omnes partiatur.

XIII. Testimoniis & argumentis invictissimis illud perfecit Bellarminus Cardinalis, jure divino astrui residentiam Episcoporum, ut quæ necessario desideretur ad procurandam animarum salutem, qui finis est fructusque unus Episcoporum institutionis (3): *Ad illud tenetur Episcopus sub præcepto divino, quo necessarium est ad finem Episcopi, qui est cura animarum*. Non implet Episcopus partes suas in procuratione salutis animarum, nisi dispensatione Verbi Dei, administratione Sacramentorum, visitatione frequenti Ecclesiarum, indefessa vigilantia & contentione, quibus omnibus præstruenda residentia est. Si enim Vicarios & perfunctorios posset Episcopus Ministros ad hæc omnia delegare, dominus omnino esset at non Pastor gregis: *Nisi ad hæc personaliter teneretur, non esset ipse Pastor custodiens gregem, & vigilans super eum: sed esset dominus ovium, habens Pastorem ovium, illum scilicet mercenarium, cui committit quod vigilet, custodiat & visitet. Et tamen liquide constat Episcopos ipsos esse Pastores ovium Christi*. Cum ab ea denique non deviare sententia declarasset Dominicum Soto, & B. Thomam, Juris divini esse residentiam Episcopalem: inde argumentatur, hoc ævo summo in salutis propriæ periculo versari Episcopos, cum Ecclesiis suis frequenter absint, nec abesse jure possint, nisi gravissimæ urgent necessitates: *Ex quibus facile quivis intelliget hoc tempore plurimos Episcopos in maximo periculo salutis ammittendæ versari. Ut enim auctores citati evidenter probant, Episcopus non potest deserere gregem, nisi ad tempus ob urgentissimas causas*.

XIV. Cum Clementi VIII. idem Bellarminus quædam expromeret capita castigandæ Disciplinæ Ecclesiasticæ, residentiam quoque Episcoporum attigit, eorum maxime, qui diutissime suis absent Ecclesiis, vel quod Nuntii destinarentur a Pontifice in varias orbis Provincias; vel quod Officiis publicis politicisque inmeterentur; vel denique quod Romæ iis præfiterentur negotiis, quæ per alios quam Episcopos extricari possent. Non quo nesciret Bellarminus, obedientiam inter canonicas absentiæ causas numerari, & gravibus de causis posse a Papa Episcopos statæ subduci ad tempus residentiæ. Sed plurimum addubitabat, an divinæ legi & voluntati congrueret, tot Episcopos tandiu suis abstrahi Ecclesiis, & tum residentiæ, tum officio penitus Episcopali subduci, cum tam perspicue ex ea absentia plurimum dispendii fidelium rebus & saluti inferatur: *Fateor quidem aliquos Episcopos a residentia per obedientiam excusari: neque illud inficior summum Pontificem certis de causis atque ad tempus Episcopos aliquos a residentia eximere. Sed nescio an Deo placeat, ut tantus numerus Episcoporum tam longo tempore cum tanto animarum detrimento a propriis Ecclesiis absit: quos certe suo muneri satisfacere non posse perspicuum est*.

Ingenue confessus est Pontifex, indulgentiorem se quandoque fuisse, ut Episcopos Romam ventitare annueret, nec statim illos in suas remitteret Ecclesias: *Fatemur nos peccasse, quia nimis facile indulsimus Episcopis, ut possint Romam venire, & difficile Roma dimittuntur*. Sed mox tamen ne sibi deesset ipse, declaravit ante Pontificatum suum multo effusiorem fuisse licentiam non residendi; Nuntios a se designari eos qui Episcopi essent, quod Episcopi præesse & primas tenere juberentur; sed eos frequentius a se revocari, aliosque subrogari: cum rari omnino ea polleant industria & dexteritate, qua sustineri par est eam dignitatem: *Nisi tanta hominum penuria laboremus, citius eos mutaremus*. Obviatum est postea ei malo, designatis Nuntiis, qui Episcopi essent *in Partibus*. Quoad Episcopos, qui Civiles agerent Magistratus, unum tantum, aut alterum esse, in ditione temporali Romanæ Ecclesiæ, & quorum tam vicinæ essent Episcopales Ecclesiæ, ut ad eas accedere possent, non qualibet hebdomada tantum, sed & die qualibet, ac pene hora: *Quovis die, fere quavis hora*. Sanctissime denique confirmavit Papa

(1) Epist. 4. (2) Epist. 6. 7. (3) In Epist. ad Nepot. Contr. 2.

Papa Episcopos extra Episcopatus suos a se non retineri, nisi Nuntios, quibus tanti momenti res concredebantur, ut integrum sibi non jam esset eos revocare: *Revera nos nonnisi Nuntios diu absentes retinemus, quorum mutatio ob magna & periculosa negotia facile fieri non potest.*

XV. Capuanam suam Bellarminus triennio tantum rexerat Metropolitanam Ecclesiam, cum vetitus est a Paulo V. Roma discedere: *Præcepit mihi, ne Roma discederem.* Sanctissimo juxta & doctissimo Cardinali ne in mentem quidem venit, ut a residentiæ lege dispensari secum vellet. Quin ita potius ille secum incunctanter statuit, abdicandum sibi Episcopatum, in quo residere jam non posset (1): *Quia vero tolerare non poteram absentiam ab Ecclesia mea pastorali curæ commissa, existimavi in conscientia, me eam deberi alteri resignare, qui suo muneri satisfaceret: atque ita divina providentia meum videns imperfectum, me eo onere liberavit.* Ita Bellarminus in Epistola ad Archiepiscopum Rothomagensem.

CAPUT XXXIV. *P. 4. l. 2. c. 71.*

De Residentia aliorum Beneficiariorum infra Episcopos & Abbates.

I. Regulæ generales antiquioris disciplinæ, ex quibus patet Beneficiarios omnes residere debuisse.

II. Decretales Epistolæ Pontificum, usque ad Gregorium IX. quibus constat omnes prorsus Beneficiarios una residentiæ lege constrictos fuisse.

III. IV. V. Distingui cœpere Beneficia compatibilia & incompatibilia, necessariæ & liberæ residentiæ, eo tempore quod effluxit inter Alexandrum III. & Gregorium IX. Probationes ad id variæ. Causa ejus mutationis.

VI. Varia Conciliorum statuta de residentia Beneficiariorum.

VII. De residentia Parochorum, & de dispensationibus, quas elicere possunt.

VIII. De subreptitiis Parochorum dispensationibus. Bonifacius eas omnes revocat.

IX. Decreta Concilii Coloniensis ad Abbatissas Canonicatum.

X. Decreta Concilii Moguntini ad Canonicos & Dignitates Capitulorum.

XI. Mira Tridentini Concilii decreta, de quorumlibet residentia Beneficiariorum.

XII. Maxime Canonicorum, Dignitatum in Capitulis, & Parochorum.

XIII. De residentia Archidiaconorum & quorundam Canonicorum.

XIV. Statuta Conciliorum Mediolanensium de residentia omnium promiscue Beneficiariorum, & Clericorum, qui ex Tridentino uni Ecclesiæ dicari & innecti debent ab Episcopo dum ordinantur. De Dignitatibus, quæ jure, vel privilegio non residendi se uti posse confidunt.

XV. Provincialium Galliæ Conciliorum post Tridentinum Decreta. De eorum residentia, quorum controvertitur adhuc Beneficium, & de Dignitatibus Capitulorum.

XVI. XVII. Varia responsa Congregationis Concilii.

XVIII. Ejusdem Congregationis responsa de distributionibus.

XIX. Declarationes ejusdem Congregationis circa Parochos.

XX. De residentia Commendatariorum.

I. Quibus universim documentis antiquissimæ Disciplinæ arguatur, Beneficiariis omnibus legem unam & residentiæ necessitatem incubuisse, superius jam attigimus, quæ non abs re forsan erit summatim quoque hic retexere, quod intersit omnino ea animo & memoriæ mandari. 1. Tota hac lucubratione nostra patefecimus, omnibus Ecclesiæ ætatibus, sæculisque præteritis, Ordinatione ipsa, Ordinibus etiam Minoribus, Clericatu denique ipso addictos fuisse Clericos omnes, & Episcopo, & Ecclesiæ suæ. 2. Cum non attenderentur Clerici, nisi collato uno minori quopiam Ordine, hujus Ordinis functiones in Ecclesia illis cuique sua obeundæ erant. 3. Ordinatio & Clericatus ipse Titulum deposcebant. Titulus autem ipsemet Ecclesia quædam erat, cui Clericus dedicabatur. 4. Pluralitas Beneficiorum eo maxime nomine vetita est, quod nemo posset in duabus simul Ecclesiis residere. 5. Proventus Beneficiorum per mille amplius annos in solis fere distributionibus fuere, quibus vix absentes, ac ne vix quidem frui possunt. 6. Mille & ducentis amplius annis nulla vestigia, ac ne umbra quidem

(1) Epist. 141.

dem ejus distinctionis, qua alia dicuntur compatibilia, alia incompatibilia esse Beneficia; & rursus alia strictæ, alia liberæ esse residentiæ. 7. Clericos Episcopus injussu suo Diœcesi exeuntes Beneficiis spoliare poterat. 8. Nec alieni usquam admitti poterant Clerici, sine litteris & licentia proprii Episcopi. 9. Ita dispensabant Episcopi, uti & etiam nunc dispensant de residentia cum simplicibus Beneficiariis. In hæc summa disciplinæ antiquioris capita retorquendi subinde hic erunt oculi, ut observemus, quæ quo usque tempore viguerint, quo diffluere & retro labi cœperint.

II. Anno 1179. Concilium Lateranense III. coegit Alexander III. Papa, ibique pluralitatem proscripsit *Dignitatum Ecclesiasticarum & Parochiarum*: Sed ibidem ipsemet eas adhibet voces, quæ omnes, prorsus Beneficiarios complecti videantur, ubi vetat Beneficia conferri, nisi iis quos spes sit fore ut resideant (1): *Cum unum Officium vix implere sufficiant, stipendia sibi vendicant plurimorum. Ne id de cetero fiat, districtius inhibemus. Cum igitur Ecclesia vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quæratur, quæ residere in loco, & curam ejus per seipsum valeat exercere.* Ideo & ad Eboracensem Archiepiscopum rescripsit Alexander idem III. posse ab eo Beneficiis exui, quicunque Diœcesi sine ejus licentia egrederentur, nisi studiorum necessitas, vel ratio quæcunque alia gravis, eorum absentiam excusarent (2): *Si Clerici qui in Ecclesia tuæ jurisdictionis Beneficia sunt adepti, ad aliam Diœcesin absque tua conscientia & assensu, morandi causa transierint, Beneficiis, quæ a te habuerint, liceat tibi eos spoliare, nisi forte disciplinis scholasticis invigilaverint, aut causam rationabilem tibi ostenderint, quare reverti non debeant.* His convenienter prohibet, ne aliorum Episcoporum Diœcesanos suæ finibus admittat Diœceseos, nisi proprii Episcopi litteris sint muniti, vel Mandato quopiam Apostolico: *Præterea Clericos alericos alterius Diœcesis absque litteris commendatitiis Episcopi sui, nisi pro eis preces vel mandata Sedis Apostolicæ receperis, non teneris, nec etiam debes recipere.* Alibi rursus declarat idem Pontifex, ubi Archidiaconatus quis officio fungitur, ibi & Præbenda donandum esse (3): *Cum rationi & institutioni Ecclesiasticæ contrarium sit, ut Archidiaconus Præbenda careat in Ecclesia, cui noscitur in Archidiaconatus officio deservire.*

Lubens missa facio complura alia hujus Pontificis decreta, ex quibus, uti & ex his elucescit, 1. Nihildum tunc discriminis aut distinctionis interpositum fuisse Beneficiis, quorum alia sociari plura possent, alia non possent; alia residere cogerent, alia non cogerent. 2. Clericos Episcopo suo devinctos fuisse Clericatu, & multo magis Beneficiis, quæ ab eo obtinerent, & quibus spoliari possent, si præter ejus licentiam finibus Episcopatus excederent. 3. Clericatu & ordinatione Clericos Episcopo suo, quam Ecclesiæ ipsi devinctiores fuisse. Unde & qui eos Ecclesiæ illigaverat Episcopus, absolvere poterat, vel in totum, vel ad tempus, laxata tantisper residentiæ fibula.

Diffinit rursus idem alibi Pontifex, ad Beneficia quælibet admitti non debere, nisi qui spondeant in eis residere; non residentes vero, iis ejiciendos esse, cum ita decreverit Concilium Lateranense III. (4) *Tales si præsentati fuerint, non debent admitti, & admissi poterunt amoveri; nisi forte de licentia suorum Prælatorum, vel studio litterarum, vel aliis honestis causis contigerit eos abesse.* Ad Lingonensem Episcopum rursus idem rescribebat, ut Beneficio Clericum spoliaret, non residentem, & aliis instructum Beneficiis, quibus victitare posset (5): *Si constiterit, quod Ecclesiastica Beneficia habeat sibi sufficientia, vel quod eidem Ecclesiæ non deserviat.*

Universim pronuntiavit Innocentius III. ad Episcopum scribens Panormitanum, exui posse Ecclesiis suis, quicunque sex amplius mensibus illis abfuerint: *Si ultra sex menses suas deseruerint Ecclesias, juxta canonicas sanctiones, eis debent merito spoliari.* Una quoque residentiæ lege complecti Beneficiarios omnes videbatur Gregorius IX. cum hæc scriberet ad Episcopum Argentoratensem (6): *Cum illi sint in Ecclesiis idonei reputandi, qui servire possunt & volunt in ipsis, &c. Pueri & Beneficiati qui non possunt in eadem Ecclesia deservire, in ea non debent idonei reputari.*

Lucis

(1) Can. 13. (2) Append. Conc. Later. Part. 30. c. 6. (3) Ibid. c. 7.
(4) C. Relatum. De Cler. non resid. (5) C. Conquerente. Ibid.
(6) C. Super inordinata. De Præbend.

Lucis aliquantulum affundet Decretalibus hactenus laudatis, is qui eas compilavit B. Raimundus de Pennafort, jussu Gregorii IX. Quærit enim ille, an Clericus sæcularis, qui nec tonsuram, nec coronam gestat, nec veste utitur Clericali, nec divinis interest Officiis, nec residet, nec ullo fungitur in Ecclesia ministerio; an, inquam, Clericus hujusmodi spe salutis aliqua blandiri sibi possit (1): *Numquid Clerici sæculares, qui non portant coronam, vel tonsuram, vel habitum congruentem, vel qui non intersunt divinis officiis, nec resident, nec deserviunt Ecclesiis, sunt in statu salvandorum?* Respondet autem, tametsi sint, qui veritate qua allici & delectari debuerant, offendantur; maluitque palpare vulnera conscientiæ, quam sanare: fidenter tamen affirmare se, ejusmodi Clericum procul abesse a via salutis: neque enim in his Regulis jura meri esse consilii, ut nugantur aliqui, sed præcepti: cum qui in eas impingunt, tam graves dent pœnas: *Ad hoc licet aliqui scandalizentur, volentes applaudere sibi in peccatis, & dicentes omnia jura quæ supee hoc emanaverunt, de consilio intelligenda: dico quod non. Cum enim pro tali apostasia pœna gravis & multiplex imponatur, patet quod non est consilium, sed præceptum. Si enim esset consilium, nullus astringeretur; nec non servantes in aliquo punirentur:* Subjicit vero, nisi desertores ejusmodi resipiscant, ubi commoniti fuerint, ab Officio & Beneficio suspendendos esse, cogendosque ut fructus omnes restituant: *Si admoniti non se correxerint, debent suspendi ab Officio & Beneficio.* Hinc liquet agere B. Raimundum de Beneficiariis, sed nec illud minus liquidum Clericos omnes ab eo Beneficiariorum in classe locari, omnes ad residendum constringi.

III. Et qui tamen Decretalium libros quinque prioris a B. Raimundo consarcinatos primus Pontificia auctoritate publicavit Gregorius Papa IX. ille ipse est, cui tribuitur Decretum illud, quo primum secernuntur Beneficia alia ab aliis ex necessitate residendi (2): *Clericos in Ecclesiis tuæ jurisdictionis Beneficia quæ residentiam exigunt assecutos, si ad alterius Diœcesin absque tua licentia morandi causa transierint; liceat tibi, si moniti non redierint, dictis Beneficiis spoliare, nisi excusationem rationabilem ostenderint.* Verba hæc ipsissima sunt Rescripti supra relati Alexandri III. ad Archiepiscopum Eboracensem, addita hac solummodo restrictione, *quæ residentiam exigunt.* Intelligimus ergo illo temporis interstitio, quod ab Alexandro III. ad Gregorium IX. ab anno 1180. ad 1230. elapsum est, eam invaluisse distinctionem Beneficiorum, quæ vel a compatibilitate, vel a residentia petitur. Dixi jam qui irrepserit ea novitas. Cum labefactata diu jacuisset Ecclesiæ disciplina, ubi primum pene senescente sæculo XI. respirari cœptum est ab ea calamitate, & restaurari quæ collapsa fuerant: eas quidem esse constitutas primum leges, quæ Beneficiarios omnes, immo & Clericos omnes ad singularitatem Beneficiorum & ad residentiam compellerent. Sed cum late serpsisset, & tam alte descendisset ulcus, ut totum simul persanari posse desperaretur, curæ interim maxime fuit, ut singularitas & residentia saltem in Beneficiis cura animarum gravatis, & Dignitatibus Præbendisque Capitulorum omnino restitueretur. In id plura decreta condita sunt, in eorum executione toti fuere Pontifices, Antistitesque ceteri in Synodis suis.

IV. Per litteras monuit Patriarcham Constantinopolitanum Innocentius III. posse eum in non residentes animadvertere privatione Beneficiorum, at solas Ecclesias & Præbendas expressit (3): *De Clericis, qui Ecclesias vel Præbendas sibi concessas sine justa causa deserunt, &c.* Usu jam invaluerat ut per Ecclesias intelligerentur Cathedrales, vel Parochiales. Eo sensu eam vocem usurpaverat Concilium Lateranense III. (4) *Nonnulli dignitates diversas Ecclesiasticas, & plures Ecclesias Parochiales contra Canonum instituta nituntur obtinere.* In Concilio Lateranensi IV. (5) cum firmando Canoni supradicto Concilii Lateranensis III. pœnæ decernerentur adversus pluralitatem Beneficiorum, damnata non est ea pluralitas nisi in Episcopatibus & Parochiis, in Dignitatibus & Præbendis Capitulorum. Ita connexa & concatenata quodammodo erat singularitas Beneficiorum cum residentia, ut nec stringi, nec relaxari possent Canones, nisi ad utramque simul.

Lateranensibus his duobus Conciliis non aper-

(1) Summa Raimund. L. 1. p. 52.
(2) Extrav. De Cler. non resid. c. 17.
(3) Ibid. c. 10.
(4) Can. 13.
(5) Can. 29.

apertè quidem copia fiebat plura retinendi simplica Beneficia, nec in illis residendi; sed cum pœnæ non decernerentur, nisi ad asserendam singularitatem & residentiam Parochialium Ecclesiarum & Canonicatuum: eo silentio, ea tolerantia & impunitate quoad alia Beneficia, patefactæ sunt fores horum pluralitati, & licentiæ non residendi.

V. Exinde vero jam nihil dubitationis reliquum esse potuit in animis Canonistarum modernorum, quin Beneficia simplicia soluta essent a vinculo residentiæ; cum generalis consuetudo in omnibus Ecclesiis receptissima, & præscriptio ea administrandi per Vicarios, jam videretur eam auctoritatem consecuta, quæ satis sit ad minas priscorum Canonum declinandas.

Hæc pro certis & indubiis habere videtur Bonifacius VIII. de Beneficiis quæ cum aliis una habitare & sociari possint, nec residentiam exigant, ubi hæc habet (1): *Utrumque tamen, si talia Beneficia, quæ simul nequeant de jure teneri, habere non potes; sed eligat quod ex iis malueris retinere*. Eadem est & Clementis V. sententia: *Si aliud Beneficium assequaris, quod simul de jure cum Dignitate vel Beneficio, virtute dicta gratia tibi debito, retinere non posses*. Ita nemo nisi valde excors Congregationem Concilii insimulaverit, quæ consulenti Episcopo Intemeliensi rescripsit, non posse ab eo Presbyteros simplicibus gaudentes Beneficiis cogi, ut in Diœcesi residerent, quamvis magna Presbyterorum penuria laboraret (2). Scripserat quidem ad Patriarcham Antiochenum Gregorius IX. cum ejus Ecclesia ministris destitueretur, revocari ab eo posse Canonicos, & inferioris Clericos chori qui aberant (3): *Canonicos & Assisos revoces*: nec deterreri eum debere dispensationibus Apostolicis quibuscunque. Sed nihil inde inferri potest, nisi quod immunitas simplicium Beneficiariorum firmioribus nititur præsidiis, quam illa particularium quorundam Canonicorum.

VI. A simplicibus Beneficiis ad duplicia, ut vocant, jam traducenda oratio est. Vetuit Concilium Oxfordiense anno 1222. ne Parochiæ, quarum reditus æquaret tantum portionem congruam Vicariis, aut Parochis dari solitam, darentur aliis, quam qui ad residendum in eis ultro sese astringerent (4): *Ecclesiæ quæ in reditibus ultra quinque marcas non habent, nonnisi personis talibus conferantur, qui resideant in eisdem, & in propria persona ministrent*. Concilium Coloniense anni 1260. præcepit, ut Capellani Episcoporum omnes suis in Ecclesiis residerent, præter ea tempora, quibus eos Episcopi sui ad alia quævis destinabant (5): *Capellani residentiam tanquam alii fratres in suis Ecclesiis facient, nisi illo tantum tempore, quando agunt suorum negotia dominorum, atque etiam si negotia Ecclesiæ hoc exposcant*. Subjicitur ibidem, ne Decani, Scholastici, Cantores, denique Sacerdotes Ecclesiarum, Regum possint, aut Episcoporum esse Capellani: *Nulli Decani, nulli Scholastici, nulli Chorepiscopi vel Cantores, nulli Sacerdotes Ecclesiarum, Capellani Episcopales ullatenus aut Regales existant*.

In Concilio Londinensi anno 1268. præceptum est, sacramento ad residendum adigi Vicarios, qui in Ecclesiis constituerentur, post abdicata alia Beneficia, quibus cura immineret animarum (6): *Juret ibi residentiam facere corporalem, renuntians aliis Beneficiis, si quæ habet, curam animarum habentia*. Si postea minus resideant, simplicibus etiam aliis Beneficiis spoliantur: *Aliis Beneficiis, si quæ habet, sit ipso facto privatus*. Novam hic hic habes probationem, ut simplicibus Beneficiis nulla tunc immineret residendi necessitas, postentque una cum Ecclesiis Parochialibus possideri.

VII. Concilium Lugdunense II. anno 1274. Parochos jussit, quo primum promoventur anno Presbyteratu initiari, ac deinceps constanter residere, nisi causa legitima & gravi dispenset Episcopus (7): *Super residentia vero facienda possit Ordinarius gratiam dispensative ad tempus facere, prout causa rationabilis id exposces*. Utque innumerabiles alios Canones de residentia missos faciam, Synodus Excestrensis anni 1287. trifariam insinuat Parochos licentiam usurpasse non residendi; aut expugnato, ut Episcopi Vicarios instituerent; aut quod Parochia Præbendæ unita esset, aut exorandis a Papa dispensationibus (8): *Rectores Parochialium Ecclesiarum resideant personaliter, iis exceptis, quorum absentia per institutos Vicarios fueris excusata: vel quorum Ecclesiæ Dignitati vel Prabendæ fuerint*

(1) In Sexto De rescription c 7.
(2) Fagnan. In l. 1. Decr. Part. 1. p. 126.
(3) Extrav. De Cler. non resid. c. 16.
(4) Can. 14. 15.
(5) Can. 10.
(6) Can. 9.
(7) In Sexto De elect. cap. 14.
(8) Cap. 19.

rint annexa: vel cum quibus ad obtinendum plura Beneficia a Sede Apostolica dicitur dispensatum.

Quod ad primam attinet harum trium residentiæ dispensationum, adverte Vicarios illos non fuisse perpetuos, & ab Episcopo institutos fuisse. Ita enim capiendum Decretum hoc Synodale. Non erat ergo ea nisi temporaria absentia, ab Episcopo justis causis concessa. Ejus rei argumentum accipe, aut exemplum. Concessum est Episcopis a Bonifacio VIII. ut Parochos absolvere possint ab annorum septem residentia, causa studiorum, ea cautione, ut Parochiæ interim administranda delegarentur Vicariis, religione & doctrina abunde instructis (1): *Septennio prædicto durante, providere curent Episcopi, ut per bonos & sufficientes Vicarios, ab eis deputandos, animarum cura diligenter exerceatur.* De unione Parochiarum cum Præbendis vel Dignitatibus Capitulorum, dictum est superius.

VIII. Quoad tertiam rationem non residendi, confitetur Bonifacius VIII. sibi prædecessoribusque suis ambitiosorum hominum importunitate extortas fuisse dispensationes perpetuas non residendi, & percipiendi tamen proventus Beneficiorum: *Quia per ambitiosam importunitatem petentium, tam nos, quam nonnulli prædecessores nostri indulgentias perpetuas, &c.* Tum vero Pontifex pernumeratis quæ ex his dispensationibus scaturissent malis, eas omnes revocat, Pontificatu deinceps suo exulare jubet, successoribus denique suis significat, non quam ipsis legem præscripserit, sed quod præstruxerit exemplum (2): *Omnes hujusmodi similes indulgentias, personis, non Ecclesiis, vel dignitatibus datas, penitus revocamus, & earum concessionem nostris volumus exulare temporibus. Quodque nobis licere non patimur; nostris successoribus indicamus.*

Observa hic autem. 1. A Pontificibus elici, vel expugnari posse dispensationes, sed quibus tamen impunitas magis apud homines, quam innocentia apud Deum comparetur. 2. Tunc tutas esse & laudabiles dispensationes, cum Ecclesiis donantur, vel earum Dignitatibus, non hominum cupiditatibus effrænatis. Afflatu enim pietatis donatur, quidquid donatur Ecclesiis. 3. Si Pontificiæ dispensationes tuta semper & illæsa conscientia darentur, sive dantium, sive accipientium: non pœnituisset earum Bonifacium VIII. non eas ille revocasset, non sibi earum concessione posthac interdixisset, non commonuisset successores suos, quanti res periculi sit, tanta salutis dispendia, vel certe discrimina gratificari. Denique si tantum gratiæ se dedisse Pontificem pœnituit, quanto in periculo versantur, qui importunitate extudere, unde Pontificem pœniteret? Tam nefas saltem fuit cupere, petere, ambire, extundere, quam concedere beneficium, cujus mox esset pœnitendum.

IX. In Concilio Coloniensi II. multa decreta sunt anno 1549. (3) ad residentiam Decanorum in Ecclesiis suis, Abbatum item & Abbatissarum Canonicarum. Monuit Concilium harum residentiam Abbatissarum tanto arctioris esse necessitatis, quod diligentissimas excubias agi necesse est in nobiles eas virgines, an in eodem omnes conclavi somnum capiant, an Horas Canonicas rite decantent, an religiose observent Constitutiones, tum antiquas suas, tum nuperas Imperatorio jussu editas, ad refingendam reformandamque disciplinam. Prohibentur denique Abbatissæ istæ, ne duas Abbatias regant, cum vel unam regere operosum arduumque sit.

X. In Concilio Moguntino ejusdem anni proscripta est ea, quæ tum Germaniam omnem pervaserat, corruptelam, ut Canonici opimos ipsi quidem proventus colligerent, Vicarios autem sibi substituerent, qui divinæ interessent psalmodiæ, Altariumque ministerio, tenuissima autem redituum portione contenti essent: *Perniciosus abusus est, cum pudendo Cleri dedecore, & animarum periculo, gravique Ecclesiarum detrimento conjunctus, quod in Ecclesiis quibusdam Cathedralibus, & Collegialibus potissima proventuum portio Canonicis etiam apud Ecclesias non residentibus, nec quidquam utilis aut necessarii ministerii exequentibus, distribuitur, Vicariis qui diurna & nocturna fatigatione omnes Ecclesiæ functiones sustinent, vix tenui censu, & qui ad vitam misere sustentandam ægre sufficiat, relicto.*

In Dignitatibus Capitulorum defungendis perversitas erat longe major; ideoque ad ipsas maxime in ordinem redigendas eo Concilio innovatæ sunt pristinæ omnes de resi-

(1) In Sexto. De elect. cap. 34. (2) In Sexto. De rescr. cap. 15. (3) Can. 6. 7. 8.

residentia Constitutiones (1): *Quare statuimus, ut posthac omnes qui vel Præpositorum, vel Decanorum, vel Scholasticorum, vel Cantorum dignitatibus quatenus hæ ad nostram, aut Comprovincialium nostrorum dispositionem pertinent, jam præfulgent, aut porro ornandi erunt, præsentes suis Ecclesiis utilem & nomine dignam operam præstent; non absentes fructus tantum auferant: neque liceat cuiquam absenti ullam harum dignitatum gerere; sed quisque tali titulo insignitus, sua Ecclesia non absens neque conducta aliorum opera, sed residendo præsens ipse inserviat.*

XI. Sed Concilium Tridentinum manebat ea laus, ut multa præstantissima ab eo ederentur Decreta de Beneficiorum residentia, uti & de plerisque aliis sacræ Disciplinæ capitibus. In eo Concilio post pertractatam Episcoporum residentiam, ad alios descenditur Beneficiarios, ediciturque, ut omnes sive Titulares, sive Commendatarii, quibus vel jure vel consuetudine præscribitur residentia, residere compellantur in Ecclesiis suis (2): *Episcopis inferiores, quævis Beneficia Ecclesiastica personalem residentiam de jure, sive consuetudine exigentia, in Titulum, sive Commendam obtinentes, &c. ab Ordinariis residere cogantur.* 2. Ut irritæ habeantur dispensationes omnes perpetuæ non residendi: *Nulli privilegia, seu indulta perpetua de non residendo, aut de fructibus in absentia percipiendis suffragentur.* 3. Ut dispensationes ad certum tempus arctatæ ab Episcopo examinentur, an justis causis concessæ fuerint: *Indulgentiis vero & dispensationibus temporalibus, ex veris & rationabilibus causis tantum concessis, & coram Ordinario legitime probandis in suo robore permansuris.* Denique ut tempore ipso canonicæ Beneficiarii absentiæ, Vicarium designet Episcopus qui curam sustineat animarum; congruamque ei definiat fructuum portionem.

Hinc planum fit Concilii Patribus visos esse Commendatarios quosdam residentiæ lege constringi, æque ut Titulares: *In Titulum, sive Commendam Beneficia obtinentes.* Planum fit rursus a Tridentino quodammodo approbari distinctionem Beneficiorum, tum liberæ, tum necessariæ residentiæ, adeoque compatibilium & incompatibilium. Denique planum est ex Concilio residendi necessitatem oriri vel ex jure, vel ex consuetudine: *Beneficia personalem residentiam de jure, sive consuetudine exigentia.*

XII. Utque Dignitates Capitulorum Canonicique pluribus vinculis ad residendum constringantur, jubet Synodus ut redituum tertia pars in distributione dispensetur: quorum in nullam partem vocari possint absentes: illibata semper perstitura laudabili cum primis earum Ecclesiarum consuetudine, ubi ne tertia quidem fructuum, aut nulla prorsus parte fruuntur absentes (3): *Salvis consuetudinibus earum Ecclesiarum, in quibus non residentes, seu non servientes, nihil, vel minus tertia parte percipiunt.*

Si quæ sint tamen Capitulorum Dignitates, quarum nec functio, nec jurisdictio ulla sit, quibus contra immineat cura Parochiæ ruris, illis quandiu in Ecclesia sua Parochiali residebunt, eadem accrescent emolumenta, acsi præsentes in Ecclesia Cathedrali vel Collegiali divinis Officiis interessent (4): *Quod si alicui ex prædictis dignitatibus in Ecclesiis Cathedralibus vel Collegiatis, de jure vel consuetudine, jurisdictio, administratio vel officium non competat, sed extra civitatem in Diœcesi cura animarum immineat, cui is qui dignitatem obtinet, incumbere voluerit: tunc pro tempore quo in Curata Ecclesia resederit, ac ministraverit, tanquam præsens sit, ac divinis intersit, in Ecclesiis Cathedralibus ac Collegiatis habeatur.* Quo nihil tamen derogabitur peculiari quarundam Ecclesiarum consuetudini, ubi qui Dignitates obtinent, frustrantur redituum parte aliqua, etiam tertia, quandiu non resident.

Erant ergo Dignitates Capitulorum, quibus nec functio nec jurisdictio affixa esset ulla. 2. Sed quibus innexa erat ruris quædam Parochia. 3. Et tunc liberum erat utra in Ecclesia sua residere mallet Beneficiarius. 4. Quandiu autem in Parochia residebat, distributionibus fruebatur, non aliter quam si præsens esset Ecclesiæ Cathedrali vel Collegiali. 5. Ex his infertur, qui has obtinent Dignitates, functionis & jurisdictionis expertes, eos ad residendum in ea Ecclesia adstringendos fuisse, nisi Parochiam ruri administrandam haberent, in qua & residere mallent. *Sed extra civitatem in Diœcesi cura animarum immineat,* cui

(1) Can. 70. 71.
(2) Seff. 6. c. 2.
(3) Seff. 21. c. 3. Seff. 22. c. 3.
(4) Ibidem.

cui is qui dignitatem obtinet, incumbere voluerit.

Adſcripſimus ſupra quid decreverit Tridentinum de reſidentia Epiſcoporum. Eadem Decreta ibidem ad Parochos, eædemque pœnæ in non reſidentes ampliantur (1). *Eadem omnino etiam quoad culpam & amiſſionem fructuum & pœnas de Curatis inferioribus decernit Synodus.* Poteſt Epiſcopus cum iis de reſidentia diſpenſare, ſubrogato in eorum loco Vicario cum portione congrua; ſed ea licentia non reſidendi ſcripto danda eſt, gratis, & ad duos tantum menſes, niſi graviſſima quædam incurrat cauſa: *Diſcedendi licentiam in ſcriptis gratiſque concedendam, ultra bimeſtre tempus, niſi ex gravi cauſa non obtineant.* Si diutius abſint Parochi, & ſine licentia, revocabit illos Epiſcopus, tum intentatis cenſuris, tum privatione fructuum, tum denique Parochiæ ipſius abdicatione.

Vetuit denique Tridentinum Concilium, ne qui Dignitates obtinerent Capitulorum, vel Canonici, Præbendarii, Semipræbendarii Cathedralium Eccleſiarum, vel Collegialium, pluſquam tribus menſibus anno quolibet abeſſent, ita quidem ut nihil decerpatur eorum Capitulorum conſuetudini, vel conſtitutioni qua diuturnior præſcribitur reſidentia, arctiorque (2): *Non liceat vigore cujuslibet ſtatuti, aut conſuetudinis, ultra tres menſes ab eiſdem Eccleſiis quolibet anno abeſſe; ſalvis nihilominus earum Eccleſiarum conſtitutionibus, quæ longius ſervitii tempus requirunt.* Qui diutius ſuis aberunt Eccleſiis, quam ſinat Concilium, primo quidem anno media parte exuentur redituum; altero anno omnibus ſpoliabuntur; ſi ne tum quidem Eccleſiæ ſe ſuæ, officioque reddant, rigore Canonum & lege in eos agetur.

XIII. Inter Reformationis Anglicanæ Capita ſub Cardinali Polo anno 1556. unum eſt quod ad Archidiaconos ſpectat, qui in Eccleſia Cathedrali reſidere præcipiuntur, vel in Archidiaconatus ſuis, perinde ut Epiſcopus conducere cenſuerit (3): *Archidiaconi vero, vel in Archidiaconatibus, vel in Eccleſiis Cathedralibus, prout magis Epiſcopo loci expediens viſum fuerit, commorentur, ut debitam illis operam præſtent.* Eſt & aliud quod ad Canonicos pertineat, quorum alii fundatione, alii ſtatuto, alii conſuetudine tenentur reſidere: *Omnes Canonici qui ex fundatione, ſtatuto, vel conſuetudine in Eccleſiis reſidere tenentur, &c.* At ſunt & alii qui non his vinculis teneantur aſtricti: *Qui vero ex fundatione, ſtatuto, vel conſuetudine ad reſidentiam non tenentur.* Et qui tamen niſi menſe ſaltem uno in Eccleſiis ſuis reſideant, ſi decem ſaltem librarum reditus percipiant: & duos menſes, vel plures, ſi viginti: parte redituum mulctabuntur; poterunt & prolixiori aſtringi reſidentiæ ab earum Eccleſiarum Superiore.

In Congregatione IX. Concilii Remenſis anno 1564. Cardinalis Lotharingus, & Archiepiſcopus idem Remenſis Præſeſque Concilii, multis deſtomachatus eſt adverſus pluralitatem Beneficiorum Curatorum, itemque adverſus articulum V. Comitiorum Aurelianenſium, & legem civilem, qua integrum erat duas Parochiales Eccleſias retinenti, in utra mallet reſidere: *Concilia Aureliana cujuſmodi fuerint nolo hic dicere; conſtat certo in iis multa fuiſſe conſtituta, quæ cum jure Eccleſiaſtico pugnant ex diametro, & magnum afferunt detrimentum & præjudicium. Cur ergo eorum Decretis ſtandum eſſe judicavimus?*

XIV. Concilium Mediolanenſe I. anno 1565. præcepit tribus ſenioribus reſidentium Canonicorum, in Cathedralibus, vel Collegialibus Eccleſiis, ut Epiſcopum monerent, deferrentque ad eum tertio quoque menſe nomina Dignitatum & Canonicorum non reſidentium (4). Præcepit & Parochis, ut Epiſcopum commonerent, in Parochiis ſuis ſi qui eſſent Beneficiarii non reſidentes, & qui reſidere obligarentur. Idem præcepit & Vicariis Foraneis in Parochos ipſos. In Concilio IV. Mediolanenſi anno 1576. innovatum eſt Decretum Concilii Tridentini, ut ne poſſent Clerici ab Eccleſiis diſcedere, quibus eos Epiſcopus illigaſſet, niſi ſcriptis permittente Epiſcopo; alioqui functionibus omnium Ordinum interdicerentur. *Clericos quoſcunque certæ Eccleſiæ, piove loco aſcriptos, ſi ab Eccleſia, cui aſcripti ſunt, Clericali ſtatione, ſine Epiſcopi facultate, eaque litteris exarata, diſceſſerint, ſuorum Ordinum munere, ex ejuſdem Concilii Tridentini ſanctione, Epiſcopus interdicat.*

Eo decreto monemur reſumere ſtatutum illud Concilii Tridentini, quod nos pene effugerat, & quo priſcus vigor antiquioris circa reſidentiam Diſciplinæ reſtaurari poſſet, ſi religioſe obſervaretur. Nimirum ubi Tri-

(1) Seſſ. 23. c. 1. (2) Seſſ. 24. c. 12. (3) Decreto 3. (4) Cap. 27.

Tridentinum Chalcedonensi Canoni pristinum vigorem restituere satagit, ut nemo ordinetur, nisi ad necessitatem & utilitatem alicujus Ecclesiæ, cui statim alligetur, & ipsa sua mancipetur ordinatione, ad obeundas in ea functiones Ordinis, & ad residendum tam scrupulose, ut nisi annuente Episcopo discedere nefas sit; ut interdicendi protinus sint functionibus Ordinis quicunque aliter discesserint (1): *Cum nullus debeat ordinari, qui judicio sui Episcopi non sit utilis, aut necessarius suis Ecclesiis; sancta Synodus vestigiis sexti Canonis Concilii Chalcedonensis inhærendo, statuit, ut nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiæ aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus. Quod si locum inconsulto Episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur.*

Non pœnitebit illud rursus inculcasse, fore ut antique Disciplinæ vigor decorque totus refloresceret, si statuto huic sedulo obtemperaretur. Non Beneficiarii modo omnes, etiam simplices, sed & Clerici omnes residentiæ astringerentur. Clerici supervacanei & otiosi nulli essent. Nulli errones. Nulli functionis sacræ inanes. Nulli ministerii & Beneficii expertes, quandoquidem illi ipsi qui Titulo Patrimonii ordinarentur, unius tamen certæ devincirentur Ecclesiæ ministerio, unius Episcopi obsequio sicut jam inde a primis ineuntis Ecclesiæ sæculis, tam multi Clerici sanctissimi, & Parochiis præerant, & Decanatus atque Archidiaconatus administrabant, aliaque Ecclesiastica Beneficia, qui suo se tamen sumptu & patrimonii censu alebant. Additur denique a Tridentino id quod sponte sua sequitur ex illa conjunctione Clericorum cum Episcopis, fore ut sine litteris Episcopi proprii, nec ejus Diœcesi possunt emigrare, nec in aliam quamvis immigrare.

Tridentino huic Decreto subscripsere, illudque promulgavere complura ex Conciliis Provincialibus Gallicanis, ut infra docebimus, ubi extremam manum apposuerimus statutis Conciliorum Mediolanensium sub beato Carolo nostro more excerpendis. In Concilio V. Mediolanensi anno 1579. pronuntiatum est, (2) teneri Beneficiarios ad residendum, quamvis lite interjecta controversum esser Beneficium; quamvis nedum eo initiati essent Ordine, quem Beneficium deposceret; quamvis denique maximam ejus proventuum partem alii quipiam sibi vindicarent. Jussi sunt etiam Episcopi, ne sinerent Dignitates, & Canonicos Cathedralium & Collegialium, qui una Parocchias regerent, his discedere diebus Festis & Dominicis, ut in Cathedrali distributiones acciperent; sed eos in Parochias suas dimitterent, ubi munere fungerentur.

In Concilio Mechliniensi anno 1570. expresse definitum est, (3) Dignitates Ecclesiarum Cathedralium, Collegialium, Monasteriorum, Abbates, Præpositos, Decanos, Archidiaconos, Archipresbyteros, Cantores, Pœnitentiarios, Scholasticos, Thesaurarios, lege eadem residentiæ constringi, atque Canonicos, iisdemque teneri pœnis ex Concilio Tridentino. Si qui vero eorum confiderent se privilegiis perpetuis, aut temporariis niti: ea Episcopo intra tres menses repræsentarent, ut is dijudicaret, justæ fuissent causæ, necne eorum concedendorum. Alioqui privilegio suo excussi declarentur.

XV. Venio ad Provincialia Galliarum Concilia post Tridentinum. Rothomagense anni 1581. ad antevertendas eorum artes, qui imaginarias confingunt lites, ut residendi interim legem & necessitatem suspendant: cogit omnes eos qui Titulo, vel proventibus gaudent Beneficii cujuscunque, in eo residere, aut restituere fructus, & pœnis subesse non residentium (4): *Plerique ne resideant, prætexunt litigia, aut suscitant ipsimet Devoluta, ne videantur sua Beneficia pacifice possidere. Verum quisquis Beneficio, vel ejus fructibus gaudet, aut resideat, aut fructus non recipiat, quos suos sine residentia facere non potest, & aliis decretis pœnis subjaceat.* Illi vero qui prætexunt vim & grassationes Nobilium, residere & ipsi, vel restituere jubentur, si nihilominus aut omnes, aut magna ex parte proventus colligant. Reliqua hujus Concilii in residentiam decreta sileo, ut quæ sunt gemina Tridentinis. Sed illud silere non possum, quod idem Concilium ab Apostolica Sede voluit elucidari, circa Cathedrales Ecclesias, quarum & tam tenues sint reditus, & tam pauci numero Canonici, ut sustentari hi non possent, nec minuendo eorum

(1) Sess. 23. c. 16.
(2) Cap. 8.
(3) De Minist. Eccles. & eorum resid. c. 2. 3.
(4) Titul. De Curat. Off. c. 4.

eorum numero, qui jam permodicus esset: nec addendis Beneficiis simplicibus, quæ nulla ad manum essent: sed permittenda tantum Canonicis administratione Ecclesiarum Parochialium, tam vicinarum urbi, ut bis terve quavis hebdomada ad eas itarent, residerent autem interim cum ceteris Canonicis in Ecclesia Cathedrali. Absolute & universim nihil respondit Pontifex, sed peculiariter declaratum iri spopondit, ubi necessitas, vel utilitas Ecclesiæ suaderet, Ecclesiæ Parochialis regimen Canonicis permitti: *Quoad retentionem Parochialis cum Canonicatu, pro necessitate & utilitate Ecclesiarum & regionis in casibus particularibus providebitur.*

In Concilio Burdigalensi anni 1583. promulgatum est Decretum Tridentinum de Dignitatibus Ecclesiarum, (1) quibus nihil functionis, nihil jurisdictionis illigatum est, sed earum Titulo gaudentes Parochiam aliquam administrant; quandiu vero in Parochia ministrant, præsentes reputantur in Cathedrali, & distributionibus fruuntur. At vero Archidiaconi, & qui ceteras sustinent Capitulorum Dignitates, Officio instructi quod obeant, & jurisdictione quam explicent, illi utique jubentur a Concilio residere. Edixit & illud hoc Concilium, ut sexto quoque mense Capitula Metropolitanos certiores facerent de absentia Episcoporum.

In Concilio Turonensi anno 1583. damnata & abolita est consuetudo earum Ecclesiarum, ubi grossos fructus percipiebant Canonici, antequam residere incepissent, vel etiam admissi fuissent. Expungi quoque placuit illum usum quarundam Ecclesiarum, ut totius anni proventibus gaudeat quicunque uno, & altero die, vel una Hora Canonica certa interfuerit (2): *Consuetudine, illa, quæ Canonico grossum adjudicat, qui certa die anni, aut certis horis unius, duorum vel trium dierum præsens fuerit, illis nihil profutura, cum ad divini cultus diminutionem tendat.*

Concilium Aquense anni 1585. præter omnium promulgationem Decretorum Tridentinorum de residentia, statuit, ut tres seniores Canonici residentes cujusque Cathedralis & Collegialis deferrent ad Episcopum nomina Canonicorum & Beneficiariorum ceterorum Ecclesiæ suæ absentium. (3) Jussit ut & Parochi monerent Episcopum de Beneficiariis Parochiæ suæ omnibus, qui residere cum tenerentur, non residerent tamen.

Concilium Tolosanum anni 1590. edixit, (4) ut qui Parochia haberent, Titulo, vel Commendatas, vel Canonicatui, dum ipsis vita suppeteret, unitas, aut qui uno & eodem tempore Parochias & dignitates retinent in Capitulis; in Parochiis suis residerent, saltem diebus festis. Concilium Burdigalense anni 1624. eorum damnavit impiam & absurdam ludificationem, qui cum tam frequenter abessent, ut adessent fere nunquam, non committere se tamen nugabantur in Concilii Tridentini legem, quod nunquam tres totos menses continuos abessent. Declaratum est hoc Concilio, tribus illis mensibus induciarum a Tridentino concessarum, contineri absentias omnes quantulascunque, etiam sejunctas (5): *Decernimus tres illos absentiæ menses ita numerandos esse, ut in iisdem omnes dies; sive continui, sive non continui & interpolati concludantur; unde qui a residentia ultra tres menses eo modo reductos abfuerit, pœnis eum a sacris Canonibus contra absentes latis feriri, & Capitulum in hoc contra sacros Canones dispensare non posse censemus.* Veritum est hoc eodem Concilio; ne quas Episcopi dispensationes annuerent Parochis, aut licentias non residendi, nisi quas fructuosas fore Ecclesiæ augurarentur (6): *Nisi id persona meritum in utilitatem Ecclesiæ cessurum exigere comprobetur.* Denique vetiti sunt hoc eodem Concilio Collatores, ne quod necessariæ residentiæ Beneficium cuiquam conferrent, nisi præstito sibi fidissimæ residentiæ juramento (7): *Ne Curatum vel residentiam exigens Beneficium conferant, nisi præstito prius per eum juramento, se assiduum in eo futurum, semperque commoraturum; cujus juramenti præstiti certam rationem litteræ Beneficii concessi contineant.* Provisionibus Beneficii inferenda erat mentio præstiti hujus sacramenti. Et quoniam Priores Curati Ordinis facti Augustini minus frequenter erant in Ecclesiis suis Parochialibus, quod Cura etiam Monasteriorum suorum distinerentur; hoc illi quoque Concilio jussi sunt in Parochiis residere, Monachis aliis in Monasteria

(1) 17. 19. (2) Cap. 13. (3) Tit. de resident.
(4) Cap. 7. (5) Cap. 9. Cap. 7. (6) Cap. 11. (7) Can. 5. 6.

steria eorum loco adscitis (1): *Declaramus quoscunque Regulares Curam animarum habentes, ad residentiam in Prioratibus Curatis & aliis Beneficiis, quibus animarum cura annexa est, præstandam teneri: Abbates vero & quoslibet Præpositos ad alios Monachos suis Monasteriis adsciscendos obligari.*

XVI. Hæc omnia porro Decreta quasi sponte sua ex Tridentini statuis scaturiebant: Quod & indubitatissime affirmandum est de responsis Congregationis Concilii (2). Erant Canonicatus in Parochiis, vel Collegialibus Ecclesiis Aquilejæ, ubi moris erat, ut proventus perciperent, quamvis non residerent. Quæ tamdiu impune abiit Præbendarum pluralitas, argumento est eas liberæ tum fuisse residentiæ. Concilium Tarraconense anni 1239. vetuit ne quis plures haberet Præbendas, si statuto ex peculiari residentiæ nexu ligarentur (3): *Ne aliquis duas Canonicas obtineat, quæ ex speciali statuto residentiam personalem requirant, sed altera tantum debeat esse contentus.* Responsum est autem a Congregatione Concilii Canonicos eos ad residendum teneri, propterea quod Concilio Tridentino declaratum est (4), Dignitates, Canonicatus, Semicanonicatus quicunque obtinerent, eos Ecclesiis suis ultra tres menses abesse non posse, quo se cunque statuto peculiari tuerentur. Responsum est item non posse, quo se cunque statuto peculiari tuerentur. Responsum est item non posse per substitutos hæc Beneficia administrari.

Cum non definierit Tridentina Synodus tempus, quo possent Canonici non residentes canonico judicio percelli, & dimoveri: responsum a Congregatione, non posse, nisi postquam annos tres abfuissent. Ea determinatione Concilii emendatum est Jus commune (5), quo juxta complurium Canonistarum sententia non improbabatur consuetudo, vel statutum quorundam Capitulorum, ut absentes etiam suis proventibus fruerentur.

Dignitates Capituli Compostellani pro præsentibus habebantur, cum jus dicebant, & jurisdictionem exercebant. Eam consuetudinem confutavit Congregatio Concilii, quod non alios exceperit Tridentinum, quam qui Parochiam administrarent (6). Unde nec ad summum potest illud prorogari privilegium, nisi ad Archipresbyteros, quibus & ipsis imminet animarum regimen.

Thesaurarius Ecclesiæ Consentinæ solutum se a residentiæ compede inde ominabatur, quod ei nec officium esset ullum, nec reditus. Congregatio Concilii residere debere decrevit, propterea quod derogaverit Synodus Tridentina juri communi, quo liberi erant a residentia, quicunque nihil redituum percipiebant.

Cardinalis Episcopus Uxamensis anno 1614. sciscitatus est, an Archidiaconus & Archipresbyter Ecclesiæ suæ ad residentiam constringendi essent, cum solam in choro sedem haberent, nihil autem prorsus redituum. Responsum est a Congregatione constringendos esse, juxta eundem Tridentini locum (7). Ex adverso autem illa censuit, non teneri ad residendum Decanum Claudiensem (8), quod quanquam haberet sedis prærogativam, nulla tamen potiretur jurisdictione, nec suffragio, nec sede in Capitulo, nec parte ulla redituum aut distributionum.

Erant in Comensis Episcopi Diœcesi Collegiales complures Ecclesiæ, in quibus Canonici non residerent, antiquissima ante hominum memoriam consuetudine & immunitate fulti cum alioqui minime insignes essent illæ Ecclesiæ. Congregatio Concilii pronuntiavit eodem Capite XII. Sessionis XXIV. Concilii Tridentini contineri Collegiales etiam minime insignes: nec immemoriabili consuetudine non residendi uti posse, nisi eas Collegiales Ecclesias, quæ ruri essent, & quarum tanrilli essent reditus, ut sustentandis Canonicis impares essent. Congregatio Concilii & Gregorius XIII. eam postea residendi immunitatem videntur exporrexisse ad eas etiam Cathedrales non insignes, in quibus immemoriali tempore nemo unquam residere visus esset. Si vel pauci enim aliquando residerent, ei immunitati nihil loci relinquebatur.

XVII. Utque ne longior sim, declaravit eadem Congregatio ad residentiam teneri Ca-

(1) Cap. 17. c. 1.
(2) Fagnan in l. 1. Decr. Part. 1. pag. 127.
(3) Const. Conc. Tarracon. L. 3. Tit. 4.
(4) Sess. 24. c. 12.
(5) Extrav. C. Cum omnes, De Const.
(6) Fagn. Ibid.
(7) Sess. 24. c. 2.
(8) Chioggia.

Canonicos aliquarum Eccleſiarum Parochialium, quanquam Capitulum ex iis nullum conflaretur, nec ante hominum memoriam quiſquam ibi reſidere viſus eſſet. 2. Decretis Bonifacii VIII. *Conſuetudinem* innovaverat Concilium Tridentinum, qua damnantur conſtitutiones & conſuetudines particulares, ut abſentes diſtributionibus gauderent: a Congregatione Concilii declaratum eſt, per tres illos liberos abſentiæ menſes non poſſe abſentes frui diſtributionibus, & inutiles irritaſque poſthac fore Conſtitutiones quaſcunque & conſuetudines adverſas (1). Certe cum nulla quantumvis omni memoria antiquior conſuetudo ſuffragari poſſit, vel duobus Canonicis, ad obſequium Epiſcopi aſcitis, vel ſtudiorum cauſa abſentibus, ut abſentes diſtributionibus impartiantur, ut ſæpius definitum eſt: multo deterior eorum conditio & ratio eſt, qui tribus abſentiæ liberæ menſibus gaudere volunt.

3. Jure communi, & Tridentini Concilii textu duæ claſſes ſunt Dignitatum. Aliæ participes ſunt redituum Menſæ Capitularis, aliæ ſuos ſepoſitos habent proprios proventus (2). Hæ poſtremæ jure communi abſolvuntur a nexu reſidentiæ, & cum Beneficiis Curatis retineri poſſunt, vel alioqui reſidentiæ obnoxiis. De his agit Tridentinum Seſſione XXII. cap. 3. & eis ſufficit, ut fungantur miniſterio, quod eis præfixerit Epiſcopus; alioqui diſtributionibus fraudentur pro modo ceſſationis a miniſterio. Ceterum nulla eis incumbit neceſſitas per novem menſes reſidendi, & ſiſtendi ſe omnibus Horis Canonicis. Ita diffinitum eſt a Congregatione Concilii, convenienter capiti III. Seſſionis XXI. ejuſdem Concilii; a qua & conſtitutum eſt, ut in Eccleſia Cæſaraugustana Hiſpaniæ, tertia pars redituum harum Dignitatum in diſtributiones ſecaretur, juxta miniſteria quæ illis Epiſcopus deſignaſſet (3): *Tertiam partem in diſtributiones eorum arbitrio aſſignandas dividere poſſint Epiſcopi. ut ſcilicet qui eas obtinent, ſi perſonaliter competens ſit ſervitium, juxta formam ab eiſdem Epiſcopis præſcribendam, quolibet die ſtatuto non impleverint, illius diei diſtributionem amittant*. Verba ea ipſiſſima ſunt Concilii Tridentini.

Primi autem ordinis Dignitates, quarum reditus e menſa Capitulari decerpuntur, menſibus novem reſidere tenentur, & fruſtrantur diſtributionibus, pro modo abſentiæ, ex eodem Concilio (4).

4. Jure communi Prælati alii præter Epiſcopos poſſunt diſpenſare de reſidentia cum Beneficiariis (5). At Congregatio Concilii cenſuit, non poſſe eo jure uti Prælatos, niſi qui territorium & juriſdictionem haberent Epiſcopalem.

5. Licentia diſcedendi ab Eccleſia non peti tantum, ſed & obtineri debet, etiam juſtis de cauſis (6). Si abnuat Prælatus, recurretur ad Superiorem, qui dare coget.

6. Dignitates & Canonici Eccleſiarum Cathedralium & Collegialium nihil opus habent licentia Epiſcopi, vel Capituli, ad tres induciarum menſes, a Concilio indultos.

7. Nec Metropolitani, aut Papæ licentia opus eſt Epiſcopis, ut duos aut tres menſes abſcedant a Diœceſi, cum unum id præſcribatur a Concilio, ut juſtæ ſint cauſæ, & ejuſmodi, quæ conſcientiam eorum non gravent, & Deo arcana cordium ſcrutanti approbari poſſint (7): *Ut id æqua ex cauſa fiat, & abſque ullo gregis detrimento; quod an ita ſit, abſcedentium conſcientiæ relinquit, quam ſperat religioſam & timoratam fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere ſuo periculo tenentur.*

Parochis vero nulla iſtiuſmodi licentia communicari poteſt, quibus eam neceſſitatem infligit Concilium, ut ne poſſint unquam niſi licentia Epiſcopi ſcriptis data Eccleſiis ſuis abeſſe (8). A Congregatione vero Concilii declaratum eſt, ne una quidem habdomada abeſſe poſſe Parochos, niſi cauſis Epiſcopo approbatis, & licentia ſcriptis data; in improviſis tamen & urgentibus neceſſitatibus poſſe Vicarium foraneum ad paucos dies diſpenſare.

8. Reſponſum illud quoque eſt, quanquam Canonici non poſſint canonico judicio Beneficiis ſuis excuti, niſi poſt annorum trium abſentiam (9): integrum tamen eſſe Epiſcopo ſtatim Parochos non reſidentes plectere, vel cenſuris, vel temporalium redituum ſpoliatione, vel privatione Beneficii

9. Mi-

[1] Fagn. ibid. pag. 129. Trid. Seſſ 24 c. 12.
[2] Fagnan in L. 3. Decr. Part. 1. c. 43.
[3] Seſſ. 22 c. 3.
[4] Seſſ. 24. c. 12.
[5] C. Relatum, De Clericis non reſid.
[6] Fagn. ibid. p. 35. 36.
[7] Seſſ 23. c. 1.
[8] Fagn. ibid. p. 37. 38. 66.
[9] Ib. p. 72.

9. Minime necesse fuit consuli Congregationem Concilii de Ecclesiis, ubi consuetudinis est, ut Canonici & Dignitates diutius quam novem mensibus resideant (1). Cum enim edixerit Concilium, ut Constitutiones quæ idem præcipiunt, inconcussæ stent, idem ad consuetudines utique trahi par est; quibus alias cum Concilium non deroget, illas utique innuit pristino semper vigore futuras.

10. Cum Jus commune & Concilium residentiam Dignitatibus & Canonicis præscribunt, non otiosam utique & inertem, sed operosam exertamque præscribunt, ut divinis in Officiis assidui sint.

11. Quanquam Jure communi permitteretur abdicari, graduque summoveri Beneficiarios, ex quo citati, monitique, ad suas non remeabant Ecclesias: Concilio tamen Tridentino placuit (2), ne nisi post tertium demum absentiæ annum spoliari Beneficiis possent. Expleto enim primo anno amittuntur media ex parte fructus, secundo omnes, tertio ipsum Beneficium. Ita respondit Congregatio, accommodate ad ipsum Concilium.

12. Respondit etiam non posse Capitula copiam facere Canonicis diuturnioris quam trium mensium absentiæ, non amissis Præbendæ fructibus, nulla in contrarium profutura, sive consuetudine, sive Constitutione.

13. Nec statuto etiam ullo, vel consuetudine firmari potest, ut qui uni aut alteri interfuerint Horæ, præsentes æstimentur, gaudeantque fructibus omnibus.

14. Nec in potestate Capituli est, ut remittat pœnas in absentes constitutas, puta fructuum privationem.

15. Jubet lex residentiæ, ut non in civitate tantum quis sedeat, sed & ut Choro intersit. Qui ergo Choro Horisque non affuerint, ii primo anno media tantum redituum fraudabuntur parte, secundo fructibus omnibus, post tertium annum Beneficio ipso exauctorandi sunt.

16. Ne Capitulo quidem sæpius abesse possunt Canonici.

17. Si abest Canonicus, alterius quam suæ Ecclesiæ obsequiis & negotiis districtus, Præbendæ suæ fructibus gaudere non potest.

18. Aeris intemperies, cœlique inclementia non satis habet causæ, ut diutius quisquam absit, quam tribus mensibus (3).

A Pontifice tamen & Congregatione Episcopis quandoque facultas data, ut unum præterea & alterum mensem permitterent, ob aeris contagium, modo ut suo semper ritu & decore Officia celebrarentur.

19. Tribus illis absentiæ mensibus, quos indulget Concilium, singuli etiam sejunctim dies continentur, at ii ex horis singulis contexi non possunt.

20. In eam curam incumbet Episcopus cum Capitulo, ut ne Canonici simul omnes, vel nimio plures eodem tempore feriari & abesse velint, ne divina cessent Officia.

21. Si cui Capitulo ex fundatione fas sit, ut diutius quam tribus mensibus vacare singuli & abesse possint Canonici, dubitatum est, an hunc usum Concilium abrogarit. Eo denique propendere visa est Congregatio, ut valeat fundatio, cum de ea Concilium penitus conticescat.

22. Diffinitum illud quoque ab ea est, revocata non esse a Concilio statuta Sedis Apostolicæ, quibus plures quam tres absentiæ menses conceduntur, aut annus unus ad Hierosolymitanam peregrinationem, aut sex menses quinto quoque anno ad reverenda beatorum Apostolorum limina.

23. Non includuntur Canonici Regulares capite XXIV. Sessionis XXIV. Concilii. Ita statuto, vel consuetudini, ut per dies quadraginta possint abesse, nec interim fructibus vel distributionibus fraudentur, nihil per Concilium derogatum est.

24. Vallis umbrosæ Ordinis Abbates & Prioratus erant tam tenuium redituum, ut pro Monachis Presbyteri sæculares sufficerentur, Abbatis vel Prioris Titulo vendicato uni alicui ex Monachis, qui alio in Monasterio sedem haberet. Responsum est a Congregatione in Ecclesia sui Tituli residere debere Abbates, atque istiusmodi Priores.

25. Qui Canonici ex Pontificia dispensatione Ecclesias Parochiales administrant, in Parochia sua residere debent, nullo fructuum Canonicatus dispendio, juxta Bullam Pii V. *Cupientes*.

26. Canonicatus aliis uniti Beneficiis, quibus residentia imminet pauciorem quam novem mensium, cum his Beneficiis coaluisse censentur, eorumque ingenio & naturæ accessisse.

27. Statutum Ecclesiæ Jaccensis a Pontifice confirmatum, Dignitatibus quatuor tantum,

(1) Ib. p. 165. 166.

(2) Sess. 24. c. 12.

(3) Fagn. ibid. p. 167. 168. 169.

tum, Canonicis octo residentiæ menses indicit. Eum usum firmavit Congregatio Concilii.

XVIII. Quoad distributiones, quæ manualia sunt quodammodo Beneficia, innovata est a Concilio Bonifacii VIII. Decretalis *Consuetudinem*, qua præsentibus solis vendicantur distributiones. Responsum est autem 1. a Congregatione, irritam esse quamcunque contrariam consuetudinem, etiam immemorialem.

2. Cassum quoque & irritum est statutum quodcunque contrarium. Irritatum quoque fuerat a Congregatione Concilii statutum Ecclesiæ Compostellanæ, ubi post emensam fidam annorum quadraginta residentiam, Jubilati censebantur; & distributiones, etiam cum abfuissent, consequebantur. At Gregorius XIII. ejusmodi statutum tolerandum censuit.

3. Quanquam per substitutum quis intersit, & fungatur officio, nihil distributionum lucratur (1); vult enim Concilium, ut ipsimet intersint Canonici.

4. Consuetudo frustrandorum distributionibus eorum qui Presbyteri non sunt, quanquam intersint Officiis, retinenda visa est. Peræque ut illa Presbyterorum ipsorum grossis fructibus non donandorum, nisi postquam annum unum gratis interfuerint.

5. Nec sufficit Choro interesse, aut Horas Canonicas privatim demurmurare: decantandæ illæ sunt conjunctim cum Choro.

6. Non possunt Canonici alii aliis suas sibi absentias gratificari, aut condonare.

7. Statuto & consuetudini, ut per tres liberos absentiæ & induciarum menses distributionibus fruantur Canonici, adversatur Concilium.

8. Qui grassante peste absunt Canonici, nulla fructuum parte spoliantur, nulla fruuntur distriburionum, nisi ea invaluerit inter eos consuetudo, ut qui justis causis abfuerint, lucrentur distributiones.

9. Qui docent & docentur in Universitatibus, carent distributionibus. Si vero reditus omnes in solis distributionibus positi essent, earum tertia excidunt parte ex Tridentino Concilio, nulla exciderent ex Jure communi.

10. Episcopi qui una Canonici sunt Ecclesiæ suæ, dum Parochias suas circumlustrant, distributionibus non gaudent.

11. Canonici qui sunt de familia Papæ, vel Episcopi, Canonici ipsi duo, qui Episcopo visitanti & obambulanti Diœcesim, vel alibi ministrant, fructus quidem illi suarum eo tempore Præbendarum adipiscuntur, nequaquam vero distributionum.

12. Ne tum quidem distributiones lucrantur, cum prædicant, cum docent, cum Vicarii Generalis munia obeunt.

13. Theologi possunt abesse Choro, diebus illis etiam, quibus non docent; at distributionum nihil lucrantur. A Gregorio XIII. definitum est, quo die docent, eo præsentes haberi, & distributiones lucrari. Universim hic autem observandum est, generales has esse Regulas, & Declarationes Congregationis Concilii, quibus adversantur derogantque statuta & consuetudines quorundam Capitulorum.

14. Distributionibus impartiendi non sunt, qui privatim Mysteria celebrant tempore Horarum Canonicarum, nec illi qui pias obeunt peregrinationes, quanquam posset trium mensium venia fieri lucrandis Jubilæi indulgentiis; nec qui Canonici cum sint, Parochiales Ecclesias administrant.

15. In iis Ecclesiis, ubi distributionibus constant reditus omnes, vel pene omnes, eorum tertia pars distributionum naturam induit, & leges subit, ut in præsentes tantum dispensetur. Æstimatur autem totum distributionibus constare, cum grossi fructus triginta Philippeos non excedunt, aut quartam partem distributionum.

16. Possunt absentes distributionibus frui, si Canonici sunt Regulares, aut si fundatio ipsa suffragetur, aut statutum a Sede Apostolica confirmatum. Nec enim tribus his circumstantiis Concilium derogavit, quas ne attigit quidem.

17. Debentur distributiones Canonicis iis, qui Episcopo comites accesserint sacra visitanti Apostolorum monumenta, ex Decreto Sixti V.

18. Debentur & ægrotantibus, quibus nec Constitutione, nec consuetudine contraria præjudicari potest. Nec aliter res se habet in iis qui podagra laborant, qui cæcitate, qui senii caducitate, si modo dum floreret ætas, Choro interesse solerent. Ne tribus quidem illis induciarum mensibus imputari potest tempus, quo quis ægrotat.

19. Debentur & tum cum corporalis necessitate infirmitatis prohibitus est quis interesse, si quis sanguinem misit, si pharmacum

(1) Fagnan. in l. 3. Decr. Part. 1. p. 169. 170. 171. 172.

macum hausit, si injuste quis in carcerem trusus, si litigio implicatus est.

20. Debentur & iis, qui Ecclesiæ suæ propriæ utilitatibus occupantur, juxta C. *Consuetudinem, De Clericis non residentibus in Sexto*. Si vero Caput *Cum non deceat, in Sexto*, contra niti videatur, illud Congregatio Concilii de illis interpretata est Ecclesiis, ubi specialis viget consuetudo, ut etiam absentes pro utilitate Ecclesiæ distributionibus fraudentur. Quanquam improbata fuerit ea consuetudo a Congregatione. Inde est, quod Archipresbyteri, & aliæ dignitates distributionibus potiantur, quandiu abeguntur Curæ animarum, quæ suæ illigata est dignitati. Inde est & quod Canonicis septuagenariis, & qui per annos quadraginta Officiis interfuerint, persæpe concedatur, ut etiam absentes fruantur distributionibus. Inde est quod Canonici qui absunt pro negotiis Capituli, qui ministrant Episcopo in Civitate Pontificali pompa celebranti, Theologi dum docent, Pœnitentiarii dum Confessiones excipiunt, lucrantur etiam distributiones.

XIX. Nec prætereundæ nobis prorsus ejusdem Congregationis Declarationes, quæ ad Parochos pertinent (1): 1. Curiales ipsis functiones obeundæ sunt, raro delegandi ad eas substituti, quanquam non Parochi, sed Archipresbyteri, vel Præpositi vocitentur.

2. Nec aliter res se haberet, si Parochiarum tenuissimi essent reditus, vel nulli. Navanda opera ut reditus eis comparentur, interim Parochos residere necessum est.

3. Idem dicendum de Parochis tam vicinis civitati, possit ut quis in civitate studia frequentare, Parochiam quolibet Dominico die adire. In his etiam Parochiis jugis residentia præscribitur.

4. Resideat Parochus, etsi tres tantum quatuorve Parochiani adsint.

5. In Parochiali juxta Ecclesiam domo residendum ipsi est, quanquam proventibus suis non exuatur, si in aliis habitet ædibus Parochiæ tuæ.

6. Qui Baptismales administrant Ecclesias, & quibus non alia imminet cura, quam baptizandi parvulos omnes unius Decanatus, vel Archipresbyteratus, eodem ad residendum vinculo constringuntur & ipsi.

7. Constitutio *Cupientes* Pii V. eos qui ex dispensatione Parochiam retinent cum Canonicatu, vel Dignitate, ac prima etiam Dignitate Capituli Cathedralis, jubet in Ecclesia Parochiali residere, quod cura animarum munus sit omnium longe præstantissimum; & quod residentia Parochorum juris sit sane strictioris, quam Canonicatuum, vel Dignitatum.

8. At cum Parochia perpetuo unita est, subjectaque Dignitati, vel Præbendæ, cujus velut accessio jam quædam est, in Dignitatis utique, vel Præbendæ Ecclesia residendum est. Tunc enim extincta quodammodo est Parochia, & in Vicariatum perpetuum traducta. Est enim ea universim tenenda regula, duobus unitis Beneficiis, in principaliori residendum esse: si paria sint, in utro quis volet.

9. Cum plures Ecclesiæ Cathedrales in Sardinia eversæ fuissent, Canonici quorum Præbendis unitæ fuerant Ecclesiæ Parochiales, appellitabantur illi quidem Canonici, at reapse nec in Cathedrali residebant Ecclesia, nec in Parochiali. Consulta ab Episcopis Congregatio, respondit in Parochiali eos Ecclesia residere debere.

10. Prohibuit Gregorius XIII. ne Canonici Regulares administrandas acciperent Parochias, etiam ad tempus, nisi permittente Sede Apostolica, quo tamen jure ex Decretalibus utebantur. Multo minus ergo Regulares alii id possunt, cum jure Decretalium ipso ea jam potestate excidissent. Multo minus possunt Canonici Regulares alia obtinere sæcularia Beneficia, utputa Canonicatus & Beneficia simplicia: cum jam Decretali, *Super eo, De Regularibus*, iis arcerentur. Quod & in Congregatione Concilii confirmatum est (2). Hinc emicat, non singulos Monachos, sed Conventus quandoque ipsos Monachorum Parochiarum regimine onerari. Unde nec horum Cœnobiorum Abbas, vel Prior Commendatarius residere tenetur, quod non ipsi incumbat onus Parochiæ & cura, cum Abbatis vel Prioris personam sustineat, qui ea sarcina non gravaretur. Ideo & sæpius a Congregatione Concilii responsum est, non teneri ad residentiam Abbatem Commendatarium, quando cura animarum Conventui incumbit. Agit quidem Tridentinum de Monasteriis, quibus cura animarum imminet, etiam sæcularium. Sed capiendum illud est de Parochiis unitis Monasterio, & quarum Cura regenda est a Presbytero sæculari.

Cc 2 In

(1) Fagnan. in l. 3. Decr. Part. 1. p. 154. & seqq.

(2) Fagnan. l. 3. Part. 2. p. 187. 188.

In Synodo Mechliniensi anno 1609. declaratum est, Jure divino teneri Parochos ad residendum, nec eo nexu solvi posse obtentu consuetudinis, vel minoris ovium numeri, vel penuriæ domus in qua habitent. *Parochi jure divino ad residendum obligantur; & non ulla consuetudine, non paucitate ovium, non defectu domus propriæ eos a residentia excusari declaramus.*

XX. Jam vero Commendatarii residere jubentur a Tridentino (1), cum Beneficia ejusmodi sunt, quibus vel jus, vel consuetudo residentiam illigaverat; aut quibus incumbit exercenda jurisdictio aliqua spiritalis, excommunicandi, suspendendi, interdicendi, absolvendi, visitandi. Congregationi Concilii, & Gregorio XIII. visum est, eam residendi necessitatem proficisci a prisco jure, eamque a Tridentino confirmatam fuisse (2). Tenentur etiam ad residendum, quando ipsis proprie, & non Conventui concredita est animarum cura.

CAPUT XXXV. P.1.l.2.c.28.

Ut facilius residerent Episcopi, ex Clero civitatis eligebantur. Non vacabat Ecclesia nisi tres menses.

I. Clerici proprii Civitatis extraneis præponebantur.
II. Probationes ex Zosimo Papa.
III. Idem & ex Cœlestino.
IV. An juris aliquid agnatum sit Presbyteris Cleri proprii?
V. Eligendus erat Episcopus ex Presbyteris vel Diaconis Cleri Urbani.
VI. Nec Clerus, nec populus de extraneis Clericis testimonium dicere poterat.
VII. Plurimum datur ætati, & senectuti: at parum in ea erat momenti, nisi accederent virtutum & meritorum præsidia.
VIII. Penuria proprii Cleri Clerici sæpe extranei adsciscebantur.
IX. X. In Oriente consimilis vigebat Disciplina.
XI. Respondetur objectionibus.
XII. Ultra tres menses vacare non debebat Ecclesia.

I. Ut facilius residerent Episcopi, eligendi erant ipsomet ex Ecclesiæ ejusdem Clero, in quem cooptari debebat flos civium delibatus. Cives quippe præferendi erant extraneis in delectu faciendo ad Ordines, ad Beneficia, maxime autem ad Episcopatus; ut non alia cum illis esset patria, quam Ecclesia propria, hoc ei gemino nexu arctissime devincirentur, & in ea residerent non facilius tantum & lubentius, sed pene necessario, & vi quadam ipsius naturæ ineluctabili ea, qua patriam omnes amplexamur.

II. Confirmabat olim Zosimus Papa Lazarum & Herotem, extranei cum essent & ignoti, Episcopos in Galliis creari non potuisse; ideo & Clerum Populumque eorum ordinationi intercessisse, ut qui de incognitis sibi hominibus testimonium dicere, & suffragium ferre non posset. Ideo denique & ipsosmet ea se abdicasse dignitate, quam retinere nunc tam non possent, quam nec ante comparare; quod Sedis Apostolicæ sententia confirmatum fuerat (3): *Patuit hos inordinatis ordinationibus, plebe, Cleroque contradicente, ignotos, alienigenas intra Gallias Sacerdotia vendicasse, quibus se ipsi propria abdicavere sententia, &c.*

III. Ad Episcopos Galliæ rescribens Cœlestinus Papa, posita ob oculos regula Ecclesiæ, ut Episcopus e gremio urbani Cleri deligatur, si quis in eo sit tanto non impar fastigio; ejus regulæ rationes edisserit. Æquata mensura meritorum, non possunt civibus exteri anteponi citra injuriam: Ipsorum est fructus demetere agri, quem excoluere, in eumque irruere non possunt, qui sudoris & operæ nihil contulere, nisi per summum dedecus; æquum est ad celsiores honorum & cœlestis militiæ gradus evehi, qui in inferioribus stipendia fecere, virtutibus laboribusque illustria; ita Clericis urbanis jus est eos propulsandi, qui justissimam spem suam & mercedem intercipere moliuntur, & propriis ipsorum suffragiis ipsos deprimere & dehonestare (4): *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius Clericis, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit inveniri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habet unusquisque Clericorum sua fructum militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia mini-*me

(1) Sess. 6. c. 2.
(2) Fagnan l. 3. Part. 1. pag. 221.
(3) Ep. 5.
(4) Ep. 2. c. 5.

ne alter obrepat; nec alii debitam, alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas Clericis retinendi, si se viderint prægravari; & quos sibi ingredi ex adverso cognoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum præmium, vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere judicium.

IV. His Cœlestini verbis ali succendique videtur in animis Clericorum non inhonesta, nec degener spes, per omnes eluctandi Ecclesiasticæ militiæ gradus, cui se industriamque & operam suam omnem dicavere. Quid enim his verbis apertius, disertiusque? *Habet unusquisque Clericorum suæ fructum militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit ætatem.*

V. His ipsis porro Cœlestini verbis aperte insinuatur deligi debere Episcopum ex Presbyteris, vel Diaconis ejusdem civitatis. Si enim per gradus enitendum erat, Presbyterorum erat, aut Diaconorum, non inferioris Cleri, ad Episcopale culmen assurgere. Erant Diaconi, Præsbyterique velut Cooperatores & Consiliarii Episcopi. Itaque in eorum Collegio fingebantur, & præparabantur, qui Episcopalibus aliquando Cathedris sessitarent. Omnibus in Episcopalibus muniis cum Episcopo ipso defungendis, imbuebantur, & roborabantur, ut & ipsi aliquando illa obirent. Hæc nobis Leo Magnus his verbis prævivit (1): *Metropolitano defuncto, cum in locum ejus fuerit subrogandus, Provinciales Episcopi ad civitatem Metropolitanam convenire debebunt, ut omnium Clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbiteris ejusdem Ecclesiæ vel ex Diaconibus optimus eligatur.* Quod Diaconi vero, peræque ut Presbyteri, aut certe post Presbyteros, ad Episcopatus apicem promoverentur: ex eo id emergebat, quod impensius etiam, quam Presbyteri, Episcopos levarent adjurarentque ministerio in omni & regimine Episcopali. Tritissimum est, Archidiaconum fuisse oculum & manum Episcopi, immo & vices Episcopi plerisque in functionibus sustinuisse. Qui sub Episcopi ergo in partem venerat jurisdictionis & imperii Sacerdotalis, poterat illud ipsum imperium mortuo Episcopo capessere & tractare.

VI. Hilarus Papa Episcopis Hispaniæ idem inculcavit, ut ex Urbano Clero Episcopus deligeretur: *Barcinonensibus de suo Clero protinus ordinetur Antistes.* Non poterat unius urbis civibus & Clero satis explorata esse peregrinorum & hospitum vita, ut eo illos testimonio & suffragio prosequerentur, quo creabantur Episcopi. Hinc rursus Cœlestinus in supra laudata Epistola (2): *Nec emeritis in suis Ecclesiis Clericis, peregrini, & extranei, & qui ante ignorati sint, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonio, præponantur.*

VII. Docuit nos supra B. Paulinus Nolanus Episcopus, Felicem illum postea illustri decoratum Martyrio, cum Presbyter esset Nolanus, ejus Episcopatum civitatis, quo vocabatur, deprecatum esse, eumque detulisse Collegæ suo Quinto Presbytero, quod prærogativa ætatis in Ordine sacro supra se emineret (3). Integra scilicet hebdomada ante Felicem Quintus Presbyteratu fuerat initiatus. Usitatissimum ergo erat, ut in Episcopum unus ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ, & quidem plerumque is accerseretur, qui ceteros etiam ordinationis senio anteibat. Dixi plerumque, quod in Epistola quadam sua Sidonius Apollinaris luculentissime declaret, quam insanirent illi Presbyteri, qui merita & virtutes ætate metiebantur sola, & in eligendis Episcopis plus esse volebant momenti, in ætatis vel ordinationis senio, quam in eruditionis & virtutum experimentis, quasi splendidius esset vixisse diutius, quam sanctius; grandævis his ergo Presbyteris, canities pro sapientia habebatur, & id ætatis cum essent, volebant gregem sibi credi regendum, cum vix regere jam se ipsos possent. Ubi his argumentis juniores Clerici seniorem jactantiam retundebant: non deerat senibus loquacitas, qua juvenum imprudentiam & petulantiam insectarentur. Hinc persæpe Clerus suæ ipse gloriæ officiebat, & aliis in alios insurgentibus, omnes cum essent ab ea alienissimi modestia & mutua admiratione & caritate, quam modo in Nolano Clero admirabamur, omnes Episcopatu excidebant, quod eum omnes ambibant; & quod reciproce parum sibi digni viderentur, qui imperarent, omnes extranei alicujus imperio se committebant. Audiendus nunc Sidonius de ea electione, cui ipse præfuerat (4): *Si Clericum dixero, sequentes æmulantur, derogant antecedentes. Nam ita ex his pauci, quod reliquorum pace sit dictum, solam Clericatus diuturnitatem*

(1) Ep. 84. c. 6. (2) Epist. 2. 3. (3) Natali 3. (4) L. 7. Ep. 9.

tem pro meritis autumant calculandam: ut nos in Antistite consecrando non utilitatem velint eligere, sed ætatem: tanquam diu potius quam bene vivere, debeat accipi ad summum Sacerdotium adipiscendum, pro omnium gratiarum privilegio, decoramento, lenocinamento. Nituntur regere Ecclesiam, quos jam regi necesse est per senectutem. Et ibidem: *Plerique Presbyteri non minus suum quam reliquos Ordines pertimescebant.*

VIII. Nec reciproca tamen semper æmulatio Clericos urbanos Episcopalis sedis spe dejiciebat. Erant & aliæ causæ. Bona fide fateri cogimur, venia Cœlestini Papæ, tam inopem quandoque fuisse unius civitatis Clerum, & numero, & merito usque adeo destitutum, ut alterius Ecclesiæ opem implorare, & ab eo Episcopum sibi mendicare necesse haberet. Non semel dictum est supra de singulari potestate Cartaginensis Archiepiscopi, qua egentibus Ecclesiis ex aliis opulentioribus Episcopos largiebatur, a se prius ordinatos, & suarum Ecclesiarum Clero suavissima quadam vi abreptos (1). Quin & assentiebantur Africani Episcopi Archiepiscopo Carthaginensi, ut vel ei Ecclesiæ, quæ unum modo, eumque præstantissimum haberet Presbyterum, hunc auferret, & in alterius civitatis transferret Episcopatum; ea scilicet beneficii vicissitudine, ut optimum aliis Ecclesiis surriperet Presbyterum aliquem, quem ei restitueret, quæ suum amisisset. Nihil est in hac caritatis vicissitudine, quod suspicari quis possit Canonibus adversum, quorum finis & scopus caritas est. Successorem sibi eligi curavit Augustinus Eradium sui Cleri Presbyterum. Fuerat & ipse Hipponensis ante Presbyter, mox Episcopus, quanquam Tagastæ natus, tinctus Mediolani. Cum primum ordinatus fuit Presbyter concionari jussus est ab Episcopo suo Valerio, qui Græcus gente cum esset, prædicandi provinciam sustinere non poterat, nec alium habebat, quem ei muneri præficeret. Suæ ergo penuriam Ecclesiæ aliarum opibus recreavit.

IX. Venio ad Ecclesiam Orientalem, ubi refertur a Theodoreto Epistola Concilii Illyrici ad Episcopos Orientis, ubi præscribitur regula generalis electionum, ut Episcopus assumatur ad regimen Ecclesiæ viduatæ, unus ex eis qui Episcopali jam inaugurati essent ordinatione, & infortunio tamen aliquo Ecclesiis suis sanctissime administratis spoliati fuissent; vel certe ex Presbyteris: Presbyteri porro & Diaconi e choro eligerentur Clericorum inferiorum: at ne unquam regium Christi Sacerdotium illis permitteretur, qui vitam omnem consumpsissent in officiis sæcularibus militaribusque (2). *E Magistratibus, qui Episcopatu functi, probata spectataque fide fuerunt, cooptentur; sin autem tales non reperiantur, ex Presbyterorum Collegio:* Ἐξ αὐτοῦ τοῦ πρεσβυτερίου*: ad eundem modum Presbyteri & Diaconi de ordine sacerdotali sumantur, ut ex omni parte inculpati sint: minime vero ex Curia; aut militum ductoribus.*

X. Julius vero Papa in ea ad Orientales Epistola, quam suæ Athanasius Apologiæ 2. intexuit, perspicue demonstrat Arianos gravissime peccasse in leges Ecclesiæ, cum flagitiorum suorum omnium conscium Georgium Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopum præfecerant, quanquam Alexandriæ nec natus fuisset, nec baptizatus, nec cognitus, nec expetitus esset: cum non alius Athanasio, si tamen is abdicari debuisset, fuisset subrogandus, quam ex Clero ejusdem urbis, convenienter Canonibus & traditioni Apostolorum: *Ubi istiusmodi Ecclesiasticus Canon, aut traditio Apostolica, in pace agente Ecclesia, & Episcopis concordibus cum Episcopo Alexandriæ Athanasio, immittere Georgium, peregrinum & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque postulatum a Presbyteris; neque ab Episcopis, neque a populis; eumque Antiochiæ creare Episcopum; atque inde deducere Alexandriam, non cum Presbyteris aut Diaconis civitatis, non cum Episcopis Ægypti, sed cum militibus, &c. Si enim in culpa fuisset deprehensus Athanasius, non tamen oportuit creationem novi Episcopi ita illegaliter. & præter Ecclesiasticum Canonum fieri, sed in ipsa Ecclesia, & ex ipso sacerdotali ordine, & ex ipso Clero Episcopos Provincia constituere, nequaquam autem Apostolorum Canones violare.* Vides ut eligendi ex iis essent Episcopi, qui in eadem civitate fonte lustrali tincti fuissent; quorum inculpata deinceps vita tot spectatores habuisset, & testes, & suffragatores, quot cives; qui denique longo in minoribus Ordinibus tyrocinio posito, jam merito suo totius Cleri ma-

(1) Concil. Carth. III. cap. 37.

(2) L. 4. c. 3.

magisterio præficiendi essent.

XI. Chrysostomus cum Antiochiæ annos duodecim Presbyterum egisset, nihilo tamen minus ad Ecclesiæ Constantinopolitanæ thronum accersitus est; ubi ut nemo fuisse dignus existimetur, qui in eum promoveretur apicem, in eo argumenti satis est, quod plerique ad eum anhelarent. Et Chrysostomus & Augustinus non suæ, sed alienæ Ecclesiæ Pontificatum adepti sunt: ut uterque admirationi magis esset, quam exemplo; & tam singulari claresceret electione, quam merito, relaxante Deo ipso Canones, ut præstantissimos Canonum defensores Ecclesiæ suæ daret. Nec enim de legibus & canonicis suis regulis dispensat Ecclesia, nisi ubi suadet utilitas publica, cogit necessitas, probat caritas, cui leges & Canones omnes famulantur.

XII. His residentiæ Episcopalis quasi prælusionibus addi debet ea cura Metropolitanorum, ut ne electionem & ordinationem Episcoporum in Ecclesiis vacantibus ultra tres menses protrahi finerent. Ita olim sancivit Concilium Chalcedonense, constitutis etiam canonicis pœnis in Metropolitanos, qui rem diutius prolatarent, nisi ineluctabilis cogeret necessitas (1): *Placuit sanctæ Synodo, intra tres menses ordinationes Episcoporum celebrari, nisi forte necessitas inevitabilis coegerit tempus dilationis extendi:* Quoad ita sanciebatur, ne diu squallere fineretur Ecclesia *vidua*, ita enim Concilium, sed dato propere sponso recrearetur. Erat autem sane perquam brevissimum id trium mensium tempus, ut cogerentur Episcopi Provinciæ cum Metropolitano, ut absentium suffragia & subscriptiones elicerentur, ut tot dissensiones in Clero & plebe componerentur, ut æqua lance pensitarentur, hinc preces & commendationes, hinc dehortationes & accusationes eligentium, ut denique tam multis & plerumque tam adversis studiis fieret satis. Cum his difficultatibus extricandis profligandisque non assignarentur nisi tres menses; hinc patet quanti res periculi sanctissimis illis Patribus videretur, diutius Cathedrales vacare Ecclesias.

De legitimis canonicæ Residentiæ exceptionibus. Ac primo de Legationibus, & de commoratione in Aula Regia.

CAPUT XXXVI. *P. 1. l. 1. c. 32.*

De Legationibus Episcoporum per quinque priora sæcula.

I. Ecclesiis suis avelli & abesse Episcopos sinit Sardicense Concilium, cum jussione Principis, aut calamitatibus pauperum urgentur ad Aulam accedere.

II. Possunt abesse & cum vicinarum urget necessitas Ecclesiarum, vel Concilia celebrantur.

III. IV. V. VI. VII. Exempla Augustini, Chrysostomi, Ambrosii, Martini.

VIII. Item Germani Episcopi Antisiodorensis.

IX. Gregorii Nysseni, Gregorii Nazianzeni, Meletii Episcopi Antiocheni, & Eusebii Samosateni.

X. Episcopi a Romano Pontifice & a Patriarchis missi varias per orbem obire Legationes.

XI. De B. Epiphanio Episcopo Ticinensi.

XII. Summa rationum quæ his Episcoporum Legationibus suffragentur.

XIII. Necessaria hic cautiones.

XIV. Pia peregrinatio Hierosolymitana.

I. Quanquam divino jure constitui videatur, tam residentia Episcoporum, quam dignitas & ministerium: sunt tamen justæ & necessariæ de ea quandoque dispensandi causæ. Eas nos hic ex Conciliis & sanctis Patribus aggredimur expiscari. Jubent supra relati Sardicenses Canones, ut Imperatori pareant Episcopi ad Curiam accersenti. Ex iisdem etiam supra liquebat, non improbari eorum absentiam, ubi ad Curiam non accedebant, nisi annuente Metropolitano & Comprovincialium Episcoporum Collegio, ad Imperatoriæ tuitionis ac beneficentiæ rivulos aliquos derivandos in Ecclesias, in pauperes, viduas, orphanos, eosque omnes, quos satis superque Episcopali caritati sua calami-

(1) Can. 25.

mitas commendaret. Hoc certe casu mavult Concilium Diaconos ab Episcopo delegari; quanquam ubi gravior esset causa, tum vero ipsius Episcopi dignitas & præsentia desiderabatur; ut liquet exemplo superius laudato Flaviani, qui nec canitie sua, nec hiemis asperitate retardari potuit, quin Constantinopolin approperaret, a populi Antiocheni cervicibus justissimam amoliturus Imperatoriæ indignationis vindictam.

II. Præter hanc geminam justæ Episcoporum absentiæ causam, jussionem Principis, & sive Ecclesiarum, sive pauperum levationem, tertiam iidem ostendunt Canones Sardicenses, necessitates videlicet Ecclesiarum vicinarum ejusdem Provinciæ, aut circumjectarum Provinciarum. Quibus addi possit necessitas adeundi Concilia Provincialia, Universalia, seu Nationalia; & Oecumenica. Hæc omnia forsan complectebatur uno loco Augustinus, cum ajebat sæpe Collegas suos Ecclesiis suis abstrahi, & maria tranare, eidemque se necessitati obnoxium & paritorum fuisse, si per valetudinem licuisset (1): *Necessaria servitute, quæ Collegas etiam labores marinos & transmarinos compulit sustinere*. Excusabat has absentias omnes, immo consecrabat caritas: *Ne videamur januam claudere caritatis*, ut ait Sardicensis Synodus (2). Una enim cum sit Ecclesia, unus quoque est Episcopatus: & cum infremuit dira necessitas, tum vero & potest quilibet Episcopus, & debet omnium Ecclesiarum curam induere, ærumnas levare; eadem caritate quæ eorum jurisdictioni limites præscripsit ad publicam utilitatem, eos nunc amoliente ob Ecclesiæ publicam necessitatem. Ita nunquam verius resident, quam cum auspice & duce caritate ita peregrinantur, suppetiis ferendis universali Ecclesiæ, quæ sponsa est Christi, cujus & ipsi sponsi sunt conspicabiles, incitati ea caritate quæ tam longe lateque patet, quam ipsa Ecclesia.

III. Imponebat Augustino sua animi modestia & humanitas; plures & ipse quoque in Provincias spargebat curas flammasque caritatis & sollicitudinis suæ Episcopalis. Non immerito enim testificatur Possidius de eo, infatigata eum vigilantia universali affuisse Eccclesiæ (3). *Erat ille præcipuum Dominici corporis membrum, circa universalis Ecclesiæ utilitatem sollicitus semper & pervigil*.

IV. Nec dispar Chrysostomi sollicitudo & infinita quodammodo caritas. In vicinas Provincias, quo ejus forsan jurisdictio non exporrigebatur, rapiebat illum æstuans Episcopalis zeli flamma: cumque Apostolicis arderet virtutibus, zelo, fervore, sollicitudine, eloquentia, doctrina; Apostolorum & ipse more limites omnes transiliebat, nec angusto se gyro sinebat cohiberi. Testem idoneum excitabo Theodoretum (4): *Atque hoc modo prospexit, non urbi tantum illi, verum etiam toti Thraciæ, quæ est in sex Episcopatus divisa; & cuncta etiam Asiæ quæ undecim habet Antistites; ponticam præterea Ecclesiam, quæ eundem habet Episcoporum numerum, quem Asia, eisdem legibus adornavit*. Et mox (5): *Sed de Ecclesiis more divini Pauli Apostoli, quam animo sollicito esset, ex his constare potest*. Legatione illum fungi jussit Imperator in Thraciam, ad Gainæ Tyranni barbariem furoremque comprimendum. Qui terrorem Imperatori, Imperioque incusserat, eum Chrysostomi invicta terruit & deterruit eloquentia. Denique non abs re de Chrysostomo dicemus, quod dixit ipsemet de Eustachio Episcopo Antiocheno, si charitatis suæ ignem in omnes disseminasset Ecclesias, authores illi fuisse sacros Codices, Quemlibet fidelem suis precibus opitulari debere universæ Ecclesiæ: at Episcopum quemlibet eidem universæ parenti adesse debere omni ope, industria, opera & contentione omni sua (6). *Probe si quidem a Spiritus gratia fuerat edoctus, Ecclesiæ Præsulem non de illa tantum sollicitum esse debere, quæ illi a Spiritu sancto commissa est, sed etiam de quavis in orbe terrarum constituta. Atque hoc ille sacris e precibus colligebat. Si enim pro universa Ecclesia, inquit, fundendæ sunt preces, quæ a finibus ad fines usque pertinet orbis terrarum; multo magis & ejus universæ curam gerere oportet, & de omnibus pariter esse sollicitum, omnibus providere*. Idem æstimandum de Chrysostomi profectione in Asiam, quo eum ejus regionis Episcopi invitarant, ubi & sedibus suis excussit simoniacos Episcopos quosdam, in Concilio septuaginta Episcoporum, consentanee priscis Canonibus, qui Episcopos hortantur Provinciarum vicinarum, aliis alios laborantibus ferre suppetias.

V. Ex-

(1) Epist. 138.
(2) Can. 3.
(3) In ejus vita, c. 18.
(4) L. 5. c. 28.
(5) C. 31. 33.
(6) T. 1. hom. 51. In san. Eusta, Antioch.

V. Expeditionibus sacris Flaviani Constantinopolim, & Chrisostomi in Thraciam, aperte proditur, non mulum eos discriminis Imperii & Ecclesiæ necessitatibus aut calamitatibus interposuisse. Eodem imbutus animo ac zelo Ambrosius, duplici legatione functus est ad Maximum Imperatorem, primum quidem ut illum dehortaretur & avocaret a consilio invadendæ Italiæ, opprimendique Imperatoris Valentiniani, adhuc impuberis. Si enim Pupillorum omnium parentes & tutores sunt Episcopi, quanto amplius charinsque ipsis est, ut sint & Imperatorum, eadem ætatis immaturitate, & rei totius publicæ discrimine laborantium? (1) *Gloriosum mihi est hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim Episcopi magis, quam pupillos debemus tueri? Scriptum est enim, Judicate pupillo, & justificate viduam, & eruite injuriam accipientem:* ut ait Amprosius ipsemet de prima hac legatione sua. Si minus felices habuit exitus legatio ejusdem secunda, pari pene de causa suscepta, nihilo minor gloriæ & laudum copia hinc accessit Ambrosio (2), qui de ferocitate Tyranni Maximi, & de ignavia Ithacianorum Episcoporum triumphum egit. Ea vero tuitio, quam difficillimis his temporibus Ecclesia summis impendit, immo rependit Principibus, vicissitudo quædam & reciprocatio est ejus, qua ab ipsis ea usque defenditur. Non absunt ergo Ecclesiis suis Episcopi, quandiu ita Ecclesiæ universali & Rei publicæ obsequuntur: cum Ecclesiæ cujusque & universæ, cum Ecclesiæ & regni tam sint conjunctæ & indivulsæ rationes, quam cujusque membri & corporis universi, aut si mavis, quam corporis & animæ.

Quod ad Ambrosium pertinet, jure meritissimo Paulinus in ejus vita a se scripta, Episcopum illum prædicat universalem, qui caritatis quibusdam veluti brachiis amplecteretur Ecclesiam omnem & Imperium ipsum. *Erat illi sollicitudo omnium Ecclesiarum.* Cui addendus est sanctus Acholius Thessalonicensis Episcopus, qui cœlesti succensus igne, ab his ad illos Ecclesiæ longinquos etiam populos devolabat, ut ne juvenes quidem illum consequi possent. Ita enim contestatur Ambrosius (3): *Ita percurrebat omnia ex cursu frequenti, Constantinopolim, Achajam, Epirum, Italiam, ut juniores eum non possent consequi.*

VI. Ut primum Episcopus ordinatus fuit beatus Martinus, Ecclesia sua discedere, & ad Valentinianum coactus est Imperatorem proficisci. Audi Severum Sulpitium (4): *Eodem fere tempora, quo primum Episcopatus datus est, fuit necessitas adire Comitatum. Valentinianus tum major rerum potiebatur.* Silet quidem Severus ejus profectionis causas, sed quam sanctæ, quam necessariæ illæ fuerint, non silet Martini sanctitas, vociferantur miracula, quæ tunc divinitus sunt edita, ut ad eum colendum & reverendum compellerentur Imperatores. Sed nec illud Severus tacuit, Martinum perfectis omnibus & impetratis quæ a Principe postulaverat, munera respuisse omnia, & benevolentiæ insignia, quibus honestare illum voluerat Imperator. Cum denique tam pauper redierit Martinus, quam venerat, planum est profectionem illam caritati datam esse, non cupiditati. *Postremo abeunti multa munera obtulit Imperator, quæ vir beatus, ut semper paupertatis suæ custos, cuncta rejecit.*

VII. Paulo copiosior fuit Severus in edisserendo itinere ejusdem sanctissimi Pontificis ad Maximum Imperatorem. Placare illum Martinus & conciliare studebat nobilibus aliquot viris, qui constantius Gratiani Imperatoris defesioni adversus Maximum se addixerant. (5) *Interea Martinus multis gravibusque laborantium causis ad Comitatum ire compulsus, &c. Palatium petiit: præter multas, quas evolvere longum est, has principales petitiones habebat, pro Narsete Comite, & Leucadio Præside, quorum ambo Gratiani partium fuerant, pertinacioribus studiis, quæ non est hujus temporis explicare, iram Victoris emereri.* Privatis quidem tum Martinus hominibus hanc suam dicabat operam & absentiam. At illorum ea erat nobilitas, fama meritorum, multitudo, innocentia, atque in primis calamitas, ut in his satis esset causæ ad canonicam absentiam & profectionem ejus Episcopi, qui communis esset patens & vindex omnium calamitosorum.

VIII. Sanctissimi Præsules Germanus Altisiodorensis, & Lupus Tricassinus, ab Episcoporum Gallicanorum Concilio Legati sunt in Angliam, cum ejus insulæ Episcopi opem orassent aliquorum veritatis & Gra-

(1) Epist. 27.
(2) Paulin. in vita Ambros.
(3) Epist. 60.
(4) Dial. 2.
(5) Dial. 3.

Gratiæ Christi Patronorum, adversus Pelagianos ea in Insula jamdiu bacchantes, & quoquo versum insaniæ suæ virus spargentes (1): *Ob quam causam Synodus numerosa collecta est, omniumque judicio duo præclara religionis lumina universorum precibus ambiuntur, Germanus & Lupus Apostolici Sacerdotes. Et quanto laboriosior necessitas apparebat, tanto eam promptius heroes devotissimi susceperunt, celeritatem negotii fidei stimulis maturantes.* Quam felix, faustaque Anglis fuit ea legatio, quibus Galli Præsules fœdissimos exemerunt errores; tam splendida Gallis Episcopis, quorum non tam legatio ea fuit, quam expeditio & victoria. Prostrati sunt vi veritatis Pelagiani, Regni hostes armis & acie obtriti, militem animante, & invictum præstante Præsulum oratione. Magnæ Britanniæ liberator Germanus, & ad suos redux, plebem suam reperit Magistratuum vexatione oppressam. Rursum ergo sese itineri commisit, ut Præfectum Galliarum Arelate sedentem adiret, & gregi suo propitiaret (2). *Quæsituras remedia civitatis, post marina discrimina labores terrenæ expeditionis ingreditur, &c. Arelatum petens, &c.* Expressit ille quidem a Præfecto quæ volebat, at repullulantibus in Anglia Pelagianis, Germanus eo redire exoratus cum beato Severo Episcopo Trevirensi, venit, vidit, vicit hostes Ecclesiæ (3): & rursum in Gallias se referens, mox a Legatis Provinciæ Armoricæ interpellatus est adversus incursiones Barbari cujusdam Germaniæ Regis, quem Ætius eorum Præfectus acciverat, ut priorem eorum rebellionem ulcisceretur. Statuit Germanus in Italiam pergere, & ab Imperatore veniam orare rebellibus; virtutibus & miraculis Alpes pervasit, Principem adiit, votorumque compos factus, dum rediit Ravennæ, videndi, & vincendi finem fecit. Incomparabilis Præsulis discursationes omnes editis portentis cœlum approbavit, Ecclesia fastis suis consecravit (4). Earum aliquæ proprio gregi consulebant, omnes consulebant summi Pastoris gregi universo, quo suos etiam includebatur. Temporali populorum saluti insudabant ejus nonnullæ profectiones: at illum spiritalis & pura, putaque exagitabat caritas, viamque complanabat. Non nesciebat enim, Apostolum ipsum spiritalis caritatis curas & sollicitudines ad temporales etiam fidelium necessitates porrexisse, & Apostolos denique omnes inter ipsa recentissimæ Ecclesiæ cunabula temporali etiam sustentationi eorum semet impendisse, quibus ipsimet prædicatione verbi persuaserant, jam ut ne solliciti essent, nisi de cibo incommutabilis & sempiternæ veritatis.

IX. A Concilio Antiocheno post mortem Valentis Imperatoris delegati sunt præstantissimi Præsules, Gregorius Nyssenus, Gregorius Nazianzenus, Eusebius Samosatenus & meletius Antiochenus, ad circumlustrandas, & refovendas Ecclesias, quas impius persecutor tamdiu obtriverat. Animos addebat Gregorio Nysseno piissima soror & virgo Macrina (5): *Te ad ferendum auxilium, te ad res constituendas Ecclesiæ mittunt, & Dei munus non aspicis?* Narrat ipse Gregorius se in Arabiam profectum, ut ejus Ecclesiæ vulneribus mederetur, atque Hierosolymis iter fecisse (6): *Necesse fuit pro sancto Concilio habito, emendandæ Arabiæ Ecclesiæ gratia ad loca ista proficisci.* De his Præsulibus infatigata caritate Provincias alias aliasque obambulantibus meritissimo dici poterat, quod ad Gregorium Nyssenum scripserat Gregorius Nazianzenus, cum Ecclesia sua profugus, regiones peragrabat, & luminis vigorisque Apostolici faces quocunque circumferebat. Nimirum has excursiones Solem imitari, qui rapidissimo suo motu naturam omnem illuminat, vegetatque: aut stellas errantes, quarum errores ipsi, non minus quam inerrantium, & summæ sapientiæ regulis diriguntur, & orbis universi pulchritudinem, atque incolumitatem tuentur (7): *Nisi vero quis Solem accuset, quia in orbem currit, radios fundens, atque omnibus rebus quas peragrat, vitam afferens: aut etiam Sidera fixa laudans Planetas vituperet, quorum error quoque ipse compositus est atque concinnus.* Prosequutus est Theodoretus in Historia, quanto fuerint Eusebius Samosatenus & Meletius Antiochenus plurimis Ecclesiis adjumento, piissimis & sanæ fidei Episcopis ibi ordinandis. Descripsit & Nazianzenus (8), qua munitus fuerit a Concilio auctoritate, ut debellatis Arianis Regiam Urbem & Imperii sedem Christo subjugaret.

X. Plena est Historia sacra Legationum Epi-

(1) Constant. in vita S. Germ. cap. 19. Lib. 1.
(2) Ibid. c. 20. &c.
(3) L. 2. c. 1. 2.
(4) Ib. c. 24. 18.
(5) Gregor. Nyssen. in vita Beat. Macrinæ.
(6) Idem de Peregr. Hierosol.
(7) Naziang. Epist. 34.
(8) Carm. de vita sua.

Episcopalium, quas summi Pontifices destinabant, vel ad Concilia Generalia Orientis, vel ad Patriarchas, vel ad Imperatores, ad præsecandas exorientes hæreses, ad confutandam avitam fidem, ad repurgandam disciplinam, ad pacem restituendam, denique ad ejus momenti res profligandas, ut particularium damna Ecclesiarum Pastoribus suis interim orbatarum, abunde resarciret utilitas Ecclesiæ universalis. Tot pene occursant in Annalibus Ecclesiæ harum Episcopalium Legationum exempla, quot causæ majores (1). Fungebantur & aliorum Patriarcharum legationibus Episcopi. Quæ quanquam rariores fuerint superioribus, fuere tamen frequentissimæ.

XI. Venio ad B. Epiphanium Ticinensem Episcopum, quem nuper ejus Ecclesiæ sarcina honestatum, Ricimer & universa Liguriæ nobilitas, periculosissimam obire legationem compulere ad Anthemium Imperatorem, qui Romæ tunc sedebat: a quo & pacem insperatam elicuit, festinavitque Paschæ diem solemnem ut in Ecclesia sua celebraret. Anno elapso missus est Legatus a Nepote Imperatore Tolosam ad Euricum Regem Visigothorum. Pacem & ab Ariano Rege reportavit, qua difficile dictu est quanto Italia tota perfusa sit gaudio. Paucis post annis invasit subegitque Italiam omnem Theodoricus Gotthorum Rex, cruentoque Edicto privilegiis omnibus populo Romano concessis spoliavit eos omnes, qui suis partibus non adhæserant, reliquis omnibus testandi jure exutis. Innumerabiles familiæ his edictis afflictæ accisæque Epiphanium interpellarunt, ut sequestrem se ageret pro salute Italiæ ad Principem Arianum. Socium se illi addidit Laurentius Episcopus Mediolanensis, una Ravennam adventantes a Theodorico generalem ἀμνησίαν, seu præteritorum abolitionem impetravere. Expertus Theodoricus quantum esset virium in divina Epiphanii eloquentia, (2) singularique prudentia ad expugnandas summorum Principum quantumvis obstinatas voluntates, illum ablegavit ad Gundebaldum Burgundionum Regem, ut de captivorum multitudine libertati restituenda cum eo paciscererur. Rursum penetravit Alpes, parique felicitate extudit quod petebat, redditis libertati captivis omnibus, pluribus etiam gratuita largitate. Vix interlapso biennio Ligures publicis exactionibus gravati, nec ferendo oneri pares, illum denuo compulere, ut ad Theodoricum proficisceretur, aliquid levamenti expressurus. Ejus sanctitatis & meritorum contemplatione remisit Theodoricus bessem, seu duas tertias partes exactionum. Sola morte interruptæ & repressæ sunt Legationes caritatis Episcopalis, vere infatigatæ.

XII. Ubi caliginis aliquid & dubitationis offusum est divinis Litteris Legibusque, non alios fas est locupletiores illustrioresque asciscere, aut consulere interpretes, quam Episcopos illos & Doctores priscos Ecclesiæ, a quibus ceu sideribus illustrata est jam olim, & quorum etiamnunc radiat Ecclesia exemplis scriptisque. Quidquid hactenus corrasum est a nobis de Chrysostomo, de Flaviano, de Martino, Ambrosi, Germano, Epiphanio, invictissimi & ineluctabilis vim & instar habet argumenti, quo persuadeatur, quanquam juris divini sit residentia Episcoporum, esse tamen causas & vices ejusmodi rerum & temporum singulares, ubi qui contumacius residere persisteret, is litteræ magis, quam menti legis obsequeretur, fructusque residentiæ residentia ipsa sua disperderet: 1. Propriæ Ecclesiæ necessitates istam quandoque extorquent Episcopi absentiam & peregrinationem, ut in Flaviano perspicuum fuit, in Germano & Epiphanio. 2. Temporales etiam nonnunquam aliarum Provinciarum necessitates sanctissimos Episcopos cogunt aliquandiu suis se divellere Ecclesiis, ut in Epiphanio & Germano. 3. Calamitates Imperii publicæ, quibus ipsa demum implicaretur Ecclesia, eandem quandoque vim adferunt, ut in Chrysostomo, Ambrosio, Epiphanio patuit. 4. Privatorum etiam hominum nonnunquam ærumnæ, nobilitate, dignitate, multitudine spectabilium, cum accederent & aliæ causæ, quibus emollirentur paterna Episcoporum caritatis viscera, longinquis illos itineribus laboribusque implicuere, ut in Martino cernere est. 5. Vicinarum etiam Ecclesiarum incendia & clades Episcoporum Episcopales adduxere Synodos, ut præstantissimos eo delegarent Episcopos, qui aut hæreseos serpentis, aut belli grassantis flammas restinguerent.

XIII. Sed ne quis unde medicas debuit, inde venenatas demetar herbas; Adverto, 1. Episcopos hos pietate & sapientia claros hæc sæpissime munia refugisse, nunquam am-

(1) Vide Theodor. l. 5. c. 23. Pallad. in vita Chrys.

(2) Ennodius in vita Epiphan.

ambiisse; nec iste nisi jussos vel a Conciliis, a Pontificibus, ab Imperatoribus, a Principibus, vel ab iis etiam populis, quibus ipsa sua calamitas auctoritatem & venerationem addebat: suum vero in his Legationibus nihil habuere, nisi obedienti gloriam, caritatem, commiserationem, intrepidamque & infatigatam fortitudinem in salute fratrum procuranda. Quæ omnia cum primis perspicua sunt in illis omnibus, quos supra laudavimus Præsulibus. 2. Ad has Legationes spinosas cum primis, & periculis vallatas, eorum Episcoporum electa est industria & sanctitas singularis; cum non essent inter Laicos ea ulli sanctitate, prudentia, dexteritate, fidei fama, animi fortitudine, quali isti Antistites, qualem res ipsæ desiderabant qualis tam felices eventus polliceri posset. Sola fama sanctitatis filiorum Antistitum barbari plerumque Principes, & Ecclesiæ Christi infensi, mollescebant, exarmabantur. Id diligenter animadversum est ab Ennodio de Epiphanio, a Paulino de Ambrosio, a Severo Sulpitio de Martino, de Chrysostomo a Theodoreto. 3. Excursiones eæ erant rapidæ & breves; quibus expletis pari celeritate suis se gregibus reddebant. Itaque hæ absentiæ, sicubi essent frequentes, erant certe breves, ut Pastoris & gregis hinc videretur magis mutua recalescere caritas. 4. Ex his Legationibus nihil privati commodi ad hos nunquam rediit Episcopos, quod aut ipsis, aut eorum proximis prodesset. Fructum illi hunc maximum suorum capiebant laborum; labores ipsos pro Christo & Ecclesia exhaustos, voluptatemque spargendi huc atque illuc incendia suæ caritatis.

XIV. Aberant & olim suis quandoque Ecclesiis Præsules piarum occasione peregrinationum; maxime vero ubi Hierosolymam undique confluebant. Alexander Cappadociæ Episcopus Hierosolymam adiit, orationis gratia, & sacra Christi vestigia terris impressa adorandi (1). εὐχῆς, καὶ τῶν τόπων ἱστορίας ἕνεκεν. Monitis cœlestibus ibi comprehensus, & Narcisso jam grandævo Hierosolymorum Episcopo successor datus est. Auctor est Hieronymus (2) innumerabiles pene Episcopos jam inde ab ortu Ecclesiæ ventitasse, & etiam tum diebus singulis ventitare solitos Hierosolymam, quasi sapientiæ & justitiæ cœlestis fontem ebibere iis maxime vellent locis, quæ ipsamet olim consecravit nostræ carnis induta exuviis: *Longum est nunc ab ascensu Domini usque ad præsentem diem per singulas ætates currere, qui Episcoporum, qui Martyrum, qui eloquentium in doctrina Ecclesiastica virorum venerint Hierosolymam, putantes minus se religionis, minus habere scientiæ, nec summam manum accepisse virtutum, nisi in illis Christum adorassent locis, de quibus primum Evangelium de patibulo coruscaverat.*

CAPUT XXXVII. *P. 2. l. 2. c. 48.*

Legationes & jussio Principis, justæ residentiæ exceptiones, sæculo VI. VII. & VIII.

I. II. III. Probationes ex Canonibus & legibus, posse Imperatores & Reges evocare, & aliquandiu in Regia Episcopos detinere.

IV. Sacerdotale quodammodo sibi Regnum Clodovæus Rex temperavit, ascitis in sua Consilia Episcopis, quod B. Remigius illi suaserat.

V. Nova ex Conciliis argumenta ad eam Regni & Sacerdotii conjunctionem & familiaritatem.

VI. Probationes ex Gregorio Turonensi.

VII. Varia exempla sanctissimorum Episcoporum, Regis Consiliis inscriptorum, & ipsi Ministerio innexorum.

VIII. IX. X. Alia & alia ejusdem rei exempla conglobantur.

XI. Exempla Legationum, ubi Regni & Ecclesiæ necessitas urgebat.

XII. Pontifices ipsi quandoque legationes obiere: & eorum jussu Episcopi.

XIII. In Anglia frequenter, & Ecclesiæ æque compendiosæ fuere Episcoporum Legationes.

XIV. Gemina his in Germania exempla.

XV. Leges Justiniani his consentaneæ. Legatio admiranda Gregorii Patriarchæ Antiocheni.

I. JUssione Imperatorum & Regum accersiti ad Aulam Episcopi satis justas habuere persæpe causas non residendi. Argumento sunt quæ a nobis alibi depromuntur decreta Toletanorum Conciliorum VII. & XIII. Iis enim jubentur vicinores Episcopi singulis singuli mensibus Toleti men-

(1) Euseb. l. 6. c. 11.

(2) Hieron. int. Script. Eccl.

mensem unum agere, non tantum ut adsint Metropolitano, sed etiam *pro reverentia Principis, ac Regiæ sedis honore*. Cogebantur præterea advolare, quoties a Rege vocabantur, ut in commune de Regni & Ecclesiæ negotiis difficilioribus consilia agitarentur. *Causa salutis alicujus, vel collationis necessariæ, sive pro quibuslibet ordinationibus Principis*. Justinianus ipse in Novellis supra de Residentia allatis, excepit semper ineluctabiles illas necessitates, ubi Imperator Episcopos ad se vocat.

II. Iniquo ferebat animo Gregorius Magnus, si qui Episcopi inconsulto Metropolitano ad Curiam Regiam proficiscerentur (1): *Illud nobis omnino displicuit, quod aliquos Episcoporum sine Primatis sui Epistolis ad Comitatum profectos esse significas*. Alibi etiam Sardiniæ Episcopos insimulat, quod in jussu Metropolitani mare trajicerent, quod per Canones non possent, nisi querelarum aliquid de Metropolitano ipso suo apud Sedem Apostolicam ut effunderent. Ex alibi declaratis Justiniani Novellis demonstratum est, nihil eum in præteritis reliquisse, ut a petenda urbe Regia Episcopos abduceret, nisi ratio & necessitas ejusmodi aliqua urgeret inexorabilis, cui Patriarcha & Metropolitanus subscriberet. Itaque non is erat Justinianus, qui Episcopos sedibus & Ecclesiis suis exciri & evocari vellet, nisi ubi cogeret necessitas.

III. Ex Concilii Agathensis decreto possunt Metropolitani Episcopos Provinciæ suæ convocare, vel ad Concilium, vel ad Episcopi ordinationem, ut subducere se omnino non possint, nisi vis aliqua morbi vehementior illos lecto affixerit, vel præceptio Regia alio vocet (2). *Ad constitutum diem adesse non differant, excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione Regia*.

IV. Vetuit quidem Concilium Aurelianense I. ne Abbates, Presbyteri, Clerici denique omnes ad Comitatum Principis pergerent, ut ab eo beneficii & gratiæ aliquid consequerentur, nisi permittentibus Episcopis. Porro Episcopos eadem necessitate consensus a Metropolitano suo eliciendi minime constrinxit (3): *Abbatibus, Presbyteris, omnique Clero, vel in Religionis professione viventibus, sine discussione vel commendatione Episcoporum, pro petendis Beneficiis ad dominos venire non liceat*.

Non abludit a vero Clodovæum Regem B. Remigii consiliis obsequutum, Episcopos ad sua sibi adscivisse Consilia, atque ita novam quandam Ecclesiæ Gallicanæ formam & venustatem induisse, ut quæ jam majestatis Regiæ lumine & gloria tota resplendesceret, & singulari jam quadam ratione Regnum esset sacerdotale aut Regium Sacerdotium. Deinceps ergo nulli obices, nulli limites obiici poterant, quin conjunctio quædam nova & familiaritas Episcopos, hoc est, suos Regis Consiliarios conglutinaret. Audienda verba nunc B. Remigii Epistolæ ad Clodovæum Regem hac scripta de causa exaratæ (4): *Consiliarios tibi adhibere debes, qui famam tuam possint ornare: Et Beneficium tuum castum & honestum esse debet, & Sacerdotibus tuis honorem debebis deferre, & ad eorum consilia semper recurre. Quod si tibi bene cum illis convenerit, Provincia tua melius potest constare*. Ex B. Remigii Francorum Apostoli notissima sanctimonia rite auguramur, cum Episcopos ad Consilia asciceret Regia, & vinculis tam arctis Regnum Ecclesiamque connecteret, non aliud eum animo suo molitum esse, quam ut utrique gloriam accerseret & firmitatem sempiternam.

V. Exinde ut Episcopi a Regibus ad primarias Regni dignitates, & ad illustria quæque munia adoptati sunt, ut in omnem civilem administrationem Evangelicæ sanctimoniæ aura se quædam diffunderet: ita & ab Episcopis admissi sunt Reges in ipsa quodammodo Ecclesiæ penetralia, ut Christi nomini & Religioni tum reverentia, tum tutela major accederet Regiæ potestatis præsidio. Hinc illa de qua supra suo loco copiose dictum est, Regum auctoritas in electionibus Episcoporum. Hinc in Lugdunensi III. Concilio, cum Natale Domini & Pascha præciperentur Episcopi suis semper in Ecclesiis peragere, excipiebantur ii, quos Rex mandatis suis alibi detineret (5): *Ut nullus Episcoporum Natalem Domini aut Pascha alibi nisi ad Ecclesiam suam præter infirmitatis incursum, aut ordinem Regium celebrare præsumat*. In Concilio Cabilonensi Abbates & Monachi prohibentur nisi permittente Episcopo sese Regi sistere. In Concilio Lipti-nensi

(1) L. 7. Ep. 62. L. 7. Ep. 8.
(2) Can. 35.
(3) Can. 7.
(4) Concil. Gall. T. 1. pag. 175.
(5) Can. 5.

nensi statutum est, ut unus & alter Episcopi Principi adhærescerent ad exercitus suos proficiscenti, cum idoneo Presbyterorum numero, ceterorumque ministrorum ad Mysteriorum celebrationem (1): *Unum vel duos Episcopos cum Capellanis & Presbyteris eorum Princeps secum habeat; & unusquisque Præfectus unum Presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare & indicare pœnitentiam possit.* Sulpitius Dulcis, qui Bituricensi postea floruit Præsulatu, postulatus a Rege Clotario fuit, & ab Episcopo suo permissus, ut in ejus Castris Abbatis functiones impleret. Ita enim Scriptor ejus vitæ: *Petiit ab Episcopo ut pro sua & exercitus sui salute permitteret virum beatum in ipsius castris, Abbatis fungi officio.*

VI. Sed quam improbaretur sanctissimis Episcopis, & Episcopalis vigoris retinentissimis mira hæc Regiæ & Episcopalis auctoritatis societas temperiesque, facillime colligetur ex Gregorii Turonensis Episcopi verbis ad Regem Chilpericum in Concilio Parisiensi, ubi tum causa ventilabatur Episcopi Rothomagensis Prætextati. Nemo nescit, nisi valde hospes in Annalibus Ecclesiæ, quantum Gregorius explicuerit zeli & vigoris ad collegæ sui defensionem, ad Canonum tuendam vim, ad Regis iram tuam maxime effervescentem cohibendam, ad Coepiscoporum denique pusillanimitatem exprobrandam, erigendam roborandamque constantiam. Et tamen vel hic ipse Gregorius confessus est, Regem quidem nonnisi unius subesse Dei judicio, qui incorrupta veritas & justitia est: at penes ipsum esse potestatem corripiendi & emendandi Episcopos, si quid gravius quandoque peccent (2): *Si quis de nobis, o Rex, justitiæ tramitem transcendere voluerit, a te corrigi potest: si vero tu excesseris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi; sed si volueris, audis; si autem nolueris, quis te condemnabit, nisi is qui se pronuntiat esse justitiam?* Defensores, custodes, executores Canonum cum sint summi Principes, hinc illis auctoritas corripiendi Episcopos, curandique ut a Metropolitanis & Conciliis judicentur, subeantque pœnas canonicas, adeoque & civiles, si civiles quoque leges in Canonum reverentiam armandæ sint. Hinc porro liquidum est, per Canones & per leges adeo civiles licere debuisse summis Principibus, ut Episcopos ad se vocarent, secum retinerent, quandiu vel Regni cura, vel disciplina Ecclesiæ suaderet.

VII. Ad Clodovæum Regem scripsit B. Remigius præsto se esse, ut vocatus ad eum properaret, nec hyemis inclementia deterritum se iri (3). *Si jubetis ut vadam contempta hyemis asperitate, ad vos venire contendam.* Cum Clotarius II. Rex nonnihil a Dagoberto Rege filio dissideret super juribus Austrasiæ, placuit utrique Regi rem delegari duodecim arbitris, ex Episcoporum vel Optimatum Regni Collegio. In eo numero fuit B. Arnulphus Metensis Episcopus, idemque cum primis tempestivus pacis inter Reges conciliandæ auctor (4). *Electis igitur ab his duobus Regibus, duodecim Francis, ut eorum disceptatione hæc finiretur contentio, inter quos & dominus Arnulphus Pontifex Metensis cum reliquis Episcopis eligitur, ut benignissime, sicut sua erat sanctitas, inter patrem & filium pro pacis loqueretur concordia; tandem a Pontificibus vel sapientissimis viris Proceribus, pater pacificatur cum filio.* Erat Arnulphus in Regni Ministerio princeps, & in Conciliis Regiis Dagoberti I. secundus ab illo Pipinus senior. *Ab initio quo regnare cœperat, consilio primitus B. Arnulphi Metensis Episcopi, & Pipini Majoris domus usus, tanta posperitate regebat, &c.*

Vocabantur & Episcopi alii ad Consilia Regia, eorumque consilio usus Rex Judæos omnes Regno facessere jussit, qui sacro fonte tingi detrectarent: *Cum consilio Pontificum atque sapientium virorum, omnes Judæos qui regenerationem baptismatis recipere noluerunt, finibus Regni sui pellere jussit.* Eorum hortatu Metense Regnum filio Sigeberto dedit, ac protinus Cunibertum Coloniensem Episcopum & Adalgisum Palatii Ducem designavit, ut habenas regni junioris Regis moderarentur. *Dagobertus Rex Metis urbem veniens, cum consilio Pontificum, seu & Procerum, omnibusque Primatibus Regni consentientibus, Sigebertum filium suum in regno Austriæ sublimavit, sedemque Metis civitatem habere permisit. Cunibertum vero Coloniæ Pontificem, & Adalgisum Ducem Palatii ad Regnum gu-*ber-

(1) Can. 2. (2) Hist. l. 5. c. 19. (3) Du-Chesne Hist. Fran. Tom. 1. pag. 849.
(4) Ibid p. 576. 580. 582. 585.

bernandum instituit. Testamenti sui tabulas subscribi voluit ab Episcopis, Abbatibus & Optimatibus, quos ad Generalem Conventum coire jusserat. *Placitum generale instituit, &c. Omnibus qui adestis Episcopis, Abbatibus, Proceribus, atque magnificis viris jubemus, vestris subscriptionibus vel signaculis affirmare*. Cunibertus is ipse sanctitatis laude inclytus Coloniensis Episcopus, Compendium missus est cum Majore Palatii Pipino, ut thesauros Dagoberti inter Reginam conjugem ejus, & Reges filios partiretur. Clodovæus II. qui alter fuit filiorum Dagoberti, fuit & ipse observantissimus Episcoporum, eorumque consiliis addictissimus. Comitia statim Regni Aureliæ congregavit, Majoremque Palatii Regni Burgundici ex consilio & suffragatione Episcoporum & Magnatum designavit (1). *Omnes seniores Pontifices cum Ducibus & Primoribus Regni ad se venire præcepit, Flaucatum Majorem domus statuis, Pontificum & Ducum electione hujusmodi honoris gradu eum stabiliens*. Nec illud sileri debet, ubi ad Episcopatum vocatus est Arnulphus, eum irruentis populi vi raptum fuisse e Palatio Regis Theodoberti, ubi Majorem Palatii agebat, & principem Regni Ministrum. *Rex licet haberet hunc inter amicos amicissimum, & inter Consecretales secretissimum, cum esset etiam Palatii rector, & audiendorum reddendorumque Consiliorum primus auditor*. Ut ex ministris Regiis ad Episcopatum rapiebantur aliqui, ita & ex Episcopis ad Regium Ministerium cooptabantur. Ita habet auctor vitæ B. Clodulphi.

VIII. In sacris Ecclesiæ Fastis ascripti fulgent Pipinus Major Palatii, Arnulphus Episcopus Metensis, & Cunibertus Coloniensis Episcopus. Ita ne ambigi quidem potest, quin summo Numini probaretur ea Reipublicæ administratio, in quo tantum tribuebatur Episcopis; cum vicissim Regibus id daretur, ut ab Ecclesiis suis Episcopos quandoque abstraherent, & ad gubernacula sedere juberent, regendis Ecclesiis Regni universis. Hæc erant tum castissima & a terrenis affectibus defæcatissima consilia Regum, Ministrorum Regiorum & Episcoporum, si qua fides auctori vitæ B. Pipini Majoris Palatii, qui eam Majoris Palatii dignitatem sustinuit sub Regibus Clotario II. Dagoberto & Sigeberto (2). *Dux & Major domus, qua dignitate modice differente a sublimitate Regia præditus studebat ad lineam divinæ justitiæ omnes judiciorum suorum sententias dirigere; quæ res hinc maxime arguitur, quod B. Arnulphum Metensium Pontificem, consiliorum suorum vel negotiorum socium assumebat. Si quid enim litterarum ignoranti animus cæcutierat, ille quasi fidelissimus divinæ voluntatis interpres rectissime enuntiabat: qui & sacrarum Scripturarum scientia eruditus erat, & ante Pontificatum hanc eandem dignitatem irreprehensibiliter administraverat. Defunctoque prædicto viro, B. Cunibertum Coloniensem Antistitem, pari sanctitatis fama illustrem, curabat in hac negotiorum administratione participem habere*.

IX. Sub Childerico II. Regni clavum moderabatur B. Leodegarius Augustunensis Episcopus, ea de causa in Palatio sedem figere jussus (3). *Sanctum Leodegarium, eo quod cognoverat præ omnibus sapientiæ luce esse conspicuum, secum assidue retinebat in Palatium*. Episcopali prorsus magnanimitate Leodegarius, gravius delinquentes ita objurgabat, ita Evangelicam censuram in Reges ipsos distringebat, ut persecutores sibi consciverit eos, vel potius summæ & cumulatissimæ martyrii gloriæ auctores. *Et quia sacerdotalis integritas minas Regis nescit metuere, Childericum cœpit arguere, cur consuetudines patrias, quas converti in melius præceperat, tam subito immutasset*. Scriptor aliquis vitæ ejus narrat ut Childerico sceptrum asseruerit, nequicquam contra nitente Ebroino Majore Palatii, qui Theodorico fratri ejus fovebat; denique voluisse Childericum ut Major ipsemet esset Palatii, censorque & emendator tum morum, tum Legum publicarum. *Childericus Leodegarium Episcopum omni domui suæ præfecit & in omnibus Majorem domus esse voluit. Is ergo ea accepta potestate, quidquid adversus priscorum Regum, & magnorum Procerum leges comperit inepte introductum, cum esset vita & moribus inculpatis, ad pristinum reduxit statum*. Uno martyrii suo cruore facile absterserit sanctissimus Episcopus obtrectationes & calumnias eorum, quibus minus placet quod Regni ministerio implicatus fuerit, & tandiu in Regia demoratus sit. Est enimvero expeditissima ea ratio constituendi Christi Impe-

(1) Ibid. pag 587. 592. Le Comte, ad ann. 621. n. 2.

(2) Ibid. p. 594.

(3) Ibid. p. 602. 603. 618.

perii in ipsis terrenorum Regum soliis, & humanarum regiarumque omnium Legum ad normam Evangelicæ Legis revocandarum, si terrena Imperia regantur consiliis Apostolicorum Præsulum, quorum tam incorrupta probitas, caritas tam invicta est, ut Aulæ contagio aistari inficique ipsa non possit, possit vero ipsa odore Christi sanctimoniæ Aulam totam conspergere. Scriptor vitæ sanctæ Bathildis Reginæ Regnum Clotharii III. administratum fuisse testatur opera Ebroini, & Crodeberti Parisiensis Episcopi consiliis, atque B. Audeoni Archiepiscopi Rothomagensis (1).

X. Paucissimi Episcopi in Palatio Regum demorari jubebantur, ut cum fœnore dispendia compensarent privatæ suæ Ecclesiæ, iis compendiis ornamentisque, quæ universali Ecclesiæ conciliabant. Sed omnes propemodum Episcopi cogebantur suis discedere ab Ecclesiis, ut ad Generalia Regni Comitia ventitarent, pene dixerim Concilia Nationalia, vix enim quidquam hæc ab illis discrepabant; quippe cum ibi de gravioribus omnibus negotiis, sive Ecclesiasticis, sive Civilibus deliberaretur. Verum sejunctim & copiosius hæc infra quæstio veniet disceptanda.

XI. Venio ad Legationes ab Episcopis Regum jussione aditas. Elaphius Catalaunensis Episcopus in Hispaniam missus est propter negotia quædam Reginæ Brunechildis. *Propter causas Brunechildis Reginæ in Hispaniam Legatione directus*, ut loquitur Gregorius Turonensis (2). Childebertum & Chilpericum inter Reges diu tractata, tandem perfecta pax est per commeantes ultro citroque Legatos, plerumque Episcopos. *Egidius Remensis Episcopus, cum primis Childeberti Proceribus, in Legationem ad Chilpericum Regem venit, &c. Chilpericus Rex Leodovaldum Episcopum cum primis regni sui direxit, qui dato susceptoque de pace sacramento, pactionibusque firmatis, munerati regressi sunt.*

Quis non videt Regni pacem pernecessariam Ecclesiæ esse, & quodammodo magis quam ipsi Regno necessariam? Nihil ergo tam Episcopale, quam per Regna & Provincias discursare Pastorali sollicitudine, ad pacem Regnis & Imperiis sarciendam. Idem Egidius Remensis Episcopus ad Guntramnum Regem a Childeberto ablegatus est. Cum in regnum Guntramni irrupissent Brittones, lateque omnia populati essent, mox pœnitudine ducti, iramque & vindictam Regiam ac bellum deprecantes, ad omnia se præsto fore obsequia pollicebantur. Rex mitissimus Aurelianensem & Cenomanensem Episcopos ad eos misit, qui de eorum pace componenda agerent (3). *Rex dirigit illuc Legationem, id est, Namatium Aurelianensem, & Bertramum Cenomanensem Episcopum, cum Comitibus & aliis viris magnificis*. Cum in dissensiones & prælia tandem ituri viderentur Guntramnus & Childebertus Reges, Childebertus Episcopos ad Guntramnum delegavit, in quibus erat & Gregorius Turonensis; horum denique interventione, pax utrique chara, utilisque coaluit (4). *Inter eos mediantibus Sacerdotibus, atque Proceribus, Deo medio, caritatis studio, sedit, complacuit, atque convenit, ut, &c.* Verba hæc ipsissima sunt fœderis, cujus Episcopi mediatores fuere, illa ipsa caritatis vi Ecclesiis suis abstracti, quæ summum & æternum Pontificem Patris e sinu in terras dejecit, ut & æternæ pacis sequester esset.

XII. Nec ab his Legationibus abhorruisset Gregorius Magnus, cum ipsemet Constantinopoli tam arcta necessitudine devinctus fuerit Leandro Episcopo Hispalensi, qui eo Legatus venerat Visigothorum Hispaniæ Regum, cujus etiam precibus id donavit, ut immortale opus illud exararet Moralium in Job (5). *A fratribus enixe rogatus, maximeque a Leandro Hispalensi Episcopo, qui pro causis Visigothorum Legatus eodem tempore Constantinopolim venerat, compulsus est, ut librum B. Job multis involutum mysteriis enodaret.*

Agit Gregorius ipse alicubi de Lgationibus quas obierant summi Pontifices prædecessores sui Joannes & Agapetus, Constantinopoli profecti, *exigente causa Gothorum*, ubi & Legationem suam divinis quibusdam ostensis illustravere. Fusius prosequitur Anastasius Bibliothecarius, quibus stimulati causis Theodoricus & Theodahatus Gothorum Reges hos potissimum summos Antistites Constantinopolin delegarint, ad gentis suæ pacem ab Imperatoribus eliciendam.

In Epistola ad Annacharium Altisiodoren-

(1) *Le Cointe ad ann.* 670. n 3.
(2) L. 5. c. 4. L. 6. c. 3.
(3) L. 7. c. 14. L. 9. c. 18.
(4) L. 9. c. 20.
(5) Joan. Diac. in ejus vita L. 2. c. 27. Dialog. L. 3. c. 2. 3. Cass. l. 12. c. 20.

rensem Episcopum data Pelagius II. quod in Consiliis Regum sublimes sederent Episcopi, id ille quidem non moleste fert; sed illud expostular, quod non strenue satis decertarent ad prævertenda, aut infringenda Regum nostrorum connubialia fœdera cum hostibus Ecclesiæ. *Cavete ne caritatis vestræ levitas arguatur, qui Regibus vestris, & in fide, & in consiliis vestro Sacerdotio sic devotis, suadere talia, aut negligitis, aut differtis*. Tota hic a capite ad calcem retexenda esset Ecclesiæ historia, si prenumerandas aggrederemur Legationes omnes summorum Pontificum ad Imperatores Orientis Episcopos militantium, ac vicissim Imperatorum Orientales suos Episcopos ablegantium ad summos Pontifices. Illud universim compertissimum est, majoris quæque molis negotia inter Pontifices, & Imperatores, inter Occidentales & Orientales Ecclesias, non aliter fere unquam prodigata fuisse, quam mutui Episcoporum huc illucque commeantium Legationibus.

XIII. Obmutuit hactenus Anglia, sed nemini non exploratissimum & præjudicatum est, ejus disciplinam a Gallicana & Romana dissidere non potuisse, cum inde hausta & derivata sit. Jussus est a Gregorio Magno Augustinus interpretes e Gallia abducere secum in Angliam, ubi statim reperit Reginam, Francorum Regum stirpe editam, cui dux & comes esset additus Episcopus Galius, tota utrique libertate concessa Religionis Christianæ, Catholicæque (1). *Nam & antea fama Christianæ Religionis ad Regem pervenerat, utpote qui & uxorem habebat Christianam de gente Francorum Regia, nomine Bertham, quam ea conditione a parentibus acceperat, ut ritum fidei ac Religionis suæ, cum Episcopo, quem ei adjutorem fidei dederant, nomine Luidhardo, inviolatam servare, licentiam haberet*.

Hæc Beda, qui & infra commemorat, Eduinum Northumbriæ Regem, cum eadem ratione duceret Edelburgem, filiam Edelberti Cantiæ Regis, potestatem ei plenissimam fecisse Colendæ Christianæ Religionis, cum Episcopo Paulino, qui ordinatus fuerat eo consilio, ut cum illa in regio Palatio resideret (2). *Promittitur Virgo, atque Eduino mittitur: & juxta quod dispositum fuerat, ordinatur Episcopus vir Deo dilectus Paulinus, qui cum illa veniret, eamque & Comites ejus ne Paganorum possent societate pollui; quotidiana exhortatione & sacramentorum cœlestium celebratione confirmaret*. Habes hic duos in Aula sedentes Episcopos, immo & ad id ordinatos, tam auspicato, ut novam ibi Anglorum hactenus Paganorum Ecclesiam condiderint.

XIV. Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus, ille jam nobis toties memoratus, & posthac memorandus, in sinum pii & juxta docti Episcopi Danielis effudit animi sui curas & anxietates (3), quod in Aulam Francorum Regum adire non posset, quin illis congrederetur, & se permisceret Episcopis, quorum consuetudine uti sibi per Canones haud liceret, cum non posset aliunde Galliæ Regum tutela & defensione carere, si Clero Monachisque suis consultum vellet, & facilem cuperet aditum ad Paganas gentes, quarum sibi prædicatio commendata esset. Ex quo patet, si sint Episcopi in Aula Principum, nulla necessitate eo compulsi, sed mero opum & honorum, vel vanitatis aucupio: esse & alios, qui non possint illi subducere se, nisi ingenti Rei Christianæ detrimento. *Nam sine patrocinio Principis Francorum, nec populum regere, nec Presbyteros, vel Diaconos, Monachos, vel Ancillas Dei defendere possum; nec ipsos Paganorum ritus, & sacrilegia illorum in Germania, sine illius mandata & timore prohibere non valeo, &c. Timeo majus damnum de prædicatione, quam populis impendere debeo, si ad Principem Francorum non venero*. Accessit ergo Præsul Apostolicus ad Aulam Regiam, & tuitione Regia haud ægre communiri se impetravit (4). *Cognoscatis qualiter Apostolicus vir in Christo Pater Bonifacius Episcopus ad nos venit, & nobis suggessit, quod sub nostro Mundeburdio & defensione eum recipere deberemus. Quod nos gratanti animo fecisse cognoscite*. Patentes hæ fuere litteræ, Regiæque, quibus Carolomannus Bonifacium instruxit. Quæ alibi de Conciliis diximus Liptinensi, & Suessionensi, ex iis apertissimum fit, non aliam novo huic Apostolo compendiosiorem esse viam, tutioremque viam ad repurgandam maculis compluribus disciplinam Ecclesiæ Gallicanæ, & ad Germaniam jugo fidei subjiciendam,

(1) Beda l. 1. c. 25. (2) L. 2. c. 9. (3) Epist. 30.
(4) Ibidem. Inter Ep. Bonif. Ep. 32.

dam, quam ut in eorum se insinuaret consuetudinem & familiaritatem, qui rerum potiebantur; ut eorum auctoritate quodammodo indutus, obices facile quosvis everteret, ac disjiceret.

XV. Addendum postremo illud est, Legationes Episcoporum a Justiniano prædicari Canonicas legitimasque, cum ad utilitatem collimant publicam Civitatum & Ecclesiarum; Legatis porro ad tempus Legationis id genus confert immunitatem, qua conveniri non possint, nec cogi, ut juri stent, donec in Ecclesias suas reduces fuerint (1). *Si vero Episcopi, vel Clerici, pro civitate aut pro suis Ecclesiis, propter suam legationem, aut ordinationem Episcopi, ad Regiam civitatem, vel ad alium quempiam locum proficiscantur; jubemus eos nullam molestiam aut importunitatem a qualibet persona sustinere; licentia existente iis qui obligatos eos putant se habere, postquam ad Provinciam revertuntur, convenire eos, &c.*

Piaculare fuerit silentio obruisse Legationem summi & eloquentissimi viri Gregorii Patriarchæ Antiocheni, ad exercitum suos in omnes Duces exasperatum & rebellantem. Operam in eo perdiderant suam Magnates omnes, frustra enixi ut exulceratos, militum animos delinirent; una illos sanctissimi Præsulis divina profecto eloquentia demulcere potuit, & mansuefacere. Prætexebant illi sacramentum, quo se constrinxissent nunquam se morigeraturos Philippico, qui sibi Dux tamen præficiebatur; sed Gregorius edocuit cœlesti se donatum potestate ejus vinculi dissolvendi (2). Ita illos & obedientiæ fideique priori reddidit, & benevolentiæ Imperatoris, simul & Deo reconciliavit, administratis cœlestibus sacramentis; Paschæ enim tum solemnitas celebrabatur.

Hæc nos captim ex Evagrio libavimus, ex quibus planum fit id genus Legationes quanquam in speciem mere temporales, haud satis tamen auspicato procedere, nisi sis Episcopi defungantur: at ubi ingenio & caritate Episcopali peraguntur, tum certe spiritales evadere. Idem ipse Gregorius obviam missus est juniori Cosrohi filio Regis Persarum, cum alio Episcopo (3). Fidei Mauritii Imperatoris Romani committebat se Cosrohes, nec barbarus Princeps quidquam sibi majus mirabiliusque visum esse professus est toto Romano Imperio, quam sapientiam, consilia, virtutes, magnanimitatem hujus utriusque Episcopi.

Ad ardua quæque Imperii negotia Mauritius Imperator Domitianum adhibeat Melitenes Episcopum. Cognatione is illi conjunctus erat, filiisque suis impuberibus tutorem illum adsignavit eo testamento quod scripsit paucis ante exitum suum annis, cum inter eos Imperium partiretur (4). *Iis ætate immaturis Domitianum cognatum suum, nobilis Ecclesiæ Melitenensis Antistitem, virum rebus agendis dexterum, consilio dexteriorem, tutorum designavit. Quamobrem Imperator majoris momenti negotia ei expedienda ob eximiam prudentiam committebat.*

Justinianus II. Constantinopolin accivit Constantinum Papam (5). *Qui sanctissimus vir jussis Imperialibus obtemperans*: Pontificali majestate & splendore ita præstrinxit Imperatorem, & obstupefecit, ut Imperii coronam gestans, ad genua ejus acciderit, pedesque exosculatus sit, ut ab Anastasio Bibliothecario memoratur.

CAPUT XXXVIII. *P.3. l.2.c.52.*

Legitimæ residendi exceptiones sub Imperio Caroli Magni, jussio Principis, ut essent in Palatio Episcopi, ut essent Missi Dominici, Legati in publicis necessitatibus.

I. *Ad Aulam Abbatissas quandoque evocabat Princeps.*

II. *Vocabat & Abbates ac Episcopos; sed nullum Episcopum diutius in Aula retinebat, nisi impetrata dispensatione.*

III. *Nihil opus erat dispensatione, ut pauci Episcopi cum Principe in exercitu essent.*

IV. *Clerici, Monachi vetantur Aulam frequentare.*

V. *Episcopos Carolus Magnus Aulicis Principibus cum æquasset, vel antepofuisset, ad Aulam frequentius accersebat.*

VI. *Querela Ecclesiarum de Regibus, qui per Adventum & Quadragesimam Episcopos a gregibus suis abstrahebant.*

VII. *Ipsi per sese Episcopi alienissimi erant ab Aula, ubi nihil necesse erat eo proficisci.*

VIII. *Nova Ecclesiarum querela de absentia Episcoporum tempore Adventus & Quadragesimæ.*

IX.

(1) Novell. 123. c. 26. (2) Evagr. l. 6. c. 10. 11. 12. (3) Ibid. c. 17.
(4) Baron. ann. 598. n. 24. (5) Baron. ann. 709. 710.

IX. Quando Princeps Episcopum Regni ministerio admovebant, absentiam ejus ab Ecclesia propria compensabat bonorum ubertas, quæ hinc in Ecclesiam promanabant universam, & in Regnum.

X. Easdem regulas sequebatur Ecclesia Orientalis.

XI. Ex Episcopis Legati & Missi Dominici.

I. EX Principis jussione legitima residendi exceptio astruitur non Episcopis tantum, sed & Abbatibus, Abbatissis, & omnibus denique Beneficiariis. In Concilio Verno sancitum est anno 755. ut propere se Abbatissæ in Aulam conferrent, ubi eas Rex convocasset, semel in anno, permittente Episcopo Diœcesano, & rursus in Cœnobium suum, ubi fas esset, redditum maturarent (1): *Domnus Rex quando aliquam de Abbatissis ad se venire jusserit, semel in anno, per consensum Episcopi, ut tunc ad eum veniat, ex sua jussione, si necessitas fuerit; & alibi omnino non debeat, nec per villas, nec per alia loca demorari; nisi tantum quam celerius potuerit, ambulare & reverti*. Ceteras vel suas, vel Monialium suarum causas, demandare Missis suis jubebantur, ut ne ipsis necesse esset Monasterio exilire. *Et si necesse est de earum necessitate ad domnum Regem, vel ad Synodum aliquid suggerere, earum Præpositi & Missi hoc debeant facere: & qualia munera ad Palatium dare voluerint, per Missos suos ea dirigant*. Ita sive in Aula, sive in Synodis, eo enim tunc designabantur nomine, quæ nunc Parlamenta dicuntur, negotii aliquid persequendum esset Abbatissis & Monialibus, Claustris egredi prohibebantur, quorum eis fores sola Principis jussio pandebat. In Concilio postea Turonensi III. anni 813. copia videtur Abbatissis facta fuisse, Principis ut se conspectui sisterent, ubi ex re esse ipsæ judicassent (2). *Nisi cum ad piissimum Imperatorem nostrum proficisci voluerint*. Et rursus denique eis Aulæ aditu interdixit Ludovicus Pius, nisi vocarentur (3). *Nisi quando nos aliquam Abbatissarum nostram adire jusserimus præsentiam, alio tempore volumus in Monasteriis resideant*. Quæ juris alternationes, non est quod cuiquam temerariæ & ex levitate quadam profectæ videantur. Serviebatur tempori, & pro morborum modo temperabantur medicamenta Canonum. Ubi modice utebantur Abbatissæ copia adeundi Principis, sibi ipsæ permittebantur: ubi immodice & inverecunde ingerere se cœpere, vetitum est, ne nisi vocatæ accederent.

II. Quoad Episcopos, nullum ex iis unquam Princeps in Aulam sedem defigere jubebat, nisi ex dispensatione Romani Pontificis, & Concilii Episcopalis, ut supra declaratum est cum de dispensationibus ageretur. Nec illud silendum, quod cum Carolo Magno totus propemodum subesset Occidens, unum ille duntaxat Episcopum in Aula sua retinuit, quo consiliorum Ministro uteretur, in Ecclesiasticis maxime causis. Post Carolum autem illud ipsum Ministri Palatini munus Abbatibus fere delegatum est.

III. Id vero ad jugem spectat Episcopi in Aula residentiam. Nam ad Exercitus, & ad Regni Placita, seu Comitia Regni Generalia nihil opus erat dispensatione, ut Episcopi convocarentur. Sub Pipino & Carolo Episcopi plerumque complures in Exercitu Regio erant cum Copiis militum, quas ad Regem deduxerant. Tam alienum id quidem erat ab Episcopali, quam a Castrorum ingenio. Puduit ergo tandem aliquando tum Principes, tum Episcopus: unde Episcoporum & Magnatum hortatibus Carolus Magnus constituit, ut in exercitu posthac suo non essent, nisi unus & alter, ad summum tres Episcopi cum Capellanis (4): *Unum vel duos Episcopos cum Capellanis Presbyterie, Princeps secum habeat, &c. Nullus in hostem Sacerdos pergat, nisi duo, vel tres tantum Episcopi, electione ceterorum, propter benedictionem & prædicationem, populique reconciliationem, & cum illis electi Sacerdotes, qui bene sciant populis pœnitentias dare, &c.*

IV. Concilium Parisiense anni 829. Ludovicum Pium interpellavit, ut abigeret innumerabilem fere illam multitudinem Monachorum, Presbyterorum & Clericorum, qui Aulam frequentabant, & precum suarum importunitate aures Principis obtundebant (5). *Illud quoque nihilominus a vestra pietate suppliciter flagitamus, ut Monachi, & Presbyteri, necnon & Clerici, qui postposita canonica auctoritate passim Palatium*

(1) Can. 6. (2) Can. 30. (3) Conc. Gall. T. 2. p 427.
(4) Ibidem. pag. 235. Capit. l. 7. c. 91. 103. (5) Can. 14.

latium adeunt, & vestris facrit auribus importunissimam molestiam inferunt, vestra auctoritate & potestate deterreantur, ne hoc facere præsumant. Quoniam in hujusmodi facto & vigor Ecclesiasticus contemnitur, & religio sacerdotalis, & professio Monastica vilior efficitur.

V. Erat ergo ea universim præstituta lex & regula Episcopis, Clericisque omnibus, Abbatibus, Monachis, & Abbatissis, Aulam fugere, in Ecclesiis suis quiescere, & morigerari tamen Principi, si quando ab eo vocarentur. Non tam facile poterant Episcopi omnino se subducere Aulæ. A Sangallensi Monacho illud animadversum est, Carolum magnum cum ad exercitum profecturus esset, Imperatricem custodiæ Episcopi commisisse (1). *Idem Episcopus, cum bellicosissimus Carolus bello contra Hunnos esset occupatus, ad custodiam gloriosissimæ Hildigardis relictus est.*

Alibi rursus ex eodem cum Legatos Constantinopolitanos excepturus esset Carolus Magnus, non ab auro, non a gemmis tantum splendorem Aulæ suæ sibique conciliari voluit, sed a frequenti conventu Episcoporum, Ducum & Comitum. Illud non prætereundum, innixum tunc fuisse Carolum Hettoni Episcopo, qui Constantinopoli quondam Legatum egerat (2). *Radians sicut Sol in ortu suo, gemmis & auro conspicuus, innixus super Hettonem. Hoc quippe erat nomen Episcopi, ad Constantinopolin quondam delegati. In cujus undique circuitu circumsistebant instar militiæ cœlestis tres juvenes filii ejus, jam regni participes effecti, filiæque cum matre, &c. Pontifices forma & virtutibus incomparabiles, præstantissimi nobilitate simul & sanctitate Abbates, Duces vero tales, &c.*

Longe quæsitum non videbitur, si in his verbis obiter advertamus, qui tunc ordo servaretur in Curia Caroli Magni. Regina conjux, filii, filiæque in unum cum ipso coaluisse videbantur. At Regia familia præeunte ac prælucente, jam nulli omnino Principes Clero præibant; indubitatissime Episcopi & Abbates progrediendi & sedendi prærogativa gaudebant supra Duces, Comitesque, quibus accenseri tum necesse erat stirpis quidem Regiæ Principes utriusque sexus, sed qui Regum nec filii essent, nec filiæ.

VI. Illud vero hinc augurari fas est, ipsum quidem Principem ita secum statuisse, ab Episcoporum & Abbatum frequentia splendoris veluti cumulum Aulæ suæ accedere: at Episcopos ipsos Abbatesque tam raros fuisse in Aula & tam infrequentes, ut qui nonnisi ad res maximas & maxime necessarias appellerent, eo Magnatibus amori & admirationi esset eorum dignitas, non fastidio non offendiculo.

Crimini tamen nonnunquam datum est & Regibus & Episcopis, quod frequentius ad Aulam vel hi ventitarent, vel vocarent illi. Hinc Ludovico Pio negotium facesserunt, quod Exercitus suo omnes tempore Quadragesimæ congregasset, & in majorem Hebdomadum indixisset Comitia Regni generalia, quo suis ab Ecclesiis avellebantur Episcopi, cum adesse potissimum jubentur administrandis salutis humanæ sacramentis (3). *Contra Christianam Religionem, & contra votum suum, sine ulla utilitate publica, aut certa necessitate, pravorum consilio delusus, in diebus Quadragesimæ expeditionem generalem fieri jussit, & in extremis Imperii sui finibus in Cœna Domini placitum generale se habiturum constituit: in qua expeditione Sacerdotes Domini a suis officiis contra fas amovit, &c.*

VII. Si ne ad publicas quidem necessitates, & ad generales Conventus convocari Poterant Præsules, nisi tam parce & circumspecte, ut ne sanctioribus temporibus anni, Festisque, Ecclesiis suis abessent; multo minus poterant illi levibus & privatis de causis abesse. Attigimus alibi Frotarium Tullensem Episcopum (4), cui Ludovicus Pius curam mandaverat extruendarum novarum ædium, & veterum decori pristino reddendarum in Palatio Aquisgranensi. Scripsit ille ad Hilduinum, Imperatorium tunc Capellanum, ut ipsum ea cura exonerari pervinceret, alioqui iturum se, & in conspectu Principis Episcopatui renuntiaturum: nec enim posse se terrenis incumbentem ædificiis, perire cum ea plebe, quam accepisset ad æterna Palatia deducendam. *A prædicto servitio nos liberare ne pigeatis. Alioqui per me ipsum ad præsentiam domini Imperatoris & vestram suppliciter obsecrabo, ut hoc onus curæ Pastoralis a me submoveatis, quia mea parvitas illud ferre non valet; & valde utilius est me*

(1) L. 1. c. 19. (2) L. 2. c. 9. (3) Du-Chesne T. 2. pag. 333. Conc. Gall. T. 2. p. 563.
(4) Du-Chesne T. 2. p. 716.

me ab istiusmodi cura submoveri, quam per meæ auctoritatis fiduciam tot oves Domini exitio discriminis interire.

VIII. Iteranda rursum fuere hæc monita ad Carolum Calvum, quem Concilium Meldense anno 845. enixissime obtestabatur, ut Episcopos sineret ordinis sui tota libertate potiri, quo divino fungerentur ministerio, & Adventus ac Quadragesimæ temporibus ne suis a gregibus divellerentur (1). *Ut Regia magnificentia liberiorem libertatem Episcopis ad suum peragendum in eorum Parochiis ministerium, quam hactenus propter diversas perturbationes habuissent, maxime in sacratissimis temporibus, Quadragesimæ scilicet & Adventus Domini tribuat.*

Tristissimæ huic necessitati illacrymabatur Hincmarus, quæ segregabat illum ab Ecclesia sua, ut Regno & Ecclesiæ ferret suppetias, tam importuno quandoque tempore, ut Festa celeberrima Paschæ & Natalis non posset cum suavissimo sibi ovili agitare (2). *Nisi in die Natalis Dominici, & in die sanctæ Resurrectionis ejus, vix in toto anno Pallio utor. Quoniam de illorum numero peccatis meis exigentibus factus, de quibus scriptum est, Impedimenta seculi fecerunt eos miseros, raro in decretis Festivitatibus, in sede mea, propter multas occupationes & necessitates Ecclesiæ & Regni, esse mihi permittitur.*

IX. Cum gratia diutissime floruerit apud Carolum Calvum Hincmarus Remensis, ut & Pardulus Laudunensis Episcopus, veri perquam simile est, in causa id fuisse, quamobrem ab Ecclesiis sæpius suis abducerentur. Qui tum sapientia & moderatione præstabant, ita sibi nimirum persuadebant, frequentibus excursionibus, & longa quandoque horum Episcoporum apud Principem commoratione tantum & ornamenti adferri Ecclesiis, & emolumenti, ut hinc cum fœnore compensarentur damna Ecclesiarum particularium, quibus luctuosa videbatur eorum absentia. Si enim summis Pontificibus & Conciliis visum est, satis esse causæ in commodis iis quæ ad Ecclesiam redundant, ex quorundam Episcoporum jugi in Palatio commoratione, ut omnino venia illis fiat canonicæ residentiæ: quin possit eadem vel utilitas, vel necessitas excusare paulo frequentiores Episcoporum ad Aulam profectiones, vel paulo diuturniores in Aula quandoque moras?

Ingenue tamen confitendum est periculosæ opus hoc esse plenum aleæ, lubricumque in primis iter, ubi ipse sibi imponat homo, ut mera utilitate & necessitate Ecclesiæ se agi existimet, cum clandestini intus fallant stimuli furtivarum cupiditatum. Indolescebat Hincmarus molestæ huic necessitati, cui vel invito serviendum erat. Consentiebant probi quique rem esse pernecessariam ad Ecclesiæ universæ salutem. Ubi hæc duo concurrunt, tunc non insulse creditur, pura & infucata caritate, non fallaci cupiditate a suis Ecclesiis ad Aulam raptari Episcopos. Lupus Ferrariensis non dubitabat, quin divini Numinis procuratione Hincmarus principem gratiæ & favoris locum apud Regem obtineret (3). *Totius Ecclesiæ causa vos dignitate ornatos, & familiaritate Principis donatos credimus.* Nec secus idem Lupus ad Pardulum Laudunensem; utrumque studiose impellens, ut qua pollent apud Principem auctoritate, eam ne dubitent talentum esse ipsis a Deo creditum longe maximum & longe periculosissimum, nisi illud ad publicam Ecclesiæ salutem & dignitatem dependant (4). *Cum repeto memoria intimos vos esse Regi, gaudeo plurimum, quod jacentes res Ecclesiasticas credo vestra industria sublevandas. Proinde fiducia familiaritate exhortor & moneo, ne perceptam a Deo gratiam negligatis. Talentium enim, ut optime nostis, cum usura restituendum a Domino accepistis.*

Quando etiam Regni totius curam in se suscepit Fulco Remensis Archiepiscopus, dum impuber adhuc esset Carolus Simplex, *Totius Regni curam agens* (5), non magis Regnum, quam Ecclesiam ab interitu vendicavit, ut quæ labefactato Regno & ipsa corruisset. Quando similiter Herveus Remensis Archiepiscopus, Fulconis successor, eundem Carolum Regem Regno restituit, suis omnibus exosum infestumque non sui causa, sed Aganonis ministri, quem illi prorsus execrabantur (6). *Regem intrepidus suscipiens, ad metatum suum deduxit, indeque secum ad urbem Remensem perduxit, & per septem fere menses eum prosecutus atque comitatus est, donec illi Comites suos, eundemque Regno restituit.* Ingentium horum absolutio perfectioque facinorum, frequen-

(1) Can. 28.
(2) T. 2. p. 310.
(3) Ep. 44.
(4) Ep. 12. 78.
(5) Flodoard. L. 4. c. 5.
(6) Ibid. c. 25.

quentem & quandoque diutinam absentiam Episcoporum suis ab Ecclesiis desiderabat. Quorsum autem Ecclesia particularis mallet se Pastore suo interim frui, & mox cum eo Regni totius communi ruina pessumdari?

X. In Ecclesia Orientali satis superque edocuit nos Balsamon, quo res essent loco, & quo Episcopi essent animo. Affirmat enim ille, quanquam nec Episcopis per Canones liceat, nec aliis Clericis in Aula Regum moras trahere: si retineat tamen illos Imperator, nec huic, nec illis invidiam conflari hinc posse, aut culpam illini (1). *Etiamsi sit prohibitum Episcopo, aliisque sacratis ad Imperatorem diutius moram agere, Decreto tamen Imperatoris hoc sine periculo facient, & quod eis imperatur, exercebunt: ut neque Imperatori quidquam possit imputari, si eos accersat, nec ii rei futuri sint, ut qui jubenti Imperatori acquiescant.*

Alibi autem præfatus posse ab Episcopo Monachum Claustro avocari, & Optimati cuipiam addici, cujus procurandæ saluti operam navet: cum finis non legis tantum, sed & Canonum caritas sit; nec facile concutiatur virtus, quæ stirpis instar altiores radices egerit (2): *Sacris enim & divinis Canonibus solius animæ hominum salutis cura est, & nullius alius. Qui ergo secundum Deum conversatur, a loco non læditur; sed & eis qui una sunt, admodum proderit*: hinc mox ille philosophatur, multo æquius esse, ut possit Imperator Clericos Monachosque canonicæ solvere residentiæ nexibus: *Nota ergo quod suasione & probatione Episcopali, multo autem magis Regia, & Monachi & Clerici sine præjudicio facient, qua eis permissa fuerint, cujuscumque ea sint.*

Quanquam denique intercedant Canones, ne diutius suis a gregibus absint Episcopi, nisi assentiente Metropolitano & Concilio Provinciali: ait Balsamon solo Imperatoris mandato posse Episcopos longinquas obire Legationes. *Imperatoris autem jussu proficisci Antistites, qui jussi fuerint, etiam sine Synodali consensu, in diversorum Canonum interpretatione declaratum est.*

XI. Plena est historia Caroli Magni Legationum Episcoporum Romam, Constantinopolin, aliaque in Regna missorum. Legatis non permisceo Missos Dominicos, cujusmodi persæpe sub Carolo Magno fuere cum Comitibus Archiepiscopi & Episcopi (3): tum quod diversissima sint munia Legatorum & Missorum, tum quod Archiepiscopi non pauci in Provincia sua Missorum Dominicorum dignitate vestirentur. Certe tamen quandoque procul ab Ecclesiæ & Provinciæ suæ finibus Missos agebant.

Nec Legati forsan Apocrisiarii ipsi permiscendi sunt, qui ut nunc Nuntii, Constantinopoli in Palatio Imperatorio degebant. Episcopos ipsos existimavit Hincmarus Apocrisiariorum partes sustinuisse: (4) *Aliquando per Episcopos, aliquando vero per Diaconos Apostolica Sedes hoc officio fungebatur.* Qua quidem in re nonnihil a vero deviasse videtur Hincmarus. Cum in annos plures Apocrisiarii delegabantur, eo munere non gravabantur Episcopi: ut mox Hincmarus agnoscit de Apocrisiariis in Palatio Regum Francorum.

Eo enim nomine eos donat Hincmarus, qui in Palatio Caroli Magni & successorum ejus demorabantur, ut Cleri Agentes, & omnium Regni Ecclesiarum, qui ex Episcopis aliquando fuere, at postea ex Presbyteris tantummodo, & ex Diaconis, ut Episcopi apud greges suos residere & excubias agere sinerentur. *A tempore Pipini & Caroli per Presbyteros, interdum per Episcopos Regia voluntate, atque Episcopali consensu, per Diaconos, vel Presbyteros magis, quam per Episcopos hoc officium exequutum extitit, quia Episcopi continuas vigilias supra gregem suum debent assidue exemplo & verbo vigilare, & non diutius secundum sacros Canones a suis abesse Parochiis.*

Si vero pertendat quis Apocrisiarios Legatis conjungere, sed Ordinariis, quorum diuturna est uno in loco commoratio; non extraordinariis, qui eunt, redeuntque mox: nolim ego ubi de re convenit, de verbo controversiam facere. Præstat cum Hincmaro advertere, hæc officia, quæ diutinam commorationem flagitarent, Episcopis demandata non fuisse, nisi impetrato canonicæ dispensationis Decreto, & ad res prorsus gravissimas. Episcopos Romani Pontifices sæpissime destinarunt Constantinopolin Legatos, Apocrisiarios nunquam. Tres tantum designat Hincmarus Episcopos, qui apud

(1) In Can. 7. Sardic.
(2) In Can. 4. Conc. Const. I. & II.
(3) Capitular. Car. Mag. L. 2. c. 25. 26. L. 4. c. 65.
(4) Hincmar. T. 2. p. 206.

apud Galliarum Reges officio functi sint Apocrisiariorum, Angilramum, Hildeboldum & Drogonem: reliqui e Collegio asciti sunt Presbyterorum, ne Episcopi a suis sejungerentur Ecclesiis. Et ne illi quidem tres Episcopi in Aula sederunt nisi ex dispensatione: *Regia voluntate, atque Episcopali consensu.*

Quoad extraordinarias autem Legationes, eas frequentissime Episcopis demandatas fuisse ab Imperatoribus Orientis & Occidentis, & a Pontificibus, passim vociferantur Annales Ecclesiastici. Nonnisi sane ad causas Ecclesiæ gravissimas, vel Regni quocum Ecclesia periclitaretur.

CAPUT XXXIX. *P. 4. l. 2. c. 75.*

Exceptio legitima & dispensatio canonica residentiæ, siquidem Episcopum in Palatio Princeps retineat, aut Legatum mittat, extremis Ecclesiæ sæculis post annum millesimum.

I. Quam necessaria Petro Damiani visa sit præsentia Episcoporum in Regiis Consiliis, ubi res Ecclesiæ deliberantur.

II. De eodem Bernardi sententia. Encomium Abbatis Sugerii, dum Regis Minister Primarius & Franciæ Prorex esset.

III. Episcoporum in Aula Regia commorationi & in Anglia Regum Consiliis stylo Petri Blesensis mirifice suffragatur Archiepiscopus Cantuariensis.

IV. In ea Petri Blesensis defensione nonnulla observantur. Quæ ex eodem Regulæ Episcopis delineandæ sint, & quid sibi eorum pia dexteritate polliceri debeat Ecclesia.

V. Doctrina sancti Thomæ.

VI. Episcoporum Angliæ in Regiis Consiliis præsentia Gregorio IX. approbata.

VII. In Hispania Episcopi a Regibus non recedebant ad sacra bella proficiscentibus adversus Mauros. Archiepiscopo Toletano persæpe alii Episcopi Capellanorum & Officialium operas præstabant.

VIII. Varia exempla Legationum Episcopalium.

IX. Iidem mores Ecclesiæ Græcæ.

X. Quæ exordia Legationum ordinariarum?

I. Luculentissime Petrus Damiani, ut ad alendam constringendamque Sacerdotii & Imperii concordiam conspirare omnia debeant, ut utriusque Potestatis individua confœderatione, temporali jurisdictione utantur Pontifices ad spiritale Christi Regnum constituendum, & consiliis Episcoporum corroborati Reges corroborent & ipsi Ecclesiasticæ Disciplinæ sanctitatem (1). *Illinc Regalis Aulæ Consiliarii, hinc sedis Apostolicæ Comministri, utraque pars in hoc studio conspiremus elaborantes, ut summum Sacerdotium, & Romanum simul confœderetur Imperium, &c. ut Pontifex delinquentes, cum causa dictaverit, forensi lege coerceat, & Rex cum suis Episcopis super animorum statu, prolata sacrorum Canonum auctoritate decernat.* Doctissimo & rerum experientissimo Cardinali exploratum erat, non posse auspicatos habere exitus pleraque Ecclesiarum negotia, nisi propitia interveniat auctoritas Principum: qui & ipsi nisi prælucentibus Episcoporum consiliis, non facile se poterunt in Ecclesiasticis causis a fraudulentorum hominum præstigiis extricare. Inde est quod quanquam dignitatis Ecclesiæ studiosissimus esset Petrus Damiani, confiteatur tamen a Principe Episcopis vallato, longe plurimas diffiniri Ecclesiasticas causas, sed consentanee Canonibus diffiniri. *Rex cum suis Episcopis super animarum statu, prolata sacrorum Canonum auctoritate decernat.*

II. Non displicebat beato Bernardo, quod Archiepiscopus Senonensis ad Regia Consilia adscisceretur; dum Ecclesiasticis suis Prælatis pari semper fide morigerum se præstaret (2). *Porro vos, si Cæsaris successori, id est, Regi sedulus in suis curis, consiliis, negotiis, exercitibusque adestis; indignum erit vobis cuicunque Christi Vicario taliter exhibere, qualiter ab antiquo inter Ecclesias ordinatum est?* Hæc ergo omnia interpungere & suo quæque tempore munia adire cogebatur Archiepiscopus Senonensis, de rebus privatis consultare, de publicis Regia adire Consilia, Delegationes obire, Militaribus interesse expeditionibus cum Principe, præter quotidianas Senonensis Ecclesiæ suæ & Provinciæ sollicitudines. Nec incusabat has Bernardus servitutes, hinc honestas & nobiles, illinc prorsus necessarias tunc & inevita-

(1) Discepta Synodal.

(2) Ep. 42.

vitabiles. Nec secus res se habebat de Episcopo Suessionensi, & de Sugerio Abbate sancti Dionysii. Quanquam illis succensuerit Bernardus; postquam Comiti & Ecclesiis Campaniæ illatæ sunt clades luctuosissimæ. Sed inter has querimonias aculeatas licet, nusquam moleste fert Bernardus, quod Regiis adsint Consiliis: sed quod cum adsint, tam exitialia ineantur (1). *An vos ei consulitis talia? Mirum valde si contra vestrum consilium fiunt hæc: mirum magis & malum, si vestro consilio fiunt, &c. Quomodo non dicam tractatis ea, sed vel interestis consiliis tam malignis? Quidquid enim mali fecerit, merito non Regi juveni, sed Consiliariis senibus imputatur.*

Erant tum ergo Episcopi & Abbates Regum affixi Consiliis, nec Bernardus impatienter id ferebat, qui tulisset utique impatientissime, si quid in eo contra Canones & majestatem Ecclesiæ suspicari potuisset. Unum volebat Bernardus, ut Episcopi Episcopali ibi vigore & constantia Ecclesiæ se & justitiæ Patronos & vindices agerent. Ab istiusmodi Curiæ implicamentis opinati sunt quidam Bernardum Episcopos avulsisse aliquos: sed quæ ab illis ad hoc proferuntur litteræ, nihil ejusmodi sonant: quæ hic autem a nobis laudatæ sunt, apertissime contra vociferantur. Illo ipso tempore quo Sugerius Abbas Regni gubernacula capessivit, profecto ad sacram expeditionem Ludovico VII. Juniore, summa fuit semper cum eo Bernardi conjunctio; animorumque consensio, eaque virtutum ejus existimatio, qua scripsit aliquando ad Eugenium III. Papam, esse Sugerium Aulicis dotibus, Christianisque virtutibus cumulatissimum, ad unguem perpolitum specimen integritatis & sanctimoniæ (2). *Si quod magnæ domus magni Regis vas in honorem apud nostram habetur Gallicanam Ecclesiam: si quis ut fidelis David ad Imperium Domini ingrediens & egrediens, meo quidem judicio ipse est venerabilis Abbas sancti Dionysii. Novi siquidem virum, quod & in temporalibus fidelis & prudens, & in spiritalibus fervens & humilis; in utrisque, quod est difficillimum, sine reprehensione versetur. Apud Cæsarem est tanquam unus de Curia Romana, apud Deum tanquam unus de Curia cœli.*

III. Gallicanam Ecclesiam æmulabatur plerumque Anglicana, ad ejusque formam sese effingebat, quod Gallicanæ gentis Principes ibi rerum potirentur. Cum obtrectatorum strophis occupatus fuisset Alexander III. Papa adversus Episcopos Vintoniensem, Eliensem & Norvicensem, quasi vitiorum ea tota colluvione delibutos, quæ in Aula regnare solent, scripserat ad Archiepiscopum Cantuariensem acerbissimas & minaces litteras, nisi quampropere in eos Episcopos totum rigorem Canonum exereret. Vicario Petri Blesensis calamo usus Archiepiscopus illas ab animo Pontificis suspiciones dispunxit; Episcoporum eorum famam purgavit, ut qui intaminatæ fuissent ipsi semper vitæ; monuit denique novum non esse, quod Regum in Consiliis sedeant etiam Episcopi, ut qui supra alios Regni cives, & sapientia & virtutum laude emineant (3): *Non est equidem novum, quod Regum Consiliis intersint Episcopi. Sicut enim honestate & sapientia ceteros antecedunt, sic expeditiores & efficaciores in Reipublicæ administratione censentur.* Ceterum nisi in Consistorio Regum præsto essent Episcopi, brevi convulsum & labefactatum iri sanctissimas Ecclesiæ libertates. *Unum noveritis, quia nisi Familiares & Consiliarii Regis essent præfati Episcopi, supra dorsum Ecclesiæ fabricarent hodie peccatores, ac immaniter & intolerabiliter opprimeret Clerum præsumptio laicalis. Nunc autem si quid in Ecclesiæ attentatur injuriam, auctoritate Pontificali corrumpitur; aut si ad hoc Ecclesiastica censura non sufficit, spiritalis gladii defectus civili suppletur, & ad eorum arbitrium principalis animadversio exercetur.* Præsentiam & auctoritatem Episcoporum in Regum Consiliis, tum conducibilem, tum necessariam esse, tuendis innocentibus, levandis oppressis, pauperibus sustentandis, defendendæ Ecclesiarum libertati, Cœnobiorum paci muniendæ, paci, justitiæ, religioni propugnandæ, frangendæ legum Canonumque auctoritate perversorum contumaciæ. *Si quandoque, ut fieri solet, adversus insontes Regis indignatio vehementis excandescit, Episcoporum precibus temperatur. Istis mediantibus mansuescit circa simplices judiciarius rigor, admittitur clamor pauperum, Ecclesiarum dignitas erigitur, relevatur pauperum indigentia, firmatur in Clero libertas, pax in populis, in Monasteriis quies; justitia libere exercetur, superbia deprimitur, augetur laico-* rum

(1) Ep. 222. 223. (2) Inter Ep. Sugerii Ep. 1. (3) Petr. Bles. Epist. 84.

rum devotio, religio fovetur, diriguntur judicia, leges acceptantur, Decreta Romana vim obtinent, & possessiones Ecclesiasticæ dilatantur. Nec illud tacebat Pontifici Cantuariensis, Præsules illos devolare in Ecclesias suas omnibus celebrioribus Festis, & pervigili atque infatigata diligentia sua pensare quidquid jacturæ absentia sua grex ipsis commissus facere potuisset. *Isti singulis præcipuis solemnitatibus suis intersunt Ecclesiis, ubi eleemosynarum largitione, consolatione pupillorum ac viduarum, subjectorum correctione, atque aliis sanctitatis operibus redimunt dies, quos in Curia consumpserunt.* Siciliæ Regnum Apostolici Throni splendore proprius illustrari, & ibi tamen Episcopos quandoque toto decennio Aula non excedere. Se quidem hactenus non semel id tentasse, ut Præsules illos Aula abigeret in suas singulas Ecclesias: at singulari sapientia homines sibi significasse, ubi primum Episcopi Aula & Consiliis Regum exulaverint, conclamatam fore pacem Cœnobiorum, Ecclesiarum libertatem, pauperum & miserabilium quorumcunque levationem. Denique tribus illis Episcopis antiquius, optatiusque nihil esse, quam ut excussis Regii Ministerii vinculis suæ se Ecclesiæ & libertati redderent: sed utilitati & necessitati Ecclesiæ provisum ut esset, cogi eos pacem publicam suæ anteponere quieti. *Ab hac equidem curialitate nostros quandoque volumus Episcopos prohibere, sed consiliosis & prudentibus viris visa est expediens eorum cohabitatio circa Regem: quos si extraheremus a familiaritate illius, subtraheremus quietem Monasteriis, oppressis solatium, Ecclesiis libertatem. Videlicet propter incommoditates varias, quas ibi sustinent, desiderio desiderarent egredi; publicæ tamen utilitatis obtentu, communi fratrum nostrorum consilio, non solum in hac vita castrensi tolerari, sed ad eam trahi debuerant & compelli.*

IV. Erat in his sane rationibus momenti plurimum, nec facile quidquam fingi potest Ecclesiæ compendiosius, hac Episcoporum in Regiis Consiliis præsentia & auctoritate, si ejus modo is sit usus, quem fuisse affirmat Archiepiscopus Episcoporum Angliæ, aut quem esse debuisse pulcherrime a Petro Blesensi declaratum est. 1. Ut subinviti in Aulam proficiscantur, & alieno ab ea sint semper animo, nec aut concedant eo, aut ibi sedeant, nisi ut vel Ecclesiæ, vel pauperibus commodent, eo quo dictum est modo. 2. Justitiam & religionem tueri contendant, ea animi magnitudine, ea invicta fortitudine, quam ministerium Episcopale desiderat. 3. Festos quosque celebriores dies in Ecclesiis propriis, cum plebe sua agant, & eas ibi moras trahant, eum fervorem, eam diligentiam explicent, quæ priorem compenset absentiam.

Mordacissimas olim Petrus Blesensis litteras scripserat adversus Clericos, qui Curiam frequentabant. Eos aculeos ipsemet obtudisse visus est, non ea solum Epistola, quam hic modo excerpsimus (1); sed & altera *Clericis de Curia Regis* scripta. Non dissimulat posse ibi Clericos de Republica benemereri: *Nec vitam Curialium damno, qui licet orationi & contemplationi non vacent, Rei tamen publicæ utilitatibus occupantur.* Regno & Regibus persæpe vehementer conducere, ut Regibus Clerici consuescant, assideantque: *Non solum toleranda, sed desideranda est plerumque cum Principibus conversatio Clericorum. Tunc enim salubriter disponitur vita Regum, cum religiosorum hortamenta sectantur, & ducuntur consilio sapientum.* Optatissimum esse, ut Principum Consiliis ita intersint Episcopi, suis ut ne Ecclesiis desint: *Licet Episcopos & alios qui curam in se Dominici gregis susceperunt, Regum Consiliis frequenter expediat interesse; sua tamen interest, ne ministerium vigilantia Pastoralis evacuent, sed sint in conspectu Regum suæ conditionis memores, & Petri naviculam, cui præsunt, inter tempestuosos fluctus Curiæ non relinquant, &c. Ecclesiæ Prælati etsi ad varias Reipublicæ necessitates distrahuntur ad tempus a sponsæ amplexibus, a populi sibi crediti solicitudine minime separentur.* Quod eo tandem rediit, ut canonicæ sint absentiæ istæ Episcoporum, si modo non serviant nisi Ecclesiæ & Regni utilitatibus, & coarctentur *ad tempus*.

V. Luculentissime B. Thomas Aquinas Regulares ipsos religiose & pie, atque accommodate ad publicas utilitates Aulam frequentare posse demonstravit: hinc enim aucupati fuerant obtrectatores ansam stomachandi in novos Ordines religiosos B. Dominici, & B. Francisci. Plures adducit in medium sanctissimus Doctor ex veteri Testamento lau-

(1) Ep. 150.

de sanctitatis florentissimos, qui frequenter in Aula Regum fuerint: pios omnes sua quidem sponte non concupiscere nisi castas & privatas contemplationis delicias; at fraterna plerumque caritate in medias illos propelli negotiorum procellas (1). *Sed propter alios interdum coguntur a desiderata contemplatione discedere, & se actionum tumultibus implicare.* Et ubi hæc Apostoli verba interpretatur, *Qui de Cæsaris domo sunt*, docet non repugnare sanctitati & religioni commorationem in Curia; sed carnis, sed opum, sed honorum insanas cupiditates (2). *Ad promovendum bonos, & impediendum malos, videtur licitum Sanctis in Curiis Regum commorari, sed non propter delicias & concupiscentiam voluptatum.* Et alibi rursus hæc explanans Apostoli verba, *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* (3), ait cavandum quidem esse, ne nosmetipsi immergamur in fluctus sæcularium occupationum; at ubi eo nos impulit necessitas caritatis, adeo non obstrepere nos præcepto Apostoli, ut ejus potius obsequamur exemplo, qui urgente Christi caritate omnibus omnia factus est. *Implicat enim se, quando sine pietate & necessitate assumit negotia; sed quando necessitas officii, pietatis & auctoritatis exercetur, tunc non implicat se, sed implicatur hujusmodi necessitate.*

VI. Duo erant quæ molestiam exhibere poterant in his Episcoporum muneribus, officiisque, cum Regii Consiliarii & Ministri creabantur. Hinc nimirum residentiæ lex: inde rursus servitus quædam militiæ sæcularis. De sola hic nobis sermo est residentia: alibi operosius tractaturis de illa servitute militiæ sæcularis. Non possum hic autem non depromere Gregorii IX. responsionem ad Henricum III. Angliæ Regem, qui petierat, ut sibi, æque ac Majoribus suis fas esset Episcopos aliquot in Aula sua remorari, & Conciliis suis astringere. Haud ægre annuit Pontifex, ut cui persuasissimum esset frequentiam Episcoporum in Consiliis Regiis Ecclesiis & Regno tum ornamenti plurimum allaturum, tum emolumenti (4). *Pia devotione progenitorum tuorum, qui ad Deum, & ejus Ecclesiam debitam reverentiam habuisse noscuntur, asseris introductum, quod Reges Angliæ semper habere consueverunt Consiliarios aliquos Episcopos Regni sui, de cujus statu cum consilio disponerent eorundem. Unde humiliter postulasti eisdem Prælatis, quibus incumbit ex officio Pastorali conservare justitiam & diligere honestatem, ut libere assumere valeant sollicitudinem, & tibi assistere in Consiliis, a nobis licentiam indulgeri. Nos autem piam in hac parte intentionem tuam esse credentes, & tam Regni tui sperantes, quam Ecclesiæ utilitatibus providere, Episcopis quos ad hoc duxeris evocandos, tibi assistendi in Consiliis, prout utilitas exigit & honestas, liberam auctoritate præsentium concedimus facultatem.* Ab hoc eodem Pontifice Regi Daniæ indultum est, ut ad Officia Palatina, & ad Regni necessitates in sua retineret Aula unum ex Canonicis cujusque Ecclesiæ Cathedralis. Audiendus hic Rainaldus ipse, a quo ipsa Pontificis Epistola non est publicata (5). *Ut e singlis Regni Ecclesiis Cathedralibus Canonicum ad sua ipsi obsequia officiasque vel Regno impendenda, posset retinere, uti necessitas flagitaret.*

VII. Lubentibus assentimur Legationibus, vel expeditionibus militaribus, ubi Regibus adhærescunt Episcopi. Cum tota e Maurorum potestate recuperanda fuerit Hispania, ejus gentis Episcopi multo minus poterant subducere se, suasque militares copias Regiis exercitibus, ubi Reges ipsi non opum tantum & hominum, sed & sanguinis sui impendio Ecclesiam Christi pristinæ libertati vindicatum ibant. Narrat Rodericus ipse Toletanus Archiepiscopus molestissima se correptum aliquando febri, non potuisse in castra ad regem proficisci; vice autem sua delegatum a se fuisse Cappellanum suum, Episcopum Placentinum, qui Episcopales in exercitu functiones obiret omnes (6). *In hac expeditione non interfuit Rodericus Pontifex Toletanus, quia Guadalajaræ remanserat, fabris acumine fatigatus, ubi finis periculum vix evasit; sed misit cum exercitu Dominicum Capellanum suum, virum venerabilem, Episcopum Placentinum, qui in exercitu loco ejus Pontificalia exerceret.* Patrocinio tunc opus erat aliquo & excusatione utendum Episcopis, non cum Regibus & exercitibus Regiis comites se addiderant, sed quando cessaverant. Hoc autem loco illud potissimum observabimus, in Castris & Exercitibus Regum cum versarentur Episcopi, non aliis tamen

(1) Contra impugn. Relig. c. 18.
(2) In c. 4. Epist. ad Philip.
(3) In Ep. 2. ad Tim. c. 2.
(4) Rain. ann. 1231. n. 52.
(5) Rainal. ann. 1238. n. 62.
(6) L. 9. c. 12.

tamen quam factis Episcopalibus functionibus addictos fuisse.

Nec illud filebo, quod advertit Mariana (1), Archiepiscopum Toletanum Rodericum, commendata Palentino Episcopo Metropoleos suæ administratione, jussu Regio Italiæ Galliæque Provincias peragrasse, ut Episcopos Comitesque adhortaretur facto se bello ut devoverent adversus Mauros Hispanienses, & insigni auctoramento eos alliceret Indulgentiarum ab Innocentio III. concessarum.

Narrat & Gomecius in vita Cardinalis Ximenii (2), adhibitum & delegatum ab eo fuisse Episcopum Palentinum, ut Officialis partes impleret, idque ab eo factum esse Antecessorum suorum imitatione, qui Episcopos semper in Palatinis suis Officiis habuissent. *Fuit hæc olim Toletanorum Antistitum sive auctoritas, sive majestas, ut aliarum Ecclesiarum Antistites, publicis muneribus præfectos, & Officiis privatis administros haberent.* Profert & ejus rei exempla, initio ducto ab Archiepiscopo Roderico, quo de nos paulo ante, ex historia Gothica ab eo scripta. Addit & exemplum Petri Tenorii, qui Conchensem & Segoviensem Episcopos in Officialibus suis habuit. Petro Mendozæ Episcopus Sorienſis Vicarii Generalis munus obivit. Nec diverticulo hoc aberravimus a proposito nobis de residentia sermone. Etenim Episcopi isti omnes extra Ecclesias suas in obsequio erant Ecclesiæ, Regum, & Archiepiscopi Toletani. Si ubi in Officiis Palatii Archiepiscopus Toletanus Episcopos distinebat ab Ecclesiis suis tunc abjunctos, æqua fiebat compensatio spiritalium commodorum, pro jactura quam tunc faciebant singulares eorum Ecclesiæ: non est quod quisquam illum usus insimulet. An res ita habuerit, id nostri nec ingenii est trutinari, nec instituti. Unum illud mordicus tenebimus, absque istiusmodi compensationis patrocinio tueri neminem posse has Episcoporum ab Ecclesiis suis peregrinationes.

VIII. Legationes eo minus pugnant legi residentiæ Episcoporum, quod & breves sunt, & permagna habeant ad Ecclesiæ Regnique salutem momenta. A Philippo Augusto Franciæ Rege narrat Rigordus missum esse Stephanum Episcopum Noviodunensem ad Canutum Daniæ Regem, ut unam ex ejus sororibus in conjugem sibi elocaret. Ingelburgem virginem Regiam voti factus compos Episcopus in Gallias deduxit, Philippus Rex obvius Atrebatum prodiit (3). Episcopis & Optimatibus Regni vallatus. Ludovicus VI. Philippi Augusti parens, repudiata Eleonora priori conjuge, Hugonem Archiepiscopum Senonensem in Hispaniam legavit, ut Constantiam Regis filiam sibi uxorem abduceret (4). Ex animi sententia res cecidit, Aureliamque Rex cum Episcopis & Magnatibus profectus est, ut Reginam acciperet. Narrat & Guillelmus Nangius, ut B. Ludovicus Rex Valterum Senonensem Archiepiscopum ablegarit ad Comitem Provinciæ Raimundum, quo Margaritam ejus filiam impetraret; eam Archiepiscopus Senonensem in civitatem deduxit, ubi & nuptias ipse celebravit. Ejusmodi exemplis scatent Annales Ecclesiastici, Episcoporum ad procuranda conjugia nunc ablegatorum, nunc ad componenda bella, pacemque revehendam: aut Regibus adglutinatorum in Curiis solemnibus, in Colloquiis, in perlustrandis Regni Provinciis.

Memorat Glaber, ut Henricus Germaniæ Imperator Robertum Galliæ Regem modestia & benevolentia singulari prior inviserit, utque postera die ad eum Robertus perrexerit, longo Episcoporum cinctus comitatu. Leo ipse IX. dum Tullensem adhuc administraret Episcopatum (5), Legati provinciam objeret, ut inter Conradum Regem Romanorum & eundem Robertum Franciæ Regem pacem resarciret. Quin & postea creatus Pontifex summus, varia peragravit Regna, Principes Hungaros ut Imperatori conciliaret, concessa præteritorum impunitate, illibata posthac fide in potestate Imperatorum futuros, quibus obnoxia erat Hungaria (6). Longum magis quam operosum esset plura his exempla attexere. Minime autem necesse est, cum satis ex his superque liqueat: quid sibi in his licere voluerint & Episcopi & Reges, sanctitatis fama insignes. Ornat Ecclesia Regnum, & vicissim ornatur ab eo, cum altius se insetit in Regni negotia, uno eo scopo, uno eo fructu, ut luce Christianæ legis, & rore quodam Pontificiæ sapientiæ & caritatis aspergat sapientiam sæcularem, alioqui a cœlesti degenerem. Nec ipsi B. Carolo Me-

(1) L. 12. c. 23. (2) L. 7. (3) Ann. 1193. (4) Gesta Ludovici VII. c. 29.
(5) Rainal. anno 1023. n. 4. (6) Vita ejus apud Sur. l. 2. c. 8. Apr. die 19.

Mediolanensi Archiepiscopo, viro ad summum sacræ disciplinæ rigorem comparato displicebat (1), ut ad regendas Reipublicæ habenas Episcopi Principibus subsidio essent, dum ne sine licentia summi Pontificis id tentarent.

IX. Ut ne in Græcis penitus obmutescam, Athanasius Patriarcha Constantinopolitanus, de quo multa jam sæpius, non sinit Episcopos Diœcesibus suis egredi, nisi ut ad Concilium advolent, aut si ab Imperatore, vel a Patriarcha vocentur ad breve tempus (2): *Nisi forte propter necessitatem, ad utilitatem animarum pertinentem, ab Imperatore, aut a Patriarcha statim rediturus vocetur*. Nihilo rariores sunt Legationes Episcoporum in Annalibus Græcis, quam in Latinis. Verum illud non pigebit rursus monuisse, Legationes quæ nunc Ordinariæ dicuntur, in usu olim minime fuisse. Extraordinarias autem breves semper fuisse, eoque residentiæ Episcopali minime inimicas.

X. Nec pœnitebit observasse, ordinarias Legationes probabiliter credi eas fuisse primas, quibus Principes Christiani Occidentis colebant Sedem Apostolicam; sicut & olim in Ecclesia Græca Patriarchæ & Romani Pontifices ipsi Apocrisiarios suos in Palatio Imperatorum Constantinopoli habebant. De Apocrisiariis alibi diximus; de Legatis Ordinariis in Occidente pauca hic cursim libanda. Rescripsit olim Gregorius VII. ad Olaum Norvegiæ Regem (3), Nuntios Apostolicæ Sedis in Norvegiam destinari non posse, ob ejus regionis linguæ imperitiam; ideoque ab eo potius mittendos Romam nobiles quosdam adolescentes, qui rudimentis ibi imbuantur Religionis, litterarum, legum, rituumque Ecclesiæ sacrorum, & has postea opes in patriam devehant & disseminent. Regi Sueciæ suasit idem Pontifex (4), ut sui Regni Episcopum, vel Clericum aliquem adprime doctum Romam mitteret, ut Ecclesiarum Sueciæ disciplinam, hactenus hauddubio minus expolitam, Sedi Apostolicæ explanaret, ab eaque necessariis ad eam perpoliendam documentis instrueretur. Cum Visigothorum Reges ad Septentrionem nuper a Paganorum insania ad fidem Christi se recepissent, unus ex eorum Episcopis Romam perrexit, de re tota Pontificem certiorem fecit, qui mox eos invitavit (5), ut Clericos peritiores Romam ad se ablegarent, a quibus ipse, quo statu res illorum essent, edisceret, & vicissim edoceret, quo illæ ritu ad Ecclesiæ Romanæ formam resingendæ essent. Ita Clerici, Episcopi, Nobiles longinquarum gentium insuescebant paulatim Romam ventitare, ibi diutius commorari, ad gentis suæ Ecclesias excolendas.

Quod ad Legationes spectat, quas Obedientiæ vocant, cum anno 1131. Remis ageret Innocentius II. suam illi fidem obedientiamque significarunt obligaruntque Lotharius Germaniæ Rex per Archiepiscopum Moguntinum, Henricus Angliæ Rex per Hugonem Archiepiscopum Rothomagensem, Alphonsus uterque in Hispania Reges, per Episcopos Regnorum suorum (1). *Obedientia promittitur. Se filios & obedientes denuntiant*. Istiusmodi ergo Legationibus plerumque fungebantur Episcopi, sed & eæ breviores erant. Nec abhorret a verisimilitudine, eo ipso ævo, hoc est sæculo XII. invectum hunc fuisse usum, ut per solemnem Legationem Christiani Principes novo Pontifici suam pietatem & obedientiam profiterentur; ut obviam iretur Germaniæ schismati, cum Germani Imperatores pertinacius & diutius Pseudopontifices obtruderent Orbi Christiano.

De Romana Peregrinatione.

CAPUT XL. *P.2. l. 2. c. 47.*

Residentiæ exceptio legitima iter Romanum, a temporibus Clodovæi ad Carolum Magnum.

I. Exulantem Patriarcham cupit Gregorius Magnus, permitti sibi ab Imperatore, concedere Romam.

II. Episcopi Siciliæ Romam quinto quoque anno ventitabant ex officio.

III. Ante Gregorium Magnum tertio quoque anno.

IV. Quam pia arte & industria curabant, ut ne his coalitionibus Episcoporum invideret aut insidiaretur Magistratus Civilis.

V. Qui

(1) Glossano. L. 2. c. 18. (2) Ep. 7. Bibl. Patr. T. 3. (3) L. 6. Ep. 13.
(4) L. 8. Ep. 11. (5) L. 9. Ep. 14. (6) Cronicum Mauriniacense.

V. Qui Martinus Papa Galliarum Episcopos aliquos ad se acciverit, quo eos Constantinopolin Legatos mitteret.

VI. Tempore Leonis I. Papæ Episcopi Siciliæ ad Concilium Romanum quotannis convolabant.

VII. VIII. IX. X. Episcopi Italiæ frequentius Romam confluebant, ut ad Metropolin suam, & ad Concilia Provincialia. Non ea ergo origo est Romani itineris.

XI. XII. Episcoporum Angliæ & Germaniæ peregrinationes Romanæ.

XIII. XIV. Peregrinationes longe frequentiores Anglorum, Francorumque cujusque ordinis & sortis Romam confluentium.

XV. Inter eos erant & Episcopi.

XVI. XVII. Episcopi Hispaniæ multo magis frequentabant Archiepiscopum Toletanum.

I. CAlumniatorum præstigiis delusus Justinus Imperator, Anastasium Sinaitam Patriarcham Antiochenum immerentem Synodico dejecit judicio, & exulare jussit, subrogato in ejus locum mirabili illo Gregorio, qui & ipse in Monte Sina Monasticam vitam professus erat. Nihil intentatum reliquit Gregorius Magnus, quo ei ab Imperatore Mauritio impetraret insignia dignitatis suæ, utque eum sineret Romæ secum commorari, ut mutuis sese recrearent beatæ in cœlis patriæ colloquiis (1). *Indico quia a serenissimis Dominis, quantis valui precibus postulavi, ut vos honore restituto, ad sancti Petri Apostolorum Principis limina venire, & quousque ita Deo placuerit, hic mecum vivere concedant, quatenus dum vos videre meruero, peregrinationis nostræ tædium de æterna patria invicem loquendo relevemus.* Post annos tres supra viginti cum Gregorius in B. Patriæ gaudia devolasset, restitutus in suum locum est Anastasius, qua de re & illi per litteras gratulatus est Gregorius Papa. Qui idem ipse cum in Concilio Romano difiniri vellet dissidia quædam ad Aquilejensem Episcopum pertinentia, operam dedit ut Imperatoris jussione Romam veniret. *Juxta Christianissimi rerum domini jussionem venire te volumus cum tuis sequacibus.*

II. Hinc jam perspicis multas, easque diversas fuisse Episcopis causas Romam pergendi, & aliquantæ moræ ibi trahendæ, unde & eo sæpe a Pontifice invitabantur. Sed longe aliæ subsunt, quas nunc profero. Prisca consuetudine Episcopi Siciliæ Romam tertio quoque anno proficisci cogebantur. Moleste tulit Gregorius suis ab Ecclesiis tam frequenter eos abesse. Legatum ergo & Vicarium Apostolicum in ea Insula constituit Maximianum Episcopum Syracusanum, qui eorum lites judicio suo dirimeret, ipsi vero Romam nonnisi singulis quinquenniis ventitarent (2). *Mandata cœlestia efficacius gerimus, si nostra cum fratribus onera partiamur. Proinde super cunctas Siciliæ Ecclesias te vices Apostolicas ministrare decernimus, quatenus eis non sit necessarium post hæc, pro parvulis ad nos causis tanta maris spatia transeundo pervenire: sed si qua fortasse difficilia existunt, quæ fraternitatis tuæ judicio nequaquam dirimi possint, hæc solummodo nostrum judicium flagitent; ut sublevati de minimis causis, majoribus efficacius occupemur.* Hæc ille ad Maximianum: ex quibus rursum patet, Romanos Pontifices, ubi per Provincias Legatos vel Vicarios Apostolicos instituerunt, non id fecisse decerpta portione aliqua Metropoliticæ potestatis, & illis attributa: sed vocatis his Legatis & Vicariis in societatem sollicitudinis, & in partem potestatis Apostolicæ Sedis; qua de re supra copiose, ubi de Vicariis Apostolicis.

III. Sed illud hic præterea observandum venit, hanc Vicariorum & Legatorum Apostolicorum eo pertinuisse institutionem, ut ne tam crebro Episcopi Romam itarent. *Ut non sit eis necessarium post hæc, pro parvulis ad nos causis tanti maris spatia transmeando pervenire.* Subinde tamen causæ incidebant tam impeditæ & tenebricosæ, vel tanti alioqui ponderis, ut necesse esset referri ad Apostolicæ Sedis oraculum. Ea enim de causa Gregorius ipse assentiebatur, ut quinto quoque anno Episcopi Siciliæ Romam se conferrent. Unde idem ipse ad suum in Sicilia Nuntium (3): *Novit dilectio tua, hanc olim consuetudinem tenuisse, ut fratres & Coepiscopi nostri Romam semel in triennio de Sicilia convenirent; sed nos eorum labori consulentes, constituisse, ut suam hic semel in quinquennio præsentiam exhiberent. Et quia jamdiu est, quod huc minime convenerunt, eos hortari te volumus, ut natalem sancti Petri hic, Deo perducente, nobiscum debeant celebrare.*

IV. Su-

(1) Evagr. l. 5. c. 6. Anno 572. L. 1. Ep. 7. L. 4. Ep. 37. (2) L. 2. c. 4. (3) L. 6. Ep. 13.

IV. Suspecta videri poterat & invidiosa Præfecto Siciliæ Imperatorio hæc Episcoporum Romam convocatio. Gregorius ut obices remorasque omnes præsecaret, Nuntio suo mandavit ut ipsemet quasi suapte sponte Episcopos illos hortaretur, ut Romam velut haud vocati peterent. *Sed ne forte Prætori aliqua nasci possit suspicio, si eos huc admonitos venire cognoverit: voluntatem nostram intelligens, ita hoc ex te facere stude, ut & ipsi, sicut prædiximus, ad diem constitutum hunc veniant, & nulla de eis Prætori possit esse suspicio.* Mandat denique, ut Romam venire invitet Episcopos Liparitanum & Rhegiensem in Calabria. Non debuit silentio premi pia illa Gregorii solertia ad prævertendas remoras, quas Conciliis & Congregationibus Episcoporum Præfecti Provinciarum injicere possent.

V. Galliarum Episcopos aliquot Romam accersere cupiebat B. Martinus Papa, idemque postea Martyr, quos eos Constantinopolin mitteret cum Legatis suis, ad causam fidei adversus Monotheletarum furores defendendam. Litteras ergo ille ad B. Amandum Trajectensem Episcopum dedit, ut ab eo interpellatus Sigebertus Rex eam Regni sui Episcopis proficiscendi licentiam daret. *Sigebertum præcellentissimum filium nostrum Regem Francorum pro suæ Christianitatis remedio consultissime admonere atque precari studeat fraternitas tua, dirigere nobis ex corpore fratrum nostrorum dilectissimos Episcopos, qui Sedis Apostolicæ Legatione ad clementissimum Principem nostrum, &c.* Ea erat horum Pontificum & sapientia & sanctitas, ut subtilibus & interminatis abstinerent quæstionibus, de finibus utriusque potestatis, Pontificæ, Regiæque: sed conscii expertique optima quæque & pulcherrima consilia faciles felicesque exitus habere non posse, nisi stabili utriusque potestatis consensione, iis utebantur delinimentis, quæ plurimum conferrent, ut saluti Ecclesiæ provisum esset, adhibita lubentius sæpiusque suavitate, & sapientia, quam potestate.

VI. Sed revocanda jam oratio est ad Episcopos Siciliæ, quibus ante Gregorii Magni tempora triennio quolibet semel veniendum erat. Illud a Leone Papa notatum est prisci moris fuisse, ut bina quotannis Concilia cogerentur Provincialia, utque anno quolibet tres Siciliæ Episcopi Romam venirent exeunte Septembri, ut in commune conferrent cum ceteris Episcopis de religiosa Canonum observantia. Sic enim Leo ipse ad Episcopos Siciliæ cohortandos, ne tam piæ deessent consuetudini (1). *Illud primitus pro concordissima unitatis custodia exegimus, ut quia saluberrime a sanctis Patribus constitutum est, binos in annis singulis Episcoporum debere esse conventus; terni semper ex vobis ad diem tertium Calendarum Octobrium Romam, fraterno Concilio sociandi occurrant, & indissimulanter a vobis hæc consuetudo servetur. Quoniam facilius poterit provideri, ut in Ecclesiis Christi nulla scandala; nulli nascantur errores, cum coram beatissimo Apostolo Petro semper in commune tractandum sit, ut omnia instituta, Canonumque decreta, apud omnes Domini Sacerdotes inviolata permaneant.*

VII. Hinc edidicimus accitos fuisse Romam Siculos quotannis Episcopos, ut alteri Provinciali Concilio interessent, cum ex canonicis universæ Ecclesiæ institutis bina quolibet anno celebrari deberent. Et ne tamen suis Episcopi Ecclesiis aut diutius avocarentur, aut sæpius, duplex invectum fuerat temperamentum ad Episcopos Siculos, ut tres tantum mitterent Præsules, qui universorum gererent vices; utque semel quolibet anno mitterent ad posterius Concilium tempore autumnali.

VIII. Romam ergo confluebant hi Episcopi, tanquam ad Metropolim suam, ut Papæ Provinciali Concilio interessent. Interesant haud dubio & Italiæ Episcopi, eo frequentiores, quo propiores, nec ullo mari avulsi, ut ex litteris liquet Gallæ Placidiæ Augustæ ad Theodosium Juniorem (2). *Leo Episcopus multitudine Episcoporum circumseptus, quos ex innumerabilibus civitatibus Italiæ, pro principatu proprii loci, seu dignitate collegit.* Sardiniæ Episcopi, ut & Siciliæ, cum Italis coalescebant in Concilia Romana, ut videre est in Epistola Sardicensis Concilii ad Julium Papam, ubi illum orant, ut Sardicensia sua decreta cum Episcopis communicet Siciliæ, Sardiniæ & Italiæ. *Tua autem excellens prudentia disponere debet, ut per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia & in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & quæ definita, cognoscant.*

IX. Illa ergo ab origine manaverat ea con-

(1) L. 4. c. 7.

(2) Con. Chal. Par. 1. c. 26.

consuetudo, ut auctor est Leo, quod duo quotannis a Metropolitano Concilia cogenda essent: *Saluberrime a sanctis Patribus constitutum est, binos in annis singulis Episcoporum debere esse conventus*. Erat autem tunc, ut apparet, Romanus Pontifex, unus Siciliæ, Sardiniæ, & fere universæ Italiæ Metropolitanus. Commemorant enim Annales Ecclesiastici Concilia aliqua Provincialia ab Ambrosio Mediolani adversus Jovinianum convocata; at nec monumenta extant ulla, nec vestigia Conciliorum in Sicilia, vel in Sardinia habitorum, vel in ea Italiæ parte, quæ ab urbe Roma in Siciliam exporrigitur. Effuderat se fides ab Urbe in omnem Italiam & in viciniores Insulas. Ita conglutinatæ erant hæ Provinciæ longe strictius quam ceteræ Romano Præsuli, & diutissime propriis caruere Metropolitanis.

Ubi scribit Hieronymus (1) Cornelium Papam ad Fabium Antiochenum Episcopum litteras dedisse *De Synodo Romana, Italica & Africana*, de damnatione Novatiani: in causa esse potuit persecutionis atrocitas, ut ne Italiæ omnes Episcopi Romam confluere possent. Ideo & Aurelianus Imperator minus infestus Ecclesiæ, constituit ut Paulus Samosatenus in Concilio Antiocheno damnatus, Episcopalibus Antiochiæ ædibus ejiceretur, eæque illi addicerentur (2), *quibus Italiæ & Urbis Romæ Episcopi per litteras tribuendam præscriberent*. Non novum condebat jus Aurelianus, sed ex veteris juris usu sanciebat, quo Episcopi Italiæ cum Papa ad Romana Concilia adgregarentur. Cum Constantinus causam Cæciliani Carthaginensis Episcopi & Donati Melchiadi Papæ & Concilio Romano delegasset, Concilio huic Romano affuere Episcopi Italiæ, ac præ ceteris Mirocles Episcopus Mediolanensis (3). *Ad urbem Romam ventum est ab iis tribus Gallis, & aliis quindecim Italis, &c. Cum consedissent Miltiades Episcopus urbis Romæ, & Mirocles Mediolani &c.* Ita Optatus. Concilium erat, ut vides, Romanum: cui tamen intererant Episcopi Italiæ & inter eos Mediolanensis.

Apparet ergo Metropoles Mediolanensem, Ravennatem, Syracusanam, Calaritanam institutas postea fuisse. Prima videtur emersisse interea Mediolanensis Metropolis, cujus & Metropolitæ confirmandi potestatem sibi Papa servavit integram. Emersit postea Metropolita Ravennas, qui Romam pergere & ibi ordinari tenebatur, ut ex Epistolis constat Gregorii, ex quibus & illud liquet ceteris Italiæ Provinciis nullos fuisse Metropolitanos, primumque ipsum misso Pallio ea dignitate exornasse Syracusanum in Sicilia, & Calaritanum in Sardinia Episcopum. Denique minime necesse fuisset, quotannis Romam ventitare tres Episcopos Siciliæ, si ei suus fuisset aliquis Metropolitanus, suumque adeo Provinciale Concilium.

Plus momenti mihi visum est esse in his rationibus, quam in argumento, quod exculpitur ex Epistola Constantini Imperatoris, qua Episcopum Syracusanum ad Concilium Arelatense vocabat. Inter civiles Metropoles numerabatur Syracusana civitas, & eo poterat spectare Constantinus. Ambigi certe non potest, quin pauciores tunc fuerint Metropoles, fuerintque complures præterea Episcopi alii ad Concilia generalia vocandi.

X. Missa facio complura alia Concilia Romana, quo convenerunt Episcopi Italiæ, immo & Mediolani, & Ravennæ, sive illi tum forte Romæ commorarentur; sive quod in Italia, non secus ac in aliis Christianæ Reipublicæ partibus, Concilia Nationalia visa sint semper Provincialibus utiliora, gratiora, & ad usus Ecclesiarum accommodatiora. Ex his certe quæ hic jam diximus, abunde liquet, eam quæ medio ævo invaluit consuetudinem, ut certo annorum intervallo omnes Orbis Episcopi Romam commearent, nequaquam ex hac manasse Episcoporum Italiæ, Siciliæ & Sardiniæ consimili necessitate. Si ad tempora enim usque Leonis Papæ quotannis Romam ventitabant Episcopi Siciliæ; si exinde semel quoque triennio venire jussi sunt; si denique Gregorius præcepit, ut quinto tantum quoque anno eo veniret, quod eis nempe Episcopum Syracusanum præfecisset, Legatum & Vicarium Sedis Apostolicæ; non pertinebant hæc omnia nisi ad aliam Canonum regulam, ut Conciliis Provincialibus se sisterent Episcopi, vel Nationalibus. Atqui nihil ad Concilia attinebat, illa sive consuetudo, sive lex, qua omnes orbis Episcopi Romanum iter adgredi certis temporum intervallis jussi sunt.

In eam rem Zacharias Papa decretum edidit

(1) De Script. Eccles. in Cornel. (2) Euseb. l. 7. c. 30. (3) Opta. l. 1.

dit anno 743. In Concilio Romano. Eo Canone præcipitur, ut omnes Episcopi, qui a Romano Pontifice ordinantur, Romam quotannis commeent, si minus distent; si remotiores autem sint, eo annorum intervallo veniant, quod dum ordinarentur, Chirographo suo ratum habuerunt. *Ut juxta sanctorum Patrum & Canonum statuta, omnes Episcopi, qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacebunt, qui propinqui sunt, annue Idus Maii Petri & Pauli liminibus præsententur, omni occasione seposita. Qui vero de longiquo, juxta Chirographum suum impleant.* Ex quo apparet, 1. non contineri eo decreto, nisi illos qui suffraganei sunt Romanæ Metropoleos, aut qui a Pontifice ordinantur. 2. Eam coitionem annuam tot Episcoporum, Synodum hauddubie fuisse. 3. Cum Metropolis Romana olim complecteretur Italiam, Siciliam, Sardiniam, Corsicam, non potuisse non permagnam esse illam Episcoporum adgregationem, atque adeo ingentem Ecclesiarum suis Pastoribus interim orbatarum mœrorem. Hinc illa temperamenta a posterioribus Pontificibus excogitata. 2. Postquam etiam alios & alios Metropolitanos instituere Romani Præsules in regiunculis amplissimæ suæ Metropoli decerptis, hæc eadem illis præscripseræ Romanæ profectionis intervalla, pro modo distantiæ, uti & Episcopis, qui eis parebant. 5. Qui remotiores erant, Chirographo suo, dum ordinarentur, ad ea se primæ Sedis obsequia obligabant.

XI. Missus a Gregorio II. Bonifacius ad Germaniam Christiana fide imbuendam, revocatus est postea Romam, ut Moguntinus ordinaretur Archiepiscopus, & necessariis ad Ecclesiæ regimen imbueretur documentis. In Gallias & Germaniam iterum ablegatus, Apostolicisque ibidem aliquandiu laboribus perfunctus, Romanum iterum emensus est iter, quo Apostolorum veneraretur limina, hauriretque velut in ipso limpidissimo fonte, purissimæ tum fidei rivulos, tam disciplinæ. Fidem facit Gregorius III. in Epistola tum data, cum illum rursus in Germaniam ablegaret (1). *Post temporum spatia, orationis causa, ad limina beatorum Apostolorum sese præsentavit, & quæ ad animarum salutem pertinent, a nobis poposcit imbui; nos Deo favente, ut sacra docet Scriptura, eum edocentes, ad vos remeaturum absolvimus, &c.* Illud quoque eidem Bonifacio indultum est a Zacharia Papa, ut appetente morte successorem sibi deligeret, qui Romam ordinandus accederet (2).

XII. Augustinus Angliæ Apostolus, antequam animam ageret, Laurentium sibi successorem, & Mellitum Episcopum Londinensem ordinavit. Mellitus extincto Augustino, pauco post tempore Romam venit, ut de necessariis Angliæ causis cum Pontifice tractaret. Jussit eum Pontifex Concilio Romano interesse, atque ita cum Synodicis his institutionibus in Angliam remeare (3). *His temporibus venit Mellitus Londiniæ Episcopus Romam, de necessariis Ecclesiæ Anglorum causis cum Apostolico Papa Bonifacio tractaturus. Et cum idem Papa reverendissimus cogeret Synodum Episcoporum Italiæ, de vita Monachorum & quiete ordinaturus, & ipse Mellitus inter eos assedit; ut quæque erant regulariter decreta, sua quoque auctoritate subscribens confirmaret, ac in Britanniam rediens, secum Anglorum Ecclesiæ mandata, atque observanda deferret, cum Epistolis quas idem Pontifex Laurentio, & universo Clero, Regi, atque genti Anglorum direxit.* Hæc Beda.

XIII. Hæc potius incunabula fuerint ejus consuetudinis, de qua hic agimus, Si Romanis his a profectionibus cessatum non fuisset. At nonnisi extincto Deusdedit Archiepiscopo Cantuariensi sexto post Augustinum, cum ea sedes aliquandiu vacasset (4), missus est ab Angliæ Regibus Vighartus Presbyter Romam, ut Cantuariæ Archiepiscopus ordinaretur. Vigharto mox ubi Romam attigit obeunte, ejus in locum Vitalianus Papa Cantuariæ Archiepiscopum præfecit ordinavitque Theodorum illum doctrinæ & sapientiæ fama clarissimum; a quo & antiquissimo splendori suo restituta est Ecclesia Anglicana.

Interea vero Clerici, Laici, Reges ipsi Romana itinera frequentare cœperunt, ut Christum ad Apostolorum tumulos venerarentur (5). *Abeunte Romam Ceadualla successit Hun, quin & ipse relicto regno, ad limina beatorum Apostolorum profectus est, cupiens in vicinia locorum sanctorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiarius a sanctis reciperetur in cœlis; quod his*

(1) Ep. 3. (2) Conc. Gall. T. 1. p. 523. 534. (3) Beda l. 2. c. 4.
(4) Ibidem. L. 4. c. 1. (5) L. 5. c. 7.

his temporibus plures de gente Anglorum Nobilesque, laici & Clerici, viri ac fœminæ certatim facere consueverunt. Berthuvaldus Theodori successor Romam petiit, ut ibi ordinaretur. Eo missus est etiam Villebrordus a Pipino, ut Frisonum Episcopus ordinaretur (1). Coenredus & Offa Reges Regno se abdicarunt, ut Romæ Monasticam profiterentur vitam (2). Vilfridus doctrinæ ubertate & sanctitate præstantissimus, antequam ordinaretur Eboracensis Episcopus, Romæ Theologicas hauserat & Ecclesiasticas omnes disciplinas. Episcopatu vero dum perfungeretur, iis conflictatus est calamitatibus & persecutionibus, ut bis compulsus fuerit Romam, ut ad perfugium certissimum, se recipere. Mortuo successit Acca, qui & socius studiorum ei accesserat olim in Accademiis urbis Romæ (3).

XIV. Ita Laici: Clerici, Episcopi, Reges Romanum terebant iter, & fundamenta jaciebant earum peregrinationum, quarum in originem hic inquirimus. Ennodius de Monumentis Apostolorum agens, ad illa testatur fideles undique concurrisse (4). *Illud quod ex omnibus orbis cardinibus devotos attrahit.* Ex Galliis Bricius Turonensis Episcopus obtrectatorum perversitate sede sua deturbatus Romam fugit, septem annos ibi egit, & tandem cum Pontificio rediit decreto, quo restituebatur (5). Servatius Tungrensis Episcopus Romam petiit, ut Hunnorum a Galliis populationes fusis ad Apostolorum limina precibus propulsaret: nec tamen voti compos factus est (6). Avitus Episcopus Viennensis, ad Senatum Romanum scribens, optatissimum fuisse significat, ut Episcopi Galliarum potuissent ipsimet Romam convolare, ut officia & religionis & pietatis obirent: (7) aut certe unum ut in locum coire omnes possent, ut quid de causa Symmachi Papæ sentirent, testificarentur, & quantum ejus honori & amplitudini obsequi se posse cuperent; sed jamdiu bellicis tumultibus ea itinera sibi obsepta esse, & provinciarum inter Reges partitionibus, jam plenioribus illis Synodis aditum esse interclusum. *Primum fuerat talis status rerum desiderandus, ut ipsi per nos urbem orbi venerabilem pro dependendis divinis humanisque expeteremus officiis. Sed quia istud jam dudum per rationem temporum fieri posse cessavit; velimus, quod fatendum est, vel eo securitatis accedere, ut quæ in causa communi supplicari oportet, amplitudo vestra congregatorum Galliæ Sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam hujus quoque nos voti impotes Provinciæ, præfixis regnorum determinata limitibus, &c.* qui locus maxime opportunus mihi videtur, ut liqueat ante annum Christi quingentesimum, hoc est antequam Boreales gentes in Gallias irrumperent, in more positum fuisse, ut Episcopi Gallicani Romam turmatim pergerent, ubi gravis aliqua Ecclesiæ necessitas illos eo invitabat, ut Apostolorum corporibus, & successoribus Petri solemnes impenderent honores. Eo enim sensu donanda sunt hæc verba Aviti: *Pro dependendis divinis humanisque obsequiis.*

XV. Si qua superesset dubitationis nubecula, discuti ea posset hoc B. Audoenis Rothomagensis Episcopi exemplo, qui postquam Ecclesiis & Monasteriis fidei integritatem, Canonumque disciplinam castissimam vindicarat, Romanæ se commisit peregrinationi, tum ut veneraretur immortalem Apostolorum in Monumentis ipsis suis gloriam, tum ut lucis aliquid ex ipso lucis fonte mutuaretur (8). *Itaque post fundatam in fide Ecclesiam, post doctrinæ fluenta, post tot ædificata Monasteria, post tranquillatum totius Franciæ regnum, urbem Romam, Caput orbis & Christianæ Religionis, quam Apostolorum Principes suis corporibus ornant, Pontificatum tunc obtinente Adeodato Papa, adire constituit, &c. Absolutis vero apud loca Sanctorum diu optatis precibus, divinis acceptis responsis, in Gallias revertit.* Cæsarius Arelatensis Episcopus abstersis adversariorum calumniis apud Theodoricum Regem Ravennæ, inde Romam properavit, ut Symmachum Papam revereretur (9). *Post hæc Romam veniens, B. Symmacho Papæ ac deinde Senatoribus exhibetur.* Hilarius Arelatensis Episcopus Romam & ipse petiit, ut prolatam a se in Chelidonium Vesuntionensem Episcopum sententiam tueretur: & mox ubi eo appulit, Apostolorum tumulis & Leoni Papæ pro more accidit venerabundus (10): *Apostolorum Martyrumque occursu peracto, beato Leoni Papæ illico se præ-*

(1) L. 5. c. 12.
(2) L. 5. c. 20.
(3) L. 5. c. 21.
(4) Ennod. libell. pro Symm.
(5) Greg. Turon. L. 2. c. 10.
(6) L. 1. c. 5.
(7) Ep. 31.
(8) Surius die 24. Aug. Baronius ann. 672. n. 1.
(9) Vita ejus L. 2. c. 1.
(10) Surius die 5. Maii, c. 10.

præsentat, tum reverentia impendens obsequium, & cum humilitate deposcens, ut Ecclesiarum statum more solito ordinaret. Cum denique Pelagius II. ad Annacharium scriberet Episcopum Altisiodorensem, gratulabatur ei, quod Romam proficiscendi consilium iniisset, & Apostolorum exemplo persuadebat, quantumvis spiritus vinculo & caritatis nexibus sibi Episcopi mutuo cohærescant, has tamen fructuosissimas esse congressiones. *Laudanda tuæ caritatis vota relegimus, quibus te, nisi gentilis motus obsisteret, ad nos venire voluisse significat. Licet enim spiritualiter & simul & unum semper simus in Domino; veruntamen etiam præsentias corporales, & antiquiores Patres, & ipsos quæsisse invenimus Apostolos.* Ex Epistolis Gregorii Papæ colligitur (1) Magnatibus laicis curæ fuisse, ut diem festum B. Petri Romæ agerent. Idem observare est in Epistolis B. Paulini (2).

XVI. Hispanos Episcopos a frequentatione Romanæ civitatis & Ecclesiæ summovebat locorum distantia; sed quibus Hispani Præsules Toletanum colebant Archiepiscopum honoribus & obsequiis, iis mirifice approbantur, quæ Romanæ Ecclesiæ impensissima sunt religionis exhibita officia. Concilio enim VII. Toletano statutum est, ut quo urbi & Ecclesiæ, ubi sedes esset Regis, & Metropolitani Toletani, honos haberetur, viciniores Episcopi eo advolarent singuli singulos menses ibi peracturi, cum eos Toletanus Antistes vocaret, exceptis tamen messis & vindemiæ feriis (3). *Placuit, ut pro reverentia Principis ac Regiæ sedis honore, vel Metropolitani civitatis ipsius consolatione, convicini Toletanæ sedis Episcopi, juxta quod ejusdem Pontificis admonitionem acceperint, singulis per annum mensibus eadem in urbe debeant commorari; messivis tamen & vindemialibus feriis relaxatis.* In Concilio Emeritensi declaratum est, exsolvendos Metropolitano honores, qui a Conciliis præscripti fuere: ideoque si quis Episcopus Provinciæ ad eum non accurreret, mox ut evocatus fuisset, Natale Domini & Pascha cum eo celebraturus, protinus eum anathemate feriendum, nisi gravior morbi vis cessationem eam excusaret (4). *Sicut primatus reverentiæ Metropolitano Episcopo jubetur impendi per synodicam regulam, ita & a Comprovincialibus suis serventur hæc monita. Ut dum quisquam Comprovincialis Episcopus Metropolitani sui admonitionem acceperit, pro diebus festis Nativitatis Domini & Paschæ cum eo peragendis, veniendi ad eum nullam faciat excusationem.* Et mox: *Si sanus venire distulerit, absque excommunicatione admittendus non erit.*

XVII. Non temere forsan suspicaretur quis, Metropolitanos Toletanum & Emeritensem hos sibi honores decerni voluisse, honoris & gloriæ magis cupidine quam zelo disciplinæ. Sed ex Concilio Toletano XIII. manifeste patebit, ex evidenti utilitate, adeoque & ex urgenti necessitate coactos fuisse Reges & Metropolitanos, ut Episcopos ad se congregarent, pro rebus arduis consultandis, pro creandis novis Episcopis, aliisque gravissimis causis (4). *Accidit multoties ut causa salutis alicujus, vel collationis necessariæ evocati a Principe, vel Metropolitano confinitimi Sacerdotes venire differant, &c. Et ideo si quis Episcoporum a Principe vel Metropolitano suo admonitus, sive pro festivitatibus summis, Pascha scilicet, Pentecoste & Nativitate Domini celebrandis, sive pro causarum negotiis, seu pro Pontificibus consecrandis, vel pro quibuslibet ordinationibus Principis ad constitutum diem venire distulerit, se noverit excommunicatione mulctari.*

CAPUT XLI. *P. 2. l. 2. c. 51.*

Residentiæ exceptio canonica, iter Romanum, voti causa aut jussu Papæ, aut ad Concilium Romanum, sub Imperio Caroli Magni.

I. Romam proficisci tenebantur Episcopi ad Romana Concilia, cum jubebat Papa, sed non sine Regis licentia.

II. Erat & ea Regis licentia necessaria, cum voti causa ad limina pergebant Apostolorum.

III. Agnovit Nicolaus Papa, eam Regis licentiam Episcopis necessariam esse.

IV. Sub Pipino & Carolo Mag. idem professi sunt Pontifices.

V. Novæ ejus rei probationes.

VI. Nec secus sub stirpe Clodovæi Regia.

VII. Inferiorum Beneficiariorum ardorem nimium in pias peregrinationes sacri Canones prohibuere.

VIII. Post-

(1) L. 6. Ep. 9. (2) Ep. 13. 16. (3) Can. 6. (4) Can. 6. (5) Can. 8.

VIII. Postquam Episcopi tam alte penetrarunt; admissique sunt ad Regni gubernacula, ad secretiora Consilia, ad arcana Imperii, æquum non erat, ut injussu Principis Regno egrederentur.

IX. Solvitur objectio ex Canone Concilii VIII. Generalis.

X. Non is hujus Canonis scopus sensusque, ut Galli arroderentur.

XI. Explanatur Canon.

XII. De peregrinationibus Romanis Episcoporum certis intervallis.

I. Propositum mihi non est, ut in eam hic altius me immergam quæstionem. An ut jussio Principis ad se Episcopum vocantis, canonica residentiæ exceptio est: ita sit & jussio Pontificis Episcopum Romam accersentis. Non videtur addubitasse Hincmarus, quanquam & illud innuat, assensionem Principis necessariam esse, ut Regni finibus Episcopus excedat (1). *Dignum & justum est, ut quemcunque Episcopum Romanus Pontifex ad se venire mandaverit, si infirmitas, vel gravior quæcunque necessitas, vel impossibilitas, sicut sacri præfigunt Canones, eum non detinuerit, ad illum venire studeat. Et quicunque viderit, vel audierit quod Rex & Episcopus Apostolicæ Sedis summum Pontificem prompte obaudiunt & honorant, & promptius & humilius eis subjecti sui obedient.* Cum docet Hincmarus tanto omnes Regi, & Episcopis religiosius parituros, quanto ipsos viderint Sedi Petri obsequentiores: satis insinuat, mollem illam Sacerdotii & Regni, ac pernecessariam concordiam id jubere, ut ne injussu Regis Episcopi Regno abscedant. Rursus idem & alibi Hincmarus tradit ubi expostulabat Leo IV. Papa, quod non ad se per Episcopos allata essent Acta Concilii in Galliis habiti; exploratum ei non fuisse, Metropolitanos Galliæ præter jussionem Regis nec exire ipsos Regni finibus posse, nec Episcopos emittere (2). *Nesciens quia nos Metropolitani in his regionibus non habemus potestatem, ut sine consensu vel jussione Regis, aut nos ipsi ire, aut Coepiscopos nostros quoquam possimus longius dirigere.*

Voto se constrinxerat Hincmarus Laudunensis Episcopus, Romanam ut urbem peteret, Apostolorum sacra pignora adoraturus, cumque eo etiam a Papa invitaretur, Hincmarum Remensem interpellavit, Regis ut licentiam sibi impetraret (3). *Obsecro, quo vestra Archiepiscopali auctoritate apud Regis clementiam obtineretis, quatenus Papæ Hadriani præceptis & institutionibus Ecclesiasticis mihi liceat obedire, velut ei qui de omni Ecclesia fas habeat judicandi. Videlicet ut limina Apostolorum Petri & Pauli, ut devovi, & ab eodem insuper vocatus sum, penetrarem.*

II. Habes hic ergo causas Romani itineris duas, totum sacræ peregrinationis, & jussionem Papæ ad causas Ecclesiasticas in commune consultandas. Utrobique porro Regis licentia necessaria. Ideo & Carolus Calvus Hincmarum Laudunensem monuit, veniret, causasque itineris justas edoceret, nec dubitaret licentiam protinus annuendam (4). *Tibi remandavit Rex venires ad illum; & si ipse pro causa rationabili te illuc ire velle cognoscere posset, tibi licentiam non denegaret.*

III. Nicolaus Papa I. acceptis litteris Ludovici & Caroli Calvi Regum, causantium non posse Galliæ & Germaniæ Episcopos Romam ad Concilium, quo eos vocarat, accurrere, quod fines Regni adversus Paganorum incursiones tuendi essent: rescripsit mox Pontifex, Et ingenii & ministerii Episcopalis esse, ad Concilia venire, non ad militares expeditiones. *Cum militum Christi sit Christo servire, militum vero sæculi sæculo.* In majoribus causis *juxta priscum ritum* cogi debere universalia Concilia. Sed hæc præfatus, fatetur tandem non posse Episcopos in crimen adduci, cum Rex eos esset remoratus (5). *Quod si qui ex confratribus nostris Episcopis talia misissent, habueramus qualiter illos reprehendere, & redarguere deberemus: excepto si Regalem magnitudinem vestram se impedire dixissent: In vobis hoc pendere & corrigi debere videretur.* Quo satis perspicue permittitur Principibus facultas suos in Regno retinendi Episcopos, quando ea ingruunt rerum temporalium discrimina, quæ eorum præsentiam desiderent, Ecclesiæ autem & Concilii necessitas minus tunc urget. Hujus necessitatis judices & arbitri sunt Pontifices, Reges, Episcopi; sed ita prorsus ut non sibi tantum singuli, sed sibi mutuo omnes consultum velint, & ea sectentur, quasi media quædam temperamenta, quibus incorrupta concordia & benevolentia alatur.

(1) Tom. 2. p. 252. (2) Pag. 306. (3) Pag. 351. (4) Pag. 605. (5) Ep. 27.

Cum Constantinopolitano I. & Chalcedonensi Concilio aut concessa, aut confirmata esset potestas Exarchis omnibus & Patriarchis cogendi Concilii Universalis omnium sui Patriarchatus Episcoporum, poterat meritissimo Nicolaus Pontifex idem sibi jus vendicare. Nequaquam vero de eo controvertebatur. Semel tantum Germaniæ & Galliæ Episcopo ad magnæ molis negotia convocari cupiebat Papa. Ideo nec Episcopi prætexnerunt nisi necessitatem tuendi armato milite Regni confinia. Nec molestus illis posthac fuit Papa, comperta semel Regia voluntate. Prometur mox Canon Concilii VIII. Oecumenici, quo sancitur, ne Principes prohibeant Episcopos itare ad Concilia Romana, & ne Episcopi ipsi ea declinent fraudulento obtentu tuendi necessario Regni. Sed non eo jubentur Canone Episcopi injussu Regis Regno egredi, aut nihil pensi habere, quibus Respublica necessitatibus conflictetur.

IV. Pipinum Regem Stephanus Papa oraverat, ut ex Episcopis suis doctissimos quosque Romam delegaret; Pipino interim hinc excedente, Carolus Magnus duodecim Episcopos ad Romanum dimisit Concilium, & in iis Senonensem, Moguntinum, Turonensem, Lugdunensem, Bituricensem, Narbonensem & Remensem Archiepiscopos (1). *Dirigentes Ceistianissimi Reges duodecim Episcopos, &c. Quibus congregatis Concilium peractum est, &c.* Nec Nicolaus plura cupiebat, nec est quod in ejus gestis nescio quas veluti latitantis astutiæ fibras venemur; totus erat ille in zeli sui flamma explicanda ad Christi & Ecclesiæ decus. Hadrianus I. in litteris ad Carolum Magnum datis non dissimulat nisi annuente Rege non posse Gallos Romanum iter ingredi (2). *Sicut vestri homines sine vestra absolutione ad limina Apostolorum, neque ad nos conjungunt.* Fatetur sua ipsius interesse Pontifex, ut res ita sunt comparatæ, ne ut sui nisi jussu aut permissu suo possint in Gallias transmeare: *Ita & nostri homines, qui ad vos venire cupiunt, cum nostra absolutione & Epistola veniant.*

V. Cum denique Hadrianus II. Hincmaro Remensi mandasset, ut Hincmarum Landunensem & tres alios Episcopos Romam mitteret Romano affuturos Concilio, nomine omnium Galliæ Episcoporum; rescripsit Hincmarus, injussu Regis nec se, nec alios Præsules Romam aut ire posse, aut quenquam mittere (3). *De eo quod pusillitati meæ vestra eescripsit sublimitas, ut Hincmarum & alios tres Episcopos, omnium Episcoporum regni domni Caroli vicem fecentes, ad Synodum Romam mitterem: vestra sciat auctoritas, quia nec Hincmarum, nec quemlibet Episcoporum Remorum Diœceseos, minime autem aliarum Peovinciarum Episcopos, nisi domus Rex illis pracepeeit, Romam vel in aliquam partem, mea commendatione mittendi habeo potestatem: nec ipse ego ultra fines sui eegni, absque illius scientia progredi valeo.*

Concilium Duziacense I. Hincmarum Landunensem alloquens de profectione sua Romana, seu voti causa exolvendi, seu Papæ mandatis ut morem gereret, pollicetur, nec Regis, nec Concilii Gallicani consensionem ei denegatum iri (4). *Si aut voluntarius, aut a Sede Apostolica vocatus Romam ire volueris, cum licentia domni Regis & fraternitatis nostra unanimitate seligiosum itee illud adgredere.*

Lotharius Imperator ad Leonem IV. Papam scripserat Hincmarum remensem Archiepiscopum consilium primo arripuisse inter exordia Episcopatus sui Romam proficiscendi; sed a se & a Carolo Calvo fratre Regeque prohibitum illum fuisse, quod incumberent gravissimæ & intricatissime quædam causæ, quæ sinæ eo expediri non possent (5). *Et quia illum velentem Romam proficisci, tam ipse quam frater suus Carolus Rex Feanciæ, quando ei valde necessarius ad sopiendas, quæ tunc exortæ fuerant perturbationes, retinueeunt.* Vulfarius qui Remensi Ecclesiæ ante Hincmarum præfuerat, a Carolo Magno copiam sibi fieri expresserat peregrinationis Romanæ, ad quam se voto obligaverat. Quanquam non satis constet, an reapse profectus sit (6). *Eundi Romam causa orationis ad sanctum Peteum licentiam ab Impeeatore se accepisse in quadam sua designat Epistola, sed uteum ierit, certum non habemus.*

VI. Saloniis & Sagittarius sub prima Galliæ Regum stirpe, criminum suorum & depositionis infamia notissimi, cum a Concilio Gallicano Romam provocassent, a Gun-

(1) Con. Gall. T. 2. p. 65.
(2) Ibid. p. 97.
(3) Tom. 2. pag 700.
(4) Con. Duziacel. p. 252. 265.
(5) Flodoard. L. 3. c. 10.
(6) Ibid. l. 2. c. 18.

Guntramno Rege potestatem expresserunt Romam commeandi (1). *Ad Regem accedunt, implorantes se injuste remotos, sibique tribui licentiam, ut ad Papam urbis Romanae accedere debeant. Rex vero annuens petitioni eorum, datis Epistolis eos abire permisit.* Ut denique retro ad superiora saecula volvamur, Concilium Agathense temporibus Clodovaei Regis celebratum (2), Episcopis praecipit, ut ad Concilium conveniant, aut ad ordinationem Episcopi, cum per litteras eos Metropolitanus vocabit, nisi corporali aegritudine, aut jussione Principis distineantur. Itaque sub utraque Regum Galliae stirpe Clodovaei & Caroli Magni, quantacunque fuerit Pontificum potestas, & juris praerogativa, ad vocandos Romam Episcopos ad Concilia, Regum consensione certissime opus fuit. Apud Flodoardum legere est (3) querimonias Stephani VII. Papae ad Fulconem Remensem Archiepiscopum, necnon comminationes poenarum canonicarum, nisi contenderet ad Concilium Romanum. Respondens autem Fulco blandissime Pontificem demulcet, nec regerit non teneri se ea lege adeundi Concilii; quinimmo pariturum se pollicetur, cum primum pax Regno restituta fuerit, & sibi per Regem ire licuerit. *Si aliqua Regno quies concessa fuerit, & ab Odone Rege licentiam impetrare valuerit.* Non ergo unquam Galli Praesules imperante Carolo Magno, ejusque stirpe, jactarunt se immunes esse a necessitate adeundi Concilii Patriarchalis Romani: sed vel Pontificibus ipsis persuasissimum erat ei necessitati parere eos non posse, nisi Rege assentiente. Nec ea erat verborum rixa, aut sententiarum, rerumque conflictatio, sed evidentissima necessitas confirmandae & usque perpetuandae Regni & Sacerdotii concordiae; qua dissiliente, nihil jam constare, nihil prorsus stare potest.

VII. Ad minores jam nobis pergendum est Beneficiarios, quorum vel pietati, vel curiositati, vel imprudentiae modus statuendus aliquis fuit; interdicto, ne peregrinationi se vel Romanae ad B. Petrum, vel Turonensi ad B. Martinum committerent, nisi permittente Episcopo, qui & ipse monendus fuit, ne nisi circumspectissime permitteret. In Concilio Verno anni 755. prohibiti sunt Regulares, ne Romano se darent itineri, nisi ad causas Monasterii persequendas, & Abbatis mandato (4). *Nisi obedientiam Abbatis sui exerceant.* In Concilio Cabilonensi II. anno 813. vetantur Parochi Romam ire, aut Turonum, nisi permittente Episcopo (5). *Romam sive Turonum absque licentia Episcopi sui adire, penitus decrevimus inhibendum.* In eodem Concilio laborarunt in eo Praesules, ut eam excuterent Presbyteris, Diaconis, caeterisque Clericis temere praejudicatam opinionem, posse hujusmodi peregrinationibus expiari ea facinora, quibus sacro ministerio fuerant arcendi: *Negligenter viventes, in eo purgari se a peccatis putant, & ministerio suo fungi debere, si praefata loca attingant.* Sugillaverat & Carolus Magnus illos, qui hoc peregrinationum piarum fuco vitia tegebant sua, & dissimulabant, non sanabant: porro ipsas per sese peregrinationes suo ipse exemplo vehementer commendabat; unde & ex Sangallensi Monacho, in ejus exequiis, (6) *Super vestimentis Imperialibus pera peregrinalis aurea posita est, quam Romam portare solitus erat.* Optimates autem Galli tanto affluebant harum Romanarum maxime peregrinationum fervore, ut miretur Eginhardus, qui potuerit Carolus Magnus, tanto cum flagraret zelo ad honorificentiam Romanae Ecclesiae exhibendam, non saepius quam quater adire & venerari limina sacra Apostolorum. *Quam cum tanti penderet, tamen intra XLVII. annorum quibus regnaverat spatium, quater tantum illo votorum solvendorum ac supplicandi causa profectus est.* Abbatissae ipsae & Moniales Claustrorum septis contineri non poterant, quin in hoc iter Romanum se darent, tanto & sexus, & professionis suae periculo (7). Unde & his interdicendum tandem illis fuit in Forojuliensi Concilio Paulini Patriarchae anno 791. In Epistola quadam sua testatum facit Nicolaus Papa (8), tot peregrinorum millia quotidie Romam adventare, ut observari ibi compendio possit illa limitum impatiens universalitas, qua Christus Ecclesiam suam se pactus est dotaturum. *Siquidem tanta millia hominum protectioni ac intercessioni beati Apostolorum Principis Petri ex omnibus finibus terrae properantium, sese quotidie* con-

(1) Greg. Tur. L. 5. c. 20.
(2) Anno 506. Can. 35.
(3) L. 4. c. 4.
(4) Can. 10.
(5) Can. 44. 45.
(6) Du-Chesne T. 2. p. 87. 95. 103.
(7) Can. 12.
(8) Epist. 8.

conterunt, *&c.* Displicuit innumerabilis hæc peregrinantium multitudo Claudio Taurinensi, cumque usum cultumque Imaginum insectatus esset, reliqua maledicentiæ suæ jacula contorsit in hanc fidelium pietatem. Verum in aciem prodiens Jonas Episcopus Aurelianensis, (1) venenata ejus tela in ipsummet retorsit; pervicitque, si Arcæ olim Mosaicæ tantum religiosæ venerationis impensum fuisset, posse, & corpus Petri Apostolorum Principis toto illo apparatu coli, quo eum fideles prosequebantur.

VIII. Sed quantumvis vel fideles laici, vel Beneficiarii minorum gentium efferbuerint ad has Romanas peregrinationes, & quamvis modus illis non semel imponendus fuerit: longe secus de Episcopis judicandum: unde & insulsa fuerit illa vel suspicio, vel conjectura, eo fine tantum vetitos esse sine licentia Regis Romam peregrinari, ne frequentius in hæc illi se darent itinera, Ecclesiasque suas absentia diutina contristarent. Regiæ licentiæ necessitas non ad Romanas tantum pertinet profectiones, sed ad quascumque extra Regnum. Et decet enim, & necesse est; & ideo necesse est, quia decet, ut cum tam sublimi stent culmine Episcopi, non in Ecclesia tantum, sed & in Regno, cumque tantum possint in temporali Civitatum regimine, nonnunquam vero, & in Consiliis Principum: & decet, inquam, & necesse est, ut injussu Regio Regno non exeant. Æquissimum est omnino, ut cum inter Regni optimates sedeant Episcopi, & non raro supra ipsos, cumque Regni gloria & magnificentia longe plurima in ipsos refundatur, refundantur & leges, & aureæ quædam ac nobilissimæ legum servitutes.

IX. Nec nescimus tamen in Concilio VIII. Oecumenico graviter perstringi Metropolitanos, qui ne Concilio interessent, quo a Patriarcha vocabantur, a Regibus prohiberi se causabantur, ne Regno exirent (2). *Quoniam sunt quidam Metropolitanorum, qui ne secundum vocationem Apostolici Præsulis occurrant, a mundi Principibus se detineri sine ratione causantur, placuit talem excusationem omnimodis esse invalidam.* Jus Patriarchale hoc Canone constituitur. His enim admodum rationibus cum Patriarchis illud omnibus communicatur, 1. Hanc esse vetustissimam consuetudinem, ideoque necessario observandam. *Priscam consuetudinem decernit ab omnibus observari.* 2. Hoc sibi Patriarcham in Metropolitanos peperisse jus, aut illis ordinandis, aut palliis ad eos mittendis. *Qui ab ipsis promoventur, & sive per manus impositionem, sive per pallii dationem Episcopalis dignitatis firmamentum accipiunt.* 3. Cum terreni Principes quoties sibi collibitum est, Conventus Procerum suorum convocent, iniquum esse, ut ab ipsis prohibeantur sacri Episcoporum Conventus. *Cum Princeps pro suis causis Conventus frequenter agat, impium est, ut summos Præsules ad Synodos pro Ecclesiasticis negotiis celebrandum impediat.* 4. Bis anno quolibet sua Metropolitani congregant Concilia; at tanto & utilitatis & necessitatis esse majoris Concilia Patriarchalia, quam Provincialia, quanto majus est bonum, quodcumque effusius, & universalius est. *A Metropolita quippe unius quidem Provinciæ dispositio efficitur, a Patriarcha vero sæpe totius causa Diœceseos dispensatur. Propter quod & speciale lucrum propter generale bonum postponi convenit.* 5. Hallucinatur, quisquis sibi fingit, nulla posse nisi accedente Principum assensione aut præsentia celebrari Concilia. Cum ex adverso indubium sit nullis temporales Principes nisi Oecumenicis affuisse Conciliis; nec conducat ab illis observari, quæ factitantur, vel dictantur omnia in Episcoporum consessibus. *Nec interfuisse illos Synodis, exceptis Concilii universalibus, invenimus. Neque enim fas est, sæculares Principes spectatores fieri rerum, quæ Sacerdotibus Dei nonnumquam eveniunt.* His præmissis, statuit Synodus suspensionis pœna afficiendos Episcopos, qui accersiti a Patriarcha intra duos menses non paruerint; si uno vero amplius anno cunctentur, dignitate sacra spoliandos.

X. Vix mihi, ac ne vix quidem persuadere possum, Legatos Pontificios, qui ei Concilio præerant, hoc Canone promulgato voluisse inurere contrariam, de qua supra, consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ. 1. Usque adeo enim tunc temporis Romani Pontifices Constantinopolitanis vel Imperatoribus, vel Patriarchis & Episcopis non innitebantur, ut deprimerent, & in ordinem quodammodo redigerent Episcopos & Principes Gallos.; ut ex adverso indubitatissimum sit illos in Carolum Carolique Magni stirpem & in Ecclesiam Gallicanam incubuis-

(1) Jonas L. 3. De cultu Imagin.

(2) Can. 17.

cubuisse, ut hoc se inexpugnabili munimento tuerentur adversus insidia semper consilia & machinamenta Græcorum. 2. Persuasissimum erat Romanis Præsulibus, & multis experimentis compertum, quam non magni facerent Galli Reges Præsulesque Græcorum placita & decreta qualiacumque. Recentissimum erat, & ob oculos versabatur documentum de Concilio VII. Generali, quod necdum potuissent Romani Pontifices expugnare, ut in Galliis valeret, aut publicaretur. Qui sperassent VIII. admissum iri ab iis, qui VII. contumacissime adhuc reluctarentur? Quorsum hoc ergo, nisi in animum induxissent suum Gallos a se abalienare, nullo alioqui fructu? 3. In Oriente ipso canonica habebatur residentiæ venia & dispensatio, cum Episcopos Imperator in Palatio & in obsequio suo temorabatur, ut jam diximus, dicemusque inferius. Concilium ipsum Constantinopolitanum, quod primum & Secundum dixere, & quod habitum est paulo post Concilium VIII. fatetur jussione Principis & Patriarchæ relaxari Episcopis residentiæ legem (1). *Si quis Episcopus nec regio jussu detentus, nec sui Patriarchæ ministerio deserviens, nec a gravi morbo retentus, plusquam sex mensibus in alio loco degat.*

XI. Si ergo in Ecclesia Orientali poterat Imperator, si poterat Patriarcha Episcopos extra Diœcesim ad se vocare, secumque retinere: necesse prorsus erat: ut aliquæ vigerent inconcussæ concordiæ leges, ne sibi colliderentur duæ hæ potestates, ubi ab utraque simul Episcopi evocarentur. Porro in ea jussionum pugna, operosum non est divinare, utri obtemperassent Orientales Episcopi, quorum Conventus aliqui Imperatores locaverant supra Concilia & Canones, eorumque Decreta Synodicis statutis exæquarant.

Sed non is ego sum, qui in eam ingrediar quæstionem disceptandam, utri magis priusve potestati parendum sit, ubi discordant mandata. Nobis vel audaciores vel perspicaciores aliqui eam pertractabunt. Unum hic ego profitebor, sola in his concordia res feliciter processisse, nec alio vel sanctissimos quosque Pontifices, vel Concilia ipsa collimasse, quam ut pax & concordia aut retineretur, aut quam propere resarciretur. Ideo & Canon ipse Concilii, cui jamdiu illustrando operam damus, non aliud agit, quam ut duo quædam statuantur, quibus Regni & Ecclesiæ pax inconvulsa Canonumque religiosa observantia stabiliatur. 1. Non esse quærendos, aut etiam fingendos Metropolitanis hos prætextus, ut hactenus fecerant, quo se subducerent obedientiæ & subjectioni Patriarchæ. Itaque non tam imminuebatur hoc Canone potestas Principum, quam Metropolitanorum fraudulentia redarguebatur. *Licet tale impedimentum, & fictam prohibitionem Metropolitanorum suggestione diversis modis fieri didicerimus.* Propria Canonis ea sunt verba. 2. Prohibenda non esse a Principe ea Concilia, quorum convocandorum jus est penes Patriarchas. Quo nihil vero, nihil æquo magis consentaneum sanciri potest. Sed sunt nihilo tamen minus ex temporum quandoque molestiæ & difficultates, quibus coguntur quodammodo Reges Regni sui Episcopos retinere, ne usquam interim discedant. Nec sane vel ullum hic fit verbum, quo ea potestate spolientur Principes, & qua sane exui nequissent, nisi eversis funditus legibus, moribusque Orientis. Non possunt ergo summa sua potestate uti vel Pontifices, vel Principes, nisi eo ejus temperamento & modo, quo mutua alatur concordia.

XII. Unum restat, ut dicamus de ea sive lege, sive consuetudine, certis annorum interstitiis Romam proficiscendi. Concilium Romanum sub Zacharia ut jam diximus Capite superiore, n. 10. §. in eam rem, eam necessitatem non indicit, nisi Episcopis iis, quos a Papa ordinari jus, fasque erat. Et quidem si Romæ proximiores sint, jubet eos quotannis Romam pergere: si remotiores autem, eo temporis intervallo pergere, quod in ordinatione ipsa sua subscriptione propria confirmarunt. Antiqua enim Conciliorum, Pontificumque Decreta ita sanxisse (2). *Ut juxta sanctorum Patrum & Canonum statuta, omnes Episcopi, qui hujus Apostolicæ sedis ordinationi subjacebunt, qui propinqui sunt, annue, Idibus mensis Maii, sanctorum Principum Apostolorum Petri & Pauli liminibus præsententur, omni occasione sepolita: qui vero de longinquo, juxta Chirographum suum impleant.* Joanni Ravennati Archiepiscopo Nicolaus I. præcepit, ut Romam quotannis accederet (3). *Ad Apostolicam sedem semel in singulis properare studeat annis, nisi for-*

(1) Can. 16. (2) Ann. 743. Can. 4. (3) Anast. Bibl. in ejus vita.

si forte remorandi licentiam ab Apostolica sede recipiat.

Hinc autem existit 1. Ceteros Episcopos, qui a propriis passim ordinabantur Metropolitanis, nulla hujusmodi lege fuisse obligatos. Unde nec supra Gallicani Episcopi Romano se committere itineri, nisi aut proprio se voto obbligassent, aut illos nominatim accersisset Pontifex. Soli ergo Italiæ & Siciliæ Episcopi ea necessitate tum arctabantur petendæ Urbis post certa quædam intervalla. 2. Canone Concilii VIII. non compelluntur ad Romanas Synodos, nisi Metropolitani, quos Pontifex aut ordinabat, aut pallio decorabat. Unde nec ejus juris mentio ante ulla, quam Metropolitani omnes Pallio donarentur. Ante tempora Concilii VIII. necdum usu receptum erat, ut Episcopis certo quodam annorum spatio Urbs petenda esset: sicut & ante tempora Gregorii Magni, cum nondum omnes Metropolitani Pallio essent donati, ne Synodis quidem Romanis adesse jubebantur.

CAPUT XLII. *P. 4. l. 2. c. 74.*

Exceptio Residentiæ Canonica iter Romanum, post annum Christi millesimum.

I. Quæ Universim rationes ad iter Romanum Episcopos invitarent.

II. Necdum obliterata sunt prorsus ejus prisci usus vestigia, visitandæ quotannis Ecclesiæ Cathedralis, sive privatim, sive solemnibus Processionibus.

III. Episcopi singulis etiam annis Metropolitanam Ecclesiam, & Metropolitanum ipsum reverenter invisebant.

IV. Episcopi Occidentis eodem ritu visitabant Ecclesiam Romanam & Pontificem ipsum. Arbitrariæ primo fuere hæ visitationes.

V. Urgebat Gregorius VII. Episcopos ad Romanum iter ingrediendum, non tamen præcipiebat unquam.

VI. Hujus consuetudinis progressio sub Urbano II. & Paschali II. sub quo jam vigebat certus mos, ut Metropolitani tertio quoque anno Romam peterent, sed quibus tamen potestas erat delegandi suo loco.

VII. Hujus consuetudinis progressio usque ad posterius hoc ævum. Qua modestia & veneratione summi Principes & Episcopos usi sunt erga summos Pontifices, cum utilitas & necessitas Regni intercessit, ne Episcopi in Romanum iter se darent, quo vocabantur.

VIII. Bernardi, Stephani Tornacensis & Anselmi de his sententia.

IX. Potissima ratio harum Romam profectionum, spectabat ad sciscitandum Pontificem de tota Episcopatuum administratione.

X. Sub Innocentio III. jam statuta erant intervalla certa horum Romanarum peregrinationum.

XI. Qui concilietur obedientia Cardinalium Papæ obligata, cum necessitate residendi in Episcopatibus suis.

XII. Ut extiterit tandem generalis consuetudo omnium Episcoporum eundi, aut delegandi Romam certis intervallis.

XIII. Sixtus V. extremam huic statuto manum admovit. Quæ nunc intervalla, quæ magnopere commoda harum profectionum.

XIV. Tridentina Synodus relaxavit legem visitandæ ab Episcopis Ecclesiæ Metropolitanæ.

XV. Memoranda Spondani Apamiensis Episcopi Annalium Continuatoris verba.

I. Inniti potuere peregrinationes Episcoporum Romanæ, aut antiquissimæ consuetudini visitandæ Ecclesiæ Metropolitanæ ab Episcopis, aut a fidelibus omnibus visitandæ quotannis Ecclesiæ Cathedralis, aut necessitati adeundi Romana Concilia, aut iis fungendi officiis, quæ ad Ecclesiæ universæ incolumitatem potest a singulis Episcopis summus Pontifex expectare.

II. Quod ad usum spectat alliciendi Diœcesanos omnes ad Ecclesiæ Cathedralis visitationem, ejus meminit in synodicis Constitutionibus suis Odo Parisiensis Episcopus, Mauritii successor anno 1196. (1) *Moneant Presbyteri Parochianos suos in Confessionibus & Prædicationibus suis, ut saltem semel in anno peregrinando visitent Ecclesiam Parisiensem.* In Concilio Juliobonensi anni 1080. idem præscriptum fuerat, & via executioni complanata fuerat, jussis Parochis quotannis Processiones ad Cathedralem Ecclesiam perducere (2): *Presbyteri semel in anno circa Pentecosten cum Processionibus suis ad matrem Ecclesiam veniant.* Anno 1293. Willelmus Andegavensis Episcopus sta-

(1) Cap. 51.

(2) Order. Vita pag. 522. Spicil. t. 11. pag. 238.

statuto Synodali præcepit Parochis, & Presbyteris aliis, qui Confessiones exciperent, ut Pœnitentibus suis injungerent visitationem Ecclesiæ Cathedralis Andegavensis, saltem per annos quinque, vel septem, cum eo ritu pie colerentur aliæ ejusdem Provinciæ Ecclesiæ Cathedrales.

In Concilio Coloniensi anni 1536. declaratum est, eas Processiones, quæ solemnioribus diebus a Collegialibus Ecclesiis ad Cathedrales celebrarentur, residua quædam veluti vestigia esse pietatis fidelium antiquissimæ, ut se suo recolligerent & conglutinarent Episcopo, tanquam vertici unitatis sacræ, & fonti cœlestium benedictionum (1). *Processiones Ecclesiarum Collegiatarum ad summum Templum, quæ in diebus maxime celebribus ac festis fiunt, proculdubio institutæ sunt causa conveniendi illuc ad Missas Episcopales, desiderioque recipiendi communionem, vel benedictionem Episcopalem. Jam cum isti conventus speciem quidem antiquitatis, & nihil præterea repræsentent, immo perniciosæ evagationis materiam præstent, &c.* Vides ut matrici, & fonti, ac origini suæ omnes se Ecclesiæ aliæ subinde adjungerent. Ut in pias has peregrinationes corruptelæ mox aliquæ irreperent. Ut non agrestes amplius, sed urbanæ tantum Ecclesiæ hoc pietatis officio fungerentur. Ut denique satius tandem visum sit hæc priscæ religionis aboleri monumenta, cum non aliter extirpari posse viderentur, quæ inserpserant vitiorum pestes. Hoc enim Concilio vetitæ sunt hæ Processiones, nisi ubi Episcopus in Ecclesia sua præsto esset.

Concilii tamen Rothomagensis Patribus visum est, anno 1581. exciandam rursum hanc, quæ pene jam exoleverat, fidelium pietatem, innovatis Indulgentiis iis, quæ concessæ quondam fuissent, ut ea illecebra spiritali Diœcesani omnes inescarentur, ad visitandam Ecclesiam Cathedralem, Paschæ saltem & Pentecostes die (2). *Præcipimus illarum indulgentiarum confirmationem a Sede Apostolica peti. Sunt enim necessariæ ad veterem morem Christianorum conservandum & instaurandum, visitandi Cathedralem & Matricem Ecclesiam in Paschate & Pentecoste, & tum confluendi ad suscipiendam benedictionem Episcopalem.*

III. Quo Cathedralem Ecclesiam cultu a Diœcesanis observari curabant Episcopi, eo ipsimet Metropolitanum prosequebantur. Crimini vertit Innocentius III. Episcopo Pictaviensi, quod plures annos non visitasset Metropolitanam Ecclesiam Burdigalensem, quanquam invitatus eo fuisset a Metropolitano, in vim sacramenti sibi præstiti (3): *Nunquam Metropolitanam Ecclesiam visitavit, licet plures vocatus ad eandem in virtute obedientiæ ac sub debito juramenti, quo Ecclesiæ Burdigalensi tenetur.* Willelmus Major Andegavensis Episcopus anno 1291. Metropolitanam Ecclesiam Turonensem visitavit, ut qui tertio post inaugurationem suam mens eo fungi officio constringerentur. *Cum nos more Majorum nostrorum teneremur infra tres menses a tempore consecrationis nostræ Turonensem Ecclesiam visitare.* Narrat Rogerius graviter conquestum fuisse anno 1191. Goffridum Archiepiscopum Eboracensem de Episcopo Dunelmensi, qui Ecclesiam Eboracensem a biennio jam toto fraudabat tum visitationibus, tum muneribus statutis. *Jam per biennium Ecclesiam nostram Eboracensem debitis ei Processionibus ab antiquo, & oblationibus in diebus Pentecostes contra juris ordinem spoliare præsumpsisti.*

In Concilio Ravennate anni 1317. conceptis verbis exprimitur, suffraganeos omnes Episcopos Metropolitanæ Ecclesiæ solitos piæ visitationis honorem dependere diebus Festis solemnioribus, ac præterea quoties eos Archiepiscopus ad communicanda de rebus gravibus consilia accersebat (4). *Cum sæpe contingat dominos Suffraganeos Ecclesiæ Ravennatis debere Ecclesiam Ravennatem visitare, pro festivitatibus sanctorum Apollinaris, Vitalis, vel aliis ex causis in Provincia emergentibus, a nobis evocati.* Gemina hic aperte declaratur ratio adeundæ ab Episcopis Metropolitanæ Ecclesiæ, tum ut unitatis & dignitatis suæ vertici assurgerent, tum ut cum eo de negotiis & causis quibusque gravissimis Ecclesiæ tractarent, qua postremo ratione Synodi continentur, tum ordinariæ, tum extraordinariæ.

IV. Ipsissimæ autem hæ causæ fuere Episcopis omnibus, Occidentalis maxime Ecclesiæ, ut hoc visitationum statarum obsequio prosequerentur Romanam Ecclesiam, Monumenta Apostolorum, Vicarios Christi, verticem unitatis & communionis Ca-

(1) Part. 3. c. 28.
(2) Tit. de Epis. Offic. c. 35.
(3) Regest. 13. Epist. 92.
(4) Can. 11.

tholicæ. Hæ porro visitationes, sive ad Christum in Apostolorum suorum monumentis adorandum, sive ad percunctandam Apostolicam Sedem, aut ut arcana quædam monita Pontifici insusurrarent, aut ut Synodis interessent, liberæ certe & voluntariæ videntur primo fuisse, saltem quoad Episcopos extra Italiam sitos. In Mosomensi Concilio anno 995. querelæ editæ sunt de Gallicanis Episcopis, quos Joannes Papa ad Concilium Aquilgranense vocaverat, inde ad Romanum, nec tamen illi accesserant. Arnulphum Remensi sedi restitui percupiebat Pontifex, a quo vehementer abhorrebant Reges & Episcopi Galli.

Persæpe non aliæ quam pietatis ergo peregrinationes erant. Fulbertus Carnotensis Episcopus *Romam gratia orationis adierat*, ut ait Glaber (1). Arnulphus Lexoviensis Episcopus recepit Papæ (2), ad ejus se pedes provolvendum, veniamque oravit, quod tandiu procrastinasset. Semel etiam causatus est, quod a Rege prohibitus esset. Itineris sui Romani frequens meminit Gildebertus (3) Episcopus Cenomanensis. Archiepiscopus Cantuariensis apud Joannem Salisberiensem (4) profitetur, se & insigniores Episcopos his profectionibus Romanis ipsa sua professione obligari. *Nos Ecclesiam Romanam ex professione nostra statutis temperibus cogimur visitare*.

Laici usque adeo has peregrinationes frequentabant, ad peccatorum maxime indulgentiam consequendam, ut iis a Concilio Salingestadiensi interdicendi fuerint, anno 1022. nisi permitteret Episcopus (5). *Nullus Romam eat, nisi cum licentia sui Episcopi*. Stephanus IX. Gervasium Remensem Archiepiscopum invitavit ad Synodum Romanam, ut de negotiis Ecclesiæ sententiam ejus sciscitaretur (6): *De causis Ecclesiasticis tuum consilium habebimus*. Ad eundem iisdem pene verbis Alexander II. (7). *Dum ad Synodum, ad quam pro adjutorio Sanctæ Ecclesiæ invitatus es, veneris*. Lanfrancus Cantuariensis Archiepiscopus testatum facit ab eodem Alexandro II. rogatum se, ut ad Synodum Romanam accederet, dum Beccensem adhuc regeret Ecclesiam (8). *Rogastis me quatenus ad vos venirem, vobiscum in Palatio vestris stipendiis, tribus, aut eo amplius, mensibus moraturus*. Ubi vero Archiepiscopali Ecclesiæ præfectus fuit, excusatum se voluit, oravitque Pontificem, ut Pallium mitteret, nec juberet Romam proficisci. Rescripsit Hildebrandus, Romanæ tunc Ecclesiæ Archidiaconus, concessum iri quod petisset, nisi rem petisset nullo hactenus exemplo nixam; adeoque necesse esse, ut limina Apostolorum inviseret. *Unde necessarium nobis videtur, vos Apostolorum limina visitare, quatenus de hoc & ceteris efficacius vobiscum consulere valeamus*.

V. Gregorius denique VII. hic ipse nimirum Hildebrandus, instantius urgere cœpit Episcopos, ut his fungerentur visitationibus. Scripsit ille quidem ad Episcopos Longobardiæ, Generalem Synodum quotannis Romæ haberi (9). *Non incognitum vobis esse credimus, jamdudum constitutum in Romana Ecclesia esse, ut per singulos annos ad decorem & utilitatem sanctæ Ecclesiæ generale Concilium apud Sedem Apostolicam sit tenendum*. Videri possit id quidem non spectare nisi ad Episcopos Italiæ: quanquam *generalis* Concilii vox late pateat. At ubi ad Lanfrancum idem ipse Gregorius litteras dedit, querelis minisque refertas, super eo quod ex eo tempore Romam non venisset, quo ad Sedem Petri provectus fuerat; nec satis momenti esse duxit in eo quod vereretur Lanfrancus, ne Rex suboffenderetur (10). *Nisi Apostolica mansuetudo, necnon & amoris pignus antiquum nos huc usque detinuisset, profecto non hoc graviter ferre, jamdudum tibi constitisset, &c. Non debuit te aliquis aut mundanæ potestatis terror, aut cujusquam personæ superstitiosus amor a conspectu nostro retrahere*. Sed ne minæ quidem illæ nisi ex amore proficiscebantur, uti nec querelæ: amicum magis hæc omnia, quam Pontificem sapiebant. Effluxerant enimvero jam anni sex, ex quo Gregorius in Petri Throno sedebat, nec interea Lanfrancus ad Romanum se iter accinxerat. Ex quo hauddubie intertur nullam adhuc incubuisse Romani itineris necessitatem. Altero post anno datis ad suum in Anglia Nuntium litteris Pontifex, mirum esse testatus est, tactitari ab Angliæ Rege, quod nec Pagani Principes facerent, cum

(1) Glaber L. 3. c. 8. Fulber. Epist. 109. 110.
(2) Arnulph. Ep. 8. 18.
(3) Hildebert. Ep. 19. 24. 76.
(4) Joann. Salisb. Ep. 44.
(5) Can. 16. 18.
(6) Epist. 1.
(7) Epist. 13.
(8) Baron. ann 1070. n. 30.
(9) Baron. ann. 1074. L. 1. Ep. 42. 43.
(10) L. 6. Ep. 30.

cum prohibeantur Epiſcopi Romam proficiſci (1). *Nemo enim omnium Regum, etiam Paganorum, contra Apoſtolicam Sedem hoc peaſumpſit tentare, quod is non erubuit facere; ſcilicet ut Epiſcopos & Archiepiſcopos ab Apoſtoloeum liminibus ullus tam irreverentis & impudentis animi prohiberet.* Sed quanquam iniquum ſit pias vetari peregrinationes, non ſtatim neceſſarium eſt, ut Epiſcopi eas adgrediantur. Voluntaria & libera pietatis opera vetare impium eſt. Libera pietate incitati Laici fideles Romanum iter emetiuntur, non ulla neceſſitate; ſummæ tamen impietatis fuerit illos deterrere. Ideo & Nuntio ſuo mandabat Pontifex, ut nomine ſancti Petri urgeret, invitaretque Epiſcopos Angliæ & Neuſtriæ ut bini ſaltem ex quacunque Metropoli ad Romanam Synodum convenirent. *Ut ex parte B. Petri præcipias & invites.*

Eodem ipſo anno hortatus eſt Gregorius Manaſſem Archiepiſcopum Remenſem, ut ad Concilium Lugdunenſe pergeret, a Legato Sedis Apoſtolicæ convocatum. Cauſas neſcio quas prætexuit Manaſſes, ne iret; Pontifex ultra querelas nihil tentavit. Meræ etiam querelæ fuere ejus ad Archiepiſcopum Rothomagenſem, quod tandiu Romam non veniſſet, quo Gentes nuper converſæ & remotiſſimæ quotannis generali Chriſtianæ pietatis inſtinctu incitatæ ventitabant (2). *Qui vero labor, aut quæ difficultas vobis præ aliis diſſuaſit per tantum ſpatii B. Peteum negligere, cum ab ipſis mundi finibus etiam gentes noviter ad fidem conveeſæ, ſtudeant annue tam mulieres quam viei, ad eum veniee?* Minas mox quidem intentat, quod Pallium non flagitaſſet; ſed vel hinc patet, minime neceſſarium tunc fuiſſe, ut Romam peteret, quiſquis Pallium poſtulabat. Suſpenſionis ſententiam evibraverat Dienſis Epiſcopus Pontificius Legatus in omnes Normanniæ Epiſcopos, uno excepto Rothomagenſi, quod Synodo quam indixerat, non affuiſſent. Juſſus eſt a Pontifice eam ſententiam revocare, nihil inconſulto ſe facere, quo Rex offendi poſſet: & ita ſecum ſtatuere, nihil Eccleſiæ majori eſſe & ornamento & præſidio, quam benevolentiam Regum, pari ſaltem benevolentia & amore promerendam. *Peæfatum Regem ulterius in talibus ſine aſſenſu noſtro non exaſperes. Videtue enim nobis multo melius ac facilius lenitatis dulcedine, ac rationis oſtenſione, quam auſteritate vel rigore juſtitiæ illum Deo luceaei, & ad perpetuum B. Petei amorem poſſe provocari.* Quæ doctrina Grægorii tanto plus ingerit nobis admirationis, quod neminem fallat, quam totus ille vigore & auſteritate diſciplinæ rigeſceret. Hinc ſane perſpicuum eſt, quam temperate & modice in ſummos Principes ille conſuleret, ut ne uſquam eos exaſperaret. Hoc tamen eodem anno Lanfrancum rurſus vehementius idem laceſſivit, (3) non querelis tantum & minis, ſed intorta ſuſpenſione Epiſcopalium functionum, niſi quarto ſaltem poſt menſe Romam adventaret. Verum non pauca ſunt hic penſitanda. Erat Lanfrancus Pontificis Legatus. Itaque peculiares poterant eſſe cauſæ, ut Romam accerſeretur. Plures ille annos tranſegerat, a Romana profectione ſemper alienus. Inde efficitur necdum neceſſarias fuiſſe eas profectiones, ſive ad Concilia Romana, ſive ad vanerandum ſummum Chriſti Vicarium, ſive ad colenda Apoſtolorum limina. At poterant interim incurrere cauſæ aliquæ tam graves ad Eccleſiæ ſalutem, ut non poſſent non ſe gravi conſtringere piaculo Epiſcopi, ſi Pontifici Romam eos accerſenti non parerent, quandiu Rex non intercedebat ob graves Regni neceſſitates. Nec enim Lanfrancum Gregorius ſuſpenſionis ſententia perculiſſet, ſi Rege vetante Romam non petiiſſet; eo ipſo anno quo juſſus ab eo eſt Legatus ſuſpenſionem conſimili de cauſa vibratim revocare, ut colligendæ Regis gratiæ & benevolentiæ id donaretur. Adde quod idem Pontifex anno 1078. in Concilio Romano ſuſpenderit Epiſcopus, qui invitati cum fuiſſent, abſuerant, nec canonicas allegaverant excuſationes. *Neque per ſe, neque per canonicam excuſationem ad Synodum præſentem venerunt.* Ecquis autem ambigat, quin Lanfrancus legitimis cauſis niti ſibi videretur?

VI. Pari fuit & in Reges obſervantia Gregorii VII. ſucceſſor Urbanus II. Inde eſt quod tantopere exhilaratus ſit ea licentia, qua Rex Galliæ Epiſcopis & Abbatibus Regni ſui copiam fecerat adeundi Romani Concilii. (4) *Rex Francorum non ſolum venire ad nos alios non prohibet, verum etiam omnibus ſuæ poteſtatis Epiſcopis & Abbatibus venire ad Concilium licentiam dedit.* Ex adverſo autem ſub eodem Pon-

(1) L. 7. Epiſt. 11. 12. (2) L. 9. Ep. 1. 8. (3) L. 9. Ep. 20. (4) Epiſt. 18.

Pontifice Anselmus ab Angliæ Rege facultatem exculpere non potuit petendæ Urbis, ad impetrandum Pallium. (1) Nimirum ab Antipapæ Guiberti sectariis fascinatus fuerat Rex Angliæ; postea abjecto eo errore Pallium ipse Roma Anselmo mitti impetravit (2); denique aliquanto post rursum vehementius urgente Anselmo, ut Romam proficisci sineretur, diu reluctatus, tandem utcunque etsi subinvitus assensus est.

Urbanum II. excepit Paschalis II. cujus est Epistola ad Archiepiscopum Poloniæ data (3), quæ integra legitur in prima Compilatione Antonii Augustini, & quæ ex parte tantum aliqua libris intexta est Decretalium, ubi & male inscribitur Archiepiscopo Panormitano. Ægre adduci poterat is Archiepiscopus (4), ut præstaret sacramentum, quod exigebatur ut daretur Pallium, & cujus inter varia capita, erat quod spectaret ad visitanda limina Apostolorum. Monuit illum Pontifex Metropolitanos omnes orbis eo sacramento fungi, remotissimos etiam, & ultra ipsius Poloniæ fines longe semotos; & ab eis visitari Apostolorum limina, non triennio tantum quolibet, sed singulis annis, saltem per Delegatos suos. *Numquid non & ultra vos Daci consistunt? & tamen eorum Metropolitani, & idem juramentum afferunt, & Apostolorum limina per legatos suos, non tantum per triennium, sed singulis annis visitant.*

Multa sunt, & permagni omnino ponderis, quæ ex hac Epistola colligamus. 1. In sacramento Metropolitanorum eam clausulam expressam fuisse, visitandi monumenta Apostolorum. 2. Et quidem triennio quolibet visitandi. 3. Nulla tunc adhuc adhibita distinctione regionum propinquiorum & longinquiorum. 4. Integrum fuisse eo munere fungi per Legatos. 5. Episcopos necdum ea necessitate & lege implicatos fuisse. 6. Pietatis æstu Præsules Romam advolabant, etiam longinqui, etiam singulis annis; adeo non litigabant de necessitate tertio quoque anno veniendi, aut mittendi. 7. A vero, aut veri certe simili non abludit, a voluntaria illa & libera pietate profectam esse consuetudinem, quæ consenescendo convaluerit, & in legem tandem evaserit, ut & alibi sexcenties contigit.

Sub eodem Pontifice Radulphus Roffensis Episcopus in Cantuariensem tandem electus est Archiepiscopum, post diutinum a morte Anselmi interregnum. Sequester accessit Ivo apud Sedem Apostolicam, ut ne compelleretur Romanum iter adgredi ad Pallium obtinendum & ad colenda Apostolorum limina, pro more Majorum suorum (5). *Hic in propria persona Sedem Apostolicam visitare secundum Majorum instituta deliberaverit; sed eum partim corporis debilitas impedivit, partim periculum Romani itineris deterruit.*

VII. Venio ad Hadrianum IV. qui cum in manus devenisset Willelmi utriusque Siciliæ Regis, compulsus est ad fœdus cum eo ineundum, in quo assentiebatur ei temtemperamento, quod serio hic perpendi operæ prætium est. Nempe ut si Pontifex Episcopos Siculos Romam vocaret, Rex pro sua potestate, quos vellet, retineret in Sicilia, ad Regni & Ecclesiæ tutelam (6): *Si de Sicilia Ecclesia Romana personas aliquas Ecclesiastici ordinis vocaverit, magnificentia nostra, nostrorumque hæredum pro Christianitate facienda, vel pro suscipienda corona, remoto malo ingenio retinebit, quas providerit retinendas.*

Inter hunc Pontificem & Fridericum I. Imperatorem diutinæ conflagravere dissensiones, gravissime expostulante Pontifice, quod Imperator publicato Edicto Romanas peregrinationes interdixisset. Contra Fridericus obtendebat, non prohibitas illas a se fuisse, sed ad eum modum revocatas, quo discrimina alias ab Imperio gravissima propulsarentur. Thomas Cantuariæ Archiepiscopus & Martyr, Regibus Angliæ hoc ipsum crimini vertebat, quod iniquo ferrent animo Romam pergi, sive ad pœnitentiæ levamentum aliquod consequendum, sive pietatis ergo, aut visitationis debitæ (7). *Quos necessitas pro compendio pœnitentiæ, vel pro remedio animæ, aut pro visitationis debito compellit ad dominum Papam iter arripere.* Fuit & illud inter consuetudines Regias Angliæ, quibus non potuit adduci Thomas, ut assentiretur (8): *Quod non liceat Archiepiscopo, vel Episcopo exire de Regno, & venire ad revocationem domini Papæ, sine licentia domini Regis.*

Re-

(1) Baron. ann. 1094. (2) Ann. 1097. (3) Extrav. De elect. c. 21. (4) Ibid c. 4.
(5) Ivo Ep. 252. Baron. ann. 1124. (6) Baron. ann. 1156. n. 5. Ann. 1157. n. 9.
(7) Baron. ann. 1166. n. 58. (8) Idem ann. 1167. n. 21.

Recaluere iſtiuſmodi rixæ ſub Friderico II. Imperatore, & ſub Rege Philippo Pulchro. Non facile quæ temporibus his turbulentis geſta ſunt, in exemplum poſteris & imitationem trahi poſſunt, cum jam nemo non debeat Regni & Eccleſiæ paci ſtudere, & tota vitium contentione adlaborare. Memoria tamen digniſſimum illud videri poſſit, quod in media contentionis flamma, nihil aſperius a Philippo Pulchro Rege dictum ſit, quam potuiſſe Pontifici Romam vocanti Gallicanos Epiſcopos excuſare neceſſitatem parendi Regi, eos retinenti ad neceſſariam Regni defenſionem (1). *Quia Prælati per nos retenti pro defenſione Regni neceſſaria, poſt vocationem Papæ ex inopinato emergente ad vocationem hujuſmodi non iverunt, ſed ad requiſitionem noſtram ſe ex cauſis legitimis excuſarunt.* Alibi rurſum pernumeravit Rex, quantus ſibi bellorum, quantus hoſtium turbo immineret, & quam non facile Regni & Eccleſiæ ſalus ab his tempeſtatibus tuta & munita eſſe poſſet. Ut cauſationes iſtæ fuerint, at potentiſſimi tamem Regis permira modeſtia eſt, qui ne exaſperet animum ſummi Pontificis, his ſinuoſis utitur reſponſis, retunditque aculeos iræ & iræ maxime Regiæ tam facile erumpentes.

Cum Gallicanos Epiſcopos vocaſſet Julius II. ad Concilium Lateranenſe V. ad pertractandam cum ipſis cauſam Pragmaticæ Sanctionis, Julio interim terris emigranti ſucceſſit Leo X. ſub quo Orator Regis Galliæ anno 1515. in conſpectum ſe dedit Concilii, conteſtatusque eſt, nedum potuiſſe Galliæ Epiſcopos ad Concilium convolare propter incurſiones hoſtilium exercituum, cum primum autem tuta forent itinera, advolaturos (2). *Prælati Franciæ fuerunt impediti per inimicos Chriſtianiſſimi Regis Francorum, & ideo Sanctitas ſua habuit eos alias excuſatos. Cum igitur de præſenti eodem impedimento detenti ſint, pro parte eorum ſupplicatur ſanctitati ſuæ, quod habeat eos nunc excuſatos, & cum dabitur tutus acceſſus, offerunt venire ad Concilium, & allegare de juribus ſuis.*

Ex his apertum fit, in confeſſo fuiſſe ea lege quidem univerſim teneri Epiſcopos, ut ſummis morigerentur Pontificibus, legibusque canonicis, juſſiſque Pontificiis cum Romam vocantur, ad conſulendum in commune de imminentibus Eccleſiæ neceſſitatibus. Sed eſſe tamen exceptiones legitimas & cauſas publicas ac neceſſarias Regni, quæ omnino vetent Epiſcopos regno tum diſcedere; cum vel maxime nulla ſævior poſſit regno incumbere calamitas, & Eccleſiæ, quam ſi graves inter Regem & Clerum contentiones exardeſcant. His ut vere canonicis exceptionibus accommodavere ſe ſemper ſummi Pontifices, ut qui principes ſint Imperii Chriſti Miniſtri, quod pacis maxime, & concordiæ & caritatis Imperium eſt.

VIII. Eo, ut reor, ſenſu capienda ſunt hæc verba beati Bernardi de ſummo Pontifice (3): *Poteſt a finibus terræ ſublimes quaſcunque perſonas Eccleſiaſticas evocare, & cogere ad ſuam præſentiam, non ſemel, aut bis, ſed quoties expedire videbit.* Scripſit & ad Eugenium III. idem Bernardus, Epiſcopum Bellovacenſem Regis fratrem, Romam protinus profecturum, cum primum de voluntate Pontificis certior factus fuerit: *Scitote tamen, quidquid timeat, quidquid accidere debeat, ſine mora venturum, ubi vobis placiturum cognoverit.* Fratris Romam profectioni Rex tum minime intercedebat. Alioqui feciſſet Bernardus, quod Stephanus Tornacenſis, cum nomine Philippi Auguſti Regis ſcripſit ad Lucium Papam, ut Archiepiſcopum Turonenſem, quem Romam accerſiverat, ſineret in Regno retineri, cujus induſtria conſilioque in tantis Regni anguſtiis Rex ægre carere poſſet (4). *In quibus omnibus ipſius Archiepiſcopi induſtria, præſentia, conſilio & auxilio indigemus.* Archiepiſcopum quoque Remenſem avunculum ſuum Rex idem iiſdem de cauſis in Conſiliis ſuis retinuit, cum Papa illum Romam accerſiſſet.

Scripſit & Ivo Carnotenſis plures Epiſtolas de his Epiſcoporum Romanis itineribus, quamque ad ea ferverent Epiſcopi, & quæ moræ objicerentur. Minime vero ſileri debet, quid ille referat de Archiepiſcopo Rothomagenſi (5): *Tandem impetravit a Rege Anglorum, ut poſſet in propria perſona Sedem Apoſtolicam viſitare, quam tamen non diſtulit viſitare ſuis temporibus in aliena perſona. Non ergo imputandum exiſtimamus contemptui Sedis Apoſtolicæ, quod neceſſitas impetravit.* Vehementiſſimo Anſelmus exarſerat deſiderio Romanæ hujus

(1) Preuves des Libert. de l'Egliſe Gall. c. 19. n. 5. 7.
(2) Seſſ. 10.
(3) Epiſt. 131.
(4) Epiſt. 125. 122.
(5) Epiſt. 81. 109. 234. Edit. anni 1610.

jus ex officio profectionis. Audi quid ab eo scriptum sit ad Archiepiscopum Lugdunensem (1): *Si Metropolitanus sacratus Episcopus per totum primum annum nec Papam viventem, nec Pallium requiro, juste ab ipso honore removendus sum*. Et nihilo tamen minus in Anglia moras traxit ille tres, aut quatuor annos, quod Regi displiceret ejus Romana profectio: qua de re illæ ad Urbanum II. litteræ ab eo datæ sunt, ubi Regis prohibitione & Bellis undique tumultuantibus retardari se confitetur.

IX. In hac vero posteriori sua Epistola Anselmus diserte testatur non solo se adorandi in Vicarii sui throno Christi desiderio tangi, aut necessitate obtinendi Pallii, ut Romam pergere cuperet, sed ut multa sciscitaretur de tota Ecclesiæ suæ administratione. *Nostri quippe fateor ordinis & officii intererat, & præsentiam vestram ex more visitare, & eam, ut fieri decet, condigna reverentia honorare. Et id quidem ex quo gradum Episcopalem suscepi, summo desiderio facere concupivi, tum quia id ratio postulabat, tum quia consilio, & alloquio vestro frui desiderabam, ut me de rebus necessariis, tam publicis, quam privatis interrogantem, vestra prudentia doceret, & auctoritas roboraret*. In hac sane postrema ratione plurimum momenti visum est inesse, ut posterioribus sæculis certæ leges, ut certa temporum constituerentur intersititia, quibus & Metropolitani & Episcopi omnes summo Pontifici regiminis sui rationes explanarent, ejusque saluberrimis instruerentur monitis, aut ipsi per sese, aut per delegatos suos.

X. Diximus jam de Paschalis II. Epistola ad Archiepiscopum Polonorum, qua memorabat Pontifex illum sacramento & chirographo ipso ordinationis suæ devinctum fuisse, ut Romam singulis trienniis aut veniret ipse, aut aliquem delegaret. Eodem vinculo Archiepiscopum Bulgariæ astrinxit quarto quoque anno Innocentius III. (2) *Apostolorum limina singulis quadrienniis per me, vel per meum Nuntium visitabo, nisi eorum absolvat licentia*. Sub eodem Pontifice Armenorum Archiepiscopus, Catholicum vocant, accepto Pallio, quod Roma missum fuerat, solemne præstitit sacramentum, quinto quoque anno Romam delegaret, qui Romanam venerarentur Ecclesiam (3). *Promittens in ordine suo singulis quinque annis per Nuntios suo secundum Capitularia Apostolica, sanctam Romanam Ecclesiam visitare tanquam matrem & magistram omnium Ecclesiarum*. Statutum confirmavit idem Pontifex Benedictinorum Provinciæ Rothomagensis, quo obligabantur annis singulis generale congregare Capitulum, & quarto quoque anno Romam ex suis aliquos delegare, qui necessariis documentis a Pontifice imbuerentur. *Recepturi a nobis salubria monita & præcepta, quibus vigor Religionis Monasticæ foveatur*. Scripsit quidem idem Pontifex ad Lundensem Archiepiscopum, sacramento eum teneri ad Romana ventitare Concilia, non tamen præscripsit quoto demum anno Romam ipsi accedendum esset (4). *Inter cetera devotionis obsequia quæ tenentur Episcopi & præcipue Archiepiscopi, Sedi Apostolicæ tanquam matri fideliter exhibere; hoc unum præcipue debet esse, ut ad Concilium veniant evocati, ad quod Archiepiscopi juramento præstito sunt astricti*.

Nulli enim certo tempori affixæ erant istæ Conciliorum convocationes, sed rerum incidentium necessitate extendebantur. Ejusmodi erant & de quibus Rex Francorum sanctissimus Ludovicus IX. ad Fridericum II. Imperatorem scripsit, per sibi mirum videri, quod Galliæ Episcopos retinuisset, qui ad Concilium Papæ ex officio suo pergebant (5). *Prelati nostri ad Sedem Apostolicam accedentes, cui tam ex fide, quam obedientia tenebantur, nec ejus poterant recusare mandata*. At de certis statisque Romanæ Ecclesiæ Visitationibus, capienda est Constitutio Alexandri IV. qua revocavit dispensationes a Prælatis quibusdam extortas, ut ne tam justo in Ecclesiarum omnium parentem Romanam officio fungerentur (6). *Sane nonnulli Ecclesiarum Prælati obtinuerunt sibi per Sedem Apostolicam importune concedi, ut non teneantur Sedem eandem usque ad certa tempora visitare contra formam præstiti juramenti. Ex quo illud evenit inconveniens, ut Apostolicæ Sedis dignitas rarius visitetur, in derogationem reverentiæ, quæ ab omnibus debetur eidem utpote quæ mater existit Ecclesiarum omnium & magistra*. Re-

(1) L. 3. Ep. 24. 37.
(2) Rainald. ann 1204 n. 45. 1205. n. 30.
(3) Regest. 13. Epist. 124.
(4) Regest. 16. Epist 181.
(5) Rainal. ann. 1241. n. 76.
(6) Rainal. ann. 1257. n. 50.

Relaxaverat Innocentius III. Episcopi Tricassini votum adeundæ Hierosolymæ. Mitto rationes alias complusculas, quibus dispensationem suam muniebat Pontifex; hanc unam non tacebo: Cum Episcopus & Ecclesiæ & summo Pontifici sit devinctus, nullo eum se potuisse voto constringere citra utriusque assensum (1). *Allegabant Ecclesiæ Trecensis suspiria, cui vinculo Pastoralis sollicitudinis es ligatus, cujus sine assensu votum peregrinationis emittere forsitan non debueras, &c. Cum juxta instituta canonica Clericus absque suis Episcopi licentia peregrinari non debeat, & Episcopus non minus, immo potius Sedi Apostolicæ sis astrictus, videri merito poterat, quod absque generali, vel speciali licentia, peregrinationis votum, qua te tandiu absentares, emittere non deberes.* A quo non abludit, quod contestabatur Bernardus non posse Carnotensem Episcopum Hierosolymitano se committere itineri, etsi maxime cuperet, sine gravi offendiculo ovium suarum, quas præsentia sua recreabat (2). *Et si multum voluisset proficisci, tamen non poterat, nisi cum gravi scandalo omnium qui apud nos sunt, bonorum, metuentium quippe ne plus mali ejus absentia faceret suis, quam boni alienis præsentia.* Vide & Petri Blesensis Epistolam ad Episcopum Bathensem in Anglia (3), qua eum a piis, sed arbitrariis peregrinationibus dehortabatur, & ad necessariam urgebat potius residentiam.

XI. Sed reflectenda jam est disputatio hæc nostra ad Romana itinera, & ad mandata Papæ, qui vocat aut retinet Episcopos, potissimum vero Cardinales. Inter Epistolas Cardinalis Jacobi Papiensis legitur oratio ab eo edita nomine Cardinalis Episcopi Valentini, Vicecancellarii Ecclesiæ Romanæ, quo diutinam excusaret sua ab Ecclesia absentiam, quod Cardinalis & Cancellari officia Romæ impleret. Id enim vehementer contendit, Cardinalis & Cancellarii nomine ac munere, adeoque & ipso Pontificis mandato, canonicas contineri causas non residendi (4). *Parendum fuit summo omnium Patri, & a Majorum decretis non ebeundum. Cardinalatus hæc dignitas mejori quodam vinculo Apostolicæ nos Sedi astringit. Ad illius ascripti consilium, nisi cum mittimur, abesse non possumus. Accedit Romanæ Cancellariæ ingens quidem & operosa administratio, cujus cum apud Pontificem secunda sit cura ad totius Ecclesiæ commodum instituta, carere Præside suo sine magno detrimento non potest.* Ita vulgo tunc sentiebant. Tempore Concilii Tridentini scripsit Turrianus Jesuita luculentissimum Tractatum adversus Catharinum. *De residentia Pastorum jure divino scripto sancita:* ubi fatetur Cardinales Episcopos obtemperare debere Pontifici, vocanti, retinentique eos aliquanto tempore ad Ecclesiæ levandas necessitates. *Parendum omnino est Patri Patrum, & Principis Apostolorum Petri successori, cui cura totius orbis commissa est. Sequendum in Christo quocunque vocat & quandocunque.* At si eos diutius remoretur Papa, nec sinat ad Ecclesias revolare suas, parendum est utique summo Pontifici, sed abdicanda Episcopalis dignitas, ut quæ sociari non possit cum dignitate alia, quæ & ipsa jugem desideret residentiam. *Iterum dico, gerere morem Pontifici summo, sed trade alteri sollicitudinem & curas ovilis Christi, depone Episcopatum aut Abbatiam, non deerit proprius Pastor, &c.*

Fam secutus est rationem Cardinalis Bellarminus Archiepiscopus Capuanus. Certior enim jam factus, retinendum se Romæ a Pontifice, pure & absolute Archiepiscopatum resignavit, nec tantilla quidem sibi portione servata, quanquam cuperet Pontifex omnes ei fructus reservare. Scitissime quippe & sanctissime pronuntiavit Bellarminus, *Non enim licet uxorem repudiare, & dotem retinere.* Omnem quoque lapidem movit B. Carolus, (5) ut sineretur a Pontifice avunculo suo in Ecclesia Mediolanensi residere; nec voti compos fieri potuit, nisi ad breve tempus. At ubi primum Pio IV. subrogatus est S. Pius V. ab hoc vix quidem, sed expugnavit tandem potestatem in Ecclesia sua residendi, (6) cui & arctissime se adglutinavit, quantumvis sollicitaret Pontifex, ut veniret, & Romanam Ecclesiam consiliis suis fulciret. Sæpius exinde Romam illi properandum fuit, ad Jubilæi Indulgentias, ad nova Conclavia, ad Concilia sua Provincialia a calumniatorum importunitate vindicanda, novaque Romæ confirmatione munienda: sed Caroli Romæ commoratio nunquam diuturnior fuit, quam inexorabilis necessitas negotiorum. Denique ut

(1) Extrav. De voto c. 7.
(2) Epist. 52.
(3) Epist. 148.
(4) Epist. 441.
(5) Giossano L. 1. c. 9. 10. 13.
(6) L. 3. c. 6.

ut aliis quibuscunque se expediret nexibus, & Ecclesiæ suæ liberius adhæresceret, statim sub S. Pio V. voluit abdicare se Pœnitentiaria, Archipresbyteratu sanctæ Mariæ Majoris, & Protectione complurium Ordinum Religiosorum: abnuit tamen Pontifex, eumque absolvere maluit vinculo residentiæ horum munerum omnium. Et ne tum quidem conquievit Carolus, (1) sed sub Gregorio XIII. iterum iterumque easdem admovens machinas, extorsit tandem quod volebat.

XII. Sed non alia Caroli fuere frequentiora Romam itinera, quam stata illa obedientiæ, ad limina Apostolorum. Ita enim Giossanus in ejus vitæ, ex quo jam multa carpsimus (2). *Nunquam destitit a visitandis tertio quoque anno Apostolorum liminibus, ut quo officio teneantur omnes Episcopi*. Quin & ipse Carolus in Concilio suo VI. Mediolanensi constitui curavit, ut quando inter ordinationis ipsius suæ solemnia Episcopi jurabant, se annis singulis monumenta Apostolorum invisuros: verante residentiæ lege, ne tam crebro & tam diu subducant se suis Ecclesiis, Episcopi singuli quotannis delegatum ejusmodi Romam mitterent, qui Ecclesiæ suæ regimen, mores & disciplinam adprime calleret, & de his Pontificem posset facere certiorem (3). *Quod Episcopus sancte juratus in sua consecratione promisit, singulis annis visitare limina Apostolorum Petri & Pauli cum longe ab urbe Roma absit, nec propterea id personalis residentia munere astrictus, quotannis facile præstare possit; certum saltem Nuntium ex jurisjurandi præscripto ad urbem Romam mittat, qui id obedientiæ officium nomine suo præstet. Is vero quem miseris, recte instructus sit cognitione rerum ad Ecclesiæ suæ statum pertinentium, ut & Cleri sui disciplinam, & populi in via Domini progressionem, & omnis Ecclesiæ Diœcesisque suæ rationes Pontifici, aut iis quibus ille mandarit, quam rectissime exponat.*

Enimvero hoc quoque Caput, visitandæ quotannis Romanæ Ecclesiæ, aut per se, aut per Vicarium, nisi quem Pontifex dispensaverit, hoc, inquam, Caput eo continetur juramento, quod Decretalibus insertum est (4). *Limina Apostolorum singulis annis, aut per me, aut per certum Nuntium visitabo, nisi eorum absolvat licentia*. De eo sacramento alibi diximus. Sed quod ad Caput illud attinet, intexuit Gratianus decreto suo statutum, quod Correctores Romani agnoverunt esse Concilii Romani sub Zacharia Papa, cujus hæc sunt verba (5): *Juxta sanctorum Patrum & Canonum instituta, omnes Episcopi qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacent, qui propinqui sunt, annue juxta Idus Maji sanctorum Principum Apostolorum Petri & Pauli liminibus præsententur. Qui vero longinqui, juxta chirographum suum impleant*. Diximus jam hoc Canone non comprehendi nisi Episcopos, qui soliti essent a Pontifice ordinari, ejusque Metropoli quondam parebant. Conveniendum illis erat Romæ quotannis circa Festum Principis Apostolorum Petri, ad Concilium nempe Romanum: aut si remotiores essent, eo temporis intestitio, quod sacramento ordinationis indicebatur. Supra jam hoc ipso Capite Innocentius III. jussit Archiepiscopum Bulgariæ quarto, Catholicum Armenorum quinto quoque anno Romam advolare. Romanam Ecclesiam eo obsequio veneraturos. De Episcopis vel Archiepiscopo huic, vel Catholico subjectis silet Innocentius: unde merito conjicias nulla eos ejusmodi lege aut consuetudine ligatos adhuc fuisse.

Est ergo non alienum a vero, Decretalibus Gregorianis intextum fuisse juramentum libri Pontificalis Romani, quod vicinioribus Romæ Episcopi fuerat accommodatum, & ejus ipsissima verba in auctoritatem recepta fuisse, etiam in Episcopos remotiores; cum his verbis, *singulis annis*, subrogandæ potius videantur fuisse illæ voces Concilii Romani sub Zacharia, *juxta chirographum suum*; prout aliis supra exemplis declaratum est: Decretali *Ego N. de jurejurando*, non præscribitur hoc sacramentum omnibus Episcopis. Non constat hoc sacramentum exigi solitum fuisse ante Gregorium IX. ab omnibus prorsus Ecclesiæ Catholicæ Episcopis. Soli forsan ante Metropolitani eo se obligaverant sacramento, quod ipsi quodammodo Pallio adhæresceba̲t. Nunc abhorret igitur a verisimilitudine, communem esse cœpisse omnibus Episcopis hanc legem, eundi aut mittendi Romam annis singulis, postquam sibi persuaserunt, non ad solos Romanæ Metropoleos, quibus primo scriptum fuerat hoc sacra-

(1) L. 4. c. 30.
(2) L. 8. c. 3.
(3) Ann. 1582. Cap. 21.
(4) C. Ego N. De jurejur.
(5) D. 93 C. Juxta.

cramentum, sed ad omnes pertinere debere Episcopos, qui juri Decretalium subjiciuntur, quibus id sacramentum insertum est. Potuit & eo contulisse aliquid liber Pontificalis Romanus, qui paulatim & ipse cum proprius fuisset Romanæ Ecclesiæ, cum aliis omnibus Ecclesiis communicatus est.

XIII. Nec Concilia certe, nec Pontificum decreta, sed nec Historici nisi raro meminere hujus legis in omnes latæ Episcopos, ut quotannis Romam aut eant, aut mittant. Primus omnium Sixtus V. diplomate promulgato anno 1585. stata definiit annorum intervalla, regionum distantiæ accommodata, ad Romanum iter Episcopis omnibus capessendum. Nimirum Itali tertio quoque anno, Galli, Germani, Hispani quarto, ceteri Europæi & Africani quinto: Asiatici, & si qui remotiores, decimo quoque anno Romam pergent omnes Episcopi, eum ut capiant itineris sui fructum, ut Basilicas Apostolorum visitent, Christi Vicario assurgant; utque Congregationi Concilii explanent, quo sint loco res Ecclesiæ suæ & mores; quam infatigata pro illis excubent vigilantia, an quotannis Synodum habuerint Diœcesanam, an tertio quoque anno adierint Concilium Provinciale, an quolibet saltem biennio Parochias suas omnes circumlustraverint, quamvis numero plane ingenti sint; an Seminarium exædificarint, an Theologum, an Pœnitentiarium habeant probe dotatum (1). Si quos difficultatis scrupulos afferant, illos expedit Congregatio Concilii, addito etiam testimonio canonicæ peractæ visitationis, cum mandato quo distributionibus suis fruantur toto eo absentiæ tempore, aut Canonici, qui Episcopo comites accesserint, aut Præbendarii, qui ejus vice & nomine sacra visitatione perfuncti sunt.

Addit Fagnanus (2) Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos Titulares eodem officio obligari, utque etiam Congregationi Concilii exponant, qui sit rerum status in Ecclesia, cujus titulo decorantur, quæ spes affulgeat ejus restituendæ in splendorem pristinum, quanti fuerint in id conatus, progressusque sui. Ita decrevisse ipsam Concilii Congregationem, cui & Patriarchæ Titulares Constantinopolitanus & Antiochenus eversarum Ecclesiarum suarum rationes & statum declararint. Anno 1595. scripsit Roma Ossatus Cardinalis (3): *Paulo ante eo accessisse Episcopum Plascensem Poloniæ, eo tantum consilio, ut muneri satisfaceret, quo ex quibusdam Bullis tenerentur Episcopi certis temporibus visitare Sedem Apostolicam, & administrationis suæ rationes Pontifici exhibere.*

In Constitutionibus Ordinis Cisterciensis, anno 1134. compilatis & publicatis (4), jubebantur Abbates Hiberniæ, Scotiæ & Siciliæ ad Generale Capitulum convenire quarto quoque anno: Norvegiæ, Græciæ, Livoniæ, & Syriæ quinto quolibet anno: Hungariæ singulis trienniis. Consensio semper magna fuit Ecclesiæ & Claustrorum disciplinæ; & ex hoc Cisterciensi statuto, undique ad Capitulum Regulares convocante, non injuria conjicimus, invitatos olim fuisse Romam omnes Orbis Episcopos, ad Romana maxime Concilia.

XIV. Utque tota hæc dissertatio eo desinat, unde initium concepit, ex Tridentino rursus Concilio memorandum illud est decretum, quo abolita & extincta prorsus est illa consuetudo, quæ nonnullis in Provinciis superstes tunc erat adhuc, ut Episcopi annua visitatione venerentur Metropolitanam Ecclesiam revereri (5). *Nec Episcopi Comprovinciales prætextu cujuslibet consuetudinis ad Metropolitanam Ecclesiam in posterum accedere inviti compellantur.*

In Congregatione Concilii declaratum primo fuerat (6), Decreto eo Tridentini dispensari Episcopos visitatione quam ipsi per sese Metropolitanis exhibebant, non ea quam obibant per Vicarios. Sed ab ea post sententia discessum est, & consulto ipso Pontifice pronuntiatum, Concilium Tridentinum utroque visitandi genere Episcopos absolvisse.

In Historia Tridentini Concilii narrat Palavicinus (7) Episcopos quadraginta graviter conquestos esse de hac necessitate, quam sibi imponerent Metropolitani, exhibendæ visitationis, vel per sese, vel per procuratores, altero Paschæ festo die; utque eo se vinculo solvi facilius impetrarent, ultro spopondisse facile assensuros se, ut illa quoque tolleretur consuetudo, qua Archipresbyteri & Parochi semel Episcopum anno quolibet invisere tenebantur; etenim has

(1) Fagnan. in C. Ego N. de jurejur.
(2) Ibidem.
(3) L. 1. Ep. 31.
(4) Noma Cist. pag. 302. 303.
(5) Sess. 24. c. 2.
(6) Fagn. l. 3. Decr. part. 2. p. 184.
(7) L. 23. c. 5.

has consuetudines non invectas, nisi ex Conciliis, quæ apud Metropolitanum quotannis, & ex Synodis quæ apud Episcopum annuæ quoque habebantur; ac proinde consultissimum esse, ut non aliæ Visitationes exigerentur, quam quæ cum ipsismet Conciliis & Synodis erant conjunctæ.

XV. Aptius non potest hæc concludi dissertatio, quam sapientissimis prorsus Spondani Apamiensis Episcopi & Annalium conditoris verbis, cum compendiarie relata Sixti V. Bulla, de qua supra, addit utiliter in primis & commode ita esse constitutum: Episcopis ab omnibus id exprimi juramentum, a paucis observari: se quidem ei officio defuisse nunquam: multo enim conducibilius sibi visum esse, parere juri, quam de jure litigare (1). *Quod quidem decretum, utile sane & commodum, ab omnibus juratur, & a paucis nihilominus observatur; saltem in Gallia, ubi libertas Ecclesiæ præ ceteris regnis in pretio est. Ego certe qui indignissimus Episcopus consecratus fui, præceptum ut filius obedientiæ, ad amussim hactenus observavi, mittendo statim per idoneum Sacerdotem; longe tutius existimans id prompte exequi, quam utrum ad exequendum obliger inquirere ac disputare.*

De Synodo extraordinaria Episcoporum, qui in urbe Regia reperiebantur.

CAPUT XLIII. *P. 1. l. 2. c. 36.*

De Synodo extraordinaria Episcoporum, qui in urbe Regia versabantur, prioribus quinque Ecclesiæ sæculis.

I. Fieri vix aut nec vix poterat, quin magno semper numero essent Episcopi Constantinopoli, Synodumque conflarent cum Episcopo urbis.

II. Causas complures ad hanc Synodum transferebat Imperator, eique se subjici non pauci sua interesse existimabant.

III. Exempla harum Synodorum sub Nectario, & earum auctoritas.

IV. V. VI. Exempla earundem sub Chrysostomo, pro cujus tuitione hæ Synodi strenue decertarunt.

VII. Certarunt & pro Concilio Ephesino Generali, & pro partibus Orthodoxorum.

VIII. In ejusmodi Synodo Flavianus Eutychetem & errores ejus damnavit.

IX. Absentes quoque harum definitionibus subscribebant.

X. Hujusmodi Synodorum auctoritati suffragatur Concilium Chalcedonense.

XI. Famosa illa Leonis Epistola ibi primum subscripta, mox in omnes missa orbis Ecclesias subscribenda.

XII. Hujus Synodi auctoritate confirmatus Imperator, Chalcedonensi Synodo adversarios obterit.

XIII. Erat Constantinopolitanus Episcopus veluti sequester & mediator omnium prosus Episcoporum ad Imperatorem.

XIV. Hujus Synodi consilio obsequutus Imperator, Cyrillum Alexandrinum & Joannem Antiochenum in gratiam redire & concordare jubet.

XV. XVI. Habebantur & id genus Synodi Romæ. Exempla.

XVII. Fuere & Augustæ Treverorum ejusdem modi Synodi.

XVIII. Constantinopoli hujusmodi quandoque Synodi adulteræ & fraudulentæ.

I. QUanquam per Canones Episcopalis residentiæ vindices, Episcopis haud liceret ad Aulam Principis accedere, nisi causis gravissimis, quibus procul ambitu, procul avaritia, Pastoralis una sollicitudinis necessitas illos implicaret: non poterant non semper tamen Constantinopoli versari satis magno numero Præsules, ut ex iis conflaretur Synodus quædam quasi perpetua, ubi Archiepiscopus urbis Regiæ præsideret, & spinosiores quasque Ecclesiæ Orientalis causas terminaret. Nec hujus loci est, nec nostri instituti, expendere an tam justis semper rationibus abessent illi omnes Episcopi suis Ecclesiis, ut quod Ecclesiæ suæ damnum absentia sua infligebant, id plurimo suæ Constantinopoli præsentiæ & harum Synodorum fructu compensarent. Nec enim nos tam exemplis quam legibus incumbimus, vel iis exemplis quæ legibus consentanea sunt. Nec illud quidem suis supra locis prætermisimus, præstantissimos Episcopos, gravissimis malis conflictatos, maluisse in Ecclesiis suis sedere, & per litteras, vel per Diaconos negotia tractare, cum ea ratio cordatis quibusque vide-

(1) Ann. 1585. n. 32.

deretur & minus invidiosa fuisse, & non minus felices plerumque exitus habuisse. Sed omnino fieri tamen non poterat, quin cum tam longe lateque pateret Romanum Imperium, cum innumerabiles per Provincias sparsi essent Episcopi, cum tam aptæ inter se, nexæque essent Imperii, & Sacerdotii res: tot semper Constantinopoli essent Episcopi, sola Ecclesiarum suarum vel necessitate, vel utilitate eo perducti, ut Synodum conflare possent.

II. Hæc ipsissima erat Synodus, quam Greci ἐνδημοῦσαν dicebant, ut quæ perpetuo in Regia urbe hospitaretur. Quanquam singuli enim suis peculiaribus causis vacarent Episcopi: coibant tamen sæpissime cum Episcopo Constantinopolitano in Synodum quandam veluti continuam, quæ plerasque disceptabat & dirimebat causas, quas Episcopo Constantinopolitano delegabat Imperator, aut quas partes ipsæ ejus committebant judicio, arbitrioque, invitante seu facilitate conveniendi in urbe Regia, sive auctoritate ejus Episcopi, qui gratissimos mollissimosque ad Imperatorem aditus haberet.

III. In hujusmodi Synodo Episcoporum Constantinopoli forte obversantium, Nectarius Constantinopolitanus Episcopus judicavit de causa Agapii & Gabadii Episcoporum, qui de Bostrensi in Arabia Episcopatu contendebant, in finibus posito Antiocheni Archiepiscopi, sive Patriarchæ. Assidebant Nectario Theophilus Alexandriæ, (1) Flavianus Antiochiæ, Helladius Cæsareæ in Cappadocia, Gelasius Cæsareæ in Palæstina Antistites, Gregorius Nyssenus, Amphilochius Iconiensis, Theodorus Mopsuestenus, aliique plures Episcopi. Episcopus urbis Regiæ, cui Canon nuperrimæ Synodi Constantinopolitanæ prærogativam tantam honoris & sedis adsignaverat supra alios omnes Episcopos sub Romano Pontifice, non solum huic Concilio præerat Patriarchis ceteris, sed Judex sedebat in causa Patriarchatus Antiocheni. Ratio est, quod extraordinaria esset hæc Synodus, quod ex omnibus Orbis regionibus in eam confluerent Episcopi, quod ejus auctoritati suapte sponte assentirentur omnes, quod plurimas illi causas delegaret Imperator, quodque eam auctoritate Regia fulciret.

IV. In istiusmodi quoque Synodo exauctoratus est Gerontius Nicomediensis in Bithynia Episcopus, in Exarchatu Ponti; non a Nectario, ad quem de eo Ambrosius scripserat: sed a Chrysostomo, qui & Pansophium illi successorem designavit (2).

In istiusmodi quoque Synodo idem Chrysostomus aures commodavit querelis & accusationibus complurium Asiæ Episcoporum adversus Antonium Ephesinum Episcopum, qui ejus Synodi auctoritatem non detrectavit. Tres Episcopos Ephesum delegavit Chrysostomus, qui testes audirent: mox & ipse eo profectus est, nec paucos Episcopos simoniæ convictos gradu dejecit. Non est quod hic immoremur purgandis a calumnia his Chrysostomi gestis. Immensæ enim cujusdam caritatis hæc erat effervescentia, modi & limitis impatiens, nec tam arctis inclusa terminis, atque jurisdictio; quod tamen illi totum postea crimini vertit invidia & odio malevolorum. Palladii tantum hic verba attexam de hacce Synodo urbis Regiæ (3): *Venerunt Constantinopolim Asiæ Episcopi, Ecclesiasticarum necessitatum gratia, & nobiscum remorati sunt, præsentibus & aliis Episcopis, e Scythia quidem Teotimo, ex Thracia vero Ammone Ægyptio, & ex Galatia Arabiano, Metropolitis omnibus, ac senibus, qui viginti duorum numerum implebant*. Itaque in hanc Synodum coaluerant Episcopi trium Exarchatuum, Asiæ, Ponti, & Thraciæ.

V. In istiusmodi Synodo aliqua jussus est ab Imperatore Arcadio, & ab Imperatrice Eudoxia Theophilus Archiepiscopus Alexandrinus, seipsum purgare. Contra mox ipse Synodum in Palatio ad Quercum coegit, ubi & Chrisostomum citati jussit, ex reo derepente judex. Concilium Theophili triginta sex erat Episcoporum, quos ex Ægypto abduxerat secum; in Synodum Chrysostomi defensatricem, quadraginta confluxerant. Eorum in numero erat Palladius, qui & hæc narrat (4): *Eramus cum Joanne quadraginta Episcopi, tunc in Episcopatus triclinio sedentes, admirantesque, quomodo qui solus venire jussus erat, ac pro nefariis respondere criminibus, tot sociatus Episcopis venerat; quo item modo sententias Principum immutarat*. Non immerito stupet Palladius, qui potuisset Theophilus triginta sex adgregare Episcopos; minime tamen miratur quod quadraginta cum Chrysostomo starent, quod ea Episcoporum copia Constantino-

Ii 2

(1) Juris Orien. part. 1. p. 247.
(3) Pallad. in Dial. de vita Chrysost.
(2) Sozom. l. 8. c. 8.
(4) Ibidem.

tinopoli frequens semper, & pene inevitabilis esset. Sed causa & jurisdictione, magis quam numero vincebat Synodus Chrysostomi. Cum enim Theophilus inverecunde citari eum fecisset, responsum a Chrysostomi Synodo, nihil Theophilum posse extra Ægypti limites moliri, nisi in Canonum contumeliam, qui eos illi fines delineassent: æquius esse, ut ipsemet se Synodo sisteret Chrysostomi, ut numerosiori, & in propria civitate, & ex pluribus Provinciis: *Si impatiens solvis Nicæni Concilii Canones, causasque citra terminos tuos cognoscere vis, ipse ad nos transi, in bene institutam civitatem: neque instar Cain Abel in campum provoces, ut nos te primum audiamus. Habemus enim contra te libellos capitum septuaginta, apertas atque nefarias actiones continentes. Pluresque per Dei gratiam sumus, quam tua Synodus, congregati. Nam tua quidem Synodus triginta & sex habet Episcopos ex una Provincia; nos autem quadraginta sumus, ex variis Provinciis, in quibus septem sunt Metropolitæ, & necessario convenit pauciores a pluribus ac præstantioribus secundum Canones judicari.*

VI. Quod nec mirum, nec rarum est, Aulæ favore labefactata æquitas est, Chrysostomus exilio damnatus. Sed non multo post revocatus, quadraginta duorum rursus Episcoporum Synodo succinctus fuit: *Adjunctis sibi quadraginta duobus Episcopis*, ut ait Palladius: quibus tametsi summa contentione animi pro eo connitentibus, iterato Chrysostomus deportatus est exilio. Affirmat Sozomenus (1) sexaginta Episcopos Constantinopoli repertos, cum eo revocatus est Chrysostomus, Synodico decreto suo rescidisse sententiam Synodi ad Quercum. Non possumus non summis afficere laudibus infractam Synodi Regiæ urbis constantiam, quæ Chrysostomi innocentiæ non adversus Theophilum modo, sed adversus potestatem & iram Imperatricis in Chrysostomum conjuratæ, patrocinata est. Hoc exemplo purgari potest suspicio & invidia, qua flagrant plerumque Episcopales Synodi, quæ in Palatio Regum adgregantur; quasi per fas nefasque libidini Principum serviant, Ecclesiæque dignitatem humanis cupiditatibus infringi & debilitari sinant.

VII. Hi ipsi Episcopi forte Constantinopoli reperti, eoque profecti, ut aiebat Palladius, *Ecclesiasticarum necessitatum gratia*, ad Concilium Ephesinum I. perscripsere, quid rei gestum esset Constantinopoli in fidei Catholicæ defensionem, atque in Nestorii fautores sanctissime conjurassent Laici, Monachi, Clerici, quod ab illis fucus fieret Imperatori. *Rescriptum Episcoporum Constantinopoli inventorum*. His scilicet Episcopis vicissim Synodicam suam Epistolam inscripsere Ephesini ipsi Concilii Patres necnon & Clero urbis (2): *Desideratissimis Comministris Constantinopoli agentibus, & religiosissimis ejusdem civitatis Presbyteris & Diaconis*. Hi ipsi ad Concilium rescripsere, advolaturos se Ephesum fuisse, ad aliquam certaminum & palmarum societatem, nisi omnia terra marique itinera ab adversariis veræ fidei & pietatis obsepta fuissent; sed illis necquicquam furentibus, sedulo navasse se operam, ut magno & forti animo esset Clerus populusque, si Synodi mandato jubeantur, protinus se maria tranaturos, nec ullis quantiscunque periculis deterritum iri, quominus Ephesum pergant, & in aciem cum ipsis descendant pro fidei tuenda integritate. Per Epistolas rursum Ephesini Concilii Antistites gratulati vicissim illi sunt, tanquam commilitonibus suis, & ejusdem pugnæ victoriæque consortibus: propriæ eorum laudi id tribuere, quod populo Urbis animos & calcaria addidissent, terrorem incussissent hostibus (3); denique hortati sunt, ne Constantinopoli discederent; atque Imperatorem commonefacerent de veritate & æquitate causæ Orthodoxorum. Denique confirmavit Ephesina Synodus (4) sententiam, qua Massalianos Hæreticos compresserat in ejusdem generis extraordinario Concilio Sisinnius Episcopus Constantinopolitanus.

VIII. In hac eadem Synodo Episcoporum tum forte Constantinopoli hospitantium, Flavianus ejusdem urbis Archiepiscopus, de causa Eutychetis judicium primo instituit (5). *Congregata sancta & magna Synodo reperta in prædicta urbe*, συναχθείσης τῆς ἁγίας συνόδου συνδημούσης ἐν τῇ μεγαλοπόλει. Libellum suum Eusebius Dorylæi Episcopus adversus Eutycherem obtulerat Flaviano & eidem Synodo. τῇ ἐνδημούσῃ συνόδῳ. Eadem magna Synodus Eutychetem citavit, ut sisteret se judicio. *Sancta & magna*

(1) Sozom. L. 8. c. 19.
(2) Epistolæ Catholicorum in Actis Ephes. Synodi.
(3) Ibidem.
(4) Act. 7.
(5) Con. Chal. Act. 4.

gna Synodus secundum Dei gratiam degens, ἐνδημοῦσα, *in regia Constantinopoli*, Denique illa triginta duorum Episcoporum Synodus, quæ eorum subscriptionibus legitur adhuc insignis, Eutychetem novellamque ejus hæresim prima confixit diro anathemate. Fateor ab Archimandritis quibusdam in libello ad Dioscori defensionem edito, eodem nomine designatam fuisse Chalcedonensem Synodum: sed memorando tamen interposito discrimine (1): *Sanctæ Synodo, quæ hic modo reperta est*, τῇ ἐνταῦθα ἐνδημούσῃ νῦν συνόδῳ. Quibus innui videtur breve fore tempus Chalcedonensis Concilii, at Constantinopolitanam hujus generis Synodum esse perpetuam.

IX. Duo sunt porro, quæ prætermitti sine piaculo non possint in hoc Flaviani adversus Eutychetem Concilio. Primum est subscripsisse ei Synodo Episcopos omnes, qui ei non interfuerant, tametsi tunc Constantinopoli versarentur. Ita petiit Eusebius Dorylæi, ita annuit Flavianus (2). *Eusebius Episcopus Dorylæi dixit, Quoniam quidam reverendissimorum Episcoporum in hac regia urbe degentium, aut propter infirmitatem, aut ignorantes convocationem sanctæ Synodi, non convenerunt, peto absentes commoneri, quatenus & ipsi agnoscentes quæ acta sunt, suam manifestam faciant voluntatem. Flavianus Archiepiscopus dixit, Reverendissimi Notarii absentes Dei amantissimos Episcopos commonefaciant, perlegentes eis, quæ acta sunt, quatenus unusquisque propriam sententiam exponat.* Alterum est Archimandritas omnes Constantinopolitanæ civitatis jussos esse subscribere hujus Concilii Decreto fidei, & Eutychetis damnationi. Ea de re conquestus est postea Eutyches, in Pseudo-Concilio Ephesino, addidit idem Decretum missum esse ad omnes Orientis Provincias, ab Episcopis similiter & Monachis subscribendum. Eam porro in Ecclesia Catholica viguisse consuetudinem utrimque liquet, & quod Flaviano probata atque usurpata fuerit, & quod Eutycheti improbata.

X. Enixus est in Ephesina II. Synodo novæ hic insaniæ architectus, hanc vibratæ in se damnationis sententiam elevare, & ludificari; causatus videlicet, se damnatum non esse, nisi a paucis Episcopis, qui forte tunc Constantinopoli versabantur, privatis ut vacarent negotiis. ἴδιων ἕνεκα αὐτῶν ἐνδημοῦσι τῇ τε βασιλευούσῃ πόλει. Sed quanquam ea Pseudosynodus exertissime & Flaviano adversaretur, & suffragaretur Eutycheti, nihil tamen gravius dixit, quo earum Synodorum auctoritatem obscuraret; at iis vehementer Concilii Chalcedonensis Patres suffragati sunt. In Chalcedonensi enim ipso Concilio Eustachius Berythi Episcopus de Metropoli Provinciæ Phœniciæ contendens cum Episcopo Tyri, Berythensi suæ civitati Metropolitica jura demonstravit concessa fuisse, non Rescripto tantum Imperatorio, sed etiam Decreto istiusmodi Synodi Constantinopolitanæ (3): *Concilium reverendissimorum Episcoporum factum est Constantinopoli; cui etiam Maximus Reverendissimus Episcopus Antiochiæ subscripsit.* Poterat ejus causæ judicium Antiochenus Episcopus sibi vendicare, quod Phœnicia suo Exarchatu includeretur. Passus est tamen eam ab urbana hac Synodo diffiniri, cui & ipse subscripsit, quanquam non affuisset. Accipe ejus ipsa verba: *Eram Constantinopoli. Cum ergo Concilium de hac re haberetur, non affui. Sed mihi allata est charta, & subscripsi.* Judices vel Magistratus Imperatorii, qui Concilio Chalcedonensi aderant, sciscitati sunt, an Concilii nomine honestaretur Conventus ille Episcoporum, Constantinopoli forte versantium: *An Synodum appellare oporteat conventum Episcoporum, qui in Regia urbe diversantur.* Responsum est a Thyphone Chiensi Episcopo, Synodum vocari, & res magni ponderis ibi pertractari: *Synodus appellatur, & conveniant, & laborantes aliqua oppressione sua jura nanciscuntur.* Sed multo asseverantius responsum est ab Anatolio Episcopo Constantinopolitano, antiquissima consuetudine niti ejus Concilii auctoritatem, nec in eo quidquam a se novatum fuisse. *Tenuit pridem consuetudo, ut qui in magna hac civitate morantur sanctissimi Episcopi, cum eos temporis occasio vocat de emergendis quibusdam Ecclesiasticis causis conveniant, ac singula definiant, responsoque eos dignentur, qui precantur aliquid. Nihil ergo a me factum est, quod novitati sit affine; nec qui ex consuetudine consederunt Episcopi qui in civitate erant, novam formam protulerunt. Ac ostendit præsentiam Episcoporum actio, quæ facta est.* Unde liquet hanc Synodum nullas in causas ipsam insi-

---

(1) Ibidem. Act. 4. (2) Ibidem. Act. 1. (3) Act. 4.

infiliisse, sed ad se sponte partium delatas admisisse, easque diremisse, judicio Episcoporum, qui ultro affuissent. Rescidere quidem Chalcedonentes Patres decretum ibi editum in gratiam Episcopi Berytensis, & Tyrium Episcopum Metropoliticæ reddidere amplitudini: sed nihil omnino illi decerpsere de existimatione & potestate hoc genus Synodorum.

XI. Irrita quoque declarata est in Concilio Chalcedonensi excommunicatio, qua Synodus istiusmodi Constantinopolitana confixerat Metropolitanum Tyri, sed ea tantum ratione allegata, quod ea in absentem pronunciata fuisset. *Nemo damnat absentem*. Ibidem denique refertur, Decretalem illam Leonis Papæ Epistolam, toto orbe decantatissimam, qua fides adversus Eutychetis deliramenta asserebatur, susceptam primo fuisse in hac Synodo Constantinopolitana, mox ad omnes Orientis Episcopos transmissam, ut subscriberetur. *Quemadmodum & nunc cum pauci Constantinopoli convenissent, missa est Epistola almi Archiepiscopi Leonis, iis qui ubique essent Metropolitis, & subscripta est*.

XII. Non multo post finem Concilii Chalcedonensis, Dioscori, & Eutychetis sectarii in Ecclesiam Alexandrinam immunissime sævierunt, cæde & cruore omnia restagnarunt. His malis ut mederetur Leo Imperator, scitari voluit sententiam complurium Metropolitanorum, potissimum vero Anatolii Episcopi Constantinopolitani, cui præcepit ut convocaret Episcopos, qui Constantinopoli versarentur, cum urbano Clero, utque re in deliberationem missa, sibi rescriberet, quid consultissimum, quid optimum factu visum esset (1). *Tua si quidem reverentia omnes orthodoxos Episcopos, qui in præsenti in hac urbe regia commorantur, necnon & reverendissimos Clericos ad se repente faciat convenire, & diligenter omnia pertractantes, atque discutientes, quid in commune sapitis, sine qualibet humano terrore, & absque gratia cujuscunque vel odio, solummodo omnipotentis Dei timorem vestris oculis proponentes, cum omni celeritate meam facite cognoscere pietatem; ut formam congruam dare possimus, quatenus Ægyptiaca Diœcesis & Alexandrina civitas, pro cujus quiete nos præ omnibus convenit cogitare, tranquillitate sanctarum Ecclesiarum & disciplinæ inconcussa perfruatur*. Ubi perspicis omnes quidem Ecclesias tempestate aliqua jactatas ad Imperatorem confugisse, ut cujus tuitioni creditæ essent: ipsum vero percontari solitum Episcopos Regiæ Urbis, Synodumque illam urbanam Episcoporum & Cleri urbici (2). Alibi Anatolius testatum facit ab ejusmodi Synodo ordinatum se fuisse Episcopum.

XIII. Quin & Ecclesiæ ipsæ singulæ Constantinopolitani Episcopi opem invocabant, quo faciliores haberent aditus, non ad Imperatorem tantum, sed & ad Romanum Pontificem, ceterosque Patriarchas & Episcopos Ecclesiæ universæ. Audi quid tum scripserint Episcopi Ægyptii ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanum, in infanda illa Ecclesiæ suæ evastatione, *Preces piissimo Principi & pietati tuæ fundentes, quatenus misericordiam præbeatis statui communi, &c. Nostrosque gemitus Synodicis litteris sanctissimo Ecclesiæ Romanæ Pontifici Leoni, necnon & Antiocheno, Hierosolymitano, atque Thessalonicensi & Ephesino, Dei amantissimis Episcopis, atque aliis, quibus fuerit visum, Ecclesiis indicetis; quoniam hoc delictum læsio est communis: ut omnes totius orbis Episcopi litteris Synodici Christianissimo Principi nostro vestræque sanctitati rescribentes, dignam formam, quæ in hoc placuerit, præbere non differant &c. Si vero prospexeritis oportere fieri universale Concilium, & hoc fieri deprecamur*. Ita necessario Episcopus Constantinopolitanus, quasi nexus erat, & vinculum Episcoporum Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis, quod esset Byzantium non caput tantum; sed & cor & centrum Imperii; erat & ille quasi omnium Episcoporum ad Imperatorem paciarius & sequester. Porro in defungenda ea provincia opus erat ei consilio, non Cleri tantum sui, sed omnium etiam Episcoporum, quos causæ aliquæ propriæ ad hanc communem totius Imperii patriam congregabant.

XIV. Nullo vero luculentius argumento astrui potest, vel auctoritas istiusmodi Synodorum Regiæ urbis, vel insolita consuetudo, ut ad eam rejiceret Imperator graviores quasque causas; & summa omnium Episcoporum veneratio & observantia ejus decretorum quam concordia Cyrilli Alexandrini cum Joanne Antiocheno. Cum statuisset

(1) Con. Chalc. part. 3. c. 21.

(2) Monum. Eccles. Græc. Cottel. p. 67.

tuiffet enim imperator illam consopire utriusque Archiepiscopi altercationem, rescire primum voluit, quæ Maximiano Episcopo Constantinopolitano, quæ Clero ejus, quæ Episcopis Constantinopoli hospitantibus sententia animo insideret (1): *Urbis Regiæ Episcopo Maximiano, ceterisque omnibus, qui in ea reperti sunt, sanctissimis Episcopis, & universo eorum Clero.* Fatetur Cyrillus eum his Episcopis consultasse Imperatorem *Illam Ecclesiarum dissensionem Imperator intolerabilem judicabat, ad se ergo accersens reverendissimum Ecclesiæ Constantinopolitanæ Episcopum Maximianum, ac alios non paucos, qui pro tempore ibidem comperiebantur, serio cum illis consultabat, quonam pacto Ecclesiarum dissidium tolli posset.* Denique compressa est dissensio, & inita tandem concordia, quod omnes necessario obtemperarint voluntati & decreto Imperatoris, ex horum Episcoporum consiliis temperato, & nomen præ se ferenti atque auctoritatem Synodi Regiæ urbis (2). *Postquam Orientalibus Regium decretum expositum est, tanquam factum ex eorum Episcoporum sententia, qui Constantinopoli reperti fuerant &c.*

XV. Hæc frequentia Episcoporum in civitate qualibet Regia, vel Imperatoria, cum necessario proficiscatur ex illa Episcoporum inter se communione & negotiorum tum spiritualium tum temporalium mutua communicatione, & ex ineluctabili Regum Principumque interventione in causas plerasque Ecclesiarum, quarum illi patrocinium & tutelam sustinent: hinc facile conjicitur, facile etiam adprobari posset, magno prorsus semper numero fuisse Episcopos Romæ, Mediolani, Treveris, Carthagine, aliisque in civitatibus, sede summorum Principum aliquandiu nobilitatis. Tradit Cyrillus Episcopos Romæ repertos, perlectis libellis, quos adversus Nestorii vesaniam exarasset, illam esse detestatos, & necesse utique jam esse eorum definitioni assentiri, nisi velit quis totius Occidentis communione carere (3). *Cum piissimi Episcopi, qui in magna Romanorum urbe reperti sunt, eos legissent, multisque confessibus consultationibusque habitis examinassent; illorum auctorem non absque indignatione exsibilarunt, &c. Statim sancta Romana Synodus diser-tam in illum sententiam tulit. Horum itaque decreto modis omnibus parendum est illis, qui a totius Occidentis communione excidere noluerint.* Celebritas annua festivitatis BB. Apostolorum Petri & Pauli, Natalis dies Cathedræ, seu ordinationis cujusque Pontificis, negotia denique bene plurima, quibus interponenda erat auctoritas Papæ; satis multos semper Romam Episcopos eliciebant, ex quibus Synodus congregari posset.

XVI. In hujusmodi Synodo aliqua Romana Siricius Papa Jovinianum perculit. *Facto ergo Presbyterio.* Aderat quippe Clerus universus, sed soli Presbyteri Episcopis assidebant. Ejusdem modi Synodus aliqua Romana Valentinianum Imperatorem interpellabat, ut apud Theodosium juniorem interveniret ipse, ad obterenda nefariæ pseudo-Ephesinæ Synodi decreta (4). *Cum advenissem in urbem Romam post venerabilem noctem diei Apostoli, & a Romano Episcopo, & ab aliis cum eo diversis ex Provinciis congregatis, rogatus sum.* Ut habetur in litteris ipsis Valentiniani. Videtur & Hilarus Papa ad hujusmodi Synodum aliquam alludere (5): *Præsidente fratrum numeroso Concilio, ex diversis Provinciis ad diem natalis nostri honorem B. Petri Apostoli per Dei gratiam congregato, &c. Residebant etiam universi Presbyteri, astabant Diaconi.*

XVII. Cum Maximus Imperator Treveris commoraretur, plurima quoque eo convolavit turma Episcoporum, ut auctor est Severus Sulpitius (6): *Cum ad Imperatorem Maximum ferocis ingenii virum & bellorum civilium victoria elatum, plures ex diversis partibus Episcopi venissent.* Non is ergo sum, qui horum Episcoporum omnium Aulas Regum frequentantium patrocinium in me recipiam. Vanas eorum adulationes & improbas spes idem Severus merito ibidem exagitat. Sed cum non semel eo & B. Ambrosius, & B. Martinus advolariut, nemo jure inficiabitur esse potuisse & alios in eo numero, quorum & vita frugi, & consilia Episcopis haud indecora essent, & quorum ideo canonica haberetur ab Ecclesiis suis absentia.

XVIII. Anastasius Imperator semel ipse quidem Episcopos Constantinopoli inhospitantes per Euphemium Constantinopolitanum Episcopum adgregari fecit: at postea illos

(1) Conc. Ephes. Part. 3. c. 24. 35.
(2) Ibid. c. 24.
(3) Conc. Ephes. Par. 1. c. 21.
(4) Conc. Chalc. Part. 1. cap. 25.
(5) Epist. 8.
(6) De vita B. Mart. c. 23.

illos quoque ipsemet congregavit, & depositionis sententiam in ipsum Euphemium pronuntiare compulit. *Episcopos domi præsentes*, τοὺς ἐνδημοῦντας, *congregavit, qui ut Imperatori gratificarentur, Euphemium excommunicant & deponunt*. Eadem ante Synodus a Gennadio convocata fuerat, ad damnandam simoniam, & commendandam pulcherrimam illam Epistolam, quæ apud Balsamonem legitur (1). Γεννάδιος, καὶ ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος. Sub eodem impio Anastasio Hormilda Papa Legatos Constantinopolin misit, in quorum mandatis id habetur, moris tunc fuisse, ut ad Imperatorem Constantinopolitanus Episcopus Episcopos alios introduceret (2): *Est consuetudo per Episcopum Constantinopolitanum omnes Imperatori Episcopos præsentari*. Ita cum rebus humanis comparatum, maximisque quibusque bonis mali abutuntur. Et nihilo tamen minus utique bona sunt.

CAPUT XLIV. *P. 2. l. 3. c. 55.*

De Concilio Episcoporum in urbe Regia forte tum degentium, sub Imperio Caroli Magni.

I. Quo differat hæc Synodus a Comitiis Cleri Generalibus?

II. Varia hujuscemodi Synodi exempla Constantinopoli.

III. Exempla alia ad res magni prorsus ponderis.

IV. Pleræque electiones Episcoporum in hujusmodi Synodis celebrabantur.

V. Variæ observationes in has Synodos.

VI. Ad eas Episcopi ipsi causas suas referebant.

VII. De Patriarcha ipso ibi quandoque judicium instituebatur.

I. ERat cognatio non mediocris Synodi urbis Regiæ, de qua hic agimus, & Comitiorum Cleri Generalium, de quibus infra disseremus, sed erat & dissimilitudo non parva. Conventus enim hi Cleri in Palatio Principum habebantur, Synodi vero illæ in urbe Regia, in ædibus Patriarchæ. Illi a Principe indicebantur, istæ a Patriarcha. Illi ordinarii erant, cum semel aut bis anno quolibet, vel semel post biennium cogerentur: hæ vero tum & toties cogebantur anno quolibet, cum & quoties Principi vel Patriarchæ collibitum fuisset, pro negotiorum incurrentium copia & mole. Illi demum Cleri utrumque ordinem complectebantur, de industria convocatum: at in has Synodos non coibant nisi Episcopi, qui tum variis de causis Constantinopoli forte coaluissent. Ideo & illi Generales Cleri Conventus Regnis peculiaribus familiares magis fuere, utputa Galliæ, Angliæ, Germaniæ, ubi pronum erat Clerum universum semel & iterum anno quolibet cogere; at hæ propriæ fere erant Constantinopolitanæ civitati, ubi non facile potuisset convenire Clerus universus tam late fusi Imperii: & ubi tamen frequentissime satis magno numero erant Episcopi, qui Concilium in unum coalescerent cum Patriarcha.

II. Ad hoc Concilium apparet referri debere, quod narrat Cedrenus, cum maior pars Senatus & Concili, & Patriarcha ipse Constantinopolitanus in vesaniam Iconoclastarum consensisset, arduum & operosum fuisse cultum Imaginum restitui, donec Theodora Imperatrix parens Michaelis Imperatoris adolescentuli, tam præclarum facinus adgressa est (3). *Neque aperte quisquam rem aggredi audebat, cum major pars Senatus & Concilii, atque ipse etiam Patriarcha ei hæresi essent addicti*. Nec a verisimili forsan abludit, hunc eundem Episcopalem cœtum Silentium appellari, ubi ex eodem Cedreno Alexander frater Leonis Philosophi & successor, ejecto Euthymio Patriarcha Nicolaum restituit, cujus ille sedem occupaverat (4). *In Magnatura assidens, facto Silentio*, σιλεντίου γενομένου *Euthymium deposuit*.

III. Sed hæc certissime Aulicorum Episcoporum Synodus a Nicephoro congregata est Imperatore, postquam ingressu Ecclesiæ interdictus est a Nicephoro Patriarcha, propter conjugium initum cum Regina Theophanone, quacum spiritalem contraxerat cognationem, cum ejus natorum unum de sacro fonte suscepisset. *Convocatis qui in urbe tunc erant, peregrinis Episcopis ac delectis Senatoribus*, συγκαλεσάμενος τοὺς ἐνδημοῦντας ἐπισκόπους ἐν τῇ πόλει. Una animi, una adulationis consensione responderunt

(1) Theodor. lector. l. 2.

(2) Baron. ann. 515. n. 34.

(3) Cedrenus pag. 534. τὰ συνέδρ.

(4) Ibid. pag. 707.

runt Antistites, Aulicis præstigiis jam diu fascinati, eam Constantini Copronymi legem esse, nec strictæ, aut necessariæ observantiæ; quocirca & excommunicationis vincula protinus exsolverunt. Cum vero necdum Patriarcha Polyeuctus animo flecteretur, subornatis testibus approbatum illi est, nunquam Theophanonis Reginæ filios ab Imperatore ad sacri laticis mysteria susceptos fuisse.

Cum non possint Reipublicæ negotia a Principe expediri, nisi fiunt fidissimi Consiliarii, quibus arcana & conscientiæ & Regni committat; non alios magis Imperatores Constantinopolitani in hujusmodi rerum ambagibus, quam Metropolitanos & Episcopos consulebant. Constantinopoli forte occurrentes. A Theophane memoratur Michael Curopalates Episcopos & Abbates consuluisse de pace, quam cum Bulgaris iniri permagni ad Imperii salutem referret, & quæ tamen nisi reditis sive proditis transfugis feriri non posset. Patriarchæ & Metropolitanis Nicæno & Cyficeno visum est, reddendos incunctanter transfugas, & pacem vel ineundam, vel confirmandam esse. Contra Theodorus Studita ingentis & pietatis & sapientiæ vir, cui & alii complures suffragatores adhærebant, non posse negari tuitionem supplicibus, qui eam implorassent, & quibus jam desponsa esset (1). Theophanes ipse clarissimus & sanctimoniæ fama, & religionis, non dissimulat, se Patriarchæ Nicephoro consentaneum fuisse. Vicit tamen Theodori Studitæ nobilior & ad Christianam magnanimitatem magis apposita sententia.

IV. Ubi posterioribus sæculis etiam medii ævi, electiones Episcoporum Constantinopoli plerumque celebratæ fuere, a Metropolitanis & Episcopis tum forte Regia in urbe demorantibus, hujus Synodi urbanæ, de qua agimus, in iis maxime resplenduit vis & incredibilis quædam potestas. Adscitis Isaacus Angelus Imperator in Palatium Patriarchis Constantinopolitano, Antiocheno, & Hierosolymitano, aliisque Antistitibus Constantinopoli tum degentibus, καὶ τῶν ἐνδημούντων ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει ἀρχιερέων, communicato cum illis consilio decrevit, & & mox Edicto Regio publicavit, (2) ut posthac ne ullæ Constantinopoli celebrarentur electiones Episcoporum ad vacantes Ecclesias, nisi advocatis Episcopis omnibus qui tum Constantinopoli essent, in irritum ducenda electione ea, ad quam accersitus non fuisset vel unus aliquis Episcoporum. Imperatoriæ huic Constitutioni subscripsere Metropolitani viginti tres. Ejusmodi autem plures Juri Orientali Leunclavii intexuntur.

V. Adverte hic autem 1. A solo plerumque Patriarcha convocatos fuisse synodicos hujusmodi Conventus, nulla interveniente Principis auctoritate (3). Non alium autem quam Patriarcham præfuisse. 2. Affuisse cum eo & Patriarchas quandoque alios, ingenti autem numero Metropolitanos, Archiepiscopos, Episcopos. Nimirum Metropolitanos frequentior exagitabat necessitas confugiendi ad patrocinium Patriarchæ, Senatus, Imperatoris. 3. Plerumque etiam interfuisse Senatores aliquos & Regios Magistratus. Ita mixtus quodammodo Conventus hic erat, cujus tamen splendor & auctoritas penes Clerum potissimum resideret. 4. Disceptabatur hic de rebus & de legibus ad Ecclesiam pertinentibus, sed quibus res etiam publica & Principis auctoritas illigata est. Conducibile ergo erat eo Magistratus Regios accersi, tum ut nova hinc splendoris fieret accessio his Conventibus, tum etiam ut eorum Decreta Imperatori, Senatui & Magistratibus tanto gratiora, tantoque diligentius executioni mandanda viderentur. 4. Sed nulla de re ibi frequentius, quam de conjugiis consultatum est. Unde certissime colligitur, causas matrimoniales juris tunc & fori Ecclesiastici proprias fuisse. Quanquam enim interessent & Magistratus civiles & Senatores, obumbrabatur tamen eorum splendor omnis Patriarchæ Constantinopolitani præsentia & majestate, ceterorumque Patriarcharum ac Metropolitanorum, qui ut in Conventu synodico semper & numero & sede superiores erant. 6. In his Conventibus condebatur, fingebatur & refingebatur sacra omnis Orientalium Ecclesiarum disciplina, ut quæ suos ibi per Metropolitanos repræsentarentur. Apertissima est in eam rem Constitutio Patriarchæ Alexii (4): *De diversis causis Ecclesiasticis pertinentibus ad universas Metropoles & Archiepiscopatus*. Edita est autem ea Constitutio a Patriarcha & Synodo urbana. *Synodo ad urbem*, τῇ ἐνδημούσῃ συνόδῳ.

Thomass. Tom. VI. Kk VI.

(1) Ann. 812. (2) Balsamon pag. 86[illegible]. In Can. VI. Sardic. Juris Orien. Tom. 1. pag. 1[illegible]9. 175.
(3) Ibid. 313. 215. (4) Ibid. pag. 250.

VI. Illud quoque elucet manifestissime (1), si qui Episcopi gravari se, & jure ac potestate sui ordinis frustrari sentirent, eos apud Imperatores expostulasse, ac Rescripta expressisse ad Patriarcham, ut urbanam hanc cogeret Synodum, Senatores acciret aliquos, judicium secundum Canones ac Leges temperaret, revocaret etiam Edicta ipsa Imperatoria, si quid iis ante derogatum esset æquitati. Ejusmodi fuit Rescriptum Alexii Comneni Imperatoris ad Patriarcham Nicolaum (2). *Causam audiat, finemque ei imponat Legibus & Canonibus consentaneum, nihil eum impediente scripto, quod prius a Majestate mea factum est.* Hoc ergo Tribunali Mixto retractabantur quandoque Imperatorum Decreta, volentibus ipsis & jubentibus. *Constitutum est Tribunal Mixtum ex Pontificibus & doctis viris Senatoriis, Patriarcha præsidente. Quo in judicio secundum Metropolitanum pronuntiatum est.*

VII. Minus ergo jam mirum, si Patriarchæ ipsi subeundum quandoque erat Mixti istiusmodi Conventus judicium. Illic sistere se jussus Patriarcha Methodius, cui infandæ libidinis infamiam illinebat tam nullius fidei, quam nullius pudoris meretricula; unde non tam de ea, quam de scelestissimis ejus subornatoribus præclarissimum triumphum egit Methodii innocentia illibata. (3) *Terribile Tribunal ex Civilibus & Sacratibus hominibus cogitur;* ut ait Cedrenus. Plena est id genus exemplorum Historia Constantinopolitana. De his Synodis pauca aliqua rursum inferius Capite LVI.

De Conciliis Provincialibus, Universalibus, seu Nationalibus. De Comitiis Cleri Generalibus. De Comitiis Regni.

CAPUT XLV. *P.1.l.2.c.37.*

De Absentia Episcoporum propter Concilia Provincialia & Nationalia, quinque prioribus sæculis.

I. Quæ fuerint prima Conciliorum exordia.
II. Pluribus ex Provinciis prima coaluere Concilia.
III. Necessitas impacta Episcopis ad Concilia occurrendi.
IV. Institutio Conciliorum Universalium sive Nationalium in Oriente.
V. De Conciliis Universalibus Africæ.
VI. Nihil hæc Provincialibus Conciliis officiebant.
VII. Annua primo fuere Universalia Africæ Concilia. Postea indici tum cœpere, cum gravior necessitas immineret.
VIII. In Occidentalibus quoque Provinciis omnibus frequentissima fuere universalia Concilia.
IX. Nec Provincialia tamen intermittebantur Concilia, quolibet anno bina.
X. Episcopi criminosi Conciliis arcebantur.
XI. Episcopis tantum constabant Concilia.
XII. Ex Ordinationis ævo sedebatur.
XIII. De litteris Ordinationum.

I. Senescente jam altero Ecclesiæ sæculo coire Concilia Episcoporum cœpere tum demum. Magnificentissime de his jam tum Conventibus Tertullianus, qui eorum & Episcoporum multitudinem, & rerum quæ ventilabantur magnitudinem, & majestatem Ecclesiæ universæ quodammodo ibi uno in loco repræsentatam luculente prosequitur (4). *Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora quædam in commune tractantur, & ipsa repræsentatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur.* Nec ipse Lucas siluit, Conventus ab Episcopis ipsis habitos fuisse, magnæ molis negotia ubi versarentur; nec facile quisquam ambiget, quin Apostolorum cœtus, & Apostolicorum illorum Præsulum coitio, Concilii vocabulo honestari possit. Sed post Apostolica illa tempora ad calcem usque secundi Ecclesiæ sæculi, nulla usquam existunt impressa Conciliorum vestigia. Ne tum quidem nisi in Oriente celebrari cœpta memorat Tertullianus. Dum terras sane superstites illustrarent Apostoli, & ubi terris emigravere, recentissima eorum admiratio, & cœlestium mandatorum memoria, poterat illa quidem plurium Conciliorum instar habere. Sed ubi temporis diuturnitate, & novarum subinde hæreseon fœdissima propagatione concussæ, alicubi etiam

(1) Ibid. pag. 271. (2) Pag. 281. (3) Cedrenus pag. 537.
(4) L. de Jejun. c. 13. Baron. ann. 173. n. 19.

etiam oblivione pene obrutæ sunt traditiones Apostolicæ: omnino cogenda fuere Concilia, tum ut fidei auctoritatem vehementer labefactatam, tum ut disciplinæ ab Apostolicis fontibus profectæ castimoniam nova errorum colluvione fœdatam restituerent, aut firmarent. Tempore Victoris Papæ complura ad Paschæ quæstionem dirimendam congregata fuere Concilia. Nec minus frequentia forsan fuere, quæ sub Stephano coaluere ad sopiendam de hæreticorum baptismo controversiam. In Oriente fere solo hæc Concilia convenere, paucissima in Africanis Provinciis habita sunt; reliquo in Occidente usque ad sæculi tertii finem multo etiam rariora. Quod enim ait Tertullianus *per Græcias* coisse plures Synodos, has ego illas Orientalis Imperii Provincias interpretor, quæ cum Græcorum Imperio perdiu paruissent, Græco etiam ut vernaculo utebantur sermone.

II. Apparet tamen ad insitata quædam tantum, & graviora negotia has tum Synodos convenisse; ex quo fit, ut universales potius, seu Nationales fuerint, quam Provinciales. Id genus fuere Concilia, in Paschæ, & in Baptismi hæreticorum controversia finienda. Id genus fuit & Antiochenum Concilium adversus Paulum Samosatenum Episcopum ejus urbis. Id genus fuere, quibus Occidens, Oriensque in Novatianos detonuit. Toto eo temporis intervallo nihil usquam decernitur de Conciliis Provincialibus, & annuis. Subodorari aliquid de iis fas est in Epistola Firmiliani Cæsareæ in Cappadocia Episcopi ad Cyprianum (1). *Qua ex causa necessaria apud nos fit, ut per singulos annos Seniores & Præpositi in unum conveniamus, ad disponenda ea, quæ curæ nostræ commissa sunt. Ut si quæ graviora sunt, communi consilio dirigantur, lapsis quoque fratribus, & post lavacrum salutare a diabolo vulneratis, medela quæratur.* Suspicari forsan posset quis de Synodis Diœcesanis agi, ad quas ab Episcopis convocabantur Presbyteri, *Seniores & Præpositi*. Sed quis facile sibi persuaserit eo ævo non consultasse Episcopum cum suis Presbyteris, nisi semel anno quolibet? Ne id quidem faceret ad institutum Firmiliani, Asiaticis Conciliis pondus & auctoritatem quærentis ex Africanis in eandem rem Conciliis. Sunt ergo ea Concilia Provincialia, annuaque. Neque enim annua haberentur Concilia Nationalia. Poterant sane iis interesse Presbyteri, seu Parochi Cæsareæ, una cum Episcopis, ut & Romæ factitabatur, præsentibus sedentibusque semper Presbyteris Cardinalibus post Episcopos. Cum certe, ut mox dicemus, confirmatos sit a Nicænis Patribus usus receptissimus duorum quotannis in quaque Provincia Conciliorum; facile intelligitur jam inde a temporibus Firmiliani & Cypriani inolevisse consuetudinem, singulis ut in Provinciis singula anno quolibet congregarentur Concilia.

III. Nec nos celavit Firmilianus, quanta immineret singulis Episcopis necessitas, has ut ad Synodos annuas advolarent. *Necessario*. Ipsa rerum gravitas plus satis Episcopos incitabat, maxime quæ ad regendam pœnitentiæ disciplinam pertinebant. Canon Apostolicus, qui non potest nisi tertio ut summum sæculo ascribi, jubebat, ut bis quotannis Episcopi congregarentur, ad fidei & disciplinæ causas pertractandas (2). *Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, ut inter se invicem dogmata pietatis explorent, & emergentes contentiones Ecclesiasticas amoveant*. Præcepti pondus & vim præ se ferunt Canonis hujus verba. Sed Laodiceno Canone apertius etiam declaratur necessitas, ne quis se Episcoporum annuis his Conciliis subduceret (3). *Non oportet Episcopos qui vocantur ad Synodum, negligere, sed abire, & docere, vel doceri, ad correctionem Ecclesiæ & reliquorum. Si quis autem neglexerit, is seipsum accusabit, præterquam si propter intemperiem & ægritudinem non venerit*. Canone Nicæno confirmatus est Canon Apostolicus, jussis Episcopis bina quolibet anno ad Concilia convenire in Provinciis omnibus, ad causas eorum expendendas, qui ab Episcopis commonione aut grado suo ejecti fuissent (4). *Ut hoc decentius inquiratur, placuit bis in anno per unamquamque Provinciam Concilia celebrari, ut communiter omnibus simul Episcopis congregatis Provinciæ discutiantur hujusmodi quæstiones*. Vix poterat arctius stringi necessitas ad hæc Concilia conveniendi. Voluere Antiocheni Patres, ut ad novas Episcoporum ordinationes adgregarentur omnes Provinciæ Episcopi, sed & innovatus ab illis est Nicænus Canon de annuis bi-

nis-

(1) Epist. 75. apud Cyprianum. (2) Can. 38. (3) Can. 40.
(4) Can. 5.

niſque Provincialibus Conciliis, juſſo Metropolitano omnes ſuæ Provinciæ Præſules convocare (1): *Metropolitano Comprovinciales Epiſcopos admonente ;* ut ſatisfaciant Epiſcopi tum Clericorum querelis omnium, tum laicorum. *Ut in his ipſis Synodis accedant Presbyteri, & Diaconi, & omnes qui ſe injuria affectos putant, & a Synodo judicium aſſequantur*. Addit Synodus neſas eſſe Concilia ſine Metropolitano haberi, *Nec ulli liceat Synodos per ſe facere, ſine iis, quibus ſunt credita Metropoles*. Hinc ſurgit eximia Metropolitani auctoritas, ſed & hinc ingraveſcit neceſſitas convocandi Concilia, iiſque præſideudi. Denique Chalcedonenſis Concilii Patres, compertis jam graviſſimis damnis, quæ ex Provincialium Conciliorum ceſſatione eruperant, novo decreto priſcam confirmavere conſuetndinem & legem, ut bina quotannis celebrarentur, fraterna correptione intentata iis, qui abſuerint, Epiſcopis, nulla eos remorante gravi admodum neceſſitate (2). *Pervenit ad aures noſtras, quod in Provinciis ſtatuta Epiſcoporum Concilia minime celebrentur, & ex hoc plurima negligantur Eccleſiaſticarum cauſarum, quæ correctionibus indigeant. Decrevit itaque ſancta Synodus, ſecundum Canones Patrum, bis in anno Epiſcopos in idipſum per unamquamque Provinciam convenire, quo Metropolitanus Epiſcopus probaverit, corrigere ſingula, ſi qua fortaſſis emerſerint. Quicunque vero, non advenerint Epiſcopi, reſident autem in ſuis civitatibus, & hoc ſi in ſua incolumitate conſiſtunt, omnique inexcuſabili & neceſſaria occupatione probantur liberi, fraterno corripiantur affectu*.

IV. His ita conſtitutis, jam eluceſcit, quam canonica fuerit, non exceptio tantum reſidendi, ſed & neceſſitas etiam non reſidendi, & convolandi ad Synodum Provinciæ, ubi de pace & regula totius ſacræ diſciplinæ, & de forma ſingulis Eccleſiis præſcribenda tractandum in commune erat. In Concilio Chalcedonenſi, uti & in Nicæno de Conciliis Nationalibus, ſive Diœceſanis altum ſilentium. Diximus jam alibi, in Concilio Conſtantinopolitano I. Oecumenico, vel inſtitutas, vel confirmatas fuiſſe majores Diœceſes, quæ plures Provincias ſingulæ complectebantur, ſuiſque ſingulæ Exarchis parebant; quarum denique Epiſcopi & Metropolitani in Diœceſanas conveniebant Synodos. In Concilio Chalcedonenſi inſinuantur tantum hæc Concilia Diœceſana, pluribus ex Provinciis coaleſcentia. Ubi nimirum præcipitur, ut ne unius Diœceſeos Epiſcopi in alias ſe conferant Diœceſes, de earum negotiis tractaturi, niſi ad eas fuerint invitati. Innuitur ergo ejuſdem Diœceſeos, ſeu Exarchatus qui eſſent, poſſe eos in commune coire Concilium (3); & de cauſis ſuæ ditionis ſtatuere. Sed nihil hic decernitur de ſtato tempore horum Conciliorum, quod extraordinarie tantum cogerentur, ubi incideret aliquid quod tanti eſſet. Denique hic illud conſtituitur, his Exarchorum univerſalibus Conciliis, nihil detritum iri de auctoritate Conciliorum Provincialium, quibus Nicæna Synodus ſuffragata eſt.

V. Venio ad Occidentem, & illud primum moneo, Univerſalia, ſeu Nationalia, vel Diœceſana Exarchorum Concilia ſtata & ordinaria fuiſſe in Africa. Decretum ſolemne de iis edidit Concilium Carthaginenſe III. Sed ne Epiſcopi toties & tandiu ſuis Eccleſiis abeſſe cogerentur, placuit ut cujuſque Provinciæ Eccleſiaſticæ tres tantum Epiſcopi eo delegarentur: quinimmo Tripolitanæ Provinciæ unus delegaretur duntaxat, quod pauciores eſſent ejus Provinciæ Epiſcopales ſedes (4). *Similiter placuit ut propter cauſas Eccleſiaſticas, quæ ad perniciem plebium ſæpe veteraſcunt, ſingulis quibuſque annis Concilium convocetur. Ad quod omnes Provinciæ, quæ primas ſedes habent, de Conciliis ſuis ternos Legatos mittant, ut & minus invidioſi, minuſque hoſpitibus ſumptuoſi Conventus, plena poſſit eſſe auctoritas. De Tripoli autem propter inopiam Epiſcoporum unus Epiſcopus veniat*. Alio hujus Synodi Carthaginenſis Canone Concilium hoc *Univerſale* appellatur, & *Anniverſarium. Nec ad Concilium univerſale anniverſarium occurrere voluerit*. Exiſtimabant ſapientiſſimi Præſules, cauſas tum graves, & ad reſtituendam puriſſimam Eccleſiæ diſciplinam juſtas & neceſſarias ſatis magno numero eſſe, ut Concilii univerſalis annuique operam deſiderarent. Inter univerſalia Concilia numerandum eſt Concilium I. Carthaginenſe ſub Grato Archiepiſcopo Carthaginenſi; illuc enim ex omnibus Africæ Provinciis confluxerant. Idem ſentiendum de II. de IV. itemque de Milevitano II. & de ceteris propemodum omnibus. Cum ea tempeſtate, qua floruit Auguſti-

(1) Can. 19. 20. (2) Can. 19. (3) Can. 2. (4) Can. 2. 7. 41. 43.

gustinus, conflagraverit tota Africa vehementissimo amore & desiderio formandæ ac refingendæ in summam quandam perfectionem Ecclesiarum Disciplinæ, eo quam maxime conducere visa sunt universalia hæc Concilia, quæ & zelo, & auctoritate ceteris plurimum antistarent.

VI. Adeo non Provincialibus Conciliis hæc Universalia officiebant, ut illis potius præsidio essent. Diximus modo ex Concilio Provinciali cujusque Provinciæ delegandos tres fuisse Episcopos ad Concilium Universale. Cum Concilium Carthaginense V. diem definisset Concilii Universalis, jussit mox ut Metropolitani diem illum ne impedirent, in Concilii sui Provincialis convocatione (1). *Ut quando apud se Concilium congregant, istum diem non impediant.* Quin & eidem Concilio placuit, ut ne ad Concilia singula Provincialia omnes adigerentur accurrere & suis abesse Ecclesiis Episcopi. Jussis nimirum Metropolitanis Episcopos suæ Provinciæ in tres turmas partiri, vel duas, ut e singulis turmis eligerentur aliqui, qui suo & aliorum nomine Concilio interessent. *Primatibus suarum quarumcunque Provinciarum intimetur, ut de universis Episcopis vel duæ vel tres fiant turmæ, ac de singulis turmis vicissim, quotquot electi fuerint, ad diem Concilii instantissime occurrant.* Hac voce *vicissim* designari videtur Episcopos omnes Concilio affuisse, sed non omnes simul, nempe sua quemque vice. Concilium Carthaginense IV. voluit (2), ut ne *sine gravi necessitate* Conciliis se Episcopi subfurarentur. Et vel tum etiam qui abfuturus erat, Vicarium substituebat: *Sic tamen, ut in sua persona Legatum mittat.*

VII. Sed cum non facile Concilia universalia & anniversaria sociari possent cum duobus Conciliis Provincialibus quolibet anno cogendis; statutum postremo tandem fuit in Concilio Milevitano II. ut ne posthac nisi extraordinarie indicerentur Concilia Africæ Universalia, ubi ejusmodi causæ incurrerent, quæ ad omnes Africæ Ecclesias pertinerent (3). *Placuit ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africæ, undecunque ad hanc Sedem pro Concilio datæ litteræ fuerint, congregandam esse Synodum in ea Provincia, ubi opportunitas persuaserit. Causæ enim quæ communes non sunt, in suis Provinciis judicentur.* Ita ad unum Carthaginensem Archiepiscopum tota traducta est potestas indicandi & temporis & loci Conciliorum Universalium; sed quæ res cunque & causæ unius Provinciæ gyro circumscribebantur, eas minime referri mos erat ad Concilium Universale; in Provinciali Concilio profligabantur. Ne hæc quidem Milevitana Synodus, quæ Universalis utique erat, e re duxit esse (4), suas diutius protrahi sessiones: quin tres ibi sunt delecti ex singulis Provinciis Episcopi, qui residuas causas ibi omnes cum Episcopo Carthaginensi definirent, ceteris Episcopis suas se in Ecclesias recipientibus.

VIII. Nec in Africa sola Universalia celebrata sunt Concilia, Leo ipse Magnus in Hispania Universale indixit Concilium adversus Priscilianistas hæreticos, cujus etiam promovendi sollicitudinem Turibio Asturicensi Episcopo demandavit. Accipe ipsa Leonis ad Turibium Epistolæ verba (5). *Dedimus litteras ad fratres & coepiscopos nostros, Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque Gallæcos, eisque Concilium Synodi generalis indiximus. Ad tuæ dilectionis sollicitudinem pertinebit, ut nostræ ordinationis auctoritas ad prædictarum Provinciarum Episcopos deferatur.*

Concilia Galliæ quæ in Arianos Congregata sunt, aut universalia plerumque fuere aut pluribus saltem ex Provinciis. Leontium Arelatensem Episcopum præfecit Hilarus Papa, ut quotannis Concilium colligeret ex Provinciis Viennensibus & Narbonensibus. Cum bellis tunc flagrarent Galliæ, nec facile possent Provincialia Provinciis in singulis adgregari Concilia, voluit Pontifex, ut aliqua saltem coirent pluribus ex Provinciis. Sic enim ille (6): *Per annos singulos ex Provinciis quibus potuerit congregari, habeatur Episcopale Concilium.* Reliqua Provincialia fere fuere Concilia, donec jacerentur Monarchiæ Francorum fundamenta, qua imperitante longe frequentiores fuere Synodi universales.

Nec secus habet de Conciliis Hispaniensibus post constitutam Gothorum Monarchiam, ut infra dicemus. Quod ad Italiam spectat, Provinciales Romæ Synodi poterant & universales quodammodo dici, cum tam

(1) Can. 7. 10. (2) Can. 21. (3) Can. 5. (4) Can. 27.
(5) Ep. 93. (6) Ep. 3.

tam multas civiles Provincias una complectēretur Metropolis Romana. Inter eas Sicilia ipsa numerabatur, edixeratque Leo Papa, ut ejus Insulæ Episcopi ternos ex suo quotannis cœtu delegarent Romano affuturos Autumni Concilio (1). *Quia a sanctis Patribus constitutum est, binos in annis singulis Episcoporum debere esse Conventus, terni semper ex vobis ad diem tertium Kalendas Octobris Romam fraterno Concilio sociandi occurrant*. Archiepiscopus Thessalonicensis Vicarius cum esset Sedis Apostolicæ, vel Exarchus Illyrici, cum gravissimæ urgebant causæ, poterat & ipse ex eodem Leone Nationale seu Diœcesanum congregare Concilium, accersitis duobus Episcopis ex singulis Provinciis, nec ultra quindecim dies in suo Concilio retinendis (2). *Si causa aliena major extiterit, ob quam rationabile ac necessarium sit fraternum convocare Concilium, binos de singulis Provinciis Episcopos, quos Metropolitani crediderint esse mittendos, ad fraternitatem tuam venire sufficiat, ita ut a præstituto tempore non ultra quindecim dies, qui convenerint, retardentur*.

IX. Perspicis 1. ut studiose in compendium mitterentur Synodi universales, tum numero Episcoporum imminuto, tum contracto tempore, tum denique constituto, ut nonnisi rarius haberentur pro incursantium causarum pondere. 2. Sed earum tamen nunquam dissimulata est necessitas, sive ad causas Ecclesiasticas, quæ ad unam gentem aliquam latissime manarent, sive ad expediendas quæstiones, quæ Provincialibus Conciliis molestiam creassent. 3. Sed his Conciliis univesalibus præjudicatum non est convocationi geminæ Synodi Provincialis anno quolibet. De quo rursum Leo in eadem Epistola (3): *De Conciliis Episcopalibus non aliud indicimus, quam quod sancti Patres salubriter ordinarunt, ut scilicet bini Conventus per annos singulos habeantur*. Idem confirmatum in Concilio Regiensi (4): *Secundum antiquam consuetudinem bis in anno Conventus agant*. In Concilio I. Arausicano, quo eliderentur causationes omnes Episcoporum Conciliis se subducentium, statutum est, ut non ante solveretur Concilium, quam locum & tempus futuri Concilii designasset (5), *Ut nullus Conventus sine alterius Conventus denuntiatione solvatur. Ut tam excusationis libertas, quam invitationis necessitas non sit.*

X. In Concilio Taurinatensi anno 397. jure suffragii orbati sunt, quin & Concilio interdicti Episcopi, qui ordinationes Canonibus infestas celebrarent. (6) *Auctoritatem in Concilium minime retenturum*. Eandem pœnam intentavit Concilium Regiense (7): *Nullis de retro ordinationibus, nullis ordinariis futuros interesse Conciliis*. Concilia quæ hic dicuntur *ordinaria*, Provincialia esse censemus. Nec enim Provinciales Synodi legem dicere poterant Universalibus, quin immo si qui se in Provincialibus gravatos fuisse existimarent, illis integrum erat ad Universales provocare.

XI. Quæ hactenus congessimus testimonia, ea solos Episcopos in Concilia qualiacunque invexere, sive Provinciæ unius sive plurium. Placuit Theodosio juniori Imperatori, ut Concillio Ephesino II. interesset Barsumas Abbas, nomine omnium Orientis Arhimandritarum, sive Abbatum. Affuit Bursamas reapse, & post Episcopos subscripsit. Sed præterquam quod Pseudosynodus hæc Ephesina *latrocinium* potius, quam Concilium jure meritissimo dicta est: unde nec auctoritatis hinc quidquam mendicari potest, quod in exemplum valeat. Illud quoque adverti par est. Barsumæ præsentiam veluti donatam fuisse querelis innumerabilium Monachorum, quos idus error dementaverat, præcipitesque egerat in favorem Entychetis, quasi ejus depositione a Flaviano facta in Concilio Constantinopolitano, Nestorius totus cum sua hæresi revixisset. Itaque quod nullo exemplo factum fuerat, cum tam inauspicato cecidisset, exemplo posteris esse deinceps non potuit, nec Abbates postea ad Concilia vocati sunt. Presbyteri majorum Ecclesiarum Conciliis affuere suæ civitatis cum Episcopis, post Episcopos, ut alibi de Roma, de Constantinopoli & Alexandria dictum est.

XII. Postremo illud adnotandum, Episcopos in Conciliis sedere solitos, pro ævo suæ quemque ordinationis. Ita uiu receptum erat, quem corroboravit edito Canone Concilium Milevitanum II. cum querelarum aliquid crepuisset ea de re (8). *Posteriores anterioribus deferant*. Sed ut ea regula facilius observaretur, alius ibidem Canon præscriptus est, in quo plurimum deinceps mo-

(1) Ep. 4. c. 7. (2) Epist. 84. cap. 10. (3) Ibid. c. 7. (4) Can. 7.
(5) Can. 29. (6) Can. 3. (7) Can. 2. (8) Can. 13. 14.

momenti fuit; nempe ut qui ordinabantur omnes, ab ordinatoribus Episcopis litteras acciperent, ab illis subscriptas, Consulemque & diem continentes (1). *Placuit, ut quicunque deinceps ab Episcopis ordinantur, litteras accipiant ab Ordinatoribus suis, manu eorum subscriptas, continentes Consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur.* Non agitur hoc Canone nisi de Episcopis, & cum tamen eadem Ordinis antiquitas venerationi sit, eique assurgatur inter omnes Clericos, ad omnes quoque Clericos pervagata est deinde ejusdem Canonis auctoritas & observantia.

Ibæ Episcopo Edesseno præceptum est in Concilio, cujus gesta relecta sunt in Concilio Chalcedonensi (2), ut ex animo conciliaretur, & bene vellet iis qui eum accusaverant; & *ne minores majoribus propter prælatam contristationem præferret.* Damnavit Gelasius eam ordinis interversionem (3): *Nec cujuslibet utilitatis causa seu Presbyterum seu Diaconum his præferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.* Deprompta est a nobis alibi Leonis Papæ I. Epistola (4), qua Episcopum objurgavit Beneventanum, qui juniorem Presbyterum senioribus anteposuisset. Cum ergo non inter Episcopos tantum & in Conciliis, sed & inter Clericos omnes, saltem inter Presbyteros & Diaconos, ex Gelasio Papa observari debuerit hic ordo antiquioris ordinationis; inolevisse etiam morem suspicamur ad omnes Ordines, saltem majores, litterarum conscribendarum, quæ diem & Consulem ordinationis declararent.

XIII. Quod necdum autem magnopere laboratum erat de Bullis, sive Litteris ordinationum, in causa esse poterat, quod abunde sufficere videretur Decretum electionis, cui subscribebant Episcopi, Clerici, Magnates populi, qui electioni suffragati erant. Eæ sane litteræ die non carebant. Erant & aliæ litteræ Episcoporum, qui cum non affuissent, electionem & ordinationem absentes ratam per Epistolas habebant. Denique cum electione celebrata, mox plerumque inauguraretur novus Præsul ab iis ipsis Episcopis, a quibus electus fuerat, nihil opus erat novis litteris ordinationis præter electionis decretum. Nec enim in civitate, vel Provincia sua poterat Episcopus non esse notissimus. Cum vero ad alias peregrinabantur Provincias. At cum Episcopi extra Provincias suas ordinabantur, maxime vero cum electio ipsa extra civitatem Episcopalem propria fiebat, tum vero necesse erat eos canonicis instrui litteris ab Ordinatoribus suis, ut ea essent velut authentica ordinationis instrumenta. Plura possent ad id exempla congeri; eos tantum commemorabo, vel Ephesi vel aliarum civitatum Episcopos, qui Constantinopoli ordinabantur. Fidem faciunt Acta ipsa Concilii Chalcedonensis, confirmari eos solitos fuisse, & litteras a Patriarcha Constantinopolitano suscipere. Cum Bassianus Episcopus Ephesinus a Proclo Episcopo Constantinopolitano confirmatus fuisset, litteras ab eo accepit ad ipsam Ephesum urbem, ad Episcopos Provinciæ, & ad Clerum. *Faciens Synodicam Proclus, direxit & civitati, & Episcopis, & Clericis.*

CAPUT XLVI. *P. 2. l. 2. c. 49.*

Exceptio residentiæ canonica. Comitia Regni Generalia, vel Concilia Nationalia, a Clodovæo ad Carolum Magnum.

I. Conventus Episcoporum & Magnatum in Palatio Regum, vel in Regia Civitate, temporales non poterant dici vel videri Conventus, cum temporales ibi res ipsæ tractabantur ad normam æternæ legis & Christianæ pietatis.

II. Horum Conventuum exempla Constantinopoli.

III. Synodus urbana & perpetua Constantinopoli.

IV. Hjus Synodi quanti fructus, quanta discrimina.

V. VI. Erant & Galliæ Regibus aliquanto numero Episcopi præsentes semper aut proximi, ad majorum causarum cum Optimatibus agitanda judicia, maxime Ecclesiasticarum. Huic Consilio præerat absente Rege Comes Palatii, Episcopis & Proceribus succinctus.

VII. Exemplis approbatur hos Episcopos præsidio fuisse Ecclesiis & Regno.

VIII. Conventus istiusmodi & consilia erant, & Concilia. Probationes.

IX. Probationes aliæ.

X. Alia exempla horum Conventuum.

I. Ab-

(1) Can. 14. (2) Act. 9. (3) Ep. 9. (4) Ep. 5.

I. ABesse suis Ecclesiis cogebantur persæpe Episcopi, ut Generalibus interessent Conventibus, sive ea Regni Comitia essent, sive Concilia Nationalia; sed abesse non omnino poterant dici Ecclesiis, quarum utilitatibus tunc maxime serviebant. Fateor in his Conventibus consultari solitas res temporales complurimas: vehementer autem Gregorio Magno displicuisse, si qui Episcopi sæculi negotiis altius se immergerent, aut castissimis se sponsis suis divellerent, nisi inevitabili ingruente, necessitate (1): *Neminem Pontificum a Parochia sua saltem perumper absque inevitabili prorsus necessitate discedere permittebat*; *quos nimirum in causis mundialibus occupari vehementissime prohibebat*. Quæ Joannis Diaconi verba sunt in ejus vita; sed ut Paulo, ita & Gregorio, omnia munda mundis, omnia profanis profana; non res enim tam animo, quam animus rebus munditiem, vel sordes aspergit. Res ipsæ cum temporales cum non carnali cupiditate, sed æternorum spiritali caritate administrantur, spiritales & ipsæ evadunt, gradusque ad æternam beatitatem. Ecclesia in Regno est, Regnum in Ecclesia. Tam inconvulsis nexibus cohærescit Ecclesia Reipublicæ, ut plerumque communia utrique sint tam dispendia, quam compendia; tam pax, quam bella; tam vigor, quam remissio disciplinæ. Ut possunt res Ecclesiæ carnali affectu regi & perverti, ita possunt & temporalia regi, corrigique spiritali caritate, Pastorali sollicitudine.

II. Illud ergo nobis hic evincendum; publicis his politicisque Conventibus ut interessent Episcopi, consentaneum fuisse, & Ecclesiæ utilitatibus accommodatum: cum a Principibus vocarentur, & ejusmodi esse possent causæ, ac rerum vicissitudines, ut utilius abessent Ecclesiis tunc suis, quam adessent. Justinus junior ex Theophane mox animam efflaturus, ut successorem designaret, *Convocavit Pontificem, Senatum, Episcopos omnes, Magistratus*. Mystica Benedictione, & Imperatoria Corona novum Principem donavit Patriarcha. Nec secus Tiberius Imperator Mauritium sibi successurum designavit. *Joannem Patriarcham Senatumque omnem una cum exercitibus advocavit, & Mauritium renuntiavit Imperatorem*. Ex ipsa historiæ serie patet in omnibus Regni consiliis negotiisque gravissimis primas semper auctoritatis partes obtinuisse Patriarcham, sedisse autem proximum post Imperatores, ante Senatum omnem. Cum Phocas Mauritium extrusisset Imperio, regia illum corona cingere detrectavit tandiu Patriarcha, dum Fidei Orthodoxæ, & paci Ecclesiæ affuturum se professus esset. *Cyriacus sponsionem a Tyranno exegit, qua se rectam fidem retenturum, Ecclesiamque a turbis immunem conservaturum promitteret*. Perdin ante ex eodem Theophane Pulcheria Imperatrix in Imperii societatem adoptaverat sibi Marcianum, in Conventu solemni, quo Patriarcham & Senatum vocaverat. *Patriarcham & Senatum Pulcheria convocat, & Marcianum Imperatorem declarat*. Narrat Theodoretus, quam Magno per somnium objectum sit, antequam Imperii compos fieret (2). *Videbatur videre divinum Meletium Antiochenæ Ecclesiæ Præsulem, lænam sibi Imperatoriam injicere, & coronam huic honori convenientem capiti imponere*. Hinc non temere conjicitur, eo jam evasisse Imperatorum eximiam pietatem, ut Dei se beneficio & vice regnare palam profiterentur, cum Regni insignia ab ejus Ministris susciperent. Hinc porro apertissime implicabantur Episcopi majoribus omnibus Regni Conventibus, Consiliisque, quibus majores quæque causæ explicabantur. Quanti enim erat ad Ecclesiæ dignitatem & tutelam momenti, quod Patriarchæ assensus ad Imperatoris inaugurationem desideraretur? quodque non ante is assentiretur, quam in se recepisset novus Princeps, fidei se Catholicæ, & pacis Ecclesiæ vindicem ac custodem futurum? De Phoca hic diximus, alicubi superius de Anastasio, ut res ea gesta sit.

III. Hinc illud existebat, quod Constantinopoli semper essent eo numero Episcopi, qui Synodo ei satis essent, quæ Patriarchæ Consilium, Principi Oraculum non immerito fuisse videatur (3). Erat quoque in more positum, ut Episcopi omnes Constantinopolin ventitantes, Imperatori a Patriarcha sisterentur (4). *Est consuetudo per Episcopum Constantinopolitanum omnes Imperatori Episcopos præsentari*. Episcopi Patriarchatus Antiocheni & Hieroso-

(1) Joan. Diac. L. 3. c. 36.
(2) L. 5. c. 6.
(3) Theodor. Lect. l. 2. cap. 32. Evagr. L. 3. c. 32.
(4) Post Ep. 4. & 10. Hormisd.

rosolymitani, qui Constantinopoli reperti sunt, libellum ibi supplicem Agapeto Papæ obtulerunt adversus Anthimum Episcopum Constantinopolitanum, παρὰ τῶν ἐνδημούντων ἐπισκόπων. Recitatus est is libellus in Concilio Constantinopolitano sub Mena (1), quod & ipsum ejusdem generis erat, τῇ ἐνδημούσῃ συνόδῳ, cui nimirum judicium delegabat Imperator earum causarum, in quibus interpellatus ipse fuisset. Illud sane nomen Concilii perpetui & stabilis, ἐνδημοῦσα σύνοδος frequentissime illi ascribitur, in libellis, qui illi offerebantur, ut quod ejus proprium & peculiare esset. In istiusmodi Synodo præcepit Justinianus a Mena errores Origenis damnari.

Quanquam ergo vetuisset Justinianus (2), ne Episcopi Constantinopolin adventarent, nisi Principe ante monito, & assentiente: vel ipsemet tamen causas bene multas delegabat horum Episcoporum Synodo urbanæ. Probabiliter illud quoque creditur, ad hos maxime Episcopos retulisse Justinianum, de iis Canonibus & Regulis Ecclesiasticis, quas inserebat ipsemet illis Constitutionibus, quæ ejus nomine & auspiciis in lucem exibant; ut quas cum Episcopis elimasset, ac trutinatus esset, pervigiles cum iis noctes crebro traducens. Ita enim a Procopio observatum est (3): *Qui sine custodibus in Musæo cum grandævis Sacerdotibus ad multam noctem desidere soles, indefesso studio sacros Christianorum codices volvens*. Et alibi: *In Christianorum dogmata maximam temporis partem conferebat; tollendis eorum controversiis intentissimus*.

IV. Nec me fallit, & a Principibus, & ab Episcopis non semel peccatum esse, qui nulla gravi Ecclesiæ necessitate, immo qui præter utilitatem Ecclesiæ in Palatio, vel retinerent, vel retinerentur, quos Ecclesiis suis affigi, & conductibile & necessarium erat. Non statim abjicienda sunt bona, etsi viri minime boni iis abutantur. Nimio plures Episcopos Justinianus haud dubio Constantinopolin pertraxerat, aut ibi moras nectere passus fuerat: cum narret Evagrius, Justinum qui illi suffectus est, Imperii sui primitias dedicavisse, ablegandis in Ecclesias suas his Episcopis omnibus (4). *Primum dat mandatum: ut omnes Episcopi, qui ex omnibus locis Constantinopolin convocati erant, ad suas ipsorum dimitterentur sedes, ut consuetos cultus Deo exhiberent*. Et has tamen Synodos non raro utiles cum primis fuisse, rursum demonstrat Balsamon (5), ejus Synodi exemplo, quæ invicta fortitudine risit & delusit petitionem Phocæ Imperatoris, ut sacris Ecclesiæ fastis inscriberentur, & Martyrum colerentur honoribus, qui pro Reipublicæ defensione in prælio occubuissent.

V. Ab Imperatoria ad Regiam Francorum Aulam venio, in eaque observo primum, quod regiam magis spiret amplitudinem & sanctimoniam. Ipsissimi enim Franci Reges jus dicebant, causasque dirimebant suorum Civium in Palatio Regio, in cœtu Episcoporum & Optimatum Regni. Dilucidum id fit ex Formulis Marculphi, ubi Reges in Edictis, vel istiusmodi Senatusconsultis, in hæc verba loquuntur (6): *Ergo nos in Dei nomine, in Palatio nostro, ad universorum causas recto judicio terminandas, una cum dominis & Patribus nostris Episcopis, vel cum plurimis Optimatibus nostris, Patribus referendariis, domesticis, senescalcis, cubiculariis, Comite Palatii, & reliquis quampluribus nostris fidelibus resideremus*. Inter hos Officiales dignitate eminebat Comes Palatii, quod is per absentiam Regis jus diceret, eodem in Episcoporum & Procerum conventu, & nomine regio conscribebantur ejus Decreta.

VI. Ex his Edictis unum hic depromam, nomine Regio insigne, ex quo liqueat causas, tum Ecclesiasticas, tum civiles in hoc Consistorio Regio fuisse disceptatas ab Episcopis, & Proceribus Regni. Suis in Marculphum Notis illud inseruit clarissimus, & doctis bonisque omnibus commendatissimus Bignonius (7). *Clotarius Rex Francorum, vir illustris. Quotiescunque altercantium jurgia, Palatii nostri judicia, nostrorumque fidelium, ac Ecclesiarum, seu Sacerdotum, pro quarumcunque rerum negotiis noscuntur advenire, oportet nobis in Dei nomine juxta legum severitatem inquirere, ut deinceps nulla videatur quæstio renovari. Ideoque cum nos in Dei nomine Masolaca in Palatio nostro, una cum Apostolicis viris Patribus nostris Episcopis, Optimatibus, cæterisque Palatii nostri ministris, necnon & Andobello, Palatii nostri Comite, qui de ipso*

(1) Act. 1. & 5. (2) De Episc. & Cleric. l. 1. Leg. 42.
(3) L. 3. De bello Gothico c. 32. 35. (4) L. 5. c. 1.
(5) In Can. 13. Basilii. (6) L. 10. c. 25. (7) In l. 1. c. 25.

ipso ministerio ad præsens nobis deservire videbatur, ad universorum causas audiendas, justeque judicio terminandas residerèmus. Causa agebatur Abbatiæ sancti Benigni apud Divionem. Solus hic memoratur Comes Palatii, quod absente Rege præesset ipse judicio causarum omnium in eodem Conventu, in quem Episcopi Proceresque confluxerant: idque his verbis significari videtur: *Qui de ipso ministerio ad præsens nobis deservire videbatur*. a Tilletio animadversum est, primigeniam illam fuisse Parlamentorum originem; primumque omnium Parlamentum Parisiense a Concilio Regni seu Status discrevisse Philippum Valesium.

VII. Præibant Episcopi Proceribus laicis omnibus & Officialibus Regni, ut patet ex utroque hoc Edicto a nobis relato, & ex compluribus aliis, in quibus superstites & intactæ visuntur adhuc subscriptiones. Nec vero inficias ibit quisquam sobrius, quin Episcoporum in his Regiis Consiliis præsentia, cum Reipublicæ, tum in primis Ecclesiæ, & ornamento esset, & præsidio; cum in illis dirimerentur negotia quæque maxima, tam Ecclesiastica, quam civilia. Reges ipsi quandoque controversias suas ad Episcopale judicium referebant, atque ei acquiescebant ita pie & religiose, ut bella quoque alias reformidata præfocarentur (1). *Cum contentio inter Guntramnum & Sigebertum Reges verteretur, Guntramnus Rex apud Parisios omnes Regni sui Episcopos congregat, ut inter utrosque, quid veritas haberet, edicerent. Sed ut bellum civile in majori pernicitate cresceret, eos audire peccatis facientibus distulerunt*. Alibi jam in procinctu prælii erant hinc & hinc exercitus, cum Regibus suasere Episcopi, ut arbitrio Episcoporum & Procerum rem committerent (2): *Mane concurrentibus Legatis, pacem fecerunt pollicentes alter alterutro, ut quidquid Sacerdotes vel Seniores populi judicarent, pars parti componeret, quæ terminum legis excesserat; & sic pacifici discesserunt*. Quid enimvero tam Episcopale, quam pacare & exarmare Christianos Principes, alios aliis irascentes: occupare bella civilia, Regnis Imperiisque pacem indicere? Hactenus ex Gregorio Turonensi, qui rursus alibi narrat, ut Burdigalensis & Senonensis Episcopi, interrogati & excussi fuissent ab aliis Episcopis, super capitibus quibusdam, quæ illos cum Rege Guntramno commiserant (3). *Discussi enim paulo ante fuerant ab reliquis Episcopis & Optimatibus Regis, Cur, &c.* Ubi & illud observari par est, *Optimates* hic vocari, qui ante appellati fuerant *Seniores populi* (4). Hinc patet Gallicanam vocem illam usitatissimam hinc profectam esse, quod Seniores quique, utpote rerum consultissimi & experientissimi, ad Regia Consilia a Principe vocarentur.

VIII. Quod vero a me dictum est Synodis & Conciliis nihilominus accenseri hos Episcoporum Conventus, ubi tot civiles causæ extricabantur: Gregorium Turonensem secutus sum, qui iisdem verbis describit Concilium Matisconense (5). *Interim dies Placiti advenit, & Episcopi ex jussu Regis Guntramni apud Matisconensem urbem collecti sunt*. Cumque narrasset, ut dijudicata sit causa duorum Episcoporum, addit de fide disceptatum esse cum mortalium hominum insulsissimo, qui negabat fœminas hominum generi annumerandas esse. *Exiit enim quidam in hac Synodo ex Episcopis, qui dicebat mulierem hominem non posse vocari*. Et mox: *Itaque dum hæc Synodus ageretur*. Idem Conventus & *Placitum* vocatur & *Synodus*. Nemo nescit autem Placiti nomine significari solitos Conventus Civiles & Juridicos. Alibi rursus statutum est (6), non sua tantum Metropolitanis congerenda esse Concilia; sed aggregandos esse omnes prorsus Regni Episcopos, ut diligentissime inquireretur in parricidium in Ecclesia perpetratum, cæso Prætextato Archiepiscopo; in conjugia incesta, aliaque id genus facinora. Inter Christianissimos Reges plures, a quibus tunc Gallia regebatur, Guntramnus omnium studiosissimus erat colligendarum Nationalium istarum Synodorum; quod nempe, ut fidem alibi facit idem Gregorius Turonensis, non Regiis ille tantum, sed & Episcopalibus effloresceret virtutibus; nec dominum magis se, quam medicum regni sui civiumque esse perciperet (7). *Rex ac si bonus Sacerdos, providens remedia, quibus cicatrices peccatoris vulgi mederentur, &c. Ut jam tunc non Rex tantum, sed Sacerdos Domini putaretur*.

IX. Comitia regni sui habebat Rex Theodo-

(1) Greg. Tur. L. 4. c. 47. (2) L. 6. c. 31. (3) L. 8. c. 2. (4) Les Seigneurs.
(5) L. 8. c. 20. 21. (6) L. 9. c. 20. (7) L. 9. c. 21.

doricus I. apud Clypeacum juxta Lutetiam Parisiorum, cum consensus ejus expetitus est, & confirmatio electionis sancti Ansberti in Episcopum Rotomagensem. Assensus est Rex cum Episcopis omnibus a Proceribus, ad ea Regni Comitia adgregatis (1). *Rex in villa Clipiaco, quæ sita est in territorio Parisiaco, Conventum magnum populorum habens, de utilitate ac tutela regni tractabant, &c. Cum unanimi voto sanctorum Sacerdotum, Regis & Principum eligitur Ansbertus; atque in eodem Palatio consecratur a Lamberto Archiepiscopo sedis Lugdunensis, aliisque sanctis Præsulibus, qui ad hoc generale Placitum convenerant.*

X. Ne solio quidem Regio novi sessitabant Reges, nisi in hujusmodi Episcoporum & Optimatum generali Conventu. Audi ut Dagobertus Sigebertum filium Regno initiarit (2). *Dagobertus Rex cum consilio Pontificum seu Procerum omnibusque Primatibus Regni consentientibus, Sigebertum filium in Regno Austriæ sublimavit.* Altero post anno regna inter filios divisit, in consimili Conventu Comitiorum regni. Testamenti sui tabulas idem ipse subscribi voluit ab Episcopis, Abbatibus, & Magnatibus. Post ejus obitum Nantildis Regina Comitia convocavit, ubi novus Major Palatii eligeretur: *Omnes Seniores Pontifices cum Ducibus & Primoribus Regni ad se venire præcepit, &c. Pontificum & Ducum electione Majorem domus stabiliens.* Auctor vitæ sancti Leodegarii Episcopi Augustodunensis insolentissimum Ebroini fastidium demiratur, qui Comitia convocare noluit, ut pro solemni more Theodoricus Junior regnum auspicaretur. *Cum Ebroinus Theodoricum convocatis Optimatibus, solemniter, ut mos est, debuisset sublimare in regnum, superbiæ spiritu tumidus, eos noluit deinde convocare.* Plura hoc genus occurrent in historiæ contextu, quæ brevitatis studio prætereo. Occurret & apud Marculphum formula juramenti novo Regi præstandi a civibus omnibus, postquam illum Rex pater in Conventu solemni Episcoporum & Procerum designaverat (3). *Ille Rex illi Comiti. Dum & nos una cum consensu Procerum nostrorum, in regno nostro illo, gloriosum filium nostrum illum regnari præcepimus, &c.*

CAPUT XLVII. *P. 2. l. 2. c. 50.*

De iisdem Comitiis Generalibus, vel Conciliis Nationalibus, ubi Episcopi Proceresque, inter Clodovæum & Carolum Magnum.

I. II. Generales hi Conventus in duos singuli secabantur rursum Conventus, quorum in uno Episcopi Proceresque de Regni rebus jubente Rege tractabant, in altero soli Episcopi spirituales versabant causas. Ejus rei argumenta varia. Consilium & Concilium promiscua dici cœpere. Placitum item & Synodus. Horum Conventuum utilitas, necessitas.

III. Variæ vicissitudines horum Conventuum, qui in Parlamenta tandem abiere ordinaria, atque adeo quibus lex residentiæ Episcopos tandem summovit.

IV. V. VI. Concilia Hispaniæ Tolatana, erant & ipsa hujusmodi Comitia Generalia, quo Episcopi & Proceres confluebant, in quibus & duo quoque Conventus disjuncti observantur.

VII. VIII. Eadem confirmantur de Conciliis Toletanis.

IX. Summatim aliqua ex his duobus capitibus colliguntur.

X. Inviti a suis Ecclesiis divellebantur Episcopi, ad easque revolabant lubentissimi.

I. A Rege Clotario II. confirmata sunt Decreta Concilii Parisiensis V. additis pœnis civilibus in infractores Canonum, contestante eodem Rege suum hoc diploma convocatis Episcopis & Proceribus disceptatum adprobatumque fuisse (4). *Quicumque vero hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris Optimatibus, aut fidelibus nostris in Synodali Concilio instituimus, temerare præsumpserit, in ipsum capitali sententia judicetur, qualiter alii non debeant similia perpetrare.* Habes hic invictissimum argumentum duplicis, in eodem ipso loco, eodemque tempore Conventus Generalis Comitiorum. Alter is erat, ubi Episcopi Proceresque in commune consultabant de Regni rebus, quas Rex ad eos retulerat disceptandas: vel de

 causis

(1) Du-Chesne. T. 1. p. 683.
(2) Du-Chesne. T. 1. p. 582. 588. 591. 602. 618. 666.
(3) L. 1. c. 40.
(4) Conc. Gall. T. 1. p. 476.

causis Ecclesiasticis iis, quibus & Laici implicati erant, & proinde tempestive admodum provideque in his mixtis Conventibus versabantur. Alter vero is erat, ubi soli sejunctim Episcopi in commune tractabant de causis mere spiritalibus, vel de iis quas eas eorum vindicarat foro & judicio longa consuetudo ac præscriptio, præter eas quæ ex canonicis legibus & ex Scripturis sacerdotio ascribuntur. Si quid contentionis ebulliret inter Episcopos & Proceres de jurisdictionis finibus, vel de causis mixtis, id totum Rex dirimebat in Consistorio communi. Horum duorum Conventuum prior *Placitum* dicebatur, posterior *Synodus*; cumque eodem loco & tempore haberentur, iisdem constarent Episcopis, minus illos plerique Historici discrevere, promiscue permixtis & nominibus & conventibus. Hinc & illud emersit, ut plerumque Concilia Nationalia omissis Provincialibus celebrarentur, non in Gallia tantum & Hispania, sed & compluribus in Provinciis aliis. Quod in Nationalibus Conciliis quarumlibet causarum dirimendarum & facilitas esset major & auctoritas; ex quo fiebat, ut breviori tempore dirimerentur.

II. Concilium Lipitinense his certissime Conventibus, seu Comitiis Generalibus accensendum est, anno 743. convocatis eo a Carlomanno Principe Episcopis & Optimatibus, ut utrimque conspiraretur ad redintegrandam Ecclesiæ disciplinam jamdiu conquassatam. *Cum consilio servorum Dei & Optimatum meorum, Episcopos qui in meo Regno sunt cum Presbyteris, ad Concilium & Synodum congregavi ego Carolomannus Dux & Princeps Francorum. Itaque per consilium Sacerdotum, Religiosorum, & Optimatum meorum, ordinavimus per civitates Episcopos, &c.* Videntur jam hinc promiscue haberi hæ voces *Concilium*, *Consilium*, quod postea multo frequentius fuit. Altero post anno iidem Episcopi rursus coire cum Proceribus apud Liptinas, & in se receperunt, spoponderuntque religiose se observaturos, quæ decreta ibi fuissent anno superiore. *Modo autem in hoc synodali Conventu, omnes venerabiles Sacerdotes Dei, & Comites, & Præfecti, prioris Synodi decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle observare promiserunt.* Idem polliciti sunt Clerici secundi ordinis, Abbates autem cum Monachis suis B. Benedicti Regulam se mordicus servaturos professi sunt. Ex quo & illud inferas, utcumque in his Conventibus admissum esse & secundum Cleri ordinem, quin & illis innexa fuisse Capitula Monachorum. Et sane Zacharias Papa ad eos scribens qui affuerant Concilio, litteras suas inscribit Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Abbatibus, Ducibus & Comitibus Franciæ.

Quæ de Lipitinensi Concilio dicta sunt, eadem & ad Concilium Suessionense trahes, quod Pipinus Princeps anno 744. priori persimile congregavit. Hæc quoque erant Regni Comitia, ubi Episcopi & Proceres, ubi suo infra loco Clerici secundi ordinis & Abbates; & ubi conjurare quodammodo Proceres adigebantur cum Clero, ad Ecclesiæ & Regni disciplinam omnino dilapsam & convulsam pristino vigori restituendam. Unum referam Canonem, eumque postremum (1): *Si quis hoc decretum, quod viginti tres Episcopi, cum aliis Sacerdotibus, vel servis Dei, una cum consensu Principis Pipini, vel Optimatum Francorum consilio constituerunt, transgredi voluerit, judicamus sit ab ipso Principe, vel Episcopis, vel Comitibus.* Denique in hoc Conventu sancitum est, ut anno quolibet haberentur hoc genus Comitia, ad quæ ex antedictis jam patuit solos Clericos Nobilesque accitos fuisse. *Cum consensu Episcoporum, sive Sacerdotum, seu servorum Dei & Optimatum meorum consilio decrevimus, ut annis singulis Synodum renovare debeamus, qualiter populus Christianus ad salutem animarum pervenire possit.*

III. Hi Conventus qui regnante Clodovæi prosapia frequenter habebantur, non quolibet tamen anno; ea pessum eunte & concidente, cœperunt annis singulis haberi; sub Caroli Magni stirpe bis anno quolibet adgregari cœpti sunt; instar Regni Comitiorum, conveniente in ea Clero & Nobilium ordine; denique sub Hugonis Capetii stirpe Parlamenta dici cœpere, quæ cum Deambulatoria ante fuissent, Sedentaria per Philippum Pulchrum Regem facta feruntur: si quando possit horum verborum usus consuetudine molliri; hoc est, cum prius alio & alio loco liberentur, ubi Rex condixisset: per Philippum Pulchrum uni loco affixa, & Parisiis sedere jussa sunt. Ea in annum totum protrahi voluit Carolus Rex ejus nominis V. cognomento Sapiens,

(1) Can. 10.

piens, quamvis anno quolibet bis, ad Pascha & ad beati Martini Festum, quasi novo ab initio instaurarentur: more ducto a duobus illis olim Conventibus Generalibus sub Caroli Magni stirpe. Aderant his Parlamentis Episcopi ceterique Beneficiarii, etsi ordinaria iam essent, & bina annis singulis haberentur, sicut prisci Canones duas Provinciales Synodos anno quolibet haberi sanciebant. At ubi hæc Parlamenta in totum annum produci cœpere, & privatorum causis vacare, tum vero iis se subduxere Episcopi, ut residerent in Ecclesiis suis, quibus abesse nefas, nisi ubi cogit universæ Ecclesiæ necessitas. Has rerum temporumque vices infra suo quasque loco copiosius explanabimus; hic ex re visum est in antecessum eas oculis subjicere, ut inde major lux refundatur in Canones, Legesque canonicas dispensationis residentiæ, ex contemplatione utilitatis & necessitatis Conventuum horum generalium. Unam si perlegas Epistolam Zachariæ Papæ ad Pipinum Majorem Palatii, ad Episcopos, Abbates & Proceres (1), itemque responsionem ad eorum percunctationes, facile intelliges, quam illi probarentur hi Conventus, & quanti existimarentur esse ponderis, ad convulsæ disciplinæ sarciendas labes.

IV. Ejusdem fuere generis Concilia propemodum omnia Toletana; ad ea Episcopos Proceresque Rex convocabat: & postquam Episcopi commentati ipsi secum erant statuta omnia Clero repurgando accommodata, tum demum ad Proceres accedebant, una cum eis operam daturi Regno in formam quamoptimam revocando. Argumento est Concilium Toletanum IV. ubi Episcopi post edita statuta complura ad componendum Clerum necessaria, tum demum accedunt ad constabiliendum Regnum, sparsi quaquaversus anathematum fulminibus, in Majestatis Regiæ violatores omnes, si qui eorum vitæ Regnoque scelestissimi homines insidientur, constituto etiam ut sacramentum fidei ab omnibus innovaretur; utque Rege mortalibus his vinculis absoluto, successor ejus in Conventu Episcoporum & Procerum eligeretur; denique invitatis Regibus ipsis, ut justitiæ & clementiæ amantiores, quam imperiosæ dominationis, amari se mallent, quam metui; neque reformidarent ipsimet fulmina summi & cœlestis Pontificis Christi, in eos utique jaculanda, qui tyrannos, quam Reges, & persecutores potius quam parentes subditorum agere velent. Audienda sunt ipsa Concilii jam verba: anno 633. habiti (2): *Post instituta quædam Ecclesiastici Ordinis, postrema nobis cunctis Sacerdotibus sententia est, pro robore nostrorum Regum & stabilitate Gentis Gotthorum, Pontificale ultimum sub Deo judicio fere decretum, &c. Nullus præsumptione regnum arripiat, & nullus excitet mutuas seditiones civium, nullus meditetur interitus Regum; sed & defuncto in pace Principe, Primates totius gentis cum Sacerdotibus successorem regni Concilio communi constituant. Te quoque præsentem Regem, futurosque Principes, humilitate qua debemus, deposcimus, ut cum justitia & pietate populos regatis, &c. Ne quis vestrum solus in causis capitum aut rerum sententiam ferat, sed consensu publico cum rectoribus, &c. Sano de futuris Regibus hanc sententiam promulgamus, ut si quis ex eis contra reverentiam legum in flagitiis & facinore crudelissimam potestatem exercuerit, anathematis sententia a Christo Domino condemnetur.* Coaluerant in Concilium Episcopi Hispaniarum: & ejus Galliarum Provinciæ, quæ tum Gothis Regibus parebat. *Quoniam Generale Concilium agimus.*

V. Confirmatum est hoc Decretum a Concilio Toletano V. anni 639. quod & ipsum ex Episcopis confluxerat plurium Provinciarum: *Diversis ex Provinciis:* & ubi Rex ipse affuit cum Optimatibus suis: *In medio nostri cœtus Rex ingressus, cum Optimatibus & Senioribus Palatii sui.* Multa ibi decreta sunt, ad tuitionem Regis & ejus stirpis, adversus eos qui fœdissima grassatione involarent in coronam, quæ sola electione obtineretur. *Quem electio omnium probat.* Concilium Toletanum VI. anno 638. universale ipsum quoque fuit: *More Synodi universalis.* A Rege, Episcopis Proceribusque constitutum est, Reges in posterum inter ipsa auspicia Regni juraturos, nunquam se passuros, ut Judæi, qui semel Christianam fidem amplexati essent, eam ejurarent. *Ardore fidei inflammatus Princeps, cum Regni sui Sacerdotibus superstitiones eradicare elegit, nec sinit in Regno suo degere eum, qui non sit Catholicus, &c. Simul etiam cum suorum Optimatum* illu-

(1) Conc. Gall. T. 1. p. 560.

(2) Can. 75.

illustriumque virorum consensu & deliberatione sancimus, ut, &c. Pluribus quoque ex Provinciis convenere Episcopi ad Concilium VII. Toletanum, multaque ibi decerni Rex curavit adversus desertores patriæ, Regnique & Regis perduelles, ac proditores, laicos Clericosque.

VI. In Concilio VIII. Toletano anni 653. Christum primo reveritus Reccesuintes Rex ineffabili majestate sua in Episcopis fulgurantem: *Qui sese nostro cœtui reddens acclivem, & ad testimonium visionis vestræ, memet coram omnipotentis Dei tremendis nutibus adclinans*; Episcopos interpellavit, ut leges ederent, quas Ecclesiæ & Regni saluti accommodatissimas fore intelligerent; & tum demum Optimates Præsidesque urbium hortatus est, itemque Provinciarum Rectores, qui aderant, sanctissimis ut Episcoporum statutis sequaces se & obsequentes præstarent. *Vos etiam illustres viros, quos ex officio Palatino huic sanctæ Synodo interesse Primatus obtinuit, ac nobilitas spectabilis honoravit, & experientia æquitatis Plebium rectores exegit; &c. Adjurans obtestor, ut nihil a consensu præsentium Patrum, sanctorumque virorum, aliorsum mentis ducentes obtutum, quidquid innocentiæ vicinum, quidquid justitiæ proximum, vel Deo placitum agnoveritis, instanter complere, &c.* Constituta & hic multa sunt ad pacem & tranquillitatem Regni firmandam, quibus & Proceres Comitesque Palatini post Abbates & Episcopos subscripsere. Illud observari jam potuit, non omnes prorsus nobiles his affuisse Comitiis, sed eos demum, quibus id juris conciliabant Officia Palatina: *Quos ex Officio Palatino huic sanctæ Synodo interesse Primatus obtinuit*: aut Provinciarum urbiumque Præsides, quorum post Regem secundæ partes erat executioni eorum, quæ statuta fuissent: *Quos experientia æquitatis Plebium Rectores exegit*: vel eos denique, quos singulari privilegio Rex accersiverat, ut patet ex his Ervigii Regis verbis ad Concilium XII. Toletanum, anni 681. *Omnes in commune convenio, & vos Patres sanctissimos, & vos illustres Aulæ Regiæ viros, quos interesse huic sancto Concilio delegit nostra sublimitas.*

VII. Hanc porro Synodum statim emicat ex Episcopis & Optimatibus conflatam fuisse. *Considentibus Episcopis atque Senioribus Palatii universis.* Potestatem ei Rex fecit emendandi Leges omnes, quæ sempiternæ justitiæ Legi adversarentur: *Et hoc generaliter obsecro, ut quidquid in nostræ Ecclesiæ legibus absurdum, quidquid justitiæ videtur esse contrarium, unanimitatis vestræ judicio corrigatur.* Omnes ibi Regni cives declarati sunt sacramento, quod olim Vambæ Regi præstitissent, absoluti; multa ad Regni quietem sancita; statutum denique, ut Concilia Provincialia quotannis indicerentur, idque ineunte hyeme, ut Provincialia ab Universalibus sejungerentur.

VIII. Sed ex his Toletanis Conciliis, quod XIII. dicitur, illud vero omnium penitissime in arcana Regni descendit, (1) anno 683. Aderant Magnates ex usu prisco, & Regis delectu; vide ut ad eos & ad Episcopos statim Rex verba fecerit: *Ideo universitatem Paternitatis vestræ, atque sublimium virorum nobilitatem, qui ex Aulæ regalis officio in hac sancta Synodo nobiscum sessuri prælecti sunt, obtestor, &c.* In Concilio XVI. Toletano anno 693. summa etiam virium contentione & fide laboratum est, ut novis Decretis nova accederent Regiæ stabilitatis præsidia, utque pœnas darent, qui transgressi essent prius fidei a se præstitum sacramentum: quod & rursus, secundo, tertioque præstari placuit Egicæ Regi, ex antiquissima consuetudine, quæ etiam nunc viget in Hispania. His ita constitutis, vide ut Cœtus omnis acclamaverit, applauseritque, ad eorum inconcussam posthac stabilitatem: *Ab universis Dei Sacerdotibus, Palatii Senioribus, Clero vel Populo dictum est: Qui contra hanc vestram diffinitionem venire præsumpserit, sit anathema, Maranatha, hoc est, Perditio, in adventu Domini.*

IX. Istiusmodi ergo erat tum disciplina civilis & sacra in tribus tunc Christianis Imperiis, Constantinopolitano, Gallicano & Hispano. Non divertebant ab Ecclesiis suis Episcopi, nisi ut impensius prodessent, vel Regnis, vel Ecclesiis, cum suis, tum universis. Aut enim Reges Episcopis institutionem credebant propriæ prolis, in Regnum aliquando successuræ, ut Clotarius II. Dagobertum filium beato Arnulpho Metensi Episcopo teneris ab unguiculis informandum commisit (2): *Hic in annis puerilibus positus, traditus est a genitore, venerabili ac sanctissimo Arnulpho Metensium urbis*

(1) Can. 12. (2) Du-Chesne. T. 2. p. 574.

urbis Episcopo, ut eum secundum suam sapientiam enutriret, eique tramitem Christianæ Religionis ostenderet, atque ei Custos & Bajulus esset. Aut summi Principes Episcopos sibi admovebant, ut consilio & ministerio Regni gubernacula moderarentur; ut supra spectavimus eundem B. Arnulphum Metensem, B. Cunibertum Coloniensem, Leodegarium Augustodunensem Præsulem, Primarios Regni administros fuisse, & toto pectore in unam maxime eam curam incubuisse, ut in Regum solio Evangelicæ legis sanctitas resplendescerent. Aut Episcopi Legationes obire eas jussi sunt, quæ & momenti & periculi plurimum haberent, nec facile possent per laicos Proceres explicari. Aut ut dissidia Regum sedarentur, infatigata Præsules prosiliere caritate, Regnique Provincias peragravere. Aut subducere se Conciliis universalibus, & Regni Comitiis Generalibus non potuere, quod in iis dirimerentur causæ majores omnes, tam Ecclesiæ, quam Regni, a cujus salute apta & religata pendet Ecclesiæ salus & dignitas. Aut denique compulit eos inexorabilis quædam necessitas veniendi, & invocandi Regum Patrocinii, ad eos obterendos superandosque obices, quibus alioqui tota eorum sedulitas & industria ludificabatur.

X. His maxime causis Episcopi quique sanctissimi suis abstracti sunt Ecclesiis, solo stimulo propagandæ Ecclesiasticæ utilitatis. Ideo nec nisi subinviti ab eis discessere, lubentissimi rediere ad easdem & quam propere; ut quos sola necessitas abesse cogeret, & quorum vel ipsa absentia Ecclesiis tum prodesset.

CAPUT XLVIII. P.2. l.2. c.62.

De Conciliis Nationalibus & Provincialibus in Gallia per eadem sæcula, a Clodovæo ad Carolum Magnum.

I. Jussu aut permissione Regum tunc cogebantur Concilia Nationalia, quod minime necesse erat ad Synodos Provinciales. Probationes ex Concilio Agathensi sub Regibus Hispaniæ Gothis.

II. Item ex Concilio Aurelianensi sub Clodovæo Magno, qui Capitula aliqua proposuit, Concilii Canones confirmavit.

III. Item ex Concilio Epaonensi sub Regibus Burgundiæ.

IV. Refelluntur, quibus visum est in his Conciliis dissimulata quandoque fuisse vestigia convocationis, aut permissionis Regiæ.

V. VI. VII. VIII. Varia conglomerantur argumenta, quibus efficiatur unum idemque esse Regum præceptiones & preces, convocationem & permissionem conveniendi.

IX. Ordinaria erant jam Concilia universalia. Cur ea tamen convocari necesse esset?

X. Eorum loca Reges designabant.

XI. Non diu obtinuit Lex, qua ordinaria erant.

XII. XIII. Conciliantur Canones Agathenses, Africani Nicæni, de Conciliis universalibus, ordinariis, vel extraordinariis.

I. Illud primo observandum occurrit, Constantinopolitanos Imperatores primum hoc sibi sumpsisse, ut Imperii sui universalia cogerent Concilia, quæ universa, aut pene universa circumscriberetur Ecclesia: usque adeo autem Ecclesiam his convocationibus Regiis non succensuisse, ut vehementer adgratularetur sibi. Quod nempe inde fructum caperet longe maximum, ex ea quam hinc impendebant tuitione Imperatores Conciliorum decretis, quibus alioqui tam facile & tam impune illusissent hæretici, pagani, pietatis Christianæ necdum satis tunc confirmatæ adversarii. Nec aliter Reges, qui alias & alias postea subegere Romani Imperii Provincias. Concilia illi quidem universalia sui Regni haberi voluere, sed impetrata prius Regum consensione; quod usque adeo Episcopis non displicuit, ut adgauderent sibi potius de Regia hinc tuitione, facilique proinde Decretorum Synodalium executione. Concilium Agathenese id statim præfefert, Alarici Regis permissione se convenisse (1). *Ex permissu gloriosissimi piissimique Regis, &c. Qui nobis Congregationis permiserat potestatem.* In hoc eodem Concilio Episcopis omnibus præceptum est, ut convolarent ad Concilium quodlibet a Metropolitano convocatum, nisi morbo, aut Regia jussione distinerentur (2). *Excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione Regia.* Provincialia hæc jam erant Concilia, quæ non Regio jussu, sed a Metropolitano indicebantur. Denique in universali hoc & extraordinario Concilio decretum est, ut juxta priscos Ca-

(1) In Præfat. (2) Can. 35.

Canones Concilia Provinciarum quotannis haberentur (1). *Synodum etiam secundum constituta Patrum annis singulis placuit congregari*. Si quotannis congreganda erat Synodus Provincialis, nihil opus erat nova Regum permissione. Ideo nec Imperatores de convocatione Conciliorum Provincialium unquam solliciti fuere. Non aliarum ergo quam universalium Synodorum arrogavere sibi Reges potestatem convocandarum. Ideo & Agathensi Concilio interfuere Metropolitani Arelatensis, Burdegalensis, Elusanus, Bituricensis, Turonensis, Narbonensis; quæ tum Metropoles ex parte saltem Gothorum suberant Imperio.

II. Jussione Clodovæi Regis coaluit Concilium I. Aurelianense: *Sacerdotes, quos ad Concilium venire jussistis, &c. In annum colligi jusseritis, &c. Ex evocatione Regis*. Proposuit Rex capita ea, super quibus condendi erant sacri Canones. *Secundum voluntatis vestræ consultationem, & titulos, quos dedistis, ea quæ nobis visum est, definitione respondimus*. Qui vero ex universa Franciæ gentis ditione huic Concilio interfuere Episcopi, iis persuasissimum fuit sanctiones suas a Clodovæo & confirmandas esse, & ejus imperio executioni mandandas: *Ita ut si ea quæ nos statuimus, etiam vestro recta esse judicio comprobantur, tanti consensus Regis ac domini, majori auctoritate servandam tantorum firmet sententiam Sacerdotum*.

III. Nec incuriosiores fuere Burgundionum Reges suæ auctoritatis, quam Francorum & Gothorum. In ipsa præfatione Epaonensis Concilii Avitus Viennensis Archiepiscopus contestatur apertissime eam Synodum auctoritate Sigismundi Regis congregatam fuisse. Et primo tamen statim ibi Canone præcipitur, ut Episcopi ad Provinciale Concilium adproperent, ubi a Metropolitano fuerint invitati, non adsignata Regibus nisi universalium convocatione Synodorum. Et certe cum Concilia mox habita Lugduni, Arelate, Carpentoracte, Arausicæ, Vasione, Provincialia tantum fuerint, nullum iis impressum est convocationis Regiæ vestigium.

IV. At Aurelianense II. Concilium illico profitetur se Regia præceptione coaluisse (2). *Ex præceptione Regum*. Et mox tamen sancitur, ut singuli singulis annis Metropolitani Concilia sua indicant, advolentque Episcopi cujusque Provinciæ. Concilium Arvernum coaluit, *congregantque sancto Spiritu, consentiente piissimo Rege*, scilicet Theodoberto. Quibus primam hanc Synodum visum est cruitas erigere cœpisse adversus Regiam in convocandis Synodis auctoritatem, quod eam dicatur a Spiritu sancto fuisse congregatam, & Theodobertum Regem consensisse: quod pace tantorum virorum dixerim, ii mihi videntur levioribus plus æquo in re minime levi indulsisse conjecturis; uti & cum easdem suspiciunculas suas aspergunt Conciliis Aurelianensibus III. & IV. Parisiensi III. Lugdunensi II. in quibus ne mentio quidem fit consensionis Regiæ, nedum convocationis: quod solebant tamen antiquissima Concilia.

V. Scriptoris vero moderni excandescentia, qui has conjectutas refellendas sibi proposuit, nihilo plus probari nobis potest, quam conjecturæ ipsæ. Mediam equidem semitam terrere conabor, & illud primum monebo, his vocibus, *Consensus*, *Præceptio*, unum idemque significari, ubi de Regum Majestate sermo habetur. In Concilio Agathensi sola *permissio* memoratur, sed permittere & præcipere Reges, unum idemque est. In Conciliis Aurelianensi I. & II. *Præcepti* vox adhibita, sed ex Formulis Marculphi bene multa ad manum sunt exempla, ubi cum aliquid Beneficii a Regibus ambiunt, impetrantque homines privati, hæc regia assensio, permissio, concessio, *Præceptum* semper vocatur. *Præceptum de Episcopatu. Præceptum de Clericatu, Præceptum donationis, &c.*

VI. Bona ergo fide fateri cogimur, si III. & IV. Concilio Aurelianensi prætermissa est Regis permisso, vel jussio ad eorum convocationem, simplicem & minime affectatam eam fuisse omissionem, cum Concilium Aurelianense V. sub eodem Childeberto Rege habitum, ejus auctoritate se congregatum magnifice contestetur: *Clementissimus Princeps, triumphorum titulis invictissimus domnus Childebertus Rex, pro amore sacræ fidei & statu Religionis, in urbe Aurelianensi congregavit in unum Domini Sacerdotes*. Id ipsum testificatur Concilium II. Parisiense: *Cum ad invitationem Childeberti Regis convenissemus*. Si cui autem tepidior ea vox videatur, *invitare*, mera ea est incogitantia. Nec enim nescire quisquam

(1) Can. 71. (2) Præfat. & c. 1. 2.

quam potest, priscorum Canonum & Decretorum usu tritissimo, idem valere *invitare*, atque *evocare*; quibus verbis frequentissime designatur auctoritas Metropolitani in convocandis Provinciæ suæ Episcopis, & Regis ipsius in indicendis Nationalibus Synodis. Concilium Parisiense III. sub eodem Childeberto coaluit, biennio post Parisiense II. & annis octo post Aurelianense V. & de convocatione tamen Regia verbum ibi fit nullum (1). Tantillo annorum numero non poterat usque adeo extenuari, vel Childeberti Regis auctoritas, vel in eum observantia Episcoporum. Elucet ergo non præmeditate, non affectate, sed simpliciter id omissum. Nec aliter æstimandum de Lugdunensi II. ubi eadem siletur convocatio regia, & de quo tamen Gregorius Turonensis, ille vindex acerrimus Ecclesiasticæ libertatis, & Episcopalis amplitudinis, testatum facit, jussione Regia congregatam esse (2). *Congregari Synodum ad urbem Lugdunensem jussit*.

Concilium Turonense II. eodem anno celebratum est, quo Lugdunense; & expressus tamen ibi est Regis consensus, qui in Lugdunensi omissus. *Juxta conniventiam Childeberti Regis annuentis*. Liquidum est ergo minus scrupulose scriptitata ea fuisse, nec inde venari quemquam jure posse argumenta vel tantillæ irreverentiæ in Reges. Nec felicius cessit his criticis, ubi insidiati sunt his verbis Concilii ejusdem Turonensis II. (3) *In Synodo Aurelianensi, quam invictissimus Clodovæus Rex fieri supplicavit*: cum Acta ipsa Concilii Aurelianensis I. diserte exprimant, jussione Regia convocatum illud fuisse. Quasi posset quisquam nescire Regum preces præcepta esse; & vicissim præcepta Regum ad Episcopos, quos instar parentum observant, ea condiri modestia & humanitate, ut preces videri possint. Certe enim in Concilio Aurelianensi I. Clodovæus, quam vere & pie, tam magnifice dictus est Ecclesiæ filius. *Domino suo Catholicæ Ecclesiæ Filio, Sacerdotes quos ad Concilium venire jussistis*. Præcipiebat ergo Rex Episcopis, sed non immemor illos esse Patres, se filium: Nam & Patres ex vero vocabat.

VII. Non constaret Concilium Parisiense IV. jussu Sigiberti Regis convocatum fuisse, nisi ex ejus ad illum Epistola id elicеretur. *Nuper non absque conniventia gloriæ vestræ, sicut credimus evocati, Parisios venientes*. Ubi perspicis evocationem & conniventiam, seu permissionem unum quid sonare. Non tradit Gregorius Turonensis Parisiense Concilium adversus Prætextatum Archiepiscopum Rotomagensem a Childerico Rege convocatum fuisse: sed Cabilonense idem alibi ait a Rege Guntramno congregatum fuisse adversus Episcopos Salonium & Sagittarium (4): *Ex jussu Principis*. Itemque de Brennacensi Concilio adversus Gregorium ipsum Turonensem: *Accersitis Regni sui Episcopis*. Patet ergo ideo omitti quandoque Regiam Conciliorum evocationem, quod non singulæ semper rerum circumstantiæ enucleentur. Concilium Matisconense I. coaluit *ex vocatione domni Guntramni Regis*. Valentinum II. *juxta Imperium Regis Guntramni*. Matisconense II. illico gratias Deo habet, qui in unum collegerit omnes Regni Guntramni Episcopos, nec jussione, nec permissione Regis memorata: & ultimo tamen Canone hic præcipitur, ut in posterum universalis hujusmodi Synodus convocetur tertio quoque anno, *una cum dispositione magnifici Principis*, a quo locus designabitur. Non video qui posthac ambigi possit, quin Conventus istiusmodi omnes universales permissione aut jussione Regum evocarentur; & sicubi ea jussio prætermissa sit in Actis Concilii, malitiose id factum neminem jure interpretari posse.

VIII. Rursum Fatetur Gregorius Turonensis (5) Concilium Matisconense II. *ex jussu Regis* Guntramni celebratum fuisse. Sicut & Virdunenense adversus Egidium Archiepiscopum Remensem (6). *Rex Episcopos accersiri præcepit, &c. Præceptioni Regiæ obsistere nequierunt*. Enixissime Gregorius Magnus Reges & Reginas Francorum hortabatur, ut juberent congregari Synodos (7): *Synodum fieri jussio Regia constituat, &c. Synodum congregari præcipite*. Auctor vitæ sancti Eustalii Abbatis Luxoviensis: *Emanante Regali auctoritate multi Burgundiæ Episcopi conveniunt*. Beatus Andoenus in vita beati Eligii: *Nec destitit Episcopos commmonere & Optimates* quous-

(1) Conc. Agath. Can. 35. Concil. Arausic. I. c. 29.
(2) L. 5. c. 20.
(3) Can. 21.
(4) L. 5. c. 28. 49.
(5) L. 8 c. 20. L. 10. c. 19.
(6) L. 7. Ep. 113. 114.
(7) L. 9 Ep. 53. 56. 57.

quousque jussu Principis Sacerdotale Concilium congregaretur.

IX. Altera jam observatio hæc est, celebratas fuisse Synodos alias Provinciæ unius, alias complurium Provinciarum, quæ posteriores universales dicebantur. Synodus Agathensis una ex universalibus, ejusdem generis unam voluit quotannis celebrari: *Synodum etiam secundum constituta Patrum annis singulis placuit congregari*. De Provincialibus Conciliis alio Canone ibidem agitur (1): *Si Metropolitanus Epistolas direxerit ad Comprovinciales Episcopos, quibus eos ad Synodum invitet*. Suspicari hinc quis posset voluisse Agathensis Concilii Patres, ut annis singulis universales, Provinciales autem rarius haberentur Synodi, ubi nimirum eas Metropolitanus indiceret. Si ea certe fuit hujus Concilii mens, non videtur ea quidem in re valuisse ejus auctoritas. Concilia enim Provincialia semel semper anno quolibet cogi debuere, jussione Conciliorum Aurelianensium, Turonensis, Liptinensis, Suessionensis (2). Cum universales Synodi rarius habitæ sint, rarius incidente ea necessitate Ecclesiæ Gallicanæ. Inter universales Synodos numerabatur Concilium Matisconense II. unde & mox sibi gratulati sunt Patres, quod post tantum temporis intervallum mutuo rursum oblectarentur conspectu. *Gratulamur & nos, qui per intervalla temporum separati, hodie noscimur post tot temporum intervalla corporaliter jungi*. Non effluxerant tamen nisi anni quinque a tempore Concilii Matisconensis I. quod universale & ipsum fuerat. Frequentiores ergo voluissent hi Episcopi suas universales Synodus, quam quodlibet quinquennio. Ideo & hoc Matisconensi II. Concilio statutum est, ut tertio quoque anno coiret Synodus universalis. *Universæ fraternitatis deliberatione ac definitione complacuit, ut antiquiorum Patrum juribus in omnibus custoditis, ad Synodum post trietericum tempus omnes conveniant*. Quo autem fine, & quo fructu frequentandæ essent hæ Synodi, mox declaratur (3). *Ut de alterna principaliter sospitate exhilarati, causas exurgente tam divinæ religionis quam humanæ necessitatis discutiant, & omnibus justum æquumque finem imponant*.

X. Cum vero hæc Concilia *Universalia*, sic enim hoc quoque Canone appellantur, eo indicerentur a Regibus, quod essent extraordinaria; postquam ordinaria evaserant, videri poterant Reges jure eorum convocandorum excidisse. Ea ergo de causa in hoc eodem Matisconensi Concilio sancitum est, ut Lugdunensi Archiepiscopo curæ esset a Rege sciscitari, quo vellet loco Generalem Conventum convocari. Ergo & extraordinariis primo his Conciliis Reges tempus, & ordinariis iisdem postea locum suo arbitratu designavere. Adde quod nemo ex Metropolitanis unius Regni in potestate haberet omnes unius Regni Metropolitanos alios & Episcopos convocare. Penes Regem unum ea facultas erat, cui uni omnes illi suberant. Non ita vel Africanæ, vel Orientales Synodi, quibus sui singulis erant Exarchi, qui eas convocarent. Has Exarchorum vices Reges implevere in Occidente, dum nulli ex Metropolitis in eam dignitatem evehebantur: qua de re supra cum de Exarchis & Primatibus.

XI. Non immerito tamen addubitarit quis, an usu unquam receptum fuerit hoc Decretum: non solum quod ejus non meminerit Rex Guntramnus in Edicto, quo hanc Synodum confirmavit: sed etiam quod nihilo postea frequentiores fuerint hæ Synodi, quam antea. Adde quod post Guntramni Regis obitum, longe alia fuerit Reipublicæ facies, & nec civitati, nec Metropolitano Lugdunensi ea constiterit potestas & gloria, quæ prius. Quod perstrinximus de Gregorio tantopere connitente ut Synodi in Galliis congregarentur, ex eo apertissime proditur in iis nec triennales, nec alias quascumque ordinarias Synodus fuisse. Denique si quæ posthac habita sunt Concilia universalia in Gallia, ea extraordinarie a Regibus sunt congregata, ut Cabilonense, Liptinense, Narbonense, Suessionense: quod & in eorum Præfatione declaratur. Nullum ergo erat statum tempus, certumque, quo indicerentur.

XII. Emergit nonnihil scrupuli ex his verbis Concilii II. Matisconensis, de triennalibus habendis his Synodis universalibus, *Antiquorum Patrum juribus in omnibus custoditis*: & ex his similiter Concilii Agathensis, super iisdem quolibet anno cogendis:

(1) Can. 71. 35.
(2) Aurel. II. c. 2. Aurel. III. c. 1. Aurel. IV. c. 37. Aurel. V. c. 23. Turon. II. c. 1. Liptin. c. 1. Suessi. c. 2.
(3) Can. 20.

dis: *Secundum Constituta Patrum*. Quod ad Canonem Agatheusem attinet, expeditior est responsio, rationem haberi Disciplinæ Africanæ, & ad Canonem alludi X. Africani Concilii, quo jubentur quotannis celebrari Synodi universales. *Confirmandum est in hanc Synodo, ut secundum statuta Nicæna, propter causas Ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis Concilium convocetur: ad quod omnes Provinciæ, quæ primas Sedes habent, de Conciliis suis binos, aut quantos delegerint, Episcopos mittant; ut congregato Conventu plena possit esse auctoritas*. Ita in Africanis universalibus Conciliis dirimebantur causæ eæ, quibus plures implicabantur Provinciæ, & ad quas proinde latius patens graviorque desiderabatur auctoritas, quæ emergentes obices perfringeret.

XIII. Verum hæc objectæ difficultatis solutio, nodum alium nobis objicit, atque ita aliud ex alio nos impedit. Ecqui enim hic Africanus Canon auctoritatis sibi aliquid & adminiculi ex Concilio Nicæno aucupabatur, ubi non agitur nisi de Provincialibus Conciliis, anno quolibet congregandis? Canonem hunc Africanum imitabatur inopinus forsan B. Gregorius, cum Episcopos Siculos ad Romanum Concilium triennio quolibet invitabat, & ad id Synodum allegabat Nicænam. Respondendum ergo videtur, & Gregorium & Concilium Africanum, & Matisconenses, Agathensesque Patres, in Canone unam universim spectasse cogendorum Conciliorum statis & fixis temporibus necessitatem, ut laboranti succuratur Ecclesiæ; cum facile intelligatur de cetero Patres Nicænos, Episcoporum cujusque ævi sapientiæ permisisse, ut pro temporum, locorum, rerumque opportunitate diffinirent, unius esse deberent Provinciæ, an plurium hæ Synodi: annuæ, an post triennium. Quo & ille alius eximitur scrupulus ex Concilio Matisconensi. Afros ipsos mox pœnituit annuarum suarum Synodorum universalium: unde & decrevere eas posthac nonnisi extraordinarie convocandas, ubi necessitas urgeret inexorabilis, quæ totam Africam complecteretur (1). *Placuit ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africa. Causæ autem quæ communes non sunt, in suis Provinciis judicentur*.

CAPUT XLIX. *P. 2. l. 2. c. 63.*

De iisdem Conciliis Galliæ Nationalibus & Provincialibus, ætate media a Clodovæo ad Carolum Magnum.

I. Origines antiquissimæ & exempla varia Conciliorum Galliæ universalium.

II. Eorum convocandorum sibi jus arrogabant Episcopi Arelatenses, & tandem a Romanis Pontificibus impetravere.

III. Gothi, Burgundiones & Franci, non passi sunt suæ ditionis Episcopos convenire ad Synodos Arelatensium Episcoporum; qui Imperio adhuc suberant: sed & ipsi suæ gentis universales Synodos habere voluere.

IV. Filii Clodovæi partito regno, partiebantur etiam quandoque Concilium universale.

V. Continuatio juris Arelatensium Episcoporum.

VI. Impatientius ferebant Reges injussu suo Concilia Nationalia haberi.

VII. Subinviti & ad ea accedebant Episcopi, nisi qui evocaverat Rex, eorum necessitatem ostendisset.

VIII. In his Synodis legebantur primum Canones, tum ipsorum excutiebatur Episcoporum vita.

IX. De repugnandis moribus semper tractabatur.

X. Et de non intermittendis Synodis Provincialibus.

XI. Conciliatio Canonum in speciem pugnantium, super Episcopis, qui Conciliis absunt, alibi a Regibus distenti.

XII. XIII. XIV. Quanta in Ecclesiam & Regnum ex Conciliis, & emolumenta derivarentur, & ornamenta.

I. Tertio jam loco illud observabimus, universalium Conciliorum originem nequaquam ab Africanis Ecclesiis derivandam esse, quanquam essent ibi frequentissima. Hæc enim certissime instituit Concilium I. Constantinopolitanum in unaquaque Diœcesi (2); quo tunc sensu Græcis Diœcesis dicebatur, Coagmentatio plurium Provinciarum sub uno sive Exarcho, sive Præside, sive Capite, tum Ecclesiastico, tum Civili. Universalia fuere Concilia,

(1) Coll. Can. African. c. 95.

(2) Can. 3.

Antiochenum contra Paulum Samosateuum: Africana beati Cypriani de Baptismo hæreticorum. Antiquiora ergo propemodum fuere universalia Concilia; quam singularum Provinciarum. Quod ad Ecclesiam Gallicanam attinet, non potest nisi in Synodos universales conferri Coloniensis anni 346. Euphratas ejus urbis Episcopus exauctoratus est, tanquam Ariana lue sordidatus, si nihil tamen claudicat ejus rei fides, quod viderint alii. Universalia fuere & Arelatense, ac Biterrense Concilia, tempore beati Hilarii, de quibus Severus Sulpitius (1): *Ceterum a nostris tum apud Arelatum & Bitteras, oppida Galliarum Concilia fuere.* Parisiense anni 362. adversus Arianos, cui Synodus Illyricana assensuram se pollicebatur, sicut & Romana ejusdem temporis (2). *Nos non aliter sentimus, atque duo Concilia, quorum alterum jam Romæ, alterum habetur in Gallia.* Illud denique quod Siricio Papæ Maximus Imperator pollicebatur se congregaturum. *Catholici indicent Sacerdotes, quorum conventum, ex opportunitate omnium, vel qui intra Gallias, vel qui intra quinque Provincias commorantur, in qua elegerint urbe, constituam.* Et Burdigalense, quod idem coegit adversus Priscillianum.

II. Hoc sibi jus convocandi universalis Galliarum Concilii arrogauat Episcopus Arelatensis, postquam eversa a Vandalis Augusta Treverorum, Sedes Præfecti Galliarum Treveris Arelate traducta est. Jam inde enim facta est conglutinatio quædam civilis Provinciarum septem circumjacentium. Zosimus ingentibus Patrocli Arelatensis virtutibus id donavit; ut ne possent sine ejus licentia suis Clerici Provinciis divertere, & sine litteris ejus formatis. Hilarius Episcopus Arelatensis a Concilio II. Arelatensi id expressit, ut Concilia universalia posset cogere, prompto in exemplum Concilio Arelatensi sub Constantino (3). *Ad Arelatensis Episcopi arbitrium Synodus congreganda: ad quam urbem ex omnibus mundi partibus, præcipue Gallicanis, sub sancti Martini tempore, legimus celebratum fuisse Concilium atque Conventum.* Leo Papa I. compertissimum habens primum illud Arelatense Concilium a Constantino Imperatore, non ab Episcopo Arelatensi fuisse congregatum, vetuit, ne quid ejusmodi posthac Hilarius tentaret (4). *Suis unaquæque Provincia sit contenta Conciliis, nec ultra Hilarius audeat Conventus indicere Synodales.* Exuit & tota Metropolitani dignitate te Hilarium Leo, eaque Viennensem Episcopum cumulavit. At vivis erepto Hilario eam Metropolin Leo in duas secuit, Viennensem & Arelatensem; quin & ad Ravennium Arelatensem Metropolitanum direxit illam toto orbe celebratissimam ad Flavianum Epistolam de Incarnatione, adversus nupera Eutychetis deliramenta, ut per Ravennium ceteris Gallicanis Episcopis communicaretur. Primus omnium Hilarus Papa Leontium Arelatensem Episcopum donavit potestate convocandi Consilii universalis (5). *Per annos singulos, ex Provinciis quibus poterit congregari, habeatur Episcopale Concilium; ita ut opportunis locis atque temporibus, secundum dispositionem fratris & Coepiscopi nostri Leontii, cui sollicitudinem in congregandis fratribus delegavimus, Metropolitanis per litteras ejus admonitis celebretur;*

III. Ubi autem Pontifex copiam facit Arelatensi Episcopo, congregandi quos poterit Metropolitanos & Episcopos: non obscure insinnat, Francos Gothos & Burgundos jam irruisse in Romanas complures Provincias Galliarum, nec jam pati, ut subjugatarum a se Provinciarum Episcopi obtemperent Episcopo Arelatensi, qui Romano adhuc Imperio subjiciebatur (6). Qui Jeroboami exemplo infamatas voluit harum nationum rationes, quasi & ipsæ sic sese a Romano Pontifice, ut ille ab Hierosolymytano templo abalienassent: is sane procul fuit a sapientia Gregorii Papæ, longe aliter sapientis, uti & ab Episcopi Viennensis Aviti: cui dolebat quidem, quod jam non possent omnes Galliarum Provinciæ in unam convenire Synodum, ex quo tot eas Reges sibi partiti essent; sed nihil scribebat tamen, quod non immane quantum abesset ad hujus scriptoris felle. Vide enim ut ille scripserit ad Senatorem Romanum de contumeliis Symmacho Papæ illatis, quas abstergere ipse concupisset per universalem Galliarum Synodum, si per tot jam in Gallia Reges id licuisset (7). *Vellemus ut quæ in causa communi supplicari oportet,* ampli

(1) L. 2. (2) Theodor. L. 4. c. 8. (3) Can. 18.
(4) Ep. 89. 109. 110. (5) Epist. 8. (6) Anno 462.
(7) Ann. 503. Adde compot.

amplitudo vestra congregatorum Galliæ Sacerdotum relatione cognosceret. Sed quoniam hujus quoque voti non potest reddi Provincia, præfixis regnorum limitibus, &c.

IV. Verum quam conducibile erat decem Tribubus Templo semper Hierosolymitano conglutinari, nec ab ejus cultu unquam deflecti: tam liberum, & arbitrarium erat Ecclesiis Galliarum, aut in unum omnes coire concilium universale, aut in plura disjungi minora, quæ eodem tempore haberentur, quando ita rerum ferebat, temporumque necessitas. Et sane Agathensis Synodus ex omnibus coaluit Metropolibus Gallicanis Imperio Gothorum subditis, Epaonensis ex Metropolibus Burgundionum, Aurelianensis ex Francorum, qui suæ jam ditioni subegerant tum, quidquid in Galliis Gothi obtinuerant, paulatimque in ipsas Burgundionum regiones victores penetrabant. Ubi plura pluribus Clodovæi filiis obtigerunt Regna, nunc sejunctim sua quisque Concilia universalia collegerunt, nunc regnis ex omnibus unum Concilium universale confluxit. A Childeberto Rege, & a Regibus aliis fratribus ejus congregatum est Concilium Aurelianense II. *Ex præceptione gloriosissimorum Regum*. Arvernum ex Metropolibus unius Regni Theodeberti convenerat: *Consentiente Rege Theodeberto*. Vel ex ipsis ergo Præfationibus facile distinguntur duæ classes Conciliorum hujusmodi universalium.

V. Ad Arelatenses Archiepiscopos stylum reflecto. Si enim Hilarus Papa Leontio Arelatensi copiam fecerat, ut quibus ex Provinciis posset Synodum cogeret universalem, Symmachus Papa eandem beato Cæsario prorogavit auctoritatem (1) in omnes Provincias Galliæ & Hispaniæ, quæ Gothis parerent. At postquam a Francis perdomitum est, quidquid a Gothis in Galliis fuerat usurpatum, tum a Vigilio Papa donatus est Arelatensis Episcopus potestate convocandi Episcopos Gallicanos, *quoties judicaverit expedire*. Ceteri post Pontifices, & Gregorius ipse Magnus eadem facultate uti deinceps voluere Archiepiscopos Arelatenses.

VI. Quartum illud est non oscitanter observandum, Reges Nationalibus nonnunquam, nunquam Provincialibus Conciliis intercessisse. Austrasiæ Regi Sigeberto displicuit, quod injussu suo Episcopi Concilium evocassent, & ad illud Episcopos invitassent Provinciæ Bituricensis, atque præ ceteris Desiderium Episcopum Cadurcensem, Bituricensi obnoxium Metropolitano, cum eoque Burgundi Regis imperio subjectum. Datis ad Desiderium litteris contestatus est Sigebertus, ardere se quidem desiderio vehementi firmandæ Canonicæ disciplinæ; nec pati se tamen posse, id Concilium se inconsulto celebrari (2). *Licet nos statuta Canonum & Ecclesiasticas regulas conservare optamus; tamen dum ad nostram antea notitiam non fuit perlatum, sic nobis cum nostris Proceribus convenit, ut sine nostra scientia Synodale Concilium in regno nostro non agatur*. Mox testatum facit Concilii Congregationi lubentissime sese assensurum, si modo regios flagitetur ab Episcopis assensus, & Concilii utilitas declaretur. *Postea opportuno tempore, si nobis antea denuntietur, utrum pro statu Ecclesiastico, sive etiam pro qualibet rationabili conditione, conventio esse decreverit, non abnuimus: sic tamen, ut in nostri prius deferatur cognitionem*.

VII. Detrectabant & ipsi quandoque Episcopi ad Concilium, quod Princeps indixisset accurrere, nisi de ejus utilitate, aut de necessitate admoniti, persuasique fuissent. Apud Tullum Leucorum Concilium indixerat Theobaldus Rex, Mappiniumque Remensem Episcopum ad illud accersiverat. Ea qua par erat, & modestia, & animi magnitudine Episcopus Regi rescripsit. Non posse se iter arripere ad Concilium, cujus & causas nesciret, & necessitatem. Tum vero Rex de causis Concilii habendi certiorem illum fecit: nec postea dubitavit Episcopus, quin Regis mandato obtemperandum sibi esset: sed cum per temporis jam angustias adesse Concilio non posset, causas absentiæ suæ scripsit ad Nicetium Episcopum Trevirensem, qui Concilium haberi exoraverat, adversus insolentiam eorum effrenatissimam, qui ab illo prius fuerant excommunicatione innodati (3). *Indicamus nos litteras filii nostri domni Regis Theodebaldi excepisse, ut in Tullensium urbe adesse deberem, nullam causam evocationis declarantes. Reciprocante pagina indicavimus, nos illuc accedere non debere, quia causam conditionemque nos constabat ignorare. Iteratis scriptis edocuit beatitudinem vestram, dum aliquos Francorum pro zelo divini timoris corripi, scandala seu anxietates multimodas sustinere, &c. Quanquam parere nos regiis præceptis, in bonis rebus*,

(1) Symach. Ep. 12. (2) Desider. Ep. 17. Bibl. Patr. T. 5. p. 425. (3) Conc. Gall. T. 1. p. 292.

rebus, & conveniat & libeat, tamen, &c. Ita non Synodice tantum congregati, sed & singuli sejunctim quandoque Episcopi Reges filios vocabant, quibus nihilo segnius ut dominis morigeros se præbebant.

VIII. Quinto & postremo loco id observamus, congregatos statim Episcopos, tam universalium, quam particularium Synodorum, in examinandos primum incubuisse Episcoporum ipsorum mores, tumque contulisse se ad ea statuenda, quibus disciplina Ecclesiarum in antiquum splendorem suum refloresceret. Examen autem vitæ & regiminis Episcoporum lectitandis maxime, & expendendis fiebat antiquis Canonibus: quod solemne erat celebrandarum Sessionum primordium. Ita enim habet Concilium II. Vasionense: *Cum secundum statuta Canonum in Vasensi vico sanctorum Pontificum fuisset Concilium congregatum, juxta consuetudinem, antiquorum Patrum regulas relegentes, propitiante Domino, nullum de præsentibus Domini Sacerdotibus, aliquis contra decreta spiritalia, aut præterisse, aut præsumpsisse cognovimus.* His peractis nova cudebantur statuta, vel antiqua innovabantur.

IX. Fateor in his Conciliis innumerabiles dirimi solitas lites, quod hæc essent Consistoria celeberrima Ecclesiæ Gallicanæ. Sed his præmittebatur semper, quidquid ad morum emendationem pertinebat, quidquid ad procurationem æternæ salutis, ad medicinam morbis spiritualibus faciendam, ad Canonicæ disciplinæ instaurationem. Audiendus hic Canon Concilii Arverni primus: *In primis placuit ut quoties secundum statuta Patrum sancta Synodus congregatur, nullus Episcoporum aliquam prius causam suggerere audeat, quam ea quæ ad emendationem vitæ, ad severitatem regulæ, ad animæ remedia pertinent, finiantur.*

X. Concilia universalia eam maxime curam induebant, ut ne usquam cessarent Provincialia; ut hoc utroque Conciliorum veluti propugnaculo muniretur stabilitas disciplinæ. In Concilio Turonensi II. sancitum est, ut siqui Episcopi Provinciali abfuissent Concilio, ii Metropolitani, & Coepiscoporum Provinciæ communione abstinerentur, usque ad proximum Concilium Universale. *Si quis Episcoporum ad Synodum venire distulerit, usque ad Majorem Synodum a Metropolitano & Comprovincialibus maneat excommunicatus.* Ceteris quoque in universalibus Conciliis studiosissime inculcata est necessitas Conciliorum Provincialium.

XI. Quin & huic Turonensi II. visa est tam arcta necessitas Conciliorum, & tam indeclinabilis lex præsentiæ Episcoporum, ut ne tum quidem abesse posse Episcopos voluerit, cum a Rege avocarentur (1): *Sine cujuslibet excusatione personæ, id est regiæ vel privatæ, &c. Non debet spiritali operi etiam regalis præferri præceptio, &c. Non debet præcepto Domini persona cujuslibet hominis anteponi, &c.* Longe aliter Agathensis Synodus, saltem in speciem (2): *Excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione Regia.* Non facile mihi quisquam persuaserit, Episcopos Concilii Turonensis tenaciores disciplinæ fuisse, quam B. Cæsarium Arelatensem Episcopum, qui Agatensi Synodo præerat: vel Cæsarium propensiori fuisse observantia & veneratione in Alaricum Regem Gothorum Arianum, quam Episcopos Concilii Turonensis in Christianissimos & semper Catholicos Franciæ Reges. Hinc adducor, ut credam verbis tantum confligtari, re consentire geminam hanc Constitutionem, quod utraque manaverit, & ab ejusmodi sapientia, quam non destitueret fortitudo, & ab ejusmodi fortitudine, quam cœlestis quædam illustraret & condiret sapientia. Credi ergo par est, Canone Turonensis Concilii non contineri nisi ea Regum præcepta, quæ ipsimet ultro tandem relaxant, quando modeste & religiose de necessitatibus Ecclesiæ admonentur. Cum agat Canon Agathensis de Principum tam æquis mandatis, tam urgentibus, tam necessariis ad Regni & Ecclesiæ ipsius incolumitatem, ut reluctari eis possit nemo, quin Ecclesiæ ipsius refragetur utilitatibus, quibus Concilia serviunt.

XII. Denique Canones ipsi & Acta harum Synodorum passim vociferantur, quanta ex iis semper exundet utilitas. In Concilio Aurelianensi IV. hæc leges (3). *Ut semper & censura teneatur & caritas.* Eo uno tota continetur disciplinæ sacræ sanctitas & majestas. Ei uni rei inculcandæ tota hæc famulatur nostra lucubratio Rursus in Concilio V. Aurelianensi (4): *Ut aut si qua accesserint, caritatis emendentur studio; aut si pax regulis & disciplina in cunctis permanserit, auctore bonorum*

(1) Can. 1. (2) Can. 35. (3) Can. 37. (4) Can. 23.

rum omnium Deo, de caritate & præsentia gratulentur. Quo innuitur solam coalitionem tot Christi ministrorum in unum locum & decori & compendio esse vel maximo, quod in eo vinculum sit caritatis fraternæ inter Pontifices, & magnifica ostentatio majestatis Ecclesiæ sponsæ Christi; cujus vel conspectu deterreri possit perversorum hominum audacia, & vitiorum colluvio cohiberi.

XIII. Temporalibus etiam Ecclesiarum rebus ex his Synodis & patrocinii fiebat & tuitionis ingens accessio. Fulmina Ecclesiæ jaculabatur in eos Concilium Turonense II. (1) qui occasione bellorum inter reges inflammatorum abutebantur, ut pauperum Christi patrimonia & a Principibus peterent, & ipsi invaderent. Concilium Matisconense I. a Rege se convocatum significat statim (2), *tam pro causis publicis, quam pro necessitatibus pauperum*. Concilium Parisiense V. a Clotario II. convocatum fuerat, ut saluti procurandæ incumberet, Regis, Populi, Cleri: *Tractantes quid Principis, quid saluti populi utilius competeret, vel quid Ecclesiasticus ordo salubriter observaret*. Hinc sanctissimus Moguntinæ Ecclesiæ Archiepiscopus Bonifacius, quam primam ad Zachariam dedit Epistolam, ea testatur, non alio magis ex capite profectam esse devastationem Ecclesiæ Gallicanæ, sive in temporalibus, sive in spiritualibus, quam ex Conciliorum, maxime Universalium cessatione. *Franci enim, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum Synodum non fecerunt, nec Archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant, vel renovabant. Modo autem Episcopales sedes traditæ sunt Laicis, &c.*

XIV. Usque adeo denique omnibus fructuosa erant Concilia, ut Reges & Præsules certatim in eorum convocationem conspirarent. Itaque etiam tum cum a Regibus indicebantur, sollicitantibus id fiebat Episcopis, ut supra ex Gregorio constabat. Idque rursus aperte constat ex Concilio Aurelianensi V. *Ad divinam gratiam referendum est, quando vota Principum concordant animis Sacerdotum, ut dum fit Pontificale Concilium, &c.* Et ex Cabilonensi: *Nunc tam ex communi omnium voluntate, quam ex evocatione, vel ordinatione domni Regis Clodovei, &c.* Et ex illo denique Aurelianensi Concilio, de quo agitur in vita B. Eligii: *Non destitit Eligius commonere Episcopos & Optimates, quousque jussu Principis sacerdotale Concilium congregaretur.*

CAPUT L. *P. 2. l. 2. c. 64.*

De Conciliis Nationalibus & Provincialibus Italiæ, Angliæ, Hispaniæ, Orientis, eodem medio, ævo, vel sæculo VI. VII. & VIII.

I. Sollicitudo infatigata Pontificum ad Concilia celebranda.

II. Semel anno quolibet tantum haberi permittuntur.

III. Olim iis aberat ordo Cleri secundus. De Conciliis Angliæ.

IV. Quam necessario Episcopi adesse cogerentur.

V. Sua etiam universalia, non Provincialia cogebant Hispania Reges Concilia.

VI. Tum maxime cum Hispanias omnes suo subegere Imperio.

VII. Qua humanitate & reverentia in Episcopos essent Hispani Reges, & in Concilia universalia & Provincialia?

VIII. Toletana omnia Concilia fere universalia fuere. Eorum necessitas.

IX. Diutina cessatio Conciliorum fecit, ut eorum rursus habendorum permissio regia postularetur.

X. Eadem quoque erant Concilia Universalia, quæ Generalia Regni Comitia, iisque Magnates intererant; sed tribus prioribus diebus causas Ecclesiasticas soli Episcopi dirimebant.

XI. Cujusque etiam Provinciæ Concilia, quasi publica erant ejusdem Comitia.

XII. Multa observantur in hæc Concilia, & in ritus qui ibi obtinerent.

XIII. Incipiunt Abbates interesse. Ab his initiis nata Comitia Generalia Regni in Hispania & Gallia.

XIV. Græci quoque uno Concilio Provinciali singulis annis contenti.

XV. Solvitur objectio de præsentia secundi Ordinis.

I. APparet solemnius & frequentius Concilia in Italia habita fuisse, quam vel in Gallia, vel usquam alibi, cum tam crebro & tam

(1) Can. 24. (2) Can. 24.

& tam sedulo Romani Pontifices Regibus & Episcopis orbis ceteris imminerent, ut Concilia frequentarentur. Galliæ Reges interpellavit Gregorius Magnus, ut auctoritate Regia uterentur ad evocandos ad Concilia Episcopos. Vide ut ad Episcopos ipsos scriberet, quo eos cohortaretur, ut saltem semel anno quolibet convenirent, quo expectatio, & terror futuri Concilii in officio retinerent, quos justitiæ caritas non cohibuisset (1). *Quia de habendo bis in anno Concilio Patrum sit regulis statutum, non latet. Sed ne forte aliqua implere hoc necessitas non permittat, semel tamen in anno sine excusatione aliqua decernimus congregari: ut expectatione Concilii nihil pravum, nihil præsumatur illicitum. Non plerumque etsi non amore justitiæ, metu tamen examinis abstinetur ab hoc, quod omnium notum est posse displicere judicio*. Scripsit & ad Episcopos Siciliæ Gregorius idem, ut anno quolibet convenirent, provisuri necessitatibus Provinciæ, Ecclesiarum, pauperum, oppressorum, denique repurgandis moribus operam daturi: ii sunt enim demum fructus Conciliorum (2). *Quæ ad utilitatem Provinciæ, Ecclesiarumque pertinent, sive ad necessitatem pauperum oppressorumque sublevandam, sive ad correctionem, &c.*

II. Concilium Provinciale suum indicens beatus Avitus Viennensis Metropolitanus, suam, Ecclesiæque vicem dolet, quod pro duobus Conciliis, quolibet anno secundum Canones celebrandis, vix unum possit toto biennio celebrari; quanquam aculeatis Epistolis eam sibi negligentiam aut cessationem Pontifex Romanus exprobrarit (3). *Conventus ergo quos bis per annum a Sacerdotibus fieri Seniorum cura decreverat, utinam vel singula post biennia faceremus. Nam & venerabilis Papæ urbis nobis hanc negligentiam succensentis mordacia mihi nonnunquam scripta perlata sunt*. Addit Avitus si quos retardet morbus Episcopos, ii ut suam vicem delegent duobus Presbyteris, quorum ea sit & religio & eruditio, qua Concilii dignitas non dedecoretur. *Tales dignetur eligere, quos Episcoporum Concilio non minus scientia, quam reverentia, jure faciat interesse*. Sed nonnisi inevitabili necessitate recusari posse per delegatos Presbyteros absentium Episcoporum. *Sed istud non extorqueat nisi summa necessitas*.

III. Hinc illud exstitit, necdum Presbyteris, necdum Abbatibus, Dignitatibusque Capitulorum locum fuisse in Conciliis Provincialibus. Subscripsere aliquibus Conciliis Abbates, Archidiaconi & Presbyteri quidam, sed delegati Episcoporum absentium. Suo postea nomine acciti sunt Abbates, ut ex Actis Conciliorum testatum sit.

In Anglia Episcoporum annua cojere Concilia, postquam eo Pontifices magnum illum misere Theodorum, Cantuariæ Archiepiscopum. Audi ut ipse in quodam Concilio verba fecerit, teste Beda (4). *Ego Theodorus quamvis indignus ab Apostolica Sede destinatus Dorovernensis Ecclesiæ Episcopus, &c. Ut bis in anno Synodus congregetur, sed quia diversæ causæ impediunt, placuit omnibus in commune, ut semel in anno congregetur*.

IV. In Hispaniam quoque pervaserat ea Hormisdæ Papæ Constitutio, ut quando non dabatur singulis annis duas juxta Canones adgregari Synodos, una saltem convocaretur, nec ullis causationibus retardari unquam ea posset (5). *De conveniendo bis in anno notum est sanctos Canones constituisse. Sed si aut temporum necessitates, aut emergentes causæ hoc non patiuntur impleri, semel saltem, quamvis non licuerit, sine illa excusatione præcipimus convenire*. Sed cum specialiter quandoque desiderentur universales Synodi, in iis quæ gentis universæ periculum, vel salutem implicant; ideo idem Hormisda Sallustium Tarraconensem Episcopum huic curæ suo loco præfecit, ut cum sibi ex re videretur, eas convocaret (6). *Vices nostras tibi committimus, &c. Quoties universalis poscit Religionis causa, ad Concilium te cuncti fratres evocante conveniant*. Frequentes Conciliorum commінationes, in eos Episcopos qui Concilio abfuissent, argumento sunt, quam gravate Episcopi ad Concilia accederent, ubi ex rigore Canonum toti, quanti quanti erant, excutiebantur (7). Provisum quoque fuerat ei malo, statuto, ut ne Concilium desineret, nisi proximo Concilio indicto (8). *Juxta priorum Canonum decreta, Concilium futurum pronuntiamus apud fratrem nostrum, &c.* Quod decretum est Concilii Toletani II. cum jam idipsum decrevisset Arausicana I. Synodus.

V. Summa erat & in Hispaniis Regum aucto-

(1) L. 7. Ep. 1. (2) L. 1. Ep. I. (3) Epist. 80. (4) L. 4 c. 5. (5) Ep. 25. (6) Epist. 26. (7) Tarr. Concil. 6. 13. (8) Tolet. II. C. ult. Arausic. I. Can. 29.

auctoritas ad convocanda Concilia. Cojit Concilium I. Braccharenſe, petentibus Epiſcopis, permittente, vel jubente Rege Ariamiro Suevorum, qui & ipſi in Hiſpanias olim influxerant: *Ex præcepto Ariamiri Regis, &c. Quoniam optatum nobis hujus Congregationis diem piiſſimus filius noſter, aſpirante Domino, regali præcepto conceſſit.* Ubi permiſſionem & præceptum Regum ad cogendas Synodos, duo verba eſſe patet, quæ rem unam & eandem ſonent. Lucenſe quoque Concilium habitum eſt juſſu Regis Theodemiri, qui ab Epiſcopis ſuis deſigi juſſit Sedes omnes Epiſcopales Regni ſui, *Concilium fieri præcepit*. Concilium Braccharenſe II. coactum eſt ex duabus Provinciis Braccharenſi & Lucenſi, juſſione Mironis Regis Suevorum. *Præcepto Regis, &c. Ut per ordinationem domini glorioſiſſimi filii noſtri Regis ex utroque Concilio conveniremus in unum.*

VI. Poſtquam vero Gothi Reges ſuæ ditioni adjecere regnum Suevorum, totique dominari cœpere Hiſpaniæ, tum Recaredus Rex Catholicam fidem amplexatus Concilium III. Toletanum coegit ex omnibus Epiſcopis Hiſpaniæ univerſæ & Galliæ Narbonenſis, ſibi ſubditæ, anno 589. *Ab Epiſcopis totius Hiſpaniæ & Galliæ &c. Cum glorioſiſſimus Princeps omnes Regiminis ſui Pontifices in unum convenire mandaſſet, &c.* Rex ipſe Synodi Patres his verbis affatus eſt: *Non incognitum reor eſſe vobis, quod propter inſtaurandam diſciplinæ Eccleſiaſticæ formam, ad noſtræ vos Serenitatis præſentiam devocaverim*, Et in Edicto Confirmationis: *Ut omnes Epiſcopos Hiſpaniæ noſtro præſentandos culmini juberemus*. Concilium Narbonenſe eodem anno habitum, nec permiſſionis meminit, nec juſſionis Regiæ Recaredi, uti nec Hiſpalenſe ejuſdem anni: quod nimirum utraque Provincialis eſſet Synodus, & ordinaria, Concilium II. Cæſaraguſtanum *ex permiſſu Regis* convenit; unde inferas amplius fuiſſe, quam Provinciale. At Hiſpalenſe II. Concilium una conſtabat Metropoli Hiſpalenſi.

VII. Concilium IV. Toletanum anno 633. convocavit Siſenandus Rex. *Cum Hiſpaniæ atque Galliæ Sacerdotes conveniſſemus, ut Siſenandi Regis imperiis atque juſſis, communis a nobis agitaretur de quibuſdam Eccleſiæ diſciplinis tractatus.* Difficile dictu in utro plus eſſet, quod miremur, an obſervantia & humanitas Regum in Epiſcopos, an viciſſim proniſſima Epiſcoporum in Reges veneratio. Cum Aulicis enim Optimatibus ingreſſus in Concilium, humi ſtatim Rex procubuit: *Cum magnificentiſſimis ingreſſus, primum coram Sacerdotibus Dei humo proſtratus, &c.* Patres Concilii, Univerſale hoc eſſe Concilium ſentientes, exorſi ſunt a fidei doctrina enucleanda (1): *Quoniam generale Concilium agimus, oportet primum noſtræ vocis ſermonem de Deo, &c.* Tum multa decreta ſunt, ad generalem diſciplinam Eccleſiarum Regni, hoc primum conſtituto diſcrimine Univerſales inter & Provinciales Synodos, quod illæ convocandæ non ſint, niſi ad cauſas inuſitatas & graviſſimas, ubi de fide controvertitur, & de ſacra totius Regni diſciplina. *Ita tamen ut ſi cauſa fidei eſt, aut quælibet alia Eccleſiæ communis, generalis totius Hiſpaniæ & Galliæ Synodus convocetur; ſi vero nec de fide, nec de communi utilitate tractabitur, ſpeciale erit Concilium uniuſcujuſque Provinciæ, ubi Metropolitanus elegerit, peragendum.*

VIII. Cetera Toletana propemodum omnia Concilia Nationalibus annumeranda ſunt. Eadem fere ubique Regum convocatio; eadem eorundem in Epiſcopos obſervantia. In V. prætermittitur Regis convocatio In VI. hortatur Rex Epiſcopos, ut conveniant: *Regis hortamentis*. In VII. aliquanto aliter: *Cum tam noſtra devotione, quam ſtudio ſereniſſimi Regis Conventus eſſet*. In VIII. his verbis: *Cum nos omnes divinæ ordinatio voluntatis, Recceſuinti Regis juſſu ad Synodi coegiſſet aggregari conventum*. In IX. de Regio mandato nullum fit verbum. In X. ita habetur: *Referentes gratias Deo, & Recceſuinto Regi, cujus ſacratiſſimo voto, retenta paternitatis ſanctæ traditione, ad ſacrum quivimus adunari conventum*. At vero XI. nonniſi duodevigeſimo anno poſt X. habitum eſt, & hinc arrepta anſa gratias agendi Vambæ Regi, qui tam longæ & tenebricoſæ nocti finem attulerat, diemque revexerat Conciliorum, qui ſi ſubducatur, altiſſima ignorantiæ plerumque caligo fœdiſſimam vitiorum colluvionem importat. *Annoſa ſeries temporum, ſubtracta luce Conciliorum, non tam vitia auxerat, quam matrem errorum*

(1) Can. 3.

omnium ignorantiam otiosis mentibus ingerebat, &c. Et quia non erat adunandorum Pontificum ulla præceptio, crescebat in majus vita deterior, &c. Religiosi Principis voto lux Conciliorum revocata resplenduit, &c. Tandem divina voluntatis imperio & religiosi Principis jussu evocati, in urbem Toletanam convenimus.

IX. Fateor equidem Concilium XI. Toletanum non fuisse nisi Toletanæ Provinciæ Synodum. Sed illi tamen quo quædam communicata sunt universalium Synodorum insignia: quod a Rege convocata fuerit, quodque exordium sibi fecerint a prolixa fidei explanatione. Illi porro duodeviginti anni cessationis numerari non possunt, nisi a Toletano X. quod ex universalibus erat. Ea ergo diuturna intermissio Conciliorum fecit, ut ex ordinariis extraordinaria fierent Concilia ipsa Provincialia, novoque Regis mandato opus esset, ut congregari libere possent. Quinimmo non modo permitti, sed juberi a Rege postulavit hoc Concilium, ut deinceps annis singulis Provinciales Synodi celebrarentur. Apertissimum id quidem fit ex ultimo Canone (1). *Vambano Regi gratiarum actiones persolvimus, cujus ordinatione collecti sumus, qui Ecclesiasticæ disciplinæ his nostris sæculis novus reparator occurrens, omissos Conciliorum ordines non solum reparare intendit, sed etiam annuis recursibus celebrandos instituit.* Illud quoque hic præscribitur (2), ut Provincialis Synodus anno quolibet conveniat eo *tempore, quo Principis, vel Metropolitani electio definierit.* Suspicari non injuria quis posset, eam fuisse Vambæ Regis voluntatem, ut universales Synodi abolescerent. Eo certe regnante nulla coaluisse memorantur. Ab ejus successore Ervigio convocatum est anno 681. Toletanum XII. utique universale: *Cum Principis jussu in unum fuissemus adgregati Conventum.* In Concilium porro ingressus Rex eo modestiæ & humilitatis apparatu, quo solo potest magis magisque ipsa Regum majestas inclarescere: professus est manifeste id sibi esse consilii, ut Concilia universalia restitueret, quod ea sibi viderentur omnino necessaria: *Non dubium est, sanctissimi Patres, quod optima Conciliorum adjutoria ruenti mundo subveniunt.* Postea vero ad evertendum decretum Concilii Toletani XI. sancitum est, ut annua Provinciarum Concilia congregarentur semper Novembribus Kalendis.

Biennio post, sive anno 683. idem Rex evocavit Concilium XIII. Toletanum; *Decrevit pariter & elegit, ut in unum omnes Hispaniæ adgregati Pontifices illa decernerent, &c.* Anno 684. cum Acta Synodi VI. Generalis & Oecumenicæ in Hispanias perlata fuissent, consentaneum videbantur universale congregari Concilium, quo admitterentur. Sed perturbato tunc Reipublicæ statu, maluit Ervigius Rex rem profligari per Provinciales Synodos, quarum prima fuit, quæ Toletanum XIV. Concilium dicitur. *Ut quia sicut oportebat pro tantæ rei negotio pertractando, generale Concilium fieri, varia adversitatum incursio non fineret, saltem adunata per Provincias Concilia fierent.* Prætermissa est in Toletano XV. non autem in Cæsaraugustano III. convocatio Regis Egicæ, qui gener & successor erat Ervigii. Meminit ejus Toletanum quoque XVI. anno 688. *Egicani Principis jussu, fraternitatis nostræ cœtus est adunatus.* Episcopi Provinciæ Narbonensis, quæ tunc Hispanis dicebatur *Provincia Galliæ*, universali illi Concilio non affuere, quod totam eam regionem pestilentia depopularetur, nec fineret suis Ecclesiis abesse Episcopos. Jussit Rex ut quamprimum possent convenirent in Concilium Provinciale, ubique susciperent decreta Concilii universalis (3). *Ut cunctis hujus Concilii Capitulis vigilanti ab eis indagatione perlectis, accedant ordinibus debitis subscriptores.* Denique Concilium XVII. Toletanum anno 694. ab eodem Rege Egicano congregatum est, ubi plerique Hispaniæ & Galliæ Narbonensis affuere Episcopi, una cum Optimatibus, ut Rex ipse testificatus est. *Ecce sanctissimum Sacerdotale Collegium, seu etiam nos, illustre Aulæ Regiæ decus, ac magnificorum virorum numerosus conventus, quos huic venerabili cœtui nostra interesse Celsitudo præcepit, &c.*

X. Generales hi Conventus Hispaniarum, & Concilia erant Nationalia, & Comitia Generalia Regni, quod Nobilitatis vertices ipsi adessent, delectu & jussu Regis, una cum Episcopis, communique deliberatione de majoribus Regni & Ecclesiæ causis deliberaretur. Accipe verba ipsa Concilii Toletani VIII. *Adeo cum omni Palatino officio simulque cum majorum mino-*

(1) Can. 16. (2) Can. 15. (3) Can. 13.

norumque conventu, nos omnes tam Pontifices, quam etiam Sacerdotes, & universi sacris Ordinibus famulantes decernimus, &c.

Sed cum offendi quis posset quod sæculi Proceres Episcopali Concilio interessent: illud menti sedulo mandandum est, quod in Toletano XVII. exprimitur conceptis verbis, & quod in aliis æque Conciliis factitabatur: Tres nimirum priores Concilii dies jejunio dicatos fuisse, ac fidei deliberationibus, & morum ac disciplinæ Clericorum, nullo tunc laicorum præsente: quo completo triduo, ad alia mixta, vel mere temporalia negotia, cum laicis tractanda descendebatur (1). *Instituendum credimus, ut trium dierum spatiis percurrente jejunio, de mysterio sanctæ Trinitatis, aliisque spiritualibus, sive pro moribus Sacerdotum corrigendis, nullo secularium assistente, inter eos habeatur collatio.*

Id ipsum statuerat Synodus XI. Toletana, jussis Episcopis in seipsos primum sævire in Conciliis, tota Canonum censura in ipsos primum Præsules districta, ut postea censores & judices inculpati essent laicorum. *Sed quia nequaquam recte subditos judicat, qui non se ipsum prius justitiæ censura castigat: aptum nobis & expedibile visum est, ante nostris excessibus imponere modum, & sic errata corrigere subditorum. Tunc namque melius judiciorum exordia diriguntur, cum vita judicum ante disponitur.*

XI. Poterant & Provincialia Concilia haberi pro Comitiis particularibus cujusque Provinciæ, cum illis interessent etiam Judices & laici Seniores, ad jus dicendum in laicos, postquam Episcopi semetipsos, Clericosque omnes pari juris rigore purgaverant. His aperte astipulantur Patres Concili Toletani IV. statuto hoc duplici (2): quorum altero edicitur, ut saltem semel quolibet anno Concilium Provinciale conveniat, ibique aures accommodentur querimoniis eorum omnium, qui se a viris præpotentibus, aut a Judicibus publicis oppressos præter æquum fuisse expostulabunt; utque illis opem ferat Concilium, cujus sententia a Ministro Regio mandabitur executioni. *Speciale erit Concilium uniuscujusque Provinciæ. Omnes autem qui causas adversus Episcopos, aut Judices, aut Potentes, aut contra quoslibet alios habere noscuntur, ad idem Concilium concurrant: & quæcunque examine Synodali a quibuslibet prave usurpata inveniuntur, Regii executoris instantia justissime his, quibus jura sunt, reformentur: ita ut pro compellendis Judicibus vel secularibus viris ad Synodum, Metropolitani studio idem Executor a Principe postuletur.*

XII. Proximo hujus Concilii Canone continentur ritus & cæremoniæ, regulæque Concilii Provincialis; ut primi ingrederentur Episcopi, & pro ævo ordinationis sederent. *Secundum ordinationis suæ tempora resideant.* Tum admittebantur Presbyteri, quos e re videbatur adesse. *Deinde vocentur Presbyteri, quos causa poposcerit introire.* Diaconi etiam aliqui adsciscebantur. *Post hos ingrediantur Diaconi probabiles, quos ordo poposcerit interesse.* Pone Episcopos sedebant & Presbyteri, Diaconi stabant. Tum laici jubebantur aliqui ingredi, præter Notarios. *Deinde ingrediantur laici, qui electione Concilii interesse meruerint.* Precibus primum Deo fusis, Diaconus Alba indutus, Canones antiquos recitabat, ad quorum se normam Episcopi primum exigebant, ut & laicos mox expenderent. *Diaconus Alba indutus, Codicem Canonum in medium proferens, &c.* Hoc ipsum decreverat Concilium Toletanum III. (3) ut Judices, Magistratus & Officiales fisci Concilio Provinciali interessent. Ita enim habet Rex in Edicto confirmationis (4): *Quod semel in anno ad Concilium Sacerdotes, & Judices, atque Actores Patrimonii nostri debeant convenire.*

XIII. Ea fuisse exordia in Hispaniis Gallisque Comitiorum generalium & particularium, non improbabilis est conjectura. Acciti mox Abbates, qui & Concilio VIII. Toletano subscripsere, etiam ante Presbyteros, aliosque Clericos, qui absentium Episcoporum Vicarii erant. In sequentibus quoque Conciliis eorum habentur subscriptiones. Chirographa Procerum Palatinorum in VIII. habentur Concilio, ut & in posterioribus; sed omnium postremo loco, id est, post Vicarios Episcoporum, & post Abbates.

XIV. Græci quoque in Trullana Synodo auctoritati priscorum Canonum assensi sunt (5) ad convocationem Provincialium Conciliorum. Sed in tantis Reipublicæ perturbationibus negavere sæpius cogi posse, quam semel singulis annis. Convocationem ipsam & loci designationem Metropolitano permisere.

(1) Can. 1. (2) Can. 3. 4. (3) Can. 18. (4) Cap. 17. (5) Can. 8.

XV. Posset nobis objici Canon Concilii Tarraconensis, in quo multum est ponderis. Sancitur enim, ut Metropolitanus Concilium indicens, mandet Episcopis, ut adducant secum, non Presbyteros tantum aliquos, & Canonicos Ecclesiæ Cathedralis; sed etiam Parochos ruris, & laicorum aliquos: (1) *Epistolæ tales per fratres a Metropolitano sunt dirigendæ, ut non solum a Cathedralis Ecclesiæ Presbyteris, verum etiam de Diœcesanis ad Synodum trahant, & aliquos de filiis Ecclesiæ sæcularibus secum adducere debeant*. Sed ne Presbyteri quidem hic jure donantur suffragii, vel ad consulendum, vel ad definiendum quidpiam. Aderant ergo, ut Presbyteri, Diaconique ii, de quibus egimus, utque laici, de quibus in hoc ipso agitur Concilio Tarraconensi, meri testes & spectatores, nullo freti auctoritatis gradu.

CAPUT LI. *P. 3. l. 2. c. 53.*

Exceptio Canonica residendi, convolandi necessitas ad Comitia Regni Generalia sub Carolo Magno, ejusque stirpe.

I. Comitia hæc Generalia speciem præseferebant Concilii, in tria Consistoria secti, Episcoporum, Abbatum, Comitum. Exempla varia.

II. Ex his Conciliis universalibus emerserunt Comitia Regni Generalia.

III. Non cœpit Monasticus Ordo in Conventum Generalem & sibi proprium cogi, nisi sub Carolo Magno.

IV. Nova Conventuum horum exempla. Varia eorum nomina.

V. Secreti Episcoporum & Comitum Conventus. Multa ibi observata.

VI. Tres ergo cum essent disjuncti Conventus, quanquam eodem tempore & eodem in Palatio; erat & Consilium, vel Concilium superius, quo omnia referrentur, ut peculiaribus Cœtibus decreta confirmarentur, vel emendarentur.

VII. Multa Decreta Concilii Meldensis a Comitibus repudiata sub Carolo Calvo.

VIII. Ejus Regis alias fuit observantia religiosior in Concilii Decreta.

IX. Conventus hi bis anno quolibet habebantur.

X. De Clericis, qui Regibus erant a Consiliis.

XI. Residentia dispensatio legitima.

XII. Ex Hincmaro duo Conventus sejuncti, seu duo Conclavia, & Episcoporum & Comitum.

XIII. Germaniæ Disciplina.

XIV. Cur mixtis his Conventibus Episcopi interessent?

I. JUssione Principis, quæ Canonica est residentiæ Episcoporum exceptio, ac dispensatio, continentur etiam Comitia Regni generalia, ad quæ Princeps Episcopos evocat. Minus autem mirabimur relaxari Episcopalis residentiæ legem ob Generalia Regni Comitia, si eadem ipsa numeremus inter Concilia Nationalia; quod nimirum in his Comitiis tres Conventus simul quidem, sed sejunctim celebrentur; Cameras nunc vocamus: Unum enim in locum conveniebant Episcopi, Abbates in alterum, in tertium denique Præsides Provinciarum & Magistratus, Comites, Judicesque. Erat ergo hoc Nationale quasi mixtum Concilium, ubi Synodus Episcoporum, Capitulum Monachorum, Curia Magistratuum, nunc separatim, nunc conjunctim consultabant, ad Ecclesiæ & Reipublicæ regendam disciplinam, vel corrigendam. Concilii tamen plerumque nomine honestabatur universalis iste; & ut ita dicam, Tergeminus Conventus. Quod nempe Episcopi & Abbates, etsi duos Conventus sejunctim celebrarent, tertio quodammodo moderabantur, ac dominabantur, ut leges divinæ humanis, ut Evangelica instituta Politicis omnibus antecellunt, & aliquando tandem dominantur.

Ejus generis fuit Concilium Moguntinum sub Carolo Magno anno 813. cujus in Præfatione tres illi Conventus, sive Cameræ in hunc modum distinguuntur. *Convenit nobis tres facere turmas, sicut & fecimus. In prima turma consederunt Episcopi cum quibusdam Notariis, legentes atque tractantes S. Evangelium, Epistolas & Actus Apostolorum, Canones & defensa Patrum opuscula, Pastoralemque librum Gregorii, &c.* Primum hic habes Conventum, verissimamque Synodum, ut cui soli interessent Episcopi, iisque de rebus deliberarent, quas a solis tractari Episcopis expediret. Jam adverte ad Conventum secundum, ex Abbatibus & Mo-

(1) Can. 13.

& Monachis conflatum. *In alia vero turma confedeeunt Abbates & probati Monachi, Regulam sancti Benedicti legentes atque tractantes*. Denique tertius Conventus mere civilis, si separatim spectaretur, ubi Magistratus de civili administratione ab irrepetentibus pestibus purganda in Commune consulerent. *In tertia denique turma sederunt Comites & Judices, in mundanis legibus decertantes, &c.* Concilii universalis nomine sese induunt hujus Concilii Patres, & Conciliis Provincialibus superiorem hunc suum Conventum declarant. Præcipitur enim, ut si Clerici errones & vagi imperio Episcopi subesse detrectent, & ne Metropolitano quidem parere velint, detineantur usque ad Synodum, nimirum Provincialem, cujus erit decernere; ad Principem, an ad *magna* & universalem Synodum deducantur (1). *Constringantur usque ad Synodum, ut ibi eis indicetur, utrum ad judicium Domini nostri, aut ad istam magnam Synodum adsaeantur sub custodia publica.*

Hoc certe Moguntinum Concilium, nec Comitia Generalia, nec Concilium universale totius Galliæ complectebatur; sed singulari, & extraordinario consilio voluerat Carolus Magnus, ut uno eodemque tempore haberentur quinque Concilia, ex pluribus singula Provinciis, & eo sensu Universalia, nimirum Moguntiæ, Turonis Remis, Cabilone, & Arelate. Hoc uno exemplo seposito, cogebantur Conventus unus & universalis totius Regni in tres partitus Cameras, seu Conventus minores, ubi sejunctim Episcopi soli de Ecclesiasticis, conjunctim de civilibus rebus cum Comitibus tractabant.

II. Hinc porro illud quoque exculpitur: Ut ex Concilio Universali Regni originem duxere Comitia ejusdem Generalia: ita & ex particularibus istis Conciliis, & tamen peræque tripartitis, initium sumpsisse Comitia, seu Status particularium Provinciarum. Ex Ecclesiæ disciplina longe antiquiori & propolita formam sibi politiæ civilis imitandam proposuere ea Regna, quæ ex Imperii Romani Occidentalis ruderibus emerserunt, adulta jam, & per orbem universum fulgurante Ecclesia Christiana. Inde est quod in his Comitiis primas semper obtinuere Episcopi, & dignitatis, ac sedis, & auctoritatis. Inde est etiam, quod ut Concilia bis anno quolibet ex canonicis olim institutionibus habenda erant, ita & bina quotannis celebrabantur Comitia.

III. Monachi profecto nonnisi sub Carolo Magno in specialem suam sejunctim Cameram convenire cœperunt. In Conciliis enim Suessionensi & Liptinensi sub Pipino & Carolomanno in unum eundemque confluebant cum Episcopis Conventum, ut supra non semel commemoratum est. Post mortem Caroli sub Ludovico Pio coaluit anno 816. Concilium Aquisgranense, ubi Abbates suam quoque sepositi sunt in Cameram, de Regula & de Monastica disciplina separatim commentaturi. *Cum in domo Aquisgrani Palatii Abbates complures una cum suis eesedissent Monachis, quæ subsequuntur Capitula communi consilio a Regularibus conservari decreverunt*. Ab hac voce *Capitula* exinde nomen sortiti sunt generales Monachorum Congregationes. Porro Concilii Universalis se portionem tantum aliquam esse, his ibidem verbis testati sunt Abbates; *Ut Abbates Monachos secum in itinere nisi ad Synodum generalem non ducant.*

IV. Ejusdem generis fuit Attiniacum quoque Concilium anno 822. similiter in Cameras, seu Conventus minores tripartitum (2): *Jussit Imperator Generalem Conventum coire, in loco cujus vocabulum est Attiniacus. In quo convocatis ad Concilium Episcopis, Abbatibus, spiritualibusque viris, necnon & Regni sui Proceribus*. Universim testificatus est Ludovicus Pius in Capitulari suo III. anni 828. Episcopos, Abbates & Comites adesse semper debere Regni sui Comitiis generalibus. *Exceptis Episcopis, Abbatibus & Comitibus, qui ad Placita nostra semper venire debent*. Indiscriminatim quoque usurpabantur voces illæ, *Concilia, Synodi, Placita, Conventus generales*: aut fidem faciunt, quæ modo protulimus testimonia, quibus & alia accumulari possent complura.

Facilis & perexpedita ratio est, quod nempe uno & eodem loco ac tempore convocarentur Concilia & Comitia. Eam rationem secutus est Carolus Magnus in damnanda Felicis Urgelitani Episcopi insania. Ita enim in Annalibus suis Eginhardus anno 794. *Rex ad condemnandam haeresim Felicianam Æstatis initio, quando & generalem populi sui Conventum habuit, Concilium Episcoporum ex omnibus Regni sui*

(1) Can. 22. (2) Conc. Gall. t. 2. p. 301.

sui Provinciis in eadem villa congregavit, &c. Is conventus est qui vulgo Concilium appellitatur Francofordiense, ubi Episcopi soli Concilium conflabant; at ubi cum Proceribus congregabantur, tum Regni Comitia erant. Idem ipse Eginhardus tres illos Conventus in uno Aquisgranensi sejungit Conventu anni 819. cui Concilii nomen & pondus merito vendicant, quæ ibi deliberationem venere. *Conventus Aquisgrani post Natalem Domini habitus, in quo multa de statu Ecclesiarum & Monasteriorum tractata atque ordinata sunt. Legibus etiam Capitula quædam necessaria, quia deerant, conscripta, atque addita sunt.*

Permiscent aliquando Annalium conditores ea vocabula, alias discriminant; sed iidem ipsi apertissime testificantur semper, sub Pipino, Carolo Magno & Ludovico Pio tres illos Conventus eodem semper loco & tempore habitos esse (1). *Carolus Rex apud Vormaciam Synodum Episcoporum, ac Conventum magnificum coire fecit. Carolus Rex Conventum, sive Synodum in Ingilhinhaim habuit.* Et alibi: *Pipinus Rex Synodum suam habuit. Placitum suum, Synodum magnam habuit, &c. Synodum generaliter tenuit cum Francis, ibique exercitum dividens, &c.* Et rursus alibi; *Carolus Synodum congregavit, & Sacerdotibus nuntiavit, qualiter omnia in itinere suo peragebantur.* Concilii voce usus est Monachus Inculismensis, quæ a voce Concilii aliquandiu non differebat, *Carolus Rex in Vormacia tenuit Synodum & publicum Placitum, & Consilio habito, &c. publicam Synodum habuit.* Poeta Saxo vocem quoque adhibuit Concilii (2): *Et Rex Vormaciam Carolus collegit in urbem Francorum Proceres ad Concilium generale.* Eginhardus Thegano assentitur convocatos fuisse a Carolo Magno Episcopos, Abbates & Comites, ut ab iis confirmaretur & testamentum quod scripserat, & resignatio Imperii in Ludovicum Pium. Affirmat denique Eginhardus hos Conventus annuos jam olim a filiis & successoribus Clodovæi solitos celebrari. *Sic Rex ad publicum populi sui Conventum, qui annuatim ob Regni utilitatem celebrabatur, ire solebat.*

V. In Chronico Moissiacensi discriminatur duplex Episcoporum & Abbatum separatim Conventus, ex quo utroque conflabatur Synodus: cui accedebat ibidem Placitum Comitum: ita ut hic legum, ibi Canonum, vel Regulæ B. Benedicti Codex evolveretur (3). *Congregavit Rex Carolus universalem Synodum in Aquis, & ibi fecit Episcopis, Presbyteris, Diaconibus relegi universos Canones, &c. Similiter in ipsa Synodo congregavit universos Abbates & Monachos, qui ibi aderant, & ipsi inter se Conventum faciebant, &c. Et ipse Imperator interim quod ipsa Synodus facta est, congregavit duces & Comites, & reliquum populum Christianum, cum Legislatoribus, & leges omnes in Regno suo legere, & emendatam legem scribere, &c.*

Ex eo porro & superiori testimonio observamus 1. Secundum Clerici ordinem affuisse tum Concilio, una cum Episcopis, quanquam tota Concilii potestas & gloria in Episcopos solos refunderetur. 2. Popularem, quem Tertium vernacule Statuum appellamus, & ipsum affuisse cum Nobilibus & magistratibus in secunda Camera, seu Turma: quanquam probabiliter conjiciatur summa auctoritas penes Comites Nobilesque fuisse. Unde nec populari Ordini sua sejunctim Camera, vel turma assignabatur. Sed fateri cogimur, Judices Magistratusque in unam cum Comitibus Cameram coaluisse. 3. Hæc quoque incunabula fuere Capitulorum Generalium Ordinis Monastici, cum separatim ab Episcopis coirent. Quo sane sub his Carolinis Principibus ingens declaratur potestas & amplitudo Ordinis Monastici. Antea enim nullos ex suo grege Monachi in Conventus generales conveniebant, ut quibus uni legem dicerent Episcopi. Verum ex quo totus Ordo Monasticus in unam beati Benedicti Regulam confluxit, hinc Monachis libertas hæc accrevit, dignitasque.

VI. In eodem autem Chronico, ubi sermo fit de quatuor illis Conciliis, quæ voluit Carolus Magnus ultimo Regni sui vitæque anno congregari; perspicue demonstratur ea omnia apta nexaque fuisse ab uno Concilio, sive Consilio generali & supremo, a quo illa indicerentur, a quo eorum confirmarentur Decreta. Ita enim ad annum 813. (4) *Carolus apud Aquis Palatium habuit Concilium Magnum cum Francis, & decrevit quatuor Synodos fieri, &c. Mandavitque ut quidquid in unamquamque definissent, ad* Pla-

(1) Ann. 886. Ann. 788. Du-Chesne t. 2. p. 22. 23. 26. 27. 28. 34. 72. 136.
(2) Ib. p. 106. 276.
(3) Ann. 802. Du-Chesne t. 3. p. 144.
(4) Ib. p. 146.

Placitum constituti Imperatoris renuntiassent: quod ita factum est. Episcopi ab his singulis delegati Conciliis ad Imperatorem, ut singulorum decreta ad eum referrent, in aliud ipsi Concilium convenere cum Episcopis qui Carolo assidebant, erantque a Consiliis; hinc manavit auctoritas, qua omnium illorum Conciliorum decreta confirmata vel temperata sunt.

Ad eum sensum revocanda est eorum omnium Conciliorum contestatio ad Imperatorem Carolum, Ejus esse officii & juris, ut examinaret, corrigeret, confirmaret ipsorum statuta. Concilii VI. Arelatensis hæc fuere verba: *Hac Imperatori præsentanda decrevimus, poscentes ejus prudentiam, ut si quid hic minus est, ejus prudentia suppleatur; si quid secus quam se ratio habet, ejus judicio emendetur; si quid rationabiliter taxatum est, ejus judicio perficiatur*. Moguntinum breviuscule: *Quidquid in eis emendatione dignum reperitur, vestra Imperialis dignitas jubeat emendare*. At Turonense in hunc modum: *Hæc nos in Conventu nostro ita ventilavimus, sed quomodo deinceps piissimo nostro Principi de his agendum placebit, nos fideles ejus famuli, libenti animo ad nutum & voluntatem ejus parati sumus*. Concilium denique Cabilonense ab his minime dissentiens: *Hæc Imperatoris prudenti judicio præsentanda adnotavimus*. Hæc referuntur ad Imperatorem illi superiori præsidentem Consilio, sive Concilio generali, cui intererant particularium Conciliorum delegati Episcopi, & ubi Decreta complurium Conciliorum particularium ita temperabantur, ut alia aliis, omnia omnibus concordarent, existeretque & obtineret quod ad pacem, ad disciplinam puriorem Ecclesiæ plurium conferret.

VII. Non ea forsan semper fuit Caroli Calvi animi moderatio & observantia in Episcopos, quæ Majorum ejus fuerat. Cum enim venissent in ejus manus Constitutiones Synodicæ plurium Metropolitanorum & Episcoporum, occupari se & effascinari passus est ab Aulicis Proceribus, quibus eas ex parte tantum admitti placuit, & Episcopis significari, nunquam ceteris vel Regem, vel Proceres assensuros (1). *Oblata sunt Capitula Principi, sicut ipse jusserat, collecta ad relegendum, in Sparnaco villa Remensis Ecclesia. Et quia factione quorundam motus est animus ipsius Regis contra Episcopos, dissentientibus Primoribus Regni sui ab eorundem Episcoporum admonitione, & remotis ab eodem Concilio Episcopis, ex omnibus illis Capitulis hæc tantum observanda & complacenda sibi collegerunt, & Episcopis scripta tradiderunt, dicentes, non amplius de eorum Capitulis, quam ista & ista velle cum Principe observare*. Quæstio vertebatur de statutis Concilii Meldensis anni 845. in quod convenerant Episcopi Provinciarum Senonensis, Remensis & Bituricensis. Canones conditi erant octoginta, quos affirmat Synodus cum Rege & Proceribus disceptatos fuisse (2). *Primo aliqua ex his quæ nuper a Principe una cum sacro Ecclesiastico ordine, & illustrium virorum nobilitate decreta sunt, ita ut constituta fuerunt præfigere*, &c. Certe aliæ quoque addita fuerant decreta ad restituendam Regni & Ecclesiæ disciplinam. Sed ex Decretis, vel Canonibus octoginta Concilii Meldensis, Proceres cum Rege duodeviginti tantum admisere.

VIII. Non eo ante Carolus Calvus animo in Synodos fuerat. Et ipse enim, & Ludovicus germanus ejus, statim atque Lotharius frater natu maximus & Imperator discessisset, causas suas litesque Episcoporum judicio terminandas permisere (3). *Visum est, ut rem ad Episcopos Sacerdotesque, quorum aderat pars maxima, conferrent; ut illorum consultu, velut Nomine divino, harum rerum exordium atque auctoritas proderetur*. Episcoporum consiliis uti, & ita Regnis suis moderari se velle professi sunt: *Secundum suam voluntatem se & suos gubernare & regere velle ajunt*. Cum pronuntiassent Episcopi inter eos ambos partiendas esse Lotharii Provincias, Nithardus inter eos fuit, qui huic partitioni præpositi fuere, & ille ipse est, a quo hæc narrantur. Tandem vero compulso ad pacem petendam Lothario, rursus communi consilio illis covenit, ut rem ad Episcoporum judicium referrent, eique se accommodarent. *Solito more ad Episcopos Sacerdotesque rem referunt; ut quocunque divina auctoritas id vertere vellet, nutu ipsius libenti animo præsto adessent*. Pax aliquando tandem a ministris Christi sancita est. Hinc facile colligas, quod Sparnaci post Concilium Meldense audacius duriusque factum est, id Pro-

(1) Concil. Gall. t. 3. p. 61. ann. 846.
(2) Præfat. Concil. Meld.
(3) Du-Chesne t. 2. p. 376.

Proceribus potius quam Carolo imputandum esse.

IX. Docet autem Hincmarus hos solemnes Regni Conventus bis anno quolibet haberi solitos. Celebrior frequentiorque erat primus, quod tum confluerent spectabiles viri toto regno omnes, tum ex Clero, tum ex laicis: Episcopi quidem, Comitesque, ut consiliis suis omnia disponerent, regerentque: alter Cleri Ordo & Laici, ut quæ decreta fuerant, addiscerent, nonnunquam ut salubriter aliquid monerent. Ibi regimen regni in totum annum digerebatur. Conventus alter minus frequens erat. Soli ibi Seniores, & Princeps Consiliarii Regni. Ibi denique jacebantur fundamenta administrationis Reipublicæ in annum sequentem (1). *Consuetudo tunc temporis talis erat, ut non sæpius, sed bis in anno placita duo tenerentur, unum quando ordinabantur status totius Regni ad anni vertentis spatium: quod ordinatum, nullus eventus rerum, nisi summa necessitas, quæ similiter toti regno incumbebat, mutabat. In quo Placito generalitas universorum Majorum, tam Clericorum, quam laicorum conveniebat; Seniores propter consilium ordinandum, minores propter idem consilium suscipiendum, & interdum propter tractandum, & non ex potestate, sed ex proprio mentis intellectu vel sententia confirmandum. Propter dona generaliter danda aliud Placitum cum Senioribus tantum & præcipuis Consiliariis habebatur, in quo jam futuri anni status tractari incipiebatur.* Suæ quisque indulgebit conjecturæ. *Seniorum* nomine hic mihi designati visi sunt Episcopi & Comites, seu Barones: *Minores* autem dici secundi Ordinis Clerici, & plebeji omnes, seu laici. Etiam in Parlamento Angliæ, quo nunc nomine ibi vocantur comitia Regni generalia, *Seniores* (2) eodem sensu dicuntur, Episcopi, Baronesque.

X. Hi porro *Consiliarii* Regni, quibus fere constabat cum Senioribus posterior Conventus generalis, quod videtur Hincmarus ipse *Altius Consilium* (3) nominasse: *Ut Consilium altius tractaretur;* Consiliarii, inquam, isti, partim Clerici erant, partim laici. *Consiliarii autem tam Clerici, quam laici, tales eligebantur, &c.* In hoc autem Regni Conventu qui in Palatio habebatur, majores primo & generales Regni causæ tractabantur, tum ad privatorum lites veniebatur, sed intricatiores, & majoris indaginis, quas Comes Palatii haud satis expedire potuisset, & quas ideo Rex huic Conventui servari integras voluisset. *Præfatorum Consiliariorum intentio, quando ad Palatium convocabantur, in hoc præcipue vigebat, ut non speciales quorumcumque causas ordinarent, quousque illa quæ generaliter ad salutem, vel statum Regis & Regni pertinebant, ordinata habuissent. Et tunc demum si forte aliquid domno Rege præcipiente reservandum erat, quod sine eorum certa consideratione determinari a Comite Palatii, vel ceteris, quibus congruebat, non potuisset.*

XI. Hinc vero validissime argumentamur, Episcopos, Abbates, aliosque si fors Clericos, quicunque in Consiliariorum hujusmodi album inscripti fuissent, residentiæ vinculo absolutos canonice fuisse, ubi illos sevocabat Rex ad hæc Comitia, quæ bis anno quolibet habebantur, & ubi publica privataque Regis regnique negotia, majoris certe molis dijudicabantur. Ita jam declinabant Conventus illi solemnes ad hujus posterioris ævi Parlamenta, ubi primum tum publicæ, tum privatæ causæ ventilabantur: & ubi deinde his vel istis tantum locus fuit, pro regnorum varietate, ut patet ex Galliæ Angliæque Regnis. Ne vero ex horum occasione Comitiorum molestè feras diutius a suis Ecclesiis abstractos fuisse Episcopos, illud velim perpendas, quod bis anno quolibet haberentur, quod Rex ipse ut plurimum interesset, qui longioris moræ impatiens fuisset, tot aliis gravatus curis: quodque nec omnes adessent omnino Episcopi, uti nec Conciliis universalibus; quod denique eodem tempore, & Concilia nationalia, & Comitia Regni celebrarentur.

XII. Sed præter Concilium, quod sæpius eodem loco & tempore habebatur, quo Comitia; in ipso Regni Conventu, seu Comitiis, tradit Hincmarus sejunctas persæpe fuisse Cameras, seu turmas Episcoporum & Comitum, quæ quandoque rursus convenirent, ut de causis mixtis communicato consilio agerent, hoc est, partim temporalibus & civilibus, partim Ecclesiasticis (4): *Ut primo omnes Episcopi, Abbates vel hujusmodi honorificentiores Clerici, absque ulla laicorum commixtione congregarentur. Similiter*

(1) Hincmar. t. 2. p. 211. 212. 213.

(2) Les Seigneurs.

(3) Le Conseil den-haut.

(4) Ib. p. 214.

liter Comites, vel hujusmodi Principes a cætera multitudine segregerentur, &c. Et tunc prædicti Seniores more solito, Clerici ad suam, laici vero ad suam constitutam Curiam commorarentur. Qui cum separati a ceteris essent, in eorum manebat potestate, quando simul, vel quando separati residerent, prout eos tractandæ causæ qualitas docebat, sive de spiritualibus, sive de sæcularibus, seu etiam commixtis. Planum hic est *Seniores* dici conjunctim Episcopos, & Proceres Laicos, ut supra exposuimus.

Regnantibus Caroli Calvi filiis nepotibusque iidem mores obtinuere. Ad Ludovicum Balbum Regem rescripsit Hincmarus, nihil ei se posse consilii impertiri de publicis Ecclesiæ & Regni rebus, nisi in Regni Concilio & Conventu generali, cum ceteris Regni Primatibus (1). *De generalibus Ecclesiæ, vel Regni negotiis sine generali Primorum Regni consilio vel consensu, speciale dare consilium nescio, & consensum deliberare non valeo, nec præsumo*. Habes hinc rursus vocem illam *Consensus*, quæ solemniter adhuc usurpatur in Angliæ Parlamentis in causa consimili. In eam enim Gallicana influxit Disciplina.

XIII. Æmulata est & Germania hanc Ecclesiæ Regnique Francorum publicam administrationem, jam inde a Lotharii temporibus filii Ludovici Pii. Anno enim 852. convocavit Lotharius Synodum Moguntinam, ubi separatim hic Episcopi soli de rebus Ecclesiasticis, illic Proceres de publicis causis litibusque pertractarunt, ita ut synodalia decreta Regio confirmarentur tandem Edicto. (2) *Habita est Synodus ex voluntate & præcepto Principis in civitate Moguntia, præsidente Rabano Archiepiscopo, cum omnibus Episcopis atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Bajoariæ atque Saxoniæ. Et illi quidem de absolvendis quæstionibus Ecclesiasticæ disciplinæ tractatum habebant; Rex vero cum Principibus & Præfectis Provinciarum publicis causis litibusque componendis insistens, postquam Synodalia eorum decreta suo judicio comprobavit, &c.* Ita Germanicæ Diætæ ex Conciliis ortæ sunt; ita & ibi mixti hi Conventus in plures Cameras, seu Conventus minores secabantur; ita soli Episcopi spirituales causas dijudicabant; ita ipsa Episcopalis Synodi decreta Princeps confirmabat; derivata in Germaniam utraque Gallicanæ Ecclesiæ & Reipublicæ disciplina.

Commemorata est a Reginone Synodus Francofordiensis anni 952. in qua Ottho Imperator cum Episcopis & Proceribus Germaniæ multa utiliter decrevit in causis Ecclesiasticis, vel mixtis (3): *Constitutum est a Rege Otthone, consentientibus Episcopis, Comitibus, aliisque fidelibus compluribus, Canonum sanctorumque Patrum auctoritate, necnon Capitularium præcedentium Regum institutis coram positis, ne oppressio virginum aut viduarum, vel raptus, &c.* Concilium Coloniense anni 887. sub Carolo Crasso, Episcopis constabat, Abbatibus, Presbyteris, Diaconis, & *laicis quibusdam religiosis*. Sub Arnulpho quoque Rege Metensis Conventus mixtus fuit: *Multi Sacerdotes cum Comitibus & pluribus Nobilibus fuerunt*. Triburiense Concilium sub eodem Rege ejusdem fuit generis (4): *Cum Episcopis, Abbatibus & omnibus Regni sui Principibus*. Actum in eo est de Regni & Ecclesiæ negotiis; *Rex tractans practico de statu Regni, & theorice de ordine & stabilitate Ecclesiarum*. Et hic quoque duo erant sejuncti Conventus (5): *Sacerdotes qui missi sunt, gratulantes congredientibus quibusdam Optimatibus de throno Regis, causa justæ legationis & unanimitatis, ad sanctam Synodum directis, reversi sunt ad eos, qui miserant illos*.

XIV. In his certe Conventibus mixtis immergebant se paulo altius Clerici in rerum regimen temporalium: Verum 1. ut eas ad Dei cultum retorquerent. Abstinere se illis ipsis potuissent; sed in Christianæ caritatis Republica, quod cujusquam interest, omnium interest. 2. Ecclesiæ & Regni rationes indivulse cohærebant. 3. Auctoritatis non parum hinc accedebat statutis Ecclesiæ.

CAPUT LII. *P. 3. l. 2. c. 54.*

Exceptio residentiæ alia, adesse Congregationibus Cleri Generalibus sub imperatrice Caroli Magni stirpe.

I. Sub Pipino duo quotannis generales Cleri Conventus Major & Minor.
II. Quid interesset discriminis.

(1) Tom. 2. p. 184.
(2) Du Chesne Tom. 2. pag. 552.
(3) Append. 1. cap 53.
(4) Ann. 995.
(5) Præfat. Concil. Trident.

III. Sub Carolo Magno & successoribus idem observatum. Hæ Cleri Congregationes a Regibus convocabantur.

IV. Universalia tum ea erant Concilia.

V. Provincialium non raro Conciliorum loco fuere.

VI. In Regum Palatio colligebantur.

VII. Quo magis consentantum erat, ut a Regibus convocarentur.

VIII. Pro una Cleri generali Congregatione, quatuor quandoque habita sunt minus generales. Quæ ibi causa agitarentur?

IX. Concilium Tullense postulat, ut Conventus isti generales semel quovis biennio in Palatio habeatur.

X. Ita Ordinarii evadebant.

XI. Concilia ipsa Provinciarum majores & molestiores causas ad hos Generales Cleri Conventus quandoque referebant.

XII. Idem usus in Angliam & Germaniam propagatus.

XIII. His Cleri Congregationibus aderat & secundus ordo Cleri.

I. ABstineri poterat hac quæstione, cum de his Cleri Congregationibus abunde actum videatur, ubi vel de Regni Comitiis, vel de Conciliis Universalibus disputatum est. Sed quoniam quandoque inveniuntur Cleri Congregationes, quales etiam nunc in usu sunt, a Comitiis Regni, & a Conciliis Nationalibus sejunctissimæ, consultius visum est hoc illi rursus caput dicare, cui & peculiares aliquas seposuimus observationes. Pipinus Rex, ut habent Acta ipsa Concilii Verni anno 755. *universos pene Galliarum Episcopos adgregari fecit ad Concilium:* ut restaurandæ Ecclesiasticæ in Galliis disciplinæ, quæ funditus collapsa fuerat, prima quædam ponerentur fundamenta, blandissimis priscorum Canonum delinimentis, quorum rigore redintegrascere magis, quam sanari potuissent Reipublicæ morbi (1): *Et cum ita factum fuerit, cessent hæc, quæ necessitate cogente ex sacris Canonibus remissius sunt excerpta, maneantque præfata jura canonica, firma, integra, atque intemerata.* Permirum illud fuit temperamenti genus, ut temporaria delegatione Episcopi aliqui Metropoles administrarent (2): *Episcopi quos modo vice Metropolitanorum constituimus.* Statutum ibidem fuit, ut quolibet anno duæ Synodi haberentur Kalendis Martiis, & Octobribus. Locum indicebat Rex primæ, cujus Episcopi secundæ locum deligebant. Secundæ Synodo aderant Metropolitani, & qui ab illis designabantur, ex Episcoporum choro, Abbatumque & Presbyterorum. Unde emicare illud videtur, primæ Synodo affuisse Episcopos & Abbates prorsus omnes, satis convenienter iis, quæ superiori capite ex Hincmaro adscripsimus. *Episcopi ibi conveniant, quos vice Metropolitanorum constituimus; & illi alii Episcopi, vel Abbates, seu Presbyteri, quos ipsi Metropolitani apud se venire jusserint, ibidem in ipsa secunda Synodo convenire faciant.*

II. Convocabat ergo has Synodos Rex, locumque designabat, saltem primæ, quæ major erat. 2. Cum duæ annis singulis haberentur. 3. In eas primus & secundus confluebat Ordo Cleri. 4. Secundæ saltem Synodi designabat Metropolitanus Episcopos omnes, Clericosque ceteros, qui adesse tenerent. Primam suspicamur simillimam fuisse Concilii Verni, de qua paulo ante. 5. Generales hæ Synodi, vere Synodi, & vere Concilia erant, etsi a Rege convocarentur. 6. Id sibi sumebant hæ Synodi, ut rigorem Canonum Conciliorum Oecumenicorum, & tota Ecclesia receptissimorum, lenirent, accommodarentque ad patientiam Ecclesiæ Regni. 7. A Rege exprimebant Episcopi rivulos quosdam Beneficiorum in populos, maxime in ærumnosos quoslibet. In Concilio enim Verno a Principe impetratum est, minui aliquid de publicis exactionibus, & ut Judices initium facerent semper a dijudicandis pauperum causis. 8. His denique Synodis præerat Rex, aut certe primæ. Si enim secundæ locus ab Episcopis designabatur, simile veri non est Reges ei affuisse.

III. Congregationem Cleri generalem, aut Concilium apud Francofurtum anno 794. convocavit Carolus Magnus; cui & ipse præfuit. Ita enim habent Episcopi Italiæ in libello suo adversus Elipandum Archiepiscopum Toletanum: *Multitudo Antistitum sacris obtemperando præceptis in uno collegio aggregata convenit, &c. Sub præsentia prædicti Principis, &c.* Præfuisse Regem testificati sunt & Franciæ Germaniæque Episcopi in Epistola Synodali: *Congregatis nobis in unum, caritatis conventu, præcipiente, at præsidente Carolo Rege.* Fateor usu styloque tum Conciliorum, tum For-

(1) Præfat. Concil. Vern. (2) Can. 2. 4.

Formularum antiquarum, idem esse quod adsit Rex, & quod *praesit*; quod permittat, aut quod *praecipiat*. Unde harum Epistolarum altera Rex affuisse, altera praefuisse dicitur; quod quanquam Legati Apostolici, & Seniores Metropolitani reapse praesiderent; non poterat tamen Rex splendore & majestate Regni, ac pompa circumfusus sedere in Synodo, quin suo etiam modo praesideret.

Hujus Concilii Canones fidem faciunt, auctoritate Papae, & jussione Regis illud coaluisse (1): *Apostolica auctoritate, atque Regis jussione, &c. Rex interfuit Conventui.* Canones hujus Concilii complusculi, Regis, & Concilii nomine & verbis enuntiantur (2): *Statuit piissimus Rex noster consentiente sancta Synodo, &c. Statutum est a domno Rege & sancta Synodo, &c. Definitum est a domno Rege & sancta Synodo, &c.* Rex ipse quandoque verba facit: *Placuit nobis, &c. sanctae Synodo*. Agitur in his quandoque Canonibus de rebus mere temporalibus, ut pura de monetis, & pretio rerum omnium, quae promercales extant. Agitur & quandoque de spiritalibus, & mixtis, quibus Rex intervenit ut defensor & executor Canonum.

IV. Hinc manifeste perspicitur vere Caroli Magni aevo Imperium Sacerdotale fuisse, & Regale Sacerdotium: nulla tunc aemulationis nubecula serenum ejus pacis & tranquillitatis obumbrante, & mira ultro citroque potestatis & dignitatis reciprocante vicissitudine. Ideo & in Palatio hae habebantur, sive Synodi universales, sive universi Cleri Congregationes. Hae enim tum Cleri Congregationes Concilia dicebantur Universalia, ut adnotatur in Canone Francofordiensi, quo jubetur, ut causa Presbyteri criminosi, quae in Episcopali audientia terminari non potest, ad Universale Concilium referatur (3): *Si coram Episcopo definitum esse nequiverit, tunc ad universale Concilium illorum ratio deferatur.* Non absurde conjecerit quis ex Africanis Conciliis haustum hoc esse, quae Presbyterorum causas non sinebant ad transmarina perferri judicia, sed in Africa ipsa terminari. Sed illud observari aequum est, hoc Francofordiensi Canone causam Presbyteri, quam Episcopus finire nequisset, ad Concilium Universale statim transferri, non ante ad Provinciale, a quo provocatio esset ad Universale.

V. Hinc facile intelligitur Universalia haec Concilia in locum successisse Provincialium. Certe in vastissima illa Conciliorum compilatione pauca reperire est Concilia mere Provincialia. Pleraque pluribus ex Provinciis constant, aut ex unius etiam Regni adgregatis Praesulibus. Obvia est autem ratio. Erat enim universalium horum Conventuum & auctoritas major, & tuitio Regia propensior; bis quolibet anno hi Generales Conventus habebantur, ut & Concilia Provinciarum, & quidem eodem ipso tempore, Verno videlicet & Autumnali. Hinc necessario pene fiebat, ut a Provincialibus cessarent Episcopi Conciliis, eo anno quo Universalia habebantur.

VI. Sed eo jam retorquenda oratio est, ubi de Caroli Magni Imperio Sacerdotali pauca delibavimus, ex quo & illud nascebatur, ut ipsum quoque Sacerdotium Regale merito censeretur, & in ipsis Regum Palatiis Conventuum suorum pompam explicaret: Concilium Vernum in Palatio Pipini coaluit, quod Vernum dicebatur: *Verno Palatio publico*. In Palatio quoque Regio Francofordiensi habita est Synodus ejus nominis: *In Aula sacra Palatii*, ut ajunt Episcopi Italiae. Aquisgranenses omnes Synodi in cognomine Palatio colligebantur (4): *Cum Ludovicus Augustus Aquisgrani Palatio generalem sanctumque convocasset Conventum*. Capitulum Abbatum eodem tempore in Aula ejusdem Palatii conveniebat (5): *Cum in domo Aquisgrani Palatii Abbates complures resedissent.* Et rursus: *Actum est Concilium Episcoporum Aquisgrani Palatio*. Nec ipsi Pontificum Legati gravabantur his in Palatio Regum interesse Conventibus, si fidem habeamus Hincmaro, ubi verba facit de Concilio Attiniaco, anni 860. quod & ipsum inter Regia erat Palatia (6): *Quoniam quidem nostrum tempore Ludovici Augusti, in Attiniaco Palatio tunc fuerunt, quando in universali Synodo totius Imperii, etiam cum Sedis Romanae Legatis, & in generali Placito, &c.* Erat in Palatiis Regiis Triburium, ubi famosa Synodus coaluit anno 895. *Venit in villam Regiam Triburiam, in terra Francorum*. Erant & in Palatiis Regiis Troslejum, Pontigo, Compen-

(1) Can. 1. 4. 5. (2) Can. 4. 6. 7. 9. 10. (3) Can. 39. (4) Ann. 816.
(5) Ann. 817. Ann. 860. (6) Hincmar. Tom. 1. pag. 594.

pendium, Liptinæ, Ingelheim, ex quibus tot Conciliorum nomina derivata sunt.

VII. Cum in Palatiis ergo Regum Episcopales hi Conventus congregarentur, tanto æquius erat eos a Regibus congregari. Fatetur Leo III. Papa in Concilio Romano anni 799. Synodum Francofordiensem adversus Elipandum a Carolo Magno convocatum fuisse, qui & aderat. *Ex auctoritate Sedis Apostolicæ, Regis jussione, &c. Orthodoxum Concilium, quod in conspectu Caroli gestum est, &c.* Ab eodem se convocatum profitetur Synodus VI. Arelatensis, anno 813. *Caroli Imperatoris jussu, Fraternitatis nostræ cœtus est adunatus.* Eodem anno Concilium Remense testificabatur eo jure uti Carolum, exemplo priscorum Imperatorum: *Conventu Metropolitanæ Sedis Remensis a Carolo piissimo Cæsare more priscorum Imperatorum congregato*: Meldense Concilium anno 845. solius meminit consensus Regi Caroli Calvi. Nec secus Concilium Suessionense II. anno 853. *Episcopis juxta statuta Canonum Synodum celebrare volentibus, annuit Rex Carolus.* Affuit Rex ipse, ut Canonum defensor: *Ut non solum Ecclesiæ se filium esse ostenderet, verum etiam sicubi opus esset, potestate Regia protectorem monstraret.* Concilium Ingelheimense sub Ludovico IV. & Othone Regibus ab Agapeto Papa convocatum fuerat, cujus & Legati præfuerunt: *Agapetus Vicarium Marianum mittit ad Otthonem propter congregandam generalem Synodum in Palatio Ingelheim: litteræ Papæ mittuntur quibusdam Episcopis Galliæ & Germaniæ, vocantes eos ad Synodum.*

VIII. Quandoque vero non unam totius Regni sui Rex Episcopalem Synodum, vel Congregationem adunabat universalem, sed tres vel quatuor, plurium singulas Provinciarum, ita ut omnium earum decreta in unum conspirantia, instar haberent Synodi, vel Conventus universalis. Ita uno ante obitum suum anno Carolus Magnus quinque simul variis locis Synodos haberi jussit. Ita & Ludovicus Pius in Capitulari III. suo anno 828. ait in Conventu particulari, quod tunc universalis congregari non potuisset, statuisse se, ut quatuor in Synodos eodem tempore confluerent Episcopi omnes, in quarum singulis plures fulgerent Metropolitani (1): *Volueramus siquidem tempore congruo Placitum nostrum generale habere, & in eodem de communi correctione agere; & ita Deo miserante fieret, nisi commotio inimicorum, sicut nostis, præpedisset. Sed quia tunc fieri non potuit juxta voluntatem nostram, visum nobis fuit præsens Placitum cum aliquibus ex fidelibus nostris habere, &c. In isto Placito considerarimus, ut primo Archiepiscopi cum suis Suffraganeis in locis congruis tempore opportuno convenirent, & ibi tam de sua, quam de omnium nostrum correctione & emendatione quærendo invenirent.*

Conventus hic vides generales alios, alios particulares Regni, & in particulari consilium iniri de quatuor vocandis Conciliis, quæ universalem Cleri congregationem repræsentent, vicemque ejus suppleant, quæ convocari nequisset, uti nec Regni ejus Comitia, propter circumsonantes belli fragores. Cum Comitiis ergo Regni conveniebant quidem semper Generales Cleri Congregationes, sed & ipsæ quandoque separatim colligebantur; quod bellicis tumultibus destinerentur quidem Comites, nequaquam vero Episcopi. Ex harum quatuor Synodorum numero, quas meditatus fuerat Ludovicus, fuit Concilium Parisiense VI. ubi jussit ipse aliqua statui, quibus non Ecclesiæ tantum, sed & Regni Aulæque Regiæ, & Regis ipsius mores purgari, & ad pietatis normam expoliri possent (2). *Principaliter corpus Ecclesiæ in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet & regalem, divisum esse noscimus, &c. Primum de sacerdotali, post de regali persona dicendum statuimus.*

IX. Sed cum rarius a bellis respirare daretur, & inciderent frequentes aliæ causæ retardandorum Regni Comitiorum, in Concilio Tullensi ad Saponarias statutum est anno 859. exorari Regem, ut anno saltem semel quolibet Concilium particulare in qualibet Provincia coiret, neque semel intra biennium in Palatio Regio Clerus universus congregaretur (3): *Poscendum a Christianissimis & piissimis Principibus nostris, ut Concilia Episcoporum juxta antiquam Ecclesiæ observantiam & studium Catholicorum Principum, tam Patrum suorum, quam etiam eorum qui ante illos extiterunt, nullatenus omittantur; sed per singulas quasque Provincias saltem semel per annos singulos eorum favore & pia exoratione celebrentur. In eorum quoque Palatiis saltem semel*

(1) Conc. Gall. t. 2. p. 465. 475.

(2) Can. 3.

(3) Can. 7.

semel intra biennium generalis Episcoporum Conventus agatur.

X. Ergo hi *Generales Episcoporum Conventus*, cujusmodi nunc sunt quinquennales Cleri Gallicani congregationes, tam ordinarii posthac esse debuerant, quam Concilia Provinciarum, quanquam non anno quolibet, sed biennio semel haberentur. Nec Concilia hic dicuntur hi Conventus, quanquam abunde jam diluxerit universalia Regni hæc fuisse, & dicta esse Concilia. Certe voces ipsæ, Synodi, Concilia, Conventus, Congregationes unam eandemque rem sonant. Denique rursus illud hoc loco declaratur, in Palatio Regum habitos fuisse generales hos Cleri Conventus.

XI. In hunc autem Generalem Cleri Conventum referebantur tandem Concilia Provinciarum omnia, ut ab eo accessio non modica sibi tum luminis fieret & splendoris, tum auctoritatis ex protectione maxime Regia. Plura jam superius diximus in eam rem, quibus pauca hæc ad cumulum adjiciemus. Cum Presbyteri seu Parochi Provinciæ Occitanæ diutius de Episcoporum in se inclementia, & apud ipsum tandem Regem Carolum Calvum conquesti essent: Tolosanum ab eo Capitulare promulgatum est anno 843. temporarium illud certe, ut quidquid illud erat litium & rixarum, interim componeretur & conquiesceret, usque ad Conventum Cleri Generalem: *Moderamine mansuetudinis nostra usque ad diligentiorem tractatum Synodi generalis decernimus.*

In Concilio Carisiaco anni 858. Episcopi Provinciæ Rothomagensis & Remensis decreverunt nihil a se satis certi statui posse, nisi in Conventu generali omnium Archiepiscoporum & Episcoporum Regni, quod hac cum Ludovico Germaniæ Rege causa omnis implicaretur Ecclesia Gallicana: *Multo magis oportet nos expectare tempus canonicum, ut cum fratribus & comprovincialibus Archiepiscopis & Episcopis loquamur, quia generalis causa imminet totius Cisalpina Ecclesia.*

Concilium denique Provinciale Turonense anni 813. ex iis unum, quæ Carolus Magnus cœlo jam maturus indixit: cum decrevisset, ut pro gravitate criminum ingravescerent & pœnitentiæ, Generali Cleri Conventui id permittit in Principis Aula coalituro, ut decernat ad quem potissimum Pœnitentialem librum accommodare se debeant Presbyteri in Confessionibus excipiendis, & injungendis pœnitentiis (1): *Ideo necessarium videbatur nobis, cum omnes Episcopi ad sacrum Palatium congregati fuerint, ab eis edoceri, cujus antiquorum liber pœnitentialis potissimum sit sequendus.*

XII. Gallorum fere moribus ritibusque imbuti tum fuere Angli & Germani. De Germanis diximus supra. Quoad Angliam, Dunstani Archiepiscopi Cantuariensis vitæ Scriptor, ab eo affirmat congregatos fuisse Episcopos, Abbates, Primoresque Regni, ad Regis Edgari diademate cingendi pompam (2): *Adunatis Episcopis, Abbatibus, & ceteris Principibus cum tota Regni ingenuitate.* Video Comitia hæc esse potuisse Regni. Sed jam semel iterumque monui, Regni & Cleri Comitia eodem uno loco & tempore celebrari olim solita fuisse.

XIII. Unum restat, ut secundo Cleri Ordini Sedes assignemus in his Cleri generalibus Conventibus. Cum Carolus Magnus Sedem Apostolicam percunctatus esset de convincendis Presbyteris, qui publica laborarent impudicitiæ infamia; cumque ejus suscepisset responsa, rem totam terminari voluit in Conventu Generali Cleri, ubi uterque coaluerat Ordo, & unde nec Laici abigebantur (3): *Necnon & nostrorum Episcoporum, omniumque ceterorum Sacerdotum ac Levitarum auctoritate & consensu, atque reliquorum fidelium, & cunctorum Consiliariorum nostrorum consultu definitum est, &c.*

Alio Capitularium loco jubentur Presbyteri, ut & Episcopi, ad Concilium convolare. Apparet de Concilio Provinciali hic agi; sed si rem introspicias, idem ad Universale trahi æquum est (4): *Placuit, ut quotiescunque Concilium congregandum est, Episcopi & Presbyteri, qui neque atate, neque agritudine, neque alia graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant.*

In Provincialium Conciliorum albo erat & Turonense III. anno 813. jussu Caroli Magni coactum, & ubi Clerici Episcopis adjuncti erant (5): *Turonis congregati Episcopi, atque Abbates, & venerabilis Clerus.* Sub Ludovico Pio, ut refert Flodoardus, Concilium Provinciæ Remensis Episcopos, Abbates, Presbyteros, & Diaconos complectebatur. Affuere & Comites aliqui. Sub eodem

(1) Can. 22. (2) Surius die 19. Maji, cap. 41. (3) Capit. l. 5. cap. 34.
(4) L. 7. c. 20. (5) L. 2. c. 28.

eodem Ludovico Pio Concilium Aquisgranense anni 836. in Epistola ad Regem Pipinum testificatur in eum Conventum aggregatos fuisse Episcopos, Presbyteros & Diaconos; more vetustissimo enim Diaconi in tertio stabant Sacerdotii gradu. *Cœtus venerabilium Præsulum, & sequentis ordinis Sacerdotum.* Ad Synodos Episcopales vocatos etiam Diaconos, jam commonuit nos Chronicum Moissiacense, de Carolo Magno verba faciens (1): *Congregavit universalem Synodum in Aquis, & ibi fecit Episcopis, Presbyteris, Diaconis relegi universos Canones, &c.* Agens Hincmarus de Concilio Carisiaco, ubi excussa fuerat Gotthescalci Monachi causa, affirmat præter Metropolitanos & Episcopos complurimos, affuisse Archidiaconos, Diaconos, Oeconomos, Notarios sacri Palatii & complures alios, qui Episcopalibus postea insignibus exornati fuere. Ingelheimense Concilium anno 948. sub Ludovico IV. & Otthone Regibus præter Archiepiscopos & Episcopos reliqui etiam Cleri turbam complectebatur (2): *Cum cœtu Abbatum, Canonicorum, & Monachorum.*

CAPUT LIII. *P. 3. l. 2. c. 56.*

Canonica residentiæ exceptio, Conciliis Provincialibus adesse, sub Caroli Magni Imperio, ejusque stirpe.

I. Quæ forma tum esset Provincialium Conciliorum?

II. Quæ forma Conventuum Provincialium, quibus Missi Dominici præsidebant?

III. An hi Conventus pro Conciliis haberi possent?

IV. Quæ quandoque causa remorarentur, quæ omnino prohiberent Concilia Provincialia.

V. VI. Petita & impetrata a Regibus novorum instauratio Conciliorum.

VII. Metropolitanorum est ea convocare.

VIII. Convocarunt & Romani nonnunquam Pontifices.

IX. In Oriente quolibet anno cogenda erat Synodus Provinciæ.

X. Ad anniversarium Patriarchæ Concilium quotannis Diaconi vel Vicarii quipiam alii mitti poterant.

XI. Par Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ calamitas, cessatio Provincialium Conciliorum.

I. Cum frequentior Comitiorum Regni Generalium, & Universalium Conciliorum, Congregationum denique universi Cleri convocatio, Concilia interim pene Provincialia absorbuerit: potueramus hac tota tractatione supersedere. Sed cum celebrata sint tamen nonnulla, celebrarique jussa sint annis singulis vertentibus, non potuimus in præteritis relinquere hunc veluti cardinem Canonicæ Disciplinæ. Compendio Flodoardus (3) subjecit oculis Concilium Vulfarii Archiepiscopi Remensis, Novioduni habitum, ubi præter Episcopos Provinciæ, interfuere duo Chorepiscopi, octo Abbates, Presbyteri, Diaconi, & denique quatuor Comites. Controversia erat de Parochiis quibusdam inter Episcopos Noviodunensem & Suessionensem. Decreto Concilii subscripsere Clerici, Laicique, quod mixta causa ageretur: *Hac diligentissime investigata consenserunt Episcopi, Chorepiscopi, Abbates, Presbyteri & Diaconi, & pars Ecclesiæ Noviomensis, Clerici & Laici, & pars Ecclesiæ Suessionensis, similiter Clerici, & Laici.*

II. Etsi Conciliis Provincialibus annumerari non possent, Canonici tamen erant, sanctissimi Conventus per omnes congregandi Provincias ab Episcopo & Comite, quos Missos suos Dominicos Ludovicus Pius in omnes Regni sui regiunculas delegabat anno 823. Statim enim convocandi ab ipsis erant Episcopi, Abbates, Comites, officiales Principis, & advocati Abbatissarum (4): *Conveniant ibidem Missi unusquisque in sua Legatione, cum omnibus Episcopis, Abbatibus, Comitibus ac Vassis nostris, Advocatis nostris, ac Vicedominis Abbatissarum, &c.* Missorum Dominicorum, & horum Conventuum scopus is erat, ut præsidio essent Episcopis & Comitibus, in defungendo suo munere, & perfringerent repagula omnia, si qua essent quæ Canonum & Legum observantiam retardarent (5): *Et si forte Episcopus, aut Comes aliquid negligentius in ministerio suo egerit, per istorum admonitionem corrigatur.* Iisdem malis mederi satagebant ex officio suo Synodi Provinciales: sed hi Conventus juridici ju-

(1) Du-Chesne t. 3. p. 144. (2) Tom. 1. pag. 21. (3) Flodoard. L. 2. c. 18.
(4) Conc. Gall. t. 2. p. 457. 473. 474. (5) Cap. Carol. Magn l. 2. c. 25. 26.

jurisdictione & auctoritate aliquanto ampliori fulciebantur, ex ostentatione quadam Regiæ majestatis.

III. Posset & quis non temere opinari, hos Missorum Conventus in locum aliquando subiisse Conciliorum Provincialium, quæ adeo non bina jam annis singulis indicebantur, ut ne semel quidem plerumque. Hinc ad aures Principis perstrepebant querelæ & lites: auctore & teste locupletissimo Concilio VI. Parisiensi, a quo statutum est, ut a Rege postularetur restitutio Conciliorum Provincialium, & potestas eorum annis singulis semel saltem cogendorum, si sæpius non daretur, in tantis rerum & necessitatum Ecclesiæ angustiis (1): *Irrepsit miserabilis ac periculosa nostri temporis consuetudo, eo quod Episcoporum Concilia bis in anno, sicut mos canonicus docet, per unamquamque Provinciam non fiunt; & ob id Ecclesiasticæ utilitati magnum dispendium, & principalibus auribus insolens impedimentum, & multorum impunitas nascitur flagitiorum. Proinde omnibus modis pernecessarium visum est, ut ab Imperiali celsitudine libertas temporis imploretur, quo hæc ad utilitatem Ecclesiæ, & malorum correctionem fieri possint. Et si hæc aliqua præpediente necessitate bis nequeunt, saltem in anno semel fiant.*

IV. Quæ hic a Concilio flagitatur temporis libertas: *Ut saltem semel in anno libertas opportuni temporis concedatur*: in eo posita erat; ut ne eo tempore ad alios raperentur Conventus: vel ad militares ad Regni tuitionem expeditiones. Ita sublucet, unde interruptio illa prodiret Conciliorum Provincialium. Sperabat forsan pius Imperator (2), posse eam labem sarciri per obambulationes & Conventus Missorum Dominicorum, sed ejusmodi malum erat desinere & silere Concilia Provinciarum, cui mederi non dabatur, nisi eorum restauratione. Ipsius Imperatoris interesse contestantur hujus Concilii Patres, ut ne posthac occupatissimæ ejus aures obtunderentur tot causis litibusque, in Concilio cujusque Provinciæ ponendis. Ita jam tum ad Magistratum civilem defluebant ex parte non mediocri causæ eæ, quas Ecclesiastico fas erat judicio consopiri.

V. Eadem ipsa de re Carolum Calvum interpellavit Concilium Meldense anni 845. a quo commonitus est Rex, Pastorum sacras functiones abrumpendas non esse perturbationibus Regni (3): *Ut Principes juxta Decreta Canonum per singulas Provincias saltem bis aut semel in anno Synodice conveniri concedant; quia qualibet confusio rerum temporalium dissolvere non debet collegium & studium Sacerdotum.* Non quo, ut mea fert opinio, Rex prohibuisset haberi annua in Provinciis Concilia; sed tam frequenter ille suis ab Ecclesiis Provinciisque Episcopos abstrahebat, ad causas Regni publicas, ut jam ne volentes quidem possent ad annuas Provinciarum proficisci Synodos.

VI. Verum si perturbationibus regnorum disturbabantur hæc Concilia; cum pacis plerumque conciliatores essent Episcopi, hinc ea illis facile accedebat gratia, & potestas, ea Regum observantia, ut non ægre Conciliorum congregandorum jus recuperarent & licentiam. Vide ut de his disserant Patres Concilii Tullensis ad Saponarias, anno 857. in quod confluxerant Episcopi duodecim Provinciarum (4): *Episcopi secundum illorum ministerium ac sacram auctoritatem uniti sint, & mutuo consilio atque auxilio Reges Regnorumque Primores, atque populum sibi commissum in Domino regant & corrigant. Et nemo se a solatio mutuo subtrahat, sed Synodales Conventus secundum jussionem canonicam frequentare procurent. Quatenus ordo Ecclesiasticus, qui quasi oblitteratus jam fuerat, quoniam Synodi propter discordiam Regum frequentari non poterant, Episcopali collatione ad necessarium ac debitum statum reduci prævaleat: Unde etiam consensum apud Reges expetitum obtinuerunt.*

Non minimum ponderis est verbis in his pene singulis: 1. Conciliorum cessatione tota pessum iit Ecclesiæ disciplina. 2. Nec bellis, nec tumultuationibus quibuscunque Regnorum avocari debent Reges Præsulesque ab his congregandis Conciliis, cum vel ex ipsis opportuna & efficacia peti possint sanandis his Reipublicæ morbis medicamenta: quippe Vicarii Christi Episcopi pacem ubique circumferunt. 3. Si unanimi inter se consensione conspirarent Episcopi, nullas non infringere possent difficultatum moles, canonicis institutis adversas; & se sibi reddentes aliquando tandem Principes terreni, nihil non Episcopis annuerent, quos experti semper essent, unum id cupere, in unum id con-

(1) Anno 829. l. 1. Can. 26. (2) L. 3. c. 11. (3) Can. 32. (4) Can. 32.

id conniti, ut in Ecclesia religio, in Republica justitia & pax inconcussa vigeat. 4. Sed qua se cunque demum animi constantia induant & fortitudine Episcopi duodecim Provinciarum, non id sibi tamen arrogant, ut injussu Regum suis tum in Provinciis Concilia indicant. Ideo & Hincmarus Remensis Archiepiscopus anno 858. datis ad Ludovicum Germaniæ Regem litteris, liberam Conciliorum convocationem protinus proposcit (1): *Ut temporibus a sacris regulis constitutis Provinciales Synodos cum Episcopis, & speciales cum Presbyteris habere quiete possint, annuite.*

VII. Hac necessitate obtinendæ Regiæ consensionis, nihil detrahitur de jure Metropolitani ad suorum convocationem Conciliorum. Ex eodem Hincmaro, eo differunt universalia & particularia Concilia. Universalia convocanda sunt auctoritate Papæ & Principis: at Provincialia convocant non Pontifices Romani, sed ex eorum decretis Metropolitani (2): *Clares universales ac generales Synodos nominari, cum plures Episcopi Apostolica Sedis jussione, & Imperiali convocatione convenerunt, &c. Sic igitur universales Synodi specialiter Apostolicæ Sedis auctoritate convocantur, & æque Provinciales Canonica Synodi, decreto Sedis Apostolica a Metropolitani & Provinciarum Primatibus convocantur.* Exemplum ibidem depromitur ex Concilio Francofordiensi, quod habitum est *jussione Sedis Apostolica, convocante Imperatore*. Cum vero ex Capitularibus Caroli Magni (3), *Concilium universale nonnisi necessario faciendum* sit, atque adeo extraordinarie: extraordinaria quoque illis opus est convocatione.

VIII. A Pontifice tamen nonnunquam Metropolitanis mandatum est, ut Concilia sua cogerent, eisque Apostolicæ Sedis nomine præessent, quæ tunc interpellata fuerat ad quarundam causarum dijudicationem. Cum inter Herimannum Coloniensem Archiepiscopum, & Adelgarium Archiepiscopum Hamburgensem aliquid controversiæ ortum esset; eam Papa Fulconi Remensi Metropolitano causam delegavit, jusso Vormaciæ Synodum indicere (4): *Injungit sua ipsius vice Papæ Synodum convocare*. Ita Flodoardus. Cum rescisset Formosus Papa Episcopos Remensis Provinciæ Fulconi eidem Metropolitano ægre & impatientius obedire, per datas ad eum litteras jussit, ut Synodum indiceret, eique præsideret, auctoritate vestitus Sedis Apostolicæ, quo promptiores & obsequentiores haberet suffraganeos decretis, quæ ibi conderetur: *Scribens ut de tanto neglectu, Synodali actione perquirant, & quidquid oportuerit, canonica atque Apostolica muniti auctoritate decernant.* Auctoritate hic idem Pontifex Apostolica tota explicata, ut Regio avitoque Francorum solio Regum Carolum Simplicem adsereret, adversus Odonem æmulum; rescripsit ad Archiepiscopos & Episcopos Regni, ut in Synodum convenirent, quo ejusdem Caroli Regis vacillans Imperium confirmarent, & Odonis tyrannicas usurpationes compescerent: *Item ad Archiepiscopos & ceteros Episcopos Galliarum, monens ut conveniant, atque commeneant eundem Regem Odonem, ne aliena usurpentur.*

IX. In Oriente confirmatus est prior Trullanæ Synodi Canon a Synodo VII. generali (5): ut quotannis Provincialia adgregarentur Concilia: intentato excommunicationis fulmine publicis Magistratibus, si quis moræ quidpiam objicere tentaret: *Ut si quispiam Princeps*, ἄρχων, *inventus fuerit hoc prohibere, communione privetur.* Eandem Provincialium Conciliorum inculcavit necessitatem Synodus Oecumenica VIII. (6) ea cautione, ut ne universalibus officerent Synodis, sive Dioecesanis, quæ a Patriarchis & Exarchis indicendæ erant.

X. Excommunicatione a VII. Synodo vibrata, negat Balsamon (7) irretiri summos Principes, sed Magistratus civiles, τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας. Quoad Synodos autem universales, quæ in Africa anniversariæ erant, & quæ copulari vix posse videbantur cum Provincialibus Conciliis: affirmat facillime ea sociari posse, etiam tum cum eodem tempore congregantur. Posse enim Metropolitanum Concilio suæ Provinciæ Præsidentem, aliquos ex suffraganeis, ex Presbyteris & Diaconis denique suis delegare ad Synodum universalem. Carthaginensi quidem Canone edicitur, ut a Concilio Provinciali ad universale delegentur ex Episcopis ipsis: sed non improbabiliter philosophatur Balsamon, cum toties in Conciliis etiam Oecumenicis Presbyteri & Diaconi

(1) Tom. 2. pag. 131. (2) Ib. p. 457. 458. 459. (3) Capitular. Car. Magn. L. 7. c. 70.
(4) L. 4. c. 1. 2. 3. (5) Can. 6. (6) Can. 17.
(7) Balsamon in Can. 6. Syn. VII. Item in Canon. 21. Carthagin.

coni personam et vicem sustinuerint Patriarcharum: non esse quod quisquam moleste ferat, eandem illis mandari provinciam in Conciliis his universalibus: *Facile est utrumque fieri. Provinciales enim apud ipsorum Primatem congregabuntur: ipse vero apud Patriarcham conveniet per mandatarios, seu loci conservatores. Legatos autem mitti Episcopos, existimo non esse necessarium. Nam & Sacerdotes, quin etiam Diaconi mittentur, ut loci conservatores. In pluribus enim universalibus Synodis etiam Episcopi loci conservatores fuerunt, & Sacerdotes & Diaconi, tum ex aliis Provinciis, tum ex Roma.* Illud rursus ab eodem animadvertitur, anno quolibet a Metropolitanis convocari debere Synodum Provincialem: at ad Patriarchas eos accurrere non debere, nisi jubeantur. Hinc ille excipit (1) Archiepiscopos & Metropolitanos quosdam, quibus nulli erant Suffraganei: & qui proinde anno quolibet ad Patriarchæ Constantinopolitani Concilium advolare tenebantur.

XI. Ea certe communis fuit calamitas utriusque Ecclesiæ, quod utrobique frequentes diutinique fuerint hiatus Conciliorum Provincialium. Illud a Zonara observatum est, (2) quanquam per VI. & VII. Synodum licuisset semel tantum anno quolibet ad Concilia Provinciæ convenire, tum propter itinera longinqua & permolesta, tum ad vitandas impensas; ne huic quidem tamen juris remissioni & temperamento obtemperari: *Nunc harum Synodorum magnus est ubique contemptus.* Et alibi: *Nostris temporibus tota Synodorum ratio eo usque negligitur, ut ea omnibus omnino locis haberi desita sint.*

CAPUT LIV. *P. 4. l. 2. c. 76.*

Exceptio legitima Residentiæ Episcopalis, Comitiis Regni adesse in Galiia post annum Christi millesimum.

I. Quanta utilitas, quanta & aliquando necessitas, Conventuum ex Episcopis & Præsulibus mixtorum?

II. Eorum Conventuum in Galliis exempla sæculo XI. & XII. A Regibus indicebantur, in iisque causæ ventilabantur & Regni & Ecclesiæ.

III. Magna consensio Comitiorum cujusque Provinciæ peculiarium & generalium Regni.

IV. De eodem Concilia & Consilia quandoque in discriminatim dicta.

V. Iidem Conventus sequentibus sæculis Concilia & Parlamenta dici solita.

VI. De iisdem Parlamentis, Conciliis, vel Consiliis sub Philippo Pulchro.

VII. Quando iis interesse cœperint Clerici secundi ordinis, & Plebeji.

VIII. Distinctio Conciliorum & Consiliorum.

IX. Curiæ quoque dicebantur. In causis Episcoporum mixtis plurimum poterant Proceres, Nobilesque.

X. Ex quo sub Philippo pulchro Parlamentum evasit sedentarium, mox & ordinarium; qui unus fuerat ante Conventus, in tres sectus est, Parlamentum Parisiense, Comitia Regni, & generales Cleri Congregationes.

XI. Tempore schismatis Avenionensis refloruere Magni illi Conventus, qui dici poterant & Cleri Congregationes, & Comitia Regni, & Concilia Nationalia.

XII. Vere Cleri Congregationes erant. Ibi supra Episcopos sedere cœpere Principes Regia stirpis.

XIII. Continuatur series eorundem Conventuum Generalium sub posterioribus Principibus.

XIV. Observantur aliqua in antedictis.

I. Usque adeo consentiunt Comitia Regni Generalia cum Conciliis Nationalibus ut difficillime divelli possint. Cum sit enim Regnum in Ecclesia & Ecclesia in Regno; utriusque rationes & utilitates plerumque aptæ religatæque sunt aliæ ab aliis, ut in plerisque causis dijudicandis necesse sit ex Episcopis & Optimatibus mixtos celebrari Conventus. Longe alia erat primævæ Ecclesiarum ætatis disciplina, quod necdum licuisset, tam intime & arcte Ecclesiam Regnumque insinuari sibi mutuo, consuescere & inseri. Nec nisi ex parte retineri potuere illi mores, & penitissimi communionis nexus posterioribus his sæculis: sive fastidii aliquid pepererit longa familiaritas: sive iisdem irrepserint suspiciones: sive magis quod illa indivulsa Ecclesiæ & Regni concordia aliis constringatur vinculis, quam communium & universalium Conventuum. Sed ea per mixtos Con-

(1) Balsamon Supplem. pag. 1122. (2) In Can. 37. Apost. In Can. 5. Nic.

Conventus coagmentata consensio Ecclesiæ & Regni, nunquam spectabilior fuit, quam prioribus postremi hujus ævi temporibus, sæculo XI. & XII. Universa vero hæc regiminis exterioris ratio & disciplina, quanquam alias alia, suique dissimillima sit: peræque tamen & pulchritudine sua, & utilitate, & necessitate commendatur; tanquam sponsæ Christi Ecclesiæ vestis, quæ dicitur in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.

II. Exordium ducam a Gallia, ubi docet B. Fulbertus a Roberto Rege ad publicam pacem componendam convocatos fuisse Principes ad Natalitium Christi diem; quo & ipse profecturus erat, nocte Nativitatis Christi celebrata in Cœnobio S. Maximini (1): *Solemnitate Natalis Domini Consilium habiturus cum Principibus Regni de pace componenda*. Reliquam non attexam Epistolam eam, in qua dilucidum est, ea voce *Principum Regni* comprehensos fuisse Episcopos, uti & nunc in Germania: eoque nomine eos affuisse his Conventibus Generalibus, quæ & *Curiæ solemnes* dicebantur. Anno 1050. Parisiis Henricus I. Rex, Concilium coegit Parisiense ad inurendos errores Berengarii; coegitque *consultu sui Regni Pontificum, Procerumque*. Anno 1104. convocavit Legatus Pontificis Concilium Trecense, cui affuere Episcopi & Barones Galliæ: *Richardus Apostolicæ Sedis Legatus apud Trecenses celeberrimum habuit Conventum Episcoporum, Abbatum & Galliarum Procerum*. Gratissima fuit Principibus ea Legatorum Pontificis potestas, quandiu sibi moderata est. At anno 1095. cum duo jam in Galliis generalia Concilia Urbanus II. habuisset, doluit Philippo I. Regi, quod didita esset fama, tertium eodem anno ab ejus Legato convocatum iri. Itaque quid sibi optimum factum videretur, Ivonem Carnotensem consuluit. Rescripsit Ivo his a se rumoribus fidem non haberi de tertio indicendo Concilio; si quid vero ejusmodi tentaretur, Regis esse cum Episcopis suis librare & inire Consilia, & intercedere innovationi in perniciem Ecclesiarum Regni erupturæ (2): *Quod si quis Episcopos ultra terminos a Patribus constitutos angariare voluerit, vos habito cum eis communi Consilio, injustis oppressionibus pro persona vestra resistite: sic ut quæ sunt Dei, Deo reddant, & quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddere non ommittant.*

Sub Ludovico Crasso cum in civitates Ecclesiasque complures igne ferroque sæviisset Thomas de Marne, a Legato coactus est Bellovaci generalis Ecclesiæ Gallicanæ Conventus, ex quo in illum anathema vibratum est: *Cum sederet Beluaci in Generali Conventu Ecclesia Gallicana*. Tum vero Rex armis contundere Tyrannum novum adgressus est, Clero semper comitante. *Clero, cui semper humillime hærebat, comitatus*. Ita in hujus Regis vita Sugerius Abbas, ubi & illud addit, omnes ab eodem accersitos esse Episcopos apud Stampas, ut in communi tractaretur de personis ipsis Innocentii II. & Anacleti Antipapæ; de personis, inquam, quod tunc quidem persæpe tumultuosiores essent electiones.

Cum primum Regni habenas tractare cœpit Ludovicus Junior, sive VII. Crassi, sive VI. filius, illico Parisiis Episcopos & Barones Regni congregavit, ut ex more de rebus Ecclesiæ & Regni deliberaretur. Vide ut in ejus Gestis res narretur (3): *Venit Parisios, quæ est Caput Regni & sedes Regia, ubi solent Reges antiqui Conventum Prælatorum & Principum evocare, ad tractandum de statu Ecclesiæ, vel de Regni negotio ordinandum. Ita fecit Rex juvenis*.

Ejusmodi fuit & conventus, ubi confirmatum est ejus de repudianda Eleonora conjuge & Regina consilium, aliaque ducenda uxore (4). Non silet Sugerius Abbas, ut fuerit sibi Regni administratio commendata Episcoporum Baronumque consilio, nec sine Pontificis Romani assensu, cum Ludovicus esset in procinctu belli sacri (5): *Archiepiscoporum, Episcoporum & Regni Optimatum consilio, nec sine Domini Papæ assensu, curam administrationis Regni sui nobis commisit*. Quam eandem rationem secutus est pius Regni administrator, toties Conventibus Præsulum & optimatum celebratis, quoties ejusmodi graviores causæ inciderent: *Profecto consilium Dei fuit, ut ad Concilium tam Curiæ quam Ecclesiæ Peincipes vocaretis*. Ejusque rei rationem profert ipse Sugerius valde perspicuam, quod mutuo sibi præsidio sint Ecclesia & Regnum: *Quoniam & temporale Regnum per Ec-*

(1) Fulbert. Epist. 91.
(2) Baron. ann. 1095. n. 53. Ivo. Ep. 61.
(3) Gesta Ludov. VII. c. 1. 19.
(4) Hist. Ludov. VII.
(5) Epist. 14. 72. 74.

Ecclesiam Dei stare, *& Ecclesiam Dei per temporale Regnum proficere evidenter ostenditur*.

III. Apprime concinebant Comitiis his Generalibus Comitia peculiaria Provinciarum; ubi communi deliberarione Reipublicæ causas Episcopi & Optimates versabant. Ita enim ad Sugerium Abbatem Archiepiscopus Burdigalensis præscribebat: *Nos & Coepiscopos*, *generaliter omnes Proceres terræ convocaverat*, *pro pace terræ firmanda.* Sugerius ipse Regem aliquando enixius obtestatus est, ne ante Duci Normanniæ bellum indiceret, quam Episcopos & Proceres in consilium adhibuisset (1): *Ne contra Comitem Andegavensem*, *quem Ducem Normanniæ fecistis*, *absque consilio Archiepiscoporum*, *Episcoporum*, *sive Optimatum vestrorum in guerram immediate prorumpatis*. Hic ipse Ludovicus est, qui anno 1155. Edictum pacis promulgaturus, illud ab Episcopis ante & Baronibus confirmari voluit in Concilio, vel Consilio ad id adunato (2): *Postulationibus Cleri & assensu Baroniæ toti Regno pacem constituimus*. *Ea causa Suessionense Concilium celebre adunavimus*, *& affuerunt Archiepiscopi Remensis & Senonensis & eorum Suffraganei*. *Item Barones*, *Comes Flandrensis*, *&c.*

IV. Consilia, an Concilia aptius dicerentur hi Conventus, non facile dixerim. Apparet utraque promiscue fuisse; nec erit quod quisquam ambigat, communicatum eis fuisse Concilii nomen, si modo ejus ævi Scriptores pervolutarit. Philippus Augustus Ludovico VII. parenri successor ab ipso adscitus & declaratus est in istiusmodi Concilio. Audi Rigordum (3): *Rex pene septuagenarius convocavit Parisiis generale Concilium omnium Archiepiscoporum*, *Episcoporum*, *Abbatum*, *necnon & Baronum totius Regni*; *in Palatium Mauricii Parisiensis Episcopi*.

Persimilis erat Conventus, in quo Philippus idem Augustus Regia solemniter corona decoratus est: *Convocatis Archiepiscopis*, *Episcopis & Baronibus Regni*. Pacis & bellorum maxime sacrorum consilia in his agitabantur Conventibus. Exemplorum immensa quædam copia in historicis passim monumentis. Unum hic promo, ubi Consilii & Concilii voces adhibentur. De bello sacro consultabatur. *Generale Concilium omnium Archiepiscoporum & Principum terræ suæ Parisiis convocari præcepit*, *Celebrato autem cum illis communi Consilio*, *&c.* Idem ipse Rex Concilium convocavit simillimum anno 1188. *Generale Concilium celebratum est a Philippo Rege convocatis omnibus Archiepiscopis*, *Episcopis*, *Abbatibus*, *& totius Regni Baronibus*. Bellum inferri Infidelibus, & Decimas exigi placuit eas, quæ Saladinæ dictæ sunt, de quibus proprio inferius loco. Anno 1195. subscripsit paci inter Francos & Anglos firmatæ Conventus simillimus Episcoporum & Baronum. Missos facio complures apud eundem Rigordum Conventus alios his simillimos. Nec secus res se habuit sub Ludovico VIII. Philippi Augusti filio, Ludovici IX. & sancti patre.

V. Parlamenti jam nomine Willelmus Nangius hæc Comitia donat. Vesuti cum post Lugdunense Concilium S. Ludovicus Rex crucem induit, ceu belli sacri tesseram (4): *Convocavit Rex Ludovicus grande Parlamentum Parisiis*, *in quo Legatus & plures Regni Franciæ Archiepiscopi*, *Pontifices & Abbates*, *Barones quoque & Comites affuere*. Concilia uihilominus hæc eadem, & Parlamenta vocitabantur: *Anno 1260. congregavit Rex Franciæ Parisiis Concilium Episcoporum & Procerum Regni sui*, *eo quod dominus Papa scripsisset Tartaros in transmarinis partibus irruisse*. In persimili *Parlamento* Episcoporum & Baronum idem rursum Rex crucem induit. Erat præterea eidem Regi Consilium Privatum: *Erat Rex uno die cum Consilio suo Privato*, ut ait Monachus Sandionysianus. Ut blasphemos Regno extirparet, *Auctoritate Legati & suo convocati sunt Parisiis Majores de Regno*, *tam Principes*, *quam Prælati*. *Stricti* Consilii meminere Philippi Audacis Regis gesta: *De stricto Regis Consilio*. Meminere & Parlamenti: *Grande tenens Parisiis Parlamentum*: ubi Regnum Arragoniæ a Papa oblatum illi est, concessæque Decimæ Cleri.

In his enimvero sive Parlamentis, sive Conciliis, versabantur majores Episcoporum causæ, quibus nulla hinc offensionis aut querelarum materies, nisi quod cum ante

(1) Ibidem Epist. 135. 150.
(2) Du-Chesne Tom. 4. pag. 383.
(3) Idem Tom. 5. p. 4. 5. 12. 13. 14. 20. 25. 39. 53. 69. 202. 289. 327. 336.
(4) Idem Tom. 5. p. 344. 371. 383. 398. 440. 459. 536. 542.

alias omnes suæ primum causæ expediendæ ac terminandæ fuissent, ad calcem rejiciebantur Parlamentorum, non raro & in sequentis anni Parlamenta. Interpellatus ea de re ab Episcopis Urbanus IV. Papa, lubens ipsis patrocinari studuit, datis hujusmodi litteris ad Ludovicum IX. Regem (1): *Dum finalis de Parlamento in Parlamentum differebatur responsio, superaddita nova gravamina, novas querelas pariebant, &c. Vidimus si quidem Prælatorum & aliorum querelas, qui ad Parlamenta Regalia de remotis finibus concurrentes, essent ceteris in audientia præferendi, frequenter in Parlamentorum fine servari, sicque dum fatigatis Consiliariis & ad suas anhelantibus mansiones, cum tædio & perfunctorie audiuntur, demum dies in Parlamentum aliud infecto negotio prorogatur.* Ex hac Epistola Urbani IV. qui gente Gallus erat, merito colligitur jam invaluisse omnino Parlamenti nomen, Concilii vocabulo in his magis magisque in dies abolescente: fuisse suos his Parlamentis Consiliarios, Præsules nempe & Regni Magnates: majori jam in illis numero fuisse Laicos, quam Præsules; ea forsan de causa lites Episcoporum retardatas tantopere fuisse ad finem Parlamentorum: nequaquam displicuisse summis Pontificibus mixtos hos Conventus, vel eam quam sibi vendicabant in causis quibusdam Ecclesiasticis auctoritatem; si qua libertati Ecclesiarum injuria fieret, eam in his Parlamentis abstergeri solitam; nec ipsos addubitasse Pontifices, quin Episcopi his Parlamentis assidentes, legitima residentiæ dispensatione uterentur, cum non essent hi Conventus, nisi extraordinarii, & bis anno quolibet cogerentur, antiquissimo usu, jam inde a temporibus Caroli Magni propagato; denique hæc tum Parlamenta vicem obtinuisse & Comitiorum Regni, & Conciliorum Nationalium, & denique Congregationum Cleri generalium, cum de Decimis ibi tractaretur a Rege in Clerum exigendis.

VI. Sub Philippo Pulchro Rege collisum est Regno Sacerdotium; suæ adversus Bonifacii VIII. comminationes defensioni Philippus Parlamenta, sive extraordinarios hos indixit Conventus, a Consilio suo stricto prorsus sejunctos. Promulgaverat ante Pontifex diploma illud, quo declarabat non contineri Galliam ea Bulla, qua Clerici vetabantur sacri patrimonii aliquid in publicos Regni Regisve usus conferre: onerata in hujusmodi negotiis conscientia Præsulum, Clericorum & Laicorum, qui Consilio Regis stricto intererant ex officio (2): *Declaratio necessitatis Prælatorum, Clericorum & Laicorum, qui de ipsorum stricto Concilio, seu majoris partis ipsorum fuerint, conscientiis relinquatur.* Professus palam erat Rex querelis se Cleri omnibus satisfecisse, editis Constitutionibus ex Consilio Prælatorum & Baronum Regni: *Pro hujusmodi gravaminibus tollendis Rex de Prælatorum & Baronum consilio Constitutiones, Ordinationes & Statuta salubria fecit.*

At ubi Bonifacius censuris & fulminibus sævire cœpit, Joannes Villani Italus historiæ scriptor, ait Philippum Pulchrum *congregasse Parisiis Magnum Concilium plurium Clericorum, & Prælatorum, & omnium Regni Baronum.* Eadem *Concilii* voce utitur Willelmi Nangii continuator, uti & *Parlamenti*, ubi de his sub Philippo Pulcro Conventibus agit (3): *Prælatorum Concilio congregato, habuit secretum Consilium cum eisdem, &c. In publico Parlamento Parisiis, Prælatis, Baronibus, Capitulis, Conventibus, Collegiis, Communitatibus, Universitatibus, villarum regni sui, necnon Magistris in Theologia & Professoribus juris utriusque.* Chronicum Sandionysianum voce utitur Concilii (4): *Perlata sunt ad Bonifacium quæ de eo dicta fuerant in Concilio Galliæ.* Ei Concilio Nicolius Gillius vocem aptat Consilii, qua non aliud quam Concilium significari vult: *Ut in his ambagibus consilium caperet, Parisiis Rex convocavit Consilium generale Baronum & Prælatorum Regni, &c. Ubi rescivit Bonifacius, quid sibi criminationis ingestum fuisset, utque citatus fuisset in Consilio Galliæ, statuit ipse secum, ut impendenti cladi obviam iret, Consilium adgregare.* Ita ego verbum e verbo expressi e vernacula ejus historia. Vides autem ut ille Consilii nomen adscribat, tam Conventui Gallorum in quo a Bonifacii comminationibus provocaverant, quam Concilio, quod Pontifex in sui tuitionem adgregare meditabatur. Quæ Concilia videntur utrobique fuisse, sed ejus ævi moribus & causæ accommodata.

VII. Est autem illud accuratissime obser-

(1) Idem Tom. 5. pag. 872.
(2) Preuves du differ. de Bonif. VIII. & de Philippo p. 40. 187.
(3) An. 1302. 1303.
(4) Ibid. pag. 191. 198. 199.

servandum ad hæc primum sub Philippo Pulchro Parlamenta, Consilia, Conciliaque Clericos secundi Ordinis Laicosque convocatos fuisse. Id patefactum jam est in testimoniis supra relatis, patebitque rursus ex litteris ab eodem Philippo Pulchro ad Clementem V. datis anno 1310. (1) *Demum in Parlamento publico, quod feceramus Parisiis convocari de Prælatis, Baronibus, Collegio & Universitatibus Regni nostri, propter negotia statum ipsius Regni tangentia*. Quæ ante a Regibus in Episcoporum & Baronum Conventibus tractata fuerant, ea ad Regni quoque incolumitatem & tutelam pertinebant. Sed ejusmodi erat contentio Philippi cum Bonifacio, quæ videretur Philippo Regi desiderare, ut laicos etiam regni sui ad opem Regno ferendam concitaret. Superiori quidem sæculo ad Concilia adsciti fuerant Abbates, Priores & Procuratores Capitulorum. Ita enim necesse erat, cum vel Pontifex, vel Rex decimas exigeret, aliasque temporales suppetias, ubi inferior Ordo Cleri perspicue implicabatur. Observavit Matthæus Paris anno 1229. ad Concilium Bituricense convolasse Archiepiscopos, vel Episcopos centum, præter Abbates, & delegatos Capitulorum: *Cum Abbatibus & Prioribus, & singulorum Procuratoribus Capitulorum*. Voluit Legatus, qui præerat Concilio, deliberari de duabus in unoquoque Capitulo Præbendis summo Pontifici annuendis: cui petitioni repudiandæ omnino necesse fuit, ut secundus Ordo Cleri adesset, & intercederet.

VIII. Est & aliud porro, quod in hoc Concilium Matthæus idem Paris animadvertit, & a nobis altius animo commendandum est, diutius ibi inter se Archiepiscopos altercatos esse de suo sedendi ordine, & privilegio. Denique statutum fuisse, ut velut in Consilio sederent omnes, non velut in Concilio. *Ideo non fuit sessum quasi in Concilio, sed ut in Consilio*. In Regum Consiliis ordo sedendi certus & diffinitus erat, non in Conciliis, propter contentiones mutuas, hactenus indefinitas. Sed hinc rursus ediscimus, quantumvis non raro indiscriminatim ponerentur voces Concilii, Consilii & Parlamenti, nonnihil tamen discriminis interpositum semper fuisse. Propterea nimirum, quod quanquam Parlamenta, ubi Episcopi cum Baronibus sedebant, & ubi dirimebantur Ecclesiasticæ causæ non paucæ, Concilia dicerentur & Consilia: erant tamen alia Concilia verissima, ubi soli Clerici sedebant, tractabantque causas mere spiritales, quarum in dijudicandarum partem nullam vocari possent laici.

IX. Sunt & paucula alia, quæ non pigeat observasse: 1. Bis anno quolibet hi Episcoporum & Baronum Conventus habebantur, ad Natale Christi & Pascha: hoc est initio & fine regiarum & militarium expeditionum: *Curiæ* quoque dicebantur. Frequenter de iis aliquid delibat Ivo Carnotensis (2) *Commonitorias litteras mittatis Archiepiscopis & Episcopis ad Curiam, quæ habenda est in Natali Domini Suessionis*. Parlamentum dixerat Sugerius de Ludovico Juniore agens: *Magnum Parlamentum congregavit*. Sed ea vox, quæ Latine Colloquium sonat, usitatissima mihi non videtur fuisse, nisi sub Ludovico IX. 2. Baronum præsentia in causis Ecclesiæ mixtis multum ponderis addebat rationibus & voluntati Regum. Ab Ivone Carnotensi narratur, ut in Curia Aurelianensi ad Natale, ipse quidem Rex assentiebatur restitutioni Radulphi in Metropolim Remensem; sed a Baronibus expugnatum id esse, ut more prædecessorum suorum hominio ille solito prius defungeretur in Regem, quanquam ejusmodi hominia proscripsissent nuperi Pontifices summi Gregorius VII. Urbanus II. & Paschalis II. (3) *Reclamante Curia plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus Metropolitanus per manum & sacramentum eam fidelitatem Regi faceret, &c. Quod persuadentibus & impellentibus totius Curiæ Optimatibus, etsi propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia Ecclesiasticæ paci & fraternæ dilectioni sic expediebat*. Id denique tandem a Pontificibus ipsis relaxatum est. 3. Si quando Barones reniterentur Episcopis, nec cederent: id rursus alias sarciebant officiosa quadam in eorum justa desideria consensione.

X. Revocandus nunc calamus ad Philippum Pulchrum, qui deambulatorium prius, & pro voluntate Regum desultorium Parlamentum Parisiis affixit, atque ansam dedit illius protrahendi sessiones duas, ita ut continuaretur tandem aliquando, & perpetuum evaderet. Episcopi primum affuere ex

(1) Ib. p. 296. (2) Epist. 158. (3) Epist. 158.

ex antiquo more; sed ubi ex diutina prolatatione perpetuum evasit, subducere se compulsi sunt, ut suis se redderent Ecclesiis. Eo semel novato, innovata sunt & alia complura. Alia enim Comitia Regni Generalia convocari post cœpere, ubi id expressit necessitas. In ea plebejos Carolus V. Rex plures adscivit, ut majori ab eis pecunia adversus Anglos juvaretur. Ex alia parte suos privatim Conventus Generales habuit Clerus. Atque ita quod olim promiscue dicebatur: *Synodus*, *Placitum*, *Curia*, *Consilium*, *Concilium*, *Parlamentum*, in tres Conventus sectum est; scilicet: 1. Parlamentum Parisiense, quæ tum vere imago est priscorum Parlamentorum, ubi Rex cum Paribus Regni in eo sessitat: & quæ eorum magnifica semper repræsentatio est, cum perquam latissime diffusam exercet jurisdictionem: 2. Comitia Regni Generalia, quæ ipsissima essent priorum temporum Parlamenta, si semel saltem singulis annis haberentur. 3. Congregationes Cleri Generales, quibus suum infra proprium Caput seponemus, & de quibus non poterimus non hic etiam aliquid carptim perstringere.

Philippus cognomento Longus Rex anno 1321. indixit Consilium, sive Parlamentum, ut aliquid pecuniæ exprimeret a Prælatis, a Baronibus, a Civitatibus. Clerus in Conciliis Provincialibus prius rem deliberari poposcit. Assensus est Rex, & Conciliarios ex suis aliquos delgavit, qui his Conciliis interessent. Monstreletius promiscue *Consilia* vel *Concilia Generalia* vocat, Concilia Ecclesiæ Universæ, vel solius Gallicanæ generalia (1). Distinguebantur ergo Concilia Cleri solius, a Consiliis, Comitiisque generalibus, vel Parlamentis.

XI. Ex quo tamen tempore conflagrabat schisma Avenionense, Conventus aliqui habiti sunt in Gallia Generales, de quibus merito dubites, an Congregationes Cleri, an Regni fuerint Comitia, aut Synodi universales, hoc est, Nationales. Anno 1398. Carolus VI. Rex Neutralitatem, ut tunc loquebantur, amplexus est, subducta utrique hinc & hinc Pontifici obedientia, idque fecit sanxitque in Concilio a se convocato Prælatorum, Capitulorum, Nobilium, Universitatum, Doctorum, Monachorum, & Regni Procerum (2): *Convocavimus Concilium Prælatorum, Capitulorum, Nobilium, Universitatum; plurium sacræ paginæ & utriusque juris Doctorum, Religiosorumque devotorum, & aliorum Procerum Regni nostri. Tandem per opinionem ipsius convocati Concilii comperimus, &c.* In hoc porro Conventu illud tandem decretum, accelerandæ pacis viam esse tutissimam, brevissimamque, ut uterque summi Pontificatus sive possessor, sive incubator, sponte cederet. Cancellarius jussu Regis cujus hic nomine gerebantur omnia, ita pronuntiavit, ex Monacho Sandionysiano, cujus versionem ex Latino sermone Gallicanam iterum nos ita cogimur Latine vertere (3): *Auctoritate Regia constituitur, consilio Principum & Procerum Galliæ, suffragatione Ecclesiæ Gallicanæ, ut in posterum obedientia subtrahatur, &c.* Et mox: *Ita finem habuit magnum illud & celebre Parlamentum*. Alibi ibidem vocatur hic Conventus *Concilium Nationale* (4): Res de qua tractabatur, Ecclesiastica & sacra erat. Suffragium non dicebant nisi Clerici. Ita vere Congregatio ea erat Cleri, vel Concilium Nationale. At ejus Decreta Rex amplectebatur tuebaturque, ut hic ipse Scriptor affirmat. Ad eum modum jam Comitiis Regni, vel Parlamentis poterat accenseri; si vel maxime illud perpendatur, quod Principes & Proceres Regni Rex in consilium adhiberet. Joannes Juvenalis Ursinius in eo negotio principes partes vendicat Comitiis Cleri Generalibus anno 1394. & 1398. *Præcepit Rex ut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Monachi, aliique Clerici parisiis congregarentur. Adeeant & spectabiles Clerici Universitatum, maxime Parisiensis. Qui scrutaretur opiniones & suffragia, referretque ad Regem & ad Consilium ejus, electus est Patriarcha Alexandrinus, &c. Deliberatio perlata est ad Regem, ad Principes sanguinis regii, & ad Magnum Consilium, qui omnes acquievere. Conclusum est autem, &c.* Anno 1406. ex eodem Scriptore consimilis habitus est & alius Conventus, in quo facto opinionum divortio, *Rex in Magno Consilio suo* statuit, ut duodecim Theologi & Canonum Doctores ultro citroque pro Benedicto, & contra Benedictum perorarent, *eoque peracto Rex iisdem, & cum Principibus sui sanguinis statueret, quid optimum factu*. Ita rursum ad neutralitatem res inclinavit.

XII. Nemo jure dubitaverit, quin hæ fue-

(1) Preuves des Lib. de l'Egl. Gall. c. 11. n. 31.
(2) Ibid. c. 20. n. 1.
(3) L. 18. c. 2.
(4) L. 26. c. 2.

fuerint vere Cleri Gallicani Congregationes quales etiamnunc sunt in usu, cum suffragii jus penes Clericos tantum esset, cum de rebus Ecclesiæ tantum tractaretur, & ubi Rex, Regii Principes, & Regni Consiliarii sejuncti quodammodo essent a Conventu ipsius Cleri. Quod autem decreta harum Congregationum ad Regem referrentur, novo auctoritatis cumulo ab eo roboranda, & Sanctione ejus aliqua Pragmatica solemnius publicanda id etiamnunc usitatissimum ex in hodiernis Cleri Congregationibus. Si ea autem illius ævi Scriptores, Concilia Nationalia, vel Parlamenta dicere maluerunt, id eo contigit, quod non alii tum Convetus haberentur, in quibus præclarior eluceret imago priscorum Parlamentorum. Carolus VI. in litteris suis Patentibus anni 1399. *Conciliorum* nomine persæpe designat has Cleri Congregationes (1); quo eas nomine cum spoliarent sectatores Benedicti XIII. rursum id illis vendicabatur Senatus-Consultis Parisiensibus, quibus Prælati & Consiliarii Regni affuissent. In his certe Conventibus multa decreta sunt, quibus apparet solum affuisse Clerum. Anno 1408. Conventus Cleri istiusmodi Decreta temperavit complura ad moderandam Ecclesiæ Gallicanæ disciplinam, quandiu ea suspensio, ac neutralitas vigeret: puta de Collationibus Beficiorum, de Dispensationibus, de Appellationibus. Nullæ, ut reor, in his fuere partes laicorum. Ideo & hic Conventus Cleri eo se ipse nomine persæpe designat, *Concilium Ecclesiæ Gallicanæ* (2). Cum vero Pisano creatus esset in Concilio Alexander V. Pontifex, protinus ab eo confirmata sunt Decreta hæc omnia *Congregationis Prælatorum* Gallicanorum: sic enim ab eo vocatur: *In ultima Congregatione Prælatorum & aliorum virorum Ecclesiasticorum facta Parisiis*. Tritum illud jam est in Comitiis tum Regni, quatuor Caroli VI. Regis patruos cœpisse tunc sedere supra omnem Clerum, nimirum adglutinantes sese ipsi Regis personæ, & ab eo pene indiscretos, cujus essent consaguinei; denique eam sedendi eminentiam mordicus deinceps affectasse & retinuisse Principes omnes Regiæ prolapiæ. In omnibus Conventibus & Declarationibus Caroli hujus Regis perspicue id & constanter observari potest, non ante usquam. Ante enim secundo semper & proximo a Rege loco sederunt semper Episcopi.

XIII. Carolus VII. In paterna ingressus est vestigia. Anno 1438. & 1440. convocavit Concilium, vel Congregationem Bituricensem (3): *Mandavimus Ecclesiam Regni & Delphinatus congregari*. Ibi inscepta sunt Decreta Concilii Basileensis interpolata & inflexa nonnihil quidem ad Francorum mores, sed quæ sperarent Præsules ab ipsa Basileensi Synodo approbatum iri: ex his Decretis ita temperatis Pragmatica Sanctio conflata est; consultatum est denique de schismate sopiendo Eugenium IV. inter & Felicem V. Congregationes Cleri meræ hæ ambæ fuere, quas Rex convocavit, quibus ipse præfuit, ubi Prælatos in commune consulere solos voluit, quarum decreta ad se relata in Consilio suo libravit, approbavit, publicavit, executioni curavit mandari.

Eiusdem generis fuit & Congregatio Cleri apud Turonum anno 1510. ad muniendum Ludovicum XII. Regem adversus minas, censuras, & arma Julii II. Papæ. Nomen sibi semper Concilii vendicavit hæc Cleri Congregatio (4). Quo eodem nomine Concilii decorata fuerat frequentissime Congregatio illa Cleri apud Biturigas, de qua paulo ante dicebamus, ubi Pragmatica Sanctio conscripta est.

Sub Carolo VII. desitum est Comitia Regni convocari ad exactiones publicas, & ad copias militares congregandas in Regni tutelam (5). Cum Angli enim tunc & ipsam Regni principem civitatem Lutetiam, & plerasque Provincias in potestate haberent, in cassum tentata fuisset ea convocatio. Non is erat Ludovicus XI. qui Regnum ita temperatum cum excepisset post obitum Caroli VII. antiquam revocaret consuetudinem Comitiorum frequentius convocandorum. Ita Comitia non coegit nisi rarissime. Auctor est Belcarius illum ejus rei dolore & pœnitudine ductum fuisse ante mortem, cum postremis quibusdam monitis filium instrueret. Exinde vero Comitia quidem Regni rariora in dies fuere, increbuerunt ex adverso Congregationes Cleri, ut ordinariæ tandem evaserint: & quinto quoque anno convocentur. Belcarius idem Francisco I. tribuit quod de his vulgo ascribitur

(1) Preuves des Lib. de l'Egl. Gall. c. 20. n. 5. 11. 12. 14. (2) Ibid. n. 16. 20.
(3) Ibid. c. 24. (4) Ibid. c. 28. (5) Rainald. ann. 1483. n. 34. ann. 1515. n. 22.

bitur Ludovico XI. *Multa bella suscepis, & infeliciter gessit. Hinc plebem inconsultis tribus Galliarum ordinibus, ut olim moris fuis, vexare coactus est. Hinc se Gallos Reges ex ephebie eduxisse, atque a tutorum potestate exemisse sæpenumero jactabat. Illi enim majora negotia, & ad rem Galliarum publicam spectantia, nonnisi de Principum consanguineorum ac duodecim Patriciorum consilio expedire, nihil a plebe, nisi ex trium ordinum consensu exigere solebant. Hic aliam viam ingressus est, quam ejus Posteri ingredi potius, quam Regum antiquorum vestigiis inhærere maluerunt.*

XIV. Qui tametsi paulo prolixior contextus, hic tamen necessario ascribendus visus est, ut quid in eo peccatum sit moneamus: & quam necessario, ne præstigiis & fucata rerum specie fallamur, annorum temporumque vices & varietates observandæ sint. Operosum id fateor, longumque & sinuosum est, sed necessarium, ne per avia aberremus: 1. Non Franciscus I. sed Carolus VII. post Ludovicus XI. cœpere rarius Comitia Regni convocare. 2. Cum Carolus VII. cœpit his abstinere Comitiis, ea Regni Comitia tribus ex ordinibus conflata haud multæ certe antiquitatis erant. 3. Antiqua Regni Comitia usque ad tempora sancti Ludovici Regis, solis constabant Episcopis & Comitibus, excluso populo. 4. A tempore tantum Caroli VI. & ejus quatuor Patruorum, Principes Regiæ stirpis cœpere in unum augustius veluti corpus coalescere, quasi a Rege ipso indivulsi. 5. Nec melioris notæ sunt, quæ habet Belcarius de Paribus, quos Patricios vocat. 6. Ex hac autem infinita quadam multitudine Conventuum, Conciliorum, Comitiorum & Congregationum perspicue emergit, quidquid ibi novetur, id vero minime novum esse: quantumvis enim dissideat ab eo quod paulo ante actitabatur, consentiet cum moribus aliquanto antiquioribus; utpote quod nihil novum sit in hoc terrarum orbe, nisi iis qui novi potius ipsissimi dicendi sunt, cum nihil degustarint de priorum sæculorum historia. Ex quo colligitur nihil quidem privata levitate novandum unquam esse: at cum nova se rerum facies sensim obduxit Reipublicæ, ei tum pacatæ & quiescenti acquiescendum esse, nec invidiam ex novitate faciendam, cum verissime novum nihil sit, & quæ vetustissima nunc sunt, nova fuerint aliquando.

CAPUT LV. P.4. l.2. c.77.

De præsentia Episcoporum in Comitiis Generalibus Regnorum extra Gallias post annum Christi millesimum.

I. Pontifices ipsi Romani coegerunt Concilia illa universalia, quæ velut Comitia erant Generalia Christiani orbis, & in quæ Principes ipsi summi per sese, vel per Oratores suos conveniebant.

II. Exempla horum Conventuum sæculo XI. *Magnatum Regumque etiam causæ ibi tractabantur, ipsis volentibus.*

III. Series prolixior eorundem Conventuum generalium sæculo XII. & XIII. *ad bella sacra, ad Pontificum & Imperatorum sopienda dissidia.*

IV. De his generalibus & mixtis in Anglia Conventibus sub Willelmo Notho. Curiæ & Concilia vocabantur.

V. De iisdem Angliæ Conventibus sub Willelmo Notho & Henrico I.

VI. De iisdem sub Henrico II. ubi Ecclesiæ libertati adversari visi sunt.

VII. De iisdem sub Henrico III. ubi exigebatur frequentissime pecunia a Civibus & a Clero, qui libertatee suas ita vel redimebat, vel confirmabat.

VIII. De iisdem rursum Conventibus sub Eduardo I. & III. variæ observationes. Tres Conventus qui in unum quandoque confluebant.

IX. De iisdem rursum Conventibus sub Richardo II. Cur ab iis sejungendæ fuerint Cleri Congregationes?

X. Ejusdem Cleri Anglicani Congregationes sub posterioribus Regibus.

XI. De iisdem Comitiis mixtis in Germania.

XII. XIII. In Hungaria, Polonia, & Hispania.

XIV. Quam Canonica hæc esset residentiæ dispensatio, & quam religioso animo Episcopi sanctissimi his Conciliis interessent.

I. ETsi jam satis superque constet, in necessitate advolandi ad Comitia Regni generalia, esse omnino canonicam residentiæ Episcopalis dispensationem; operæ pretium tamen fore duxi, si pergam toto orbe Christiano propagatam demonstrare eandem consuetudinem Conventuum Generalium

lium alio & alio nomine, aliisque & aliis causis frequentius indicendorum; & hanc fuisse materiam opportunissimam explicandæ Episcopalis integritatis, sollicitudinis, fortitudinis & caritatis. Juvabit & ipsam spectare Romanam Ecclesiam, omnium principem & magistram, toto in id pectore omnique virium contentione incumbentem, ut Christiana ex universa Republica, sive Concilia, sive Comitia Generalia haberentur; eoque non Episcopi solum & Abbates, sed & summi quidem Christiani Principes invitarentur. Ejusmodi quidem fuerat Galliæ disciplina sub Pipino, & Carolo, & horum Posteris illustrissimis. Sed horum cadente familia regnatrice, interciderat pene illa Generalium frequentia Conventuum. Nec tempore Hugonis Capetii magnopere illi frequentabantur. Quippe cum in ancipiti esset, an satis propitios illos habitura esset nova hæc Regum Dynastia, cui necdum exploratum erat, necdum animo provideri potuerat, tanta aliquando ubertate gratiarum, virtutum & victoriarum Deum præ ceteris, quæ usquam in historia memorantur Regum & Imperatorum prosapiis, affuturum esse. Interim vero Romani Pontifices Ecclesiæ necessitatibus servientes. Concilia convocarunt Universalia, Laicosque ipsos ad ea invitarunt, ut Episcopis collaboratores & commilitones accederent, ad morum sanctimoniam, ad libertatem tuendam Ecclesiæ, ad pacem Principum Christianorum, & ad ipsam denique Christianæ Reipublicæ Palæstinam recuperandam.

II. Victor II. anno 1055. Cæsarodnni Turonum Concilium congregari curavit, cui Legatus ejus præfuit Hildebrandus. Ibi inulta est hæresis Berengarii, ibi Henricus III. Imperator conquestus est de Ferdinando Castellæ Rege, qui Romanos Imperatores minus jam quam aviti fuisset moris reveretur, & Imperatoris ipsemet sibi nomen arrogaret: Pontificem denique & Concilium obtestabatur, ut Regem officii admonerent, suis ut se finibus contineret. Imperatoris voro cum Pontifex, tum Concilium obsecundarunt, & Ferdinandus ne tantum in caput suum provocaret procellam, ad Imperatoris Papæque voluntatem se conformavit. Victori II. successor datus Nicolaus II. Concilium Romæ anno 1059. convocavit centum viginti trium Episcoporum, præter Abbates, Clericosque alios & Laicos. Ejus decreta ad Episcopos Galliarum, cum litteris suis ad eos datis perferri voluit (1), quæ in eum omnia collineabant scopum, ut simonia & incontinentia, quæ in omni Occidentali Clero grassabatur, protinus extirparetur.

Concilium Romanum III. sub Gregorio VII. anno 1076. commonstrat quid nobis augurandum sit de aliis Conciliis ejusdem Papæ jussu habitis. Aderat uterque Cleri ordo cum Laicorum innumerabili quadam turba. *Ubi interfuit Episcoporum & Abbatum, atque diversi ordinis Clericorum & Laicorum copia*. Cui simillimum fuit & Concilium IV. *Diversorum ordinum Clericorum & Laicorum innumerabilis multitudo.* Ex historia & Actis horum Conciliorum exploratum est, de temporalibus quam multis negotiis deliberatum in his fuisse, adeoque necesse cum primis fuisse, ut & Laici eo convocarentur. Placentinum Concilium anno 1095. indixit Urbanus II. cui præter Europæ totius Episcopos, tam innumerabilis affuit Clericorum multitudo & Laicorum, ut Concilii Sessiones in campo extra urbem celebrandæ fuerint: *Ad quam Synodum multitudo tam innumerabilis confluxit, &c. Extra urbem in campo illam celebrare compulsus est Papa*. Hæc Bertholdus, qui præter causas Ecclesiarum ibi agitatas, ait locum datum esse querelis Praxedis Imperatricis de Imperatore conjuge suo; tractatum esse & de negotio Philippi I. Francorum Regis, de suppetiis denique ferendis Alexio Imperatori Constantinopolitano. Eodem anno præfuit idem Pontifex Concilio in Galliis Claromontano, ubi primum bellum sacrum recuperandæ Palestinæ indici placuit, conspirante, & mox ad arma convolante Occidentali Christiano orbe, classicum canente & expeditionem hanc suis auspiciis moderante Urbano eodem II.

III. Nemo posthac igitur resiliet, si dicantur hæc Concilia, Comitia veluti quædam fuisse generalia Ecclesiæ Occidentalis, ubi de Christianæ Reipublicæ causis majoribus omnibus deliberationes habebantur, tam temporalibus, quam spiritalibus, assentientibus & connitentibus ipsis Regibus & Imperatoribus, qui & hic ram facile resarciri gaudebant, si quid illis damni vel injuriæ illatum esset. Verum ubi semel janua patuit bellorum sacrorum, cum ea vix ac nec vix possent progressus habere auspicatos,

(1) Epist. 8.

catos, nisi conspirantibus Principibus Christianis, & aspirantibus Romanis Præsulibus ad eam ineundam confirmandamque concordiam: ea fuit diutissime convocandorum sæpius Universalium hujusmodi Conciliorum sive Comitiorum causa justissima & necessaria.

Fuit & illa frequens occasio Conciliorum hoc genus cogendorum, ubi aliquandiu inter Romanos Pontifices & Imperatores iræ & dissidia efferbuerunt. Ex horum numero fuit Concilium Lateranense anni 1116. Asserit Abbas Uspergensis coaluisse eo Episcopos & Proceres complurium Regnorum: *Congregatis ibidem ex diversis Regnis & Provinciis Episcopis, Abbatibus, Catholicis Ducibus & Comitibus, Legatis universarum Provinciarum quamplurimis*. Celebratissimum vero & numerosissimum fuit Lateranense IV. sub Innocentio III. anno 1215. Eo approperare hortatus est ille orbis universi Archiepiscopos & Episcopos; Imperatores, Regesque interpellavit omnes, Legatos ut suos mitterent. Promulgavit & ipse solemni diplomate, quam necessario congreganda tunc essent Comitia Generalia totius Reipublicæ Christianæ: *Ut quia hæc universorum fidelium communem statum respiciunt, generale Concilium juxta priscam sanctorum Patrum consuetudinem convocemus, propter lucra solummodo animarum oportuno tempore celebrandum. In quo ad extirpanda vitia, & plantandas virtutes, eliminandas hæreses, & roborandam fidem, sopiendas discordias, & stabiliendam pacem, comprimendas oppressiones, & libertatem fovendam, inducendos Principes & populos Christianos ad succursum & subsidium Terræ sanctæ, tam a Clericis, quam a Laicis impendendum*. Non sane poterant tantæ molitiones felicem consequi exitum, nisi concurreret Generalis Conventus, tum Clericorum, tum laicorum Procerum.

Ubi Prælatos & Principes Christianos omnes ad Concilium Lugdunense I. anno 1245. invitavit Innocentius IV. eas publicavit causas, quæ longe etiam lateque paterent, nec minora haberent momenta: *Nos ut ipsa Ecclesia per fidelium salubre consilium & auxilium fructuosum, status debiti possit habere decorem: & deplorando Terræ sanctæ discrimini & afflicto Romano Imperio propere valeat subveniri, ac inveniri remedium contra Tartaros, & alios fidei contemptores, ac persecutores populi Christiani; necnon pro negotio quod inter Ecclesiam et Principem vertitur, Reges terræ, Prælatos Ecclesiæ, ac alios mundi Principes duximus advocandos;* Huic interfuere Concilio Prælati, Principesque laici pene omnes Orientis, Occidentisque, sive ipsimet, sive per legatos. Cum Fridericus Imperator ab hoc Concilio ad Concilium provocaret generale, responsum est hoc certissime esse generale, *quia tam Principes sæculares, quam Clerici ad illud fuerant invitati*.

Lugdunense Concilium II. numero etiam superius fuit, anno 1274. Præter infinitam multitudinem Episcoporum & Abbatum, Principes & Optimates Orientis & Occidentis pene omnes aut accesserunt ipsi, aut per Oratores affuere. Actum est de restituenda sacræ disciplinæ integritate, de Græca Ecclesia Latinæ recolligenda, & de subsidiis Terræ sanctæ submittendis. Hinc plus satis evincitur, posteriori eo ævo per Romanos maxime Præsules increbuisse & viguisse Conventus hos Generales & mixtos Christiani orbis, ubi causæ temporales & Ecclesiasticæ eo tractabantur caritatis, concordiæ, & simplicitatis ingenio, in quo videtur propria dos esse & tessera Christianæ Religionis.

IV. Trajiciamus modo ad Anglos, qui diutissime studiosi fuere Ecclesiæ Gallicanæ æmulatores. Anno 1021. Canutus Rex Concilium Vintoniense collegit, cui Duces septem, totidemque Comites interfuere. Auctor anonymus, qui ejus memoriam ad nos propagavit, Parlamenti nomine illud designavit. Sed facile suspicamur posterioris ævi eum fuisse Scriptorem, qui sui magis quam superioris sæculi verba usurparit. Certam non induit formam Angliæ disciplina sacra & civilis, nisi sub Willelmo Notho. Hic ipse enim anno 1080. Concilium evocavit ad Juliobonam, cui affuere Episcopi, Abbates, & Consules Principesque. Ejus ævi usu satis trito *Consules* quoque dicebantur, qui alias usitatius Comites, Ducesque, *Congregatis Episcopis et Abbatibus, Consulibus quoque et ceteris Normanniæ Principibus, celebratum est Concilium*.

Anno 1085. adgressus est idem Rex abstergere & evertere corruptelas omnes Ecclesiarum Angliæ, ut has canonicis apparet institutis in Concilio & in Consilio Episcoporum & Optimatum Regni (1): *Episcopales*

(1) Conc. Gen. Tom. 10. pag. 403.

pales leges, quæ non bene, nec secundum sanctorum Canonum præcepta usque ad mea tempora in Regni Anglorum fuerunt, communi Concilio et consilio Archiepiscoporum, Episcoporum et Abbatum, et omnium Principum Regni mei emendandas judicavi. Controversia illa famosissima de professione obedientiæ quam exigebat Lanfrancus Cantuariensis, quam detrectabat Episcopus Eboracensis Thomas, disceptata fuit in Conventu mixto Episcoporum & Baronum Angliæ, quæ ibi, peræque ut in Galliis (1), *Curia* dicebatur: *Lanfrancus ad Curiam venit, a Rege audientiam postulavit, &c. Itaque Regio Edicto, communique omnium decreto statutum est, &c.* Cum de Primatia ageretur, ambo Romam tandem perrexerunt: contra Alexander II. Papa eam in Anglia terminari voluit suffragiis Episcoporum & Abbatum. Regressis Roma ambobus Præsulibus, causa eorum terminata est ab Episcopis & Abbatibus totius Rgni, in Paschalem Curiam Regis congregatis, cui etiam Concilii nomen indebatur. Audiendus hic rursum Willelmus Neubrigensis, cujus erant & superiora: *Uterque in solemnitate Paschali ad Regem venit, ibique prolatis in medium partium rationibus, sententiam de negotio Regalis Curia dedit.* Per litteras certiorem fecit Lanfrancus Pontificem in Concilio secundum se pronuntiatum esse: *In Concilio quod Angliæ per vestram auctoritatem coactum est.* Ex eodem Lanfranco constat Clericos Laicosque in hanc Curiam convenisse (2): *Convenerunt ad Regalem Curiam ad Ventanam civitatem, in Paschali solemnitate, Episcopi, Abbates, ceterique ex sacro & laicali ordine.* Idem ipse alibi tradit Episcopum Ecclesiæ suæ renunciasse in Curia Paschali in manus Regis, astantibus Episcopis, Laicisque (3). *In Paschali solemnitate ad curiam venit, Regi in Conventu Episcoporum atque Laicorum Episcopatum reddidit.*

V. Cum Willelmo I. huic successisset Willelmus filius Junior dictus, & anno 1102. Londini Concilium adunasset, ad repurgationem Anglicanæ Ecclesiarum disciplinæ, & morum, Anselmus qui ei præsidebat, accersiri Barones optavit, nec ægre impetravit a Rege, quo obsequentiores eos haberet in decretis Concilii observandis. Audiendus Eadmerus in vita Anselmi: *Huic conventui affuerunt, Anselmo Archiepiscopo petente a Rege, Primates Regni: quatenus quidquid ejusdem Concilii auctoritate decerneretur, utriusque ordinis concordi cura & sollicitudine ratum servaretur.*

Quæ argumento sunt verissime Conciliis Laicos non interfuisse, abfuisse saltem Sessionibus quæ vacarent rebus mere spiritalibus disceptandis. Nec enim Londinensi huic Concilio affuissent Barones, nisi id a Rege orasset Anselmus. Sed & illud denuo hinc emicat, si interessent Barones Curiis, Comitiis, Conciliis, ubi causæ Ecclesiarum plurimæ dirimebantur: id secundum vota Episcoporum factum esse, ut Episcopalis auctoritas adminiculante Nobilium Procerumque concordia & potestate, invictissime jam divinas & Ecclesiasticas leges executioni mandaret. Suppetit & hoc aliud exemplum Concilii Londinensis anno 1108. adversus Clericos incontinentiæ deditos. Eadem erat & Regalis Curia, concurrentibus Episcopis & Baronibus. Illi Decreta condidere, hi assensu suo ea muniere: *Incontinentiæ crimen Rex subvertere cupiens, adunatis ad Curiam suam in solemnitate Pentecostes apud Londinam cunctis majoribus Regni, &c. Omnes Angliæ Episcopi statuerunt in præsentia Regis, assensu omnium Baronum suorum.* Hæc Eadmerus idem in Anselmi vita.

Longiusculæ erant hæ Curiæ, & simile veri est, non confluxisse ad eas Episcopos, nisi postquam dies Festos illos solemniores propriis in Ecclesiis traduxissent. Sic affirmat idem Eadmerus in ejusdem Concilii Londinensis descriptione: *In subsequenti festivitate Pentecostes Rex Henricus Curiam suam Lundonis in magna mundi gloria & diviti apparatu celebravit. Qui transactis Coronæ suæ festivioribus diebus, cœpit agere cum Episcopis & Regni Principibus quid esset agendum de consecratione electi Eboracensis.* Innovata pompæ solemnitate Curiis in his omnibus Reges coronabantur, ab eorum qui convenissent Episcoporum eminentissimo. Inde est quod illi vocitarentur *dies Coronæ*. In Concilio Episcoporum & Procerum apud Vindsorium Rex successorem Anselmo designavit. *Episcopos & Principes Angliæ in unum venire fecit.* Concilium Londinense anni 1127. a Matthæo Paris ita descriptum est, ut soli intersint Episcopi & Abbates: sed eo post conveniat infinita quædam turba Clericorum & Laicorum, pauperum, divitumque.

(1) Malesb. L. 1. de gestis Pont. Ang. (2) Epist. 31. (3) Epist. 25.

VI. Eodem ipso anno quo fato suo functus est, Rex Stephanus Concilium Episcoporum & Baronum indixerat, quod Ecclesiæ & Regni causis extricandis incumberet. Vide quid de eo scribat Willelmus Neubrigensis (1): *Cum Episcopis & Nobilibus Angliæ Concilium Lundonis celebravit, tum pro Regni negotiis, tum etiam pro negotio vacantis Ecclesiæ Eboracensis*. Stephano successit Henricus II. & sub eo in Conciliabulum degeneraverit, quod Conciliorum in albo radiasset, si libertates Ecclesiæ pessumdatæ in eo, protritæque non fuissent, nescio quarum obtentu Consuetudinum Regiarum. Ejus historiam contexuit Matthæus Paris, qui & Barones eo cum Episcopis congregat; *Præsentibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, Comitibus, Baronibus et Proceribus Regni*. Ita comparatum est, mortalibus hominibus quæ salubria parata fuerant pharmaca, ex iis præsentissima quandoque existunt venena. Præsentia Baronum in Conciliis fructuosissima & operatissima diu fuerat. Anselmus, quo non facile quisquam ab assentatione alienior æstimabitur, eam olim expetierat, & exoraverat a Rege. Hoc vero in negotio exitialis fuit, ubi ex Consuetudinibus Regiis, ut jactabatur, legibus Ecclesiasticis vehementissime præjudicatum est. Sicut & quando non multo post ab Episcopis & Baronibus ea erupit in B. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum damnationis sententia, quam revocavit Alexander III. Papa: *Ab Episcopis & Baronibus*.

Possent vel ex uno Rogerio innumera huc congeri exempla, quibus in Anglia, æque ut in Francia, liqueret persæpe indistinctas fuisse voces Consilii & Concilii, sive quod ibi & personæ & res sacræ civilesque permiscerentur; sive quod malim, aliis aliisque sessionibus explicarentur nunc Regni, nunc Ecclesiæ negotia. Ut puta cum anno 1177. Reges Castellæ & Navarræ dissidii cujusdam sui judicium ad Henricum hunc II. Regem retulere: *Celebravit Rex Londonis generale Concilium, cui interfuerunt Episcopi, Abbates, Priores, Comites & Barones*. Et quando anno 1179. Concilium simul & Consilium evocavit, ut Regna sua in quatuor veluti partes divideret, ita commodius administrandas; *Celebrato magno Concilio apud Vindeshores, communi consilio Episcoporum, Comitum & Baronum divisit, &c.*

VII. Henrico II. successit Richardus, eique Joannes Sine Terra dictus, cui ipsi successor datus Henricus III. filius. Inter horum omnium Regna usque adeo promiscue ab historicis referuntur Curiæ, Colloquia, Concilia & Consilia, ut non facile sit discriminis aliquid internoscere: tantum Clericis tribuebatur in temporalia, & tam cupide Clerici Ecclesiæ causas cum laicis communicabant, etsi eorum suffragiis non uterentur. Unum referam exemplum sub eodem Henrico III. Rege anno 1225. *Rex Henricus ad Natale tenuit Curiam suam apud West-monasterium, præsentibus Clero & Populo cum Magnatibus regionis*. Mox declaratum est, quantum jacturæ fecisset Rex in Gallia, & quantum pecuniæ ad eam labem sarciendam conferri vellet. A Clero & Baronibus deliberatum est, & postquam Responsa ad Regem perlata fuere, solutum est Concilium: *Archiepiscopus & Concio tota Episcoporum, Comitum, Baronum, Abbatum & Priorum habita deliberatione dederunt responsum, &c. Et sic solutum est Concilium*.

Hic habes Curiam & Concilium, ut tunc loquebantur: Parlamentum & Comitia, ut vocantur inpræsentiarum. Sed & hic vides, ut hi Conventus adhibiti sint deinceps, ad exprimendam regno in regni sumptus & tuitionem pecuniam, ne Clero quidem ea necessitate exsoluto. Annis sequentibus frequentissima sunt apud Matthæum Paris exempla, qui hæc persæpe Colloquia appellat, eo nomine subrogato, ut suspicor, in vicem Parlamenti, quod Latinæ consuetudini nondum satis conciliari potuerat. Annis 1242. & 1246. idem ipse Rex convocavit *Parlamentum generalissimum*, ut ingentem emungeret pecuniam. Confirmationi suarum libertatum semper Clerus novi aliquid præsidii redimebat collata Ecclesiarum pecunia.

VIII. Mortales exuvias abjiciente Henrico III. anno 1273. successor & filius patre major Eduardus I. Parlamenta complura collegit. Ea sigillatim adnotavit Valsinghamus; aderant Prælati & Barones: pecuniaria subsidia, quibus Regi tuenda erat Respublica, locupletissima & perpetua erat deliberationum seges. Non raro Clerus invalescebat ad suæ immunitatis defensionem, potissimum vero post illam Bonifacii VIII. De-

(1) L. 2. c. ult.

Decretalem alicubi supra a nobis commemoratam; sed cum non posset tutela & benevolentia Regia citra exitium carere, necessitati tandem cedebat; ut onus sui minus auferri, at allevari impetraret. Sed illud in Valsinghamo studiose expendendum est, Concilia rarescere in dies, increbrescere Parlamenta: Clerum & Nobiles mutua se ope suffulcire, ad libertatis incolumitatem: Reges & Comitia adversus inimicos Regni conspirare: a Clero quandoque perfugium haberi ad Papam, ut ad vindicem Ecclesiasticæ libertatis: recurri alias ad tutionem Regis contra insidias molestiasque aliunde ingruentes in privilegia sua denique Clero Comitia quidem hæc sua caro constare, ubi tanta corraditur inferturque in Regium fiscum pecunia: sed tanti esse, sed multo pluris esse libertates, pecunia utique cariores.

Successit Patre minor Eduardo primo secundus (1), sub quo iisdem Parlamentis, Conciliisque major etiam accessit potestas. Sed tantum ei tandem molestiarum illatum est, ut facile persuaderi sibi passus sit, quo Eduardo filio, ejus nominis tertio, Imperium resignaret (2), avi quam Patris similiori futuro. Id ab illo præstitum est in Comitiis Regni, in quæ Clerus, Nobilitas, & plebejæ Communitates, seu Civitates convenerant. Tum enim demum, aut cœptum est fieri, aut apertius observari, ut etiam hæ Plebejæ *Communitates* Clero & Nobilibus ad Comitia Regni conflanda accederent: *De communi consilio & assensu Prælatorum & Comitum & Baronum, & aliorum Magnatum, necnon Communitatum totius regni, spontanea abdicatione*. Enumerat Valsinghamus sub hoc Eduardo Anniversaria Parlamenta, plura nonnunquam eodem anno celebrata. De his affirmari omnino possunt, quæ de superioribus supra observata sunt. Non excidet locus hic, quo manifeste seponuntur in iisdem Comitiis tres Conventus, qui alibi permisceri videbantur (3): *Vocavit Rex Angliæ Prælatos & Magnates apud Nothingam pro consilio, & aliis tractatibus habendis ibidem. Et tunc ordinavit Parlamentum Londoniense. Et Archiepiscopus convocavit Clerum ibidem ad sanctum Paulum*. A Consilio Regio, in quo Rex cum Episcopis & Optimatibus sedet, indicitur, ut hic perspicis, Parlamentum: & ex occasione Prlamenti ansam captat Cantuariensis Præsul convocandi vel Concilii, vel Conventus Generalis Cleri. Quæ tria Conventuum publicorum genera, ut apertius in dies sejungebantur, ita & in historicis manifestius distinguuntur monumentis.

IX. Non pertexam seriem eorundem Parlamentorum, sive Comitiorum sub Richardo II. Rege Eduardi III. filio, avi quam Patris similiori, unde & luctuosissimis dissensionibus ac bellis convulsum est Regnum. Adde quod cum Clerus suas seorsim Congregationes frequentius celebraret, jam fere Comitia civilibus in rebus tractandis tota erant, nec ea in iis Episcopi qua quondam pollebant auctoritate, ut quæ retro fluere & labi cœpisset, ex quo Plebeji in Comitia sunt admissi. Hinc in his Comitiis sæpius postea, quam quondam tumultuatum est, eorumque Decreta persæpe Reges Privati sui Consilii edictis everterunt. Hinc illæ ebulliere ex eodem Valsinghamo querelæ sub Richardo II. Rege anno 1382. *Multa sunt & alia, quæ statuta sunt ibidem. Sed quid juvant statuta Parlamentorum, cum penitus ea post nullum sortiantur effectum? Rex nempe cum Privato Consilio cuncta vel mutare, vel delere solebat, quæ in Parlamentis ante habitis tota regni non solum communitas, sed & ipsa Nobilitas statuebat*.

Ex eodem Historico perspicuum est, in Parlamentis Clerum propriam sibi in Cameram sejunctim convenisse, & in sumptus regni ita demum aliquid opis contulisse, ut id damni pensaret novo quopiam parto priscæ libertatis & immunitatis munimento. Ubi vero Wiclephi pestilentissima hæresis Angliam depasci cœpit, tum plebes & civitates in Clerum furere, in libertates & opes Ecclesiæ odio inflammari. Insanos errores damnavere Archiepiscopi Cantuarienses in Congregationibus Episcoporum & Theologorum, vel Canonistarum. In Anglia enim, ut & in Gallia, id genus Congregationes Conciliorum in locum succedere visæ sunt. Nec secus res se habuit inter tumultuationes schismatis Avenionensis (4). Francorum vestigia consectati sunt Angli, nisi quod Cantuariensis Archiepiscopus & Primas antiquæ auctoritatis suæ retinentissimus fuit in convocando sejunctim Clero Anglicano, sive ut schismati medicinæ aliquid faceret, sive elidendæ Wiclephi

(1) Ann. 1310. (2) Ann. 1327. (3) Ann. 1333. (4) Ann. 1408.

phi hæresi, sive denique demerendæ gratuitis donis protectioni & tutelæ Regiæ, qua carere jam multo minus poterant quam olim Ecclesiæ, quando Wiclephi veneno imbutæ civitates, subinde in terras & res Ecclesiæ omnes impetum facturæ videbantur.

X. Jam usu receptum fuerat temporibus Regum Henrici V. & VI. ut quoties Parlamenta cogerentur, colligeret & Archiepiscopus Cantuariensis eodem ipso loco & tempore Synodos, ubi tractaretur, & de donis Regi offerendis, annuendisque & de temporalibus ceteris ac spiritalibus Regni necessitatibus. Ita enim diserte Harsfeldius (1): *Solet quibus temporibus Parlamenta indicuntur, & Clerus ex Rescripto Principis ad Synodum, quam convocationem appelant, evocari*. Non dissimulat auctor, quæ tunc Congregatio dicebatur, eam olim fuisse Synodum, aut Concilium. Locus idem erat, & tempus, ac Parlamenti, sed diversa Camera, quod in plerisque nomen superest. Addit porro ab Archiepiscopo Cantuariensi Chichelejo, ab anno 1415. ad 1459. quod fuit tempus ejus Pontificatus, collectas fuisse Synodos istiusmodi quindecim, binas quandoque intra unum annum, quarum Acta Cantuariensi in Tabulario recondita erat. Si sursum retro revolveremus Historiam Harsfeldii, Synodi hæ occurent nobis paulo distinctius expressæ, & a Parlamentis disjunctæ, quam apud alios historicos, supra suis quosque temporibus relatos. Non abludit tamen a vero, Scriptores singulos sui quemque sæculi ingenium meliuscule depinxisse. Harsfeldium autem etiam inopinum priscas historias nonnihil deflexisse ad sui temporis mores & stylum.

XI. Pœnitet me & pudet hujus meæ prolixitatis. Cursim ergo reliqua Christiani Orbis Regna perstringam. Nemo nescit Germaniæ eandem fuisse politiam sacram, ac Galliæ, jam usque a temporibus Caroli Magni, in Conventibus sacris civilibusque. Anno 1022. Concilium Aquisgranense celebrabatur eodem loco & tempore, quo Henricus II. Comitia Imperii convocaverat. Sic enim vetustum Chronicum Cameracense: *Cum forte Henricus Imperator in Aquisgrano Palatio tam de Ecclesiasticis, quam de sæcularibus pertractaret, in ipsa interim Ecclesia Provincialis Synodus ab Episcopis celebrata est*. Deliberabatur ergo de causis Ecclesiæ: & in Comitiis, quæ in Palatio habebantur, & in Concilio, quod simul cogebantur in Ecclesia, pro causarum diversitate mixtarum, aut mere spiritalium. Die & pompa quaque solemni Imperatorem cingebant Episcopi, & Principes Germaniæ, ut narratur a Sugerio colloquium Innocentii II. Papæ & Lotharii Imperatoris apud Leodium. Tota hic retexenda esset Germaniæ historia, si vel animus, vel otium esset de ea tam prolixe, quam de Gallia, Angliaque disputare. Uno verbo rem conficiam: ipsa Imperii etiamnunc membrorum, Principumque constitutio, gloria ipsa Principum Imperii, qua Episcopi gaudent in Germania, uti & potestas & jurisdictio quæ nomen ipsum & gloriam consectatur; satis argumenti habet, ut hinc evincatur reciproca illa communicatio prærogativarum Reipublicæ & Ecclesiæ Germanicæ.

XII. Nec aliter de Hungaria existimandum est, quæ ex Imperio olim decerpta videtur fuisse. Anno 1030. consilium cepit Conradus Imperator ejus Regni sub Imperii jugum rursus mittendi. Auctore autem Carthuitio Episcopo, in vita sanctissimi Regis Hungariæ Stephani (2): *Tunc Rex Stephanus Episcoporum & Principum coacto conventu, in patriæ defensionem totius Hungariæ exercitum evocavit*. Cum Episcopis & Principibus paulo ante mortem egit idem Stephanus, ut in Regnum sibi filius substitueretur: *Accersitis Episcopis & Primoribus Palatii*. In Poloniæ Diætis amplior est etiam quam in Germania Episcoporum potestas. Jam inde is usus erat, cum anno 1041. Casimirum Principem Regium suæ gentis e Cassinensi Cœnobio ad Poloniæ solium revocaverunt. Episcopi & Palatini Proceres in ea coierant Comitia, ubi communi id consensu statutum est; aderant & minorum gentium Nobiles paucissimi. Audi Longinum ejus politiæ nobis arcana retegentem: *Pontificibus interim & Palatinis, ex quibus maxime, Ecclesiastico videlicet & sæculari statu, universum Corpus Consilii apud Polonos ad promovendam Rempublicam concinnatur, nonnullisque aliis Baronibus, paucis tamen admodum in Gnesnensem Metropolim convenientibus, Stephanus Gnesnensis Archiepiscopus de Casimiro deligendo sententiam dixit, quam omnes sunt secuti*. Qua vetustissima tabella, hodierna Poloniæ administratio exhibetur lucu-

(1) Hist. Eccl. sæc. 15. c. 4.

(2) Baron. ann. 1030. n. 1.

culentissime. Perdiu ante ex eodem Longino, nimirum anno 968. cum Geisa Hungariæ Princeps Adeleidem sororem Micesiai Principis Polonorum conjugem sibi copulari postularet, obsecutus est ejus votis Miceslaus, consilio usus Episcoporum & Baronum Regni: *Petitione audita, & in Consilium Prælatorum & Baronum suorum relata*. Eo ex conjugio natus est B. Stephanus Hungariæ Rex. Cum anno 999. vivere desisset Miceslaus in Polonia, successit filius Boleslaus *favore Prælatorum & Baronum Poloniæ*. Ea fuit primigenia Poloniæ & Hungariæ disciplina, tam consentanea Germanicæ, quam Germanica Franciæ; quod non possint non fontis sui saporem rivuli inde scatentes retinere.

XIII. Imitatrix fere non fuit Hispania, nisi sui ipsius, & Conciliorum Toletanorum antiquissimorum, quæ Comitia fuerant olim Generalia: quando eisdem inhæsit moribus post annum Christi millesimum, cogendis Episcopis & Optimatibus in Concilia sub auspicio & auctoritate Regum. Ejusmodi fuit Concilium Legionense anni 1012. *Convenimus apud Legionem, in ipsa sede B. Mariæ, omnes Pontifices, & Abbates, & Optimates Regni Hispaniæ, & jussu ipsius Regis; talia Decreta decrevimus, quæ firmiter teneantur futuris temporibus*. Ibi porro decretum est, ut in futuris Conciliis causæ primum Clericorum dirimerentur: *In primis censuimus, ut in omnibus Conciliis quæ deinceps celebrabuntur, causæ Ecclesiæ prius judicentur*. Aliæ ergo quam Ecclesiarum causæ in his versabantur. Erant ergo mixti Conventus, ubi post causas Clericorum, disceptabantur, quæ ad Regem, mox etiam quæ ad laicos spectabant. In VII. quippe ejus Concilii Decreto ita sancitur: *Judicato ergo Ecclesiæ judicio, adeptaque justitia, agatur causa Regis, deinde populorum*. Ei decreto accuratissime paruit Concilium Coyacense anni 1050. Rex, Regina, Episcopi, Magnates, præsto erant; cœptum est a causis Cleri, tum ad Regis populique negotia deventum est: *Ego Ferdinandus Rex & Sancia Regina, ad restaurationem nostræ Christianitatis fecimus Concilium in Castro Coyaco, in Diœcesi Ovetensi, cum Episcopis & Abbatibus & totius regni nostri Optimatibus*. Ejusdem generis fuit & Concilium Jaccense anno 1090. ubi Officiis Ecclesiasticis Gothicæ linguæ expunctis Romana adscita sunt. Sequentium sæculorum historiam, qui scriptis illustravere, ii mores delineant, Conventusque Gallicanis persimiles. Schismate Avenionensi bacchante disceptabantur omnia in Congregationibus mixtis, ubi a Prælatis Rex sciscitabatur, quid factu consultissimum esset (1).

XIV. Prolixitati huic nostræ minus irascentur, quibus comperta erit rei quam tractamus gravitas, necessitas, & immensitas demum quædam. Hic summatim commonebo, æquissimam fuisse Episcopis causam tantisper ab Ecclesiis suis discedendi, ut his se sisterent Conventibus, qui habebantur pro Conciliis Nationalibus, pro Comitiis, etiam Generalibus, sed quibus disceptarentur majores quæque Ecclesiarum causæ, ubi propugnandæ erant earum libertates, tuendæ immunitates, asserenda illis Regum benevolentia; ubi Regno & Principi ferre suppetias, Nobilium Procerumque concordiam colere, populos allevare, ab his vel illis imminentes quandoque amoliri insidias, Evangelicæ legis radios aspergere civili Reipublicæ administrationi. Christi Regnum in ipsis Regum Aulis sollisque firmare; ubi, inquam, hoc opus Episcopis, hic labor, hic industriæ & caritatis fructus erat. In hæc enim oculos animosque defigebant sanctissimi quique Episcopi, nec vano vanissimæ pompæ splendore deludi se patiebantur.

CAPUT LVI. *P. 4. l. 2. c. 78.*

De Conventibus Cleri Generalibus, & de Synodis Urbis Regiæ, post annum Christi millesimum.

I. Exordia Conventuum Cleri generalium, ex quo Comitia Regni habebantur.

II. Quæ rationes congregandi sejunctim Cleri.

III. IV. Cur generales nunc Cleri Conventus nomine Concilii abstinent & auctoritate? Quam simile veri sit, utroque uti potuisse.

V. Rationes ad id aliæ ex horum historia Conventuum.

VI. De Conventibus Episcoporum Regia in urbe forte tunc hospitantium.

VII. Quanta non utilitatis tantum, sed & ne-

(1) Preuves des Lib. Gall. c. 20. n. 5.

& necessitatis sint hi Conventus, et quantum reverentiæ eorum Decretis exhibendum sit.

I. TOt Episcopalibus Conventibus utroque superiori Capite perlustratis, sustinere calamum, & alio traducere poteramus. Clerum Regni spectavimus congregatum in Consiliis Regum, in Nationalibus Conciliis, in Parlamentis, & in Regni Generalibus Comitiis. Si non placet Cleri Conventus dici, nisi ubi solus confluit, Nobilibus & Laicis denique omnibus exclusis: ejusmodi quoque non pauci observati sunt hactenus. 1. Cum in Comitiis Regni vel Parlamentis suam separatim in Cameram secedebat Clerus. 2. Ubi Rege Parlamentum convocante, Clerus eo se conferens, privatos suos in Ecclesia Conventus occasione data celebrabat, cum Parlamentum in Palatio coiret. 3. Quando jam extra Parlamentorum tempora Clerus solus congregabatur, jubente vel permittente Rege, & de gravioribus Ecclesiæ negotiis ea decernebat, etiam de sacræ Disciplinæ regulis, quæ Regi oblata, in ejusque altiori Consilio probata, ab eo confirmarentur, diplomate Regio publicarentur, & ea induerentur auctoritate et executionis facilitate, qua ipsa Regum Edicta. Hoc peculiariter tertium genus est, quod Conventuum Cleri Generalium nomine nunc significatur. In primo enim genere Camera erat una et prima Comitiorum Regni tripartitorum. In secundo Concilii potius species erat, vel nihil admodum erat, quod a primo differret. Sed ex illo tamen primo et secundo genere exortum est tertium. Ubi enim insuevisse Clerus, vel in Cameram Parlamenti unam, vel eodem tempore in Ecclesiam convenire, solus tandem convenire cœpit extra Parlamentorum loca et tempora.

II. Nec siluimus superioribus Capitibus, quæ Clerum impulerint causæ, ut sejunctim congregari averet. 1. Multa ei disceptanda erant, ad quæ nec suffragii, nec consilii jus Laicis annui poterat. 2. Ubi populus, quem Tertium Statum vocant, in Comitia accersiri cœpit, non eam in illo Episcopi, atque in Nobilibus experti sunt consensionem animorum; sed nec in eandem consiliorum societatem illum ut advocarent, adduci potuerunt. 3. Cum cœperunt Parlamenta et sedere Parisiis, et toto anno perpetuari, non jam eo adcurrere Episcopi potuere, residentiæ retinaculis devincti. Quocirca et aliæ commentandæ fuere conveniendi rationes. 4. Cum rariora et ipsa cœperunt esse Generalia Regni Comitia, nec in iis aliud quidquam magis laboratum est, quam ut ad belli Regnique sumptus necessarios pecunia corrogaretur; conducibilius Clero visum est convenire sejunctim, ne iisdem cum Laicis subjiceretur tributis, hoc est, ne libertatibus et immunitatibus suis penitus excuteretur, et ut rursus tuitionem Regiam donis spontaneis emereretur. 5. Quando Carolo VII. Regni clavum moderante, exigi tributa cœpere nullis propter Anglorum in Gallia grassationes collectis Comitiis et quando Ludovicus XI. Ludovicus XII. et Franciscus I. eundem fere retinuere morem, ut usu firmatum. Reges ipsi ne Cleri ope et subsidio carerent, utque priscam suam in Clerum observantiam retinerent illibatam, utrunque Cleri ordinem colligi jussere, ut Regia protectio Ecclesiæ donis gratuitis et coleretur, et arctius stringeretur; nec Regni necessitatibus prorsus deesset, quæ Regni portio splendidissima est. 6. Ubi denique luctuosissimum illud Avenionense schisma Ecclesiam tandiu dilaniavit, non alia illi usquam medicamenta aptius instrui potuere, quam in his Cleri Conventibus Generalibus, Regia auctoritate munitis. Subtracta est summis Potestatibus obedientia; terror injectus iis qui propriæ dignitatis, quam unitatis et salutis Ecclesiæ Christi, cujus sibi Vicarii videbantur, cupidiores essent: denique tantum non cogendi fuere, ut summa sede descendere, quam exturbari mallent. Regia ad id potestas plus habebat momenti et virium, quam sola unius Regni Præsulum auctoritas. Et in re spiritali tamen Episcopos consilio suo Regibus prælucere necessum erat.

III. Hinc vero sublucere videtur solutio quæstionis, alioqui non facile extricabilis: Ecquid causæ sit, quamobrem tot et tantorum Conventus Episcoporum, ne ipsi quidem sibi nomen, jurisdictionem et auctoritatem Conciliorum induerint. Nam & antiquissimo & medio ævo usufque Synodi vel Concilia Græcis Latinisque dicebantur Conventus Episcopales omnes, rebus Ecclesiæ tractandis aggregati. Synodi Græco, Concilii Latino sermone, Congregationes (1). Gallicano, una eademque signifi-

(1) Assemblée.

gnificatio est. Quin ergo & Synodi & Concilia dicantur hæ Cleri Congregationes? Supra ostensum est Synodi & Concilii nomine honestatos esse Conventus complures mixtos, quibus non æque id conveniret. Unde ergo & olim tam liberales ac prodigi, & nunc tam parci evasimus in harum vocum gloria communicanda? Nec nominis nos sola fatigat controversia, sed rei, & quidem potissimum. Hi enim nunc Conventus nihil omnino explicant jurisdictionis, nihil præcipiunt Episcopis, hortamenta tantum adhibent, censuras ne in Laicos quidem contorquent ullas. Agitur tamen in illis de spiritalibus & temporalibus Ecclesiæ rebus. Convocationis litteræ & mandata Deputatorum id pollicentur. Etsi autem non tractarentur in eis nisi de re Ecclesiæ temporali, ejusmodi est Christi patrimonium, pauperum census, ejus dispensatio, confirmata annuis donis Principis protectio, ut in causas Ecclesiæ spiritales meritissimo numerentur. Sunt prisci, sunt & medii ævi Concilia, ubi non aliæ quam hoc genus causæ tractatæ sunt. Denique ponderantur publicanturque in his Conventibus Decreta, regendæ & repurgandæ disciplinæ appositissima. His rationum momentis merito illis vendicaretur nomen & decus Concilii. Ecquid ergo rei est, ut se ipsi eo honore spolient, ut nomine, ut auctoritate Concilii & jurisdictione abstineant: ut toties laborarint ad Concilia Provincialia habendi libertatem & consuetudinem revocandam, quorum aliquanto minor esset necessitas, si hi Conventus Cleri pro Conciliis Nationalibus observarentur, ut Aurelianensia quondam Concilia, & innumera propemodum alia sub Carolo Magno, Ludovico Pio, Carolo Calvo; ut denique in Hispaniis Toletana?

IV. Ea quæstio est, proponenti operosa, solvere adgredienti longe operosissima. Opinati sunt nonnulli summa ea auctoritate, qua sæculis XI. XII. & XIII. per Legatos suos usi sunt summi Pontifices, ut Concilia ipsimet convocarent, illis præsiderent, eorum decreta trutinarent & promulgarent: summa, inquam, ea Pontificum potestate hos Cleri Conventus antiqua jurisdictione sua orbatos fuisse. Vereor ut constare possit ea opinio. Præfuerant Legati Pontificis Generalibus olim Conciliis omnibus; nec de eorum auctoritate quidquam decerpserant. Concilia Gallicana ab his convocata Legatis, & quibus illi non affuere tantum, sed & præfuere, verissima fuere Concilia; & in eis Episcopi jurisdictionem suam validissime exercuere. Cleri Conventus cujusmodi nunc sunt, in usu necdum erant, ita non poterant frustrari jurisdictione sua.

Similius ergo veri est, eo excussam esse pristinam jurisdictionem his Cleri Conventibus, & vel ipsis persuasissimum jam fuisse, Conciliis Nationalibus jam se non accenseri, quod, ut rem ab altissima origine repetamus, sæculis XI. XII. & XIII. non conveniret Clerus universus, nisi ad Concilia Regia, ad Concilia Nationalia mixta, ad Parlamenta, ad Comitia Regni, Proceribus & Nobilibus ubique circumseptus, & non aliud quam portio Conventus illius generalioris. In Conciliis, fateor, Universalibus, seu Nationalibus, erat penes Clerum luculenta & late fusa jurisdictio, qua pœnæ canonicæ omnis generis decernebantur. At sæculo XIII. jam non fuere propemodum nisi Consilia & Parlamenta, quibus Concilii nomen adhuc appingebatur, at Concilia verissima prisco more dici vix aut æstimari certe poterant, in quibus Laici tantum possent. Ita insuefactus est Clerus jam non uti potestate Conciliorum. Adde quod ubi sæculo XIV. dissiliere Parlamenta antiqua in plures disjunctos Conventus; & ubi tum Clerus sibi sejunctim coire cœpit, non eæ illi fuere conveniendi causæ, quæ excitarent innovarentque auctoritatem antiquorum Conciliorum Universalium. Namque aut congregatus est Clerus, ut Decimas, aliaque spontanea dona Regibus decerneret, in quo ponderis & splendoris non tantum erat, quantum ad Conciliorum Universalium gloriam desiderabatur. Poterat ea causa spiritalis dici, & in Concilio disceptari; sed Concilio maxime Universali aut nationali illud accedere decuisset, jam congregato, jam de morum disciplina tractanti. Quid enimvero jurisdictionis exerere, quæ fulmina vibrare poterat Conventus Episcopalis, gratuitis potissimum donis Principi decernendis destinatus? Erant & eæ temporum molestiæ, ubi Clerus his donis nonnisi subinvitus assentiretur. Non ergo expectandum erat, ut auctoritatem quam maximam posset, aut sibi sumeret, aut explicaret.

V. Aut difficillimis temporibus coaluit Clerus, utpute Philippi Pulchri, et schismatis Avenionensis, et in his rerum commissuris consentaneum erat, ut sub Regis potius auctoritate Clerus delitesceret. Non in his

his enim Conventibus de disciplina morum purganda poliendaque quærebatur, quod proprium pensum & munus est Conciliorum Nationalium. Id unum laborabant tunc Episcopi, ut Romam Galliæ conciliarent; aut nisi remitteret dissensionum vis, ut concordiæ vincula, interim temperamenta discordiæ aliqua meditarentur; aut ut rationes vestigarentur expeditissime opprimendi schismatis, et pertinaces suæ dignitatis amatores ad id coarctandi, ut ea sponte abirent. Non eæ erant hæ causæ, in quibus Clerus Gallicanus vel jurisdictionis suæ vim, vel fulmina et censuras experiretur.

Erat & eorum Conventuum ea forma, quæ a Nationalibus Conciliis non parum differet. Non enim illos congregabat Rex, nisi ad inquirendum, quid sibi Clerus consilii impertiret. Bituricensis Congregatio Cleri anno 1438. vix pondus & nomen sustinere poterat Concilii, cum ejus scopus is unus, is labor esset, ut ex Constantiensis & Basileensis Conciliorum Decretis ea excerperet, quæ moribus Ecclesiæ Gallicanæ magis consentirent, & Pragmaticæ Regis Sanctioni inserta promulgarentur. Non ea erant Cleri decreta, sed consilia & quasi prudentum responsa, quibus Rex commoneretur. Ecqui enim potuisset etiam Nationale unius gentis Concilium duobus Conciliis Oecumenicis quasi dominari, ex eorumque decretis, assentiri his, illis in totum, aut ex parte refragari? Cum vero inflexa & varie contemperata ibi fuerint Decreta Basileensis Synodi, quæ speraretur his additamentis assensura: hinc apparet non ea fuisse certa Concilii Decreta cujuspiam, sed deliberationes, interim suspensas, & aliunde aptas ac religatas. Postremo nec ibi erat idonea jurisdictionis aut censurarum materia. Idcirco & eo tandem desiit hæc Cleri Congregatio, ut excerpta sua Decretorum Basileensium, cum additamentis, Regi offerrentur, qui pragmaticæ suæ includeret, ad Senatumque Parisiensem mitteret, terrore pœnarum civilium ad urgendam executionem accessuro.

Hæc ratio conveniendi, deliberandi, nihil concludendi, nisi ut proponatur Regi, non tractandi, nisi de causis quibusdam generalibus, ubi jurisdictioni & censuris nihil ad modum loci superest, hæc, inquam, ratio cum semel in Conventus Cleri influxerit, insederitque ducentis jam admodum annis, hinc factum est, ut illis exciderit prorsus nomen, auctoritas & jurisdictio vetustissimorum Nationalium Conciliorum. Ab annis sane centum augustissimi hi Conventus complurimas & præstantissimas edidere regulas, ad morum castimoniam, ad integritatem disciplinæ revocandam. Sed nec eo potissimum illi convocantur fine, nec eo maxime occupantur. Indubium est, antiquioribus sæculis Episcopales ejusmodi numerosiores Conventus, in album relatos fuisse Nationalium Conciliorum. Sed illis aut Patriarcha erat, aut Exarchus, qui præesset, qui convocasset, aut primas. Aut a Rege ipso convocabantur, quo Regno in universo eam vim obtinerent, quam Provinciales Synodi singulis in Provinciis.

Pernecessaria olim fuere hæc universalia Concilia, ad fingendam formandamque primo Ecclesiæ disciplinam. At ubi in immensum exaggerata est cumulum multitudo Canonum & Decretorum, jam non eadem necessitas eorundem Conciliorum. Diximus supra Augustini ævo Ecclesiam Africanam inflammatam desiderio disciplinæ attollendæ ad summum quendam perfectionis apicem, statuisse ordinaria & anniversaria ut haberentur Concilia universalia. At sapientia & caritate pari illustres Episcopos illos, fatigavit, & tædio affecit illa annua discursatio ad Synodos universales, quas & intellexerunt non semper æque necessarias esse. Ideo & ab illis statutum est, ut tum extraordinarie coirent, cum eas necessarias sentiens Archiepiscopus Carthaginensis indixisset. Toletana olim Concilia in Hispaniis & Aurelianensia aliaque in Galliis extraordinaria fuere, longoque ex intervallo indicebantur. Ordinarii ergo cum sint Conventus nunc Cleri in Gallia, vel hinc intelligitur universalia ea non esse, aut nationalia Concilia. Et quanti objicerent se scopuli obicesque stata volentibus celebrare Concilia universalia, cum tanti obsistent Conciliis Provincialibus? Hinc ab annis amplius ducentis mirari par est tot Cleri Conventuum generalium temperantiam sapientiamque, qui mediocri & tranquilla frui potestate maluere, quam jure suo ad majorem eluctari perfractis tot difficultatum molibus.

VI. Conventus Episcoporum, qui in civitate forte Regia reperiuntur, non parum habent cognationis cum iis, de quibus verba modo faciebamus. Non facile iis nomen Concilii excuteretur, & auctoritas, si a loci Metropolitano convocarentur, & is ipse præsideret. Evincimus enim hactenus nomi-

nomine & gloria Conciliorum donatas esse eas Synodos, quæ ad eum modum Constantinopoli coibant: & in aliis Imperiorum vel Regnorum principibus civitatibus: unde & ejusmodi non paucæ Synodi in generali Conciliorum consarcinatione occurrunt. Ex Innocentii III. Epistola, e qua decerpta est Decretalis, quæ fulget in corpore Juris, edocemur id decretum adversus hæreticos concinnatum fuisse a Cardinalibus, & ab Archiepiscopis, Episcopisque tum Romæ commorantibus (1): *De communi fratrum nostrorum consensu, assensu quoque Archiepiscoporum & Episcoporum, apud Sedem Apostolicam existentium*. In prima & principe Christiana Reipublicæ civitate, non potest non semper Episcoporum turba quædam versari non mediocris. Affirmat Urbanus IV. cœptam esse a se celebritatem annuam sanctissimi Corporis Christi, cum plurimis Archiepiscopis & Episcopis, qui tunc forte Romæ degebant (2): *Cum omnibus Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Ecclesiarum Prælatis tunc apud Sedem Apostolicam commorantibus*.

Non facile quisquam divinabit, qua demum re deficiant hi Conventus, ut ne Conciliis inscribantur. Nec tunc tamen Synodus, sed Consistorium dicitur, ubi summus Pontifex cum Cardinalibus & cum Episcopis Romæ tunc forte demorantibus consultat. Episcopi Provinciæ Remensis in Concilio Provinciali apud Compendium anno 1277. statuerunt, ut quotannis Lutetiæ convenirent intra quindecim dies a Pentecoste, ut communi ope & deliberatione conspirarent in sui adversus Capitula sua tuitionem: *Ordinatum est inter nos consensu unanimi, quod nos annis singulis in quindena Pentecostes personaliter conveniemus Parisios; ibidem tam de communibus, quam de propriis negotiis insimul tractaturi*. Non poterant hi extra Provinciam suam Episcopi Lutetiæ Synodicum Conventum celebrare: at si eos ibi Archiepiscopus tum Senonensis collegisset cum Episcopis suæ Provinciæ, quis ausit ejusmodi Cœtui nomen Concilii abrogare? Provinciale id tunc extitisset Concilium, cum accessione Episcoporum quorundam alterius Provinciæ. At si Episcopi Provinciæ Senonensis eo vocati minime fuissent, Concilium fuisset, finitimum iis quæ Constantinopoli olim ex inopinato concurrebant, convocante Archiepiscopo, & Synodalem explicabant jurisdictionem.

Sed ut in Concilio Chalcedonensi fuere, qui ei Concilio occurrentium Episcoporum ab Archiepiscopo Constantinopolitano coarctorum Synodicam vim & potestatem demerent; unde contigit, ut solo usu & antiqua consuetudine hoc illi nomen jusque astrueretur. Ita possit quis argumentari sola desuetudine potuisse eam Concilii potestatem et gloriam his Conventibus abrogari. Anno 1640. Archiepiscopus Parisiensis censorio stigmate inussit librum inscriptum *Optatus Gallus*, accitis Provinciæ suæ Episcopis. Illud olim habitum dictumque fuisset Concilium Provinciale. At Episcopis his ipsis qui eo convenerunt, non aliud visa & dicta est, quam *Congregatio Provincialis*. Et nihilo tamen minus pœnæ canonicæ et censuræ decretæ sunt in eos, qui eum librum aut lectitarent, aut retinerent: *Censuris eos ac pœnis Ecclesiasticis obnoxius decernimus, ac decrevimus*. Archiepiscopi et Episcopi qui Parisiis tunc versabantur, Censuræ subscripsere illi quidem, at pœnas siluere Canonicas, ut qui extra Provinciam suam nihil possent jurisdictionis exercere.

VII. Quanquam autem hi generales et particulares Episcoporum Conventus, jam inter Concilia non censeantur, quo nomine diutius quam auctoritate gavisi sunt: ii tamen sunt, quibus singularis quædam et religiosa sit observantia impendenda. Episcopi sunt enim, in unum congregati, Apostolorum successores, et sponsi et parentes Ecclesiarum, Christi caritatem et potestatem sibi commendatam circumferentes. Episcopi sunt in nomine Christi congregati, de Imperii ejus incremento tractaturi, Spiritu Christi superne illos collustrante. Hinc horum Conventuum mira utilitas, summa quandoque necessitas. Adeoque et qui his adsunt Episcopi pro ministerii sui sanctitate, sua in his præsentia et strenuitate abunde compensant, quidquid detrimenti ex eorum absentia potest Ecclesiæ invehi. Non obest particulari Ecclesiæ, quod universæ Regni Ecclesiæ compendiosum est.

(1) C. Vergentis. Extrav. De Hæreticis. (2) Ep. 1.

CAPUT LVII. *P. 4. l. 2. c. 82.*

De Conciliis Provincialibus post annum Christi millesimum.

I. Sæculi XI. Concilia convocabantur a Principibus & Prælatis. Episcopi & Proceres, Clerici & Laici eo conveniebant. Quo id discrimine interpretandum sit?

II. De Conciliis Provincialibus. Cur Hildebertus sui confirmationem a Papa optarit consequi?

III. Cur Tricassino Concilio, ubi trutinata est Regula Equitum Templi, tres Nobiles laici interfuerint?

IV. Decreta Pontificum ad urgendam horum Conciliorum convocationem.

V. Concilii Lateranensis IV. egregia decreta de Conciliis Provincialibus anno quolibet habendis; & de Testibus Synodalibus, qui observent, quæ maxime vitiorum pestes in Provincia qualibet serpant.

VI. In Conciliis Provincialibus inquirebatur, an Beneficia collata fuissent.

VII. Sequentibus iterum Conciliis urgent Romani Pontifices, ut quotannis per Provincias indicantur Concilia.

VIII. Quæ tunc quotannis, paulo post altero, inde & tertio saltem quoque anno jubentur colligi. Quibus de rebus ibi agendum.

IX. Variæ observationes in Concilia Provincialia post Tridentinum in Galliis & alibi habita. De eorum confirmatione a Papa, de eorum examine a Congregatione Concilii.

X. De præsentia laicorum in Conciliis Provincialibus.

XI. Tarditate & raritate; inde etiam cessatione Conciliorum Provincialium, funditus interiit jurisdictio Ecclesiastica. De Congregationibus Provincialibus.

I. Conciliis Provincialibus antecellunt alia quædam universaliora, numerosiora, illustriora; sed illis vicissim singulare accedit decus ab antiquitate, a frequentia, & a necessitate, cum bina anno quolibet quibuslibet in Provinciis melioribus Ecclesiæ sæculis celebrari juberentur. Elucet autem in iis mira quædam varietas, ut non iidem semper intersint, non ab iisdem semper frequententur. Concilio Mosomensi anno 995. quod a Legato Papæ convocatum est, affuere præter Episcopos & Abbates, Goffridus Comes, & complures alii. Concilio Ravennati anno 997. quod Metropolitanus indixerat, interfuere Episcopi & Presbyteri sedentes, Diaconi stantes cum reliquo Clero: *Cum pluribus Episcopis & Presbyteris Ecclesiæ residens Gerbertus Præsul ejusdem Ecclesiæ, astantibus Diaconibus & cuncto Clero.* Convocatum est Concilium Pictaviense anni 999. ab Aquitaniæ Duce Guillelmo. *Guillelmo Pictaviensi Comite convocante Concilium.* Affuit Archiepiscopus Burdigalensis cum Episcopis & duodecim Abbatibus. Aurelianense anni 1017. convocavit Robertus Rex, eique præter Episcopos & Abbates, laici adgregati sunt complures: *Convocatis plurimis Episcopis & Abbatibus, ac religiosis quibusque laicis.* Sub eodem Rege anno 1020. coaluit Concilium Airacense in Diœcesi Altissiodorensi, eoque undique comportata sunt sacra Martyrum lipsana & Cimelia. Docet enim Glaber (1) mirum, sed & tritissimum id fuisse, ut in locum Concilii Capsæ complures sacrorum pignorum adveherentur. In Concilio Florentino Codex Evangeliorum sublimi in throno positus est, inter duo hinc & hinc capita Apostolorum Petri & Pauli. Anno 1028. Willelmus Dux Carrofense Concilium coegit, ubi Cœnobium erat celeberrimum in Pictonibus. Anno 1068. Legatus Pontificius Tolosanum convocavit Concilium, cui præter Episcopos & Abbates turba Clericorum affuit & laicorum: *Sanctam Synodum tenuit cum undecim Episcopis & Abbatibus pluribus, cum religiosis Clericis, vel laicis.* Pax & concordia omnium Christi membrorum conciliatricula, & in unum corpus compaginatrix, lites tunc omnes, rixasque longe ablegaverat de jure convocandi Concilia, vel iis assistendi. Reges, Duces, Metropolitani & Legati Synodos convocabant, quod Ecclesiastica potestas a civili non obscuraretur, & neutra alteri invidiosa esset, cum utraque ad unum Ecclesiæ decus conspiraret. Laici & inferiores Clerici Conciliis aderant, edocendi & adlaboraturi, non opinandi, non suffragandi jure usuri.

II. Sæculo XII. Concilium Nannetis coegit Hildebertus Archiepiscopus Turonensis, *Ex suggestione venerabilis Brittannorum Comitis.* Non solis ex Episcopis sane & Abbati-

(1) L. 4. c. 5.

batibus, sed *convocatis Episcopis & Abbatibus, multisque religiosis ac sapientibus viris*. Id singularius, quod Hildebertus Decreta Concilii hujus ad Honorium II. transmiserit, petieritque confirmari, & Episcopis Provinciæ eorum præcipi observationem: *Hæc vobis, sancte Pater, significanda censuimus; quatenus acta canonice vestra confirmare dignetur auctoritas, & datis ad Episcopos communiter litteris, exhortari omnes, ut quæcunque eis facienda sanximus in Christo, & docenda, ipsi quæcunque cum Christo facere studeant, & docere*. Nec lege, nec more tenebantur Metropolitani a Papa confirmationem expectare Conciliorum Provinciæ suæ. Non ergo Hildeberto alias peritissimo rerum Ecclesiæ, & ab adulatione alienissimo, non venisset, inquam, in mentem Pontificiam exorare confirmationem, nisi eam expertus fuisset prorsus sibi necessariam. Emergere autem ea tum poterat necessitas, vel ex eo quod in dies languesceret Metropolitanorum auctoritas; aut quod Episcopi Britanniæ Dolensi adhuc lubentius, quam Turonensi Archiepiscopo adhærescerent; aut denique quod quamvis Brittania minor in potestate esset Regum Gallorum, suppalpabatur ipsa sibi tamen de inani quadam specie summi dominii, sicut & Aquitania, Burgundia, Campania; a Francia sejungi se cupiebat; & a Metropolitano Turonensi, ut ab extraneo Præsule sub alieno erat animo. Denique assensus erat Comes Britanniæ eo Concilio aboleri, & expungi consuetudines quasdam, quam Christo infensas, tam fisco compendiosas. Conducibile erat ergo, ne a tam pio resiliret proposito, Pontificiæ auctoritatis vinculis eum constringi. Id suis ad Papam litteris petiit Hildebertus (1), id redditis ad Episcopos Britanniæ Epistolis Pontifex sanxit, ut rata essent ejus Concilii statuta, & æternum proscriptæ haberentur illæ consuetudines.

III. In Concilio Tricassino anno 1127. Legatus Papæ, Episcopi & Abbates, cum nonnullis Doctoribus examinarunt, approbaruntque Regulam Equitum Templi; accitis tribus Optimatibus Laicis, quorum consilio & præsidio uterentur: *Ceterum vere de non litteratis idoneum nobis videtur, ut testes amatores veritatis adducantur in medium. Comes Theobaudus, Comesque Nivernensis, ac Andreas de Baudimento, intentissima cura, quod erat optimum scrutantes, quod eis videbatur absurdum temperantes, in Concilio sic assistebant*. Cum præscribenda esset Regula Nobilibus, Equitibus, Militibus, planum est ex horum Optimatum præsentia & consiliis plurimum lucis & adjumenti accedere potuisse Concilio.

IV. Dolebat Innocentio III. quod prædecessores suos spes & expectatio sua fefellisset in toties tentata & inculcata Conciliorum Provincialium celebratione. Itaque in Concilio Lateranensi IV. anno 1215. decretum illud innovari curavit. Nihilo segnior enim in hoc disciplinæ capite tuendo, quam in aliis, cum ex hoc uno alia pendeant omnia; nihilo segnior, inquam, vigilavit Pontificum Romanorum cura & sollicitudo. A Gregorio VII. mandatum est Episcopo Pictaviensi (2), Burdegalensi se ut Concilio sisteret, satisfaceretque querelis Capituli sancti Hilarii, provocaturus ab eo Concilio ad Apostolicam Sedem, sicubi se gravari sentiret. Persimiles sunt & ad Trevirensem Archiepiscopum ejus litteræ in causa non absimili Episcopi Virdunensis (3). Ad Archiepiscopum Coloniensem rescripsit (4), ut Concilium cogeret, & Clericorum continentiam arctiori fibula constringeret. Idem mandavit Archiepiscopo Moguntino. Rescito Episcopos Galliæ frustra conniti adversus eos obices, qui Conciliorum convocationem remorabantur, Legatum misit, qui rem expediret. Vivæ vocis oraculo præceperat Alexander III. post datis ad Archiepiscopum Senonensem litteris mandavit, ut collecto Parisiis Comprovincialium cœtu Episcoporum, damnaret propositionem quandam a Petro Lombardo Parisiensi Episcopo publicatam. Hinc perspicis quam Romani Pontifices, illi ipsi etiam qui suæ potestatis retinentiores fuisse jactantur, nunquam a Provinciarum Conciliis abhorruerint; quin frequenti operam dederint semper eorum convocationi, sive explodendi errores essent, sive mores castigandi.

V. Ad Lateranense Concilium me refero, ubi semel anno quolibet præcipitur Provinciale cogi Concilium, ibi Clero repurgan, do operam dari, antiquos perlegi Canones, maxime hujus posterioris Concilii Genera, lis, ut eorum decreta accuratius posthac ser-

(1) Hildebert. Ep. 65. 66. (2) L. 2. Ep. 73. c. 81. (3) L. 1. Ep. 67. L. 3. Ep. 4. (4) L. 4. Ep. 25.

serventur (1): *Sicut olim a sanctis Patribus noscitur institutum, Metropolitani singulis annis cum suis Suffraganeis Provincialia non omittant Concilia celebrare. In quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in Clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum; Canonicas regulas, & maxime quæ statuta sunt in hoc generali Concilio, relegentes, ut eas faciant observari, debitam pœnam transgressoribus infligendo.* 2. Ut in Provinciæ Concilio publicæ corruptelæ diligentius expungantur: jubet Lateranensis hæc Synodus, ut quolibet in Episcopatu deligantur viri sapientia & pietate præcipui, qui anno toto inquirant explorentque vitia latius impuniusque serpentia, ac Metropolitanum & Episcopos commoneant, ut in Concilio his optima quæque temperentur medicamenta. 3. Decreta Synodorum Provincialium quotannis publicabuntur in Synodis Diœcesanis, quolibet in Episcopatu habendis. Si qui statuto huic Concilii IV. Lateranensis non paruerint, Officio & Beneficio tandiu suspendentur, quandiu ex re videbitur eorum Superiori. Cum hæc autem pœna comminatoria tantum esset, Metropolitanique rursum cessarent ab indicendis Conciliis, a Concilio Palentino in Hispania anno 1322. decretum est, ut nisi Metropolitani morigeros se præstarent Statuto Lateranensi, & ultra biennium torperent, nec Provinciæ Concilium convocarent, jam tum ab ingressu Ecclesiæ arcerentur, donec Concilium indixissent (2): *Si saltem biennio semel celebrare Provincialia Concilia omiserint eo ipso tandiu ab ingressu Ecclesiæ sint suspensi, donec negligentiam suam purgaverint, Concilia Provincialia celerando.* Qua eadem pœna feriuntur Episcopi, nisi Synodos Diœcesanas singulis annis habeant.

VI. Eo Palentini Concilii Decreto monemur, non diu servatum fuisse Statutum Lateranense de convocatione Conciliorum, quanquam illud Gregorius IX. libris Decretalium inseruisset (3), multaque simul addidisset ejusdem Concilii decreta, ubi Conciliis Provincialibus vendicatur custodia sacræ plerisque in rebus maximis disciplinæ. Id genus est Statutum, quo Conciliis Provincialibus demandatur, ut diligentissime perquirant; si qui Beneficia indignis conferant, & semel monitos iterumque peccantes potestate conferendi suspendant, aliosque subrogent, qui ea sanctius utantur. Hoc Decreto implicantur & Capitula; & quoad Metropolitanos, si quid ejusmodi peccent, certiorem faciet Concilium Provinciæ Primatem, Patriarcham, Papam. Verba Canonis hic necessario attexenda fuere, ut quæ mirum quantum momenti habeant (4): *Præcipimus, ut prætermissis indignis idoneos assumant, qui Deo & Ecclesiæ velint & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in Provinciali Concilio diligens inquisitio annuatim; ita ut qui post primam correptionem fuerit repertus culpabilis, a Beneficiis conferendis per ipsum Concilium suspendatur, instituta in eodem Concilio persona provida & honesta, quæ suspensi suppleat defectum in Beneficiis conferendis. Et hoc ipsum circa Capitula, quæ in his deliquerint, observetur. Metropolitani vero delictum Superioris judicio relinquatur, ex parte Concilii nuntiandum.* Obiter hic adverte, jam non eam sibi sumere licentiam Synodos Provinciales, ut in Metropolitanos animadvertant, nisi ut eos accusent apud Concilium majus, vel superiorem Prælatum.

VII. Gradum revoco ad sollicitudinem summorum Pontificum singularem, pro frequentandis Provinciarum Conciliis. Præter Decretales, quæ oracula & leges erant Ecclesiæ, anno 1232. Legati Pontificii multa edidere statuta, quæ in ditione Comitis Tolosani (5) obtinerent; ac præ ceteris, ut quolibet anno conveniret Concilium Provinciale, tempore Quadragesimæ, Dominica *Lætare* Anno 1279. missus est in Lusitaniam a Nicolao III. Papa Episcopus Theatinus, ut Libertates Ecclesiæ restitui curaret ab Alphonso Rege labefactatas, eo vel maxime quod reniteretur Conciliis Provincialibus: ut cui persuasissimum esset, si Episcopis convenire, & consilia vitesque suas conferre daretur, non dubia potituros de suæ libertatis & dignitatis hostibus victoria (6): *Item Prælatis vel Capitulis terræ suæ non est liberum simul convenire, & tractare de gravaminibus & injuriis quæ inferuntur eisdem, aut ipsa Apostolica Sedi referre.*

Anno

(1) Can. 5. (2) Can. 1. (3) C. Sicut. Extrav. De accusat. C. Cum sit nimis. De Judeis.
(4) C. Grave. Extrav. De Præben. Conc. Lat. IV. c. 30.
(5) Catel des Comtes de Toulose pag. 354. (6) Rain. ann. 1279. n. 26.

Anno 1364. Urbanus V. exitiali Beneficiorum pluralitati occurrere satagens, Archiepiscopum Cantuariensem per litteras commonuit, ut Concilia cogeret juxta Canones, ibique medicamenta conquireret huic pesti, aliisque non paucis, quibus Clerus infamabatur. Anno proximo (1) encyclicas dedit ad omnes Archiepiscopos Epistolas in eandem rem, provide consulens, ut post celebrationem Concilii Provincialis aliquid litterarum ad se quisque daret: *Nobis de convocatione hujusmodi, cum eam feceris, & demum de gestis in eodem Concilio rescripturus.* Anno 1374. Gregorius XI. eandem rem Narbonensi Archiepiscopo inculcavit, ut quotannis celebraret Concilium, de eo celebrato certiorem se faceret, daretque operam, ut Episcopi Diœcesanas prius Synodos suas cogerent, in iis provisuri, quid in Provinciali Concilio committendum maxime esset. Anno 1423. (2) Martinus V. Metropolitanis mandavit omnibus, ut in convocandis Conciliis suis officio fungerentur; in iis explorarent quibus potissimum rationibus revocari posset castior Ecclesiæ disciplina, investigarentque, quid maxime præmonendi essent Patres Concilii Generalis mox habendi.

Nec mirum est, si tantopere æstuarent hi Pontifices ad celebrationem promovendam Conciliorum Provincialium, cum exploratissimum haberent illis interruptis exundasse in Ecclesiam innumeras disciplinæ morumque pestes. Ea fuit Gregorii XI. sententia, in datis ad Archiepiscopum Narbonensem litteris anno 1374. (3) *Licet pro observatione sacrorum Canonum, corrigendis excessibus, & reformatione morum præsertim Cleri, sit a sanctis Patribus institutum quod Metropolitani cum suis suffraganeis non omittant Concilia Provincialia celebrare: quia tamen celebratio hujusmodi fere ubique terrarum, quod dolenter referimus, longis temporibus est negligenter omissa; propter quod idem Clerus ab honestate sui primævi status non modicum excidit, multipliciter in devium declinavit.*

Nec est rursum quod stupeas, tam sæpe & tam diu restrixisse Metropolitanos a Conciliorum celebratione, si ceteri occupati erant hac Toletani Metropolitani, adeoque & Concilii anni 1355. opinatione, a quibus declaratum est, Constitutionibus Conciliorum Provincialium eam vim inesse, ut earum transgressores pœnas quidem incurrerent præfinitas; sed nullo se peccato prorsus constringerent, nisi ipso Constitutionum textu ediceretur, illis transgrediendis peccatum incurri: *Sacro approbante Concilio ordinamus, quod Constitutiones Provinciales prædecessorum nostrorum, & quæ in futurum concedentur, nisi aliter in concedendis expresse fuerit ordinatum, non ad culpam, sed ad pœnam tantum, earundem obligent transgressores.* Mirum est credi potuisse, permirum & stupendum est pronuntiari potuisse, in transgrediendo mandato ac statuto tot Episcoporum una congregatorum, nomine & auctoritate Christi vestitorum, decernentium quod utile, quod necessarium sit ad vitiorum extirpationem, & ad antiquæ sanctimoniæ instaurationem, nihil prorsus contrahi peccati.

VIII. Palentinum vero Concilium paulo ante laudatum impulit ad irrogandas pœnas, nisi intra biennium Concilium Provinciæ indiceretur, summa nimirum Conciliorum convocandorum difficultas. Concilium Basileense anno 1433. ut semel tantum triennio quolibet congregarentur (4): *Ad minus semel de triennio in triennium Concilium Provinciale celebretur.*

Ex hoc porro Concilii Basileensis decreto luculente depromuntur ea, in quæ incumbere debeat vigilantia & cura Concilii Provincialis; mores scilicet Episcoporum & regimen ut excutiant, in Beneficiorum collatione, in confirmatione electionum, in ordinatione, in convocatione Synodorum, in delegatione Confessariorum & Prædicatorum, in exercitio jurisdictionis spiritalis, in administratione rerum Ecclesiæ temporalium: *In quibus quidem Conciliis, de corrigendis excessibus, moribusque subditorum reformandis, & præcipue qualiter Episcopi in conferendis Beneficiis & confirmandis electionibus, ministrandis Ordinibus, deputandis Confessoribus, prædicando ad populum, & puniendo excessus subditorum, observatione que Episcopalium Synodorum, ceterisque ad officium Episcopale & jurisdictionem & administrationem eorum in spiritualibus & temporalibus quomodolibet spectantibus se gesserint, & præsertim an a labe simoniaca manus innoxias servent, diligens inquisitio secundum juris dispositionem fiat; ut omnes qui*

(1) Idem ann. 1364. n. 23. (2) Ibid. n. 1. 2. (3) Conc. Gen. Tom. 11. p. 2495.
(4) Sess. 15.

qui in præmissis deliquisse comperti fuerint, per ipsum Concilium corrigantur & puniantur.

Additur & illud in eodem Concilio, si Metropolitanus ipse noxis iisdem teneatur, monitis precibusque a Concilio conveniendum esse, tum de re tota certiorem faciendum esse Pontificem, vel Superiorem quemvis alium immediatum. Statuitur denique in hoc eodem Concilio, ut si quid in Provinciis & Regnis excitetur dissensionum, bellorumque intestinorum, cogenda tum maxime esse Concilia Provinciæ, quæ paci astruendæ & tranquillitati populorum collaborent.

Cum anno 1442. Concilio Coloniensi Provinciali præsideret Cardinalis Cusanus, tanquam Legatus Pontificis, assentiente Archiepiscopo Coloniensi, statui curavit, ut anno quolibet tertio Concilia Provincialia celebrarentur. At Concilium Toletanum anni 1473. aut ignorato, aut dissimulato decreto supra memorato Concilii Basileensis, sequi maluit (1) Concilium Palentinum, de quo paulo ante, statuitque, ut Diœcesanæ quotannis, Provinciales Synodi semel quolibet biennio haberentur Contra autem in iis, quas Campegius Cardinalis Legatus anno 1524. edidit Constitutiones, decretum est (2), ut triennio quolibet haberentur Concilia Provincialia, juxta Concilii Basileensis, immo Lateranensis decretum sub Leone X. anno 1515. Decima enim Lateranensis hujus Concilii Sessione recitata est Constitutio Leonis X. triennalia urgentis saltem convocari Concilia. In Concilio Bituricensi anno 1518. innovatum est statutum nescio quod Concilii Constantiensis de triennalibus similiter Provinciæ Conciliis (3): *Ut Decretum Concilii Constantiensis super celebratione Conciliorum Provincialium tertio quoque anno celebrandorum observetur*. Facile suspicamur illud esse Basileense decretum, de quo superius. Tridentinum denique Concilium idem statutum confirmavit (4), ut singulis trienniis convocarentur in Provincialia sua Episcopi Concilia; Episcopi vero a jurisdictione Metropolitani absoluti optarent ex vicinis unum Metropolitanis, nec ad ejus deinceps Conciliis abesse possent.

IX. Post Tridentinum Concilium, utque ejus decretis parerent, innumera toto orbe Christiano colere Concilia. Exemplo suo aliis præluxit B. Carolus Archiepiscopus Mediolanensis. Peroravit ipsemet in Concilio I. suo Mediolanensi, commonstravitque perniciem, vel restaurationem sanctissimæ Ecclesiarum disciplinæ a Conciliorum Provincialium cessatione, vel frequentatione aptam religatamque pendere. Id quoque declaratum ibi est in interstitio illo Conciliorum, Metropolitani partes esse proprias, ut eorum elevet difficultates decretorum, & incurrentes scrupulos eximat. Concilia omnia Mediolanensia correctioni Sedis Apostolicæ subjacere voluere decreta sua. (5) In Concilio Mediolanensi IV. anno 1576. multa præclarissime statuta sunt, ut ex Conciliis Provincialibus fructus plurimus caperetur.

Concilium Rothomagense anni 1581. multas quæstiones a Pontifice solvendas proposuit (6), quarum nonnullæ ad ipsa pertinent Concilia. Ad ea respondit Pontifex, audita Concilii Congregatione. Responsa autem hæc eo tandem redeunt, ut in Conciliorum sessionibus, qui prior est ordinatione inter Episcopos, sedeat supra eum cujus sedes gaudet primatu & prærogativa Protothronorum, de quibus alibi ex instituto egimus. Commendatarii ut Abbates inter Abbates admittantur, sed cedant honorem sedis Abbatibus benedictis. Post Abbates ut sedeant Dignitates, tum postea Procuratores Capitulorum. Soli ut Episcopi voce definitiva gaudeant, nisi Concilium ipsum eodem honore dignetur Procuratores Episcoporum: Abbates ceterique omnes consultivum tantum suffragium habeant.

In Concilii Tridentini historia narrat Palavicinus (7) quid ibi controversiæ natum sit circa jus Abbatum, & Generalium Ordinis alicujus Religiosi, sive ut Concilio intersint, sive ut suffragium ferant. Sed cum ea res ad Oecumenica tantum spectet Concilia, non iis hic ego diutius immorabor, ut me ad idem revocem Concilium Rothomagense. Qui ei præerat Cardinalis Borbonius, is decreta ejus omnia misit ad Gregorium XIII. qui & post remisit cum animadversionibus Congregationibus Concilii, ipsius mandato Pontificis.

Anno 1582. Concilium Remense collegit Guisius Cardinalis, cujus similiter decreta ab eo ad Pontificem missa, a Pontifice remissa sunt, cum ejusdem generis correctionibus

(1) Can. 1. (2) Cap. 26. (3) Can. 9. (4) Sess. 24. c. 2.
(5) Acta Eccl. Med. pag. 55. 56. 494. 495. 496. (6) Cap. 4. (7) Palavic. L. 6. c. 5.

nibus Congregationis Concilii. Nusquam hic vides a Pontifice confirmationem peti, quod ab usu recepto id abhorret. In publicatione tamen Concilii hujus fui affirmat Guisius Cardinalis, confirmatum illud a Papa fuisse. Nimirum correctio Romana instar confirmationis habebat: *Quæ omnia ad S. D. N. Gregorium XIII. misimus, & nunc tandem a sua sanctitate probata, confirmata & remissa, typis excudenda vobisque proponenda curavimus.*

Eodem quoque anno Provinciale Concilium convocavit Archiepiscopus Burdigalensis, ejusque Acta ad eundem Papam Gregorium XIII. retulit. In responsione sua Pontifex & zelum ejus, & Concilii decreta collaudavit, mandavitque ut a Congregatione Concilii eadem Decreta retractata & elimata reciperet. Remisit illi Congregatio Concilii Acta & Decreta notis & correctionibus ad marginem interpuncta, ut integrum ei esset eas pro sapientia sua inserere, & pro zelo disciplinæ executioni mandare.

Eodem rursus anno 1583. Concilium Turonense congregatum est, cujus Decreta ad Papam missa, & ab eo statim remissa sunt cum correctionibus Congregationis Concilii. Qui præfuerat ei Metropolitanus, ad Regem quoque ejus Acta misit, erat is Henricus III. cum Epistola eruditionis plurimæ, qua refricabat memoriam antiquorum temporum, ubi Imperatores tantum potestatis Conciliis indulserant, ut causas omnes Procerum & Officialium Regni dirimi in his vellent, jusso interesse quasi Defensore Regio, qui Decreta Concilii auctoritate Regum in executionem mitteret. Denique profitebatur Regni Metropolitanus, hæc illi Concilii Acta exhiberi, exemplo Cabilonensis olim & Turonensis Conciliorum, quorum Carolo Magno oblata sunt Decreta, ut adderet demeretque, perinde ut ex re videretur, & ita demum ea confirmaret. Plurima tunc in Conciliis temporalia tractabantur negotia; ideo Acta eorum Regibus repræsentabantur, qui nec ipsi tum ea confirmabant, nisi ex Prælatorum consilio.

Concilii Bituricensis anno 1584. ad Sixtum V. gesta sunt missa, & ab eo remissa similiter cum emendationibus Congregationis Concilii, & Pontificio mandato, ut ne aliter publicarentur. Anno 1585. Archiepiscopus Aquensis Concilii sui confirmationem a Sixto V. petiit, a quo similiter missæ correctiones ad marginem Congregationis Concilii, vetito ne aliter decreta evulgarentur. Paulus V. anno 1607. Concilium Mechliniense confirmavit, post aliquas consimiles correctiones: *Nonnullis mutatis, ut videtis, approbavimus.* Raro Pontifices his usi sunt verbis in nostris Conciliis Gallicanis, quanquam Episcopi Galli eorum Brevia tanquam confirmationem quandam amplexi sint, ut rursus patet ex Concilio Narbonensi 1609.

Non frustra autem tam scrupulose excussimus ea Pontificum mandata, quibus confirmari videntur Synodi Provinciales. Certum est enim, exceptis Mediolanensibus, & paucissimis aliis, Concilia Provinciarum nulla a Sede Apostolica confirmata fuisse, quod is nunquam in Ecclesia usus viguisset. Ab antiquissimis enim illud manavit temporibus, ubi non aliter decreta Conciliorum Provincialium confirmabantur, quam usu ipso & diuturno, & tranquillo, clam & tacite assentiente, hoc est, non intercedente Ecclesia. Quod de Conciliis Provincialibus non confirmandis diximus, id ante nos expresse Fagnanus firmavit (1): *Quo loco omittendum non est, Concilia Provincialia Mediolanensia approbari consuevisse a summo Pontifice per litteras in forma Brevis: cum tamen alia Provincialia Concilia non confirmentur, sed tantummodo recognoscantur, & emendentur a Sac. Congregatione Concilii, ad præscriptum Constitutionis Sixti V. super institutione ejusdem Congregationis.*

X. Potuerant & alia mendicari non pauca de Conciliis ex eodem Fagnano, maxime de iis quos interesse eis jus fasque est. Quæstionem de laicis attingit, & Canonistas laudat non paucos, quibus convenit posse eos invitari, aut ubi de fide agendum est, aut ubi aliquid consilii ab iis explicandum. Quod & a Congregatione Concilii confirmatum est (2): *Laicos invitatos posse interesse, atque votum consultivum habere.* Ejusdem Fagnani testimonio, responsiones Pontificis supra relatæ ad consulta Concilii Rothomagensis anni 1581. a Congregatione Concilii manaverant. Impatientius ferunt Canonistæ ex eodem Fagnano, Regum Ministros Conciliis interesse, quod eorum præsentia libertas Episcoporum debili-

(1) In l. 1. Dec. part. 2. p. 10. 20.

(2) L. 3. part. 2. pag. 268.

bilitari videatur; præterquam quod parum consentaneum sit causas spiritales coram laicis tractari. Ideo nec amplius ulli a Regibus Ministri ad Concilia mittuntur, quanquam olim usitatissimum id esset, quod tum Concilia mixti essent Conventus, ubi res sæcularium gravissimæ plerumque dirimebantur.

Temporibus etiam Philippi Longi Galliarum Regis anno 1321. non multo secus res se habebat. Cum enim ille statuisset monetas, pondera, & mensuras Regni ad unam eandemque formam refingere, & alienatas dominii seu Patrimonii Regii terras recuperare, quo postea allevare posset publicas exactiones, cumque ad id egeret aliquanta pecunia a Clero ipso adjutari (1): æquo animo tulit, ut ea de causa in Concilio suo Provinciali deliberaret Archiepiscopus Senonensis; ad quod & delegavit insignes meritis viros, qui interessent Regis nomine.

XI. Vix ulla vexari potest paulo utilior de Conciliis quæstio, quam non attigerit Fagnanus (2), in Capur *Sicut olim*, *De accusationibus*. Finem faciam hac ultima iterum iterumque inculcata observatione, funditus interiisse jurisdictionem Ecclesiasticam, ex quo intermissa sunt Provinciarum Concilia. Nam pro duobus quolibet anno Conciliis in qualibet Provincia juxta antiquos Canones, ad quæ referebantur causæ omnes Ecclesiasticæ; ad unum ventum est singulis annis Concilium. Post ad unum quolibet biennio. Denique ab annis ducentis circiter & quinquaginta ne Canones ipsi quidem sæpius Concilii jubent in Provinciis haberi, quam semel post tres annos. Atqui tanto temporis intervallo non possunt pendere negotia. Retardatis Conciliis non possunt causæ interim graves & urgentissimæ non ad aliæ referri Tribunalia. Si tantum detrimenti affert Conciliorum raritas tarditasque jurisdictioni sacræ, quid cessatio? Pro Conciliis Provincialibus Congregationes habitæ sunt Provinciales (3); sed semel & iterum pro libris configendis. Ejusmodi fuit ea, ubi Cardinalis Perronius Richerii librum damnavit anno 1612. & illa de qua supra, ubi anno 1640. proscriptus est *Optatus Gallus*. Postremæ huic Congregationi Concilii nomen tribuit nuperus Compilator Conciliorum novissimorum Galliæ post Tridentinum fere habitorum, viderint Episcopi, an toties infeliciter tentata Conciliorum Provincialium libertate, id damni interim Congregationibus his Provincialibus utcunque solari & sarcire possent.

Quibus cautionibus muniendi sint Episcopi, qui in Aula frequentes sunt. Quibus ibi honoribus jam olim afficerentur.

CAPUT LVIII. *P. 1. l. 2. c. 35.*

Ex doctrina Patrum, quibus cautionibus muniendi sint Episcopi dum Aulam petunt, vel in ea retinentur, per quinque priora Ecclesiæ sæcula.

I. Quanto in periculo versentur Clerici, qui in Aula commorantur, ex Evangelio, interprete Hieronymo & Gregorio Nazianzeno.

II. Constantinus Episcopos sibi comites adjunxit in castris & in exercitu.

III. Hinc ad Ecclesiam redire potest summa quædam gloria messis. Per Episcopos regnare debet Christus in Palatio Regum. Exemplum B. Martini.

IV. V. Exempla Ambrosii & Augustini.

VI. VII. Exempla Basilii & Chrysostomi.

VIII. Ut Episcopos reveritæ sint Imperatrices.

IX. Isidori Pelusiotæ doctrina.

X. XI. Quam pie de his senserint Imperatores Valentinianus, Constantinus, Theodosius.

XII. Tumuli Imperatorum & Episcoporum Constantinopolitanorum ibidem.

XIII. Euphemii Constantinopolitani Episcopi magnanimitas.

XIV. Episcopus Urbis, Regis sequester & veluti mediator omnium Episcoporum ad Imperatorem. Exemplum Ambrosii.

XV. Memorandum Beatæ Babylæ Antiocheni Episcopi Exemplum.

I. Quæ a nobis prolixius disputata sunt de Episcopis in Aulam proficiscentibus, & ibi aliquantum temporis con-

---

(1) Spic. T. 10 p. 621.
(2) In l. 5. part. 1. p. 154.
(3) Ambassade du Perron. p. 693.

consumentibus, ejusmodi non sunt, ut ambages omnes & sinuosi anfractus rei periculosissimæ aperiri hactenus potuerint. Christus enim ipse de Joanne differens, cujus prædicationi vestis victusque & vita respondebat, admonebat non consentire Regum Palatiis hanc Prædicatorum vitæ morumque asperitatem; quippe in Aula sedem sibi fixisse mollissimas voluptates & adulationes. Hinc præclare Hieronymus exemplo Joannis commonstrat Veritati ad Aulam accedenti non patere nisi carceres (1): *Locustis vescitur, pili camelorum tegmen ejus sunt. Istiusmodi cibus & vestis carceris hospitio recipiuntur, & prædicatio veritatis tale habet habitaculum. Qui autem adulatores sunt, & sectantur lucra, & quærunt delicias, & divitiis affluunt, & mollibus vestiuntur, isti in domibus Regum sunt. Ex quo ostenditur rigidam vitam & austeram prædicationem vitare debere Aulas Regum & mollium hominum.* Ab amantissimo poterat Magistro hoc hausisse Hieronymus, Gregorio Nazianzeno. Quippe qui profitetur cedere se lubentissime, & excedere Palatii commoratione, ut Deo uni & sibi viveret; ex quo tamen illud nascebatur, ut tanto proniores haberet Aulicos ad sui venerationem, quo ipse ad illis assentandum minus propenderet (2): *Cum nullus esset, Aulicos qui Proceres non coleret, desiderari malui, quam odium mei movere; raro & prodiens peperi mihi venerationem: Numini summo vacans & mihi, Potentum ceteris linquens fores.*

Si dum Gregorius Regiæ Urbis Ecclesiam administraret, Palatii fuga Palatinis se Proceribus maxime commendabat, hinc apparet quantum alios Episcopos ab Aulæ frequentatione absterreret. Scriptor perantiquus vitæ ejus testatur in deliciis illi tum fuisse ruris secessum, raros ad Palatium aditus: *Interdum ex urbe in agros secedebat; solitudinem expetens. Ad Aulam vero raro commeabat.*

II. At aliunde auctor est Eusebius Constantinum Imperatorem, adversus Licinium cum exercitu proficiscentem, Episcopos in comitatu habere voluisse, quorum & ad Deum fusis precibus, & a Deo haustis consiliis muniretur. Habebat & in castris suis Licinius Idolorum sacrificos, at ex victoria qua potitus est Constantinus, patuit quantum & causa vinceret, & religione in Deum superaret (3): *Cum precationibus, si unquam antea, se se tunc maxime indigere intelligeret, Sacerdotes Dei secum duxit, eos velut optimos animæ custodes adesse coram & secum versari debere existimans.* Expertus Constantinus quantum sibi opis & consilii accessisset a contubernio Episcoporum, nonnullos eorum & ad bellum Persicum abduxit, suisque ad Deum precibus & eorum sacrificiis ædiculam sacram frequentans, quam portatilem circumferebat, jam non dubitabant, quin his sibi maxime præsidiis victoriam acceleraturus esset (4): *Persis bellum inferre statuit, militares copias undique excivit, & cum Episcopis quos circa se habebat, de profectione consilium communicavit, provida mente prospiciens, viros ad divinum cultum necessarios assidue secum versari oportere. Illi vero libenti animo secuturos se esse affirmarunt, nec ab illo discessuros, sed continuis apud Deum supplicationibus militaturos una cum illo & pugnaturos. Quo ille nuntio vehementer delectatus, viam illis, qua proficiscerentur, descripsit. Perinde tabernaculum in speciem Ecclesiæ ambitioso cultu ad hujus belli usum præparavit, in quo preces ad Deum victoriæ auctorem una cum Episcopis fundere decreverat.*

His Eusebii verbis patet religiosissimo Imperatori individuos comites Episcopos adhæsisse in hac expeditione. Etsi illos suis ex Ecclesiis evocasset, ex supra laudatis Sardicensibus Canonibus facile intelligitur obtemperaturos eos fuisse mandato, ex quo tantum & Regno & Ecclesiæ splendoris & præsidii conciliaretur. Quid enim amplius ad gloriam Christianæ Ecclesiæ, quam ut ejus Præsules in consiliis & in castris Regum & Imperatorum præfulgeant, terrenaque Imperia uni summo Imperatori Christo subjiciant? Affirmat Sozomenus quem se cunque in locum conferret Imperator, *Sacerdotes & Diaconos tabernaculum assidue secutos esse*, ut in Palatio & ruri sacris Officiis operam darent et Mysteria celebrarent.

III. Fateri ergo cogimur Episcopos sanctitate maxime conspicuos in Palatii Regum habitasse nonnunquam, sed incolumi majestate Sacerdotii, ipso Imperio nobilioris; caritatis regno substernentes, quidquid usquam militat cupiditatum terrenarum:

Ss 2 præ-

(1) In Matth. c. 11.
(2) Carmine de vita sua.
(3) De vita Const. l. 2. c. 4.
(4) L. 4. c. 56.

præcepto magis, quam prece causam Christi propugnantes: ne ipsorum quidem Imperatorum facinora quandoque publica inulta sinentes: denique aspernanda Magnatum pompa sæculari, vel hinc maxime eorum sibi admirationem comparantes. Eam nobis expinxit B. Martini effigiem Sulpitius Severus, cum Augustam Treverorum profectus est, Maximo Imperatori eblanditurus veniam Nobilium quorundam noxiorum (1): *Cum ad Imperatorem Maximum ferocis ingenii virum & bellorum civilium victoria elatum plures ex diversis partibus Episcopi convenissent, & fœda circa Principem omnium adulatio notaretur, seque degeneri inconstantia Regiæ clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino Apostolica auctoritas permanebat. Nam etsi pro aliquibus supplicandum Regi fuit, imperavit potius quam rogavit; & a convivio ejus frequenter rogatus, abstinuit, dicens: Se mensæ ejus participem esse non posse, qui duos Imperatores, unum regno, alterum vita expulisset.*

Non supplex visus est Maximo Martinus, sed judex, unde & illi excusare ac purgare studuit facinus illud utrumque, quod ei ingerebatur, quod Imperatorem alterum vita, alterum Imperio spoliasset. Cum denique vix a Martino impetrasset, ut semel ejus mensæ assideret, jussissetque illi prius poculum offerri, quasi ab eo recepturus, non sine ingenti stupore vidit sibi Prælatum Presbyterum Martini comitem, cui Martinus poculum prælibatum in manum priori dedit. Hunc Imperii sui præ Sacerdotio contemptum Martini pluris fecit Maximus, quam inanissimas aliorum Præsulum adulationes, in Aula frequentium: *Nec integrum sibi fore existimavit Martinus, si aut Regem ipsum, aut eos qui a Rege erant proximi, Presbytero prætulisset. Quod factum Imperator omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis in quo contempti fuerant, placeret.* Congratulati sunt Martino Proceres omnes, quod in Imperatoris ipsius convivio Episcopalis animi magnitudinis illustrius specimen edidisset, quam ceteri vulgo Episcopi in inferiorum Magistratuum mensis: *Celeberrimumque per omne Palatium fuit, fecisse Martinum in Regis prandio, quod in infirmorum Judicum conviviis nemo Episcoporum fecisset.* Narratur ab eodem Severo, ut permittente Maximo uxor ejus Imperatris ad pedes accederet B. Martini, cibos & mensam instrueret, prandenti ministraret (2): *Divelli a Martini pedibus solo strata non poterat, componitur Reginæ manibus apparatus, cellulam ipsa consternit, mensam admovet, aquam manibus subministrat, cibum quem ipsa coxerat, apponit, miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit.*

IV. Nec minori constantia, vir supra omnem admirationis aleam positus Ambrosius, Valentinianum Imperatorem contestatus est, si subscriberet postulatis Gentilium ad idolorum restitutionem, tunc fieri posse, ut ad Ecclesiam veniret, non ut Episcopum inveniret, aut certe inveniret restitantem (3) *Certe si aliud statuitur, Episcopi hoc æquo animo pati & dissimulare non possumus; licet tibi ad Ecclesiam convenire, sed illic non invenies Sacerdotem, aut invenies resistentem.* Ubi placuit Imperatori de fide in Palatio disceptari, aut Arianis nonnullas permitti Ecclesias, tunc incredibili animi fortitudine illum edocuit Ambrosius, Principes Ecclesiæ filios esse; in illius gremio esse, non supra illius caput: *Quid enim honorificentius, quam ut Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.* Edocuit subesse ipsis terram, ipsos Deo; Regia potestate Imperium regi, at Ecclesiam regi imperio Episcoporum: *Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, si vis diutius imperare, esto subditus Deo. Ad imperatorem Palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum.*

Quando intercessit Ambrosius, ne novum Arianis Concilium Imperator Oecumenicum annueret: quando cædem Thessalonicensem publica eluere pœnitentia Theodosium coegit: quando rescindi fecit legem, qua Clerici viduarum hæreditatibus arcebantur: quando Symmachum labefactavit, idola revehentem, his luculentissimis argumentis constat, quanti ad Ecclesiæ incolumitatem & magnitudinem intersit, ut Episcopi in Palatio Regum plurimum possint, nec eo sese ipsi prorsus summoveant. Dummodo quam in Aula nanciscentur auctoritatem, ea uni militet justitiæ; Aulamque Episcopi sanctitatis suæ splendore cohonestent, non ipsi ab

(1) L. 2. c. 8. Vita B. Martini c. 23. (2) Dial. 2. (3) Ambrof. Ep. 30.

ab ea dehonestentur. Rarum est, rarumque fuit semper, ut Episcopi qui Palatii limina terunt, Ambrosios sapiant; ideo & Theodosius ipse profitebatur, unum sibi videri Episcopum Ambrosium (1): *Solum Ambrosium novi Episcopum, dignum eo nomine.* Sed ex eo uno id proficiscitur, quod nondum satis illis persuatum sit, eo in honore & pretio fuisse Ambrosium apud Imperatorem, quod illi indeflexo animo obstitisset, vel æquitatis limites transilienti, vel inanes opes, honoresque terrenos despondendi. Videbat enim Theodosius, non suorum aliquid, sed seipsum carum Ambrosio esse, & tanto cariorem, quanto majori cum periculo ab eo sibi resisteretur. Scite enim tradit Hilarius, eos qui nihil sua causa volunt, non posse non ab iis diligi, quorum causa omnia volunt (2): *At vero qui nihil sua causa velit; & omnia in profectum alienæ voluntatis exerceat, necesse est ut causam placabilitatis acquirat; quia & ex alienis utilitatibus placat, nec offendat in propriis.*

V. Penitissime inhæserat animo Augustini illa Martini & Ambrosii persuasio, Ecclesiæ & Episcopos sponsos esse, & Reges filios, ideoque posse Episcopos precibus præcepta miscere ad filios hos illustrissimos, eosque compellare nomine & auctoritate Legis æternæ & incommutabilis justitiæ Christi, cujus Vicarii & interpretes sunt. Audi ut Augustinus Marcellinum Tribunum alloquatur; utque illi mansuetudinem & indulgentiam præscribat, in temperandis legibus, remittendaque pœna mortis, ubi placet Ecclesiæ reos relaxari, & pœnitentium suis classibus ascribi (3): *Si non audis amicum petentem, audi Episcopum consulentem. Quamvis quoniam Christiano loquor, maxime in tali causa non arroganter dixerim, audire te Episcopum convenit jubentem, Domine eximie & merito insignis, atque carissime fili.* Et in alia Epistola (4): *Rectorem te quidem præcelsæ potestatis videmus: sed etiam filium Christianæ pietatis agnoscimus. Subdatur sublimitas tua, subdatur fides tua.* Sic ille affari solebat Magistratus Imperatoriæ potestatis gloriæ circumdatos.

VI. Fuit & Basilius forti prorsus & excelso animo, ut cum Præfecto, quem Valens Imperator miserat ad illum Arianis propitiandum, respondit (5): *Quod ad Imperatoris amicitiam pertinet, eam cum pietate junctam magni æstimo; sed si ea careat, perniciosam esse dico.* De hac intrepidi animi celsitudine nihil remisit, quando cum Valente ipso congressus est Basilius. Denique Modestum Præfectum proscriptiones rerum, exilia, cruciatus, mortem denique comminatum, hoc ille fregit responso: sibi formidini nec proscriptiones esse, qui cum omnia abdicasset, expilari jam non posset: nec exilia, ut qui ubique terrarum hospes esset & peregrinus: & rursus ut qui mundi civis esset, & ubique patriam, ubique summum Parentem Deum amplecterentur; nec cruciatus, quod vitam tenuissimo spiritu fugacem & jam fugientem, primus statim dolor elisurus esset: nec mortem denique, quam dudum in optatis haberet, ut mortalitate absolutus Deo immortaliter viveret. Consternatus hoc responso Præfectus, confessus est, neminem tanta unquam fiducia secum locutum esse; cui reposuit Basilius: Nunquam ergo eum cum Episcopis sermonem miscuisse, ut quorum non possit non eadem & sententia in his esse, & fiducia (6): *Neque enim in Episcopum incidisti: alioquin hoc prorsus modo disseruisset, pro hujusmodi rebus in certamen veniens.*

VI. Si auctore Basilio ita comparati esse debeant Episcopi, nihil illis magnopere pertimescendum est ex Aulæ contagio, & contubernio Magnatum. Ubique enim, & illic maxime circumgestant animos ad preces inflexos, ad minas imperterritos, inaccessos muneribus, humanis cupiditatibus incorruptos, ubique invictos, quod justitia, cui uni adhærescunt, invicta semper victrixque demum omnium sit. Eo fuit animo Chrysostomus, qui primordia Episcopatus sui dedicavit præclarissimis ad Arcadium Imperatorem & Imperatricem commonitionibus, ut refert Theodoretus (7): *Magnus ille Joannes susceptis Ecclesiæ Constantinopoli gubernaculis, cœpit iniqua quorundam facinora graviter coarguere: Imperatorem, ejusque conjugem salubriter admonere.* Neminem fallit quanta animi magnitudine adversus Imperatricis cupiditatem, & adversus Imperatorem ipsum pro justitia certarit. Neminem præterit, persecutionibus, exiliis, morte ipsa plus illi gloriæ & splendoris accumulatum fuisse, quam si gratia, ami-

(1) Theod. Hist. l. 5. c. 17. (2) In Ps. 52. (3) Ep. 259. (4) Ep. 160.
(5) Theodoret. L. 4. c. 17. (6) Nazianz. Orat. 20. (7) L. 5. c. 28.

amicitia, beneficentia Imperatorum floruisset. Erat Chrysostomo illud persuasissimum, quod & omnibus persuasum volebat, quantacumque fulgeant gloria Regum throni, multo splendidius radiare Episcopales sedes: cum illi terris imperitent, hi cœlos ipsos potestati suæ subjectos & obsequentes habeant. Ideo & coronatos Regum vertices Episcoporum Presbyterorumque manibus inclinavit Deus, a quibus & ipsi ambiunt benedici (1): *Thronus Regius quanquam ob gemmas affixas admirandus videtur, tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est. Verum Sacerdotis thronus in cœlis collocatus est, & de cælestibus negotiis pronuntiandi habet auctoritatem. Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cælis. Deus ipsum regale caput Sacerdotis manibus subjecit, nos erudiens, quod hic Princeps est illo major. Siquidem id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.* Quando Oziam Regem tam juste, sed & tam acerbe Pontifex olim objurgavit, intellexit utique quantum emineat Regno sacerdotium, maxime cum flagitii cujuspiam sui enormitate sese quodammodo Princeps ipse exauctorat: *Quid igitur Sacerdos? Non licet tibi, Ozia, adolere incensum Domino. Non apellavit eum Regem, neque titulo principatus appellavit, propterea quod ipse præveniens sese dignitate dejecerat.*

VIII. Constantinopolin profecti cum essent Porphyrius Gazæ Episcopus, & Joannes Cæsareæ Metropolitanus, & ad Imperatricem Eudoxiam admissi essent, quo famosissimum Marnæ Templum in Gazensi civitate dirui impetrarent: petiit illa primum bene ut sibi precarentur, excusavitque, quod uterum gerens, non eos ad januam exceptura processisset. Rursum postea edito partu, obvia ad januam cubiculi, caput illis inclinavit, sibi ut, prolique benedicerent; paruerunt Episcopi, & solemni more benedixerunt, ipsi & nato signo crucis impresso. Prolixius hæc omnia in vita B. Porphyrii describuntur; cum autem tam molles facilesque ad Aulam aditus Chrysostomi maxime industria gratiaque habuerit Porphyrius, non abs re fuit exemplo ejus illustrasse, quod ante declarabat ipse Chrysostomus, in more fuisse, ut Regibus & Reginis petentibus, bene precarentur Episcopi, & eo documento approbarent, summos terræ Principes non cœlesti tantum Imperatori Christo, sed & spirituali Vicariorum ejus, seu Episcoporum Regno subesse.

Hac de Porphyrio narratione fides & probabilitas conciliatur Suidæ, de Leontio Lydiæ Episcopo narranti, ubi Imperatrix Constantii conjux, ejus videndi cupiditate incensa fuit. Hos eosdem honores Leontius ab ea sibi impendendos contendit, succensuit Imperatrix: at Constantius ipse Imperator certior factus de honoribus qui Episcopis exhiberentur, hinc Leontio magis conciliatus est. En Episcopi verba ad Imperatricem: *Si me ad te venire volueris, debita Episcopis reverentia conservata, ego quidem ingrediar; tu autem de sublimi isto solio statim descendens, reverenter mihi obviam procedas, & caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura. Ego sedeam, tu astes, cum jussero, sessura.* Pene ultra modi & patientiæ fines erat, tantum extorqueri, ab Imperatrice. Sed tanto præclarius hinc elucescit, quam compertum esset Imperatori, in colendis Episcopis modum nullum esse debere.

IX. Pulcherrime Isidorus Pelusiota Episcopos ait censores olim fuisse terrenorum Principum; Apostolicæ vitæ integritate & sanctimonia, exaggeratos usque adeo fuisse eorum animos, ut vel ipsis Principibus essent formidolosi: at obscurata sanctitate Episcoporum, auctoritatem quoque obsorduisse: Regibus Episcopatum quidem ipsum demirantibus, at facile despicantibus eos qui tanto fastigio impares sunt; immo Episcopatus ipsius injuriam & dehonestationem ita ulciscentibus (2): *Sacerdotii olim dignitas peccantes redarguebat Reges, regebatque; nunc vero his subjecta est. Olim enim cum Evangelicam & Apostolicam ducerent vitam, qui sacris rite operabantur, merito regiæ dignitati erant terrori: nunc vero contra regia majestas Sacerdoti. Recte consulunt aguntque Reges. Non enim sacerdotium lædere propositum est eis, sed vindicare læsam dignitatem ab eis qui non debite administrat.* Et alibi: *Mirandum esset, si qui nihil par majoribus agant, parem cum illis honorem consequerentur. Ab illis majoribus etiam peccantes Reges castigabantur, ab his ne privati quidem opulentiores: quinimmo si vel pauperem aliquem ad meliorem frugem revocare contendant, exsibilantur,*

(1) Hom. 5. in verba Isaiæ. Vidi Dominum.

(2) L. 5. Ep. 268. 278.

tur, ut qui iisdem sæpe vitiis capti tenentur, ob quæ alios audent reprehendere. Quamobrem olim Sacerdos populo erat formidabilis, nunc contra populus terrori est Sacerdoti.

X. Functus est hoc utroque in Episcopos honoris officio Valentinianus Imperator, ut ab illis benedici se, immo & corripi vellet, cum his verbis Episcopos hortatus est, ut quamoptimum designarent Episcopum Mediolani, quæ tunc Regia erat urbs Imperii Occidentalis (1): *Quare hominem ita instructum in sede & gradu Episcopali jam collocate, uti & nos, a quibus hoc gubernatur Imperium, ei vere & ex animo capita inclinemus; & illius reprehensionem, nam cum simus homines, errore labi necesse est, velut medicinam animorum cupide amplexemur*. Hæc Theodoretus. At Ambrosius ipse de Maximo, osculo, ut moris erat, ipsum salutante (2): *Assurrexit, ut osculum daret.*

Fundamenta jecerat Constantinus ipse mirabilis hujus societatis Christianum inter Sacerdotium & Imperium, cum Nicænum Concilium in Aula Palatii adgregaverat; ubi nec sedit, nisi ab Episcopis exoratus: præfatusque se Episcopos intueri & revereri, non secus ac Deos summi Dei majestatem & auctoritatem circumferentes. Non tam illum tunc fuit Principis Palatium, quam summi Numinis Templum, ubi Ecclesia de adversariis triumphum egit; ubi inconvulso nexu Imperio devincta est; ubi Episcopos Imperator velut filius parentes suos alloquutus est. Unde Theodoretus (3): *Tanquam filius patris amantissimus, Episcopis & Sacerdotibus, tanquam patribus, hac proposuit*: υἱὸς παῖς φιλοπάτωρ, τοῖς ἱερεῦσιν ὡς πατράσι. Ex Episcopis Constantinus eos *qui erant illustriores, suæ ipsius mensæ participes fecit*. Vulnera nonnullis eorum tanquam Christi Confessoribus impressa exosculatus est, *persuasus osculo se benedictionem inde hausturum.*

XI. Tritum est illud & vulgatum, Theodosium decessisse loco in Ecclesia, quem inter Clericos occupaverat, cum primum submonitus est ab Ambrosio, eas esse Cleri sedes: purpuraque Imperatores fieri posse, non Sacerdotes (4): *Nam purpura Imperatores, non Sacerdotes efficit*. Voluit Nectarius Constantinopoli Theodosium in illam eandem cum Clero sedem revocare; at Theodosius eo semper major; quo se minorem gereret, recusavit: respondítque, didicisse se tandem quantum intervalli inter Episcopos esset & Imperatores; porro unum sibi perspectum esse Ambrosium, qui Episcopi nomen & amplitudinem sustineret, & magisterium veritatis: *Ægre tandem didici quid inter Imperatorem intersit & Episcopum: ægre tandem reperi veritatis magistrum. Nam solum Ambrosium vidi Episcopum, dignum eo nomine.*

XII. Commemorat Sozomenus terræ mandata fuisse Constantinopoli corpora Imperatorum vita functorum, in sepulcris in templo beatissimorum Apostolorum compositis; eodem vero loco sepultos fuisse Regiæ Urbis Episcopos, propter arctissimam necessitudinem Imperii & Sacerdotii, cum in rebus etiam sacris primas semper Sacerdotium obtineat supra Imperium (5): *Imperatores Christiani consuetudine hinc ducta Constantinopoli sepeliuntur, atque Episcopi etiam: quippe cum dignitas sacerdotalis Imperii dignitati par sit, immo vero in locis sacris primas obtineat*. Testatur Evagrius exædificatam esse a Justiniano, aut restauratam ædem sacram Apostolorum, ubi Imperatores & Episcopi tumularentur (6): *In quo Imperatores & Sacerdotes*, οἱ βασιλεῖς, καὶ οἱ ἱερώμενοι, *sepeliri solent*. Textu Græco communicari videtur is honos omnibus Græcis sacris & majoribus.

XIII. Pertinet & huc quod idem narrat Evagrius, jam supra a nobis alio loco perstrictum de Euphemio, qui Imperatorem ipsum Anastasium subjugasse tum visus est, cum Imperatorio diademate illum cingere recusavit, donec chirographum ab eo expressisset, a Catholica nunquam se fidè recessurum. Voluit post Anastasius scriptum illud a Macedonio extorquere, Euphemii non magis sedis, quam fortitudinis invictæ hærede (7): sed maluit Macedonius sede exturbari, quam impio Iperatori gratificari.

XIV. Agnoverat & ipse ante Ambrosius, Episcopis Regiæ Urbis ex officio incumbere, ut ne quid ausit, ne quid moliatur Imperator, quod non ipsi debeant præ-

[1] Theodor. L. 4. c. 5. [2] Ambros. Ep. 27.
[3] Euseb. de vita Constant. L. 3. c. 10 Socrates. L. 1. c. 5. Sozom. l. 1. c. 18 Theodoret. L. 1. c. 7.
[4] Theodor. L. 5. c. 17. [5] Sozom. L. 2. c. ult. [6] Evagr. L. 4. c. 3.
[7] L. 3. c. 32.

præstare, quod non possint excusare & purgare reliquis omnibus Imperii Episcopis, in causis certe Ecclesiasticis. Cum enim ille Theodosio fidenter ob oculos poneret eas perversitates, quibus ingemiscebat Ecclesia, & quibus unus ipse medicari posset: hæc illi interim crebrius inculcabat (1): *Quid respondebo postea, si &c. Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusabo apud Episcopos, &c. Quomodo, inquam, hoc excusabo apud Episcopos, qui queruntur, &c.*

XV. Tot exemplis insignis infractæque fortitudinis contexenda fuisset Antiocheni Episcopi Babylæ constantia, si tam certa & inconcussa staret ejus fides, quam ceterorum, quæ in hoc Caput congesta sunt. Pulcherrimis Chrysostomus eloquentiæ suæ pigmentis illustravit imperterritam sanctissimi Episcopi fiduciam, qui Imperatori ingressu Ecclesiæ interdixit, summovitque, donec pœnitentiæ dolore & lacrymis eluisset cædem illatam confæderati Regis filio, obsidique (2): *Quasi nullius pretii mancipium, sic a Dei templo exegit, &c. Ei qui omnium dominator erat, subditus jura dedit, atque adeo adversus eum damnationis calculum tulit.*

De Philippo Imperatore ab eo verba fieri, & hunc primum fuisse Imperatorem Christianum suspicantur. Immo & eam narrationem astruunt ex Eusebio (3), qui sparsos esse rumores ait, Imperatorem eum in pervigilio Paschæ ad Ecclesiam properasse, & ab Episcopo aditu prohibitum esse, donec confessionem criminum & pœnitentia perfunctus esset; quod & ab eo strenue factum fuisse constat. Vacillare fidem hujus historiæ existimat Baronius (4). Crimen de quo agit Chrysostomus, cum Eusebio non consonat, nec congruit morti Gordiani junioris, cujus cædis auctor certissime fuit Philippus.

CAPUT LIX. *P. 2. l. 2. c. 51.*

Qui ex officio Episcopi Aulam frequentabant, quantum ibi caritatis & constantiæ explicarent sæculo VI. VII. VIII.

I. Episcopis Aulam frequentantibus gemini hinc & hinc effugiendi scopuli, ne mollescant, ne vilescant.

II. III. IV. Mira animi magnitudo summorum Pontificum Agapeti, Joannis & Vigilii in Palatio Constantinopolitano.

V. VI. VII. Luculente Facundus adversus mollitiem Episcoporum ex Aulæ contagio. Quid Facundus de Ambrosio & Theodosio?

VIII. Vere Apostolica magnanimitas Gregorii Papæ in Imperatorem Mauritium.

IX. X. XI. XII. Magni & excelsi animi consilia, in pluribus Galliæ Conciliis versata & approbata.

XIII. Intrepida Gregorii Turonensis Episcopi fortitudo in defensione Prætextati.

XIV. Exempla alia Episcoporum, magno & forti animo pro pietate in Aula certantium.

I. Multa sunt quæ conscientiæ, multa quæ famæ officiant Episcoporum in Aula etiam ex officio tunc suo degentium. Prima hæc illis pertimescenda labes est, ne aura ipsa Palatii vigorem illum infringat, aut saltem emolliat, in quo propria dos Episcopatus, & velut insigne decus. Facile enim ex eorum indulgentia & adulatione, ex eorum vel præsentia & silentio, viria sibi quæque maxima patrocinium & auctoritatem venabuntur. Altera labes est, ne viles & despicabiles evadant, non Aulicis tantum & Proceribus, sed & ipsis Principibus summis. Cum familiare id innatumque sit mortalibus omnibus, ut familiaritas contemptum pariat, pretium faciat raritas, augeatque secessus. Ut exceptioni huic residentiæ, quæ ex necessaria petitur in Palatio Principum commoratione, defensionem instruamus validiorem, hoc Capite patefaciemus, quam Apostolica sanctissimi Episcopi libertate cum Regibus ipsis congrederentur, ut nec famæ, nec conscientiæ suæ nævos inuri sinerent ullos, vel ignava assentatione, vel meticuloso silentio. Proximo autem Capite oculis subjicimus, quo afficerentur in Aula honore, qui eam non adibant, nisi tanquam publici & censores vitiorum, & virtutum præcones.

II. Initium ducam ab Agapeto Papa, qui Constantinopolin delegatus est ad Justinianum Imperatorem a Rege Gothorum Theodahato, postquam Amalasunthæ Reginæ, cui sceptrum debebat, necem is intulit. Invictissime Agapetus pro fidei Catho-

[1] Ep. 29. [2] Chrysost. de S. Babyla Et contra Gent. T. 1. p. 741.
[3] L. 6. c. 34. [4] Baron. ann. 246.

tholicæ integritate depugnavit adversus Justinianum Imperatorem & Anthimum Patriarcham. Cum vero Imperator, nisi a sententia discederet, exilium comminaretur: *Aut consenti nobis, aut exilio deportari te faciam:* respondit ille Apostolicum animi robur spirans, Sperasse se ad Christianum Imperatorem venturum: incidisse se vero in Diocletianum, Justiniani nomine dissimulatum, cujus ne vel sic quidem minas extimesceret (1): *Ego quidem peccator ad Imperatorem Christianissimum Justinianum venire desideravi, nunc autem Diocletianum inveni; nunc autem minas tuas non pertimesco.* Ea animi celsitudine in admirationem, mox in benevolentiam excitatus est Imperator; & cum Anthimum Pontifex coram eo hæreseos convicisset, accidit ad ejus genua Justinianus, & in Vicario suo Christum adoravit. Quo demum factum est, ut obvium se & exorabilem postulatis ejus omnibus præstaret, propter quæ Legatione ea fungebatur. Ideo mox ibidem Anastasius Bibliothecarius: *Tunc Justinianus Augustus gaudio repletus, humiliavit se Sedi Apostolicæ, & adoravit beatissimum Agapetum Papam. Omnia obtinuit Agapetus Papa, pro quibus missus fuerat.*

III. Joannis Papæ I. fortitudo non sane minor, felicitas aliquanto etiam major fuerat, ubi Theodoricus illum Rex ad Justinum Imperatorem Constantinopolin Legatum misit. Adeo non quippe consiliis & votis obsecutus est Theodorici (2), qui Orientalibus Arianis aliquid patrocinii impartitum volebat, ut Catholicis ex adverso adversus Arianos tuitionem & præsidia quæcunque posset omnia accommodaret; sibi vero mox ut in Italiam ac Theodoricum redux fuit, martyrii lauream pareret.

IV. Vigilius Constantinopolin pertractus potius est, quam missus aut perductus; sed nec Imperatoris nec Imperatricis in potestate fuit, ut quidquam retunderet de invicta illa Apostolici pectoris fortitudine, quæ Petri, Petrique successorum propria laus semper fuit. Audenter Vigilius contestatus est nullo se vehementiori flagrare desiderio, quam ut daretur pristinos errores suos proprio abstergere cruore: nec eam se spem abjicere, cum non Imperator Christianus, ut autumaverat, & pia quæpiam Imperatrix occurrerit sibi, sed Diocletianus alter, & altera non magis tori, quam sævitiæ & immanitatis consors & socia (3): *Sed Vigilius nullatenus eis voluit consentire, sed tanta roboratus virtute, magis desiderabat mori, quam vivere. Tunc Vigilius dixit: Ut video, non me fecerunt venire ad se Justinianus & Theodora piissimi Principes; sed hodie scio, quod Diocletianum & Eleutheriam inveni. Facite ut vultis, digna enim factis recipio.*

V. Eundem intuebatur Justinianum, & conculcatos ab eo sæpius sacræ & civilis jurisdictionis limites, Facundus Hermianensis in Africa Episcopus, cum Episcopos sui ævi cohortabatur, ut ne ex eo laudem sibi quærerent, ut gratia & beneficiis Principum florerent: sed ut eos intrepide monerent, si quid ab eis graviter peccaretur: eorum iras & comminationes fortiter ferrent. Alias non Pastores eos fore, sed mercenarios, qui lacte & lana ovium abutantur: ubi vero arcendi ab eis sunt lupi, fuga sibi unis consulant (4): *Quasi vero propter hoc tantum ordinati simus Episcopi, ut ditemur Principum donis, & cum eis inter maximas potestates consideamus, tanquam divini sacerdotii privilegiis fulti; sicubi autem fallaciis malignorum, quæ nullis temporibus defuerunt, aliquid eis inter tantas Reipublicæ suæ curas subreptum fuerit, quod Ecclesiæ Dei præjudicet, vel Ecclesiæ pacem turbet; nos eis debeamus, pro ipsorum salute quæ sunt vera, suggerere; & si necesse fuerit, religionis auctoritate resistere, ac patienter offensionem quoque illorum, si acciderit, sustinere. Et ubi erit illud propheticum: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum, & non confundebar? nisi forte Pastores quidem ad lac & vellera, ad avertendas vero luporum insidias, & tuenda ovilia desertores.*

VI. Jubet porro idem Facundus excitari Imperatores omnes exemplo Marciani, qui eo maxime summum gloriæ fastigium assecutus est, quod in Imperatoria etiam potestate exerenda modum finemque tenuerit eum, quem in rebus sacris sacri Canones delinearunt; Canonum se defensorem venditans, & executorem, non dominum, non conditorem (5): *Ob hoc itaque vir temperans, & suo contentus officio, Ecclesiarum* Ca-

(1) Anast. Biblioth. (2) Ibidem. (3) Anast. Biblioth.
(4) L. 4. c. 4. (5) L. 12. c. 13.

Canonum executor esse voluit, non conditor, non exactor.

VII. Illud denique pluribus confirmat Facundus, si pro Imperatoribus Sacerdotes Deo supplicent litentque, & eorum non secus ac populi peccata portent; omni ope & industria sua conniti debere, ut grave illud onus allevent, vetentque ne Principes novo illud in dies peccatorum cumulo gravent (1): *Si Principes non alieni sunt a populo Dei, & pro ipsis quoque offertur sacrificium, Sacerdotes etiam ipsorum peccata portent necesse est. Et ideo nec temeritati, nec arrogantiæ deputetur, si Sacerdos etiam Principem peccare prohibeat. Humanus etiam sermo est, & omni acceptione dignus, dicentis, Non aggraves onus meum, quod suscepi pro tua salute portandum: Non enim est aliud, cum dicit cuiquam Sacerdos, Noli peccare: quam si dicat: Sarcinam quam pro te sustineo, noli gravare, Ac per hoc si Princeps quoque pro suis peccatis intercessorem vult habere Sacerdotem, etiam in suis peccatis castigatorem fere non dedignetur, ut pro illo intercedens possit audiri.*

Admonet ibidem Facundus Theodosio Magni nomen, & immensum gloriæ columen partum esse, non tam frequentibus stupendisque victoriis, quam magnanima illa humilitate, & laudatissima modestia, qua objurganti Ambrosio cessit, paruitque pœnitentiam indicenti; quippe Principes non assurgendo supra Episcopos, eosque deprimendo, sed semet illis subjiciendo, æternas sibi regiasque in cœlis sedes parare. Denique novos in Ecclesia semper futuros Theodosios, si novi reviviscerent Ambrosii: sed pusillo animo & ignavo Episcopos cum sibi tum Principibus certum exitium creare (2): *Quanquam sæpe de Barbarorum præliis triumphaverit Theodosius, non tamen ex hujusmodi victoriarum frequentia, in quibus Trajano filio gehenna comparari non potest, veram meruit gloriam, sed de supplici & publica peccati sui pœnitentia, quam expugnato regali fastigio, placide atque humiliter Antistite Ambrosio castigante suscepit, & indictum sibi debitæ satisfactionis tempus, ab Ecclesiæ communione remotus implevit. Pie admodum credens, & sapienter intelligens, quod non temporali potestate, qua fuerat etiam Sacerdotibus Dei præpositus, sed ex eo pervenire posset ad vitam, quod illis erat ipse subjectus. Unde credendum est, quia si nunc Deus aliquem Ambrosium suscitaret, etiam Theodosius non deesset. Sed cum minor est exigendi fiducia, minor & reddendi devotio.*

VIII. Eas Gregorius Magnus ad Imperatores litteras dedit, in quibus tota illa splendescit Apostolicorum olim Præsulum magnanimitatis imago, ubi cum Imperatoribus congrediebantur. Cum publicata lege vetuisset Mauritius, ne Militibus Monasteriorum fores panderentur, rescripsit illi Pontifex. Tametsi sentiret cineris se pulverisque figmentum esse, non posse tamen silere, ubi cerneret legem Dei infestam publicari: Imperii quippe terreni fasces illi concreditos fuisse, ut iter ad cœlum complanaret, muniretque subditis, & sæculum omne Christo Christique Ecclesiæ subjugaret. Per gradus omnes nobilissimæ militiæ & Imperii dignitatum, ad Imperium demum ipsum a Deo provectum fuisse, cui rationem aliquando redditurus esset. Cur vetuisset, ne terreni milites Imperii cœlesti militiæ inscriberentur (3) *Ego vero hæc dominis meis loquens, quid sum nisi pulvis & vermis? Sed tamen quia contra auctorem omnium Deum hanc intendere Constitutionem sentio, dominis meis tacere non possum. Ad hoc enim potestas dominorum meorum pietati cœlitus data est super omnes homines, ut qui bona appetunt, adjuventur; ut cœlorum via largius pateat; ut terrestre regnum cœlesti regno famuletur. Ecce per me servum ultimum suum & vestrum, respondebit Christus, dicens: Ego te de Notario Comitem Excubitorum, de Comite Excubitorum Cæsarem, de Cæsare Imperatorem; nec solum hoc sed etiam partem Imperatorum feci. Ego Sacerdotes meos tuæ manui commisi, & tu a meo servitio milites tuos subtrahis? Responde piissime domine servo tuo, quid venienti & hæc dicenti responsurus es in judicio Domino tuo.*

Nec minus fortiter idem Grægorius Phocam Mauritii successorem compellavit inter nascentis Imperii sui exordia, ut priores vexationes revocaret, exactiones publicas levaret: meminisset, Principes gentium dominari mancipiis, Christianos Imperatores ingenuis moderari, liberisque præesse civibus (4): *Quiescat felicissimis temporibus vestris universa Respublica, cessent testamentorum insidiæ, redeat cunctis in rebus pro-*
priis

(1) L. 12. c. 5. (2) Ibidem. (3) L. 2. Ep. 62. (4) L. 11. Ep. 38.

priis secura possessio. Hoc namque inter Reges gentium, & Republicæ Imperatores distat, quod Reges gentium domini servorum sunt, Imperatores vero Reipublicæ domini liberorum.

IX. Hujusmodi sapientiæ magnanimæ documentis claruit & Gallia nostra. In Concilio Lugdunensi I. anno 517. statutum est, ut qualiscunque Episcopo contumelia illineretur, omnes sua interesse Episcopi, omnes eam sibi illatam fuisse existimarent a Principibus terræ: si ab Ecclesia, vel ab ipsis secederet Rex, vel ab eorum communione, tum omnes ipsi in Cœnobia se abderent, nec inde prodirent nisi Rex eos omnes pristinæ benevolentiæ argumentis exhilarasset (1): *Ut si quicunque nostrum tribulationem quamcunque, vel amaritudinem, aut commotionem fortasse potestatis necesse habuerit tolerare, omnes uno cum eodem animo compatiantur; & quidquid vel dispendiorum obtentu causæ unus susceperit, consolatio fraterna anxietatis relevet tribulatos. Quod si Rex precellentissimus ab Ecclesia vel Sacerdotum communione ultro se suspenderit, locum ei dantes ad sanctæ matris gremium veniendi sancti Antistites in Monasteriis se absque ulla dilatione recipiant, donec pacem integram sanctorum flexus precibus restituere pro sua potentia vel pietate dignetur. Ita ut non unus quicunque prius de Monasterio discedat, quam cunctis generaliter fratribus fuerit pax promissa, vel reddita.* Mira & suavissima Episcoporum conjuratio in Principem cuiquam illorum succensentem, ut ne sibi ipsi mutuo deessent, ut Principem commitigarent, et exarmarent humilitate, obsequio, precibus, unanimitate fraterna, reciproca commiseratione.

X. Efferbuit vehementissime Concilium Parisiense III. non in eos tantum qui res Ecclesiæ involaverant, Regiæ concessionis obtentu; sed etiam in Episcopos, qui nimium patienter et sedate id tulerant, indulgentiaque, aut ignavia potius sua aluerant sacrilegorum hominum insolentiam, quam Ecclesiæ fulminibus disjicere et proterere debuerant (2): *Competitoribus etiam hujusmodi frenos districtionis imponimus, qui facultates Ecclesiæ sub specie largitatis regiæ, improba subreptione pervaserint. Sera de his rebus pœnitudine commonemur, cum jam anteactis temporibus contra hujusmodi personas, Canonum suffulti præsidio, se Sacerdotes Domini erigere debuissent.* Eadem censurarum tela intentavit hæc Synodus iis omnibus, qui Regum humanitati imponerent, eorum ut auctoritate res alienas usurparent; aut ne virginem invitis parentibus, viduamque surriperent. Denique in eo Concilio decretum est, ut si se quis auctoritate Regia sola in Episcopatum quempiam intruderet, citra consensum Metropolitani, vel Episcoporum Provinciæ, is nemini Episcoporum pro Episcopo haberetur, ui vellet ipse Coepiscoporum communione abstineri: *Quod si per ordinationem regiam, honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate, præsumpserit, &c.*

XI. In Santonensi Concilio sub Leontio Burdigalensi Metropolitano, Sede ejectus est Emerius quem Rex Clotarius Santonensi Episcopatu donaverat; aliusque ejus in locum subrogatus est Episcopus. Et Emerius quidem a Childeberto Clotarii filio pristinæ dignitati restitutus est; sed immortale jam sibi decus conciliaverant hujus Concilii Præsules, invicta sua constantia: quam et sapientiæ mox documento insigni illustrandam censuere, dum tempori procelloso obsecuti sunt, eique cesserunt auctoritati, cui tum reluctari non dabatur, nisi graviorem adhuc tempestatem quampiam in se et in Ecclesias suas concitatam vellent.

XII. Vetuit Concilium Turonense II. Episcopi Concilio se Provinciali subducerent, quamvis excusatione Regiæ jussionis uti possent; quippe verissima caritate nulla non perfringi humana debere repagula (3): *Sine cujuslibet excusatione personæ, id est, privatæ, vel Regiæ, &c. Neque per impedimentum ordinationis regiæ; &c. Apostolo prædicante. Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, &c. Non debet spiritali operi etiam regalis præferri præceptio, cum primum in Ecclesia sit mandatum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Unde non debet præcepto Domini persona cujuslibet hominis anteponi, neque debet terrenæ conditionis actio, vel persona terrere, quos Christus spe crucis armavit.* Quæ proficisci sane haud potuere, nisi ab illa animi inconcussa firmitate, quæ Christi principes addecet ministros. Denique anathemate innodavit hæc Synodus Prælatos, si qui se eorum Concilio Provinciæ suffurarentur, humanis affectibus avocati. Alibi porro a nobis declaratur,

(1) Can. 2. 3. (2) Can. 1, 6. 8. (3) Can. 1.

ratur, ut nihil obstrepat hoc decretum canonicis alibi statutis, quæ jussioni Regiæ Episcopos morem gerere jubent.

XIII. Remisisse quamplurimum videtur Apostolicus ille Episcoporum vigor in Concilio Parisiensi, ubi sub Rege Chilperico ventilata est causa Prætextati Episcopi Rothomagensis. Sed languentibus aliis excanduit mirum in modum Gregorius Turonensis Episcopus, a quo & scriptis exarata est hujus Concilii historia. Cum enim Collegas cerneret Gregorius consternatos, magno & excelso animo ad eos peroravit, Episcoporum esse muneris, & eorum potissimum qui altius in gratiam & amicitiam Regis penetrassent, ea illi ut insusurrarent consilia, quæ & regiam dignitatem, & sanctitudinem redolerent Episcopalem: ne Rex dehonestando nunc Episcopatu, suo ipse Regno nominique ignominiam inureret sempiternam; & ne Episcopi Regi suppalpantes, ipsi ipsisque sibi eternum pararent interitum (1): *Attenti estote, o Sacerdotes Dei, & præsertim vos, qui familiares esse Regi videmini; adhibete ei consilium sanctum atque sacerdotale, ne exardescens in ministrum Dei pereat ab ira ejus, & regnum perdat & gloriam, &c. Nolite silere, sed prædicate: ponite ante oculos Regis peccata ejus, ne forte ei mali aliquid contingat, & vos rei sitis pro anima ejus.* Etsi complures in ea Synodo tempore peccarent & ignavia, duo tantum ex Episcopis perfidiose Regi blanditi sunt, clam renuntiantes ei, quæ palam dixisset Gregorius. Succensuit ei primo Rex, mox minas exaggeravit: at invictus æque ille & blanditias risit, & minas, & invitante Rege ut ciborum aliquid delibaret, ne attingere quidem dignatus est, donec juramento se constrinxisset Rex, legibus se & canonicis regulis nihil derogaturum. Testificabatur enim Gregorius, illos sibi suavissimos esse cibos, illas optatissimas delicias Episcoporum, Dei implere voluntatem: *Noster cibus esset debet facere voluntatem Dei. Rex porrecta dextera juravit per omnipotentem Deum, quod ea quæ lex & Canones edocebant, nullo prætermitteret pacto.*

Sed ut paucis rem absolvam, minæ, blanditiæ, promissiones dona Regis & Reginæ, qui in Prætextati exitium jurati advenerant, nunquam potuere animos Episcoporum vel infringere, vel emollire, ut æquius aliquid in Prætextatum pronuntiarent, qui fallacibus quibusdam delusus delinimentis, sua se confessione reum prodens, quasi ita Regis iram sedaturus, exilio mox deportatus est, nulla in eum Episcopali depositionis sententia.

XIV. Si ea fuit Gregorius Turonensis fide, ea integritatis fama, & infucata sinceritate, ut de seipso dicenti, nemo non crediderit: plus aliquanto ei habebitur fidei, aliorum Episcoporum constantiæ ubi suffragabitur. Ceterorum Episcoporum consensum, immo & subscriptionem expugnaverat Clotarius Rex, ut proventuum Ecclesiasticorum tertiam partem extunderet & fisco inferret. Unus Turonensis Episcopus Injuriosus constantissime repugnavit: nec enim a Rege spoliari debere Sponsam Christi, a quo posset ipse Regno exui; nec fiscum patrimoniis pauperum infarciendum, e quo potius deceret Regiæ largitatis effluere torrentes. His ille fidenter dictis in suam se insalutato Rege Ecclesiam recepit. Clotarius iram cœlestem veritus, Episcopalis amplitudinis vindicem, metuque perculsus, ne B. Martini ultrix ira in se detonaret, Turonensem Episcopum muneribus placavit, & a cœptis omnino destitit: *Viriliter hoc B. Injuriosus respuens, subscribere dedignatus est, dicens: Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet; quia iniquum est, ut pauperes, quos tuo debes alere horreo, ab eorum stipe tua horrea repleantur. Et iratus contra Regem, nec vale dicens, abscessit. Tunc commotus Rex, misit post eum cum muneribus, & hoc quod fecerat damnans.* Plura id genus alia obvia se dabunt, historicos ejusdem Gregorii Commentarios pervolutanti (2).

CAPUT LX. *P. 2. l. 2. c. 52.*

Quo tunc cultu, quibus honoribus Imperatores, Reges, Proceres reverterentur Episcopos, ceterosque Clericos, sæculo VI. VII. & VIII.

I. Aulicorum reverentiam sua Episcopis sanctitas conciliabat.

II. Eminet suo quodam modo Sacerdotium Regno.

III. IV. Quibus obsequiis Constantinopolitani

(1) L. 5. c. 18. (2) L. 4. c. 20. 25. L. 5. c. 2. 20. 44.

tani Imperatores coluerint Romanos Pontifices, ad eorum prostrati vestigia.

V. Imperatores monet Gregorius Constantinum Magnum Episcopos observasse, non secus quam Deos.

VI. VII. VIII. IX. Quam humaniter & officiose Galliæ Reges cum Episcopis congrederentur. Quo honore Clericos a Laicis coli voluerit Concilium Matisconense.

X. XI. Qua veneratione Episcopos prosequerentur Hispaniæ Angliæque Reges.

XII. In Oriente erat & omnium in Episcopos propensissima veneratio.

I. HOc jam Capite fidem liberabo superiori desponsam, de summis honoris & reverentiæ documentis Procerum, Regumque ipsorum in Episcopos. Ut omnibus sit exploratissimum, nec profectiones eorum ad Aulam, nec dum serviunt Ecclesiæ necessitatibus, commoratione eviluisse Episcopatum: quin ex adverso hinc non mediocrem eis existimationis & reverentiæ accessionem esse factam, cum eorum inter Aulicos præsentia, vita, & promicans undique pietas, vitiorum censuram virtutumque omnium splendidissimam effigiem omnium oculis ingereret.

II. Extra controversiam erat apud pios quosque etiam Imperatores, quod scripserat Symmachus Papa Anastasio Imperatori, Sacerdotii amplitudine æquari saltem Imperii dignitatem: vel etiam tanto superari, quanto amplius est ad gloriam, cœlestes dispensare dignitates, opesque, quam terrenas (1): *Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Postremo tu humana administras, ille tibi divina dispensat. Itaque ut non dicam superior, certa æqualis honor est.* Moris erat, ut occuparent Imperatores, & ad Romanum Pontificem litteras darent, honoris ergo, sive Imperii sui, sive Pontificatus ejus exordio. Ea quippe reverentiæ testificatione significabant, vinculo se individuo cohærere velle Sedi Apostolicæ, fideique Ecclesiæ Catholicæ: *Catholici Principes quidem semper Apostolicos Præsules institutos suis litteris prævenerunt, & illam confessionem fidemque præcipuam tanquam boni filii quæsiverunt, &c. Omnes Catholici Principes sive cum Imperii gubernacula susceperunt, sive cum Apostolicæ Sedi novos agnoverunt Præsules institutos, ad eam sua protinus scripta miserunt, ut se docerent ejus esse consortes.*

III. Episcopi illi ipsi quos Hormisda Papa Constantinopolin mittebat, dum Imperatorem ipsum alloquerentur, non aliter Papam, quam Imperatoris Patrem designabant (2): *Non hoc nobis Pater vester sanctus præcepit, &c. Pater vester scripsit Episcopis generaliter, &c.* Ubi Joannes Papa I. a Theodorico Rege Constantinopolin missus est, effudit se illi obviam Urbs tota, cum crucibus & facibus ad duodecim usque lapidem, Principibus Apostolorum tanto tum dependso honore, quibus & illud Justinus Imperator obsequii præstitum voluit, ut eorum successorem in terram prostratus adoraret, ab eoque coronam Imperii acciperet (3): *Occurrerunt B. Joanni Papæ a milliario duodecim omnis civitas cum cereis & crucibus in honorem B. Apostolorum Petri & Pauli, &c. Tunc Justinus Augustus dans honorem Deo, humiliavit se pronus in terram & adoravit beatissimum Joannem Papam, gaudio repletus, quia meruit temporibus suis Vicarium B. Petri Apostoli videre in regno suo, de cujus manibus cum gloria coronatus est Augustus.* Iisdem honoribus Agapetus quoque Papa a Justiniano exornatus est, ubi a Theodahato Gothorum Rege missus Constantinopolin venit: *Tunc piissimus Augustus Justinianus gaudio repletus humiliavit se Sedi Apostolicæ, & adoravit beatissimum Agapetum Papam.* Frustravit his honoribus Vigilium Justinianus, sed eam jacturam populus Constantinopolitanus resarsit. Audi ut rem narret Anastasius Bibliothecarius: *Tunc obvius est ei Imperator, & osculantes se, cœperunt flere, & plebs illa psallebat ante eum usque ad Ecclesiam sanctæ Sophiæ dicens, Ecce advenit dominator Dominus, &c.* Usu receptum erat, ut adeuntes Papam, illum protinus adorarent; ut ex Martini Papæ I. Epistolis liquet (4): *Cras occurremus, & adorabimus Sanctitatem vestram.* Adorabant autem prostrato humi toto corpore.

IV. Filios & dominos semper vocat Imperatores Agatho Papa in iis litteris, quæ sexta Synodo continentur. Nec secus dicendum de Leone II. ubi Constantini Pogonati moderationem suique depressionem com-

(1) Epist. 7. (2) Post Ep. 4. Hormisd. (3) Anast. Biblioth.
(4) Epist. 1. Anast. Bibl. Collect. p. 7.

commendabat, qui Episcopis se immiscere dignatus esset, tanquam Collegam eorum (1): *Ut paululum seposito regali fastigio, unum se de Collegio Sacerdotum pro zelo Dei adnumerari concupisceret*. Invitatus ab Imperatore Constantinus Papa, ut Constantinopolin pergeret, itineri se commisit cum duobus Episcopis, ut jussis pareret, *Sanctissimus vir jussis imperialibus obtemperans*. Ubi primum Hydruntum attigit, jussit Imperator, ut eo illum cultu & honore urbes omnes exciperent, quo Imperatorem, idque Magistratibus omnibus curæ esset (2): *Ut omnes Judices ita eum honorifice susciperent, quasi ipsum præsentialiter Imperatorem viderent*. Septimo a Constantinopoli lapide Imperatoris filius ei obviam prodiit, cum Proceribus Aulæ, Patriarcha & Clero; denique quando primum congressus est cum Pontifice Justinianus II. diadema Regium capite gestans pronus in terram accidit Pontifici, ejusque pedes exosculatus est: *Die qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum Regno in Capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis, deinde in amplexum mutuum corruerunt*. Cum denique Luitprandus Longobardorum Rex Romam venisset cum exercitu, ut furore Barbarico eam popularetur, Gregorii II. Papæ verbis ita deterritus est, ut ad pedes ejus statim provolveretur: *Ita ut se prosterneret ejus pedibus*; ante tumulum vero Petri omnibus se regiæ dignitatis insignibus exuerit.

Videri potest & Justinianus Imperator Agapeti pedes exosculatus esse, cum hæc sint Anastasii Bibliothecarii verba: *Piissimus Augustus Justinianus humiliavit se Sedi Apostolicæ, & adoravit beatissimum Agapetum Papam*. Necnon & Justinus I. Joannis Papæ oscula pedibus fixisse videtur apud eundem Anastasium: *Justinus Augustus dans honorem Deo, humiliavit se pronus in terram, & adoravit beatissimum Joannem Papam*. Infra demonstrabimus, usitatissimum id fuisse, ut honoris causa supplices summorum Principum pedes oscularentur. Ita minime mirum erat, eodem si defungerentur honore in eum, qui expressissima est Regis cœlestis imago, Regumque Regis.

Maxime vero si revolvas animo, idem honoris habitum fuisse persæpe Episcopis nulla præcipua præcellentibus prærogativa. Scripsit Hieronymus plebis turbam Epiphanii pedes exosculatam esse (3): *Nonne ad eum omnis ætatis & sexus turba confluebat, pedes deosculans*. Qui sub Amphilochii nomine beati Basilii vitam scripsit, tradit Presbyterum cujus Parochiam visitabat, pedibus ejus oscula fixisse: *Obviam factus honorabiles Basilii pedes est deosculatus*. Quin & Ambrosii pedes provolutum fuisse Theodosium, auctor est Paulinus: *Christianissimus Imperator provolutus pedibus Sacerdotis, testabatur meritis & orationibus ejus se esse servatum*. Retinebatur & priscus usus, ut in privatis etiam congressibus Principes summi peterent ab Episcopis se benedici. Eo alludit Symmachus Papa in Epistola ad Anastasium Imperatorem (4): *Tu, Imperator, a Pontifice baptismum accipis, orationem poscis, benedictionem speras, pœnitentiam rogas*. Beatus Nicetius ille invicti animi Trevirensis Episcopus Justinianum objurgabat, quod Episcopos exulare jussisset, a quibus benedici sibi potius flagitare debuerat: *Patres a quibus benedictionem expectare debuisti, in exilium transmisisti*. Ei benedictioni addebatur semper imprecatio quadam pia. Id quippe animadverti fas est in Collatione Constantinopolitana inter Catholicos & Eutychianos, sub eodem Iustiniano: *Imperator Epiphanium Patriarcham dimisit, secundum morem, oratione facta pro ipsius pietate*.

V. Quanquam autem uni Papæ impensi fuissent hi honores, eorum tamen gloria in omnes refunderetur Episcopos. Et sane aculeatis quibusdam Mauritii Imperatoris verbis extimulatus Gregorius Magnus, rescripsit, colendos esse Episcopos ab Imperatoribus ipsis, tanquam Ministros summi ipsorum Domini: in Scripturis Sacerdotes Angelos vocitari, & Deos: noluisse Constantinum de eorum causis Judicem sedere, quod hominum non sit Deorum esse Judices, denique vel Gentilium exemplo suffundi, & verecundari debere Christianos, cum tantam illi observantiæ & obsequii offerant eorum Ministris deorum, qui lapides & ligna sunt (5): *Et Pagani Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignetur honorare, dum Pagani Principes honorem impendere Sacerdotibus noverunt, qui diis ligneis & lapideis ser-*

(1) Act. 1. Ep. 4. 18.
(2) Baron. ann. 709. 710.
(3) Epist. 61.
(4) Epist. 7.
(5) L. 4. Ep. 31.

serviebant? Hæc ego pietati dominorum, non pro me, sed pro cunctis Sacerdotibus suggero.

VI. Concilii Arverni Episcopi Epistola ad Theodebertum Regem scripta, dominum & filium vocant. Chilpericus Rex Brennacensis Concilii Episcopos interpellans adversus Gregorium Episcopum Turonensem, Episcopos primum consalutavit, & benedictione ab iis Impertitus est (1): *Dehinc adveniente Rege, data omnibus salutatione, ac benedictione accepta, resedit.* In Concilio Matisconensi II. jussi sunt laici, quacunque fulgeant dignitate, Clericos majores humillimis revereri obsequiis, aperiendo capite, & consalutando, si utrimque equis veherentur; exscendendo equis, si Clericus pedes esset, ut retorqueretur in Deum honos Ministris ejus oblatus, & Mysteriorum ejus dispensatoribus; utque his reverentiæ & caritatis significationibus conspicuis, caritas, quæ in præcordiis latet, & quæ Deus ipsemet est, explendescat (2): *Statuimus ut si quis sæcularium quempiam Clericorum honoratorum obviam in itinere habuerit, usque ad inferiorem gradum honoris veneranter, sicut condecet Christianum, illi colla subdat, per cujus officia & obsequia fidelissima Christianitatis jura promeruit. Et si quidem ille sæcularis equo vehitur, Clericusque similiter, sæcularis galerum de capite auferat, & Clerico sinceræ salutationis munus adhibeat. Si vero Clericus pedibus graditur, & sæcularis vehitur equo sublimis, illico ad terram defluat, & debitum honorem prædicto Clerico sinceræ caritatis exhibeat, ut Deus qui vera caritas est, in utrisque lætetur, & dilectioni suæ utrumque asciscat.*

VII. Concilium Metense anno 590. jussu Childeberti Regis coaluit, ut judicium institueretur de Ægidio Remensi Archiepiscopo, conspirationi in Regis vitam initæ, ut ferebatur, implicato. Illico cum Rege Episcopi expostularunt, quod Collegam invadi & carceri includi jussisset, nullius adhuc sceleris convictum. Cessit Rex justis querelis, Episcopum libertati reddidit, & Ecclesiæ suæ (3): *Tunc ab aliis Sacerdotibus increpatus, cur hominem absque audientia ab urbe rapi & in custodiam retrudi præcepisset, permisit eum ad urbem suam redire.* Decimo post mense rursus coivit Concilium, ubi Ægidius convictus, confessus, & Episcopatu dejectus est, donante illum Rege Episcoporum precibus, ne morte lueret: *Obtenta vita, ipsum ab ordine sacerdotali, lectis Canonum sanctionibus, removerunt.*

VIII. Quam cari & venerabiles Regibus essent in Aula Episcopi, ex his rursum collige. Gaudebant Reges, gestiebantque Episcopos habere convivas, & eorum recreari in benedictione. Accipe quæ de seipso narret Gregorius Turonensis (4): *Postulat Rex, ut accepta benedictione discederet. Ait enim, Dicam, inquit, tibi, o Sacerdos, quod Jacob dixit ad Angelum, qui ei loquebatur: non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et hæc dicens, aquam manibus porrigi jubet, quibus ablutis, facta oratione, accepto pane, gratias Deo agentes, & ipsi accepimus, & Regi porreximus, haustoque mero, vale dicentes, discessimus.* Audi nunc Guntramnum Episcopos invitantem, mensæ ut accumberent suæ, sibique bene precarentur (5): *Rogo ut in domo mea crastina die vestram promerear benedictionem, fiatque mihi salus in ingressu meo, ut in hoc salvus fiam, cum super me humilem vestrarum benedictionum verba defluxerint.* Nec in ædibus Gregorii Turonensis idem Rex abnuit vesci, cum alio properaret: *Surrexi ad occursum ejus, & data oratione deprecor, ut in mansione mea Eulogias beati Martini dignaretur accipere. Quod ille non respuens, hausto poculo, abscessit.* Denique prandio Regis interfuere omnes Episcopi, qui & eorum singulos compulit, ut aliquid Psalmorum decantarent, quo epulas regias religioso hoc concentu recrearent. Cum Reges ad Episcopos litteras dabant, Patres & Pastores Apostolicos illos compellabant. Cum rescriberent Episcopi, filios Ecclesiæ Catholicæ appellabant. (6.) Nondum exciderat animo Episcoporum Galliæ facinus illud B. Martini jam memoratum, qui plus honoris habuit sacerdoti secundi Ordinis, quam Imperatori. Qua de re audi quid scripserit Fortunatus Episcopus Pictaviensis: *Illico procurrit res gesta Palatia complens, Hoc quod apud Sanctum fuit Ordine Presbyterali Augustus conviva minor.*

IX. Difficile dictu est, utri plus admirationis impendi debeat, pietati Regum, qui hac

(1) Gregor. Turon. L. 5. c. 49. (2) Can. 15. (3) Greg. Tur. L. 10. c. 19.
(4) L. 6. c. 5. (5) L. 8. c. 12.
(6) Concil. Gall. T. 1. pag. 517. Formul. Marcul. Du-Chesne T. 1. p. 848. 857. &c. L. 2.

hac sui laudabili dejectione, ipsum Regni fastigium provehebant: an Episcoporum sanctitudini, qui majestatem Episcopatus illustrabant Apostolicæ vitæ splendore. Pietas Regum in Episcopos, ne ipsa quidem horum morte terminabatur. Honori sibi cessurum duxit Clotarius Rex, beati Medardi Noviodunensis Episcopi corpus humeris suis extulisse (1): *Suis ipsius humeris corpus extulit sanctissimum*.

X. Certatim quoque Gothi Reges colendis Episcopis religionem suam insignire gestiebant. Episcopi Concilii I. Braccharensis Suevorum Regem Theodemirum, *gloriosissimum atque piissimum filium* dixere. Rex ipse Episcopos Concilii Lucensis Patres consalutavit: *Cupio sanctissimi Patres*. Usque adeo seipsum dejecit Reccesvintes Rex coram Episcopis Concilii VIII. Toletani, ut hac animi modestia & spontanea tanti culminis depressione coacti sint confiteri, splendidius aliquid ipso Regni diademate ostentari: *Adest serenissimus Princeps summo laudum titulo gloriosus, qui sese nostro cœtui reddens acclinem. Cum tam pie humilem agnovissemus ejus animæ voluntatem, & tam sublimis gloriæ celsitudinem videremus adclinem, &c. Quanto extulerat Principem humilitatis ordo sublimis, &c.* Ervigius Rex iisdem insistens vestigiis, eodem quoque religioso cultu veneratus est Episcopos Concilii XII. Toletani: *Adfuit Princeps humilitatis gratia plenus, & claro pietatis cultu conspicuus, qui nostro se cœtui reclivem exhibens ac devotum, &c.* Exordium sermonis sui Rex duxit a longe pulcherrimo hoc encomio Episcopalium Conventuum, contestatus pondere suo gravari & ruiturum orbem, nisi Episcoporum Conciliis sustentaretur: *Non dubium est, sanctissimi Patres, quod optima Conciliorum adjutoria ruenti mundo subveniunt.* Fuit & quod magis stupeamus in Concilio Toletano XII. ubi proposuit Rex, & Episcoporum judicio permisit, quæ a Patribus statuta edi cuperet: *Ecce sanctissimi Pontifices, coram cœtus vestri reverentia humilis devotusque prosternor, reclivis adsisto, pronus astipulor, votorum meorum studia vestris judiciis dirimenda committens. Nec enim fas est quenquam, etiamsi bonum sit opus, sine consilio agere; cum tamen multum prosit, bona cum consilio bonorum exegisse.* Ulterius etiam progressus est Egica Rex cum Patribus Concilii Toletani XV. supplex & in terram prostratus, eorum judicio permisit gravissima Regni negotia: *Egica Princeps in medio positus Pontificum, humoque prostratus, Sacerdotum Dei se commendat orationibus. Deinde surgens, &c.* Vetusto more, ut apparet, insolitum erat; ut Reges ad Episcopos non accederent; nisi ut primum ab iis benedici sibi expeterent, ut liquet ex Concilio Toletano XVII. ubi rursum Egica Rex Episcopos cultu eodem veneratus est, & tum demum eorum examini & voluntati subjecit, causas tum Ecclesiasticas, tum civiles omnes, quæ ad eum relatæ fuerant: *Gloriosissimus Princeps in medio nostri consistens, inclytum caput reclinans, sese a nobis benedici poposcit, &c. His actis, tomum obtulit, inquiens, &c. Ea quæ tomus iste continet, vel alia quæ ad Ecclesiasticam disciplinam pertinent, seu diversarum causarum negotia, quæ se venerabili cœtui nostro ingesserint audienda, gravi, ac maturo consilio pertractetis, atque judiciorum vestrorum edictis justissime ac firmissime terminetis.* Inter Gothos Italiæ Reges Totila ad prandium invitatus ab Episcopo sanctissimo Canusino, supra illum sedere incunctanter recusavit; sedit autem ad ejus dexteram. Ita enim Gregorius Magnus in Dialogis refert (2): *Cum ventum esset ad mensam, Rex discumbere noluit, sed ad Sabini venerabilis dexteram sedit.*

XI. Sæculum nobis quoddam aureum expinxit Beda in Insulis Britannicis, ubi Clerici, Monachique omnes ea erant sanctitatis fama & veneratione apud Laicos, ut quocunque se illi conferrent, accurrerent omnes turmatim, ut illa se benedici lingua, illa consignari manu obtinerent, quæ cœlestium gratiarum esset dispensatrix (3): *Unde & in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus, ita ut ubicunque Clericus aliquis aut Monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur; & jam si itinere pergens inveniretur, accurrebant, & flexo cervice, vel manu signari, vel ore illius se benedici gaudebant.*

XII. De Ecclesia Orientali dictum est initio hujus Capitis, ubi diadema Imperii toties abjectum spectavimus ad pedes summorum Pontificum, ex quo novi luminis & splen-

(1) Surius die 8. Junii c. 22.
(2) Greg. Dial. L. 3. c. 5. Baron. ann. 543. n. 3.
(3) L. 3. c. 26.

& ſplendoris non parum ejus auro & gemmis accreſcebat. Hoc unum ex Theophane addam, qui ſolemnem exhibet Proceſſionem diei Feſti Dedicationis, ubi Patriarcha Conſtantinopolitanus Menas Imperatorio curru ſublimis vehebatur, Imperator pedibus incedebat, promiſcue cum plebe, Litanias una decantans: *Patriarcha Menain Imperatoris curru ſedente, & Imperatore ipſo inter plebem procedente*. τ̄ βασιλέως συλλιτανεύοντος τῷ λαῷ. Nunquam ſplendidiorem triumphum egit Juſtinianus; hac quippe modeſtiæ & religionis pompa inanis priſcorum omnium triumphorum apparatus ſtrepituſque ſuperabatur.

CAPUT LXI. *P. 2. l. 2. c. 57.*

Aulæ frequentatione enervatum non fuiſſe Epiſcoporum vigorem, temporibus Imperii Carolini.

I. Aulæ diſcrimina & ſcopulos facile declinant Epiſcopi, ſi eo non pergant, niſi cogente neceſſitate.

II. Stupenda Hincmari Remenſis conſtantia.

III. Plura ejuſdem Hincmari magnanimitatis documenta.

IV. De Fulcone ejus ſucceſſore.

V. Alia exempla ejuſdem vigoris.

VI. De B. Dunſtano.

VII. De S. Romualdo Abbate.

VIII. Exempla Eccleſiæ Græcæ.

I. NOnnihil ab Aula diſcriminis imminet Epiſcopis, imminet & non parum tum Eccleſiæ, tum Aulæ ipſi periculi, ex diutina Epiſcoporum ab Aula abſentia. Cum enim in penetralia graviorum quarumcunque cauſarum Eccleſiaſticarum, tam alte admiſſi ſunt Reges, verendum utique eſt, ne Canones, ne libertates Cleri in Regiis Conſiliis non ſatis pateant, aut non ſatis valeant, niſi eo interdum accedant Epiſcopi, illis & illuſtrandis & propugnandis adverſus pietatis & Eccleſiæ latitantes adverſarios. Formidoloſus utrinque declinabitur ſcopulus, ſi Epiſcopi eo non proficiſcantur, niſi ut neceſſitati ſerviant, & periclitantibus Eccleſiæ legibus præſidio ſint.

II. Eorum exempla, quos Aulæ contagio peſtifero velut afflatu mollivit, & ad viliſſima aſſentandi ſtudia inflexit; contrariis refellenda ſunt eorum exemplis, quorum & minis infractus & blanditiis inacceſſus Apoſtolici pectoris vigor, Aulæ contemptu Aulicos Proceres in ſui tandem admirationem & amorem traduxit. Ejuſmodi fuit Hincmarus, in reſponſione ad Regem Ludovici Balbi filium, qui electionis Canonibus injurioſæ confirmationem in Eccleſia Belluacenſi ab eo expugnare contendebat. Statim Hincmarus conteſtatur, eum ſe Regem Epiſcopis præſtare debere; quales ſe anteceſſores ejus priſcis Epiſcopis præſtabant, ſi & Epiſcopos velit eadem atque olim in Reges eſſe obſervantia (1): *Vos autem ſanctæ Eccleſiæ & ejus Rectoribus, atque mihi ſervate, quod illi conſervaverunt.* Non enim ſe ſenio & canis ſuis maculam inuri paſſurum, ut vel timore frangatur, vel excantetur cupiditate, & Canonum contaminatione Epiſcopatum ſuum dedecoret: *Nolite retribuere mala pro bonis, ſuadentes, non tamen auxiliante Domino perſuadentes, ut in ſenecta mea declinem a ſacris regulis, quod nec pro cupiditate, nec pro amore, vel timore hactenus feci, ut a gradu Epiſcopali, quo per triginta, & ſex annos gratia Dei uſque modo functus fui, merito decidam.* Ea quam Rex petit divinarum canonicarumque legum remiſſione & contaminatione, & ſuam & regiam profeſſionem labefactari, adeoque tam Regi eam, quam ſibi exitio fore: *Et ſi vobis conſenſero, ut contra divinas & humanas leges, & contra veſtram & meam profeſſionem faciatis, me perdam, & vos non ſalvabo.* Mortem denique quæ intentatur, voto ſibi potius eſſe, quam terrori, cum mori jam ſibi non aliud ſit, quam ruenti jam carceri ſubduci, hoc eſt, corpore abſolvi, in quo non tam vitam, quam diutinam mortem protrahat. Ita ſentire ſe præ ſe ferebat, qui eo ævo in Aula omnium frequentiſſimus fuerat: *Sed utinam aut per quemcunque ſibi placuerit, educat me Dominus de iſto carcere, videlicet infirmo & ſenili corpore, ad eum quem ſua gratia largiente ex toto corde deſidero videndum.*

Ex his facile intelliges, qui ſic animo comparatus, ſic munitus erat, eum nec blandis, nec aſperis a Canonum defenſione diſceſſurum fuiſſe: *Et ſcitote certiſſime quia*

(1) Hincmar. Tom. 2. pag. 193.

quia Domino adjuvante, nec quibuscunque, nec quorumcunque terroribus, vel blanditiis, ex hac causa unde agitur, a sacris legibus & regulis deviabo.

III. Hoc Episcopali Hincmari vigore effervescebant quandoque & alii Episcopi ejus ævi. Ideo & Carolus Calvus, ejus Ludovici de quo paulo ante avus, eorum correptionibus, forsan & excommunicationis comminatione perculsus, studuerat Ecclesiæ satisfacere, & damna resarcire Beneficiorum quæ Laicis donasset: nec a Regia majestate alienum duxerat, ab Episcopis veniam orare, & manuum impositionem suscipere. Audi ut duarum congregati Episcopi Provinciarum ad Ludovicum Germaniæ Regem, Caroli Calvi fratrem, scripserint (1): *Nam idem frater vester & divina inspiratione, & sacerdotali redargutione, & etiam ab Apostolica Sede commonitus, ex aliqua parte, quæ perpere egit, correxerat; quæ autem adhuc incorrecta erant, quomodo emendare posset, gemebundus quærebat*. Apertius Hincmarus ad Carolum ipsum verba faciens: *Etiam in Carisiaco, quando veniam petentes ab Episcopis qui adfuerunt, manus impositionem accepistis*.

Vociferabatur excelsi & indomiti animi Episcopus, cogi se divina lege, ut Principem moneret, & frequens illi inculcaret, quæ ad propriam salutem necessaria essent, & ad optimam Regni administrationem (2): *Quia carissima dominatio vestra, immo divina jussio mihi præcepit, ut quæ ad salutem, & vestrè nominis ac ministerii dignitatem pertinere scio, non taceam, &c. Et ideo hinc tam inculcanter scribo, quia propter Regem Regum tacere, quæ saluti & utilitati vestræ necessaria esse cognosco, non audeo; ad cujus judicium vos, & ega veniemus, &c.*

Subjicit exemplum Theodosii, qui dum se Ambrosio corripienti subdidit, gloriæ luculentioris cumulum sibi adjecit, quam dum sibi toties hostes Imperii nominisque Romani subderet. Addit felicissimos semper fore Episcopos, qui inciderint in Imperatores Theodosii similes: beatissimos vicissim Imperatores futuros, quibus res fuerit cum Episcopis ab Ambrosio non recedentibus: *Mementote Theodosii & Ambrosii. Quia excessit ut homo Theodosius, corripuit eum ut verus Sacerdos Ambrosius, & recepit patienter atque humiliter per illum divinam correctionem Theodosius. Felix Imperator, qui suo tempore talem habuit Sacerdotem, &c. Felix Sacerdos Dei Ambrosius, qui in tempore talis fuit Imperatoris. Felices ambo, & Sacerdos, & Imperator, quia ne ira Dei pro excessu descenderet super Imperatorem, habuit suo tempore Sacerdotem, &c.*

Postremo ita Hincmarus profitetur nullo se privato affectu agi, sed uno Ecclesiæ universalis amore, & Episcopatus caritate, qui unus est in universalitate etiam sua: denique eo se incitari zelo, quo pii Episcopi, procul spe, procul timore, unum id concupiscunt: veritati sanguinis & vitæ impendio litare: *Zelo videlicet universalis Ecclesiæ, quæ domus Dei est, & sacri ordinis Sacerdotii, quod unum in omnibus Episcopis est, & officii mea exiguitatis; legens electos Dei propter leges paternas etiam mortem corporis appetiisse*.

IV. Manavit & in Hincmari successores intrepidi vigor hic animi, quos inter clarissimus fuit Fulco, qui in Aula Caroli Calvi & Ludovici Balbi primævam ætatem contriverat: quippe post Remensis Ecclesiæ infulas assecutus, Regni etiam gubernacula tractaverat impubere adhuc Carolo Simplici Rege. Rescito autem ille hoc statuisse apud se Regem, ut ope Normannorum, tunc gentilitia superstitione nondum exsolutorum, uteretur, ut reliquas Regni partes sibi subjiceret; quo infideles in fideles immittebantur, & Pagani de Ecclesia ac fide Christi triumphaturi videbantur; litteras ad eum dedit, quales dari consentaneum erat ab Hincmari successore, quales ab Ambrosii æmulatore. Monet Idololatris contra fideles confœderari, & idolis adglutinari, cognata esse flagitia: *Nihil enim distat, utrum se quis Paganis societ, an abnegato Deo idola adoret*. Christo terga vertere, qui se ejus hostibus consociet: *Deum relinquitis, cum vos ejus hostibus sociatis*. Præposterum esse, ut Regnum sibi suum recuperet, si eo summo Regnorum dispensatori gravem imprimat contumeliam: *Nunquam sic agendo ad Regnum pervenietis, immo velociter disperdet vos Deus quem irritatis*. Denique vix posse Episcopos in fide ejus constare, qui in divina vacillet fide; quin & ipsa qua Regi obligati sunt fide, teneri se, nec correptionibus temperare, nec excommunicationibus, ut vetent eas ad recipiendum Regnum artes adhiberi & ma-

(1) Hincmar. Tom. 2. pag. 133. 322. 199.

(2) Concil. Duz. Cello. pag. 410. &c.

& machinas, quibus & Regno & Ecclesiis extremum exitium importatur (1): *Sciatis; quia si hoc feceritis, nunquam me fidelem habebitis; sed & quoscunque potuero, a vestra fidelitate revocabo, & cum omnibus Coepiscopis vos et omnes vestros excommunicans, aeterno anathemate condemnabo*. Suus, ut vides, Fulconem abripiebat zelus. Sed comminationes istæ tantum erant, quibus alioqui non ita facile esset patrocinium parare. Quo vehementius autem flagrabat hic zelus, hoc manifestius patet, quam non potuisset ille in Aulæ contubernio elanguescere.

V. Si retro sursum flectas vestigia, obvius fiet Lambertus Episcopus Leodiensis, Hincmaro & Fulcone felicior; ut cui martyrii palma obtigerit, objurgato gravissime Pipino Heristallo, ob adulterinas cum Alpaide nuptias, quam duxisset superstite priori conjuge Plectrude. Ea cæde adeo consternati non fuut B. Suvibertus Episcopus Ferdensis, & Agilolphus Coloniensis Archiepiscopus, ut ad eundem Pipinum accesserint, quo eum deterrerent a consilio resignandi Principatus Carolo Martello, quem ex ea pellice susceperat, posthabitis legitimis filiis, ex Plectrude justa uxore natis (2). Non cessit res ex eorum animi sententia, sed nihilo obscurior fuit eorum intrepidæ constantiæ laus.

VI. In Abbatum adhuc classe sedebat Dunstanus, cum epulo inaugurationis Eduini Regis permixtus & ipse Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & Baronibus Angliæ, egressus est cum Episcopo Quinfino, ut Regem eo revocaret, unde diverterat ad Aulicarum nugatoria colloquia puellarum (3). Abstraxit illum Dunstanus a degenere illo contubernio, & in Magnatum Regni cœtum revocavit. Succensuit Rex, bacchatæ sunt mulierculæ, prædæ fuit Dunstani Cœnobium, ipse in exilium abreptus est; at his cladibus amplificata est Dunstani gloria, nec vel tantillum debilitata constantia. Quippe post Eduini mortem creatus Episcopus Cantuariensis non minus strenue cum ejus successore congressus est. Cum enim sacrilega libidine Rex vitiasset puellam, quæ in Cœnobio, ut moris est, cum aliis virgunculis instituebatur, & quæ ut hanc a se contumeliam propulsaret, velo Religionis tunc caput armaverat; properavit ad illum Dunstanus in Aula, & in solio suo sedentem: & quodam velut veritatis fulmine & ultricis justitiæ divinæ, ita perterrefecit, ut ad ejus ille se pedes abjecerit, ac septenni pœnitentiæ acquieverit, quam & strenue implevit.

VII. Quis moleste ferat Otthonis Imperatoris Aulam a B. Romualdo Abbate frequentari, cum audierit, illum nempe Canonum austerissimum exactorem, nec Imperatori ipsi indulgentius consuluisse, quando expianda illi fuit Crescentii Senatoris cædes. Urgente quippe Romualdo, ut pœnitentialibus satisfaceret Canonibus, Roma ille ad Garganum montem pedibus profectus est, Quadragesimæ dies in Monasterio egit, cilicio, psalmodia, jejunio, humi cubatione, substrata tantum matta, corpus maceravit; denique ab eo expressit Romualdus, ut Imperio se abiturum polliceretur, & reliquum vitæ tempus in veste Monastica, jejuniis, vigiliisque Monachorum traducturum. Non ea denique pollicitatione contentus Romualdus, Ravennam ipsemet se contulit, ut rem urgeret (4): *Romualdus Regem protinus adiit, & acceptæ promissionis exactor, ut Rex Monachus fieret, insistere vehementius cœpit. At ille facturum quidem quod exigebatur, asseruit, si tamen prius Romam, quæ sibi rebellabat, impeteret; & ea devicta Ravennam cum victoria remearet*. Cum vero non detrectaret quidem Ottho, sed inducias peteret, ut fidem sponsionis suæ liberaret, ut renuntiaret Imperio, utque Monastica veste indueretur, has denique cunctationes ultus est Romualdus, Otthoni vaticinatus, brevi illum spatio temporis vita & Imperio cessurum.

VIII. In Ecclesia Græca fuere & ex Patriarchis & ex Episcopis, qui inter Aulicas illecebras & Palatinas aliorum assentationes, insigni ipsi fortitudine claruerunt (5). Ignatius Patriarcha Bardam Cæsarem Ecclesiæ aditu interdixit, quanquam in flagrantissima tunc ille esset Michaelis Imperatoris gratia, quod repudiata conjuge, nurui conglutinatus esset, non sine gravi Ecclesiæ offensione. A Nicolao Patriarcha communione Ecclesiæ abstentus est Leo Imperator, quod quartam duxisset uxo-

(1) Flodoard. L. 4. c. 5.
(2) Vita B. Suvib. Surius, die 1. Mart. c. 15.
(3) Surius, die 19. Maji.
(4) Surius die 19. Junii c. 26. 34.
(5) Cedrenus pag. 55. 602. 649. 664. 665.

uxorem, præter suas ipsius leges, & præter usum Ecclesiæ Orientalis. Ad infringendam Patriarchæ constantiam grassatus est Leo minis, terroribus, precibus, blanditiis; frustra tentatis his machinis, exauctoratione, & exilio illum domari posse ratus, spe falsus est. Novum Imperatorem Joannem Zimiscem Polieuctus Patriarcha liminibus Ecclesiæ arcuit, donec interfecti a se Nicephori Imperatoris suspiciones abstersisset, interemptricem ejus Theophanonem Imperatricem Palatio ejecisset, leges Ecclesiæ exitiales a præcessore latas revocasset, patrimonium omne privatum pauperibus largiri spopondisset.

CAPUT LXII. *P.3. l.2. c.58.*

Summo honore Episcopos fuisse in Aula Caroli Magni ejusque successorum.

I. Quibus eo ævo honoribus Imperatores Romanum Pontificem affecerint?

II. Erant tamen liberi honores ii, & voluntarii.

III. Quam impense Episcopos coluerit Carolus Calvus?

IV. Episcopis Clericisque, quid cultus, quid obsequii a laicis exhiberetur.

V. Regum quoque intererat, ut Episcopis honos haberetur.

VI. Invehuntur Concilia Græca in Episcopos, qui dignitatem suam vilescere, & minus coli finant.

VII. Probationes ex donatione Constantini.

VIII. Quo vicissim cultu Imperatorem prosecuti sint Romani Pontifices?

I. Convenienter satis exordium ducemus ab iis honoribus, quibus Reges Galli, summique Principes summum Pontificem coluerunt; cum hinc facile conjectura consequi quisque possit, quo cultu ceteri Episcopi a laicis omnibus exciperentur. Narrat Anastasius Bibliothecarius Stephanum II. Papam anno 754. in Gallias profecturum, ut a Pipino Rege auxilii aliquid impetraret adversus Longobardos, jamdiu Italiam Romamque ipsam populantes. Regem porro ipsum illi obvium prodiisse tribus passuum millibus, equo exiliisse, humi se abjecisse cum Regina, cum prole & Proceribus Aulicis, denique stratoris obiisse munia, aliquanto itineris spatio pedibus juxta illum equo vehentem incessisse: *Ad trium fere millium spatium, descendens de equo suo, cum magna humilitate terræ prostratus, una cum sua conjuge, filiis & Optimatibus, sanctissimum Papam suscepit: cui & vice stratoris in aliquantum locum juxta ejus sellarem properavit.* Ab eodem ipso commemoratum est, ut Carolus Magnus Romæ ascendens ad Beati Petri Basilicam, gradus omnes exosculatus sit, & in vestibulo demum Ecclesiæ exceptus sit ab Hadriano I. Papa. Sed & Hadrianum I. & Leonem III. non coluit Carolus Magnus, nisi amplexu & osculo: *Pariter se amplectentes osculati sunt.*

At vero scriptis mandatum est a Thegano, ut in agro Remensi obvius prodierit Stephano IV. Ludovicus Pius, atque utrisque equo descendentibus, ter Imperator in terram prostratus sit coram Pontifice anno 816. *Descendit uterque de equo suo, & Princeps se prosternens omni corpore in terram tribus vicibus ante pedes tanti Pontificis, & tertia vice erectus salutavit Pontificem his verbis, &c.* Ludovicus Lotharii Imperatoris filius Sergium II. Papam complexus est, at cum postea Imperii ipsemet diademate cinctus fuisset, Romamque perrexisset, eo tempore, quo Nicolaus I. Papa in Pontificem electus & ordinatus est, eodem illum reveritus est humillimo obsequio, quo olim Pipinus Stephanum, stratoris officio perfunctus: *Augustus obvius occurrit, frænumque equi Pontificis suis manibus apprehendens, pedestri more quantum sagitta jactus extenditur, traxit.* Tum equo vectus Imperator, cum Pontifice aliquantum viæ confecit; ac rursus in pedes se conjiciens, stratorem se egit, Pontificis equum habenis deducens.

II. Nec eædem semper, nec continuæ fuere istæ obsequii & cultus significationes. Hinc jure colligas, liberas eas & arbitrarias fuisse, non ulla certa lege præscriptas. Ex quo & illud quoque efficitur, ceteros etiam Episcopos, qui & ipsi Vicarii quoque erant Christi in sua quisque Diœcesi, non multo dissimilem cultum a Magnatibus ceterisque laicis consecutos esse. Pontificis Romani ad exosculandos pedes procubuisse prorsus omnes memorat Anastasius Bibliothecarius, in omnium fere vitis Pontificum. Vide potissimum in Valentino I. Sergio II. Leone IV. Benedicto III. Illud universim observare est, quo frequentiores fuere Pontificum cum Regibus congressus, eo

eo & Regium cultum & honorem in Pontifices fuisse prolixiorem.

III. Venio ad alios Episcopos Clericosque omnes, & id primum observo, ubique Episcopos & Abbates sedere & subscribere ante Comites Proceresque omnes, uno summo Principe cum filiis honoris & sedis prærogativam supra eos obtinente. Sed quid majus illustriusque optari, aut vel fingi potuit ad Episcopatus splendorem, quam ubi Carolus Calvus Concilium Tullense adiit anno 859. (1) ut de Ganelone Archiepiscopo Senonensi expostularet, qui Regno se dejicere voluerit, nullo saltem in Episcoporum conventu causa sua examinata, qui throni sunt, ex quibus oracula funduntur divini Numinis, & quibus subjici se velle profitetur? (2) *A Regni sublimitate supplantari, vel projici a nullo debueram saltem sine audientia & judicio Episcoporum, quorum ministerio in Regem sum consecratus, & qui throni Dei sunt dicti, in quibus Deus sedet, & per quos sua decernit judicia. Quorum paternis correptionibus & castigatoriis judiciis me subdere fui paratus, & in præsenti sum subditus.* Judices suæ cum Archiepiscopo Ganelone causæ elegit Rex Archiepiscopos Lugdunensem, Turonensem, Rothomagensem, Bituricensem, ceteris Concilii Episcopis eorum judicium confirmaturis: *Elegit terminandæ querelæ judices Remigium Lugduni, &c. Ceteris judicium suo consensu approbaturis.*

IV. Ceterum si complexu se mutuo & osculo prosequebantur summi Pontifices & Imperatores, ut de Stephano & de Ludovico Pio Remis testatum fecit Flodoardus: tradit quoque Hincmarus Franciæ Reges eodem Episcopos honoris & benevolentiæ documento prosequi solitos fuisse. Queritur enim Hincmarus ab Hincmaro nepote osculum sibi denegatum fuisse, quod nec a Rege, nec ab Episcopis unquam ullis recusaretur (3): *Mihi pacis osculum, sicut & domus Rex, & Episcopi, ac ceteri illustres ac mediocres, qui conveniebant, dare nolebat.* Anno 878. confirmatum est in Concilio Tricassino decretum Joannis VIII. quo jubebantur laici omnes, quo illi cunque dignitatis gradu eminerent, ne nisi permittentibus Episcopis, coram ipsis sederent (4): *Ut Episcopi cum omni reverentia a cunctis mundi Potestatibus debite honorentur, atque coram eis sedere nullatenus audeant, nisi illis præcipientibus.*

V. Accessit nescio quo fato, propensior in Episcopos reverentia, ex Carolinæ stirpis Principum infortunio, & lento occasu. Episcopali enim auctoritate, aliquando & fulmine muniri se & armari hi Principes ambiere, ut subditos suos ferocientes in officio continerent. Eo facile adducti sunt Reges, ut Episcopis cultum & reverentiam in dies majorem aggregarent, ut ea Regni & Sacerdotii concordia & conspiratione, utriusque adversarii protererentur. In Historicis ejus ævi, & in Compilationibus Conciliorum legere est, ut Carolus Simplex sexdecim Regni sui Metropolitanos & Barones adgregaverit anno 921. ut anathemata & diræ intorquerentur in omnes qui in summum dominum suum rebellassent (5): *Inventum est ut nova gibborum genera novis medicationibus secarentur, ac sanarentur, pellentes eos Episcopali auctoritate a cœtu Christianorum.* A Ludovico etiam IV. contra perduelles Imperii concitati sunt Legati Pontificis, Episcopi & Concilium Ingelheimense, ut spiritali gladio in eos sævirent.

VI. Dubium, an pari Græcis veneratioui sui essent Episcopi: cum vetuerit VIII. Synodus, ne deinceps Episcopi vilioribus quibusdam obsequiis Proceres prosequerentur, neu extra Ecclesias longius obvii prodirent, aut equo exilirent, aut humilius consalutarent; cumque ab eadem Synodo declaratum sit, Imperatorii muneris esse, Episcopos ut alio longe loco & pretio haberet quam aulicos Magnates; ut collegas enim quodammodo habendos illi esse, cum nihil concedat Imperio gloria Sacerdotii; denique exemplo id suo præstandum ei esse, ut ea essent Proceres omnes in Episcopos observantia, qua freti auderent Episcopi eos fidenter officii sui commonere, & moderatis gravibusque correptionibus castigare (6): *Et nequequam strategis, vel quibuslibet aliis Principibus obvios procul ab Ecclesiis suis occurrere, sed neque semet a multo spatio de equis, vel mulis ejicere, aut cum timore ac tremore procidere, ac adorare, &c. Præferri autem, & multem a Principibus amicorum Christi Imperatorum vene-*

(1) Concil. Gall. Tom. 2. p. 405. 452.
(2) Concil. Gall. Tom. 3. p. 142. 145.
(3) Concil. Duzi. Cello. pag. 174.
(4) Can. 1.
(5) Conc. Gall. Tom. 3. p. 573.
(6) Can. 14.

venerationem & reverentiam promereri, *Confessores eorum*, *& honoris similis existentes; ita ut fiduciam habeant Episcopi, arguere strategos multoties, & alios Principes, atque omnem sæculi dignitatem, cum injustum & irrationabile agere quid illos invenerint*. Annua denique suspensione mulctavit Concilium Episcopos, qui hac officiorum vilitate posthac Magnatibus assentarentur, offuscata Episcopatus majestate: laicos autem, qui hæc ab Episcopis dedecora exigerent, toto biennio sacramentis abstinuit.

Constitutæ sunt vero in eodem Concilio pœnæ multo acerbiores in eos, qui posthac fingerent, ac simularent, vel personas, vel functiones Episcopales, (1) terribilibus etiam ipsi Imperatori minis intentatis cœlestis iræ, & vindictæ Ecclesiasticæ, nisi hos comprimeret Christianorum mysteriorum insolentissimos profanatores.

VII. Si fabricata a Græcis primum est Donatio Constantini, quæ apud Balsamonem legitur in Commentariis ad Nomocanonem Photii: hinc pronum est conjicere, quam alte descendisset in omnium mentes ea persuasio, prope abesse a regia sacerdotii majestatem, & eosdem pene honores passim nactam esse. Nec secus de Latinis existimandum est, qui non tam bibulis auribus animisque eam Donationem excepissent, nisi receptis tum moribus consentanea fuisset; hoc est, nisi uno & eodem pene cultu Sacerdotium & Regnum tunc floruisset. Eo enim tota fere collineat ea Donatio, ut regiis honoribus & tota propemodum Imperii majestate sacerdotium decoretur.

VIII. Sed nec illud dissimulandum est, nec a Pontificibus summis, nec ab Episcopis fraudatos unquam fuisse Imperatores, Regesque & Optimates, iis honoribus, & officiis, quibus usus receptissimus suffragaretur. Quo primum temporis puncto Leo III. Imperii diademate Carolum Magnum cinxit, protinus illum adoravit, quæ humillima consalutatio priscis Imperatoribus exhibebatur (2): *A Pontifice more antiquorum Principum adoratus est*, ut habet Eginardus. Sacramentum vero fidei, quo Ottho I. sanctissime affirmavit in Concilio Romano sibi astrictum fuisse Joannem XII. Papam: *Oblitus juramenti & fidelitatis, quam mihi supra corpus Beati Petri promisit*: hoc inquam sacramentum peculiaris erat hujus Pontificis, non omnium Pontificum communis ad Imperatores obligatio. Dictum est & alibi hoc ipso libro de eadem re.

Nec immorabor hoc loco vilissimis turpibusque officiis exagitandis, quæ laici quandoque exigunt a Clericis, quos domi alunt. Vide stomachantem in eos Jonam Aurelianensem (3).

CAPUT LXIII. *P. 4. l. 2. c. 79.*

Refelluntur, qui omnibus obtrectant Episcopis in Aula versantibus. Exempla incredibilis eorum constantiæ & religionis post annum Christi millesimum.

I. Quam infracto fuerit animo & zelo Fulbertus?

II. Exempla Bernardi & Abbatum Cisterciensium.

III. Exempla Hildeberti Cenomanensis Episcopi, post Archiepiscopi Turonensis.

IV. Varia exempla Petri Blesensis.

V. Ivonis Carnotensis Episcopi mira fortitudinis documenta.

VI. De Guillelmo Episcopo Rochildensi, qui Regem pœnitentia subjecit.

VIII. Anselmi & Thomæ sanctissimorum Cantuariæ Archiepiscoporum exempla, itemque Hugonis Episcopi Lincolniensis.

VIII. Alia Galliæ Angliæque exempla.

I. NOn eam nos quidem instruimus defensionem antiquissimæ illi consuetudini, quæ frequentes adsciscebat Episcopos ad Regum Castra & Consilia, ad Curias & Parlamenta; ut non ultro fateamur non paucos fuisse, qui moribus, qui adulationibus, qui terrenarum cupiditatum varia contagione, plurimum & sibi & Episcopatui ipsi inurerent dedecoris. De his amarulentas fundebat in Epistola quadam sua querelas B. Fulbertus Carnotensis Episcopus (4): *Nec est Præsul in Galliis, cujus viscera tangat affectio pietatis, aut zelus sacræ legis inflammet, ut surgat ad frangendos impetus eorum, ad relevandas spes dolore tabescentium. Defuncta est enim fortitudo Dionysii: non comparet pietas Martini;*

(1) Can. 16. (2) Du Chesne Tom. 2. p. 251.
(3) De instit. Laical. l. 2. c. 20. Spic. tom. 1. p. 112. (4) Ep. 22. Baron. an. 1003. n. 17. 1007. n. 6.

tini; Tu quoque dereliquisti nos, sancte Pater Hilari, qui olim unitatem Ecclesiæ Spiritus sancti gladio tuebaris. O derelicta! o mœsta! o desolata Galliarum Ecclesia!

Sed vel ipse Fulbertus documento erat, non prorsus interiisse, aut certo jam revixisse illam Dionysii, illam Hilarii & Martini invictam animi fortitudinem. Nec ille unus in vestigia ingrediebatur invictæ hujus magnanimitatis Præsulum. Cum Fulco Andegavensis Comes Ecclesiarum prædia invasisset, Archiepiscopus Turonensis viciniores omnes Episcopos, ac præ ceteris Fulbertum commonuit, incitavitque, ut omnia Ecclesiæ fulmina in eum evibrarent. Tentandum sibi ante censuit Fulbertus, an minacibus litteris posset ille ab injuria deterreri. Ex iis pauca hæc libabo (1): *Fulbertus Carnotensium humilis Episcopus Fulconi Comiti salutem. Doleo super te, nobilis homo, cum te audio errare ac periclitari. Errare dico, quia cum debeas Deum timere, Sanctos honorare, Ecclesiam defendere; contemnis Deum, Sanctos inhonoras, res Ecclesiæ invadis & aufers. Periclitari, quoniam qui talia agunt, non habent partem in regno Dei. Propter hæc peccata monuit Archiepiscopus Turonensis omnes Episcopos nostros, & inter alios me pusillum, ut te excommunicaremus. Sed ego censui pium esse, ut te prius monerem, &c.* Tam justa objurgatione & interminatione adeo terrifica consternatus Fulco resipuit, pœnitudinemque suam illustravit triplici in Palæstinam expeditione sacra, & vita deinceps e flagitio pura. Ex Epistolis vero Fulberti planum fit, tam impigre ipsum, quam ceteros Regni Episcopos ad Regia advolasse Castra, Consilia, Curias. Sed vel hoc uno exemplo patet, quam ne Optimatum quidem facinora dissimularent, aut inulta sinerent Episcopi illi, in Aula & Consiliis Regum tam frequentes.

II. His accedunt B. Bernardus Claravallensis Abbas, Stephanus Cisterciensis, aliique Abbates ejusdem Ordinis, qui Ludovicum Crassum in Episcopum Parisiensem atrocius sævientem, per litteras adgressi sunt deterrere ab infestatione tanta Ecclesiæ, cujus se desponderat fore defensorem: ut sponsa Christi jam ad Christum pro Rege non preces, ut prius, & sacrificia, sed querelas tantum & lamenta allegare posset (2): *Gravem siquidem adversus vos apud Sponsum & Dominum suum querimoniam deponit Ecclesia, dum quem acceperat defensorem, sustinet oppugnatorem.* Archiepiscopus Senonensis, ceterique ejusdem Provinciæ Episcopi, cum Abbatum interventio irrita cecidisset, intervenerunt & ipsi ut regiam sedarent iram. Cum & horum ludibrio haberentur preces, ad minas ventum est intentato interdicto. Tunc vero territus Rex cœlestis vindictæ sola ostentatione, pollicitus est, quæ invasisset, Ecclesiæ restitutum iri: *Sentiens tandem nos ad arma Ecclesiæ pro Ecclesia velle confugere, timuit, annuitque sese omnia redditurum.* Minas Episcopales repressit & suspendit Pontifex; tumque Regia indignatio in Archiepiscopum Senonensem impotentius bacchata est. Nec pluribus opus est, ut constet, quam Episcopi illi, qui Aulæ terebant limina, prasto tum essent nullas non experiri Regiæ iræ procellas, ubi libertates Ecclesiæ contutandæ erant.

Bernardi os, calamum & linguam sæpius Episcopi auxiliarem adhibebant, ubi adversus grassantem Magnatum licentiam audendum erat. Nec sane minus strenue ab eo decertatum est adversus Ludovicum VII. Regem, Crassi filium, cum Campaniæ Comiti bellum ita intulit, ut Ecclesias omnes eodem calamitatum turbine labefactaret. Tam vehementes ad Regem Bernardus scripsit litteras, ut eam calami sævitiam sola possit excusare Bernardi sanctitas, caritasque mirum in modum, & pene supra modum exæstuans, cui sua puritas, sua terrenorum omnium abdicatio incredibilem semper conciliabat auctoritatem. Tum vero postea Bernardus inclementiam calami sui convertit ad Episcopum Suessionensem, & ad Abbatem Sandionysianum, qui Regi a Consiliis erant. Interrogat autem illos: Qui fieret, ut ipsis præsentibus ea inirentur consilia; & non ipsi potius Consilio Curiæque se subducerent (3)? *Quomodo non dicam tractatis ea, sed vel interestis consiliis tam malignis? Quidquid enim mali fecerit, merito non Regi juveni, sed Consiliariis senibus imputatur.* Nec Episcopum, nec Abbatem adhortatur Bernardus, ut eo se exuant officio, nec Regiis posthac intersint Consiliis; sed ut munere eo strenue fungantur, nec sinant decerni quidquam, quod justitiæ & religioni officiat, ita nimirum animo comparati, ut amplissima di-

(1) Epist. 23. al. 83. (2) Epist. 45. 47. 48. 49. (3) Epist. 221. 222.

dignitate exturbari malint, quam a justitiæ & pietatis tramite vel transversum, quod ajunt, unguem deflectere.

III. In illam quoque Episcoporum classem referendus Hildebertus, Cenomanensis primo Episcopus, post Archiepiscopus Turonensis, quorum nec animos enervare potuit Aula, nec frangere constantiam. Præter voluntatem Regis Decanatum & Archidiaconatum contulit, quibus æquum censuit, cum eas sedes aliis gratificari Rex percuperet. Exarsit mox in illum ingens persecutionis flamma, de qua commonefaciendum sibi censuit per litteras Honorium II. Papam. Ex iis hæc obiter carpam (1): *Quantis tribulationum turbinibus Turonensis agitetur Ecclesia, vestram credo non latere Sanctitatem. Adhuc enim Francorum Rex innocentiam meam tanto persequitur odio, ut traducat in gravamen Ecclesiæ; & quod constat esse sanctuarii, fisco adscripsit, &c. His premor angustiis, quia zelo zelatus sum legem Domini Dei; quia non sum transgressus terminos, quos Patres nostri posuerunt; quia dignitates Ecclesiæ nec ex Regis præcepto posui, nec ei disponendi facultatem indulsi. Sciens enim quia oportet magis Domino servire, quam hominibus, personas elegi, quæ in exequendis Ecclesiæ negotiis pondus diei portarent & æstus. Alteri igitur Archidiaconatum, alteri Decanatum dedi.*

Non atrox tantum, sed & diuturna fuit ea tempestas; subiratus quandoque Hildebertus in alios fuit Episcopos; nec querelis abstinuit, de eorum in Collegæ oppressione silentio. Sed cum pari sapientia esset & constantia, confessus est tandem supplicatione & precibus sopiendam Regum excandescentiam, nec alias duriores artes tunc sane admovendas (2): *Silent amici, silent Sacerdotes Jesu-Christi. Eorum erat, si res ita postulasset, opponere se murum pro domo Israel. Verum apud serenissimum Regem opus est exhortatione potius, quam increpatione: consilio, quam præcepto: doctrina, quam virga.* Illud præ se tulit, & aperte significavit, nolle se, ut sui causa ad iras & interdicta veniretur: nec enim pacem, quæ a Regibus extorqueatur, diu constare posse: humilitate & caritate sola infringi posse & exarmari Reges: *Inter has angustias nunquam de me sic ira triumphat, ut alicui super Christo Domini clamorem deponere vellem, seu pacem ipsius in manu forti & brachio Ecclesiæ adipisci. Suspecta est pax, ad quam non amore, sed vi sublimes veniunt potestates. Ea facile rescinditur, & fiunt aliquando novissima illius pejora prioribus.*

IV. Non imitatus est tantum Petrus Blesensis, Bathensis in Anglia Archidiaconus, Episcopos Clericosque alios, qui in Aula Regum variis implicantur muneribus & officiis; sed & in eorum defensionem calamum strinxit (3). Altius & ipse penitiusque admissus est in amicitiam Angliæ & Siciliæ Regum. Quin & Guillelmo Siciliæ Regi adhuc tenello Præceptor datus, in offensiones & invidiam incurrit eorum, qui eum Neapolitanum eligi Archiepiscopum curarunt, ut in eum evectus apicem, regiæ in Sicilia gratiæ fastigio & ministerio excuteretur. Insidiosæ tum dignitati non acquievit Petrus; quin & ejusmodi postea in Anglia amplissimis officiis, crescere cum posset, abstinuit. Quanto in pretio apud Angliæ Reges esset, loquuntur complurimæ ejus Epistolæ. Earum ipsemet compilationem dicavit Henrico II. Regi, cui nec ipsi dissimulavit, earum aliquas esse, in quibus sospite & illibata ea reverentia, quæ celsitudini Regiæ debeatur, correptiones aliquæ & objurgationes ad Reges ipsos permixtæ sint: nec enim verum & infucatum in Reges amorem eum esse, qui non illos ad beatam æternitatem lucrifaciendam extimulet (4): *Nec illud magnificentiæ vestræ quæso sit oneri, si usque ad personam vestram in aliqua Epistolarum mearum stylus devotæ correptionis evaserit. Nam totum illud dictavit affectio. Æmulor enim vos Dei æmulatione: zelans & sitiens salutem vestram in Christi visceribus, & in caritate non ficta.*

Cum Episcopum Agrigentinæ Ecclesiæ intrudere moliretur Rex Siciliæ, & ejusmodi Episcopum, qui intrudi facilius, quam eligi posset: scripsit Petrus Blesensis ad Regium Capellanum, ut eum ab hoc consilio absterreret, cujus infamia in ipsum retorquenda esset, qui Pastor esset Regis adolescentuli (5): *Ejus anima de manibus tuis requiretur. Ovis tua est, & in periculum tuum ipsius custodiam suscepisti.* Exemplum illi objecit Henrici II. Angliæ Regis, qui nihil unquam gratiæ causa faceret, nihil cupide

(1) Epist. 67. (2) Epist. 75. (3) Baron. ann. 1167. n. 73.
(4) Epist. 2. (5) Epist. 10.

pide in Episcoporum delectu : *Benedictus Dominus, qui Regem Anglorum Henricum a talibus hactenus conservavit innoxium. Manus enim suas excussit ab omni munere, nec in Prelatis Ecclesiæ promovendis ipsum unquam inflectere potuit vel muneris oblatio, vel gratia personalis*. Nec ullis tamen Angliæ Ecclesiæ infestatæ sunt procellis. Ex Epistolis enim Petri ad Valterum Archiepiscopum Rothomagensem testatum fit, hunc Archiepiscopum non officiis tantum, sed & variis nexibus Aulæ illigatum, voluntario se tamen exilio subduxisse, ne diutius conculcari res & majestatem Ecclesiæ spectaret, & ringeretur (1): *Ecclesia quidem quæ est mater nostra, libera est, sed hodie cogimur ancillari cum Agar. Ideoque migratis, ne videatis Ecclesiæ vestræ mala*. In Aulæ tunc Regiæ penetralibus sedebat Petrus Blesensis, sed non is erat ille, qui voluntate Regum æquitatem metiretur. Dicemus infra exagitatos ab eo esse Episcopos, qui in Aula Regum officia sæcularia & profana sibi induerent; at non illi unquam displicuisse eos, qui ad Consilia, ad Comitia, ad Castra, ad Parlamenta pro officio se conferrent.

V. Non committemus, ut exsidat nobis omnino Ivo Carnotensis, cujus animi magnitudinem tam insignia prodidere documenta. Cum illum Philippus Rex convocasset ad *Colloquium*, ubi novas contrahere nuprias properabat cum Bertrada uxore Comitis Andegavensis, antequam canonico judicio a priori uxore sua sejungeretur: negavit Ivo se interfuturum; malle enim se Episcopatu spoliari, quam conscientiam & famam tanto inquinare piaculo (2): *Malo enim perpetuo officio & nomine Episcopi carere, quam pusillum gregem Domini mei legis prævaricatione scandalizare*. Suas ille has litteras misit ad Præsules omnes, qui ad eas nuptias celebrandas invitati fuerant; ut eos dehortaretur ab eo Colloquio, aut hortaretur, ne obmutescerent, ubi totus Apostolici pectoris vigor desideraretur: *Vos igitur qui convenistis, nolite fieri canes muti, non valentes latrare*. Iteratis Regem ipsum litteris adiit, Non affuisse se iis nuptiis, quod certum sibi fixumque esset, nec conscientiæ suæ maculam inurere, quam immaculatam Deo deberet; nec famæ, quam proximo. Ea autem re adeo non infringi fidem quam Regi deberet, ut eam illi potius incorruptam approbaret, amoliendis illis, quæ æternum ejus nomini, gloriæ, regnoque dedecus paritura erant: denique perire se malle, quam ignavia sua alios in interitum sempiternum præcipites agere: *Propter conscientiam meam, quam coram Deo conservare debeo, & propter famam, quam Christi Sacerdotem bonam habere oportet apud eos qui foris sunt, malo cum mola asinaria in profundum mergi, quam per me mentibus infirmis tanquam cæco offendiculum poni. Nec ista contra fidelitatem vestram, sed pro summa fidelitate dicere me arbitror. Cum hoc & animæ vestræ magnum credam fore detrimentum, & coronæ regni vestri summum periculum*.

Aliquanto post Regiæ effervescentiæ turbo quidam in Ivonem detonuit: sed vel tum nihil optatius illi fuit, quam ut ad eas demum contruderetur angustias, ut Episcopatu abire posset, & uni se posthac dedere contemplationi (3): *Ut summopere optem mihi occasione justitiæ aliquam inferri violentiam, ut exoneratus sarcina Pastorali, plena amaritudinis fastidiosæ, plena curæ nubilosæ, vertere me possim, quo me invitat honestum otium, plenum dulcedinis non fastidiosæ, plenum securitatis deliciosæ & luminosæ*. Legationem Pontificiam cum aversaretur & detrectaret Archiepiscopus Lugdunensis, quod tantis malis medicari se posse desperaret: animos illi & faces subdebat Ivo, per litteras commonens, si eo ævo altera revixisset Jezabel, alia Herodias, reviviscere debere & Joannem, & Eliam alterum (4): *Licet in regno Italico surrexeris alter Achab, in Gallico autem altera Jezabel, &c. Licet ad placitum Herodis saltet Herodias, petat caput Joannis, concedat Herodes; dicat tamen Joannes: Non licet tibi uxorem tuam inordinate relinquere*.

Stomachante in Ivonem Rege, arrepta ea complures occasione, in res Ecclesiæ Carnotensis invasere; quam jacturam sibi Ivo compendiosam augurabatur fore, ut quam sempiternæ gloriæ fructu solari posset (5): *Bonorum Ecclesiasticorum gravia damna perpetimur. Quorum direptionem lucri majoris compensatione per Dei gratiam longanimiter sustinemus, & majora, si necesse sit, subire parati sumus, attendentes illud Apostoli, Quia non sunt condignæ passiones*

(1) Epist. 124. 125. (2) Epist. 13. 14. 15. (3) Epist. 17.
(4) Epist. 18. (5) Epist. 96.

stiones hujus temporis ad futuram gloriam, &c. Eo erupit insolentissimæ audaciæ Vicecomes Carnotensis: ut ipsum Ivonem Episcopum comprehenderet. Properabant ad arma Cives Carnotenses, Pastorem suum ut redderent libertati. Vetuit Ivo, certus nec libertatem, nec vitam humani cruoris impendio tuendam sibi esse. Expilatis rebus omnibus, adactus est, ut ipse ait (1), *usque ad penuriam panis*. Et nihilo tamen minus ad Regem scripsit, quas ei inculcasset salutares ad pietatem commonitiones, eas esse certissimas tesseras suæ in eum pietatis, fideique & observantiæ, a quo fuisset e luto in honorificentissimam opulentæ Ecclesiæ sedem evectus (2): *Quoniam præcedente divina gratia de stercore pauper usque ad solium Principum per manum vestram elevatus sum, fateor me post Dominum pro posse meo cuncta vobis debere, quæ vestro congruunt honori & saluti. Sed quia exasperatus propter salubres monitus, quos Serenitati vestræ ex summa fidelitate & caritate direxi, & me diffiduciastis, &c.* Toto decennio Regiæ iræ procellam expertus est Ivo (3), *Cujus odium jam per decennium sustineo*. Sed quo diuturnior, eo illustrior ea fuit constantiæ invictissimæ probatio. Constantiam æquabat moderatio quædam incredibilis, & sapientia, quæ in temperandis maxime effulsit censuris & diris in conjugii incestuosi causa.

Splendidum & illud fuit prudentiæ specimen, cum in Curia Paschali admisit ad communionem Gervasium quendam, & ideo admisit, quod a Rege in mensæ & benevolentiæ communionem admissus fuisset. Hanc enim ipsemet rationem deprompsit hujus suæ indulgentiæ, cum ad Episcopum scriberet, quem eo facto graviter offenderat (4): *De Gervasio non debet vestra fraternitas mirari, vel indignari, quod eum ad communionem in Curia Paschali suscepi. Pro Regia enim honorificentia hoc feci, fretus auctoritate legis, in qua legitur: Si quos culpatorum Regia potestas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensæ suæ participes effecerit, hos etiam Sacerdotum & populorum conventus suscipere in Ecclesiastica communione debebit; ut quod principalis pietas recipit, nec a Sacerdotibus Dei alienum habeatur.* Canone eo Concilii Toletani XII. ad quem alludit Ivo, & in Capitularibus, ubi innovatus est, apparet non agi, nisi de iis, qui ob causas ad Regni statum pertinentes, & instantibus Regibus, communione ejecti fuerant. Tum enim ubi illi Regi reconciliantur, videri non immerito possunt pœnitudine sua pristinos errores reparasse. Et hanc quidem in gratiam Regum dispensationem & indulgentiam ulterius Ivo exaggerat alia quadam Epistola (5), ubi agitur de exolvendis censuris. Sed cum alienum id a nostro hic instituto sit, unum illud animadvertemus, tanto admirationi magis & amori esse debere inconcussam illam Ivonis animi magnitudinem, quod nihil ea præceps, nihil nimium haberet.

Si nec Regibus autem vel tantillum assentabatur Ivo, ubi eorum conscientia periclitabatur, & salus, quid ubi res ei erat cum inferioribus Principibus & Optimatibus Regni? Eorum ille contubernio & familiaritate plurimum utebatur; sed nihil hinc decerpebatur de vigore & integritate Episcopali. Ivoni & ejus Ecclesiæ damni non parum intulerat ex Aulicis Optimatibus unus. Ad eum datis litteris Ivo contestatus est, nihil non se pati posse pro justitia, & pro causa Ecclesiæ; sed non commissurum se, ut excommunicationis obtunderetur gladius, ille Regio ense acutior & penetrabilior; ille cujus vim revocare aut eludere nec expilationes possint, nec carceres, nec exilia (6): *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos quicunque præsumpserit adversus Ecclesiam parvitati meæ commissam transcendere, parati sumus pro potestate nobis collata, usque ad damna rerum, usque ad exilium contradicendo resistere, & gladio sancti Spiritus usque ad dignam satisfactionem persequendo ferire. Hic gladius penetrat turres, dejicit propugnacula, & omnem altitudinem adversus humilitatem Christi se erigentem, & hæreditatem quam sibi suo sanguine adquisivit, injuste pervadentem. Hic gladius in egestate fortior est, in exilio non frangitur, carcere non alligatur.*

Has Ivo minas intentabat Stephano Comiti Palatii, qui gratia, opibus & potestate omnes Aulæ Regnique Proceres facile superabat. Et hinc ansam arripiemus elevandæ ejus difficultatis, quæ videtur emergere ex aliorum Episcoporum silentio, qui tam

(1) Epist. 100. (2) Epist. 102. (3) Epist. 166.
(4) Epist. 123. 195. (5) Epist. 195. (6) Epist. 117.

tam alieni fuisse videri possunt ab Ivonis constantia, quam a persecutionibus intacti fuere. Quid si dicamus multa effugere calamos scriptitantium cujusque temporis historias; multa silentio & oblivione deleri, quæ olim unquam intermoritura gloriæ materiam suppeditaverent? Nec mandantur omnia litteris; nec quæ mandantur, in nostras omnia manus perveniunt. Sed fulgurant in Annalibus sacris tot Concilia, in quibus excommunicationum jacula & Interdicta promiscue vibrata sint in splendidissima Regna, & in Principes quosque summos, ut fateri cogamur, nunquam sæpius audaciusque crepuisse Ecclesiæ fulmina in Principes temporales, quam eo ævo, quo usus Ecclesiæ jubebat Episcopos frequentissime & in urbem & in Aulam Regiam convenire.

VI. Toto Occidente usitatissimum erat, ut ad Consilia, ad Curias, ad Comitia, ad Parlamenta confluerent Episcopi. Et in omnibus quoque Regnis excelso invictoque fuere animo Episcopi, humanarum qui Potestatum machinamenta disjicerent, si qua viderent adversus summi Numinis majestatem & legem consurgere. Rescito Willelmus Roskildensis in Dania Episcopus, Suenonem Regem Ecclesiam cruentasse eorum sanguine, quos sibi succensere & insidiari suspiciebatur, die crastina Ecclesiæ aditu illi interdixit, pœnitentiæ addixit, post reconciliavit Ecclesiæ. Quo memorando cum primis exemplo exploratum jam est suos Ecclesiæ Catholicæ esse Ambrosios, suos Theodosios, omnibus terrarum regionibus, & illis etiam remotioribus & incultioribus, quæ tam præclaros parturire fructus non posse videbantur. Saxo Grammaticus, ex quo hoc decerpsimus, eo facto affirmat, Regni & Sacerdotii concordiam in Dania arctius coaluisse: *Ea res inextricabilem Regni & Sacerdotii concordiam operata est. Quippe Rex non solum Sacerdotem in eodem amicitia gradu habuit, sed etiam majoribus dignitatis incrementis donavit.*

VII. Quæ Anselmus, quæ Thomas Cantuariensis Archiepiscopi & fecere fortiter, & passi sunt, prolixiora sunt, quam ut intexi hic possint, & illustriora quam ut quenquam lateant. Eorum Pontificatus quantus fuit, infatigata fuit concertatio Episcopalis & Regiæ potestatis, exitus ii fuere, qui confirmarent, quod firmissimum jam & inconcussum erat, Justitiam & Religionem oppugnari posse, expugnari & vinci non posse. Hugonis Lincolniensis Episcopi vita, perpetua quoque fuit conflictatio magnanimitatis & auctoritatis Episcopalis adversus machinationes hominum perditorum. Quæ Hugonis victoriæ eo admirabiliores & splendidiores erant, quo Reges, Regiique ministri, qui ipsum lacessiverant, quos ipse repupugerat, & aliquando prostraverat, in admirationem tandem ejus & singularem benevolentiam convertebantur. Ita enim scriptor ejus vitæ (1): *Sic in Rege, sic in satellite veridicam esse sententiam experitur; qua dicitur: Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quam ille qui per linguæ blandimenta decipit.* Fateor ex historia Anselmi & Thomæ Cantuariensium Præsulum plus satis patere, quam non conspirarent ceteri tum Angliæ Episcopi in eandem exercendam animi fortitudinem. Sed nemo nescit rarum esse, quidquid arduum est. Posset & aliquis forsan non immerito addubitare, an postrema hac ætate, cum jam non lex, non necessitas, non consuetudo cogit Episcopos tam crebro ad Aulam ventitare, vel in ea commorari: multo plures, aut totidem saltem sint, qui Apostolicas virtutes præ se ferant, qui invictos animos, qui paratum & obvium martyrio pectus.

VIII. Cum Galliæ Episcopi Angliæque omnium plurimum olim auctoritatis & gratiæ in Aula Regum assecuti sint: duo vel maxime memoranda, velut ad cumulum ex illis exempla hoc loco adjiciam. Non facile quisquam inter Angliæ Reges Richardo audacior ferociorque succurret. Et ille tamen in aurem Aulici, cujus consuetudine plurimum oblectabatur, insusurravit aliquando, dum in Conventu Episcoporum versaretur: Si scirent hi Præsules quantum illos ex animo, & in ipsis Deum revereretur, ab illis se instar luti pedibus conculcatum iri (2): *Si scirent quomodo eos ob reverentiam Dei timeo, & quam invite offenderem illos, ipsi me conculcarent, quemadmodum conculcatur calceamentum vetus & dejectum.* Hæc de Anglia. In Gallia vero Henricus Bellovacensis Episcopus cum Ecclesia sua tam intrepide & audenter insurrexit in Ludovicum VII. Regem fratrem suum, ut officii sui duxerit Sugerius Abbas hunc ejus impetum zeli retundere per

(1) Baron. ann. 1186. n. 19.

(2) Matth. Par. In Henrico N. ann. 1252.

per Epistolas, & commonere, non audendum esse in Reges unquam, sed blande illos commonendos esse per Episcopos, per Optimates, per Papam. *Prius erat eum monere per regni Episcopos & Proceres suos, sive potius per dominum Papam, qui Caput est Ecclesiarum, quique omnia facile pacificare potuisset.* In more igitur erat, ut Episcopi monerent Reges officii sui, eo zelo quem observantia & modestia temperaret.

CAPUT LXIV. P. 4. l. 2. c. 80.

De eodem. Quantum reverentiæ Episcopis haberetur post annum Christi millesimum.

I. Quo in honore habuerit Episcopos Rex Galliæ, & Henricus Germaniæ Rex?

II. Sedebant Episcopi supra Principes & Duces.

III. De Willelmo Nothо, Angliæ debellatore. Ut Regibus & Proceribus bene precarentur & benedicerent Episcopi?

IV. Angliæ Reges Episcopos excipiebant. Henricus II. Rex Angliæ habenas regit equi B. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi.

V. Osculi hujus origo.

VI. Alii honores Episcopis oblati in Francia & in Anglia a Regibus & Principibus.

VII. Conglobentur exempla prærogativæ sedis Episcoporum, supra Principes, Duces, & Comites.

I. Frequens Episcoporum ad Aulam profectio & præsentia, solis Ecclesiæ necessitatibus inserviens, ut nihil de Episcoporum zelo & fiducia in laicos deterebat, sicut capite superiori ostensum est; ita nec de laicorum in Episcopos observantia & obsequio, quod hoc demum capite demonstrare adgredimur. Ei autem exordium facere illustrius non possumus, quam a Roberto Rege Galliæ, quem narrat Helgadus in ejus vita in Conventu Episcoporum aliquando sedentem, advertisse Episcopum Lingonensem sede locatum altiori, qua non posset pedibus terram contingere; atque ipsummet regia manu scabellum accepisse, & ejus sedentis subjecisse pedibus. A Baronio observatum est, non impensissime tantum reveritos fuisse ab hoc Rege Episcopos, sed & increpitos quandoque, & verbis minisque castigatos, si quando deviarent a recti semita, a fidei norma, a morum disciplina. Exemplum ponit idem scriptor in Leutherico Senonensi Archiepiscopo, qui ad insulsas defluxerat de Eucharistia, & minus orthodoxas opiniones. Objurgatio acerbior piissimi Regis Præsulem deterruit, malum oppressit, & pullulantem hæresin in ipso sui exortu præfocavit (1): *His verbis Præsul bene correctus a Rege pio & bono sapienter instructus, obmutuit, & siluit a dogmate perverso, quod erat contrarium omni bono, & jam crescebat in sæculo.* Henricus Germaniæ Rex sanctissimus, summa & ipse erat in Episcopos observantia. Affirmat quippe Ditmarus in Concilio Francofordiensi anno 1006. coram Episcopis eum humi se prostravisse, donec ab Archiepiscopo Moguntino accurrente erectus est (2). *Considentibus ordine Archiepiscopis cum omnibus suis suffraganeis, Rex humo tenus prosternitur, &c.*

II. In omnibus Conventibus, seu Diætis Imperii nihil attinet dicere, sedisse Episcopos supra Principes, Duces, Comitesque Imperii sæcularis. Viget etiam nunc is usus intaminatus, sed ab illis ad nos nimirum defluxit sæculis, cum Episcopi longe frequentiores in Palatio Principum erant, quam fuerint postea. Viget quin etiam in Germania consuetudo antiquissima, ut supra Principes ipsos Imperatoris consanguineos sedeant Electores, aliique Duces, Comitesque Imperii, & supra hos omnes Episcopi, qui & ipsi Principes sunt Imperii. A Saxone Grammatico Canutus Daniæ Rex sanctissimus perhibetur instituisse, ut eo Episcopi essent fastigio, quo Principes & Duces, ut ne amplius contemptui esse possent plebi imperitæ (3), *Principum eis consortionem indulsit, eisque primum inter Proceres locum perinde ac Ducibus assignavit.*

III. Sanctissimi Archiepiscopi Eboracensis Ælredi cum preces protelasset paulo durius Willelmus Angliæ Rex I. is qui id Regnum primus perdomuit: advertissetque contristatum eum discedere, accurrit protinus, ad ejus se pedes abjecit, postulatis quæ rejecerat annuit, non immemor ab eo impositam sibi Regni coronam. Ælredus con-

(1) Baron. ann. 1004. num. 2. 3.

(2) Ibid. ann. 1006. & 2. 1014. n. 8.

(3) Ibidem. Ann. 1081. n. 37.

conscius sibi, quam Christiana magnanimitate Rex polleret, aliquandiu prostratum passus est eum jacere: stupentibus, & pene indignantibus Aulicis respondit, jacere Regem, non ad suos, sed ad Petri pedes, ut eum placaret, cujus suo quodam modo Episcopi omnes successores sunt (1): *Contigit aliquando eundem Pontificem in quadam petitione a Rege repulsam passum, iratum avertere scapulam, recedentem maledictionem pro benedictione comminari. Cujus motus ille non sustinens, ad pedes ejus procidit, veniam petiit, satisfactionem spopondit. Cumque Optimates qui aderant, suaderent, ut Regem prostratum erigeret: Sinite illum, inquit, jacere ad pedes Petri.*

Pristini hic vides moris vestigia; ut simul congressi Reges cum Episcopis, nec discederent unquam, nisi illis Episcopi benedixissent. Narrat Edinerus in vita B. Anselmi arcessitum illum a Rege fuisse, antequam mare trajiceret, ut ei fausta imprecaretur: *Paucis diebus interpositis, mandatur ad Curiam ire Anselmus, Regem mare transiturum sua benedictione prosecuturus.* Solemnis ea erat benedictio, cujus formam ritumque idem Scriptor depromit. Cum enim acriter altercati essent Rex & Anselmus de Ecclesiæ libertatibus, Romam proficisci constituit Anselmus, & Regem percontatus est, an benedici a se more solito abnueret, antequam itineri se committeret. Assentiente Rege, ut sibi bene precaretur, Anselmus elata manu et benedixit: *Ad dexteram Regis ex more assidens ait, Ego, domine, ut disposui vado, sed primo meam benedictionem vobis, si non abjicitis, dabo. Quam cum ille se nolle abjicere responderet, conquiescentem Regem ad hoc levata dextera benedixit, sicque relicta Curia Cantuariam venit.*

Si Reges porro ab Episcopis benedici se averent, quid ceteri laici? In Concilio Ravennate anno 1314. statutum est, ut quoties Episcopi per urbis vicos progrederentur, vel rori in suæ finibus Diœceseos, tympanum concreparet, quo monerentur omnes adproperare, genua flectere, & Episcopali benedictione donari (2): *Campanas pulsari faciant, ita quod populus audire possit, & exire, & genua flectere ad benedictionem suscipiendam.* Si Episcopi vero accederent ad Ecclesias Collegiales, aut Conventuales, obviam iis iretur in linea veste, aqua lustrali, thure, cruce & psalmodia. Concilio Avenionensi anni 1326. placuit, ut Episcopi extra Diœcesin etiam suam benedictiones hujusmodi fundere possent, dum ne in urbibus Metropolitanis, Arelate, Aquis, Ebroduno, aliisve locis, ubi adesset Episcopus Diœcesanus.

IV. Observatum est ab Historicis Angliæ, Episcopos osculo excipi solitos a Regibus. Crebra ejus rei mentio apud Matthæum Paris. Ita exceptus ab Henrico II. Rege Thomas Cantuariensis Episcopus anno 1163. *Obvians ille in osculo receptus est, sed non in gratiæ plenitudinem.* Alia occasione oblata pacis, ea iniri non potuit, quod imperare sibi non potuerit Rex, ut Thomæ osculum figeret, anno nimirum 1170. (3) *In concordiam qualemcunque convenissent Rex & Archiepiscopus, nisi quod Rex osculum pacis dare Archiepiscopo negavit, paratus omnem aliam securitatem præstare. Archiepiscopus autem pacem inire noluit, nisi firma posset stabilitate gaudere.* Erant certissima hæc oscula indubitatæ pacis & concordiæ pignora, cum paci non acquievetit Archiepiscopus, nisi eam Rex osculo quasi consignasset. Regem ipse occupaverat, hæc effatus: *In honore Dei vos osculor.* Rex ea lege recusavit osculum. Permirum illud est, quod quanquam de pace deliberaretur adhuc, quando Rex & Archiepiscopus simul conscendebant equos, Rex habenas equi Archiepiscopi manu tenebat: *Cum Rex & Archiepiscopus in partem secessissent, & bis equos ascendissent, bis habenam Archiepiscopi Rex tenuit, cum equum ascendisset.* Semel contigit, ut Rex Missam pro defunctis celebrari juberet, ubi suspenditur osculum, ne celebrata quavis alia Missa osculum ei abnuere non posset (4). Hugo celebratissimus ille Lincolniensis Episcopus a Richardo Rege osculum aliquando pene extorsit, & mox monita saluberrima, fortissimaque suggessit; eaque vero Episcopali constantia, Regem sibi penitus conciliavit, Regni amplitudine magnum, gestis bellicis majorem, sed hac animi magnitudine longe maximum. Redeo ad Matthæum Paris, qui narrat Henricum III. Regem ex transmarinis Provinciis reducem in Angliam, oscula, ceu benevolentiæ pignora omnibus dispensantem An-

(1) Ibidem. Ann. 1166. n. 10. (2) Can. 6. (3) Matthæus Paris.
(4) Baron. ann. 1171. n. 35.

Angliæ Nobilibus, maxime autem Episcopis, Vintoniensem Episcopum unum eo defraudasse officio, cui jamdiu irascebatur (1): *qui tamen omnes Angliæ Nobiles, præcipue Prælatos, & in osculo, & in gratis eloquiis, post adventum suum de partibus ultra marinis susceperat*. Mox idem Matthæus illud appellat *osculum pacis & amicitiæ*.

V. Hinc non immerito conjicitur, & benedictionem illam ab Episcopis in Reges effusam, & hoc osculum Episcopis a Regibus dispensatum in privatis quibusque congressibus, quaedam fuisse superstites primigeniæ olim fidelium pietatis reliquias, qui initium & finem congrediendi, & agendi quodvis semper ducebant a prece, a benedictione quam laicis Clerici infundebant, ab osculo pacis. Hoc Paulus commendat osculum in Epistolis suis, osculum utique religiosum: *In osculo sancto*. Porro hoc osculum sanctum est, non in templo tantum & ad aras, sed & in familiaribus fidelium congressibus; ubique enim fideles, ubique iidem sancti sunt, ubique osculum pacis & benevolentiæ, nec alia fidelibus & sanctis pax, quam Deus est, vel a Deo promanans, atque ad Deum referenda. Plura, nisi alienum illud hic esset, contexi possent vestigia alia vetustissimæ fidelium pietatis, quæ in Aulis Principum Christianorum diutius quam alibi perpetuentur.

VI. Sæpiuscule hactenus observatum est a nobis, Episcopos semper supra Duces Proceresque alios omnes sedisse cum Abbatibus, solis Regibus inferiores, & filiis Regum. Id vero rursus observare est apud Rogerium in congressu Regum Franciæ Angliæque anno 1188. medio inter Gisortium & Triam loco (2). Referuntur ab eodem scriptore Epistolæ mutuæ Antiocheni Patriarchæ & Regis Angliæ, in utrisque nomen Regis Patriarchæ nomini subjicitur. Alium non minus solemnem congressum Regum litteris mandavit Matthæus Paris anno 1254. ubi Angliæ Rex Henricus III. Ludovicum IX. Franciæ Regem invisit Parisiis. Affuit forte & Navarræ Rex. Modestia animi & sui depressione sane summa, non potuit tamen id Ludovicus Galliæ Rex expugnare ab Henrico Anglo, ut primas sibi fineret alicubi tanquam hospiti concedi; usque adeo persuasum erat Henrico, non posse Galliæ Reges Regum Christianorum primos, & veluti vertices, eam Principatus sui prærogativam cuiquam cedere, nedum Anglo Regi cedere, quem hominio suo obnoxium tunc habebat. Ita profecto ille Anglicanæ Scriptor historiæ: *Dominus Rex, qui terrestrium Rex Regum est, tum propter ejus cœlestem inunctionem, tum propter sui potestatem & militiæ eminentiam, in medio sedebat: & dominus Rex Anglorum a dextris, & dominus Rex Navarræ a sinistris. Et cum niteretur dominus Rex Francorum aliter ordinare, ut videlicet dominus Rex Anglorum in medio & eminentiori loco sederet, ait dominus Rex Angliæ: Non, domine mi Rex, decentius sedetis modo, scilicet in medio & dignius. Dominus enim meus es, & eris, & superest causa*. Addit porro Matthæus ei epulo duodecim affuisse Episcopos, & aliquibus Ducibus præpositos fuisse: *Affuerunt insuper illi convivio Episcopi duodecim, qui aliquibus Ducibus praponebantur, intermixti tamen Baronibus*. Subobscurus est forsan & mendosus, ac vitiatus hic Matthæi locus. Indubie enim si qui supra Episcopos alii sederent, quam Reges Regumve filii, novum id erat, nullo hactenus exemplo fultum, nec uno aut altero etiam post sæculo usurpatum.

VII. His præsidii & lucis non parum adjiciet Nangii Continuator, in describenda profectione Caroli IV. Imperatoris, & Venceslai filii ejus Regis Romanorum ad Carolum V. Franciæ Regem Lutetiam. Ubi solemni pompa urbem iniere, voluit Gallus Rex medium incedere Imperatorem, qui jusso Venceslao in alteram partem declinare, medium coegit Regem ingredi. In omnibus epulis primus supra Imperatorem & Reges semper sedit Episcopus, vel Archiepiscopus aliquis. Sacro Epiphaniæ die primam ad mensam sedem implevit Archiepiscopus Remensis, sedente infra ipsum Imperatore, post Regem, tum postea Venceslao Romanorum Rege, infra assistentibus Episcopis Bambergensi, Parisiensi, Bellovacensi. Delphinus ad alteram accumbebat mensam cum Principibus & Proceribus Germanis. Paulo aliter rem narrat Tilletius. Sic enim habet (3): *Ad solemne prandium sederunt Archiepiscopus Remensis, Episcopus Germaniæ unus, qui Cancellarius erat Imperatoris Caroli IV. & Episcopus Parisiensis & tum dein-*

(1) Ann. 1243. 1244. (2) Baron. ann. 1188. n. 5. 16.
(3) Spondanus n. 1379. n. 3. Du Tillet. Part. 2. p. 9. 53.

deinde Imperator, Carolus V. Rex, & Imperatoris filius Rex Romanorum.

Sandionysianus Monachus Historiæ Scriptor Caroli VI. litteris mandavit epulum Regium nuptiarum filiæ hujus Regis cum Rege Angliæ anno 1395. ubi primam quoque sedem adsignat Patriarchæ Alexandrino (1): *Patriarcha, Rex, Regina Angliæ filia ejus, Regina Blancha, Regina Siciliæ, &c.* Descripsit & Joannes Charterius in vita Caroli VII. Regis epulas conjugii Margaritæ Scoticæ cum Delphino Franciæ anno 1436. ubi primus etiam accubuit mensæ supra Regem Archiepiscopus Remensis, qui nuptias celebraverat: *Primus sedit Archiepiscopus qui sacris operatus fuerat, secundus Rex, tum Delphina, deinde Regina Siciliæ, quinto loco Franciæ Regina, &c.* In encomio vero ejusdem Regis quod Charterii huic historiæ præfixum est, diebus omnibus solemnioribus idem honos Episcopis habetur: *Annuis solemnitatibus primo loco accumbebat mensæ Episcopus, vel Abbas, tum Rex, postremo Principes Regii sanguinis.* In epulo solemni quo Franciscus I. Rex Carolum V. Imperatorem Lutetiæ excepit anno 1539. infra Regem Franciscum & ejus filios accumbebat Legatus Pontificius, supra Regem Navarræ, infra quem sedebant Cardinales, & infra eos Regiæ stirpis Principes.

Hinc perspicue colligitur hanc honoris & consessus prærogativam, quam vix tueri jam possunt Legati & Cardinales, omnibus olim cum Episcopis communicatam fuisse; atque adeo non paulo impensiore cultu in Aula Regia eos tunc temporis affectos fuisse, cum Ecclesiæ necessitas illos cogebat illuc frequentius se conferre. Observa hic autem, si lubet, quod supra strictim delibatum a nobis est, plura & expressiora Ecclesiasticæ antiquitatis vestigia superesse & existere etiam nunc in Aulis Regum plura, inquam, quam inter privatos. Habes hic enim solemnes Regum epulas diebus quibusque solemnioribus & festis, in iisque Archiepiscopos & Episcopos sedentes supra Imperatorem, supra Reges. Erant enim illæ epulæ Regiæ, sed festivæ, & quodammodo sacræ. Ut sacro ergo congressui præerat Antistes, præerat qui nuptias celebraverat, præerat qui Missarum sacra Mysteria peregerat Archiepiscopus, vel Episcopus. Ita enim supra laudati insinuarunt Scriptores: *Primus accubuit Archiepiscopus, qui Missam celebraverat, &c. Annuis solemnibus Festis supra Regem sedebat in mensa Episcopus, vel Abbas, &c.* Perfacilis autem & perexpedita ratio est; inter privatos enim libera & arbitraria sunt omnia, unde & in dies alia & alia novantur, & ita ab antiquis moribus desciscitur. At in Palatiis Regum stata & certa sunt pleraque, sunt & ministri qui ritibus his præsint, & ex Commentariis quibusdam priscis omnia descripta & numerata afferant, referantque in Commentarios suos, quid quoque anno gestum, omissum, adjectumque sit.

Levabit nos Innocentius III. onere perlustrandi ceteras omnes orbis Christiani Provincias, ut eas huic Episcoporum præcellentiæ & honorificentissimo consessui obsecundasse declaremus. Conquestus enim Innocentius ad Alexium Imperatorem Constantinopolitanum, quod Patriarcham Urbis Regiæ tam nullo haberet loco, certiorem illum fecit, apud Christianos omnes alios Principes, secundos a Regibus sedere semper Episcopos: *Cum alii Reges & Principes Archiepiscopis & Episcopis suis, sicut debent, reverenter assurgant, & eis juxta se honorabilem sedem assignent.*

Ab Arnoldo Lubecensi Abbate, a quo continuata est Helmodi Historia usque ad Otthonem IV. & ad mortem Philippi Sueviæ, illud narratur, quod hic silere nefas esset. Percontatum esse Otthonem IV. Proceres Conventus Virsburgensis, an uxorem ducere posset filiam Philippi Sueviæ, sibi carnis affinitate conjunctam, & ita ad eos verba fecisse (2): *Rogamus vos omnes in Domino, primo Cardinales, qui de auctoritate sive consilio domini Apostolici adestis, summos etiam Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & alios quos Ecclesiasticus Ordo diversis gradibus distinguit: excellentiam quoque Regum, Ducum, Principum, ut verba nostra attendatis.* Vide ut ante Reges & Laicos omnes nominentur ab Imperatore Ecclesiastici Proceres omnes, utque Cardinales quodammodo compaginentur cum summo Pontifice, ut omnibus Ecclesiastici Ordinis Principibus anteponantur.

CA-

(1) L. 15. c. 15. (2) Chron. Slavor. l. 7. cap. 19.

CAPUT LXV. P. 4. l. 2. c. 81.

De honoribus qui summo Pontifici habebantur.

I. Qui fidelibus, qui Episcopis, qui Papæ cultus & honor habetur, omnis ad Christum refertur, cujus sacerdotii & regni omnes consortium aliquod adepti sunt, suo quisque gradu & modo.

II. Honores ii plerumque ab exordio liberi & voluntarii fuere. Si usu post diuturniore, in legem convalescente, necessarii evasere, hujus auctores legis fuere fideles ipsi, qui fuere & usus ac consuetudinis. Quid oculo fide illuminato dilucidum perspectumque sit in his omnibus foris honoribus exhibendis, vel suscipiendis.

III. Quo religionis sensu Alexander Papa Lanfrancum adegerit Archiepiscopum Cantuariensem solemni osculo pedum defungi.

IV. Quo religionis instinctu Imperatores & Reges ad pedes Pontificum acciderint, & stratoris partes impleverint?

V. Defenditur Hadrianus IV. Papa, qui Fridericum I. coegit stratoris officio sibi fungi, more Majorum suorum. Omnium Imperii Principum judicio coactus est Fridericus eo munere ex more defungi.

VI. Quam fructuosæ & decoræ sint hæ consuetudines ad Christianæ Religionis commendationem?

VII. Exempla alia cultus demissi, a summis Principibus exhibiti Pontificibus Romanis. Religiosi sunt hi honores. Cur prægestetur Papæ Eucharistia, Crux Archiepiscopis?

VIII. Quo honore Imperator & Patriarcha Constantinopolitanus Eugenium IV. Papam coluerint?

IX. Rursum de eodem cultu Pontificum a Regibus, mutua contestatione, hos honores ad Deum pertinere suis in Vicariis sedentem.

X. Novis argumentis perficitur eos honores impensos fuisse Deo.

XI. Honos Pontifici habitus in Hispania.

XII. Moris fuisse, ut Imperatores osculo pedum colerentur.

XIII. Vetustissima consuetudo osculandi Episcoporum pedes, præ ceteris autem Papæ.

I. Sexcentis argumentis confirmari posset quod semel & iterum jam astruximus, mores antiquissimos, saltem religiosos, difficilius abolescere in Palatio Regum, quam in privatis ædibus. Quo eodem jure factum est, ut & qui Episcopis olim omnibus exhibebantur honores, ii difficilius in Palatio Romani Pontificis expungerentur. Reges ipsos ab Episcopis benedici omnibus olim moris erat: nunc uni proprium Pontifici. Omnibus præminere & præsidere laicis infra Reges Principibus; Episcopis omnibus commune decus erat; nunc Pontificiis proprium Legatis, ut summum etiam Cardinalibus. Osculari pedes Episcoporum quorumcunque olim pervagatissimum fuit, nunc uni servatur Papæ. Audi Hieronymum de B. Epiphanio Constantiæ in Insula Cypro Episcopo disserentem, & de turba pedes ejus lambente (1): *Cum ad Epiphanium omnis ætatis & sexus turba conflueret, offerens parvulos, pedes deosculans, fimbriam vellens, cumque non posset promovere gradum, &c.*

Erant liberi tunc certissime & arbitrarii honores isti, nec ulla lege præscribebantur. Nec dubium est quin Epiphanii maxime propria sanctitas & vitæ innocentia singularis his coleretur officiis, non sola Episcopatus dignitas. Sed longe indubitatissimum est, Christo ipsi impensum fuisse hunc potissimum cultum, in Vicariis & ministris suis sessitanti, & oculis fidei conspicuo. Ita minus mirum est, si cultus Christo dependi solitus in Episcopis sanctitate præstantissimis, exhibitus deinceps sit Episcopis omnibus, & summis potissimum Pontificibus, quod in his maxime fideles semper Christum ipsum, cum tota Pontificatus Regiique sacerdotii majestate fulgurantem suspexerint. Si singulis in Episcopis non ea fulgeat semper sanctitatis gloria, quæ in prioribus Ecclesiæ sæculis; at fidei nostræ cœlitus oculatæ semper in illis splendet sanctissima & cœlestis dignitas & exuberantia quædam Regalis Christi sacerdotii. Quidquid ipsorum proprie & privatim est, illud hoc veluti luminis fonte absorbetur, & non apparet. Non quid ipsi sibi sint, sed quid in ipsis Christus sit, spectant fidelium oculi, & eo pascuntur.

Nec secus fideles membra sunt omnes Christi, Regis Regum, summi Pontificis. Quidquid vicissim honoris & reverentiæ inter eos

(1) Epist. 61.

eos reciprocatur, in religiosum hunc scopum hoc totum refertur, ut Christus in membris suis colatur & ametur. Sunt, fateor, in fidelium grege & Antichristi membra: Non aberrat tamen fides, caritas, simplicitasque ceterorum fidelium, quæ bonos interpretatur, quos non comperit malos: & quæ quos malos comperit non nescit tamen imagines summi Numinis esse, & membris Christi aut reddi posse, aut de novo inseri, adeoque in ipsis nonnisi Deum, nonnisi Christum & amari, & coli.

II. Illud vero, honores hos omnes, qui summis, qui omnibus exolvuntur Pontificibus, liberos olim fuisse, & nulla lege, nulla consuetudine præscriptos: id profecto in confesso est. Sed & illud fateri necesse est, nunquam Episcopos honorum istorum cupidos fuisse, subalienos potius fuisse ab iis; nulla Episcopali vel Ecclesiastica lege eos primum sancitos esse, sed usu & consuetudine, cujus auctores exactoresque fuerint laici ipsi fideles, fidelium pietas, religio, caritas: vel potius Spiritus sanctus, qui hos illis subjicit aculeos, qui hos pietatis instinctus inspirat. Si autem inveterata & corroborata ea consuetudine, ut jam non possent sine offendiculo iis Episcopi frustrari honoribus, aliquid legi vel Ecclesiasticæ vel civilis promulgatum est, ad eum usum firmandum; hujus quoque legis auctores reputandi sunt fideles, cum consuetudinem ipsi invexerint, quam lex confirmat; & cum offendiculum ipsi patiantur, cui lex medetur.

Hæ vero sive consuetudines, sive leges, non tam commendandis serviunt Episcopis, quam propagandæ Christi gloriæ, & fidelium saluti muniendæ. Episcopis enim, summis Pontificibus, & omnibus omnino fidelibus exploratissimum est: 1. Eum qui honores afficit quempiam, sanctiorem non raro esse & honoratiorem eo qui afficitur. 2. Ita conducibilius & optatius esse, membra Christi colere, quam ab illis coli. 3. Præsulem qui procumbentes sibi fideles spectat, ad eorum omnium pedes ipsum mente procumbere. 4. Nihil esse ad gloriam & commendationem verissimæ Religionis accommodatius illustriusque, hoc interminato humilitatis & caritatis certamine inter fideles omnes, ne iis quidem exceptis, qui summa tantæ multitudinis capita sunt. 5. Si cujus Præsulis non satis hac doctrina imbuta mens est, si ejus gloriæ cultusque suffuratur ipse vel tantillum, & privatim degustat, fruiturque, vere furti ille reus & & sacrilegii est, Christique gloriæ compilator; sed tota penes ipsum culpa & infamia, cujus exors omnino & immunis religio ipsa est. 6. Sed longe acerbior in eos sævire debere censura, qui nomine & specie tenus Christiani, sanctissimos usus Religionis cœlo allapsæ, oculis carnis, & profano sensu conspicantur, & ideo despicabiles habent.

III. Hæ sunt regulæ constantissimæ, quas exordio hujus capitis attexere volui, ut veluti micantissimæ quædam faces, alluceant superiori capiti, huic vero prælucceant. Jam ergo apte, ut spero, ordiemur ab Alexandri II. facto, anno 1071. cum sede surrexit, ut Archiepiscopum prolixius exciperet Lanfrancum, submonuitque ei singularis eruditionis ergo inusitatam hanc honoris significationem a se exhibitam fuisse: sed jam necesse esse, ut vicissim ipse eodem fungeretur in Petrum Petrique successorem honore, quo ceteri Archiepiscopi omnes defungi solerent (1): *Sequestrato illo Romani supercilii fastu dignanter assurrexit, professus hanc venerationem non se illius Archiepiscopatui, sed magisterio litterarum deferre. Quapropter se fecisse, quod esset honoris, illum debere facere quod esset justitiæ, ut pro more omnium Archiepiscoporum, sancti Petri Vicarii vestigiis advolveretur. Reddidit ille debitum, &c.* Nihil specie tam finitimum, nihil re tam alienum est, quam caritas & cupiditas, religio & superstitio, ubicunque se produnt. Qui sanctitate, qui humilitate potiores & præstantiores fuere Episcopi, ii honoris & juris, non sibi, sed suæ dignitati affixi omnium retinentissimi fuere. Zelus hic erat purissimus & laudatissimus, sed qui illis tantum saperet, qui gustum aliquem & saporem haberent veræ virtutis, Christianæque tum humilitatis, tum ei cohærentis magnanimitatis. Christo, Petroque Archiepiscopi & Episcopi advolvebantur, cum accidebant ad genua Papæ, & ad oscula pedum. Inveteratam hanc consuetudinem ubi non sinebat Papa dilabi, ei consulebat, ei serviebat, cujus gerebat vices. Non refugiebat Lanfrancus; non ita modestia, non ita peritia Ecclesiæ morum illum destituerat. Ita nihil proprie ab eo extorsit Pontifex; sed admonuit, cui honoris

(1) Baron. ann. 1071. n. 6.

noris hic cumulus dependeretur: Hæc germana est interpretatio & sententia Willelmi Malmesburiensis, hæc narrantis. Eodem cultu prosecutus est Urbanum II. beatus Anselmus Lanfranci successor, teste Edinero (1): *Humiliat se pro more ad pedes summi Pontificis.*

IV. Nec minus impense colebatur successor Petri a Regibus & Principibus terrenis, quam ab Episcopis. Anno 1095. Conradus Romanorum Rex Urbano II. Stratoris officium exhibuit, narrante Bertholdo (2): *Cremonam veniens, Papæ obviam progreditur, eique stratoris officium exhibuit* (3). Willelmus Calabriæ & Apuliæ Dux idem præstitit Callisto II. & eo obsequio ad Ecclesiam illum deduxit pedes. Narrat Sugerius anno 1130. Innocentium II. Papam in Gallias secessisse, Regem ei obvium esse progressum ad Flaviniacum, sive ad Cœnobium sancti Benedicti ad Ligerim, & demisso ad ejus pedes capite, toties coronato, tanquam ad sepulcrum beati Petri Apostoli procubuisse: *Et nobilem diadematè sæpius coronatum verticem, tanquam ad sepulcrum Petri inclinans, pedibus ejus procumbit.* Eodem cultu prosecutus est eundem Pontificem paucis post diebus Rex Angliæ. Vides hic quo stimulo religionis agerentur Pontifices, Regesque, in suscipiendo illi eo cultu, in offerendo isti. Nihil hic mortale, nihil terrenum; cœlestis caritas, æternorumque amor ubique spirabat. Si quid secus accideret, privata ea erat culpa, illibata religionis puritate & innocentia. In ejusdem Innocentii II. causa B. Bernardus Claravallensis Abbas Mediolanensem Legationem suscepit. Undique confluebant ad viri sanctissimi conspectum; vis facta est invito, ut ejus pedes oscularentur. Audi vitæ ejus Scriptorem (4): *Deosculantur pedes ejus universi; & licet hoc ille moleste acciperet, nulla potuit pronos & devotos ratione compescere, nulla interdictione repellere.* Nemo offenditur his honoribus viro singularis sanctimoniæ exhibiti. At ubi Imperatores & Reges humani advolvuntur, & exosculantur cinerem Tumulorum Apostolorum, vel pedes Vicarii Christi, unius contemplatione & caritate Christi, cujus in his umbra renidet: id vero spectaculum non tantum offensioni non est, sed admirationi non potest non esse, & amori, iis qui gustu aliquo & sapore pietatis & religionis imbuti sunt.

V. Non per singulos excurram Reges & Imperatores, qui summorum Pontificum pedibus pia libarunt oscula, & diademate revinctum caput substraverunt. Uno verbo res conficitur: quando congressi sunt, nunquam id obsequii detrectarunt. Peculiarius est stratoris officium, & de eo altercatum nonnunquam. Incunctanter id muneris obivit Lotharius Imperator, quando Leodii cum eodem Innocentio II. congressus est, ut refert Sugerius: *Humillime seipsum stratorem offerens, pedes per medium sanctæ processionis ad eum festinat, alia manu virgam ad defendendum, alia frenum albi equi accipiens, tanquam dominum deducebat.* Habes hic occultis oculis fidei illustrem & sane magnificum humilitatis triumphum & crucis Christi æterni Pontificis nostri, de universa insolentissimi sæculi pompa.

De Friderico & Hadriano IV. Papa strinxi jam aliquid, quod non pigebit hic paulo diligentius tractasse. Cum in Italiam ille adventaret, Imperii corona cingendus, eo humillimo obsequio in Hadrianum IV. Papam fungi recusavit. Cardinales qui Pontificem cingebant, usque adeo consternati fuere, ut alii alio dilapsi sint, Pontifice solo dimisso. Pontifex ingenui & infracti animi vir, Imperatorem ad osculum pedum admisit, assurgentem mox ad osculum oris abjecit, donec ab eo præstitum esset Petro in successore Petri, quod prisci Imperatores omnes dependerant priscis Pontificibus, tanquam Petri Paulique successoribus (5): *Quem honorem Prædecessores tui Imperatores orthodoxi pro Apostolorum Petri & Pauli reverentia prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus exhibere usque ad hæc tempora consueverunt.* Mirari subit, qui Pontifex cultum religiosum, ab origine liberum & arbitrarium, tanto vigore extorquendum ab invito Imperatore, extundendumque censuerit. Sed illud quoque menti recurrere debet, quod sæpiuscule inculcatum jam a nobis est; quæ officia spontanea primum & libera ab exordio sunt, longo usu & consuetudine confirmari; inveteratas autem & ita confirmatas consuetudines, in leges valere demum. Sive jura, sive officia appellites, tum civilia, tum Ecclesiastica id genus complurima sunt. Multa possunt & jure

(1) Baron. ann. 1077. n. 2.
(2) Baron. ann. 1095. n. 7.
(3) Baron. ann. 1120. n. 9.
(4) Ibid. Ann. 1134. n. 6.
(5) Baron. ann. 1155. n. 8.

re suo possunt Principes terreni in causis rebusque Ecclesiasticis, quæ tamen potestas non aliter ipsis parta, quam longa consuetudine, & antiquissima possessione. Sunt consimiliter Pontificibus & Prælatis jura non pauca in res civiles & temporales, de quibus controversia illis fieri jam non potest, ubi diutina illis possessione firmata sunt.

Alienas denique suspiciones & obtrectationes purgavit, dissipavitque Hadrianus, quando rei totius judicium ad ipsos Imperii Principes retulit. Cum inter Principes autem perinde ut rei gravitas postulabat, diu & mature deliberatum esset, constitutum ab iis est eosdem a Friderico honores Pontifici nunc exhibendos esse, quos prisci Imperatores, Lotharius, aliique priscis Pontificibus persolvissent. Quod eo recidit, ut illud quoque pronuntiatum esse videatur, usque adeo justas fuisse hujus obsequii & necessarias causas exhibendi Pontifici ab Imperatore, ut & justæ ac necessariæ fuerint Pontifici causæ ejus exigendi: *Tandem requisitis antiquioribus Principibus, qui cum Rege Lothario ad Papam Innocentium venerant, & prisca consuetudine diligenter investigata ex relatione illorum & veteribus monumentis, judicio Principum decretum est, & totius Regalis Curiæ communi favore roboratum, quod idem Rex pro Apostolorum prædictorum reverentia Papæ Hadriano exhiberet Stratoris officium, & ejus streguam, suppedaneum scilicet teneret ad conscendendum in equum.* Functus est denique eo officio Fridericus Imperator, easque implevit religionis partes, in quas nuper præiverat Imperator Lotharius exemplo suo, sed cui Pipinus, Ludovicus Pius, & alii Carolinæ Reges familiæ auctoritatem conciliaverant, firmissimaque posuerant posterioris consuetudinis fundamenta. Quæ omnia ex supparibus Friderici I. Scriptoribus a Cardinali Baronio excerpta sunt.

VI. Exarsere & alia inter Fridericum & eundem postea Pontificem dissidia (1). Imperatorem male habebat, quod nonnullis Papæ verbis insinuari videretur, Imperatorem clientelæ & hominii nexu sibi obligari: Pontificem vicissim pungebat, quod in litteris ad se scriptis Imperator nomen Papæ suo postposuisset. Nulli non cordato optatissimum fuerit, has jurgiorum minutias expungi, non a consuetudine tantum hominum, sed & ex memoria. Prudentissimis quoque obrepit, ut etiam inopini longius progrediantur tandem, quam initio voluissent; & optimæ causæ, victoriæque ipsi suæ officiant, zeli ipsius sui impetu & ardore. Excitavit Fridericus Antipapam Victorem II. sub Alexandro III. nec illum suo Stratoris officio fraudatum voluit; curavit ut ad ejus pedum oscula confluerent Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi Imperatoriæ Aulæ: usque adeo persuasum erat omnibus, hos jam sine gravi offensione subtrahi non posse honores successoribus beati Petri.

Eodem cultu reveriti sunt Alexandrum III. Ludovicus VII. Franciæ, & Henricus II. Angliæ Reges, in ipsa Gallia quo ille confugerat. Percupide & Princeps quidam Saracenus pedes ejus exosculatus est, tanquam Deum Christianorum in Pontifice suo veneraturus (2): *Osculatis pedibus ejus tanquam sanctum & pium Christianorum Deum, ipsum Pontificem adoravit.* Deflagravit tamen aliquando gravis illa Imperii & Sacerdotii dissensio, & solemnibus illis omnibus honoribus in Alexandrum III. perfunctus est Venetiis Fridericus, ubi Veneti usi sunt ea & pompæ magnificentia & celebritate, quæ nobilissimam alias civitatem una nobilitare potuisset.

Erat Friderico I. consanguinitate & antiqua consuetudine conjunctissimus Ottho Frisingensis Episcopus, & quod consequens est, ejus causæ & defensioni quodammodo innexus. At sanctissimo tamen juxta & sapientissimo Præsuli ea insedit animo sententia, ea & historicis ejus monumentis consignata est, summi & sempiterni Numinis providentia factum esse, ut e pulvere & tenebris emergeret Ecclesia, & in eum splendorem proveheretur, ut de terrenis omnibus Potestatibus & Imperiis quendam velut triumphum ageret, toties quoties summi terrarum Principes & Reges humilitatem crucemque Christi adorant & allambunt, osculo pedum ejus Pontificis (3): *Et ut cognoscamus non fortuitis casibus, sed Dei profundissimis ac justissimis judiciis id factum, vide pridie latitantem, ac quemlibet infimæ conditionis virum fugientem,*

(1) Ibid. Ann. 1159. n. 4. 5.
(2) Baron. ann. 1160. n. 18. 1162. n. 3. 12. 1163. n. 18. Idem anno 1177. n. 23. 24. 68. 69.
(3) Chron. l. 4. In Prolog.

brevi tantæ auctoritatis fieri, ut Regibus imperet, de Regibus judicet. Vide tantæ a sæculo venerationi haberi, ut veniant curvi, vestigiaque pedum ejus in folio sedentis adorent orbis Domini.

VII. Altiores radices egere hi Pontificum Christi honores, dum diutinis procellis concuterentur (1). Tempero mihi, ne plura exempla accumulem. Humilem Christi triumphum asino sedentis imitari voluit Cœlestinus V. Papa. At nihil tamen minus vilissimi aselli habenas Reges interim Hungariæ & Siciliæ regebant. Ubi Clemens V. creatus Pontifex Lugdunensem civitatem solemni iniit pompa, Philippus Pulcher Franciæ Rex Stratoris munus obivit.

Ad annum 1311. Annalibus suis Rainaldus ritum intexuit inaugurationis Imperatorum, ut in manuscripto perantiquo delineabatur. Stratoris officium commemoratur suo loco. Sed & illud memorandum nobis visum est, quod idem Rainaldus monet eodem anno, ubi Henricus VII. Rex Romanorum in Italiam venit, a Duce & Senatu Veneto missos quidem ad illum esse Oratores, sed vetitos prius nequid hominii, & ne osculum pedum exhiberent Imperatori; usu enim antiquo jam invaluisse, ut Veneti Imperatorem amicum haberent, non dominum (2): *Quibus etiam inhibitum pedes deosculari regios*. Usitatum ergo id erat, osculo pedum salutari Imperatorem. Anno 1368. (3) Carolus Siciliæ Rex frater S. Ludovici Regis Urbano IV. Stratorem se exhibuit, quo postea exemplo usi sunt Neapolitani & Siculi Reges.

Ad annum 1375. idem ipse Rainaldus argumentum suppeditat vetustissimæ consuetudinis, ut prægestetur, & viam præeat ac præmonstret adorandum Christi in Eucharistia corpus, ubi ex Urbe Pontifex profecturus est (4): *Primo mane antelucanum corpus Christi viam omnibus patefecit*. Rursus & hoc antiquitatis Ecclesiasticæ monumentum sane pulcherrimum in Ecclesia hæsit omnium principe & magistra, alibi prorsus oblitteratum. Qui saltem enim a limine annales & mores priscos Ecclesiæ salutarunt, iis exploratissimum est, complures olim fidelium, maxime Clericorum, dum longinquo se darent itineri, hoc se Eucharistiæ viatico instruere solitos fuisse. Hinc autem illud quoque confirmatur, non occurrere unquam menti debere Romanum Pontificem, tanquam Principem aliquem temporalem & terrenum, sed ut Christum ipsum, cujus cœleste regnum est; nec aliter pompam omnem, qua circumfulget Pontifex, spectandam esse, nisi ut religiosam pompam, ejus generis omnino, cujus & ea quæ in Templis Deo, Deique Ministris exhibetur. Quo enim demum cunque loco sit Christus, in principe Ministro & Vicario suo sessitans, Templum illud est, Ecclesia est, sacrariumque religioni & sanctitati dicatum. Ideo & Crux præfertur Archiepiscopis, ut ipsi, & asseclarum cœtus pro religioso cœtu, & templo habeantur. Ita sentiebat sanctissimus Lincolniensis Episcopus Hugo, qui cum iter agens incidisset in latronem, qui ad patibulum agebatur, jussit illum solvi & absolvi pœna, fruique immunitate asyli Ecclesiarum, cum non alia augustior Ecclesia sit, quam cœtus fidelium Episcopo adgregatus: erant enim tum non pauci in Hugonis Episcopi comitatu.

VIII. Rex Carolus Urbano VI. Stratorem & ipse se exhibuit, Sigismundus Imperator Martino V. & Eugenio IV. In Ferrariensi, seu Florentino Concilio Eugenius IV. Græcos excepit (5). Præmissi fuerant ab Imperatore & Patriarcha ad Pontificem Legati, a quibus exsoluti sunt ei honores illi, qui Græcorum moribus consentirent. Laici genua flexerant, Clerici caput inclinarant. Deambulanti Ferrariæ Pontifici occurrit Græcus Imperator, & *cum in genua vellet procumbere, non id Papa permisit, sed eum complexus, porrectaque dextera osculatus est, & ad sinistram suam collocavit*. Imperatore parcior fuit Patriarcha in cultu exhibendo Pontifici. Nec ultra eum modum quidquam Pontifex desideravit, persuasus, ni fallor, & ipse, hos honores a primæva origine liberos & arbitrarios fuisse, nec aliis vel temporibus, vel locis necessarios evasisse, nisi ubi præscripta & vetustissima consuetudo in legem invaluisset. In Historia Græca Concilii Florentini, tentatum aliquid fuisse narratur, ut assentiretur Patriarcha Constantinopolitanus osculandis pedibus Papæ, ipsum abhorruisse, nec sine stomacho. Labat non raro fides hujus Scriptoris. Sed ut res ita se

(1) Rainald. Ann. 1294. num. 10. Ann. 1305. num. 13.
(2) Rainald. ann. 1311. num. 5.
(3) Rainald. num. 8.
(4) Rainald. n. 7. & ann. 1419. n. 3.
(5) Rainald. ann. 1383. n. 3. 1418. n. 36. 1433. n. 14. 1438. num. 6.

ſe habuerit, non abs re erat, moneri Patriarcham, an accommodare ſe vellet exemplo tot Eccleſiæ Latinæ Primatum, Exarchorum, ſummorum Principum, Archiepiſcoporum, nec tamen expediebat eum urgeri, poſtquam ſemel rem averſatus fuerat. Cinnamus porro ideo prolixe & ad inſaniam pene deſtomachatus eſt in hiſtoria ſua Græca (1) contra honores illos eximios, quibus Papam Latini Imperatores cumularunt; quod eorum nec originem, nec rationes, nec antiquitatem & præſcriptionem comperiſſet, ſuæ gentis morum peritus, in noſtris prorſus hoſpes.

IX. Redeo ad occidentis Principes, in quibus Fridericus III. cum anno 1452. (2) Imperii corona decorandus veniſſet, uſitatis officiis Nicolaum V. Papam proſequutus eſt, pedes ejus cum Imperatrice exoſculatus, & ſtratoris impleto munere. Voluit Fridericus eodem rurſus officio fungi in Paulum II. anno 1469. ſed abnuit Pontifex, cujus nutu ambo ſimul equos conſcenderunt. Cum anno 1474. Chriſtiernus Daniæ Rex Romam perrexiſſet, Sixto IV. in genua accidit, nec adduci potuit ut ſurgeret, quandiu illum affatus eſt. Sultani Babylonici Legatus Innocentium VIII. cultu affecit multo dejectiore. Ziſimus Conſtantinopolitani Imperatoris Turcæ frater; ne Otthomanicæ gentis gloriam, an ſuperbiam deprimeret, caput tantum inclinavit. At Legatus quem Bajazetus ipſe Imperator Turca miſerat Romam, a Ziſimo admitti & audiri non potuit, niſi ter in genua procubuiſſet, terna humi defixiſſet oſcula.

Ubi Carolus VIII. Galliæ Rex Romæ Alexandro VI. obvius factus eſt, bis genuflexit, cum Pontifex illum non adverteret, aut non advertere ſe ſimularet: cum tertio genu inflexurus eſſet, prohibitus eſt a Pontifice, & oſculo exceptus; ſimul ambo caput texerunt, Pontifex Regem ante ſedere voluit quam ipſe ſederet. Ita Papæ nec pedes oſculatus eſt Rex; nec manus. Ubi convenere Leo X. Papa & Franciſcus I. Rex Bononiæ anno 1515. excelſi animi Rex genu flexo, pedes quaſi jocabundus, manumque & genam Pontificis oſculatus eſt, Gallicoque ſermone teſtificatus eſt, incredibili ſe gaudio perfundi, qui Chriſtum in Vicario ſuo contueretur, eique obedientiam eam, quam filius patri devoveret (3): *Ridens ac jubilans, pedem ac manum & faciem oſculatus eſt, dicens in vulgari Gallico, ſe lætiſſimum, quod videret facie ad faciem Pontificem Vicarium Chriſti Jeſu, cujus ſe filium & ſervitorem profeſſebat, deditiſſimumque ad omnia ejus mandata*. Reſponſo ſuo id confirmavit Papa, honores eos omnes ad Deum referri: *Omnia hæc in Deum transferens, & omnia Deo attribuens*.

Cum Carolus V. Imperator anno 1529. Bononiam veniſſet a Clemente VII. coronandus, genu flexit, pedes, manum, genamque Pontificis oſculo coluit. Expleto coronæ ritu, prohibere voluit Pontifex, ne dum ipſe equum conſcenderet, Imperator ſtapedam manu teneret; perſiſtente Imperatore, ceſſit, conteſtatus, id Chriſto, non ſibi honoris haberi (4): *Pontifex toleravit, referendo talem actum humilitatis ad honorem Salvatoris, cujus vices in terris gerebat*. Sed paſſus non eſt Pontifex, ut Imperator equum aliquantulo viæ ſpatio deduceret. Quando Clemens VII. & Franciſcus I. anno 1533. congreſſi ſunt, non aliter res, quam Bononiæ ſe habuere.

X. Exinde fere nec Romam profecti ſunt Imperatores, ut inaugurarentur, nec Pontifices ipſi niſi raro finibus Pontificiæ ſuæ ditionis egreſſi ſunt. Ita qui ante ſummis Pontificibus a ſummis Principibus habebantur honores, ut ſucceſſoribus, immo ut tumulis ipſis Apoſtolorum, nunquam poſtea occurrerunt niſi in hiſtoricis monumentis. Ex antedictis perſpicuum eſt, & Pontificibus & Principibus omnibus in confeſſo æque fuiſſe, religioſum totum eum honorem haberi debuiſſe, ut qui Chriſto in Vicariis ſuis, ea fide & pietate exolveretur, qua Romæ Imperatores & Reges provolverentur ad Petri & Pauli monumenta. Id rurſus nobis inculcabit Sugerius Abbas, ubi Paſchalis II. in Gallias profectionem litteris mandat, cui Philippus Auguſtus Rex cum filio cultum non abſimilem impendit: *Occurrit ei ibidem Rex Philippus, & dominus Ludovicus filius ejus, gratanter & votive, amore Dei majeſtatem Regiam pedibus ejus incurvantes: quemadmodum conſueverunt ad ſepulcrum piſcatoris Petri Reges ſubmiſſo diademate inclinari*. Ubi ſemel convenit non alium hunc quam religionis cultum eſſe, jam nihil offenſionis creari poteſt aut Regibus, aut Patriarchis, aut Epi-

(1) L. 5. hiſtor.

(2) Rainald. ann. 1452. n. 2. 1469 n. 3. 1487. n. 2. 3. 4. 1490. n. 4.

(3) Rainald. Ibid. n. 30.

(4) Ibid. n. 84. Ann. 1530. num. 39.

Episcopis quibuscunque, cum proni accidere tumulis Apostolorum non cunctentur, cumque Presbyterorum qui Confessiones audiunt, pedibus se advolvant.

XI. Non pauca praetermisi lubens exempla, Pontificum maxime Avenione sedentium. Sed cum Hispania prorsus obmutescere fluenda non sit, obiter hic narrabo, quae referuntur a Mariana (1) de Benedicti XIII. Papae, & Ferdinandi Arragoniae Regis congressu in finibus Catalauniae & Arragoniae. Pallium illud quod pro more Pontifici superferebatur equitanti, detulit Rex usque ad Ecclesiam, eique ad mensam cum filio ministravit. De osculo pedum vix ambigi potest, cum impensiores sint hi honores, & osculo pedum Arragoniae ipsi Reges passim a subditis colerentur. Conjectura saltem aliqua elici potest ex Epistolis, quas Hieronymus Blanca historiae suae inlutas voluit, & in quibus Judex major Arragonum Regem his verbis salutat: *Manuum & pedum osculo*. Tergiversari tamen posset aliquis, quasi haec usitatissima essent verba, quae consuetudo retinuisset, postquam res ipsa, & totum illud officium in desuetudinem abiisset. Ita sane exponendum quod legitur in Concilio antiquissimo Constantinopolitano sub Mena Patriarcha, in libello Episcoporum & Monachorum Orientalium, quem Justiniano obtulerunt Imperatori: *Archiepiscopus veteris Romae Agapetus, qui ad piorum vestrorum vestigia pedum admissus est*. Abhorret enim & ab usu & a fide, ut passus sit Justinianus Imperator, ab Agapeto Papa, adeoque vel ab ullo Episcopo pedibus suis oscula figi.

XII. Hinc elucet quam saepe moveantur, quandoque & offendantur non pauci, rebus veluti novis & singularibus, quae & antiquissimae ipsae sint, & olim fuerint pervagatissimae. Ii certe usus, ut antiquitate, ita & auctoritate tunc ingenti erant, mox penes vulgus quandoque obsolefieri coepere, curiosius vero retineri ab iis, qui & cupidiores sunt, & tenaciores antiquorum rituum sibi honorificorum. Ita rarescunt paulatim, fugiuntque multitudinem res ejusmodi, qui sicubi rursus se ostendant, pro novis & inusitatis habentur, cum novi homines ipsimet sint, nec ullum habeant delectum rerum, quae novae aut veteres, quae insolentes, vel usitatae sint. Toto orbe olim Romano Christianoque frequentissimum fuit honoris causa osculari pedes. Regionibus fere aliis omnibus expunctus est is usus, Romae haesit: suspicantur singularem hanc esse novitatem, cum antiquitas ipsamet sit, eaque olim tritissima.

Qui in Assyria & in Perside olim imperarunt, eos probabile est ab adeuntibus osculo pedum salutatos fuisse, & ad id allusisse Mardochaeum, cum diceret Amani se praesto futurum osculari pedes: *Etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem*. Eo ritu probabiliter creditur Alexander voluisse se adorari, ubi Regum Persidis solio sedere coepit; in quo constanter, an pertinaciter restitum est illi a Graecis suis, ejus depressionis impatientibus. Imperatores Romani initio nihil istiusmodi extorserunt, aut vero passi sunt; quod Romanum initio sui Imperium Respublica fuerit. Auctore Pomponio Laeto, Diocletianus *Edicto sanxit, ut omnes sine discrimine prostrati pedes oscularentur*. Ut a Patriciis ipsis Justinianus Imperator & Theodora conjux eodem ritu colerentur, in Anecdotis narrat Procopius: *Tum alii, tum qui Patritiae dignitatis essent, statim in faciem procumbebant, & utrumque Principis pedem osculo prosequebantur*. Reliquos inde Imperatores hoc exemplo & more usos, a verisimili non dissidet, & hos aliquando imitatum esse Carolum Calvum, nec in ea re tantum. A Willelmo Malmesburiensi memoratum est, ut cum hic Carolus Rollonem Normanniae Ducatu investivit, ab eo voluerit clientelarem sibi fidem praestari osculo pedum. Rarius id in posterioribus Occidentis Imperatoribus. Affirmat tamen Valsinghamus Ludovicum Bavarum Imperatorem anno 1338. Coloniae cum Eduardo III. Angliae Rege congressum moleste tulisse, quod osculo pedum ab eo fraudatus esset. Utcunque sedatum fuisse ejus animum hac causatione, Unctione quadam coelesti initiari Angliae Reges, eoque descendere non posse ad viliora haec obsequia: *Quidam ferebant, quod Bavarus indigne ferebat, quod Rex Angliae non se submisit ad oscula pedum suorum. Cui responsum fuit quod Rex Angliae erat inunctus, & habet vitam & membrum in potestate sua, & ideo non debet se submittere tantum, sicut Rex alius non inunctus*.

Nec Carolus tantum Calvus, sed & Latini

(1) L. 20. c. 6.

tini forsan Christiani Principes omnes id moris hauserant a Constantinopolitanis Imperatoribus, qui diebus solemnioribus laicos omnes Proceres ad hæc sibi præstanda obsequia adigebant. Vide, ut describatur a Codino Paschalis solemnitas (1): *Proceres omnes usque ad novissimum ingressi, osculantur primo pedem Imperatoris, deinde dexteram manum, postea dexteram genam*. Addit & Genuensem Præfectum, si adesset, admissum iri ad idem osculum, non Venetum; quod in fœdere quodam cum Genuensibus inito ita convenisset. Addit denique Codinus in solemnitate hujusmodi moris fuisse, ut Imperator & Patriarcha mutua sibi oscula libarent, Episcopi & Abbates primo manum, mox genam dissuaviarentur Imperatoris (2). Cantacuzenus autem idoneus testis sane fidem facit; postquam Principes & Magnates osculo pedum functi fuerant, Imperatorem surgere solitum, & genas eorum osculati.

XIII. Nihil attinet autem morosius tricari, ab Imperatoribus priscis, an potius a priscis Episcopis ductus sit mos Papæ pedes exosculandi. Præter exempla supra relata, Ordo ipse Romanus hunc Episcopis omnibus communem decernit honorem, ut Diaconus non ante Evangelium decantet, quam *osculetur pedes Pontificis*. Ratherium Episcopum sibi præfici deprecabantur olim Veronenses cives, tum aliis de causis, tum etiam quod pati nollet oscula pedum (3): *Pedem si vult aliquis osculari illius, cum magno eum repellit clamore*. Similius veri est ab eis Episcoporum frequentissimis olim honoribus fluxisse oscula pedum Romani Pontificis. Si ceteris enim Episcopis id honoris & cultus deferretur, quanto instantius, frequentius, religiosius summo Pontifici? Electus est Pontifex Leo IV. anno 847. narrat Anastasius Bibliothecarius coævus Scriptor advolasse statim hominum examina ad oscula pedum pro antiquo more: *Qui morem conservantes antiquum omnes osculati sunt pedes*. Non facile divinare possum, quo tempore desitum sit ab hoc cultu Episcopis exhibendo. Quod de Ratherio diximus, morem adhuc tunc viguisse declarat, cum ei vitio verteretur, quod repugnaret. Gregorius quidem VII. inter Papæ prærogativas hanc commendat: *Quod solius Papæ pedes Principes deosculantur*. Sed de solis, ut vides, Principibus sermo illi est. Poterant ceteris Episcopis Diœcesani cuique sui id impendere honoris. Saltem nemo ierit inficias, unum toto orbe quodammodo esse Episcopatum, Episcopos omnes Christi Vicarios, & Petri successores pro suo modulo esse, atque ita omnes in consortium quoddam venire, & participes aliquatenus fieri ejus honoris, qui Ordinis & Collegii sui Principi etiam nunc religiosissime præstatur.

De residentia Episcoporum, dum lues, dum persecutio grassabatur.

CAPUT LXVI. *P. 1. l. 2. c. 33.*

An persecutio Episcopos Clericosque alios solveret a residentiæ nexu prioribus quinque Ecclesiæ sæculis?

I. Non potest Episcopus se subducere, aut fugere, nisi cum illum unum persecutores petunt. Exemplum Cypriani.

II. Cum in omnes sævit persecutio, ne alii quidem Clerici fugere possunt, nedum Episcopi. Tertulliani hallucinatio.

III. Argumenta hujus doctrinæ ex Augustino.

IV. Ut commentetur Augustinus exempla & verba Christi & Apostolorum, de fuga in persecutione?

V. Exemplum Athanasii. Quando possit Episcopus præsentibus se periculis subducere, futuris servare Ecclesiæ.

VI. Clerus omnis hac residentiæ lege continebatur.

VII. Sed Clero moderandum est, & portio ejus aliqua in futuras necessitates subducenda.

VIII. Summa doctrinæ Augustini.

IX. Mira Athanasii animi præparatio in fuga.

X. Præcipiatur, an permittatur fuga in persecutione. Exempla sanctorum virorum.

I. Perpendi jam necesse est, an persecutio vel pestilentia Episcopos a nexu, & lege absolvat residentiæ. Quod ad persecutionem spectat, in ea est sententia Cyprianus, non posse tantum, sed & fugere debere

(1) Cap. 14. (2) L. 1. c. 16. (3) Spic. T. 2. pag. 203.

bere Episcopos, idque Christum ipsum præcepisse: 1. cum in solos Pastores bacchatur persecutio, eorumque fuga conquiescit, quæ præsentia efferaretur. 2. Cum corpore absentes Episcopi, adsunt cura, sollicitudine, vigilantia, monitionibus, Pastoralibus litteris, Vicariisque subrogatis eorum zelo ferventibus, potestate armatis. Ita suæ ipsius fugæ patrocinatus est Cyprianus, datis ad Clerum Romanum litteris (1): *Nam sicut Domini mandata instruunt, statim turbationis impetu primo cum me clamore violento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi, ne per inverecundam præsentiam nostram, seditio quæ cœperat, plus provocaretur. Absens tamen corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quominus secundum Dei præcepta, fratribus nostris, in quibus possem, mea mediocritate consulerem*. Una porro misit & Epistolas tredecim, quas ex secessu suo ad roborandam plebem suam perscripserat. Idem & alibi Clero suo significavit, se non tam declinandæ mortis spe secessisse, quam ne recrudesceret præsentia sua persecutorum furor: porro hanc absentiam & sibi permolestam esse, & plebi suæ necessariam (2): *Oportet nos paci communi consulere, & interdum quamvis cum tædio animi nostri deesse vobis, ne præsentia nostri invidiam & violentiam Gentilium provocet; & simus auctores rumpendæ pacis, qui magis quieti omnium consulere debemus.* Inter circi & amphitheatri insanientis furores sæpe illum Pagani ad leones petierant, ut ab ipso scribitur ad Cornelium Papam (3): *In tempestate proscriptus, toties ad leonem petitus, in Circo, in Amphitheatro, &c. Clamore popularium ad leonem denuo postulatus in Circo.* Ita pluris etiam ad pacem Ecclesiæ intererat, quam ad propriam ejus salutem, ut se periculo subduceret. Longe alia erat causa duorum Subdiaconorum, & unius Acolythi, qui trepida fuga periculum vitaverunt, quod ipsis minime omnium imminebat. Ad hujus causæ judicium Clero suo rescripsit Cyprianus, opperiendum esse reditum Episcoporum, Clericorum omnium, & ipsius plebis, ut decernerentur pœnæ in desertores hos Clericos, interim etsi non amovendos ministerio, at sportulis suis spoliandos (4): *Interim se a divisione menstrua tantum contineant, non quasi ministerio Ecclesiastico privati esse videantur, sed ut integris omnibus ad nostram præsentiam differentur.*

II. Indubium est potuisse Episcopos discedere, ubi in illos privatim persecutionis turbo incumbebat: contra vero discedere non potuisse Subdiaconos ipsos, Acolythos, quoscunque demum Clericos, ubi plebem omnem, cui ordinatione sua addicti fuerant, petebat tempestas. Marcionis olim & Montani sectatores hinc inconsideratissimæ fortitudinis gloriam aucupantur, ut in persecutione qualicumque fugam damnarent, fidelibusque ipsis periculo se subducentibus infamiæ notam inurerent. Tertullianus zeli sui ardore ultra æqui verique metas longe evectus, Clericos nostros criminabatur, quod fuga sua fidelium animos labefactarent, & martyrii palmas eorum manibus excuterent (5): *Sed cum ipsi auctores, ipsi Diaconi & Presbyteri & Episcopi fugiunt, quomodo laicus, &c. In prædam grex est omnibus bestiis agri, dum non est Pastor illis. Quod nunquam magis fit, quam cum in persecutione destituitur Ecclesia a Clero.* Denique ex eo quod Clero nefas sit fugere, inde ansam captabat Laicos revocandi a fuga: cum fugiente plebe, fugere necesse sit & Clericos, qui ei subministrent necessaria salutis adminicula. Perfacile erat superbam censuram retundere; cum fugam Ecclesia Pastoribus non permittat, nisi ubi eorum præsentia non fidelium animos acueret, quibus nihil tum verendum erat, sed terrificam ex adverso illis potius inveheret persecutionem.

III. Constantissima ea est doctrina Ecclesiæ, ab Augustino fortiter & sapienter propalata eo tempore, quo Vandali, aliique Boreales ex regionibus effusi Barbari, in Hispaniam Africamque exundaverunt. Ad Episcopum Honoratum perscripsit Augustinus, fidelibus quidem integrum esse sæviente persecutione in Castra aliqua confugere munitiora; at Episcopos ne tum quidem posse sacra illa abrumpere vincula, quibus Ecclesiis illos suis Christus astrinxit (6): *Nec eos prohibendos, qui ad loca si possent, munita migrare desiderant; at ministerii nostri vincula, quibus nos Christi caritas alligavit, ne deseramus Ecclesias, quibus servire debemus, non esse rumpenda.*

(1) L. 2. Ep. 5. (2) L. 3. Ep. 24. (3) Epist. 55. (4) Epist. 28.
(5) L. de fuga in persec. (6) Epist. 80.

genda. Itaque quamvis exiguo numero fideles in urbe supersint, præsentia & ope sua adesse illis tenetur Episcopus, nec fugere illi datum est, nisi in sempiternæ Numinis providentiæ sinum, quod munimentum experietur sane tutissimum, & hostibus quibuscunque inaccessum: *Nos quorum ministerium quantulæcumque plebi Dei ubi sumus manenti, ita necessarium est, ut sine hoc eam remanere non oporteat, dicamus Domino: Esto nobis in Deum protectorem, & in locum munitum.*

Dissentire videbatur hæc doctrina Honorato Episcopo a Christi verbis, qui Apostolos jubebat de civitate in civitatem fugitare, & ab exemplis tum Apostolorum, tum ipsius Christi, cujus fuga Episcopis non exempli tantum auctoritatem præfert, sed legis. At contra excipiebat Augustinus, ubi Christus in Ægyptum aufugiebat, necdum ullam ab eo exædificatam fuisse tum Ecclesiam, quam præsens foveret, cum Paulus Damasco evasit, nequedum illi curam ejus Ecclesiæ & præfecturam propriam fuisse demandatam: atque id largiamur, demandatam fuisse, fugiendum nihilominus ei erat, quod ejus unius caput impeteretur. Quando ergo uni Pastori insidiatur persecutor, fuga sibi debet ille consulere, commendata idoneis Vicariis Ecclesia. Sed ubi communi periculo Clerus universus, vel populus ipse etiam implicatur: tum vero nec Episcopo fas est, nec Clero a populo subjungi: sed vel omnibus una fugiendum, vel una omnibus manendum est: adeo ut vel persecutio, vel fuga arctius illos sibi mutuo omnes constringat, individuæ vinculo caritatis (1): *Faciant ergo servi Christi, ministri verbi, & sacramenti ejus, quod præcepit, sive permisit. Fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter a persecutoribus quæritur, ut ab aliis qui non ita requiruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant cibaria conservis suis, quos aliter vivere non posse noverunt. Cum autem omnium, id est, Episcoporum & Clericorum est commune periculum, ii qui aliis indigent, non deserantur ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant, aut qui habent remanendi necessitatem, non relinquantur ab eis, per quos illorum est Ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter vivant, aut pariter sufferant, quod eos paterfamilias volet perpeti.*

IV. Fascinaverat ignavia sua Pastores quosdam & vanis deluserat prætextibus, quasi hæc Augustini doctrina tum locum haberet tantum, cum fidei ipsi bellum indiceretur, & aliqua se daret occasio, vel adeundi martyrii, vel ad illud fortiter adeundum fidelium animos acuendi. At tunc Vandalos non aliud meditari, quam Provincias & Civitates, ut suæ subjicerent potestati, nec alium Episcopos ex præsentia sua fructum capere posse, quam ut urbium vastationis & Ecclesiarum ruinæ testes essent & spectatores. At ex adverso occurrebat illis Augustinus, Plebium in his omnibus pares esse necessitates, & pari Episcoporum præsentia industriaque relevandas: fugisse quidem nonnullos Hispaniæ Episcopos, eadem irruente tempestate; sed tum demum fugisse, cum plebs sua tota dissipata fuisset, aut fuga, aut cæde, aut captivitate: sed longe plurimos eorum remansisse, quod permansisset & populi pars, ut ejusdem vel calamitatis essent consortes, vel coronæ; alicubi Christum fugam permittere, alibi ab eo mercenarium damnari, qui venientem videt lupum, & fugit: nec ullam in his somniandam esse conflictationem, cum & bonus Pastor, tum possit fugere, cum communi fuga in tutum recepta est plebs universa; aut in ipsum unum ingruente procella, gregis custodiam fidissimo delegat Vicario: *Tunc de locis in quibus sumus, premente persecutione fugiendum Christi ministris, quando ibi aut plebs Christi non fuerit, cui ministretur: aut etiam fuerit, & potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus non est eadem causa fugiendi.*

V. Fortis & moderatæ hujus constantiæ, auctore Augustino, editum olim fuit specimen a B. Athanasio, qui ideo fugam arripuit, quod ea & sibi, qui solus petebatur, consuleret, & pacem populo, Cleroque conciliaret: *Sicut fugit S. Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator, nequaquam a ceteris Ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat.* Cum fidei vindex & propugnator potissimus esset Athanasius, erant justissimæ causæ illum tanto subducendi periculo, futurisque servandi Ecclesiæ necessitatibus. Sed verendum prorsus est, ne eo obtentu illa-

(1) Baron. ann. 1071. n. 6.

illudat sallatque timiditas, aut eo exemplo aliorum abutatur ignavia. Ita cum utrimque periculum immineat, tutius sanctiusque est, ne a Clero & populo suo Episcopus divellatur: *Hic forte quis dicat, ideo debere Dei Ministros fugere a talibus imminentibus malis, ut se pro utilitate Ecclesiæ temporibus tranquillioribus servent. Recte hoc fit a quibusdam, quando non desunt alii, per quos suppleatur Ecclesiasticum ministerium, ne ab omnibus deseratur, quod fecisse Athanasium supra diximus. Nam quantum necessarium fuerit Ecclesiæ, quantumque profuerit, quod vir ille mansit in carne, Catholica fides novit, quæ adversus Arianos hæreticos ore illius & amore defensa est. Sed quando est commune periculum, magisque timendum est, ne quisquam id facere credatur, non consulendi voluntate, sed timore moriendi, magisque obsit exempla, quam vivendi prosit officio, nulla ratione faciendum est.*

VI. Ex hac Augustini doctrina, sicut & ex supra laudatis Cypriani Epistolis perspicuum est, in his rerum angustiis residentiæ compede constrictos fuisse, cum Episcopos, tum Clericos omnes. Tenebatur Clerus ab Episcopo & Ecclesia non discedere, immo ne cum Episcopo quidem discedere, quando justæ interveniebant causæ, ut discederet Episcopus. Nec Acolytos & Subdiaconos eximebat Cyprianus. Alibi demonstratum est, Beneficiarios omnes prioribus his & beatis sæculis residentiæ illigatos fuisse. Neminem Canones exceptum volunt. Prætexere persecutionem suæ absentiæ tam non poterant hi, quam illi. Procellosis maxime his temporibus & frequentanda erant sacramenta, & eroganda. Itaque suæ Clericis omnibus obeundæ erant functiones. Luculente Augustinus oculis subjicit flagrantissimum studium fidelium, ut ad hos admitteretur gratiæ cœlestis fontes, & beneficentiæ divinæ: *An non cogitamus, cum ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, & sacramentorum confectionem & erogationem? Ubi si ministri desint quantum exitium sequetur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati?*

VII. Cum denique persecutionis flamma in Clerum semper potissimum effervescat, etiam tum cum parcit nemini, evenire posset, ut Clerus omnis incendio eo devoraretur, atque ita gregis reliquiæ toto destituerentur spiritalium Pastorum solatio. Ut ei discrimini obviam eatur, existimat Augustinus bipartiendum esse Clerum, ut præsenti alii subjiciantur discrimini, alii interim sibi consulant, ad futura servandi pericula. Ne vero quodam caritatis æstu decertent inter se Clerici, qui priores Christo & Ecclesiæ se impendant, qui primas legant palmas: Augustino visum est, rem sortibus committendam esse. Quanquam enim nullo exemplo id fiat, fiet tamen innoxie & sapientissime, tum ad moderandum eorum ardorem, qui ad adeunda pericula præproperi sunt; tum ad convincendam eorum simulationem, qui subduci se periculo cuperent. Si quibus minus arrideat ea sortitio, censet Augustinus, permanere omnes debere inter pericula qualiacunque intrepidos; propterea quod siqui se potius servandos reputarent, ut in posterum utiliores futuros, vel magis necessarios, ii insana quadam imaginarii meriti fiducia ludificarent ipsi seipsos, & ea vanissima sui assentatione in ceterorum indignationem incurrerent: *Fiat sortitio. Quod si non placet facere, cujus facti non occurrit exemplum, nullius fuga faciat, ut Ecclesiæ ministerium maxime in tantis periculis necessarium ac debitum desit. Nemo excipiat personam suam, ut si aliqua gratia videtur excellere, ideo se dicat vita, & ob hoc fuga esse digniorem. Quisquis enim hoc putat, nimium sibi placet. Quisquis autem etiam hoc dicit, omnibus displicet.* Si qui ceteris virtute præstent, periculum sui hic faciant, non fuga, sed pugna. Si dexteritate & peritia excellant, ne in futurum eam pendere velint, actutum eam hic approbent.

VIII. Paucis hic advertamus: 1. Augustinum omnes prorsus indiscriminatim Clericos huic implicare, periculosæ quidem tunc residentiæ, sed tanto plus laudis & præmii reportaturæ. Nimirum Ordinibus & Beneficiis suis universi prorsus ministerio devincti sunt Ecclesiæ, ex quo religata pendet salus populorum æterna. 2. Nec est ex Augustino quod sibi blandiantur Episcopi, quo se præsentibus suffurentur, & futuris servent Ecclesiæ necessitatibus. Quidquid rationum & argumentorum coacervat Augustinus, in Episcopos tantundem saltem valet, atque in alios Clericos quosvis.

Ve-

Verendum ipſis eſt, ne plebis caritate ſimulata imponat ipſis propriæ ſalutis cupiditas; ne vel ſuſpicio ipſa hujus rei plus obſit, quam prodeſſe poſſint reditu ſuo: ne amore ſui minus ſano in futurum ſe ceteris utiliores fore comminentur: cum cura Chriſti gregis ipſi potius, quam aliis, immo ipſis unis commendata ſit, alios quoſvis liquet potius quam ipſos ſecedere poſſe. Præſtantiſſimam hanc Auguſtinus doctrinam exemplo ſuo confirmavit (1), & cum Hipponenſis civitas a Vandalis oppugnaretur, clauſus ultro ejus muris, extremo licet contiſtatus morbo, Dei & plebis tamen ſuæ caritate potius exæſtuante, quam morbi vi, mortalitatis abjecit exuvias.

IX. Cum Athanaſium nobis Auguſtinus objecerit, tanquam intrepidæ ſapientiæ, & providentiſſimæ fortitudinis ſpecimen ſingulare: ipſum jam audiamus neceſſe eſt, & muneris Epiſcopalis leges ab eo ediſcamus, quem poſterioris deinceps ætatis omnes ſummopere admirati, ſanctiſſimi quique imitati ſunt Epiſcopi. Id profeſſus eſt Athanaſius, id præ ſe tulit, fugæ ſe, vel latebris ſalutem commiſiſſe, ut Christi præceptis pareret, ut obſequeretur etiam exemplis, a quo prohibemur præſentia noſtra perſecutores provocare, quos pacaret abſentia: jubetque, ut illis magis conſulamus quam nobis, ſubducenda occaſione fundendi ſanguinis innoxii. Ita enim Athanaſius in Apologia ad Conſtantium Auguſtum (2): *Nec formidine mortis me in fugam dedi, ſed ut Salvatoris præcepto obtemperarem, cujus præceptum eſt; ut contra perſecutores fuga, contra indagatores latebris utamur, ne ſi nos in apertum periculum offeramus, acrius provocemus perſequentium furorem, &c. Qui fugit ut Dominus præcepit, ſuis perſecutoribus cavet, ne uſque ad ſanguinem fundendum evecti, rei fiant ejus præcepti, quod homicidium vetat.* Ignaviæ & timiditatis notam Athanaſio aſpergebant Ariani perſecutores, qui ſibi potius debuerant immanitatis: unde & compulſus eſt fugæ ſuæ Apologiam (3) publicare, quod ne fieri quidem poterat, quin & eorum immaniſſimæ ſævitiæ furores ſcriptis mandaret. Hic porro excelſi & animi & conſilii vir perluſtratis utriuſque Teſtamenti paginis demonſtrat, eos omnes quorum celebris fama fuit prudentiæ & religionis imminentia declinaſſe pericula; vitaſſe & Chriſtum, nec obvium ſe morti obtuliſſe, niſi eo ipſo temporis puncto, quod ei oppetendæ æternis Dei conſiliis præfinitum fuerat. Nimirum ut addoceret nos, quos fugit hora adeundæ mortis, declinandam illam nobis pro virili eſſe, donec indeclinabili aliqua neceſſitate coarctet nos, ſuamque eo prodat cœleſtis Pater voluntatem. Martyrii labores exæquat nonnunquam, nonnunquam & ſuperat fuga diutina, variis & gravibus exagitata & perculſa periculis; nec ſemel ideo contigit, ut puſilli fuerit animi ignavique, ea moriendi tædia adproperata morte redimere.

X. Præcepit Chriſtus fugam, an permiſerit tantum, anceps videtur & dubium apud Auguſtinum. Athanaſius præcepiſſe confirmavit. Ei videbatur in eam ſententiam præiſſe Gregorius Thaumaturgus, qui fideles conſpicatus cruciatuum acerbitate forſan proſternendos, fugere eos compulit, fugam & ipſe capeſſivit, ut in ejus vita narrat Gregorius Nyſſenus; qui id quoque monet, tanto indubitatius fugiſſe Thaumaturgum, quod ſe unum maxime impeti intellexiſſet, ut eo proſtrato, tota illa everteretur Eccleſia. Auctor eſt Sozomenus, Martyrii expertem obiiſſe B. Hilarionem, quod fuga Chriſti præcepto paruerit. Addit porro (4) & Marcum Epiſcopum Arethuſium fugiſſe, quod in unius ejus caput perſecutionis turbo incumberet; ſed reſcito poſtea fuga ſua complures in diſcrimen adductos eſſe, rediiſſe mox, & inauditos prorſus cruciatus ſtupenda pertuliſſe conſtantia. Syneſius Cyrenes Epiſcopus, vaſtata a Barbaris regione, & civitati ſuæ extremo impendente exitio, adeo non fugit, ut in Eccleſia ſua mori conſtituerit, quo ſanguine ſuo immaculati Agni toties a ſe immolati ſanguinem veneraretur (5). *Profecto illud tempus neceſſarium Sacerdotibus concurſum ad atria Dei efficiet: Ego in loco meo in Eccleſia permanebo: Luſtralis ante me aquæ ſanctiſſima vaſa collocabo. Sacratas columnas amplectar, quæ puram & incontaminatam a terra menſam ſuſtinent. Illic ſedebo vivus, & mortuus jacebo. Dei miniſter ſum ac ſacrificus: animam fortaſſe meam illi ſacrificare me convenit.*

(1) Poſſid. cap. 30. (2) Apolog. ad Conſtant. (3) Apolog. de fuga.
(4) Sozom. l. 5. c. 9. (5) Syneſii Cataſtaſis.

CAPUT LXVII. *P. 1. l. 2. c. 34.*

De residentia tempore pestilentiæ per quinque priora sæcula.

I. Nullo tempore strictior residendi necessitas. Exempla & argumenta Cypriani.

II. Mirum Gregorii Thaumaturgi exemplum.

III. Exemplum Dionysii Episcopi Alexandrini. Presbyteri & Diaconi ejus vitam impendunt caritati plebis sibi creditæ, novasque Martyrii caritatis palmas adipiscuntur.

I. NOn abludit ab imagine persecutionis pestilentia, ut qua justissimus & misericors Deus flagitia nostra insectatur, & abstergit. Huc ergo etiam pertinent, quæ capite superiori dicta sunt omnia. Tempore B. Cypriani universum prope orbem populata est hæc lues. Plebem ille suam eo divinæ ultionis flagello perculsam, non præsentia tantum sua recreavit, sed & solatia spiritalia, & temporalia aggeravit illi omnia, quæ providentissimæ & infatigatæ caritatis Præsul excogitare & parare potuit. Quin & fidelibus persuasit, hanc opportunam sibi ansam offerri splendidissime ulciscendæ persecutionis, qua in eos paulo ante grassati erant Gentiles, congerendis super eorum capita carbonibus, malis beneficio pensandis, omnibus denique illis omni ope, cura, obsequio demerendis. Ita calamitas mortales omnes Cypriano commendabat, Paganos ipsos & persecutores conciliabat, ut residentiæ suæ beneficia, & pastoralis caritatis rivulos in eos quoque effunderet. Ea ille causa aureolum scripsit libellum *De mortalitate*, quo penitissime insereret fidelium animis hanc Christiani dogmatis summam, Congratulandum esse nobis, ubi ea incidunt causæ, quibus invictum animi robur & religionis indomitam vim prodamus, quæ etiam gaudeat perire, quidquid periturum aliquando est; ita certe ut nihil Christiano depereat, qui nihil possideat, aut possidere sibi videatur, nisi æternorum caritatem, quæ nec perire ipsa, nec auferri nobis ulla vi possunt: *Contra tot impetus vastitatis, & mortis, inconcussi animi virtutibus congredi, quanta pectoris magnitudo est? & quanta sublimitas inter ruinas humani generis, stare erectum, nec cum eis, quibus spes in Dominum nulla est, jacere prostratum?* Sic imbuti animatique Pastoris præsentiæ tanto evidentior necessitas est, quo possint ab eo ignavissimi quique roborati; pestis & mortis acerbitati ineffabilis quædam suavitas effundi.

II. Est & quod magnopere demiremur in Gregorio Thaumaturgo, Ecclesiæ suæ Neocæsariensi in persimili calamitate consulente. Urbem illam idololatriæ hactenus deditam depascebatur pestilentia. Infernali quodam spectro afflabantur & inficiebantur ædes singulæ. Utrique pesti propulsandæ arcessitus est Gregorius. Precibus ejus lues, documentis & prædicationibus idololatria abigebatur. Ita teste Gregorio Nysseno in Thaumaturgi vita, conducibilior urbi fuit pestilentia, quam sanitas; quippe carnis ægritudo, & post restituta valetudo molliebat cor, & ad profligandos vitiorum morbos mirum in modum conducebat. *Periclitantibus salutis una ratio erat, si illas ædes Gregorius ingrederetur, ac per preces morbum repelleret, &c. Adeo illis hominibus sanitate morbus validior erat. Qui enim in sanitate ad approbationem mysterii rationibus infirmi essent, corporali morbo ad fidem convaluerunt.* Residendi ergo tanto tunc major necessitas, quanto & uberior utilitas. Aut enim tunc Pastor morbis corporeis animas sanat; aut gregis sibi commendati nullas oviculas perire sinit, si quæ hinc abeant, cœlo eas restituens: aut denique hæreticos & infideles in sinum Ecclesiæ non paucos pellicit; beneficentia, benevolentia & caritate quadam infinita illos omnes sibi adglutinat.

III. Disertissime id quidem proditur Epistola quadam Dionysii Episcopi Alexandrini, eo tempore exarata, auctore Eusebio, quo eam civitatem lues incessit, percutiente insanos mortales Numine, ut sanaret: mortem incutiente, ut immortalitatis cupidos & aliquando compotes præstaret. Fidelibus ea morbi vis & contagio medicina fuit cum primis tempestiva & efficax. *Nobis potius medicamentum quoddam fuit*, ut refert Dionysius (a). Iis Christiani officiis prosecuti sunt alii alios sani ægros, sani ægrique mortuos, ut hinc opulentissima quædam meritorum messis efflorueritt. Incessit

(a) L. 4. c. 22.

cessit & infideles ea fidelium caritas admiratione sui, extimulavitque ad conversionem, ubi cœlestis gratiæ jubar prolixius se superne infundebat. Quippe Gentiles ingravescentem eam calamitatem, non inhumanitate tantum, sed & sævitia quadam mutua cumulabant. *Gentiles contraria his egerunt, nam & eos qui ægrotare inceperant, exturbabant, & carissimos refugiebant, eosque in viis semineces relinquebant, aut mortuos insepultos projiciebant, &c.*

Ex moribus tunc tam alienis, quantum religioni ipsi utrique interesset discriminis, non poterat non in oculos omnium incurrere. Inter eos qui fratrum levationi & caritati se impenderunt, quique ut eos morti subducerent, mortem lubentissime oppetierunt ipsi, numerat Dionysius plures etiam Laicos; quibus immarcessibilis ex caritate, ut & ex fide martyrii palma obtigit: at Presbyteros Diaconosque, pro ministerii sui gradu & præstantia, idem auctor est fortitudinem etiam & zelum incredibilem explicuisse. *Et hoc quidem pacto optimi quique ex fratribus nostris, quorum nonnulli Presbyteri erant ac Diaconi, & ex populo laudatissimus quisque mortem oppetierunt. Adeo ut genus hoc mortis ob pietatem fideique constantiam nequaquam inferius martyrio censeatur.* Prope abest a vero, Dionysium ipsum, qui tot alios laureis donavit & coronis, indonatum & inglorium non recessisse: sed pro loci sui amplitudine amplissima quoque ornatum fuisse gloria.

CAPUT LXVIII. *P. 2. l. 2. c. 53.*

De residentia tempore persecutionum, pestilentiæ, ægritudinis, ab anno quingentesimo ad octogentesimum.

I. II. Mira Gregorii Magni exempla in Episcopos ægrotantes.
III. Alia exempla. Doctrina Fulgentii Ruspensis, & Aviti Viennensis Episcoporum.
IV. V. VI. Gregorii Magni grassante pestilentia animi magnitudo.
VII. VIII. Quid Episcopi Gallicani tempore pestilentiæ?
IX. X. Quid Episcopi Hispani & Alexandrini? Quo se illi omnes commendaverint?
XI. Belli & persecutionis tempore S. Joannes Patriarcha Alexandrinus secessit.
XII. Episcopi Africani non recedunt. Unde id discriminis?
XIII. XIV. XV. Italiæ & Galliæ Episcoporum magnanimitas inter ejusmodi clades.
XVI. De Episcopis Angliæ.

I. Cum Romæ ex morbo decubuisset Castorius Ariminensis Episcopus, eo in urbe commorari jusso, ejus Episcopatus curam Gregorius Papa Leontio interim Urbinati Episcopo delegavit, nomine Visitatoris addito, jure vero eodem & potestate pari, ac si proprius esset Episcopus, exceptis Clericorum ordinationibus, quo & Beneficiorum collationes continentur (1). *Eo absente Ecclesiæ ipsius fraternitati tuæ operam providemus visitationis delegandam, &c. Et præter ordinationes Clericorum, cetera omnia in prædicta Ecclesia, tanquam Cardinalem & proprium te volumus agere Sacerdotem.* Alibi diximus redintegratum Ecclesiæ suæ fuisse Parochum, quem ea excusserat proprius Episcopus, quod duos abfuisset menses, gravi oppressus ægritudine (2). Redeo ad Ariminensem Episcopum, qui capitis doloribus vehementibus cruciabatur, ut Episcopatus sui functiones obire posset nullas. Quatuor illum Romæ annos demorari passus est Gregorius, nihil aliud quam subinde illum submonens, ut si se satis recreatum sentiret, Ecclesiam suam repeteret. Denique non ante curavit ei successorem sublegi, quam ipsemet abjecta recuperandæ sanitatis spe, ultro Episcopatum resignaret (3). *Quem dum hortaremur, ut si de eadem capitis qua detinebatur molestia melioratum se esse sentiret, ad suam reverteretur Ecclesiam; qui datis induciis, in hoc quadriennio expectatus est. Quem dum monitu Cleri, civiumque illinc venientium, nosque precibus arguentium instantius hortaremur, ut si valeret, cum iis auxiliante Domino remearet: data in scriptis supplicatione, nos petiit, ut quia ad ejusdem Ecclesiæ regimen vel susceptum officium, pro eadem qua detinetur molestia, assurgere nullatenus possit, Ecclesiæ ipsi ordinare Episcopum deberemus.*

Hæc Gregorius ad Archiepiscopum Ravennatem Marinianum, qui & ipse non multo post cruciari cœpit vomitu sanguinis permolesto. Convenire jussit Medicos Gregorius,

(1) L. 1. Ep. 24. 25. (2) L. 3. Ep. 13. (3) L. 7. Epist. 50. 51.

gorius, & in commune consulere, atque ita eorum decretum ad Marinianum misit. Cum vero Medicis omnibus conveniret, silentio & quiete potissimum eam levari posse ægritudinem, quod non facile ille Ravennæ consequi posset: perscripsit Gregorius, ut Romam maturaret, constitutis ante Ecclesiæ suæ rebus, designatisque qui eo absente Mysteria celebrarent, qui administrarent rem temporalem, qui hospites exciperent, qui curam gererent Monasteriorum (1). *Quid singuli senserint Medici, quidve dictaverint, Sanctitati vestræ scriptum transmisimus. Qui tamen quietem & silentium præ omnibus dictant, quam si tua fraternitas in sua Ecclesia possit habere, valde dubius sum. Et ideo videtur mihi, ut ordinata illic Ecclesia, vel qui Missarum solemnia explere valeant, vel qui Episcopi curam gerere, hospitalitatemque & susceptiones possint exhibere, quive Monasteriis custodiendis præesse norint, tua fraternitas ad me ante æstivum tempus debeat venire, ut ægritudinis tuæ ego specialiter curam geram, quietem tuam custodiam.*

Iis afflictabatur Gregorius ipse morbis, quibus id etiam fiebat ut amico vehementius indolesceret. Expetierat & ipse potius in ejus sinu postremas deponere curas suas, animamque exhalare. Si Marinianus autem præmoriturus sibi erat, malebat eum Romæ inter suos mori, quam Ravennæ. *Aut certe si vocandus es, inter tuorum manus voceris.* Denique si adduci ille non possit, ut Romam veniat, vetat Gregorius, ne sæpius quam quinquies anno quolibet jejunet, in pervigiliis solemnioribus Festorum, quod jejunio maxime consentiant Medici eum morbum exacerbari. Jubet ut vigiliis abstineat, delegetque alium quempiam ad preces cerei Paschalis, & ad eas in Evangelia homilias, quas solent Episcopi circa Paschales ferias ad populum habere. *Præterea nec hortor, nec admoneo, sed districte præcipio, ut jejunare minime præsumas, quia dicunt Medici huic molestiæ valde esse contrarium, nisi forte si grandis solemnitas exigit, quinque in annis vicibus concedo. Sed & a vigiliis quoque temperandum est, & preces quæ super cereum in Ravennati civitate dici solent, vel expositiones Evangelii, quæ circa Paschalem solemnitatem a Sacerdotibus fiunt, per alium dicantur. Et tua dilectio contra virtutem laborem sibi minime imponat.*

II. Has ego minutias Episcopalis providentiæ persequendas nihil sedulo duxi, quod hinc eliciantur non pauca, quæ in rem sint. Illa quippe æquabilitas & moderatio, illa zeli & humanitatis, clementiæ & vigoris temperies, illa sane est, quam pauci satis intelligant, pauciores imitentur, & quam tamen intelligere & imitari omnium maxime Præsulum intersit. Nam extrema quæque periculi plenissima sunt, ultra modum vitia sunt omnia, medium tenent virtutes. Pulchrum utcumque est a Gregorio Magno didicisse, quo se usque possit porrigere Præsulum ægrotantium commiseratio, ut remittantur tunc leges strictiores residentiæ, & instantiæ quotidianæ, ac sollicitudinis Pastoralium functionum.

III. Narrat Ferrandus Diaconus, ut appetente morte B. Fulgentius quasi rei præsagus, annuas sibi inducias vindicarit, & feriari voluerit a functionibus Episcopatus, adeoque & Monasterii, ut in reconditiorem Insulam se abderet, orationique se totum daret, & jejuniis, & omnibus demum pœnitentiæ macerationibus. Rescito impatienter ferri suam absentiam, in Monasterium rediit, ubi statim lethali correptus morbo, vitam tam pie & religiose clausit, quam duxerat (2). *Ante annum ferme quam de isto sæculo repeteretur, profunda corporis compunctione permotus, reliquit subito Ecclesiasticas occupationes. Et de ipso quoque Monasterio suo secreto recedens, ad Insulam Circinam, paucis comitantibus fratribus navigavit; ubi in brevi quodam scopulo, lectioni, orationi ac jejuniis vacans, veluti sciret appropinquare sibi novissimum diem, sic ex toto corde suo pœnitentiam gessit.* Persuasissimum erat Fulgentio, quod & hoc exemplo suo persuasum volebat posteris, nusquam fructuosius vel residere, vel concionari Episcopos, quam ubi in pia hæc se ipsi latibula recondunt, ubi se orationi & pœnitentiæ totos impendunt, nunquam efficacius Ecclesiis suis adsunt, quam cum illos iis hic pietatis ardor subducit; nusquam negotiosior eorum vita, aut urgentior caritas, quam cum silentio, sacroque huic otio, orationi & pœnitentiæ se dedunt.

Eas dedit Avitus Viennensis Episcopus ad Beatum Cæsarium Arelatensem Epistolas commendatitias (3), quarum suavitati, ele-

(1) L. 9. E. 28. (2) Cap. 30. (3) Epist. 9.

elegantiæ & pietati accedere nihil possit, cum Arelate proficisceretur Episcopus oculis graviter laborans, & huic malo levamenti aliquid exquirens, postquam Episcopatum ejus hostium furor devastaret. Præsulem illum testatur Avitus, ejus & lucis & plenitudinis cupidiorem, quæ ex incommutabili veritate emicat, quam ejus quæ corporeis oculis blanditur, in iter se illud non dedisse, nisi ut amicis satisfaceret, & ne semetipse temere orbaret facultate sacra munia obeundi: *Simul & ne videatur per neglectæ sanitatis culpam facultas in eo Sacerdotalis officii reprehensibiliter minorata*.

Eo spectabant piissimi Episcopi, cum curandæ valetudinis, aut propulsandæ ægritudinis causa suis se rantisper subtrahebant Ecclesiis, quanquam ne id quidem facerent injussu Metropolitani. Apparet enim hunc Præsulem Viennensi Metropolitano paruisse.

IV. A privatis ad publicas ægritudines promovendus gradus est, & percunctandus ante alios est Gregorius Magnus, quæ sint Episcoporum partes, dum pestilentia Diœceses populatur. De ea re Epistolas dedit sanctissimus Pontifex ad Dominicum Carthaginensem Episcopum, ubi non solum a vinculo illum non absolvit residentiæ, sed vehementer adhortatur, ut dum ea tabe Africa tota vastatur, mortis ipse terrores & amaritudines lenire studeat & conculcare firmissima spe vitæ æternæ: ut hac asperitate pœnarum temporalium urgeat illos ad extimescendas fugiendasque flammas sempiternas: ut orationi instet, instarique ab omnibus curet, quo emolliat Deus corda ad pœnitentiam, ut carnis vulneribus & morbis persanentur animæ, utque mors ipsa compendiaria via sit ad immortalitatem (1). *Vestra eos lingua, sicut & credimus, magis ac magis a pravi operis perpetratione coerceat, bonorum præmia, malorum pœnas edisserat, &c. Injunctis precibus Dei clementiam exoremus, ut, &c.*

V. Provectus fuerat Gregorius ipse ad Pontificiæ culmen dignitatis, cum sæviret in urbe lues: *Pestilentia sæviente, quia Ecclesia Dei sine rectore esse non poterat, Gregorium delegerunt:* ut ait Joannes Diaconus in ejus vita (2). Ergo Pontificatus sui dedicavit ille primordia, tum prædicationibus rei præsenti accommodatis, tum Processionum complurium solemnitate, & supplicationibus publicis, ut aut tanti mali finem Deus annueret, aut pœnitentiam aspiraret, quæ malum ipsum bene verteret. In una harum Concionum (3) non toto horæ spatio interiere ex ea lue octoginta homines, stante & impavido inter has ruinas summo Pastore, & de concionibus, de supplicationibus nihil remittente, donec ultricem Dei manum exarmaret, pacemque & sanitatem plebi suæ recuperaret. *Intra unius horæ spatium octoginta homines ad terram corruentes spiritum exhalarunt. Sed nequaquam destitit facundissimus Rhetor populo prædicare, ne ab oratione cessarent, donec miseratione divina, pestis ipsa quiesceret.*

VI. Illud admiratione profecto dignissimum, quod dum ipse gregis se saluti Gregorius impenderet, necdum suæ in Pastorem acquieverat electioni, eamque fovebat adhuc spem, fore ut Imperator Mauritius alium eligi juberet. Machinas enim non paucas ad id ipse instruxerat. Ita de tota Pontificatus pompa & gloria, unum erat quo Gregorius duceretur, unum quo se oblectaret, tempore pestilentiæ cum grege suo residere, & in ejus salutis procuratione mortem oppetere. Nec Clericos, nec Laicos ad fugam invitabat Gregorius, adeo non de fuga ipse cogitabat. Insidebat forsan jam tum ejus animo illa eadem Gregorii II. Papæ sententia, ad consultationes Bonifacii Archiepiscopi Moguntini rescribentis, stultum esse si quis elabi se posse speret manibus omnipotentis & ubique præsentis Numinis: atque adeo qui in Monasteriis, vel in Clero tam atrociter grassata pestilentia superstites adhuc erant, iis non de fuga, sed de demerendo precibus Numine cogitandum esse. *Adjecisti etiam quod si pestifer morbus aut mortalitas in Ecclesia vel Monasteriis irrepserit, hi quos nondum tetigit, an debeant a loco fugere, evitantes periculum. Quod valde fatuum videtur: non enim valet quisquam Dei effugere manus.* At vero quod ad Episcopos attinet, certior factus Gregorius ardere Narniensem civitatem pestilentia ad Episcopum perscripsit, tanto magis infatigata vigilantia insandum ei esse ad Romanos, Longobardos, Paganos, et hæreticos ad fidei et pietatis lucem revocandos (4). *Nulla ratione cessetis.*

VII. Al-

(1) L. 8. Ep. 41. (2) L. 1. c. 39. 43. (3) Regest. L. 11, Ep. 2.
(4) L. 2. Ep. 2.

VII. Albigensis sanctissimus Episcopus Salvins non modo de fuga non cogitabat, etiamsi maximam jam suæ civitatis partem lues esset depopulata: sed irrequieto studio & conatu impellebat superstites omnes, ut precibus et vigiliis contenderent ad æternitatis sibi jannam patefaciendam. Ita enim testatum facit Gregorius Turonensis (1): *Invalescente apud Albigensem urbem inguinario morbo, & maxima jam parte de populo illo defuncta, cum jam pauci de civibus remanerent, vir beatus tanquam bonus Pastor nunquam ab illo loco recedere voluit, sed semper hortabatur eos, qui relicti erant, orationi incumbere, ac vigiliis instanter insistere, dicens: Hæc agite, ut si vos Deus de hoc mundo migrare voluerit, non in judicium, sed in requiem introire possitis.*

VIII. Ex eodem autem Gregorio Turonensi, cum Theodorus Massiliensis Episcopus ejus mali flammas cerneret civitatem suam quaquaversum depascentes, in eam se impiger intrepidusque conjecit, et in Basilica sedens sancti Victoris streuue adeo vigiliis et oratione certavit, ut exterminatoris Angeli gladium constringeret tandem et cohiberet (2). *Velut in segetem flamma accensa, urbs tota morbi incendio conflagravit. Episcopus tamen urbis accessit ad locum, & se intra Basilicæ sancti Victoris septa continuit, cum paucis qui tunc cum ipso remanserant, ibique per totam urbis stragem orationibus ac vigiliis vacans, Domini misericordiam exorabat, ut tandem cessante interitu, populo liceret in pace quiescere.*

IX. In Concilio Toletano XVI. observatum est (3) eo non advolasse Episcopos Provinciæ Narbonensis, quanquam illud esset Universale Concilium, propterea quod illas regiones popularis lues corripuisset, nec sineret Pastores a gregibus suis discedere.

X. Cum Alexandrinam civitatem mortalitas ingens vastaret, Joannes ille ab eleemosynis cognomen nactus longe splendidissimum, ejus urbis Patriarcha, multis documentis approbavit, quam non sua tantum, sed et seipsum cuperet ovium saluti impendere (4): *Multoties assidebat & his qui morituri vexationem in exitu animæ patiebantur, & ipse eorum oculos propriis manibus claudebat.*

XI. Venio ad persecutiones, bella et publicas calamitates, quibus coguntur quandoque Antistites, cœlesti etiam caritate inflammatissimi sese subducere, cum et nulli tunc usui futura esset eorum præsentia, possitque multo fructuosior postea esse, postquam remiserit procella. Hunc modum tenuit Joannes idem Patriarcha Alexandrinus, quando occupata a Persis Alexandria et Ægypto, tempestivum tunc esse censuit, illi pareret ut Christi præcepto, jubentis civitate ex una in aliam confugere, ubi instaret persecutor. Secessit ergo ille in Insulam Cyprum, quæ patria illi erat, et quæ tumulus illi fuit evocante eum non multo post Deo ad immortales tot laborum coronas (5). *Quando futurum erat ut traderetur Alexandria Persis, reminiscens Pastor dicentis, Cum persecuti vos fuerint in civitate ista, fugite in aliam: fugam arripuit in propriam patriam, videlicet in Cyprum, in civitatem suam.* Nec nos fugit in dubium vocatam fuisse a Baronio (6) hanc sanctissimi Patriarchæ fugam; sed ejus argumentis in contrarium abunde visus est nobis Rosveidus satisfecisse. Enimvero gravissimo damno affectum fuisset Romanum nomen, si Patriarcha Alexandrinus a Persis Ægyptum perpopulantibus comprehensus fuisset, et in Persidem abductus. Erant enim tunc Patriarchæ uno Imperatore minores, ceteros supra omnes Imperii proceres eminentissimi.

XII. Longe alia fuit posterior Vandalorum in Africa persecutio, cum Catholicæ illi fidei potissimum insidiari cœpere. Itaque Catholici hic Episcopi adeo non fuga sibi consulebant, aut vel tantillum torrenti cedebant persecutionis, ut constituerint, quanquam vetantibus et contra nitentibus Vandalis Principibus, Episcopos creare novos vacantibus omnibus Ecclesiis, certa spe aut mitigandi paulatim Regis Vandali obsequio et humanitate sua, aut superandæ sævitiæ ejus patientia sua, interim vero nullo non subsidio juvandæ plebis Catholicæ (7). *Definierunt adversus præceptum Regis in omnibus locis ordinationes celebrare Pontificum, cogitantes, aut Regis iracundiam, si qua forsitan existeret, mitigandam, quo facilius ordinati in suis plebibus viverent: aut si persecutionis violentia nasceretur, coronandos etiam fidei confessione, quos dignos inveniebant promotione: ministerium vero suum facilius impleturos, atque inter ipsas*

(1) L. 7. c. 1. (2) L. 9. c. 22. (3) Can. 13. (4) Vitæ ejus c. 24.
(5) Ibid. c. 48. (6) Baron. ann. 620. n. 6. 7. (7) Cap. 6. 20.

ipsas tribulationes propriis plebibus solatia praestituros.

Ita Ferrandus Diaconus in vita B. Fulgentii. Ubi et illud subjicitur, Episcopos hos numero supra sexaginta, in Insulam Sardiniam deportatos fuisse; quo tamen non excutiebatur eis cura proprium gregum ad quos subinde perinde, ut necesse erat, exhortationes, praeceptiones, correptiones mittitabant. *Praeter istas publici status Epistolas, si quis forte ex Episcopis absentem plebem suam corrigere vel monere voluisset, ad B. Fulgentium accedebat, & per ministerium linguae ejus, officium suae dispensationis implebat*.

XIII. Laurentii Mediolanensis Episcopi constantiam summis laudibus extulit Ennodius, quando Mediolanensis regio hostibus incursationibus convulsa obrutaque est. Praesens & ingemiscens tantae calamitati piissimus parens, passus est unus ipse, quidquid filii ipso spectante passi sunt (1). *Cum hostilis irruptio, more pecorum, Christianum populum per diversa distraheret, tu variorum generibus cruciatuum capiebaris in omnibus, tu paterna conventus pietate, sustinebas tormenta multorum, ut ait Apostolus, Quis vestrum cruciatur, & non ego? Inter ista tamen fractum te non vidit adversitas; hoc triumphis suis decerpi sensit inimicus, quod capti Sacerdotis animum non subegit*.

XIV. Aprunculus jam nobis supra memoratus est Lingonensis sanctissimus Episcopus, qui rescito suspectam esse Burgundis suam fidem, & necem illos sibi machinari, Arvernum fugit, Francicae ditionis civitatem, ubi non multo post Episcopus creatus est. Eadem fuit causa justissima beato Quintiano Ruthenensi Episcopo, discedendi ab Ecclesia sua, ut qui comperisset insidiari sibi Gothos, tanquam Francicae dominationis cupidiori. Cum unus impeteretur Episcopus hujusmodi persecutionibus omnibus, erat utique consultissimum, ut fuga vel sibi consuleret, vel hostibus ipsis suis subduceret infandae caedis materiam, vel ne denique saeviorem quandam procellam in omnem plebem suam acceleraret.

XV. Haud facile dixerim, an aeque justae causae impulerint ad fugam Vilicarium Viennensem Episcopum, solis suorum civium rapinis & sacrilegiis in fugam actum, nempe impatientissime ferentem expilatas ab illis Ecclesias omnes, quarum in fundos ipsos involabant, foedissimis rapacitatis suae vestigiis sacra avitae pietatis & liberalitatis monumenta contaminantes. Audiendus hic Gregorius Turonensis (2): *Cum furioso & insano satis consilio Franci res sacras Ecclesiarum ad usus suos retorquerent, videns Vilicarius Viennensem Ecclesiam suam indecenter humiliari, relicto Episcopatu, in Monasterium sanctorum Martyrum Agaunensium ingressus, vitam venerabilem duxit. Vastata & dissipata Viennensis & Lugdunensis Provincia, aliquot annis utraque Ecclesia sine Episcopis fuit, laicis sacrilege & barbare res sacras Ecclesiarum obtinentibus*. Haec probabiliter censetur pestis tot devastasse Ecclesias, quae tum viduatae squallebant, cum beatus Bonifacius in Gallias, ut eas restauraret, a Pontifice ablegatus est. In Hormisdae Papae vita ab Anastasio Bibliothecario observatum est, sub ejus Pontificatu restitutum fuisse in Africa Episcopatum, ab haereticis ante annos fere octaginta exterminatum. *Hujus temporibus Episcopatus in Africa post annos 74. revocatus est, qui ab haereticis exterminatus fuerat*. Si aequa lance pendatur hoc loco Afrorum & Francorum Episcoporum factum, facile vincent Afri, qui frustra frementibus & omni cruciatuum genere insanientibus haereticis, novos ubique Episcopos restituerunt; Christi Ecclesiae, quam suae, vel vitae libertatis amantiores: ubi Gallicani hi Praesules una maxime temporalium bonorum jactura usque adeo consternati sunt, ut Ecclesiis suis aufugerent, eamque illis inveherent orbitatem, qua funditus mox disciplina morum convulsa & obtrita concidit.

XVI. Laurentius, Mellitus & Justus, Anglorum Episcopi, qui commilitones fuerant Augustini, Laurentius etiam successor in Sede Cantuariensi, justiores habuisse videbantur causas abeundi ex Anglia, ubi non infructuosus tantum esset labor, sed pene noxius, tanto magis obdurescentibus ad Verbi divini praedicationem Barbaris. Beda rem narrat his verbis (3): *Decretum est communi consilio, quia satius esset, ut omnes in patriam redeuntes, libera ibi mente Domino deservirent, quam inter rebelles fidei barbaros sine fructu residerent. Discessere itaque primo Mellitus & Justus, atque ad partes Galliae secessere, &c.* At ubi Mellitus & Justus in Gallias deflexere, quo & Lau-

(1) In Natali Laurentii Med. Episc. (2) Greg. Tur. L. 2. c. 23. 36. (3) L. 2. c. 5.

& Laurentius mox erat venturus, visendum se huic in somnis obtulit B. Petrus, cum in ejus Ecclesia somnum caperet, verbisque verbera adjiciens, exprobravit fugam, gregisque proditi dissipationem; cum suis potius insistere debuerit vestigiis, tot carceres & vincula, cruciatus & mortem ipsam experti, ne a grege quem sibi Christus commendaverat recederet. *Flagellis acrioribus afficiens sciscitabatur, quare gregem relinqueret, vel cui Pastorum oves Christi in medio luporum positas fugiens ipse dimitteret. An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro parvulis Christi, quos mihi in indicium suæ dilectionis commendaverat, verbera, vincula, carceres, afflictiones, ipsam postremo mortem, mortem autem crucis, ab infidelibus pertuli?* Notas & cicatrices verberum ab Apostolo inflictorum pagano Regi ostendit Laurentius, quibus ille perterritus, Christi fidem complexus est, Mellitum & Justum revocavit, propriisque reddidit Ecclesiis Londinensi & Roffensi.

CAPUT LXIX. *P.3. l. 2. c. 59.*

An morbi, pestilentiæ, bella, justæ & probabiles fuerint causæ non residendi, sub Imperio Caroli Magni, et ejus stirpis?

I. Ægrotante Episcopo, ejus Ecclesiam administrat Metropolitanus in spiritalibus, res temporales regunt ministri ab utroque delecti.

II. Ita ægrotanti Episcopo a Diœcesi discedendum non erat.

III. Nec sævientibus bellis ab ea poterat ille divertere.

IV. Quanquam devastata fuerit civitas, si qui modo supersint cives.

V. VI. Dum civilia furerent bella, aut irruperent Barbari, quæ consilia secuti sint Episcopi nostri? Quo differre debeant his luctuosis temporibus Episcoporum consilia, & Provinciæ Præsidum?

I. Vetiti sunt domini temporales in Concilio Meldensi anni 845. ne Oeconomos in Ecclesiis vel constituerent ipsi, vel a Clero populoque eligi facerent, præter Episcopi voluntatem: si ex morbo autem tam gravi decumberet Episcopus, ut officio fungi non posset, tum Metropolitani eas partes fore, ut cum Episcopi assensu rem perficeret. Quod ad militaria autem munia, quæ Reipublicæ præstanda essent, ea Episcopus morbo quopiam conflictatus exequeretur per idoneos laicos Clericosque cum consensu Metropolitani electos, et ea animi præditos moderatione ac temperantia, ut ne furtiva spe illudi se sinant succedendi in Episcopatu (1): *Si Episcopus ministerium Ecclesiasticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc, cum Episcopi ejusdem Ecclesiæ voluntate, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat. Obsequium vero ad Rempub. pertinens, qualiter exequatur, per tales ex subditis & Ecclesiasticis Ministris, cum consensu Archiepiscopi, propter pacis caritatisque custodiam, Episcopus ordinet ac disponat, quos succedendi in Episcopatu appetitus indebitus non elevet, neque vexet.* Si Metropolitanus autem ipse ea morbi acerbitate lecto affigatur, eadem ipse curabit omnia cum consilio Comprovincialium Episcoporum. *Consilio Coepiscoporum suorum ordinationem talem exhibeat.*

II. Hinc illud perficitur non relaxari morbo quolibet residentiæ Episcopalis vinculum, cum vel tum possint præsules spiritalibus æque et temporalibus præesse rebus Episcopatus sui, cum consilio Metropolitani, et idoneorum opera vicaria Ministrorum. Nec obstrepit, quod de Herimanno Nivernensi Episcopo dictum est superius. Non permissus est enim nisi ad breve tempus Agendicum Senonum divertere, ut necessariis a proprio Metropolitano institutionibus,& documentis instrueretur, atque ne interim Ecclesiæ suæ offendiculo esset, cum vi morbi quandoque mente alienari videretur.

III. Hostium et Nationum maxime Barbararum irruptionibus excusari non videntur Episcopi suis abesse vel fugari Ecclesiis. Ea de re cum Nicolaum I. Papam percontatus esset Hunfredus Episcopus Teroanensis, rescripsit ille, ne tranquillo quidem mari Nanclerum a gubernaculis posse recedere, nedum procelloso. *Si perniciosum est prorsus tam in tranquillitate navim deserere, quanto magis in fluctibus?* Non quo temere se quisquam objicere periculis debeat, aut non aliquando fugerint ipsi Apostoli; sed nunquam Pastori fas est a grege recedere (2). Sed

(1) Can. 47. (2) Conc. Gall. T. 2. p. 350.

Sed quod præcipue, nos qui tanquam arietes ducatum gregibus præbemus, immo qui & horum Pastores sumus, Deo auctore, cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat.

IV. Hanc quæstionem versavit non semel Hincmarus, ubi potissimum de translatione egit Actardi Nannetensis Episcopi, qui Episcopatu suo pulsus ab Armoricæ Duce Numenojo et a Carolo Calvo Rege postea restitutus, a Salomone Tyranno rursum ejectus est. Tunc ut ante monuimus, eum Rex temporaria donavit Teroanensis Ecclesiæ administratione, tum denique postea ad Turonensem Metropolin transferri a Pontifice curavit. Quanquam Actardus contenderet civitatem Nannetensem usque adeo a Normannis et Brittonibus desolatam fuisse, ut Sedem ibi figere nequaquam posset; excipiebat ex adverso Hincmarus eam ipsam devastationem Ecclesiæ Episcopi maxime præsentia indigere, qui eam foveret, curaretque, quamdiu fideles ibi superessent aliqui, quibus ope, consilio, solatio adesse posset Episcopus (1). *Cum sicut vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, quamdiu uxor ejus licet infirma vivit; ita & Episcopus non habet potestatem, Ecclesiam videlicet plebem suam deserere, & alteram invadere, quamdiu sicut sanctus Augustinus dicit, in ea residui sunt conservi sui quibus præbeat cibaria, quos aliter vivere non posse novit.* Ne penuria quidem vult Hincmarus relaxari Episcopum urbis eversæ vel a residentia, vel a ceteris officiis suis; cum possit vitam tolerare opere manuum suarum, fidelium oblationibus & eleemosynis, quibus interim suppeditabit Verbi divini pabulum, & ea quorum administri soli sunt Episcopi cœlestia sacramenta. Sana est & luculenta Hincmari hæc doctrina, quanquam non immerito diffidamus, eam Actardo aptari potuisse, cui tot aliunde Pontifices & Concilia suffragabantur.

V. Non paulo plus negotii Hincmaro facesserunt civilia bella Francorum Regum, tunc vel maxime cum Ludovicus Germaniæ Rex in Regis Caroli Calvi germani sui regnum invasit, velut suo potius censui & dominio adscribendum (2): *Inter duos Reges carne fratres, de hoc regno in quo degimus satagentes, velut inter malleum & incudem, Episcopi sumus.* Et fidenter tamen ab Hincmaro pronuntiatum est, quantumcunque Episcoporum cervicibus periculum immineret, inter hæc intestina dissidia, non posse ab iis greges proprios deseri citra ingens piaculum. Ei doctrinæ cum plura astruxisset ex Ambrosii, Augustini ceterorumque olim Ecclesiæ Patrum verbis & exemplis; addit & beati Nicasii Remensis Episcopi exemplum, qui irrumpentibus undique in has regiones Vandalis, non fidem Christi tantum, sed & suam Episcopalis residentiæ constantiam illustri Martyrio consignavit. *Sanctus Nicasius tempore Vandalorum, in generali persecutione, suam non deseruit civitatem, & intra parietes Ecclesiæ, martyrio meruit coronari.* Addit & Aniani Aurelianensis Episcopi, & Lupi Tricassini, & Remigii Remensis exempla; qui postremus adeo non fugit, cum Franci tunc adhuc pagani in Galliam se infuderunt Belgicam, ut ex hostibus Ecclesiæ filios præstiterit longe carissimos & religiosissimos. *Sic sanctus Remigius Remorum Episcopus supervenientibus Francis paganis in Belgicam suæ Diœceseos Provinciam, Ecclesiam suam non deseruit, sed orationibus & sanctis exemplis ferocitatem gentis perdomuit, gentem paganam convertit, & tria millia paganorum una cum Rege in vigilia Paschæ ad gratiam Baptismi perduxit.* Franciсæ ergo gentis & Clodovæi ipsius conversio accepta ferenda est constantissimæ B. Remigii residentiæ in Ecclesia sua, dum bella, dum cruciatus, dum mortes undique concreparent.

VI. Hæc Hincmari universim sententia est, ex qua intelligis, illa virtutum dogmatumque lumina, ab Ambrosio olim, Augustino, aliisque Patribus ostensa & illustrata nullo sæculorum lapsu, non morum corruptelis, non Clericorum remissione & ignavia potuisse opprimi sed inextincta ad nos pervenisse. Sed quod ad illam attinet specialem causam de qua tunc agebatur, pari sapientia & animi magnitudine respondit Hincmarus. Vult enim Episcopos in Regis fide constantes & inconcussos stare, nec tamen usitatissimam humanitatem subtrahere alteri Regi, qui suo quasi jure regnum sibi repetere videtur; cum Comitum sit, Præsidumque Provinciarum & Civitatum propulsare publicos Regni hostes; Episcoporum autem muneris sit Basilium imitari, qui perhonorifice Julianum excepit Apostatam, certus reddenda Cæsari,

(1) Hincmar. T. 2. p. 749. 457. 459.

(2) Ib. p. 160.

Cæsari, quæ sunt Cæsaris; Deo autem fidem uni ei debitam, servandam esse illibatam (1). *Videlicet si pervenerit Rex alius in regnum Senioris nostri, & non fuerit militaris manus, quæ ei resistat, sequamur nos Episcopi, & in ordinatione ordinis nostri, & in conservatione fidei erga Seniorem nostrum, patrum vestigia: & in receptione & in ceteris munus placationis erga superventurum Regem, videlicet in receptione. Legimus enim sanctum Basilium cum Clero supervenientem etiam Julianum Apostatam honorabiliter recepisse, & non ob id ab orthodoxæ fidei regula deviasse; sed quæ sunt Cæsaris Cæsari, & Deo, quæ Dei sunt, reddidisse.*

Scriptis mandata est a Flodoardo irruptio Vandalorum in Gallias, obsidio Remensis civitatis, Nicasii constantia & Martyrium, necnon & aliorum Clericorum quorundam, qui Nicasii exemplo in urbe permanserant (2). Sed paulo copiosius prosecutus est is Scriptor, quibus se rationibus constringi duxerit Præsul sanctissimus, ut ne divelli se sineret ab Ecclesia sua, eo tempore potissimum, quo omnibus ad salutem præsidiis solatiisque instruenda esset.

CAPUT LXX. *P.4.l.2.c.83.*

De residentia pestilentiæ tempore & bellorum post annum Christi millesimum.

I. Satis non erat causa in persecutione, ut Episcopi Ecclesiis suis discederent, & minus residerent.

II. Cum gregem æque ut Pastorem lacessit persecutio, nec fugere potest Pastor, nec abesse.

III. Implacata Magnatum inimicitia excusare possunt Episcopi absentiam.

IV. De cœli inclementia, & intemperie.

V. De tempore pestilentiæ. Mira & stupenda B. Caroli Borromæi constantia. Episcopi & Parochi tunc vel maxime residere tenentur.

VI. Exempla alia sollicitudinis pastoralis & caritatis. Decreta Concilii V. Mediolanensis.

VIII. Exempla Græcorum.

I. Hujusmodi tempestates, quæ in Episcopos maxime irruunt, expertus non semel Ivo Carnotensis, a sententia tamen illa non recessit, ne tum quidem ab Ecclesiis & a residentiæ vinculis subducere se debere Episcopos, nisi eos turbo vehementissimus & inevitabilis necessitas gremio ejiciat Ecclesiarum suarum. Frequens in eum Principis excandescentia, de qua supra, & hinc emergentes amaritudines, cladesque faciebant, ut Episcopatus illi & videretur esse, & esset onus, crux, tempestas, & naufragium sed altissime infixum illud animo gerebat, nec præisse se divinæ voluntati ad ineundum Episcopatum, nec ad eum exeundum præire eidem se debere, sed subsequi, obsequique: tam adversa, quam læta æquo animo accipere; & Christi osculari vestigia, qui non sibi, sed nobis & vixit & mortuus est, quia Dei unius jussu & caritate vixit & mortuus est (3). *Quid tibi Episcopatus, nisi cruciatus? quid aliud est hic honor, nisi onus? quid est hæc sublimitas, nisi naufragosa tempestas? &c. In hac mea deliberatione plurimum mihi placet illa sententia, ut summopere optem mihi occasione justitiæ aliquam inferri violentiam, ut exoneratus sarcina Pastorali, vertere me possim quo invitat honestum otium plenum dulcedinis, &c. Sed rursus in hac sententia quodammodo mihi displiceo, timens, voluntatem Dei non sequi, sed prævenire meo desiderio. Et tandem secure mihi consulit ratio, ut sicut non præveni voluntatem Dei Episcopatum ambiendo, sic non præveniam contemnendo: sed voluntati Domini in omnibus obnoxius, de manu ejus æquo animo suscipiam prospera & aspera, secundum illud Apostoli, Nemo nostrum sibi vivit, & nemo sibi moritur, sed ei qui pro ipsis mortuus est.*

II. Pertinent hæc quidem ad spontaneam Episcopatus resignationem. Sed his ipsis cogitationibus fovendus, his consiliis muniendus est animus, ut ne quis necessariæ se subfuretur residentiæ, dum ita persecutio Episcopum lancinat, ut non tamen vi allata ab Ecclesia illum sua abstrahat. Quod enim spectat ad cruentiores illas persecutiones, quæ ad gregis & Pastoris perniciem succenduntur: in unum conjecit locum Gratianus quidquid in eam rem a sanctis Patribus disputatum est; unde illud tandem

ab eo

(1) Ib. p. 176.

(2) L. 1. c. 6.

(3) Epist. 27.

ab eo concluditur, si in unum Pastorem fremat persecutio, exemplo Christi & Apostolorum arripiendam illi esse fugam. *Cum vero specialiter quæritur, fugiat exemplo Christi, qui a facie Herodis fugit in Ægyptum; fugiat exemplo Pauli, qui a fratribus per murum submissus est in sporta. Unde Augustinus ait. Fugiat minister Christi, sicut ipse Christus in Ægyptum fugit, fugiat & qui specialiter quæritur, dum per alios firma est Ecclesiæ salus. Hinc etiam ait Dominus discipulis, Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Hinc etiam idem abscondit se, & exivit de Templo, quando Judæi lapides tulerunt, ut jacerent in eum.* At ubi persecutor in gregem & in Pastorem irruit, in fidem & in Ecclesiam, individuo nexu gregi suo Pastor astringi debet, & non vitæ, non sanguini parcere, nisi velit inter mercenarios amandari a summo eo Pastore, qui prior pro ipsomet, & pro qualibet ovicula sua sanguinem fudit. *Cum vero non Prælatorum, sed totius Ecclesiæ salus quæritur, fides impugnatur, necesse est ut ex adverso ascendant, & in die belli se ipsos murum opponant pro domo Domini, & animas suas ponant pro ovibus suis; ut exemplo suæ passionis accendant, quos sermone doctrina diutius conservare non valent.* Hæc verba Gratiani (1), hæc novi Juris decreta, antiquissimis Ecclesiæ legibus prorsus consentanea.

III. Magnatum & Potentum capitales inimicitiæ in persecutionibus numerari possunt; & est ubi possint satis causæ habere, ut jure laxetur nexus residentiæ. Concessit enim Episcopo Ragusiensi Innocentius III. Episcopatu ut abiret, quod nec residere posset, immo nec eo accedere, quin vitæ discrimen adiret (2). *A cura Ragusiensis Ecclesiæ eum duximus absolvendum, eo quod ibi non poterat secure morari; & si accessum haberet ad illam mortis sibi periculum imminebat.* Si per capitales & interminabiles has inimicitias copia fit Episcopis omnino abeundi Episcopatu: fit certissime etiam copia discedendi, dum detumescat furor. Subscribit Fagnanus in commentando hoc Decretalium Capite, suffragatoresque sibi asciscit Canonistas, immo & Cardinales Congregationis Concilii. Addit autem per Pastoris absentiam Vicariis Pastoribus committendum esse gregem. *Dummodo subditorum saluti per alium possit provideri; alias secus.*

IV. Exponitur ab aliis hæc Decretalis & periculum mortis, de quo in ea agitur, de aeris intemperie, vel etiam de pestilentia. Certum est autem, si usque adeo abhorreat ea cœli temperies a Præsulis valetudine, ut sine vitæ discrimine consistere non possit, non solum posse Episcopum non residere, sed & Episcopatu posse se abdicare, eumque alicui resignare, cujus valetudo ei cœlo magis consentiat. A Congregatione Concilii pronuntiatum est (3), si diutina non esset cœli inclementia, Episcopo tum annuendum esse, non ut Ecclesiæ renuntiaret, sed ut aliquantos menses extra Diœcesin traduceret. Censet non immerito Fagnanus non aliter rem se habere, si sola in Episcopali civitate illa intemperies Episcopo infesta, & capitaliter inimica sit. Integrum enim illi est, alio quolibet tuto Diœceseos loco residere.

V. Pestilentia vero cum in omnes indiscriminatim grassetur, nulla ex ea potest nasci justa causa, aut resignandi Episcopatus, aut ab eo ad tempus recedendi, quantumvis breve. Ita Congregatio sacra Concilii Tridentini, ex Fagnano eodem (4), qui ita responsum fuisse testatur B. Carolo Mediolanensi Archiepiscopo, qui illam consuluerat occasione ejus luis Mediolanum depascentis. Quin & ipse Pontifex Gregorius XIII. eam responsionem ratam habuit. A Pontifice & Congregatione rescriptum est B. Carolo, teneri etiam Parochos residentiæ lege strictissima, dum sæviret pestilentia, & administrandorum sacramentorum Baptismi & Pœnitentiæ iis etiam qui ea lue afflati essent; sive per sese sacramenta administrarent, sive per Vicarios, ut sese iis servarent ipsi, quos ea nondum afflasset.

Ubi vero dictum est a me, ad eum modum responsum fuisse B. Carolo, non id eo pertinet, quod ab eo addubitatum aliquando fuisset. Nec enim ea Congregationis declaratio, aut expetita fuit, aut suscepta, nisi ad abducendos ab errore, vel ab ignavia, vel a mollitie eos qui vel benevolentia, vel imperitia, vel affectu quodam carnali, enitebantur sanctissimo Episcopo suadere, non obligari eum ulla certa lege ad residentiam tanto vitæ periculo conjunctam; & quan-

(1) Gratian. 7. q. 1. c. 48.
(2) Extrav. De renunt. c. 9.
(3) Fagnan. Ibidem.
(4) Fagnan. Ibid. & in lib. 3. par. 1. p. 79.

& quanquam posset perfectionis consilio ejus tum prælentia suaderi, non posse tamen ullo præscribi præcepto. Carolus quem plura edocuerat cœlestis unctio Spiritus, quam consultores, vel Doctores capere illi potuissent, sapientia & magnitudine animi prorsus singulari reposuit, Etsi aliis id fore consilium perfectionis, sibi præceptum esse, cum Episcopalis ordo status sit perfectionis, non quærendæ, sed partæ jam & acquisitæ. Hoc sanctissimi Præsulis oraculo obturatum est os mollibus & inconsultis Consiliariis, curriculum vero initum est longe pulcherrimum virtutum omnium Episcopalium, quandiu ea Mediolanum calamitas depasta est.

VI. In Concilium V. Mediolanense anni 1579. conjectæ Constitutiones sunt complurimæ & mirandæ prorsus, a B. Carolo scilicet libratæ & temperatæ, ad res omnes tempore pestilentiæ moderandas. Sed inculcata ibi potissimum est (1) illa residentiæ Pastorum tum maxime inexorabilis necessitas, cum & tot amoliri mala datur, & tantum bonorum infundere gregibus. Ibi expromuntur celeberrima exempla sanctissimorum olim Præsulum, Cypriani, Basilii, Nicolai: quibus accedunt & duo Archiepiscopi Mediolanenses, qui ante Carolum eadem lue sæviente caritatis suæ flammas sparserant, exemploque suo Parochos omnes incenderant. Hadrianus VI. Papa urbis Romæ mœnibus non excessit (2), dum pestilentia serperet, nec magnopere quidem laboravit, ut sese muniret adversus mali contagium, mirum prorsus summæ in summa Sede fortitudinis et caritatis documentum.

VII. Heroicas istiusmodi virtutes delibaverant et Græci. Texuit Nicetas Choniates (3) encomium Eustachii Archiepiscopi Thessalonicensis, qui cum posset ante urbe excedere, quam obsidione circumvallaretur, sponte sua includi cum grege suo maluit, ut nullo ei tum spirituali tum temporali subsidio deesset.

Absoluti a residentia Professores, Studentes, Canonici aliqui.

CAPUT LXXI. *P. 4. l. 2. c. 72.*

A lege residentiæ soluti Professores aliqui, Studentes, Canonici, post annum Christi millesimum.

I. Alexander III. & Concilium Lateranense III. Professores Theologiæ relaxarunt a lege residentiæ.

II. Innocentius III. & Concilium Lateranense IV. eidem dispensationi subscripsere.

III. Ante Alexandri III. tempora cum studentibus dispensabatur de residentia.

IV. Famosum Honorii III. decretum, quo ea dispensatio residendi Professoribus & Studentibus relaxatur.

V. Observationes in id decretum.

VI. Confirmatio antedictorum. De Parochorum absentia ex dispensatione.

VII. Immunitas Archidiaconorum qui Juri student.

VIII. Ampliatio ejus immunitatis ad Professores aliarum facultatum.

IX. Confirmatur a Concilio Tridentino Decretum Honorii III. Cur a Concilio non excludantur ea immunitate Parochi, qui iidem sunt Professores? Declarationes Congregationis Concilii super ea re, & nonnullis aliis.

X. Decreta Conciliorum Provincialium, Tridentino posteriorum.

I. DE Episcoporum residentia & residentiæ dispensationibus canonicis multa superius disceptata sunt, quæ & ad Beneficiarios minores permanare possint. Sed ad hos specialiter aliqua pertinent, quæ copiosius hic & accuratius tractari consentaneum sit. Primum illud est, quod ad Professores & ad Studentes pertinet. In Concilio enim Lateranensi III. anno 1179. sub Alexandro III. cœptum est deliberari de sustentatione Professorum, ut vacare possent instituendis pauperibus, pauperibus maxime Clericis, a quibus mercedis nihil acciperent, saltem nihil exigerent. Ad id duo quædam a Concilio constituta sunt. Primum quidem,

(1) Constit. Part. 2. (2) Rain. ann. 1522. n. 17. (3) In Andr. Comnen. l. 2. p. 198

dem, ut nihil extunderetur a Professoribus, ad impertiendam docendi licentiam (1): *Pro licentia vero docendi nullus pretium exigat, vel sub obtentu alicujus consuetudinis, ab iis qui docent, aliquid quærat: nec docere quenquam petita licentia, qui sit idoneus, interdicat.* Ea tunc ergo erat Magistrorum & Doctorum penuria, ut qui se cunque ad docendum paratos ostenderent, admittendi omnes omnino essent, ex Statuto hujus Concilii, nec abjici quisquam posset, qui modo idoneis doctrinæ præsidiis instructus esset. Alterum quoque illud in hoc Concilio decretum est, ut institueretur, vel restitueretur Professor, qui pauperes Clericos edoceret, a quibus nihil emungeret salarii, ideoque aliquo ante Beneficio donaretur. *Ne pauperibus, qui parentum opibus juvari non possunt, legendi & proficiendi opportunitas subtrahatur, per unamquanque Ecclesiam Cathedralem Magistro, qui Clericos ejusdem Ecclesiæ & Scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod Beneficium assignetur, quo docentis necessitas sublevetur, & discentibus via pateat ad doctrinam.*

Siluit hoc Concilium cujusmodi Beneficio instruendi essent Professores. Sed cum in unaquaque Cathedrali instruendi illi essent, & sustentandi Beneficio quopiam: prope abest a vero permissum fuisse Capitulis, ut eo Professores etiam Beneficio donarent, cui residentiæ lex innexa esset, cum non alia fere sint Capitulorum Beneficia. Adde quod nondum tunc adeo pervagata erat, atque postea fuit, distinctio Beneficiorum residentiæ nexu astrictorum, aut solutorum. Vigebat adhuc utcunque priscus usus, omnes ut prorsus Beneficiarii residerent. Cum ergo docendi publica munus, & assidua ad Horas canonicæ psalmodiæ præsentia sociari non possint, vix ac ne vix quidem poterant Professores Beneficiis augeri, quin a residentiæ vinculo absolverentur, aut saltem ab assidua illa divinorum Officiorum frequentatione.

Initiata est ergo jam tunc Professorum immunitas residentiæ; sed initium id tantum, & veluti rudimentum erat. Idem quippe Alexander III. rescripto ejusmodi celeberrimum tunc Doctorem Girardum recreavit, quo indulgebat, ut absens gauderet spatio quatuor annorum, proventibus suorum in Anglia Beneficiorum. Ea Girardus præcellebat cum doctrina, tum pietate, ut contemplatione publicæ Ecclesiarum utilitatis hæc illi concessa sit residendi immunitas (2). *Cum sub magisterio tuo multi per Dei gratiam proficiant in scientia litterarum, auctoritate tibi Apostolica duximus indulgendum, ut usque ad quadriennium, si scholas rexeris, reditus tui quos habes in Anglia, nullius contradictione vel appellatione obstante, libere tibi & sine diminutione qualicunque, reddantur in scholis.* Erat hoc uni illi indultum privilegium, idque ultra quatuor annos non prorogandum. Hinc liquidum est, necdum tunc Professoribus statam & communem ac perpetuam residentiæ immunitatem concessam fuisse. Quin & alii præterea limites huic dispensationi affixi erant. Poterat enim hic Professor in Ecclesiam Beneficii sui revocari ante impletum quadriennium, si qua gravis necessitas ejus præsentiam flagitaret. *Nec cogaris intra terminum ipsum scholas dimittere, nisi alicui Ecclesiæ, in qua personatum vel magnum Beneficium habeas, ea necessitas imminuerit, quod merito tuam sibi debeas præsentiam & patrocinium exhibere.* Sed inficiari tamen nemo potest, has veluti prolusiones fuisse & tentamenta quædam ejus universalis & plenissimæ dispensationis, qua postea donati sunt Theologiæ Professores.

II. In Concilio Lateranensi IV. anno 1215. sub Innocentio III. confirmata est institutio Magistri Grammaticæ in Cathedralibus omnibus Ecclesiis; addita est autem constitutio Professoris Theologiæ in omnibus Metropolitanis Ecclesiis: utrique autem & Grammaticæ & Theologiæ Magistro, addicti sunt proventus unius Præbendæ, dum munere docendi fungerentur, etsi vere Canonici non essent (3). *Assignetur autem cuilibet Magistrorum a Capitulo unius Præbendæ proventus, & pro Theologo a Metropolitano tantumdem, non quod propter hoc efficiatur Canonicus, sed tamdiu reditus ipsius percipiat, quamdiu perstiterit in docendo.* Placuerat Concilio Lateranensi III. ut *competens Beneficium præberetur*. Placuit in IV. ut proventus, non Titulus Præbendæ concederetur; ne forte titulum retinerent, qui perpetuus est, & docendi munere absisterent. Professores ergo isti ex Concilio Lateranensi IV. a residentia liberi & absoluti erant, cum nullo Titulo Beneficii essent donati.

Sed

(1) Can. 18. (2) Epist. 4. (3) Can. 11.

Sed aliquanto liberalius cum Professoribus & Doctoribus agitur eodem in Lateranensi IV. eo canone, in quo sermo est de pluralitate Beneficiorum. Prohibetur enim illud quidem, ne plura quis gesset Beneficia curæ animarum obnoxia, aut plures Præbendas in eadem Ecclesia. Sed poreitas ibi integra servatur Pontifici, nobiles & litteratos viros peculiaribus ornandi privilegiis (1). *Circa sublimes tamen & litteratas personas, quæ majoribus sunt Beneficiis honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari*. Vix quisquam sobrius inficiabitur, inter litteraros viros, Apostolicæ Sedis Beneficiis irrigandos, facile principem locum tenere Universitatum Professores, Theologosque, necnon & Ecclesiarum, sive Cathedralium, sive Metropolitanorum Rectores. Adde quod & dispensatio ad retinenda plura Beneficia, curæ animarum, vel alias residentiæ obnoxia, residentiæ quoque immunitatem necessario complectatur.

Collidi in speciem videri possunt hi duo Canones unius Concilii Lateranensis IV. Sed illa facile sedabitur conflictatio, si perpendamus priori Canone agi de Beneficiis, vel de reditibus Beneficiorum, quibus donandi sunt & sustentandi Professores, quamdiu munus obeunt docendi. At in altero Canone sermonem esse de viris eruditione præstantibus, qui plura jam obtinuere Beneficia, & quibus ex Apostolicæ Sedis gratia venia fieri potest Canonum, ut ea impune retineant, quamvis alias incompatibilia, indulgentius consulente Ecclesia in eos, quorum singularis eruditio & ornamenti ipsi plurimum adfert & præsidii. Perspicuum est autem fuisse multo facilius Professoribus dari dispensationem pluralitatis Beneficiorum, vel residentiæ, quam vel reditus, vel titulum Beneficii.

III. In dubium saltem vocari non potest, quin vulgatissima & in jus pene recepta fuerit residendi dispensatio in gratiam studentium ante tempora Alexandri III. Mandabat enim is Pontifex Archiepiscopo Eboracensi, eos ut omnes Beneficiis exueret, qui non residerent, nisi studiorum causa abessent (2). *Poterunt amoveri, nisi forte licentia Prælatorum suorum, vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse*. Et in alia ad eundem Epistola: *Liceat tibi eos Beneficiis, quæ a te habent expoliare, nisi forte Scholasticis disciplinis invigilarent, aut, &c.* Non agit Pontifex de facultate non residendi, ut de nova quadam venia & indulgentia studentibus tunc concessa, sed ut de regula juris receptissimi & antiqui. Si erant autem studentium dispensationes residentiæ tam familiares, tam justæ, tam antiquæ: quid Professorum? Cum manifestum sit & uberiorem esse horum utilitatem, & necessitatem certiorem. Quo enim studentium industria sine Professoribus?

Percunctatus est Innocentium III. Episcopus Altisiodorensis de Canonicis quibusdam suis, quibus permissum fuerat, Præbendarum ut suarum fructus retinerent, quanquam studiorum causa abessent; quique tamen litteris vacabant in Castris tantum & villis, ubi non poterant nisi obscura quædam languere studia (3). *Se ad villas transferunt, vel Castella, in quibus nullum est, vel minus competens exercitium studiorum*. Vetat eos Pontifex ea indulgentia posthac uti, quamdiu in his latibulis furtiva & jejunia frequentabunt studia. Erat ergo certum id, & extra controversiam positum in studentium gratiam privilegium non residendi, dum illustri & famosa quadam in civitate versarentur. Hic porro non immerito forsan colliges, quod necdum Professorum immunitas residentiæ apertius declarata fuisset, ex eo profectum id esse, quod paucissimi Beneficiarii tantum in se oneris recipere vellent, nec nisi quos paupertas premeret, docendi sarcinam subirent. Lateranenses duo Canones, quos hic versamus, non obscure id insinuant, & res ipsa loquitur.

IV. Ut his nimirum Canonibus Lateranensibus observandis via muniretur, promulgata est ab Honorio III. Papa famosa Decretalis, *Super specula de Magistris*, qua disertius, quam hactenus factum esset, confirmatur immunitas Professorum Theologiæ, quandiu publice prælegant, Præbendarum & Beneficiorum suorum fructibus ne fraudentur. Eodem porro Decreto constituitur, ut a Prælatis & Capitulis deligantur ex Canonicis ii, qui ingenio & acumine valent, ad litteras, & ad Theologiæ doctrinam imbibendam, quam possint & ipsi aliquando copiose haustam effundere in alios, & ex discipulis Magistri & Professores facti, Ecclesiam levent ea qua nunc laborat penn-

(1) Can. 29. (2) Extrav. De Cler. non resident. c. 4. 5. (3) Ibid. c. 12.

penuria Theologorum. Afluendus hic necessario textus est hujus Decreti, quo pluribus mox observationibus illustrari possit. *Super specula, &c. volumus & mandamus, ut statutum in Concilio generali de Magistris Theologis per singulas Metropoles statuendis inviolabiliter observetur. Statuentes, ut quia super hoc propter raritatem Magistrorum se possunt forsitam aliqui excusare, ab Ecclesiarum Prælatis & Capitulis ad Theologicæ professionis studium aliqui destinentur, qui cum docti fuerint, in Dei Ecclesia veluti splendor fulgeant firmamenti: ex quibus postmodum copia possit haberi Doctorum, qui velut stellæ in perpetuas æternitates mansuri, ad justitiam valeant plurimos erudire: quibus si proprii proventus Ecclesiastici non sufficiunt: prædicti necessaria subministrent. Docentes vero in Theologica Facultate, dum in Scholis docuerint, & studentes in ipsis integre per annos quinque percipiunt de licentia Sedis Apostolicæ proventus Prabendarum & Beneficiorum suorum, non obstante aliqua contraria consuetudine, vel statuto; cum denario fraudari non debeant in vinea Domini laborantes.*

V. Ex hujus certe Decretalis verbis perspicuum est 1. Collimare eam totam ad Lateranensium Conciliorum, & maxime IV. Canonum complanandam observationem. 2. Collimare & ad medendum inopiæ tunc gravi & paucitati Theologorum. 3. Optatissimum fuisset, ut ex ipsis Canonicis Theologi & Professores fingi formarique possent. 4. Itaque Canonicorum litteris incumbentium immunitas residentiæ, ad expoliendos Theologos & Professores spectat. 5. Aliquid Beneficii concedi volebat Lateranense III. Magistris Theologiæ in Ecclesiis Metropolitanis. In IV. Concilio Lateranensi soli reditus unius Præbendæ illis adsignantur, dum Scholæ præerunt. Imminebat utroque ex usu eo diverso aliquid periculi. Cui enim de Beneficio providebatur, eo retento cessare poterat a lectionibus. Ubi soli reditus Beneficii sine Titulo annuebantur, Theologi veluti vili mercede conducti, minus honorifice habebantur. Aliam iniit Honorius III. rationem, concessa residendi immunitate non studentibus tantum, & Theologis Capitulorum, sed & Magistris Theologiæ in Universitatibus. *In Theologica Facultate, In Scholis.* Hac enim Facultate Theologica in Scholis publicis, & in Universitatibus, quæ jam tum florebant, parta est tandem ea Theologorum copia, quæ Theologos Capitulis Cathedralibus abunde suppeditaret. Ea ratione hæc immunitas Professores Theologiæ in Universitatibus potissimum complectebatur, a quibus potissimum profecta est ea Doctorum & Theologorum copia, quæ & Capitulis, & Studiis Generalibus sufficeret, qui scopus erat Honorio propositus. 6. Compendiosius fuisset Capitulis Metropolitanis, nec Beneficio, nec reditu Beneficii aut Præbendæ donare Professores Theologiæ, sed partis jam sibi Beneficii fructibus uti sinere cum immunitate residendi. Sed non absolvebat Pontifex Capitula hoc decreto necessitate Theologi sui sustentandi. 7. Eam Honorius expromit rationem communis studentium & Professorum immunitatis, quæ non potest accommodari, nisi Professoribus. Quod fraudandi nimirum mercede sua non sint, qui Christi vineam excolunt. 8. Ideo & Professores toto quo docent temporis decursu, ea gaudent immunitate, Studentes autem per quinquennium. 9. Si qua valuerit alicubi constitutio, vel consuetudo contraria, ea Apostolico hoc irritatur Decreto, non tantum quod Sedis Apostolicæ auctoritas dominetur, sed & quod publica Ecclesiæ utilitas augendi Doctorum numeri, longe anteponenda sit privatis decretis strictioris alicubi residentiæ, & austerioris Capitulorum quorundam disciplinæ.

Confirmata est autem hæc Honorii III. Decretalis complurium posterioribus Pontificum Decretis, (1) Clementis V. anno 1308. Joannis XXII. anno 1331. Clementis VI. anno 1342. & 1346. Inaniter porro somniarunt aliqui, si idonea aliquando pullulasceret Theologorum copia, jam nihil loci huic privilegio & immunitati futurum. 1. Nec enim satis illi perpendisse videntur, quanta alibi vigeant privilegia, quamvis jamdiu exoleverit ea ratio, qua olim indulta fuere. 2. Non tam levibus momentis Ecclesiæ leges rogari & abrogari, fingi & diffingi. 3. Eam Theologorum copiam diuturnam forte non fore, & dandam operam, ut hoc maxime privilegio diuturnitas illi concilietur. 4. Eadem ratione revocaretur & immunitas Studentium, quo quid alienius? 5. Denique vox ipsa expectanda esset Ecclesiæ, super hac vel abundantia Theologorum, vel privilegii revocatione.

(1) Hist. Univ. Tom. 4. p. 113. 232. 277. 295.

IV. Non frustra dictum est a nobis, compendiosum visum fuisse Capitulis, ut ea residentiæ immunitate contenti essent Theologi, & ingenti Theologorum Professorumque paucitate factum esse, ut ea immunitas necessaria annueretur. Ipse nos addocebit Bonifacius VIII. eadem penuria Doctorum & Professorum laboratum suo adhuc ævo fuisse, quibus & a Capitulis raro parceque suppeditarentur, quæ essent tolerandæ vitæ necessaria. Planum id fit in eo Decreto, quo licere vult Pontifex Episcopis, ut veniam facere possint Ecclesia aliqua Parochiali nuper oneratis, quo septem adhuc annos possint vacare studiis, nec interim vel Presbyteratu initiari, vel residere cogantur, sed ut anno tantum primo Subdiaconi ordinentur. Suo autem hanc Bonifacius Decreto rationem astruit, quod eo Canone Concilii Lugdunensis, quo jubebantur Parochi primo statim anno & Presbyteratu initiari & residere, perfectum esset, ut vix jam reperirentur, qui Parochiales Ecclesias administrandas suscipere vellent; quod nimirum eo munere a studiis divellerentur, cum destitutis a re temporali Clericis vix alia Prælati, quam Parochialia conferrent Beneficia (1). *Nonnullis ex tunc Paræciales Ecclesias recusantibus, legendi & proficiendi, cum eis facultates non suppetant, nec ab Ecclesiarum Prælatis de aliis Beneficiis in plerisque mundi partibus interdum provideatur eisdem, opportunitas est sublata, in grande universalis Ecclesiæ, quæ ad sui regimen viris litteratis permaxime noscitur indigere, dispendium & jacturam.*

VII. In Concilio Budensi anno 1279. sancitum est, ut ne in posterum Archidiaconi crearentur, nisi docti, & juris Canonici peritia præditi, qui videlicet Ecclesiasticæ Jurisdictionis causas, quibus ex officio præpositi sunt, extricare possent. Saltem semel promoti ad id muneris, triennium totum consumerent in perdiscendo Jure Canonico, quo temporis spatio gauderent Archidiaconatus, aliorumque Beneficiorum reditibus, non tamen distributionibus (2): *Teneantur ad minus triennio in Canonico Jure studere.* Et paulo post: *Indulgemus autem Archidiaconis supradictis, quod infra triennium, quo studio præfato vacabunt, Archidiaconatuum & aliorum Beneficiorum suorum fructus & proventus cum ea integritate percipiant, cum qua ipsos perciperent, si in dictis Archidiaconatibus vel Beneficiis personaliter morarentur, quotidianis distributionibus duntaxat exceptis.* Ampliatio quædam videtur hic fieri privilegii, quo decorati sunt ab Honorio III. qui studiis incumbunt Theologiæ. Nam Pontificium Honorii Decretum eos tantum complectitur, qui Theologiæ vel ediscendæ, vel edocendæ incumbunt; hoc vero Budensi Concilio, quo disciplina condebatur Ecclesiarum Hungariæ & Poloniæ, communicatur ea immunitas cum illis, qui Juri Canonico darent operam. Ea voce, *Indulgemus*, satis superque prodebant hujus Concilii Patres novam hanc a se indulgentiam promulgari. Ideo & eam arcto satis gyro concludunt, ad Archidiaconos, & ad triennium eam restringentes: cum decreto Honorii III. quinquennii immunitas detur omnibus Theologici studii sectatoribus.

VIII. Latius ergo effundere hanc residentiæ remissionem ipsimet incæpere Episcopi, ea Juris Canonici communicata studiosis, immo ut probabile est, etiam Professoribus. Nec facile crediderim priores Hungariæ Episcopos hanc ampliationem immunitatis publicasse. Ut priores fuerint vero, non soli certe fuere. Ratio dispensandi eadem manabat ad Juris Canonici, atque ad Theologicæ disciplinæ sive studiosos, sive Professores; nimirum ingens evidensque utilitas Ecclesiæ, quæ citra grave damnum, nec Theologis orbari potest ad fidei dogmata defensitanda, nec Canonum & Decretorum peritis, ad disciplinæ retinendam integritatem.

Latius propagavit hoc privilegium Nicolaus IV. in diplomate erectionis Universitatis Ulyssiponensis. Complectebantur illa suo sinu Facultates omnes Universitatum: *Cujuslibet licitæ Facultatis studia.* Harum professores omnes eadem immunitate donavit Pontifex (3): *Statuimus, ut universi Magistri, actu regentes in civitate prædicta, proventus Præbendarum & Beneficiorum suorum, etiamsi personatus & dignitates existant, quotidianis distributionibus exceptis, integre percipere valeant.* Soli hoc privilegio exornantur Professores, sed exornantur prorsus omnes. Non recedit autem a verisimilitudine: hoc diploma exscriptum fuisse ex solemni & usitatissima formula erigendatum Universitatum aut confirmandarum.

IX.

(1) In Sexto De Elect. c. 14.   (2) Can. 38.   (3) Raina!, anno 1290. n. 53.

IX. Tridentini Patres Concilii suo quoque ævo necessariam hanc existimavere dispensationem, conscii Theologorum peritorum penuria nullo non tempore Ecclesiam premi. Innovatis hæc Synodus antiquis Placitis, ut Præbendæ adsignarentur Theologis Cathedralium & Metropolitanarum Ecclesiarum, innovat & statim immunitatis Decretum Honorii III. quo donantur Professores Scholarum publicarum & studentes Theologiæ (1). *Docentes vero ipsam sacram Scripturam, dum publice in Scholis docuerint, & Scholares, qui in ipsis Scholis student, privilegiis omnibus de perceptione fructuum Præbendarum & Beneficiorum suorum, in absentia a jure communi concessis, plene gaudeant, & fruantur.*

Non exprimit Tridentinum Concilium nisi lectiones sacræ Scripturæ. Nec dubium tamen cuiquam est, quin eo contineantur Theologiæ Scholasticæ prælectiones. A Congregatione Concilii declaratum est persæpe, Professores Juris canonici Beneficiorum suorum fructibus absentes frui, quanquam Præbendas habeant ea ipsa in urbe, in qua docent. Declaratum est & illud ab eadem, a Concilio Tridentino revocatum non esse Decretum Bonifacii VIII. *Cum ex eo*, paulo ante a nobis relatum (2): Responsum quoque ab ea est, posse ab Episcopo permitti Professoribus Theologiæ, Beneficio Ecclesiæ Parochialis oneratis, aliquot adhuc annos profiteri, nec tamen reditibus excidere Parochiæ, nisi quantum necesse est decerpi ad Vicarii sustentationem. At vero Fagnanus idem, e quo hæc prompta sunt, in Decretalem *Super specula*, *de Magistris* (3), narrat Pontificem sciscitanti Congregationi Concilii respondisse, Non posse Episcopum dispensare cum Parochis de residentia, ut abeant ad studia qualiacunque.

Tridentinis Patribus multa potuerunt in mentem venire, ne istud revocarent Bonifacii VIII. Decretum, disciplinæ Ecclesiæ licet subinfestum in speciem sit. Primum, quod Pontificio Decreto non fiat venia residentiæ, sed ab Episcopo fieri permittatur, Episcopalis ergo est moderaminis nihil relaxare, nihil dare, nisi ubi urgebit Ecclesiæ necessitas. 2. Episcopis solis, non aliis Prælatis eas facultas permittitur. 3. Monentur Episcopi ipsi, ne eo privilegio frui sinant, nisi a quibus sperent utilitatis plurimum ad Ecclesiam rediturum. 4. Jubetur, ut ea studia celebri quapiam fiant in Universitate. 5. Non sinit protrahi dispensationem ultra septem annos, non vetat contrahi. Hæc nos ex Fagnano, qui non dissimulat alternasse quandoque Congregationem Concilii, & quandoque censuisse ejusmodi dispensationes ab Episcopis dari non debere. Non enim ab ipsa Congregatione concedi Parochis, nisi ad anni spatium, ut summum, quantacunque urgere videatur necessitas. Cum Concilium denique Tridentinum voluerit Parochiales Ecclesias longo & operoso examine & concursu obtineri, & ea ratione inculcaverit Patronis, quantæ eruditionis esse debeant, qui ad Parochias præsentantur: hinc facile concluditur jam nullos abesse suis posse Ecclesiis Parochos studiorum causa.

Censuit eadem Congregatio Concilii (4), posse ab Episcopo revocari Canonicos injussu suo ad studia profectos, etsi non sine Capituli consensu, cui imponere potuit proprii lucri cupiditas, cum absentium non pauca præsentibus accrescant. Possunt & ab eo revocari, si ingenio minus valere eos intelligat, aut ætate esse minus idonea, aut si rescierit serio litteris animum eos non advertere. Posse denique revocari, si ministrorum inopia laboret Ecclesia Cathedralis. Et ne ministris destituatur Ecclesia, censent nonnulli binos tantum simul ex Canonicis ad studia ablegari posse. Certissime numerum eum coarctare debet Præsul ad modum & patientiam Ecclesiæ suæ. Nec fas est Episcopo ad studia publica destinari, nisi minores viginti quinque annis. Alias censuit sacra Congregatio, posse & adultiores aliquos mitti, dum annum ætatis trigesimum non excesserint. Censuit & ea venia Canonum uti posse consentiente Episcopo, qui nondum Presbyteri sint ut Juri civili dent operam, dum ea studia aliquando Juri canonico famulentur. Theologi Cathedralium fructus percipiunt Præbendarum suarum, at distributiones iis tantum diebus quibus aut docendi, aut prædicandi munere funguntur. Non poterit Lector non delectari tam illustrium Jurisconsultorum responsis, quanquam certum sit ab his abhorrere statuta & consuetudines complurium Capitulorum.

(1) Seff. 3. c. 1.
(2) Fagn. in l. 5. Decr. p. 1. p. 208. 209. 210.
(3) Num. 17.
(4) Fagn. in L. 3. Decr. Par. 1. pag. 75. 76. 169. 172. Ibid. Part. 2. pag. 436.

X. A Tridentino Concilio, ejusque Decretorum declarationibus venio ad Concilia Provincialia, quæ in eo maxime desudarunt, ut ejus Decreta religiosissime servarentur. In Concilio Mediolanensi I. sancitum est anno 1565. (1) litteris, quæ darentur Canonicis ad adeunda studia generalia, has omnes inscribi conditiones & leges, ut Theologiæ vel Juris Canonici studiis se dederent in celebri quapiam Universitate ut qui eam impetraret licentiam minor esset annis triginta, ut saltem Subdiaconus primo anno ordinaretur; ut sexto quoque mense Episcopus certior fieret testimonio Professoris de studendi industria & fervore: utque in eam rem aliunde Episcopus inquireret. Nisi disertis verbis cautiones hæ illa licentiæ charta exprimantur, irrita haberi debet; si culpa sit penes impetrantem, qui muneri ipse non satisfaciat, eum teneri ad restitutionem, aliasque non residentium pœnas.

Concilium Turonense anni 1583. has easdem cautiones omnes uno Canone suo circumscripsit (2). *Quod si qui in celebri Universitate Theologiæ, aut sacrorum Canonum professioni studium strenuamque operam navare desiderant, hi licentia privilegioque percipiendi in absentia fructus Præbendarum ita demum potiantur, si minores triginta annis existentes, docibiles fuerint judicati, & postquam præsentes recepti, promoti fuerint saltem ad Subdiaconatum, nec cuiquam tale indultum ultra quinquennium suffragetur*. Additur mox, ut absentes studiorum causa Beneficiarii, quotannis strenuitatem & navitatem studendi suam testimonio scripto approbent Professoris. Concilium Aquense anni 1585. verba propemodum ipsa exscripsit Decreti Mediolanensis Concilii, paulo ante laudati, addito ut ejusmodi licentiis nunquam Parochi donarentur (3). *Similes autem facultates, etiam prædictis requisitis concurrentibus, iis qui Parochiales Ecclesias obtinent, minime concedantur*. Easdem fere conditiones complectitur Statuto suo Concilium Tolosanum anni 1590. nisi quod sinat studiis incumbi vel Theologiæ, vel Juris Canonici, vel disciplinis aliis, Clericorum officio accommodatis (4). *Ut vere in publico celebrique Gymnasio, Theologiæ, vel sacræ Canonum lectioni, aut saltem aliis, quæ jure Clericis permittuntur, scientiis serio studeant*. Nec sinit ad ea studia primum mitti, nisi qui annum ætatis vigesimumquintum nondum attigerint. In Concilio Aquilejensi anni 1596. non datur aditus nisi ad studia Theologiæ & Juris Canonici, jubeturque ut annos saltem nati sint triginta, cum primum ad ea accedunt. Denique arcentur Parochi ab his residentiæ dispensationibus, quod per Concursum electi, docere magis jam debeant, quam studere.

CAPUT LXXII. *P. 4. l. 2. c. 73.*

Aliæ dispensationes residendi. De Canonicis qui Episcopum comitantur, aliisque exemptis post annum Christi millesimum.

I. Residendi immunitas duorum Canonicorum qui Episcopo assistunt, Alexandro III. vetustior est, atque ab eo confirmatur.

II. Videtur Honorius II. eam immunitatem ad duos coarctasse.

III. Cur privati sint distributionibus? Duo genera distributionum.

IV. Decretum magis propitium Concilii Mechliniensis, quo pluribus cum absentibus communicatur jus distributionum.

V. De iis quos Papa secum retinet affixos obsequiis Universalis Ecclesiæ.

VI. De privilegio Clericorum & Canonicorum Capellæ Regiæ Francorum.

VII. De consiliariis Clericis Senatus Regii. Quid secundum eos, quid contra dici possit, de necessitate residendi?

VIII. An possit Metropolitanus aliquos arcessere suffraganeorum suorum Canonicos, ut sibi assistant?

IX. Aliæ causæ, vel causationes non residendi. De ægrotantibus, de senibus, maxime de Parochis.

X. De iis, quibus non sunt nisi Capellæ.

I. Dispensationes omnes alias jure Canonico minoribus Beneficiariis indultas hoc uno capite complectemur, ut quas facile sit breviori limite concludi, quam quæ ad Professores spectabant & Studentes. Initium faciemus a duobus Canonicis, quos integrum est Episcopo sibi adjungere, ad Episcopatus clavum moderandum. Eorum residentiæ immunitatem decretis suis consignarunt Alexander III. & Hono-

(1) Cap. 27. (2) Cap. 23. (3) Tit. de residentia. (4) Cap. 7.

Honorius III. Hæc sunt Alexandri verba (1): *Statuimus ne Canonicis, donec in servitio tuo fuerint, quidquam subtrahi debeat, vel auferri, quod de communitatis sibi beneficio debetur; nisi forte sint victualia, quæ non consueverunt absentibus exhiberi*. Observa hic porro non definiri a Pontifice numerum Canonicorum, quos asciscet Episcopus, si volet, ad partem aliquam sollicitudinis suæ. Est autem veri simillimum, cum Clerus Ecclesiæ Cathedralis Senatus semper fuerit, & Consilium Episcopi ad regimen Diœceseos, nullum tunc certum numerum præfixum fuisse, nisi quem caritas & necessitas Ecclesiæ flagitaret. Refrixit postea longo temporum decursu ea Episcopi & Capituli consensio, & necessitudo arctissima: mensarum proventuumque facta partitio est; irrepentes denique suspiciones fecere, ut statutis Capitulorum Canonici absentes mulctarentur, ne iis quidem exceptis, quos seligeret, adjungeretque sibi Episcopus, curarum consortes, laborumque futuros ministerii Episcopalis.

II. Testimonio uti possumus Capituli Meldensis, cujus statuto Canonici absentes privabantur fructibus Præbendarum, demptis duntaxat ægroris, necnon & quos Papa retinet suis obsequiis affixos, qui pias peregrinationes obeunt, & Studentibus. *Ut Canonici qui non resident, suarum priventur fructibus Præbendarum, illis exceptis, quos infirmitas excusaret, sive in Apostolicæ Sedis servitio contingeret detineri, quos peregrinationis labor, aut studia traherent litterarum*. Ei statuto Capitulum juramento se astrinxerat, idque a Pontifice evicerat confirmari. Episcopus querelas suas in aures Papæ deposuit, qui temperamento utendum duxit, ne Episcopum justis fraudaret desideriis, & ne Capitulum jure expostularet de infrequentia Canonicorum in divinis Officiis. Ea autem fuit ratio æquabilis temperamenti, ut duos posset Episcopus adsciscere sibi Canonicos ad levamen Episcopalis sarcinæ suæ. Eo quippe numero & levari posse Episcopum, & Capitulum gravari non posse, si ex Collegio Canonicorum duo tantummodo abessent. Hæc ergo Pontifex, nimirum Honorius III. ad Episcopum Meldensem rescripsit (2): *Unde cum tibi plurimum expediat aliquos Canonicorum ipsorum in tuo servitio retinere, nobis humiliter supplicasti, ut super hoc necessitati tuæ consulere dignaremur. Volentes igitur sic Constitutionem moderari supradictam, ut dicta Ecclesia fructum sentiat ex eadem, & tu per ejus abusum dispendium non incurras, præsentium auctoritate decernimus, ut duo ex Canonicis Ecclesiæ memoratæ in tuo servitio existentes, suarum fructus integre percipiant Præbendarum*. Alterum hoc est decretum quod supra pollicebamur. Prima vero hæc est definitio numeri istiusmodi Canonicorum.

III. Hujus vero dispensationis eam Pontifex subjicit certissimam rationem, censendos non esse abesse Ecclesia, qui Episcopo, & Episcopatus adsunt præstoque sunt regimini. *Cum absentes dici non debeant, sed præsentes, qui tecum pro tuo & ipsius Ecclesiæ servitio commorantur*. Contra autem objici posset, si absentes non censeantur duo hi Canonici, distributionibus ergo frustrandos non esse. Reponi vero vicissim posset, eam distributionum privationem non pœnæ, sed consuetudini ascribendam esse, quæ nimium primo momenti habere videretur, quod eæ non constarent nisi rebus iis, quæ inter præsentes dispensari possent. Eam manifeste sententiam præ se ferunt hæc Alexandri III. Decreti verba: *Nec quidquam subtrahi debeat, vel auferri, nisi forte sint victualia, quæ non consueverunt absentibus exhiberi*. Nec enim moris est absentibus servari eorum pleraque, quæ usu absumuntur. Immo ne fieri quidem persæpe posset. Prima autem ea fuit conditio ratioque distributionum.

Postea vero placuit decerni aliquid pœnarum in eos qui sua culpa abessent Cleri Officiis; eam in rem adauctæ sunt distributiones, ut ad tertiam redituum partem consurgerent; denique his privati absentes. Hæc jam altera & posterior ratio distributionum. Apparet quandoque tamen promiscue habitam utramque, quin & inopinato utraque privari jussos, qui non abessent Ecclesia, nisi ut præstantiori aliquo obsequio de illa bene mererentur absentes, quam ipsimet potuissent præsentes. Eccur enim dubium esse potest, quin Canonici qui Episcopo accedunt socii participesque laborum regendæ visitandæque totius Diœceseos, plusculum Ecclesiæ conferant utilitatis & decoris, quam si choro & psalmodiæ interim assuissent? Verum hi duo Canonici carebant jam distributionibus primæ speciei

(1) C. De cetero. De Cler. non resident.

(2) C. Ad Audientiam. de Cleric. non resid.

speciei, antequam secunda species in usu esset: quæ postquam in usu fuit, hominum incuria parum discreta est a priori specie. Potuit illud menti succurrere, ambos eos Canonicos dum obsequuntur Episcopo, non laboris tantum, sed & mensæ participes esse, ideoque nihil habere causæ, ut distributiones desiderent. Quo referri debet & Tridentinum decretum (1), in præsentes tantum distributiones dispensari, & tertiam redituum partem in distributiones seponi.

IV. Concilium Rothomagense anni 1581. inter justas absentiæ Canonicorum causas hanc numeravit (2), ut Episcopo ferant suppetias, unus nimirum, vel duo, non plures ex eo Concilio. Sed Concilium Mechliniense anni 1570. non adeo scrupulose juris se finibus claudi voluit. Statuit enim (3) ut distributionibus fruerentur, qui negotiis distringerentur Ecclesiæ, Episcopi, Capituli, Fabricæ: item Episcopus, Archidiaconus, Pœnitentiarius: denique qui functiones aliquas suas tunc obeunt, aut Episcopo in Ordinationibus ministrant, in visitanda Diœcesi, vel alio quolibet Episcopali munere. *Ut si quis in negotiis Ecclesiæ aut Episcopi statis horis interesse nequiverit, pro interessente divinis habeatur, atque ut talis distributionibus gaudeat. Intelligit Synodus in Ecclesiæ negotiis occupari, non solum eos qui Capituli vel Fabricæ negotia tractant, sed & Episcopum, Archidiaconum, Pœnitentiarium, atque illos omnes qui propria dignitatum vel Præbendarum suarum munera obeunt, aut Episcopis Ordines conferentibus, visitantibus, aut in aliis Episcopatus negotiis occupatis adsunt, vel aliquo ab eis missi, consilium & operam suam impendunt; quos pro eo tempore fraude & dolo seclusis, decernit pro præsentibus reputari, & omnibus emolumentis gaudere debere, sicuti si personaliter divinis interessent. Illos quoque qui sub dictis divinis officiis, aut celebrant, aut ad celebrandum se præparant, vult hæc Synodus pro eo tempore præsentes in divinis reputari, modo tamen absoluto sacrificio, sine notabili mora, in chorum redeant.* Prætermittuntur hic sane duo illi Canonici, qui Episcopo assistunt: sed non possunt tamen non illi contineri his verbis, ut distributionibus donantur, *Qui Episcopis Ordines conferentibus aut in aliis Episcopatus negotiis occupatis adsunt.*

V. Quos suis obsequiis mancipatos retinet Papa Canonicos, ex supra laudatis Decretalibus, pari immunitate gaudent, proventus percipiendi Præbendarum suarum. Ita Capituli Meldensis statuto, quo excludebantur, qui in comitatu & in ministerio erant Episcopi, non excludebantur tamen reditibus Præbendarum: *Si quos in Apostolicæ Sedis servitio contingeret detineri.* Consimile statutum ediderat Capitulum Metense, nec exceperat quos Pontifex secum retineret Canonicos, sibi & Ecclesiæ ministraturos. Hinc illa Pontificii Decreti verba, ut ea injuria sarciretur (4): *Cum familiares nostri, qui circa nos se officiales exhibent universis, minori non debeant prærogativa gaudere, quam vestrum singuli, quorum negotia per se ipsos sæpius promoventur.* Anno 1170. confirmaverat Alexander III. statutum Capituli beatæ Mariæ Parisiensis, quo residentia relaxabantur, qui Pontifici Regique ministrabant (5): *Illis exceptis, qui in servitio nostro, vel Regis Francorum permanserint.*

VI. Opportunus hic locus est attingendi aliquid de Ministris Capellæ Regum Francorum. Citatur a Tilletio, profertur autem a Chopino (6) Bulla Clementis VI. anno 1351. Avenione data, ubi sedebat tum Pontifex, qua conceditur Capellanis Clericisque innexis obsequio Regum Reginarumque Galliæ: *Capellani & Clerici vestris & successorum vestrorum obsequiis insistentes;* ut quandiu ministrant, fruantur reditibus Beneficiorum, Præbendarum, Dignitatumque quarumlibet, in Cathedralibus etiam Ecclesiis, etsi interim non resideant. Citatur a Tilletio & Bulla Joannis XXII. quæ idem concederet, confirmandis scilicet Bullis Alexandri IV. Martini IV. & Gregorii X. Laudatur & diploma Joannis XXIII. qui eodem privilegio uti jubebat triginta Delphini Ministros. Missas facio concessiones istiusmodi alias, Principibus aliis indultas, quod eæ non dignitati, sed personæ hærerent. Laudat Chopinus diploma Joannis XXII. quo privilegio donantur eodem Cleri sanctæ Capellæ Parisiensis.

(1) Seff. 24. c. 12. sess. 21. c. 3.
(2) Tit. de Episc. & Cap. n. 24.
(3) Tit. de Offic. & cultu div. n. 4. 5.
(4) C. Cum dilectus. De Cler. non resident.
(5) Baluz Miscell. t. 2. p. 213.
(6) Chopin. De Domin. Fran. l. 3. c. 3. Du Tillet. Par. 1. p. 439. 440. 447. 451. 452. 3. 4. 5.

sis. Citatur & a Guimierio (1) diploma Pii II. quo Capellanis Clericisque Regi & Reginæ ministrantibus, permittitur reditibus frui Præbendarum suarum, aliorumque Beneficiorum, licet minus residеant; quin & Beneficia conferendi sua vice, cum in fructu sit Collatio Beneficiorum.

Irritæ quidem a Concilio Tridentino declaratæ sunt dispensationes omnes perpetuæ residendi. At illa de quibus agimus privilegia, non Ministris, non Beneficiariis indulta fuere, sed Regibus ipsis, & Reginis Galliæ. Itaque ne veri quidem simile est Tridentinis Patribus in mentem venisse de iis revocandis. Quin & illud constat, si ea revocata voluissent, non generalibus, sed expressis verbis ea illos fuisse revocaturos. Adde quod perpetua non est illa residentiæ relaxatio, de qua hoc loco disceptamus. Coarctatur enim ad tempus, ad annos, & menses, quibus illi sunt in obsequio. Cumque tribus tantum anno quolibet mensibus ministrent, ii sunt limites satis angusti dispensationis, cum reliquo tempore suas ad Ecclesias revolare & ibi residere teneantur. Ita disertis verbis sancitur Edicto Regio Melodunensi, quod anno 1580. publicavit Henricus III. Rex, quo Cleri Gallicani Conventus Generalis postulatis obsecundaret (2). *Cantores Capellæ nostræ expleto ministerii sui trimestri spatio, reliquo anni tempore residebunt in Ecclesiis Præbendarum suarum, vel quorumcunque Beneficiorum, quibus lex residentiæ affixa sit. Alioqui eorum fructibus spolientur.* Hinc perspicis post Tridentinum Concilium non excidisse Galliæ Reges vetusto privilegio suo; cumque rescissæ non sint Tridentino Decreto nisi dispensationes residendi perpetuæ, eo perstringi non potuisse trimestrem tantum residentiæ immunitatem.

VII. Sunt certe qui addubitent, an Consiliarii Clerici Parlamentorum Galliæ, ad ejusmodi privilegium aliquod sibi vindicandum, expromere possint, non congeriem tantum aliquam Senatusconsultorum, quibus eis adjudicentur Beneficiorum proventus, in quibus non resideant: sed vel Edictum ejusmodi aliquod, quale hoc Melodunense Henrici III. vel diserta privilegii alicujus Apostolici verba. Qui litem illis movent de hac immunitate, facile illi elevari se posse putant auctoritatem judiciorum, quæ in sua ipsi causa Judices promulgant; denique plurimum illis videtur esse momenti in Edicto Melodunensi, quo cum constituatur Ministrorum Regiorum immunitas residendi, eo soli Ministri Capellæ Regiæ memorantur, non Judices ulli, aut Consiliarii Clerici.

Illud quoque serio perpendunt, quod Regio hoc Edicto Clerici Capellæ Regiæ consumpto immunitatis trimestri curriculo, suas in Ecclesias ablegantur, ut resideant, & fiat satis querelis Cleri Gallicani. Atqui Consiliarii Clerici non trimestri ministrant spatio, immo perpetua est eorum ab Ecclesiis suis absentia. Hinc & Censores illi argumentantur, & si qua fuisset id genus aliquando concessa dispensatio, eam a Tridentino Concilio revocatam fuisse, ut quæ esset perpetua. Aliquando jussi sunt etiam Senatus consulto per induciarum tempora suas repetere Ecclesias, & residere. Hinc vero augurantur Censores, ne ab ipsis quidem dissimulari potuisse incumbentem sibi residendi legem: cui frustra sperent unius, aut alterius mensis residentia satisfieri posse. Denique non Judicum illi, sed Pontificum charta aliqua & decreto declaratum cuperent, aut residentiæ lege solutos illos fuisse, aut ei sola induciarum residentia satisfieri.

Si his autem verbis Bullæ Clementis VI. *Capellani & Clerici vestris & successorum vestrorum obsequiis insistentes*, tam Consiliarios Clericos significari velint, quam Clericos Palatinæ Capellæ, conjecturæ hujus parum firma illis fundamenta videri solent. Eccubi enim Consiliarii & Senatores Parlamenti, Regum dicti sunt Capellani? Illud Clementis VI. diploma Regibus & Reginis commune fuit. An ergo etiam Reginis sui fuere Consiliarii Clerici? Disertis verbis Bulla ea hoc privilegium Capellanis, & Capellanorum munera fungentibus adsignat. At Consiliarii Clerici Capellanorum regiorum functiones nunquam obeunt. Cum autem privilegia juri communi adversentur, restringenda ea sunt potius quam amplificanda. Denique si Consiliarii omnes Clerici omnium amplissimi Regni Parlamentorum ea uti velint dispensatione, quod & ipsi in obsequio sint Regum, verendum esse aiunt, ne plerisque Cathedralibus & Collegialibus Ecclesiis vastitas & solitudo invehatur.

Anno 1585. Henricus III. Rex Consilii sui Decreto numerum definivit eorum, qui

(1) Guimier. in pragmat. Qualiter Moræ sint dicendæ extra Chorum.

(2) Art. 7.

qui hac immunitate uterentur, confirmato Edicto Henrici II. anni 1554. (1) *Regiæ Majestatis jussu sancitur, ut edictum anni 1554. posthac religiosissime observetur, nimirum ut in Ecclesiis Cathedralibus & Collegialibus, quæ collationis regiæ non sunt, ne plures duobus sint Exempti Capellanorum Regiarum: & in Collegialibus Ecclesiis, quorum Præbendas Rex confert, ne plures sint, quam quatuor. Si quadraginta & amplius numero sint Canonici, possint in iis esse Exempti sex, quibus etiam non residentibus annui reditus obveniant*. Eo edocemur, quantæ Regibus curæ fuerit ne Exemptiones hujusmodi plus æquo increbrescant, ut quibus minuatur templorum cultus, numerusque residentium in Cathedralibus & Collegialibus Ecclesiis Ministrorum.

Quæ a me decerpta sunt ex horum doctrina Censorum, non alio spectant, quam ut ventilata in omnes partes quæstione, veritas facilius elucescat. Ex adverso autem hujus Senatorum Clericorum privilegii patrocinium professus est & executus Chopinus, cujus & hic verba lubentissime ascribam (2). *Immo Regii etiam Senatores Clerici, propterea solvuntur continui lege ministerii in suis Sacerdotiis, quia Senatoriis Reique publicæ negotiis distim occupantur*. Nec me præterit quod ad Capitulum Salisberiense olim perscriptum est ab Archiepiscopo Cantuariensi Huberto, cui tunc vicarium commodabat calamum Petrus Blesensis, ut a residentiæ nexu expediret, quos Rex publicis negotiis implicabat, quosque Archiepiscopus alligabat obsequiis Ecclesiæ, ex Canonicis etiam Suffraganeorum suorum, & plures alios, de quibus infra dicemus (3). *Cum ubique terrarum Majoribus reverentia debeatur, & maxime Regi tanquam præcellenti, eos qui negotia Regis aut Regni procurant, fiscalis ratio seu publicæ rei necessitas a lege communi eximit, cum in omnium hominum statu vices suas sufficienter impleat, quamvis absens, qui omnium commoditatibus se impendit. Quia igitur Magistri Thomæ fides & industria multipliciter probata est in publicis Regni negotiis, quandiu in talibus se exercet, nolumus, ut ipsum ad residentiam compellatis*. His ultro citroque disputatis, tutissimum nobis & consultissimum videtur neutram in partem præcipitare sententiam, suæ illos sapientiæ & conscientiæ permittere, quorum hic res agitur, nec temerariam nobis arrogare censuram.

VIII. Quod ad jus attinet Metropolitani, ex Canonicis etiam Suffraganeorum suorum aliquos sibi ad obsequium arcessendi: accipe quæ in eadem Epistola in eandem tem affirmatur. *Scitis præterea quod de singulis Cathedralibus Ecclesiis regni possumus eos pro arbitrio nostro vocare in partem sollicitudinis nobis injunctæ, quos ad hoc magis expedire noverimus. Nec absurdum videtur, si nobis suffraganeorum nostrorum Canonici, si membra Capiti obsequantur*. Meræ, ut videtur, erant hæ delegationes, eæque temporariæ, quibus perfuncti, ad Ecclesias illi suas se referrent. Non erat autem tunc certa & constantissima lege statum fixumque in omnibus Capitulis, ut Canonici toto anno residerent. Ab Innocentio III. confirmatum est (4) statutum Capituli sancti Aniani apud Aureliam, quo astringebantur Canonici residere saltem sex menses vel perpetuos, vel interpolatos. Jam prius confirmaverat Alexander III. decretum Capituli beatæ Mariæ Parisiensis, quo residere jubebantur Canonici per sex menses (5).

IX. In eadem rursus Archiepiscopi Cantuariensis Epistola delibantur aliquæ residendi immunitates, quarum aliquas necdum attigimus. *Certum est, quod quidam domino Regi sunt necessarii, quidam nobis, quidam in Scholis militant, quidam in peregrinatione sunt, quorundam Præbendæ ad residentiam non sufficiunt. In omnibus his habendum est discretionis & cautelæ judicium, quatenus in singulis circa residentiæ observantiam habeatur consideratio propriæ facultatis*. Ægritudines, peregrinationes piæ, jejuniores Præbendarum reditus excusabant tum ergo suo quodam modo absentiam Canonicorum non residentium. Quod ad tenuitatem redituum spectat, Petrus idem Blesensis rescribens ad illud idem Capitulum Salisberiense, ubi Præbendam nactus erat, & quo ad Canonicam residentiam revocabatur, aperte contestabatur eo commeare, ibi residere se non posse, cum Præbendæ reditus vix pares esse possent impensis itineris (6). *Miror, quod pro Præbenda quin-*

(1) Memoires du Clergé t. 2. part. 3. p. 70. & seq. (2) De sacra Polit. l. 3. c. 3. n. 17.
(3) Petr. Blesensis Ep. 135. (4) Regest. 14. Ep. 151.
(5) Baluz. Miscell. t. 2. p. 233. (6) Ep. 23.

quinque marcarum me urgetis ad residentiam faciendam; scientes, quod pro viatico usque Salisberiam tota mihi Præbenda non sufficeret; quæ si insufficiens est ad viam, multo magis ad residentiam.

A Bonifacio VIII. a residentiæ vinculis soluti fuere ægrotantes, & quos negotia Ecclesiæ occupatos habent; quin & suæ illis attributæ sunt distributiones (1). *Qui vero aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit, exceptis illis, quos infirmitas, seu justa & rationabilis corporalis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excusaret, ad restitutionem teneatur.*

A Congregatione Concilii declaratum est, teneri Parochos residere, si eos morbi vis in Parochia opprimat sua. 2. Si recuperari non possit sanitas, nisi alium in locum transferantur, potest Episcopus tres illis quatuorve menses indulgere. 3. Senio non eximuntur Parochi residendi necessitati. 4. Canonici senes & decrepiti distributionibus non fraudantur absentes, si dum valerent, residere & adesse solerent. (2) 5. Potest Episcopus residentiæ compede solvere non Parochos, sed Canonicos, ut paratos illos habeat, & ubi volet, addicat visitationibus, Seminariis, Monialibus regendis. 6. Non potest Episcopus nisi annuas ad summum residendi inducias dare Parocho, qui non possit nisi cum manifesto vitæ discrimine residere, propter & capitales & internecinas inimicitias. Si diuturniores futuræ sunt inimicitiæ, hortari illum debet, ut Parochiæ renuntiet, cum retractatæ sint a Concilio Tridentino dispensationes omnes perpetuæ residendi, justis etiam causis superstructæ. 7. Quantacunque sit cœli inclementia, & aeris intemperies, quantumvis sæviat pestilentia, residere tenentur Parochi, & Sacramenta administrare Baptismi & Pœnitentiæ, per se, vel per substitutos. Ita a Pontifice & Congregatione responsum est ad consultationem sancti Caroli Archiepiscopi Mediolanensis anno 1576.

X. Restat ut paucis verbis dicamus de Capellis & Capellanis, & quæ sint horum officia. Definiit Tridentina Synodus, obtinentes quantulacunque in Cathedralibus & Collegialibus Ecclesiis Beneficia, quibus illigata sunt onera celebrandæ Missæ, decantandæ Epistolæ, vel Evangelii, intra annum iis Ordinibus initiari debere, & ipsos per sese hæc munia obire (3). *Qui Officia, Præbendas, portiones, ac quælibet alia Beneficia obtinent, &c.* Hinc perspicuum est, Capellas hoc Decreto contineri, & quibus hæc incumbunt onera, eos ad residendum, & ad hæc munera obeunda teneri. Definitum quoque illud est a Congregatione Concilii, Capellanos Presbyteros ordinari debere, & ipsosmet Missas celebrare, quæ indictæ sibi sunt, si Fundatores ita sanxerint, ut & Presbyteri sint, & sacris ipsi operentur: aut si cum eorum Capellæ intra Cathedrales vel Collegiales Ecclesias sint, statuerit Fundator, ut Presbyteri sint. Si Presbyteratu vero initiari lege fundationis non teneantur, possunt per substitutos ut Missæ celebrentur curare (4).

De Synodis Diœcesanis.

CAPUT LXXIII. *P. 2. l. 2. c. 65.*

De Synodis Diœcesanis ab anno quingentesimo ad octingentesimum.

I. Harum Synodorum antiquitas & necessitas ad promulganda Clericis Laicisque Decreta Concilii Provincialis.

II. Ad Parochorum administrationem excutiendam.

III. Consensio, contextioque Synodorum Diœcesanarum. Provincialium & Nationalium. Abbates Laicique Diœcesanis aderant, citra jus suffragii.

IV. Synodi antiquissimæ Altisiodorensis Diœcesanæ, quæ ad nos permanarunt, Decreta aliqua, ex quibus de priscis ejusmodi Synodis conjicere datur.

V. Sæpissime tempore Quadragesimæ cogebantur.

VI. Ad Pipini usque tempora habitæ sunt.

I. PRovincialia Concilia Diœcesanæ Synodi sequi antiquitate & necessitate videntur, forsan & consequi, Quorsum enim Conciliorum Provincialium Decreta, legesque, si his promulgandis ad Synodos suas Diœ-

(1) In Sexto C. Consuetudinem De Clericis non resid.

(2) Fagnan. in L. 3. Decret. Part. 2. p. 78.

(3) Sess. 21. c. 4. Sess. 24. c. 12.

(4) Fagnan. in L. 1. p. 2. p. 228.

Diœcesanas non incubuissent Episcopi, & mox in executionem mittendis? Ita apertissime Concilium Toletanum XVI. quo sancitur, ut unusquisque Episcopus intra sex menses post Concilium Provinciale Clericos Laicosque suos congreget, & ad eorum quæ decreta fuere amorem observantiamque succendat (1). *Decernimus, ut dum in qualibet Provincia Concilium agitatur, unusquisque Episcoporum admonitionibus suis, infra sex mensium spatium, omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, atque Clericos, seu etiam omnem Conventum civitatis ipsius, ubi praeesse dignoscitur, necnon & cunctam Diœcesis suæ plebem adgregare nequaquam moretur: quatenus coram eis publice omnia referata, de his quæ eodem anno in Concilio acta vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur.*

II. Nec eo tantum consilio aut fructu Synodos suas cogebant Episcopi, quo Concilii Provincialis statuta publicarent. Ad eas adgregabantur etiam Parochi, ut rationes regendæ Parochiæ Episcopo exhiberent, & administrandorum Sacramentorum, eo ritu & ordine, qui Rituali contineretur libro, quo donabat eos ille omnes, quos Parochos instituebat (2). *Quando Presbyteri in Parochiis ordinantur, libellum Officialem a Sacerdote suo accipiant, ut ad Ecclesias sibi deputatas instructi accedant; ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis Sacramentis offendant: ita ut quando vel ad Litanias, vel ad Concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qaliter susceptum officium celebrent, vel baptizent.*

III. Diœcesanæ denique Synodi Provincialibus Conciliis adprime consentiebant. In Provincialibus Universalium, in Diœcesanis Provincialium Synodorum statuta promulgabantur. In Provincialibus Episcoporum a Metropolitano, in Diœcesanis Clericorum omnium ab Episcopo mores ad incudem vocabantur austerissimi examinis. Laici conveniebant non pauci ad hos Conventus sacros triplicis generis, cum minoribus Clericis: cum nullam tamen, aut hi, aut illi in partem venirent examinis, aut judicii causarum, aut rerum spiritualium. Vocabantur & Abbates, sedebantque proximi post Episcopos: sed nullo certo constare potest argumento, suffragii definitivi jure potitos esse. Quin ex adverso ne opinandi quidem facultate donantur in Concilio Hispaniæ Oscensi anno 598. uti nec Clerici secundi ordinis, qui pariter Synodo adsunt Diœcesanæ. Multo minus ergo eo utebantur jure in Universalibus vel Provincialibus Conciliis (3). *In Concilio Oscensi hoc Synodus sancta elegit, ut annuis vicibus unusquisque nostrum omnes Abbates Monasteriorum, vel Presbyteros & Diaconos suæ Diœcesis, ad locum, ubi Episcopus elegerit, congregari præcipiat, & omnibus regulam demonstret ducendi vitas, cunctosque sub Ecclesiasticis regulis adesse præmoneat, &c.*

IV. Id ipsum decreverat Concilium Aurelianense I. anno 511. ut Abbates Synodo adessent. *Abbates si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur. Qui semel in anno, in loco ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant.* Ex antiquis Diœcesanis Synodis una est, ut reor, Altissiodorensis Synodus, cujus ad nos manarint Decreta. Ex hac ergo de aliis conjectare datur. Annachario ejus urbis Episcopo Abbates affuere septem, Presbyteri triginta quatuor, tres Diaconi, ut liquet ex subscriptionibus, quæ eo ordine subtexuntur. 2. Ultimo Canone astruitur auctoritas Synodalium Constitutionum, Synodi totius consensione, ex quo videri possit Abbaribus & Parochis suffragii quædam imago concedi (4). *Si quis hanc definitionem, quam ex auctoritate Canonica communi consensu & convenientia conscripsimus, ac instituimus, &c.* 3. Horum statutorum complura ad solos spectant Abbates & Monachos. Unde indubie colligitur Episcopali jurisdictioni obnoxios tunc eos fuisse, Abbatibusque ipsis ultimum fuisse in auctoritate Episcopali perfugium, quo Monachos suos officii sui finibus exspatiari ne sinerent. Statuitur in hac Synodo (5), ut si quis Abbas inulta abire sinat gravia Monachorum suorum flagitia, adulteria, latrocinia, proprietatem Professioni adversam, aut Episcopum non moneat, vel Archidiaconum, pœnitentiæ canonicæ subjiciatur, in aliud contrusus Monasterium. Abbates, Monachique prohibentur nuptiarum celebritati interesse, aut aliquos sacro de fonte suscipere.

4. Præter hos Conventus Abbatibus Parochisque communes, suspicari posset aliquis alios fuisse, ubi soli Abbates, alios contra ubi Presbyteri soli sejunctim colligerentur

(1) Can. 7. (2) Tolet. 4. Cap. 26. (3) Can. 1. (4) Can. 45.
(5) Can. 23. 24. 25.

tur (1). *Ut medio Majo omnes Presbyteri ad Synodum in civitatem veniant, & Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium veniant*. Nisi hoc Concilium intelligas Provinciale, ubi Abbatibus locus erat, exclusis Parochis. Sed quid erat causæ, quamobrem Abbates Synodo Diœcesana arcerentur? Et an satis valide approbari potest jam tum affuisse Abbates Conciliis Galliæ Provincialibus?

5. In Synodo Diœcesana regulæ præscribebantur, quibus causæ litesque omnes Diœceseos dirimerentur. In hac ipsa Altisiodorensi Synodo Archipresbyter unius anni suspensione mulctatur, nisi Episcopum vel Archidiaconum moneat de criminosa quavis Presbyterorum, Diaconorum & Subdiaconorum pravitate. Vetantur Clerici Clericos alios ad Tribunalia Judicum publicorum trahere. Presbyteris & Diaconis nefas est cuiquam litem intendere, quamvis ad id fratrem, aut sæcularem alium quemvis possint substituere. Laici si correptiones aspernentur Archipresbyteri juxta Regias leges mulctantur (2).

V. In Concilio Liptinensi anno 743. præcipitur (3), ut Parochi quotannis quadragesimali tempore conveniant Episcopum, de fide, de moribus, de administratione Sacramentorum ab eo examinandi. In Concilio Suessionensi anno 744. confirmatum est idem Decretum, declaratumque est die sacro Cœnæ Dominicæ celebrandam esse eam Synodum, ut & oleum sacrum ab Episcopo acciperent. *Et unusquisque Presbyter, qui in Parochia est, Episcopo obediens & subjectus sit, & semper in Cœna Domini rationem & ordinem ministerii suo Episcopo reddat, & Chrisma & oleum petat*. De hoc videlicet Decreto agit inclytus Martyr & Archiepiscopus Bonifacius in Epistola quadam sua. (4) *Statuimus ut per annos singulos unusquisque Presbyter Episcopo suo in Quadragesima rationem ministerii sui reddat, sive de fide Catholica, sive de Baptismo, sive de omni ordine ministerii sui*.

VI. Addit autem mox ibidem Apostolicus Præsul Bonifacius, ubi primum finem acceperit Concilium Provinciale, a Metropolitano commonefaciendos esse Episcopos omnes Provinciæ, ut coactis Synodis suis Decreta promulgent Concilii Provincialis. *Et moneat Metropolitanus, ut Episcopi a Synodo venientes, in propria Parochia, cum Presbyteris & Abbatibus Conventum habentes, præcepta Synodi servare insinuando præcipiant*.

CAPUT LXXIV. *P.3. l. 2. c.67.*

De Synodo Diœcesana. De convocatione Parochorum per turmas & per vices in ædes Episcopi. De Collationibus Decanorum prima die cujusque mensis. De nonnullis aliis Conventibus Diœcesanis, sub Imperio Caroli Magni, ejusque Regiæ stirpis.

I. Annuæ habebantur Synodi, in quibus & Præses Provinciæ aderat, ut eorum tueretur decreta.

II. Eo Parochi deducebant florem delibatum sui Seminarii Clericorum.

III. Regiminis sui rationes Episcopo exhibebant.

IV. Ab eoque necessariis monitis & documentis instruebantur.

V. Id vero & diligentius fiebat & operosius, cum per turmas discreti ad Episcopales confluebant ædes, & plures ibi transigebant dies.

VI. Bis anno quolibet habebantur alicubi Synodi.

VII. Statuta sua Synodalia in illis Episcopus publicabat.

VIII. Conventus alii extraordinarii.

IX. Aliæ Collationes Episcopi cum Archipresbyteris. Ut in Parochos inquireretur?

X. De Calendis rursum, sive de Congregationibus Parochorum cujusque Decanatus prima die mensis.

XI. Occupabantur potissimum excutiendis Pœnitentibus publicis.

I. SPlendidissime jurisdictio Episcopalis in Synodis explicabatur Diœcesanis. Concilium in Gallia sub Rege Pipino habitum Parochos Clericosque omnes jubet Synodo Episcopali se sistere, cum Comite, hoc est cum Præfecto Regio civitatis. Ab Archidiacono convocabantur (5). *De Presbyteris & Clericis sic ordinamus, ut Archidiaconus Episcopi eos ad Synodum commoneat una cum Comite*. Comitis partes erant mulctare, qui Synodo abfuissent, & cogere ut parerent. Si quis viribus opibusque pollens,

(1) Can. 7. (2) Can. 20. 31. 41. 44. (3) Can. 3. 4. (4) Epist. 105.
(5) Conc. Gall. t. 2. p. 5. Can. 3. Capitul. l. 5. c. 9.

vi allata prohibebat, ne ad Synodum pertraheretur vel Presbyter, vel Clericus, vel incestuosus quis, Patres Regi se sistebant, cum Apocrisiario Episcopi: *Domnus Rex distringat, ut ceteri emendentur.*

II. Aderant ergo Comites Synodo, ut statutorum Synodalium executioni imminerent. Sed Parochorum præ ceteris præsentia requirebatur. Unde Concilium Vernum anno 755. (1) *Omnes Presbyteri ad Concilium Episcopi sui conveniant.* Pulcherrime tamen Theodulphus Aurelianensis Episcopus a Parochis suis ad Synodum deduci mandavit quasi florem delibatum privati Seminarii sui, binos tresve Clericos juniores, in quibus specimen ederent curæ & industriæ suæ in fingendis formandisque Ecclesiæ ministris. Jussit & ad Synodum adferri libros & ornamentum Ecclesiæ, ut sacri cultus nitor & mundities in his eluceret (2). *Quando more solito ad Synodum convenitis, vestimenta, & libros, & vasa sancta, cum quibus vestrum ministerium & injunctum peragitis, vobiscum deferte. Nec non duos aut tres Clericos, cum quibus Missarum solemnia celebratis, vobiscum adducite, ut probetur quam diligenter, quam studiose Dei servitium peragatis.*

III. Nec constare tantum Episcopis in Synodo debebat tota Parochorum ratio & diligentia in Clericorum institutione, in sacra supellectili vasorum, librorum, vestiumque, in administratione Sacramentorum, & in Officiorum divinorum celebratione; sed & in prædicatione verbi divini, & suis in ea re perdifficili progressibus. Ita enim rursus in eodem Capitulari suo Theodulphus (3); *Cum vero Domino opitulante ad Synodum convenerimus, sciat nobis unusquisque dicere, quantum Domino adjuvante laboraverit, aut quem fructum acquisierit.*

IV. Si ope, si patrocinio Episcopi, si consilio, si in rebus dubiis & implicatis lumine & sapientia ejus egerent, parata sibi ea omnia præsidia in Synodo experiebantur (4). *Et si quis forte nostro indiget adjutorio, nos cum caritate admoneat, & nos cum caritate nihilominus et pro viribus adjutorium ferre non differemus.* Hactenus Theodulphus: At Patres Concilii VI. Arelatensis anno 813. luculente prorsus tradunt, ut Episcopus suos ante Presbyteros imbuit munitque, & monitis, & subsidiis omnibus ad gregem pascendum (5): *Necesse est, ut ab ipsis Episcopis diligenter instructi, Ecclesias sibi deputatas accipiant.* Ita a sanctis Patribus institutum esse, ut Parochi quotannis ad Synodum ventitarent, & Episcopo approbarent, quam uberes fructus ex ejus documentis cepissent. *A sanctis Patribus institutum est, ut quando ad Concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium, vel Baptismum celebrent.*

V. Annuæ habendæ erant Synodi ex Capitularibus Caroli Magni (6). *Ut unusquisque Presbyter per singulos annos Episcopo suo rationem ministerii sui reddat, tam de fide Catholica, quam de Baptismo, atque de omni ordine ministerii sui.* Sed cum protrahi non posset Synodus, quanto tempore conducibile fuisset, Parochorum & Ecclesiarum omnium necessitatibus ut satisfieret cautissime consultum est, ut Parochi cujusque Diœceseos in plures turmas distribuerentur, & turbæ singulæ vicissim ad Episcopales ædes arcesserentur, ibique plures cum Episcopo dies agerent, quo tota illa persunderentur cœlestis sapientiæ & caritatis ubertate, quæ sanctissime administrandis Ecclesiis, revocandisque ad primigeniam sanctitatem fidelium moribus par esset (7). *Statutum est, ut omnes Presbyteri Parochiæ ad civitatem per turmas & per hebdomadas ab Episcopo sibi constitutas conveniant, discendi gratia: ut aliqua pars in Parochiis Presbyterorum remaneat, ne populi & Ecclesiæ Dei absque officio sint, & aliqua utilia in civitate discant, ut meliores ad Parochias demum ac sapientiores atque populis utiliores absoluti revertantur, & ibi ab Episcopo, id est, in civitate, sive a suis benedoctis Ministris bono animo instruantur de sacris lectionibus, & divinis cultibus, & sanctis Canonibus, &c. Et omnia quæ per Parochias docere & prædicare & facere debent, eos Episcopus & sui benedocti Ministri veraciter & discrete doceant, &c.*

Conventus ergo hi Parochorum per turbas mirum quantum discrepabant a Synodis; sed & tanto accommodatiores erant ad imbuendos instituendosque Parochos cœlestibus disciplinis, quanto facilius est pauciores unius hebdomadæ, quam universos eos

(1) Can. 8. (2) C. Theod. c. 4. (3) Cap. 28. (4) Ibidem.
(5) Can. 4. (6) L. 7. c. 108. (7) Tom. l. 6. c. 163.

eos unius aut alterius diei spatio informare. Utriusque hujus Conventus meminit Herardus Archiepiscopus Turonensis in Capitulari, ubi & innuere videtur singulos singulis annis congregari solitos. De his enim convocationibus Parochorum per turmas lubens interpretor hæc ejus verba (1): *Ut discendi gratia ad civitatem vel loca constituta Presbyteri veniant Quadragesimali tempore.*

VI. Quæ autem *Generalis Synodus* Parochorum ab eodem Herardo dicitur (2), & in qua Capitularia a se sua promulgata fuisse testatur, ea Diœcesana Synodus est, a privatis longe distincta Congregationibus Parochorum per turmas. *Sacerdotum totius Parœciæ generali in urbe sedis nostræ coadunata Synodo.* De hac quoque generali Diœcesana Synodo alibi verba facit, ubi bina quotannis Concilia cogi debere ait, nec ultra quindecim dies protrahenda (3). *Ut bis in anno Concilia celebrentur, & nemo plus in unoquoque, quam quindecim dies remoretur.* Quorsum enim de Conciliis Provincialibus aliquid in Synodo Diœcesana statueretur? An Parochorum est dictare leges, quas Episcopi, quas Provincialia observent Concilia? Erant & Provinciæ, erant Diœceses, ubi binæ quotannis Diœcesanæ Synodi colligebantur. Nec mirum est, si cum Canones decernerent Concilia duo quotannis haberi Provinciæ, binas Episcopi quoque suas haberent Synodos, in quibus Decreta publicarent Provincialium Conciliorum. Cum autem in qualibet Synodo & generales Diœceseos causæ, & privatæ Parochiarum singularum lites disceptarentur, non est quod quemquam moveat, si singulas in Synodos dies quindecim absumebantur (4): *Ut in Synodo prius generales causa, quæ ad normam totius Ecclesiæ pertinent, finiantur; postea speciales ventilentur.*

VII. Non ante ulterius progrediar, quam illud observavero, Herardum sua Decreta in Synodo generali promulgasse simplici eorum recitatione. *Publice recitari, &c. Coram cunctis perlegi fecimus, &c.* At non dissimulavit Herardus mera ea esse Canonum excerpta, quos nemo jure ignorare posset: ideo nec consilio aut assensu Parochorum magnopere opus erat. *Quoniam auctoritas sacra Canonum nulli Sacerdotum Canones ignorare permittit, &c.* Nec secus sola lectione Hincmarus Remensis Archiepiscopus in Synodo statuta sua promulgavit (5).

Rursus autem idem Hincmarus Ludovicum Germaniæ Regem per litteras Episcoporum duarum Provinciarum nomine scriptas monuit, providentiæ Regum esse, & curæ, ut vacet Episcopis, tum Provincialia Concilia, tum Synodos suas Diœcesanas congregare (6). *Ut temporibus a sacris regulis constitutis, comprovinciales Synodos cum Episcopis, & speciales cum Presbyteris habere quiete possint, annuite.*

VIII. Susceptis vero idem Hincmarus simultatibus cum Hincmaro nepote suo Laudunensi Episcopo, Conventum indixit in confinio utriusque Diœceseos, quo Episcopi nonnulli cum non paucis Clericis Laicisque convenere, ad componenda quomodocunque hæc inter eos Episcopos dissidia. Audi ipsum Hincmarum (7): *Donec Placitum in confinio Parochiarum nostrarum condixi, quo quidam ex Coepiscopis nostris, & multi Ecclesiastici & laicalis ordinis, ac Nobiles, & mediocris conditionis viri convenerunt.* Planum est hoc *Placitum* & a Concilio Provinciæ magnopere discrepasse, & Synodo Diœcesana. De ejusdem generis Conventu alibi quoque agit. *Consilio ac consensu Clericorum ac Nobilium laicorum nostrorum inducias dedi.* Agit & Hincmarus Laudunensis alicubi de Conventibus suæ ditionis, ubi & de Laicis expostulat, qui cum agros Ecclesiæ Beneficiario jure retinerent, ad eos Conventus non accedebant. *Nec ad ulla Placita, de consideratione necessitatum mearum, ad quæ mei alii homines venerant, ipse venerat.*

IX. Plures ergo hic habes Conventus ab Episcopis convocatos, in quibus & laicis locus erat, potissimum vero Nobilibus; quo & hi Conventus distabant a Synodis, ubi sedere Laicis nefas erat. Quanquam enim Ecclesiasticæ tantum causæ versarentur mixtis in his Clericorum Laicorumque Conventibus; erant tamen causæ, erant & leges, quæ inter Clericos tantum ventilandæ essent, ut ex auctore liquebit vitæ beati Udalrici Episcopi Augustani, qui & non pauca de ejus Synodis præclare attigit. Indicebat Udalricus Synodos suas iis locis habendas quæ cum Archi-

(1) Cap. 73. (2) In Præfat. (3) Cap. 91. (4) Ib. c. 2.
(5) T. 1. p. 710. (6) T. 2. p. 131. (7) Ib. p. 395. 540. 611.

chipresbyteris suis indicasset a tumultu sæculi remotissima. *Capitula cum Clericis habere disposuit in his locis, ubi hæc aptissime fieri Archipresbyteri putaverunt, & ubi eum ab aliis mundanis Conciliis absolutiorem esse arbitrabantur.* Inquirebat autem scrupulosissime ab Archipresbyteris & Decanis, quo loco essent res, mores hominesque cujusque Ecclesiæ; ita ut mira consensio esset Synodi generalis, & privatorum Conventuum cujusque Decanatus, ut infra prolixius dicetur (1). *Congregatis ante se Clericis, Archipresbyteros & Decanos, & optimos quos inter eos invenire potuit, caute interrogavit, quatenus quotidianum Dei servitium ab eis impleretur, &c.*

Nec oscitanter legendæ, aut prætervolandæ sunt inquisitiones istæ, ut quæ potissima complectantur munia & officia Parochorum, ceterorumque Clericorum. *Qualiter illis populus subjectus regeretur in studio prædicandi docendique, &c. Defunctorum corpora quanta compassione sepulturis traderentur, qualiter de Decimis & oblationibus fidelium pauperes & debiles recrearentur, viduis & orphanis in universis necessitatibus subvenirent, quantoque studio in hospitibus & advenis Christo ministrarent. Si subintroductas mulieres secum habuissent, & inde crimen suspicionis incurrerent; si cum canibus vel accipitribus venationes sequerentur; si tabernas causa edendi, vel bibendi ingrederentur, si nuptiis sæcularibus interessent, &c. Si per Kalendas more antecessorum suorum ad loca statuta convenirent, ibique solitas orationes explerent, &c.*

X. Istiusmodi erat forma Kalendarum, sive Conventuum particularium cujusque Decanatus; de his rursum pauca dicemus, ubi Attonem Vercellensem laudaverimus Episcopum totam Ecclesiasticæ Disciplinæ perniciem ex cessatione maxime Diœcesanarum Synodorum erupisse augurantem. Quocirca & illud præcepit ut cum per sæculi perversitatem non liceat binas eas juxta priscos Canones Synodos haberi, habeantur semel saltem quotannis (2). *Nulla pene res disciplinæ mores ab Ecclesia Christi magis depulit, quam Sacerdotum negligentia, qui contemptis Canonibus ad corrigendos Ecclesiasticos mores Synodum facere negligunt. Ob hoc a nobis universaliter definitum est, ut quia juxta antiqua Patrum Decreta, bis in anno difficultas temporis fieri Concilium non sinit, saltem vel semel a nobis celebretur.* Quo perspicue confirmatur nostra superius elucidatio Capitularis Herardi Turonensis.

Accedamus jam ad Conventus Decanorum Ruralium, quo Parochis confluendum erat, primo cujusque mensis die, ut in commune consulerent, quæ sibi munia incumberent, qui scrupuli difficultatum incurrerent; quorum castiganda negligentia esset, quorum flagitia animadvertenda, quid Episcopus denique monendus esset de Decanatus emendatione, maxime autem de Parochis, quos ad meliorem frugem revocari posse minus sperarent. Hos Conventus Atto in sua Diœcesi instituit, & in quem illi scopum collimare, quo conniti deberent, his verbis explanavit (3). *Experimento didicimus, non minus bonam collationem, quam etiam lectionem prodesse. Unde a præsenti statuimus, ut per singulas plebes singulis Kalendis omnes Presbyteri, seu Clerici simul conveniant; ut de fide ac sacramentis divinis, seu de vita & conversatione, & singulis officiis ad eos pertinentibus communiter tractent. Et si forte aliquis inter eos negligens, aut reprehensibilis invenitur, a cæteris corrigetur. Quod si corrigi omnino non studuerit, mox suo nuntient Episcopo, ut hæc acrius emendare quantocyus studeat.*

Increbuerant jam in Galliis istæ Decanatuum Congregationes. Insudavit Hincmarus Remensis in earum repurgationem, proscriptis conviviis quæ jam irrepserant, & temperata refectione sobria, qua Parochi recrearentur (4). *Ut quando Presbyteri per Kalendas simul convenirent, post peractum divinum mysterium & necessariam Collationem, non quasi ad prandium ibi sedeant ad tabulam, & per tales inconvenientes pastellos se invicem gravent, &c. Ideo peractis omnibus, qui voluerint, panem cum caritate, & gratiarum actione, in domo Confratris sui simul cum fratribus suis frangant, & singulos biberes accipiant, maxime autem ultra tertiam vicem poculum ibi non contingant, & ad Ecclesias suas redeant.*

XI. In his autem Collationibus in id potissimum collaborabant Parochi, & Archipresbyteri, ut causas excuterent peccatorum ac pœnitentium publicorum, quorum in mores, ac fervorem pœnitudinis inqui-

(1) Surius die 4. Julii. c. 6.
(2) Spic. t. 8 p. 12. Capitulare Attonis c. 27.
(3) Ib. c. 29.
(4) Tom. 1. p. 714.

inquirebant, quo Episcopum certiorem facerent, cujus tum muneris erat juxta Canones reconciliationem accelerare, vel ex adverso procrastinare (1). *Et semper de Kalendis in Kalendis mensium, quando Presbyteri de Decanis simul conveniunt, collationem de pœnitentibus suis habeant, qualiter unusquisque suam pœnitentiam faciat, & nobis per Comministrum nostrum renuntietur, ut in actione pœnitentiæ pensare valeamus, quando quisque pœnitens reconciliari debeat.*

Si quis peccator publicus, homicidii nupta, vel adulterii, vel perjurii reus, pœnitentiæ se subjicere publicæ detrectaret, quinto decimo post die quam peccasset, & ab Archipresbytero commonitus fuisset, in potestate erat proprii Parochi, ut cum ceterorum Parochorum consilio illum arceret a ceterorum fidelium communione. *Et si forte quis ad pœnitentiam venire noluerit infra quindecim dies post perpetrationem peccati, & exhortationem Presbyteri, & sedulitatem Decani, ac Compresbyterorum, atque instantiam comministrorum nostrorum, decernatur, qualiter a cœtu Ecclesiæ, donec ad pœnitentiam redeat, segregetur.*

CAPUT LXXV. *P. 4. l. 2. c. 84.*

De Synodis Diœcesanis post annum Christi millesimum.

I. Antiquissimæ omnium Synodi Diœcesanæ.

II. Formula harum Synodorum. Libertas Parochorum, auctoritas Episcoporum.

III. Quasi Judicum consessus erant hæ Synodi, ubi lites Clericorum, laicorumque quamplurimæ dirimebantur.

IV. Quam religiose lites hic terminarentur.

V. Confirmationis sacramentum administrabatur. Perlegebantur Decreta Conciliorum Provincialium.

VI. Statuta varia de numero cujusque anni Synodorum, de sacris vestibus eorum qui intersunt, de pœnis Episcoporum, qui ab indicendis Synodis cessarint.

VII. Variæ observationes in Canones Conciliorum.

VIII. Statuta varia Conciliorum Basileensis & Coloniensis, de duplici Synodo annua, & qui interesse debeant.

IX. Statuta Tridentina, & Conciliorum posteriorum, de annuis Synodis, & de criminibus publicis, quorum ibi causæ tractandæ sunt.

X. Declarationes Congregationis Concilii.

I. NOn sane dignitate inter Synodos, at certe antiquitate præstare videntur eæ, quæ Diœcesanæ dicuntur. Necdum procellæ persecutionum detumuerant, eoque necdum fas erat Episcopos Provinciæ convenire, necdum forsan Metropoleon discrimina a jure satis explorata aut constituta erant, cum facillime posset jam inde ab initio Episcopus quilibet Clerum suum congregare. Quæ amplitudine omnibus eminent, ea antiquitate ceteris vicissim cedunt Concilia Oecumenica, ut quæ nisi reddita pace & libertate sub Constantino coalescere non potuerint.

II. Intexta est Burchardi Decreto Formula Diœcesanæ Synodi, quam Synodo Salingestadiensi anni 1021. vulgo adscribunt. Multa in eam observari possunt, quorum aliqua hic juvabit perstringere. In Ecclesia habetur Synodus. Ad eam deferuntur undique sanctorum Reliquiæ, & mediam sedem occupant. Parochi suo quisque ordine sedent, ex ævo ordinationis. E Diaconis non admittuntur, nisi probatiores, aut si qui necessarii sint. Inducuntur & laici quipiam pii & religiosi, forsan ut testes Synodales. Præsidet Episcopus, aut Vicarius ejus Generalis, & a prolixis precibus principium facit. Tunc excluduntur ceteri omnes, præter Parochos, & paucos Clericos. Tum legitur Canon Concilii Toletani, quo sanciuntur leges, ritusque Conciliorum, & illud potissimum præcipitur, si quis dissentiat a ceterorum sententia, conferre illum debere cum aliis, dubia sua depromere, responsa aliorum auscultare, & vel docere, vel doceri. *Quod si forsitan aliquis nostrum, aliter quam dicta fuerint, senserit, sine aliquo scrupulo contentionis in nostrum omnium copulatione, ea ipsa de quibus dubitaverit conferenda reducat, qualiter Deo mediante aut doceri possit, aut doceat.* Ubi vides ultro citroque res fuisse prius ventilatas sedula collatione, quam quidquam concluderetur. Suus tamen Episcopo illibatus constabat principatus sapientiæ & auctoritatis. Ita sane, sed ut non

(1) Ib. p. 730. 731.

non nesciret tamen, cœlitus illustrari a Spiritu veritatis humiliores quandoque, & despicabiliores quosque, & per eos nonnunquam refundi non parum luminis in superiores.

III. In Synodo mox ex supra laudata Formula, invitantur omnes in id incumbere, ut lites quascunque & causas dijudicent, dirimantque, procul gratia & odio, metuque. *Deinde vos simili obtestatione conjuro, ut nullus vestrum in judicando aut personam accipiat, aut quolibet favore aut munere pulsatus a veritate discedat. Sed cum tanta pietate, quidquid cœtui se judicandum intulerit, retractate, ut nec discordans contentio ad subversionem justitiæ inter nos locum inveniat, nec iterum in perquirenda veritate vigor nostri ordinis vel sollicitudo tepescat*. Quo argumento rursus confirmatur, quod jam sæpissime inculcatum a nobis est, Synodos Diœcesanas veluti quasdam fuisse Curias judiciales, ubi sine strepitu, & procul a calliditatibus fori, lites omnes Clericorum consopirentur primum, tum deinde laicorum, qui istiusmodi judiciis acquiescerent.

Exordium ducebatur, & quidem prima ipsa Synodi die a jurgiis Clericorum sedandis. Unde & immediate ibi subjicitur, *Post hanc exhortationem quisquis Clericorum velit, conferat querelam*. Ita prima die. Altera die post preces rursum ad Clericorum componenda dissidia, & tum deinde laicorum. *Tunc si Clerici querelam non habent conferendam, laici intromittantur. Quisquis ex laicis habet querelam, proferat*. Tertia quartaque dies similiter transigebantur. Nullus certus præfiniebatur dierum numerus, quod ratio haberetur causarum & jurgiorum, quibus pacandis opera dabatur. Prælati omnes jejuni sedere & judicare tenebantur. *Nullus ad Synodum veniat non jejunus. Judices nonnisi jejuni leges & judicia decernant*. Cautionem eam regio ipsa forsan suadebat. Est enim Salingestadium Diœcesis Moguntinæ oppidum.

IV. Ubi dictum est a nobis has Synodos speciem quandam & imaginem præ se tulisse Curiarum Judicialium, nihil omnino decerptum est de existimatione & amplitudine Synodorum. Clericorum ibi, laicorumque lites dirimebantur, sed in templo, sed ad aras, sed ante sacra Martyrum pignora, sine strepitu; sine figura judicii, sine ambage, ex Evangelicarum Canonicarumque legum sanctimonia, Judicibus caritatem pacemque Christianam spirantibus, ad expiandas conscientiæ sordes, ad inferendas virtutes, ad errores revellendos, ad vitiorum fibras elidendas, solis illis pœnas daturis, qui peccare possent, resipiscere non possent. Hæc enim germana est Synodi Episcopalis magno a Parisiensi Concilio delineata anno 1212. (1) *Statuimus ut in singulis Episcopatibus saltem semel in anno Synodus celebretur. Et ut pro loco & tempore sint Prælati parati ad sacramentum Confirmationis liberaliter indigentibus imponendum. Et ut excessus subditorum suorum, Canonicorum, & Clericorum, & virorum Religiosorum, nullius odio, gratia, vel timore dissimulent. Et si se non correxerint, non patiantur transire ullatenus impunitos*.

V. Hoc vero Canone alia Synodorum ingens utilitas indigitatur; ut nempe sacramentum Confirmationis maxime pauperibus conferretur. In Concilio Lateranensi IV. anno 1215. hæc rursus alia aperitur, ut ex antiquo more, Concilii Provincialis statuta promulgentur in Synodo Diœcesana; singulis quippe annis & Concilium celebrari par est, & Synodum (2). *Quæ statuerint, faciant observari, publicantes ea in Episcopalibus Synodis, annuatim per singulas Diœceses celebrandis*. Decernuntur & pœnæ hoc Canone in Præsules qui ab indicendis Synodis cessaverint. *Quisquis autem hoc salutare statutum neglexerit adimplere, a suis Beneficiis & executione officii suspendatur, donec per Superioris arbitrium relaxetur*.

VI. A Concilio Budensi anno 1279. declaratum est, quo quisque cultu & habitu Synodo interesse debeat. Episcopi videlicet & Abbates Mitræ privilegio dotati, in superpellicio, Mitra, Stola & Pluviali. Prælati inferiores in superpellicio, Stola & Pluviali. Parochi & Presbyteri ceteri in superpellicio & stola, Monachi in stola. Synodus Coloniensis anni 1280. albam, stolamque Prioribus, Archipresbyteris & Decanis ruralibus assignat (3), Parochis solum superpellicium. Synodus Nemausensis anni 1284. (4) Parochis solum superpellicium in Synodo Paschali, Cappas rotundas in Synodo sancti Lucæ tribuit; binas enim quolibet anno Synodos cogi innuit. Concilium Ravennatense anni 1311. unam indicit anno quolibet Synodum, in eaque Cathe-

(1) Part. 4. Can. 27. (2) Can. 6. (3) Can. 19. (4) Præfat.

Cathedraticum ſolvi jubet. *Semel convocet Synodum, & Cathedraticum ſolvatur*. In Concilio Palentino Hiſpaniæ anni 1322. innovatum eſt Decretum Concilii Lateranenſis IV. de Synodis annnis indicendis, Præſuleſque ingreſſu Eccleſiæ ſuſpenduntur, qui officio eo functi non fuerint, donec eo fungantur. *Epiſcopi Synodos, prout jura volunt, celebrent annuatim. Quod ſi forte hoc negligenter omiſerint, eo ipſo ab ingreſſu Eccleſiæ ſint ſuſpenſi, donec negligentiam ſuam purgaverint, Synodalia Concilia celebrando.*

In Concilio Vaurenſi (1) anni 1368. ſtatutum eſt, Synodos quotannis haberi, Abbates & Parochos eo vocari, Conſtitutiones perlegi Provincialium Conciliorum. Anno 1374. Gregorius IX. ſtudio incenſus urgendæ Canonum obſervantiæ in convocandis Provincialibus Conciliis, Archiepiſcopo Narbonenſi mandavit, prior ut ipſe præciperet Epiſcopis Provinciæ ſuæ, Diœceſanas ut colligerent Synodos, & vulnera diſciplinæ rimarentur omnia, quibus ſalubria quædam aſpergerentur pharmaca in Concilio Provinciæ. In Concilio Salisburgenſi anni 1420. innovata eſt pœna ſuſpenſionis, a Concilio Lateranenſi IV. in eos lata Epiſcopos, qui pigritarentur, nec Synodos ſuas ſtato tempore colligerent: quam & *ipſo facto* ita incurri declaratum eſt, ut tota ad Capitulum Epiſcopalis juriſdictio vocaretur. Anno 1425. in Concilio Haphnienſi ſtatutum eſt, ut ex antiquorum norma Canonum binæ quotannis Synodi celebrarentur, & aſtantibus Clericis Laiciſque perlegerentur Decreta Conciliorum Provincialium (2). *Statuimus, prout ab antiquo eſt conſtitutum, ut in qualibet Eccleſia Cathedrali noſtræ Provinciæ bis in anno celebretur Diœceſana Synodus generalis, in qua præmiſſa ſtatuta coram Clero & populo vulgariter exponantur, ne quiſquam de prædictorum ignorantia ſe valeat quomodolibet excuſare*. Hoc eſt, lingua vernacula legi & exponi debere ſtatuta Conciliorum, non Clericis modo, ſed & Laicis: quos fas non eſt ea neſcire, quæ Laicis etiam regendis decreta ſunt.

VII. Ex hac indiſcreta Canonum congerie, ſolo temporum ordine obſervato animadverti potuit aliqua inter Eccleſias varietas in numero Synodorum. Alicubi enim ex peculiari quodam uſu vel ſtatuto proprio, cujus tamen fundamenta erant in priſcorum Canonum regulis manifeſtiſſima, ut ex ſuperioribus Capitibus patuit, binæ quotannis Synodi celebrabantur, quæ & binis Conciliis Provincialibus olim concinerent: Alibi Juri potius novo & Canoni Concilii Lateranenſis IV. ſerviebant, una annua Synodo contenti. 2. Nec minus conſpicuum in veſtibus ſacris diſcrimen. Quædam enim Eccleſiæ ſtolis induebant non Prælatos modo, ſed & Parochos, Presbyteros quoslibet, Monachos ipſos nulla dignitate conſpicuos. Aliæ ſtola in Synodis donabant ſolos Archipresbyteros & Decanos rurales, non Parochos, nedum Presbyteros inferiores. Apparet meram eam fuiſſe rituum diſcrepantiam, nec altioris quidquam arcani in eo ſuſpicandum eſſe, nec in ſtola inſigne fuiſſe juriſdictionis aliquod: non meditatam, ſed ſimplicem & fortuitam eam fuiſſe diſciplinæ, ut in ſexcentis aliis, varietatem. Nemo inficiari jure poterit perantiquam eſſe diſſonantiam illam, & ſingulis Eccleſiis præjudicatum hoc ſemper fuiſſe, ſuos ſibi peculiares ritus conſtantiſſime retinendos. 3. Rariſſima in his Canonibus mentio Cathedratici. Ita non temere conjicitur, complusculos Epiſcopos quidquid illud juris eſt minus curaſſe, ut fere dilabi illud tandem & aboleſcere paſſi ſint. 4. Deferveſcebat etiam & in dies magis magiſque rareſcebat antiqua conſuetudo & caritas, ac ſollicitudo dirimendarum litium omnium, non Clericorum tantum, ſed & Laicorum.

VIII. Novus quiſpiam fervor inflammari viſus eſt in Concilio Baſileenſi, ad has Synodos ex antiqua forma, & inſtantia, ac religione celebrandas. Sancitum eſt ergo ſemel ſaltem anno quolibet eas convocari, iis nimirum locis, ubi non vigeret mos binas adgregandi (3). *Ad minus ſemel in anno, ubi non eſt conſuetudo bis annuatim celebrari*. Biduo ſaltem aut triduo protrahi eas: poſt celebrata Myſteria, & concionem ad Parochos, prælegi ſtatuta Provincialium & Diœceſanarum Synodorum; necnon & documenta aliqua ad mores ſanctiſſime componendos, & ad Sacramentorum diſpenſationem. Tum naviter incubiturum Epiſcopum in mores excutiendos Diœceſanorum omnium, an ſimoniaci eſſent aliqui, an uſuris, an concubinis, an flagitiis & facinoribus quibuslibet aliis implicati; an alienarum quidpiam ſit rerum Eccleſiæ, an Clauſtris ſuis ſeptæ cohibeantur Sanctimoniales, an Regulares Regulæ

(1) De Lavaur. (2) Can. 2. (3) Seſſ. 15.

luæ serviant, an a profitentibus aliquid extorqueant, an propriatum rerum accuratæ abdicationi studeant.

In Concilio Coloniensi anni 1536. definitum est (1) duas quotannis habendas esse Synodos, cum duo quotannis Concilia antiquis Canonibus indicerentur. Eo decreto conjicere posset quis promiscue haberi Concilia & Synodos priscorum temporum. Sed multo præstabilius est, ut eo potius insinuetur annua illa duo Concilia Provinciæ a Nicænis commendata Patribus ita fuisse, ut suæ singulis prærirent Synodi Diœcesanæ: vel commentandis Decretis, quæ in Concilio Provinciæ statuerentur: vel iisdem postquam statuta fuissent promulgandis. Hac conjectura nil præjudicatum volumus contrariæ si fors aliorum opinioni. Nobis certe probabile cum primis est, multo etiam sæpius olim ab Episcopis Parochos Presbyterosque quibusque suos fuisse congregatos, cum ex his demum tunc efflorésceret Senatus Consiliumque Episcopi, necdum Capitulo sive Collegio Canonicorum in eam quæ nunc viget formam composito.

Illud vero in hoc Coloniensi Concilio specialius observandum venit, non vocari ad Synodum nisi Episcopos, Abbates, Archidiaconos & Decanos Rurales. Id prorsus ipsum observare erat in statutis aliquanto antiquioribus Cardinalis Campegii, ad Germanici Cleri emaculandam elimandamque disciplinam anno 1524. promulgatis (2). *Statuimus ut singulo anno saltem Synodus Diœcesana a singulis Episcopis celebretur, cum potioribus Prælatis, Decanis Ruralibus, virisque dignis.* In Concilio Coloniensi anno 1549. sancitum est (3), ut Synodi haberentur *quotannis bis pro veteri more:* sed illud præstruebatur, solos Decanos Capitulorum & Decanos Rurales, nomine & vice Capitulorum, ac Parochorum, ad Synodum convolare debere, expensis nempe in eos omnes refundendis, quorum nomine interessent. *Decani Collegiorum accedentes ad Synodum pro suis Collegiis in Religionis officio & dignitate sua conservandis; & Decani Rurales pro sua regiunculæ Parochiis Deo utique militant: Nemo vero militat suis dispendiis; Propterea statuimus, ut pro numero dierum, quibus Concilium durat, conferant Decanis suis Collegia, & Parochi subsidia.*

IX. In Concilio denique Tridentino communitis novo robore Decretis Conciliorum Lateranensis & Basileensis, tacito quanquam eorum nomine, statutum est has Synodos anno quolibet celebrari: Exemptos ipsos interesse teneri, nisi aliunde subessent Capitulis Generalibus Regularium: Præsules vero pœnis subjici canonicis, sicubi cessarent ab his Synodis congregandis (4). *Quod si in his tam Metropolitani, quam Episcopi & alii suprascripti negligentes fuerint, pœnas sacris Canonibus sancitas incurrant.* Cum hoc Tridentinum Decretum publicaret B. Carolus in Concilio suo IV. Mediolanensi, multa accumulavit præstantissima monita, quæ Parochis potissimum instillarentur, ut singulis diebus delibarent aliquid ex lectione sacræ Scripturæ, monumentorumque a sanctis Patribus editorum (5); ut pervolutarent sedulo Constitutiones Provincialium Conciliorum & Synodorum; ut paupertatis amori, decorandis Ecclesiis se dederent, superflua omnia in pauperes erogarent. In Concilio V. Mediolanensi eadem hæc omnia retractata sunt & confirmata (6), definitumque est, quanquam triduo jam olim protrahi soleret Synodus, vel contrahi eam, vel ulterius ab Episcopo produci posse, pro rerum & caussarum multitudine & gravitate.

In Concilio Rothomagensi anno 1581. arbitrio Episcopi permissum est, ut geminas cujusque anni Synodos in unam revocaret, ut tanto plus curæ & diligentiæ ei adhiberet. Jussi sunt Archidiaconi & Decani Rurales rationem ibi reddere de Parochis suis absentibus præsentibusque; examini denique & judicio Synodi subjicere, quæ audita compertaque fuissent, vel in Parochiis obambulandis, vel celebrandis Kalendis (7). *In ipsis Archidiaconi & Diaconi Rurales de Curatis tam præsentibus quam absentibus Episcopo debent reddere rationem, & omnia in visitationibus & Kalendis audita & comperta referri, examinari, ac judicari, & statuenda publicari.* Sancitur denique, ut adsint Parochi Synodo in superpelliciis & stola. In Melodunensibus Cleri Gallicani Comitiis anno 1579. jussi sunt Parochi plebes obambulare suas, simul atque convocari

[1] Parte 14. n. 27. 28.
[2] Cap. 33.
[3] De Synod. c. el. n. 1. 2.
[4] Seff. 24. c. 2.
[5] Cap. 5. 6. 7.
[6] Cap. 10.
[7] Tit. de off. Ep. c. 31.

cari cœperit Synodus; in blasphemos inquirere, adulteros, usurarios, concubinarios, & publicis denique quosenuque criminibus illaqueatos: eorum ad Synodum nomina perferre, ut ibi demum delibere tur, quæ his medicina malis facienda sit. *Eorum nomina ad Synodum venientes ad Episcopos deferant, ut qua via eorum medendum sit morbis, in Synodo mature provideatur.*

X. Statutis his omnibus non abnuitur, quin Synodos suas habeant Episcopi per Procuratores aut per Vicarios Generales, si ipsos alibi alia distineant. Ita & referente Fagnano (1) a Congregatione Concilii declaratum est; ut & illud, Eam quæ priscis Canonibus decernitur & a Tridentino confirmatur suspensionis pœnam, adversus Episcopos Synodum stato tempore non indicentes, comminatoriam tantum esse, *non latæ sententiæ, sed ferendæ*, ac pœnam illam bimestris suspensionis, a Concilio quodam Toletano vibratam, & in Decretum Gratiani relatam, adversus Episcopos, qui sexto saltem post Concilium Provinciale mense Synodum non adgregarint, ut illius Decreta promulgent, ipso facto incurri (2).

CAPUT LXXVI. *P. 4. l. 2. c. 85.*

De Synodis peculiaribus Archidiaconorum, Decanorum Ruralium, & Officialium, post annum Christi millesimum.

I. De Synodis Archidiaconorum & Prælatorum omnium inferiorum, tum Officialium eorum, sive ad Parochos instituti & disciplinis necessariis imbuendos, sive ad exercendam jurisdictionem sacram.

II. De Capitulis, Kalendis, Collationibus menstruis Parochorum cujusque Decanatus.

III. Tardius in Italia frequentatæ sunt hæ Collationes. Ad id B. Carolus Vicarios instituit foraneos. Summa Collationum ad Episcopum referebatur, a quo & residui difficultatum nodi expediebantur. Collationes in singulis Parochiis, ubi plures essent Presbyteri, a Conciliis Mediolanensibus instituta.

IV. Decreta Conciliorum Galliæ de his Kalendis, aut Collationibus.

V. Cur nunc frequentiores fuerint hæ Kalendæ, nunc rariores?

VI. Horum Conventuum extincta est jurisdictio. Quæ ejus restaurandæ ratio?

VII. Decreta complurium Provincialium Conciliorum super his Collationibus Parochorum.

VIII. De Testibus Synodalibus in Provincia & in Diœcesi qualibet institutis, ad perscrutandas scelerum omnium latebras, & ad Episcopos de iis commonendos.

I. DE qua hactenus diximus Synodo, ea dicta est persæpe Synodus Generalis, quo sejungeretur a peculiaribus Synodis aliis compluribus, quas hoc Capite complectemur universas. Præscriptum est in Concilio Coloniensi anni 1266. (3) ut Prælati omnes inferiores Diœcesis & Civitatis Coloniensis Synodos suas religiosissime congregarent, in eisque pro virili anniterentur ad repurgationem morum, scelerumque ultionem canonicam; nulli facienda copia, ut abesse & ejus se statutis subducere queat, nisi illis quibus ad Episcopi, seu Archiepiscopi Synodum conveniendum est (4). *Ut Prælati & ordinarii Judices nostræ Civitatis & Diœcesis, in terminis eorum jurisdictioni subjectis, Synodum suam, qui ad hoc tenentur, observent; quæ corrigenda occurrunt, corrigant, &c. Soli tamen Nobiles excipiantur, qui ad nostram Synodum noscuntur specialiter pertinere.* In Concilio Londinensi anno 1342. de Capitulis agitur, vel de Consistoriis, quæ tertia vel quarta quaque hebdomada habebantur, ab Officialibus Episcoporum, ab Archidiaconis, & ab aliis Judicibus ordinariis, variis in locis sui cujusque territorii, vel Decanatus, nimirum ad lites & contentiones sopiendas, & ad sacram jurisdictionem explicandam. *Episcoporum, Archidiaconorum, & aliorum Ordinariorum Officiales, sua Consistoria, Sessiones & Capitula celebrantes per varia loca suarum jurisdictionum, &c.* Antiquissimæ in Anglia erant hæ Synodi Archidiaconorum: verum non temere forsan conjectabimus, eas quidem quibus eorum præerant Officiales, nui maxime adlaborasse distringendæ jurisdictioni: at quibus imminebant sua præsentia Archidiaconi ipsi, eas informandis maxi-

(1) Fagnan. in l. 3. Decr. Part. 1. p. 134. 140.
(2) D. 18. c. ult.
(3) Can. 14.
(4) Can. 8.

maxime de administratione Sacramentorum Parochis operam suam potissimum industriamque dicasse (1). *Archidiaconi quoque in Decanatuum suorum Conventibus Sacerdotes maxime in his studeant erudire, docentes eos qualiter circa Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam & Matrimonium debeant se habere*. Statutum istud est Concilii Londinensis anno 1237. habiti. Alio vero inferius ejusdem Concilii Canone jubentur Archidiaconi itare sæpiuscule ad Collationes menstruas Decanatus cujusque, quo Parochos de ministerii sui sanctissimis functionibus moneant, edoceantque. *Sint solliciti frequenter interesse Capitulis per singulos Decanatus, in quibus diligenter instruant inter alia Sacerdotes, ut bene sciant & sane intelligant verba Canonis & Baptismi, quæ scilicet sunt de essentia Sacramenti*.

In Concilio Lambethano anni 1261. mandatum est Archidiaconis & Decanis ruris, ut in Clericos animadverterent, qui Clericalem Tonsuram non gestarent. *Archidiaconi & Decani in suis Capitulis*. Synodus Excestrensis anni 1287. non videtur sermonem habuisse nisi de Capitulis, vel Collationibus Archidiaconorum, per sese, aut per Officiales, ad publicorum scelerum emendationem (2). *Statuimus ut Archidiaconi & eorum Officiales Capitula sua studeant celebrare, &c.* Hos cœtus singulis mensibus adgregare jubentur, non ultra unum diem producere, & primos ex Parochis eos dimittere, quorum Ecclesiæ remotiores essent, ut singuli in suis Parochiis pernoctare possint.

II. Posset quis sibi fingere duplicem hunc cœtum in unum coaluisse, & nunc erudiendis vacasse Parochis sub magisterio Archidiaconi, nunc agitandis judiciis per Officiales. Sed propius mihi quidem a vero abesse videtur, geminos eos & distinctos fuisse Conventus. Tam diversa munia coire vix potuissent, & uno expediri die. Sæpe nobis laudatus, laudandusque B. Udalricus Augustanus Episcopus, referente Scriptore ejus vitæ, Parochos omnes in Synodo interrogabat, an advolarent ad Collationes, quæ prima quaque mensis die habebantur, Kalendarum nomine (3). *Si per Kalendas more Antecessorum suorum ad loca statuta convenirent, ibique solitas orationes explerent, suasque Ecclesias ad tempus reviserent, &c.* Eodem nomine designantur hi Conventus in Concilio ad Pontem Audemari anno 1279. monerique jubentur Clerici, ut Coronam & vestem gestent sibi congruentem (4). *Moneantur a Decanis ruralibus in suis Kalendis, ut tonsuram & habitum deferant Clericis congruentes*. Habebantur ergo hæ Collationes quolibet mense, primaque mensis die, quam nulla festivitas occupasset. Ita enim diserte Synodus Excestrensis (5): *De mense in mensem Capitula celebrentur nisi festa vel alia impedimenta quæ occurrunt, hoc minime patiantur*. Quolibet etiam mense suum convocabat Episcopus Consistorium, teste eadem Synodo, *De Consistoriis nostris hæc eadem præcipimus observari*.

In Concilio Rothomagensi anno 1331. statutum est casus Papæ, vel Episcopo reservatos promulgari in Synodis Episcopalibus, & in Kalendis Decanorum (6). *Singuli Diœcesani in suis Synodis, & Decani in suis Capitulis seu Kalendis exponant casus Sedi Apostolicæ & Diœcesanis reservatos*. Concilium Coloniense anni 1536. ab Archidiaconis & Decanis Ruris promulgari voluit in Collationibus Decanatuum statuta Concilii Provincialis & Synodi Diœcesanæ (7). *Archidiaconi ac Decani Rurales in suis deinceps Synodis, quæ sancita fuerint in Provinciali seu Episcopali Concilio publicabunt*. Sancitur & illud mox, ut pœnitentiis potius injungendis, quam mulctis pecuniariis in gravia quæque flagitia animadvertatur; quod ut aptius & fructuosius fiat, monetur Archidiaconus, ne quos aut Decanos rurales, aut Officiales instituat, nisi ea peritia & religione, ac probitate, quæ his consentiat functionibus.

III. Receptissimi ergo erant, & antiquissimi in Gallia, Anglia, Germania hi Conventus Parochorum, qui Capitula, Consistoria, Kalendæ, Synodi, Sessiones appellitabantur. Sed nulli hactenus in Italia obvii nobis fuerunt. Primus eos ibi videtur S. Carolus instituisse, in Concilio I. Mediolanensi (8), ubi præcepit ut Diœceses singuli suas Episcopi in varias partirentur regiunculas, & earum unicuique Vicarium Foraneum præficerent. Quid autem causæ esset, quod res toto Occidente jamdiu pervagatissima, nova & hactenus inaudita in Italia esset, non arduum, aut operosum est divinare. Tam angustis enim limitibus conclu-

(1) Can. 2. 20. (2) Cap. 31. (3) Cap. 6. (4) Can. 21.
(5) Cap. 31. (6) Cap. 11. (7) Can. 19. 20. (8) Cap. 29.

cluduntur omnes Italiæ Episcopatus, ut minime necesse fuerit eos in plures sive Decanatus secari, sive Archidiaconatus, velut in totidem Episcopatus minusculos. Contra autem tam longe lateque porrigebantur Diœceses Episcoporum Galliæ, Angliæ, Germaniæque, ut in plures eos dividi Præfecturas inferiores, non conducibile tantum esset, sed prope necessarium. In confesso sane est non paucos esse in Galliis Decanatus & Archidiaconatus, non paulo vastiores, quam plerosque Italiæ Episcopatus.

Sanciebat eodem loco beatus Carolus, ut Vicarii Foranei munere & dignitate ornarentur Archidiaconi, vel Archipresbyteri, vel Præpositi Ruris, si ea essent doctrinæ copia & dexteritate, quæ desideraretur. Abundabat Carolus & doctrina ipse, & virorum doctorum copia. Intellexerat ergo antiquis Conciliis Synodisque compluribus placuisse, ut hæc munia, quæ nunc Vicariis adsignabantur Foraneis, Archidiaconis, Archipresbyteris, vel Decanis Ruralibus adsignarentur. Ab his porro Foraneis Vicariis præcipiebat beatus Carolus singulis mensibus congregari Parochos omnes sui territorii, in aliis alios Ecclesiis, idque per vices, & in commune cum illis conferri, de regendæ Parochiæ ratione tota, de difficultatum scrupulis, de casibus conscientiæ, de causis, sive casibus, ut vulgo loquimur, reservatis, de Constitutionibus Conciliorum & Synodorum. Denique Mediolanensi eo definitur Concilio, Vicarios hos Foraneos judicio Episcopi obnoxios fore, & ad ejus nutum posse revocari (1). *Hi Vicarii voluntate Episcopi ab officio amoveri semper possint; ac si male id administraverint, pœnas dent ejusdem Episcopi judicio.*

Concilio Mediolanensi II. placuit, ut a Vicario Foraneo ad Episcopum referrentur causæ omnes, & quæstiones, quæ in Capitulis Decanatuum plenius, & ut par est, elucidari non potuissent, ut illustraret & exsolveret eas Episcopus, ejusque responsa in cujusque Decanatus Registris servarentur. Utque ad sacræ eruditionis studia accenderentur Parochi, voluit hoc ipsum Concilium, ut quacunque in Parochia quinque saltem essent Presbyteri, eos bis hebdomada quaque Parochus congregaret, & in hac Collatione legeretur aliquid ex Catechismo Concilii Tridentini, ex tractatu quopiam de Casibus conscientiæ, vel ex Constitutionibus Synodalibus; eoque invitarentur docti aliqui ex Regularibus viri, siqui vicinis locis commorarentur, necnon & juniores Clerici. In Concilio Mediolanensi IV. mensibus Decembri & Januario propter dierum brevitatem, & itinerum difficultates, interrumpi jussæ sunt Collationes (2), dum sequentibus mensibus ea sarciretur jactura frequentiori earum convocatione. Denique urbanis quoque Clericis, non secus ac agrestibus, frequentandæ erant persimiles Collationes.

IV. In Concilio Rothomagensi anni 1581. Confessio fidei a Concilio Tridentino promulgata, innovari jussa est quotannis a Parochis, in Synodo, vel Kalendis (3). *Singulis annis in Snodis Episcopalibus, sive Kalendis, eandem Confessionem a Curatis repeti.* Verissime ibidem declaratum est, vetustissimam fuisse Kalendarum celebrationem; sed in eas irrepsisse tandem fœdissima quædam vitia, simoniacas exactiones, & ebrietatem (4), *Kalendarum antiquissimus est usus & abusus, nec aliud significant, quam Cleri convocationem ad censuram morum agendam, &c.* His vitiis ut obviam iretur, statutum est in hoc Concilio, ut posthac tres tantum anno quolibet retinerentur Kalendæ, prima Episcopi, vel Visitatoris, quem sui vice delegaret, binæ aliæ ruralium Decanorum. *Ad Cleri levamen tres in anno fieri judicamus, unam Episcopi aut pro eo Visitatoris, & duas Decanorum ruralium.*

In Concilio Remensi anno 1583. definitum est Decanis Ruralibus ex officio incumbere, ut in Synodo Episcopi aperiant, quidquid a se vel gestum, vel exploratum, deprehensumque fuerit in Kalendis, & Parochiis visitandis. *Rationem reddant eorum quæ in suis Kalendis & Visitationibus egerint & compererint.* Ne sæpius quam binæ anno quolibet haberentur Kalendæ, ut ne impensis Clerus gravaretur. *Illæ Kalendæ bis ad summum in anno habeantur, ne Clerus nimis labore & sumptu gravetur.* Ut denique Synodi & Calendarum Præses lites omnes inter Clericos dirimeret personales, arbitrum magis agens, quam judicem. *Controversias causasque personales quas inter viros Ecclesiasticos suboriri compererit, qui Synodo vel Kalendis præest, amice si fieri possit, componat.* Instituti sunt & in Concilio Aquensi anno 1585. Vicarii Foranei, & inter

(1) Cap. 30. (2) Part. 2. c. 15. (3) C. 2. (4) De Offic. Ep. n. 34.

inter eos divisæ Diœceses singulæ, ut suo quisque in tractu menstruas haberet Collationes. Non poterant non Italiæ mores redolere Provinciæ omnes finitimæ.

V. Est omnino quod miremur, uno eodemque tempore, uno eodem caritatis spiritu incitatos, hinc B. Carolum cum suis Italicis Conciliis, instituendis, vel multiplicandis incumbere his Collationibus Decanatuum; Gallicanos autem Præsules earum numerum imminutum ire, & tantum non omnino eas extinguere. Sed nemo tamen nescit, optima quæque descifcere & degenerare; recentes efflorescere & novitate sua commendari res, quæ longo post usu vitiantur & sordescunt. Ex his jam olim Collationibus fructum capiebat maximum Ecclesia Gallicana, tumque mensibus singulis cupide frequentabantur. Inludere se postea illis avaritiæ sordes, & intemperantia. Tum bis terve tantum haberi jussæ annis singulis: Per plures post Diœceses infatigata & pervigil Pastorum sollicitudo pestes illas elisit, revulsitque radicitus, tum rursus cœptæ frequentari & crebrescere, ut singulis mensibus cogerentur. Primus illas in Italia instituit beatus Carolus, nec jure quisquam dubitarit, quin tanti ducis & Pastoris zelo & sollicitudine illæ effetbuerint & pietate & frequentia sua.

VI. Est & aliud quod hic advertamus. Sua his Capitulis magna ex parte auctoritas obtrita fuerat, adeoque & utilitas. Tota enim dilapsa erat jurisdictio. Judicum hæc olim erant subsellia, cum & Synodi essent Episcopi cujusque cum suis Parochis, in iisque definiebatur, quidquid causarum rixarumque inter Clericos excitum fuerat, eorum judicio lubentes & laici acquiescebant. Hærebant nonnulla ejus potestatis vestigia in Concilio Remensi paulo ante laudato, ubi amice componi jubet jurgia Clericorum. Sunt & ex nuperrimis Gallicanis Provincialibus Conciliis, ubi illud ipsum Synodis præscribebatur Diœcesanis. Arbitria hæc sunt sponte & amice librata; sed & antiquissima Ecclesiæ olim jurisdictio ab his initiis ducta fuerat, & in hæc non multum dissimilia denique desiit. Si pie & pacate pergerent Prælati ad eum modum consopire dissidia Clericorum, forsan & aliorum: si Præsules ipsi exemplo suo præirent, causasque suas his subjicerent sponte judiciis, prisca reflorescerct aliquando tandem jurisdictio Episcopalis, summamque illam judiciorum potestatem, ex qua tantum sanctimoniæ gloriæque decus in Clerum redundabat, modestia, humilitas, caritas Prælulum redintegraret.

VII. In Concilio Tolosano anni 1590. institutæ sunt (1) B. Caroli exemplo Collationes illæ singulis propriæ Parochiis, ubi Presbyteri essent quinque saltem, jussis eo convenire junioribus Clericis bis hebdomada qualibet, eo deinque etiam Regularibus invitandis. Publicata sunt in hoc Concilio (2) Decreta quoque B. Caroli de institutione Vicariorum Foraneorum, & menstruarum Collationum. Nec aut latuit tamen, aut dissimulatum est, Vicariorum Foraneorum officia; eadem ipsa esse, atque Archidiaconorum & Archipresbyterorum, ideoque & hos potissimum Vicarios Foraneos designari debere. *Viderunt igitur Episcopi, an Archidiaconorum aut Archipresbyterorum penuria, aut defectus, Vicariorum hujusmodi operam requirat.* Anno 1607. in Concilio Mechliniensi Archipresbyteris mandatum est (3), ut sui territorii Parochias visitarent omnes, & Visitationis Acta ad Episcopum referrent. Quoad Parochorum Collationes, una tantum in singulos annos indicitur, eo die quem Episcopus indicarit, ut aliquem eo ipse deleget, si ex re fore existimet. In Concilio Aquilejensi anno 1569. (4) instituti sunt Vicarii Foranei, & Congregationes Casuum conscientiæ, ita enim ibi appellantur, semel mense quolibet, ad exemplum & formam B. Caroli.

VIII. Pauca restant de Testibus Synodalibus carptim libanda. Eos supra attigimus obiter, quos Concilium Lateranense IV. instituit in unaquaque Provincia, ad explorandas serpentium vitiorum fibras, quæ in Synodo Provinciali revellerentur. Non diffidet a verisimilitudine, eorum industriam ad Synodos quoque Diœcesanas se exporrexisse. Indubitatissimum saltem illud est, eorum imitatione constitutos fuisse alios id genus per singulas Diœceses. In Concilio Narbonensi anno 1227. Episcopis omnibus commendatum est, (5) ut Testes Synodales singulis in Parochiis crearent, qui accuratissime inquirerent in hæreticos, & in omnes publicis criminibus infamatos, de quibus

(1) Cap. 3. n. 6. 7. (2) Cap. 6. (3) Tit. 7. n. 10. 14.
(4) Cap. 18. (5) Can. 14.

bus ad Episcopum referrent. *Distincte mandamus, ut ab Episcopis Testes Synodales in singulis instituantur Parochiis, qui de haeresi & de aliis criminibus manifestis diligenter inquirant, postmodum Episcopis quod invenerint relaturi.* Episcopi judicio & potestati integra servabantur crimina quaecunque publica: nec pigritabatur ipse, nec opperiebatur, ut criminum conscii accederent, & absolvi se postularent: sed obvius ipse prodibat ad errantes & fugaces oves suas perquirendas, & spontaneas an invitas indiscriminatim revocandas ad ovile, ubi earum morbis & vulneribus idonea procuratio exhiberetur. In Concilio Tolosano anni 1229. praeceptum est (1), ut in unaquaque Dioecesi deligeretur, & sacramento adigeretur Presbyter unus cum laicis religiosis duobus tribusve, ad explorandos Albigenses haereticos, quorum numerus in dies augescebat, & ex latebris suis abstrahendos.

Constitutiones Provinciales B. Edmundi Archiepiscopi Cantuariensis anno 1236. eandem Angliae disciplinam sanciebant, ad omnia scelera, quae offensioni & scandalo essent (2). *Sint in qualibet Decanatu duo vel tres viri, Deum habentes prae oculis, qui excessus publicos Praelatorum & aliorum Clericorum ad mandatum Archiepiscopi vel ejus Officialis ipsis denuntient.* Hoc decreto non constringuntur nisi Clerici, quibus censores praeponuntur, quod caeterorum fidelium censores ipsimet, & pii delatores essent. In Concilio Salisburgensi jussi sunt Episcopi vibrata suspensionis sententia, prima ut in Synodo sua Synodales designarent Testes, qui totum annum insumerent perlustrandae Dioecesi, cujus corruptelas Provinciali & Dioecesanae Synodo renuntiarent (3). *Probas & honestas personas in Testes publicos sive Synodales ordinare, qui per totum annum simpliciter & de plano absque ulla jurisdictione sollicite investigent, quae correctione & reformatione sint digna, & ea fideliter referant ad Provinciale Concilium, aut Synodum Episcopalem, ut animadversione congrua puniantur.* In formula juramenti, quod ad Concilii calcem attexitur, jubentur referre de publico quovis crimine contaminatis, adulterio, usura, concubinis. Concilium Parisiense anni 1429. (4) non in Dioecesibus tantum singulis jussit testes creari Synodales, sed duos ipsummet creavit ad singulos Provinciae Episcopatus. Ita creabantur quandoque Testes hi Synodales in Concilio Provinciae, frequentissime autem in Synodo Dioecesana. Nonnisi fere ex Clericis hoc Concilium designavit; alias saepissime Laici creabantur.

In Concilio Basileensi inculcata est necessitas Testium Synodalium creandorum ad Synodos Dioecesanas, & copia facta est Episcopis illis revocatis alios sublegendi. Concilium Toletanum anni 1473. Censores istiusmodi duplicis generis disjunxit, alios a Concilio Provinciali creatos, qui Provinciam in omnem vigiles excubarent: alios ab Episcopo designandos in una qualibet Dioecesi, ut hi Episcopum commonefaciant, is autem in reos inquirat & animadvertat. Concilium Senonense anni 1485. (5) coaptavit se Parisiensi anni 1429. Ejusdem quippe Provinciae haec erant Concilia. In Concilio IV. Mediolanensi (6) ea diligentia pernumerata sunt officia Testium Synodalium, & quibus de rebus Episcopus ab ipsis commonefaciendus sit, ut accedere omnino nihil possit. Ex Clero omnes cooptari sancitur, ab Episcopo deliguntur, subjicitur juramentum, quo constringendi sunt. In Concilio Toletano anni 1566. designari sunt testes ad omnes Provinciae Dioeceses. In Conventu denique Melodunensi anno 1579. sancitum est singulis in Dioecesibus nominandos Testes Synodales, aetate & probitate idonea: insinuatum & illis est, quae explorare, quae renunriare debeant Episcopis, adulteria, incestuosa conjugia, sacrilegia, concubinarum contubernia, & infanda denique flagitia, tum Clericorum, tum Laicorum omnia.

De

(1) Can. 1.
(2) Can. 21.
(3) Can. 1.
(4) Can. 38. 40.
(5) Seff. 15.
(6) Cap. 6.

De perlustrandis, visitandisque ab Episcopo & Metropolitano Diœcesibus & Provinciis.

CAPUT LXXVII. *P.1. l. 2. c.43.*

De visitanda Diœcesi ac Provincia ab Episcopo, Metropolitano, Primate per quinque Priora Ecclesiæ sæcula.

I. De visitatione Metropolitani ex Conciliorum regulis.

II. De visitatione Exarchi, aut Primatis.

III. De visitatione Primatum Africæ.

IV. De visitatione Episcoporum.

V. Ut B. Augustinus Diœceses suas circumlustraret?

VI. Tum Confirmatio Neophytis administrabatur.

VII. Mira descriptio visitationum B. Martini. Qui ejus comites, qui apparatus? &c.

VIII. Ingenti comitum turba succinctus B. Athanasius Parochias suas obambulabat.

IX. De Visitatoribus ex officio.

X. De visitatione Episcopi in propria Civitate, juxta Chrysostomum.

XI. Quam fructuose etiam privati ab Episcopo invisi.

XII. Monita luculentissima Ambrosii ad visitationes Clericorum.

XIII. Monita Hieronymi in eandem rem.

XIV. Mores Augustini in invisendis privatis.

XV. Mirum de sacra Virgine, quæ invisi se a B. Martino deprecata est.

XVI. Fructuosæ Theodoreti per Parochias suas obambulationes. Parochias habebat ille sibi obnoxias octingentas.

XVII. Ut hæreticorum conversioni adlaborandum sit inter visitandas Parochias.

I. NOn aliter Episcopi & Metropolitani in Ecclesiis & Provinciis suis resident, quam in cœlis sydera, perpetuo & irrequieto cursu per eos decurrere nata. Cœlo gyroque enim a Numinis providentia sibi constituto affixa, jugi præcipitique rotatione circumferuntur, æternumque lumen & æternorum caritatis flammas latissime spargunt. In Concilio Taurinatensi anno 397. dum excuteretur causa Arelatensis & Viennensis Episcoporum de Primatu, hoc est, de Metropolitico jure, staturum est, ut proximiores quisque eorum haberet sibi subjectos Episcopatus, circumpositasque visitaret Ecclesias (1). *Decretum est, ut si placet memoratarum urbium Episcopis, unaquaque de his viciniores sibi intra Provinciam vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas magis esse constiterit.* Limites hic videntur delineari non Metropoleos tantum, sed cujusque Episcopatus, assignatis Episcopo cuique oppidis, Metropolitano autem cuique urbibus & Episcopatibus Ecclesiæ urbique suæ vicinioribus.

II. Possit quis & hunc Canonem eo torquere, ut Metropolitica tantum attingantur jura, de quibus tunc controversia fiebat, eoque significetur, Metropolitani potestatis esse & officii, ut Provinciæ suæ Episcopatus circumlustret. Quod & Africanorum Canonum Præsidio firmari potest. Jussit enim Hipponense Concilium, quod & aliis in Conciliis iteratum fuit, ut ab Episcopo Carthaginensi omnes Ecclesiæ circumlustrarentur, Provinciaque, ante Africæ totius Universale Concilium (2). *Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt, & illud nobis verbo mandatum est, ut quia constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas de more Provincias tempore Concilii visitandas esse, dignemini etiam quod hoc anno secundum ordinem distulistis, vel alio anno Mauritaniam Provinciam visitare.* Aurelius, cujus hic res agebatur, respondit definitum nihil esse de visitanda Mauritania, quod & remotissima ea sit, & Barbarorum incursationibus infesta. Recepit tamen se operam daturum, ut eam lustraret: sibi etiam in animo esse plusculum præstare, quam polliceretur. *Præstet Deus, ut ex abundanti, non pollicentes, venire possimus in vestram provinciam.* Fateor hoc quoque Canone de Visitatione agi, non tam Metropolitani in Provincia sua, quam Primatis, seu Exarchi in Exarchatu suo. Certissime enim Archiepiscopus Carthaginensis munere fungebatur Exarchi, & veluti Patriarchæ omnium Africæ Provinciarum. Nec dissimulat hoc loco Aurelius sui muneris esse, omnes ut Africæ Provincias obambulet, quando solas pene deprecatur visitationes Provinciarum procul

(1) Can. 2.

(2) Can. Afr. c. 19. Cod. Can. Eccl. Afr. c. 52.

procul dissitarum, & periculis vallatarum.

III. Sed tergiversari jam nemini fas erit in Metropolitani visitantis provinciam descriptione apud Possidium in vita B. Augustini. Ab eo enim narratur, ut Valerius Hipponensis Episcopus, Primate, hoc est, Metropolitano Numidiæ Hipponensem visitante Ecclesiam, eam captarit ansam, ut Augustinum jamdiu Presbyteratu initiatum, inaugurari ab eo faceret in Episcopum Hipponensem, qui sibi jam tum Coadjutor accederet superstiti, post defuncto succederet (1): *Ad visitandum adveniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiæ Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus & universæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem.*

IV. Si Exarchi autem & Metropolitani Exarchatus & Provincias suas visitando circumlustrabant, eccui jam dubium esse poterit, quin & suas Episcopi Diœceses lustrarent? Perspicue satis idem Possidius de Augustino (2): *Dum forte iret rogatus ad visitandas, instruendasque & exhortandas Catholicas plebes; quod ipse frequentissime faciebat.* Et non multo post de Calamensi Episcopo agens, quem suis ipse quasi manibus finxerat Augustinus in Seminario Hipponensi: *Cum forte unus ex iis quos de suo Monasterio & Clero Episcopos Ecclesiæ propagaverat, ad suam curam pertinentem Calamensis Ecclesiæ Diœcesin visitaret, ut quæ didicerat, pro pace Ecclesiæ, contra illam heresin prædicaret, &c.* Istud erat enim vero Seminarium, vel Monasterium Clericorum, *Monasterio & Clero*, ubi Clericos suos Augustinus cœlesti imbuebat militia, ad contundendos hæreticos, & ex oppidulis etiam, vicisque exturbandos, ubi majoris quidpiam dignitatis illis accessisset.

V. Augustinus ipse cum sæpicule ad Fussalense Castrum ventitasset, civesque ejus omnes a Donatistarum schismate ad Ecclesiam Catholicam traduxisset, proprium ibi & peculiarem Episcopum ordinari curavit: expertus non posse se, cum is locus ad quadragesimum ab Hippone lapidem situs esset, ea diligentia eum excolere, quam novella Ecclesia desideraret (3): *Sed quod ab Hippone memoratum castellum millibus quadraginta sejungitur, cum in eis regendis, & eorum reliquiis licet exiguis colligendis, me viderem latius quam oportebat extendi, nec adhibendæ sufficerem diligentiæ, quam certissima ratione adhiberi debere cernebam, Episcopum ibi ordinandum constituendumque curavi.* Usque adeo persuasum erat Augustino frequentius invisendas esse Episcopis Parochias suas, ut Episcopatum ipsum suum decurtari malueri, quam creditas sibi habere uni eas Ecclesias, ad quas non posset nisi raro excurrere. Easdem visitationes suas alio quoque loco significatas voluit Augustinus (4): *Quoniam visitandarum Ecclesiarum ad meam curam pertinentium necessitate profectus sum.*

VI. Animadversa est & ab Hieronymo vetustissima consuetudo Episcoporum, in perlustrandis Parochiis suis, Ecclesiisque longinquis, ut tinctos sacro fonte a Presbyteris, ipsi Confirmationis sacramento communirent: *Non abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos qui longe in minoribus urbibus per Presbyteros & Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat.* Et mox: *Qui in viculis ac castellis, ac remotioribus locis per Presbyteros ac Diaconos baptizati, ante dormierunt, quam ab Episcopis inviserentur.* Hæc ille adversus Luciferianos.

VII. Si de visitandis ab Episcopo Parochiis altum sit fere apud antiquissima Concilia, sanctissimosque Patres silentium, aut rarus de iis sermo, per tria vel quatuor priora sæcula: id ex eo forsan fit, quod rarissimæ prioribus sæculis fuerint Parochiæ ruris. Cum inter exordia Christianæ rei non alia fuerit cujusque Diœceseos Ecclesia, quam Cathedralis, in eam unam Episcopus curas suas omnes conferebat. At ubi pax Ecclesiæ per Constantinum obrigit, & Christiani nominis Coloniæ per Evangelicos præcones satoresque Verbi disseminari in agros, villas, vicosque cœpere: Episcopis quoque curæ fuit studia sua jam dividere & partiri, ut communis caritatis sinu novas has Christi gregis accessiones complecterentur. De B. Martino affirmat Severus Sulpitius, illum prisco & avito Episcoporum more Parochias ruris peragrasse (5): *Cum ad Diœcesin quandam pro solemni consuetudine, sicut Episcopis visitare Ecclesias suas moris est, media fere hie-*

(1) Cap. 8. (2) Ibid. c. 12. (3) Epist. 261. (4) Epist. 237.
(5) Epist. 1.

hieme venisset, mansionem ei in Secretario Ecclesiæ Clerici paraverunt.

Ptæter has autem visitationes solemnes & usitatas, erant & extraordinariæ quædam. Dissidentibus inter se Clericis Caudacensis oppidi, in extremis finibus Turonensis Episcopatus ad Ligerim, sive potius ad Vigennam siti, eo se Martinus contulit, frequentissimo sanctissimoque discipulorum agmine septus, ut solebat, cum sibi credita visitaret oppida. Audiendus hic Severus Sulpitius (1): *Causa extitit, qua Condatensem Diœcesin visitaret. Nam Clericis inter se Ecclesia illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret, proficisci tamen istiusmodi ob causam non recusavit; bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem Ecclesia redditam reliquisset. Ita profectus cum suo isto, ut semper, frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu, &c.* Extremum ibi suum diem obiit Martinus, dum visitationum Episcopalium curriculum implet, & ne appetente quidem morte de caritate & sollicitudine Pastorali quidquam remittit. Comitem se non semel adjunxerat Severus Martino Parochias suas lustranti, unde & apparatum ejus oculatus testis descripsit, ex quo de sumptu conjecturam faciamus. Vili asello vectus est Christus, & hic fuit ejus splendidissimus de inani Magnatum sæculi pompa triumphus. Vili & Martinus vectabatur asello, de fastu & ipse ovans Præsulum non paucorum. His consentiebant vestes ejus, tam viles sordidæque, ut eo velut terriculamento consternati derepente aliquando fuerint milites, equique catervatim incedentes, a quibus & insolentissima immanitate sævissime exceptus est, non impune tamen, cum mox in ipsos cœlestis vindicta sævierit (2): *Iter cum eo dum Diœceses visitat, agebamus, &c. Ubi Martinum viderunt in veste hispida, nigro pendulo Pallio circumtectum, &c. Statim eum asello suo imposuimus, &c.* Et infra: *Quodam tempore cum Diœceses circuiret, venantium agmen incurrimus, &c.* Cum Parochias peragraret suas Martinus, obvias ubique in vicis passim idololatriæ reliquias debellabat, & in abditissimis quibusque locis. Hæreticis ergo Augustinus ceterique Africæ Episcopi expugnandis visitationes suas commendabant, Martinus profligandis Paganis, conciliandis sibi mutuo Clericis, moribus omnium ad pietatem traducendis. Hi scilicet sunt uberrimi Visitationum fructus.

VIII. Athanasio Parochias suas visitanti ea Ariani postea affinxere crimina, a quibus alienissimus erat Præsul longe sanctissimus. Presbyteri Diaconique, qui ejus lateribus affixi fuerant, uti & Laici bene multi innocentiam ejus prolixo & luculentissimo testimonio prosecuti sunt in Epistola super ea re ad omnes Episcopos exarata (3): *Ista pro testimonio loquimur, utpote qui nec longe ab Episcopo distamus, & comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Nunquam enim ille solus visitandi causa itinera obire solet; sed nobiscum omnibus Presbyteris & Diaconis, & populis multis. Et quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo tempore ad nos accessit, ideo hæc vobis pro testimonio dicimus, nec poculum confractum esse, nec mensam eversam, &c.* Subscripsere ei Epistolæ Presbyteri quindecim totidemque Diaconi. Erant ergo Mareotide sola, quam tunc lustrabat Athanasius, eo numero Clerici majores, Athanasio tum comites additi, uti & Laicorum delectus non paucorum: τῶν λαῶν ἱκανῶν. Præter eos qui ex ipsa Alexandrina civitate cum ipso profecti erant.

IX. Episcopalis hic visitatio περιοδεύειν appellatur; quo refricatur nobis memoria Concilii & Canonis Laodiceni, quo vetatur (4), ne Episcopi ruri, aut vicis præficiendi ordinentur; cum ibi potius constituendi sint Visitatores, περιοδευταί. Unde intelligitur Visitatores eos ab Episcopo delegari solitos ad agrestes Parochias visitandas. Concilii Chalcedonensis Sessionibus duabus duo Presbyteri, iidemque Visitatores occurrunt (5). *Alexander Presbyter & Periodeuta. Valentinus Presbyter & Pariodeuta.* Nec inscite Zonaras opinatur hos Visitatores nulli singulari Ecclesiæ devinctos fuisse, ut cura, caritateque sua complecti omnes possent, & ad eas invisendas sæpius convolare.

Chorepiscopis quoque finitimum vero est suæ regiunculæ visitationes demandatas fuisse. Sed cum & Periodeutæ & Chorepiscopi paucis in Ecclesiis instituti fuerint, & ne in iis quidem diu viguerint, penes unum semper Episcopum fuit, & cura, & potestas potissima ac primaria visitandarum Ecclesiarum. Ne tum quidem, cum subessent

(1) Epist. 3.
(2) Dial. 2.
(3) Athanas. Apol. 2.
(4) Can. 56.
(5) Act. 4. 10.

ſent Epiſcopis vel Periodeutæ, vel Chorepiſcopi, ceſſabant omnino a viſitandis identidem per ſeſe ovibus, quas ipſis Chriſtus ut Patribus & ſummis Paſtoribus commendaſſet. Apoſtolicæ enim ſucceſſionis & dignitatis jure ſingulari, Patres ipſi ſunt, Paſtores, & medici ſingulorum fidelium, ſuæ quiſque diœceſeos, nulla cujuſquam exceptione. Qui poſſent illi Epiſcopatus ſui tempus magna ex parte contriviſſe, & nec inviſiſſe ægros: quorum ſalutis procurationem in ſe receperunt: nec viſitaſſe gregem a Principe Paſtore Chriſto ſibi concreditum; nec denique in conſpectum veniſſe filiorum, quos in Chriſto genuerunt, & quibus mores cœleſtibus his natalibus conſentaneos inſtillare debent?

X. Moderate quidem ſerviendum valetudini, ſed ſerviendum tamen eſſe ab Epiſcopis cenſet Chryſoſtomus; quod niſi valeant, nullas fere poſſint ſuſtinere partes officii ſui, maxime vero viſitationum (1). *Si lectulo decumbat, quid proficere poterit, quam ſubire peregrinationem, quo pacto viſitare Eccleſias?* ποίαν ἀποδημίαν στείλασθαι, ποίας ἐπισκέψεις ποιήσασθαι. Quin & illud addit Chryſoſtomus inter Epiſcopales functiones, non aliam eſſe ullam, in qua plus vel momenti ſit, vel laboris, vel periculi: quæ denique magis pateat calumniæ. Cum nempe a viſitante Epiſcopo omnes ſibi deſpondeant non Chriſtianæ tantum humanitatis, ſed & caritatis Epiſcopalis officia, ſive dum valent, ſive dum decumbunt. Denique non inviſi ſe tantum ab Epiſcopo, ſed & perſæpe inviſi debere ſperabant, hinc gloriolam aucupabantur; ſi Epiſcopi autem utilitati Eccleſiarum obſequentes, hos ſæpinſcule, quam illos convenirent, hinc illis conflabatur invidia, hinc obtrectatio illos, quaſi adulatores arrodebat (2). *Aliam querelarum cauſam tibi patefaciam. Nam niſi quotidie Epiſcopus omnium domos circuierit, in hac parte vel eos ſuperans, quibus nullum aliud ſtudium eſt, quam in foro verſandi, deambulandique, hinc omnino offenſiones infinitæ emergent. Neque enim ii ſolum qui ægrotant, ſed & qui ſani ſunt, inviſi ſe volunt; id quod non religionis & pietatis, ſed honoris dignitatiſque potius nomine plurimi ſibi vindicant; ac ſi quem forte contigerit ex ditioribus potentioribuſque Chriſtianis, Eccleſiæ uſu lucroque communi ita urgente, ab Epiſcopo frequentius inviſi, hic protinus Epiſcopus palpatoris atque adulatoris notam ſibi inurit.*

Hinc porro liquet: 1. Ab Epiſcopis privatim inviſi ſolitos, non opulentos tantum & præpotentes, ſed & mediæ ſortis viros, quod omnibus ex caritate debitores eſſent. 2. Si paulo frequentius inviſerentur ab iis, quos ſua vel natalium dignitas, vel amplitudo extulerat, non humano eos ad id affectu raptos eſſe, ſed publicæ Eccleſiarum utilitatis amore. 3. Si qui ſæculari tumebant faſtu, hinc inani jactantia efferrentur, ſuæque totum imputarent terrenæ celſitudini: non aliud Epiſcopi tamen ſpirabant toto pectore, quam religionem & pietatem, quam Eccleſiæ commodum, τὸ κοινὸν τῆς ἐκκλησίας κέρδος; ut qui eum repræſentarent, qui cœlis allapſus eſt Paſtor, in terris converſatus, ut errantes revocaret, & in cœlum reportaret oves; qui humanæ conſuetudinis officia adivit & conſecravit omnia, ut quæ aliis nugatoria ſunt vanitatis inaniſſimæ ludibria, ea Chriſtianis, ea nobis in filios Dei initiatis, jam caritatis incitamenta, jam ſanctitudinis exercitia ſint.

XI. Fidelium omnium caritate ſtimulatus Chryſoſtomus, quotidianam quodammodo cum illis luctam luctabatur, vel renitentes impelleret, quo ſe a vitiis abducerent, ad virtutem incitarent. Sic fideles ille ſingulos, ut patrem, ut matrem, ut filios, ut fratres amplectebatur. Ita cum illos rari, cum in urbe inviſebat, illa ab eo explicabatur cœleſtis conſanguinitas; qua omnes unum in Chriſto, & unus Chriſtus ſumus (3): *Nam quæ ſpes nobis, ſi vos non proficiatis? Rurſus geſtire mihi videor, cum boni quidpiam audio de vobis. Implete meum gaudium. Quod adverſus omnes decerto, hoc eſt, quoniam diligo, quoniam conglutinatus ſum, quoniam omnia mihi vos eſtis, & pater & mater, fratres ac liberi.*

XII. Juniorum Clericorum non eſt ex Ambroſio viduas, virgineſque, propriis in earum ædibus inviſere, niſi inexorabilis eos adigat neceſſitas, & vel tum quoque nonniſi cum Epiſcopo, vel Presbyteris. Septi enim & muniti ſemper eſſe debent, adverſus maledicentiæ, aut tentationis jacula. Ne ſuſpicionibus quidem patere debent, ne occaſionibus quidem & periculis peccandi ſe dare. Quibus vacant horis ab Officiis divinæ pſalmodiæ, eas in ſeceſſu conſumere

 debent,

(1) Homil. 1. In Epiſt. ad Titum.

(2) Lib. 3. De Sacerd. 18.

(3) In Acta Apoſtol. homil. 4.

debent, in alloquendo, vel auscultando Dei verbo. Dum sacros Codices legunt, auscultant: dum orant, vicissim ipsi alloquuntur sapientiam Dei sempiternam. Quibus opera Clericorum necessaria est, ii ventitare ad eos debent, non vocare, non expectare. Ministerio enim sacro, non hominibus, sed Deo dicati sunt (1): *Viduarum, ac virginum domos, nisi visitandi gratia; juniores adire non est opus. Et hoc cum Senioribus, hoc est, vel cum Episcopo, vel si gravior est causa, cum Presbyteris. Quid necesse est, ut demus obtrectandi locum sæcularibus? Quam multo etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum, & dederunt suspicioni?* Cur *non illa tempora quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur non Christum revisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur, cum oramus: illum audimus, cum divina legimus oracula. Illi potius ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Mysterium altaribus Christi, non obsequium hominibus deferendum recepimus.*

XIII. Hinc elucescit esse, ubi caritati & necessitati donentur visitationes. Succinet Ambrosio Hieronymus, & præclaris nos instruet monitis ad has quoque partes Ecclesiasticæ pietatis religiose sustinendas. Quantis etiam cautionibus uti par sit, sic ille addocet in Epistola ad Nepotianum: *Si propter officium Clericatus aut vidua a te visitatur, aut virgo, nunquam domum solus introeas. Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris. Si Lector, si Acolythus, si Psaltes te sequitur, non ornentur veste, sed moribus: nec calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitu polliceantur. Solus cum sola, secreto & absque arbitro vel teste non sedeas: Si familiarius est aliquid loquendum, habeat nutricem, majorem domus, virginem, viduam, vel maritatam. Non est tam inhumana, ut nullum præter te habeat, cui se audeat credere.* Cavete *omnes suspiciones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante devita.* Juniores Clericos instituebat Ambrosius, Presbyterum Hieronymus informat, qui ex officio cogebatur invisere, in quos caritatis viscera effunderentur: *Officii tui est visitare languentes, nosse domos matronarum, & liberos earum, & nobilium virorum custodire secreta, &c. Consolatores potius nos in mœroribus suis, quam convivas in prosperis noverint.*

Ad Episcopi sui mores effingere se debet Parochus, & eo Parochiam suam animo (2), quo ille Diœcesin perlustrare; eoque sola stimulari animarum salutis caritate, invitante necessitate, Clericis aliis comitantibus, ut obtrectationi os obstruatur. Ita strenue Nepotianus monenti & præcipienti obsecutus est Hieronymo, ut illi postea in cœlos abrepto, ære perennius monumentum encomio suo extruxerit idem ipse sanctissimus Pater, ex quo hæc pauca excerpimus in rem nostram (3): *Subvenire pauperibus, visitare languentes, provocare hospitio, lenire blanditiis, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.*

XIV. Has easdem sibi ipse modestiæ & sapientiæ regulas præscripserat Augustinus, ut nec solus, nec solas inviseret aut alloqueretur fœminas; ut pupillos tantum & viduas adiret, calamitate quapiam aut ægritudine mœrentes, ut imponeret eis manus, & cœlestem opem imprecaretur; denique ut ne Monialium quidem inviseret Cœnobia, nisi gravis urgeret necessitas (4): *Et si forte ab aliquibus fœminis, ut videretur vel salutaretur, rogabatur: nunquam sine Clericis testibus ad eas intrabat, vel solus cum solis unquam est locutus, nisi secretorum aliquid interesset. In visitationibus vero modum tenebat ab Apostolo definitum, ut nonnisi pupillos & viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si forte ab ægrotantibus ob hoc peteretur, ut pro eis in præsenti Deum rogaret, eisque manus imponeret, sine mora pergebat. Fœminarum autem Monasteria nonnisi urgentibus necessitatibus visitabat.*

XV. Illud vero nemo potest satis mirari, quod de sacra virgine narrat Severus Sulpitius (5), quæ ruri secesserat in privatas ædes suas, & ita viris omnibus inaccessa vitam degebat, ut vel ab ipso beato Martino non procul iter agente, & eam invisere cupiente, rem sibi alias jucundam & honorificam, deprecata sit tamen, ut secessus & silentii sui legibus adversam. Anceps hæsitat Severus, utrum pluribus cumulet laudibus virginem, quæ ne in Martini quidem conspectum venire, aut ab eo se invisi voluerit: an Martinum, qui ea repulsa exhilaratus vehementer sit, quæ non a sa-

(1) Offic. l. 1. c. 20.
(2) Ibidem.
(3) In Epitaph. Nepot.
(4) Cap. 26. 27.
(5) Dialog. 2.

a fastidio, sed ab eximio & pene inaudito virginis pudore & amore silentii profecta esset: *O virginem gloriosam, quæ ne a Martino quidem passa est se videri! O Martinum beatum, qui illam repulsam non ad contumeliam suam duxit!* Quo exemplo admonentur piæ virgines omnes, vel Presbyteros, vel Episcopos ipsos potius arcere suis ædibus, quam ut eos admittant, ex quorum contubernio obliquis suspicionibus aspergi possint: *Ne ad se improbis sit liber accessus, non vereantur excludere etiam Sacerdotes.*

XVI. Ad Parochiarum agrestium visitationes calamus revocandus jam est. Quam in rem affirmat Theodoretus, Marcionitas hæreticos suis in Parochiis disseminatos supra mille in Catholicæ fidei unitatem adgregatos a se fuisse, & cum suo Cyrensi Episcopatui subessent Parochiæ octingentæ, omnes inde hæreticæ insaniæ fibras a se penitus evulsas esse (1): *Supra mille animas Marcionis morbo liberavi. Et octingentarum Ecclesiarum Pastoralem curam sortitus, tot enim Cyrus habet Parœcias, in quibus folium nullum relictum est, sed omnibus hæreticis erroribus grex noster ereptus est.* Hi erant ergo fructus, hoc pretium lustrationis Parochiarum, firmari fidem orthodoxam, extirpari hæreses, earum sectatores in gremium Ecclesiæ recolligi. Cum Epistolas ubi hæc enarrat, exararet Theodoretus, annos jam viginti sex in tam præclara messe congerenda consumpserat, & in hoc ille uno totus erat, ut qui nec agros, nec domos ullas comparare, aut rem augere curasset; quin ex adverso avitum patrimonium in pauperes erogasset: *Episcopatu tot annis gesto, non domum acquisivi, non agrum, non obolum, non sepulcrum; sed spontaneam paupertatem amplexus sum, & ea quæ a parentibus ad nos pervenerant, post illorum mortem statim distribui.* Hac ille despicientia & abdicatione terrenorum omnium, eoque Apostolico Visitationum & Prædicationum fervore, Parochiis quidem octingentis fidei opes & caritatis accumulaverat, sibi thesauros congesserat inæstimabiles.

XVII. In Conciliis Africanis decretum fuerat, ut si Episcopi a Collegis admoniti pigritarentur, & vicos sibi subditos a Donatistarum contagio purgare cessarent: ab his Episcopi alii vicis eas pestes abigerent, & ita demum illos suæ posthac ditioni vindicaret (2): *Placuit, ut quicunque negligunt loca ad suam Cathedralem pertinentia in Catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis Episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses a die conventionis non fecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant.* Alio vero Canone Carthaginensi sancitur, ut si quis Episcopus fidei Catholicæ adjunxerit agrestem aliquam Parochiam, eamque tranquilla triennii possessione sibi subjectam habuerit, ne posthac ea possit spoliari, dum ne eo tempore viduata vacarit sedes Episcopalis, cui ea Parochia parebat (3): *Si locum per triennium nemine repetente continuit, ulterius ab eo non repetatur.*

CAPUT LXXVIII. *P.2.l.2.c.66.*

De Visitatione Episcopi ab anno quingentesimo ad octingentesimum.

I. Concentus Synodi Diœcesanæ cum Episcopali Parochiarum peragratione, ad confirmandos Neophytos, & explorandos mores Parochorum.

II. Jus Procurationis.

III. Quotannis perlustrandæ erant omnes Parochiæ.

IV. Minus frequens olim Provinciæ per Metropolitanum visitatio.

V. Episcopo Parochias visitanti comes herebat Præfectus Regius, ut ad obsequium frangeret contumaces. Vetitum ne Præfecti Regii sine Episcopo Parochias visitarent.

VI. Parochiæ quas proprius minus excolit Episcopus, viciniori Episcopo ascribuntur.

VII. Meloduni ne nova Episcopalis sedes erigatur, fidenter intercedit Senonensis Archiepiscopus, quod per ipsum non steterit, quominus illud oppidum visitaret.

VIII. Nec ingravescens ætas, nec corporis imbecillitas a visitandis Parochiis Episcopos retardat, saltem per substitutos visitandis.

IX. Complurium Galliæ Episcoporum Apostolicæ Parochiarum peragrationes.

X. XI. Similiter & Angliæ Italiæque Episcoporum. Certa fixaque jam procurationum jura.

XII. XIII. Conversioni Infidelium studere debent

(1) Ep. 113. 81.
(2) Conc. Milev. Can. 24. Concil. Afric. Can. 88. Cod. Can. Eccl. Afr. c. 121.
(3) Concil. Carthag. Tit. 86.

debent Episcopi, dum lustrant Diœcesin. In vicinas etiam Diœceses hunc fidei zelum propagandæ prolatare debent.

XIV. In Hispania nova erat visitandarum Parochiarum necessitas, ut reparationes Ecclesiarum procurarentur ab Episcopo; ad quem ea de causa redibat tertia pars proventuum.

XV. Auctus ibi Episcopalium sedium numerus, quo proclivior sit Parochiarum, frequentiorque perlustratio.

XVI. Biduum cuique Parochiæ visitandæ impendi debet.

XVII. Variæ Constitutiones Conciliorum Hispaniæ de Procurationibus, de tertia proventuum parte reparationibus dicata, de Visitationibus per Vicarios. Origo Visitationum Archidiaconi, Vicarii Generalis, & Officialis.

XVIII. De Procurationibus duo quædam observantur.

I. Usque adeo conjuncta innexaque sibi mutuo sunt Synodi, & Visitationis officia, ut uno Canone functiones eas duas Episcopales complexum sit Concilium Liptinense, necnon & Suessionense. Liptinense quidem cum de Synodo verba fecisset, illico ad Visitationis fructus declarandos properavit in hæc verba (1): *Et quandocunque jure canonico Episcopus circumierit Parochiam ad confirmandos populos, Presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum, cum collectione & adjutorio populi, qui ibi confirmari debet, &c. Et ut Episcopus testis sit castitatis, & vitæ, & fidei & doctrinæ illius.* Hinc instituta potissimum conjici posset Visitatio Episcopalis, ad inungendas sacro Chrismate frontes Neophytorum ruri; quanquam ea occasione data Episcopus diligenter inquirat in vitam moresque Presbyterorum, quo etiam Synodi collimant.

II. Posset quis hæc verba Liptinensis Canonis, *cum collectione & adjutorio populi*, trahere ad procurationes, atque ad jus illud quo Parochi Episcopum visitantem cum comitatu suo alere & sustentare tenentur. Nec immerito sane. Si quid enim resideret scrupuli, id Suessionense exemit Concilium, aliquanto apertioribus his verbis, quibus & Abbates ipsi eadem necessitate procurandi Episcopi constringuntur (2): *Et quando jure canonico Episcopus circumit Parochiam ad confirmandum populum, Abbates & Presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adjutorium necessitatis.* Unde facile intelligitur his verbis, *jure canonico*, ab utroque Concilio usurpatis, jus Procurationum voluisse hæc Concilia fixum & inconcussum posthac constare, ut cui prisci Canones suffragarentur.

III. Qua utriusque hujus Concilii decreta compendiarie constrinxit Epistola sanctissimus Episcopus Bonifacius, de Procurationibus silet ille quidem, at disertis verbis inculcat singulis annis Parochias omnes ab Episcopo obambulandas esse (3): *Statuimus ut singulis annis unusquisque Episcopus Parochiam suam circumeat, populum confirmare, & plebem docere, & investigare & prohibere paganas observationes, & omnes spurcitias Gentilium.* Ubi perspicis Episcopis Parochias visitantibus ex officio incumbendum esse, non modo ut infantes ungant, aut in Parochos censuram distringant, & Abbates, sed etiam ut plebes saluberrimæ rivulis doctrinæ recreent, superstitiones vestigent & expungant omnes, & impunius ruri grassantes perversitates non paucas.

IV. De visitanda autem per Metropolitanum Provincia nec verbum fecit ullum aut Bonifacius in hac Epistola, aut Liptinense, vel Suessionense Concilium. Jubetur tantum Metropolitanus pervigil excubare in Suffraganeos, eorum acuere zelum, excitare torporem, urgere ad Synodos annuas, non ope, non consilio, non re ulla eis deesse, ubi in difficultates incurrunt, quæ sibi sint inexpugnabiles: sicut & in summi Pontificis ope perfugium paratum est omnibus Metropolitanis, quorum consiliis obex objicitur quispiam insuperabilis (4): *Statuimus, quod proprium sit Metropolitano, juxta Canonum statuta, subjectorum sibi Episcoporum investigare mores, & sollicitudinem circa populos, quales sint, &c. Omnes Episcopi debent Metropolitano, & ipse Romano Pontifici, si quid de corrigendis populis apud eos impossibile est, notum facere, & sic alieni erunt a sanguine animarum perditarum.*

V. Reflectenda nunc oratio est rursum ad visitationes Episcopi, cui videtur Comes regionis, aut Præfectus Regius socius accessisse, ut ad exitum perducerentur consilia & statuta ejus, adminiculante Regia auctoritate. Ita enim Canon Liptinensis (5): *Decrevimus quoque, ut secundum Canones unusquisque Episcopus in sua Parochia solliei-*

(1) Can. 3. (2) Can. 4. (3) Epist. 105. (4) Ibidem. (5) Can. 5.

licitudinem gerat, adjuvante Gravione, qui defensor Ecclesiæ ejus est, ut populus Dei paganias non faciat, &c. Id sibi sumpserant Judices publici, Præfectique, ut illa ipsa loca ab Episcopis visitari solita visitarent ipsi seorsim soli, & aliquid pensionis corraderent. Eam proterviam damnavit Concilium Cabilonense (1) anni 650. nec copiam fecit Magistratibus Parochias aut Cœnobia adeundi, nisi si quando ab Abbatibus & Parochis invitarentur (2): *Pervenit ad Sanctam Synodum, quod Judices publici, contra veteranam consuetudinem, per omnes Parochias & Monasteria, quæ mos est Episcopis circumire, ipsi illicita præsumptione videantur discurrere: etiam & Clericos, vel Abbates, ut eis præparent, invitos atque districtos ante se faciant exhiberi; quod omnimodis nec religioni convenit, nec Canonum permittit auctoritas.*

VI. Stringenda nobis pauca supersunt de Archiepiscopi hujus Bonifacii Visitationibus. Parochias aliquas propriorum Episcoporum incuria squallentes peragraverat ipse excolueratque. Veternum tandem excussit Episcopus, Parochiasque suas sibi restitui voluit. At illas certe Gregorius II. Papa Bonifacio adjudicavit, qui cura, labore & sollicitudine Episcopali earum se Pastorem & Parentem præstitisset (3): *Porro pro Episcopo ille, qui nunc usque desidia quadam in eadem gente prædicationis verbum disseminare neglexerat, & nunc sibi partem, quasi in Parochiam defendit, Carolo excellentissimo filio nostro Patricio scripsimus, ut eum compescat.*

VII. Bona fide confitebatur Leo Senonensis Metropolitanus aliam Meloduni excitari posse Episcopalem sedem, si per sese, aut per delegatum a se Vicarium illam visitare Ecclesiam supersedisset, quo graviter peccatum a se fuisset in Canones. Sed summa fiducia, & Episcopali prorsus constantia Regi Childeberto affirmavit, non passurum se unquam, ut ita truncaretur Diœcesis sua: cum nemini non exploratum esset, Childebertum ipsum Regem remoras objecisse, ne eas Parochias adire & lustrare posset, quod ejus ditioni subesset Melodunum, Agendicum vero Senonum Theodeberto (4): *Nunquam suspicari aut credere potuimus, quod hanc aut Ordini vestro, aut etiam temporibus vestris velletis injuriam generari, ut Diœcesin nostram a Deo nobis commissam & usque nunc Pontificali ordine, Deo propitio custoditam, tanquam negligentes ac desides, ad alterius permittamus potestatem transire, &c. Custodite, quæso, statuta Patrum, & Canonum severitate constricti, &c. quod si fortasse ob hoc alterum Episcopum sibi fieri rogant, quia nos interclusis itineribus ad eos nec Visitatorem mittere possumus, nec venire: ista culpa nos non respicit. Quia si iter a vestra parte, sicut optime nostis, interclusum tanto tempore non fuisset, quamvis senes aut infirmi, populum nobis Ecclesiastica disciplina commissum requirere potueramus, aut certe Visitatorem, sicut Canones statuunt, destinare.* Denique magni & intrepidi animi vir excommunicationis tela intentat, tum ordinatoribus novi Episcopi Melodunensis, tum ordinato ipsi, si quod ejusmodi facinus moliantur, donec res ad Romanum Pontificem, vel ad Concilium referatur: *Usque ad Papæ notitiam, vel Synodalem audientiam.*

VIII. Eminent hic non pauca memoratu dignissima: 1. Tametsi Parochiæ imperio subessent Regis alterius, eas tamen ab Episcopo proprio visitatas fuisse, recolligente & conglutinante Christi imperio, quidquid hominum cupiditas dissecuit. 2. Ne tum quidem Episcopos a visitationibus feriatos fuisse cum vel ætatis excusatione uti poterant, vel infirmitatis. *Quamvis senes, aut infirmi.* 3. Ubi per sese non poterant, per delegatos a se Vicarios, curæ illis fuisse, ut Parochias visitarent, atque ita legibus canonicis satisfacerent. 4. Ex incuria & inertia Episcopi contingere posse, ut suæ illi abjudicentur Parochiæ, & Episcopo ei addicantur, qui dum oves destitutas, convulsas, dispersas curat, recolligit, fovet, earum se germanum ostentat Pastorem.

IX. Pappoli Lingonensis Episcopi visitationes a Gregorio Turonensi memoratæ sunt: *Dum Diœceses ac villas Ecclesiæ circumiret.* Itemque Trojani Episcopi Santonensis (5): *Si novum, ut assolet, amphibolum induisset, cum quo processurus Diœcesin circumiret, fimbriæ hujus vestimenti a diversis diripiebantur: salubre omnis homo computans, quidquid ab eo rapere potuisset.* Itemque Merovæi Episcopi Pictaviensis: *Ecce Maroveus hujus urbis Episcopus non est coram, eo quod illum causa visendarum Parœciarum elonga-*

(1) Chalon. (2) Can. 11. (3) Gregor. II. Epist 8. ad Bonifac.
(4) Concil. Gall. T. 1. pag. 258. (5) Hist. l. 5. c. 5. De gloria Conf. c. 59. 106.

elongaverit. Memorat & B. Avitus perlustrata a se Cœnobia (1): *Monasteriis Grenecensibus occupatus, aliquandiu jam habitaculo civitatis abfueram*. Nec excidere sibi passus est B. Audoenus B. Eligii Noviodunensis Episcopi obambulatas Parochias, immo & peragratas Apostolico zelo circumjacentes Provincias, Flandriam, Frisiamque, aliasque eo tractu, a Sole justitiæ Christo necdum radiis supernæ Veritatis perfusas, quarum Eligius eo se Pastorem esse nomine interpretatus est, quod nec proximiorem, nec alium quenquam haberent (2): *Pastoris cura sollicitus lustrabat urbes, vel municipia circumquaque sibi commissa: sed Flandrenses, Andoverpenses, Frisones & Suevi & Barbari, quique circa maris littora degentes, quos velut in extremis remotos, nullus adhuc prædicationis vomer impresserat, &c.*

X. Ad Apostolorum enim normam exigendæ erant Episcopales visitationes, ut eorum non locum tantum, sed & virtutes obtinerent. Atqui Apostoli æstu quodam & irrequieto caritatis decursu orbem totum peragrabant, non modo ut recentibus Ecclesiis novum robur adderent, sed etiam ut novas Ecclesias excitarent. Id Beda visus est innuisse in encomio sanctissimi Episcopi Ceaddæ, qui ut propius abesset ab Apostolis, ut eorum in vestigia insisteret, pedibus Parochias suas obambulabat (3): *Consecratus in Episcopum Ceadda, maximam mox cœpit Ecclesiasticæ veritati & castitati curam impendere; humilitati, continentiæ, lectioni operam dare: oppida, rura, casas, vicos, castella propter evangelizandum non equitando, sed Apostolorum more, pedibus incedendo, peragere.*

Sed ab eodem Gregorio juvabit & Theodori Cantuariensis Archiepiscopi in omnem Angliam sparsas visitationes accepisse. Simillimum veri est, Apostolica illum potius delegatione totam perlustrasse Angliam, quam potestate sola Metropolitani, alterius earum Provinciarum & Metropoleon, quæ Angliæ imperitabant universæ. Referri tamen forsan ea utcunque poterunt ad visitationes Metropolitani, Provinciam lustrantis (4): *Moxque peragrata Insula tota, quaquaversum Anglorum gentes morabantur, nam & libentissime ab omnibus suscipiebatur atque audiebatur, rectum vivendi ordinem, ritum celebrandi Paschæ canonicum disseminabat.*

XI. Nec Episcoporum Italiæ tepebat zelus visitandarum Parochiarum, ut auctor est Gregorius Magnus de B. Redempto Episcopo, qui diebus in Apostolicas curas discursationesque absumptis, noctes pervigiles ducebat ad tumulos Martyrum (5): *Quadam die dum Parochias suas ex more circumiret, pervenit ad Ecclesiam B. Eutychii Martyris. Advesperascente autem die stratum fieri sibi juxta sepulchrum Martyris voluit, atque ibi post laborem quievit, &c.* Eodem referente Gregorio, ab Ecclesiæ Romanæ Diacono patrimonii B. Petri rectore in Sicilia modus præstitutus fuerat expensis Parochiarum Episcopos visitantes procurantium, & ita res temperata, ut ipsi acquiescerent Episcopi. Rescribens Gregorius ad Episcopos Siciliæ hortatus est, ut ei se dispositioni accommodarent, & ne Parochos gravarent (6): *Relatum est nobis per servum Dei Diaconum, qui jam tunc Ecclesiastici patrimonii curam gessit, fuisse dispositum, ut Sacerdotes per universas vestras Diœceses constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, ultra modum gravari minime debuissent, summa enim præfixa fuerat, vobis, ut audio, consentientibus, quæ ab eisdem Sacerdotibus pro labore Clericorum dari debuisset. Atque hoc quod tunc placuit, sicut nunc dicitur, minime custoditur. Unde fraternitatem vestram admoneo, ut subjectis vestris graves non studeatis existere; sed si quæ sunt gravamina, temperetis, quia nec ab eo quod semel definitum est, deflectere debuistis.*

XII. Non postrema illa quidem est Episcoporum Ecclesias visitantium cura, ut Confirmationis sacramenta dispensent, ut innuebat Gregorius: *Ad consignandos infantes*. Utque rursus tradit in Epistola ad Episcopum Italiæ, infirma atque etiam ægra valetudine utentem, quem tamen excitat ad Ecclesias pro virium suarum modo visitandas, & consignandos parvulos (7): *Ecclesiis ad quas sine labore potestis accedere, officium visitationis impendite, ut qui baptizantur, inconsignati non debeant remanere*. Sed nec ipse dissimulat, a visitantibus Episcopis debellandas esse idololatriæ, aut hæreticæ perfidiæ reliquias, & his trophæis Apostolicas innovari debere victorias. Vide enim

(1) Epist. 65. (2) Vitæ ejus L. 2. c. 3. (3) L. 3. c. 28. (4) L. 4. c. 2.
(5) Dialog. l. 3. c. 38. (6) Reg. l. 11. Epist. 22. (7) L. 8. Ep. 46.

enim ut asper & minax Episcopos lacessat Sardiniæ, qui ne Ecclesiæ quidem subditos & mancipia Christo adgregare curassent (1): *Accidit aliud valde lugendum, quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc usque in infidelitate remanere, negligentia fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo, ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse est, vos per omnia in eorum conversionem vigilare. Nam si cujuslibet Episcopi in Sardinia Insula Paganum rusticum invenire potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo.*

XIII. Exæstuare debet Episcopalis caritas, & excurrere in circumjacentes, in procul etiam jacentes regiones, ut Evangelicæ fidei splendor quoquo versum effundatur. Certissimæ ejus regulæ contemplatione Gregorius Reges ipsos Galliæ querimoniis suis lacessivit, quod eorum Episcopi pigrescerent, nec Anglorum sibi vicinorum procurandæ saluti operam darent, quasi inertia sua non eos perderent, quos diligentia servare potuissent (2): *Pervenit ad nos Anglorum gentem ad fidem Christianam, Deo miserante, desideranter velle converti; sed Sacerdotes vestros e vicino negligere, & desideria eorum cessare sua adhortatione succendere, &c. Pervenit ad nos Anglorum gentem, Deo annuente, velle fieri Christianam; sed Sacerdotes qui in vicino sunt, Pastoralem erga eos sollicitudinem non habere.* Quo manifestum est Pastoralis esse Episcoporum sollicitudinis, ut ad fidem adducere laborent, non suæ tantum in Diœceseos finibus infideles, sed & non longe, aut etiam longe dissitos.

XIV. Conveniendæ jam aliquando tandem nobis sunt Hispaniæ, ubi novo stimulo agebantur Episcopi ad visitandas Parochiarum Ecclesias, quarum reparationi invigilandum eis erat, quod apud eos deponeretur tertia illa pars proventuum sacrorum, quæ reparandis Ecclesiis dicata erat. Ita perspicue liquet ex Concilio Tarraconensi, cujus statuto urgentur Episcopi, ad Ecclesias suas omnes quolibet anno visitandas (3): *Multorum casuum experientia magistrante, reperimus nonnullas Diœcesanas esse Ecclesias destitutas; ob quam rem id hac constitutione decrevimus, ut antiquæ consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus ab Episcopo Diœcesano visitentur; & si qua forte Basilica reperta fuerit destituta, ordinatione ipsius reparetur. Quia tertia ex omnibus per antiquam consuetudinem ut accipiatur ab Episcopis, novimus statutum.*

XV. In Concilio Lucensi adauctus est numerus Episcopatuum in Lusitania & Gallæcia, hoc potissimum consilio, ut quolibet anno suas singuli Parochias possent Episcopi obambulare: quod hactenus ne potuissent, effecerat eorum amplitudo: *Quia in tota Gallaciæ regione spatiosæ satis Diœceses a paucis Episcopis tenentur: ita ut aliquantæ Ecclesiæ per singulos annos vix possint a suo Episcopo visitari.*

XVI. In Concilio II. Braccharensi jussi sunt Episcopi, primum quo quamlibet Parochiam visitant, diem impendere examinandis moribus Clericorum, & qua ab ipsis ratione vel administrentur Sacramenta, vel Psalmodiæ sacræ officia celebrentur (4): *Placuit ut per singulas Ecclesias Episcopi per Diœceses ambulantes, primum discutiant Clericos, quomodo ordinem baptismi teneant, vel Missarum, & quæcunque officia in Ecclesia peragantur.* Dies altera dicanda est rigandæ in aures animosque fidelium doctrinæ Catholicæ, tum circa fidei orthodoxæ placita, tum in moribus ad pietatem aptandis: *Postquam in his suos Clericos discusserint, vel docuerint Episcopi, alia die convocata plebe ipsius Ecclesiæ doceant illos, ut errores fugiant idolorum, vel diversa crimina, id est, homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera, aut quod nolunt sibi fieri, non faciant alteri, &c. Et sic postea Episcopus de Ecclesia illa proficiscatur ad alteram.* Atque ita duo saltem dies Episcopo in unaquaque Parochia conterendi erant.

XVII. Canone proximo ejusdem Concilii Braccharensis II. vetantur Episcopi præter Cathedraticum, quidquam ex Ecclesiis, quas perlustrant, exigere, erat autem ea summa nummorum duorum: vetantur & quidquam delibare de tertia parte proventuum & oblationum, quod ea in sarta tecta Ecclesiarum, & in lampades sacras expendenda sit. De Cathedratico uberius nos suo & proprio loco (5): *Placuit ut nullus Episcoporum, cum per suas Diœceses ambulant; præter honorem Cathedræ suæ, id est, duos solidos, aliquid aliud per Ecclesias tollat, &c.*

A Concilio autem Toletano confirmata rur-

(1) L. 3. Ep. 26. (2) L. 5. Epist. 58. 59. (3) Can. 8. (4) Can. 1. (5) Can. 2.

rursus est illa lex Ecclesiæ perantiqua, ut Parochias omnes quilibet quolibet anno Episcopus perlustraret; ut rationes illi redderentur tertiæ partis in reparationes absumendæ, ut in reparationes ipsas inquireret, ut denique censum ageret Clericorum. Si per occupationum autem, aut per ægritudinum molestias Episcopo non liceat, ut Diœcesin ipse suam perlustret, delegandi ab eo sunt idonei Presbyteri, vel Diaconi, quos ad consortium aliquod adsciscere possit & curæ, & potestatis suæ (1): *Episcopum per cunctas Diœceses Parochiasque suas, per singulos annos ire oportet, ut exquirat, quo unaquæque Basilica in reparatione sui indigeat. Quod si ipse aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus, explere nequiverit, Presbyteros probabiles, aut Diaconos mittat, qui & reditus Basilicarum, & reparationes & ministrantium vitam inquirant*. Hinc pronum est concludere, moris necdum fuisse, ut a Vicariis Generalibus, vel ab Archidiaconis, vel denique ab Officialibus Diœceses visitarentur; quin & horum omnium visitationibus aditum aperuisse istiusmodi Canones, ubi Episcopis permittebatur aut ægrotantibus, aut alias occupatissimis, ut per Presbyteros & Diaconos eo munere fungerentur.

In Concilio Toletano VII. ut sedarentur Parochorum querelæ in Provincia Gallæciæ, cujus Ecclesias visitationum impensis pene exhausisse Episcopi dicebantur; constitutum est, ut ne ejus Provinciæ Episcopi a Parochiis, quas visitarent, quidquam emungerent, præter duos Cathedratici nummos, juxta decretum alterius Concilii Braccharensis: ita ut ne ei quidem exactioni subessent Monasteria. Denique ne plures in comitatu Episcopus haberet, quam quinque equos, nec ultra unum diem moras trahere posset in quaque Parochia (2): *Hi Pontifices Parochianas Ecclesias prægravantes, dum in exactionibus superflui frequenter existunt, pene usque ad exinanitionem extremæ virtutis quasdam Basilicas perduxisse probantur. Ne ergo id fiat, non amplius quam duos solidos unusquisque Episcoporum præfatæ Provinciæ per singulas Diœcesis suæ Basilicas, juxta Synodum Braccharensem, annua illatione, sibi expetat inferri; Monasteriorum tamen Basilicis ab hac solutione pensionis sejunctis. Cum vero Episcopus Diœcesin visitat, nulli præ multitudine onerosus existat; nec unquam (*) quinarium numerum evectionis excedat, aut amplius quam una die per unamquamque Basilicam remorandi licentiam habeat*.

XVIII. Permagni profecto interest duo quædam in hunc Canonem observari. Primum est Cathedraticum illud, seu duos nummos, quos exprimebat Episcopus ab omnibus Ecclesiis visitandis, longe aliud fuisse atque procurationes, quibus non aliud quam necessariæ expensæ obiter perlustranti & prætervolanti Episcopo suppeditantur. Diversissima sunt ex hoc Canone duo illa jura. In primo enim est *annua illatio*, seu Pensio. In secundo impendia sunt, quæ non fiunt nisi reapse visitante Episcopo. Denique in Provincia tum Gallæciæ ultra duos nummos augeri prohibetur id jus. Huic rei aliquid præsidii accedet a Concilio Emeritensi, cui placuit, ut Parochi, Abbates, Diaconi visitantem Episcopum necessario sumptu levarent, nec locus est posthac immunitatibus ante impetratis ab Episcopis qualibuscunque (3): *Digne eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent quæ fuerint necessaria*.

Alterum illud rursus observandum venit, pro quinque equis in comitatu Episcopi, quinquaginta quibusdam Codicibus haberi. Cui lectioni hæsisse, & auctoritatem addidisse videtur Alexander III. quod is numerus equitum sui sæculi opibus luxuique magis concineret, quam scopo Concilii Toletani, Canonique, quo inopia Parochiarum levabatur. Copiosissime infra de ea re & de eo numero disceptabitur. Hic necessario subjicienda verba ipsa Concilii Lateranensis III. sive Alexandri III. qui ei præerat (4): *Statuimus quod Archiepiscopi Parochias visitantes, pro diversitate Provinciarum & facultatibus Ecclesiarum, quadraginta vel quinquaginta evectionis numerum non excedant. Episcopi viginti vel triginta non excedant. Archidiaconi quinque aut septem*.

CA-

(1) Can. 36.
(2) Can. 4.
(3) Can. 11.
(4) Can. 4.

(*) Quinquagenarium.

CAPUT LXXIX. *P. 3. l. 2. c. 68.*

De Visitatione Episcoporum & Archiepiscoporum, & de Synodo quæ habebatur in Ecclesia ipsa quæ visitabatur, ab anno octingentesimo ad millesimum.

I. Visitandæ necessario erant Parochiæ omnes, ut publica crimina pœnitentiis publicis expiarentur.

II. Singulis annis Parochiæ prorsus omnes a visitante Episcopo perlustrandæ erant.

III. Administranda tum Confirmatio.

IV. Levationi & solatio pauperum studendum erat.

V. Cavendum, ne gravarentur Parochi.

VI. Varia in eam rem Conciliorum statuta.

VII. Præfectus Regius comitabatur Episcopum, ut statutorum executioni instaret.

VIII. In obambulandis Parochiis Conventus mixtos indicebat Episcopus, ubi jus diceret, causas dirimeret.

IX. Synodus ea erat desultoria.

X. De Testibus Synodalibus. Summa Capita inquisitionum Episcopalium, ad investigandas Parochiæ cujusque pravitates.

XI. Visitationes Metropolitanorum in Oriente prohibitæ.

XII. His vero tribus sæculis in Occidente minus visitatæ.

XIII. Ubi necesse sit, ut Episcopus suas ipse partes visitandi impleat?

I. IN visitandis maxime Parochiis suam explicasse Episcopos jurisdictionem, locupletissimus testis affirmat in Capitularibus suis Carolus Magnus. Tum enim potissimum sævit eorum zelus in homicidas, incestuosos, adulteros, & in omnes denique publicis criminibus illaqueatos (1): *Ut Episcopi circumeant Parochias sibi commissas, & ibi inquirendi studium habeant, de incestu, de parricidiis, fratricidiis, adulteriis, cenodoxiis, & aliis malis, quæ contraria sunt Deo, &c.*

II. Cum publica enim crimina omnia judicio & censuræ Episcopi integra servarentur, nec ea expiarentur nisi pœnitentia publica, consentaneum erat, ut perlustraret ipse ditionem suam omnem, & in reos inquireret. Patuit illud quidem supra, a Parochis Decanisque Ruralibus intra quindecim dies pœnitentiæ publicæ subjiciendos fuisse, quicunque se gravioribus his piaculis contaminassent; aut si minus morigerarentur, cœtu fidelium ejiciendos. Patuit & illud, incunctanter ab illis commonendum fuisse Episcopum de atrocibus quibusque flagitiis, quæ in singulis Parochiis patrarentur. Patuit denique, ubi Parochi ad annuas Episcopi Synodos confluebant, adducere eos secum debuisse publicorum scelerum reos, suppetias etiam ferentibus Comitibus. Verum cum & præ ceteris necessaria, & tamen operosissima esset horum flagitiorum animadversio, gravissimisque vallata difficultatibus, quibus superandis rarius pares essent, vel Parochi, vel Comites; operæ pretium erat, ut prosiliret Episcopus ipse, & has pestes in suis usque latibulis insectaretur ac perdomaret. Ad id vero conducibile in primis erat, ut Parochias omnes quotannis obambularet (2): *Statuimus, ut singulis annis unusquisque Episcopus Parochiam suam sollicite circumeat, populum confirmare, & plebes docere, & investigare & prohibere paganas observationes, divinosque, vel sortilegos, & auguria, filacteria, incantationes, vel spurcitias Gentilium studeat.* Et rursus alibi in iisdem Capitularibus, ut anno quolibet omnes prorsus Parochiæ visitentur: *Placuit ut unusquisque Episcopus per singulos annos cunctas Diœceses Parochiasque suas circumire non negligat, confirmando, docendo, singulaque quæ necessaria sunt, restaurando, & corrigendo prout melius valuerit, reformare satagat.*

III. Plurimum quoque erat momenti in administrandæ Confirmationis necessitate, ad annuas præscribendas omnium Parochiarum visitationes. Rem enim periculi plenissimam esse, & in gravi culpa tum Episcopos, tum Diœcesanos fore, omnibus compertissimum erat, si qui nondum suscepta Confirmatione præmorerentur (3): *Ut omnes maximam curam habeant, ne sine Confirmatione Episcopi quis vitam finiat, animaque periclitetur.* Et alibi: *Adnuntient Presbyteri populis, ut quam citius potuerint, suos infantulos ad confirmandum Episcopo præsentare faciant.*

IV. Sublevandis quoque pauperum & calamitosorum ærumnis opportunissimæ erant fre-

Fff 2

(1) Conc. Gall. T. 2. p. 248.
(2) Capit. Car. Magn. l. 7. cap. 94. 95. 109. 365.
(3) Capitul. l. 6. c. 84.

frequentes Episcoporum visitationes. Auctores enim & conscii ipsi calamitatum & vexationum omnium, sibi aliisque non immerito videri poterant, si pro potestate & pro officio suo cum possent, his malis medicari cessarent (1): *Ut unusquisque Episcopus semel in anno circumeat Parochiam suam. Noverint sibi curam populorum & pauperum in protegendis ac defendendis impositam. Ideoque dum conspiciunt Judices ac Potestates, pauperum oppressores existere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant, & si contempserint emendari, eorum insolentia Regis auribus intimetur; ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coerceat.*

V. Excerptus est autem hic postremus Canon ex Concilio Arelatensi VI. (2) quod extremo anno vitæ & Imperii Caroli Magni habitum est anno 813. In Concilio Cabilonensi quod eodem anno habitum est, laboratum est, ut ne Episcopi, quorum est oppressis adesse & opitulari, opprimerent ipsi Parochias, iniquis & gravibus inter visitandum exactionibus (3): *Cavendum est, ne cum Episcopi Parochias suas peragrant, quandam non solum erga subditos, sed erga socios tyrannidem exerceant: nec quod absit, cum caritate, sed quadam judiciaria invectione stipendia ab eis exigant.*

VI. Diserte, ut vides, spontaneæ hæ insinuantur fuisse largitates non ex necessitate, sed ex caritate profectæ: *Cum caritate dum Diœceses peragrant Episcopi.* Ne extundant ergo quidquam vel a Parochis, vel a Parochianis, quod onerosum & grave sit (4): *Et si quando eis ad peragendum ministerium suum, a fratribus, aut a subditis aliquid accipiendum est, hoc summopere observare debent, ne quem scandalizent, aut gravent.* Eo denique æquabili modo & temperamento suadet hoc Concilium uti Episcopos, ut solas visitationis expensas a Parochis accipiant, si minus pares ipsi sint iis ferendis; meminerintque imitandum sibi propositum esse Apostolum Paulum, qui manibus ipse suis vitam tolerabat, ne cui gravis esset: *Tanta ergo in hac re discretio tenenda est, ut & verbi Dei Prædicator sumptus, ubi proprii desunt, a fratribus accipiat, & iidem fratres illius potentia non graventur: Exemplo Apostoli Pauli, qui ne quem gravaret, arte & manibus victum quærebat.*

Concilii VI. Parisiensis Patres non certum tantum modum voluere ab Episcopis poni suis expensis, ne Parochis onerosi essent; sed & prohibuere (5), ne quid acciperent de ea decimarum & oblationum per singulas Parochias quarta parte, quam illis antiqui Canones adjudicaverant; sed ut eam largirentur in Ecclesiarum & pauperum necessitates dispensandam: nisi non suppeteret eis aliunde, unde necessarium sumptum facerent. Plura nos de his alibi.

VII. Sancit Herardus Archiepiscopus Turonensis, ut annis singulis universæ Parochiæ visitentur (6): *Ut omni anno Parochias Episcopi gyrent, & ut Presbyteri rationem ministerii sui ac creditorum omnium ipsi reddant.* Sed est & aliud, quod ab Hincmaro Remensi addiscamus. Videlicet ministrum quempiam Comitis, seu Præfecti Regii adjunxisse se socium Episcopo visitanti, ut Regia auctoritas Episcopali accederet, & incestuosos, omnesque adeo enormibus flagitiis infamatos publicæ cogeret pœnitentiæ labores subire. Id Episcopi duarum Provinciarum ad Carisiacum congregati ad Ludovicum Germaniæ Regem perscripsere. Ingenio, zelo & auctoritate præerat Hincmarus ei Concilio, cui & calamum suum commodavit, ad monita illa vehementissima exaranda ad Regem Ludovicum (7): *Ut Episcopi quietam libertatem suas Parœcias circumeundi, & prædicandi, & confirmandi, atque corrigendi habeant, ordinate. Ut Missus Reipublicæ, id est, Minister Comitis, cum ipsis, si jusserint, eat, qui liberos homines incestuosos, si per admonitionem Presbyterorum venire ad Episcopum noluerint, eos ad Episcopi placitum venire faciat, commendate.*

Non de quibuslibet, sed de *liberis hominibus* hic agitur. Contra autem in Canone Concilii Suessionensis II. permissione etiam Regia sinebantur Episcopi agricolas & rusticos publico crimine irretitos corporalibus addicere pœnis, & vel invitos pœnitentiæ subjicere publicæ: prohibitis eorum dominis, ne huic Episcopali jurisdictioni sacræ obstreperent. Hinc perspicuum est summa illa auctoritate munitum fuisse Episcopum in rusticos, at in liberos homines sociam illi accedere debuisse Regii ministri operam.

VIII. In iisdem rursus Hincmari verbis obser-

(1) Addit. l. 3. c. 65. (2) Can. 17. (3) Can. 14. (4) Ibidem.
(5) Can. 31. (6) Cap. 76. (7) Hincmar. T. 2. p. 131.

observandum est, ab Episcopo visitante convocatos fuisse Conventus mixtos, in quos Clerici, Nobiles, Laicique ceteri ejus regiunculæ convenirent, & in commune deliberarent, de revocanda ad integritatem pristinam tum disciplina morum, tum Republica universa. Hos Conventus designat Hincmarus, ubi ad eos ait deduci debere vel trahi a ministro Regio incestuosos omnes publicos. *Eos ad Episcopi placitum venire faciat*. De hujusmodi rursum Placito, seu Conventu Concilium Triburiense id statuit, ne ubi ab Episcopo fuerit convocatum, possit Comes aliud congregare, sed advolet ipse cum plebe ad Episcopi Placitum (1): *Cum Episcopus Episcopatum circumeundo perrexerit, & Placitum canonice constitutum decreverit, populumque sibi creditum illic invitaverit, &c. Comes ipse itemque populus post Episcopum festine pergant, &c.*

IX. Quod hic Placitum, Synodus dicitur in Formula Visitationum, quam ad nos transmisit Regino. Properabat Archidiaconus, vel Archipresbyter biduo triduove antequam Episcopus ad visitandam accederet Parochiam, de adventu commonebat Episcopi, Synodum in eam diem indicebat (2): *Et ut omnes ad ejus Synodum die denominata impratermisse occurrant*. Collationes cum Presbyteris inibat, minusculos excessus emendabat, ut & tempori & impensis parceret Episcopus adventans, plerisque rebus jam in meliorem formam compositis: *Ut Pontifex veniens nequaquam in facilioribus negotiis fatigetur, aut ibi immorari amplius necesse sit, quam expensa sufficiat*. Septem Testes Synodales *Episcopus in Synodo residens*, deligebat ex optimis quibusque ejus loci viris, & juramento constringebat, fidenter, ira & gratia qualicunque ablegata, renuntiaturos, quidquid explorati haberent de criminibus vitiisque pestiferis in ea Parochia grassantibus; & tum sigillatim interrogabat eos de sceleribus prorsus omnibus, quibus persæpe scatent Parochiæ rusticanæ.

X. Longum esset percunctationes eas omnes hic inferi. Sunt quas præterire non possim. Rogantur Testes Synodales, an conveniant Laici omnes ad matutinum Officium, & ad Mysteriorum celebrationem, & ad Vesperas, Dominicis diebus, Festisque: *Si ad Matutinas, & ad Missam, & ad Vesperas his diebus impraetermisse omnes occurrant*. An fidelium quisque unum alat pauperem: *Si unusquisque pauperem de sua familia pascat*. An Parochiis in omnibus constituti sint Decani, qui omnes admoneant, ut Matutinis, Missæ & Vesperis adsint, & diebus Festis ut servili ab opere ferientur, & Parochis eos indicent, qui in sacras Ecclesiæ leges committunt quidpiam (3). *Si in unaquaque Parochia Decani sunt per villas constituti, viri veraces, & Deum timentes, qui ceteros admoneant, ut ad Ecclesiam pergant ad Matutinas, Missam, & vesperas, & nihil operis in diebus Festis faciant. Et si horum quisquam transgressus fuerit, statim Presbytero adnuntient. Similiter & de luxuria, & omnioopere pravo*. An sint duri & inhospitales, qui peregrinos tecto summoveant (4): *Si aliquis est, qui peregrino vel viatori hospitium contradicit*. An obstinatius quis Episcopo, vel Vicariis ejus renitatur, cum in rusticos servosque animadvertunt, pœnisque sæviunt: *Si aliquis est qui contradicit Episcopo, vel ejus Ministris, ne coloni aut servi propter commissa crimina virgis nudi cædantur*.

Ejusmodi erat Episcopi inquisitio generalis in omnia crimina cujusque Parochiæ, ut scelerum convicti, illico pœnitentiæ publicæ vinculis mancipentur. Frangebatur contumacia non paucorum, Comitis, vel Vicarii ejus cujuspiam obtentata potestate, cujus ille insignibus circumfulgebat. Porro ejus generis Visitationum formulas reperire est in Tabulariis complurium Ecclesiarum, ex quo & illud constat, usitatissimas eas fuisse in Galliis, Germania, Italia, Hispaniaque.

XI. Pergendum nunc nobis esset ad Archiepiscoporum in Provincia cujusque sua Visitationes, si qua earum in hujus medii ævi Conciliis vestigia observari potuissent. Facilius vero incidas in Canones, quibus illæ improbentur. In Concilio VIII. Oecumenico apertissime illæ exploduntur, quod earum obtentu levitati & avaritiæ suæ servirent Archiepiscopi, vel Metropolitani, residentiæ canonicæ pertæsi, & eo uno vel consilio, vel fructu ad Suffraganeos visitandos accincti, quo reditus sacros alimentis pauperum dicatos prolixis ipsi sumptuosissimisque conviviis abligurirent (5): *Hujus rei*

(1) Cap. 9.
(2) Regino l. 2 de Eccl. disc. c. 1.
(3) Cap. 57. 68. 69. 72.
(4) Cap. 72. 86.
(5) Can. 19.

rei gratia definivit sancta hæc & universalis Synodus, nullum Archiepiscoporum & Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, & sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate propria in inferiores abuti, & consumere reditus, qui apud illos inveniuntur, ad Ecclesiasticam dispositionem & alimenta pauperum. Hoc denique Concilio non sinuntur Episcopi, nisi Metropolitanum iter agentem officioso excipere hospitio; *Excepta hospitalitate, quæ aliquando ex necessario transitu fortassis accesserit:* jusso etiam Metropolitano, ut *maturius propositum iter perambulet.*

XII. In Ecclesiæ vero Latinæ horum temporum monumentis nulla obvia est ejusmodi censura, quod nulla usquam existat harum visitationum memoria. In Oriente autem eas probabiliter creditur ex humanioribus quibusdam congressibus ortum duxisse, quæ postea cum jurisdictionis prætextu avaritiæ servirent, a Concilio VIII. prorsus abolitæ sint (1). Quandonam autem in Occidente usitatiores esse cœperint visitationes Metropolitanorum, infra aperiemus. In Concilio quidem Arelatensi VI. anno 813. incitatur Metropolitanus, ut Suffraganeos addoceat, qui ad ministranda Sacramenta, & lectioni Scripturarum jugi incumbendum sit; sed nihil inde rite perficies ad Provinciæ visitationes.

XIII. In Concilio denique Meldensi anno 845. declaratum illud quidem est, divino Scripturarum jure teneri Episcopos Parochias per sese aliquando saltem invisere, non per Vicarios tantum, at de Metropolitanorum visitatione Provinciæ nulla ibi mentio (2): *Ut quorundam Episcoporum reprehensibilis, immo damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas aut raro aut nunquam per seipsos, juxta ordinem Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant; cum Dominus dicat, Speculatorem dedi te, &c.*

CAPUT LXXX. *P.4. l.2. c.94.*

De Visitatione Episcopali post annum Christi millesimum.

I. Mire connexio jurisdictionis & visitationis Episcoporum.

II. Varia Conciliorum Decreta de Visitationibus, maxime de numero hominum, & equorum.

III. Observantur nonnulla in numerum equorum ingentem, & pene nimium, a Concilio Lateranensi III. toleratum.

IV. Ejusdem Decreti confirmatio. Decreta Conciliorum, ut Episcopi, eorumque ministri, ne sumptu Parochias gravent.

V. Officia Episcoporum visitantium. Confirmationis sacramentum.

VI. Varia præcepta ad visitationes. Apostolica ratio visitationum B. Malachiæ.

VII. Alia Conciliorum Decreta usque ad Tridentinum.

VIII. Statuta Tridentina de visitatione Episcopali.

IX. Regulæ Mediolanensium Conciliorum ad visitandas Parochias.

X. Statuta quorundam aliorum Conciliorum posteriorum.

XI. Responsa Cardinalium Congregationis Concilii, ad elucidationem Decretalium, & Concilii Tridentini Decretorum.

XII. Edicta Regum Galliæ.

XIII. De visitatione Exemptorum, ex Concilio Tridentino.

XIV. De eodem. Edicta Regum.

XV. Visitationes B. Caroli.

I. NOn in Episcopali tantum sede & civitate præfulgebat Episcopi jurisdictio, sed & in omni Diœcesi, dum ejus Parochias circumlustraret. Inferius dicemus assertum fuisse Episcopis priscum jus suum excitandi tota qua latissime patet Diœcesi sua Tribunalis, & juris ex suggestu dicendi, quod inter visitandum maxime fit. Hinc via nobis sternetur, qua ad jurisdictionem enucleandam deflectamus, ubi de Visitationibus profligata fuerit quæstio. Luculentum ejus rei documentum obvium se dat in Decreto Legatorum Alexandri II. Papæ Mediolani promulgato anno 1062. quando ab eis redintegrata illi Ecclesiæ pax est, quæ jamdiu Clericorum perversitate exulabat. Constitutum quippe ab illis est, ut quolibet anno Episcopus bis visitaret Parochias omnes sibi obnoxias, aut semel saltem, ut Confirmationis signaculo sacro muniret infantes, disciplinam morum restitueret, maxime in Clero, qui ideo unius subest Episcopi jurisdictioni, ut liberior Altaribus sacris & expeditior vacet (3): *Antistes semel*

(1) Can. 3. (2) Can. 28. (3) Baron. ann. 1062. n. 8.

mel aut bis, si posse fuerit, sibi per omnes plebes, quicunque eas teneat, ad consignandum, & Christianitatem secundum Canones perquirendam vadat: nullusque Laicus vel Clericus in hoc ei resistat, sed devote in his quæ Domini sunt, ei obediat & ministret. Integram quoque habeat in omnem suum Clerum canonice judicandi ac distringendi potestatem, tam in civitate, quam extra per omnes plebes & Capellas; ut dum Clerici fuerint a sæcularis judicii infestatione securi, in divina servitute & Canonum auctoritate consistant quieti, & Archiepiscopo suo obediant quieti.

II. In Concilio Lateranensi IV. anno 1215. jussi sunt Episcopi, Prædicatores eligere doctos & probos, per quos Diœcesim lustrarent, quando ipsi per sese non possent (1): *Ut Episcopi viros idoneos ad sanctæ Prædicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, cum per se idem nequiverint, sollicite visitantes, eas verbo ædificent & exemplo.* Hinc perspicis Episcopos, dum Parochias obambulant, Prædicationi potissimum instare debere, quo magis de ea suo infra loco disserendum nobis erit. Eodem porro Lateranensi Canone edicitur, ut quos Episcopus vice sua Concionatores aut Visitatores ablegabit, eos ipse suo sumptu alat.

Quin & aliquanto ante in Concilio Lateranensi III. anno 1179. (2) modus positus quodammodo fuerat expensis Metropolitanorum & Episcoporum Provincias aut Parochias visitantium, defixo equorum numero, quo majorem habere non possent. In Libros Decretalium relatus est Canon, de quo hic agimus, & eo perlecto non possunt non in stuporem agi, quibus minus explorata est Episcoporum hujus medii, aut etiam posterioris ævi opulentia, prædiorum & latifundorum copia, feudorumque amplissimorum fisco Ecclesiæ innexorum; quibus denique compertum nihil erit de legibus sapientissimæ indulgentiæ & caritatis Ecclesiæ, cujusque sæculi ingenio, vigori, ægritudini sese accommodantis. Postquam enim a Patribus hujus Concilii proposita est forma & imago Apostoli concionantis, formantis & parturientis Ecclesias, cum interim suis se ipse manibus & artificio sustentaret: *Cum Apostolus se ac suos propriis manibus decreverit exhibendos, ut locum prædicandi auferret Pseudo apostolis, & illis quibus prædicabat, non existeret onerosus.* Hæc præfata ea Synodus, mox definit, ne visitantes Archiepiscopi, quadraginta aut quinquaginta equos, sive evectiones excedant: ne Episcopi viginti aut triginta, Cardinales viginti quinque, Archidiaconi quinque vel septem, Decani duas (3): *Quocirca statuimus; quod Archiepiscopi Parœcias visitantes, pro diversitate Provinciarum & facultatis Ecclesiarum, quadraginta vel quinquaginta evectionum numerum nunquam excedant, Episcopi viginti aut triginta, Cardinales viginte quinque, Archidiaconi vero quinque vel septem, Decani constituti sub Episcopis duobus equis contenti existant.*

III. Ne offensioni sit hoc Statutum Concilii Generalis, aliqua juvabit hic adnotasse, quæ stuporem eximant, leniant saltem. 1. Erant tum Episcopis cunei militum, quos alerent, & quibus Regios augerent exercitus, ratione feudorum Regalium, his obsequiis devinctorum. Itaque simile veri est eos milites aliqua ex parte visitanti Episcopo adhæsisse. 2. Frequentissima tunc erant bella privata inter minusculos Principes, uni summo Principi subditos; nec facile poterat Episcopus in iter se dare, quin & in discrimen se conjicere, nisi cuneo militum cingeretur, quo Nobiles amoliretur Clero & Ecclesiæ creberrime infestos. 3. In peragranda Diœcesi sua Episcopus vim jurisdictionis suæ ubique experiebatur, ubique ex suggestu jus dicebat, lites dirimebat, preces pœnitentiasque publicas indicebat, mulctasque pecuniarias, non in Clericos solos, sed & in Laicos, in causis jure & consuetudine designatis. Temporales domini non pauci, maxime Laici, de ea judiciorum potestate controversiam illis faciebant, ut infra prolixius demonstrabitur. Cum non collinearet ea jurisdictio tota nisi ad expianda expungendaque crimina, ad justitiæ & religionis incrementa, eam tueri, eique tuendæ non modicam sacrorum redituum partem impendere consentaneum erat. 4. Hæ justæ fuisse videntur causæ exaggerandæ Episcopalis pompæ in visitandis Parochiis: his accedere potuit privata superbia quorundam Prælatorum, cujus insolentiam si voles ex hoc ipso Canone augoraberis, ubi Pontifex, ubi Concilium Universale, post subjectam oculis Apostoli formam, non aliud exprimere potuit, ad moderan-

(1) Can. 10.

(2) Can. 4.

(3) Extrav. De censibus, c. 6.

moderandum fastum, sumptumque, quam quod hoc Canone continetur. Notata est & alia eorundem intemperantia, qui canes avesque prædatorias secum haberent ut non Episcopi, sed venatores videri possent: *Non cum canibus venatoriis, aut avibus procedant*. Vetuit ne a Parochis splendidiores epulas exigerent: *Nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honeste ac competenter illis fuerit ministratum*. Itaque cogimur fateri, non multum quidem exigi hoc Canone, sed multum recidi. Adde hoc Concilio damnari, quod prohibetur: at non statim quod toleratur, probari. Denique ex his observatiunculis nostris illud saltem patefiet non satis solide & constanter judicari posse de Canone isto, & approbato per illum temperamento, nisi quis mente ad illius sæculi cursum & conditiones ac circumstantias retro volvatur. 5. Extrema parte hujus Canonis diserte declaratur, tolerantiæ uni & indulgentiæ imputandum esse hoc statutum: pompam illam enormem opulentis tantum Ecclesiis permitti; qui hactenus modestiori comitatu usi sunt, illis pristinum morem modumque retinendum esse: denique ita lustrari ab Episcopis Parochias debere, ut illis nec oneri sint, nec offendiculo: *Sane quod de prædicto numero evectionis secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit observari, in quibus ampliores sunt reditus & Ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantum volumus teneri mensuram, ut ex accessu majorum minores merito non doleant se gravari. Nec sub tali indulgentia illi qui paucioribus equis uti solebant, hactenus plurium sibi credant potestatem indultam*.

IV. Confirmatus est Canon ille Lateranensis in Concilio Londinensi anno 1200. (1) ubi & eidem numero subscriptum est evectionum Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, & Decani Ruralis. Refertur hic Canon Londinensis a Rogerio, sic ut excriptus fuerat Canon Lateranensis a Matthæo Paris: ut ne quid mendi irrepsisse putes in numeros Conciliorum, vel Decretalium. In Concilio Albiensi anni 1254. commendata rursus est observatio Canonis Lateranensis, sed & illud ibi animadversum est, quod jam supra monuimus, indulgentiæ id datum esse, & temporum importunitati: ut eo decreto aliorum redundantiæ decerperetur saltem aliquid, aliorum modestiæ & parcitati nihil adjiceretur.

In hoc porro Albiensi Concilio sunt & decreta alia, quæ a nobis præteriri haud debeant: 1. Ne quid exigere possint Episcopi, etiam Procurationum jure, nisi per sese ipsi Visitationis officio fungantur, aut per substitutos cum primis idoneos (2): *Prædictas procurationes nullus recipiat, nisi cum per se, vel per alium providum & honestum ipsas Ecclesias visitaverit*. 2. Nihil pecuniæ extundent, nisi ejusmodi tenues sint Ecclesiæ, quæ non possint nisi cum aliis sibi junctis Episcopum procurare. 3. Episcoporum ministris sola suppeditabuntur alimenta. 4. Nulla prorsus suscipient munera, quantumvis vel levia, vel gratuita.

V. In hoc rursus Concilio percensentur potissima Prælati visitantis munia, prædicare, fidei placita explanare, in Cleri mores inquirere; vestes sacras, altaria, vasa sacra explorare & perscrutari; privatis correptionibus occulta castigare delicta, notoria crimina incunctanter punire (3): *Notoria vero crimina, quæ examinatione non indigent, cum super his notari merito possit Ordinariorum negligentia, corrigant sine mora*.

Compertissimum jam nobis est inter visitantis Episcopi functiones principem fere locum habere Confirmationis administrationem. At ex Synodo Excestrensi edificemus cautionem mirabilem profecto, ne tantæ perfectionis sacramenti expertes inopinato fato infantes præripiantur. In ea Synodo decretum est, ut triennio etiam minores confirmarentur infantes: si parentes id minus curent, cum in potestate habeant, vel proprium, vel alium quemvis Episcopum, sextas quasque ferias jejunio transigent, nec nisi pane & aqua jejunium solvent, donec parvuli eo Christianæ militiæ sigillo muniti sint: *Parvuli infra triennium a tempore ortus sui Confirmationis recipiant sacramentum; dum tamen proprii vel alieni Episcopi copia habeatur. Alioquin parentes ex tunc qualibet sexta feria in pane & aqua jejunent, donec pueri confirmentur*.

In Concilio Virsburgensi anni 1287. statutum est (4), ut Episcopi visitandi partes implerent, aut ipsimet, aut per delegatum; idque singulis annis, aut altero saltem quoque anno, ne in posterum sexagenarii essent, qui Baptismi perfectionem, seu Confirma-

(1) Can. 5. (2) Can. 58. 77. (3) Cap. 3. De Confirm. (4) Can. 29.

firmationis Chrisma necdum percepissent. *Anno quolibet, vel ad minus de biennio in biennium visitare studeant, confirmando confirmandos, & corrigendo quæ sunt corrigenda*.

VI. Ita illabebatur mos, ut saltem biennio quoque Parochiæ omnes ab Episcopo lustrarentur. Sanctissimus Cicestrensis Episcopus Radulphus ter anno quolibet Diœcesim suam obambulabat universam, ut a Willelmo Malmesburiensi perhibetur, (1) nihil a quoquam exigens, spontanea dona non respuens, acri canterio scelera vindicans: & ubi id non procederet, pia aliqua arte & per cuniculos adrepens: *Ter omni anno Diœcesin suam causa prædicandi circumibat; nihil Episcopali potestate a Provincialibus suis exigens, sed quæ offerebantur, gratabundus accipiens, delinquentibus increpando non parcens, & si minus increpatio valeret, ingenuo ludo culpam elidens.* Hinc denuo emicat illum quoque potissimum fuisse visitationis Episcopalis scopum, ut Evangelica prædicatione Parochiæ omnes perfunderentur, & cœlesti quodam rore Verbi divini. Lateranensi Canone, quem primum hoc Capite laudavimus, id apertissime declarabatur. Necdum enim eo tempore solemnes spargebantur uti nunc fit Concionatores quadragesimali tempore per oppida & vicos quosque, forsan nec per urbes quaslibet. Omnibus debitor erat Episcopus, uti & minister ex officio est universalis sementis Evangelicæ. Magna ergo ubique penuria tunc Prædicatorum laborabant Ecclesiæ, forsan & majori Ecclesiæ Anglicanæ, maxime ruri, ubi incultiores esse solent. Hinc viri sanctissimi Radulphi perpetua discursatio per Parochias suas. Adde quod nec tam populosæ plerumque essent Episcopales Angliæ urbes, ut jugem Episcopi præsentiam præ rusticanis Parochiis requirerent.

Nihil saltem dubitationis residere poterit in beato Malachia Hiberniæ Episcopo; postea Archiepiscopo Armachano. Auctore enim cum primis idoneo B. Bernardo, omnes ille suæ Diœceseos Ecclesias visitabat, pedes, Apostolicorum commilitonum cuneo succinctus (2): *Sed & foris rura & oppida percurrebat sæpius, cum sancto illo comitatu discipulorum suorum, qui nunquam deerant lateri ejus. Ibat & erogabat vel ingratis cœlestis pabuli mensuram. Nec vehebatur equo, sed pedes ibat, & in hoc virum se Apostolicum probans*. Et infra: *Ipse interdum ibat, & exibat seminare semen suum, disponens & decernens tota auctoritate de rebus Ecclesiasticis tanquam ex Apostolis unus.* Nec enim magis quidquam concinit Apostolico muneri, & sanctimoniæ, & auctoritatis apici, quam Ecclesias condere novas, eas lustrare subinde & fovere, verbo Dei illuminare & animare; sacramento eo, quo Spiritus ipse sanctus donatur, confirmare, & his splendidissimis functionibus omnibus Apostolica paupertate novum splendorem aspergere. At ubi Malachias Archiepiscopus creatus est, & Primas Hiberniæ, atque Apostolicæ Sedis Legatus, posthac illi nec certa fuit usquam domus, nec mensa; totum pene anni curriculum in visitandis consumebat Parochiis, indefessus Evangelicæ doctrinæ sator, ex qua & vitam tolerabat, aut labore potius manuum, non secus ac Apostolicorum quos circumducebat comitum cuneus: *Nec enim vel domum propriam habuit. Erat enim pene incessanter circumiens Parochias omnes, Evangelio serviens, & de Evangelio vivens. Nisi quod frequentius ipsum Evangelium sine sumptu ponens, de laboribus suis suorumque ferebat, unde se & alios qui secum laborabant, in opere ministerii sustentaret*. His subjicit Bernardus comparationem Apostolicarum hujusmodi visitationum cum illis sui ævi Episcoporum, quorum equestris quodammodo pompa temperanda fuerat ad eum modum, qui Episcopis ad Malachiæ formam & ingenium elimatis, & æstimatoribus ad Bernardum propius accedentibus, immoderatissimus videri posset: *Illi equos ascendunt cum turba hominum, gratis manducantium panem, & non suum: Malachias septus sanctorum fratrum collegio, pedes circumit, portans panes Angelorum, quibus satiet animas esurientes.*

VII. Revocandus jam sermo est ad Canonicas visitationum leges. Placuit denique semel quolibet anno omnes Ecclesias visitari. Concilium Bituricense anni 1528. ita aperte edixit, eoque officio ipsum fungi Episcopum statuit, nisi ineluctabiles obices vetarent; cum videlicet ipsi divinitus delegata sit ovium sollicitudo (3): *Fiant etiam visitationes a dominis Prælatis, singulis annis, & per se, legitimo cessante impedimento; quoniam ad eos pertinet de ovibus curam sollicitam agere*. In Concilio Senonensi

(1) De gestis Pont. Ang. (2) Cap. 5. 9. 11. (3) Can. 9.

nensi placuit, ut Episcopi bis anno quolibet, aut sæpius etiam si necesse esset, excurrerent ad Parochias eas, quas hæretica lues afflasset. In Concilio Coloniensi anni 1549. visitationes Episcopales propositæ sunt, ut omnium Ecclesiasticæ Disciplinæ vulnerum medicamenta efficacissima: quo graviori sunt in culpa Episcopi cessatores, qui Archidiaconi visitationi informi certe & imbecillæ præ Episcopali, nonnunquam & a terrenis cupiditatibus non satis expurgatæ incumbunt & acquiescunt (1): *Hactenus alto somno dormierunt Episcopi, de Archidiaconorum visitatione securi, qui speciem quamdam visitationis retinuerunt, sed deformem, & pravorum Officialium seu visitatorum quæstum vitiosum ac reprehensibilem*. Excitat mox hæc Synodus torpentes Episcopos, ut explorent purgentque visitationes Archidiaconorum: *Tum ut Archidiaconales & inferiores visitatores observent, atque in ordinem redigent*. Admonet mox Episcopos, ut quando per occupationes alias gravissimas non licebit, ut ipsimet eas officii sui partes impleant, Vicariis quos delegant, plenissimam etiam delegent potestatem ad extirpenda vitia & crimina publica. Hortatur denique ne Vicarios suos sinant ea pompa ingredi, quam in solis Episcopis tolerant jura canonica: *Ut quando non per se, sed per Commissarios visitabunt, non sinant visitandos supremis evectionum ac procurationum juribus gravari*.

VIII. Patriarchas, Primates, Archiepiscopos & Episcopos decretis suis constrinxit Tridentina Synodus, ut si quolibet anno minus possent totam obambulare Diœcesin, ob ejus vastitatem, biennio saltem quolibet eam circumlustrarent; aut si canonica esset alios delegandi causa, Vicarios generales, vel alios idoneos Visitatores sibi subrogarent (2): *Si quotannis totam propter ejus latitudinem visitare non poterunt, saltem biennio, &c.*

Optatissimum ergo erat Tridentinis Patribus, 1. Ut si minus late paterent Diœceses, eæ quotannis lustrarentur; altero quoque anno, si vastiores essent. 2. Fructus visitationum hic illis videbatur uberrimus, ut fidei puritas & morum castimonia ubique repullulasceret: *Visitationum omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam expulsis hæresibus inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, &c.* 3. Comitatu ut modestissimo, mensa frugali utantur Præsules, nec ulquam moras trahant, nisi cogat populi salus: *Modesto contenti comitatu famulatuque, studeant quam celerrime, debita tamen cum diligentia visitationem ipsam absolvere*. 4. Nihil prorsus muneris accipiant, non ipsi, non ipsorum ministri, quantumvis sponte offeratur quidvis, vel ingeratur, pastu mediocri contenti sint: *Ne ipsi, aut quisquam suorum procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorum ad pios usus, præter id quod ex relictis piis jure debetur, aut alio quovis nomine, pecuniam aut munus, quodcunque sit, etiam qualitercunque offeratur, accipiant, non obstante quacunque consuetudine, etiam immemorabili; exceptis tantum victualibus, quæ sibi ac suis frugaliter moderateque pro temporis tantum necessitate & non ultra, erunt ministranda*. 5. In arbitrio erit eorum qui visitantur, alimenta malint, an pecuniam suppeditare eam, de qua convenerit, citra ullum antiquarum conventionum præjudicium: *Sit tamen in optione eorum qui visitantur, si malint solvere id quod erat ab ipsis antea solvi certa pecunia taxata consuetum, an vero prædicta victualia subministrare. Salvo tamen jure conventionum antiquarum cum Monasteriis, aliisve piis locis, aut Ecclesiis non Parochialibus inito, quod illæsum permaneat*. 6. Quibus in regionibus id moris inolevit, ut gratuitæ sint visitationes, nec exigatur quidquam, & ne ipsa quidem alimenta, a tam laudabili instituto ne transversum quidem unguem fas erit discedere: *In iis vero locis, seu Provinciis, ubi consuetudo est, ut nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud a Visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant, ibi id observetur*. 7. Episcopos denique armavit Tridentinum Concilium potestate ea omni, quæ opus esse posset, ad seriam morum expurgationem, delegatis Apostolicæ Sedis vicibus, ut nec exemptione, nec appellatione ulla suspendi posset executio eorum, quæ ad purgandos mores decrevissent: *In omnibus iis quæ ad visitationem ac morum correctionem subditorum suorum spectant, jus & potestatem habeant, etiam tanquam Apostolicæ Sedis delegati ea ordinandi, moderandi, puniendi & exequendi, juxta Canonum sanctiones, quæ illis pro subditorum emendatione & Diœcesis utilitate necessaria videbuntur*.

Novo

(1) De quarto medio reform. Eccl. c. 2. §. 7.

(2) Sess. 24. c. 3.

Novo robore munita & confirmata est a Concilio Tridentino (1) Decretalis *Exigit*, *De Censibus*, quæ Gregorii X. erat in Concilio Lugdunensi II. & qua innovabatur Decretalis *Romana Ecclesia*, *De Censibus*, *in Sexto*, quæ Innocentii IV. nomine radiabat: His porro Decretis id cavebatur, ne procurationes exigere possent Episcopi pecunia solvi: ne a locis possent extundere, quæ non visitarent: ne denique munera ulla admitterent.

IX. In Concilio IV. Mediolanensi anno 1576. promulgata sunt Decreta hæc omnia Concilii Tridentini, & quæcunque alia ad visitationes pertinent, cum elucidamentis & additamentis iis, quæ beati Caroli diligentiam singularem, & sanctimoniam redoleant. Statutum ibi est, (2) ut ne visitanti Episcopo comites plures essent, quam decem, equi septem, numerato inter decem Episcopo ipso, Clericoque anteambulone ab eo mittendo, ut paratas plebes inveniat. Si plures secum habere velit Episcopus, eo suo sumptu alet. Prælatis inferioribus pro suo cuique modo minor erit numerus Ministrorum, equorumque. Notarii, Secretarii, Cancellarii munera respuent omnia, quantumvis spontanea, ea quam definierit Episcopus mercede contenti. Quoad peccatores publicos & notorios, quos publicæ & solemni pœnitentiæ addixere Tridentinum, primumque & tertium Mediolanense Concilium, illos aut ei pœnitentiæ subjiciet Episcopus in ipso visitationis cursu, aut jubebit in Ecclesiam ventitare Cathedralem ineunte Quadragesima, & tum solemni more Pœnitentiæ palam substerni. In Concilio Mediolanensi V. anno 1579. (3) temperatum est Decretum Concilii I. ejusdem Civitatis, quo pueri ante septennium vetabantur confirmari. Hic vero facta est Episcopis copia ante eam ætatem confirmandi, ubi expedire providebunt. In Concilio Mediolanensi I. quindecim comites, equos duodecim in comitatu habere sinebatur Episcopus; Prælatus inferior octo comites, sex equos. Ex quo perspicis ut in dies inflammesceret caritas sanctissimi Præsulis Caroli, & austerioris fervor disciplinæ.

X. In Concilio Toletano anni 1565. præter ea quæ decreta fuerant in Tridentino, jussi sunt Episcopi, qui intra biennium non possent ipsimet circumlustrare Parochias suas omnes, saltem quolibet anno trimestre temporis spatium ipsimet in id impendere, nisi prohiberentur non qualicunque obice, sed prorsus inexpugnabili, ubi discrimen salutis adirent, qua de re in Concilio Provinciæ redderent rationem (4): *Modo per seipsos quolibet anno, saltem tribus mensibus continuis aut interruptis, quam possint commode Diœceseos partem, extra Cathedralis Ecclesiæ locum visitare teneantur. Neque excusentur ab hac personali visitatione quovis impedimento, quod alioqui benigna quavis indulgentia solet admitti: sed eo tantum quod necessitate quadam sic urgeat, ut nisi maximo cum detrimento vel publicæ vel propriæ salutis spiritualis vel corporalis, per seipsos eam visitationem exequi non valeant, apud hanc Provincialem Synodum de eo fidem facturi, ejusque judicium ea de re, ac censuram non qualemcunque, præter divinam ultionem subituri.* Concilio Remensi anno 1583. placuit, ut Episcopi singulis annis sacramentum Confirmationis conferrent præcipuis in oppidis suæ Diœceseos, commonitis prius populis, ut eo conveniant. In Concilio Avenionensi anno 1594. prohibiti sunt Episcopi, plures circumducere quam octo visitationis suæ comites. In Concilio Burdigalensi statutum est, ut Episcopi, quolibet saltem triennio, Parochias suas omnes obambularent.

XI. Hujus ipsius Concilii Acta perhibet Fagnanus (5) Romam missa fuisse, & a Congregatione Concilii vocem eam *triennio* expunctam esse, substitutam *biennio*, ex norma Tridentini Concilii. Illud vero ab eodem observatur Fagnano, jure Decretalium potuisse Episcopum easdem visitare Parochias anno quolibet, non semel tantum, sed bis, si utilitas, aut necessitas Ecclesiæ suaderet, atque ita binas uno anno procurationes exigere. Ita enim manifeste Caput, *Cum venerabilis*, *De Censibus*, cujus hæc sunt verba: *Decernimus quod Episcopus cum ad Ecclesiam correctionis causa accesserit, moderatam ab ea procurationem recipiat bis in anno*. Quod ab Innocentio III. manavit Rescriptum. Archidiaconos Alexander III. prohibuerat eodem anno visitationes iterare, nisi novæ aliquid causæ emersisset, quæ id extorqueret (6): *Nisi forte talis causa emerserit, propter quam ipsum oporteat præfatas Ecclesias sæpius visitare*. Docet Fagna-

(1) Sess. 24. c. 10. (2) Constit. Part. 3. c. 3. (3) Can. 8. (4) Can. 8.
(5) In l. 2. Decr. pag. 217. (6) Fagnan. in L. 5. Decr. Part. 2. p. 274. 297. 182. De Officio Arch. c. 6.

gnanus, ne Episcopo quidem ipsi licuisse, nisi novæ aliquid causæ incidisset, eodem anno easdem iterum adire Parochias. Multa his contraria superius aspersimus & decreta, & exempla. Alias autem jus fasque est discriminis non parum interponere Episcopi & Archidiaconi visitationibus.

Sed utcunque res se habeat de jure Decretalium, affirmat Fagnanus anno 1586. Congregationem Concilii declarasse, posse quidem ab Episcopo visitationes iterari unius anni spatio, si justa & gravis causa hortaretur, sed binas in anno procurationes exculpi non posse. Nec enim vel æquius quidquam est, vel conducibilius, quam a Pastore frequentissime gregem totum intervisi, nunquam, aut rarissime gravari. In Concilio Lateranensi IV. constitutum fuerat (1), tum superiores Prælatos, tum inferiores jure procurari debere, cum ipsimet visitando lustrant Ecclesias, non quando per Vicarios. Suum ei juri vigorem constare post Tridentinum a Congregatione Concilii declaratum est. Capite *Venerabili*, *De censibus*, cogebantur Ecclesiæ ipsæ civitatis Episcopalis Præsuli visitanti Procurationes persolvere. Secus se rem habere post Tridentinum, non semel a Congregatione Concilii pronuntiatum est; nimirum jubente Tridentino, ut necessarias tantum expensas exigat Episcopus. Declaratum & ab eodem est, nihil opus esse procurari Episcopum, si quo proficiscatur, sacramentum Confirmationis administraturus. Eodem Decretalium Capite pronuntiatum est, præscribi non posse jus Procurationum. Ei juri derogatum est a Tridentino, ubi nempe sancitur, ut ubi invaluisset consuetudo non procurandi Episcopi, dum visitaret, ea mordicus retineretur. Multæ deliberationis visum est, an Xenodochiis ab ipsis procurandi sint Episcopi, quandiu eorum visitationi incumbunt. Neganti sententiæ assensi sunt multo plures Congregationis Concilii Cardinales (2), neutram tamen in partem pronuntiatum est.

XII. Aurelianensi Edicto injunctum fuerat Archiepiscopis, Episcopis & Archidiaconis, ut ipsimet visitationis officio fungerentur. At Edictum Blesense (3) convenienter Tridentinis Decretis, Archiepiscopis, Episcopisque mandavit, ut Parochias ipsi inviserent suas, non per delegatos, nisi legitimo ipsi prohiberentur impedimento. Quolibet item ut anno (4) totam peragrarent Diœcesin, aut certe biennio, si illa latius pateret. Brevitatis necessario studio præterire cogor complura statuta alia, quæ in Regiorum Edictorum, & in Cleri Gallicani monumentorum compilatione legere est: ut & Formulas longe præstantissimas visitationum Episcopalium, quas debemus vigilantiæ Conciliorum Mediolanensium, Conventus Cleri Gallicani apud Melodunum, & Conciliis Galliæ Provincialibus post Tridentinum.

XIII. Superest ut de Exemptorum visitatione dicamus. Præceptum est Episcopis a Tridentino Concilio (5), quotannis ut visitent Parochias unitas Ecclesiis Cathedralibus, Collegialibus, Abbatiisque, & perpetuos ibi Vicarios instituant, nisi secus ipsi fieri existiment e re esse Ecclesiæ; eisque vel tertiam adsignent redituum portionem, vel quantam optimum facto judicaverint. Præceptum rursus est, ut anno quolibet Exemptas visitent Ecclesias omnes, quocunque demum exemptionis privilegio gaudeant; & in eam rem tota Apostolicæ Sedis auctoritas eis delegatur, ut omnes vitiorum persequantur & elidant fibras, si vel maxime regimen animarum illis immineat. Præceptum est & quotannis ab eis visitari Beneficia omnia commendata, Abbatias, Prioratus, Præposituras, ubi neglecta jacet disciplina Claustralis; sicut & Parochialia & Curata Beneficia omnia, sæcularia, vel Regularia, in Commendam data, quanquam exempta: quo totam induti Apostolicæ Sedis potestatem, labes omnes & morum, & multo accuratius morum resarciri curent. Si Cœnobiis vero, Ordinibusque in iis a regulari disciplina descitum non esset (6), curæ erit Episcopis, ut Superiores Claustrales admoneant, paternæ caritatis visceribus animati ut Monasteria maculis omnibus & illabentibus subinde vitiis expurgent. Si hi vero cunctatores sint, & semestri spatio loca nec visitent, nec emendent, jam Episcopus, ut Apostolicæ Sedis delegatus, visitabit ea Cœnobia, & repurgabit (7). Nullis appellationibus, privilegiis, exemptionibus poterit mora objici horum statutorum auctoritati. Præceptum est Epi-

[1] C. Procurationes. Extrav. De censibus.
[2] Fagnan. Ibid. pag. 248.
[3] Art. 69. 11.
[4] Art. 32. 52.
[5] Sess. 7. c. 7. 8.
[6] Sess. 21. c. 8.
[7] Sess. 24. c. 9.

Episcopis, ut & Ecclesias sæculares visitent nullius Diœceseos, eodem prorsus jure & modo, quo Ecclesias ceteras exemptas. Eas autem visitabit Episcopus proximior, vel quem semel elegerit loci Prælatus in Concilio Provinciali. Addita est & Episcopis potestas (1) visitandi Xenodochia, Confraternitates, Montes pietatis, & omnia denique loca pia, dum ne Regum immediatæ subsint protectioni. Copia fit, ut & Cathedralium visitent Capitula, nulla ratione habita immunitatum, & omnia demum Cœnobia, quæ in Congregationem aliquam non fuerint Cœnobiis aliis consociata.

XIV. Cum vero præceperit Tridentinum, ut minimis impendiis, & quam mature fieri poterit, re tamen nulla prætermissa, quam intersit non omitti, expediantur visitationes; hinc concluditur, non debere ab Episcopo visitante dijudicari lites, erigi Tribunal, decerni pœnas ordinarias servata forma judiciorum; quippe & temporis & impendii multi ea res esset: sed solas inferre pœnas medicinales morum correctioni accommodatas. Ita decrevit sacra Concilii Congregatio (2). Cui declarationi plusculum etiam loci est in locis exemptis, vel Diœceseos nullius, in quibus non plena utuntur Episcopi potestate ex Concilii concessione, sed jure tantum visitandi.

Concilii Coloniensis Patres anno 1549. (3) perillustri testimonio persecuti sunt, & congratulatione, diligentiam Imperatoris, ut a Pontifice Episcopis annueretur plenissima potestas visitandi Ecclesias exemptas. Nec Galliæ Regum minor in eam rem fuit sollicitudo. Edicto enim Aurelianensi declaratum est (4), *Abbates omnes, Abbatissas, Priores, Priorissas, qui Capita Ordinum non essent, itemque Canonicos & Capitula, tam sæcularium, quam Ecclesiarum Cathedralium, & Collegialium, indiscriminatim obnoxios fore potestati Archiepiscopi, vel Episcopi Diœcesani, ut nulla eis suffragari possit quocunque privilegio indulta immunitas. Si quid vero pœnarum decernant Episcopi visitantes in patrata flagitia, ea nec appellationum, nec intercessionum quarumcunque tergiversationibus declinari possint*. Edictum Blesense Episcopis, eorumque visitationi ea subjugavit Cœnobia omnia, quæ nullam in Congregationem coaluissent, quo primum anno commonita fuissent. At Edicto anni 1606. declaratur (5), *Ab Episcopis visitari posse Ecclesias Parochiales, in Monasteriis sitas, vel Commendis, & Ecclesiis Regularium, quæ suas aliquas venditant immunitates a jurisdictione Ordinarii: intactis tamen privilegiis ceteris earum; dum utique ea loca ipsimet Episcopi visitent, nullis vel procurationibus, vel pensionibus a Parochis exigendis*. Edicto denique anni 1629. statutum est (6), *Parochias, Ecclesias, Capellas Ordinis sancti Joannis Hierosolymitani obnoxias fore jurisdictioni & visitationi Ordinarii, in excessibus circa Sacramentorum administrationem, tum Matrimonii, tum aliorum, celebrationem item divinorum Officiorum, & residentia, ceteris ejusdem Ordinis privilegiis nulla ex parte imminutis* (7).

XV. Juvaret ad calcem hujus Capitis congerere luculentissima quædam Episcopalium visitationum exempla. Ex immensa strue paucissima delibabo. Ximenius Cardinalis Archiepiscopus Toletanus, referente Gomecio (8), cum Toletanæ Ecclesiæ suæ impendere decrevisset visitationis officium, nec per sese potuisset, remorante eum in Palatio Isabella Regina, Visitatores vice sua delegare constituit. Impatientissime id tulit Capitulum, & rem appellatione suspendit. Ximenii causæ primum suffragabatur Regina, at ubi alteram aurem accommodavit rationibus & argumentis Capituli, visitari se non posse contendentis, nisi ab ipsomet Archiepiscopo, tum his necessario assentiens, Ximenio permisit Aula secedere, & suæ se reddere Ecclesiæ, quo nihil alienius a votis Reginæ, nihil votis Ximenii lætius contingere poterat.

Novariensis Episcopus B. Caroli vitæ Scriptor (9), illum auctor est visitandis Parochiis suis dicasse totum illud temporis intervallum a Pentecoste ad Adventum, quod eo anni tempore minus necessaria sit Ecclesiæ propriæ Episcoporum præsentia. Sed omnium diligentissime Giossanus minutias omnes persecutus est Apostolicarum Caroli visitationum, per invia quæque & inaccessa Diœcesis suæ loca, nihil deterriti summo nunc frigore, nunc æstu, rerumque omnium inopia. Sex equis contentus erat, ne quæ nimiæ

[1] Seff. 22. c. 8. Seff. 6. c. 4. Seff. 25. c. 8.
[2] Fagnan. in L. 1. Decr. Part. 1. p. 250.
[3] In quarto medio &c.
[4] Art. 11.
[5] Art. 28.
[6] Art. 3.
[7] Art. 5.
[8] L. 3. de gestis Ximen.
[9] Surius die 4. Nov.

nimiæ fierent expensæ; in locis tenuioribus suo se sumptu ipse suosque sustentabat; parvo contentos suos esse volebat, pane ipse & aqua vitam tolerans. Ne illud quidem intentatum reliquit, ut pedibus Parochias peragraret: sed eo conatu gravioribus illum implicante ægritudinibus, rursum equo vehi se assensus est. Visitationes incepit ab Ecclesia Metropolitana. Scriptis mandata sunt ejus in eam rem Decreta pulcherrima (1). Nullius vicaria opera, sed ipsemet bis universam Diœcesim suam circumlustravit, quod prodigii simile jure videri possit, propter vastissimæ Diœceseos amplitudinem, & Caroli ipsius innumerabiles occupationes.

A piissimo & doctissimo viro Joanne Gersonio editi sunt sermones aliqui de Visitatione Episcopali, ubi hanc esse summam affirmat revocandæ ad pristinam & optimam formam suam Ecclesiasticæ disciplinæ, ut compellantur Antistites ipsimet Ecclesias sibi subditas visitare, & verbi divini sementem spargere (2): *Hic est cardo totius reformationis Ecclesiasticæ*. Publicatæ sunt ab eodem formulæ quædam Visitationum, ex quibus emicant non pauca, nec obscura ejus ævi disciplinæ capita.

CAPUT LXXXI. *P. 4. l. 2. c. 65.*

De Visitatione Archidiaconorum & Decanorum Ruralium, post annum Christi millesimum.

I. Initio delegabantur ab Episcopis Archidiaconi. Post suo & ordinario jure usi sunt ad visitandas Parochias.

II. Varia Statuta de Visitationibus Archidiaconorum.

III. Alia Conciliorum Decreta de Visitatione Archidiaconorum, & Decanorum Ruralium. Eorum Procurationes, Cathedraticum, jurisdictio, comitatus, Synodus, emenda, seu mulcta criminum, correptiones criminum publicorum.

IV. Statuta Concilii Tridentini de Visitatione Archidiaconi & Decani Ruralis.

V. Necessitas continendæ intra certum modum potestatis Archidiaconorum, postquam Ordinarii evasere, alios sibi Episcopi cooptavere Vicarios Generales & Officiales.

VI. Posteriorum Tridentino Conciliorum decreta de Archidiaconorum Visitatione.

I. CUm præluforia quodammodo sit Episcopali Archidiaconorum visitatio, & complanandæ veluti viæ dicata, non potuit ea in alium conferri locum. Apparet primas Archidiaconorum visitationes, meras fuisse Episcoporum delegationes: & a primæva rerum origine, Generalis Episcopi Vicarius Archidiaconus habebatur. Conceptis id quidem verbis exprimitur prima statim Decretali *De officio Archidiaconi*: nimirum semel quolibet triennio Ecclesias ab Archidiacono visitandas esse, ubi obire id muneris ipsemet non potest Episcopus: *Et ut de tertio in tertium annum, si Episcopus non potest, Parœciam universam circumeat, & cuncta quæ emendatione indigent, ad vicem sui Episcopi corrigat & emendet.* Sed ut hic Vicarius Generalis ex officio, longiori sæculorum decursu in Ordinarium evasit: ita visitationes deinceps ejus non ex delegatione, sed & ordinario jure proficisci visæ sunt; quo semel confirmato, alios sibi adoptavere Episcopi Vicarios Generales, qui toti ab eis penderent, & quibus vice sua persæpe visitandi provinciam delegarent.

In Concilio Juliobonensi anno 1080. Archidiaconis mandatum est (3), anno quolibet ut vestes sacras, libros calicesque visitarent Parochiarum sui territorii, *Designatis ab Episcopo in unoquoque Archidiaconatu solummodo tribus locis*. Quatuor comitibus cinctus eo poterat Archidiaconus advolare, procurari autem eum triduo toto a Parochis necesse erat: *Quo enim Archidiaconus ad hæc videnda venerit, a Presbyteris convenientibus triduo, si expedit, victum habeat sibi quinto*. Quo certe Canone non illud modo declaratur, Archidiaconorum tum visitationes delegandi Episcopo imputari potuisse; sed & hoc præterea non aspernandum, in Rothomagensi Metropoli moris fuisse, ut tribus minoribus Synodis perficeretur visitatio, in quas confluerent jussu Episcopi ejus tractus Parochi.

II. In Appendice Epistolarum Alexandri III. quæ quasi appendix videtur esse Concilii Lateranensis III. Titulus est specialis querimoniarum mutuarum vel Episcoporum de Archidiaconis, vel de Episcopis Archidiaconorum. Damnantur a Pontifice Archidiaconi, qui Parochos instituissent injussu Epi-

---

(1) L. 2. c. 8. p. 13. (2) Tom. 2. p. 632. 634. (3) Can. 6.

Episcopi, eoque etiam inconsulto (1): *Te inconsulto, &c. Sine auctoritate & mandato vestro si aliquos in Ecclesia instituerint, &c.* Illos item graviter insimular Archidiaconos, qui propria auctoritate curam animarum delegassent: *A sanctorum Patrum institutionibus alienum est, ut Archidiaconus auctoritate propria debeat cuilibet causam animarum committere.* Et cum Episcopus Ecclesias quaspiam auctoritati & jurisdictioni Archidiaconi subduxisset, quo plurimum decreverant ejus proventus, Metropolitanum monuit Pontifex, ut Archidiacono redintegrarentur honores, juraque a Parochis pendi solita: *Episcopus plures Ecclesias a consuetudine & obsequio Archidiaconorum liberas constituit & immunes; & in hac parte reditus eorum diminuit & attenuavit, &c. Provideas ut Archidiacono consuetudines quas Presbyteri in Ecclesiis sui Archidiaconatus debent, plenarie conserventur, & illi debitam reverentiam exhibeant & honorem.* Quidquid hoc erat consuetudinum, vel juris, a Parochis extra visitationis tempus exsolvi solitum fuisse apparet; & hoc Rescripto monemur hocce visitationis vel procurationis jus tam certum jam tum fixumque fuisse, ut id ne Episcopus quidem, sive dispensatione, sive privilegio relaxare posset. Ex quo & illud evincitur, visitationes id genus jam non potuisse delegationi meræ Episcopi ascribi.

III. In Concilio Lateranensi III. anni 1179. sub Alexandro III. definito comitatu Archiepiscoporum & Episcoporum in visitandis Parochiis, ad Archidiaconos demum & Decanos Rurales venitur (2): *Archidiaconi quinque, aut septem, Decani constituti sub ipsis duobus equis contenti existant.* Visitabant ergo & Decani Rurales Parochias sui tractus, & Archidiacono suo rationes omnium referebant, Archidiaconi Episcopo, ut infra dicemus. Decani duobus, Archidiaconi septem equis vehi poterant, cum comitibus. At neutris fas erat quidquam emungere præter procurationes (3): *Archidiaconi vero sive Decani nullas exactiones vel tallias in Presbyteros seu Clericos exercere præsumant.* Denique ad Archidiaconos spectat, uti & ad Episcopos illa tandem clausula ejusdem Canonis, eam permitti pompam ex tolerantia, qua spes sit fore, ut sponte abstineant, qui modestiæ & temperantiæ Ecclesiasticæ gustum aliquem ceperint.

In Concilio IV. Lateranensi cautum est (4), ne Episcopi, vel Archidiaconi quidquam exigerent procurationum, nisi ipsimet visitationes obirent: *Nullatenus exigantur, nisi quando præsentialiter officium visitationis impendunt.* Vetitum fuerat ab Alexandro III. (5) ne suas Archidiaconi Ecclesias anno quolibet, nisi semel inviserent, nisi ubi nova incidisset necessitas. In Concilio Oxfordiensi anno 1222. præceptum est Archidiaconis, ne transilirent numerum hominum, equorumque a Concilio Lateranensi III. visitationibus præfinitum: ne Synodum, vel Capitulum usquam haberent, nisi in urbibus, oppidisque: ne nimii a quoquam sumptus fierent (6): *Unde ut subtrahatur eis necessitas invitandi, prohibemus ne Archidiaconi tempore visitationis suæ apud Ecclesiam quam visitant, Capitulum teneant, vel celebrent, nisi forte in burgo vel in civitate sit Ecclesia constituta.* Eodem Canone præscribitur, ne Archidiaconi procurari se velint, ultra eum quo visitant diem, & ne quid exigant, immo ne quid accipiant ab eis, quos non visitant (7): *Nec redemptionem pro visitatione extorquere præsumant.* Eo denique Canone jubentur Archidiaconi visitantes explorare, an Parochi recte & emendate satis legant verba Canonis Missæ & Baptismi; an urgente necessitate cum baptizant laici rite id faciant: an Eucharistia, Chrisma, Olea serventur, qua cautione a Canonibus præcipitur; an vestibus sacris, vasis, librisque constet suus nitor, sua mundities; an fundi Ecclesiæ dilapidentur. Sed illud præ cæteris commendatur Archidiaconis & Decanis, ne per se, vel per Officiales fatigent plebes novis exactionibus.

In nuperrimis iisque locupletioribus editionibus Conciliorum generalium occurrent Capita varia (8), quæ inquirere jubebantur Archidiaconi Lincolnienses in Anglia anno 1233. dum per Parochias discursarent. Præ ceteris curæ erat correctio criminum publicorum, uti & institutio complurium Pœnitentiariorum in unoquoque Archidiaconatu, etiam ad occultiora delicta (9): *An adulteria vel crimina publica laicorum sint*

(1) Part. 24. Append. Conc. Lat. (2) Can. 2. (3) Ibidem. (4) Can. 33.
(5) Extrav. De Offic. Archid. Can 6. (6) Can. 21. (7) Can. 23. 24. 25. 26. 27.
(8) Tom. 11. p. 479. (9) Can. 20.

sint rite per Archidiaconum correcta, & si aliqua sunt incorrecta. An in aliquibus Archidiaconatibus sint sufficientes Pœnitentiarii Episcopi. In Concilio Londinensi anni 1237. eadem officia perstringuntur Archidiaconorum, & nonnulla alia: Explorare, quam religiose nocturna celebrentur & diurna officia: *Qualiter diurnis & nocturnis Ecclesiæ officiis serviatur*. Ne visitationes, aut emendationes criminum suspendant, numerata sibi pecunia: *Nec ut non visitent, aut corrigant, sive crimina puniant, aliquid ab aliquo recipere præsumant*. Pecuniæ hac fœdissima nundinatione collectæ duplum restituant: *Sic extorta in duplum erogare compellantur in pios usus arbitrio Episcopi*. Denique frequenter intersint Collationibus Parochorum cujusque Decanatus, ad explorandum, an distincte ab eis & recte pronuntientur Canonis & Baptismi preces: *Sint solliciti frequenter interesse Capitulis per singulos Decanatus, in quibus diligenter instruant Sacerdotes, &c.*

Concilium Salmuriense anni 1253. hæc statuta confirmavit, iisque astrinxit Archidiaconos, Archipresbyteros & Decanos ruris; quibus interdixit, ne ruri Officiales haberent, cum ibi per sese jus dicere tenerentur: & ne quid jurisdictionis præsente Episcopo exercerent (1): *Prohibemus, ne quis Archidiaconus, Archipresbyter, & alii minores Prælati jurisdictionem Ecclesiasticam habentes, causas audiant, seu placita teneant, præsentibus suis Episcopis; sed longe ab ipsis faciant super his quod viderint expedire*, Anno 1287. Synodus Excestrensis prohibuit, ne pœnæ pecuniariæ ab Episcopis indicerentur: & si quas indicerent, jussit, ut illico usibus addicerentur Ecclesiæ. Ab Episcopo & Capitulo Leodiensi anno 1451. temperata est formula Reformationis, quam & confirmari curavere a Nicolao V. Papa. Non pauca ibi observanda veniunt tolerantiæ in jus quodammodo receptæ documenta: cujusmodi istud est, quod Decani Rurales in visitando præter procurationes aliquid pecuniæ acciperent, & nescio quam speciem Cathedratici, quam necesse tamen erat partem tantummodo quartam esse ejus summæ, quæ Archidiacono penderetur: *Ne Decani Christianitatum sub colore visicationis ficto vel illius remissione recipiant pecunias annuas, nisi personaliter visitaverint, & cum affectu, & tunc stent contenti quarta parte illius, quod Archidiaconis pro integra Ecclesiæ visitatione debetur. Et idem volumus observari in solutione obsonii & Cathedratici dictis Decanis facienda*. In Concilio Coloniensi anno 1549. monentur Archidiaconi ne impunitatem criminum pretio paciscantur (2): *Nec quenquam sinant in vitiis, pecuniæ & munerum causa hærere.*

IV. Eodem capite complexi sunt Tridentini Patres visitationes Episcoporum, Archidiaconorum & Decanorum Ruralium. His præcepere, ne visitationes adgrediantur, nisi ipsimet, non per Vicarium; utque Notarium habeant, sibi ab Episcopo adsignatum (3): *Archidiaconi autem, Decani, & alii inferiores in iis Ecclesiis, ubi hactenus visitationem exercere legitime consueverunt, debeant quidem assumpto Notario de consensu Episcopi deinceps per seipsos tantum ibidem visitare*. Archidiaconi & Visitatores omnes inferioris ordinis, suæ visitationis Acta cum inquisitionibus & instrumentis omnibus intra mensem ad Episcopum perferre debent: *Cui ipsi Archidiaconi, vel alii inferiores, visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & dispositiones testium ac integra acta ei exhibere teneantur*. Causæ criminales & connubiales Archidiacono & inferioribus Prælatis omnibus subtrahuntur, etiam tempore visitationis, Episcopo nimirum uni vindicandæ (4): *Causæ matrimoniales & criminales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini & jurisdictioni relinquantur*. Judicia denique Clericorum concubinariorum Episcopo integra servari mandatur; ut ipse sine strepitu & figura judicii ea definiat.

V. Nec fieri quidem poterat, quin aliquando tandem restringeretur jurisdictio & potestas Archidiaconorum, postquam ex Vicariis meris Episcoporum Ordinarii facti sunt, & postquam alios sibi generales Episcopi Vicarios creavere. Synodus Excestrensis anno 1287. majorum quorumlibet criminum judicia Episcopo reservaverat: *Majores excessus nobis referant, illos maxime super quibuc criminosi nostra indigent dispensatione.* Concilium ad Vallem (5) Guidonis anno 1242. Archidiaconis prohibuerat,

(1) Cap. 40.
(2) In quarto, medio c. 1.
(3) Seff. 24 c. 3. 10.
(4) Seff. 25. c. 14.
(5) De Laval.

rat, ne quid sibi amplius arrogarent de jurisdictione Episcopi, neu cognoscerent de causis matrimonii, simoniæ, aliisque gravioribus, quæ degradatione plecti debeant, vel privatione Beneficii, vel depositione, sine speciali Episcopi mandato, quo ea sibi potestas fieret (1): *Falcem suam in alienam messem mittentes, ad illicita manus suas & prohibita mittere non verentur: statuimus ut Archidiaconi & alii de causis matrimonialibus, simoniæ & aliis, quæ degradationem vel amissionem Beneficii, vel dispositionem exigant, nisi de speciali mandato sui Pontificis, nullatenus cognoscere, vel definire præsumant.*

In Concilio Provinciæ Turonensis apud Salmurium habito anno 1253. confirmata sunt (2) decreta hæc omnia, vetitique Archidiaconi, ne immiscerent se in causas matrimonii, simoniæ & ubicunque reus periclitatur de Beneficio, de statu, & gradu suo. Tanto majori in pretio esse debent hi Canones, quod non solum eos imitati sunt Tridentini Patres; sed etiam quod ex iis dilucescat, tentatum quidem illud fuisse ab Archidiaconis, sed præter jus, ut de gravioribus his causis judicarent, quas ne antiquo quidem jure judicare sinebantur, nisi speciali muniti fuissent Episcopi mandato. Ne nunc quidem in totius potestatis suæ societatem adoptant sibi Episcopi Vicarios suos Generales. Idem augurari fas est de Archidiaconis vetustissimis.

VI. Venio ad Concilia Provincialia post Tridentinum, cujus decreta omnia de Archidiaconis ex parte saltem maxima promulgata, & confirmata fuere in Concilio Remensi anni 1564. Illis Concilium Rothomagense anni 1581. addidit, si cessaret Archidiaconus, nec in visitandis Ecclesiis officio satisfaceret, ejus in locum ut Episcopus visitationem delegaret Doctori Theologo, vel magnæ cuipiam eruditionis viro. Idem præcepit Conventus Melodunensis anno 1579. (3) ut Episcopus cessanti Archidiacono Visitatores substitueret alios; Archidiaconus vero in Visitandis Parochiis ea executioni mandaret quæ Episcopus decrevisset inter easdem prius Parochias visitandas; moneret Episcopum, si quo obvio repagulo executio retardata esset; denique visitationis suæ Acta ad Episcopum perferret. Hinc perspicis jure Decretalium Archidiaconis, non secus ac Episcopis, integrum fuisse ut per substitutos Vicarios visitarent Parochias, ubi ipsimet non possent. Eam Tridentini Patres Episcopis potestatem confirmavere, abstulere Archidiaconis, qui jam non possunt alios delegare Visitatores. Ratio ejus discriminis perfacilis est. Gallicanis nostris Conciliis mediam quandam placuit insistere viam, qua & Tridentino Concilio fiat satis, & Archidiacono, qui per sese munus visitationis implere non potest. Nimirum ut non Archidiaconus, sed Episcopus ipse eos deleget, qui propria Archidiaconi visitatione ejus vice fungantur. Ubi vero vetustissima, atque ante omnem hominum memoriam consuetudo vigebat, ut Archidiaconus per substitutum visitaret Ecclesias, Congregatio sacra Concilii nihilominus declaravit, teste Fagnano, prohiberi illum posse ab Episcopo.

In Synodo Diœcesana Meclinienſi anno 1609. (4) statutum est, ut Archipresbyteri Decanatum suum annua visitatione perlustrarent; lautioribus abstinerent conviviis; Acta visitationis ad Archiepiscopum, vel ad ejus Vicarium Generalem perferri curarent; annuum haberent singuli Decanatus sui Capitulum, ubi sobrio pastu reficerentur, & de procuranda ovium sibi creditarum salute sermones conferrent: *Capitulum Pastorum sui districtus annuum celebrabunt.*

CAPUT LXXXII. *P. 4. l. 2. c. 96.*

De Visitatione Provinciæ per Archiepiscopos post annum Christi millesimum.

I. Incidebant ea temporum molestiæ Episcopis, ut auctoritate Metropolitani fulciendi essent.

II. Varia Pontificum Decreta, maxime Innocentii IV. de visitatione Archiepiscoporum.

III. Exempla visitatæ semel iterumque Provinciæ ab Archiepiscopo.

IV. Statuta Concilii Tridentini de visitatione Archiepiscoporum.

V. Formula pulcherrima visitationis Archiepiscopi per Provinciam, a Conventu Melodunensi delineata.

VI. De Visitatoribus Apostolicis, & qua ratione B. Carolus eas partes sustinuerit.

I. EA temporum non semel inciderunt Episcopis molestiæ, ut concussa & nutan-

(1) Can. 4. (2) Can. 8. (3) Tit. de Episc. n. 27. (4) Tit. 6. c. 5. 6 & seq.

nutante, vel ex Capituli, vel ex quorumcunque aliorum infestatione auctoritate sua, Archiepiscopi visitatione recreari se & corroborari expeterent. Cum Ivo Carnotensis Episcopus in Capitulo ipso quasdam vacantes contulisset Capituli sui dignitates, Decanus & nonnulli alii audacius in eum insurrexerunt, quasi nisi ex consensu suo id minime potuisset. Optionem fecit ipsis Ivo, vel electis Judicibus rem permittendi judicandam, vel Metropolitano (1): *Aut sub Judicibus electis, aut secundum judicium Metropolitanæ Sedis, eo ordine quo canonica auctoritas dictaret*. Maluit Capitulum Archiepiscopo rem permittere. Præsto erat Ivo, loco & tempore ut se sisteret, ab Archiepiscopo designato; sed ante privatim illum obtestatus est, ut Ecclesiam Carnotensem prius dignaretur visitare, audiretque quibus contumeliis, non tam ipse, quam in se Ordo ipsemet Episcopalis a Clero laicisque affectus fuisset: *Quod si petitioni meæ addere præsumerem, flexis cordis genibus postularem, ut Carnotensem Ecclesiam visitaretis, & in propria persona injurias mihi, immo Pontificali ordini in me illatas a Clericis & laicis plenius audiretis. Decens enim est, ut etiam in tranquillitate mater filiam consoletur, quanto magis in perturbatione?*

II. Ipsismet ergo Episcopis relevandis, confirmandisque servire placuit Archiepiscoporum per Provincias visitationes, & is Juris scopus erat, nec solus tamen. Innocentii III. decreto declaratum est (2), potuisse ab Archiepiscopo Senonensi Provinciam visitante, *Cum ex officii sui debito Senonensem Provinciam visitaret*; suspendi primum, & postea communione arceri homines Abbatis sancti Maglorii (3), & Prioris, qui ipsum procurare detrectassent. Negat Pontifex adversus visitationem eam Archiepiscopi, & procurationem præscribi potuisse: *Cum contra procurationem, quæ visitationis ratione debetur, præscribi nequiverit; quemadmodum nec contra visitationem ipsam potest aliquo modo præscribi*. Idem perscripsit Gregorius IX. (4) ad tuendas visitationes Archiepiscopi Beneventani. In Conciliis Lateranensibus III. & IV. sub Alexandro III. & Innocentio III. eorumque decretis supra relaris, descriptæ sunt Archiepiscoporum, ut & Episcoporum visitationes; præscripto etiam numero hominum equorumque, qui circumduci ab eis possent, & a Parochis procurare deberent.

Est tamen quod Innocentio potissimum IV. gratias agamus, ut qui multo plura conglobaverit Decreta ad visitationes Archiepiscoporum moderandas, *C. Romana Ecclesia, in Sexto*. Edicitur ibi primum, ut suam prius Archiepiscopus Ecclesiam, civitatem & Diœcesin visitet, quam in circumlustrandam Provinciam ingrediatur. 2. Ut majores minoresque visitet Ecclesias, Laicos, Clericos. Si qua sint inaccessa loca, Clericos eorum evocabit, populosque, commodiorem quempiam in alium locum. 3. Procurationes accipiet a locis quæ visitabit. 4. Ubi Diœcesim, vel totam, vel ex parte visitarit, non poterit iterato eo redire, vel eadem loca, vel reliqua visitaturus, quin totam ante peragraverit Provinciam, suamque ipsius rursum Diœcesim. 5. Si quæ nova urgensque ingruat necessitas, sive ab Episcopo loci, sive ab Episcopis aliis exoretur, eo redibit. Si eam vero necessitatem Episcopi Provinciæ dissimulent, Apostolicam consulent Sedem, ab eaque licentiam obtinebit iterandæ visitationis. 6. Exhausta Provinciæ universæ visitatione, iterare eam poterit, consultis ante Suffraganeis, etsi minus consentientibus. 7. Iterandam autem visitationem ordietur ab iis locis, quæ vel ante prætererat, vel quæ eo solatio magis egent. 8. In visitando Evangelicam disseminabit doctrinam: sine strepitu & blande inquiret in mores Clericorum; si qui sint gravissimis merito suspicionibus obnoxii, Episcopum certiorem faciet; si qua notoria incurrant in oculos facinora, quæ probationibus non egeant, in ea ipsemet pœnis canonicis animadverteret, cum justæ devolutioni locum dederit Episcopi proprii negligentia. 9. Speciali Decretali a Bonifacio VIII. declaratum est, (5) hoc Innocentii IV. decreto non prohiberi, quin Archiepiscopus Provinciam visitet semel iterumque, quanquam nullius negligentiæ affines sint Episcopi Provinciæ. 10. Addebatur illud quoque, posse ab Archiepiscopo in decursu visitationis excipi confessiones Diœcesanorum Suffraganeorum, absolvi crimina, salutares imponi pœnitentias.

III. Provinciam suam anno 1233. circumlustravit Archiepiscopus Turonensis, cum-

que

(1) Epist. 20. (2) C. Cum ex offic. de præscr. C. Sopitæ. De censib. (3) De Chartres.
(4) C. Cum nuper. De censib. (5) C. Perpetuo. De censib. In Sexto.

que ad Ecclesiam sancti Brioci accessisset, multa decreta edidit, consentiente tum Episcopo, tum Capitulo ejus civitatis. Anno 1253. cum Provinciæ suæ visitationem peregisset Archiepiscopus ejusdem Metropolis Turonensis, Provinciale Concilium apud Salmurium congregavit, ut una cum Suffraganeis suis commentaretur, quæ tandem paranda esset morbis iis medicina, quos observasset. Primum hic expromo Canonem hujus Concilii: *Nos sanctorum Canonum & prædecessorum nostrorum volentes servare statuta, & ea quæ visitando Provinciam Turonensem correctione novimus indigere, corrigere cupientes, venerabilibus fratribus Turonensis Provinciæ Episcopis, &c.* Concilium Turonense anni 1282. eodem consilio habitum est post obambulatam ab Archiepiscopo Provinciam. Post Concilium Ravennas anno 1286. consilio cum Episcopis Provinciæ communicato, promulgari fecit per Archidiaconum suum Archiepiscopus Ravennas, necessario iterandam videri Provinciæ visitationem: *Archiepiscopus mandavit Archidiacono Ravennati, ut in præsentia Episcoporum, & de ipsorum consilio definiret, quod per ipsum dominum Archiepiscopum debet reiterari visitatio per Provinciam Ecclesiæ Ravennatis.*

IV. Ita visitationes Provinciarum per Metropolitanos etiam iterabantur, mira consensione cum Conciliis Provincialibus mox habendis, eaque sane fructuosissima. Concilii Tridentini Patres certos limites præscripserunt (1) potestati Archiepiscoporum in his Provinciæ perlustrationibus, vetito ne eas adgrederentur, etiam post visitatas Diœceses suas, nisi causis manifestis, & in Concilio Provinciæ probatis: *A Metropolitanis vero etiam post plene visitatam propriam Diœcesim, non visitentur Cathedrales Ecclesiæ, neque Diœceses suorum Comprovincialium, nisi causa cognita & probata in Concilio Provinciali.*

In Concilio Turonensi anno 1583. statutum est (2), ut Metropolitanus suos inviseret Suffraganeos primo aut altero suæ promotionis anno, semel saltem dum superstes ageret, quo de eorum fide, moribus, regimine certior ipsemet fieret, referret vero ad Concilium Provinciæ, si quid emendandum reperisset. Nec obstrepit Decretum illud Tridentino, cum non impellat Metropolitanos ad visitandas Ecclesias vel Diœceses Suffraganeorum, sed ipsos tantum Episcopos.

In Generali Cleri Gallicani Conventu Melodunensi luculentissime multa decreta sunt de visitandis per Metropolitanos Provinciis Ecclesiasticis; excitantur quippe illi ad observanda religiosius quæ Innocentius IV. præcepit Decreto supra laudato: utque accuratissime inquirant, an Episcopi resideant in Diœcesi quisque sua, an prædicationi incumbant; an Apostolicæ sanctitudinis aliquid redoleat in eorum vita; quam rationem teneant conferendorum & Ordinum & Beneficiorum; an Confessionibus excipiendis præpositi, an Pœnitentiarii, an Officiales illis sint, huic muneri pares ad animarum salutem (3); an Generales eorum Vicarii & Presbyteratu initiati sint, & inculpatæ vitæ, an virtutum exemplis circumfulgeant; an Canones Ecclesiæ, Regnique leges studiose sectentur. Hortabatur denique celeberrimus is Conventus Metropolitanos, ut canonicam distringerent auctoritatem in eos Episcopos, quorum dignitati non responderet innocentia morum; ne inulta abire sinerent eorum crimina, & vel ad Concilium Provinciale, vel ad summum Pontificem referrent vulnera ea graviora, quibus mederi ipsi frustra tentassent: *Inter alia de his diligenter inquirent, An Episcopi resideant in suis Diœcesibus, an prædicent verbum Dei, an ita vivant ut Apostolus præscripsit, quemadmodum in Ordinibus ac Beneficiis conferendis se gerant; an idoneos audiendis Confessionibus puniendisque excessibus Pœnitentiarios ac officiales deputent; an Vicarios generales in temporalibus ac spiritalibus tales elegerint, qui in Presbyteratus Ordine constituti, bonum & a Diœcesanis, & ab iis quis foris sunt, testimonium habeant; an antiquos Canones Regnique instituta observent. Moneantur vero, ut Christiana libertate Episcopos suffraganeos Ecclesiis scandalum afferentes arguant, & eorum delicta corrigant, & quæ pro tempore corrigi non poterunt, ad Synodum Provincialem referant. Et si quid sit hujusmodi, quod graviori auctoritate reformandum erit, Sedi Apostolicæ denuntient.*

VI. Postrema hac clausula adeundæ Sedis Apostolicæ, ubi eæ incurrunt difficultatum moles quæ nisi summa quapiam auctoritate disjici non possint: refricatur nobis memoria B. Caroli Mediolanensis Archiepisco-

pi,

(1) Sess. 24. c. 3.

(2) Art. 12.

(3) De Eccles. visit.

pi, qui Romæ cum ageret, Pontificem incitavit ad eligendos Apostolicos Visitatores. Nec in Provincias tantum quæ temporali Sedis Apostolicæ dominio subjiciuntur, ut hactenus factitatum fuerat; sed in alias etiam quaslibet, ad explorandam nimirum Episcoporum vitam, diligentiamque in Tridentinis decretis servandis, & in reliqua Ecclesiastica disciplina. Lubens assensus est Pontifex, ipsumque Carolum designavit ad visitandam Provinciam Mediolanensem, & saltem adeunda primaria quæque oppida Provinciæ tam vastæ. Hæc ex Giossano, qui inenarrabili quadam lætitia perfusum fuisse Carolum testatur (1), quod jam daretur innovare visitationes Metropolitanorum in suis Provinciis; ante tamen voluisse eum ut Apostolicus Visitator Diœcesim suam Mediolanensem obambularet, quam tota ipsemet Provincia explicaret potestatem & functiones Apostolici Visitatoris. Postquam a delegato Visitatore Pontificis perlustrata fuit Diœcesis Mediolanensis, cœpitque ipse Carolus Provinciam peragrare, agnovit tandem vastiorem esse eam, quam ut unus ipse ei visitandæ sufficeret. Eo adductus est, ut alios aliis Diœcesibus Apostolicos exposceret Visitatores. Nec iis se finibus coarctavit Caroli zelus (2). Expertus enim tam religiosam certamque suæ esse Diœceseos disciplinam, & tot munitam doctrina & pietate præstantissimis viris, quos sua ipse manu affinxerat, ut minus jam necessaria ei esset vel industria, vel præsentia sua; a Pontifice impetravit Apostolici Visitatoris munus in Helvetiis & Rhœtis obeundum, ut illuc ipse pergeret, cum novellis hæreticis congressurus, eaque expugnaturus flagitia, quibus hæretica semper scatet insania. Tam piæ voluntati nulla re defuit Pontifex, unde & accinxit se Carolus ad Evangelicæ veritatis, morumque sanctimoniæ jubar Germanicis Provinciis inferendum.

Anno 1571. Visitatores Apostolicos in Regnum Neapolitanum ablegandos designavit Pius V. Hinc jurgia lata cum Rege Hispaniæ, cujus ministri non sinebant, nisi ex permissione sua Apostolicos Visitatores officio fungi (3). Anno 1580. Gregorius XIII. Apostolicos Visitatores destinavit ad Cœnobia & Xenodochia, ad Clericos Monachosque plurium Orbis Christiani regionum. Misit & Constantinopolin, & ad Montem Libanum. Eo munere cum ornari Patriarcham Venetum Senatus ejus civitatis perciperet, nec adduci posset Pontifex ut assentiretur, convenit tandem, ea ut potestas delegaretur Episcopo Veronensis civitatis in ditione Venetorum sitæ.

De Prædicatione.

CAPUT LXXXIII. *P. 1. l. 2. c. 44.*

De Prædicatione per quinque priora Ecclesiæ sæcula.

I. Inter Apostolicas Episcoporum functiones primarium locum obtinet Prædicatio. Probatur ex Scripturis.

II. III. Idem probatur ex Hilario & Hieronymo.

IV. Similiter ex Augustino, qui primus in Africa præsente Episcopo Presbyter prædicare cœpit. Multa in eam rem observantur.

V. An primus omnium Romæ prædicaverit Leo Papa? Duæ prædicandi rationes, simplex & elaborata, de plano & cum pompa. Probatur.

VI. VII. VIII. Plures ejusdem rei probationes. Exempla nonnulla utriusque generis Prædicationum.

IX. Prædicationes arte & studio expolitæ, non sine sacris sportulis.

X. Qua ratione prædicaret Augustinus?

XI. Itemque Chrysostomus?

XII. Et Augustinus & Chrysostomus Presbyteri concionati ex suggestu non sunt unquam, nisi Episcoporum jussu, ut eorum Theologi.

XIII. Probatur diu ante Presbyteros concionatos fuisse.

XIV. Episcopis tamen persuasissimum esse debet, potissimum hoc esse Episcopatus officium, prædicare, ex Ambrosio.

XV. Item ex Chrysostomo.

XVI. XVII. Quam populares & ad vulgi patientiam accommodati fuerint hi Prædicatores, Augustinus, & Chrysostomus.

XVIII. Præstantissime Julianus Pomerius de Prædicationibus Episcoporum.

XIX. Pul-

(1) Giossano. L. 3. c. 6. 7. 9 L. 5. c. 12.
(3) Spondan. ann. 1571. n. 5. Ann. 1580. n. 18. 20.
(2) L. 7. c. 1. 4.

XIX. Pulcherrima effigies Prædicationum Hilarii Episcopi Arelatensis.

XX. Frequentiores jam erant Conciones Quadragesimæ tempore.

XXI. Ratio nova prædicandi, legendis coram Homiliis Patrum.

XXII. Prædicandi jus potissimum penes Episcopum.

XXIII. Ideo & ex altiore suggestu concionantur, quod ea sit Cathedra Episcopalis.

I. NUlla Episcopis magis consentanea nunc functio, quam prædicatio, quia & nulla olim Apostolis. Verbum ipsum, Sapientia sempiterna Patris, ubi se nostræ mortalitatis exuviis amicivit, primus utique fuit & Princeps Ecclesiæ Prædicator & Episcopus, delegatus a sempiterno Patre in terras Apostolus, & Prædicator Evangelicæ veritatis (1): *Evangelizare pauperibus misit me*. Ab eo missi Apostoli, ut ipse a Patre, Præcones veritatis (2): *Et fecit ut essent duodecim cum illo, & ut mitteret illos prædicare*. Redivivus denique ex mortuis, & sua illos potestate, sicut & functione induens, sola verbi prædicatione complexus videtur fuisse, & sua, & illorum omnia officia (3): *Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Altissime id Paulus imbiberat, ubi ajebat (4): *Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare*. Cum in vicem & munus Apostolorum successerint Episcopi, sunt ergo & ipsi principes & primarii ministri Evangelicæ Prædicationis.

II. Hilarius in explanandis his Apostoli verbis: *Ut potens sit exhortari ad doctrinam sanam*: paris necessitatis esse tradit in Episcopo doctrinam & sanctitatem: sibi enim uni prodest sanctitas, si doctrinæ præsidiis destituatur: doctrina facile contemnitur, nisi pretium illi faciat vitæ sanctimonia (5): *Cum & innocens sibi tantum proficiat, nisi doctus sit, & doctus sine doctrina sit auctoritate, nisi innocens sit*. Jubet ergo Apostolus, interprete idoneo Hilario, illum demum numeris suis omnibus absolutum haberi debere Præsulem, qui & doctrinam virtutibus illuminet, & virtutes ornet doctrina: *Perfectum Ecclesiæ Principem perfectis maximarum virtutum bonis instituit, ut & vita ejus ornetur docendo, & doctrina vivendo*.

III. Episcopum ab Apostolo *Doctorem* nominari observavit Hieronymus (6); eo quippe fieri, ut ne ceteræ virtutes infructuosæ sterilesque sint: *Doctorem*. *Nihil enim prodest conscientia virtutum frui, nisi & creditum sibi populum possit instruere*. Et alibi (7): *Quod doctrina a Sacerdotibus expetatur, & veteris præcepta sunt legis, & ad Titum plenius scribitur; innocens enim & absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet*. Et in Epistola ad Paulinum: *Sancta quippe rusticitas solum sibi prodest, & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat*.

IV. Ambrosius teste & olim auditore Augustino, diebus Dominicis omnibus concionabatur ad populum. Sic enim ille in Confessionibus (8): *Et eum quidem in populo verbum veritatis recte tractantem audiebam omni die Dominico*. Jam supra memoravimus, Valerium Hipponensem Episcopum, gente Græcum, cum non satis expedite Latino sermone concionari posset, id muneris demandasse Augustino, præter consuetudinem Africanarum Ecclesiarum, ubi Episcopus solus prædicandi officio fungebatur: *Contra usum & consuetudinem Africanarum Ecclesiarum*: ut loquitur Possidius (9). Ei exemplo accommodaverunt se alii quoque Africæ Episcopi, ut ipsis præsentibus Presbyteri prædicarent: *Accepta ab Episcopis potestate Presbyteri nonnulli coram Episcopis, populis tractare cœperunt Verbum Dei*: ut idem ille ait: Auctoritatem innovationi a se factæ conciliabat Valerius ab exemplo Orientalium Ecclesiarum: *In Orientalibus Ecclesiis id ex more fieri sciens*. Enimvero Alexandriæ tantum docet Socrates, ex occasione Arii hæresiarchæ, interdictos fuisse Presbyteros munere concionandi (10): *Quin etiam Alexandriæ non concionatur Presbyter, qui mos eo tempore initium habuit, quo Arius perturbavit Ecclesiam*. Quo eodem loco idem Scriptor testificatur, Episcopos Presbyterosque interpretari publice solitos Scripturas sacras, Cæsareæ in Cappadocia & in insula Cypro, Sabbato & Dominico die vesperascente (11): *Cæsareæ Cappadociæ & in Cypro die Sabbati & Dominico semper sub vesperum accensis*

(1) Luc. 4. 18. (2) Marc. 3. 14. (3) Ibid. 16. 15. (4) 1. Cor. 18.
(5) L. 8. de Trin. (6) L. 1. adver. Jovin. (7) Epist. ad Ocean. (8) L. 6. c. 3.
(9) Cap. 5. (10) L. 5. c. 21. (11) L. 7. c. 19.

censis lucernis Presbyteri & Episcopi scripturas interpretantur. Assentitur & Sozomenus, Alexandriæ moris fuisse, ut solus Episcopus verba e suggestu faceret ad populum, quod cœptum esset, cum pestiferum virus cœpit Arius eructare: *Alexandriæ solus Episcopus concionatur. Quam consuetudinem cum antea non fuisset, introductam esse ferunt, ex quo Arius Presbyter, de doctrina fidei dissetens, nova dogmata invexit*.

Sed illud multo magis stupendum, quod refert Sozomenus, Romæ nec ab Episcopo, nec a quoquam alio prædicatum fuisse: *In eadem urbe nec Episcopus, nec alius quisquam in Ecclesia populum docet*. Idem refert & Cassiodorus in Historia Tripartita. Quibus Sozomeni displicet doctrina, sermones sanctissimi Papæ Leonis illi objectant. At reponunt alii non perorasse ad populum Leonem Papam nisi post tempora Sozomeni: nec vel ex sermonibus Leonis vel ex homiliis Gregorii Magni Papæ inferri posse quidquam, nisi tunc temporis alios Romæ viguisse mores. Præcepta Liberii Papæ ad sanctissimam virginem Marcellinam, sororem beati Ambrosii, cum ipso die Christi natalitio, in Ecclesia beati Petri Romæ velo consecrationis illam donavit, propius sane accedunt ad præcepta privatim instillata, quam ad sermonem populo habitum. Ideo & Ambrosio, qui ea in tertium librum de Virginibus contulit, vocantur non aliter, quam *beatæ memoriæ Liberii præcepta*. Quin & illud facile deprehenditur, ejus sermonis Liberii ad Marcellinam, præcepta quidem & sententias Liberii esse, at stylum & verborum contextionem Ambrosii: qui non ita sane immutatis verbis retulisset sermonem quempiam Leonis Papæ.

V. Non abludit ergo a vero, aut a verisimili, usque ad tempora Leonis Papæ, contentos fuisse Præsules Romanos familiaribus ejusmodi præceptionibus, ut fervientibus fiebat persecutionibus, sine apparatu, sine pompa: plana & humili, non splendida oratione. Et sane nulli prorsus superstites sunt sermones, non Pontificum modo Leone anteriorum, sed Episcoporum quorumlibet, qui prioribus tribus sæculis, vel medio etiam sæculo quarto floruerunt.

Sunt qui opinentur, concionatos nunquam fuisse Presbyteros ante Augustinum in Occidente, & Chrysostomum in Oriente. Hoc porro illi utuntur argumento; nec Tertulliani, nec Hieronymi, nec Ruffini, nec Clementis Alexandrini ullos prorsus sermones, vel homilias ad nostras manus devenisse, cum tot alia eorundem litterarum monumenta supersint, ex quibus & eruditionis ubertas, & eloquentiæ vis ea eminet, quæ non potest non admirationi esse. Sed præter quam quod ei sententiæ obstrepunt, quæ supra ex Possidio, Socrate & Sozomeno prolata sunt, levissimo ea nititur argumento, & quod facillime evertatur. Nec ulli enim nobis residui sunt sermones ejus ætatis, non Ignatii, non Irenæi, non Eusebii Cæsariensis, non Athanasii, non tot aliorum splendidissimorum tunc Luminum. Post Epistolas Cypriani libelli sunt, vel Tractatus, non sermones. Scribebantur illi Tractatus, & evulgabantur, non publice recitabantur. Nec Apostolis curæ fuit Prædicationes suas scriptis mandare, & ad posteros transfundere. Fidelibus abunde esse videbatur, ut Christianæ veritatis sacramenta, Apostolico ore personantia, immortalibus animi sui tabulis inscriberent. Sed & illud finitimum vero est, & Apostolos, & Episcopos, & Presbyteros qui prioribus his sæculis concionabantur, sermones effudisse extemporaneos, inornatos, ex abundantia cordis, & plenitudine intima caritatis. Si enim vetuerat Christus, ne quid meditatum afferrent, ut vel tyrannos refellerent, vel fidei cœlestia eis dogmata explanarent: fore enim ut non ipsi, sed eorum ore Spiritus ipse veritatis loqueretur: quin & ejusmodi aliquid auguramur, ubi sermonem illi vel ad infideles, vel ad fideles habebant.

VI. Nulli ergo antiquiores ad nos trajecti sunt sermones, quam Gregorii Nazianzeni, quod nec Præcones Evangelici eos scriptis consignarent, nec fideles eos adnotare curarent, & compilare; quod & his & illis non ea viderentur esse nisi familiaria & extemporanea colloquia, aut præcepta simplicius inculcata, quæ moris non est chartis illini, aut publicari. Si quæ supersint homiliæ Origenis, id eo factum est, quod ea redundet sacræ eruditionis copia, ut ne ab eo quidem pronuntiarentur, nisi postquam eas scriptis mandasset. Qui artem, qui ornamenta, qui pigmenta eloquentiæ homiliis suis addiderit, primus fuit Gregorius Nazianzenus, aut inter primos. Ideo nec ambigere quisquam potest, quin ante illæ ab eo & meditato & operose scriptitarentur, quam pronuntiarentur. Narrat ipsemet se pronuntiante, fuisse qui palam, qui clam calamo linguam ejus, notisque affe-

assequi conarentur (1): *Valete sermonum meorum amatores, & calami, tam perspicui, quam occulti*. Nec dissimulat ipse, studere se eloquentiæ inter concionandum, ut quo posset cunque modo æmularetur Apostolicas conciones, non verbis, sed factis & miraculis cœlestem quandam vim & eloquentiam ostentantes. Chrysostomo videbantur Apostoli & eloquentia & miraculis claruisse, quo pudor incuteretur eis Episcopis, qui cum miracula patrare in potestate non haberent, ne cogitabant quidem de parando eloquentiæ subsidio: quin & ab Apostolo Paulo patrocinium sibi inconsideratissime arcessebant (2): *Cum Paulum constet tum ante miraculorum editionem, tum in mediis ipsis miraculis magnam adhibuisse eloquentiam*.

VII. Ubi verba fecit Socrates de Attico Constantinopolitano Episcopo, illum ait conciones suas accuratissime elaborasse, ac perpolisse, tum diligenter mandasse memoriæ, antequam publice recitaret: postea autem augescente & usu, & fiducia cœpisse extempore concionari, accommodatius ad populum, & incultius: unde nec ejus conciones unquam ita comptas, aut graves fuisse, ut ad posteros trajicerentur (3): *Primum cum Presbyterii gradum obtinuisset, conciones, quas summo studio confecerat, ad verbum ediscens, in Ecclesia recitavit. Postea crebro usu & diligentia majorem audaciam adeptus, extempore concionari cœpit, rationemque docendi magis popularem secutus est. Verum ejus conciones non ejus generis fuere, ut merito vel ab auctoribus studiose perdiscerentur vel monumentis mandarentur litterarum ad posteritatem*. Hinc perspicue confirmantur: quæ a nobis dicta sunt superius de Concionibus duplicis generis, aliis incomptis & popularibus, aliis studiosius elaboratis & scripto mandatis, cujusmodi fuere Leonis Papæ sermones, qui nos in hanc conjecere disputationem.

VIII. Duo vero illa concionandi genera apertius Socrates discriminat, ubi de Chrysostomo verba facit (4): *Conciones tum ab eo in lucem editæ, tum a Notariis, ὑπὸ τῶν ὀξυγράφων, exceptæ, illo e suggestu recitante, in omnium manibus sunt, &c.* Cum vero alibi ait Alexandriæ quarta quaque & sexta feria publice legi Scripturas, & explanari (5): *Leguntur Scripturæ, & Doctores, διδάσκαλοι, eas interpretantur:* & Cæsareæ in Cappadocia & in insula Cypro Episcopos & Presbyteros interpretari Scripturas Sabbato & Dominico semper die, accensis lucernis, *Accensis lucernis Presbyteri & Episcopi Scripturas interpretantur*: facile nobis ille suadet has conciones omnes zeli plus habuisse, quam studii: & nec arte meditatas fuisse, nec in posteros transfusas.

IX. Longe aliter existimandum est de concionibus duorum Asiæ Episcoporum, Antiochi & Severiani, qui Constantinopolin profecti sermones tota arte & contentione animi elucubratos pronuntiarunt, publicæ morum emendationis minus illi quidem ut videtur cupidi, aut famæ, quam pecuniæ; quod & ex animi sententia illis processit. Audiendus hic Socrates (6): *Cum se sedulo exercuisset, & multas contexuisset conciones Severianus, Constantinopolin contendit, postquam audierat Antiochum Constantinopoli in Ecclesiis docendo magnam pecuniæ vim collegisse*. Ubi perspicis jam tum inolitum morem, ut stipendii aliquid Concionatoribus exsolveretur: utque Episcopi omnes majoribus in Civitatibus, maxime autem in urbe Regia passim concionarentur. Hierosolymis concionabatur Epiphanius, & Origenis errores assectasque concerpebat, cum Joannes Episcopus Hierosolymitanus immisso Archidiacono silere illum jussit. Qui id enarravit Hieronymus, obstupuit ipse, quod ne Presbytero quidem unquam prædicanti Episcopus os obturasset (7): *Quis hoc unquam coram plebe Presbytero suo imperavit Episcopus?*

X. Non minus concionanti, quam calamum stringenti applaudebatur Augustino, ut perhibet Possidius, qui & addit, non Catholicis tantum promiscue & hæreticis conciones ejus fuisse furtivo calamo exceptas, & notis mandatas, quæ celeritate sua loquentem assequerentur: sed non raro publicatas fuisse eadem expolitas arte & ratione, qua libri operosius concinnati evulgantur (8): *Libros ejusdem, sive tractatus mirabili Dei gratia procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copia atque auctoritate sanctarum Scripturarum, ipsi quoque hæretici concurrentes, cum Catholicis ingenti ardore audiebant; & quisquis ut potuit*

(1) Orat. 32.
(2) De Sacerd. L. 4. c. 7.
(3) L. 7. c. 2.
(4) L. 6. c. 4.
(5) L. 5. c. 21.
(6) L. 6. c. 10.
(7) Ad Pammach. advers. error. Joann. Hier.
(8) C. 7.

potuit & voluit, *Notarios adhibens*, *etiam ea quæ dicebantur*, *excepta descripsit*. Et paulo infra: *Per idem tempus coram Episcopis hoc illi jubentibus*, *qui plenarium totius Africæ Concilium Hyppone agebant*, *de fide & Symbolo Presbyter adhuc Augustinus disputavit*. Quod advertit Possidius in librum *de Fide & Symbolo*, quæ mera concio primum fuit: & quod universim ait, ab Augustino publice recitatos fuisse *libros*, *sive tractatus*: approbari facillime posset ingenti omnino copia operum, tum Augustini, tum ceterorum Patrum, quorum conciones ad posteros traductæ sunt, Epistolarum, vel librorum forma & nomine indutæ. Nemo nescit Romæ quondam pervagatissimum fuisse, ut vel publice, vel in selecto amicorum doctorumque cœtu recitarentur, quæ quisque summa animi, summa eloquentiæ contentione elaborasset.

XI. Ut sermonum autem suorum splendore & fama Occidentalem orbem illuminavit Augustinus, teste ibidem Possidio, ita & Chrysostomus Orientalem. Uno Presbyteratus gradu uterque tum eminebat; unius Episcopi jussu & vice uterque tum concionabatur; denique utriusque ea fuit & eloquentiæ vis, & sacræ eruditionis ubertas, ut conciones eorum posteris sæculis illuminandis commendarentur: Audi ut de Chrysostomo disserat Palladius: *Permansit bis senis annis in officio Presbyterii*, *Antiochenam Ecclesiam vitæ munditia illustrans*, *partim undis spiritus recreans*. *Agebat vices Episcopi in prædicatione verbi Dei*, *omniumque corda mirabili facundia*, *Scripturarum dulcedine ornata ad se rapiebat*. *Quam multos*, *quam pulchros*, *quam necessarios plenosque utilitatis tractatus ediderit*, *quis referre sufficit?*

XII. Nullo præstantius argumento proditur, quam unius Episcopi propria fuerit prædicandi functio & potestas, quam horum exemplo duorum toto Occidente & Oriente tum doctissimorum, tum sanctissimorum Presbyterorum, qui concionati interim tamen sunt nunquam nisi speciali mandato Episcopi, ejusque delegatione & vice, eos sibi tum substituentis, ad Apostolicum id munus implendum. Ita perspicue modo Possidius & Palladius. Flaviano Episcopo suo Chrysostomus integras servabat homilias quasque celeberrimas, & de eo ad populum agens (1), *Doctoris* eum encomio decorabat, cujus magisterio ipsemet promiscue cum populo subesset.

XIII. Nec dubitari a quoquam potest, quin singulari Augustini & Chrysostomi præstantia eloquentiæ & religionis adducti fuerint Valerius & Flavianus, totam ut concionandi Provinciam illis mandarent. Sed ut ab errore quo occupati fuere abducamus eos rursum, qui non ante hos ullis Presbyteris idem concionandi munus delegatum fuisse ab Episcopis somniarunt: præter superiora in contrarium testimonia: vide quid B. Paulinus scribat in Carmine de vita beatissimi Martyris & Presbyteri Felicis. Cum vivere enim desiisset Nolanus Episcopus, fervebant plebis studia, ut Felix illi sublegeretur, quod Prædicatoris partes in ea ipse civitate sustineret:

> *Felicis nomen totum balabat ovile*,
> *Quem Confessoris redimebat adorea Christo*,
> *Quemque salutiferum spondebat lingua Magistrum*.

Contra tendere Felix, ut Quintus Presbyter eligeretur, ut qui ordinatione Presbyteratus senior esset. Itaque electus est Quintus, a quo Felix Prædicatoris munere usque fungi jussus est;

> (2) *Ergo sub hoc coram Felix Antistite vixit*
> *Presbyter*, *& crevit meritis*, *qui crescere sede*
> *Noluit; Ipse illum tanquam minor omnia Quintus*
> *Observabat*, *& os linguam Felicis habebat*,
> *Ille gregem officio*, *Felix sermone regebat*.

XIV. Nec segnius tamen desudandum erat Episcopis, etiam hactenus inexpertis, etiam doctorum Presbyterorum copia abundantibus, ut ipsimet primariam hanc Apostolici ministerii sui partem implerent. Intellexit Ambrosius, & palam professus est, etsi inopinus, invitus, imparatusque ad Episcopatum raptus fuisset, & docere ea jussus, quæ nunquam addidicisset; non posse se tamen muneri deesse, docendi quæ nondum didice-

(1) Hom. 3. in verba Isaiæ Vidi Domin. & T. 5. pag. 61.

(2) Natali 5.

didicerit, docendi simul & discendi (1): *Cum jam effugrre non possimus officium docendi, quod nobis refugientibus imposuit sacerdotii necessitudo, &c. Ego raptus de tribunalibus atque administrationis infulis ad sacrrdotium, docere vos cœpi quod ipse non didici. Itaque factum est, ut prius docera inciperem, quam discere. Discendum est igitur mihi simul & docendum, quoniam non vacavi ante discere.* Si Provinciæ Præses ad Episcopalem raptatus ex improviso sedem, vastissimi Episcopatus occupationibus innumeris immersus, suis sibi tamen vigiliis & infatigato labore tantum otii peperit, si tantum temporis studiique in sacras litteras insumpsit, ut & Episcopales ad populum conciones haberet frequentissimas, & præclarissimis scriptis Ecclesiam illustraret & locupletaret universam: quo vel ignaviam suam, vel ex ignavia inertiam tegunt prætextu, qui non Episcopatus fuga, sed solo Episcopalium laborum fastidio famosi sunt?

XV. Fusissime idemque eloquentissime Chrysostomus libro quarto de Sacerdotio prosecutus est, quanta & eruditione & eloquentia affluere, quanta zeli flamma ardere debeant Episcopi, ut munere verbi fungantur, quod Episcopale potissimum munus est. Consecratio, immolatio, dispensatio Corporis Christi est illa quidem divina quædam & pertimescenda functio. Sed veritatis, quæ Christus ipsemet est, & Evangelii dispensatio, nec honoris minus præ se fert, nec sanctimoniæ & terroris, quam ejus Carnis. Si Paulo Apostolo aures fidemque adjiciamus, Prædicatio ipsa sacrificium est, & Verbum divinum ensis est penetrabilior omni gladio ancipiti, quo Plebes innumeræ Deo mactantur Patri, quo fideles singuli, hostiæ viventes, peccato moriuntur, & Deo in sempiternam hostiam laudis reviviscunt. Ideo & Paulus uno eodemque verbo, λειτουργία, & Prædicationem, interprete locupletissimo Chrysostomo, & Eucharistiam declaravit (2): *Ipsum anim mihi sacerdotium est, prædicare & evangelizare. Hanc offero hostiam. Hæc dicens, illorum mentes erigit, ostendens quod hostia sunt. Machera siquidem mea, inquit, Evangelium est, prædicationis videlicet sermo. Ut fiat oblatio gentium acceptabilis, sanctificata per Spiritum sanctum.*

XVI. Pulcherrime ab eodem Chrysostomo patefactum est, quanto distent intervallo Prædicator & Orator, eloquentia Pastoris Evangelici & Declamatoris; ubi proponit sermones suos variis interpolare interrogatiunculis, ut ex auditorum responsis intelligat, an probe ceperint, animoque mandaverint quæ dicta sunt. Eodem referri potest, quod idem habet in sermonibus ad populum Antiochenum, (3) statutum jam sibi esse eosdem usque inculcare sermones, et in unum pertonare idemque vitium, donec illud ex eorum animis & ore extirparit. Illa demum est Pastoris prædicatio, quæ non sibi gloriæ fumos & rumores aucupetur, sed ovium salutem, & hanc unam degustet ex fidelium resipiscentia gloriam atque oblectationem.

XVII. Eodem se animatum & extimulatum spiritu probabat Augustinus, cum Scripturarum Codicem in manus sumebat, Lectoremque se agebat simul & Prædicatorem: illud certissimus ad Prædicatoris laudem uberius fore, quod ad audientium salutem fuerit conducibilius (4): *Sed ex ipso codice audite. Propterea enim non tantum disputatoris, sed etiam lectoris fungor officio; ut sermo ille noster sanctarum Scripturarum auctoritate fulciatur, non humanis suspicionibus super arenam ædificetur, si forte aliquid non memoriter occurrerit.* Docet alibi Augustinus elegisse se aliquando Psalmum breviusculum, ut eum commentando concionaretur, & Lectori mandasse, ut eum sive prælegeret sibi, sive præcineret statim concionaturo; at cum Lector alium inopinato, eumque longiorem prælegisset, visum sibi esse obsequendum tempori, vel potius providentiæ Numinis, & in materiam oblatam sermocinandum (5): *Psalmum nobis brevem paraveramus, quem mandaveramus cantari a Lectore; sed ad horam quantum videtur perturbatus, alterum pro altero legit. Maluimus ergo nos in errore Lectoris sequi voluntatem Dei, quam nostram in nostro proposito.*

Hinc plane intelligitur, sanctissimorum illorum Præsulum conciones bene multas ejus generis fuisse, ut qui rarius aut leviter præmeditati ad eas accederent. Hujus enim Augustini concionis ab imparato tunc effusæ, perquam simillimæ sunt ceteræ ejus omnes, præter paucissimas, quæ sua brevitate, stylo pressiore, se ipsæ clamant accuratiori calamo, & diligentia non pœni-

(1) Offic. l. 1. c. 1. (2) Chrysost. in Ep. ad Rom. hom. 29. (3) In Ep. ad Heb. Orat. 4.
(4) De diversis Serm. 121. c. 21. (5) In Ps. 138.

tenda conſcriptas fuiſſe. Nec ſecus eſt de Chryſoſtomo ominandum. Et nihilo tamen ſegnius urgebat idem Chryſoſtomus, ut Evangelici Præcones, ac præ ceteris Epiſcopi, diſciplinis ſacris abunde, & eloquentia inſtructi eſſent; quanquam in optatis eſſet, ut eorum & eloquentia & eruditio in populos exundare poſſet, torrentis inſtar ſponte ſua, nullo aut minimo labore ſeſe effundentis.

XVIII. Pulcherrime vero Julianus Pomerius ediſſerit, ut Paſtores, qui lacte & lana ovium abutuntur ad vitæ ſuſtentationem ſuæ, viciſſim & ipſi ſpirituali & neceſſario paſtu recreare eas debeant: ut hoc illud ſit paſcendi gregis officium, cui Eccleſiaſtico Beneficio ſuo aſtringuntur (1): *Gregem Domini paſcendum Paſtores facti ſuſcepimus, & nos ipſos paſcimus, quando non gregum utilitati proſpicimus, ſed quid foveat & augeat noſtras voluptates attendimus. Lac & lanas ovium Chriſti quotidianis oblationibus ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam paſcendorum gregum ac reficiendorum, a quibus perverſo ordine volumus paſci, deponimus*. Nec in præteritis relinquam quod ille ſubdit, tanto majori in culpa eſſe Epiſcopos, ſi penitus conticeſcant, quanto proclivius ipſis eſt, illas officii ſui partes implere familiaribus ſermonibus & præceptis, quibus vitæ ſanctitudo pondus addat (2): *Nec vero ſe per imperitiam Pontifex excuſabit, quaſi propterea docere non valeat, quod ei ſufficiens & luculentus ſermo non ſuppetat, quando nulla alia Sacerdotis doctrina debet eſſe, quam vita; ſatiſque auditores poſſint proficere, ſi a Doctoribus ſuis quod vident ſpecialiter fieri, hoc ſibi etiam ſimpliciter audiant prædicari, dicente Apoſtolo, Etſi imperitus ſermone, ſed non lingua*.

Satis docta Epiſcopi concio cenſetur, quando fide & fervore illuminatur: ſatis eloquens eſt, quando morum reſplendet innocentia. Eo periclitantur, qui ſingulari pollent ſermonis elegantia Prædicatores, ne famæ magis ſuæ amplificandæ, quam Eccleſiæ ædificationi ſtudeant: *Unde datur intelligi, quod non ſe debeat Eccleſiæ Doctor de accurati ſermonis oſtentatione jactare, ne videatur Eccleſiam Dei non velle ædificare, ſed magis ſe, quantæ ſit eruditionis, oſtendere*.

Decentius exornatur concio Epiſcopi lacrymis, quam floribus: illumque auditorum gemitus magis delectare debent, quam plauſus: *Non igitur in verborum ſplendore, ſed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat, non vocibus delectetur populi acclamantis ſibi, ſed fletibus: nec plauſum a populo ſtudeat expectari, ſed gemitum. Lacrymas quas vult a ſuis auditoribus fundi, ipſe primitus fundat, & ſic eos compunctione ſui cordis accendat*. Denique nemo ſanus a Paſtore elegantiam & munditias ſermonis deſiderat, ſed doctrinæ puritatem, zeli fervorem, & omnia denique ad auditorum patientiam & utilitatem temperata: *Tam ſimplex & apertus, etiam minus Latinus, diſciplinatus tamen & gravis ſermo debet eſſe Pontificis, ut ab intelligentia ſui nullos quamvis imperitos excludat, ſed in omnium audientium pectus cum quadam delectatione deſcendat*.

XX. Scriptor vitæ Hilarii Epiſcopi Arelatenſis brevi quaſi tabula delineavit, quæ a nobis hactenus dicta ſunt omnia, dum in Hilario expingit germanam Evangelici Concionatoris effigiem, cui familiare eſt, pro re nata, & tumentem deprimere eloquentiam, & humilem exaggerare orationem; qui Chriſtianæ faſtigium ſapientiæ ad doctorum ſtuporem oſtentat, & ſumma quæque Theologiæ placita ad vulgi accommodat captum; qui quæ arte & ſtudio parari poſſunt ornamenta, minime aſpernatur, & qui his humanæ induſtriæ præſidiis, cœleſtis cumulum luminis ſpirituſque ſuperfundit; qui denique doctos & indoctos ab ore ſuo pendentes habere et retinere novit, ut dies Feſtos aut totos, aut maxima ex parte cum ipſo agant, ſine faſtidio, et non ſine uberrimo fructu (3): *Temporalis vero ejus prædicatio, quantum flumen eloquentiæ habuerit, quas ſententiarum gemmas ſculpſerit, aurum ſupernorum ſenſuum repererit, argentum ſplendentis eloquii abundaverit, deſcriptionum varias picturas, & rhetoricos colores expreſſerit, ferrum ſpiritalis gladii, acumen in truncandis hæreticorum venenatis erroribus exercuerit, non dicam dicere, ſed ne cogitare me poſſe proteſtor; ſedilibus præparatis in jejunio ab hora diei ſeptima uſque in ejus decimam, epulis plebem ſpiritalibus ſaginabat, paſcendo eſurire cogebat, paſcendo eſurientes nequaquam paſcere deſiſtebat. Si peritorum turba defuiſſet, ſimplici ſermone ruſticorum corda nu*trie-

(1) De vita contempl. l. 1. c. 21. (2) Ib. c. 23. (3) Surius die 5. Maji c. 6.

tribat: at ubi instructos supervenisse vidisset, sermone, vultu pariter in quadam gratia insolita excitabatur, seipso celsior apparebat: ut ejusdem præclari Doctores temporis, qui suis scriptis meriti summi claruere, Silvius, Eusebius, Domnolus, admiratione succensi, in hæc verba proruperint, Non doctrinam, non eloquentiam, sed nescio quid super homines consecutum. Hæc præstantissima est Hilarii Arelatensis Episcopi Concionum forma, de qua coævus Scriptor ibidem perhonorifice testabatur, sola illum ab Augustino antiquitate superari potuisse (1): *Si Augustinus post Hilarium fuisset, judicaretur inferior.* Quod lubens equidem vel ad elegantiam sermonis solam deflexerim vel ad populi gustum & judicium, cui fere ille concionator plus sapit, qui posterior venit.

XX. Id vero adnotat ejus vitæ Scriptor, jejunio dicatos dies, eosdem & Concionibus sacratos fuisse. Apparet ergo jam frequentissimas fuisse Quadragesimali tempore Conciones. Leonis certe Magni bene multæ sunt ad Quadragesimæ & ad Passionis hebdomadas dietque. Insinuatur quidem alicubi (2), binas tantum per hebdomadas singulas a Leone habitas Conciones, Dominica die & feria quarta. Sed ne tam frequenter, quam alibi moris erat, concionaretur Leo, in causa erant innumerabiles summi Pontificatus sollicitudines.

XXI. Agemus proximo post capite de ratione illa singulari concionandi, recitandis e suggestu opusculis sanctorum Patrum, quorum sanctimoniam & doctrinam immortalitati consecraverat Posteritas. Ejusmodi aliquid subodorari mihi videor in Concilio Chalcedonensi, ubi in legendis eis quæ gesta fuerunt adversus Ibam Episcopum Edessenum, mentio fit Sabæ Diaconi qui recitabat scripta beati Ephræmi, quique fama erat & sapientia prope singulari (3). *Sabas Diaconus, qui scripta B. Ephrem per loca singula profert, vir inter Syros sapientissimus, ὁ τὰ συντάγματα τοῦ μακαρίου Ἐφραὶμ λέγων.* Quin & Hieronymus fidem facit pluribus in Ecclesiis legi publice solita B. Ephræmi scripta (4): *Ad tantam venit claritudinem, ut post lectionem Scripturarum publice in quibusdam Ecclesiis ejus scripta recitentur.*

XXII. Ante calcem hujus capitis assentiamur rursus necesse est Paulo & Augustino, Pastoribus Ecclesiarum proprium id esse decus, & singularem prærogativam, ut Magistri sint Ecclesiarum & Doctores (5): *Pastores & Doctores eosdem puto esse, ideo cum prædixisset Pastores, subjunxit Paulus Doctores, ut intelligerent Pastores ad officium suum pertinere doctrinam.* Ita Augustinus ex Paulo, cui accedit & Leo Papa, dum prædicandi primariam potestatem penes unum Episcopum esse tradit (6): *Præter eos qui sunt Domini Sacerdotes; nullus sibi jus docendi & prædicandi audeat vindicare, sive ille sit Monachus, sive laicus, qui alicujus scientiæ nomine glorietur.* Ita Leo ad Maximum Episcopum Antiochenum, & ad Theodorum Episcopum Cyrensem.

XXIII. Ne illud quidem a verisimili recedit, eminentissimæ Episcoporum dignitati id honoris & cultus habitum fuisse, ut cathedra Concionatoris excelsior emineret in Ecclesia, nec concionibus interesset populus, nisi stans. In describenda Beati Cypriani ordinatione Prudentius Doctorem illum simul & Episcopum appellat, & in sublimem illum attollit sedem, utroque ut suspicor, nomine & jure (7): *Usque Episcopale provehitur solium Doctor, capit & sedile summum.* Qui idem in historia sanctissimi Martyris Hippolyti, Ecclesiam his verbis delineat: *Fronte sub adversa gradibus sublime Tribunal tollitur, Antistes prædicat unde Deum.* Moleste ferebat Augustinus in Ecclesiis Africanis stare plebem universam concionante Episcopo, & probabat magis trans mare positas illas Ecclesias, ubi sedebant etiam auditores omnes, ne defatigatione corporis satisceret & mentis attentio (8): *Longe consultius in quibusdam Ecclesiis transmarinis non solum Antistites sedentes loquuntur ad populum, sed ipsi etiam populo sedilia subjacent, ne quisquam infirmior stando lassatus a saluberrima intentione evertatur, aut etiam cogatur abscedere.*

(1) Ibidem. (2) De Passione. Serm. t. 3. 7. (3) Concil. Chalced. Act. 10.
(4) De Script. Eccles. (5) Epist. 59. (6) Epist. 62. (7) Peristeph.
(8) De Catech. rud. c. 13.

CAPUT LXXXIV. *P. 2. l. 2. c. 67.*

De Prædicatione, fæculo VI. VII. & VIII.

I. In ea cardo est Episcopalis ministerii. Exempla Fulgentii & Cæsarii.

II. Ut Episcopis importunus immineat Cæsarius, quo Prædicationi se dedant?

III. Cujusmodi essent Cæsarii sermones? Vel invitos retinet Ecclesia auditores.

IV. Ubi vires illum pristinæ senem destituere, homilias suas per Presbyteros & Diaconos recitari coram jussit.

V. Homilias suas in Europam omnem disseminabat.

VI. Ne somni quidem & noctis silentio, zelus & vox ejus opprimi poterat.

VII. Exempla alia Nicetii, Sulpitii Dulcis, Eligii.

VIII. Gregorium Magnum non ætas ingravescens, non ægritudo corporis, non Pontificales sollicitudines a concionando retardabant, vel ab elucubrandis concionibus, quas alii recitarent.

IX. Faces sibi Gregorius, aliisque Episcopis subjiciebat exemplo Apostolorum, qui plura singuli regna Christo subegerunt.

X. Arctissimam quoque suggerebat necessitatem, æternæ plebium saluti invigilandi, quorum donis temporalem ipsi vitam sustentabant.

XI. Denique ut affecto pectori levamenti aliquid adferret, utque attentiores faceret auditores, cœpit sermones suos interpungere interrogationibus & responsionibus.

XII. Ex his autem fontibus hauriendæ sunt Conciones, Scripturis, Canonibus, Monumentis & vitis Patrum, jejuniis, vigiliis, oratione indefessa.

XIII. Necessitas concionandi saltem Dominico die, in Gallia & in Oriente.

I. MUltæ torpent, & quasi exanimes jacent Visitationes & Synodi, nisi crebris concionibus vegetentur, quod idem fere constat de ceteris quoque Apostolicis Episcoporum functionibus. His ergo potissimum præstantissimi quique Episcopi studium, industriamque suam omnem dicaverunt. Beatus Fulgentius quanquam & multis aliis & gravissimis avocaretur occupationibus, commentabatur tamen, dictabat, & publice recitabat Prædicationes, Ecclesiastica sapientia refertissimas: *Catholicæ Ecclesiæ singularis Magister & Doctor, quamlibet inter varias occupationes, hic in Africa parum vacaret; plurimos tamen Ecclesiasticos sermones, quos in populis diceret, scribendo dictavit.* Ita Ferrandus Diaconus in ejus vita (1). Cæsarius Arelatensis Episcopus, quo primum die in eo se Apostolico fastigio locatum vidit, temporales omnes rerum Ecclesiæ curas in Diaconos suos transfudit, ut totum se in lectionem Scripturarum, in orationem, in Prædicationem immergeret. Audi vitæ ejus Scriptores coætaneos (2): *Ipse vero, rejecta omni & cura & sollicitudine terrestri, instar Apostolorum, culturæ solertiam dispensationi Diaconorum commissam voluit, seque totum verbo Dei, & lectionibus, atque sacris concionibus addixit.* Quin & privati congressus Cæsarii Ecclesiasticis tractatibus æquari posse videbantur, multa suavitate & familiaritate delibuti illi quidem, sed non mediocris ad æternorum amorem spargendum utilitatis: *Advenientes ad ipsum Episcopos, Presbyteros, quoscunque divini Ordinis Ministros, cives & extraneos, post salutationem & preces, paulisper de communi, vel privata suorum salute, & statu interrogare solebat: mox armis spiritualibus correptis, disserebat de umbris & vanitate præsentium, de vita cœlestis sempiterna beatitudine, &c.* Vere Episcopales hi erant congressus, ubi, post officiosas salutationes, initium ducebatur a prece, pro antiquo usu, non Monachorum & Clericorum tantum, sed & fidelium omnium; precem excipiebat tractatio familiaris de sempiterna vita; denique neminem tunc vel pudebat, vel pigebat Episcopum, statim verba fieri, & interrogari se de moribus regulisque sanis Christianæ conversationis.

II. Indefesso ceteris quoque Præsulibus zelo imminebat Cæsarius, ut eos, Pastoresque Ecclesiarum omnes incenderet ad concionandum, eo fervore, ea instantia & assiduitate, quæ nomini munerique suo responderet (3): *Ipsos quoque sanctos Episcopos, & ceteros Ecclesiarum Prelectos graviter & acriter admonebat, ut spiritualem alimoniam plebi commissæ indesinenter suppeditarent, &c.*

III.

(1) C. 29. (2) Vitæ ejus c. 6. 7. (3) Ibidem.

III. Scopus ergò & ipse stylus concionum Cæsarii eo totus ferebatur, ut caritatis & compunctionis ignibus corriperet animos audientium (1): *Conciones pissimas, & ad animos compungendos aptissimas tempori & festis diebus congruentes introduxit & instituit.* Ubi animadvertit fidelium aliquos concionum ejus, vel prolixitate, vel aculeatis increpationibus fatigatos Ecclesia excedere ante finem: primum quidem gravissime illos objurgavit, tum vero januas Ecclesiæ occludi jussit: quo factum est, ut postea fugaces illi ipsi uberrimas ei egerint gratias de vi saluberrima, quam sibi fecisset (2): *Hac de causa sæpissime ostia, lectis Evangeliis occludi jussit, donec propitio Deo ipsi gratularentur, ea coercitione se profecisse, qui solebant esse fugitivi.*

IV. Ubi obrepente senio, & hebescente memoria, jam sermones ediscere & pronuntiare non potuit, per Presbyteros & per Diaconos suos recitari eos fecit (3); ajens qui inter Missarum & officiorum sacrorum solemnia recitarent Scripturas, & Christi ipsius sermones, necnon & Apostolorum & Prophetarum; posse ab iis etiam vel suos, vel Augustini, & Ambrosii recitari sermones. Ex quo ab illo concludebatur, nulla se vel umbra excusationis tueri posse Episcopos, qui non eam saltem tam expeditam amplecterentur concionandi ad populos rationem: *memoriter, quandiu potuit, altaque voce semper in Ecclesia prædicavit. In quo tam pia atque salubris ejus provisio fuit, ut cum ipse pro infirmitate jam non posset ad ipsum officium peragendum accedere, Presbyteros atque Diaconos imbueret, atque statuerat in Ecclesia prædicare. Quo facilius nullus Episcoporum ab hac se necessaria cunctis exhortatione, cujuscunque impossibilitatis excusatione suspenderet, dicens: Si verba Domini & Prophetarum, sive Apostolorum a Presbyteris & Diaconis recitantur; Ambrosii, Augustini seu parvitatis meæ, vel quorumcunque Doctorum Catholicorum a Presbyteris & Diaconis quare non recitentur?* Cum vel in maxima Mysteriorum solemnitate Diaconi Evangelia legant, ecquid causæ erit, ut non & commentationes Patrum & Episcoporum in eadem publice recitent Ecclesia? *Quibus data est auctoritas Evangelium legendi, credo & licitum esse homilias servorum Dei, seu expositiones Canonicarum scripturarum in Ecclesia recitare.*

V. Præter prædicationes in Mysteria fidei, & in dies festos, erant & Cæsario sepositæ quædam Conciones in alia & alia vitia acriores, & in reliquias tunc quasdam residuas superstitionum paganicarum. Has, quo latius manarent & prodessent, non publice tantum prædicavit, sed privatim etiam lectitavit, communicavit volentibus, invitis pene obtrusit, in Franciam, in Gallias omnes, in Italiam, Hispaniamque disseminavit, evolantibus in Occidentem omnem caritatis ejus igniculis (4): *Prædicationes ita paravit, ut si quis Avennicum peteret, non solum non abnuerit impartiri, sed etsi minime suggesserit, ut debeat accipere, offerret ei tamen, & impertiret, ipseque legeret. Longe vero positis in Francia, in Galliis, atque in Italia, Hispania, diversisque Provinciis constitutis, transmisit per Sacerdotes, quod in Ecclesiis suis prædicari facerent.*

VI. Ita æternorum caritate inflammatus Cæsarius æstuabat, ut omni loco, omni tempore, Verbum Dei volentibus repugnantibusque ingereret, his importunus, illis opportunus, omnium amantissimus, & complurimos tandem ex his illisque ad Dei, suique amorem ipsius convertens (5): *Nam illud quam sanctum & dulce erat, quod per diem incessabiliter, opportune, importune, nolentibus, volentibusque Verbum Dei ingereret.* Imbuta autem usque adeo erat cœlesti veritatis fonte anima Cæsarii, ut ne somnus quidem eam inde avelleret, aut impetum ejus æstumque ad æterna retardaret (6): *Frequenter etiam in sopore positus, de futuro judicio, vel de æterno præmio prædicabat.*

VII. Venio ad beatum Nicetium Trevirensem Episcopum, qui nullo non die concionabatur ad plebem, & medicamenta saluberrima aspergebat spiritalibus eorum animæ vulneribus. Sæviores aliquando ejus objurgationes iniquè ferebant animo iniquissimi viri quidam, et in medicum, velut in hostem intremebant. Ille infracto et excelso animo stabat, et instabat magis, magisque, nec officio usquam deerat, ut qui sempiternas ex his persecutionibus sibi coronas desponderet. Audiendus hic nunc nobis Gregorius Turonensis in vitis Pa-

(1) Ibid. c. 8. (2) Cap. 12. (3) Cap. 28.
(4) Ibidem. (5) L. 2. c. 15. (6) L. 2. c. 2.

Patrum (1) : *Quotidie prædicabat sacerdos populis, denudans crimina singulorum, & pro remissione deprecans assidue confitentium. Unde adversus eum sæpius odii virus exarsit, quod tam veraciter multorum facinora publicaret. Nam plerumque se persecutoribus ultro obtulit, & gladio exerto cervicem præbuit; sed nocere ei Dominus non permisit: Voluit enim pro justitia mori, si persecutor fuisset infestior. Aiebat enim, Libenter morior pro justitia.*

Sequebatur B. Sulpitius cognomento Dulcis, Archiepiscopus Bituricensis, Apostolorum tum indefessam prædicandi instantiam constantiamque, tum doctissimam sanctissimamque simplicitatem. Vix una, aut altera diei hora respirare, spiritumque recipere ei dabatur, vel tantisper vacare a sollicitudine fidelium omnium & Catechumenorum; postremo cum devexa jam ætate occupationum multitudini et moli par non esset amplius, adscivit sibi Coadjutorem, cui prædicandi munus delegavit. Ita quippe Scriptor ejus vitæ apud Surium (2): *In verbo disseminando Apostolicam æmulabatur simplicitatem, &c. Ingravescente ætate, cernens omnibus se non posse sufficere, neque eorum qui quotidie ad nostram Religionem traducebantur, institutioni posse vires adferre necessarias, quæ quidem illum adeo solebant habere occupatum, ut vix horæ unius spatio respirare permitteretur, dum a prima luce usque ad profundam vesperam ab aliis semper ad alia avocaretur: hos nimirum illi consultissimum fore visum est, ut uni ex Primoribus regionis illius, Vulfgento nomine, viro jam exacte & accurate instructo, partem sui demandaret officii, divinique Verbi committeret ministerium.*

Pernumeravimus alibi barbaricas regiones, quas beatus Eligius Noviodunensis Episcopus mitissimo Evangelii jugo subjecit Prædicationum suarum æstu. Vir Apostolicus inter fideles et infideles palmas venabatur sanguine suo tinctas. Sed intrepidus ejus zelus non tam irritabat quam deterrebat veritatis Evangelicæ hostes; quo factum est, ut ab eo coronaretur, qui scrutatur corda, et ipsa præmiatur vota. Audi Audoenum vitæ ejus scriptorem, virum laudatissimum utique, et sanctissimi viri laudum vitæque Scriptorem (3): *O quoties ob veritatis assertionem, paratam habuit mortem, fecissetque satis votis; si contulisset sors temporis! Sed licet ei ratio temporis non potuerit præstare martyrium, gloriam tamen Martyris non amisit.*

VIII. Quanquam omnium Ecclesiarum sollicitudine gravaretur Gregorius Magnus, ne ipse quidem solutum se judicabat necessitate prædicandi, quando cum orbis terrarum universus commendatus fuisset Apostolis, ut Evangelica prædicatione ab ipsis illuminaretur, tanto sollicitius illi & expeditius verbo Dei & animarum saluti instarent. Ubi per effætam valetudinem Gregorio jam non licuit concionari, Homilias tum ipse suas dictavit, & per alios in publicum efferri jussit. Unde Joannes Diaconus in ejus vita (4): *Et ipse simul discurrens, dum adhuc eloqui prævaleret, viginti Homilias Evangelii coram Ecclesia diverso tempore declamavit. Reliquas vero ejusdem numeri dictavit quidem, sed lassescente stomacho languore continuo, aliis pronuntiandas commisit.*

IX. Qui ceteros incendebat, eo ipse inflammescebat Gregorius exemplo Apostolorum, qui prædicationibus suis tot gentes barbaras & infideles imperio veritatis subjugarunt (5): *In illo tanto examine, Petrus cum Judæa conversa quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achajam, ibi Joannes Asiam, Thomas Indiam in conspectum sui Judicis conversam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cum igitur tot Pastores cum gregibus suis ante æterni Pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium vacui redimus; qui Pastorum nomen habuimus, & oves quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus?* Archiepiscopis & Episcopis Sardiniæ Canonum in eos rigorem a se distringendum comminatus est, si quos posthac superesse resciret in Diœcesibus eorum rusticos idololatriæ deditos (6): *Si cujuslibet Episcopi Paganum rusticum invenire potuero, in Episcopum fortiter vindicabo.*

X. Non temperabat Gregorius a lacrymis, cum in vasta & opulenta messe operarios spectabat tam paucos, & tam ignavos (7): *Ad*

(1) Cap. 17. (2) Surius die 17. Januar. c. 18. (3) L. 2 c. 2. (4) L. 2. c. 18. (5) In Evang. Hom. 17. (6) L. 3. Ep. 26. (7) In Evang. Hom. 17.

Ad messem multam pauci sunt, quod sine gravi mœrore loqui non possumus; quia etsi sunt qui bona audiant, desunt tamen qui dicant: Ecce mundus Sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator: quia officium quidem sacerdotale suscepimus, sed opus officii non implemus. Omnium ille oculis subjicit, qui de altari vivunt, quam arcto & insolubili obligentur vinculo, æternitatis cibum fidelibus suppeditare, quorum oblationibus vitam tolerant (1): *Sed quid nos, o Pastores, agimus, qui & mercedem consequimur, & tamen operarii nequaquam sumus? Fructus quippe sanctæ Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus, & tamen pro æterna Ecclesia minime in prædicatione laboramus. Pensemus cujus damnationis sit, sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium vivimus, sed quid pro animabus fidelium laboramus? Illa in stipendium nostrum sumimus, quæ pro redimendis peccatis suis fideles obtulerunt; nec tamen contra peccata eadem vel orationis studio, vel prædicationis, ut dignum est, insudamus.*

XI. Mira sunt ingenia caritatis, miræ artes. Lassescente pectore cœperat Gregorius conciones suas alicujus vicaria voce & opera proferre ad vulgus. At auditores tum expertus somnolentos & minus attentos, quam dum ipsemet concionaretur, secum ipse statuit Evangelicum textum explanare, non perpetuo sermone, nec enim per vires jam licebat, sed variis interrogationibus & responsionibus interpuncto. Ea arte speravit & suum pronunciandi laborem levari posse, & audientium excitari attentionem (2): *Multis vobis lectionibus, fratres carissimi, per dictatum loqui consuevi; sed quia lassescente stomacho ea quæ dictaveram, legere ipse non possum, quosdam vestrum minus libenter audientes intueor. Unde nunc a memetipse exigere contra morem volo, ut inter sacra Missarum solemnia, lectionem sancti Evangelii non dictando, sed colloquendo edisseram. Sicque excipiatur, ut loquimur. Quia collocutionis vox corda torpentia plusquam sermo lectionis excitat, & quasi quadam manu sollicitudinis, ut evigilent, pulsat.* Nec a concionando vel sic destitit Gregorius, quamvis fracta in dies magis & debilitata voce, a paucis exaudiri posset (3): *Quia a multis audiri non valeo, loqui inter multos erubesco. Sed hanc in me verecundiam & ipse reprehendo. Quid enim? Numquid si multis prodesse nequeo, nec paucis curabo?*

XII. Erumpebant veluti torrentes quidam cœlestis doctrinæ & veritatis ex Gregorii pectore, iisque evertebantur obices omnes ægritudinum corporalium. In Concilio Toletano XI. Episcopis commendatum est, eo se se divino fonte ut copiosissime diluerent, in lectitandis usque Scripturis, cum nisi ex ipsorum abundantia non possint in populos rivuli cœlestium dogmatum effluere (4): *Ut qui officium prædicationis suscepimus, nullis curis a divina lectione privemur. Nam quorundam mentes Pontificum ita torporis otio a lectionis gratia secluduntur, ut quid doctrinæ subditis exhibeat gregibus, non inveniat præce mutus. Insistendum ergo semper erit majoribus, ut quos sub regiminis sui cura tuentur, fame verbi Dei perire non sinant.*

In scaturigines ipsas supernæ hujus sapientiæ digitum intendit Isidorus Hispalensis Episcopus, ut affatim hinc hauriant Concionatores, & agrum Ecclesiæ Catholicæ infundant & fœcundent. Scripturas videlicet, Canones, Scripta, Vitasque Patrum, maxime autem jejunia, vigilias, preces (5): *Cunctos ad bonum opus doctrina & opere provocet Episcopus, cui etiam scientia Scripturarum necessaria est. Quia si Episcopi tantum sancta sit vita, soli sibi prodest, sic vivens, &c. Cujus præ ceteris speciale officium est, Scripturas legere, percurrere Canones, exempla Sanctorum imitari, vigiliis, jejuniis, orationibus incumbere.*

XIII. Regio Edicto a Guntramno Rege jussi sunt Episcopi operam navare, ut Dominici dies & Festi religiosius observarentur, iisque potissimum cœlestem Verbi divini panem abunde porrigerent: denique ubi necessum esset, publicorum Judicum præsidio uterentur, ut frangeret terror pœnæ, quos non alliceret promulgatæ per prædicatores pietatis & religionis suavitas (6): *Ad vos ergo sanctissimi Pontifices, quibus divina clementia potestatis paternæ concessit officium, in primis nostra sermo dirigitur serenitatis, sperantis, quod ita populum frequenti prædicatione studeatis corrigere, &c. Vos Apostolici Pontifices, jungentes vobiscum Consacerdotes vestros, & filios senio-*

(1) Ibidem. (2) In Evang. Hom. 21. (3) Hom. 22. Ibidem. (4) Can. 2.
(5) De Ecclef. Offic. l. 2. c. 5. (6) In Edicto confirm. Conc. Matiscon. II.

seniores Ecclesiæ, ac Judices locorum, ita universam populi multitudinem constanti prædicatione corrigite, ut & bene viventes mystieus adhortationis sermo mulceat, & excedentes ad viam recti itineris correctio Pastoralis adducat.

Eandem Episcopis legem præscripsit Trullana Synodus, ut diebus singulis in suis concionarentur Ecclesiis, & Dominicis saltem diebus tam necessario munere fungerentur. Porro plebi ut Christianæ ne cerebri sui insomnia obtruderent, sed cœlestia Scripturarum alimenta offerrent, & editorum a sanctis Patribus commentariorum delicias (1): *Quod oporteat eos qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipue Dominicis, omnem Clerum & populum docere pietatis & rectæ religionis eloquia, ex divina Scriptura colligentes intelligentias & judicia veritatis, &c. Sed & si ad Scripturam pertinens controversia excitata fuerit, nec eam aliter interpretentur, quam quomodo luminaria & Doctores Ecclesiæ suis scriptis exposuerunt.* Ab eodem Concilio exauctorati, sunt Episcopi, qui extra Diœceses suas concionarentur, & in Presbyterorum ordinem dejecti; ut qui alienæ messis appetentes essent, suæ incuriosi.

CAPUT LXXXV. *P.3. l.2. c.69.*

De prædicatione Verbi divini sæculo VIII. IX. & X.

I. Ex Conciliis probatur potissimum & primarium Episcoporum officium in Verbi prædicatione versari.

II. Episcoporum est muneris, Dominico die quolibet & Festo concionari.

III. An solas Patrum Homilias promulgare debeant lingua vernacula?

IV. Concilia sub Ludovico Pio habita, uti & sub Carolo Magno, Episcopos omnes ad concionandum stimulabant.

V. Sub Carolo Calvo eadem vigebat sollicitudo. In Adventu jam & Quadragesima creberrimæ tum erant conciones.

VI. Conquirendus erat Episcopo peritissimus quidam Theologus, qui Presbyteros præceptis imbueret concionandi.

VII. Delegandi & ab eo erant Concionatores in omnem Diœcesin.

VIII. Intentata Episcopis depositio, cessantibus a concionando.

IX. Prædicabant & Parochi, quod familiariter poterant.

X. Inter Græcos etiam docendi & prædicandi Episcopales maxime sunt partes.

XI. Soli Episcopi concionandi potestatem largiuntur.

XII. Minus probabatur oratione funebri Episcopum fungi.

I. Cum Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus, idemque Martyr, ad Fulradum Archicapellanum Pipini Regis litteras daret, paucis ante obitum suum diebus, ut impetraret Lulli discipuli et Collegæ sui subrogationem in suam sedem; apertissime declarabat, Episcopum rite esse non posse, nisi ut una sit Prædicator, Doctor et Magister Cleri, Populique (2): *Lullum constituere faciatis Prædicatorem & Doctorem Presbyterorum & populorum. Spero quod in illo habeant Presbyteri Magistrum, & Monachi regularem Doctorem, & populi Christiani fidelem Prædicatorem & Pastorem.*

II. Concilii vero Arelatensis VI. Patres Episcopos monitos voluere, ex ignorantia scatere errores et noxas innumerabiles, maxime vero Prælatorum qui spondent et in se recipiunt Doctores se fore populorum, quas sustinere partes minime possint, nisi nocturna diurnaque manu Scripturas versent et Canones (3): *Quia ignorantia est mater cunctorum errorum, & maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sanctas Scripturas admonet Paulus, dicens ad Timotheum, Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas & Canones, ut omne opus eorum in prædicatione & doctrina consistat, atque ædificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina.*

Eodem anno habitum est Concilium Moguntinum, a quo constitutum est, ut Dominico & quolibet Festo die prædicet Episcopus, aut suo ipse marte, aut per Vicarium, ubi minus ipse poterit, utpote absens, vel ægrotans, vel quacunque alia justa causa (4): *De officio prædicationis, si forte Episcopus non fuerit in domo sua, aut infirmus est, aut alia aliqua causa exigente non voluerit, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut Festivitatibus, qui verbum*

(1) Can. 19. 20. (2) Concil. Gall. T. 2. p. 8. (3) Can. 2. Anno 813. (4) Can. 25.

bum Dei predicet, juxta quod intelligere vulgus possit

In Concilio Remensi II. quod eodem anno habitum est, jussi sunt Episcopi totos se abdere in studia sacrorum Codicum, Canonum, Patrum, & ad viam rationemque illam accommodare conciones suas, quam sectati sunt sancti Patres, ad infimæ plebis intellectum sese demittentes (1): *Ut Episcopi diligentius operam dent, ut lectioni divinæ incumbant, id est, Canonicis libris & opusculis Patrum, & verbum Dei omnibus prædicent. Ut Episcopi Homilias & Sermones sanctorum Patrum, prout omnes intelligere possint, secundum proprietatem linguæ prædicare studeant.*

III. Hoc ultimo Canone admoneri videntur Episcopi, ut solas sanctorum Patrum homilias ad plebem declamitent, idque lingua vernacula, immo illa ipsa, quæ vulgo ipsi & fæci plebis usitata & notissima est. Ut nemo jam usque adeo hebes & absurdus sit, cui non fidei & salutis placita instillentur. Concilium Turonense III. eodem quoque anno congregatum, aliquanto etiam disertius ad ipsum præcipit (2): *Visum est unanimitati nostræ, ut quilibet Episcopus habeat Homilias, continentes necessarias admonitiones, quibus subjecti erudiantur, &c. Et ut easdem homilias quisque aperte transferre studeat in rusticam Romanam linguam, aut Theotiscam, quo facilius cuncti possint intelligere quæ dicuntur.* Latine tunc sciebant & loquebantur in Galliis honestiores quique. Vulgus aut Teutonice, quam Franci linguam ex Germania ante sua in Gallias intulerant; vel Romano sermone, qui idem ipse Latinus erat, sed multo mendosior, inquinatior, & prorsus adulterinus. Is Francicus nunc sermo a nobis dicitur, postquam excidit nostris jam de vulgo & de compito Francis, tum Latinus purus putusque, tum Teutonicus sermo. Certum est ergo illud his Conciliis optatissimum fuisse, ut ipsa vulgi voce & lingua ad vulgus Episcopi concionarentur, ut eorum fervirent intelligentiæ, quantumvis abhorreat insana sæculi sapientia ab hac sui dejectione.

Verum in eodem jam prius Concilio excitati fuerant Episcopi, ut Scripturas studiose pervolutarent, memoriæque mandarent, maxime Evangelia, & Epistolas Paulinas (3): *Non solum crebro lectitent, sed etiam quantum possunt, memoriæ studeant commendare.* Ut Patrum explanationes in Scripturas commentarentur, Canones, & Librum Gregorii Pastoralem. Denique vitam ita constituerent, ut hæc perpetua esset, eaque efficacissima prædicatio. Quæ omnia in unum Canonem compegit Cabilonensis Synodus III. (4) eodem anno habita.

IV. Sacerdotali zelo suo Carolus Magnus stimulos addidit Episcopis Galliarum omnibus, ut pristinum Apostolicarum concionum fervorem inter se innovarent. Nec de eo ardore remisit Ludovicus Pius, cum ipsis statim Regni sui primordiis Episcopos admonuerit officii sui in concionando (5): *Episcopos monemus, ut sive per se, sive per Vicarios pabulum Verbi divini sedulo populis adnuntient.* In Concilio II. Aquisgranensi rursus faces additæ Episcopis anno. 836. ut toti essent in lectitandis Scripturis, Canonibus, Regula Pastorali B. Gregorii (6): *Convenit insuper sacerdotali ministerio scire formam Evangelicam, documenta Apostolica, Canonum instituta, normam Regulæ Pastoralis, &c.*

V. Enixissime Concilium Meldense anni 845. Carolum Calvum interpellavit, (7) ut permitterentur Episcopi Adventus & Quadragesimæ tempore suis in Ecclesiis residere, ut interim incumbere possent prædicationi, & elidendis serpentium undique vitiorum fibris. Hinc ergo conjicies non immerito, jam tum frequentissimas fuisse per Adventum & Quadragesimam conciones, & Episcopos ipsos usitatissime iis partibus functos fuisse: *Ut regia magnificentia liberiorem libertatem Episcopis tribuat, maxime in sanctissimis temporibus Quadragesimæ & Adventus Domini, &c. Episcopi autem concessum otium in officiosum convertant negotium, studentes prædicationi, & correctioni, &c.*

VI. Jussi sunt in hoc eodem Concilio Episcopi peritum secum habere Theologum, qui Parochos & cœlestium dogmatum disciplinis imbuat, & ad concionandum fingat formetque (8): *Ut quisque Episcopus talem juxta se pro viribus habere decertet, qui juxta sincerissimum & purissimum sensum Catholicorum Patrum, de fide & observa-*

(1) Can. 14. 15. (2) Can. 17. (3) Can. 2. 3. 4. (4) Can. 1.
(5) Concil Gall. Tom. 2. p. 424. Capitul. l. 1. c. 109. (6) Can. 2. 3. 4. 5. 6.
(7) Can. 28. (8) Can. 35.

servationa mandatorum Dei, sed & prædicationis doctrina Presbyteros plebium assidue instruat & informet: ne domus Dei vivi, quæ est Ecclesia, sine lucerna Verbi divini remaneat.

VII. Cum enim Presbyteri substituti sint & quasi Vicarii Episcoporum, qui greges suos, sibique a Deo creditos, Presbyterorum opera linguaque erudiunt, ministerioque regunt: consentaneum prorsus est, ut illos ipsimet divinis imbuant documentis, edoceantque, quæ ab illis populi cælestia Sacramenta sint edocendi. Ea videtur fuisse in sententia Concilium III. Valentinum anni 855. (1) *Ut unusquisque nostrum, sive per se, sive per aliquem, vel aliquos ex Ministris Ecclesiæ fideliter doctos, ita verbum prædicationis tam in urbe quam foris in plebibus exhibeat, ut omnino eis admonitio & cohortatio salutaris deesse non possit. Quia ubi verbum Dei fidelibus non ministratur, quid aliud quam vita animæ subtrahitur?*

VIII. In Concilio Ticinensi anni 850. intentatum videtur fuisse (2) depositionis fulmen in Episcopos, qui non saltem diebus Dominicis & Festis torporem excuterent, & ad populum concionem haberent. A San-Gallensi Monacho narratur Carolus Magnus Regni sui Episcopis diem præstituisse, ante quem nisi in Ecclesia Cathedrali sua concionarentur, Episcopali sede ejiciendi omnes essent (3): *Præcepit religiosus Carolus Imperator, ut omnes Episcopi per latissimum Regnum suum; aut ante præfinitum diem quem ipse constituerat; in Ecclesiasticæ sedis Basilica prædicarent, aut quicunque non facerent, Episcopatus honore carerent.* Quidquid istud erat minarum, ad exitum perductum fuisse minus probabile est. Sed eo id pertinet, ut hinc Imperatorii zeli instantia deprehendatur; hinc quam inexorabili concionandi necessitate Episcopi constringerentur.

IX. Ne ipsi quidem Parochi a concionandi vinculo liberi sunt, sed muneri satisfacere possunt ratione non paulo faciliori. Jubet Theodulphus Episcopus Aurelianensis, ut omni temporis puncto pratio & parati sint ad edocendos Parochianos; ut qui ex Scripturis, velut ex fonte luminum, copiosius hausere, hi doctrinæ suæ rivulos in audientium pectora diffundant (4); ceteri regulas saltem pietatis simpliciores, & ad componendos mores necessarias instillent: ut si quid ipsis præsentibus peccari viderint, correptionem incunctanter adhibeant, nunc suavius, nunc asperius perinde ut res flagitabit: hinc ille denique argumentatur, qui prædicare, arguere, corripere, & proximo in hunc modum prodesse non possit, esse omnino neminem: *Hortamur vos paratos esse ad docendas plebes. Qui Scripturas scit, prædicet Scripturas; qui vero nescit, saltem hoc quod notissimum est, plebibus dicat. Ut declinent a malo, & faciant bonum, inquirant pacem, &c. Nullus ergo se excusare poterit, quod non habeat linguam, unde possit aliquem ædificare. Mox enim ut quemlibet errantem viderit, prout potest, & velet, aut arguendo, aut obsecrando, aut increpando, ab errore retrahat, & ad peragendum bonum opus hortetur.*

Idem statutum est in Concilio Arelatensi VI. anno 813. ut in Ecclesiis suis Parochi conciones haberent; ubi tamen non dissimulatur, nedum satis eum usum convaluisse (5): *Providimus etiam pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solum in civitatibus, sed etiam in omnibus Parochiis Presbyteri ad populum verbum faciant, & ut bene vivere studeant; & populo sibi commisso prædicare non negligant.*

X. Persuasissimum fuit & Græcis, qui Episcopi sint, eosdem necessario Doctores & Magistros esse. Id apertissime profitetur Balsamon, a quo & illud non inscite additur, cum Presbyteri sublimibus & ipsi sedibus post Episcopum emineant, obligari & ipsos pro suo quoque modo eodem vinculo docendi fideles; suspendique debere, immo & exauctorari Episcopos, si cessent ab officio tam necessario (6): *Episcopalis dignitas in docendo consistit.* Τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα διδασκαλικόν ἐστι. *Et omnis Episcopus debet docere populum pia dogmata, & statum orthodoxorum. Speculator enim ideo constituitur, ut quæ sui sunt populi attendat, & ideo Episcopus est appellatus. Porro autem etiam Presbyteri tales esse debent, quia etiam prope Episcopos sedent in superioribus cathedris. Episcopus ergo & Sacerdos qui non sic facit, sed negligenter est affectus, segregatur: sin autem in socordia perseverat, etiam deponitur.* Alibi vero ab eodem

(1) Can. 16. (2) Can. 5. (3) L. 1. c. 20. (4) Cap. Theod. c. 28.
(5) Can. 10. (6) In Can. 58. Apost.

eodem adnotatur Balſamone, prædicandi munus ſolis Epiſcopis primario & principaliter addictum fuiſſe, ſi quibus autem in Urbibus & Eccleſiis ſint alii ex officio Doctores & Prædicatores, precario tamen ea poteſtate fungi, ut Epiſcopi Vicarios & delegatos: *Nota quod populum docere ſolis Epiſcopis datum eſt, & magnæ Eccleſiæ Doctores jure Patriarchæ docent*. Inde eſt quod Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Doctores primas ſedes occuparent poſt ampliſſimas Dignitates. Μετὰ τοὺς ἄρχοντας: quod Patriarchæ dignitatem & perſonam repræſentarent; adde quod ex Doctorum Collegio deligebantur, quibus ſummæ ejus Eccleſiæ Dignitates conferrentur; denique Patriarcha mortuo eorum ceſſabat prædicandi poteſtas, quod nemo poſſit vicem ejus obire, qui nuſquam jam in terris ſit: *Per docendi munera, εἰς τὰ ἀρχοντίκια provehuntur, &c. Propterea mortuo Patriarcha, nec ipſi docere poſſunt*.

XI. Illud quoque confirmat idem Canonum interpres, non tantum laicos, ſed & Clericos Monachoſque concionari non poſſe, vel docere, niſi permittente Epiſcopo; quod ea poteſtate non donarit Chriſtus niſi Epiſcopos; vel eorum delegatos (1): *Populum Domini docere, & divina decreta interpretari, ſolis Antiſtitibus a divina Spiritus gratia conceſſum eſt, & iis, quibus ab illis permiſſum eſt, &c. Quoniam docere ſolorum eſt Antiſtitum*. Et idem alibi rurſus cum quæſtionem eam excuterèt, Ecur Conſtantinopolitanum Concilium ſub Photio functionibus Epiſcopalibus quibuſcunque interdixerit Epiſcopis, qui veſtem & profeſſionem induerint Monaſticam, nec eadem lege conſtrinxerit Presbyteros? Reſpondet Presbyteros vi propria & majeſtate ordinis ſui Doctores non eſſe; ideoque non tam operoſum eſſe eorum, atque Monachorum functiones conſociari (2): *Si quis de Sacerdotibus qui tondentur, rogaverit, quando poſt tonſuram ſacrificant & non ceſſant, audiet non eſſe Sacerdotes Doctores; & propterea nec Canonem quidem in eis locum habere*. Μὴ εἶναι διδασκάλους τοὺς ἱερεῖς.

XII. Non eſt ab inſtituto prorſus alienum, quod alibi cenſet idem Balſamon de Concionibus in laudem Optimatum, qui vitam cum morte commutaſſent, quo munere fungebantur aliquando Epiſcopi. Non erat illud ſane perſonæ, non erat dignitatis: unde & in Concilio quopiam Conſtantinopolitano confirmat Balſamon ſuſpenſos ab officio fuiſſe Epiſcopos, qui cum Miſſarum ſolemnia peregerint pro Magnatibus, vel Magiſtratibus fato functis, ſoluta poſt, vel ſtricta oratione, laudes eorum declamitant. Sunt & ab eodem Concilio excommunicatione innodati Cantores Lectoreſque; qui ejuſmodi ſecularium virorum laudes in Eccleſiis decantaverint, adhibita etiam organorum modulatione (3): *In Synodo hujus Reginæ urbium diverſa fuerunt edicta, ſignificantia eos ſacrorum celebrandorum ſuſpenſioni obnoxios eſſe Antiſtites, qui in Nobilium & Procerum defunctorum Memoriis ſacrificant & dicunt laudatorias preces, cum Jambis, vel etiam ſoluta oratione. Multi hoc facere deprehenſi ſunt. Similiter & Synodali Edicto excommunicati ſunt Lectores quoque, qui in iiſdem Memoriis muſica & organica Cantica cantillant, & pro Epitaphio Epitalamium celebrant*.

CAPUT LXXXVI. *P.4. l.2. c.97.*

De Prædicatione poſt annum Chriſti milleſimum.

I. Ex beato Fulberto eligendus non erat Epiſcopus, qui concionari non poſſet.

II. Ex Petro Damiani dandæ non ſunt ab Epiſcopis Parochiæ, niſi Presbyteris iis, qui plebes docere poſſint.

III. At cum vocem ei quædam intercepiſſet ægritudo, fateri coactus eſt luculentiſſime id genus eſſe prædicationis, vitæ ſanctitudinem, & virtutum ingentium exempla.

IV. Ex Petro Bleſenſi & Thoma Aquinate, Paſtores, qua Apoſtolorum ſucceſſores, ovibus ſuis æternitatis alimenta ſubminiſtrare debent.

V. Nupera etiam Concilia Epiſcopos adhortantur ad concionandum.

VI. Inſinuantque Prædicatores omnes vices tunc Epiſcopi obire.

VII. Archidiaconi etiam ex officio in Eccleſiis Parochiiſque ſui Archidiaconatus prædicabant.

VIII. Decreta Concilii Tridentini, de neceſſitate inexorabili Epiſcoporum & Paſtorum omnium, ut plebes doceant, per ſeſe, vel per delegatos.

(1) In Can. 64. Trull. (2) In Can. 2. Synod. Conſtant. (3) In Can. 106. Carthag.

IX. Statuta Conciliorum Mediolanensium super eadem re, utque facilius expediri possit prædicandi munus.

X. Monita horum Conciliorum ad Prædicatores consultissima, & miram spirantia cœli sapientiam.

XI. Decreta eorundem Conciliorum super unius Episcopi potestate deligendi Prædicatores.

XII. Formula quædam prædicandi ab illis delineata, cujus hic luculentiora quædam monita promuntur.

XIII. Decreta nuperrimorum Galliæ Conciliorum de Concionatoribus.

XIV. Responsa Congregationis Concilii, circa jus designandi, & alendi Concionatoris Ecclesiæ Cathedralis.

XV. Responsa ejusdem de ceterarum Concionatoribus Ecclesiarum.

XVI. An Parochi concionari teneantur in forma?

XVII. Potest & Diaconis committi prædicandi munus.

XVIII. An committi possit Clericis inferioribus.

XIX. Exemplum beati Caroli Episcopis omnibus proponitur.

XX. Cardinalis Bellarmini doctrina.

I. PRima eademque summa Episcopalium & Apostolicarum functionum est Prædicatio, cujus facultas, vel facilitas, quam necessaria sit Episcopis omnium præstantissime beatus Fulbertus Carnotensis Episcopus docet in Epistola ad Robertum Regem data, a quo interpellatus fuerat, ut suffragio suo Franconem juvaret ad Episcopatum Parisiensem (1): *Ex parte Celsitudinis vestræ dictum est nobis, quod domnum Franconem Parisiensi Ecclesiæ dare vultis Episcopum, & ad hoc peragendum nostræ humilitatis habere favorem*. Rescripsit autem Regi Fulbertus, Si idonea Franconi suppeteret concionandi facultas, si doctrinam moribus non dehonestaret, cum Episcopis, Apostolisque conveniat, ut opere & sermone potentes sint: Regis se voto lubentissime obsequuturum: *Nobis videtur, quia si Episcopus de quo agitur, aptus est Clericus, est optime litteratus, & ad sermonem faciendum agilis: in qua re decet Episcopos omnes esse, non minus quam in operatione potentes atque disertos. Unde si hoc fieri posse canonice, domni Archiepiscopi Senonensis & Coepiscoporum nostrorum probavit sagacitas; nostrum etiam qui de hac discussione appellati non fuimus, habetis assensum. In nullo enim quod bonum fit coram Domino, vestræ voluntati nitimur contraire*. Quo responso piissimi Episcopi ad religiosissimum Regem omnes monentur, ut ne Episcopos optent, curentque creari ullos, nisi qui gemina ea freti sint eloquentia, verbi & vitæ. Fulberti ævo plebem & nobilitatem omnem tam densa occupaverat ignorantiæ caligo, ut Clerici soli litterati essent; unde & apud Fulbertum idem sonant hæc verba: *Aptus Clericus, optime litteratus*. Ideo quantulacunque eruditionis esset Clericus, facillime ad sacros Ordines promovebatur, quod laicis omnibus plurimum semper præstaret, utputa prorsus illiteratis.

II. Indoluit Petrus Damiani Pastorum inferiorum imperitiæ stupendæ, qui ne terrifici quidem Sacrificii verba mystica satis intelligerent; nedum pollent Concionibus suis idola conterere, quod muneris sui est, hoc est vitia quæque & flagitiosas cupiditates ex fidelium mentibus expugnare (2): *Per Episcopalis etiam torporis ignaviam ita nunc Presbyteri litterarum reperiuntur expertes, ut non modo eorum quæ legerint, intelligentiam non attingant, sed syllabatim quoque vix ipsa decurrentis articuli elementa balbutiant. Et quid jam pro populo in suis precibus supplicat, qui quod loquitur ipse, velut alienus ignorat?* Ea erat horum imperitia atque hebetudo animi Presbyterorum, ut vix legere, nedum intelligere possent verba Missæ mysteriorum. Diximus supra tam spissæ fuisse ignorantiæ sæcula, ut a sacris etiam & majoribus Clericis non aliud fere desideraretur, quam ut perite legerent. Non tam clementer in eos consulit Petrus Damiani; illis quippe imputat flagitia ea omnia, quæ hac rerum divinarum imperitia aluntur, & quæ documentis correptionibusque ejici ac expiari possent: *Ita nunc per Pseudo-Sacerdotum ignorantiam, qui docere Dei populum nesciunt, fieri dolemus; ut scilicet alii quorum Deus venter est, & terrena sapiunt, luxuriam colant, alii avaritiam; alii rapinis, alii perjuriis deserviant*. Itaque nec Episcopos creari fas erat, nisi sacræ doctrinæ præsidiis abunde instructos, nec ab Episcopis Parochos institui, nisi qui plebem possent salutaribus & necessariis imbuere disciplinis: *Cum er-*

(1) Epist. 88. (2) L. 4. Ep. 14.

go per Sacerdotum vecordium imperitiam plebs indocta depereat, par fuerat, ut Episcopalis gravitas a talium se promotione suspenderet, nec alienos excessus in se temeraria praecipitatione transferret.

III. Qua erat Petrus Damiani eruditionis sacrae copia, & salutis animarum caritate, instabat utique praedicationi, quandiu vires corporis suppetebant. At ubi illum vox destituit, tum Ambrosii & Gregorii exemplis uti coepit; & tum demum etiam intellexit, morum innocentiam, longe efficacissimam existimari posse praedicationem; & exemplis, quam verbis plura posse persuaderi (1): *Ego cui per Sacerdotalis Ordinis gradum injunctum est praedicationis officium, vocis incommodum patior, atque ideo ad satisfaciendum plurimae plebis auribus non assurgo. Sed dum Apostolicae gratiae Sacerdotes, Gregorium videlicet & Ambrosium fractum stomachum vocisque defectum conquerentes attendo, desperatione postposita mentem in statum vividae consolationis attollo.* Et paulo inferius: *Perfecto Praedicatori duo sunt permaxime necessaria, videlicet ut sententiis doctrinae spiritualis exuberet, & religiosae vitae splendore coruscet. Quod si Sacerdos quispiam ad utrumque non sufficit, melior est vita proculdubio quam doctrina. Dulcior est quippe fructus operum, quam folia nuda verborum.*

IV. Episcopalis muneris summam in Verbi praedicatione collocat Petrus Blesensis, cum rationabilium Christi ovium ille sit germanus pastus, de quo Christus ipse ad Petrum mandabat, cujus in locum quodam suo modo successere omnes Episcopi (2): *Pasce oves meas. Legimus Christum dixisse ad Petrum, si amas me, pasce oves meas. Haeres es, & Vicarius Petri, pasce oves meas evangelizando, fac opus Evangelistae & Pastoris, non erubescas Evangelium, si erubescendum non credis Pastoris officium.*

Scite autem a B. Thoma Aquinate animadversum est, Christum praecepisse Apostolis, quorum in vicem Episcopi successere, ut praedicarent, baptizarent, sed eo discrimine, quod ipsa quidem praedicatio ab Apostolis ipsis esset defungenda, potestas autem baptizandi inferioribus Ministris deleganda. Quod eo etiam praelineatum fuisse videri potest, quod non baptizaret Christus ipse, sed discipuli ejus. Ejus autem discrepantiae ratio inde utique repetenda est, quod ex doctrina & probitate baptizantis nihil prorsus manet in ipsum baptismum, manet autem mirum quantum in docentis praedicationem (3): *Utrumque officium docendi & baptizandi Dominus injunxit Apostolis, quorum vicem gerunt Episcopi; aliter tamen & aliter. Nam officium docendi commisit eis Christus, ut ipsi per se illud exercerent, tanquam principalissimum. Unde & ipsi Apostoli dixerunt, Non est aequum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Officium autem baptizandi commisit Apostolis, ut per alios exercendum. Unde Apostolus dicit, Non misit me Christus baptizare, sed evangelizare. Et hoc ideo quia in baptizando nihil operatur meritum & sapientia ministri, sicut in docendo. In cujus etiam signum nec ipse Dominus baptizavit, sed discipuli ejus.*

V. A Conciliis quoque & Pontificibus inculcata est Episcopis concionandi functio, ut quae Episcopatus sit propria. In Concilio Lateranensi IV. Innocentius III. Episcopis mandavit (4), quam doctissimos ut eligerent, piissimosque viros, qui praedicandi & visitandi partes implerent, quando ipsi minus possent (5): *Episcopi viros idoneos ad sanctae praedicationis officium adsumant, potentes in opere & sermone, qui plebes sibi commissas vice ipsorum, cum per se nequiverint, sollicite visitantes, eas verbo aedificent & exemplo.* Concilium Avenionense anno 1209. Episcopos voluit (6) diligentius incumbere ipsos, & alios impellere ad praedicandi munia strenuius obeunda, postquam teterrimum tot novellarum haereseon agmen eruperat. In Concilio Parisiensi anni 1212. jussi sunt Episcopi (7) majoribus saltem diebus Festis concionari.

VI. Hinc manifestissimum est, nihil tam Episcopale, tam Apostolicum esse, nihil quod tam illustrari desideret Praesulis ipsius privata eruditione, sapientia & religione, quam praedicare. Unde nec id muneris obiri unquam fas fuit, nisi per Episcopos, vel Episcoporum Vicarios. Hae vices Episcoporum demandari usitatissime non debent nisi Presbyteris, quos Concilium Lateranense IV. vocat Coadjutores & Cooperatores Episcopi (8): *Quos Episcopi possint Coad-*

(1) L. 8. Ep. 1. (2) De instit. Episcopi. (3) 3. p. q. 67. art. 2.
(4) Can. 10. (5) Extrav. De Offic. Ord. c. 15. (6) Can. 2.
(7) Can. 3. (8) Can. 10.

Coadjutores & Cooperatores habere in prædicationis officio. Sicut & Pœnitentiarii, qui institui hic jubentur, Episcoporum Vicarii sunt in Confessionibus excipiendis. Cum vero non in urbe solum, sed & ruri velit hoc Concilium Prædicatores ab Episcopo institui: *Per amplas Diœceses, & diffusas, &c. Episcopi viros idoneos ad prædicationis officium assumant, qui vice ipsorum plebes sibi commissas visitantes, eas verbo ædificent & exemplo*. Hinc conjecerit aliquis, ideo ruri institui ab Episcopo Concionatores debuisse, quod necdum Parochi eam Provinciam plerique exercerent. Et certe beatus Thomas supra a nobis laudatus, quanquam Parochos dicat, *Minores Principes Ecclesiæ, qui tenent locum septuaginta discipulorum*: propriam tamen illis & peculiarem assignat baptizandi functionem, sicut & Episcopis prædicandi.

VII. Non facile poterant hi jam ex officio Concionatores tam multis amplissimæ Diœceseos Ecclesiis pares esse. Inde est quod Concilium Biterrense anno 1233. sanxit ut Episcopi & quicunque jure gaudebant Archidiaconos instituendi, non alios instituerent, quam qui & doctrina & religione ac pietate ita muniti essent, ut concionarentur (1): *Præcipimus ut tam Episcopi quam alii præficiant tales Archidiaconos, qui zelum animarum habentes, sufficiant prædicare Clero & populo verbum Dei*. Indubium est Archidiaconos ejus ævi Diaconos tantum fuisse, & ipsa Conciliorum auctoritate compellendos fuisse, ut Diaconatu saltem initiarentur. Hinc ergo liquidum fit Diaconis ipsis communicatum fuisse officium prædicandi, immo & ex officio Prædicatores fuisse, qui Diaconi tantum essent. In Archidiacono enim Diaconi & Prædicatoris munus in unum quodammodo coalescebat. Sed & illud quoque liquidum est, in Archidiaconatus tantum sui finibus, & in Parochiis sui juris suam illos concionandi peritiam & potestatem explicasse.

Concilio Londinensi anni 1237. placuit, ut non ad populum tantum & ad Clerum Archidiaconi concionarentur, sed & ad Parochos in menstruis Collationibus suis, ut celebrandorum Sacramentorum ritum eis explanarent (2): *Archidiaconi quoque in Decanatuum suorum Conventibus Sacerdotes maxime in his studeant erudire, docentes eos, qualiter circa Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam & Matrimonium debeant se habere*. Ea erat tum temporis quidem propria Archidiaconorum auctoritas, sed quæ olim delegari ab Episcopis soleret, ac denique longo sæculorum cursu in ordinariam potestatem excrevisset. Alias enim citra summum dedecus, rerumque & ordinis perturbationem, non potuissent Archidiaconi in illud dignitatis & potestatis culmen supra Presbyteros, adeoque & supra Parochos evolare. Sed cum facilius occurreret unus aliquis insigni peritia, qui Archidiaconus crearetur, quam eo ingenti numero, quo sunt Parochi: inde perfectum est, ut Episcopi Archidiaconos delegarent, jurisdictionis suæ illis pleraque committerent functiones, & ipsam quoque ruri per Parochias concionandi provinciam.

VIII. A Concilio Tridentino diserte pronunciatum est, Episcoporum palmare & primarium esse prædicandi munus, quo fungi teneantur ipsi, nisi legitimo prohibeantur impedimento (3): *Quia prædicatio præcipuum est Episcoporum munus, statuit sancta Synodus omnes Episcopos & alios Ecclesiarum Prælatos teneri per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesu Christi Evangelium*. Ubi canonico autem distinebuntur impedimento, alios tum ipsi ex Concilio Lateranensi Prædicatores designabunt. Archipresbyteri, Parochi & Vicarii concionabuntur ipsimet, aut si minus possint, concionatores sibi substituent alios Dominico quolibet die & Festis solemnioribus: *Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicunque Parochiales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias quocunque modo obtinent, per se vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem Dominicis & Festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis*. Illud porro decretum in alia quoque ejusdem Concilii Sessione confirmatum est, ubi rursum apertissime totum prædicandi officium primatum Episcopo vindicatur (4): *Prædicationis munus quod Episcoporum præcipuum est*. Ideo & in suis eos Ecclesiis concionari debere edicitur, & tum sibi Prædicatores subrogare alios, cum legitime impediti fuerint: *Mandat Synodus, ut in Ecclesia sua ipsi per se, aut si legitime impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument, sacras Scripturas, divinamque legem annuntient*.

(1) Can. 19. (2) Can. 2. (3) Sess. 5. c. 2. (4) Sess. 24. c. 4.

tient. Ceteris in Ecclesiis per Parochos prædicarent: *In aliis autem Ecclesiis per Parochos*. Si impediri essent Parochi, tum ab Episcopo Concionatores designarentur alii, eorum alendi expensis, qui eas præstare solerent, vel tenerentur: *Sive iis impeditis per alios ab Episcopo, impensis eorum qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in civitate, aut in quacunque parte Diœcesis censebunt expedire*. Ut hi Concionatores prædicarent Dominicis diebus, Festisque solemnibus, & tribus quaque Adventus & Quadragesimæ hebdomada diebus: *Saltem omnibus Dominicis & solemnibus diebus Festis, tempore autem jejuniorum Quadragesimæ & Adventus Domini quotidie vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras Scripturas divinamque legem annuntient*. Episcopis Parochisque commendatum est ab eadem Synodo, ut non ante plebi Sacramenta administrarent, quam eorum divinam vim & sanctitudinem declarassent, & quo animo, qua pectoris munditie suscipienda sint; eaque in re lingua populi vernacula uterentur, & explanationibus Catechismi Tridentini, quem curarent patriæ cujusque linguæ consuetudine donari (1). Denique Dominico ut quolibet & Festo die inter Missarum solemnia conciones fierent ad plebem populari sermone, superfluis quæstionibus amputatis, ut pietatis Christianæ solidissima placita inculcarentur.

IX. Perspicuum ex his fit, hoc Concilio vindicatam esse solis Episcopis summam prædicandi & docendi plebes potestatem, per sese, per Parochos, per Prædicatores a se delegatos. In Concilio I. Mediolanensi insinuatum est, cum successores certissime sint Episcopi Apostolorum, Apostolicum præ ceteris docendi & Evangelizandi munus ab ipsis implendum esse: *Apostoli in quorum locum Episcopi successerunt, satis nobis aperuerunt, verbi Dei prædicationem esse præcipuum illorum munus, qui in Episcopali sede collocantur*. Hinc illud ibidem concluditur, si levioribus de causis eas officii sui partes, & quidem potissimas intermittant Episcopi, gravissimo eos se delicto constringere: *Quod si levi de causa, aut quodam animi languore impediti non fecerint, sciant sibi prætermissi necessarii officii sui Deo præcipue rationem esse reddendam*. Parochi vero si suo non possunt ex penu effundere conciones, a docto aliquo viro mutuas sument, aut probati alicujus in Ecclesia Scriptoris homilias vernaculo idiomate sibi verti curabunt; & ubi eas ab Episcopo probari fecerint, tum memoriter perdiscent, vel ex suggestu recitabunt (2): *Si qui autem propter inscitiam id præstare non poterunt, ad peritos confugiant, quorum auxilium implorantes, vel homilias sibi præscriptas, vel Latinos sermones Auctoris ab Ecclesia recepti in vulgarem linguam conversos, approbatos tamen ab Ordinario, aut memoriter, aut de scripto pronuntient*. Episcopo, vel potius Metropolitano curæ erit, ut Homiliarum compilari faciat Librum ad usum Parochorum; cogatque Parochos, ut singulis mensibus unum aliquem eo mittant eorum sermonum, quos habuerint ad plebem, *Donec liber Homiliarius ad hunc usum Curatorum Metropolitani cura prodibit in lucem*. Denique extraordinarios Prædicatores in omnem Diœcesin ablegabit Episcopus, qui semel saltem quolibet mente in qualibet Ecclesia concionentur.

X. Nec citra piaculum præteriri possunt luculentissima quædam ejusdem Concilii monita ad Concionatores. Ut ne quid evulgent, nisi inconcussis Scripturarum & Traditionum documentis probe fultum. Destomachentur non in consuetudines tantum vitiosas, sed & in eas quæ, quamvis per sese ipsæ malæ non sint, viam tamen pandunt, & occasiones suggerunt peccandi: *In pravas etiam consuetudines invehantur, & in eas quæ etsi malæ non videntur, tamen facile causam peccandi afferunt*. Ne invehantur in Episcopos, in Superiores Ecclesiasticos, vel in Magistratus: *Ne Episcopos aliosve Prælatos, neve civiles Magistratus cum auditorum offensione asperius objurgent, sed potius admoneant*. Ne fideles tantum hortentur ad servanda mandata, sed invitent etiam ad Consilia Evangelica ultro amplectenda: *Commoneant ut non solum præceptis servandis, sed etiam consiliis amplectendis ad perfectiorem vitam in dies magis contendere studeant*. Cum eodem spiritu animaretur B. Carolus, quo antiqui Patres, non nescire poterat hanc eorum doctrinæ partem pulcherrimam: Fidelibus ipsis Laicis proponendum esse, suadendum, inspirandum pro virili amorem Evangelicorum Consiliorum;

(1) Ibid. c. 7. (2) Acta Eccl. Mediol. p. 2. 3. 4.

liorum; cum non alia ratione Christus ipse, Apostoli, Patresque & Doctores antiquissimi numerosa Virginum examina in Ecclesiam invexerint, Monachorumque, & Laicorum omnis sexus & sortis, qui privatim vitam pœnitentiæ, castimoniæ sanctitatique eximiæ dicaverunt.

In Concilio Mediolanensi IV. alia quæpiam insusurrata sunt Concionatoribus monita, quæ non minus sapiant Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum. Ut cuilibet hominum conditioni propria, pro ætatis & pro virium modo consilia inspirent, ipsius Apostoli Pauli exemplo. Sæpius & perpetuis concionibus in idem aliquod vitium perorent vehementissime, donec existat fructus aliquis tam præclaræ sementis (1): *Nec vero semel atque iterum, sed sæpe prout usu venerit, in eodem unius vel virtutis suadendæ, vel vitii detestandi studio versetur: quoad quantum in se est, perenni quadam doctrinæ perseverantia, & perpetua quasi pugna & contentione, id quod olim sanctissimos Episcopos Ambrosium, Augustinum & Chrysostomum fecisse constat, fidelium animo etiam in male agendo pene obfirmatos expugnet, depravatosque vivendi mores jam inveteratos radicitus juvante Deo evellat.*

XI. In eo ibidem Concilio iterata est ea Tridentini Concilii sanctio, Episcopi in potestate & jure proprio esse, ut Prædicatores omnibus ipse adsignet Episcopatus sui Ecclesiis. Placuit etiam, ut Episcopus Coadjutorem ad conciones totius anni, & maxime Quadragesimæ, Parochis adsignaret, qui prædicare ipsi non possunt, Parochique sumptu cogeret sustentari. Quin & hoc significatum est a Tridentinis Decretis (2) haudsum esse, ubi jubetur Episcopus Parochis imperitis Coadjutores adjungere, quos ipsi alant. In Concilio V. Mediolanensi pronuntiatum est solius esse Episcopi Prædicatores nominare, non solum ad Ecclesias omnes sibi obnoxias, sed & ad exemptas etiam, ubi annexæ sunt Parochiæ, nullo in contrarium privilegio profuturo, nulla consuetudine suffragatura (3): *Episcopi solum sit abrogatis quibuscunque contrariis consuetudinibus & privilegiis, & in Ecclesia Cathedrali & in aliis, non modo jurisdictioni suæ subjectis, sed etiam exemptis, quæ curatæ sunt, Concionatorem libere deligere, atque constituere.* Quin & in ipsis Regularium Ecclesiis, ubi Confraternitates, vel plebes concionibus interesse solent, vel ex consuetudine, vel quia ita commodum est, non poterit Concionator nisi ab Episcopo designari.

XII. In Concilio III. Mediolanensi constitutum fuerat, ut summa aliqua præceptionum ad usum Prædicatorum concinnaretur. Illam elaborari fecit Carolus, lucubratam ipse publicavit. Ejus opusculi elegantiæ & soliditati accedere nihil potest. Juvabit, ut reor, aliqua hinc etiam delibasse. Urgentur Prædicatores crebrius exardescere adversus iras, artes, dolosque & multitudinem litigantium; adversus tot contractus artificiose excogitatos ad ludificandam legem, qua absolute usuræ damnantur: *Tot contractuum genera, quæ excogitata sunt in fraudem legis omnem usuram prohibentis.* Adversus spectacula, ludos, choreas & comœdias: *Spectacula, ludos, ludicrasque res, choreas, saltationes & tripudia, e quibus mortiferæ cupiditates excitantur, de suggestu sæpe graviter reprehendet atque insectabitur. Scenicæ personatæque actiones, unde tanquam e seminario semina maleficiorum ac flagitiorum pene omnium existunt, quam exterminandæ sint, qua maxima potest, religiosa contentione aget.* Fideles cohortabuntur, ut sacro Christi Corporis epulo refici studeant, sin minus die Dominico quolibet, saltem quolibet mense: ut per Adventum & Quadragesimam quolibet etiam die Dominico, cum commendatissimum id esset priscæ fidelium omnium pietati. Fideles excitabunt omnes ad mundi contemptum, ad perfectionem Christianæ disciplinæ amplexandam, & ad Consilia Evangelica ultro sectanda: *Ad Evangelica Consilia amplectenda, ad perfectioris vitæ disciplinam suscipiendam, ad mundi contemptum audientium animos sæpe interpellet; quo studiosius cœlestis spiritus afflatusque vitæ instituta amplectantur.* In id quoque connitentur studiosius, ut Scholis aliquando tandem exulent libri omnes Gentilium, quibus non continentur nisi fabulæ, vel impiæ, vel impuræ, certe inutiles, & quæ minime consentaneæ sint Christianæ juventuti, cœlestibus documentis imbuendæ (4): *Ethnicorum libri, qui in falsorum Deorum commentitiarumque fabularum commemoratione versantur, ut e puero-*

(1) Ibid. pag. 221. 231.
(2) Sess. 21. c. 6.
(3) Acta Eccl. Med. pag. 210.
(4) Ibid. pag. 487. 488.

puerorum ſchola litterariaque infantium exercitatione tollantur, cum occaſio tulerit; concionando ſuadere ne deſiſtat. Fideles omnes commonefacient, ut quoties tympana audierint concrepare ad Horas canonicas, ſin minus advolare ipſi poſſint, privatim ſaltem prece aliqua Deum colant: ubi vero ſignum perſonabit Miſſæ, cui intereſſe volent, ſeſe ipſi in animi penetralia recipiant, & ſi qua graviori culpa oneratam geſſent conſcientiam, ſtatuant ipſi ſecum in poſterum quidquid id eſt criminis declinare, & Confeſſione illud expiare: *Ut ſtatis canonicis Horis cum divinorum Officiorum ſignificatio campanis datur, ſi minus ad Eccleſiam convenire poteſt, cum intelligat eo ſigno ſe ad orationem vocari, ſaltem paulum ſe mente colligens tacite precetur; vel orationem Salutationemque Angelicam pie attenteque pronuntiet. Ut ſigno campanæ dato, quo ad Miſſam vocatur, paulisper ſe colligens, peccati mortalis conſcius, dolore ex eo affectus, propoſito illiue confitendi ſuſcepto, ſupplex a Deo veniam petat*. Longior fui in his Conciliorum & ſancti Caroli monitis ad Concionatores referendis, ſed ejus, ut ſpero, prolixitatis tædium diluet utilitas auctoritaſque.

XIII. Vetuit Concilium Turonenſe anni 1583. ne quis e ſuggeſtu concionari, & verbum Dei interpretari ſineretur, niſi Diaconatus ſaltem gradu ſublimis (1): *Statuimus, ne in poſterum quiſquam ſacro concionandi & verbum Dei interpretandi muneri præficiatur, qui non ſit ſacro ſaltem Diaconatus ordine inſignitus*. Epiſcopos commonuit Concilium Burdigalenſe anni 1584. ipſorum eſſe muneris prædicare, cum miſſione & ſucceſſione Apoſtolorum gaudeant: *Sciant omnes Epiſcopi, prædicandi verbi Dei munus ad ipſos præſertim pertinere, ut qui a Deo miſſi in locum Apoſtolorum ſucceſſerint*. Compelli ab eis debere Parochos Dominicis diebus ſingulis prædicare & Feſtis; ſin minus autem concionari ipſi poſſint, vel memoriter recitare conciones aliquas, publice ſaltem legere Homilias quas præſcribet Epiſcopus vulgari idiomate ſcriptas (2): *Et ſi per ſeipſos concionari non poſſint, aut memoriter recitent, aut ſaltem legant homilias vernacula lingua; quæ ipſis ab Epiſcopo præſcribentur*. Concilio Aquenſi anno 1585. placuit (3), ut Parochos aliquando Epiſcopus in Palatium ſuum arceſſeret, & eos audiret concionantes, utque juberet, ſuarum ut ad eum aliquas mitterent concionum, quo experiretur ipſe, quam accurate tantum munus obirent.

Concilium Burdigalenſe anni 1583. voluit (4) ut Parochi, Vicariique minus periti e ſuggeſtu recitarent homilias in Evangelia, ab Epiſcopo ſibi deſignatas, Auctoris & Libri alicujus, quem probaſſent Epiſcopi, donec Archiepiſcopi juſſu curaque proprius ad id muneris liber lucubraretur: *Dum a nobis decreto hujus Synodi homiliarius liber publicetur*. At Concilium Burdigalenſe anni 1624. ſtatuit (5) ut ne concionandi poteſtas fieret niſi ſaltem Diacono, et qui operam navaſſet ſtudiis Scripturarum, Traditionum Apoſtolicarum, Patrum, Conciliorum Generalium et Provincialium, Juris Canonici, Vitæ Sanctorum, ac denique arcanæ et interioris Theologiæ: *A perſonis Concionatorum incipientes, nullum eſſe ad tantum munus aſſumendum, quin initiatus ſacro Diaconatus ordine, &c. Præterea eundem peritiam Bibliorum habere, Commentaria varia evolviſſe, ſenſus diverſos callere, traditiones Apoſtolicas tenere, Patrum ſcripta legiſſe, & ex iis quendam ſibi familiarem retinere intendimus. Doctrinam inſuper Oecumenicorum Conciliorum, Sanctorum vitas, Pontificum jura, Concilia Provincialia & Diæceſana ſufficienter memoriæ mandaſſe oportebit, neque ignorare, ſed Theologiæ Myſticæ operam navaſſe oſtendat*. Eidem Concilio conſultius viſum eſt, ut Parochi minus litterati e ſuggeſtu recitarent vel homilias ſanctorum Patrum, vel Catechiſmum Concilii Tridentini: *Satiſque ſit illis liber homiliarius, vel Concilii Tridentini Catechiſmus, Parochianis ſuis ex ſuggeſtu prælegendus*.

Jam olim in Concilio Narbonenſi anni 1551. ſtatutum fuerat (6), ne ad concionandum admitterentur, niſi qui Presbyteri jam eſſent, vel Diaconi; utque Concionatores ſtatim ab exordio ſermonis altiori voce pronuntiarent Angelicam Deiparæ Salutationem: *Statim ab initio Concionis, voce alta & qua intelligi poſſit, Salutationem Angelicam totam ut ſupra dicant*. Cautio hæc probabiliter creditur fuiſſe neceſſaria, ut os obſtrueretur ſceleſtiſſimis divini

(1) Cap. 4.
(2) Tit. 3. c. 2.
(3) T. de Concil.
(4) Cap. 20.
(5) Cap. 12.
(6) Can. 37. 35.

vini tum verbi interpolatoribus, qui fidelium aures,animosque exasperaverant insania sua, & conviciis in beatissimam Virginem Deiparam eructatis. Inde est quod et in hoc eodem alibi descripta fuerat Salutatio Angelica verbatim, cum aliæ preces summatim tantum indicatæ fuissent.

XIV. Lubet hic jam adnotare aliqua specialius de jure nominandi Concionatores, & necessitate eos alendi, aut idoneo solandi stipendio. Cum concionandi munus Episcopis proprie dicatum sit, ut successoribus Apostolorum, et Parochis, qui præfici non possunt ovibus, nisi ut verbo Dei eas pascant, ut docuit Tridentina Synodus (1): ideo et Concilia Galliarum paulo ante laudata edixere, ut Regulares ab Episcopo designati ad concionandum, Parocho concederent volenti concionari, ut qui ipse primarius sit et princeps Ecclesiæ suæ Concionator.

Quæritur cujus sit ceteros Prædicatores designare. Si agatur de Ecclesia Cathedrali, ubi nulla certa consuetudo id juris alii vindicavit, Episcopi est, et eos designare, & æquo munerari stipendio. Ubi vero ita fert consuetudo, ut Episcopus nominet et alii sustentent Concionatorem, si immemorialis ea constet consuetudo, nequaquam illi a Concilio Tridentino derogatum est, et illi parendum est. Si immemorialis vero ea non sit, a Concilio sublata est, et ab Episcopo jam designabitur aleturque Prædicator. Ita ex Fagnano (2) a Congregatione Concilii declaratum est. Si moris fuisset, ut Episcopus aleret Concionatorem, quem alii quipiam designarent: censuit sacra Congregatio, ab Episcopo semper ali eum debere quidem, sed et ab eodem repeti, innovarique posse jus ejus designandi, cum de Ecclesia Cathedrali agatur, ubi Episcopi solius est Prædicatores deligere, nulla ratione habita contrariarum consuetudinum, etiam immemoralium, ex quibus ea delegatio Capitulo tribuebatur, vel Episcopo et Capitulo simul. Si consuetudo autem ferat, ut populus, vel alius quispiam præter Episcopum nominet alatque Concionatorem, ea ex Concilio Tridentino abolenda est, si immemorialis non sit, et Episcopi erit eum deligere et eum alere concionatorem; nec enim cogi poterit populus, ut alere pergat, quem deligere prohibetur. At si immemorialis vigeat consuetudo, ut populus, vel quispiam alius designet, alatque Concionatorem: a Congregatione Concilii declaratum est, in potestate Episcopi fore, ut vel immemorialem sinat usque valere consuetudinem: vel ea oblitterata, et deligat ipse et alat Concionatorem. Hactenus de Ecclesia Cathedrali.

XV. Quoad alias Ecclesias, si ea inolevit consuetudo, ut Episcopus designet, & alii stipendia subministrent Concionatori, ea constanter retinenda est, ut cui conceptis verbis Tridentina Synodus astipuletur (3). Si moris est ut & designet Episcopus & alat, is quoque servandus, cui eodem loco eadem Synodus suffragatur. Si recepti autem moris est, ut populus designet Concionatorem, nec alat tamen, vel alius quicunque, penes Episcopum est, ut eam aboleat consuetudinem, & in jus sibi adserat, si modo immemorialis ea non est. At si ea immemorialis est, a sacra Congregatione persæpe responsum est a Tridentino nihil mutatum in ea (4), nec ab Episcopo demutari posse. Si immemoriali consuetudine Concionatorem populus nominet, & sustentet, non sinit sacra Congregatio ab Episcopo eam everti. Si vero immemorialis non est ea consuetudo, ut populus alat & nominet, persæpe a sacra Congregatione responsum est, posse quidem Episcopum jus recuperare nominandi: at cogi jam non posse populum, vel quemcunque alium, ut alat, quem jam non nominet amplius. A Congregatione denique Concilii responsum est, æquius quidem esse optatiusque, ut Prædicatores Ecclesiarum Regularium ejusdem sint Ordinis; at si more receptum esset, ut posset Episcopus alios deligere, ab eo recedendum non esse.

XVI. Hactenus Responsa Cardinalium Congregationis ex Fagnano excerpsimus, a quo & mox ea proponitur quæstio, An teneantur Parochi in Ecclesiis suis prædicare solemni & usitata forma, an familiares tantum præceptiones & correptiones adhibere. Eam ille dubitationem a sacra Congregatione ultro citroque ventilatam fuisse memorat, nec tamen definitam. Tradit quidem Soto non fuisse Parochis a Concilio factam potestatem prædicandi. Sed de prioribus id Sessionibus capiendum, quibus

(1) Sess. 23. c. 1.
(2) Fagnan. in l. 3. Decr. Part. 2. p. 458. & seq. Conc. Trident. sess. 24. c. 4.
(3) Sess. 24. c. 4.
(4) Fagnan. ibidem.

quibus Soto interfuit, sub Paulo III. non de posterioribus sub Pio IV. Quippe Sessione XXIII. c. 1. & XXIV. c. 4. subjiciuntur Pastores omnes necessitati residendi, & prædicandi. Addit Fagnanus, *Capite, Quod Dei timorem, & in clementinis, Capite Dudum de Sepulturis*, videri Parochos ad prædicandum urgeri. Sed omnibus in utramque partem perpensis, sapientissime sacram Congregationem nil definisse. Nec enim vel in his Decretalibus, vel in Tridentino quidquam esse satis dilucidum, aut satis validum ad conciones usitata forma a Parochis exigendas; cum possint omnia ad præceptiones trahi familiares, quæ plerumque, quo pompæ minus & strepitus, eo plus habent utilitatis.

XVII. Ab eodem Fagnano alibi proponitur alia quæstio, An officium prædicationis aliis adscribi possit, quam Episcopis, vel Presbyteris. Respondent Canonistæ, Capite *Perlectis* (1) ea potestate donari Diaconos. Vereor, ut illi satis assecuti sint mentem Isidori Hispalensis Episcopi, & perantiqui Scriptoris, ex quo Caput illud depromptum est. Isidori enim verbis id significatur, a Diacono exerta voce recitari Evangelium & Epistolam inter Missarum solemnia, quod, concionis genus videri possit, cum pluribus jam supra Conciliis Provincialibus placuerit, ut qui Parochi concionari non possent, ii homiliam aliquam sanctorum Patrum vernacule verterent, & memoriter pronuntiarent, aut legerent. Verba Isidori ita habent: *Ad Diaconum pertinet componere mensam Domini atque vestire; crucem ferre, & prædicare Evangelium & Apostolum. Nam sicut Lectoribus vetus Testamentum, ita Diaconis novum prædicare præceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium precum, & recitatio nominum. Ipse præmonet aures haberi ad Deum ipse donat pacem &c.* Planum est hæc omnia esse Diaconi officia in solemni sacrificio, Altare vestire, crucem imponere, preces prælegere, sacra diptycha recitare, canere *Sursum corda*, pacem dare. Et Diaconi ergo id erat tum munus prædicare, id est Epistolam et Evangelium decantare (2). Idem evincitur ab exemplo Lectoris. Receptissimum enim etiamnunc est, ut ubi unius Missæ duæ sunt Epistolæ, veteris altera, altera novi Testamenti, prior a Lectore, posterior a Subdiacono decantetur, qui in non pauca successit Diaconi officia. Atqui ubi vox *Prædicandi* tribuitur, vel Lectori Epistolam, vel Diacono Evangelium recitanti, vel decantanti, mera tamen ea recitatio est, non concio. Caput vero, *In sancta* (3), quod Gregorii Magni est, paulo expressius videtur Diaconis tribuere *Prædicationis officium*. Sed quoquo modo habeant, & quoquo sensu capienda sint hæc antiqua Decreta; ex iis illud Canonistæ argumentati sunt, posse officium prædicandi Diaconis committi. Quod invictissimis nos supra confirmavimus documentis ex Conciliis antiquis & ex sanctis Patribus, quibus præjudicari non potuit paulo diversis ævi medii moribus. Quis enim sanus Stephanum, quis Vincentium, quis Laurentium munere & potestate concionandi abdicarit?

XVIII. Sed ea proposita aliquando fuit quæstio Congregationi Concilii, an delegari posset ab Episcopo Clericus, nullo Ordine sacro insignis, ut solemni ritu & forma concionaretur. Responsum est autem a Congregatione posse Clericum, non posse laicum delegari (4). Fateor equidem nonnihil stuporis mihi eo injici responso; nec eo forsan poterunt non æque percelli stupore, qui amore primigeniæ Ecclesiarum disciplinæ aliquando incaluerunt: cum vel maxime nupera etiam Concilia solos Diaconos ad aliquod Apostolicæ hujus functionis consortium vocaverint. Diaconos certe non novum erat concionandi partes aliquando sustinere circa annum 1400. cum inter damnatos Wiclephistarum errores, hic quoque relatus sit (5): *Quod Presbyteri, & Diaconi quicunque teneantur populo prædicare publica ratione Ordinis suscepti, licet populum non habeant, nec curam animarum.* Sed Archidiaconorum exemplo omnis omnino scrupulus eximitur. At ab extrema antiquitate ut prisca sæcula revolvas, vix vestigium deprehendes ullum Clerici ad id delegati munus, quod inter Apostolica etiam munia summum & primarium est. Nam quod inter ineuntis Ecclesiæ primordia etiam laici verbum Dei annuntiarent, nihil id profecto ad rem nostram. Nec enim de privatis & familiaribus hic agitur præceptionibus, aut colloquiis, sed de concionum forma solemni.

(1) Dist. 25. (2) Fagnan. in l. 51. Decr. part. 2. p. 287. (3) Dist. 92.
(4) Ibid. pag. 188. (5) Rain. ann. 1388. n. 13.

XIX. Nulla aptius ratione finis potest huic capiti & dissertationi de Prædicatione imponi, quam proposito exemplo beati Caroli, qui doctrinam & ipsum spiritum æstumque Concilii Tridentini spirans, persuasissimusque Episcoporum esse proprium & peculiare munus concionari; obices omnes qui illum ab eo alienabant, ingentes prorsus, & alii cuivis inexpugnabiles, superavit tandem infatigata animi constantia, viriumque contentione. Erat enim natura minus comparatus ad eam publice concionandi facultatem elegantem & comptiorem quæ in usu est, fuitque etiam apud sanctos Patres complures. Nihilo tamen segnius ille sui primum periculum facere voluit in locis Romæ remotioribus. Ita suas expertus vires, postea Mediolani verba fecit ad plebem sedens ante altare. Denique pestilentiæ tempore, quod triumpho quodam caritatis ab eo illustratum est, tota virium contentione explicuit pastoralem sollicitudinem suam, & ex suggestu, & solemni forma & cum pompa concionatus est, nec deinde destitit, usu & zelo complanans difficultates, vix ab alio quoquam expugnabiles. Hæc Episcopus Novarensis, vitæ ejus Scriptor (1): *Concionandi munus, quod præcipuum Episcopi esse Tridentinæ Synodi constitutione judicatum viderat, studiose in primis suscepit. Ac primo Romæ remotioribus locis sese exercuit. Mediolani deinde sedens ad altare, neque admodum frequenter verba fecit. Donec calamitosissimo pestis tempore in suggestum ascendere, frequentiusque ad populum necessitate pene coactus, cœpit concionari. Institutum semper deinceps tenuit, & quod initio difficillimum experiebatur, usu paulatim facile admodum sibi reddidit.*

XX. Finem faciet huic capiti Bellarminus Cardinalis, qui in præceptionibus ad nepotem suum, eundemque Episcopum præscriptis, id quoque commonuit, quantacunque Episcopo afflueret aliunde copia Concionatorum, ipsummet eo munere fungi debere, & in Christi ipsius insistere vestigia, qui ad prædicandum Apostolos duodecim & septuaginta duos discipulos misit ille quidem, sed *ipse tamen officium prædicationis nunquam dimisit*. Addit vir doctissimus eo Episcopi sedem supra alias omnes in Ecclesia eminere sublimi quodam fastigio, ut significetur, quam inexorabilis immineat ei necessitas cœlestis doctrinæ in fidelium aures disseminandæ, quorum plerumque pernicies in ipsius unius caput revolvitur: quod scilicet bene multi non periissent, si necessariis ab Episcopo suo præceptis, monitionibus, increpationibus opportune castigati fuissent (2): *Summa est, Episcopo Cathedram in Ecclesia sublimem erigi, ut ex eo loco populum admoneas, doceat, arguat, increpet; quod nisi fecerit, rationem Domino reddet, cur multi perierint, qui si vocem Pastoris audivissent, salvari omnino potuissent.*

De tuitione Viduis, Orphanis, & calamitosis omnibus ab Episcopo impendenda.

CAPUT LXXXVII. *P. 1. l. 2. c. 38.*

De tuitione Orphanis, Viduis, calamitosis omnibus ab Episcopo impendenda, quinque prioribus sæculis.

I. II. Officiosi Episcopi in populos exactionibus aliisque oneribus gravatos. Exempla sancti Germani & Theodoreti.

III. Basilius pauperes tuetur adversus Magnates.

IV. Ambrosius Clericis omnibus eadem indicit caritatis officia.

V. Viduæ patrocinatur Chrysostomus adversus Imperatricem.

VI. Exemplum aliud ab Hieronymo memoratum.

VII. Ut Augustinus misellos tuitus sit?

VIII. De jure manumittendi servos in Ecclesia.

IX. Conciliorum contentio, ut ne eo jure spoliaretur Ecclesia.

X. Exempla & Leges miræ & sacerdotalis clementiæ Constantini Imperatoris.

XI. Eam summorum Principum gloriam in protegendis calamitosis æmulabantur Magnates, Nobilesque omnes.

I. UBi justas percensebamus causas relaxandæ quandoque Episcopalis residentiæ, & adeundæ a Præsulibus Aulæ Regiæ, huic quoque locus fuit, ut levamenti aliquid orphanis, viduisque adferrent, iisque

(1) Surius die 4. Nov. L. 7. c. 24. (2) Contr. 3.

que omnibus, quos privata calamitas communi omnium parenti magis commendabat. Ubi plebs publicis oneribus gravabatur, sua pios Episcopos invitavit caritas, ut summos adirent, & emollirent sua interventione Principes. Eo pietatis officio nunc per Epistolas, alias per seipsos functi sunt. Æstu & impetu quodam caritatis suæ abreptus est quandoque beatus Germanus Altisiodorensis Episcopus ad extremas usque Galliarum oras (1): *Tributaria sanctio præter solitam, & necessitates innumeræ, cives suos quasi pupillos orbatos parente depresserant. Recipiunt præsidium destituti, causas agnoscit, mœroribus congemiscit, & pro quiete quæsiturus remedia civitati, post marina discrimina, labores terrenæ expeditionis ingreditur.* Nec ægre evicit relevari plebem: *Optatum levamen propriæ detulit Civitati.*

II. Litteras dedit ad Pulcheriam Imperatricem Theodoretus Episcopus Cyri, & ad Constantium Provinciæ Præsidem, ut eorum ob oculos animi poneret, summam Civitatis & loci cui præerat vastationem atque inopiam, ob exactionum acerbitatem, qua agricolæ ipsi in fugam se desperatis rebus conjecerant, ut jam agri squallerent inculti: declarabat denique non posse nisi per summum nefas extorqueri a Decurionibus, quod extundere ipsi non potuerint a Rusticis prorsus exhaustis, vel cogi ipsos, ut quidquid solvi ab aliis non poterit, ipsi exsolvant (2): *Scribo, ut oppressos pauperes defendam, &c. Miseris parcat consolatoribus, parcat & miserrimis Decurionibus, a quibus ea deposcuntur, quæ ipsi exigere non possunt. Quis enim jugorum nostrorum gravitatem ignorat, propter quam & possessorum plurimi solum verterunt, & coloni abierunt, & agri plerique deserti jacent.* Aufugientibus ergo rusticis, aufugiebant & ipsi tandem colligendorum censuum præfecti, ut qui multo minus possent pro universis, quam pro seipsis singulis satisfacere (3): *Prædia multa colonis destituta sunt, multa etiam a possessoribus penitus deserta, & pro his nihilominus exiguntur infelicissimi Decuriones, qui exactionem ferre non valentes, partim mendicant, partim fuga se subducunt.* Ad Patricios quoque complures, & ad ipsum denique Patriarcham Constantinopolitanum eadem de causa litteras dedit Theodoretus (4). Potuisset & Constantinopolim pergere, ad tam necessarium plebis suæ patrocinium, & uti supra laudato Germani exemplo, si conducibilius id illi visum esset, quo res optatum ad exitum proveheretur.

III. Nec secus Basilii & vigebat & ardebat zelus, quo pauperes adversus Magnatum impotentiam tueretur, atque plebi ea pararet levamenta temporalia, quibus ad æternæ salutis suæ amorem & curam magis incenderetur. Audiendus ea de re Gregorius Nazianzenus (5): *Jam vero ipsius erga Ecclesiam cura ac præsidii quanquam multa quoque alia indicia sunt, libertas ad Præsides, tum alios, tum potentissimos civitatis: egentium patrocinia, plura quidem spiritualia, sed tamen corporea non pauca; nam id quoque sæpenumero ad animam tendit, per benevolentiam subigens, ac velut in servitutem trahens.* Hac caritate nimirum spirituali sanctissimi Episcopi temporalem quoque suarum ovium curam exercent, ut carnales animæ carnalibus illecebris inescari, & ita gradatim ad spiritalia traduci possint.

IV. Clericos omnes monebat Ambrosius, sui esse officii, ut viduas, earumque res, adversus vim & contumelias Magistratuum tegant, & adversus præstigias eorum, qui Imperatoribus ipsis obrepunt, & fucum faciunt. Decertasse seipsum non semel testatur adversus Imperatores ipsos, ut tueretur res viduarum, quæ Ecclesiæ fuerant commendatæ. Ad eas involandas Rescripta Imperatorum extorquebantur, vi facta diripiebantur; sed non potest non vincere Episcoporum caritas, ubi privatis cupiditatibus, ad pauperum tantum res contutandas exardescunt. Audiendus Ambrosius ipse (6): *Servanda est igitur, filii, depositis fides, adhibenda diligentia. Egregie hinc vestrum enitescit ministerium, si suscepta impressio potentis, quam vel vidua, vel orphana tolerare non queant, Ecclesiæ subsidio cohibeatur; si ostendatis plus apud vos mandatum Domini, quam divitis valere gratiam: Meministis ipsi quoties adversus regales impetus pro viduarum, immo omnium depositis, certamen subierimus. Commune hoc vobiscum mihi.* Ita jubet Ambrosius Clericos prorsus omnes in societatem quandam venire sollicitudinis & magnanimitatis Episcopa-

(1) Vitæ ejus c. 29. Apud Surium die 31. Julii.
(2) Ep. 42. 43.
(3) Ep. 44. 45.
(4) Ep. 47.
(5) Orat. 20.
(6) Offic. l. 2. c. 29.

ſcopalis, ad defendendos orphanos, viduas, pauperes, miſellos omnes, quorum ſe Chriſtus ipſe tutorem vindicemque agere non potuit, quin eadem nomina & jura in Eccleſiam ſuam transfunderet. Imperatores ipſos ſubmonuit alio loco Ambroſius, Poſſe ipſoſmet egere & juvari aliquando illa Epiſcoporum interventione: quando nimirum duplici Legatione functus eſt ad Maximum, ut impubere ab Imperatore Valentiniano inſidias ejus amoliretur (1). *Glorioſum mihi eſt hoc pro ſalute pupilli Imperatoris. Quos enim Epiſcopi magis quam pupillos tueri debemus?*

V. Conſignata eſt in annalibus Eccleſiæ ſactis Chryſoſtomi infracta vis & conſtantia adverſus Eudoxiam ipſam Imperatricem, quæ Imperii Romani medias inter opes inops, viduarum ſpoliis inhiabat. Cum ruri ſpatiaretur, oblectandi animi cauſa, uvam carpſit vineæ cujuſdam viduæ. Legibus addicebatur ei vinea, numerata domino idonea pecunia. Affectata ea erat vafrities & nequitia, ut viduam illam inſectaretur, & Chryſoſtomum laceſſeret. (2) Chryſoſtomus nec legibus, nec Imperatoribus Ethnicis ceſſit, nec enim ejuſmodi legum alios auctores eſſe poſſe gnarus erat, nec ipſi demum Imperatrici. Perſecutiones, exilia, mortem non ille alio ſpectavit oculo, vel animo, quam ut Epiſcopalis fortitudinis præluſorias veluti jam hinc coronas, & præmatura præmia. Illud quidem Chryſoſtomi facinus minime prætereundum præteriit Palladius, præteriere & coævi Scriptores. Sed non is erat Palladius, qui Chryſoſtomi geſta verbis complecti, aut ſtylo æquare poſſet. Alias autem nemini non exploratum eſt, quam pio, quam etiam intrepido flagraret zelo Chryſoſtomus ad miſerabilium quorumlibet tuitionem.

VI. Perſtrinxit Hieronymus junioris & opulentæ viduæ anguſtias, quæ tuitioni ſe Eccleſiæ committere compulſa eſt, ut Procerum impotentem inſolentiam deluderet (3): *Cum audiam eam multos Palatii Proceres Eccleſiæ vitare præſidio, quos certatim diabolus inflammat.*

VII. Nullis Auguſtinus limitibus circumſcribit Epiſcoporum caritatem, ſed eam pupillis potiſſimum debere impendi non diſſimulat (4): *Novit religio tua, quam euram tuendis cum omnibus hominibus, tum maxime pupillis Eccleſia vel Epiſcopi debeant.* Sed accipe ubi ejus a ſe latius effuderit tuitio Epiſcopalis. Faſtius cum a creditoribus urgeretur, quorum in ære erat ob aureos ſeptemdecim nummos, ad Eccleſiæ patrocinium properavit (5): *Ne corporalem pateretur injuriam, ad auxilium ſanctæ Eccleſiæ convolavit.* Repetentibus illum inſtantiſſime creditoribus, eam pecuniam voluit Auguſtinus a plebe ſua corradere. At interceſſit Faſtius. Tum Auguſtinus mutuam ſumpſit eam pecuniam, eaque creditoribus perſoluta, Faſtius certa die ſe perſoluturum ſpopondit. Illa tamen illuceſcente, nec comparente ipſo, Auguſtinus tum demum plebis ſuæ ſpontanea dona ſuſcipi voluit, reliqua a Presbyteris ſuis ex fiſco Eccleſiæ ſuppleri: *Scripſit etiam Presbyteris, ut ſi quid minus fuerit poſt collationem veſtram, compleant ex eo quod habeat Eccleſia.* Meminit & alibi ſanctus Pater (6) virgunculæ, quæ Monialem ſe admitti percupiebat; ſed cum nubilis nondum eſſet, nec admitti ante poſſet, protectioni Eccleſiæ adverſus procos fuerat commendata.

VIII. IX. Non alienum forſan eſſet hoc loco verſare quæſtionem illam de poteſtate Epiſcoporum in ſervis ad libertatem vindicandis. Præſtat tamen in alium eam locum ſeponere, paucis hic tantum delibatam. Ea auctoritate donavit Eccleſiam Conſtantinus, ut libertatibus ſervorum auctoritatem & pondus addere poſſet. Ita quippe Sozomenus (7): *Tres tulit leges, quibus decrevit, ut omnes qui in Eccleſiis eſſent teſtimonio Sacerdotum libertate donati, in Rempublicam Romanam adſciberentur.* A quo & additur, in omnibus libertatum chartis mentionem fieri ſolitam harum legum Conſtantini. Decrevere Eccleſiæ Africanæ in Concilio quodam ſuo, percontari Epiſcopos Italiæ, qui tandem apud eos vigeret uſus hujus legis, quo & ipſæ eidem ſe accommodarent (8): *De manumiſſionibus ſane in Eccleſia dicendis, ſi id noſtri Sacerdotes per Italiam facere intelliguntur, noſtræ etiam erit fiduciæ, iſtorum ordinem ſequi.* Statuerunt & alio tempore harum legum confirmationem ab Imperatoribus flagitari: *Ut de manumiſſionibus in Eccleſia celebran-*

(1) Epiſt. 27. (2) Baron. ann. 410. n. 57. 58. Leo Aug. Orat. de vita Chryſoſt.
(3) Ad Gerunt. viduam de monog. (4) Ep. 226. (5) Ep. 219. (6) Ep. 233.
(7) L. 1. c. 9. (8) Conc. Afr. c. 31. 49.

lebrandis ab Imperatore petatur. Apparet illis Episcopis necdum usui fuisse eas leges, eoque voluisse eas ante ab Imperatore tunc temporis sibi confirmari. Voti compotes factos fuisse indubium est, cum tradat alicubi Augustinus, ad populum verba faciens, mox servos a Diacono in Ecclesia suos manumissum iri (1): *Hodie illos in conspectu vestro manumissurus est Episcopalibus gestis.* Adnotanda hic est religiosa observantia legis Constantini, qua fieri res jubebatur, praesente populo, praesente potissimum Episcopo (2): *Placuit ut in Ecclesia Catholica libertatem Domini famulis suis praestare possint, si sub aspectu plebis, assistentibus Christianorum Antistitibus id faciant.*

X. Minime mirum est editas a Constantino fuisse leges, usque adeo libertati hominum obsecundantes; cum & tot aliae ab eo sint promulgatae, quae non minus sacerdotalem eius animum redoleant, nec minus suffragentur votis & consiliis omnibus, quae Evangelica veritas pectoribus hominum aspirat, ut eos in eam restituat integritatem, innocentiam & felicitatem, quae naturae primigeniae nostrae propria dos erat. Remissa est a Constantino quarta pars antiquarum exactionum: cumque inaudisset aliquid de minus aequabili earum distributione, pro modo agrorum, viros probos praefecit, qui in eam curam incomberent (3): *Quartam tributorum partem agrorum possessoribus donavit, ut appareat frugum dominos quarto quoque anno a pendendo tributo fore levandos. Cum nonnulli agrorum metationes a prioribus Imperatoribus factas reprehenderent, &c.*

Haec ex Eusebio, quo rursus auctore Constantinus eam incredibilis cujusdam clementiae vim per omnia voluit valere Judicum subsellia, ut altum jam esset de capitali supplicio silentium: jam ferrum, jam extremae poenae conticescerent. Carnali hominum vulgo minus haec sapiebant, sed nemo Christiani dogmatis qui expers hospesque non sit, sed nemo, inquam, dubitat, quin ea indulgentia mirum in modum consentiret cum Evangelio Christi, & cum instinctu quodam divino sacerdotii Christiani (4): *Porro cum nullus esset extremi supplicii metus, qui malos homines a sceleribus deterreret, Imperatore prorsus ad clementiam propenso, & ex Provinciarum Rectoribus nemine crimina coercente, eo factum est, ut publica administratio non mediocrem reprehensionem subierit.* Non me fallit, quae Constantini facta huic Eusebii narrationi adversaria objiciantur. Sed cui compertum non est, alio & alio tempore, aliisque & aliis rerum causis, longe diversissima initi consilia? Idem ipse Constantinus vel milites ad humanitatem hortabatur, & certa auri quantitate praemiabatur, quoties hostibus vitam donassent (5): *Adeo ut plurimi ex ipsis etiam Barbaris servati sint, cum Imperatoris aurum vitam ipsorum redemisset.* Denique ne ambigi quidem potest, quin innumerabilis hominum multitudo acceptam retulerit vitam & salutem suam ei Constantini legi, qua fisco ex Imperiali, & Patrimonio ipso suo privato alimenta suppeditari voluit parvulis omnibus, quorum parentes iis alendis pares non essent (6): *Ad quam rem & fiscum nostrum & rem privatam indiscreta jussimus praebere obsequia.* Ita Episcopalis pietatis & commiserationis vota antevenire satagebat Constantinus. Haec aliquando conectati sunt clementiae vestigia posteriores Principes. Capitationis immunes voluit esse Valentinianus (7) Virgines Deo sacras, viduasque & pupillos usque ad annum aetatis vigesimum, aut si puellae sint, donec nubant. Plures id genus leges alias missas facio.

XI. Qui natalium claritate, qui gratia apud principes, & auctoritatis gradu quopiam in Palatio eminebant, ii ambitiosius in exempla Principum imitanda se dabant, & petitiones Episcoporum in gratiam pauperum & pupillorum suo patrocinio juvabant. Ejusmodi fuit Nebridius, summa nobilitate, nec dispari pietate ac religione. Illum luculento prosecutus est encomio Hieronymus, ex quo pauca haec, quae ad rem istam faciunt, carpam (8): *Quae vidua non hujus auxilio sustentata est? Quis pupillus in eo non reperit patrem? Totius Orientis Episcopi ad hunc miserorum preces & laborantium desideria conferebant. Quidquid ab Imperatore poscebat, eleemosyna in pauperes, pretium captivorum, misericordia in afflictos erat, unde & ipsi Principes libenter praestabant, quod non uni sciebant, sed pluribus indulgeri.* Amplissimum

(1) Serm. 50. De diver.
(2) Cod. de iis qui in Eccl. manumit.
(3) Euseb. de vita Const. L. 4. c. 2.
(4) L. 4. c. 31.
(5) L. 2. c. 13.
(6) Codic. Theod. L. 1. de alimentis.
(7) Theod. L. 9. de cens. lib. l. 6.
(8) Epist. 9.

mum id erat ad Episcoporum gloriam, oppressos & misellos omnes tueri: sed illud aliquanto etiam amplius, eadem caritatis viscera, eandemque sacerdotalem indulgentiam Magnatibus Imperii, & Imperatoribus ipsis afflasse. Populi enimvero usque adeo & experti & persuasi erant, qualibet se calamitate conflictatos Episcopali posse interventione relevari, ut non mediocriter ejus rei contemplatione ad eligendos inducerentur Episcopos, vel abducerentur ab iis eligendis. Non tacuit Sidonius Apollinaris quid homines de fæce plebis inter se confabularentur, ubi Episcopus ostendebatur, qui gratiosior Deo quam Principibus esset: *Hic qui nominatur, inquiunt, non Episcopi, sed Abbatis complet officium, & intercedere magis pro animabus apud cælestem, quam pro corporibus apud terrenum Judicem potest.*

CAPUT LXXXVIII. *P.2. l.2. c.54.*

De tuitione viduarum, orphanorum, pauperum, calamitosorum sub Imperio Clodovæi Magni in Gallia usque ad Carolum Magnum.

I. Concilia Galliæ id oneris imponunt Episcopis, ut visitent, aut per Primates Cleri visitari curent, alique eos qui in carceribus conclusi gemunt.

II. Miserabilibus omnibus adsint adversus Magistratuum vim.

III. IV. Ne fulmina Ecclesiæ cohibeant, ubi necessitas urgebit. Guntramno Regi placuit, ut auctoritati Episcoporum subessent Duces, Præsides Provinciarum, & Duces Exercituum.

V. Horum Conciliorum statutis accedit Regia confirmatio.

VI. Caritas Episcoporum in servos etiam effusa, maxime in eos, qui ab Ecclesia vel in Ecclesia essent manumissi.

VII. VIII. Effunditur etiam in publicas calamitates, & in exactiones graviores.

IX. X. In his omnibus Regum pietas auctoritati Episcoporum tuenda & amplificandæ studebat.

XI. Mira Episcoporum sapientia & moderatio, ne Principum potestati a Deo institutæ derogaretur.

I. Residentium in Diœcesibus suis Episcoporum ea erat frequentissima & fructuosissima functio, pauperibus, viduis, orphanis, miseris omnibus nulla re deesse, eorumque levandorum causa nihil in præteritis relinquere. In Concilio Aurelianensi V. statutum est, ut ab Archidiacono, vel Præposito Ecclesiæ, quolibet die Dominico inviserentur carceres, ut ratio ipsis constaret omnium qui vinculis constringebantur, utque Episcopus providum & fidelem delegaret ministrum, qui de penu Ecclesiæ necessaria illis suppeditaret alimenta (1): *Id etiam miserationis intuitu æquum duximus custodiri, ut qui pro quibuscunque culpis in carceribus deputantur, ab Archidiacono, seu a Præposito Ecclesiæ singulis diebus Dominicis requirantur; ut necessitas vinctorum secundum præceptum divinum misericorditer sublevetur, atque a Pontifice instituta fideli & diligenti persona, quæ necessaria provideat, competens eis victus de domo Ecclesiæ tribuatur.*

II. Nec larga tantum vel prodiga erat Pastoralis hæc sollicitudo, ad solandas pauperum levandasque necessitates; sed magnanima etiam, adversus Potentum Judicumque contumelias, vibratis Ecclesiæ jaculis in eorum capita (2): *Ut Judices, aut Potentes, qui pauperes opprimunt, si commoniti a Pontifice suo se non emendaverint, excommunicentur.* Canon is est Concilii Turonensis II. In Concilio autem Matisconensi II. id observatur, Scripturas ipsas id oneris Episcopis imposuisse, ut viduarum, pupillorum, miserabilium judices vindicesque sint; ideoque nec accingi debere Judicem laicum ad eorum causas dijudicandas, nisi prius Episcopum commonuerit, vel eo absente Archidiaconum, vel ex Presbyteris unum, qui causam una disceptet, intercedatque ne quid eis injuriæ inferatur. Si parere detrectent Judices, Ecclesiæ cœtu summovendi sunt, cum Episcopi totam gestantes Ecclesiæ auctoritatem, nihil inultum prætermittere debeant, ne a levioribus ad graviores culpas defluatur (3): *Quid Scriptura divina de viduis & pupillis præcipiat, nobis clam non est. Ideoque quoniam provisioni nostræ Deo auctore, causa principaliter viduarum & pupillorum sunt commissæ, pervenit ad nos quod a judicibus crudelius, pro levissimis causis, veluti defensora*

(1) Can. 20. (2) Can. 27. (3) Can. 12.

fensore carentes, irremediabiliter affligantur. Ob quam causam decernimus, ut judices non prius viduas & pupillos conveniant, quam Episcopo nunciarint, cujus sub velamine degunt. Quod si Episcopus præsens non fuerit, Archidiacono, vel Presbytero ejus, ut pariter sedentes, communi deliberatione, causis eorum terminos figant, ita juste & recte, ut deinceps de talibus antedictæ personæ non conquassentur. Quod si is qui Judex est, aut impetitor eis aliquam injuriam ingesserit, aut definitionem tanti Concilii transgressus fuerit, a Communione suspendatur. Quibus igitur magnarum rerum causæ commissæ sunt, nec minimarum dignum est causas parvipendere personarum. Solent enim & minima paulatim despecta, in magnum malum trahere.

III. Nec iis se patiebatur cancellis coerceri indeflexa Episcoporum constantia: eandem telorum fulminumque Ecclesiæ tempestatem incubituram portendebant & minitabantur, *procellosi anathematis ultione plectantur*, in Ministros ipsos Regum primores, *hi qui lateri Regis adhærent:* qui nimirum *contra antiquorum Patrum & Regum dispositionem*, invadebant terras domosque pauperum, nullo vel colore justitiæ (1). Qui eam Synodum indixerat Guntramnus Rex, is ejus decreta auctoritate sua, & publicato Confirmationis edicto roboravit, ubi & ab Episcopis voluit Magistratus & Judices adsciscì, quando fideles ad pietatem hortabantur, vel nocentes meritis afficiebant pœnis. *Vos Apostolici Pontifices, jungentes vobiscum Consacerdotes vestros, & filios Seniores Ecclesiæ, ac judices locorum, quoscunque agnoscitis, quos vitæ qualitas honesta commendat, ita universam populi multitudinem constanti prædicatione corrigite, ut & bene viventes mysticus adhortationis sermo mulceat, & excedentes ad viam recti itineris correctio Pastoralis adducat.*

IV. Sed nusquam luculentius specimen effulsit sacerdotalis Guntramni zeli summæque ejus qua cumulari volebat Episcopos auctoritatis, ad corripiendos Optimates ipsos; quam ubi jussit Duces & Tribunos exercitus, qui regiones & Ecclesias Occitaniæ expilaverant, sibi Conventuique sisti quatuor Episcoporum, & seniorum aliquot Procerum (2): *Quatuor convocatis Episcopis, necnon majoribus natu Laicorum, Duces discutere cœpit.* Regiam tum ipse contemperans majestatem sacerdotali sanctitudine, illos admonuit, non aliis magis olim armis Reges Exercituumque ductores tot insignes reportasse victorias, quam religione in Deum, donis in Ecclesias, reverentia in sacra Martyrum pignora, veneratione in Episcopos; minus mirum proinde esse, si his subsidiis omnibus destituti, devicti fuissent: sed certum sibi jam fixumque esse, ut in eorum potius capita, quam in suum justa vindicta sævirent: *Patres nostri Ecclesias ædificantes, in Deum spem omnem ponentes, Martyres honorantes, Sacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt. Nos Deum non metuimus, sacra ejus vastamus, &c. Non potest obtineri victoria, ubi talia perpetrantur. Ideo manus nostræ invalidæ, ensis tepescit, &c. Certe si vos regalia jussa contemnitis, jam debet securis capiti vestro submergi.* Tum Duces illi culpam conjecere in seditiosæ multitudinis contumaciam. Denique non abs re conjicitur Episcopos Regiam iram deliniisse, reisque indulgentiam impetrasse, reis spondentibus ea perficere, quibus qua fieri posset scelus expiaretur. Eo porro exemplo præclarissime demonstratum est, quantum Rex Episcopis concederet juris & potestatis, ad Magnatum correptiones & defensionem calamitosorum.

V. Post Concilium Parisiense V. a Clotario II. Rege Edictum promulgatum est, quo Decreta ejus Concilii confirmarentur, & quo præterea sanciebatur, ut revocaretur, quidquid vi & invitis populis impositum fuisset oneris: atque ne tributa posthac ulla exigerentur, nisi ex iis locis, iisque rebus, ex quibus exigebantur tempore Guntramni Regis, Sigeberti, & Chilperici: *Ut ubicunque census novus impie additus est, & a populo reclamatur, justa inquisitione misericorditer emendetur. De Teloneo, ut per ea loca debeat exigi, vel de speciebus ipsis, de quibus præcedentium Principum tempore, id est, usque ad transitum bonæ memoriæ domnorum parentum nostrorum Guntramni, Sigeberti, Chilperici Regum est exactum.* Inter Decreta hujus Concilii nihil legere est, quod ad hanc pertineat tributorum imminutionem: sed a verisimili non abhorret, Episcopos ejusmodi aliquid exorasse a Rege, cum illud caput ab eo tot aliis Concilii Decretis intertextum sit.

VI. In servos maxime exuberabat Episcopo-

(1) Ib. Can. 14. (2) Greg. Tur. L. 8. c. 30.

ſcoporum caritas & commiſeratio. Agathenſi Concilio permiſſum eſt Epiſcopis, ut ſervorum Eccleſiæ aliquos manumitterent, & aliqua ſimul largitate ſolarentur, quæ viginti nummorum non excederet pretium, nempe agellum quempiam, aut vineam, aut domunculam; quæ tam parca manu diſpenſata beneficia a ſucceſſoribus non poſſint retractari (1): *Quod tamen jubemus viginti ſolidorum numerum, & modum in terrula, vineola, vel hoſpitiolo tenere*. Quoad alios ſervos a dominis ſuis manumiſſos, eorum patronam ſe agebat Eccleſia libertatis, ſi quid negotii illis faceſſeretur (2): *Libertos legitime a dominis ſuis factos, Eccleſia, ſi neceſſitas exegerit, tueatur*. In Concilio V. Aurelianenſi juſſi ſunt expreſſius Epiſcopi libertis tuitionem impendere omnibus prorſus: ſed illis tamen maxime, quos priſco more domini in Eccleſia abſolviſſent (3): *Eos qui Eccleſiis juxta Patrioticam conſuetudinem a ſervitio fuerint abſoluti*. Nil tamen præjudicabatur legibus, quæ libertate eos exuebant qui illa abuterentur (4): *Præter eas culpas, pro quibus leges collatas ſervis revocari juſſere libertates*. Peculiari infamia laborabant ſervi, qui ſepulcrorum cuſtodiæ mancipabantur; & nec illi tamen fruſtrabantur Eccleſiæ defenſione, ſi qua vi conceſſa ſemel eis libertas concuteretur (5): *De degeneribus ſervis, qui ſepulcris defunctorum pro qualitate ipſius miniſterii deputantur, &c.* Ita decrevit Concilium III. Pariſienſe.

In Concilio II. Matiſconenſi Epiſcopo ſoli reſervata eſt, vel Judici, quem vellet Epiſcopus ſibi adjungere, cauſa libertorum, qui Eccleſiæ commendati fuiſſent ab iis qui eos libertati vindicabant, aut more ſolito, aut per litteras, aut per Teſtamentum: *Indignum eſt enim, ut hi qui in ſacroſancta Eccleſia jure noſcuntur legitimo manumiſſi, aut per Epiſtolam, aut per Teſtamentum, aut per longinquitatem temporis, libertatis jure fruuntur, a quolibet injuſtiſſime inquietentur*. Alia miſſa facio ſtatuta Canonica in eandem rem, ut & Edictum Clotarii II. (6) quo ea confirmantur. Dicam autem ſimillimum veri eſſe, Epiſcoporum conſilio factum eſſe, ut Regina Bathildis oblitteraret vetuſtiſſimum ritum, eoque deteſtabiliorem, quo homines Chriſti ſanguine empti, viliſſimo pretio vendebantur, & toto Franciæ Regno Edictum promulgari juberet, quo non tantum vendi homines ulli vetabantur, ſed & alio tranſvehi, ut venderentur (7): *Captivos homines Chriſtianos vendere prohibuit; deditque præceptiones per ſingularum urbium regiones ut nullus in regno Francorum captivum hominem Chriſtianum penitus in aliud regnum tranſmitteret*.

VII. Fuit & ubi de Regibus ipſis Epiſcopi ſua hac benemererentur beneficentiſſima poteſtate. Diximus ſupra de bellis eorum interventione pacatis, & de pace eorum induſtria & labore reſtituta. Vehementes ad Brunechildem Reginam dedit litteras B. Germanus Pariſienſis Epiſcopus, eam obteſtaturus, ut Sigeberti Regis impetum cohiberet, in fratrem irruentis; quo gens utraque & uterque Rex in quoddam ſe calamitatum flagitiorumque baratrum præcipites dabant (8): *Hæc dolens ſcribo, quia video, qualiter præcipitantur & Reges & populi, ut Dei incurrant offenſam*. Victorem ipſum ſui ſemper pudeat, pœniteatque neceſſe eſt, ubi frater in fratrem ruit: quin & tanto verius vincitur, qui vincit, quanto deteſtabilius eſt ſcelere vincere, quam vinci: *Inhoneſta victoria eſt fratrem vincere, &c. Contra ſemetipſos pugnant, ſuamque felicitatem exterminant, &c.* Quin & Regina ipſa Fredegundis aſylo ſe Eccleſiæ Pariſienſis cupide communiit, ubi & ejus defenſioni advigilavit Epiſcopus (9).

VIII. Maurilionis Cadurcenſis Epiſcopi encomium texuit Gregorius Turonenſis. Nemo poſſit ſatis admirari ejus Præſulis animi fortitudinem, in defenſandis pauperibus adverſus Judicum injurias, & ingenioſam & in omnia verſatilem caritatem, qua ſe omnibus omnium neceſſitatibus accommodaret (10): *Fuit etiam & in judiciis juſtus, ac defendens pauperes Eccleſiæ ſuæ, de manu malorum Judicum, &c.* Nec minus memoratu dignum, quod idem alibi ſcripſit Gregorius, orante Meroveo Pictavienſi Epiſcopo, miſſos eſſe a Childeberto Rege in agrum Pictavienſem Majorem Palatii & Comitem Palatii, ut onera publica eum in locum reſtituerent, quo fuerant ſub Childeberti patre, iis ſubjicerent divites, eximerent pauperes, viduas, orphanos, qui hactenus pene ſoli exſugebantur. Quæ res feli-

(1) Can. 7. (2) Can. 29. (3) Can. 7. (4) Can. 9. (5) Can. 7.
(6) Concil. Pariſ. V. c. 5. Rem. (7) Surius, die 26. Jan. c. 7.
(8) Concil. Gall. T. 2. pag. 355. (9) Le Cointe ann. 584. n. 23. (10) L. 5. c. 42.

felicem exitum sortita est (1): *Childebertus Rex Descriptores in Pictavos, invitante Meroveo Episcopo, jussit abire, Majorem domus Regiæ, & Palatii sui Comitem; ut scilicet Populus censum quem tempore Patris reddiderat, facta ratione, innovata re, reddere deberet. Multi enim ex his defuncti fuerant: & ob hoc viduis, orphanisque ac debilibus tributi pondus insederat: quod hi discutientes per ordinem, relaxantes pauperes ac infirmos, illos quos justitiæ conditio tributarios dabat, censu publico subdiderunt.* Ita gemino beneficio Episcopus plebem suam cumulavit, dum & exactiones temperari, pristinumque in modum revocari fecit: & oneri potissimum eos subjici, qui ferendo essent.

IX. Omnibus vero prorsus Turonensem suam civitatem levari & absolvi tributis pervicit (2), qui & hæc ipse narrat Gregorius Turonensis. Cum enim e Pictonibus Cæsarodunum Turonum venissent illi ipsi duo Ministri Regii, exactiones indicere cœperunt easdem, quæ ex Regesto quodam locum habuisse probabantur jam inde a temporibus Regis Clotarii. Excelsi animi vir intercessit Gregorius, fidentissime confessus illud quidem Regestum Clotarii Regis ævo conscriptum fuisse; sed & ab eodem Rege igni traditum, beati Martini formidolosam reverito indignationem: *Libri illi per timorem sancti Martini Antistitis, compuncto Rege incensi sunt.* Extincto Clotario, dum fidei sacramentum a Turonensibus Cariberto Regi præstaretur, spopondisse eum & juramento se astrinxisse, nullas inducendas a se unquam exactiones novas: *Cum juramento promisit, ut leges consuetudinesque novas populo non infligeret.* Porro cum pridem Comes Gaiso adveniaret aliquid tributi ex fide Regesti hujus expressurus; prohibitusque fuisset ab Euphronio Episcopo: *Tributa cœpit exigere, sed ab Euphronio Episcopo prohibitus, &c.* apud Regem expostulasse, qui incunctanter Regesta ea exuri jussit, restituique Ecclesiæ beati Martini, quidquid exigi cœperat, & pristinas confirmavit Turonensis civitatis immunitates: *Ut nullus de populo Turonico ullum tributum publico redderet.* Denique Sigebertum & Childebertum Reges ab annis quatuordecim incolumes & illibatas Turonibus servasse immunitates antiquissimas suas: hunc vero Codicem, qui nunc intentaretur, nequaquam e Regio depromptum fuisse tabulario: *Liber hic a Regis thesauro delatus non est, nec unquam per tot convaluit annos.* Qui ejus libri obtentu audacius abutebatur, derepente febri correptus, ante triduum expiravit. Misit Gregorius ad Regem, qui de voluntate ejus percontarentur; Rescripto protinus Regio confirmatæ sunt beati Martini immunitates: *Post hæc nos transmisimus Nuntios ad Regem, ut quid de hac causa juberet, mandata remitteret. Sed protinus Epistolam cum auctoritate miserunt, ne populus Turonicus pro reverentia sancti Martini describeretur.*

X. Ita tum Episcopi de observantia; & impensissima Regum reverentia nihil decerpebant; sed Ministrorum tamen regiorum audaciam frangebant, levamenti non parum subinde populis impetrabant, priscas eorum tuebantur immunitates. Et Reges quidem Episcoporum fidei incumbentes, ejusmodi negotia eis moderanda permittebant: civitates autem tanto in fide constantiores, & a seditionibus alieniores erant, quod & expertæ sæpius, & persuasæ prorsus essent, ea esse Episcopos & in cives caritate, & auctoritate in Palatio; ut nullis eas gravari paterentur nimiis exactionibus. Ex una præfatione Concilii V. Parisiensis, manifestissime emicat, ut sapientiæ & fidei Episcoporum committerent se Reges, & ab eis decerni permitterent, quæ ad Regni Regumque incolumitatem maxime pertinere judicarent. Ibi enim confirmatur, a Rege Clotario convocatum fuisse id Concilium, ut in commune consulerent de rebus omnibus, quæ maxime ad Regis, Cleri, Populique salutem pertinerent (3): *Tractantes quid Principis, quid saluti populi utilius competeret: vel quid Ecclesiasticus Ordo observaret.* Beatus Sulpitius Dulcis Archiepiscopus Bituricensis lacrymis emollitus Cleri populique sui abrogari a Rege expressit novi aliquod tributi genus: *Confestim insolita abrogatur exactio, populo salus restituitur.* Beatus Autregisillus Sulpitii in eadem Ecclesia præcessor, ejusmodi procellam quondam a populi cervicibus depulerat.

XI. Neminem fallit in præteritis sæculis multa esse, quæ admirari par sit, imitari intempestivum. Tam propria laus est Epi-

(1) L. 9. c. 30. (2) Ibidem.
(3) Vitæ ejus apud Sur. 17. Januar. cap. 16. Surius, die 20. Maji c. 12. 13.

scoporum sapientia, quam caritas. Ne cumulata quidem esset eorum caritas, nisi probe dignosceret, quid quæque ætas ferat, quid quoque possit tempore ex animi sententia procedere. Celeberrimi quoque isti priscorum Antistites sæculorum, ita clavum moderabantur, ita medium inter duos scopulos tenebant cursum, ut nec immorigeri summis Principibus essent, nec populis & pauperibus inofficiosi. Nullo magis illustrata est eorum ætas historiæ lumine, quam horum tam intrepide ab illis dictorum factorumque. Sed rarissima sunt ea exempla, & vel hinc odoramus eos ipsos, qui aliquando audebant, multo sæpius magisterio obsequentes divinæ cujusdam sapientiæ, fregisse seipsos, & nihil tentasse. Illud certe non admirationi, sed & imitationi esse semper potest, quod de beato refertur Cæsario in ejus vita, ad sublevandos miserabiles vi oppressos, preces eum nunquam non suas interposuisse (1): *Sollicitudinem gerens de Ecclesiis, de Monasteriis, de peregrinis, de viduis, de infirmantibus; de quorum causis ne aliquis contra fas jusque opprimeretur, precabatur universos.*

CAPUT LXXXIX. *P. 2. l. 2. c. 55.*

De eadem Episcoporum & Clericorum omnium cura in omnes oppressos & miserabiles officiosa per Hispanias, sæculis iisdem VI. VII. & VIII.

I. Episcopos jubet Recaredus Rex, pervigiles imminere Judicibus, Judices Conciliorum Provincialium monitis decretisque morem gerere.

II. III. IV. Volentibus & annuentibus Regibus quandoque tributa moderati sunt & definierunt Episcopi.

V. A Regibus consuluntur Episcopi, in causis ad levandas publicas calamitates pertinentibus.

VI. VII. Regibus & eorum familiæ perfugium quandoque opportunissimum præstant Ecclesiæ & Concilia.

VIII. IX. X. XI. Varia exempla hujus tuitionis, quam Reges ipsi expetierint a Conciliis stirpi suæ impendi post suum obitum. Regum electionis pericula. Voluit Ervigius Regni leges & Edicta, si quæ justitiæ & pietati subinfesta essent, ea emendari in Concilio.

I. Nihilo vel zeli æstus Episcoporum Hispaniæ, quam Galliarum, vel cumulus auctoritatis minor fuit, ad miserabilium tuitionem adversus Judices vel temporales dominos impotentius se agentes. In illo ipso Concilio Toletano III. ubi Recaredus Rex Hispanias omnes secum in sinum Ecclesiæ Catholicæ revexit, statutum est, ut Provincialia posthac Concilia semel tantum anno quolibet haberentur; sed ut eo Judices omnes & Officiales fisci Regii cum Episcopis confluerent, juxta Edictum Regium ea de re promulgatum, ut ab Episcopis edocerentur, populis juste & pie moderari, nullis eos oneribus vel exactionibus fatigare. Declaratur ab eodem Concilio, mandatum esse Episcopis a Rege, ut arrecti excubarent in Judices & Rectores Civitatum & Provinciarum, ut errores eorum corriperent: Regem monerent, si minus correptionibus suis auscultarent; cœtu denique fidelium summoverent, si ad correptiones obduruissent (2): *Judices vero locorum & Actores fiscalium patrimoniorum ex decreto gloriosissimi domini nostri simul cum sacerdotali Concilio autumnali tempore simul in unum conveniant, ut discant quam pie & juste cum populis agere debeant, ne in angariis aut operationibus superfluis, sive privatum onerent, sive fiscalem gravent. Sint etiam Prospectores Episcopi secundum Regiam administrationem, qualiter Judices cum populis agant, ita ut ipsos præmonitos corrigant, aut insolentias eorum auditibus Principis innotescant. Quod si correptos emendare nequiverint, & ab Ecclesia, & a communione suspendant.* Mirificentius aliquid præ se ferrent quæ sequuntur verba, si plusculum ea lucis aut firmitatis haberent. Videtur enim iis arbitrio permitti Episcopi, & seniorum cujusque regiunculæ, quantum quæque plebs possit ferre oneris, nec gravari. *A Sacerdote vero & a Senioribus deliberetur, quod Provincia sine suo detrimento præstare debeat judicium.*

II. Nihil erit certe quod hæsitare quisquam possit in decreto Concilii Cæsaraugustani, triennio post, & ab iisdem fere Episcopis celebrati. Etenim Præsules hujus Concilii Collectoribus publicorum tributorum formulam adsignarunt eorum quæ exigenda

(1) Surius, die 27. August. l. 1. c. 31.

(2) Can. 18.

genda forent, cauto ut ab eis restitueretur, si quid exigerent præter illam formam: *Quod pro nostra definitione, sicut diximus, tam vos, quam adjutores atque agentes exigere debeant, nihil amplius præsumant vel exigere, vel auferre. Quod si ab agentibus vestris aliqua superacta fuerint, quam hujus consensus nostri tenor demonstrat, vos emendare & restituere, cui male ablata sunt, ordinetis*. Huic tributorum præfinitioni subscripsere Episcopi omnes: *Consensum nostrum subscripsimus*.

III. Concilii Toletani IV. Episcopi denuo inculcavere, quam ex officii sui lege Præsules reuerentur, tutari populos, impetum frænare Magnatum, lucro fervientes judices castigare, Regiæ auctoritatis munimento perfringere contumaciam violentissimæ quandoque tyrannidis (1): *Episcopi in defendendis populis ac protegendis, impositam a Deo sibi curam non ambigant. Ideoque dum conspiciunt Judices & Potestates pauperum oppressores existere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant; & si contempserint emendare, eorum insolentiam Regis auribus intiment: ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, Regalis potestas ab improbitate coerceat*. Postea vero in Provinciali Concilio excutiebantur Episcopi, an satis strenue has tuitionis pauperum partes sustinuissent: *Si quis Episcoporum neglexerit, Concilio reus erit*.

IV. Cum Concilium Toletanum XIII. Rex Ervigius convocasset, tributa fisco debita declaravit excrevisse in infinitam quandam summam, nec ea jam exigi posse, nisi in pelagus quoddam calamitatum plebes demergerentur: certum ideo sibi jam esse condonare omnia quæ hactenus exsolutæ non fuissent, usque ad Regni sui annum primum, dum quæ persoluta fuerant, suum in fiscum inferrentur: *Omnes tributorum exactiones usque ad primum annum nostræ celsitudinis mansuetudo illis omittendas laxavit*. Gratias Regi plurimas egere Concilii Patres, statutum ejus confirmavere; si quis obstreperet, eum anathemare perculere (2): *Quod pietatis beneficium admirantes, non solum vigorem gloriæ definitionis ejus apponimus, sed & perpetua excommunicationi eum qui contra hæc venerit, subjiciendum esse sancimus*.

V. Successorem Regni reliquit Ervigius Egicam, generum suum, juramento prius obligatum, ut justitiæ legibus in regnando serviret: *Ut justitiam commissis populis non negarem*. Aliud aute ab eo extuderat sacramentum, cum filiam illi suam conjugio copularet, nempe filiorum suorum utilitatibus semper consulturum. Regni tandem compos factus Egica post soceri mortem, conflictari nonnunquam posse hæc duo sacramenta sensit, & mutuo collidi: unde & eum sibi nodum expediri petiit a Patribus Concilii Toletani XV. Sententiam prompsit Concilium ejusmodi, quæ tot Episcoporum sanctimoniæ consentiret: Indeflexum summi Principis officium in eo situm esse, quo possent & illa duo sacramenta specie tenus contraria concordari, ut eo esset animo in proximos, quo in populos; eo in populos, quo in proximos; patrem omnium communem se ageret; omnes uno caritatis sinu tanquam natos complecteretur: omnibus studeret prodesse, obesse nemini; favere omnibus omnium rationibus, quæ justæ sint, eoque jam sibi contrariæ esse non possint: *Dicimus ergo per Spiritum Dei, qui se in suo nomine aggregatis medium adesse promisit: sic ab illis juramenti vinculis Egicanem Regem Synodus absolvendum esse elegit, ut aut cognatos ad populorum regulam dirigat, aut populos in cognatorum justam defensionem assumat: ut quasi unius patriæ, geminisque filios, utrumque uno devocans in affectu, nec in cognatorum justis negotiis favorem populorum obtendat, nec rursus in populorum questibus cognatis favere pertentet: ut tam in populorum, quam in cognatorum negotiis, una eademque fides illi servanda sit; nec alio affectu tractandos eligat cognatos, quam populos*.

VI. Incidunt quandoque vel summis ipsis Principibus ex temporum molestiæ, ut cogantur pene Episcopi eorum in se recipere tuitionem, qui constantes & æterni ipsi sunt Episcoporum & Episcopatus defensores; & formidolosis Ecclesiæ telis certare ad populos in obsequio continendos Principum temporalium, qui alias temporali potestate tota a legibus Evangelicis opitulantur. Diximus jam a Concilio Toletano IV. intortum fuisse anathema in eos omnes, qui effrænato ambitionis æstro in Regum capita conjurarent, qui tumultuarentur, qui Regnum ambirent, longe aliis artibus demerendum, & electione Cleri ac Nobilitatis in Generalibus Cleri Comitiis conferendum. Innovari fecit

(1) Can. 30. (2) Can. 3.

fecit hoc Concilium sacramentum fidei (1), quod Regi Sisenando debebatur: sed & ipsum præsentem & posteros omnes commonuit illo fulmine percussum iri, quod Christus summus Pontifex & Rex Regum Regibus ipsis intentat, & ea excommunicatione, qua ab eo Judice summo conterendi sunt scelesti omnes, si violenta & tyrannica dominatione in populos grassarentur (2): *Si superba dominatione crudelissimam potestatem in populis exercuerit.*

In Concilio Toletano V. constitutum est, ut Canon iste Toletani IV. in omnibus posthac habendis Conciliis legeretur & confirmaretur: innovatæ sunt & cantiones eædem omnes ad incolumitatem æternam Regum Regnique Gothorum: denique privatim quædam decreta sunt ad tuitionem filiorum Regis tunc regnantis, & hæreditatum eis adscriptarum: & potissimorum ejus ministrorum, postquam ejus morte Imperium ad aliam quampiam familiam transcriptum foret. In Concilio Toletano VI. excommunicationi & pœnitentiæ mancipati fuere (3), quicunque in patriam perduelles essent; confirmata superioris sunt Concilii decreta ad tutelam Regis filiorum, amicorumque cum bonis suis omnibus, contra rapaces eorum manus, qui in Regnum succederent. Nova denique decreta condita sunt (4) adversus eos, qui in Regum capita machinarentur quidpiam, aut Regni ipsius usurpationem. Corroborata sunt hæc decreta omnia novis Toletani VII. statutis (5). Quibus & illud adjunctum est a Concilio VIII. Toletano, ut studerent potius Reges parcimoniæ, quam improvidis largitionibus, & ne quid violenter a subditis exigerent (6): *Erunt actibus, judiciis, & vita modesti. Erunt in provisionibus rerum parci; plusquam extenti, ut nulla vi, aut factione scripturarum, vel definitionum quarumcunque contractus a subditis vel exigant, vel exigendos intendant.*

VII. Sed cum ea labes sit Regnorum, ubi Reges eliguntur, ut familiæ & rei magis suæ privatæ, quam publicæ studeant Reges amplificandæ, roborandæque: statutum est in hoc Concilio, ne posthac possent Reges in filios vel hæredes transfundere suos, nisi ea tantum bona, quæ ante comparassent, quam ad Regnum accessissent: quæ vero postea accumulassent, ea Regni ærario inferenda, & in successorum potestate futura, ut vel restituerentur iis quorum essent propria, vel ad Regni onera, & ad populorum levamentum impenderentur: *Quosdam conspeximus Reges, extenuatis viribus populorum, rei propriæ congerere lucrum; & obliti quod Reges sint vocati, defensionem in vastationem convertunt, qui vastationem defensione pellere debuerant, &c. Decernimus ut in Principis maneant potestate, non habenda parentali successione, sed possidenda regali congressione; ita ut juste sibi debita quisque percipiat, & de reliquis ad remedia subjectorum, quæcunque elegerit Principis voluntas exerceat.* Hæc temperata & æquabilis est Episcoporum sapientia caritasque, quæ amplissimo fidissimoque sinu suo complectitur magnos & pusillos, Regum culmina, & plebis fæcem: ne Regum filii patribus orbati spoliarentur justis hæreditatibus, & ne electitii Reges Regnum exugerent & exhaurirent, ut filiis suis thesauros iræ & vindictæ cœlestis acervarent. Editum est porro hoc Decretum Sessione II. ejus Concilii Universalis, ubi non abs re erit obiter advertisse, votis Episcoporum & Magnatum obsecundasse suffragia Cleri inferioris & populi: *Adeo cum omni Palatino officio simulque cum Majorum Minorumque Conventu, nos omnes tam Pontifices, quam etiam Sacerdotes, & universi sacris Ordinibus famulantes, concordi definitione decernimus, &c.*

VIII. Alienum fere est ab instituto hic meo illud Provincialis Concilii Emeritensis Decretum, ut quolibet die curarent Episcopi sacra celebrari, flagitarique a Deo Regis Exercitusque prosperitatem, salutem, victoriamque (7): *Ut salus & victoria illi ab omnipotenti Deo conservetur.* Sileo & XII. Concilii Toletani Decretum, quo promulgatum est, absolutos esse omnes sacramento olim præstito Vambæ Regi, postquam is morbo perculsus exitiali, Regno renuntiaverat, Religionis induerat habitum, tonsuramque pœnitentium, denique Ervigium suo loco eligi & inaugurari curaverat.

Paulo accommodatior est proposito hic nostro petitio Regis in Concilio, ubi Episcopos obtestatus est, omnes ut Regni leges retractarent, refingerent, ac expolirent ad amussim justitiæ, expunctis iis quæ ab ea dissonare viderentur: *Nam & hoc generaliter*

(1) Can. 75. (2) Can. 7. (3) Can. 2. (4) Can. 12. 14. 16. 17. 18.
(5) Can. 1. (6) Can. 10. (7) Can. 3.

ter obsecro, ut quidquid in nostræ gloriæ legibus absurdum, quidquid justitiæ videtur esse contrarium, unanimitatis vestræ judicio corrigatur. Si permittebatur Episcopis ipsas emendare leges, quæ pauperibus & calamitosis essent contumeliosæ; non aberat potestas, qua damna iis illa sarciri facerent.

IX. Concilium Toletanum XIII. quo aliqua saltem ex parte refunderet in filios Ervigii Regis officia, beneficiaque innumera, quibus ille Ecclesias Hispaniæ demeruerat universas, non illos tantum suæ defensionis patrocinio complexus est (1): *Defensionis decretum promulgare prælegimus in Regiam prolem, tuitionis in futurum obtendere pietatem, qui paternis beneficiis nequivimus reddere vicem, &c. Qui tot erga gentis suæ populos ejus beneficia persentimus, dignum est ut saltem ejus filio fortia tuitionis ad futurum adminicula prorogemus*: Sed & Reginas omnes viduas eadem Ecclesiæ tutela obumbravit, statuto solemni edito, ne quis ad earum unquam nuptias aspiraret, ac ne ii quidem qui in Regni successionem vocati essent (2): *Quis enim Christianorum æquanimiter ferat defuncti Regis conjugem alieno postmodum connubio uti, aut secuturi Principis libidini subjigari?* Probabile cum primis est, hoc inexpugnabili repagulo voluisse Patres hujus Synodi ejusmodi matrimonia summovere, ne homines ambitionis æstu abrepti, eo nuptiarum Reginæ prætextu abuterentur ad res novandas, & ad Regni usurpationem: & Reges ipsos non abnuisse hoc se quoque decreto contineri, ut privati omnes in ejus observantiam essent proniores. Eadem sane mente Concilium Cæsaraugustanum III. non novo tantum robore cumulavit hæc Toletani XIII. decreta, Reginarum viduarum nuptias proscribentis; sed eas compulit, ut primum animam efflasset Rex conjux, habitu Religionis indui, & in Monasterium aliquod se abdere, reliquum ibi vitæ tempus ad cœlestem, & immortalem sponsum suspiraturas (3): *Statim arcessito ab hoc sæculo Principe, vestem sæcularem deponat, & Religionis habitum assumat, quam etiam confestim in cœnobio virginum mancipandam esse censemus*.

X. Concilium denique Toletanum XVI. adscriptis in tutelam & defensionem Episcoporum filiis, filiabus, generisque Regum, discinctisque & gradu ejectis iis, qui in Regem conjuraverant; pronuntiavit eos omnes, qui his se laqueis implicuissent execrabilium adversus patriam & Regem conspirationum, eliminandos in posterum esse ipsos, eorumque posteros ab omnibus Regni Officiis, & perpetuæ servitutis vinculo innectendos (4): *Tam ipse quam omnis ejus posteritas, ab omni Palatini ordinis dignitate privati, fisci viribus sub perpetua servitute maneant religati*. Concilium denique Toletanum XVII. in eadem civitate habitum paulo ante Gentis Gothicæ per Mauros vastationem, sua tuitione communivit filios, & filias Egicæ Regis, deterritis omnibus, ne qui post Regis obitum in eorum capita, libertatem, bona quidquam molirentur (5): *Nullus filiis ac filiabus eorum contra eorum voluntatem Religionis habitum imponat, aut exilii ergastulis mancipandos statuat, neque flagellorum verberibus cruciet, per quod & dignitate priventur, & extra debitum justitiæ ordinem, rerum suarum eis ambitio auferatur*.

XI. Ex erant labes regnorum electitiorum, & eas his rationibus sarcire nitebantur. Ea erat tuitionis & protectionis Episcopalis amplitudo & potestas. Reges ipsi non raro, aut Regum certe filii ad eam recurrebant. Reginæ Maritis viduabantur, Regum filii aliquando tandem orbabantur; ita utrique jam jam patebant contumeliis, exilio, paupertati, malisque non paucis aliis, quæ Episcoporum ab eis patrocinio arcebantur.

CAPUT XC. *P. 2. l. 2. c. 56.*

De protectione miserabilium per Episcopos, in Italia, & in Oriente, iisdem sæculis VI. VII. & VIII.

I. Mira Gregorii Magni sollicitudo, ad incendendos Episcopos ad defensionem viduarum & pauperum.

II. Id oneris & curæ suis quoque Nuntiis imponit.

III. IV. V. VI. Causæ miserabilium omnium reservatæ Episcopo, Nuntiis Papæ, Papæ ipsi.

VII. VIII. Gregorii zelus intrepidus & infatigatus, & ejus ad Imperatores interventio, ut levarentur populi gravioribus exactionibus, quam ferre possent, quam ipsi Principi placeret.

IX.

(1) Can. 4. (2) Can. 5. (3) Ibidem. (4) Can. 8. 9. 10. (5) Can. 7.

IX. Gregorii vigor & constantia adversus Judices Præsidesque aliquos perversiores.

X. Alexandriæ forum rerum venalium Patriarchæ suberat jurisdictioni, ad pauperum levationem.

XI. Mira Justiniani Constitutio, ne tributis plus æquo graventur populi.

XII. XIII. Imperatoriæ leges in gratiam libertorum, & puerulorum Expositorum. Quæ caritas, quæ auctoritas Episcoporum, qui totam hanc pietatis sarcinam circumgestabant.

I. ADeunda jam nobis Italia, & ipsa maxime Sedes Apostolica, ubi Gregorius & explicabat ipse, & per Episcopos explicari urgebat paternam hanc, & eminentissimam tutandorum orphanorum, juvandarumque viduarum potestatem. Ab eo enim ad Episcopum Centumcellensem datæ sunt litteræ, quibus illum submonet, humanis omnibus præsidiis destitutam esse viduam Luminosam, eamque ideo sub Episcopi tutela delitescere debere (1): *Officii quidem sacerdotalis est, ut viduis, ac maritali regimine desolatis, impertiri solatia debeatis; ut unde in hoc mundo humana conditione privantur, sacerdotali tuitione possint remedia reperire.* Januario Calaritano Archiepiscopo rescripsit, Christi ut se imitatorem præstaret, qui viduarum maritus, orphanorum parens est; atque adeo omni ope adessent Catellæ viduæ, cujus filius in Clero merebat Romano; causas vero ejus omnes Sedis Apostolicæ reservaret judicio, ad retundendam eorum audaciam, qui molestiam illi creare vellent (2). *Si ipse Dominus noster viduarum se maritum, orphanorumque Patrem Scripturæ sacræ profitetur testimonio, &c. Ei fœminæ tuitionem ferre non differas &c. Causas prædictæ fœminæ sive sint, sive fuerint, nostro volumus judicio terminari, ut foralis illi inquietudo summoveri debeat, & tamen a judicii justitia nullatenus excusetur.* Eidem Metropolitano commendavit diligentissime idem Pontifex (3) Pompejanam fœminam nobilem, a præpotentibus viris impetitam, cujus jussit lites omnes per electos a partibus judices finiri, judicium executioni eo curante mandari: *In electorum judicio, altercantium ventiletur contentio, & quæcunque fuerint definita, ita tranquille ad effectum vobis solatiantibus perducantur, ut &c.* Rursus illi inculcavit pastoralis officii curas orphanorum & viduarum potissimum caussis dicandas esse: *Pastoralis regiminis necessitate compellimur, ut orphanorum viduarumque causis solertius, quam curis ceteris insistamus.*

II. Nuntios suos Gregorius per varias Provincias spargebat, eosque defensioni maxime præficiebat viduarum & pupillorum, jussos etiam Sedis Apostolicæ protectionem eis impendere adversus laicorum injurias (4): *Nostræ ei solatium tuitionis impendas, &c. Viduis, aliisque pauperibus, &c.* Commendabat quandoque dominas eisdem nobiles & pias, quæ post conjugum mortem variis lacessebantur contumeliis (5): *Alexandræ magnificæ fœminæ tuitionem festines impendere, &c. quanto viduæ bene viventes virorum sunt solatio destitutæ, tanto eis enixius Ecclesiastica est impendenda tuitio.* Ad Sabinum Subdiaconum scripsit, ut Mariam, quæ Clerico nupserat, compelleret, ut duobus patris sui libertis largiretur, quod eis ab eo legatum fuerat; eam litem ipsemet cognosceret coram positis Evangeliis, & quod pronuntiasset, id ad exitum curaret perduci (6): *Si se nititur defendere, propositis sacrosanctis Evangeliis, causam subtiliter perscrutari, & ita quæ legis ac justitiæ ordo postulaverit, diffinire te convenit, & diffinita effectui mancipare, ut hæc ad nos denuo querela non redeat.* Denique Anthemio Campaniæ Rectori & Nuntio mandatum est a Gregorio, defensionem ut aggrederetur viduæ, quæ indulgentia pene nimia res omnes suas filio donaverat uxorem ducenti, tum vero inopia premebatur: iis ejus ærumnæ obdurescentibus, quorum amore ipsa & nimia teneritudine ad eas angustias venerat (7): *Ecclesiasticam ei tuitionem impendere festines, &c. Ut in id quod deceptam se queritur, legaliter valeat subveniri.* Jubebat denique ut si quæ incurrerent difficultates, quas eluctari ipse non posset, renuntiaret sibi, quo efficacius aliquod remedium ei malo quæreretur.

III. Verum Episcopos potissimum ipsos expergefacere studuit Gregorius, quo strenuius in has evigilarent curas pauperum relevandorum. Taurominitano in Sicilia Episcopo commendavit generum eum (8), cujus

(1) L. 1. Ep. 13.
(2) L. 1. Epist. 60. 61.
(3) L. 1. Epist. 62.
(4) L. 2. Ep. 5.
(5) L. 5. Ep. 37.
(6) L. 8. Ep. 6.
(7) L. 9. Ep. 11.
(8) L. 5. Ep. 35.

cujus socer excesserat prorsus inops rerum omnium, ut ne teruntium quidem ex ejus hæreditate, vel filia, vel gener percepisset, in quos tamen iniquissima sæviret creditorum turba. Episcopo Ravennati mandavit, (1) ut mulierem tueretur conjugatam, cujus ingenuitas in controversiam trahebatur. Moniali cum parente propria litigandum erat. Lunensi Episcopo causam ejus commendavit Gregorius, matrem ut conveniret, suaderetque, ut sponte faceret, quod facere legibus cogenda erat; si mater obstinatiorem se præstaret, omni virium contentione Episcopus filiæ patrocinaretur, quam religiosa professio vehementer commendabat (2): *Quoniam æquitatis censura admonet, ut maximum conversis salva ratione Episcopale debeat esse solatium, &c. Suadeat matri ut facere sponte non desinat, ad quod legali potest ratione compelli. Quod si differre voluerit, prædictæ Adeodatæ Religiosæ contra eam tuitionem impendite; atque vestris eam solatiis apud Judicem, vel quocunque usus exegerit, instantius adjuvetis.*

IV. Video his minutiis consectandis crescere hujus operis molem. Sed ut integrum cuique est, suo abundare sensu, suo plusculum indulgere judicio, non dissimulabo, mihi quidem videri ex his maxime rerum minutiis, exemplis, circumstantiis, potissimam existere veteris disciplinæ non pulchritudinem tantum, sed & utilitatem. Nec longum enim, nec operosum esset, si testarer ministerio suo sacro teneri Episcopos, interponere seipsos ad defensionem viduarum, pauperum, pupillorum, omnium denique quavis calamitate prostratorum. Sed nec utilitatis, nec voluptatis parva accessio fit, ubi declaratur hæc Episcopalis obligatio & potestas Scripturis superstrui, Gregorium de eo officio suo Episcopos frequenter commonuisse, Nuntios quoquoversum suos ei curæ præfecisse, protectionem Sedis Apostolicæ in miserabiles effudisse omnes, causas eorum suo nonnunquam reservasse judicio, per Nuntios persæpe suos dirimi voluisse; ne nobiles quidem Matronas eo Sedis Apostolicæ, vel Nuntiorum Patrocinio fraudasse, si earum pietas nobilitati responderet: eas causas per judices quandoque a partibus electos dirimi fecisse; Nuntios & Episcopos ipsos ante tribunalia Judicum his miserabilibus personis affuisse; eam denique tuitionem Ecclesiæ impensam fuisse filiæ adversus matrem, quanquam filia sanctimonialis esset, & de ea causa cognituri essent Judices Civiles. Quanquam enim ex Apostolo difficile sit sine peccato litigari; insinuat hic tamen satis aperte Gregorius, causas & vices rerum esse posse singulares ejusmodi, ubi filia, & quidem Monialis cum matre litiget, citra delictum; si enim citra delictum ea lis expediri non potuisset a Sanctimoniali virgine, non ei suam, non ei Episcopalem cujusquam alterius Gregorius gratiam & auctoritatem commodasset.

V. Nec illud silentio prætereundum est, has plerasque civiles fuisse causas, & Episcopali tamen eas fuisse obnoxias jurisdictioni, tum quod ipsi Episcopi de eis persæpe cognoscerent, tum quod earum judiciis, & judiciorum executioni instarent. Superiores nonnunquam conveniebantur tantum Judices & Magistratus, quo eorum imperio inferiores officio fungi cogerentur; utpote quos odorabantur Episcopi suis non facile precibus flectendos. Cum Palatinus nescio quis ab Opificibus Neapolitanis onera quædam & obsequia exigeret nova, & juramento eos constrinxisset, sibi cessuros quidquid pecuniæ exprimerent ab Opificii sui novis Magistris: ad Gregorium perlatis ejus rei querelis, scripsit ipse ad Episcopum Neapolitanum, suis ut precibus monitisque abduceret Palatinum ab his injuriosis molitionibus; si contumacem experiretur, recurreret ad Præfectum, cujus summa auctoritate his perversitatibus occurreretur: ut ne fraudarentur spe sua, qui ad tuitionem Ecclesiæ confugissent (3): *Ne eos qui tuitionis nostræ suffragia quæsiverunt, cujusdam voluntas injuste opprimat.*

VI. Quæ alienis proderat, suis obesse non poterat Ecclesiæ defensio. Itaque Episcopum Gallipolitanum per Epistolas hortabatur Gregorius, ut rusticos Castri Gallipolitani tueretur adversus novarum in eos exactionum auctores; cum agri illi ad Ecclesiæ Romanæ proprietatem pertinerent, quod constare illi posset per privilegia, quæ ad eum perferri curabat, ex Scrinio Ecclesiæ Romanæ (4): *Quia & exemplaria privilegiorum Ecclesiæ de Scrinio nostro ob hoc tibi facimus dari.*

VII. Verum in eas potissimum exactiones tyrannicas acuebat se caritas & sollicitudo Episcoporum & Pontificum, quibus gras-

(1) L. 7. Ep. 21. (2) L. 7. Ep. 28. (3) L. 8. Ep. 27. (4) L. 7. c. 105.

grassabantur Ministri Imperatorum, Provinciarumque Præsides, unde & adeundi erant Imperatores ipsi, quorum & pietati & edictis ea primum contumelia irrogabatur. Romam profectus Calaritanus Archiepiscopus Gregorio renuntiavit, quam iniquis sævisque exactionibus Theodorus Sardiniæ Dux ejus Insulæ rusticos fatigaret. Gregorius ad suum Constantinopoli Apocrisiarium protinus scripsit, Imperatorem ut certiorem faceret de hac tanta præter ejus voluntatem, & præter ipsa ejus edicta rusticorum vexatione (1): *Volumus ut apto tempore piissimis Dominis, juxta id quod Provinciales prædictæ Insulæ juste & competenter postulant, suggeras, &c.* Cum subesset autem Ducatus Sardiniæ Africæ Exarcho, scripsit & ad Exarchum Gregorius, quantis Theodorus oneribus & expilationibus agricolas Clericosque Sardiniæ opprimeret, ut ipse eam calamitatem pro potestate & officio suo depelleret (2): *Marinianus Turritanæ civitatis Episcopus nobis lacrymabiliter indicavit, sua civitatis pauperes omnino vexari, insuper & Religiosos Ecclesiæ suæ homines gravem ab hominibus Theodori sustinere molestiam, &c. Et quia hæc omnia per vestram excellentiam convenit emendari, posco ut ea ulterius fieri non sinatis; illi jubete, ut ab Ecclesiæ se læsione removeat, & nullus eorum angariis, seu incommodis, ultra quam sinit ratio, prægravetur.*

VIII. Nec his contentus Gregorius Imperatricem Constantiam per litteras interpellavit, monuitque in Insula Sardinia ab Imperatoriis ministris potestatem esse factam idolis sacrificandi, pensitata sibi certa pecunia ab Idololatrarum quibusdam reliquiis, quin & ab iis postquam Christo nomen dedissent, eandem extorqueri pecuniam; in Corsica vero Insula vix posse rusticos tributa sibi imposita pendere, nisi proprios distraherent liberos, qua barbarica immanitate eorum plerique ab Imperii partibus & terris ad Longobardos desciscebant: in Sicilia vero oræ maritimæ Præfectum tantis infamatum esse latrociniis, ut ne justo quidem volumine ea possent omnia describi. Captata opportunitate commonendum esse a Regina Imperatorem, quanta ex his possit in ipsum, in ipsam, in communem prolem cœlestis iræ provocari tempestas. Si non eam pecuniam mittat Imperator, quæ tuendæ Italiæ necessaria est, his saltem extorsionibus medeatur; infructuosas enim forsan esse impensas omnes in defensionem Italiæ, propterea quod in ipsa tributorum exactione, multa & in Deum, & in agricolas peccantur (3): *Quæ piissimo domino apto sunt tempore suggerenda, ut ab anima sua, ab Imperio, atque a filiis suis tale hoc tantumque facinus peccatique pondus amoveat, &c. Etsi minus expensæ in Italia tribuantur, a suo tamen Imperio oppressorum lacrymas compescat. Nam & idcirco fortasse tantæ expensæ in hac terra minus ad utilitatem proficiunt, quia cum peccati admixtione aliqua colliguntur. Præcipiant ergo serenissimi domini nil cum peccato colligi.* Cumque prætexeret Imperator has tributorum pensiones ex circumjacentibus Insulis ad defensionem Italiæ pertinere, ad comprimendos exterendosque ex ea Longobardos: respondet Pontifex, ubi populorum exigitur sanguis, & Deus offenditur, non illud satis idoneum esse munimentum ad tuendam Italiam & ad hostes Imperii ex ea abigendos: si non possint nisi criminosis exactionibus arma propulsari Longobardorum, æquum non esse ad temporalem Italiæ incolumitatem Imperatores ipsos de salute sua æterna periclitari: *Melius est temporaliter nos non vivere, quam vos ad æternam vitam obstaculum invenire.* Denique profitetur Pontifex, gravissimo se piaculo constringendum fuisse, si tanta hæc mala Imperatoribus diutius tacuisset: *Ne si ea quæ in his partibus aguntur, pietas vestra non cognosceret, me apud districtum Judicem silentii mei culpa mulctaret.*

IX. Sed nusquam Gregorius paternæ caritatis viscera prolixius effudit, aut quibus afficeretur doloribus prodidit, ubi a Judicibus, vel Prætoribus pauperes affligebantur, quam in datis ad Episcopum Sebastianum litteris. Gladios ipsos Longobardorum negat formidolosiores esse, quam Judicum injurias, dolos, rapinas: porro jam non tolerandum sibi incumbere onus tot sollicitudinum & curarum; ubi pervigilandum sit in Episcopos, in Clericos, in Monachos, in populum, ut eos communiat adversus insidias inimicorum, & artes Gubernatorum (4): *Breviter dico, quia Romani in nos malitia gladios Longobardorum vicit: ita*

(1) L. x. Ep. 47. (2) L. 7. Ep. 59. (3) L. 4. Ep. 33. (4) L. 4. e. 35.

ita ut benigniores videantur hostes, qui nos interimunt, quam Reipublicæ Judices, qui nos malitia sua, rapinis atque fallaciis in cogitatione consumunt. Et uno tempore curam Episcoporum, atque Clericorum, Monasteriorum quoque & populi gerere, contra hostium insidias sollicitum vigilare, contra Ducum fallacias atque malitias suspectum semper existere, cujus laboris, doloris cujus sit, vestra fraternitas tanto verius penset, quanto me, qui hæc patior, purius amat. Alibi rursum Gregorius (1) Nuntiis suis & Episcopis Sardiniæ commendabat tutelam & defensionem Gregorii Expræfecti, ne præter æquum opprimeretur. Eadem de causa litteras dedit & ad Ministros Imperatorios.

X. His adde Edictum quod Cassiodorus Præfectus Prætorio cum esset, publicari fecit anno 534. ex Baronio, quo permittebatur Episcopis, pretium ut figerent rerum, quæ hospitibus & peregrinantibus venderentur. A quo non abludit quod de Joanne Patriarcha Alexandrino, ab eleemosynis nomen nacto narratur. Is enim & commiseratione in pauperes, & magnanimitate in eos a quibus obterebantur, immortalitati nomen suum & fastis Ecclesiæ commendavit. Cum summam sibi Nicætas Patricius potestatem in foro rerum venalium vindicaret, illectus lucro quod ex ea re in illum redluebat, restitit fidentissime Patriarcha, eo uno incitamento levandorum pauperum (2): *Patricius disponere volebat forum propter lucra publica; Patriarcha autem id non patiebatur, pauperum in hoc procurans salutem.* Cessit tandem Patricii pertinacia incredibili Patriarchæ mansuetudini & suavitati.

XI. Venio ad leges, & ad eam primum Justiniani Constitutionem, ubi fisco amplificando studens, citra Provinciarum gravamen: *Quomodo & fiscus & subditi illæsi & indemnes permaneant:* jubet tandem, ut Episcopi, & honoratiores cujusque Provinciæ Gubernatorem eligant, qui de fisci proventibus caveat, pollicitus ei se electioni assensurum, ne quid posthac rursus ebulliat querelarum; ne vero sperent se aures posthac iis accommodaturum, si Gubernatorem eligere cessent, vel de eo quem elegerint conquerantur (3): *Hortamur cujusque Provinciæ sanctissimos Episcopos, eosque qui ex indigenis & incolis primas tenent, ut per communem libellum supplicem, de iis ad nostram potentiam referant, quos idoneos esse ad Provinciæ suæ gubernationem existiment. His enim Magistratus insignia gratis tradituri sumus; tamen ut publicum & fiscalem canonem se illaturos caveant, atque nihil contra legem se exacturos, &c. Si vero hoc nostrum beneficium consecuti, in Præsidum electione, opinione atque spe frustrentur, neminem præter seipsos culpare poterunt. Neque etiam si hos eligere & ad nos referre distulerint, ullo amplius jure de his qui hinc in Provincias emittentur, querimoniam instituent.*

XII. Idem ipse porro Justinianus (4) vetitis Judæis, Paganis, Hæreticis, ne servos haberent Christianos Catholicos; permisitque eorum servis infidelibus ad fidem Christi se conferre, ita ut quo primum die Christianæ fidei & libertatis jugum subierint, humanæ cujuscunque servitutis compede exolvantur; & si quando eorum domini ad eandem Catholicam fidem animum appellant, ne tum quidem concessa excidere ipsi possint libertate: his recentibus libertis denique tuendis præficiebat Præsides Provinciarum, Defensores Ecclesiæ & Episcopos: *Et eos tam Judices Provinciarum, quam sacrosanctæ Ecclesiæ defensores, necnon & beatissimi Episcopi defendant.* Qui rursus Imperator Præsides Episcoposque voluit defensores & Patronos se agere libertatis puerorum expositorum, quos omni absolvit servitute, quanquam servili ab origine prognati essent (5): *Hæc observantibus non solum Præsidibus Provinciarum, sed etiam Episcopis.*

Erant Civitatibus reditus non contemnendi, quos consumi jus erat in reparationes pontium, viarum, portuum, mœnium, aliorumque operum publicorum. Ne improbitate hominum ea pecunia interverteretur, jussit Imperator, ut anno quolibet rationes ejus Episcopo inferrentur, & tribus primariis civibus, postquam opera ipsa conspexissent (6): *Sancimus ut in unum conveniant religiosissimus Episcopus, ac tres bonæ existimationis, & qui ceteris præstant in ea civitate, ac singulis annis inspiciant opera facta.* Jussionibus minæ accede-

(1) L. 8. Ep. 55. 56. 57. 58. 59. 60.
(2) Cap. 14.
(3) Novell. 149. c. 13.
(4) Cod. L. 1. De Episc. & Cleric. c. 55.
(5) De Episc. audient. c. 24.
(6) Ibid. c. 26.

cedebant, si exitiali ignavia silerent Episcopi, involarique sinerent publicos eos proventus: *Si in ea re Episcopus negligens fuerit, habebit & Dominum Deum nostrum infensum, & Imperialem vindictam expectabit, si ea servili silentio sacerdotalique licentia indigno praterierit.* Quin & eædem ostensæ sunt pœnæ Episcopis; qui non intrepide intercederent novis exactionibus, quas injussu Imperatorum facerent Magistratus (1): *Liceat Episcopo cohibere omnem exactionem, &c.* Qui curatores addebantur utriusque sexus amentibus, ii sacramentum jubebantur præstare, eo munere probe & officiose persuncturos. Missa facio complura alia Legum capita (2), ubi voluit Princeps ab Episcopis exerceri jurisdictionem civilem humanitatis & suavitatis plenissimam, in miserabiles omnes beneficam. Nec oblivione obruenda lex, quam Baronius confert ad annum 535. qua edicebatur, ut Præfecti Provinciarum Metropolitanis obligarent se solemni observandarum legum juramento, fidei Catholicæ inconcussa constantia retinendæ, nihil usquam exigendi, nunquam prætet justitiæ leges judicandi.

XIII. Codici denique suo intexuit Justinianus, & pristino vigore donavit antiquissimam Constantini Magni Constitutionem, quæ dominis copiam faciebat manumittendorum servorum in Ecclesia, dum publice id fieret, & præsente Episcopo (3): *Jamdudum placuit, ut in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis præstare possint, ut sub aspectu plebis adsistentibus Christianorum Antistitibus id faciant.* Simplicissima hæc manumissio ob Episcopi præsentiam ejusdem erat ponderis ac firmitatis, atque si usitatissimis ritibus formulisque vestita fuisset, quibus novi Cives Romani creabantur: *Qui religiosa mente in Ecclesiæ gremio servis suis meritam concesserint libertatem, eandem eo jure donasse videantur, quo civitas Romana solemnitatibus decursis dare consuevit. Sed hoc duntaxat his qui sub aspectu Antistitum dederint, placuit relaxari.* Soluti erant & Clerici a formulis juris, & vel ultimæ voluntatis, vel alio quocunque testimonio, abunde erat, ut significassent, servos hos a se suos manumitti, ut nec testibus opus esset, nec chartis. In aperto erat ratio, quod jam quodammodo servitutem exuissent, quorum domini Clericatum profitebantur. Ajente nimirum Lactantio, fidelibus omnibus proprios servos, non jam servos videri, aut haberi, sed fratres. Sic enim ille præclarissime (4): *Tametsi corporum sit diversa conditio, nobis tamen servi non sunt, sed eos & habemus & dicimus spiritu fratres, & religione conservos &c. Cum igitur & liberi servis, & divites pauperibus humilitate animi pares simus &c.* Nec nulli tamen Clerici servos suos publice præsente Episcopo manumittebant, & solemni libertatis charta donabant. Qua de re Augustinus (5): *Diaconus Hipponensis homo pauper est: quid alicui conferat, non habet: tamen laboribus suis antequam esset Clericus emerat aliquos servos, hodie illos in conspectu nostro manumissurus est Episcopalibus gestis.*

CAPUT XCI. *P. 3. l. 2. c. 60.*

De protectione eadem Episcopali orphanorum, viduarum & pauperum. Ea Regia quoque protectione aut fungebantur ipsi Reges, aut Comites Palatii onerabant, sub Imperio Caroli Magni, ejusque stirpis.

I. II. Concilia Episcopis demandant curam protegendorum pauperum & miserabilium personarum, tempore maxime visitationis.

III. Debent & Laici Episcopis opitulatores accedere.

IV. Ad Regem confugiunt Episcopi, ut primarium miserabilium omnium defensorem.

V. Præsides Provinciarum ad id muneris conspirare cum Regibus debent.

VI. Calamitas sua miseros quodammodo consecrat, Deoque & probis omnibus cariores facit.

VII. Quam animose Hincmarus ad Regem peroraverit ad miserabilium levationem.

VIII. Quicunque tyrannica vi opprimebantur, iis perfugium erat Aula Regia.

IX. Eorum causæ omnes Comiti maxime Palatii committebantur.

X. Jura & officia Comitum Palatii.

XI. Illis maxime pauperum causæ commendabantur.

XII.

(1) Ibidem. (2) Ib. leg. 27. 30. 31. (3) L. 1. Cod. De his, qui in Eccles. manumit.
(4) L. 5. c. 5. (5) Serm. 50. De diversis.

XII. Causas audiebat Carolus & ipse Magnus aliquando.

XIII. Erant & in Italia & in Germania sui Comites Palatii.

XIV. Causas Ecclesiasticas attingere non poterant.

XV. Sedebant supra eos Episcopi.

XVI. Splendidissima tamen erat eorum dignitas.

I. IN Concilio Verno anno 755. præceptum est, ut statim Judices Comitesque de causis cognoscerent viduarum, orphanorum, & Ecclesiarum, easque incunctanter dirimerent, quod commune id esset Episcoporum & Regum officium, misellis omnibus opitulari (1): *Ut Comites, vel Judices ad eorum placita primo viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant & definiant, in eleemosyna domni Regis: & postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.* Si Clerici hic autem privilegio utantur viduarum & orphanorum, id vel ex eo fit, quod ut ex Canone liquet alio hujus Concilii, ipsis immineret sollicitudo causarum & personarum, quovis infortunio perculsarum (2): *Ut Clerici non habeant actiones sæculares, nisi pro causa Ecclesiarum, orphanorum, vel viduarum, ordinante Episcopo suo, vel Abbate.* Aut quia idem erat Ecclesiæ pauperumque patrimonium. Ita cum non possent Clerici ex hoc Concilio causas persequi, nisi Ecclesiæ, vel pauperum, in tuendis Ecclesiæ bonis, pauperes ipsos defendebant.

Concilii Francofordiensis Patres Episcopis Presbyterisque curandas indixere puellas orphanas, quarum providentiam gravioribus ipsi fœminis committere deberent (3): *De puellis, quæ parentibus privatæ fuerint, ut sub Episcoporum & Presbyterorum providentia gravioribus fœminis commendentur, sicut canonica docet auctoritas.*

II. In Concilio VI. Arelatensi anni 813. declaratum est (4), Episcopos dum Parochias suas circumlustrant, eum laboris sui fructum capere debere maximum, ut explorent, qua vi, quo damno, qua contumelia afficiantur pauperes & miselli a Judicibus, vel præpotentibus viris: ut hos gravissimis concerpant correptionibus: ut si eorum malitiam frangere non possint, Regem certiorem faciant, quo Regia potestate conteratur superbia, quam indulgentia sacerdotalis inflectere non potuerit: *Ut unusquisque Episcopus semel in anno circumeat Parochiam suam. Noverint sibi curam populorum & pauperum in protegendis ac defendendis impositam. Ideoque dum conspiciunt Judices ac Potentes pauperum oppressores existere, prius eos sacerdotali admonitione redarguant; & si contempserint emendari, eorum insolentia Regis auribus intimetur; ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, Regalis potestas ab improbitate coerceat.*

III. In Concilio Moguntino jussi sunt Laici Episcopis comiti & collaborare, ad viduarum & orphanorum defensionem (5): *Et ut Laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei, viduas & orphanos defensandos.*

In Concilio III. Turonensi ejusdem anni 813. illacrymatum est complurium ingenuorum calamitati, qui extremæ in paupertatis angustias dejecti essent iniquissimis divitum extorsionibus; unde & ingeminatæ sunt ad Carolum Imperatorem querelæ & preces, quo inquiri in hæc juberet, & opportuna ei malo adhiberet medicamenta (6): *Eos dicimus, qui liberi esse noscuntur, & sub potestate potentiorum sunt constituti; quorum si negotia & causas clementia piissimi Principis nostri diligenter investigari jusserit, reperientur quamplurimi diversis occasionibus ad ultimam paupertatem jam redigi.*

IV. Si denique ad Reges & Imperatores tam frequentes concurrant Episcopi, ut patrocinii aliquid pauperibus oppressisque concilient: in causa est illa persuasio, quod non aliud Regum & Magnatum antiquius strictiusque sit, vel illustrius etiam officium, quam ut calamitosos levent & auctores calamitatum quantumvis potentes ulciscantur. Inde est enim illud Concilii Parisiensis VI. anno 829. *Rex enim debet primo defensor esse Ecclesiarum & servorum Dei, viduarum, orphanorum, ceterorumque pauperum, necnon & omnium indigentium.*

V. Provinciarum Præfectis & Civitatum Magistratibus id significatum voluere Carolus Magnus & Ludovicus Pius: cum essent veluti Vicarii & Coadjutores Imperatoriæ Majestatis, summam eos alere debere concordiam cum Episcopis, quo una omnes omni virium contentione conspirarent ad Eccle-

(1) Can. 23. (2) Can. 26. (3) Can. 40. (4) Can. 17.
(5) Can. 8. (6) Can. 40.

Ecclesiarum pauperumque tutelam (1): *Vobis Comitibus dicimus, vosque commonemus, quia ad vestrum ministerium maxime pertinet, ut cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis, &c. In parte ministerii nostri vobis commissi, &c. Ut nostri veri Coadjutores & populi conservatores dici possitis, &c. Pupillorum vero & viduarum, & ceterorum pauperum adjutores & defensores, & sanctæ Ecclesiæ, vel servorum illius honoratores, juxta vestram possibilitatem sitis.*

VI. Intelligebant hi Principes, rem esse sacram miseros, & ipsa miseria sua, & paupertate, illos Deo consecrari, hominibusque commendari, ac præcipue summis Principibus: qui speciem quandam & imaginem Deitatis præ se ferunt, cujus Vicarii sunt & Ministri (2): *Ut viduæ, orphani & minus potentes sub defensione Dei & nostro mundeburdo pacem habeant, & eorum justitias acquirant.*

VII. Ulterius progressus est Hincmarus in hoc explanando communi Episcoporum & Regum officio. Ludovicum enim Germaniæ Regem auctoritate, gravitate & fiducia ea, quæ prorsus intrepidum deceret Præsulem, admonuit, edocuitque, ut se Regum ministri gerere deberent, ne quid novi oneris Clericis, pauperibus, & populo imponerent: quin animum potius ipsi, curasque suas conferrent, excolendis vineis, agris, pratis sylvisque, & universo Principis privato dominio & patrimonio; ne his neglectis cogerentur Clericos Laicosque pauperiores metatibus aliisque exactionibus gravare (3): *Judices villarum regiarum constituite, qui non sint cupidi, pecunias regias ad usuras non donent, &c. Laborent & excolant vineas, &c. Faciant nutrimenta congrua, custodiant sylvas, unde habeant pabula. Quatenus non sit vobis necesse, per quascunque occasiones quorumcunque hortatu circumire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum & Comitum, & majores quam ratio postulat, paratas requirere, & pauperes Ecclesiasticos & fidelium vestrorum mansuarios & carricaturis & paraveredis contra debitum exigendis gravare, & peccatum de facultatibus indebite consumptis in animam vestram congerere.*

Constat ergo uno eodemque vinculo Episcopos & Ministros Regios obligari ad pauperum & miserorum defensionem: eo tamen discrimine, ut specialius Episcopi tueri eos debeant adversus alios tutores, Regumque ministros, si officio desint, & pro Patronis deprædatores fiant. Ejus officii sui sensu & conscientia altissime infixa Hincmarus idem eidem confirmabat Regi, si nihil novæ in his emersisset causæ & necessitatis, nullas ab eo posse novas & patri suo inusitatas invehi exactiones; quin ex agrorum suorum & paternorum prædiorum fructibus alendam ei esse familiam, expensas Legationum variarum suppeditandas, denique largius erogandum in pauperes, cum nulla regia magis virtus sit, quam munificentia; minime autem regium sit, quæ aliis extorseris, aliis elargiri: *Neque a Comitibus, vel fidelibus vestris plus studeatis, quam lex & consuetudo fuit tempore patris vestri, de hoc quod de Francis accipiunt, exquirere. Quin potius habeatis, unde sufficienter & honeste cum domestica Curte vestra possitis vivere, & legationes Palatium vestrum adeuntes recipere, & sicut scriptum est, unde possitis, de justis laboribus necessitatem patientibus tribuere. Quia Rex & largus debet esse, & non quod largitur, de injustitia vel iniquitate debet conquirere.*

VIII. Nec abs re Hincmarus non alios Principes Ludovico eidem Regi æmulandos objiciebat, quam augustissimos Majores ejus, quorum alibi significat Palatium, instar asyli semper fuisse, quo se reciperent cujus demum cunque generis calamitosi. Patebat enim illis semper Palatium, patebant Principum aures; patebant manus, & opum exuberantia, ubi justæ suberant causæ (4): *Ut ex quacunque parte totius Regni quicunque desolatus, orbatus, alieno ære oppressus, injuste calumnia cujusque suffocatus, seu cetera his similia, quæ nunc numerare perlongum est, maxime tamen de viduis & orphanis, tam seniorum, quamque & mediocrium, uniuscujusque secundum suam indigentiam vel qualitatem, dominorum vero misericordiam & pietatem semper ad manum haberet, per quem singuli ad pias aures Principis perferre potuissent.*

IX. Si vero, ut auctor est Hincmarus, (5) nusquam in Palatio deerant humaniores illi sequestres, qui mollissimos aditus misellis omnibus ad Principem munirent: indubium est

(1) Capitul. L. 2. c. 6.
(2) Capitul. L. 6. c. 223.
(3) Tom. 2. pag. 138.
(4) Ib. c. 210.
(5) Ibidem.

est eos magna ex parte Clericos fuisse, quod idem affirmat Hincmarus de interioris Consistorii Consiliariis. Sed cum pauperum & miserabilium defensionem demandarent Reges partim Missis Dominicis, partim Comitibus Palatii, de iis hic obiter verba fieri operæ pretium est. Reliquum ergo hujus Capitis Comitibus Palatii dicabimus, qui Laicorum ex ordine semper adoptabantur; prolixius disputaturi Capite proximo de Missis Dominicis, quos inter & Episcopi quandoque adscribebantur.

X. Illud primum de Comite Palatii affirmat Hincmarus, eum suscepisse libellos omnes supplices eorum, qui ad pietatem vel ad justitiam Principis recurrerent, ac proinde miserorum omnium, quorum spes salutis tota Palatio Principis affixa erat, quin & ipsum votis eorum facere satis solitum fuisse, si tanti res non videretur ei, ut auribus Regiis obstrependum esset. Idem præstabat in Clericos Archicapellanus (1). *Capellanus, vel Palatii custos de omnibus negotiis Ecclesiasticis, vel Ministris Ecclesiæ, & Comes Palatii de omnibus secularibus causis vel judiciis, suscipiendi curam instanter habebant: ut nec Ecclesiastici, nec seculares prius domnum Regem absque eorum consultu inquietare necesse haberent, quousque illi prævidere nt, si necessitas esset, ut causa ante Regem merito venire deberet.*

2. Comes vero Palatii non causas tantum omnes definiebat, quæ in Provinciis finiri non potuissent: Sed & judicia omnia juri, æquitatique inimica ad elimatissimas justitiæ leges revocabat: *Comitis Palatii inter cetera pene innumerabilia, in hoc maxime sollicitudo erat, ut omnes contentiones legales, quæ alibi ortæ, propter æquitatis judicium Palatium adgrediebantur, juste ac rationabiliter determinaret, seu perverse judicata ad æquitatis tramitem reduceret.*

3. Sicubi adversa fronte collidi videbantur jura fori & jura poli, Cæsarum Christique leges, Comitis Palatii erat Regem admonere, qui humani divinique juris consultissimos viros percontatus, sed divinarum tamen legum amantiores; mox ipse secundum divinas pronuntiabat, humanis abrogatis, sicubi cum divinis conciliari non possent: *Ut Rex cum his qui utramque legem nossent, & Dei magis quam humanarum legum statuta metuerent, ita decerneret, ita statueret, ut ubi utrumque servari posset, utrumque servaretur: sin autem, lex seculi merito comprimeretur, justitia Dei conservaretur.*

4. Judicia sua librabat Comes Palatii in Cœtu Consiliariorum Palatinorum, inter quos primæ erant Clericorum sedes (2): *Consiliarii autem tam Clerici, quam laici, tales eligebantur, qui primo Deum timerent.*

5. Denique Comes Palatii Vindex habebatur, Defensor & Advocatus laicorum omnium, Regia ope & tuitione egentium: Archicapellanus eadem munia in Clericos sustinebat. Ita Hincmarus in commonitorio suo ad Ludovicum Germaniæ Regem (3): *Ut si Episcopus pro quacumque necessitate Ecclesiastica ad vos direxerit, ad quem suus Missus veniat, per quem quæ rationabiliter petierit, obtineat, in Palatio vestro sicut Comes Palatii est in causis Reipublicæ, ministerio idoneum constitutum habete.*

XI. Hinc Carolus Magnus plurima cum decrevisset in favorem pauperum & oppressorum, ea declarat se promulgari fecisse per Comitem Palatii Adelardum (4): *Hæc ab Adelardo Comite Palatii nostri ad eorum satisfactionem, una cum aliis fidelibus nostris præcipi nostra vice, & publice adnuntiari jussimus.* Primarium vero Comitis Palatini munus luculentissime descripsit idem Carolus, ubi constituit, ut causæ Episcoporum, Abbatum & Optimatum, quæ longiori egent indagine & mora, ad Palatium Principis referantur, ita sane ut ne causæ pauperum retardentur: propterea quod Comes Palatii vacare non debeat, nisi causis pauperum & calamitosorum: Magnatum vero negotiis non interponere se possit, nisi ubi speciali Principis mandato jubetur: *Neque propter hoc pauperum & minus potentium causæ remaneant. Neque Comes Palatii nostri potentiorum causas sine nostra jussione finire præsumat: sed tantum ad pauperum & minus potentium justitias faciendas, sibi sciat esse vacandum.*

XII. Nec tamen ita incumbebat Carolus Comitis Palatii sollicitudini de pauperum, & de quibuscunque aliis causis, ut non ipse adesset, præesset que iis, ubi Comes ipse Palatii æstuare poterat, aut titubare. Ita enim Eginardus in ejus vita (5): *Cum calciare-*

(1) Tom. 2. pag. 208. (2) Ib. p. 212. (3) Ib. p. 131.
(4) Concil. Gall. T. 2. p. 243. 248 Capitul l. 5. c. 151. Et l. 3. c. 77.
(5) Du-Chesne, Tom. 2. p. 102. 266. 268.

citaretur & amiceretur, *non tantum amicos admittebat; verum etiam si Comes Palatii litem aliquam esse diceret, quæ sine ejus jussu definiri non posset, statim litigantes introducere jubebat, & velut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dicebat*.

XIII. Tradit porro idem in Annalibus suis Eginardus suum quoque Italiæ fuisse Comitem Palatii; ex eo nempe tempore, quo Lotharius Romæ Imperii diademate redimitus, in Gallias redire voluit ad Parentem. *Missus est in Italiam Adelardus Comes Palatii, jussumque est ut Brixiæ Comitem secum assumeret, & inchoatas justitias perficere curaret*. Comites hi Palatini Italiæ, Germaniæque, aliorumque Regnorum, eandem exercebant provinciam tuendorum pauperum, & ærumnosorum quorumlibet. Denique cum Carolus Calvus Regni finibus esset egressurus, ut Romam pergeret ad coronam Imperii, Adelardo Comiti Palatii commisit filium, Regnum, & Sigillum (1). *Adelardus Comes Palatii remaneat cum eo, cum sigillo*.

XIV. Quanquam latissime pateret Comitum Palatii jurisdictio & potestas: non ullas tamen illi ad se pertrahere poterant causas Clericorum. Ideo & Hincmarus ad Fulconem Comitem Palatii rescripsit, non posse ab eo Judicium institui de Presbytero, qui ab Ecclesiastico ad civile forum declinaverat (2): *Mandat Comiti Palatii Regis Fulconi, ne in hac causa se commisceat; quia de Presbyteri & Ecclesiæ causa ad Episcopos, & ad Synodum definitio pertineat, non ad mali, vel civilium judicum dispositionem*.

XV. Illud quoque constat, quamlibet celso emineret fastigio Comitis Palatii Dignitas, superiores tamen honoris partes, sedesque obtinuisse Episcopos, in illo ipso Consistorio, ubi jus ab illo dicebatur. Quanquam enim interponere se Comes Palatii non posset in causas Ecclesiasticas: ejus nihilominus Judiciis Civilibus interesse poterant Episcopi, & supra eum sedere. Dilucescunt mirum in modum hæc omnia, una in illa Marculphi formula, (3) quæ veluti imaginem continet eorum judiciorum, quibus Rex ipse præsens aderat, Episcoporum cuneo cinctus, & Ministrorum suorum, quos inter potissimum eminebat Palatii Comes.

XVI. Hinc illud concluditur locum jam tum fuisse Comiti Palatii inter potissima Regni Officia sub Imperio Regum stirpis Clodovæi. Eorum aliqui designantur a Gregorio Turonensi (4): sed propius a vero abest, sub Caroli Magni potissimum stirpe eam dignitatem ad gloriæ suæ cumulum provectam fuisse. Ejus gloriæ radium alicubi aspersit Monachus Sangallensis, cum ait Legatos Constantinopolitanos in Palatio Caroli Magni, audito Comite Palatii cum peroraret in Cœtu Procerum, Imperatorem hunc ipsum suspicatos esse, pronosque in terram se dejecisse (5): *Comitem Palatii videntes, in medio Procerum concionantem, Imperatorem suspicati, terra tenus sunt prostrati*.

CAPUT XCII. *P.3.l.2.c.61.*

De tuitione pauperum & oppressorum, quam Reges præstabant per Missos Dominicos, in quibus principem locum obtinebant Episcopi. Prolixe de his Dominicis Missis, & de auctoritate, quæ hinc Regibus accedebat in Episcopos, & in Ecclesiæ Disciplinam, temporibus Caroli Magni & Carolinæ familiæ regnatricis.

I. Inter Missos Dominicos fuisse & præfuisse Episcopos. Probationes.

II. Probationes aliæ ex functione & potestate Missorum Dominicorum.

III. Archiepiscopi & Episcopi hac Missatici functione expressius decorati.

IV. Quam late se funderet Missorum potestas Dominicorum.

V. Post Carolum Magnum & Ludovicum Pium, rursum sub Carolo Calvo Episcopi creantur Missi Dominici.

VI. Legati erant a Latere *Regum.*

VII. Jacebat Missorum laicorum potestas sine Episcopis.

VIII. Episcopi declarati sunt Missi Dominici perpetui.

IX. Ad speciale negotium quodpiam postulati Missi Dominici.

X. Post Carolum Calvum rursus Missi Dominici.

XI. Missi Dominici laici non semel Episcopalibus infulis decorabantur.

XII. Ea erat Regum persuasio, sua cura & cu-

(1) Ib. p. 464. (2) Flodoard. L. 3. c. 26. (3) Marculph. L. 1. c. 25.
(4) L. 9. c. 12. 30. (5) L. 2. c. 9.

& custodiæ Ecclesiam esse commendatam, Adjutores & Cooperatores sibi datos Episcopos.

XIII. Eo animo & Consilio Missos Dominicos delegabant.

XIV. Paulo aliis verbis rem expediebant Episcopi, sibi a Christo concreditas fuisse Ecclesias, Reges sibi defensores additos esse.

XV. Ea erat verborum discrepantia, non rerum, non animorum dissensio ulla, summa semper Imperii & Sacerdotii concordia.

XVI. Nova ejus Concordiæ argumenta.

XVII. Auctoritas tota Missorum Dominicorum in Canonum observantiam collimabat.

I. PAuperum & ærumnosorum omnium cura & defensio Episcopis incumbebat, non Pastoralis tantum officii vinculo, sed & Missi Dominici qua plerumque præfulgebant dignitate, ipsa Regum auctoritate & potestate induti. Missis his Regum, qui Dominici ideo dicebantur, delegatæ ipsa eorum institutione fuerant causæ omnes pauperum, & quoscunque clades aliqua afflixisset, non adversus Proceres tantum, sed & contra Episcopos & Abbates, si qui horum damni auctores duceśque fuissent. Ex quo id existit, his muneribus ornatos fuisse ex parte saltem aliqua Episcopos. Nec enim fas erat a Comitibus vel Magistratibus jurisdictionis aliquid usurpari in Episcopos & Abbates. Audienda de his ipsa Caroli Magni Capitularia (1): *De eo Missi nostri providere debent, ne forte aliquis clamor super Episcopum vel Abbatem, vel Abbatissam, vel Comitem, seu super qualemcunque gradum sit, & nobis renuntiare.*

Ea sane delegatio specialis in Ecclesias & Monasteria, ut inquireretur in ædificia & ornamenta eorum, in regularem observantiam, in Cantus & Officiorum Chori formam ad priora statuta reformatam; hæc, inquam, delegatio, vix aliis poterat quam Episcopis committi (2): *Ut Missi per singulas civitates & Monasteria virorum & puellarum, pervideant quomodo, aut qualiter in domibus Ecclesiarum & ornamentis Ecclesiæ emendatæ vel restaurata esse videntur, & diligenter inquirant, de conversatione singulorum, vel quomodo emendatum habeant, quod jussimus de eorum lectione & cantu, ceterisque disciplinis Ecclesiæ pertinentibus.*

II. Missorum ergo istiusmodi jurisdictio, non sola miserabilium quorumcunque levatione circumscribebatur; quanquam ea sane nunquam in præteritis relinqueretur. Id ex alio apertissimum fit Capitulari (3); ubi postquam jussi sunt ab Imperatore Missi Dominici, pervigiles agere excubias, ad concordiam & pacem inter Episcopos, Abbates, Comites, Abbatissas, aliosque Ministros Regios, sartam tectamque tuendam: *Ut diligenter inquirant inter Episcopos, Abbates, sive Comites & Abbatissas, atque vassos nostros, qualem concordiam & amicitiam ad invicem habeant, &c.* Præcipitur iisdem ipsis, ut actutum causas omnes dirimant Ecclesiarum, pauperum, orphanorum, Principemque submoneant, si cui malo desperato medicari nequierint: *Insuper & pro justitiis Ecclesiarum Dei, viduarum, orphanorum, pupillorum & ceterorum hominum inquirant & perficiant, & quodcunque ad emendandum invenerint, emendare studeant, in quantum melius potuerint; & quod per se emendare non potuerint, in præsentiam nostram adduci faciant.*

Horum pleraque munerum Episcopali magis, quam Comitum dignitati concinebant. Sed cum inficias ire non possimus, quin persæpe ad Comites delegarentur; edocuit nos Concilium Moguntinum anni 813. providentissime cautum fuisse, (4) ut sæculares hi Regum Missi socios se adjungerent cujusque Diœceseos Episcopo, ad explorandа perlustrandaque ejus Cœnobia: *Dignum ac necessarium visum est, ut Missi per quæque loca directi, simul cum Episcopis uniuscujusque Diœcesis, perspiciant loca Monasteriorum supradicti Missi, & cum eis Episcopi per diversa loca prævideant, &c.* Denique Episcopalis erat curæ jurisque, ut emendaretur, quidquid in Regulam Monasticam peccatum esset: *Ubi autem aliter inventum fuerit, hoc omnimodis Episcopus loci ipsius faciat emendari.*

III. Indubium illud est nusquam tantum potestatis & juris in Missos hos Dominicos accumulatum fuisse, quantum sub Ludovico Pio. Jam inde ab ineuntis Imperii ille sui primordiis concinnari fecit in Concilio Aquisgranensi Regulam Canonicorum Regularium & Canonicarum, eamque ad Me-

(1) Concil. Gall. T. 2. pag. 197.

(2) Ib. p. 247. Et lib. 1. Capit. c. 122.

(3) Ib. p. 245.

(4) Can. 20.

tropolitanos transmisit, cum Suffraganeis eorum omnibus communicandam; affirmans a se post aliquot menses ablegatum iri Missos Dominicos suos in omnes Provincias, ut explorarent, renuntiarentque sibi, qui cujusque Episcopi ardor, quæ strenuitas fuisset, ut ei Regulæ Cœnobia omnia inservirent: *Ut cum nos hujus rei gratia inquirendæ Kalendis Septembribus, sicut sacro Concilio meminimus nos dixisse facturos, Missos nostros per Imperium a Deo nobis collatum destinaverimus, &c. Perquirere jubebimus, quis Prælatorum injunctum sibi officium strenue peregerit, &c.* Sciscitabantur hi Dominici Missi Comites & Præfectos Provinciarum & Civitatum, qui mores essent, quæ sollicitudo Episcoporum: sciscitabantur & Episcopos, qui Comitum & Præfectorum mores, quæ diligentia; ut ad Principem referrent (1): *Per commune testimonium, id est, Episcoporum de Comitibus, Comitum de Episcopis comperire, qualiter scilicet Comites justitiam diligant & faciant, & quam religiose Episcopi conversentur & prædicent.*

At cum ea jurisdictio supra Episcopos ipsos assurgeret, intellexit Imperator nisi per Episcopos explicari eam non posse. Singulas ergo in Provincias delegavit Archiepiscopum, vel Episcopum unum, cum Comite uno Dominico hoc Missatico perfuncturos. Usu enim ipso mollienda sunt nobis hæc verba. Ea certe occasione mandato longe accuratiore Missos suos instruxit Imperator, hoc est, Episcopum, Comitemque, sigillatim delineatis functionibus, officiis, juribus, & vestigiis pene omnibus, in quæ ipsis ingrediendum esset (2). Omnes sui quique territorii incolas convocare præcipiebantur, duobus, tribusve locis diversis: eosque admonere, missos se a Principe ut explorarent, an Episcopi & Comites omnes muneris & ministerii sui numeros diligenter implerent; an eorum supinitate novæ quæpiam corruptelæ illaberentur; an eorum zelo & sollicitudini impedimenta aliqua objicerentur; jussos se his mederi morbis pro concessa sibi potestate; & si quid minus potuissent, Principem commonefacere; denique ut Conventum in unum aliquem cogerent Episcopos, Abbates, Vicedominos, Abbatissas, Comites, Ministros inferiores; illis ut significarent Imperatorum Decreta, ad pauperum & oppressorum querimonias aures adverterent: *Vel maxime propter pauperes populi idem Conventus habeatur, qui omnibus congruat.* Hujus mandati verba alio supra loco adscripta sunt.

IV. Nec minus effulsit in his delegationibus potestas Episcoporum anno 825. ubi Imperator cum non potuisset generalem Regni sui Conventum celebrare, voluit minore in Conventu, ut Archiepiscopi & Episcopi omnes variis primo in locis congregarentur, & ibi commentarentur quidquid decretorum videretur necessarium fore, vel opportunum, suæ primo ipsorum, mox & totius Regni restitutioni castiorem in morum & disciplinæ formam: (3) tum vero Missos Dominicos omnes in Provincias commeaturos, ut horum recentium Decretorum observantiæ instarent: denique quaalibet hebdomada vertente diem unum dicaret Imperator, examinandis in Palatio suo Missorum relationibus (4): *Visum nobis fuit præsens placitum cum aliquibus ex fidelibus nostris habere, &c. Consideravimus ut primo omnium Archiepiscopi cum suis Suffraganeis convenirent, & ibi tam de sua, quam de omnium nostrum correctione & emendatione secundum divinam auctoritatem quærendo invenirent, & nobis atque fidelibus nostris secundum ministerium sibi commissum annuntiarent, &c. Item consideravimus, ut Missos nostros per universum Regnum nostrum mitteremus, &c. Simulque sciatis nos velle per singulas hebdomadas uno die in Palatio nostro ad causas audiendas sedere, ut per hunc aut illum Comitem, & providentia Missorum, & obedientia populi manifestius appareat.*

Non minus longe lateque patebat horum Missorum potestas, quam Episcoporum, cum executioni imminerent eorum omnium, quæ Episcopi decrevissent: Ideo & eos mandabat Imperator scrutari & inquirere in vitam non Episcoporum modo, sed etiam Chorepiscoporum, Archipresbyterorum, Archidiaconorum, Vicedominorum, Parochorum, Abbatum, Monachorum, Sanctimonialium, denique Civium & Laicorum: addita potestate demutandorum Scabinorum, ubi opus esset, & in omnibus Comitatibus Censores quosdam publicos, & velut Inquisitores

[1] Concil. Gall. T. 2. p. 427. 454. 457. 458. Capit. l. 2. c. 12. 25. 26. 27. 28.
[2] Anno 823. Concil. Gall. T. 2. p. 457. 458.
[3] Concil. Gall. T. 2. p. 465. 466.
[4] Ib. p. 491.

tores instituendi, ut Comitibus in administratione Provinciæ subsidio essent (1): *Missi nostri ubicunque malos Scabinos inveniunt, ejiciant, & cum totius populi consensu in loco eorum bonos eligant. Ut in omni Comitatu, hi qui meliores & veraciores inveniri possunt, eligantur a Missis nostris ad inquisitiones faciendas, & rei veritatem dicendam, & ut Adjutores Comitum sint ad justitias faciendas.* Defensio pauperum præ ceteris semper omnibus curæ Missorum commendabatur: *Comites & Missi nostri magnum studium habeant, ne forte propter eorum negligentiam pauperes crucientur, & nos tædium propter eorum clamores patiamur, si nostram gratiam habere velint.*

Nihil hic attinet dicere de procurationibus a Provincia suppeditandis ad Missorum Dominicorum sustentationem (2), vel de sacramento fidei, quod illi præstandum curabant ab omnibus qui necdum præstitissent. Subaliena sunt hæc enim ab instituto hic nostro. Obiter dicam, ne Magnatum avaritiæ paterent inopes & mendici, provisum ab Imperatore, præfixumque fuisse, quid cuique Misso pendendum. In Capitularibus recensentur eæ summæ, in quibus hæc quoque observari juvabit: 1. His Missorum Dominicorum officiis Abbates ipsos quoque & Episcopos honestatos fuisse. 2. Comites, Abbates, Episcoposque ad impensas suas exprimere nil potuisse, quando prope aberant a Comitatu suo, a Cœnobio, ab Ecclesia sua. 3. Procurationes Episcopi pinguiores multo fuisse, quam vel Abbatis, vel Comitis, quæ ejusdem ambæ modi erant (3): *Ut Missi nostri, qui vel Episcopi, vel Abbates, vel Comites sunt; quandiu prope suum Beneficium fuerint, nihil de aliorum conjecto accipiant, &c. De dispensa Missorum nostrorum, qualiter unicuique juxta suam qualitatem dandum, vel accipiendum sit, videlicet Episcopo panes quadraginta, &c. Abbati, Comiti, atque Ministeriali nostro, unicuique dentur quotidie panes triginta, &c.*

V. Nec alii mores obtinebant sub Carolo Calvo. Ab eo Concilium Meldense anni 845. expetiit, ut singulas in Provincias seu Comitatus Regni sui Missos delegaret duos, Clericum alterum, alterum laicum, ut describerent dona omnia Prædecessorum ejus, & oppignerata dominia; atque ita caveri posset, ne in posterum ita exhauriretur fiscus Regius, ut hinc illi necessitas tristissima quodammodo incumberet, vel prædia Ecclesiæ nova invadendi, vel pridem invasorum procrastinandæ restitutionis (4): *Videtur nobis utile & necessarium, ut fideles & strenuos Missos ex utroque ordine per singulos Comitatus Regni vestri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, &c.* Simile veri est ejusdem generis Missos Dominicos Concilio Suessionensi II. anno 853. placuisse ablegari, ad circumlustranda Cœnobia, emendanda ea quæ modum potestatis suæ non superarent, reliqua ad Concilii, vel Regis audientiam invictioremque potentiam reservandi (5): *Et quæ ipsi per se non valerent corrigere judicio proxime futuri Concilii, & potestati Regiæ revelarent.*

VI. Et hic, & alibi (6) persæpe Legati dicuntur, qui vulgatius Missi Dominici. Vere enim Legatio ea erat, delegante eis Rege potestatem omnem suam ad refingendam disciplinam, tum sacram, tum civilem. Eam Legationem communicat Concilium Valentinum III. (7) Episcopis, Comitibusque, qui a Rege mittebantur. Concilii II. Verni Patres eundem Carolum Calvum Regem interpellavere (8), ut Legatos *a Latere* suo mitteret, restaurandæ Regni paci & disciplinæ: *Missis a latere vestro Legatis.* In vita Ludovici Pii statutum fuisse perhibetur, mittendos *a latere* Imperatoris Legatos, ex prisca consuetudine (9). *Statutum est juxta antiquum morem, ut ex latere Imperatoris mitterentur, qui judiciariam exercentes potestatem, &c.* Apud Marculphum eadem prorsus sunt ipsissima Regis verba (10): *Misso nostro, quem ex latere nostro direximus.*

VII. Ad manum est mandatum amplissimum, quo Legatos suos instruxit Carolus Calvus in omne Regnum spargendos, ad interpellationem Concilii Suessionensis II. Facile intelligitur illud communicato cum Episcopis consilio expensum fuisse; unde & illud sapientissime ibi provisum, ut Missus, qui utique laicus tum erat, moliri nihil prorsus posset, aut statuere, nisi cum Episcopis & Abbatibus sui Missatici. *Ut Missi nostri diligenter investigent cum Episcopo, & Prælatis Monasteriorum, &c.* Non ob-

(1) Ib. p. 466. 469. 471.
(2) Ib p. 474.
(3) Capitul. Carl. Mag. l. 4. c. 69. 73.
(4) Can. 20.
(5) Can. 7.
(6) Concil Gall. T. 3. pag. 105.
(7) Concil. Val. III. Can. 23.
(8) Concil. Vern. II. Can. 2.
(9) Du-Chesne, T. 2. pag 303.
(10) Marchulph. L. 1. c. 40. Anno 858. Concil. Gall. p. 87. c. 5. 9.

scure ibi quoque rutilat, quam non segniter Missi Regii contenderent ad Ecclesiasticam jurisdictionem fovendam, etiam ad pœnas temporales in reos decernendas, cogendosque eos ad pœnitentiam publicam; intentata excommunicatione, & bonorum in fiscum Principis transcriptione, in Parochiarum dominos temporales, qui huic auctoritati Episcoporum, & medicinali austeritati adversarentur.

Concilii Carisiaci Præsules, qui ad Ludovicum Germaniæ Regem famosas illas litteras perscripsere, anno 858. non illi quidem id suasere, ut Præsules Comitibus adderet in Missatico obeundo: sed ad civilem quoque politiam Missi isti ab illis coarctabantur (1): *Missos etiam tales per Regnum constituite, qui sciant qualiter Comites & ceteri Ministri Reipublicæ justitiam & judicium populo faciant: qui sicut Comitibus præponuntur, ita scientia & justitia ac veritate eis præemineant*.

VIII. Verum si hæ Laicis tum mandabantur Legationes, Episcopi quoque ipsi certissime perpetua Legatione Regia condecorati sunt ab eodem Rege Carolo Calvo in Concilio Pontigonensi anno 879. (2) *Ipsi nihilominus Episcopi singuli in suo Episcopio Missatici nostri potestate & auctoritate fungantur*.

IX. Erant & causæ quandoque singulares, quibus expediendis Episcopi ipsi a Rege Missos peculiares delegari flagitarent. Flagitavit Hincmarus a Carolo Calvo ejusmodi Legatos, qui & delegati vere & missi fuere, & litem quandam diremere Ecclesiæ Remensis, & Abbatiæ Avenacensis: prædio de quo agebatur, Ecclesiæ tandem Remensi adjudicato (3). *Sed apud Regem pro manso petierit & obtinuerit, ut Missos suos dirigeret, qui diligentissime hoc inter Ecclesiæ Remensis & Avenaci Monasterii possessiones æqua lance indagantes, decernerent*.

X. Finitimum vero est, posteriores quoque Reges eum morem retinuisse, ut Legatos ejusdem modi semper missitarent, cum Concilium anno 881. Finibus (4) habitum apud sanctam Macram, priscam illam novo vigore induerit Constitutionem (5), ut Missi Dominici omnia obambularent Cœnobia, una cum Episcopo ejus loci.

XI. Quin & a probabili non abhorret successores Caroli Magni ejus exemplo insistentes, ad Episcopales Cathedras eos extulisse, qui has Legationes pari strenuitate & pietate obiissent. Cum enim ii essent hi Legati, quibus meritissimo demandaretur restauranda Ecclesiarum & Cœnobiorum disciplina fere collapsa: qui in eam rem quasi collegæ & cooperatores Episcopis & Abbatibus allegerentur: cum functionem implerent adeo Episcopalem, ut & Episcopis ea plerumque committeretur: non poterant ullo ex ampliori, digniorique, quam horum Missorum Dominicorum Collegio Episcopi adsciri. In ea erat sententia Flodoardus, ubi de Vulfario hæc ajebat, ex Misso Dominico ad Remensem Metropolim vocato (6). *Tilpinum sequitur Vulpharius, qui ab Imperatore Carolo Missus Dominicus ad recta judicia determinanda fuerat ante Episcopatum constitutus, sicut & alii quidam sapientes & Deum timentes habebantur Abbates per omnem Galliam & Germaniam, a præfato Imperatore delegati, quo diligenter inquirerent, qualiter Episcopi, Abbates, Comites & Abbatissæ per singulos annos agerent, &c.*

XII. De hoc argumento finem faciam dicendi, ubi in extremam hujus Capitis partem compegero, quæ suum sibi sepositum Caput postularent, nisi me meæ jamdiu pigeret prolixitatis. Ea insedit aliquando Imperatorum Regumque animis persuasio, sibi a Deo commendatam esse Ecclesiam Remque publicam: additosque sibi ad subsidium velut cooperatores, Episcopos & Comites, illos ad Ecclesiæ, hos ad Reipublicæ administrationem: accedente etiam velut extraordinario quodam Missorum Dominicorum adminiculo, ad expurgandos tum Ecclesiæ, tum Regni mores, usulque. Ita persuasissimum fuit Carolo Magno in Aquisgranensi Capitulari, anno 789. ubi adhibitis in consilium Episcopis & Consiliariis Regni (7): *Considerans una cum Sacerdotibus & Consiliariis nostris*: & post selecta capita aliqua magnum pondus habitura, ad restaurandam disciplinam, & a Missis suis executioni mandanda: subjicit tandem neminem eo moveri debere, cum Josiam imitaretur eo facto Regem in sacris Litteris, Regni sui Provincias perlustrantem, ut eas verissimo Dei cultui restitueret. Accipe, ut Ecclesiæ Imperiique Ministros Carolus Magnus alloqueretur: *Omnibus Ecclesiasticæ pie-*

(1) Ib. p. 128. (2) Ib. p. 441. (3) Flodoard. L. 3. c. 27. (4) Fismes.
(5) Can. 4. (6) L. 2. c. 18. (7) Conc. Gall. T. 2. p. 130.

pietatis ordinibus, *seu sæcularis potentiæ dignitatibus*. *In quo operis studio sciat certissime Sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam*. *Quapropter & nostros ad vos direximus Missos*, *qui ex nostri nominis auctoritate una vobiscum corrigerent*, *quæ corrigenda essent*. *Sed & aliqua Capitula ex canonicis institutionibus*, *quæ magis vobis necessaria videbantur*, *subjunximus*. *Ne aliquis quæso hujus pietatis admonitionem esse præsumptuosam judicet*, *qua nos errata corrigere*, *superflua abscindere*, *recta coarctare studuimus*. *Nam legimus in Regnorum libris*, *quomodo sanctus Josias regnum sibi a Deo datum circumeundo*, *corrigendo*, *admonendo*, *ad cultum veri Dei studuit revocare*. Ipsius Francofordiensis Concilii statuta manare quandoque videntur ab Imperatoris & Synodi potestate (1). *Statuit piissimus noster consentiente Synodo*, *&c. Statutum est a domno Rege & Sancta Synodo*, *&c.*

Nihil hic attinet ad nauseam rursus inculcare quatuor illa Concilia, quæ eodem tempore, non eodem loco voluit ille simul haberi anno ultimo Regni & vitæ ejus. Quorum Decreta ejus examini & judicio ita Episcopi subjicere videbantur, ut integrum ei esset addere, quod ex re judicasset, eo sane modo & sensu, quem supra copiose edisseruimus.

Sed non paulo penitus ea sententia inhæsisse videtur animo Ludovici Pii, ubi in Capitulari anni 823. Numinis se summi consilio & providentia testificatur constitutum esse Ecclesiæ & Regni Administratorem; ab eoque adjunctos sibi Præsules & Magistratus, quos in partem vocet sollicitudinis suæ: illorum se monitorem, illos sibi cooperatores esse debere (2). *Quoniam complacuit divinæ providentiæ nostram mediocritatem ad hoc constituere*, *ut sanctæ suæ Ecclesiæ & Regni hujus curam gereremus*, *&c. Sed quanquam summa hujus ministerii in nostra persona consistere videatur*, *tamen & divina auctoritate*, *& humana ordinatione*, *ita per partes divisum esse cognoscitur*, *ut unusquisque vestrum in suo loco & ordine partem nostri ministerii habere cognoscantur*. *Unde apparet*, *quod ego omnium vestrum admonitor esse debeo*, *& omnes vos nostri adjutores esse debetis*. Ubi vero Episcopos affatur, adjutorum & loco & vice illos habet in ministerio Regio, tanquam in seipsum revolvenda omni eorum supinitatis culpa. *Monemus*, *& rogamus quantum ad vestrum ministerium pertinet*; *ut nobis veri adjutores in administratione ministerii nobis commissi existatis*; *ut in judicio non condemnari pro nostra & vestra negligentia*, *sed potius pro utrorumque bono studio remunerari mereamur*.

XIII. Missos suos Ludovicus ad Episcopos & ad Comites delegabat, non alia de causa magis, quam quod ambos existimaret in partem aliquam venire ministerii sui Regii. *Et quoniam sicut diximus*, *unusquisque vestrum partem ministerii nostri per partes habere dignoscitur*, *volumus studere & per clamatores*, *& per alia qualibet certa indicia*, *& per Missos nostros*, *qualiter unusquisque ad hoc certare studuerit*, *&c.* Denique quid expressius, quid vehementius vel fingi potest, quam quod alibi habent Capitularium libri (3)? *Quod & nos qui Ministri Domini sumus*, *nec sine causa Dei gladium portamus*, *Episcopali in vice omnium Episcoporum*, *atque Regali auctoritate pro viribus cunctos agere jubemus*.

Paulo moderatior visus est, vel animus, vel sermo Caroli Calvi, cum initio Regni sui in Generali Conventu plurima edidit statuta anno 843. ubi ipsemet ait, meditata quadam & affectata conglutinatione Regiæ & Episcopalis auctoritatis, placuisse, ut nihil discriminis appareret in his statutis, propterea quod omnia membra Ecclesiæ in unum corpus coagmententur, cujus caput sit Christus. *Non loquentes diversarum immutatione personarum*, *ut modo Episcopalis auctoritas*, *modo autem fidelium loquatur commoditas*; *sed secundum Apostolum sub uno capite Christo*, *ut revera unus homo*, *in unius Ecclesiæ corpore*, *singuli autem alter alterius membra*, *quod prosit omnibus*, *omnes unanimiter una voce loquamur*. Sic in eo Conventu ad villam Colonicam habito.

At Arnulphus Imperator in Canone Concilii Triburiensis anno 895. illa rursus eadem verborum pompa usus est, & magnificentia, qua olim Carolus Magnus & Ludovicus Pius (4): *Nos quibus regni cura & sollicitudo Ecclesiarum Christi commissa est*, *aliter Regnum & Imperium jure Ecclesiastico regere & gubernare non possumus*, *nisi*, *&c.*

XIV. Nec

(1) Can. 4. 6. 7. 9. 10.
(2) Conc. Gall. T. 2. p. 451. 453. Cap. l. 2. c. 2. 3. 12.
(3) Capitul. L. 6. c. 326.
(4) Can. 3.

XIV. Nec Episcopos fefellit quo tandem evadere posset hæc grandiloquentia Principum alioqui religiosissimorum, & quam distortum in sensum eam verborum gloriam malitiosus aut imperitus interpres, ubi liberet, distorqueret. Itaque studuere ipsi vicissim rem accuratius exprimere ut erat, & elimatiori stylo insinuare, ut Christus Ecclesiam suam primo & principaliter Episcopis commendarit, nempe suis toto orbe terrarum Vicariis, quorum est divina ea sibi credita auctoritate Canones & Regulas condere, quarum Reges sint defensores, custodes, adeoque & exactores, ut vel ab ipsis Regni sui Episcopis eas servari curent. Mollissimum illud est concordiæ vinculum inter sententias, aut potius voces eas, quæ specie tenus pugnare videri poterant. Ita enim certum est Ecclesiam a Christo, & Regibus concreditam esse, & Episcopis, sed eo discrimine, ut Episcopi leges condant administrandæ Ecclesiæ, Reges earum observantiæ instent. Enimvero Episcopi Concilii Parisiensis VI. semel confessi anno 829. Imperatores a Christo indutos esse cura & custodia Ecclesiæ (1): *Cum pateat Ecclesiam quam Christus, qui eam suo sanguine redemit, & gloriosis Augustis tuendam regendamque committere occulta sua dispensatione voluit, &c.* Mox subjiciunt, profiteri Imperatores ipsos, nec officii esse sui, nec juris, mederi vulneribus Disciplinæ Ecclesiarum, & ideo ab illis convocatos fuisse Episcopos, ipsorum Imperii Optimatum consilio. *Verum totius Ecclesiæ sibi commissæ generalitati consulere cupientes, idque sui officii non esse humiliter dijudicantes, consultu Sacerdotum & Optimatum ceterorumque fidelium suorum, idem negotium his censuerunt esse committendum, per quos homines de infidelitatis tenebris liberantur, & de filiis iræ filii adoptionis efficiuntur.* Commonstrant porro ex utriusque Testamenti paginis, ad Pontifices recurrendum esse in illis rerum angustiis (2): ideo quippe a Ludovico Pio congregata simul esse quatuor Concilia diversis locis celebranda. Nec his tum Patribus excidit illud Isidori Hispalensis Episcopi, Potestates temporales Ecclesiæ minus necessarias fuisse, nisi essent præfractæ quidam hominum mentis, qui nisi Regia potestate frangerentur ad obsequium, nunquam animum adducerent Episcopis morem gerere. *Ceterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi ut quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem.* Quin & in hoc Concilio trutinata compilataque sunt præcepta cum primis egregia, quibus vitam Imperatores ipsi suam moresque componerent (3): *Nequaquam hæc quæ specialiter ad vestram personam ministeriumque pertinere cognovimus oblivioni tradidimus.* Denique nec illud dissimulant (4), plerasque inde profectas esse calamitates, quod & Principes Ecclesiarum, & Præsules sæculi negotiis altius se & frequentius interposuerunt, quam necesse esset. *Specialiter unum obstaculum ex multo tempore inolevisse cognovimus, id est, quia & principalis potestas, diversis occasionibus intervenientibus, secus quam auctoritas divina se habeat, in causas Ecclesiasticas prosilierit; & Sacerdotes partim negligentia, partim ignorantia, partim cupiditate, in sæcularibus negotiis, & sollicitudinibus mundi, ultra quam debuerant, se occupaverint. Et hac occasione aliter quam divina auctoritas doceat, in utraque parte actum extitisse dubium non est.*

XV. Nec alio hæc pertinebant, quam ut modus aliquis, & media veluti temperies inveheretur. Nam & Concilii II. Aquisgranensis anno 836. Patres gratulabantur sibi, quod in exempla Caroli Magni Imperator iret imprælentiarum, & pium se ipsis præstaret monitorem (5). *Domino gratias referimus qui nos instinctu divino per devotissimum a se electum atque constitutum admonitorem, tam misericorditer admonere dignatus est, juxta consuetudinem beatæ memoriæ genitoris vestri.* Ideo & vicissim ipsi se monitores profitentur fore Imperatoris, natorumque ejus & Optimatum, quibus & Præceptiones luculentissimas in librum a se contextas dicant. (6) *Vestræ saluti prospicientes, nonnulla capitula necessaria fideliter collegimus, & vobis familiariter admonitionis gratia, devoteque porrigenda devovimus. Similiter quædam ad filios vestros pertinentia, quædam vero ad commilitones vestros.* Illæ autem sive Præceptiones, sive Commonitiones magna ex parte id agunt, ut Episcopale Regimen a maledicentiæ telis tueantur, & religiosiorem ei observantiam

(1) In Præfat. (2) Can. 2. (3) L. 3. Præf. (4) Ibid. c. 26.
(5) In Præfat. (6) L. 2. c. 3.

tiam a laicis omnibus concilient. Denique iisdem admodum verbis cum Concilio Parisiensi VI. eo docent ex fonte scaturisse pleraque Ecclesiæ Regnique mala, quod curiosius penitiusque quam par esset, & Ecclesiasticis se causis Imperatores, & Reipublicæ negotiis Episcopi implicuissent: Libro secundo colophonem hunc imponunt, debere se plurimum Imperatori, qui piis hortatibus eos occupasset, qui illum debuerant honorificis, sed & vehementibus monitionibus provocare. *Propter auctoritatem ministerii nostri, vos ad ea peragenda admonere, immo admonendo exigere a vobis quoquo modo debueramus, vos e contra propter divinum amorem & honorem admonendo nos ad potiora provocatis*, &c.

Lubrica hic & versatilia erant multa, quibus tamen ita moderata est Regum pietas, & Episcoporum temperantia, animique moderatio, ut Regni & Sacerdotii pax nihil unquam periclitata sit. Carolus Calvus ineuntis Regni sui primordia illustravit ea ad Episcopos modestissima interpellatione sua in Conventu ad Villam Coloniam, anno 843. ut si quid sibi erroris obreperet, ipsi commonefacerent (1): *Et si forte subreptum nobis quidpiam ut homini fuerit, ut hoc rationabiliter corrigatur, vestra fidelis devotio admonere curabit*. Regiæ petitioni obsecuta est Synodus Meldensis anno 845. & multa ei pernecessaria inculcavit, ad curandam promovendamque Canonum observantiam, quos Episcopi commentati essent, confirmassent Reges (2). *Ut quicunque quæ a divino Spiritu per Pontificalem auctoritatem, & Regiam Majestatem promulgata, atque confirmata sunt*, &c. *Prout ordo Ecclesiasticus, & Regalis severitas decreverit, ultione plectatur*.

Ganelo Senonensis Archiepiscopus litteris ex hujus Regis sententia ad Archiepiscopum Lugdunensem datis, contestabatur Regi perspectum esse, Ecclesiæ curam a Christo Episcopis Regibusque commendatam fuisse, ut imminerent Reges eorum observationi decretorum, quæ a Conciliis Episcopalibus manassent (3). *Rex Regum potestatem suam ad gubernandam Ecclesiam in Sacerdotes divisit, ac Reges; ut quod sancti docerent Pontifices, & ipsi implerent, & impleri facerent devotissimi Reges*. Nec segnius fuit Concilium Tullense anni 859. in propugnanda Episcopatus majestate (4): *Episcopi secundum illorum ministerium & sacram auctoritatem uniti sint, & mutuo consilio atque auxilio Reges Regnorumque Primores & populum sibi commissum in Domino regant et corrigant*. Nec ab his Reges ipsi dissentiebant. Postquam enim Carolus Calvus & Ludovicus Reges Lotharium fratrem in fugam egerunt, ex Episcoporum auctoritate ditiones ejus inter se partiti sunt anno 843. *Visum est, ut rem ad Episcopos, Sacerdotesque conferrent*: Episcopi porro eos primum compulere, ut Christiana se modestia & pietate regnaturos pollicerentur, & in se reciperent: & tum postea illos in hæc verba affati sunt ex Nithardo (5): *Auctoritate divina ut illud regnum suscipiatis, & secundum Dei voluntatem illud regatis, monemus, hortamur atque præcipimus*. Ubi pacem ab illis oravit Lotharius, rursum illi rem ad Episcopos retulere. *Solito more ad Episcopos Sacerdotesque rem referunt, ut quocunque divina auctoritas id vertere vellet, nutu ipsius libenti animo præsto adessent*.

XVI. Ne possit injuriosa & præpostera illa cuiquam obrepere cogitatio, Regni, Regumque dissentionibus astute usos Episcopos, ut auctoritatem suam ultra antiquos limites propagarent, & ne rursus aliis in mentem veniat suspicari, quæ hic a nobis depromuntur, collidi sibi, nec cohærere posse; utrique errori obviam ibimus, uno fulti eoque peregregio Concilii Troslejensis decreto. Regni habenas tunc imbelli manu tractabat Rex Carolus Simplex: nec alias facile occurrisset major opportunitas exaggerandæ Episcoporum amplitudinis, summique in rebus sacris Imperii ostentandi. Et tamen hujus Concilii Patres anno 909. exertissime approbant summam quandam & inconvulsam concordiam Sacerdotii non tantum & Regni, sed ejus etiam doctrinæ, quæ hic a nobis constituta est, secum ipsa prorsus in medulla rei consentiens, nec ulla dissensione nisi in verborum cortice laborare visa. Ita enim illi profitentur, Regum salutis æternæ, & ipsis, & summo Judici Christo, se curatores & fidejussores esse, eoque cogi, ut illis salutis monita necessaria audacius ingerant. Sed ita se Episcopale munus obituros, ut Regiam præ oculis semper habeant majestatem; cum a Deo & Reges & Episcopi præstituti sint, ut spiritalibus Episcoporum monitis Reges obsequantur, tem-

(1) Cap. 5. (2) Can. 75. 79. (3) Lupus Ep. 81. (4) Can. 2. (5) L. 4.

temporalibus Regum imperiis pareant Episcopi; denique mutuo sibi sint utrique præsidio, & incitamento, ad Regni Ecclesiæque salutem dignitatemque (1). *Et quoniam a nobis ratio exigitur omnium, & Principum, & subjectorum, ab eo qui sine acceptione judicat personarum, & pro ipsis Regibus Regi Regum reddituri sumus rationem, sermo exhortationis ad vestram, Domine Rex, nobis habendus est excellentiam. In quo facto Pontificalem sic exerimus auctoritatem, ut non obliviscamur Regiam a Deo constitutam esse sublimitatem, dicente Apostolo: Subjecti estote Regi, quasi præcellenti. Sicut enim Regalis potestas Sacerdotali Religioni se devote submittit; sic & Sacerdotalis auctoritas cum omni pietatis officio se regali dignitati subdere debet. Ergo quia & Rex pro æterna vita indiget Pontificibus, & Pontifices pro temporalium rerum cursu regali indigent dispositione; a Rege obediendum est Pontificibus, recta, sancta & justa suadentibus; & vicissim a Pontificibus obediendum est Regi, pietatis cultu, religione, jure & solatio servienti.* His addi posset, si quæ Reges exaggeratius dixere quandoque in potestatis suæ commendationem, ea fere a Conciliis ipsis usurpata verba fuisse, & ab Episcopis illis, qui suæ celsitudinis retinentiores esse videbantur. Ita nihil in his erat, quod Episcopali dignitati officeret, dum ne importunius aliquid in ipsa rerum executione tentaretur.

XVII. Sed in eo plurimum videtur esse momenti, quod nec Carolo Magno, nec Ludovico Pio, ubi Episcopis censores se, monitoresque paulo austeriores exhibuere, propositum quidquam aliud fuit, ac ne in Capitularibus quidem suis: quam ut Ecclesiasticos Canones pristino restituerent vigori, & ad eorum scrupulosam observantiam Imperatoriam ipsi auctoritatem suam interponerent. Quibus ita constitutis, nullæ jam possunt justæ solidæque cujusquam in animo residere suspiciones, de Missis Dominicis, quos Princeps in Provincias missitabat, ut excubias agerent in Episcopos; cum ea cura eo tantum conniteretur, ut statuta Episcoporum religiosissime servarentur. Audiendus Carolus ipse Magnus in Capitularium Præfatione (2): *Nostros ad vos direximus Missos, qui vobiscum corrigerent, quæ corrigenda sunt; sed & aliqua capitula ex canonicis institutionibus quæ magis necessaria videbantur, subjunximus.* Id quoque sibi sumpsit Carolus ut Leonem ipsum III. Papam sollicitaret ad arctiorem Canonum custodiam: *Vestræ auctoritatis prudentia Canones ubique sequatur.* Quid hac pii zeli fiducia usquam præclarius? Confitetur idem ipse alibi, se Papæ & Episcoporum monitis de errore quodam ante suo certiorem factum, circa Canonum observantiam, eorum auctoritati posthac cessurum. *Apostolica auctoritate & in multorum sanctorum Episcoporum admonitione instructi, sanctorumque Canonum regulis edocti, nosmetipsos corrigentes, posterisque nostris exemplum dantes, &c.* An optatius quidquam, vel felicius Ecclesiæ obtingere potest, quam ut potestates omnes, quibus summæ auctoritatis Deus contulit apicem, sive spiritalis, sive temporalis, ii certatim conspirent, sese mutuo succendant, ad Disciplinæ sacræ leges tuendas? Eo Ludovicum Pium Agobardus ornavit encomio, studia ejus omnia, consiliaque ad unam collimasse Canonum custodiam (3). *Cujus ad hoc semper invigilat fidelis industria, & pietas admiranda, ut lex Dei ubique ferveat, ut canonica instituta perpetua vigeant firmitate.*

CAPUT XCIII. *P.3. l.2. c.62.*

Ecclesia, Pontifices, Concilia, Episcopi tuitionem Regum pupillorum suscepere, Principumque calamitosorum.

I. Principes ipsos temporales non semel Ecclesia suo patrocinio obumbravit.

II. Exempla diversa mutuè hujus patrocinii Ecclesiæ, Principumque.

III. Sub Ecclesiæ tutela sæpius pupilli & impuberes Principes delituere.

IV. Ut impiger exarserit Fulco Remensis Archiepiscopus in Caroli Simplicis Regis tuitionem.

V. Alia exempla.

VI. Cautiones necessariæ.

VII. Nec Græcè Præsules in Principes suos inofficiosi fuere.

VIII. Levandis ibi quoque populorum oneribus studebant Episcopi, incolumi et illibata semper reverentia in Reges.

I. Æquum

[1] Can. 2. [2] Conc. Gall. T. 2. p. 207. 235. [3] Epist. ad Nebrid.

I. Æquum sane erat, ut cum Ecclesia conspirarent & collaborarent summi quique Principes ad pauperum, pupillorum, miserabilium denique omnium leniendas ærumnas: per sese, per Comites, per Missos Dominicos, corroborata ad hæc pietatis officia Episcoporum auctoritate: cum hæc ipsa quandoque Ecclesiæ auctoritas interveniret, ad populos in Regum obsequia inclinandos, aut revocandos: & Regum impuberum labefactata solia, pristinæ reddenda firmitati, ac majestati suæ.

II. Strictim tantum illud attingam, Concilium Turonense III. anno 813. Decretis suis omnes incitasse, ut juratam Carolo Magno fidem & obedientiam servarent (1). *Primo omnium admonuimus cunctos, ut obedientes sint domino Imperatori, & fidem quam ei promissam habent, inviolabiliter conservare studeant.* Obiter & illud perstringam, a Concilio Aquisgranensi II. anno 836. pronuntiatam esse diri anathematis sententiam in Laicos omnes, depositionis in Episcopos & Clericos, qui fidem quam juramento obligassent Ludovico Pio, quacunque perfidia temerassent (2). *Si quispiam Episcoporum, &c. defecerit, aut sacramentum fidelitatis illi promissum violaverit, gradum amittat; Laicus sciat se anathematizandum.*

Obiter addam Concilium Tullense duodecim Provinciarum anno 859. perscripsisse ad Britanniæ Armoricæ Episcopos omnes, quo Salomonem ejus Provinciæ usurpatorem revocarent ad obsequium Caroli Calvi; cum Francis Regibus Britanni Principes statutum semper dependisset tributum (3). *Ut recordetur gentem Britannorum Francis ab initio fuisse subjectam, & statutum dependisse tributum, ac per hoc non dedignetur ad nuper omissam reverti consuetudinem.*

Cursim libabo & quod Patres Concilii III. Suessionensis anno 866. ad Nicolaum I. Papam litteras dederunt, quo eum adducerent, ad diras omnes Ecclesiasticas eidem Salomoni intentandas, nisi cum Armorica tota Provincia in fidem & obsequium sese revocaret Caroli Regis. *Qui si contra hortamenta salubria præcellentiæ vestræ denuo aspirare nititur, gladio Apostolatus vestri se percellendum cognoscat.*

Non dicam Hadrianum II. Papam anno 868. (4) tuitione Sedis Apostolicæ munisse ditiones Ludovici II. Imperatoris Saracenos debellantis, & ad Ludovicum Germaniæ Regem scripsisse, his prorsus abstinendum sibi esse, aut aciem experiundam Apostolici gladii. Non dicam Joannem VIII. Papam Germaniæ Episcopos cohortatum esse, ut cum Sede Apostolica animos vires que consociarent, ad arcendum Germaniæ Regem ab invadendo Caroli Calvi absentis Regno. Ita enim ille anno 877. (5) *Et ubi est, quæsumus, quod vicem Christi in Ecclesia fungimur, si pro Christo contra insolentiam Principum non luctamur? &c. Tandem aliquando cum sancta Sede Apostolica sentientes, moneatis vestrum Regem, cunctosque illius subditos, & ab invasione sive oppressione Imperii Caroli Augusti penitus compescatis.*

III. Sed illud iterum iterumque monebo, summis & potentissimis Principibus tam tristia quandoque incidere tempora, ut vere tum oppressis & calamitosis annumerari possint; nec posse Ecclesiam toties eorum defensionis vires expertam, non & ipsam in eorum armari tuitionem. Si ad exempla sane impuberum Regum, si ad luctuosa Principum infortunia desluamus: facile constabit, quam non raro detur occasio referendæ gratiæ, & rependendi beneficii a Regibus in Ecclesias: ab Ecclesiis ad Reges, rarius quidem, sed tanto lubentius impensiusque. Ita Ludovicus Baldus Galliæ Rex Ludovicum & Carolomannum filios Apostolicæ Sedis protectioni commisit, & Joannis VIII. Papæ. Ita enim hic ipse Pontifex in Epistola ad eos Reges data (6): *Dominus Carolus divæ memoriæ Imperator avus vester, ac postmodum genitor vester Ludovicus Rex, sub protectione Romanæ Ecclesiæ, nostraque Apostolica tuitione vos commendaverunt.* Scripsit & ad Comites Franciæ Pontifex, ut strictius eos Regum fidei devinciret.

IV. Fulco Remensis Archiepiscopus cum Regnum Carolo Simplici Regi adseruisset, confirmassetque: ad Romanum Pontificem perscripsit, ut protectione sua dignaretur juniorem Regem, Eudonemque Regem comprimeret in ejus ditiones grassantem (7). *Item pro evectione Caroli ad regimen regni, quem domnus idem Fulco ad regium culmen adhuc puerum provexerat, & de criminibus Odonis*

(1) Can. 1. (2) Can. 12. (3) Can. 8. (4) Epist. 2. 15. 16. (5) Conc. Gall. T. 3. p. 425. (6) Ibid. pag. 290. 291. (7) Flodoard. L. 4. c. 2. 3.

Odonis Regis, vel correptione ipsius, qualiter esset agenda. Pro quibus rebus idem Archiepiscopus huic Papæ scripta sua, consilium & auxilium ab eo petendo direxerat. Unde & ad eundem Regem Odonem litteras suas idem Papa delegaverit, ut ab illicitis recederet, nec eundem Regem Carolum, vel quæque ipsius essent, infestaret. Epistolis suis Pontifex Episcopos Galliæ inflammare studuit, ad Regis sui defensionem. Hæc Flodoardus, qui nec iis finibus se continuisse Fulconem testatur, sed Pontificem rursus interpellasse, ut Arnulphum & Odonem Reges deterreret ab involandis terris Caroli Simplicis, intentato mucrone Apostolicæ Sedis (1). *Ne regnum istud invaderet, aut deprædari præsumeret; quod si auderet, Apostolicæ Sedis sententiam reformidaret.* Cum Herebertus Comes Carolum eundem Simplicem vinculis tandem diutinis & carcere exemisset: Joannem Papam per litteras certiorem fecit, paruisse se tandem mandatis ejus iis, quibus anathematis minas adjecisset. *Heribertus Comes litteras Romam Joanni Papæ dirigit, significans ei de restitutione & honore Caroli, ut ille sibi etiam sub excommunicationis interminatione mandaverat, se pro viribus decertare.*

V. Cum Hugo, Herebertus, aliique Proceres Gallicani, obsequium detrectarent Ludovici IV. Regis, missus est a Stephano VIII. Legatus cum Epistolis & comminationibus imminentis excommunicationis, nisi ante Natale Christi sui se Regis obsequio redderent. Ita Flodoardus in Chronico ad annum 942.: *Quod si usque ad Nativitatem Domini facere non procuraverint, excommunicandos tunc fore se noverint.* Cum denique Hugo Comes a contumacia sua abduci & resipiscere non posset, a Concilio Ingelheimensi ann. 948. anathemate innodatus est; cum ibi præesset Agapeti II. Papæ Legatus, eoque advolasset Ludovicus ipse Rex IV. Ecclesiæ opem exoraturus (2). *Decrevimus Hugonem Regis Ludovici regni invasorem & raptorem, excommunicationis gladio feriendum.*

VI. Hæc equidem ex fide historicorum refero, nec in me recipio eorum defensionem omnium. Periculosissimæ enim plenum opus est aleæ, ut non in his rerum molestiis aliquid ultra veri æquique lineas in alienam, & in ipsam Regum temporalem jurisdictionem usurpetur. Pervolve si vacat doctam juxta & animosam Hincmari Archiepiscopi responsionem (3) ad Hadrianum II. Papam, qui tunc vehementissime obnitebatur, ne Carolus Calvus invaderet Provincias, quas ille sibi vindicabat, etsi & Ludovicus II. Imperator sui eas juris esse contenderet. Sed quæ a nobis posteriora prompta sunt exempla, ea ne in controversiam quidem trahi possunt; nec nisi rerum sacrarum valde hospes, inficiari potest quidquam, quin Pontifices & Concilia Regibus pupillis & Principibus calamitate aliqua oppressis omni contentione adesse debeant.

VII. In Jure Orientali exploratum est, ab Imperatore Constantino Porphyrogeneta, ab Alexio Patriarcha, & a Synodo Constantinopolitana, vibratum esse anathema in omnes rebellionis, aut defectionis auctores consciosque (4). *Eis qui rebelliones in posterum, vel tumultus excitabunt, anathema. Participibus horum & sociis anathema, &c.* Verum affirmat Balsamon suo ævo obsolevisse eas excommunicationes, & habitam esse probabiliter rationem B. Joannis Chrysostomi, & orationis ejus, quæ ab eo lucubrata est adversus illos, qui subinde ad vibranda prosiliunt anathemata; nec id perpendunt, quam non facile, non indiscriminatim intorquenda sit pœna tam formidolosa. Hinc Philotheus Patriarcha philosophabatur, si jam inde a temporibus Balsamonis emarcuerat totus horum anathematum vigor (5); nihilo plus reverentiæ haberi debere Constitutionibus aliis duabus simillimis, sub Manuele Comneno & Palæologo editis: cum hæ nul illi incumberent Constantini Constitutioni.

VIII. Sed illud profecto exploratissimum fuit Græcis Episcopis omnibus, omnes sibi industriæ & potestatis nervos contendendos esse, quo calamitatibus publicis, & privatorum quorumlibet ærumnis levamenti aliquid afferrent. Cum a Basilio Imperatore promulgatum esset Edictum, quo jubebantur divites, non justa tantum ipsi solvere, sed & ea pendere, quibus solvendis pauperes impares erant; Patriarcha Sergius, Episcopi, Monachi nihil in præteritis reliquerunt, ut illud retractari facerent. Qui conatus tamen frustra fuit (6). *Id vocabatur Allelengyum. Et Patriarchæ Sergio, multisque*

(1) Ibid. c. 21. (2) Can. 1. (3) Hincmar. T. 2. p. 689. (4) Juris Orient. T. 1. p. 118. 289. 290. (5) Balsamon in Synod. Gangr. (6) Cedren. p. 706. 717. 723.

que aliis Pontificibus ac Monachis deprecantibus, ut absurdum hoc onus subditis demeret, *non obtemperavit*. Ea repulsa non deterritus Patriarcha, novis Imperatorem machinis oppugnare cœpit, post victoriam ab eo in Bulgaros reportatam. Etsi ipsem fecisset ante ejus rei Imperator, ne tum quidem res processit. At toties Episcopi religiosa importunitate sua Constantinum oppugnarunt, fratrem & successorem Basilii, ut ejus pertinaciam infregerint aliquando tandem; eoque ante terris excedente, quam piæ voluntati huic suæ satisfecisset, Romanus Argyrus in ejus locum provectus, onus illud excussit, cum gravissimum, tum ab æquo & jure prorsus alienum.

CAPUT XCIV. *P.4. l.2. c.86.*

De tuitione Pauperum, Viduarum, Orphanorum, ærumnosorum omnium per Episcopos, post annum Christi millesimum.

I. Decreta plurium Conciliorum ad levationem pauperum & oppressorum.

II. Exactiones quibus hac Concilia intercedebant, impositæ erant a tyrannis quibusdam, non a legitimis Principibus.

III. Jure Decretalium reservatur adhuc integra Prælatis Judicibusque Ecclesiasticis jurisdictio in causas pauperum, viduarum, orphanorum & oppressorum.

IV. In Tridentino, eoque posterioribus Conciliis idem officium, idem jus vindicatur Episcopis, qui & substitutum ad ejusmodi munia habere jubentur.

V. Mira exempla B. Lanfranci Archiepiscopi Cantuariensis, & B. Hugonis Episcopi Lincolniensis.

VI. Exempla & documenta rei ejusdem in Gallia & Hispania.

VII. VIII. Exempla summorum Principum, quibus titubantibus præsidio & munimento fuit Ecclesia.

IX. Cur Pontifices in ejusmodi causis quandoque cunctatores essent?

X. Exempla Regum minorum, aut oppressorum, patrocinium Sedis Apostolicæ invocantium.

XI. Hoc amplissimum habent Reges, ut miseros tueantur. Hoc speciale decus Galliæ Regum.

XII. Ea tuitio Ecclesiis maxime debetur; ideo & eam ipsimet semper Galliæ Reges in sese receperunt.

I. IN Concilio Parisiensi anni 1212. jussi sunt Episcopi, facillimos statis diebus horisque aditus præbere, dijudicandis pauperum causis (1). *Statuimus, ut horis competentibus ad exhibendam justitiam & audiendos pauperes publice se præsentent.* In Concilio Narbonensi ann. 1227. declaratum est, Canonicos, Monachos, officio ipso suo Advocati Patronique pauperum cum sint, posse eorum persequi & tueri causas, sicut & causas Ecclesiæ, coram Judicibus etiam sæcularibus (2). *Ut Monachi, vel Canonici Regulares, vel etiam Sacerdotes, nisi pro Ecclesiis suis & miserabilibus personis & de Prælati sui licentia speciali, in foro sæculari vel Ecclesiastico advocare nullatenus præsumant.* In Concilio Tolosano anni 1229. edita sunt ejusmodi statuta (3), quæ stupere magis possent posteri, quam sectari. Novarum impositionum immunes declarati sunt Clerici, Monachi, advenæ, milites: censuræ in eos intentatæ, quorum est vias publicas ab omni infestatione tutari, & qui officio non funguntur. In alio Concilio Tolosano, rursus statuta sunt anno 1233. quæ ab his non multo abhorreant. *Statuimus ne in terra nostra nova instituantur pedagia, & omnia a triginta annis citra instituta removeantur.* Interveniebat his Conciliis tum certe auctoritas Principum temporalium, & his robur addebat; ut vel hinc magis magisque dilucesceret, non aliud Conciliis, Episcopisque omnibus antiquius, aut carius esse quidquam, quam ut pauperes levamenti aliquid nanciscantur; quanquam in nihilum ituri sint conatus omnes, nisi Principum sæcularium accedat auctoritas. Eo sursum sensu intelligendus Canon Concilii Biterrensis anno 1246. quo anathema illiditur omnibus, qui novas aliquas invexerint exactiones (4). *Excommunicamus etiam omnes illos, qui scienter imposuerint nova pedagia, sive imponunt & augent antiqua.* In Concilio Albigensi anno 1254. innovatum est hoc Decretum, innovata est & excommunicatio, ut quam Papa ipse promulgasset (5). *Excommunicatio-*

(1) Par. 2. n. 6. (2) Can. 12. (3) Can. 21. 22. (4) Can. 29.
(5) Can. 69.

nis sententiam per Sedem Apostolicam promulgatam incurrat.

II. Erant tunc complusculi temporales domini, qui nescio quam supremæ & regiæ umbram potestatis sibi arrogabant, unde & bellum alii aliis indicebant inferebantque, nervosque belli, tributa extorquebant a prætereuntibus omnibus, maxime vero in ditione Comitum Tolosanorum; qui & ab illis non semel de statu & imperio suo periclitati sunt, quamdiu quasi nutare & alternare visi sunt in fide Catholica. Hæc quæ allegata sunt a nobis Concilia, auctoritate Pontificum subnixa, Regum Galliæ, Comitum denique Tolosanorum, retundendis opprimendisque Tyrannis ejusmodi non instrenue adlaborarunt. Id quidem manifeste patet in hoc Canone Concilii Tolosani ann. 1229. (1) ubi nova tributa damnantur, non quæ antiquis Regum concessionibus, Imperatorum, vel Principum, vel priscæ consuetudini innitterentur. (2) *Ne pedagia laici exigere præsumant, nisi ea quæ ab antiqua Regum, vel Imperatorum, vel Principum concessione probaverint esse concessa, vel ex antiqua consuetudine introducta.* Qui pedagia, seu vectigalia hæc in viis publicis exigebant, cavebant de publica securitate, & hoc Concilio sarciri ab iis jubentur damna omnia, quæ quis ibi passus fuerit, præterquam noctu, vel publico grassante quopiam bello (3). *Hi autem qui pedagia recipiunt, taliter in districtu suo stratas studeant custodire, quod damnum aliquod transeuntes non sentiant, vel violentiam aliquorum. Et si forte aliqui in districtu eorum damnum incurrerint, dummodo non sit guerra communis, & de die viatores incedant, ipsi ad damni restitutionem integre teneantur, eos ad hoc per superiorem, si necesse fuerit, compellendo.* Hac utique conditione Reges concesserant ea a transeuntibus exigi vectigalia, ut viæ publicæ tutæ præstarentur ab insidiis & infestationibus quibuscunque. Ecclesia vero non alio magis sibi gratulari solita encomio, quam ut patrona, & defensatrix esset omnium misellorum, illorum causam sibi tuendam sumebat, ut illata immerentibus damna resarcirentur.

III. Jure Decretalium novo constat adhuc Episcopis jus idem officiumque dirimendi causas viduarum, & miserabilium omnium, nulla etiam Reginarum exceptione. Archiepiscopo Turonensi Honorius III. confirmavit potestatem a Joanne Papa prædecessore suo jam delegatam, tuendæ Reginæ viduæ Anglorum, & restituendi ei prædii, quod miles quidam invaserat. Ea fuerat Reginæ persuasio, posse se non ad dominum feudi confugere, sed ad tribunal Ecclesiæ, cui defensio viduarum a Christo commendata est (4). *Fuit ex parte Reginæ responsum, quod vidua spoliata irrequisito feudi domino, spoliatorem seu detentorem rei coram Ecclesiastico Judice poterat convenire, cujus interest viduas defensare.* Gregorio IX. imposuit Matrona nobilis & dives, quæ se inopem simulavit, ut Rescriptum ejus eliceret, quo causam ejus Ecclesiasticis Judicibus delegaret. *Mentiens se pauperem litteras nostras impetravit ad Judices.* Commonuit Innocentius III. Comitem Tolosanum si quid litium ipsi esset adversus viduas, orphanos, & misellos quoslibet, teneri ipsummet eas rejicere ad Judices Ecclesiasticos: *Item viduis, pupillis, orphanis & personis miserabilibus tenearis in judicio Ecclesiastico respondere.* Et ab eodem tamen Innocentio opportunissime temperata est ea disciplina (5), interposito discrimine pauperibus & opulentis, sive viduis quibuslibet, sive orphanis. Pauperes enim eo semper utuntur privilegio, ut possint sæculares trahere ad Judicem Ecclesiasticum; at opulenti tum certe id possunt, cum Judex sæcularis officio non fungitur, jus dicere abnuit: aut ubi spoliati sunt rebus suis, & restitui tantum in integrum petunt. Ejus discriminis ratio obvia & prompta est (6). Bis enim miserabiles sunt, qui non orphani tantum, sed & pauperes sunt. At divites nec ipsa viduitas aut orbitas miseros facit, nisi ubi rebus suis spoliantur, aut Judicum copia non fit. Ita demum enim eadem jam sorte incipiunt esse, ac pauperes.

IV. Ita ergo habet Jus Decretalium. Concilii quoque Tridentini Patres excitare visi sunt, atque inflammare Pastoralem Præsulum sollicitudinem in miserabiles omnes: ubi id illis significarunt, ea vel maxime causa residere eos debere suis in Ecclesiis, & hunc residentiæ suæ fructum capere suavissimum, ut miserabilibus omnibus

(1) Can. 21. (2) Cap. Sup. quibusdam. Extra. de verborum signific. (3) Can. 22.
(4) C. Ex parte Extrav. De foro Comp. C. Significantibus De Offi: Jud. deleg. C. Super quibusdam De verborum sign. (5) C. Ex tenore De foro competenti.
(6) Fagn. in C. Signific. De Offic. Jud. Deleg.

bus præsidio sint & solatio (1). *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbi divini prædicatione pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere.* Quibus verbis innititur jure quodammodo divino fulciri eam Pastorum obligationem. Propterea quod residentia illa, quam divinæ humanæque leges præscribunt, non otiosa & iners esse, aut languere debeat, sed vigere & effervescere in omnia Patris & Pastoris providentissimi officia.

In Concilio Mediolanensi III. monebantur Episcopi, anno 1573. Canonicis Regulis in eos, ut parentes communes, collatam esse curam miserabilium omnium, & ab eis deligendum esse Vicarium, vel Substitutum aliquem, qui sive Clericus, sive laicus, visceribus caritatis abundet, illorumque causas tuendas adgrediatur (2). *Pupillorum, viduarum & egentium hominum cura Episcopo, communi omnium parenti, a sacrosanctis Canonum legibus potissimum commendata & commissa, negligi non debet; ne si lædantur, vociferentur ad Dominum, qui exaudiet clamorem eorum. Quamobrem pro sui muneris officio Episcopus aliquem constituat Ecclesiasticum, vel alium pium hominem, Christianæ caritatis operibus atque officiis deditum, qui viscera misericordiæ indutus, id generis hominum patrocinium in omni causa suscipiat. Quod si aliqui jam huic pio operi præfecti sint, id agat Episcopus, ut ii munus sibi creditum exequantur quam diligentissime.* In Concilio Mexicano anno 1585. statutum est, ut Advocatus & Procurator designaretur causarum omnium, quæ ad pauperes & ærumnosos quovis spectarent; illis vero justa merces ab Episcopo solveretur, ut gratis operam suam commodarent, alias duplum restituerent (3). *Advocatus & Procurator deputentur, qui miserabilium personarum causas defendant, & salarium quod sibi fuerit ab Episcopo constitutum, ex Camera percipiant. Hi vero illorum causas, quos ut pauperes in totum patrocinium Judices tradiderunt, gratis defendere teneantur, nec ab eis quidquam accipiant, eorumve operas ad suos usus conferant, sub pœna reddendi duplum.*

V. Celebratissimi quique posterioris hujus ævi Antistites exemplis luculentius quam Conciliorum suorum decretis approbaverunt, quam pii, officiosi, intrepidi esse debeant Episcopi in pauperum & calamitosorum defensionem. Mirifica prorsus constantia Lanfrancus Cantuariensis Episcopus restitit Episcopo Bajocensi, qui cum frater esset Angliæ Regis, & Comes Cantiæ Provinciæ, novas illuc servitutes invehebat. Coram ei obluctatus est Archiepiscopus, dissipatisque nefariis ejus consiliis, ejus Provinciæ antiquas libertates integras, & quod aiunt, sartas tectasque servavit (4). *Cui Lanfrancus in faciem restitit, & coram omnibus testimonio antiquorum Anglorum, qui periti erant legum patriæ; deratiocinatus est libertatem terræ suæ, & liberavit homines suos a malis consuetudinibus, quas Odo volebat eis imponere.*

At B. Hugo Lincolniensis Episcopus excommunicationis jaculo confixit Magnum Angliæ Forestarium, cujus impotentiam ne Magnates quidem Regni declinare aut superare poterant. Succensuit primum Rex Episcopo, qui Episcopatum sibi deberet, & beneficium injuria pensaret. Sed ubi ipsius ab ore Hugonis audivit, quanti Regum intersit ad æternam eorum salutem, ut Episcopos habeant, quorum opera & beneficio eximantur periculo ei reformidando præ ceteris, ne ignavos & infidos Ecclesiæ dederint Pastores: protinus resipuit, & abjecta inconstanter illa animi alienatione, exarsit in amorem flagrantissimum illum, quo magno & excelso animo viri non possunt non ardere in virtutis sinceræ pulchritudinem. Regis exemplo se accommodavit magnus Forestarius, & usitatam illam pœnitentium publicorum flagellationem cum subiisset, absolutionem a sanctissimo consecutus est Episcopo, cui deinceps arcto amicitiæ nexu conjunctissimus fuit, & omnium ejus negotiorum fidissimus administer (5). *Forestarium dolentem valde & virgis cæsum clementer absolvit. Hunc postea omni reliquo vitæ suæ tempore, speciali quadam benevolentia sibi sensit addictum, & suorum negotiorum fidelissimum curatorem.*

Nec eo tantum loco sanctissimus Præsul intercessit violentis extorsionibus, quæ nomine Regis fiebant, & intercessionem suam Regi ipsi approbavit. In Apostolico ejus

(1) Sess. 23. c. 1. (2) Cap. 18. (3) L. 2. Tit. 1. c. 3.
(4) Vita Lanfranci. (5) Vita ejus apud Surium die 17. Nov.

ejus vitæ tenore, in despicientia rerum humanarum omnium, intrepidi animi magnitudine, ejusmodi erant munimenta invictissima, quibus ira Regum & machinationes Magistratuum Præsidumque cedere cogerentur. Cum aliquando in illum Rex vehementissime excanduisset, illum pari modestia & celsitudine animi aggressus, his verbis compellavit: *Et quid est quod audio de te? Annon quotidie pauperes opprimis, innocentes affligis, exactiones graves imponere non reformidas? Insuper & fidem thori te violasse fama clamitat.* Cum eodem ipso tempore in Regiæ mentis penetralibus æterna lex & veritas Christus hæc eadem intonaret, non potuit Rex non stupere & revereri Præsulem, cujus ore & lingua æternæ sibi justitiæ & legis oracula intonarent. Quo eo tandem adductus est, ut aut præteritos purgaret & excusaret errores, aut emendaturum se sponderet, quæ graviter peccasset; & hoc singulari elogio Episcopum commendaret: Si Hugoni similes essent ceteri Episcopi, nihil unquam Reges molituros, quod eis displicere posset. *Rex convertens se ad suos, si omnes, inquit, Episcopi tales essent, nihil adversum eos possent, sive Reges, sive Principes.*

Ex his autem tanta & sapientia & animi magnitudine refertis Regum verbis illud exstitit, ubi illos aut rerum temporumque angustiæ, aut perversa ministrorum consilia transversos agunt ad ea, quæ in pauperum, vel calamitosorum, vel Ecclesiarum perniciem vergant: in eorum tamen etiam tum animis delitescere residua quædam semina humanitatis, clementiæ, modestiæ, & beneficentiæ; quæ nunquam tamen eruptura, aut in lucem exitura sint, aut fructus editura ullos, nisi Præsulis alicujus infracta pectoris constantia eos lacesſat, & depromere cogat arcanas illas regiarum virtutum dotes. Hinc illa conjunctio & arctissima necessitudo inter Reges & ejusmodi Præsules. Nec enim possunt Reges non summo quodam amore eos prosequi Antistites, quibus veluti obstetricantibus exiere in lucem virtutes illæ heroicæ, & vere regiæ, quæ in eorum ante præcordiis latitabant, & quæ tum demum emicuerunt, cum in se ipsos excanduere ipsi, & censoribus suis assentientes, longe pulcherrimam ipsi in se censuram exercuerunt. Et sane huic Hugoni Lincolniensi Episcopo, qui *Malleus Regum* cognominatus est, ut ibidem habet Scriptor ejus vitæ, non minus admirationi erat, ut reor, humanitas, suavitas, animique flexibilitas horum Regum, quam erat ipse stupori ceteris mortalibus inflexa illa constantia sua, fiduciaque in Reges.

Ex hoc enimvero elogio, *Malleus Regum*, non minus gloriæ & splendoris efflo ruit in Reges ipsos, qui fregerunt ipsi sese, iramque & furorem justitiæ, juri, sanctitati Præsulum inflexere, quam in Præsules sanctissimos, gregi suo vitam & salutem impendere paratissimos. Non pauca alia præterea non multum diversa ejusdem Præsulis facinora. Extra suæ etiam Diœceseos fines anathemate illaqueavit eos qui Clericum longa jamdiu vexatione oppresserant, & quanquam ejus excommunicationis forma regulis juris minus consentiret, cœlestis tamen vindictæ ira illi mox obsecundavit, oppressis injuriæ auctoribus.

VI. Claruit & Episcoporum Galliæ non multum dispar fiducia ac fortitudo. Anathema vibrabat Episcopus Aniciensis in Vicecomitem Poliniacensem, quod vectigalia indebita exigeret, & publicas per vias prædationes ageret immanes. Inita post inter Episcopum & Vicecomitem pax, ipso bello infestior; cum convenisset, ut vectigalia & rapinas inter se partirentur, facinus Rex confirmando cumularet. Regem Epistolis suis occupavit Mimatensis Episcopus, audenterque admonuit, quam & præposterum esset & propudiosum, ut ejus auctoritate, qui Legum defensor est, leges conculcarentur: *Disposuerunt tentare, ut defensor legis destruat legem:* ut Ecclesia, quo asylo utuntur ærumnosi omnes, jam spelunca latronum, & prædationum receptaculum fiat (1): *Volunt ut templum Matris Dei, quod debet esse asylum miserorum, fit spelunca latronum:* ut qui oppressis sublevandis instituti dicatique sunt, ipsi eorum spoliis saginentur. *Qui sunt constituti flere pro populo, de lacrymis populi gaudere disposuerunt.*

Et ne singulis diutius immoremur factis, satius erit responsum hic exprimere Cardinalis & Episcopi Augustodunensis adversus criminationes Magistratuum sæcularium, & querelas Judicum tempore Philippi Valesii Regis, adversus hanc ipsam jurisdictionis Episcopalis partem, quam hic expen-

(1) Du-Chesne tom. 4. p. 512.

pendimus. Fidentissime enim contestatus est hic Præsul, divinis humanisque legibus, conspiratissime Judicibus Ecclesiasticis addici, & consuetudine confirmari causas viduarum & pupillorum (1): *De viduis & pupillis, dicit Episcopus, quod de jure divino & humano, gradia talium personarum, quantum ad violentias & sasinas, pertinet ad Ecclesiam, & sic de consuetudine observatur in Ecclesiis Gallicanis.* Aut responso hoc suo non complectebatur hic Præsul, nisi viduas eas, orphanosque, qui pauperes non essent; aut Ecclesia Gallicana jam tum exciderat ea parte priscæ jurisdictionis suæ, ut de causis cognosceret omnium pauperum, etiam non oppressorum.

In Hispania cum non potuisset Ximenius Archiepiscopus Toletanus omnia prorsus vectigalia populi cervicibus excutere: illud excussit quod molestiæ plus habebat, statuto (2), ut regiunculæ singulæ suos sibi deligerent Collectores, a quibus in fiscum Regis tributa omnia perferrentur; exoneratis ad eum modum rusticis infinita ea pecunia, quam exigunt publicani, præter eam quæ in ærarium publicum infertur.

VII. Nec mirum est, si indulserint Reges ei, quod miserabilibus & afflictis impendit Ecclesia patrocinio: cum & ipsi nonnunquam insolentes fortunæ ludos experti sint, alternasque vices, & in Ecclesiasticæ tuitionis sinum se abdere compulsi sint. Non dicam anno 1055. ab Henrico III. Imperatore ad Concilium Turonense adversus Hispaniæ Regem querimonias esse depositas, quod Imperatorium ab eo nomen usurparetur. Ex anathematum diræ a Concilio evibratæ sunt, quibus cessit Rex Hispaniæ. Narrat Ordericus Vitalis, ut anno 1119. apud Concilium Remense, cui præerat Papa, conquestus sit Ludovicus VI. Franciæ Rex de Rege Angliæ, qui Neustriam invaserat.

Cum Rege Ludovico VII. absente Sugerius Abbas Regnum administraret, per Epistolas apud Eugenium III. Papam expostulavit de Episcopis quibusdam, qui sibi nulla re aderant, clavum Regni moderanti: rescripsit Papa, ut eorum sibi nomina Episcoporum renuntiaret, quo eos officio fungi tam necessario urgeret (3). *De Episcopis vero, qui pro defensione Regni tibi opem ferre & adesse recusant, ne omnes simul in culpam inducere videamur, nobis de aliquibus nominatim significes, ut eos Apostolicis affatibus corripiamus & exhortemur, quatenus ad conservandum statum Regni promptiores existant, & ad ea quæ Regni honori & utilitati expediunt, vires & consilium subministrent.* Inde mandavit & Episcopis ac Metropolitanis Pontifex, ut anathema jacularentur in omnes, qui Regni pacem perturbarent. Cum anno 1148. idem Pontifex Concilium Remis coegisset, Legati junioris Regis Romanorum Henrici gravissime conquesti sunt de Ducis Poloniæ fratribus tribus, qui Principatum ejecto fratre primogenito invaserant, Episcoposque in suas partes pertraxerant. Præcepit Alexander III. Episcopis Anglis, ut Provinciam in qua Rex versaretur, interdicto subjicerent, nisi præfixo tempore filiis suis proprias restitueret conjuges, quas eis abstulerat: qua de injuria filii Regis ipsi, eorum conjuges, & Rex ipse Galliarum earum parens querelas retulerat ad Sedis Apostolicæ Præsulem (4). *Pro quibus sibi restituendis idem Rex Francorum & filii prædicti Regis Anglorum, generi sui, preces nobis sollicitas porrexerunt.* Quin & Henricus IV. Imperator tam diuturnæ sævissimæque in Pontifices auctor persecutionis, provocavit tandem & ipse ad Sedem Apostolicam, ejusque se commendavit patrocinio, postquam tota in eum conjurata cum filio ejus Germania exurrexerat.

VIII. Fulbertus Carnotensis Episcopus per litteras Fulconem Audinum Comitem commonuit, nisi satisfaceret Regi, atque expungeret contumelias ab ejus hominibus tam sanctæ Majestati aspersas, non posse se non illum sua excludere communione (5). *Christianam communionem nobiscum ulterius non habebis.* Rogerium Comitem sacris interdixit Lanfrancus Archiepiscopus, cujus rapinarum ne Rex quidem ipse immunis fuerat (6). *Ab hoc vinculo anathematis absolvere te non possum, nisi misericordiam domini mei Regis requiras; sibique & aliis quorum res prædatus, justitiam facias.* Ad Episcopum Andegavensem rescripsit Petrus Blesensis (7), non ita pridem Episcopis præcepisse Pontificem, ut anathemate percellerent

(1) Bibl. Patr. Tom. 4. p. 890. 891.
(2) Gometius de gestis Ximenii L. 2.
(3) Epist. 12. 22. 23.
(4) Append. 2. Epist. 109.
(5) Epist. 100.
(6) Epist. 41.
(7) Epist. 69. 136. 144. 145. 146.

cellerent eos omnes, qui in Anglia adversus Henricum II. Regem insurrexerant; a Cantuariensi Archiepiscopo illos omnes Cadomi nuper anathemate perculsos fuisse, nulla vel filii ipsius Regii exceptione; porro nemini ab eo Archiepiscopo illium fuisse anathema, quem non mox præceps & immatura mors abripuerit, aut tristissima quædam perculerit calamitas: hæc sibi sectanda proponeret exempla, & iisdem telis in rebelles sæviret. Litteras dederat Henricus ipse II. ad Alexandrum III. ut ejus tutela tegeretur, etiam ut clientelari Sedis Apostolicæ jure Angliam ei obnoxiam obtinens: calamo Petri Blesensis vicario ad id usus.

At Eleonora Regina Angliæ eodem Petri Blesensis stylo multo amarulentius conquesta est ad Cœlestinum Papam, ut interveniente Apostolico patrocinio Richardus filius Angliæ Rex libertati redderetur, quem ex Palæstina redeuntem Germani Principes quidam in carceres & vincula conjecissent. Monebat Regina summum Pontificem, Christianos Reges omnes potestati ejus spirituali subesse, utpote Patris fidelium omnium: ideoque totam ab eo distringi debere illam potestatem pro Regibus adversum Reges. *Nonne Petro Apostolo, & in eo vobis a Deo omne regnum omnisque potestas regenda committitur? Non Rex, non Imperator, non Dux a jugo vestræ jurisdictionis eximitur. Ubi est ergo zelus Phinees, ubi est auctoritas Petri? Non degeneret in hærede Petri dignitatis Apostolicæ reverenda successio. Vestrum agnoscite principatum, probate zelum, accingimini ad opus fortitudinis, & honorate ministerium vestrum.* Spoponderat Pontifex Legatos ea de causa in Germaniam missurum, urgebat Regina, ut fidem suam liberaret: nec enim sedi Petri amplius quidquam, aut ad gloriam magnificentius esse, quam Regem libertati, tot populos paci & gaudio reddere. *Et quis quæstus esse gloriosior posset, quam Regem liberare captivum, reddere pacem populis, religiosis quietem, gaudium universis?*

IX. Quantumvis justæ essent & necessariæ causæ, quibus fidebat Regina, urgebatque Papam: cessator illi Papa videbatur. Nec immerito. Nec enim eodem jure & modo, quo Anglia, etiam cetera Regna sedi suberant Apostolicæ. Molli pollice tractandi erant summi Principes, ne exasperarentur, si duriuscule ageretur cum eis, & pessum irent omnia. In istis ergo Pontificis cunctationibus non sapientiæ tantum & moderationis, sed & momenti viriumque plus inerat, ad votis Reginæ auspicatos exitus accelerandos, quam in ipsa Reginæ præcipiti festinatione. Obedientiam quidem eam quam filii parenti, Christiani Principes summo Pontifici præstant. Sed cum Religionis fundamenta in caritate posita sint; cumque Ecclesiæ Imperium caritatis & sapientiæ Imperium sit: non facile summi Pastores auctoritatis suæ vim explicant, nisi accommodate ad patientiam populorum, & multo magis Regum. Certissime enim salus hominum & sempiterna salus, unus ille scopus est, unum decus & votum spiritalium omnium Potestatum. Itaque quantumvis ea potestas longe lateque patebat ab origine & primigenio ipso suo jure, hactenus eam explicant, quousque salutifera & conducibilis est, alendæ caritati pacique publicæ.

Anno 1199. (1) Rex Armeniæ ad Sedem Apostolicam provocavit, adversus Tripolitanum Comitem nepotem suum, qui Antiochenum Principatum eo extruso usurpaverat. Anno 1202. Innocentius III. auctoritatem suam interposuit ad Galliæ Reginam Philippo Augusto Regi & conjugi conciliandam, qui eam repudiare meditabatur. Nec vero immerentis Reginæ precibus poterant Pontificis aures occludi (2): *Utrum autem Apostolica Sedes dissimulare valeat querimonias oppressorum, & mulierum præcipue, &c.* Nihil ad eliciendam commiserationem accommodatius litteris hujus Reginæ ad Papam (3): *Vos estis successor Petri, Collega Pauli, qui Corinthium gladio spiritus trucidare minime formidavit, &c.* Anno 1263. Urbanus IV. ad Michaelem Imperatorem Constantinopolitanum rescripsit, Reges Catholicos Occidentis habere in interventione Sedis Apostolicæ certissimum perfugium, ad componendas dissensiones mutuas, populorumque rebelliones sedandas. *Reges Catholici cum inter ipsos aliquid dissensionis emergit, vel cum Vassalli eorum præsumunt contra eos calcaneum rebellionis erigere, mox habent ad portum Ecclesiæ prædictæ recursum, ejusque salubre consilium & auxilium implorantes, tranquillitatis & pacis remedia infallibiliter*

[1] Rain. ann. 1199. n. 67. [2] Idem n. 23. Et ann. 1203. n. 59. [3] Rain. eod. ann. n. 33.

ter ab ipsa recipiunt.

X. Ex his patet, volentibus orantibusque Regibus ipsis, interposuisse se Pontifices ad dissensiones rebellionesque comprimendas, & tranquillanda Regna. At hic ipse Pontifex mox luculente Sedis Apostolicæ paterna describit viscera, paternasque curas in Regum impuberum defensionem, qui ei cum regnis ipsis commendati fuerant. *Præterea circa hæredes parvulos regnorum hujusmodi, si quos parentibus eorum Regibus deficientibus in pupillari ætate remanere contigerit, eadem Romana Ecclesia piæ matris assumit officium, ac diligenter & utiliter ipsorum gerit regimen & tutelam; eorum hæreditatem & regna, cum necessitas imminet, etiam suis propriis sumptibus a quibuslibet invasoribus & occupatoribus defendendo*.

Anno 1265. (1) Cardinalis Ottobonus Angliæ Legatus excommunicatione perculit rebelles, qui mox omnes internecione deleti sunt. Cum anno 1266. (2) Rex Aragoniæ repudium meditaretur conjugis suæ mendacissimo eo obtentu, quod lepra inficeretur; Clemens IV. Papa Reginæ defensionem in se recepit. Anno 1283. Alphonsus Castellæ Rex cum regno exutus fuisset a Sancio filio, tuitioni se commisit Martini IV. a quo datæ sunt litteræ ad Episcopos & ad Equites Hispaniæ, ut Regi omni ope adessent, rebelles communione ejicerent; irritum quoque declaratum sacramentum, (3) quod Regis filius sibi præstari expresserat; denique litteris hortatus est Pontifex & Galliæ Regem, ut patri adversus filium opitularetur. Anno 1441. (4) Ioannes Castellæ Rex Eugenium IV. interpellavit, ut fulmina excuteret Ecclesiæ adversus eos, qui tributa Regni statuta & ordinaria non solvebant. Detrectavit Pontifex, affirmans sanctissime, nihil unquam ejusmodi tentatum fuisse ab Ecclesia Romana in Provinciis temporalis suæ ditionis: quod non facile ad pœnas spiritales emollescerent, qui ad temporales obdurescunt; cum alioqui & grave sit, & permolestum, ad damna aliqua temporalia sarcienda in æternæ salutis suæ discrimen populos conjici.

Sileo complurium aliorum Regum casus persimiles, Bohemiæ, Hispaniæ, Scotiæ, Daniæ, Sveciæ & Hungariæ: (5) qui sæpius experti sunt, quantum esset momenti & virium in interventione Ecclesiasticæ auctoritatis, & in formidine fulminum sacrorum, ad populos in fide & obedientia Principum confirmandos, aut ad eam quamproperе revocandos. Anno 1516. (6) Ladislaus Rex Hungariæ vita excedens Leonem X. Papam & Ecclesiam Romanam custodiæ & defensioni præesse voluit filii sui Regis.

XI. Ad eum modum Ecclesia, Regis Regum Sponsa, terrenis Regibus patrocinium & tutelam quandoque suam impertit; cui & ipsi beneficii ejusdem vices rependuntur a terrenis Regibus, quod & ipsi summi cœlorum Regis Vicarii fiant. Id enimvero habent Reges maxime Regium, & vere augustum, utpote Deitati maxime affine, tueri & levare orphanos, viduas, misellos omnes. Continuator Aimoini de inauguratione agens Ludovici Crassi, tradit Archiepiscopum Senonensem, qui eam pompam celebrabat, sæculari eum exuisse gladio, Ecclesiastico donasse ad Ecclesiarum & pauperum defensionem (7). *Abjectoque militiæ sæcularis gladio, Ecclesiastico ad vindictam malefactorum eum accinxit: diademate regni gratanter coronavit; necnon & sceptrum & virgam, & per hæc Ecclesiarum & pauperum defensionem, & quæcunque regni insignia, approbante Clero & populo, devotissime contradidit*. Quo videtur innui, sceptro Regum, non secus quam pedo Episcoporum pastoralem designari sollicitudinem, pro iis omnibus excubantem, quos eis Numinis providentia subjecit. Se, Regnumque suum devovit Ludovicus Junior Rex Archiepiscopi Cantuariensis Thomæ defensioni (8). *Sed & Deo & tibi meipsum & regnum meum expono, & ab hac hora promitto, quod tibi & tuis non deero*. At iniquius ferente Rege Angliæ, quod tam prolixe & peramanter excepisset Galliæ Rex Thomam, quem ipse Regno pepulisset: ejus Legato hæc respondit Gallus, quæ Regis Regnique toto Christiano orbe præstantissimi dignitatem prorsus redoleant. Nimirum si de avitis consuetudinibus Regni sui Rex Anglus nil delibari, vel deteri pateretur, multo minus passurum Galliæ Regem quidquam decerpi de patria avitaque jam olim Franciæ consuetudine, miseros oppressosque defendendi.

(1) Idem n. 69. (2) Idem n. 27. 28. (3) Ibidem n. 55. 56.
(4) Ibidem n. 19. (5) Rain ann. 1472. n. 33. 1486. n. 47. 1487. n. 17. 1488. n. 3. 1489. n. 7.
(6) Decr L. 1 Tit. 8. c. 2. Card. Papien Ep. 122 Rain eod ann. n. 61. 62.
(7) Baron. ann. 1106. n. 43. (8) Idem ann. 1168. n. 72. 73. ann. 1169.

Eam enim coronæ Franciæ singularem & pulcherrimam esse prærogativam, & velut avitam hæreditatem ad se transfusam. *Multo minus mihi licet jus illius liberalitatis subvertere, quod cum corona Regni mihi jure competit hæreditario. Consuevit quidem Francia ab antiquis temporibus omnes miseros, & afflictos, & maxime pro justitia exulantes recipere, & donec pacem habuerint, fovere, tueri, & defendere. Cujus honoris & excellentiæ gratia, Deo propitio, me vivente, ad nullius persona suggestionem, Cantuariensi exuli derogabitur.* Hæ germanæ sunt, eædemque inæstimabiles Regii diadematis gemmæ Altissime id insederat animo Ludovici hujus Regis. Unde & alibi rursum: *Dixit se nunquam tam laudabilem hæreditatem & Deo gratam ex causa qualibet deserturum.*

XII. Eas tamen Reges Galli potissimum injurias ulciscendas in se receperunt, aut resarciendas, quæ Ecclesiis Regni sui irrogarentur. Pulchre id a Rigordo animadversum est, ubi Reges Præfecturam quampiam, Ducatum aut Comitatum committebant, Ecclesias semper omnes suæ ipsorum tuitioni reservasse; ne Præfecti hi, aut domini quicunque vectigalia ulla possent indicere, aut onera prifcis libertatibus inimica (1). *Quibuscunque Principibus terras custodiendas tradidissent, tamen Ecclesias sub potestate sua & protectione retinere decreverunt; ne Principes quibus terra custodienda a Regibus delegabatur, Ecclesias, vel Clericos aliquibus angariis, talliis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent.*

Illis qui in vinculis erant, & reis tuitio Ecclesiæ impensa.

CAPUT XCV. *P.1. l.2. c.39.*

Pro reis & captivis interveniebant Episcopi apud Judices & Imperatores. Item pro confugientibus ad asylum Ecclesiæ, quinque prioribus sæculis.

I. Quam arderent Episcopi, Clerici, Monachi reis veniam & impunitatem præstare, quo pœnitentiæ illos subjicerent.

II. Doctrina Augustini in eam rem. Crimina aboleri sanarique concupiscit Ecclesia, nec ea sanantur nisi per pœnitentiam.

III. Inultum non abit scelus, quod pœnitentia publica laboribus expiatur. Clementia Christi in fœminam adulteram.

IV. Austeritate veteris Testamenti, lenitae novi & indulgentia commendatur.

V. Extremo supplicio plectendi non essent, nisi quorum desperatur emendatio. At nullius prorsus desperanda est, dum superstes hic est.

VI. Etiam præcepto se in Judices uti posse confidebat Augustinus in ejusmodi rebus.

VII. Summum decus & insigne gloria Ecclesiæ in indulgentia. Nec a sententia Judicum illa unquam provocat, nisi ubi in hostes suos inclementius sævitur.

VIII. Homines sibi injuriosos damnososque, & vivere vult & bene vivere.

IX. Quæ tuitio impenderetur confugientibus ad asylum Ecclesiæ.

X. Tuitio eorum, qui ære alieno premebantur, nec solvendo erant.

XI. Ecclesiæ usitatissime non adhibebat nisi preces.

XII. XIII. XIV. Regulæ & exempla B. Ambrosii in eandem rem.

XV. XVI. Item B. Hieronymi & B. Martini.

XVII. XVIII. B. Epiphanii Episcopi Ticinensis, & S. Germani Episcopi Altisiodorensis.

XIX. Beati Antonii.

XX. Leges Imperiales ad abusus tollendos.

XXI. Eos prævertere studuerat Ambrosius.

XXII. Lex Imperatoris Honorii intercessionibus Episcoporum propitia.

I. QUam miserabilibus omnibus ex officio suo impendebant Episcopi defensionem, eam ad hostes ipsos pietatis, etiam prope desperatos porrigebant, quorum etiam capita ultor alioqui Judicum sæcularium gladius truncaturus erat. Non quo inultum vellet Ecclesia scelus ullum: sed peccatum ulcisci, peccatorem servare percupiebat, easque infligi temporales pœnas, quæ æternæ saluti conducibiles essent. Illud sane alibi ostensum sumimus, iis qui captabantur ad mortem, Judicum sententia pœnas scelerum luituri, nec Eucha-

(1) Du-Chesne T. 5. p. 15.

charistiæ, nec Pœnitentiæ sacramenta fuisse olim administrata. Nec sane ab annis admodum trecentis in Gallia ad pœnitentiam eos admitti jus fasque est. Poterant illi quidem eo animi dolore angi, ita conteri, ut hinc scelerum maculæ eluerentur. Sed cum in arcano conscientiæ penetrali id totum perageretur, non poterant Episcopi nisi de rebus conspicuis loqui, innsitatis de istiusmodi gratiis silebant prorsus; nec potuimus nos non eorum loquendi consuetudinem usurpare.

II. Præclarissime Augustinus consilium & animum Ecclesiæ nudavit, in his caritatis officiis in reos defungendis: non quo crimini suffragaretur, sed quo vitium potius ipsum, quam hominem vitiosum extingueret, quo extincto plerumque inextinctum supererat vitium (1). *Hominem miserantes, facinus autem seu flagitium detestantes, quanto magis nobis displicet vitium, tanto magis volumus inemendatum interire vitiosum*. Insectatur Ecclesia peccatum, incolumem cupit peccatorem. Aliud meritissimo illi natura, aliud culpa hominis. Culpam exterere, naturam emaculare, non interimere studet. Cum ex adverso peccatorem perimat Judex publicus, peccatum usque vivere & permanare sinat in omnia sæcula animæ immortalis: nec enim nisi in mortali vita mortalia eluuntur flagitia. *Facile enim est atque proclive malos odisse, quia mali sunt; rarum autem & pium eos diligere, quia homines sunt: ut in uno simul & culpam improbes, & naturam approbes; ac propterea culpam justius oderis, quod ea fœdatur natura, quam diligis. Non est igitur iniquitatis, sed potius humanitatis societate devinctus, qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator*. Non sanatur crimen, cum criminosus interimitur; longe aliud est interficere, aliud emendare peccatorem. Ubi vita illi eripitur, eripitur & tempus pœnitendi. Denique non raro pœna temporali ad æternas pœnas ejicitur peccator impœnitens. Nihil amplius est in Judicis sæcularis potestate. Nec de ægrotis, nec de peccatoribus desperari patitur Ecclesia, quamdiu mortalem hanc carpunt vitam. Ita protrahit quantum potest eorum vitam, mortem differt; quia ante sanari eos vult, quam mori; ante confirmatos illos vult in æternæ vitæ spe, quam temporali hac decedant. *Morum vero corrigendorum nullus alius quam in hac vita locus. Ideo compellimur humani generis caritate intervenire pro reis, ne istam vitam sic finiant per supplicium, ut ea finita non possit finire supplicium. Noli ergo dubitare hoc officium nostrum ex religione descendere, &c.*

III. Nec impune abire æstimanda sunt crimina, quando pœnitentiæ subjiciuntur canonicæ. Cum sui pudet pœnitetque scelerosum, cum pœnas sibi infligit ipse, tunc vere punitur, & eluitur scelus. Cum Judex solus punit, ea rei impœnitentis pœna non crimen delet, sed criminosum. *Nam nihil aliud agit quem veraciter pœnitet, nisi ut id quod mali fecerit, impunitum esse non sinat. Eo quippe modo sibi non parcenti, ille parcit, cujus altum justumque judicium nullus contemptor evadit*. Christus ipse mulieri adulteræ veniam fecit pœnæ capitalis, suoque exemplo Episcopis viam præmonstravit, ut lacrymis potius, quam cruore scelera expiari faciant, & ad id sin minus auctoritatem certe enixissimas preces interponant. *Postremo ipse Dominus apud homines intercessit, ne lapidaretur adultera, & eo modo nobis intercessionis commendavit officium; nisi quia ille terrendo fecit, quod nos petendo. Ille enim Dominus, nos servi sumus*. Edocuit Christus, ut pœnas publicas relaxari facerent, pœnitentias salutares ne relaxarent. *Et ne delictorum non donator, sed approbator videretur, vade, ait, jam deinceps noli peccare: ut se homini pepercisse, non hominis culpam sibi placuisse monstraret*. Judices denique ipsos edocuit, cum peccati immunes nec ipsi sint, ipsorum interesse, ut reis parcant; cum vel maxime ipsemet qui in ipso summo innocentiæ & sanctitatis culmine sedebat, nocentibus condonarit (2). *Quanto a nequitia purior animus, tanto clementia plenior esse deberet; ut si non compungeret sententia Domini dicentis, Qui vestrum est sine peccato, prior in illam lapidem jaciat; ipsius qui hoc dixit sectaremur exemplum, qui cum esset utique sine peccato, ait mulieri: Nec ego te condemnabo. Tanquam diceret, si malitia tibi parcere potuit, quid metuis innocentiam?* Si crimine ergo implicati ipsi simus, indulgeamus, quo nobis indulgeatur. Si scelerum puri & expertes sumus,

 simi-

(1) Epist. 54. (2) Ibidem.

similiter aliis indulgeamus, cum ea nobis & documenta præstruxerit & exempla ipsamet innocentia.

IV. Reos, fateor, morte plectebat Lex Mosaica; verum non alio magis consilio quam ut hinc commendaretur lex Evangelica, quæ condonat, quod illa plectebat: quæ amorem justitiæ inspirat, non ut illa solam pœnæ formidinem (1). *Nec ob aliud quantum sapio, in veteri Testamento severior legis vindicta fervebat, nisi ut ostenderetur, recte iniquis pœnas constitutas; ut quod eis parcere novi Testamenti indulgentia commonemur, aut remedium sit salutis, aut commendatio mansuetudinis; ut per eos qui parcunt, veritas prædicata non tantum timeatur, verum etiam diligatur.*

V. Nec illud dissimulabimus, auctoritate & justitia divina armatos esse Judices, Regesque gladio ultore ad vindictam malefactorum. Quin & ipsæ preces quas allegant Episcopi, ne rei plectantur, argumento sunt, jure plecti posse. Sola formidine pœnæ in officio contineri possunt, quos amor justitiæ non movet. *Hæc dum timentur, & coercentur mali; & quietius inter malos vivunt boni.* Possunt & temperari pœnæ, ut conspiret terror Judicum, & lenitas Episcoporum: ut pœnæ reis & infligantur, & leniantur, ut hoc aut austeritatis & indulgentiæ temperamento timeatur pœna, ametur justitia; nec carni infligantur vulnera, nisi ut anima sanetur (2). *Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi caritate: & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur ultio cognitoris, ut nec intercessoris religio contemnatur; quia & plectendo & ignoscendo hoc solum agitur, ut vita hominum corrigatur.* In hoc denique caritatis & justitiæ certamine consilia utrimque pia & justa militabant. Uno eo dissidebant Judex & Episcopus, quod cum utrique conveniret, perimendos non esse, nisi quorum emendatio conclamata esset; reum hunc ejusmodi esse Judex interpretabatur, sperabat ex adverso Episcopus, venia ipsa inflecti emolliriqne posse cor ejus, pœnisque Ecclesiasticis ita expungi crimen, ut criminosus superstes justitiam post hac coleret; denique nullius resipiscentiæ spem abjiciendam prorsus esse, dum vitam hanc agitat mortalem; quo adducitur & cœlestis Patris misericordia, ut super justos & injustos gratiæ suæ beneficia impluat, Solemque suum malis bonisque jubeat exoriri.

VI. Qua rursus caritate, qua indulgentia & lenitate sit Ecclesia in infestissimos etiam adversarios suos, alibi quoque docet Augustinus, ubi auctoritate, eloquentia, prece, imperio pugnat, urgetque Marcellinum Comitem, ut ne morte, vel membrorum truncatione qualibet plectat Donatistas, qui sævissima morte affecerant Presbyterum unum Catholicum, alterum effosso oculo, succisoque digito male mulctaverant. Non intercedit sanctus Pater, ne mitiori quapiam pœna afficiantur, qua nocere prohibeantur, & utili addicantur labori; quanquam potuisset reos Judicibus omnino permittere, quod nulli Clerici horum homicidarum delatores fuissent (3). *Quamvis enim ab eorum interitu dissimulare possemus, qui non accusantibus nostris, sed illorum notaria ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præsentari videantur examini: nolumus tamen passiones servorum Dei, quasi vice talionis, paribus suppliciis vindicari. Non quo sceleslis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel a malignis operibus, alicui utili operi deputentur. Vocatur quidem & ista damnatio, sed quis non intelligat magis beneficium, quam supplicium nuncupandum; ubi nec sæviendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina subtrahitur.* Qui erant damnati ad metalla, pœnæ huic suæ jure succensere non poterant, tam leni, tam utili: qua a flagitio in posterum cohibebantur, nec necessario frustrabantur vel tempore, vel adminiculo, ad pristina flagitia per pœnitentiam abstergenda. Denique allegatis precibus Augustinus imperium quoque adjicit. *Audi Episcopum consulentem, quamvis quoniam Christiano loquor, maxime in tali causa non arroganter dixerim, audire Episcopum convenit jubentem.*

VII. Alia rursus Epistola Augustinus magno hoc Ecclesiam & Rempublicam distare docet intervallo, quod Ecclesiæ cum gloria incorrupta, tum utilitas voluptasque maxima ex indulgentia proficiscatur, patientia, & amore inimicorum; cum Reipublicæ humanæ unus sit scopus, unum decus,

(1) Ibidem. (2) Vide Ep. 127. & 158. (3) Epist. 159.

decus, paci consulere temporali, hostiumque internecione civibus suis tranquillitatem conciliare (1). *Alia est causa Provinciæ, alia Ecclesiæ. Illius terribiliter gerenda est administratio, hujus clementer commendanda est mansuetudo*. Provocant homines de trivio a judicio mitiori, leviorique supplicio adversariorum suorum; provocat Ecclesia ab austeriori. *Solent homines quando cum inimicis eorum convictis lenius agitur, a mitiori sententia provocare. Sed inimicos nostros ita diligimus, ut nisi de tua Christiana obedientia præsumamus, a tua sententia provocemus*. Nec per leges Judici fas esset legum pœnas mitigare, nisi lex quædam summa eam quandoque dictaret mansuetudinem. Atqui nusquam id tempestivius, quam ubi ob oculos humani generis coram ostentandæ sunt illæ admirabiles Ecclesiæ leges & virtutes: cum summi Patris & Sponsi sui cœlestis imitatrix, mala bonis pensat, amat persecutores, & beneficiis cumulat. *Nunc vero quoniam aliquid fieri potest, quo & mitis commendetur Ecclesia, & immitium cohibeatur audacia, cur non flectis in partem providentiorem, lenioremque sententiam, quod licet Judicibus facere etiam non in causis Ecclesiæ?* Poposcit sane a Marcellino Augustinus, ut si ea non indulgentia legum, sed indulgendi potestate per leges concessa uti abnueret, sententiæ saltem suspenderet executionem, donec Imperatorum clementia adiri posset. Ubi perspicis quo appellarent modo Episcopi a Judicum sententiis durioribus (2). *Soleo audire in potestate esse Judicis mollire sententiam, & mitius vindicare, quam jubeant leges. Si autem nec litteris meis ad hoc consenserit, hoc saltem præstet, ut in custodiam recipiantur, atque hoc de clementia Imperatoris impetrare curabimus*.

VIII. Rursus alibi doctissimus idem Pater docet, eos esse mores Ecclesiæ, ut hostibus suis vitam, vitæque necessaria dimittat subsidia: superflua tantum ea resecet, peccandi irritamenta quæ forent, ut ea circumscripta luxuriandi licentia, ad meliorem frugem se referant (3). *Habent homines mali, ubi & per Christianos non solum mansuete, verum etiam utiliter salubriterque plectantur. Habent enim quod corpore incolumi vivunt, habent unde vivunt, habent unde male vivunt. Duo prima salva sint, ut quos pœniteat sint: hoc optamus, hoc etiam quantum in nobis est, impensa opera instamus. Tertium vero si Deus voluerit, tanquam putre noxiumque resecari, valde misericorditer puniet*.

IX. Non hic locus est spatiandi in officia ea, quibus Episcopi demereri studebant confugientes quosvis homines ad asyla Ecclesiæ. Ea de re legem ab Imperatoribus promulgari, aut innovari, ab Africæ quodam Concilio flagitatum est (4): *Ut pro confugientibus ad Ecclesiam, quocunque reatu involutis, legem de gloriosissimis Principibus mereantur, ne quis eos audeat abstrahere*. Concessa est ea lex ab Honorio Imperatore, quam non facile tamen reperire est in Codice, sive Theodosii, sive Justiniani. Memorandum vero illum potissimum est in utroque Codice, Titulo *De his qui ad Ecclesiam confugiunt* (5): non aliam ibi antiquiorem de asylis legem occurrere, quam Theodosii Magni, eamque arctando potius, quam dilatando asylorum privilegio servire, quo excluduntur fisci debitores. Indubium tamen est, jam ante diu ea immunitate gavisas fuisse Ecclesias, & quidem probabiliter a temporibus Constantini. Plura non decreta, sed exempla proferuntur a Zosimo & Ammiano Marcellino. Forsan ergo id juris nascebatur quasi duce natura ipsa, & ratione magistra, ut eodem quo templum Salomonis, & quo Templa ipsa Paganorum, Ecclesiæ Christi privilegio fruerentur. Confirmatus est Imperatorum legibus tam æquus & tam vetustus usus.

In Concilio Arausicano duo editi sunt Canones ad reorum, captivorumque, sive servorum defensionem, qui in Ecclesiam confugerent (6). *Eos qui ad Ecclesiam confugerint, tradi non oportere; sed loci sancti reverentia & intercessione defendi. Si quis autem mancipia Clericorum pro suis mancipiis ad Ecclesiam confugientibus crediderit occupanda, per omnes Ecclesias districtissima damnatione feriatur*. Caput *Miror* apud Gratianum Epistolæ imputatur Augustini, quæ censoribus tamen emunctioris naris non sapit Augustinum. Ibi anathemate Bonifacium Comitem innodat sanctus Pater, quod reum aras amplectentem vi abstraxerit. Atqui quod ad reos attinet, scribit Augustinus, ad pedes Episcoporum eos se abji-

(1) Epist. 160 (2) Epist. 158. (3) Epist. 202. (4) Cod. Can. Eccl. Afric. c. 399.
(5) Cod. Theod. de Episc. & Cler. l. 34. (6) Can. 5. 6.

abjicere solitos fuisse, ut carceres & mortem effuggerent (1). *Contremiscis, conturbaris, pallescis, ad Ecclesiam curris, videre desideras Episcopum, ad pedes ejus volutaris; Domine, concutior, Domine, in carcerem mittor, miserere mei, libera me. Ego quidem curro propter carnem tuam, utinam tu curreres propter animam tuam.* Asylum ergo reorum peculiare erat Episcoporum genua, ipsis incumbebat cura & custodia eorum corporis, ut suas ipsi cogitationes curasque conferrent omnes ad animæ salutem sibi procurandam.

X. Postremo denique illud ex Augustino apertissimum fit, tota auctoritate & contentione virium certasse Episcopos, non tantum ut noxios morti subducerent; sed ut illis quoque levamenti aliquid afferrent, qui corporeis cruciatibus vel debita solvere, vel quæ furati essent, restituere cogerentur. Non dissimulat Augustinus justissimas esse eas pœnas. Sed illud contendit, posse Ecclesiæ interventionem iis prodesse, qui solvendo non sunt (2). *Plerumque qui aufert, non habet unde restituat. Ubi quidem si aliquos sustinet repente cruciatus, dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas; quia etsi non est unde luat ablatam pecuniam, merito tamen dum eam per molestias corporales redhibere compellitur, peccati quo male ablata est, pœnas luit. Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum; non ad hoc ut minime restituantur aliena, sed ne frustra homo in hominem sæviat. Denique in talibus causis si persuadere potuerimus, illos pro quibus intervenimus, non habere quod poscitur, continuo nobis eorum molestia relaxantur.* Ubi dubium saltem incertumque erat, an debitori suppeteret, unde satisfaceret: si quos humanitatis non omnis destituerat sensus, malebant illi pecuniam periclitari, aut deperire sibi, quam innocentem si fors cruciatibus objici: hisque non deerant Episcopi, qui suaderent, si res in ancipiti esset, inultum potius sineret abire pecuniæ defraudatorem quam innoxium quemvis torqueri. *Aliquando autem misericordes & in ipso dubio nolunt homini pro incerta pecunia certa inferre supplicia. Ad hanc misericordiam etiam nos provocare & exhortari decet. Melius enim etiamsi habet, amittis: quam si non habet, aut excrucias, aut occidis.*

XI. Ex his Augustini testimoniis illud emicat, non potuisse Episcopos non intervenire; potuisse & imperia in Judices adhibere, cum de reis illis agebatur, qui ad Ecclesiam confugissent, aut quorum mors ulciscendis Ecclesiæ injuriis fuisset impendenda. In ceteris causis orabant, non jubebant Episcopi, ad precandam mortem vel mutilationem reorum: aut eos tormentis & quæstionibus eximendos, qui non erant, aut quos non constabat esse solvendo, vel ære alieno suo, vel furto.

XII. Expromit & Ambrosius, ubi illa innata quodammodo ipsi Episcopatui exerenda esset animi constantia & magnitudo. Permiræ ab eo datæ sunt litteræ ad Imperatorem Theodosium, quibus dehortabatur vehementissime, ne ut jusserat, pœnas daret Episcopus, & Christiana quædam plebs ob incensam Judæorum Synagogam. Gratias agit & gratulatur Principi Ambrosius, quod hortatu suo & prece multos ab exilio, non paucos a carceribus revocarit, aliquos morti subduxerit, etsi noxios (3). *Debeo beneficiis tuis, quibus me petente liberasti plurimos de exiliis, de carceribus, de ultima necis pœnis.* Quibus se ille beneficiorum vinculis tanto obligatiorem profitetur, ut saluti adlaboret Imperatoris, & ne displicere quidem ei vereatur, intercedendo Edictis, tum conscientiæ & famæ infestis, tum Ecclesiæ dignitati.

XIII. Docet idem alibi, ita nos ab Apostolo imbui instituique, ne communione Ecclesiæ frustrentur Judices, qui respersas reorum sanguine manus gestant: excusetur eorum officium, ubi cruentis his imminent suppliciis: laudibus vero in cœlum extollantur, ubi iis abstinent (4). *Auctoritatem Apostoli eatenus observamus, ut iis communionem non audeamus negare. Vides igitur quid auctoritas tribuat, quid studeat misericordia. Excusationem habebis si feceris, laudem si non feceris.* Non silet Ambrosius, qui Gentilium Magistratuum summam hinc gloriam aucupati sunt, quod Magistratu abierint nullius cruore fuso. At eam clementiam Christianis multo magis consentire, quibus illud præcondidit Christus exemplum impunitate donata adulteræ mulieri. *Scio plerosque Gentilium gloriari solitos, quod incruentam de administratione Provinciali securim revexerint. Si hoc Gentiles, quid Christiani facere debent? &c.*

(1) De verbis Apo. ser. 18. (2) Epist. 254. (3) Epist. 29. (4) Epist. 58.

&c. Respondit Jesus adultera, Nec ego te damnabo, &c. Habes quod sequaris. Baptismo & Pœnitentia luculentius, certiusque crimina expiantur; quisquis mortalium spiritum ducit adhuc, a resipiscentiæ spe alienus non est. *Potest fieri ut ille criminosus possit habere spem correctionis; si sine baptismo est, ut possit accipere remissionem; si baptizatus, ut pœnitentiam gerat, & corpus suum pro Christo offerat. Quantæ sunt ad salutem viæ?* Denique si respersis reorum cruore Judicibus Ecclesia suis non interdixit mysteriis, ideo factum est, ut ne pœnæ criminum improbarentur, utque quo liberior, eo laudatior esset Judicum clementia. *Si negaretur communio, videretur criminosorum vindicata pœna. Maluerunt igitur priores nostri, ut id in voluntate magis abstinentis, quam in necessitate sit legis.*

XIV. Cum perinsignibus victoriis non sine cœlesti quodam auxilio potitus fuisset Theodosius; singularem ut eam, miramque Dei opem grati animi testimonio quopiam prosequeretur, suadebat Ambrosius, ut omnibus, qui ad Ecclesiam confugissent, veniam faceret criminum: si arduum id videretur, urgebat, ut non fortitudine tantum, sed & pietate, non alios modo, sed seipsum maxime vinceret (1). *Pro his qui ad matrem pietatis tuæ Ecclesiam confugere, quorum lacrymas sustinere non potui. Grande est quod petimus, sed ab eo cui Dominus inaudita & admiranda concessit, ab eo cujus clementiam novimus; & obsidem pietatem tenemus, plus expectare nos confitemur: immo ut te virtute vicisti, ita etiam tua te debes pietate vincere.* Non dubitabat denique Ambrosius, quin ea quam Episcoporum precibus, noxiorumque criminibus accommodabant Imperatores indulgentia, mirum quantum haberet momenti, ut & in eos Deus Optimus Maximus indulgentius consuleret, inexorabilis alias Judex futurus (2). *Eripe eum qui ducitur ad mortem, hoc est, eripe eum intercessione, eripe gratia tu Sacerdos, aut Imperator eripe subscriptione indulgentiæ, & solvisti peccata tua, eruisti te a vinculis.* Paucis constrinxit verbis Paulinus, effusam Ambrosii caritatem lenitatemque: *Erat in illo sollicitudo omnium Ecclesiarum; interveniendi magna etiam assiduitas & constantia.*

XV. Erat natura & ingenio Hieronymus ad austeritatem comparatus, nec animo tamen ejus excuti ea potuerat humanitas, quam Clerici omnes medullitus hærentem gerebant. Unum fuit quo offenderetur, opimas epulas Magistratibus ab Episcopis instrui, quo faciliores aditus haberent ad eorum benevolentiam, indulgentiamque miseris conciliandam. Contra suspicabatur non immerito Hieronymus (3), majori pretio & voluptati fore Judicibus frugalitatem Episcoporum, quam delicias: sanctitatem, quam opulentiam. Si Judicum vero durities non emollescat, nisi conviviis opiparis, satius esse tam damnosis carere beneficiis, & ad Judicem summum confugere Christum, qui corda Judicum terrenorum, vel frangere, vel mollire potest. *Turpe est Judicem Provinciæ melius apud te prandere, quam in Palatio. Quod si obtenderis te facere hæc, ut roges pro miseris, atque subjectis, Judex sæculi plus deferet Clerico continenti, quam diviti, & magis sanctitatem tuam venerabitur, quam opes. Aut si talis est, qui non audiat Clericos pro quibusque tribulatis nisi inter phialas, libenter carebo hujusmodi beneficio, & Christum rogabo pro Judice, qui magis & citius subvenire potest quam judex.*

XVI. Apud Cæsarodunum Turonum Avitianus Comes multiplici pœnarum genere reos complures interempturus erat. Martinus ejus urbis Episcopus sanctissimus, cœlesti spiritu & præsidio fretus, ad eum accessit, illumque ita terruit, ut pene exanimatus, omnes dimitti juberet (4). *Advocat omnes Officiales, jubet omnes custodias relaxari.* Cum vero idem ipse Martinus Maximi Imperatoris comminationibus adduci non potuisset, ut in Ithacii Episcopi communionem veniret, aliorumque ejus gregalium, qui Priscillianum morte plecti curaverant: remisit tamen postea nonnihil de invicta illa constantia, & communioni se tantisper sociavit eorum, vere, an simulate renuntiatum ei cum esset alioqui mox obtruncatum iri jussu Maximi duos Magnates, quibus veniam ut exoraret, ad Regiam accesserat, Episcoporum sanctissimus usque adeo exarserat ad hos reos supplicio eximendos, utque ne in Hispania pari sævitia Priscillianistarum reliquiæ delerentur, ut quacunque alia macula, & infamia sordescere

(1) Epist. 87

(2) In Ps. 118. Oct. 5.

(3) Epist. ad Nepot. de Vita Cler.

(4) Sev. Sulp. Dial. 2.

deſcere maluerit, quam acceleratæ eorum mortis, quos cum poſſet, morti non ſubduxiſſet.

XVII. Eodem animo ſenſuque erat Epiphanius, ſanctiſſimus ille Ticinenſis Epiſcopus; auctor ſibi videbatur earum calamitatum omnium, quibus prompto & efficaci remedio non ſuccurreret. *Interceſſionum tantam ſibi propoſuit curam, ut ipſum ſe miſeris inferre crederet moleſtiam, quam per negligentiam a quibuſcunque permiſiſſet inferri*. Ita doctiſſimus vir in ejus vita, idemque dignitatis ſucceſſor Ennodius.

XVIII. Cum Ravennæ degeret tum B. Germanus Epiſcopus Altiſiodorenſis, nec ab hominibus expugnare potuiſſet libertatem & ſolutionem complurium, qui vinculis & carcere ſolvi ſe deſperarent poſſe, niſi morte, qua tamen in alia longe teteriora probabiliter vincula & inferni ergaſtula conjicerentur: ad divinam confugit clementiam, nec fruſtra fuit, ſolutis ſtatim omnium nexibus, effractis carceribus, & illo miſerorum agmine in Eccleſiam, non ſine triumphali quadam pompa, abducto (1). *Divina pietas reſeravit, quod meditatio humanæ crudelitatis arctaverat. Procedit ad libertatem turba de vinculis, exhibens onera vacua catenarum, tenens nexus, quibus antea tenebatur. Relinquitur carcer innocens aliquando, quia vacuus, & præcedente pietatis triumpho, turba miſerorum gremio gaudentis Eccleſiæ infertur.*

XIX. Ne gentilibus quidem Magiſtratibus incompertum eſſe potuerat, eadem humanitate & manſuetudine delibutum eſſe beatum Antonium; quando ut eum ex antris ſuis elicerent, reos, carcerique addictos ad eum immittebant, ut ſpe impetrandæ eorum libertatis, ad eos accederet, & conſpectu congreſſuque ſuo cupidiſſimos recrearet (2). *Catenatos quos aut noxietas aut rigor publicus conſtrinxerat, ad eum deſtinabant, ſcientes tales ab Antonio non poſſe contemni, &c. Poſt coactam itaque præſentiam, quam Ducis preces, & quod verius eſt, miſerorum fletus extorſerat, poſt ſalutaria monita, poſt reorum commendationem, quorundam etiam abſolutionem*, ait *non poſſe ibi diutius morari, &c.* Ita Athanaſius in ejus vita.

XX. Cum nihil tam ſanctum ſit, quod non humana quandoque contaminet perverſitas: exciti quandoque ſubornatique fuere a Judicibus ipſis Clerici, Monachique, ut reos ſibi extorquerent, vel gravi ære oppreſſos, quorum cauſa ut id vellent vel propria cupiditas faciebat, vel etiam pecunia. Rurſus Clerici & Monachi precibus non contenti, vi graſſabantur, fucato eo prætextu, aut ut noxios pœnitentiæ ſubjugarent, aut ut ad aſylum Eccleſiæ confugientes tuerentur, aut ut vacuas Clericorum ſedes implerent eorum ordinatione, qui alieno ære gravabantur. Leges edidere Theodoſius & Arcadius filius, quo impetum ſiſterent effrænatæ & temerariæ commiſerationis; hortatique ſunt Epiſcopos, vacuas ut in ſedes Clericorum Monachos potius arceſſerent, quam obæratos: denique renuntiavere, quidquid id erat culpæ, præſtaturos ipſos impoſterum Epiſcopos, niſi eam Monachorum inſolentiam aut retunderent, aut perinde, ut res eſſet, caſtigarent (3). *Addictos ſupplicio & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum vel Monachorum, eorum etiam quos Cœnobitas vocant, per vim atque uſurpationem vindicare liceat ac tenere, &c. Ad Epiſcoporum culpam redundabit, ſi quid a Monachis perpetratum eſſe cognoverint, nec vindicaverint. Ex quorum numero rectius ſi quos forte ſibi deeſſe arbitrantur, Clericos ordinabunt*. Extat & Theodorici Regis Edictum non abſimile (4): *Si addictos damnatoſque judiciis, Clerici, vel quilibet alii violenter eruerint, ipſi ad pœnam vel ad diſpendia teneantur.*

XXI. Animo providerat ſuo præpoſteros hos conatus Ambroſius, & prævertere voluerat: commonitis ſerio Clericis, quam amplum eſſet & magnificum ad ipſorum laudem, carceribus mortique ipſi reos ſubducere: tam triſte teterrimque eſſe, & invidioſum, pacem turbare publicam, inſultare Judicibus, inſolentiſſimam vanitatem fuco inconſultæ miſerationis diſſimulare (5): *Adjuvat hoc quoque ad profectum bonæ exiſtimationis, ſi de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum ſine perturbatione fieri poteſt, ne videamur jactantiæ magis cauſa facere, quam miſericordiæ, & graviora inferre vulnera, dum levioribus mederi deſideramus.*

XXII. Lege ſanxit Honorius Imperator, ut Epiſcopis nunquam non paterent carceres,

(1) Vita ejus l. 2. c. 15. (2) Vita ejus c. 3. (3) Cod. Theod. L. 9. To. 40. c. 16. 17.
(4) Edictum Theodor. Reg. c. 114. (5) Offic. l. 2. c. 1.

res, tanquam pietatis quædam & misericordiæ Consistoria, aut palatia, ubi eorum eit reos alere, folari, examinare, ut pro eis ad Judices interveniant (1). *Eam quoque Sacerdoti concedimus facultatem, ut carceris ope miserationis aulas introeat, medicetur ægros, alat pauperes, consoletur insontes, & cum singulorum causas cognoverit, interventiones suas apud judicem competentem suo jure moderetur.*

CAPUT XCVI. *P. 1. l. 2. c. 40.*

Interventio Episcoporum pro reis, pro captivis, pro confugientibus ad Ecclesiam, in Oriente per quinque priora sæcula.

I. Chrysostomi in hanc rem testimonia. Ut Episcopus Antiochiæ, Clerici, Monachi intervenerint, ad veniam seditiosis exorandam?

II. Quam lubrica & anceps eorum pœnitentia, quos Judex publicus morte mulctabat.

III. Mirum Chrysostomi exemplum, Eutropium tuitione Ecclesiastica tegentis.

IV. V. Ut se egerint Basilius, & Sinesius?

VI. Observantur aliqua magni ponderis in extrema reorum supplicia.

VII. Immunitas asyli Ecclesiastici a Basilio defensitatur.

I. Episcopi, Clerici & Monachi Græci, nihilo tepidiores erant, quam Latini, in defensionem oppressorum, eorum qui in vinculis essent libertatem, absolutionem denique eorum, quibus capitale supplicium a Judice irrogatum, incertissimæ tantum pœnitentiæ spem facere poterat. Ab ipso memoratum est Chrysostomo, ut cum Judices Antiochiam convolassent, ad animadvertendum in turbam ingentem seditiosorum, qui statuas Imperatorum everterant: Monachorum examina e montibus suis defluxerint, & calamitosam eam Civitatem, in cœlestis Hierosolymæ imaginem quandam traduxerint, hinc vel ipsa sui præsentia terrenorum omnium ingerentes fastidium, & de cetero contestantes, non recessuros se ante, quam noxiis condonatum esset; denique si a sententia dejici se non finerent Judices, se vel reis commorituros, vel ad Imperatorem exorandæ veniæ gratia profecturos. Eorum unus fidenter dixit, Imagines Imperatorum, quæ elisæ fuerant, restitutas jam esse: at si Regis Regum imagines viventes neci traderentur, ecquis Imperator in potestate haberet eas restaurare? (2) *Dixerunt se non prius recessuros, quam Judices parcerent civitatis populo, vel se communiter cum reis ad Regem legatos mitterent. Si vero hoc non fertis, & nos cum ipsis omnino moriemur.*

Nec Clerici Monachis concessere in ea zeli communis æstuatione. Alii ad Palatium Principis profecti sunt. Alii ipsos incessivere Judices, & tam pia impudentia in ipsos impetum fecere, eos tenuere, amplexibusque constrinxere, ut non ante dimitterent, quam ab eis dimitterentur rei, & carceres aperirentur. Tum vero humi se dejicere, ad pedes accidere, genua complecti Judicum, manus osculari, hisque demissionis, & modestiæ atque sinceræ humilitatis argumentis, priorem excusare audaciam, quam sola caritas peperisset (3). *Nec Monachi tantum, verum & Sacerdotes eandem præstiterunt animi magnitudinem, nostramque distribuerunt salutem. Et alius quidem in castra se contulit, omnia dilectioni vestræ postponens, & paratus, nisi Regi persuaderet, mori: alii vero hic remanentes, & eadem cum Monachis exhibentes, propriis manibus Judices continentes, non sinebant ingredi, priusquam de judicii fine promitterent. Et cum renuentes quidem videbant, multa fiducia & ipsi utebantur: ut autem annuentes viderunt, pedes & genua complexi, & manus exosculati utramque virtutem superabundanter exhibuere, libertatem & mansuetudinem.* Alibi diximus de Constantinopolitano Flaviani Episcopi tum Antiocheni itinere, hac eadem de causa, ad illam cladem amoliendam. Narrat Sozomenus, (4) cum jussu Flaviani decantata essent prandente Imperatore carmina ad luctum composita, quæ tum Antiochiæ personabant, lacrymis temperare Pincipem non potuisse, suasque injurias & simultates intercessioni Ecclesiæ donasse. *Fuisset cædes ingens confecuta, nisi iram suam Imperator sacræ supplicationis reverentia motus remisisset.*

II. Idem porro rursus alibi Chrysostomus obser-

(1) Appen. Cod. Theod. c. 13. (2) Ad Pop. Ant. ho. 17. (3) Ibidem. (4) L. 7. c. 23.

observat a providentissima Numinis omnipotentia institutos esse & Magistratus qui popularibus moderentur furoribus : & Sacerdotes, qui rursus consternatas plebes erigant, restituantque pristinæ spei, & caritati (1). *Nisi nos consolationem vobis attulerimus, unde solamen aliunde accipietis? Judices terrent, inde Sacerdotes consolentur: Magistratus minantur, ideo Ecclesia confirmet. Hoc & in puerulis fit, præceptores terrent & verberant, matres complectuntur & osculantur*. At idem ipse alibi explanat, quam accommodatior sit sanandis animarum ægritudinibus lenitas Ecclesiæ, quam asperitas Magistratuum. Ubi enim noxius obtruncatur, non vitium ab anima, sed anima ipsa a corpore ejicitur. Plectere contendit Judex, Ecclesia sanare. Truncato capite non satis commode sanatur ejus morbus. Pœnitentia inflicta Episcopus vitam non aufert, aufert morbum. Si Judex pœnis abstineat, ægrescit malum; si morte plectat, jam remediis nihil loci superest (2). *Judex si adulterum arripuerit, in eum protinus animadvertit. Hoc non est vitium de medio tollere, sed sauciam animam abigere. At Sacerdos hoc agit, non ut de nocente supplicium sumat, sed ut vitium evellat. Nam tu quidem perinde facis, ac si morbo aliquo in capite enato, non morbum ipse comprimas, sed caput amputas; ego vero non ita, sed morbum trunco. Tu quidem sive impunitum dimiseris, pejorem reddis; sive supplicio affeceris, incurabilem reliquisti: ego autem nec impunitum abire sino, nec tuo more plecti: verum simul & pœnam quam debeo, ab eo expeto, & quod commissum est, corrigo*.

III. Plura non intexam ex Chrysostomo, si modo prius obiter commemoravero tuitionem Ecclesiasticam, quam Eutropio Tyranno summa ac prorsus singulari animi fortitudine impendit. Nemo tam rudis aut hospes est, qui nesciat famosum hunc Eunuchum Arcadii Imperatoris favore ad summum dignitatis & potestatis gradum eluctatum fuisse, & post facinorum suorum atrocitate in extremam quandam corruisse calamitatem. Extorserat ille Imperatori Edictum Ecclesiarum asylo contumeliosum & Ecclesiasticis immunitatibus. Præcipiti post ipse ruina perculsus, ad illud ipsum se recepit asylum. Affluxerunt plebeji, militesque, ut eum abstraherent, & cruento, sed justo supplicio extinguerent hominem tot immerentium cruore, tot rapinis contaminatum. Chrysostomo certe visum est, non posse Ecclesiam suo fraudare patrocinio infensissimum sibi hostem; asylo Ecclesiastico vel eum tegi debere, qui jura asylorum omnium pessumdare machinatus fuerat; denique ingredi in summi & æterni Pastoris vestigia Episcopum debere, & maleficia hostis acerbissimi beneficio & gratia oblitterare. Eutropio ergo tum ille tota animi & eloquentiæ suæ contentione patrocinatus est; atque ita omnium oculis vel ipso ostentato Eutropii exemplo fragilitatem humanæ totius celsitudinis, opulentiæ, potestatis objecit, ut efferatam multitudinem commitigaverit, tela excusserit, ad lacrymas compulerit paulo ante sanguinem sitientes. Ita Prosper, vel is Scriptor, cujus lucubratio visa digna est, quæ Prospero inscriberetur (3). *Eutropius cum in contumeliam Ecclesiæ Edictum obreptitie ab Arcadio Christiano Imperatore exculperet, ut si quis ad eam confugeret, etiam ab Altari sublatus, pœnas lueret ampliores, divino judicio sua sententia prior ipse est propinatus. Offensam quippe prædicti Regis incurrens, ad ejus refugium, quam oderat, convolavit. Quæ sancta mater, pietatis gremio suum excepit inimicum. Quin per venerabilem Sacerdotem Joannem impetrans veniam, osori & superbo vitam contulit & salutem*.

IV. Effudit & Basilius eloquentiæ suæ flores opesque omnes, ut Callisthenem adduceret, ei indulgere reo, cui certissime Ecclesia indultura, & meritas pœnas relaxatura non erat (4). *Prorsus licet juratum sit tibi, eos ad supplicium tradere secundum leges, nostra correptio non minorem vindictam allatura est, nec lex divina minor futura est cum dignitate, quam sint aliæ in communi vita positæ leges*. Ideo nec Gregorius Nazianzenus in contexendis ornandisque Basilii Magni virtutibus, excidere sibi passus est providam illam & intrepidam fiduciam, qua Optimates & Provinciarum Præfectos conveniebat ad miserorum levamen (5). *Jam vero ipsius erga Ecclesiam curæ ac præsidii quanquam multa quoque alia indicia sint, libertas ad Præsides, tum alios, tum potentissimos quosque civitatis &c.*

V. Im-

(1) Hom. 6. Ad Pop. Ant. (2) In Epist. 1. ad Corinth. hom. 15.
(3) De promiss. & prædict. Part. 3. c. 38. (4) Epist. 388. (5) Orat. 20?

V. Impius vero & sceleſtiſſimus Andronicus Præſes Pentapolitanæ in Ægypto Provinciæ, fulminibus adustus eſt & anathemate Synodi Ptolemaidis & Synesii potiſſimum ejus urbis Epiſcopi, ob immanitates quaſdam prorſus inauditas in Provinciales ſuos, & contaminationem tum aſylorum, tum ſacrorum omnium. Excuſſis Eccleſiæ telis, erupit & mox cœleſtis vindictæ procella: in eas præceps actus eſt Andronicus clades, ut vel Synesius facinorum ejus cumuli non ignarus, hanc pene ſupra cumulum excreviſſe ultionem exiſtimaret. Chryſoſtomo ille aſſenſus eſt, Eccleſiam quæ ſuperbiam ejus priorem fregerat, adniti jam debere ad ejus proſtrati & jacentis levationem: & tam clementer conſulere in ejus infortunia, quam in ejus ante facinora ſævierat. Nec contentus eum Epiſcopis commendaſſe Synesius, maxime vero Theophilo Alexandrino, ut eum in Principum gratiam reſtitueret, tantum non ipſemet ea dejectus eſt (1). *Andronicus & antea faciebat, & modo patitur injuriam. Eſt autem Eccleſia animus ejuſmodi, ut depreſſos extollat, elatos deprimat, &c. Adeo ut potentibus etiam viris ejus gratia moleſti fuerimus, &c. Quare nos hic eum funeſto e Tribunali extraximus, ceteriſque in rebus ei leviores multo calamitates reddidimus.*

VI. Duo hic porro monenda nobis ſunt. Sicubi diximus impœnitentes fere obiiſſe, quos Judicum gladius rejectis Epiſcoporum precibus neci dabat; non eam nobis mentem fuiſſe, ut conclamata haberetur eorum ſalus æterna, quos carnifex & vitæ & pœnitentiæ ſcelerum publicæ ſubduxerat. Non præterit nos ejuſmodi eſſe cordis dolorem, ejuſmodi caritatis ignem, quo crimina exurantur omnia. Sed ſerviendum nobis fuit ſanctorum Patrum verbis, adeoque & doctrinæ. Nec enim illi diſſimulabant pœnitentias illas præcipites & extortas metu pœnarum; eſſe pleramque dubias & incertas. Ea certe perſuaſione maxime adducebantur, ut pene importuni Judicibus imminerent, quo mors tam præceps in pœnitentiam publicam converteretur. Diximus alibi an extremo ſupplicio publice luituris Sacramenta adminiſtrarentur.

Obſerva rurſus, ubi dictum eſt a nobis, perempto reo ex Judicis imperio, immortale ſupereſſe & vivere vitium in ejus anima; tum quoque hæſiſſe nos verbis & ſententiis ſanctorum Patrum, quibus præjudicatum erat, non oblitterari crimina ut plurimum, niſi longa & ſeria pœnitentia. Cum non neſcirent tamen eſſe quandoque & breves, ac infucatas, nec infructuoſas tamen pœnitentias.

VII. Denique illud fateri cogimur, non aliam potentiorem fuiſſe Epiſcoporum interceſſionem, aut magis imperioſam, quam quæ reis miſeriſve ad aras confugientibus inſerviebat. Divinæ humanæque leges ad hujus immunitatis vim tuendam certabant. Mirum a Gregorio Nazianzeno depromitur exemplum, ubi Baſilii vigor incredibilis & zelus ſeſe luculente explicuit. Vidua nobilis & opulenta potentis proci inſidias declinare non potuit, niſi ut in Eccleſiam ſe abderet (2). *Ad ſacram menſam confugit, Deumque adverſus hanc injuriam propugnatorem ſibi adoptat:* Hujus viduæ defenſionem in ſe recepit Baſilius, cui jam injurioſus eſſe poterat nemo, quin eadem opera eſſet Altaribus, Legibus, Epiſcopatui. *Quid faciendum fuit, non dico Magno Baſilio, ſed alii cuipiam longe inferiori, dum tamen Sacerdoti? Quin aliud, niſi ut eam aſſereret, tueretur, Dei clementia, & legi, quæ Altaribus honorem haberi jubet, manum porrigeret?* Is Judex, nam eam ſuſtinebat dignitatem, in Baſilium nulla non effudit contumeliarum genera, nec tamen potuit illum a propoſito deterrere. Denique tot in ſanctiſſimum Epiſcopum congeſtarum injuriarum rumore in civitatem didito, populus ad arma proſilit, nec potuit præfractæ impudentiæ Judex furentium iras declinare, niſi ſua ad aſylum fuga & ad Baſilium ipſum, qui nihil beatius ſibi duxit, quam ut perſecutorem atrociſſimum humaniſſime tueretur. *Donec Baſilius ſupplicem ſuum & vexatorem a periculo liberavit.*

CAPUT XCVII. P. 2. l. 2. c. 57.

Ut reos, ut carceribus & vinculis obnoxios protegerent Epiſcopi, ab anno quingenteſimo ad octingenteſimum?

I. II. III. Protectio Epiſcoporum in vinctos & reos, & eos potiſſimum qui ad Eccleſias confugiebant, in Oriente, Italia, Gal-

[1] Epiſt. 89. [2] Orat. 20.

Gallia, Hispania & Anglia. Episcopi veluti censores declarantur Judicum sæcularium. Qualibet hebdomada carceres invisunt; cruciatibus & quæstioni intercedunt.

IV. V. Privilegia Asyli sacri, & eorum limites. Vel infideles Principes ei honorem habent.

VI. VII. VIII. IX. X. Regis venia fit criminum contemplatione sanctissimorum Episcoporum. Principes vincula solvunt, vinctos eximunt carceribus publicis.

XI. Reges ipsi Episcoporum judicio permittunt causas majores, easque criminales, etiam læsæ Majestatis.

XII. XIII. Amplificatur Ecclesiastica jurisdictio. Pœnæ mortis in pecuniarias mutantur, aut in pœnitentias publicas.

I. ID leges Justiniani Episcopis mandabant, ut excubias agerent in Judices, ut prædas rapinasque præverterent, vel Imperatorem facerent certiorem (1). *Tuæ sit reverentiæ & ceterorum, hac custodire, & si quid transcendatur a Judicibus, ad nos referre; sic enim nos quidem subjectorum nostrorum miserati, quoniam supra fiscalium functionum exactionem, etiam maximas sustinent ex furto Judicum violentias, &c. Oportet vos præsentes Provinciis, manifestos nobis facere & electos Judices, & transcedentes hanc legem nostram; quatenus utrosque cognoscentes, hos quidem puniamus; illis autem repensemus*. Sed dum excubitores censoresque Judicum jubebat Justinianus esse Episcopos, adjutores quoque eos illis accedere volebat ad legum auctoritatem & executionem tuendam, adversus Clericos maxime, Monachosque, qui in satellites non raro irruebant, reosque qui ad crucem agebantur: tortorum manibus extorquebant (2). *Si tanta Clericorum aut Monachorum audacia est, ut bellum potius quam judicium futurum esse existimetur, ad clementiam nostram commissa referantur, ut arbitrio nostro mox severior ultio procedat. Ad Episcoporum sane culpam redundabit, si quid a Monachis perpetratum esse cognoverint, nec vindicaverint*. Lex ea erat Arcadii & Honorii, quam Justinianus innovabat. *Addictos supplicio nulli Clericorum vel Monachorum, per vim atque usurpationem vindicare liceat, ac tenere*.

II. Etsi non esset in potestate Episcoporum, ut noxios vel carceribus vel pœnis absolverent, non tamen nullos ii caritatis & sollicitudinis suæ Pastoralis fructus capiebant. Honorii & Theodosii lege cautum est, ut Judices carcerem inviserent, explorarentque quolibet Dominico die, num qua re necessaria ad victum & ad solatium deficerent: curarentque Episcopi, ut ne ei officio suo deessent Judices. *Nec deerit Antistitum Christianæ religionis cura laudabilis, quæ ad observationem constituti Judicis hanc ingerat monitionem*. Ulterius progressus est Justinianus, ipsosque Episcopos præcepit hebdomada qualibet perlustrare carceres, quarta nempe, sextave feria; scrutari causas incarcerationis, sive civiles, sive criminales; intervenire apud Judices ad observantiam legum, denique ad Imperatorem referrent, si quid iniquius geri advertissent (3). *Episcopos jubemus, feria quarta aut sexta, eos qui in custodia habentur, visitare, & diligenter inquirere causam ob quam detinentur; & sive servi sint, sive liberi, sive pro pecuniis, sive pro aliis criminationibus, sive pro homicidiis conjecti, Magistratus admonere, ut ea circa ipsos exequantur, quæ nostra divalis Constitutio præcepit, &c. Licentia data Episcopi, si quam negligentiam agnoverint a Magistratibus, eam indicandi, &c.*

III. Ultra hos se limites exporrexit pietas Episcoporum, ut qui conscii sibi essent paternæ in miserabiles omnes, & in reos ipsos caritatis. Episcopo Ravennati mandavit Gregorius Magnus, ut interveniret apud Præfectum Georgium pro Expræfecto Maurilione, qui in asylum se receperat Ecclesiæ: *In septis Ecclesiasticis insontem residere cognovimus*. Ut ei daretur copia purgandæ innocentiæ suæ (4): *Quo rationes suas absque suspicione oppressionis exponat*: ut Præfectum Georgium ad observantiam legum corroboraret: *Rationes sine laceratione sua opinionis exequatur*.

Non sinebat tamen Gregorius, vel Episcopos, vel defensores suos tuitione Ecclesiæ eos complecti, qui ejusmodi criminibus implicati erant, quorum poterat in Ecclesiam infamia redundare (5). *Quibus valetis, succurrite, ut & illis opem feratis, & opinionem sanctæ Ecclesiæ non inquinetis*. Specialiter vetuit, ne pro furti publici reis inter-

(1) Novel. 1.
(2) De Episcop. audi. l. 6.
(3) L. 2. Cod. de Episc. audi. L. 9. Ibid. l. 22.
(4) L. 1. E. 35.
(5) L. 7. E. 24.

intercederent: *Qui in furtis publicis deprehensi sunt, a nobis non videantur injuste defendi.* Acerbissime tamen Gregorius Leontium Exconsulem objurgavit, qui suspectum peculatus quæstionum tormentis, flagellisque cruciasset, & demum libertate spoliasset. In ejus bona, non in corpus, non in libertatem vindicandum fuisse declarat (1). *Unum constanter novi, quia & si quam rebus publicis fraudem fecit, substantia ejus cædi debuit, non libertas.* Summo quippe Numini injuriam irrogari, & leges convelli Imperatorum, cum servilibus pœnis ingenui, liberique homines dehonestantur; cum id Principum Christianorum singulare sit decus & ornamentum, quod liberis præsint hominibus, reliqui orbis Principes servis. *Nam in hoc quod liberi homines cæduntur, vel includuntur, ut taceam quod omnipotens Deus offenditur ut taceam quod vestra opinio vehementer gravatur; piissimi tamen Imperatoris nostri omnino tempora fuscantur. Hoc enim inter Reges gentium & Imperatores Romanorum distat, quod Reges gentium, domini servorum sunt: Imperator vero Romanorum, dominus liberorum.* Nec eam spem improbam ali a quoquam debere, fore, vel si Deo displiceat, Imperatoribus placeat; cum Dei unius sit iram Principum vel restinguere, vel inflammare. Allegante denique Judice explorata semel criminum veritate, non posse se officio satisfacere, nisi torquendis reis; Gregorius mira cum sapientia, tum caritate Pontifex, respondet, Eo effugio non posse uti Judicem, quin suæ & experientiæ & sagacitatis famæ plurimum præjudicet: nec enim Judices ad tormenta & quæstiones venire, nisi ubi exculpendæ aliter veritatis dexteritas abest, sagacitasque. *Si dicitur, quia sine terroribus atque verberibus fraudes publicæ inveniri non possunt; hoc admittere poteram, si in ratiocinium causæ dominus Leontius non venisset. Nam verum est, quia illi solent manibus excedere, qui in sensu & lingua deficiunt.* Non poterat ultra provehi lenitas, caritasque Episcopalis, quam ut vitio verteretur Judicibus, si carceribus & quæstionibus sævirent, ad confessionem commissorum extundendam. Leges moresque sequentium sæculorum nequaquam consensere sententiæ Gregorii. Sed vel hinc patet, quam nihil ille indulgeret Judicibus, præter Evangelica jura. Ideo & hoc illum encomio exornavit Joannes Diaconus, ejus vitæ Scriptor (2): *Cunctorum Judicum cupiditates vel scelera Gregorius quasi camo frænoque, Pontificii sui validissimis auctoritatibus restringebat: & si quos dulciter a pravitate corrigere non valebat, scriptorum suorum redargutionibus publicabat.*

IV. Deportari jussit in insulam Vulcaniam Theodoricus Italiæ Rex homicidam, qui in asylum confugerat Ecclesiæ: quo & Ecclesiæ honorem haberet, & atrocissimum facinus indultum non fineret (3). *Ut & sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus evadat in totum, qui innocenti non credidit esse parcendum.* Præceptum est ab eodem Theodorico, in Edicto solemni, Archidiaconis, ceterisque Clericis, ut dominis propriis restituerent servos omnes, qui ad Ecclesias confugerent, expressa veniæ sponsione, vel alium servum subjicerent in ejus locum quem tuebantur, ita tamen, ut posset dominus priorem corripere servum suum, si extra Ecclesiæ septa illum reperiret. At si qui fisci debitores erant, in Ecclesiam se abderent, cogi eos debere ab Archidiacono, ut aut inde exirent, & rationes redderent, aut Magistratibus contraderent res suas omnes, quas in Ecclesiam intulissent; alioqui Archidiaconus ipse cogeretur solvere, quidquid ærario publico deberetur (4). *Si quis in causa publici debiti ad Ecclesiam quamlibet convolaverit, Archidiaconus eum compellat egredi ad edenda legibus ratiocinia sua: aut si hoc facere noluerit, ejus substantiam, quam ad Ecclesiam detulit, sine mora contradat: quod nisi fecerit, quanti interest utilitatis publicæ, Archidiaconus cogatur exsolvere.*

V. Ad Gallias nostras accedo. Auctor est Flodoardus (5), interpellante B. Remigio Clodovæum Regem veniam fecisse Nobili cuidam criminis læsæ Majestatis. Cum grati in animi monumentum, voluisset Nobilis is, ut Sparnacum opimum prædium suum in jus cederet Ecclesiæ Remensis, ejus pretium ei refudit Remigius, vehementer eum adhortatus, ut se potissimum Deo offerret. Sub eodem Clodovæo Rege, in Concilio Aurelianensi I. constitutum est, ut si homicidæ, adulteri, latrones ad Ecclesiam fugerent, privilegiis gauderent, per Ca-

(1) Joan. Diac. L. 3. c. 47. (2) Ibid. c. 48. (3) Cassiod. L. 3. c. 47.
(4) Cap. 70. 71. (5) Flodoard. L. 1. c. 14.

Canones, & Romanas leges concessis; nec possent atriis Ecclesiæ, aut Episcopalibus abstrahi ædibus, nisi juramento se partes constrinxissent, nec morte, nec truncatione membrorum, nec pœna denique ulla illos afficiendos; pactos tamen & ipsos vicissim, ut satisfacerent. Qui huic sacramento injuriosus fuisset, eum non communione tantum ejectum iri, sed & civili fidelium contubernio; servos dominis reddendos, impunitatem pollicitis: si quod jurassent, transgrederentur domini, utraque exuerentur communione; denique raptores Virginum, ubi eas liberas dimisissent, & immunitatem pœnæ accepissent, pro arbitrio possent, aut servituti subesse, aut redimere libertatem. Ita sapientissime Ecclesia & serviebat clementiæ, nec officiebat tamen æquitati. *De homicidis, adulteris & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus observandum, quod Ecclesiastici Canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab Ecclesiæ atriis, vel domo Episcopi eos abstrahi omnino non liceat, sed nec aliter consignari, nisi ad Evangelia datis Sacramentis, de morte, debilitate & omni pœnarum genere sint securi; ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat, &c.*

In Concilio Epaonensi decretum quidem illud est, ut contemplatione & reverentia asyli sacri, servi corporalibus absolverentur pœnis: at non tamen ut prohiberentur domini illos radere, vel operi cuicunque addicere (1). *De capillis vero, vel quocunque opere placuit a dominis juramenta non exigi.* In Concilio IV. Aurelianensi (2), excommunicationis & pœnitentiæ publicæ substerni jussi sunt, qui Ecclesiis abstraxissent misellos quoscunque eo confugientes. Aurelianense V. eadem innovavit Decreta ad impunitatem servorum in Ecclesias aufugientium, quanquam dominis subessent paganis, vel alterius sectæ: eo discrimine servato, ut ne eorum sacramenta admitterentur, sed Catholicorum, qui necessitudine aliqua eis conjuncti essent, & pro eis jurarent. Nec enim ea erant opinione hæretici, vel infideles, ut religiose juramenta servare crederentur; cum nihil pœnarum ab Ecclesia extimescendum haberent (3). *Extraneus qui servum repetit, personas requirat bonæ fidei Christianas, ut ipsi in persona domini servo præbeant sacramenta. Quia ipsi possunt servare quod sacrum est, qui pro transgressione Ecclesiasticam metuunt disciplinam.*

VI. In Concilio Matisconensi II. graves primum querelæ personuere, de asyli Ecclesiastici violatoribus. Tum illud additum est, si terrenis placuit Principibus, ipsorum ut statuæ miseris & oppressis omnibus confugio & tutelæ essent; eodem utique privilegio frui debere Regis Regum Christi Palatia. Statuat tamen Episcopus, quo partibus fiat satis (4). *Si enim mundani Principes suis legibus censuerunt, ut quicunque ad eorum statuas fugerit illæsus habeatur: quanto magis hi permanere debent indemnati, qui patrocinia immortalis Regni & cœlestis adepti sunt; Si tamen facto aliquo tenentur obnoxii, qui ad Ecclesiam sunt a fuga versi, coram sacerdote culpa eorum innotescant, & ipse consultum ferat, qualiter Dei habitaculum per subtractionem non violetur illorum.*

VII. In Concilio Remensi anni 625. novo robore communita sunt hæc omnia, & id additum, quod supplendum videbatur, statutis in omnibus supra laudatis, ubi interveniente Ecclesia pœnæ reis condonabantur. Interveniebat enim Ecclesia, non ut nullas scelerosi pœnas darent, sed ut eas darent, quæ salubri pœnitentia maculas ipsas scelerum abstergerent. Itaque non ante relaxabantur, quam spopondissent, se pœnitentiæ canonicæ curriculum exhausturos (5). *Ille vero qui sanctæ Ecclesiæ beneficio liberatur a morte, non prius egrediendi habeat libertatem quam pœnitentiam se pro scelere esse facturum promittat; & quod ipsi canonice imponetur, impleturum.* In Legibus quoque Alemannicis & Bojoaricis multa ubique & religiosa renidet Ecclesiastici asyli reverentia.

VIII. In his porro Conciliis siletur prorsus de ceteris reis, qui ad Ecclesiam non confugissent. Et in eo argumenti satis est, ut dicamus, non id sibi amplius sumpsisse Clericos in Galliis, ut reos abstraherent ab Officialibus publicis semel detentos. In Synodo Altisiodorensi prohibitum est, ne Presbyteri, & Diaconi præsentes essent, ubi torquerentur rei, vel judicio, & pœna mortis afficerentur (6). *Non licet Presbytero nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, stare.*

(1) Can. 39. (2) Can. 21. (3) Can. 22. (4) Can. 8. (5) Can. 7.
(6) Can. 33. 34.

stare. Non licet Presbytero in judicio illo stare, unde homo ad mortem tradatur. Id quoque ipsum in Concilio II. Matisconensi vetitum est (1), ne interessent Clerici judicio capitis, aut supplicio reorum.

IX. Prope abest a vero interpellatum ante fuisse a Concilio Parisiensi V. Clotarium II. Regem, ubi vetuit unius gentis homines, alteri genti Judices, vel Præsides præfici; ut siquid furti, vel rapinæ illis objiceretur, rebus ex suis satisfaccre cogerentur. *Ut nullus Judex de aliis Provinciis aut regionibus in alia loca ordinetur: ut si aliquid mali de quibuslibet conditionibus perpetraverit, de suis propriis rebus exinde quod male abstulerit, juxta legis ordinem, debeat restituere.* A Clotario I. statutum fuerat, ut Episcopi animadverterent in Judices, qui immerenti cuiquam mortem inflixissent (2). *Si Judex in nostri absentiam, aliquem contra legem injuste damnaverit, ab Episcopis castigetur.*

X. Commemoratum illud est a Gregorio Turonensi (3), servum & servam conjugium iniisse, mox evasisse in Ecclesiam: tum vero abnuisse Episcopum domino eos ante restituere, quam ab eo confirmatum esset id conjugium. Fidem fefellit dominus, sed officio non defuerat Præsul. Ait Scriptor idem alibi (4) de Eparchii apud Inculismam Inclusi sanctissimi virtutibus, qui qua erat & sanctimonia, & existimatione apud Judices, ac reverentia, absolvi reos & petebat sæpissime, & impetrabat. *Judicibus plerumque ut culpabilibus ignoscerent, dulcedine profusa imperavit potius, quam rogavit. Nam ita erat dulcis adloquio, ut ei negare non possent, cum fuisset indulgentiam deprecatus.* Cum judex nequisset, aut noluisset eum pœna exsolvere, qui ad patibulum agebatur: *Dum ad pendendum deduceretur:* Erat quippe homicidiis & latrociniis infamatus; Eparchius extremo supplicio affectum vitæ reddidit, miroque nos edocuit hoc exemplo, eam Episcoporum, Clericorum, Monachorumque lenitatem & indulgentiam, Deo gratissimam esse, ut quæ defluat ex illius paternæ misericordiæ visceribus, qui innocentiæ dux & auctor cum esset, fœminæ ignovit adulteræ, cui nec adulteri ipsi ignovissent.

Ex eodem Gregorio Chilpericus Rex nato sibi filio carcerum fores pandi jussit, liberos dimitti qui in vinculis erant, quidquam exigi vetuit eorum, quæ fisco deberentur (5). *Jubet Rex omnes custodias relaxari, vinctos absolvi, compositionesque negligentum fisco debitas præcepit omnino non exigi.* Verum illud præ ceteris stupendum, sanctitati Ecclesiarum asyli id reverentiæ habuisse Regem Guntramnum, ut immunitate ea frui voluerit sacrilegum & detestabilem parricidam, qui in Ecclesia ipsummet interficere machinatus, deprehensusque fuerat, armata cultro manu (6). *Verberatum plagis dimisit vivum, quia nefas putabat, si is qui ab Ecclesia eductus fuerat, truncaretur.* Narrat denique Gregorius, ut gravissima cum exarsisset seditio, & plurimæ strages editæ essent, hortatus ipse partes ad concordiam, ut pecunia potius pacisserentur, quam judicio contenderent, ad morti addicendos homicidas, denique voluisse se pecunia Ecclesiæ exsolvere quidquid illud erat emendarum. *Argento Ecclesia redimetur; interim anima viri non pereat.* Acquieverunt Judices ipsi.

XI. Gothorum in Hispania Reges ad Episcoporum fere judicium referebant causas læsæ etiam Majestatis. Vetuit porro Concilium Toletanum IV. ne iis se judiciis Episcopi implicarent, nisi prius reos Princeps vita donasset ipsorum interventione, ne alioqui sacris infulis exuerentur, quas humano cruore respersissent (7). *Sæpe Principes contra quoslibet Majestatis obnoxios Sacerdotibus negotia sua committunt. Et quia Sacerdotes a Christo ad ministerium salutis electi sunt, ibi consentient Regibus fieri Judices, ubi jurejurando supplicii indulgentia promittetur, non ubi discriminis sententia præparetur. Si quis ergo Sacerdotum contra hoc commune consultum discussor in alienis periculis extiterit, sit reus effusi sanguinis apud Christum, & apud Ecclesiam perdat proprium gradum.* Prima quidem specie parum consonare videtur Episcopis examen causarum, sive civilium, sive criminalium, ut quos cœlestes aliæ curæ sibi totos deposcant, eæque tam graves, tamque multæ, ut ab iis ad terrenas occupationes respirare non detur. Inconsideratissime tamen fecerit, qui hujus Concilii Patribus obtrectaverit, qui secus sentiunt jubentque; temere etiam & inhumane fecisset, qui his Episcopi causis id genus interdi-

(1) Can. 19. (2) Le Cointe Ann. 559. (3) L. 5. c. 3. (4) L. 6. c. 8.
(5) L. 9. c. 3. (6) L. 7. c. ult. (7) Can. 31.

terdixisset, ubi eorum judicio vita semper & incolumitas reis adserebatur. Si nervos omnes contenderunt sexcenties sanctissimi Episcopi, ut morti meritissimæ nocentes eximerent: & ea de causa vim quandoque Judicibus attulerunt, vel ad Principum palatia perrexerunt: qui potuissent Hispaniæ Præsules tot reis deesse, quorum non tam causam & judicium, quam impunitatem & vitam eorum potestati Rex permittebat?

XII. Non ea erat tum temporis Principum sæcularium persuasio, vel voluntas, qua restringeretur jurisdictio Episcoporum, cum eis eas concrederent causas, quibus regia maxime salus dignitasque verteretur; & cum illos velut inspectores invigilare vellent in omnium Judicum tribunalia, ut supra ostensum est.

Episcopi ex adverso adeo non amplificandæ studebant jurisdictioni suæ in temporalia, ut eam potius pro virili detrectarent, nec ei se interponerent, nisi ubi insitati cujusdam emolumenti publici spe illicebantur.

Ita crevit convaluitque temporum decursu jurisdictio, vel temporalis, vel mixta Episcoporum: non ambientibus, non cupientibus ipsis, sed voluntate potissimum Regum, qui experiebantur, non alios tutius sanctiusque asciscere se posse ad jurisdictionis Regiæ participationem, quam quos ad divinæ Deus cooptasset. Serviebant temporibus Præsules, tempora providentiæ summi Numinis: quo invitante, aut jubente, non poterant Episcopi non obsequi, & regiæ clementiæ rivulos in reorum omnium capita derivare.

Denique hinc forsan manavit humanior illa mediæ ætatis disciplina, cum mulctis pecuniariis fere mutata sunt, & expuncta capitalia supplicia. Cum enim Episcopis, Clericisque commendata esset vel tota, vel plurima in Curiis juridicis potestas: cumque Reges ipsi, ut ex hoc Canone liquet, causas illis delegarent eas etiam, quibus de Majestate Principis agebatur; vicit tandem humanitas & indulgentia Ecclesiæ legum publicarum tristitiam: cœptæque in reos decerni, non pœnæ necandis corporibus, sed pœnitentiæ persanandis animarum morbis temperatæ. Certe Leges Burgundicæ, Alemannicæ, Bajoaricæ, aliæque, medio hoc ævo pervagatissimæ, fidem faciunt hujus judiciorum publicorum conversionis.

XIII. Paucis restat perstringenda Angliæ disciplina, ubi sanctitate præcipuus Episcopus Cutbertus singulari lætitia recreatus est, quod & mori & sepeliri sibi contingeret extra Monasterium suum, ne silentium & secessus Monachorum perturbaretur concursu & importunitate eorum, qui miseriæ aut culpæ cujuspiam suæ conscii, ad tumulum suum confugerent, & terrenorum proinde Principum tuitionem postularent (1). *Vobis quoque commodius esse arbitror ut hic requiescam, propter incursionem profugorum, vel noxiorum quorumlibet. Qui cum ad corpus meum forte confugerent, quia qualiscunque sim, fama tamen exivit de me, quia famulus Christi sim, necesse habebitis sæpius pro talibus apud Potentes sæculi intercedere, atque ideo de præsentia corporis mei multum habere laborem.* Ita Cutbertus ad Monachos suos.

Non facile quis Episcoporum auctoritatem ulterius protulerit. Est tamen quod magis miremur in privilegio Regis Theodorici, quod ille nimirum concessit B. Audoeno Rothomagensi Archiepiscopo: ut nec Episcopus, nec Abbas, nec Comes, nec Judex in ejus Provincia designetur, nisi quem aut designasset ipse, aut confirmasset (2). *Ut nullus in Parochia ejus Episcopus, vel Abbas, sive Comes, vel quilibet alius judiciariæ potestatis constitueretur, nisi quem aut ipse de suis eligeret, aut cui constituendo pro vitæ meritis assensum daret.* Hæc Fridegodus. Quo liquidum fit, quæ sunt Episcopis sanctimoniæ, eadem esse auctoritatis incrementa. A Chilperico III. Rege non absimile concessum est privilegium anno 719. Episcopo Cenomanensi, ut Cenomanicæ regioni non daretur Dux, vel Comes, qui eam administraret, nisi quem Episcopi, Abbates, Parochi, Incolæque omnes elegissent.

CAPUT XCVIII. *P.3.l.2.c.63.*

In reos, in vinctos, in confugientes ad Ecclesiam effusa Episcoporum caritas sub Carolo Magno:

I. Miserabilibus annumerandi sunt rei, quibus nullo suo officio deesse debent Episcopi.

II.

(1) Beda in vit. S. Cutbert. c. 37. (2) Le Cointe ad ann. 681. n. 67. Ann. 719. n. 19.

II. Leges Capitularium ad captivos relaxandos.

III. Vetuit Carolus Magnus ne filii sui Reges Palatii asylo admitterent noxios aliorum Regnorum, ut ea uni Ecclesiæ cederet gloria.

IV. Nimirum Ecclesia pœnas scelerum non tam relaxat, quam aliis salubrioribus mutat.

V. Rarissime Capitularium libri capitales decernunt pœnas.

VI. Pia arte Episcopus sanctissimus reum dilabi curat.

VII. Ita existimabant nonnulli pœnitentia publicæ laboribus eximi noxios judicio, suppliciоque capitali. Contra obnititur Hincmarus.

VIII. Asylo Ecclesiæ morti subducebantur, etsi nescio quæ Capitularium capita contrarium sonare videantur.

IX. X. Probationes aliæ, aliæque, temporibus Caroli Magni & Ludovici Pii, in gratiam asyli sacri capitales pœnas fuisse condonatas.

XI. Græcorum disciplina.

I. Quæ in miserabiles omnes effundebat se caritas Episcoporum, in reos exarescere non poterat: cum flagitio etiam inulto, etiam beato & fortunato calamitosius nihil sit; sitque scelus calamitatum infinitarum leges, maxime ubi impune hinc abit, æternis ignibus puniendum.

II. In uno Capitularium suorum testatur Carolus Magnus, non satis persuaderi sibi posse, solo impulsu justitiæ & zelo in latrones sævitum esse a capitalibus Judicibus, nisi eis testimonio suo adessent Episcopi (1). *De vindicta & judicio juxta in latrones facto testimonio Episcoporum absque peccato Comites esse dicuntur.*

Iisdem in Capitularium libris jubentur Episcopi, ut Judices commonefaciant, ut carceres aperiant, vinctosque omnes absolvant tribus solemnioribus Festis, in Natali, Pascha, Pentecoste: si qui obstrepant, aut obsequi detrectent Judices, eos ingressu Ecclesiæ arceant (2). *Ut Episcopus Judices publicos commoneat, ut in diebus celeberrimis, id est, Nativitate Domini nostri Jesu Christi, & sancta Resurrectione, & Pentecoste, quicunque miserrimi vinculis detinentur, relaxari debeant, & absolutionem promereri. Et Judex si Pastorem commonentem despexerit, quandiu loci illius Episcopo visum fuerit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.*

III. Mirabile prorsus illud est; jussos esse a Carolo Magno filios Reges & successores suos, ut ne Regnorum alii aliorum reos desertoresque clientela & protectione sua tegerent, nec intercessionis suæ spe erga alios Principes lactarent; propterea quod ea pro reis interveniendi potestas, propria sit dos & gloria Ecclesiarum & Episcoporum (3): *Neque aliquis illorum hominem fratris sui, pro quibuslibet causis, sive culpis ad se confugientem suscipiat, ad intercessionem pro eo faciendam. Quia volumus, ut quilibet homo peccans & intercessione indigens, intra regnum Domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde justam intercessionem mereatur.* Fateor his verbis, *honorati homines*, alios quam Episcopos significari posse, & Laicos etiam natalium claritate nobiles designari.

IV. Sed tanto propius a vero abest, eam auctoritatem Episcopis potissimum reservatam fuisse, quod illi ex officio suo soli pœnas mallent salutares, seu pœnitentias publicas, quam impunita dimitti crimina. Eo consilio Joannes VIII. Papa veniam ei fieri criminis flagitavit ab Imperatore, qui Romam confugisset. Ea criminis & pœnæ venia, demutatio potius erat pœnæ, & mortis brevissimæ condonatio, ut prolixior inter pœnitentiæ cruciatus subiretur (4). *Gratiam vestram plenariam ei reddere non dedignemini; ut pro suis valeat excessibus, pœnitentiam fructuosam accipere, qua commissi valeat piaculi noxias sordes abluere, ut spiritus salvus sit in die Domini.*

V. Id quoque ex eo manaverat fonte sacerdotalis lenitatis & clementiæ, in animas Principum & in leges ipsas publicæ disciplinæ illabentis, quod rarissimæ jam pœnæ mortis infligerentur. Nec latrocinantes Carolus Magnus morte afficit, nisi tertio indulta venia abutentes; id est, cum de eorum resipiscentia conclamatum est (5). *De tertia culpa si se non emendaverint, moriantur.* Prohibuit etiam Carolus Magnus, ne huc & illuc vagi & errones discurrerent hi Pœnitentes publici: sed uno potius consisterent loco, manibus laborarent,

(1) Ann. 779. Concil. Gall. T. 2. p. 86. Capitul. l. 5. c. 126. (2) L. 6. c. 106.
(3) Du-Chesne Tom. 2. p. 86. (4) Ep. 12. (5) Capitul. l. 5. c. 135. L. 1. c. 79.

rent, strenue stadium pœnitentiæ implerent. *Melius videtur, ut si aliquid inconsuetum & capitale crimen commiserint, in uno loco permaneant laborantes, & servientes, & pœnitentiam agentes, secundum quod sibi canonice impositum sit.*

VI. Dici possunt sane celeberrimi Episcopi pene vim quandoque veritati attulisse & justitiæ, quo reos, maxime Clericos, pœnæ capitali subducerent, etsi non alio agerentur stimulo, quam caritatis, quæ veritas ipsamet & justitia est. Exemplo erit sanctus Herebertus Coloniensis Episcopus (1), qui Clericum sacrilegii & furti convictum, quo Judicum manibus abstraheret, & aufugiendi copiam illi faceret, simulavit velle se ipsum de eo acerbissimas pœnas sumere.

VII. Sed illud pene stupendum, quod auctore & teste Hincmaro, pronuntiarent Episcopi non pauci, in jus deinceps vocari non posse, nec publici Judicis examini subjici, qui sibi semel confessi essent, nec de quantocunque crimine publico judicio damnari (2). *Dicunt quosdam docere Episcopos, ut sibi confessis viris vel fœminis debeant patrocinium defensionis impendere, ne quisquam hujusmodi personae ad judicium Reipublicæ audeat pro criminibus, unde eis confessæ fuerant, etiam si multis nota sunt crimina, provocare.* Et paulo infra: *Dicentes, quia secreta confessione ad Ecclesiasticam confugerint pietatem, &c. Et ideo ab aliis, quam ab Episcopis, quibus confessæ tales personæ fuerant, non debeant judicari.* Quo apparet eam persuasionem, de qua alibi diximus, non levibus fultam fuisse argumentis eo ævo, quo altius ea mentibus hominum insederat opinio, qui ad Ecclesiæ asylum & protectionem semel confugissent, jam non posse ad causam capitis rapi coram sæculari Judice agendam. Vere enim ad tutelam Ecclesiæ confugiebat, qui ad Episcoporum accidebat pedes, & arcana pandens conscientiæ reatus animæ omnes confitebatur. Quoquo modo se res ea habuerit, hinc constat nihildum tunc temporis detritum fuisse de antiqua Episcoporum auctoritate ad defensionem, atque adeo ad relaxationem reorum, cum essent qui eorum potestatis fines & spem tam longe proferrent. Alienum est a meo hic instituto, rationes explanare, quibus eam Hincmarus doctrinam concepit, non enim fere, nisi auctoritate & testimoniis pugnat Gregorii Magni, cujus ævo indubitatissimum est ei politiæ nihildum loci fuisse.

VIII. Sed certissima & explicatissima ratio & ars, reos capitalibus suppliciis expediendi, ea erat, ut ad asylum Ecclesiæ recurreretur. Homicidia & quædam alia secundum leges capitalia facinora ita horrori erant, ut in ea non caderet asyli indulgentia. Horum ergo reos inedia cogebant Ecclesia exire. Ita enim in Capitulari anni 779. (3): *Ut homicidæ & ceteri rei, qui legibus mori debent, si ad Ecclesiam confugerint; non excusentur, neque eis ibidem victus detur.* In vestibulo sive atrio Ecclesiæ eadem vigebat immunitas, atque in Ecclesia, nec inde abripi poterant rei, nisi desponsa impunitate; quo facto mox ad Judicem deducebantur (4). *Qui ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat, nec sit ei necesse Ecclesiam ingredi; & nullus eum per vim abstrahere præsumat, sed liceat ei confiteri quod fecit, & inde per manus bonorum hominum ad discussionem in publicum perducatur.* Quo demonstratur post reos vita & membrorum incolumitate donatos, moris fuisse, ut statim ad Judicem abriperentur, cujus examine & judicio cogebantur partibus civilibus satisfacere. Id rursus declarat Concilium Moguntinum anni 813. (5) *Reum confugientem ad Ecclesiam nemo abstrahere audeat, nec inde donare ad pœnam, vel ad mortem, ut honor Dei & Sanctorum ejus conservetur. Sed Rectores Ecclesiarum pacem & vitam ac membra ejus obtinere studeant; tamen legitime componat, quod inique fecit.*

IX. Sed hujus collatio & collisio Canoni cum priore Capitulo ex Capitularibus deprompto, non immerito dubitare nos cogit, an homicidiis aliisque facinoribus, in quæ leges publicæ gladium distringebant, nihil penitus loci esset in immunitate asylorum. Si enim res ita se habuerit, ecqui hoc Moguntinum Concilium decerneret, ut qui ad asylum Ecclesiæ confugerent, nunquam morte pœnas luerent? Agitur ergo hoc Moguntino Canone de iis, qui nisi ad

(1) Surius die 16. Mart. c. 24.
(2) Hincmar. T. 1. pag. 676.
(3) Capitul. l. 5. c. 122. Concil. Gall. T. 2. p. 85. 245.
(4) L. 1. c. 140. Capitul. ann. 803.
(5) Can. 39. Capit. l. 5. c. 90.

ad asylum confugissent, facinora sua morte piarent: & adeo non illi excluduntur, ut soli includantur hoc quidem Canone.

Posset ergo conjectari aliquis non injuria, Carolum Magnum ætate ingravescente asylorum jura amplificasse; idque forsan hic insinuatur ejusdem Concilii Moguntini verbis, quo vetantur omnes prorsus rei Altaribus & Ecclesiis abstrahi, *ut honor Dei & Sanctorum ejus conservetur*. Nisi suspicetur quis prohiberi, ne vi abripiantur, non autem ne inedia cogantur ipsimet tandem prodire. At parum sincera videbitur ea asyli reverentia.

Ludovicus Pius eam immunitatem exporrigit non tantum ad reos morte mulctandos, sed ad homicidas, & ad homicidarum etiam contaminatissimos, qui in ipsa Ecclesia cruentas inimicis suis manus intulerant (1). *Si quis ex levi causa, aut sine causa hominem interfecerit in Ecclesia, de vita componat*. In hujus Capitularis contextu variæ describuntur homicidii circumstantiæ, sive is occidat, qui adgreditur, aut qui se tuetur; sed ut ut sit, pœna non indicitur nisi pecuniaria. Homicidia in atrio Ecclesiæ patrata, cujus portæ consecratæ fuerant inclusis Martyrum Reliquiis, eidem legi suberant, nec nisi pecunia mulctabantur. *Si in atrio Ecclesiæ, cujus porta Reliquiis Sanctorum consecrata est hujuscemodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur, & componatur*.

A vero prorsus, adeoque & probabili recedit, sacrilegio excusatiora fuisse homicidia; & privilegium Ecclesiæ latius tum patuisse, cum eo flagitio ipsa contaminata fuerat. Ceterum cum asyli contemplatione vita prorogabatur, ei statim irrogabatur pœnitentia publica, qua non semel quis sibi & peccato moreretur (2). *Deinde interfector secundum judicium canonicum, congruam facinoris quod admisit, accipiat pœnitentiam*.

X. Nec me præterit reponi posse, homicidia, de quibus hic agitur, facilius condonata fuisse, ex eo quod in Ecclesia patrata fuissent: non quo cædem sacrilegium excusaret, aut magis veniaiem faceret: sed quod omnino intercederent Ecclesiæ, ne contumeliæ sibi asperiæ humano cruore abstergerentur. Sicut qui ex iisdem Capitularibus, Presbyteris, Diaconis, aliisque Clericis necem intulerant, numerata pecunia absolvebantur: quod Clericis tum professio sua videretur non pati citra summum dedecus, ut eorum mors truncatione membrorum, aut cujusquam morte puniretur. Fateor huic responsioni magnam subesse speciem probabilitatis; at objiciam tamen rursus Epistolam Eginardi Abbatis, qui veniam exoravit servo, socii sui interemptori, & in Ecclesiam Martyrum mox profugo (3). *Pro scelere quod commisit interficiendo socium suum precamur, ut ob reverentiam Martyrum ad quorum limina confugit, ei parcere dignemini, ut indulta membrorum integritate, verberumque pœna, liceat illi solutione pecuniæ componere atque emendare, quod mala voluntate commisit*. Beatus Meinvercus Paderbonensis Episcopus Capellam consecravit nomine beati Alexii, cui eandem contulit immunitatem, nulla exceptione facta (4). *Ut quicunque forensi lege convictus, & sententiæ damnationis addictus, Capellam contigisset, addictæ pœnæ obnoxius non esset*.

XI. Apud Græcos Tarasius Patriarcha, (5) rescito septas esse interclusasque vias omnes, ut ne quid cibi inferretur Magistratui in Ecclesiam profugo, qui solvendo non esset: non dedignatus est ipsemet per plures dies, & non semel quolibet die illi adferre, quo reficeretur, denique ex Templo deducere & eodem reducere illum, quoties necesse erat naturæ necessitatibus servire. Cum semel vi profugum milites abduxissent, ille ad Palatium profectus est, querelis suis Principem ipsum ut lacesseret; cumque sibi non satisfieret, anathema intorsit in omnes immunitatis sacræ violatores, si quid molestiæ crearent ei, qui ad Altaria se recepisset. Denique Magistratus ille pristinæ libertati redditus est. Hactenus ex Scriptore vitæ B. Tarasii.

Laudantur a Balsamone (6) Imperatoriæ Constitutiones, quibus vincti omnes carceribus absolvi jubentur die Paschæ, exceptis tamen perduellibus regni, parricidis, homicidis, & paucis aliis criminum enormitate gravatis. Docet idem quoque alibi (7) asyli immunitate frui non permissos homicidas, adulteros, & raptores.

A Cedreno vero narratur (8) Theophilum

(1) Capitul. l. 4. c. 13. Ann. 828.
(2) Ibidem.
(3) Ep. 25. Du-Chesne T. 2. p. 700.
(4) Surius die 5. Junii c. 48.
(5) Surius die 25. Febr. c. 26. 27.
(6) In Nom. Tit. 9. c. 25.
(7) Et in Can. Trull. 97.
(8) Pag. 323.

lum Imperatorem filiæ suæ tumulum eodem decorari voluisse asylorum jure ad reorum relaxationem. Qui asylo Ecclesiæ ob atrocitatem facinorum excludebantur, non dissimilem & hic experiebantur repulsam.

Hinc non improbabiliter quis suspicabitur, Carolum Magnum & Ludovicum Pium non omnino ab his recessisse Orientalium Imperatorum legibus. Et cum tamen tam copiose nobis declaratum sit, Franciciæ gentis Reges & Imperatores, multo proprius accedere voluisse ad disciplinæ Ecclesiasticæ lenitatem, & pœnis capitalibus pecuniarias subrogasse: obsequutos denique esse plerumque votis Ecclesiæ, ut extremo supplicio pœnitentia publica subrogaretur: hinc pronum quoque fuit augurari, potuisse eos clementiam & humanitatem Canonum Ecclesiasticorum priscæ anteponere Constantinopolitanorum Imperatorum austeritati.

CAPUT XCIX. *P.4.l.2.c.87.*

De Episcopali reorum & vinctorum protectione post annum Christi millesimum.

I. De solemni vinctorum omnium solutione, quæ primum die Episcopus Aurelianensis Civitatem & Ecclesiam suam ingreditur. Quid de ea consuetudine sentiant? An sint & exempla alia?

II. Rei omnes quorum causa & judicium Episcopo permittebatur, morte plecti non poterant.

III. De usitatis nunc obtestationibus, ubi reos Clerici deserunt, aut tradunt Judici sæculari.

IV. Exempla reorum complurium vita donatorum intervenientibus Episcopis, vel Abbatibus.

V. De indulgentia a summis Principibus concessa, præsertim diebus solemnibus.

VI. Exempla recentiora hujus Episcoporum interventionis, & Clericorum, atque Monachorum, pro noxiis & pro vinctis.

VII. Quæ levamenta alia Episcopi miseris offerre debeant?

I. Permisceri quidem poterant vincti, reique miseris illis, de quibus prolixius supra disceptatum est. Sed vel hoc ipso ex capite constabit, quam jure meritoque separatim de iis tractandum fuerit. Nec lenitas antiquissima, nec auctoritas Episcoporum hac postrema Ecclesiæ ætate obsolevit ad reorum vinctorumque relaxationem, quanquam non tantum ei reverentiæ, quantum olim, nunc habeatur. Ad Episcopum Aurelianensem litteras dedit olim Ivo Episcopus Carnotensis, quibus significat magnopere sibi doluisse, pudoris etiam non parum aspersum fuisse, quod in carcerem rursus retrusisset Diaconum eum, quem hortatu suo absolvisset, die ipso ordinationis suæ, pro consuetudine suæ civitatis, & postquam illum sæculari Judici tradiderat, ei eximendo non intervenisset (1). *Insinuatum est mihi per litteras, quo Clericum illum, quem in die introitus vestri secundum morem vestræ civitatis nostra exhortatione de carcere liberastis, iterum carcerali custodiæ crudeliter mancipastis.* Testificatur Ivo se eum Collegis ei manus imposuisse, eoque ejus in se errores refundi quodammodo posse: in eo autem usque adeo sibi videri peccatum esse, ut litteras super ejus ordinatione a se scriptas ad Archiepiscopum Lugdunensem mittere supersederit. In historia sane Episcoporum Aurelianensium profertur Senatusconsultum Parisiense anni 1322. quo id privilegii confirmatur, regiorum ut carcerum vincti omnes dimittantur, quo publicæ mancipentur pœnitentiæ (2). *Ut prisionarios liberet, ac eisdem injungat pœnitentias salutares, prout ei visum fuerit expedire.*

Ne in dubium quidem duci potest, quin istud Episcoporum Aurelianensium decus singulare & privilegium, residuum sit vestigium ac monumentum antiquissimæ Episcoporum intercessionis, & reverentiæ Judicum illis obsequentium in absolvendis vinctis reisque, quibus mox sanctiores publicæ pœnitentiæ compedes injicerentur. Indubium quoque illud est tempore Ivonis Carnotensis, hoc est ineunte sæculo XII. antiquum jam illum habitum fuisse morem, unde Ivo: *Secundum antiquum morem Civitatis vestræ.* Creditur etiam B. Anianus Episcopus Aurelianensis id privilegii primus impetrasse: inde nimirum ducto argumento, quod ut in ejus vita refertur (3), cum eo flagitante solvi vinctos abnuisset Judex, cælesti protinus vindicta oppressus fuerit, lapidis lapsu prægrandis in ejus caput, cum Ecclesiam iniret. Enimvero statim resesati

(1) Ep. 121. (2) Du Saussey L. 21. (3) Surius die 17. Nov.

rati carceres omnes: & hinc ominatur fluxisse eum morem. Laudatur a Jureto manuscripta Epistola Osberni ad B. Anselmum Cantuariensem Episcopum, qua narratur, cum inaugurationis suæ pompam celebravit Anselmus, carceres omnes reclusos fuisse. Addit Juretus (1) morem eum, ut Rothomagi quotannis vinctus unus exsolvatur, ubi solemni pompa circumfertur per urbem *feretrum* beati Romani Archiepiscopi quondam Rothomagensis, indidem exortum esse, a pio Præsulum ardore restituendæ reis vinctisque pristinæ libertatis.

II. Non paulo autem indubitatius est, quicunque ab Ecclesiastico Judice judicarentur, quantiscunque obligarentur criminibus etiam læsæ Majestatis, nunquam morti addici potuisse, quod nunquam Præsules ad eas accederent causas, quarum exitus posset esse cruentus. Id contestatus est palam Archiepiscopus Senonensis, antequam in causam & judicium ingrederetur Arnulphi Remensis Archiepiscopi in Concilio Remensi sub Hugone Capetio. Canone etiam Toletano ad hoc se communivit (2). *Tum Siguinus, Non patiar, inquit, discussionem fieri ejus qui dicitur esse Majestatis obnoxius, nisi forte convicto supplicii indulgentia promittatur; simulque* XXXI. *caput Toletani Concilii prolatum est ex eadem re.*

Ubi Carolus Audium Comes, B. Ludovici Francorum Regis frater, Regnum Neapolitanum suæ subjecit ditioni, Henricus frater Regis Castellæ, & Conradini partibus implicatus, captus in acie, & Abbati Cassinensi concreditus est. Constantissime postea idem Abbas vinctum suum reddere abnuit, quin sibi sponderetur, se saltem superstite nihil in ejus vitam tentatum iri, ne vincti interfectione irregularitas Canonica aspergeretur ei, qui eum Judicibus permisisset (3). *Abbas qui Henricum in prisione tenebat, ipsum Regi tali conditione reddidit, quod idem Henricus, qui legum judicio plectendus mortem meruerat, non tamen incurreret, quandiu idem Abbas præsenti vita fungeretur, ne mortis ipsius occasione secundum Canones impeditus, totaliter amitteret officium Sacerdotis.* Hæc ex vetustis Scriptoribus vitæ B. Ludovici Regis.

Hic vero duo nobis quædam non oscitanter advertenda sunt. Alterum est, ubi laxatus sit hic vetus disciplinæ vigor: alterum autem, ubi retentus tum quidem ille sit, & postea tamen relaxatus. Temporariam enim veniam Henrico Abbas impetravit, idque ab eodem ipso observatur Auctore, ubi ait, unam mortis sententiam pronuntiatam a Judicibus fuisse in Conradinum & Henricum: at quoad Conradinum statim executioni mandatam, in Henricum ad tempus procrastinatam, ut Abbati Judices receperant. *Henricum, licet eum eadem judicialis sententia condemnaret, quia sic Rex Abbati spoponderat, ad tempus vivum reservari præcepit, sub arcta tamen custodia.* Non, ut olim, remittebatur pœna capitis, sed differebatur. Certe illud valde perspicuum hic est, et Abbati persuasum fuisse, ad declinandos irregularitatis nexus non contestandos sibi tantum Judices, vel Regem ipsum, ut reo incolumis vita, salusque constaret: sed exprimendam pollicitationem seriam & constantem condonandæ pœnæ mortis, quam & condonavit Rex, alioqui persuasissimo Abbate, se in laqueos irregularitatis inducendum fuisse. Apertum est eam fuisse non decolorem antiquioris disciplinæ imaginem, quam posterior ætas ita oblitteravit, ut vix jam residua sit umbratica quædam species ejus.

III. Quæ nunc in usu sunt contestationes, eas facile odoramur superfuisse ex illa antiquissima Episcoporum & Clericorum caritate & vehementia zeli, qua Judices sæculares urgebant, obtundebantque, tum maxime, cum in Ecclesiam, vel in Clericos invidia mortis vel mutilationis inflictæ reo redundatura erat. Quanquam vel tunc absisterent & cessarent, ubi extundere nil potuerant. Argumenti nonnihil erit in Decreto Innocentii III. ubi præcepit Canonicos Cellæ Abbatis sui interemptores exauctorari, in Monasteria compingi, ut reliquo vitæ tempore pœnitentiæ laboribus & macerationibus conficerentur, dummodo ne ea indulgentia gravi esset offensioni (4). *Si grave scandalum non timetur.* At si gravis aliqua metueretur vulgi tumultuatio, dimittendos illos esse brachio sæculari, postquam enixissime Judicibus supplicatum esset, ut reos mallent salubri pœnitentia expiari, quam extremo perire supplicio. *Si vero grave scandalum formidetur, quod minime conquiescant, postquam etiam reos sanguinis vestris curaveritis intercessionibus*

(1) In Ep 53. Ivonis. Bochel. Decr. Eccl. Gall. p. 1327. 1330.
(2) Du-Chesne T. 4. p. 102. (3) Du-Chesne T. 5. p. 382. (4) Regest. 13. Ep. 132. 134.

nibus defensare, vos eosdem publice degradatos, ad pœnitentiam studiose commonitos, relinquatis Curiæ sæculari, juxta constitutiones legitimas puniendos.

Non ea officiosa tantum erant verba, sed officia, sed preces, sed conatus impensissimi pro modo virium & patientiæ Judicum; ita tamen ut ne obstinatius sæculari resisteretur Judici, qui causas illas foro & judicio suo non immerito vindicabat. Et antiqui enim Episcopi a Judicibus repulsam non raro patiebantur. Nec obscurius hoc ipsum est in alia ejusdem Pontificis Epistola. Affuerat Episcopus Albinganensis vico, ubi latro interceptus per ferrum candens contendebat purgandi sui copiam sibi fieri. Assensus est Episcopus ei probationi. Reus adustus est. Tum Judex Episcopum percontatus est, cujus sibi consili auctor esset. Respondit Episcopus, clamore populi testatum fieri, inultum non dimittendum esse reum. *Auditis quantus est clamor populi, omnes dicunt malum esse, si evaserit impunitus.* Mox præsente Episcopo & judice reus elisis laqueo faucibus neci traditus est. Re ad se relata rescripsit Innocentius, ministerio Altaris, atque adeo Episcopatu suo excidisse Præsulem, ac proinde suadendum illi esse, ut sponte se abdicaret; alioqui judicio canonico abdicandum esse illum & eligendum successorem; quod & auctoritate & præsentia sua capitale supplicium approbasset (1). *Cum his non tantum auctoritatem præstiterit, sed etiam præsentiam exhibuerit corporalem.* Erat illud oppidum in ditione temporali ejus Episcopi; qui proinde si eo fuisset quo prisci Episcopi animo, ut pœnitentiæ potius laboribus, quam laqueo, vel cruce eluerentur scelera, reum utique illum absolvisset, non ejus saltem morti affuisset necdum præfuisset.

IV. Erat Hugoni Lincolniensi Episcopo vere Episcopale pectus, & paterna in reos, in vinctos teneritudine delibutum. Unde & cum incidisset in turbam hominum, qui furem ad patibulum deducebant, isque Præsulis sanctissimi precibus se & gratia solvi postulasset, jussit Hugo & solvi illum & relaxari, cum ex Episcopo & plebe præsente consurgat templum, illo utique sanctius & augustius, majorique reverentia prosequendum, cujus asyla tantæ sunt ubique terrarum venerationi (2). *Solvite eum, & sinite abire. Ubi enim Episcopus cum fidelium populo congregatus est, ibi est Ecclesia; nec minor immunitas debetur lapidibus vivis, quam mortuis.* Paruerunt satellites, nescio quid contra obnuntiantes, ut ea saltem verborum simulata repugnantia factum suum apud Ministros regios excusarent.

Nec alia fere ratione obvium habuit beatus Bernardus Claravallensis Abbas latronem, solvique pervicit sed non eadem prorsus arte rem Comiti Campaniæ Theobaldo approbavit, qui impatientius ferebat, inveteratæ nequitiæ prædonem inultum abire. Professus est illi Bernardus, & in se recepit, pœnas longe atrociores sibi daturum hominem nefarium, quam si statim raperetur ad mortem: diutinæ se illum cruci affixurum, longaque pœnitentia, tanquam tædiosæ mortis cruciatibus divexaturum (3). *Tu illum decreveras brevi supplicio & interitu momentaneo consummari, sed ego eum faciam diuturno cruciatu & morte longissima mori. Tu furem appensum per unum aut per plurimos dies mortuum in patibulo remanere permitteres, ego cruci affixum per annos complurimos faciam in pœna jugiter vivere & pendere.* Nulla interposita mora latronem Bernardus habitu Monastico induit, capillis rasis, ad Claramvallem abduxit, ubi triginta deinceps annos consumpsit, sævissimos pœnitentiæ cruciatus & dolores expertus. Profert & alia id genus exempla Cæsarius Abbatum Ordinis Cisterciensis, qui sibi donari evicerant sceleстos extremo supplicio destinatos, statimque Ordini suo, & pœnitentiæ austerissimæ adscripserant. *Frequenter huic similia audivi, scilicet, aut homines flagitiosi pro suis criminibus variis suppliciis deputati, beneficio Ordinis sint liberati.* Minus mirum erit hæc Episcopalium virtutum insignia cum Abbatibus communicata fuisse, cum earum ne principes quidem fœminæ fuerint expertes. Beata Heduvigis Poloniæ Ducissa ita subducendis morti reis, maxime Clericis studebat (4), ut quoties copia dabatur, nunquam ei humanitatis officio deesset.

Sanctus Otho Bambergensis Episcopus precibus suis libertati restitui fecit vinctos bene multos (5), qui in ære alieno erant. Mitzlaus

(1) Ibidem. (2) Surius die 17. Nov. c. 17. (3) Bibl. Cister. T. 1. p. 52. T. 2. pag. 17.
(4) Surius die 15. Octob. (5) Surius die 2. Jul. c. 21.

Mitzlaus Princeps facile sibi persuaderi passus est, non alia aptius ratione expungi posse commissa in Deum sua, quam si dimitteret & ipse quidquid in se peccatum esset, quidquid fisco suo deberetur. Quæ beneficia etsi & justiora, & faciliora, difficilius tamen, aut non gratis exprimuntur. Profero & aliam speciem, Bertholdus Abbas habens in potestate sua furem, qui ad supplicium cum quæreretur, dilapsus fuerat, & in ejus Cœnobium se abdiderat (1), vestemque Monasticam deposcebat, protinus ea illum induit, ejecitque omnes, qui affluxerant, & ad crucem eum deposcebant.

V. Nec est quod quenquam moveat; quod non semel scelesti homines, quorum vita protrahebatur Ecclesiæ beneficio, Principumque, reliquum illum vitæ cursum novis criminibus cumulabant. Id Episcopi, id Principes non nesciere, nec tamen eo abduci potuere ab insita & adulta tot sæculis humanitate. Matthæus Paris anno 1171. observat majoribus Festis solitas vel levari, vel omnino remitti reorum pœnas. *In Natalitiis diebus, in quibus homicidæ & rei læsæ majestatis habent pacem & gaudium*.

Narratur a Willelmo Neubrigensi, ut perlustrante primum Richardo Rege suum Angliæ Regnum, paudi fores carcerum omnes jussæ sint, & nocentes absolvi, quorum non pauci ea impunitate id consequuti sunt, ut in altius nequitiæ baratrum se demergerent (2). *Eo regnum ingrediente pestes illæ carcerum per ejus clementiam sunt egressæ, confidentius fortasse de cetero grassaturæ*. Sed tam altas egit radices lenitas & clementia in Regum & Sacerdotum penetralibus, ut summæ Deitatis memores & æmulatores, non possint ulla impiorum perversitate ab insita sibi pietate vel tantillum deflectere. Jubilæo quodam Regio ait Valsinghamus Eduardum Angliæ Regem insignire voluisse quinquagesimum regni sui annum, ideoque anno 1362. edixisse, ut vincti omnes carceribus ejicerentur, ejecti omnes exulesque patrio solo restituerentur (3). *Rex volens reddere Jubilæum suum memorabilem, celebrato Parlamento, populo suo se exhibuit gratiosum, reis Majestatis suæ offensas indulgendo, vinctos a carceribus liberando, & exules revocando*.

VI. In partem quoque Episcopalis hujus potestatis aliquam venere Capitula Cathedralium Ecclesiarum. In historia sancti Martini de Campis apud Parisios (4) evulgata sunt prisca quædam monumenta, quibus constat anno 1373. in more positum fuisse, ut utriusque Processionis diebus, cum Capitulum Cathedralis Ecclesiæ ad hoc Cœnobium prodibat, Prior Cœnobii libertati redderet Monachos, si quos pœnitentiæ causa vinxisset: dum ne perpetuo carceri addicti fuissent, aut nec atroci se quopiam ipsi facinore obstrinxissent. Non abhorret a verisimili, ubi Judices publici obsurdescere cœperunt ad preces Clericorum, pro reis intervenientium: tum studuisse specialius Monachos, Clericosque, ut fugientis priscæ disciplinæ aliqua saltem ipsi vestigia retinerent.

Nec nulla tamen prisci saporis exempla ad nostrum ævum perennaverunt. Cum Compluti versaretur Ximenius Cardinalis Archiepiscopus Toletanus, audito ingenti strepitu, per conclavis fenestras narrat Gomecius eum caput exeruisse, turbamque conspexisse hominum, qui reum capite mox minuendum deducebant. Incunctanter edixisse, ut eum relaxarent, id enim suæ consentire, id suæ deberi dignitati. Nec incunctanter tantum, sed & lætissime obtemperatum est (5). *De crimine per Lictores edoctus, ne ulterius procederent, vinctumque solvi jussit, ut quo vellet, abiret. Hoc sacræ suæ dignitati, pietatis ergo concedendum esse dictitans. Placuit omnibus Ximenii factum, &c.*

Anno 1564. revocatæ sunt a Pio IV. concessiones omnes a prædecessoribus suis factæ Urbibus, Confraternitatibus & Communitatibus Status Ecclesiastici, ut quotannis morti eximerent die sacra Parasceves, vel alio quolibet solemniori die, homicidam (6); ut ea potestas Sedi uni Apostolicæ integra servaretur, nec ut ante ea abuterentur, meditata malitia patrati homicidii, hujus ipsius spe remissionis. Anno 1603. Clemens VIII. concessit Confraternitati Animarum, ut quotannis die Festo Sanctorum omnium, aut in Majori Parasceves feria sexta, reo capitali pœna afficiendo veniam facerent, dum ne id genus facinus esset, cujusmodi nunquam his gratiæ privilegiis continetur. Quando Julius II. Papa Bononiam solemni pompa invectus

(1) Surius die 17. Julii.
(2) L. 4. c. 1.
(3) In hipdig. Neustriæ.
(4) Pag. 433.
(5) Gomec. l. 3.
(6) Bullar. T. 2. & 3.

ctus est (1) , carceres omnes patuerunt , vinctis omnibus venia facta est quorumlibet criminum.

Nec concessere forsan Orientales Patriarchæ Episcopique Occidentalibus, seu zelo, seu potestate reos vinculis & pœnis ceteris exsolvendi. Testatum facit Pachymeres a Michaele Paleologo Imperatore, eorum quos sibi Patriarcha commendasset, complurimos exilio, carcere, mortis damnatione exsolutos fuisse (2). *Aperuit quin etiam custodias publicas, & multos illic detentorum vinculis solvit, damnatis quoque gratiam indulsit supplicii decreti, exules revocavit, & quibus erat iratus, condonavit offensas, intercedente Patriarcha.*

VII. Etsi plurimum decerptum sit de prisca Pastorum auctoritate ad vinctorum reorumque levandas calamitates: nihil remittere illi tamen debent de caritate Majorum suorum, quin exaggeranda illa potius, ut aliis saltem officiis eam jacturam farciant. Testatur Hildebertus Turonensis Episcopus, ipsas amici preces se occupasse, ut paupertati & mœrori ne deesset ejus, qui in carcere detineretur (3). *Illum sæpius in benedictionibus visitavi, diligenter omnia prosequutus, quibus vel carcerales angustiæ, vel inopiæ relevari potuerunt.*

In Concilio III. Mediolanensi Episcopis præceptum est, ut ne delegarent tantum eos a quibus carceres visitarentur, sed eo ipsimet aliquoties anno quolibet se conferrent, ut solatii aliquid impertirentur, ut de vitæ sustentatione inquirerent, ut causarum defensioni invigilarent, ut curarent piis libris eos non desieri, sacris Mysteriis interesse, Sacramenta frequentare, Indulgentiarum, aliorumque Ecclesiæ beneficiorum participes fieri (4). *Etiam ipse aliquando in anno carcerem visitet.* Concilio Mediolanensi V. placuit, ut ab Episcopo designaretur Canonicus, vel Clericus quipiam alius, qui quasi Provisor carceribus Episcopi immineret, vinctorum ibi omnium curam ageret, & necessitatibus eorum temporalibus spiritalibusque prospiceret. Concilio Toletano anni 1565. jussi sunt Episcopi (5) *quolibet saltem mense* carceres ipsimet suos perlustrare, & misellos homines quibus poterunt caritatis & sollicitudinis beneficiis recreare.

CAPUT C. *P.4. l.2. c.88.*

De Episcopali tuitione eorum qui ad Ecclesiam confugiebant, post annum Christi millesimum.

I. Varia statuta de asyli propagatione, extra Ecclesiam & Capellas.

II. Jus asyli penes Cruces. Quam sanctum & inviolatum id jus haberetur. Ejus violati absolutio Papæ reservata.

III. Nova Pontificum & Conciliorum Decreta ad confirmandum jus asyli; immo & ad illud temperandum adversus eos, qui hac impunitatis spe effrenatius grassabantur.

IV. V. Quanta asyleum reverentia in Anglia & Hispania? An ædes Episcopales privilegio gaudeant asylorum?

VI. Similiter in Germania & Polonia. An Parochi domus ea immunitate fruatur?

VII. De Gallia. An Presbyter Eucharistiam ad ægros deferens, asyli instar ipse sit?

VIII. Qua occasione extinctum sit in Gallia jus asylorum? Quæ mens sit Edicti Francisci I. Regis?

IX. Temperatur jus asyli extra Gallias. Cur tam facile Ecclesia Gallicana jus asylorum remitti passa sit? In pretio fuerat olim, ut rei pœnitentia publica expiarentur. At is usus jam interciderat.

X. De Ecclesia Græca.

I. LEges inter eas, quæ promulgatæ feruntur a sancto Eduardo Angliæ Rege, & a Willelmo Notho confirmatæ, illa radiat, qua asyli jus ad vestibulum Ecclesiæ porrigitur: *Ex quo reus atrium Ecclesiæ tenuerit;* immo & ad domum Parochi, domuique circumpositam aream, dum fundo Ecclesiæ inædificata sit domus (6). *Si domum Sacerdotis, vel Curiam ejus intraverit, eandem securitatem & pacem habeat, quam & apud Ecclesiam.* Alia ejusdem lege Regis asylum ad Ecclesias Cœnobiorum exporrigitur. Ampliati videntur isti etiam limites fuisse in Concilio Coyacensi anno 1050. statuto, ut ne reis injici possent

[1] Rainal. ann. 1506. n. 31. [2] L. 4. c. 4. [3] Epist. 27.
[4] Acta Eccl. Med pag. 105. 238. [5] Cap. 13.
(6) Concil. Gen. T. 9. p. 1811. 1825. Can. 5.

possent manus intra triginta passus ab Ecclesia: & quo se ii cunque commaculassent crimine, nec vita orbari possent nec membris; denique mille nummorum mulctam Episcopo solverent, quicunque asylis sacris injuriosi fuissent (1). *Si quilibet homo pro qualicunque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi infra dextros Ecclesiæ, qui sunt triginta passus: sed sublato mortis periculo & corporis deturpatione, faciat quod lex Gothica jubet. Qui aliter fecerit, anathema sit, & solvat Episcopo mille solidos purissimi argenti.*

Romanum Concilium anni 1059. sub Nicolao II. qui ejus Decreta in Gallias misit, scripta ad Episcopos Epistola, ulterius promovit hanc circa Ecclesias immunitatem; nimirum Ecclesiæ majoris asylo ad sexaginta passus dilatato, Capellarum ad triginta, quo spatio comprehendi non possent rei, nisi publici latrones. Sed ibidem illud innuitur, totum id spatium Cœmeterio dicatum esse, qui locus jam sua sponte sacrosanctus est, & fidelium reverentia consecratus (2). *De confiniis Cœmeteriorum sicut antiquitus a sanctis Patribus statutum est, statuimus ita, ut major Ecclesia per circuitum sexaginta passus habeat: Capellæ vero, sive minores Ecclesiæ triginta. Qui vero confinium eorum infringere tentaverit, & personam hominis, aut bona ejus inde abstraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, & quod rapuerit reddat, excommunicetur.* Ita cum majoris Ecclesiæ Cœmeterium latius necessario pateret quam ceterarum Ecclesiarum; hinc illa diametri duplo major amplitudo. Nicolaus Papa a Gratiano laudatus, (3) quadraginta passus assignaverat majoribus Ecclesiis, triginta minoribus. Huic se formæ Jus canonicum novum accommodavit.

II. In Concilio Claromontano anno 1095. idem asyli jus & decus communicatum est cum illis Crucibus, quas fidelium pietas per vias tritissimas defigit; persuasis forsan Præsulibus eo tempore plusculum honoris Christi Cruci dependendum esse, quo sub ejus auspiciis Orientem debellabamus (4). *Si quis ad aliquam Crucem in via persequentibus inimicis confugerit, liber ac si in ipsa Ecclesia permaneat.* Canone mox proximo declaratur, quantum ei tribueretur immunitati. Præcipitur enim, ut qui meditata malitia criminis quidpiam patrabunt, quasi spe certa impunitatis, ob Ecclesiam vel Crucem proximiorem, Judici publico ii restituantur, accepta securitate vitæ & membrorum. *Quod si quis pro securitate Ecclesiæ vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam vel crucem confugerit, accepta securitate vitæ & membrorum, reddatur justitiæ.* In Concilio Remensi anno 1131. anathemate configuntur, qui reum quemvis in Ecclesia comprehenderint, vel in Cœmeterio (5). *In eos qui ad Ecclesiam vel Cœmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat. Quod si fecerit, excommunicetur.* Anno 1132. Episcopi cum plures Ecclesiam dedicassent in tractu Narbonensi, totam qua late pateret asyli amplitudinem delinearunt defixis crucibus. *Locum ad salvitatem circum designaverunt Episcopi, & ejus continentiam crucibus infixis terminaverunt.*

In Concilio Londinensi anno 1142. cum jam exolevisset pene Templorum reverentia & religio, sicut & Cœmeteriorum, & Clericorum majorum; statutum fuit, ut qui Ecclesiam, Cœmeteriumque violassent, vel in Clericos Monachosque manus violentas injecissent, ii nisi a Pontifice Romano absolvi non possent. *Generaliter constitutum est, ut qui Ecclesiam Cœmeteriumque violaverit, vel in Clerico, aut viro Religioso manus injecerit violentas, ne ab alio quam ab ipso Papa possit absolvi.* Quod ad proximum Canonem attinet, ut agricolarum aratra mediis in agris pari in honore essent, atque si in Cœmeteriis fuissent; inexorabili id quidem tum necessitate extorquebatur, cum bellis privatis & plusquam civilibus circumstreperent regiones agrique omnes: ut extimescenda merito esset vastatio & populatio exitialis, ferro & fame undique sæviente. Sed revocanda jam oratio est ad Decretum de immunitate Ecclesiarum, Cœmeteriorum & Clericorum, cujus violatæ facinus Apostolicæ Sedi solvendum reservatum est. His enim tribus consecratio quædam communis inest, omnibus merito veneranda. Nec tamen valuit ad posteros illa reservatio violatæ immunitatis & consecrationis, nisi Clericorum.

III. Ab Innocentio III. ad Consulta Regis Scotiæ responsum est, non posse homines

(1) Can. 12. (2) Epist. 8. (3) 2. q. 4. c. 6. (4) Can. 29. 30 (5) Can. 14.

mines ingenuos, qui ad Ecclesiam confugissent, inde vi abstrahi, nisi certa fides Ecclesiæ fieret, nec in vitam, nec in membra sævitum iri (1), *Rectores Ecclesiarum sibi obtinere debent membra & vitam*. Exceptio tamen fit latronum & deprædatorum publicorum, qui extrahi possunt Ecclesiis, minime desponsa impunitate. *Nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet adgressionibus, insidiis, ab Ecclesia extrahi potest impunitate non præstita, secundum canonicas sanctiones*. Servus domino restituendus est, condonata ab eo culpa. Fatetur denique Pontifex responsa hæc sua canonicis & civilibus institutis accommodata esse: *Juxta sacrorum statuta Canonum, & traditiones Legum Civilium*. Perspicuum est non potuisse relaxari ob reverentiam asyli sacri pœnas civilium Legum, nisi ex consensu Principum, civilibus aliis Legibus promulgato. A Gregorio IX. declaratum est Ecclesias eas, in quibus Mysteria celebrantur, hoc gaudere privilegio, tametsi earum suspendatur adhuc dedicatio. Sed & illud ab eodem pronuntiatum est, qui in Ecclesiis, vel in Sepulcretis cædes exercerent, spe præsentis asyli & impunitatis, eo privilegio frui non posse, quo tam infandum in modum abuterentur.

In Anglia anno 1261. Concilium Lambethanum diris devovit eos, qui prohiberent, ne quid cibi inferretur iis, qui ad Ecclesias & Cœmeteria confugerant; qui inde egredientes interciperent; aut qui vias insiderent, ad injiciendas illis manus, quando Ecclesiæ beneficio potiti, in longinquas se regiones subducebant. Anathemate confixit Concilium Bituricense anni 1279. eos qui audaciam sacrilegio cumulantes, mactabant, vel mutilabant, vel vi ab Ecclesia abstrahebant reos (2), *contra juris utriusque statuta, & Ecclesiarum libertatem*. Quin horum filiis amputata spes est quorumcunque Ecclesiæ Beneficiorum. Anno 1280. Synodus Coloniensis molestissime ferens spe asyli & immunitatis patrari facinora, quibus alias abstentum esset, jussit hos custodiri facinorosos, ut maturius deliberaretur, (3) an *ad gratiam, vel ad pœnam, prout facti qualitas exegerit, procedatur*. Synodus Nemausensis anno 1284. Xenodochia & Religiosas domos asylis annumeravit, ad tutelam, tum hominum, tum rerum illic depositarum: nec excepit nisi publicos prædones, & eos qui spe asyli ad crimen patrandum illecti sunt. Provinciæ Auxiensis Concilium anno 1326. novo robore munivit (4) decretum Concilii Bituricensis anni 1276. quod & novis vallavit pœnis. Quod & rursus confirmatum est in Concilio Vaurensi (5) anno 1368.

IV. Cum in Anglia Cleri Comitia anno 1316. varia querelarum capita compilassent, Regique obtulissent, in quibus erat & illud quod ad immunitatem Ecclesiastici asyli pertinerent, Eduardi II. Regis nomine & auctoritate responsum est, ubi rei asyli privilegio potiti, itineri se darent, ut in remotiores Provincias aufugerent, tum eos sub Regis tuitione delitescere, nec a quoquam posse vel comprehendi, vel lædi (6): *Qui terram abjuraverint, dum sunt in strata publica, sunt in pace Regis*: in Cœmeteriis moras trahere non posse eos, a quibus observabantur; nec prohiberi, quin adferretur eis, quo vescerentur, vel ipsi se ad requisita naturæ subducerent. Denique ab eodem Rege concessum est Presbyteris, ut reorum Confessiones arbitratu suo quoties adlubesceret, exciperent: sed ne qua monita in eorum aures insusurrarent, quibus juris Judicumque perturbaretur vis & auctoritas: *Placet domino Regi, ut latrones & appellatores, quandoque voluerint, possint Sacerdotibus sua peccata confiteri. Sed caveant Confessores, ne erronee hujusmodi appellatores informent*.

Ambigi ergo jam non potest, quin jus asyli in Anglia sacrosanctum haberetur. Narrat quidem Rogerius Episcopum Bellovacensem ex Rothomagensi carcere, ubi retinebatur, tantisper eductum, ut Eleonoram Reginam ita cupientem alloqueretur, januis vestibuli Ecclesiæ obseratæ adglutinasse se, & exclamasse: *Peto pacem Dei & Ecclesiæ*; inde vi extractum fuisse, & in ergastulum prius retrusum anno 1198. Verum non obscurum est, Judices suspicatos fuisse, ea Reginam arte voluisse, vincto Præsuli copiam facere, vel ansam præbere evadendi. Ut ut sit, ea foret Canonum injuria, ejus non absimilis, cujus meminit Matthæus Paris anno 1233. cum Henricus III. Rex non potuit non ille quidem annue-

(1) Extrav. De immun. Eccl. c. 6. 9. 10.
(2) Can. 12.
(3) Can. 13.
(4) Num. 93.
(5) Lavaur.
(6) Concil. Tom. 11. pag. 2465.

annuere Episcopis, ut libertati restitueretur vinctus, qui cum carceribus elapsus ad Ecclesiam confugisset, inde vi abreptus suoque carceri redditus fuerat. Cum invitus autem Rex id concessisset, mox retractavit beneficium, jussis ministris ut Ecclesiam circumvallarent, vinctumque inedia cogerent.

V. In Hispania assentiebantur Leges Visigothæ, ut homicidæ in Ecclesiam confugientes, cognatis ejus quem occidissent, permitterentur (1): *Ut excepto mortis periculo, quidquid de eo facere voluerint, licentiam habeant*. Si qui ære alieno gravati ad Ecclesiam confugissent, (2) iis præsentibus Presbyteris & Diaconis dies deligendus erat, quo nomina sua expungerent omnia: tum discedere jubebantur, nec creditoribus fas erat eos aut comprehendere, aut divexare. Anno 1459. (3) Henricus Castellæ Rex ad Pium II. Papam conquestus est de dissidiis perpetuis inter Episcopos & Magistratus Regni sui, super censuris Ecclesiasticis ad asylorum immunitatem tuendam undique perstrepentibus. Delegatus est a Papa Archiepiscopus Hispalensis, qui de his cognosceret. Ex recentioribus Canonum Interpretibus fusissime de hoc argumento scripsit Covarruvias (4). Episcopi Palatium eâ immunitate gaudere debere confitetur; verum ad id necesse esse existimat, ut constructum sit intra quadraginta passus juxta Ecclesiam. Pendet anceps, an Presbyter Eucharistiam circumferens, eandem circumferat & immunitatem; quod Canones Legesque sileant ea prorsus de re.

VI. Quoad Germaniam, cum Nicolaum V. Papam anno 1447. (5) Saxones consuluissent de variis Disciplinæ dubiis: quoad asyla responsum ab eo est, Latrones publicos immunitatis hujus spe dejiciendos esse: ea vero gaudere domum Parochi & aream circumjacentem, si sita illa esset intra quadraginta passus majoris Ecclesiæ, vel triginta minoris. Statuta Regni Poloniæ ad annum 1543. designant (6), qui non possent asyli privilegio uti. Iidem nimirum, qui eodem beneficio per Canones & leges expuncti fuerant.

VII. In Galliis summa semper viguerat religio asylorum. Ad Sugerium Abbatem Regni tum habenas tractantem scripsit Episcopus Aurelianensis (7), civitatem eam interdicto a se perculsam fuisse, quod ejus Judices pertinacius abnuissent reum suum Ecclesiæ reddere, quem aris ab ipsis abstraxerant. Hildebertus Turonensis Episcopus laudes contulit, & faces subdidit Episcopo (8), qui strenuitatem exeruerat singularem, ut Ecclesiæ rei redintegrarentur, qui ejus e gremio abrepti fuissent. Verba illi & exempla refricuit Annitini, qui causa non absimili Comitem Bonifacium sacris interdixerat; affirmavit denique, quantumvis rei astrinxissent se juramento, non meditaturos se fugam e carceribus: nihilo tamen minus si elapsi ad Ecclesiam confugissent, tutela eos Ecclesiæ communiri debere. Anno 1281. (9) Martinus IV. Pontifex Archiepiscopos & Episcopos Galliæ commonuit per Epistolas, tuitione & asylo Ecclesiæ abjiciendos esse hæreticos, apostatasque, quanquam ad aras confugissent. Cum Legatum ageret in Galliis Cardinalis Tuttavillensis anno 1453. (10) decrevit, ut ne asyli venia potiri sinerentur vel publici latrones, viarumque infestatores, vel qui cædes in Ecclesia perpetrarent, detestabili Ecclesiasticæ immunitatis fiducia; at vero aliorum criminum quorumcunque pœnas corporales & vitam condonatum iri.

Pragmaticæ Sanctionis glossa apertissime suffragatur immunitati Presbyteri Eucharistiam per urbes circumgestantis, & ad ægrotos deferentis. Si enim Templum Dei eo illustratur privilegio, quid Deus ipse Templi (11)? *Confugiens ad corpus Christi dum portatur in via, gaudet immunitate, & per Ecclesiam est defendendus, & hoc teneas, licet multi teneant contrarium; quia nihil est majus hoc sacrificio, & quia propter honorem Dei defertur Ecclesia, ergo multo fortius Deo; quia propter quod unumquodque tale, & illud magis*. Nec trahi illud potest ad Eucharistiam, cum defertur ad vinctos in carceribus: quanquam eodem nunquam die morte plecti debeant: *Si vero homicidis vel latronibus in captivitate pœnitentibus portatur corpus Christi, talibus non subvenitur, ut a carcere liberentur, licet illa die justitia sit differenda*.

(1) L. 6. Tit. 16.
(2) L. 9. Tit. 3.
(3) Rainald Ann. 1459. n. 25.
(4) Tom. 2. de immunit. Eccles.
(5) Rain. n. 28.
(6) Satut. Polon. 453. 498.
(7) Epist. 16.
(8) Epist. 47.
(9) Rain. n. 18
(10) Id. n. 22.
(11) Tit. Quomodo divinum Officium sit celebr.

VIII. Ne longior sim, paucis monebo in confesso esse, non minus religiosam in Galliis, quam in aliis Christiani orbis regnis fuisse observantiam juris asylorum usque ad Franciscum I. Regem, qui anno 1539. statuit, (1) ut cum sententia Judicis comprehendi juberentur rei, ab Ecclesiis & aris abstrahi possent, eis post redintegrandi, ubi Judex decrevisset. Illud Edicti Regii Caput Bochellus (2) intexuit suis Ecclesiæ Gallicanæ Decretis, post congestam Canonum struem, quorum supra nobis aliquos excidisse fatemur, ad asyli sacri defensionem. Post Edictum Regium Francisci I. in controversiam trahi poterat, Ecclesiastici, an laici Judicis esset reos ab Ecclesia divellere: & quanti id intersit, nemo tam excors est, qui non videat. Verum eam potestatem Civiles Judices sibi arrogaverunt in Gallia & Hispania.

Illud ergo Francisci I. Edictum non adversa fronte colliditur, aut reluctatur, sive Legibus, sive Canonibus pro asylo sacro militantibus. Per Canones ipsos & Leges, per Decretalium libros & Decreta ipsa nuperorum Pontificum, de quibus supra, asylo intercludebantur plura facinora, superius perstricta. Hoc Edicto Regio nec obligatione, nec potestate illa exsolvuntur Judices Regii remittendi ad asylum eos omnes, quos ex Canonum Legumque norma remitti jus fasque est. Si jam nulli remittantur & redintegrentur asylo rei, non potest ejus rei causa vel invidia affingi Edicto huic Regio. 1. Ut summum enim eo defertur Judicibus Regiis judicium de causis illis, quibus rei possunt, vel non possunt juxta Canones & Leges asyli gratia juvari. Quæ cognitio prius ad Ecclesiasticos Judices spectabat. 2. Eo rursus custodia illis reorum committitur, cum prius in tutela essent & cura Judicis Ecclesiastici, donec dijudicaretur, an admissum scelus in eorum classe esset, quæ Ecclesiæ immunitati subtrahit sua atrocitas. Hæc Edicti Regii Capita nil vetat ita observari, ut nihil, aut perparum derogetur Canonibus supra coacervatis pro asyli sacri immunitate.

IX. Fateri tamen cogimur usque adeo ampliatam quandoque fuisse hanc asylorum libertatem, ut non parum hinc aliquando vel dedecoris emergeret, vel detrimenti. Anno 1504. Julius II. Papa suis in Angliam Rescriptis declaravit (3), reos læsæ Majestatis, homicidas, deprædatores, vi abstrahi ab Ecclesiis debere. In Concilio Coloniensi 1536. concessum est (4), ut ab Altaribus ipsis abriperentur latrones publici: voluntarii homicidæ: qui improba spe ipsius immunitatis Ecclesias & Sepulcreta facinoribus suis contaminarent: denique quicunque in pacem & incolumitatem publicam machinati quid essent, dum ne eos corriperet Civilis Judex, nisi re serio perpensa cum Officiali Episcopi. Propius abesse videtur hoc Decretum ab Edicto Francisci I. Interest tamen nonnihil. Nec enim eo annuitur reum a sæculari Judice comprehendi, nisi postquam de ea re illi & Officiali Episcopi convenit. Quin & minæ Magistratibus intentantur, interdicendarum omnino Ecclesiarum, nisi ex aliqua saltem parte prisca asylis reverentia impendatur. Concilio Mediolanensi V. uni apertissime Episcopo creditur custodia reorum ad Ecclesias confugientium (5); immo & ipsum examen ac judicium, an crimen ejusmodi sit, cui pateant asyla. Capitalia ea sunt duo immunitatis Ecclesiasticæ munimenta. Potest alias ea incolumis utcunque consistere, sed non diu, ubi nimirum penes civiles erit Magistratus, & reorum custodia, & judicium, quæ crimina asylo sacro aboleantur. Ea sane ratione Edicto Francisci I. oblique eversa & labefactata sunt asyla omnia Galliarum.

Nec tamen vel Itali ipsi Canonum interpretes dissimulare potuerunt necessitatem præscribendarum asylis metarum, criminibusque in quæ cadat immunitas. Præter fures enim publicos, agrorum depopulatores, eos quoque procul amandari jussere, qui spe hujus vel immunitatis vel impunitatis vitam auferunt, vel membra truncant in Ecclesiis & Cœmeteriis; sicarios, qui velut hostes Christiani nominis proscripti fuere; homicidas voluntarios, hæreticos, reos læsæ Majestatis. Hæ nimirum exceptiones variis locis Juris Canonici & Decretalium permixtæ sunt, omnesque compilatæ fuere & confirmatæ in Bulla Gregorii XIV. *Cum alias nonnulli*, de Immunitate Ecclesiarum. Non omnibus his assentiebantur exceptionibus Canones supra citati

(1) Fevret de l'Abus. l. 8. cap. 3.
(2) Bochell. pag. 637.
(3) Rainald. n. 35.
(4) Can. 20.
(5) Part. 3. c. 9.

citati (1). Sed earum necessitas tot & tam diutinis experimentis tandem emicuit. Antiquissimorum Imperatorum legibus ab asylis abigebantur homicidæ, adulteri, raptores virginum. Contra has leges præscripserant Canones. Leges tandem se sibi pristinoque suo vigori reddidere in Gallia; nec Ecclesia Gallicana magnopere sibi laborandum censuit ad defensionem asylorum sacrorum, quorum jam fructus non ille erat, qui olim optatissimus, pœnitentiæ publicæ liber usus: sed ille potius tristissimus, scelerum impunitas.

Adverte enim asyla legibus divinis constituta veteris Testamenti, & Civilibus Paganorum Constitutionibus, ad unam spectasse scelerum impunitatem, mortisque reorum amolitionem. Non eum autem sibi Ecclesia scopum proponebat in asylis suis tuendis. Mortalis enim hominis aliquando tandem interituri mortem differre, humanitatis elt illud quidem inculpatæ, nec illaudatæ. At oculi mortalium fide Christi semel illuminati, & caritatis Christianæ instinctus, non in his hærent, ulterius, altiusque spirant aliquid; ad beatissimæ vitæ immortalitatem cœlestem aspirant. Ea qua se Ecclesia induebat cura, prorogandæ reorum vitæ ad aras confugientium, ad otium spectabat feriæ canonicæque pœnitentiæ consequendum, cui seipso suo in Ecclesiam ingressu mancipabant. Ea seposita spe, jam alternare poterit non injuria animus, inter malum & dedecus criminis inulti, & decus indultæ indignis veniæ. Ubi ergo in nihilum recidit, qui fructus fuerat uberrimus asylorum, jam nec est quod magnopere nobis doleat, si & ipsa nobis asyla deperiere: sive imminuto paulatim criminum numero, quibus patebat: sive facta Civili Magistratui copia, & reos comprehendendi in ipso asylo, & dijudicandi, an ei restituendi sint. Cum iniret summum Pontificatum Hadrianus V. Cardinales interpellavit, ne posthac Palatii sui fores pandi sinerent proscriptis, reisque: cum jure novo asyli jus illis adscriptum sit. Annuerunt illi tum quidem ejus precibus, penes quem erat summa jubendi vis & facultas (2). Sed exinde reddidere Cardinales Palatia sua ei privilegio & juri, quod illis cum Palatiis Episcopalibus commune est.

X. Quantæ apud Græcos, & Constantinopoli potissimum essent asyla sacra venerationi, luculente declarat Annæ Comnenæ Alexias. Quippe eo Reginæ ipsæ, regiæque fœminæ abdebant seipsas, si quid ebullisset jurgiorum in Palatio ipso, & Imperatores ipsi lubentes lætissimam hanc sibi imposuerant necessitatem ignoscendi, idoneo & locupletissimo auctore eadem Comnena (3). *Templi pars quædam in asyli usum parata a priscis Imperatoribus, qui quærere causas parcendi peccantibus consueverunt*. In historia utriusque Andronici, Senioris & Junioris, quam fructuosa fuerint & necessaria Imperatoribus ipsis, hoc est immunitatis suæ auctoribus asyla, exemplis a Nicephoro Gregora declaratum est (4). Vitæ enim discrimen adiisset Andronicus Senior, Imperio jam exturbatus, nisi longe pulcherrimam amplexatus esset imaginem Deiparæ Virginis, quæ non multo ante tempore veluti portio templi aliqua in Palatium allata fuerat. Andronicus autem Junior ei ipsi sacratissimæ Virginis imagini acceptam retulit victoriam, quam de avo suo Andronico Seniore reportaverat: nec ejus immunitatem a se imminutam voluit, cujus beneficio amplificatam assertamque dignitatem suam fuisse venditabat. In his luctuosissimis temporum difficultatibus summa & necessitas erat, & opportunitas asylorum: cum in iis Regiæ familiæ dissidiis non nocentior, sed calamitosior quisque ad cœlestem opem & ad Ecclesiæ tuitionem confugeret.

De Jurisdictione Episcopali, caritati potissimum & animarum saluti serviente.

CAPUT CI. *P.1. l.2. c.41.*

Caritas & auctoritas Episcopalis ad dirimendas etiam fidelium, maxime tamen Clericorum lites, quinque prioribus sæculis.

I. *Actuosa debet esse Episcoporum residentia, cum & absentia debeat esse fructuosa.*

II.

---

(1) Fagnan. in l. 3. Decr. Part. 2. pag. 376.
(3) Lib. 2.
(2) Rainald. Ann. 1522. n. 17.
(4) Lib. 9.

morum, quantum quisque vel in fide, bonisque operibus proficeret, vel ab eis deficeret. Mollissimos ille captabat aditus, & opportuna momenta, quibus illaberentur facilius in eorum pectora pietatis Christianæ placita, & illæ caritatis flammæ, quibus a terrenis ad cœlestium amorem raperentur: *Atque compertis rerum opportunitatibus, divinæ legis veritatem partes docebat, eamque illis inculcabat, & eos quo adipiscerentur vitam æternam, docebat & admonebat.* Longissime hinc temporales exulabant cupiditates, nec tantus alio suspirabat labor, quam ut & peccatores resipiscerent, & impellerentur justi ad nova in dies singulos justitiæ argumenta: *Nihil aliud quærens ab iis, nisi tantum obedientiam & devotionem Christianam, quæ & Deo debetur & hominibus, peccantes coram omnibus arguens, ut ceteri timorem haberent.* Non denique tam erat illud tribunal Judicis, quam schola virtutum, pietatis sanctuarium, cathedra veritatis, ubi nec addocebant; nec addiscebant, nisi contemptum fugamque sæculi, bonorum & honorum sæcularium contemptionem, amorem pacis & concordiæ, cœlestis & æternæ felicitatis spem & ardorem. Curia, Tribunal, Audientia, Consistorium id genus, minime invidiosum erat; nec suspicionibus aut æmulatione. Judicum sæcularium exagitari poterat (1): *Et faciebat hoc tanquam speculator a Domino constitutus domui Israel, prædicans verbum, atque instans opportune, importune, arguens, hortans, increpans, in omni longanimitate & doctrina, præcipueque operam dans instruere eos qui essent idonei & alios docere.*

IV. Certe permolestum erat sanctissimis Episcopis, his litium ambagibus implicari, nec ei se necessitati sane accommodassent, nisi caritatis lex ipso Pauli ore promulgata ita sanxisset. Sed quantumvis repugnaret animus, maximam dierum partem consumebant in iis anfractibus causarum explicandis; non sibi enim, sed fratribus satisfacere avebant: unde & contemplandæ veritatis gaudia, caritatis postponebant occupationibus spinosissimis: *Causas aliquando usque ad horam refectionis, aliquando autem tota die jejunans, semper tamen noscebat & dirimebat, &c. Sed hanc suam a melioribus rebus occupationem, tanquam angariam deputabat, suavem semper habens de iis quæ Dei sunt, vel allocutionem, vel collocutionem fraternæ ac domesticæ familiaritatis.*

V. Hæc porro omnia arduum non erit ipsiusmet confirmare Augustini verbis, ubi ait Apostolum hanc Episcopis sarcinam injecisse, quanquam illam ipse quidem subierit nunquam, ut qui Evangelicæ veritatis facem toto orbe circumferendam haberet. Quin & Christum ipsum Apostoli ore & verbis id præcepisse. Non aliud enim Episcopatum esse, quam nobilissimæ servitutis genus, quo Episcopi omnibus Ecclesiæ ordinibus addicuntur, ut omnium famulentur necessitatibus. Ideo nec posse se humeris suis id onus excutere, etsi diu gravissimum sit expertus. Prælabiliorem enimvero sibi videri conditionem Monachorum, & sibi optatiorem. Malle enim se, si facultas daretur, certas quotidie horas operi manuum dicare, & tum reliquas habere liberas, ut oratione & lectione sacrorum Codicum oblectaretur: quam astringi ac mancipari dirimendis, vel componendis innumerabilibus causis (2): *Dominum Jesum testem invoco in animam meam; quoniam quantum attinet ad meum commodum, multo mallem per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis Monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, & ceteras horas habere ad legendum & orandum, aut aliquid de divinis Litteris agendum liberas, quam tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum ac de negotiis sæcularibus vel judicando dirimendis, vel interveniendo præcidendis; quibus nos molestiis idem affixit Apostolus, non utique suo, sed ejus qui in eo loquebatur arbitrio, quas tamen ipsum perpessum fuisse non legimus, &c. Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suscipimus pro spe vitæ æternæ, ut fructum feramus cum tolerantia. Servi enim sumus ejus Ecclesiæ, & maxime infirmioribus membris.*

VI. Eo oculo spectabant, eo animo tractabant tunc Episcopi, seu voluntariam, seu contentiosam jurisdictionem suam. Imperium hoc erat sacerdotale, aut Imperii nomine & specie obumbrata servitus tristissima; quam facilem lætamque non faceret nisi præceptio & caritas Christi, necessitasque inexorabilis obsequendi fidelibus, & dejiciendi se ad eos & cum eis ad ipsas temporalium rerum fæces, non mediocri spe

(1) Ibidem. (2) De opere Mon. c. 29.

ſpe ipſoſmet inde extricandi, & abducendi ſecum ad æternorum caritatem. Ita plane ſapiebat Auguſtinus, cujus & hæc ſunt alio loco (1): *Noſtras orationes ſæpe ſauciat & debilitat caligo & tumultus ſæcularium actionum, quas etſi noſtras non habemus, eorum tamen qui nos angariant mille paſſus, & jubemur ire cum eis alia duo, tantæ nobis ingeruntur, ut vix reſpirare poſſimus. Credentes tamen quod ille in conſpectu cujus intrat gemitus compeditorum, perſeverantes nos in eo miniſterio, in quo dignatus eſt collocare, cum promiſſa mercede, ab omni anguſtia liberabit.*

Honore quidem & cultu impenſiſſimo interim fidelium vulgus Epiſcopos proſequebatur. At non ii erant Epiſcopi, non ita comparati imbutique erant, ut his delinimentis affici aut titillari poſſent. Terrena illis omnia faſtidio erant: non honores, non res, non deliciæ cordi & amori eſſe poterant, niſi cœlitus & ex ipſo æternæ veritatis ac ſapientiæ fonte infunderentur (2): *Et homines quidem cauſas ſuas ſæculares apud nos finire cupientes, quanto eis neceſſarii fuerimus, ſic nos ſanctos & ſervos Dei appellant, ut negotia terræ ſua peragant, &c. Pro quibus rebus quotidie ſummiſſo capite ſalutamur, &c.*

VII. Tandiu effuſiſſima hæc juriſdictio conſtitit, quandiu illam Epiſcopi ea qua nata, alta, & propagata fuerat, adminiſtrarunt caritate, innocentia, humanarum rerum omnium contemptione & deſpicientia: ea pietate, quæ nec ſpiraret ipſa, nec fidelibus inſpiraret, niſi æternorum amorem; ea infimarum occupationum fuga; iis inteſtinis & ſinceris gemitibus; eo receſſus, eo contemplandæ in otio ſummæ veritatis amore; eo omnium rerum tædio, quibus avocatur animus a cœleſti converſatione; eo faſtidio honorum dignitatumque terreſtrium; eo denique animo, eo pectore, quo olim Auguſtinus, quo Ambroſius, quo ceteri olim Epiſcopi, horum veſtigiis hærentes, aut eam ante ingreſſi viam, in quam poſtea hi ſecuti ſunt. Imperatoribus, Judicibus, Fidelibus, Infidelibus ipſis admirationi erat, & amori tantum ſapientiæ culmen & religionis; ſummamque ei auctoritatem & juriſdictionem plauſu & judicio ſuo confirmabant. Ab ea tum illi exiſtimatione & reverentia deſcivere, cum in has eaſdem functiones irrepſit ſæculi faſtus, dominandi amor, quo ſacræ dignitates æquabantur quodammodo ſæcularibus, & illis non raro collidebantur.

VIII. Unum non amplius hic adjiciam Auguſtini teſtimonium, in quo dilucida ſint hæc eadem omnia documenta, & illud maxime, ut inter perpacandas lites inſtillarentur animis fidelium Evangelicæ leges, atque adeo Evangelicæ perfectionis conſilia; utque eorum alii his cœleſtibus ſe monitis faciles & ſequaces præſtarent: alii terreno luto altius immerſi, obdureſcerent; illinc gaudium, hinc faſtidium Epiſcopis, utrimque corona pararetur (3): *Non audemus dicere: Quis me conſtituit judicem aut diviſorem inter vos? Conſtituit enim talibus cauſis Eccleſiaſticos Dominus cognitores, in foro prohibens jurgare Chriſtianos. Nec illis quidem qui non aliena rapiunt, ſed ſua cupide repetunt, dicimus, Cavete ab omni cupiditate; conſtituentes eis ante oculos hominem, cui dictum eſt: Stulte, hanc nocte auferetur a te anima tua, quæ præparaſti cujus erunt? quia & quando dicimus, non recedunt, nec declinant a nobis; ſed inſtant, urgent, precantur, tumultuantur, extorquent, ut ipſis potius ad iſta quæ diligunt, quam ſcrutandis Dei mandatis, quæ diligimus, occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarum, & quanto deſiderio divinarum eloquiorum dictum eſt, Declinate a me maligni & ſcrutabor mandata Dei mei! Ignoſcant obedientes fideles, qui pro ſuis ſæcularibus cauſis raro nos quærunt, & judiciis noſtris facillime acquieſcunt, nec nos conterunt litigando, ſed obtemperando potius conſolantur. Certe propter eos qui & inter ſe pertinaciter agunt, & quando bonos premunt, noſtra judicia contemnunt; faciuntque nobis perire tempora, rebus eroganda divinis, certe propter iſtos nobis liceat exclamare, Declinate a me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei.*

IX. Nec tacuit Auguſtinus quam paterna ſollicitudine & ſuavitate ſopiendis invigilaret Clericorum & Monachorum ſuorum diſſenſiunculis; non Judicem agens, ſed amicum & paciarium: *Sed ſi pueri iſti ſervi Dei ſunt, litem hanc inter illos cito finimus. Audio illos ut pater, & forte melius quam pater ipſorum.* In rerum temporalium cauſis honoratiores plebis & ſapientia fama clariores conſulebat (4): *Videbo quid ſit juris ſicut Deus voluerit, cum paucis fra-*

(1) Epiſt. 81. (2) Epiſt. 147. (3) In Pſ. 118. (4) De diverſis Serm. 49.

cis fratribus, *fidelibus*, *honoratis*, *de numero veſtro*, *id eſt*, *de plebe iſta*.

Nec præteriri, nec aptius alibi a me poni poteſt, quod Ruffinus commemorat de B. Paphnuntio, illo in Aunalibus ſacris celebratiſſimo Eremi incola. Divinitus enim factum eſt, ut in cognitionem veniret Laici fidelis, qui unum idemque cum ipſo attigiſſet altiſſimæ ſanctitatis faſtigium: nec alio tamen magis facinore commendati, quam quod omnium lites & noxas ea ingenii & caritatis dexteritate componeret, ut neminem damnaret, omnes abſolveret, lætoſque a ſe dimitteret. *Litem ſi vidi, nunquam praterivi, donec reconciliarem diſſidentes ad pacem. In judicio ſi fui caput, neminem condemnavi, ſed diſſidentes revocare in concordiam ſtatui.* Jam ergo mirum non accidet, ſi aureæ Eccleſiarum ætatis Epiſcopos ea cenſeamus ſapientiæ ſingularis ſuavitate dotatos fuiſſe, qua laicum hunc Deus ditaverat.

X. Nec fidelium plebem fraudabat B. Martinus his caritatis officiis; ſed Presbyteros ſuos in id muneris delegabat; quo poſſet ipſe totus orationi ſe dedere, dum ſacris operatus eſſet: *Cum quidam in alio ſecretario Presbyteri ſederent, vel ſalutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati; Martinum vero uſque in eam horam qua ſolemnia populo agi conſuetudo deposceret, ſua ſolitudo cohibebat.* Hæc Severus Sulpitius (1). Quo liquet tum Officialium functiones, & cauſarum omnium judicia ipſimet Epiſcopo, & Clericorum Conſiſtorio adunato incubuiſſe.

XI. In Epiſcopalibus recenſendis ſancti Baſilii functionibus Gregorio Nanzianzeno commemorata illa quoque eſt, quam hic verſamus (2): *Controverſiarum diremptiones, nequaquam ſuſpectæ*. Nec injuria Chryſoſtomo viſum eſt, in eo munere ſuſtinendo, & difficultatis & periculi plurimum eſſe, ut quod & ſpinis undique horreat, & difficiles habeat explicatus (3): *Jam pars illa quam Epiſcopum tractare in judiciis convenit, infinita certe odia, infinitas offenſiones parit*, *&c.* Syneſio certe illa litium aliarum ex aliis proſerpentium ſeges viſa eſt a ſe quidem ſociari non poſſe cum ea mentis quiete & tranquillitate, cumque jugi ea ad orandum incitatione, quam concupiſcere, quam profiteri debent Epiſcopi.

Ita enim ille plebem ſibi commiſſam admonebat: Sacerdotibus quidem Legis Moſaicæ delegata fuiſſe judicia cauſarum civilium, at poſtea divulſa & ſejuncta fuiſſe ea munia: nec a nobis jam commiſcenda eſſe, quæ Chriſtus ipſe ſecreviſſet: *Quid ea conjungere vis, quæ ſunt a Deo ſeparata? Patrono opus habes, vade ad eum qui Reipublicæ legibus præeſt. Deo quapiam in re indiges, vade ad urbis Antiſtitem.* Nec enim vel Epiſcopatus ſejungi a contemplatione poteſt, vel contemplatio conjungi terrenarum litium tumultuationi (4): *Contemplatio Sacerdoti finis eſt, ſi non falſo id ſibi nomen uſurpet. Contemplatio vero & actio nequaquam in unum conveniunt.*

Nec eos tamen a ſe inſimulatum iri profitetur Epiſcopos, qui & actioni vacarent, nec ceſſarent a contemplatione; reſque terrenas ita tractarent, ut ex earum contagio non ſordeſcerent; ſed ſibi non eam eſſe mentis celſitudinem, amplitudinemque mirandam: *Nec Epiſcopos damno, qui negotiis deſtinentur. Sed cum noverim, vix me horum alterutrum aſſequi poſſe, qui utrumque praſtare poſſint, hos admirari ſoleo. Non eſt id mearum virium, ut duobus dominis ſerviam. Sin aliqui reperiantur, quibus ne mentis quidem ad inferiora deſcenſus detrimentum afferat, merito illi poſſunt Sacerdotes fieri, & praeſſe civitatibus. Solaris radius, quamvis cœnum contingat, purus nec inquinatus manet: ego ſi idem fecero, fontibus ac mari opus habebo.* Probe intelligere ſe, multis diſplicere ſuum ſeceſſus amorem, & curarum ſæcularium faſtidium: ſed facilem & expeditam eſſe rationem, omnibus gratum ſibi gratiſſimum faciendi, ut alius eligeretur Epiſcopus, cauſis terminandis paratus: novum quidem id eſſe, alium ea de cauſa deligi Epiſcopum, nec ullo facile exemplo hactenus uſurpatum; ſed novis nova quoque morbis temperari medicamenta: nec in omnes res aliqua ſemper præluxiſſe exempla: ſua eſſe etiam optimis quibuſque rebus initia; & hæc initia nullis prioribus ſuperſtructa exemplis, poſteris admirationi & exemplo fuiſſe (5): *Quoniam autem ob hæc minime placemus vobis, quaſi alii ſint, qui in utriſque verſari poſſint, conſulere vobis licet, quod & civitati, & Eccleſiis, & mihi magis expediat*, *&c. Seligendus vobis aliquis eſt, qui ſit*

(1) Dial. 2. (2) Orat. 20. (3) De Sacerd. L. 3. c. 18.
(4) Epiſt. 57. (5) Epiſt. 105.

omnium utilissimus; nostroque in loco eligendus, qui ægre admodum servari soli possumus. Quid exclamastis? Num quia factum illud nondum est, fieri idcirco nec nunc convenit: Multa quæ necessaria erant, invenit tempus & emendavit. Non ad exemplum fieri omnia solent, &c. Idem præfatus, contestatusque fuerat ante Synesius, quam suæ in Episcopatum electioni assentiretur: imparem se esse gestandæ negotiorum sarcinæ, in Episcopum autem congeri solere negotiorum omnium molem: *Civilis curæ & sollicitudinis & natura & studio penitus sum expers. At Episcopum divinum esse hominem oportet. Necesse est ipsum tam multa unum negotia sustinere, quam multa cæteri simul omnes. Unus enim quæ omnium sunt efficere debet, aut criminationibus omnibus obnoxius sit oportet.*

XII. Est in hoc Synesii exemplo, quo non parum delectentur, juventurque Episcopi, qui iis vel temporibus, vel regionibus Ecclesias regunt, ubi ad summas angustias coarctata Ecclesiastica jurisdictio est: tanto plus enim illi laxamenti & otii nanciscuntur, quod cœlestium meditationi, & spiritalibus functionibus suis dicent. Populis quidem ipsis illacrymandum forsan est, quod non possint terminari lites eorum omnes a Pastore & Parente dulcissimo. At ex otio & secessu illo Episcopis affluere debet copia quædam optatissima supernarum deliciarum: cum ad eam a terrenis feriationem tamdiu & tam vehementer suspirarit Augustinus, cum eam Synesius Episcopatui ipsi anteferret. Utcunque autem abalienato esset Synesius negotiis animo, obtemperavit tamen Exarcho suo Teophilo Alexandrino, his illum vinculis occupationum molestissimarum quandoque innectenti (1): *Ego & volo, & necessitas mihi divina est; ut legem putem, quidquid thronus ille vaticinabitur*. Causa vero Synesio tum delegata ejusmodi erat. Episcopus suis sedibus a Barbaris pulsus, Mysteria celebraverat in monte & in domo alterius Episcopi Diœceseos, eoque jure locum jam illum sibi vindicabat. Pronuntiatum est a Synesio, celebratis semel aliquo loco Mysteriis, non eum statim Episcopi celebrantis ditioni accedere: cum pauca loca sint, ubi bacchante persecutionum furore non aliquando celebrata ea sint.

XIII. Non abs re autem fatebatur Synesius Episcopos esse, quorum in animis ea veritatis sempiternæ lux resplendesceret, quæ nulla obscurari posset terrenarum litium caligine: ea pax contemplationis vigeret, quam nullæ negotiorum, vel sollicitudinum temporalium procellæ turbarent. Præter superiora exempla Augustini, Martini, Basilii, quos & Actio & Contemplatio peræque illustravit; Abraamen rursum profero, qui ab otio eremi ad Episcopatus molestias abreptus, ita scite pieque negotiosas Episcoporum, sedatasque Monachorum virtutes colligavit, ut ad omne fere temporis punctum videretur, vel de cœlis in terras devolare, vel a terris revolare in cœlum, atque ita & cœlestibus & æternis legibus veritatis & caritatis terrena & temporalia omnia moderari. Vide ut de his Theodoretus agat: *In litigantium autem controversiis diem totum ponens, aliis ut inter se conciliarentur persuadebat; alios cogebat, qui ad justa facienda blandis suasionibus non parebant. Nec injustorum quisquam audacia sua de jure victor recessit. Injuria enim oppresso justi partem semper addens, inexpugnabilem eum reddebat, & eo qui injuriam facere volebat, superiorem.* Vides ut sanctissimus Episcopus per contemplationem in cœlo conversatus, inde in terras delaberetur rursus, ea luce, auctoritate, pace, legisque æternæ conscientia ac fiducia munitus, qua facillime carnalium hominum contumacia frangeretur.

CAPUT CII. *P. 1. l. 2. c. 42.*

De eadem rursus Episcopali Jurisdictione legibus caritatis serviente, per eadem quinque priora sæcula.

I. Episcopis aut contulit, aut confirmavit Constantinus jurisdictionem latissime patentem, eo maxime stimulo incitatus, quod Episcopali audientiæ ipsa animorum penetralia ultro panderentur.

II. Firmarunt posteriores Imperatores Edictum illud Constantini.

III. Causarum civilium judicia in laicos quandoque Judices tanquam in Vicarios Episcopi transtulere.

IV. Qua ratione Apostolus ea judicia Episcopis commendarit?

V. Stu-

(1) Epist. 99.

V. Stupenda ratio Gregorii Thaumaturgi in terminandis dissidiis.

VI. Nec alia erat Ambrosii jus dicentis ratio.

VII. Permirum exemplum Ambrosii, causam dirimentis alterius Episcopi cum proximis suis.

VIII. Secundum Episcopum pronuntiavit, rem temporalem omnem ei abjudicans, addicens autem immortalem gloriam & voluptatem concordiæ, & caritatis.

IX. Eam insisti viam volebat Apostolus in disceptandis litibus.

X. Ecclesia dum ad eum modum causa cadit, vincit, temporalium dispendio brevi æterna lucretur compendia.

XI. Jurisdictionem Episcopi suam si eo semper animo explicuissent, ea nunquam excussi essent.

XII. Nec secus volebat Ambrosius Clericos suos agere.

XIII. Propria in domo idem secutus ipsemet ante fuerat.

XIV. Perfectionis sectatores negat Augustinus litigare, aut nonnisi coram Ecclesiastico judice litigare.

XV. Varia ad lites Conciliorum Decreta. Clericis necessario eligendi erant Judices Ecclesiastici, fidelibus fideles.

XVI. Ea erat judiciorum Ecclesiasticorum sanctimonia, cui merito tantum tribuerent Imperatores culmen potestatis.

XVII. Prope aberat Sidonius Apollinaris ab Augustini & Ambrosii usu ac ratione judiciorum.

XVIII. Episcopi & Clerici perfectionis amantiores, litibus omnibus renuntiabant.

XIX. Quæ pœna ab Ecclesiasticis Judicibus decernerentur?

I. Confirmata est Constantini Imperatoria sanctione ea, quam Christus vicario Pauli Apostoli oraculo contulerat Episcopis, potestas causarum dirimendarum. Porro ea Constantini ipsius videtur fuisse persuasio; ipsemet enim quasi Paulo consentiens, illam eo consilio Episcopis adseruit potestatem, quod judicia ab illis elimentur exiganturque ad arcanas conscientiæ leges, & incorruptæ sursum Veritatis regulas; cum ex adverso Civilis Judex humanas tantum percunctetur leges, quibus & animi sui non semel privatos præponit affectus: *Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibata protuleris*. Sempiterna & incorrupta veritas, æterna lex, divina quædam auctoritas in præcordiis & in labiis Episcopi sanctissimi sedem sibi fixit, longe aliter, sanctiusque, & magnificentius, quam in Judice sæculari. Inde est quod fideles penitissima quæque sui animi sensa, affectuumque recessus pandunt Episcopo multo facilius, fidentiusque, quam civilibus Judicibus, ex quo pronum est conjicere, quam faciles exitus jurgia omnia consequantur. *Multa enim, quæ in judicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, investigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas*. Ita litium anfractus, calliditates, & fraudulentiæ ab Episcopali audientia exulabant: *Hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes, ut miseri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati, ab impiis petitionibus, vel a cupiditate præpropera, maturo fine discedant*.

II. Nec me fallit quibus impetatur machinis ista Constantini Lex, quæ neutro in Codice radiat. Nobis abunde erit, Leges Arcadii & Honorii in Codicem relatas ejusdem prope tenoris esse, & peræque fere Episcopalis jurisdictionis amplitudini suffragari, atque Constantini legem, quam Sozomenus historiæ suæ intextam voluit paulo compendiosius in hæc verba (1): *Illud est maximum reverentiæ Imperatoris erga Religionem argumentum, quod Clericos ubique immunitate donari voluit; quandoque illis qui erant in judicium vocati, dedit potestatem, si modo animum inducerent Magistratus civiles rejicere, ad Episcoporum judicium provocandi; atque eorum sententiam ratam esse, & aliorum Judicum sententiis plus habere auctoritatis, tanquam ab ipso Imperatore prolatam statuit. Quin etiam jussit, ut Magistratus res judicatas reipsa exequerentur, militesque eorum voluntati inservirent*.

III. Porro ut minime necessarium, sed liberum prorsus erat fidelibus laicis ad tribunal Episcoporum causas suas referre: ita & Episcopis ipsis integrum erat, ut ne se his laicorum causis temporalibus implicari sinerent, si vel maxime animo providerent suo, male se de altera saltem parte merituros, quam se cunque in partem dedissent. Illud certe consilii omnibus Ecclesiasticis Judi-

(1) L. 1, c. 9.

Judicibus suggerebat Ambrosius (1): *Si offensam vereris, non recipias judicium. Licet tibi silere, in negotio duntaxat pecuniario, quanquam sit constantiæ adesse æquitati. In causa autem Dei, ubi communionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est non leve*. Eadem prorsus de causa vetat Ambrosius Clericos pro debitoribus intervenire: quod inire ab his gratiam non possint, quin in offensionem incurrant creditorum. Atqui Clericorum est prodesse omnibus, obesse nulli (2): *Sacerdotis est nulli nocere, prodesse velle omnibus*.

Meminit Socrates Sylvani piissimi Episcopi, qui præclarissime demonstravit, eas judiciorum civilium functiones a Clericis detrectari posse, cum eas Clericis suis interdixit, moleste nimirum ferens, quod aliquid inde lucelli corrasissent: transtulitque in laicum spectatissimæ sibi pietatis (3): *Cum Clericos ex litigantium controversiis quæstum facere videret, deinceps neminem ex Clero judicem esse permisit; sed acceptis supplicantium libellis, unum ex fidelibus laicis, quem æquo & bono favere pro certo cognosceret, ei causarum cognitioni præfecit.*

Admonuit nos supra Augustinus nunquam Paulum ipsum disceptandis dirimendisque vacasse causis, & ne Episcopos quidem ipsos nominatim ei oneri subjecisse, sed subjiciendos declarasse eos, qui eximia & singulari essent sapientia; denique satius fore id muneris delegare despicabilibus quibusque fidelibus, quam fori molestias, anfractus, fraudesque experiri (4): *Nos excusare non possumus, etiamsi contemptibiles sumus, quia & hos collocari voluit Apostolus, si sapientes defuissent, potiusquam ut negotia Christianorum deferrentur in forum.*

IV. Aliquo ergo sensu certum est Episcopis ab Apostolo injectam esse eam judiciorum sarcinam permolestam, necnon & Clericis aliis: nec Paulum in eo nisi Christi se legis interpretem egisse. Et aliorum rursum sensu constat, id oneris minime impositum esse nominatim Episcopis, vel Clericis. Id enim omnino prohibet Apostolus, ne ad alios referant lites suas, quam ad eos qui sapientia in Ecclesia clari sunt. Ita nominatim Episcopi, Clericique ei officio non addicuntur: Sed cum Episcopis & Clericis omnibus faveant impensius, confidantque laici vulgo, quam laicis aliis; sentiatque sacerdotium ejus sapientiæ & æquitatis affinius esse, quam in Judicibus omnes desiderant: eo jam laicorum præjudicio & voto indefinita Apostoli propositio ad Episcopos Clericosque coarctatur. Sed sua tamen semper cum laicis, tum Sacerdotibus illibata constat libertas, ut possit sic utriusque convenire, uti in Sylvano & Synesio manifestatum est, quo ea sollicitudo laicis demandetur, qui sapientia sint & integritate exploratissima. Cardo autem doctrinæ & institutionis Apostoli in eo versari videtur potissimum, ut componantur lites, incolumi pace, & innocentia, procul ablegatis fraudibus, cupiditatibusque, ut ab amantissimo patre jurgia si qua domi nascantur, domi sopiantur. Cum ea autem ratio plurimum Clericales videatur redolere virtutes, hinc animo fidelium præsumptum illud erat, id muneris obeundum esse, vel a Clericis, vel a laicis, qui Clericorum moribus essent imbuti. Ita concordabunt, quæ alias pugnare videntur, sive Patrum testimonia, sive Ecclesiarum alio & alio tempore decreta.

V. Memoratu dignissimum est, quod narrat Gregorius Nyssenus de Gregorio Thaumaturgo, sanctitate quam miraculis clariore, etsi ab illis cognomen nactus sit. Ut erat cœlestis luminis & caritatis copia ditissimus, cum incidisset in fratres de stagno quodam litigantes, Episcopali voluit ille potius ingenio, quam legitimo judicio causam finire, partesque adducere, ut non de re terrena & caduca, sed de pace cœlesti & æterna certarent; terrenis quippe possessionibus & sollicitudines augescere, & æternam non raro possessionem interverti: at harum contemptu, & pacis ac caritatis fructu, hic pacem interim, post æternam etiam comparari certissime hæreditatem. Hanc tenebant olim Episcopi Clericique terminandarum litium temporalium rationem, germano videlicet imbuti Paulinæ doctrinæ sensu; & terrenas res ita partiri studentes, ut cœlestium quædam ea esset imago bonorum (5): *Suis ipsius legibus utebatur ad arbitrium quod susceperat disceptandum, reconciliationem suadens, & ut amice inter se concordarent, & pacis lucrum pluris, quem id quod ex proventibus caperent, æstimarent. Nam pacem quidem in perpetuum & viventibus & mortuis permanere;*

(1) Offic. l. 2. c. 24. (2) L. 3. c. 9. (3) L. 7. c. 36.
(4) De oper. Monach. c. 29. (5) Nyssenus in vita Gregor. Thaum.

nere; redituum vero temporalium esse usumfructum, aeternam vero ob injuriam condemnationem. Tam aequo miroque judicio cum non acquiescerent fratres, Gregorii precibus exaruit stagnum, & eadem opera exaruit fons litium: ut addiscerent homines veri boni incuriosi & ignari, terrena haec praedia utilius plerumque amitti, quam animo avaritia, cupiditate, animositate, sollicitudine alia & alia subinde lanciato possideri.

VI. Vili ut plurimum & coenosa cupiditate stimulantur homines ad lites persequendas. Hinc Episcopis taedia non paucae, & rursum gaudia, indulgentibus aliquid, & servientibus infirmitati hominum, quibus vel sic mederi se posse confidebant. Ita enim Augustinus de beato Ambrosio in libris Confessionum (1): *Secludentibus me ab ejus aure atque ore catervis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus serviebat.*

VII. Sed cum ad Ambrosium reflexerit se oratio, non mihi temperabo, quin hinc inferam, quod ab ipsomet paulo prolixius narratur de composita ab eo lite, inter Marcellum hinc Episcopum, inde germanum & germanam ejus sororem. De praedio contendebatur, quo de cognituras erat Praefectus. Verum partes tandem ipsae & causidici statuerunt, ut solus Judex sederet Ambrosius, ne Episcopi causa judicio subesset saeculari: *Tantus erat ardor Christianis viris, ne Praefectus de Episcopi judicaret negotio.* Non potuit onus detrectare Ambrosius, quod & Imperatoriae Leges, & Pauli decreta illi ingerebant (2): *Cognovi autem secundum sacrae formam receptionis, in qua me induit & beatissimi Apostoli auctoritas, &c. Recepi cognitionem, admonitus Apostolica praeceptionis, quae arguit dicens, Nonne de iis qui intus sunt vos judicatis? saecularia igitur judicia, &c.* Sed divina quadam sapientia Ambrosius ita in se recepit de causa se cogniturum, ut a se componeretur magis, quam judicaretur: judicio enim se uni saltem minus satisfacturum parti, forsan neutri; at temperata quadam concordia omnibus & satisfieri, & pacem invehi posse certissimam, laetissimamque: *Recepi cognitionem, ita tamen ut compositionis essem arbiter. Malui jurgium compositione sedare, quam pronuntiatione acerbare. Alia enim habebant excitari jurgia, tum quod est gravissimum, si jurgia sublata forent, erant tamen odia mansura.* Ut resecarentur quae ex juridica creberrime sententia nascuntur querelae, suspiciones, alienationes animi, simultates: ita mirifico illo temperamento omnes tranquillavit, ita devinxit Ambrosius, ut omnes vicisse visi sint, victo nemine: *Illud sequendum putavi, ut neminem vinci vellem, & omnes vincere. Nec fefellit sententia, vicistis enim omnes.*

VIII. Si exordia haec sapere aliquid videntur Apostolicorum Praesulum temporumque, multo finis ipse admirabilior est. Fundum fratri adjudicavit Ambrosius, usumfructum sorori, Episcopo gloriam Praesulis qui cupiditates omnes perdomitas & subactas habeat, laudem locupletatorum proximorum, gaudium familiae paci restitutae, thesauros inexhaustos pacis, caritatis, patientiae. Episcopi optima sors hic erat, cui fucata & umbratica bona, aut bonorum ludibria adjudicabantur, ingenti prorsus verorum & coelestium bonorum foenore: *Nemo plenius, nemo gloriosius quam tu vicisti. Nam & fratri concessisti proprietatem, & sorori usumfructum; nihil autem adimitur Ecclesiae, quod pietati acquiritur.* Dolere non poterat Episcopo jactura praedii, cum ex Apostolo ex jacturae compendio sint & ornamento; nempe reportata hinc perillustri victoria de imis foedisque cupiditatibus, & uberrima coelestium divitiarum accumulatione: *Sed putas te gravatum jactura juris, damno pecuniae? Meliora utique Sacerdotibus damna, quam lucra saeculi sunt. Beatius est enim dare quam accipere. Sed forte dicas: Fraudem non debui pati? Quid ergo? inferre velles? Sed etsi tu non inferres, ille se passum diceret. Itaque vide quid dicat Apostolus: Quare non magis fraudem patimini? Ut prope videatur, qui non patitur, fecisse.* Ante Ambrosium ergo in eandem sententiam praeiverat Apostolus. Cum enim edixisset, ut damnum facere mallent terrenae possessionis, quam pacis & concordiae; praemonstraverat Ambrosio ita pronunciandum, In lucro esse ad eum modum terrena amitti, & coelestibus commutari: *Tolerare debet, qui fortior est.*

Voluerat Marcellus Episcopus partem aliquam ejus terrae proventuum sorori cedere, dum & ipsa decederet distributionibus, quas ut vidua ab Ecclesia accipiebat: totum denique

(1) L. 6. c. 3. (2) Epist. 24.

nique prædium post obitum suum fratri legare. Sed non tam angustis cancellis passus est Ambrosius arctari Episcopalem terrenæ rei abdicationem; voluit omnino, ut Marcellus totam illam lubenter jacturam faceret, quam frater sororque fecissent animo. Summæ enim æquitatis esse, ut virtus quo major & robustior est, eo majora sui det experimenta, & vim vigoremque suum insuperabilem validioribus probet documentis: *Tolerare debet, qui fortior est.*

IX. Omnium invidiosissimæ sunt lites, quæ inter fideles, inter fratres, inter Clericos, & inter Episcopos maxime pullulascunt. At si Episcoporum omnium, si Clericorum, si Judicum, si partium is esset animus, qui Ambrosii, qui Marcelli, ea animi sententia, id propositum: nihil litibus illis foret ad caritatem illustrandam accommodatius; nihil Episcopatus fortitudini magis concineret, quam ea litium finiendarum ratio. Denique nec Paulus ipse abhorreret ab his litibus, easque exerceri posse fateretur; etiam Apostolico pectore. *Apostolico igitur charactere cognitio decursa est. Dolebamus ante quod litem haberes; profuit jurgium, ut formam indueres Apostolicæ vitæ & præceptionis. Illud sacerdotio non congruebat; hæc transactio & Apostolicam decet normam.*

X. Denique si proventus illius prædii dicaverat Marcellus Ecclesiæ, contra occurrebat illi Ambrosius, non alium cariorem Ecclesiæ thesaurum esse, quam caritatem omni cupiditatum contagio puram & defæcatam. *Nihil adimitur Ecclesiæ, quod pietati acquiritur; caritas enim non damnum, sed lucrum Christi est. Denique caritas fructus Spiritus sancti est.* Plus satis ab illo locupletatam esse Ecclesiam prædicationibus & virtutum exemplis: *Habet & illa fructus tuos, & quidem uberiores; habet fructus doctrinæ tuæ, habet tuæ vitæ stipendium; habet fœcunditatem, quam tuis institutis rigasti. His dives reditibus non quærit temporalia, quia æterna possidet.* Non his caducis & aliquando perituris possessionibus constare patrimonium Christi: sed incorruptibili & æterno innocentiæ thesauro, concordiæ, caritatis, pacis & æquanimitatis: *Hac melius Christum possessio decet, ut virtutes Sacerdotis possideat sui, hos fructus capiat, qui sunt integritatis, continentiæ, & quod est amplius, caritatis & tranquillitatis.*

XI. Male sensissem de Lectoribus, si hujus narrationis prolixitate nauseam illis creari posse suspicatus essem; vereor ut meæ subirascantur brevitati, qui non funditus perdiderunt gustum cœlestis morum doctrinæ, & disciplinæ olim purioris Ecclesiarum. Sed hinc rursus inculcari illud necesse est, si ea semper fuisset Episcoporum persuasio, si ea regionis ratio Judicum omnium Ecclesiasticorum, volventibus sæculis sacra jurisdictio incrementa potius subinde fecisset, quam ulla subisset damna. Gratularentur sibi Reique publicæ summi Principes & Magistratus, si ejusmodi a Clericis iniretur via pacandarum litium, lenis, suavis, fraterna. Ita dirimebant, si quas disceptabant lites Apostoli, ita volebant a Judice Ecclesiastico dirimi, ita resplendere sacri Episcoporum Tribunalis sanctimoniam, & a sæculari discrepantiam; ita ab Imperatoribus approbatum, confirmatumque est, Constantino duce; ita ab Augustino, Ambrosio, aliisque eorum simillimis Episcopis factitatum, quorum jurisdictionis & auctoritatis eadem fuerunt incrementa, quæ sanctitatis, magnanimitatis, religionis & purissimæ caritatis.

XII. Nec eo tantum perillustri exemplo ea virtutum Episcopalium lumina Ambrosius explicuit. Officiis suis eadem aspersit, quo aureolo plane opusculo officia persequitur, tum Cleri, tum Laicorum omnium fidelium. Quanquam Clericorum ordini non paulo convenientius sit, & quasi insitum, cedere potius, quam repugnare, abstinere litibus, pacem redimere aliquo rerum dispendio; animos malle hominum in suo ære habere, quam ingentibus potiri latifundiis; facillime denique sibi persuadere, lucro & compendio esse ea damna, quibus dispendia longe graviora, utpote spiritalia redimuntur (1): *Decet esse benignum, non alieni cupidum, immo de suo jure cedentem potius aliqua, si fueris lacessitus, quam aliena jura pulsantem, fugitantem litium, abhorrentem a jurgiis, redimentem concordiam & tranquillitatis gratiam. Siquidem de suo jure virum bonum aliquid relaxare non solum liberalitatis, sed plerumque etiam commoditatis est. Primum dispendio litis carere, non mediocre lucrum est. Deinde accedit ad fructum, quo augetur amicitia, ex qua oriuntur plurimæ commoditates, quæ postea fructuosæ sint.*

XIII.

(1) Offic. l. 2. c. 21.

XIII. Exculpserat Ambrosius ex sacris Codicibus definitionem & imaginem justitiæ, ab ea sane plurimum dissidentem, quam plerique animo sibi suo confingunt. Justitia enim illi ea videbatur, quæ suis seipsa fraudat bonis, ut ea in alios spargat; quæ sibi suffuratur, quod profundat in alios (1): *Ea enim sibi parcior, foris tota est; & quidquid habet, quadam inclementia sui, dum rapitur amore communi, transfundit in proximos*. Mirabili se illi accommodavit justitiæ, cum Satyro fratre præmortuo, nullis relictis testamenti tabulis, commendasse contento, ut quod justum esset, pauperibus erogaret; censuit ipse justum æquumque esse, ut totum pauperibus distribueretur: *Postulando quod justum est, non exiguum, sed totum reliquit. Hæc est enim summa justitia, vendere quæ habeas, & conferre pauperibus*. Eo seipsum judicio Ambrosius, quo Marcellum distrinxit; & familiæ suæ hæreditates eo dispensavit modo, quem ipse præscripserat, ubi animadverterat, abnuisse Christum partes dividendæ inter fratres hæreditatis, ut adoceret, nihil opus esse partiri, sed sola caritate totum dissidium terminari (2): *Non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat corruptibilibus occupare; cum inter fratres patrimonium non judex medius, sed pietas debeat sequestra dividere; quanquam immortalitatis patrimonium, non pecunia, sit hominibus expetendum*. Ea opum partitione inopes fiunt homines, qui toto frustrantur, ut portioni adhærescant; & caducis inhiant, amissis incorruptibilis justitiæ & caritatis divitiis: *Nos communia amisimus, cum propria vindicamus; nam nec proprium quidquam est, ubi perpetuum nihil est: nec certa copia, ubi incertus eventus*. Ideo ergo nec dividendæ hæreditati præesse voluit Christus, omnium nimirum conditor ipse in commune & largitor bonorum; ejusque imitator Satyrus, Ambrosio idoneo teste, a possessionum inter fratres partitione abhorruerat.

XIV. Redeo ad Augustinum, & hanc cum ipso observo dissonantiam Tribunalis sacri & civilis, a Paulo, & a sanctis secundum ipsum Patribus observatam: unde & tantum discriminis interposuere fidelibus, qui ad istud, vel ad illud potius confugerent. Cum enim Judex Ecclesiasticus arbiter magis & sequester quidam esset pacis, pronuntiaretque consentanee cœli magis, quam fori legibus; caritati magis, quam justitiæ rigori: suaderetque terrenis his bonis antehaberi cœlestes opes benevolentiæ, amicitiæ, virtutum Christianarum; nullius admodum culpæ affines habebantur, qui lites suas ab Ecclesiastico Judice terminari cupiebant. Hinc Augustinus Evangelicæ perfectionis sectatorem declarat litigare illum quidem nunquam, ne rerum quidem suarum repetendarum causa: *Eleemosinarum largissimus, injuriarum patientissimus, qui non solum non auferat aliena, sed nec sua reposcat ablata*. Sed non dissimulat a fideli minus perfecto sua repeti coram Ecclesiastico Judice (3): *Faciens eleemosinas non tam largas, quam ille non aufert aliena, sed quamvis Ecclesiastico judicio, non forensi, repetit sua*. Et alio rursus loco (4): *Non tollit aliena, sed repetit sua, & habet cum fratre suo judicium. Talibus enim dicitur: Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicium habetis in vobis. Verum ipsa judicia in Ecclesia jubet agi, non ad forum trahi; tamen delicta esse dicit. Contendit enim Christianus pro terrenis rebus amplius, quam decet eum, cui promissum est regnum cœlorum*. Et alibi iterum (5): *Hoc ipsum habere inter se judicia & lites de sæcularibus rebus, delictum esse dicit Apostolus, quod tamen ferendum esse admonet, si vel Ecclesiastico judicio lites hujusmodi finiantur*.

XV. Quo ita conclufo ac definito, jam laborabit nemo, nemo hæsitabit in Concilio IV. Carthaginensi, quo jubetur (6): *Ut Episcopus pro rebus transitoriis non litiget provocatus*. Utque suadeat Episcopus Clericis Laicisque suis conciliari potius quam contendere: *Statuendum est Episcopis, ut dissidentes fratres, sive Clericos, sive Laicos, ad pacem magis, quam ad judicium cohortentur*. Utque *Discordantes Clericos Episcopus vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat*. Quo denique communione arceantur fideles Catholici, qui causas suas retulerint ad Judices alterius sectæ: *Catholicus qui causam suam, sive justam, sive injustam, ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur*. Erat ergo & discriminis non parum inter sæculares ipsos judi-

(1) De obit. Satyr. (2) Lib. 7. in Ev. Luc. (3) Ad Bonif. L. 3. c. 5.
(4) In Ps. 80. (5) L. 50. hom. ult. (6) Can. 19. 26. 59. 87.

judices, fideles, an infideles essent: & anathemati subjiciebantur, qui infidelium sponte adibant Tribunalia; patienter tolerabantur, qui ad fidelium; in laude & pretio habebantur, qui ad Episcopalem audientiam accedebant. At vero Clerici ne poterant illi quidem indignantis Ecclesiæ iras & pœnas canonicas declinare, si jus sibi dici vellent a sæculari potius Judice, quam ab Episcopo. Sic Concilium Carthaginense III. definiit (1): *Placuit ut quisquis Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, seu Clericorum, cum in Ecclesia ei crimen fuerit intentatum, vel civilis causa fuerit commota, si relicto Ecclesiastico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat, & hoc in criminali judicio: in civili vero perdat quod evicit, si locum suum obtinere voluerit.* Ea porro ratio a Concilio profertur, in qua plurimum momenti sit, & qua vehementer confirmetur superius allata Augustini, ceterorumque Patrum doctrina de ingenio & moribus legibusque Ecclesiasticorum Judicum, eorumque præcellentia supra civiles Magistratus. Ille enim demum vilem esse sibi Clericum prodit, qui judicia ejus ceteris omnibus non præfert; ille Apostolo ipsi contumeliosus est, suadenti, ut vel Laici fideles experiantur potius judicium Ecclesiæ, ubi sapientiæ copia semper uberior: *Cui enim ad eligendos Judices undique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicat, qui de universa Ecclesia male sentiendo, de judicio sæculari poscit auxilium; cum privatorum Christianorum causas Apostolus ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.* Canonicas easdem pœnas vibravit Concilium Chalcedonense (2) in Clericos eos, qui inter se dissidentes, non acquiescerent Episcopi judicio, mallentque experiri publicorum Judicum Tribunalia.

XVI. Proficiscebantur leges istæ omnes Ecclesiasticæ, non ab hominibus propriæ potestatis amatoribus, aut dilatandæ jurisdictionis sacræ profana cupiditate inflammatis; sed ab amore castissimo pacis, concordiæ, temporalium despicientiæ, æternorum caritatis propagandæ. Eo igne deflagrabant tum Judices Ecclesiastici omnes, eas flammas spargebant eorum judicia. Ea enimvero persuasione Constantinus aliique Imperatores tantum tribuerant Episcopali jurisdictioni, teste locupletissimo Augustino (3): *Principes sæculi tantum detulerunt Ecclesiæ, ut quid in ea judicatum fuerit, dissolvi non possit.* Ea sane prærogativa decorari par erat Audientiam Episcopalem, quamdiu tam constanter imitabatur Legem Dei sempiternam, quæ veritas incommutabilis, quæ caritas est: quamdiu forum ejus Leges Evangelicas personabat. Postquam vero ab eo recessit illa fonte illimi primævæ puritatis suæ, immersitque se humanæ jurisprudentiæ spinetis; sui quoque splendoris mirum quantum detrimentum fecit.

XVII. Luminis his non parum accedet a Sidonio Apollinari Episcopo Arverno, ubi eodem Apostolicæ caritatis igne succensus litem diremit inter viduam & Presbyterum, quos & ad alium remisit postea Episcopum, qui causam illam penitus terminaret. Plus interposuit precum Sidonius, quam auctoritatis; partesque impulit, ut pacis, quam rei terrenæ cupidiores essent: *Tentavimus inter utrumque componere; aliqua censentes, suadentes quapiam, plurima supplicantes.* Eadem lenitate alterum quoque Episcopum uti suasit (4): *Pacificate certantes, & Pontificalis auctoritate censuræ, suspectis sibi partibus indicite gratiam, dicite veritatem.* Faciles & proni plerumque erant fideles, ad hanc Evangelicam jurisprudentiam complectendam cum Episcopis, & ad mortalia omnia cœlesti paci posthabenda: quo fit, ut litem finisse vicisse sit: *Sancta Eutropia victoriam computat, si vel post damna non litiget.* Nec minus præclare de alio, qui vicisse se interpretabatur, dum etiam cadente se vinceret justitia: utpote justitiæ, quam lucri amantior (5): *Pro victoria computaturus, si se intellexerit jure superari.* Partes animo ita comparatæ, non possunt non mihi quidem summæ admirationi esse. At ut ut sint Partes, Episcoporum sane est instinctu quodam Apostolico ea semper aucupari delinimenta, quibus horum sanetur cupiditas, illorum calamitas levetur (6): *Vestrarum partium pariter & morum est, aliqua indemui compositione istorum dolori, illorum periculo subvenire, & quodam salubris sententiæ temperamento, hanc partem minus afflictam, illam minus ream, & utramque plus facere securam:* Ita Sidonius ad Lupum sanctitate

(1) Can. 9. (2) Can. 9. (3) In Ps. 25. (4) L. 6. Ep. 1.
(5) Epist. 5. Ibidem. (6) Epist. 4. Ibidem.

ctitate celeberrimum Episcopum Tricassinum.

XVIII. Episcopi sane, Clericique alii, qui se perfectionis Evangelicæ devoverant, ii se profitebantur apertissime nunquam litigaturos. Testatur Theodoretus annos jam viginti Episcopales se infulas gestasse, & nec se, nec Clericorum quemquam suorum interim litigasse (1). *Annos viginti quinque ita vixi, ut nec in jus vocatus sim a quoquam, neque ipse quenquam accusarim. Nullus religiosissimorum Clericorum, qui sub me fuerunt, Tribunalia frequentavit unquam.* De sæcularibus, ut reor, agit Judicibus; nec enim tandiu Clericorum nulli aliquid litis & controversiæ coram Episcopo fuisset.

XIX. Restat ut paucis stringamus pœnas, quas Ecclesiasticum forum decernebat. Quantumvis paterna esset Episcoporum jurisdictio, pœnarum tamen nonnihil decernebat. Quis Augustino faciat invidiam de nimia inclementia; & tamen in ea fuit ille sententia, Episcopali judicio virgis cædendos esse quandoque reos, cum ea quoque ratione pater in filios sæviat, Præceptor in discipulos (2): *Sed virgarum verberibus, qui modus coercitionis, & a Magistris liberalium Artium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in judiciis solet ab Episcopis adhiberi.*

In Concilio V. Romano sub Symmacho Papa statuta est exilii pœna in eos qui in Episcopos conspirassent (3): *Hi qui adversa eis moliuntur, sicut a Sanctis Patribus dudum statutum est, & hodie Synodali & Apostolica auctoritate firmatur, penitus abjiciantur, & exilio, suis omnibus sublatis, perpetuo tradantur.* Conjuratis hic non sola indicitur exilii pœna, sed & bonorum privatio: *Suis sublatis omnibus.* Quin & hoc Decretum antiquius fuisse significatur, cui nunc novus accedat vigor: *Sicut a Sanctis Patribus dudum statutum est.*

Commemoratur a Photio Alexandrinus Episcopus Demetrius Origenem eo perculisse judicio, ut & docere, & Alexandriæ commorari prohiberetur: idque Synodali decreto (4): *Synodus decrevit Origenem Alexandria pellendum, nec in ea versari, aut docere permittendum.* Idem testatur apud Gennadium libello de Viris illustribus Theophilus Alexandrinus Episcopus: *A Presbytero ejectum, de Ecclesia pulsum, & de civitate fugatum.* Concilium ad Quercum post exauctoratum sacra dignitate Chrysostomum, Imperatorem interpellavit, ut eum exilio mulctaret, & ea pœna, qua crimen læsæ Majestatis, quo aspersus fuerat, expiaretur: *Continent libelli & læsæ Majestatis crimen. Jubeat hunc pietas vestra expelli, vel invitum daturum tanti criminis pœnas. Nobis enim ista non licet inquirere.* Hæc Palladius, qui nec illud silet, crimen hoc læsæ Majestatis non aliud fuisse, quam quod ut ferebant, Imperatricem probroso Jezabelis nomine notasset. Vereor ne rem amore Chrysostomi exacerbarit Palladius, ubi hujus Concilii Episcopis illud impingit, in ipsam Chrysostomi vitam eos conjuratos fuisse: *Ferro cædi Sanctum videre cupientes, ita detulere.* Quin ex verbis supra relatis liquet, nullam atrociorem exilio pœnam eos decerni voluisse. Quanquam autem a Conciliis exilii pœna decerneretur, ea erat tamen Episcopi urbis Regiæ dignitas, cujus specialis ratio haberetur; nec præsentia Imperatorum patiebatur, ut eorum injussu Pastor deportaretur. Nec omnibus forsan Episcopis idem juris & potestatis cumulus permittebatur; uti nec quæ tunc erant in eorum potestate, apud posteros etiam fuere.

CAPUT CIII. *P. 2. l. 2. c. 58.*

De Jurisdictione Episcopali Episcoporum Orientis, ab anno quingentesimo ad octingentesimum.

I. Ut Episcopi & Clerici disceptandis fidelium causis occuparentur?

II. III. Ab Oriente exordium ducitur, & ab Imperatorum legibus. Causæ Monachorum omnes ad Episcopos remissæ.

IV. V. Causæ Clericorum, causæ laicorum adversus Clericos, causæ denique laicorum, judicio Episcoporum commissæ, sed certis finibus, modisque.

VI. Episcopi nisi ab Episcopis judicari non poterant.

VII. Harum Legum confirmatio.

VIII. Ab hac Episcopali Audientia spirabat undique caritas & lenitas, concordia & pax. Ita qui alias a litigando alieni erant

(1) Epist. 81.
(2) Augustin. Epist. 159.
(3) 3. 4. 5. 6. 3.
(4) Bib. Phot. Cod. 118.

erant, hic litigabant. Hæc judicia plerumque in Consiliis Provincialibus ponderabantur.

IX. Causæ Monachorum, Clericorum, & Episcoporum sejunctim adhuc excutiebantur ab Episcopis, Metropolitanis, Primatibus.

X. XI. XII. Mirificum specimen jurisdictionis, unaque caritatis Episcopalis in Joanne Eleemosinario Patriarcha Alexandrino.

XIII. XIV. XV. Conventus Judicum mixtus ad causam Patriarchæ Antiocheni, læsæ Majestatis accusati.

XVI. XVII. XVIII. XIX. Quam essent leges Ecclesiasticæ eorum judiciorum ex caritatis & sanctimoniæ regulis temperatæ, eoque apposita magis ad firmandam promovendamque ulterius jurisdictionem.

I. EA est materiæ quam versamus suaviras necessitasque, & ad disciplinæ restituendam castitatem vis & opportunitas, ut nulla hic prolixitas disputationis, nulla lectorum nausea extimescenda sit. Emicat enim in his splendidissime non jurisdictio tantum Episcopalis, sed caritas, lenitasque, ut qui non se Judices agerent, sed patres, mira quadam in filios teneritudine diffluentes.

II. Ad Episcopos transtulit Justinianus Imperator lites omnes, quæ Monachis & Monialibus intenderentur, cujuscunque demum generis; ut a Cœnobio deligerentur vel Abbates, vel Apocrisarii, vel Syndici quipiam alii, qui Episcopi se judicio sisterent, ea utique moderatione & caritate rem libraturi, quæ ipsum, quæ ipsos addeceret; ut ne ullatenus publici intervenirent Judices, & ne qua nubecula Monastico nomini, ordinique aspergeretur (1). *Sancimus, si quis quamcunque habuerit causam, cum aliquibus venerabilibus Ascetis, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in Monasteriis consistentibus, Deo amabilem civitatis illius Episcopum interpellet; ille vero mittat, & cum omni honestate, quæ sunt de personarum præsentia disponat: sive oportet per Abbates, sive per Responsales, sive per alios quoslibet hoc fieri. Ipse vero cum omni veneratione sacerdotali causam examinet, & judicet; & civiles non sint ei penitus Judices, neque confundant eorum honestatem, cum idonei sint singularum civitatum Episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela judiciorum disponere atque judicare, honeste atque sacerdotaliter, secundum leges nostras & divinos Canones.*

III. Non canonicis ergo tantum, sed & Imperatoriis in dies legibus, & firmitas & amplitudo major accedebat Episcopali jurisdictioni, quod causæ apud Episcopos tractarentur *honeste atque sacerdotaliter; εἰωνο ϗ ἱερατικῶς*. Ab ea Curia exulabant fraudes, moræ, ambages, odia, rixæ, ceteræque pestes, non faciles a Judicum publicorum tribunalibus summoveri, unde & quos Ordinis sui sanctitas alienabat a litibus, hic illibata sanctitatis fama lites exercebant. Sed illud præ ceteris a Justiniano commendatum est, ut quam celerrime expedirentur causæ Cœnobiorum, ut religiosi viri ad sua maturius latibula revolare possent: *Sed etiam accelerari lites sancimus Monachis illatas, uti non mens eorum occupetur circa litis sollicitudinem; sed velociter liberati, sacris operibus obsecundent.*

IV. Jam quoad Clericos, interpellante Menna illis ab Imperatore concessum est, ut si qua ipsos laici pecuniaria causa impeterent, ante Episcopos primum suos convenirentur; ut si fas esset, causa finiretur, nec a sacris tamen illi altarium ministeriis avocarentur; ne ante ad Civiles provocarentur Judices, quam tentasset, nec potuisset Episcopus causam terminare (2). Si de crimine autem verteretur quæstio, publicus cognosceret Judex, si crimen esset civile: si Ecclesiasticum vero foret, tum cognitores essent non alii, quam Ecclesiastici.

V. Laicorum vero cujuscunque modi causæ sint, vel civiles, vel criminales, si cesset Judex publicus judicium instituere, querelæ ad Episcopum deferentur, cujus jam muneris erit Judicem urgere, ne diutius cesset: nisi pareat, Imperatorem monere. Si alteris partium suspectus sit Provinciæ Judex, adjunget se illi Episcopus, & utriusque judicio causa finietur (3): *Si contigerit quendam nostrorum subjectorum in dubitationem habere Judicem: jubemus sanctissimum Episcopum audire cum clarissimo Judice: ut ambo per amicabilem conventum dissolvant quæ dubia sunt, ut non cogantur subjecti nostri propter hujusmodi causas recedere a propria patria.* Ita minus obtundebantur partium querelis aures Imperatorum, cum interveniente Episcopo facimus

(1) Novell. 79. c. 1. 2.
(2) Novell. 83.
(3) Novell. 86. c. 1. c. 3. & 7.

facilius solverentur difficultatum nodi, & tanto incorruptior esset Judicum sæcularium fides, quod gratuita essent ejusmodi officia: *Propterea enim Judices gratis facimus*. Si quis iniquo se Judicis animo & judicio premi suspicaretur, ei recurrendum erat ad Episcopum, qui de Judice ipso cognosceret. Si mulctatus ab Episcopo Judex minus obtemperaret, ad Imperatorem tum properandum erat, cujus arbitrio Judex sceleris convictus capite luebat (1): *Si contigerit quempiam a Judice Provinciæ lædi, jubemus eum adire civitatis Episcopum, & ipsum judicare judicem, & eum qui putatur lædi ab eo, &c.* In Oppidis illis ubi nulli erant Judices, eorum vices gerebant Defensores; & partibus integrum erat, ut Episcopum præesse vellent cum Defensore: *Si vero litem habentes voluerint Defensorem una cum sanctissimo Episcopo judicare, & hoc agi præcipimus*.

VI. Episcoporum certe ipsorum causæ aliis delegari non poterant cognitoribus, quam Episcopis & Conciliis Provinciarum, tam in pecuniariis & civilibus, quam in criminalibus causis; pœnasque indixit Justinianus ei, qui eos coram sæculari Judice conveniret, nisi expresso Imperatoris ad hoc mandato munitus esset: *Sed neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali, Episcopum ad Judicem civilem aut militarem invitum producere, aut exhibere, citra Imperialem jussionem permittimus*. Ideo & confestim jubet Imperator, semel aut bis quotannis ea Concilia cogi, ubi disceptarentur causæ Episcoporum, Clericorum & Monachorum omnes, pœnasque pro sceleris modo darent Canonum transgressores: *Jubemus Metropolitam Episcopos sub se constitutos semel aut secundo per singulos annos ad se convocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas Episcopi, aut Clerici, aut Monachi ad invicem habent, easque disponere; & super hoc, quidquid extra regulas a quacunque persona delinquitur, emendare*. Unde elucet in Oriente etiam Concilia Provincialia, veluti Conventus quosdam fuisse juridicos, ad lites dijudicandas, & componenda Episcoporum, Clericorumque & Monachorum dissidia.

VII. Quæ eadem omnia confirmavit alia ejusdem Justiniani Novella (2), paucis tamen commutatis: 1. Conveniri a Laico non potest Clericus, Diaconissa, Monachus & Sanctimonialis, nisi coram Episcopo, cujus sententia a Judice loci executioni mandanda est, si partes assentiantur. Si intra decem dies, altera partium de sententia conqueratur, Judex loci de querelis cognoscet: si ab eo firmetur sententia, appellationi nihil loci relinquitur. Si secus pronuntiet Judex, provocare fas est. Si quam causam Episcopus Imperatore, vel Magistratu delegante cognoscat, provocatur ad delegantem. Hæc de Clericorum causis civilibus. 2. Quoad criminales autem, si coram Episcopo primum accusentur, ab eo convicti, deponentur, tumque illos Judex publicus corripiet, & secundum leges in eos aget. Si prius autem Judici publico deferantur, tum Judex cum Episcopo rem omnem communicabit, & ubi reus convictus fuerit, tum gradu movebit primo illum Episcopus, Judex legitimis pœnis tum demum afficiet. Si Episcopo non satis convictus videatur reus, etsi secus sentiat Judex, depositionem procrastinabit, donec pronuntiet Imperator. 3. Si causa pecuniaria sit, non potest de ea cognoscere publicus Judex, nisi cessator sit Episcopus. 4. Causæ certe Ecclesiasticæ Judicis potestati subesse nunquam possunt, ut quæ inexorabili necessitate Episcopis reserventur. 5. Episcoporum vero cum & dignitas eminentissima sit, & auctoritas, ad judicium vocari eos nefas est, nisi Episcoporum, Metropolitanorum, Patriarcharum, sive prima cognitione, sive per appellationem; ut nec unquam apud Judices laicos conveniri possunt, nisi jubeat Imperator (3). 6. Oeconomi Ecclesiarum, Administratores Xenodochiorum, vel alii id genus, qui res & pecunias Congregationum aliquarum dispensant, judicio sisti non possunt, nisi Episcoporum, vel si appelletur, Metropolitanorum, vel denique Patriarcharum.

VIII. Cum instituti mei non sit de Ecclesiastica jurisdictione operose disputare, sed illud unum expendere, ut ea potestate usi sint Episcopi, uni servientes caritati, & pastorali paternæque sollicitudini in creditum sibi gregem: hic supersedebo demonstrare, quas eam in angustias detruserit Justinianus, cum illam studuissent superiores Principes magis magisque ampliare. Quanquam sit quod Justiniano gratias agamus, qui eos illi circumscripsit limites, quos posteriores Imperatores multo arctiores esse

(1) Ib. c. 8. 10. (2) Novell. 123. c. 21. (3) Ibid. c. 6. 22. 23. 28.

voluere. Unum est quod hic observem, quidquid jurisdictionis & Justinianus residuum fecit, & ab Episcopis deinceps usurpatum est, id totum eo collineasse, quo invitabat & Paulus, cum Pastores excitabat, sui ut gregis pacificatores essent potius, quam Judices; & cum adhortabatur, ut si, quod non oporteret, altercarentur quandoque fideles inter se, controversias omnes ad Episcopi sui judicium referrent. Ex quo illud efficitur, quantumvis spinosa sit, & intricata hæc occupatio, Episcopalem tamen prorsus eam esse, ut vel sic majestas & libertas Cleri defendatur, necnon & secessus a tumultu & fæce sæculi, pax & concordia, sive inter Clericos solos, sive etiam cum laicis. Cui vero ambiguum esse possit, quin Conciliorum Provincialium scopus, labor, fructusque ad sanctimoniam totus vergat? atqui in eo is maxime versabatur, ut lites omnes componerentur, & de violatoribus Canonum pœnæ sumerentur. Ideo & rursus idem alibi Imperator observat, (1) Conciliorum Provincialium cessatione labefactatam fuisse veterem Disciplinam; præcipitque Præsulibus Provinciarum & Judicibus, si pigritentur Episcopi, ipsi ut Conciliis convocandis invigilent.

IX. Nec in Conciliis tamen solis operam dabant Episcopi pacandis causis suarum Ecclesiarum, sed singuli etiam in suo quisque Palatio lites incidentes dirimebant. Postquam enim jussit Justinianus, unum saltem quolibet anno Concilium convocari (2): *Jubemus omnibus modis unam Synodum fieri singulis annis*. Addit non multo post extra tempus etiam horum Conciliorum, ab Episcopis examinari & terminari debere lites, ac dissensiones Clericorum, Monachorumque sibi obnoxiorum; causas similiter Episcoporum a Metropolitanis, Metropolitanorum a Patriarchis: *Non solum autem in anniversariis Synodis quæri ista volumus, sed etiam quoties quidam Sacerdotum, vel Clericorum, vel Abbatum, vel Monachorum, accusabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliud aliquid contra sacros Canones admissum. Et si quidem Episcopus est is qui accusatus est, ejus Metropolitanus examinet ea quæ dicta sunt. Si vero Metropolitanus sit, ejus beatissimus Archiepiscopus sub quo degit. Si vero Presbyter, vel Diaconus, vel alius Clericus, vel Abbas, vel Monachus, tunc Episcopus cui subsunt, examinet delatas hujusmodi querelas, & cum veritas probata fuerit, unusquisque pro qualitate delicti Canonicis pœnis subdatur examinantis arbitrio*. Per intervalla ergo Conciliorum jus dicebant Episcopi, & eam amplissimam exercebant potestatem, puniendis iis, quæ in fidei integritatem committebantur, in morum innocentiam, in Canonum observantiam religiosam.

X. Juvabit & illud forsan advertisse, quam posterioribus sæculis effuderit se quandoque latissime, non dicam, potestas & jurisdictio Episcopalis, sed caritas, quando tota illa huic famulabatur. Nemini non ita erit persuasissimum, qui oculos conjecerit in Joannem illum sanctitate & eleemosynarum largitionibus inexhaustis toto orbe clarissimum Patriarcham Alexandrinum. Quo enim primum die in illam Marci sedem evectus fuit, a Diaconis & Secretariis suis jussit urbem perlustrari, censumque & catalogum ad se perferri dominorum suorum, hoc est, idoneo interprete ipsomet, egenorum & miserabilium omnium (3). *Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis vere auxiliari, & Regnum cælorum donare poterunt*. Tum Oeconomo injunxit, ut diebus singulis suppeditaret illis necessaria omnia tolerandæ vitæ subsidia: septem amplius millia & septingenti erant. Vides qui Patriarchæ Alexandrino subessent, quibus dominaretur, quibus serviret, quibus jus diceret. Eosdem habebat subditos dominosque, qui imperium suum & jurisdictionem caritate & humilitate moderabatur. Postridie suæ inaugurationis, Oeconomos, Cancellarios, aliosque Officiales urbanæ politiæ arcessivit, jussitque in id insudare, ut uno pondere, una mensura uterentur omnes, vendentes, ementesque. Rescito nonnullis ne de illatis sibi contumeliis expostularent, aditus ad se omnes a Cancellariis, Defensoribus & aliis Ecclesiæ Ministris intercludi: ut ei malo mederetur, quarta & sexta quoque feria in vestibulo Ecclesiæ sedem & scamna duo collocari jubebat, ubi publice sedens, nec circa se habens nisi unum aliquem ex Defensoribus, omnium prorsus querelis aures accommodabat, ex tempore decernebat, quid æquum, quid optimum factu videretur, idque exequi Defensor jubebatur, nec ullo

[1] Novell. 137. c. 16. [2] Ibidem. [3] Vita ejus c. 2. 3. 5.

ullo ante ſe cibo reficere, quam manum rei admoviſſet. Ex ea caritatis aula ſubtriſtior aliquando & lacrymis perfuſus receſſit, quod nemo jus dici ſibi, nemo beneficii & opis aliquid conferri popoſciſſet, quaſi is ſibi periiſſet dies, qui beneficii vacuus effluxiſſet. Utcunque ſolatio eo levari dolorem paſſus eſt ſuum, ubi monuerunt aliqui, Eſſe potius quod ſibi gratularetur, Deoque gratias ageret, qui ita gregem ſibi creditum, quamlibet innumerabilem perpacaſſet, ut nihil uſquam jam querelarum, nihil rixarum ſtreperet: *Vere beatiſſimus es, ita pacificans a Chriſto creditum tibi gregem, ut nullam habeat contra proximum ſuum litem, aut dubietetem; ſed velut Angelos ſine litigio & ſine judicio homines eſſe feciſti*. Hic ſuaviſſimus eſt juriſdictionis Eccleſiaſticæ fructus, homines præſtare Angelis ſimillimos, ut cœleſtem pacem jam hinc præſumant in terris, & prægustent.

XI. Diximus alibi de Patriarchæ hujus ſanctiſſimi concertatione cum Niceta Patritio (1), qui fori ſpatia & loca volebat in fiſcum redigere; adverſabatur autem Patriarcha, ne hinc damni aliquid in pauperes emergeret. Ceſſit tandem incredibili Patriarchæ lenitati & moderationi animi contumacia Nicetæ. Hinc porro & ex toto contextu vitæ Joannis perſpicuum eſt penes Patriarcham Alexandrinum fuiſſe juriſdictionem civilem in omnem eam civitatem opulentiſſimam, ut omnia prorſus ab ejus ore penderent, qui una pietate & caritate duce ita res adgubernabat, ut nemo non illum omnibus præeſſe ſua intereſſe duceret.

XII. Adglutinanda tamen eſt clementiæ comes ſeveritas quædam, ac juſtitiæ auſteritas. Cum Monachus neſcio quis quotidie Alexandriam obambularet mendicans, & puellam circumducens: offenſioni id fuit quibuſdam, qui & Patriarcham rei totius certiorem fecerunt. Juſſit Præſul ſejungi eos, flagellis cædi puellam, cædi Monachum, atque in carcerem trudi (2). Monachus noctu Patriarchæ dormienti viſendum ſe præbuit, humeros inhumaniſſime a Defenſoribus cæſos nudavit, a culpa ſe procul eſſe teſtatus. Obreptum ſane tum fuit Patriarchæ. Sed non hujus loci eſt, ei rei diutius immorari. Unum id ad rem noſtram facit, ut hinc intelligatur, quanta & cujuſmodi eſſet Epiſcoporum per Orientem juriſdictio, utque totam ſe reſtituendæ, aut tuendæ morum diſciplinæ impenderet.

XIII. Codici ſuo illigavit Juſtinianus legem Valentiniani & Valentis, qua præficiuntur Epiſcopi inſpectioni mercatorum, & pretii mercium, ut ne pauperes graventur (3): *Negotiatores ſi qui ad domum noſtram pertinent, ne modum mercandi videantur excedere Chriſtiani, quibus verus cultus eſt adjuvare pauperes & poſitos in neceſſitate, provideant Epiſcopi*. Itemque Legem Arcadii & Honorii, ut in cauſis civilibus liceat Partibus communi conſenſu judicium vel arbitrium Epiſcopi depoſcere, a quo nihilo plus licebit provocare, quam a præfecto Prætorii: *Si qui ex conſenſu apud ſacræ legis Antiſtitem litigare voluerint, non vetabuntur: ſed experientur illius in civili duntaxat negotio, more arbitri ſponte reſidentis judicium, &c. Epiſcopale judicium ratum ſit omnibus, qui ſe audiri a Sacerdotibus elegerint: eamque illorum judicationi adhibendam eſſe reverentiam jubemus, quam veſtris deferri neceſſe eſt poteſtatibus, a quibus non licet provocare*. Legem item eorundem Principum edicentium, ut libri Mathematicorum, ſive Aſtrologorum præſente Epiſcopo igni abſumerent: *Codicibus proprii erroris ſub oculis Epiſcoporum incendio concrematis*. Illam item Theodoſii, qua filiæ & ſervæ, quarum pudorem parentes vel domini proſtitutum irent, ad Epiſcopum confugere permittuntur, a quo pleniſſimæ reſtituantur libertati: *Liceat filiabus & ancillis, Epiſcoporum implorato ſuffragio, omni miſeriarum neceſſitate abſolvi*. Illam item Juſtiniani, qua jubentur Epiſcopi excubare ad executionem auſteriorum quarundam legum, adverſus aleæ & aliorum id genus ludorum inſanias promulgatarum: *Quæ de alea, ſive, ut vocant, cottis, ac de eorum prohibitione a nobis ſancita ſunt, ea liceat Epiſcopis & perſcrutari & cohiberi, ſi fiant*.

XIV. Cauſæ criminales judicio Epiſcoporum non permittebantur, niſi Epiſcopi ipſi in crimen & in cauſam agerentur. Tum enim de Epiſcopis judicium agitabant Epiſcopi. Cum Antiochenus Patriarcha Gregorius, ille non ſemel a nobis commendatus, apud Præfectum Orientis Aſterium reus ageretur, quaſi inceſtuoſæ cum ſorore copu-

(1) Cap. 14. 15.

(2) Cap. 23.

(3) De Epiſc. Audient. L. 1. 7. 8. 10. 12. 25.

copulæ, & conjurationis in patriam initæ conscius, ad Imperatorem & Concilium provocavit, auctore Evagrio, *βασιλεῖς, ϗ σύνοδον ἐπεκαλέσατο*. Constantinopolin venit, causam excussere Patriarchæ, Senatus & Episcopi: propalata est Gregorii innocentia, accusatorum calumnia, quam & exilio luere coacti sunt. Audiendus Evagrius (1): *At cum Patriarchæ omnes, partim per Vicarios, quæstioni de Gregorio habitæ interessent, & causa esset coram sacro Senatu & multis Metropolitis cognita, post multas & graves contentiones, secundum Gregorium sententia pronuntiata est*. Habes hic Conventum Judicum partim Clericorum, partim Laicorum. Sed ubi Patriarchæ primo loco ante Senatum recensentur; nec adsunt tantum, sed præsunt judicio, ut qui & sedis & potestatis prærogativa emineant. Eadem nobis infra in Galliis Hispaniisque disciplina viguisse comperietur, non meditata Orientalium, ut mea fert opinio, imitatione: sed necessitate quadam indeclinabili eam tuendi rationem in id genus negotiis, ubi Reipublicæ simul & Ecclesiæ res agitur, Regnique & Sacerdotii concordia [illegible] ejusmodi Conventibus felicius confirmatur.

XV. Fateamur ergo necesse est uno caritatis instinctu, pacisque & concordiæ amore adductos fuisse Episcopos, ut huic se Audientiæ causarumque disceptationibus implicari sinerent, tum ut causæ criminales incruentæ essent: tum ut Clericorum civiles citra eorum dedecus, & resilientem in eos ex fori frequentatione invidiam terminarentur: tum denique ut Laicorum etiam lites brevius, amicius, tranquillius ex paterno Episcopi arbitrio sopirentur, ubi illis quoque id adlubesceret.

XVI. Supersunt autem nonnulla, quæ nos addoceat præstantissimus Magister, Joannes idem ipse Eleemosinarius, de quo supra. Quam alieno nimirum esse animo debeant Episcopi & Clerici omnes a propriis quidem litibus persequendis, qui illis cunque pietatis fucus illinatur. Hinc enim magis etiam magisque elucescet, quales essent in alienis litibus dijudicandis, qui in suis ita essent animo comparati; quanta eorum esset rerum contemptio, patientia, æquanimitas, cœlestium præ his omnibus cupido. Frontis perfrictissimæ impostor, rescito neminem prorsus a Patriarcha repulsam pati, viginti ab eo auri libras petiit mutuas, & accepit, illusit mox negavitque se accepisse. Officiales Ecclesiæ ejus in carcerem conjiciendi consilium iniere, reique ejus totius subhastandæ, iniquissimo ferentes animo fœdissimum abliguritorem in ganeas consumere, quæ utilius in pauperum necessitates dispensarentur. At eorum impetum cohibuit Patriarcha, hoc luculentissimo usus argumento, quod altissime animis hominum infigi optatissimum esset (2). Si repeterent fraudatam pecuniam, uni præcepto eos obtemperaturos, illa in pauperes distributa: at duobus eadem opera injuriosos futuros: primum, quod impatientius se eam vel injuriam vel jacturam ferre significarent, quo Laici suboffendi possent: secundo, quod Christo non obaudirent, ita edicenti: Qui aufert a te, ne repetas. Præstabilius ergo esse, patientiam illustri hoc approbare suam exemplo, ajente Paulo: Quare non magis damnum patimini? Quare non magis fraudem? *Creditis, fratres, quia si extra voluntatem acciperetis ab eo, duo mandata transgrederemini; & unum adimplebitis, quando ad pauperes data fuerit hujusmodi quantitas. Unum quidem, quia apparebitis impatientes circa damnum, & efficiemini aliis forma mala: Alterum autem, quoniam non obedientes eritis Domino Deo, dicenti: Ab eo qui abstulerit tua, ne repetas. Expedit ergo, o filii, ut efficiamur omnibus exemplum patientiæ. Etenim Apostolus dicit, Quare non magis injuriam sustinetis? Quare non magis fraudem patimini?*

Addebat vir sanctissimus, in laude esse petentibus omnibus dare, cumulum laudis esse etiam non petentibus dare; sed virtutis eum esse apicem summum, & divinæ angelicæque benevolentiæ & largitatis imitationem longe pulcherrimam, qui pallium nostrum abstulerit, ĕi etiam tunicam dare: *Et bonum est quidem veraciter, fratres, omni petenti dare: ei autem qui aufert vestimentum sine voluntate a nobis, dare & tunicam, Angelicæ vere naturæ imitatio, immo divina est*. Suos denique vir sanctissimus his instituebat præceptionibus, Præcipere divinas Literas, nostra ut bona proximis, pauperibusque impertiamus: nostra, inquam, non litibus quæsita, non strepitu & tumultu, non contentione & vi expugnata: *Ex his enim quæ habemus, Dominus*

(1) L. 6. c. 7.

(2) Vitæ ejus c. 34.

nus pracepit benefacere proximis ; Bonum, inquit, facies fratri tuo, juxta quod possidet manus tua : non ex his quae ex lite & contentione, & ab injuriam passo auferuntur.

XVII. Quibus ita perspectis, jam dubitabit nemo, quin & ad Imperatorum gloriam sempiternam, & ad laicorum fidelium utilitatem conduceret plurimum, totam judiciorum potestatem iis permitti Praesulibus, ac Sacerdotibus, qui ita imbuti essent. Quis non sentit, si suas omnes & Clerici & Laici causas hujusmodi arbitris Judicibusque permisissent, coelestis quandam pacis & felicitatis copiam in terras manaturam fuisse?

XVIII. Si ea autem erant sanctissimi Patriarchae consilia & decreta, ubi de rebus pauperum controvertebatur, quorum defensio apud Tribunalia etiam Judicum laudibus cumulari videtur : quae ille placita, quas regulas sectabantur in aliis litibus, quarum vel causa vel praetextus nullam ejusmodi prae se fert speciem imaginemque virtutis? Quis passus esset ille pro terrena re sua repetenda, vel injuria referenda, ulciscendaque litigari, & hoc genus alia, eo animorum aestu & fervore, quem nec in tuendo Christi patrimonio probabat?

XIX. Nec id mihi sumo, ut affirmem ceteros omnes Episcopos in haec Joannis Patriarchae exempla & vestigia ingressos esse. Sed illud profiteor, & prae me fero, etsi exterius secus agerent, interius idem eos sensisse, in easdem leges regulasque pietatis Evangelicae aspirasse. Ita judicio tuebantur bona pauperum, ut & impune rapienda dimittere parati essent. Si praedatores insectarentur, non praedae recuperandae, sed praedatoris ad aeternam salutem revocandi cupiditate agebantur. Ubi Christus in genam percussus est, alteram non objecit percutiendam : & luculentissime tamen suo ipse praecepto alterius objiciendae satisfecit, suavissima correptione ubi percussorem commonuit & demulsit. Nec aliam tenuit rationem Paulus. Est ubi pareatur consilio & menti legis, etsi litterae non serviatur. Cautae omnes ad Episcopos lubentissime relatae sunt, quamdiu hanc illi judiciorum legem retinuerunt, Evangelica suavitate & sanctitate perfusam. Ubi caritati aeternorum successit propriae potestatis cupiditas, retro labi & diffluere visa sunt omnia.

(t) L. 2. Ep. 1.

CAPUT CIV. P. 2. l. 2. c. 59.

Jurisdictio Episcopalis in Italia per eadem saecula, a quingentesimo ad octingentesimum Christi annum, uni caritati promovendae serviens.

I. II. In Italia legibus Justiniani obsequebatur Episcoporum jurisdictio, immo legibus coeli. Monachorum & Monialium causas omnes exercebat, & in se recipiebat Episcopus.

III. IV. Clericorum causas ipse dirimebat; ubi suspectus erat partibus, nempe Laicis, cogebat eos, arbitros deligere. Causa reales Clericorum & Monachorum inter se ab Episcopis disceptabantur. Unus in his omnibus scopus observabatur, pax & caritas.

V. VI. VII. Nunquam suasit Gregorius Magnus, ne bona Ecclesiae judicio repeterentur, sed dimitterentur rapienda. Sunt enim pauperum patrimonia, quorum dispensatores, tutores, vindicesque sunt Episcopi & Clerici : quae ab his non cupiditate stimulante retinentur, sed urgente Christi caritate defenduntur & dispensantur.

VIII. Foro Episcopali necessaria Legum civilium peritia.

IX. X. Tunc ita comparatum erat, tam alte adhuc insidebant legis Evangelicae praejudicia, ut vilis & despicabilis fieret Episcopi dignitas, si propriam causam saeculari Judici permitteret.

XI. Delegatur ab Episcopo Officialis, vel Poenitentiarius, ad causas judicandas.

XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. Quantum jurisdictioni Ecclesiasticae tribuerent Reges Italiae Gothi, quanquam Ariani.

I. Iisdem Legibus & Canonicis institutis Italia regebatur, atque Oriens sub Imperatorum potestate, eadem Episcopi juris dicendi potestate utrobique utebantur. Episcopis Siciliae commendavit Gregorius Papa, ut Concilium quotannis haberent Syracusis, vel Catanae, cum Subdiacono Petro Vicario Apostolico, (t) *cui vices nostras inter provinciam Siciliam commisimus;* ut in commune deliberarent, consulerentque Provinciae & Ecclesiae necessitatibus, pauperibus sustentandis, levandis oppressis, mori-

moribus expurgandis: *Quatenus quæ ad utilitatem ipsius Provinciæ, Ecclesiarumque pertinent, sive ad necessitatem pauperum oppressorumque sublevandam, sive admonitionem omnium atque correctionem, congrua cum eodem Petro Subdiacono Sedis nostræ debeatis moderatione disponere.*

Ad Episcopum Dalmatiæ scripsit, (1) ut Episcopum Scodræ compelleret, arbitris permittere causam cum Consiliario Præfecti Italiæ, cujus & querelæ ad Sedem Apostolicam perlatæ fuerant. Ad suum in Sicilia Apocrisiarium perscripsit, ne pateretur Monachos ab otii sui sacri quiete & silentio, tumultu abstrahi litium Cœnobii sui, sed eam curam demandare ejus generis negotiorum perito, quem & designat, cui certa quoque adsignentur stipendia; cum Monachi temporalium rerum suarum curam nec abjicere omnino debeant, nec ipsi exércere (2): *Sicut studii nostri esse condecet, a litigiis foralibus Monachos submovere, ut divinis ministeriis pie & scienter invigilent: ita necesse est nostra provisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare; ne distenta mens per varias causarum curas defluat, & ad celebrandum opus consuetum enervata torpescat, &c. Expedit parvo incommodo a strepitu causarum servos Dei quietos existere, ut & utilitates cellæ per negligentiam non pereant, & servorum Dei mentes ad opus Dominicum liberiores existant.*

II. Jussus est & ab eodem Gregorio (3) Januarius Calaritanus Metropolitanus Sardiniæ, corporali pœna Clericum afficere, tum addicere pœnitentiæ, quod plurium maleficiorum accusatus, in laica veste in Africam aufugisset. Sed illud in primis illi inculcavit, Cleri ne immunitates labefactari sineret, vel Presbyteros a sæcularibus opprimi Judicibus: *Cognovimus, quod in insula Sardinia Sacerdotes a laicis Judicibus opprimantur, & fraternitatem tuam Ministri sui despiciant, &c.*

III. Si qua in his pugna subesse in speciem videatur, ubi fas est Monachis, nefas est Clericis laicorum Judicum tribunal adire: ejus solvendi rationem aperiet nobis Gregorius in Epistola ad Episcopum Neapolitanum scripta, ut eum commoneret, ex Legibus Principum, Canonicisque regulis, nec Clericos, nec Monachos posse, nisi coram Episcopo conveniri. Si suspectus vero illis Episcopus esset, ab illo certe cogi eos debere, ut arbitros eligerent, ut vel hoc saltem jurisdictionis suæ insigne retineret (4): *Quia vero pervenit ad nos, Clericos, aliasque civitatis ac Parochiæ tuæ religiosas personas, ab illis conveniri, fieri hoc prohibemus de cetero, & neque Clericum tuum, neque Monachum, vel quamlibet aliam civitatis religiosam personam Parochiæ tuæ conveniri a quoquam, vel ad alterius volumus judicium exhiberi. Sed si quis contra hujusmodi personas cujuslibet negotii movere voluit quæstionem, fraternitatem tuam noverit adeundam. Aut si forte, ut assolet, aliqua illis quolibet modo fuerit nata suspicio, & electorum desideraverint fortasse judicium, sub tua executione eligendi fas habeant cognitores, quatenus hoc modo nec tu amisisse jurisdictionem, nec actor apud suspectum litigando videatur præjudicium sustinere. Oportet ergo ut fraternitas tua erga Monasteria civitatis Parochiæque suæ, omnesque subjectos pastorali cura diligenter invigilet, & de vita actuque eorum sit omnino sollicita, &c.* Ex his planum est Episcopalis sollicitudinis hoc potissimum fuisse, ut dissidia pacarent Clericorum & Monachorum suorum, vel ipsorum inter sese, vel cum aliis: & ubi in Episcopum cadebant suspiciones, ejus adhuc fuisse, dare operam, ut per arbitros a partibus electos causa finiretur, nec ad forum unquam pertraherentur personales eorum lites. Nam quod ad agros & possessiones attinebat, erant illis Oeconomi, Apocrisiarii, vel Sindici conductitii, qui eas apud tribunalia Judicum defenderent. Quoad Episcopos, cum Exarchus Italiæ ex iis unum comprehendi fecisset, litteras ad eum dedit Gregorius, quo eum vel libertati redderet, vel in Concilio excuti permitteret, si ejusmodi ei crimen impingeretur, quod degradatione plectendum esset (5): *Oportet ut habita Synodo palam fiat, si quod in eum crimen intenditur.* Hinc videtur innui, non posse de Episcopis nisi Synodico judicio cognosci, nec graviorem ullam degradatione pœnam irrogari.

IV. Realibus autem in causis, si hinc & hinc Clerici, Monachique contenderent, de iis Episcopi cognoscebant; ut expeditissima ea & suavi ratione jurgia sedarentur,

[1] L. 1. Ep. 36. [2] L. 1. Ep. 67. [3] L. 3. Ep. 44. [4] L. 5. Ep. 11.
[5] L. 1. Ep. 32.

tur, incolumi caritatis vinculo. Hinc Gregorius Episcopo Siciliæ mandavit, ut ad ipsa loca accederet, & causam dirimeret duorum Abbatum, de finibus agri sui altercantium, intacta lege quadragenariæ præscriptionis (1): *Ne religiosorum virorum corda sæcularium rerum contentio a mutua, quod absit, caritate disjungat, magna est sollicitudine studendum, ut facillimum finem res possit in altercationem deducta percipere.* Scripsit & ad Episcopum Messanensem idem Gregorius, (2) ne urgeret legati pii executionem, si eo persoluto hæredes necessaria vitæ sustentatione cariturí erant, quamvis per leges Imperatorias urgere posset. Esse enim Episcopi dijudicantis qualcunque lites, divinis impensius quam humanis obsecundare legibus: *Quia fraternitatem vestram lege Dei, non autem lege sæculi vivere novimus.* Scripsit & ad Episcopos Numidiæ, (3) ut litigantes de Parochiis quibusdam Collegas, ad concordiam revocarent. Ad Scyllacensem Episcopum perscripsit, (4) ut Cœnobio restitueret eos agros, quibus eum Abbas donasset, cum jure donare non posset; utque Scyllacensis Castri Cives cogeret, ut annua jura persolverent eidem Cœnobio, cujus illud fundis inædificatum fuerat. Calaritano mandavit Episcopo, (5) ut puellarum Monasterio restitui curaret, quidquid Abbatissa legaverat Xenodochio Calaritano: cum legibus & canonicis decretis sanciatur, nequid Abbatissæ rerum Monasterii sui dare, vel legare possint. Si quo autem jure alio confideret Xenodochium sui juris esse res eas, quæ in controversiam trahebantur; ipsemet de ea re cognosceret, aut a partibus deligi arbitros cogeret, quorum esset ipse sententiæ executor, ut inter pia loca consistat perenneque intemerata pax: *Ut nullum inter venerabilia loca jurgium remaneat, quæ magnopere alterna pacis sunt fovenda concordia.* Confirmata ab eodem est concordia Cœnobium aliud inter & Xenodochium inita, plenitudine potestatis Apostolicæ supplente & resarciente, si quid in eo vitiosum esset & labaret (6): *Cui si quid forte incuria vel imperitia infirmitatis insertum est, vires plenissimæ munitionis & soliditatis ex hac nostra auctoritate suscipiat.* Ut inconvulsa caritas dominetur, litiumque fibras omnes exurat inter eos, qui se Deo uni, caritati, & paci devoverunt: *Quatenus amota penitus totius altercationis materia, inter eos inter quos caritatis immutabiliter debet manere concordia, nulla queat deinceps litigiosa contentionis occasio generari.* Quam invidiosa enim est hominibus religiosis litigandi morositas, tam decora est illis ea pax, quam nonnullo emerint temporalium detrimento: *Sicut grave & plenum vituperationis est, inter personas omnipotenti Deo militantes, de sæcularibus negotiis ortam diu controversiam permanere; ita laudabile & studio religioso conveniens est; terrenis gratam Deo pacem præferre compendiis, & ex rebus transitoriis mansura semper caritatis lucra mercari.*

V. Non mihi tempero, quin hic observem accuratius, Gregorium omnium fere principem, ac primum, paucis certe secundum ex sanctis Patribus, in indagatione & peritia Præceptorum & Consiliorum Evangelicorum, nunquam tamen præcipere, nunquam vel Clericis suadere, vel Monachis, aut Sanctimonialibus, suas ut potius temporales perire sinant res, & diripi, quam ut eas judicio defendant, & eam temporalem jacturam lubentes faciant, ne quid sibi decerpatur de pace & gaudio intimo perfectæ caritatis. Simile veri non est, tam male æstimasse Gregorium de Clericis & Monachis sui ævi, ut nulli prorsus eorum confideret proponi & suaderi posse, quod consilii esset Evangelici, non præcepti. Multo probabilius ergo est, sanctissimo Pontifici Canonici Juris consultissimo, & experientissimo, persuasum fuisse res omnes Ecclesiæ temporales patrimonia esse pauperum, Christi censum, fidelium vota & hostias, eoque pietatis sensu possideri a perfectis & spiritalibus viris, non cupiditate terrena, sed cœlesti caritate. Aut eos potius qui possessores specie tenus sunt, & domini, dispensatores, & tanquam rei commendatæ custodes esse: quam ideo vel apud Judices defendi, non cupiditas, sed officii necessitas, caritasque compellat. Itaque ut pax constaret, ut in compendium mitterentur moræ litium & contentionum, ut quam celerrime ab Episcopis, vel arbitris finirentur causæ, nihil in præteritis relinquebat Gregorius; sed nunquam illi in mentem venit, ut prædæ potius patere vellet bona Cœnobii, Xenodochii, aut Ec-

(1) L. 6. Ep. 36. (2) L. 7 Ep 4. (3) L. 7. c. 15. (4) L. 7. Ep. 33. Ind. 6. (5) L. 7. Ep. 7. Ind. 2. (6) L. 7. Ep. 27.

clesiæ, quam iis tuendis litium sollicitudines & tædia experiri.

Ejus rei novum promam hic documentum. Testatum facit sanctissimus Pontifex solum Episcopum in se recipere debere lites omnes Monasteriorum. Quis vero ambigat, nullo avaritiæ stimulo incitari Episcopum, ut curam subeat litium Cœnobiorum complurium, aut unius saltem, eamque permolestam sarcinam suis malit humeris injici, quam sanctissimæ illius portionis gregis Christi? (1) *Cognovimus etiam quod Monasteria servorum Dei, vel etiam fœminarum, pro suo quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbet. Quod omnino non grate suscipimus. Episcopi loci ipsius, sub cujus degunt moderamine, cura sit, eorum causas utilitatesque disponere. Valde enim est incongruum, ut omisso eo, alius quilibet eorum se causis admisceat.* Si quis præterea scrupulus hæreret, eum certissime eximet illa alia Gregorii Epistola, qua diserte testatur, Episcopos, Clericos, & Monachos toto pectore in id prominere, ut terrena potius omnia sibi dilabi & perire sinant, quam quidquam deteri aut delibari de interna pace, aut de fraternæ caritatis suavitate: verum ita illis persuasum esse, indeclinabili necessitate constringi se ad defendendas pauperum res, quas sibi Ecclesia commendavit (2): *Nostri est habitus, non solum præjudicia minime facere, sed etiam facta æquanimiter portare; nisi forte quia res pauperum defendere rationabiliter cogimur, ne apud omnipotentem Deum culpabiles inveniri valeamus.*

VI. Et alibi rursum Gregorius, quod Episcopi sponte sua causas Monialium defensandas adgrediantur, non eo fieri docet, quod res opesque temporales præponant paci intimæ, & otio contemplationis: sed quod summa caritate lex jubeat iis sollicitudinum spinis eximi castissimas virgines, & periculis iis subtrahi, quibus illas egestas certissime tandem implicaret. En ejus verba ad Episcopum Lunensem (3): *Hortamur, ut fraternitas vestra ita se erga exteriores utilitates Monasterii, ubicunque necesse fuerit, & causas exhibeat, ut conversantes ibidem magnum in vobis subsidium, sicut decet, inveniant, & nullius rei eas necessitas deprimat; quatenus dum vobis providentibus, omnis eis fuerit amota necessitas, in oratione Dei & laudibus assidue secura valeant mente persistere.*

VII. His certe summæ sapientiæ & caritatis incitamentis Gregorius, & ceteri ei concinentes summi Pastores, præcipiebant Episcopis, ut nihil intactum, nihil intentatum relinquerent, ut agros fundosque omnes Ecclesiæ suæ usurpatorum manibus extorquerent; alioqui grave piaculum inertia sua subituri (4): *Possessiones, vel si quæ sunt Ecclesiastico juri competentia, & ab extraneis indebite detinentur, cum omni studio servata civilitate, in jus Ecclesiæ tuæ reparare festina, ut negligens in aliquo videri non valeas.*

VIII. Quanquam his autem judiciis procul ablegarentur moræ, artes, anfractus sinuosi, contentiones, & formulæ morosiores fori civilis; Episcopi tamen qui ea exercebant, vel eorum delegati, aut arbitri, ex norma legum civilium progrediebantur; quarum si minus periti essent, doctiores sibi adsciscebant Jurisconsultos. Gregorius certe ipse præstantissime edocuit, quam non possent judicia Ecclesiastica suum tenere cursum & vigorem, sine legum peritia: quando Joannem Romanæ Ecclesiæ Defensorem in Hispanias ablegavit, ut causam ibi gravissimam illam tractaret, ubi restituendus erat suæ sedi Episcopus: destituendi ii, a quibus ille fuerat destitutus. Mandato amplissimo instruxit hunc suum Gregorius Defensorem, (5) quo plurima continebantur Capita ad illius causæ elucidationem, quorum singulis attextæ erant leges bene multæ Justiniani, tam ex ejus Constitutionibus Novellis, quam ex Codice. De Presbytero ibi affirmatur, non potuisse eum comprehendi, sed citari coram Episcopo, juxta Novellam Justiniani ibi laudatam. Ibi affirmatur extrahi ab Ecclesia sua Episcopum non potuisse, juxta leges. Denique delegata est ab eodem Gregorio Episcopo Calaritano, aliisque duobus Episcopis causa Abbatissæ, cujus in patrimonium Abbas invaserat. Jubebat autem Pontifex, (6) si quid esset, quod hi Episcopi satis expedire non possent ex Romanis Legibus eo pertinentibus, virum ut consulerent, probitate & legum prudentia clarum.

IX. Justissimis laudibus exornandi videbantur Gregorio ii Episcopi, qui gnaviter incum-

(1) L. 7. Ep. 66. (2) L. 8. Ep. 28. (3) L. 8. Ep. 43. (4) L. 11. Ep. 52.
(5) L. 11. Ep. 53. 55. 56. (6) L. 11. Epist. 6.

incumberent in extricandis finiendisque litibus omnium Clericorum & Monachorum ſuorum, ſive judicandi partes ipſi ſuſtinerent, ſive Judices alios delegarent, ſive partes cogerent per Executores ſuos ad eligendos arbitros. Quæ omnia apertiſſime Legibus Juſtiniani ſupra delibatis continentur (1): *Si quis contra quemlibet Clericum cauſam habuerit, Epiſcopum ipſius adeat, ut aut ipſe cognoſcat, aut certe ab eo Judices deputentur; aut ſi forte ad arbitros eundum eſt, partes ad eligendum Judicem ab ipſo executio deputata compellat.* Non patiebatur Gregorius, interponere ſe Apocriſiarios ſuos in ea, quæ Epiſcopalis eſſent juriſdictionis, cujus defenſores potius eſſe deberent, quam invaſores. Niſi ſicubi laico, aut Clerico rei aliquid eſſet & diſſidii cum ſuo Epiſcopo: tunc enim interveniebat Apocriſiarius Papæ, ut vel cauſam ipſe dirimeret, vel partes cogeret Judicem eligere, & litem quamprimum finire: *Si quis vel Clericus, vel Laicus contra Epiſcopum cauſam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipſe cognoſcas, aut certe admonente te, ſibi Judices eligant. Nam ſi ſua unicuique Epiſcopo jurisdictio non ſervetur, quid aliud agitur, niſi ut per nos, per quos Eccleſiaſticus cuſtodiri debuit ordo, confundatur.*

X. At Epiſcopi contra ſuæ illi dignitati & amplitudini plurimum derogare videbantur, qui temporales ipſimet cauſas ſuas in foro ſæculari perſequebantur. Dictum eſt jam ſuperius a nobis ſuo in Sicilia Defenſori, ſeu Nuntio præcepiſſe Gregorium, (2) ut Baſilio Epiſcopo quinque non amplius inducias dierum daret, ut lites ſuas terminaret, tum foro æternum vale diceret, ſeque ſuam in Eccleſiam reconderet. Beatiſſima illa tunc vigebat Eccleſiæ Diſciplina.

XI. Necdum diſertis verbis edocuit nos Gregorius, ab Epiſcopo deligendum, aut deligi & delegari ſolitum Officialem, in quem totam hanc rejiceret cauſarum & negotiorum ſive molem, ſive moleſtiam. Quin contra fere ubique eniteſcebat Epiſcopum, aut ſolum, aut pene ſolum id oneris ſubiiſſe. Fatetur tamen ipſe alicubi tantæ moli rerum Epiſcopos vix jam pares, in partem aliquam hujus ſollicitudinis ſuæ vocaſſe Presbyteros pœnitentiarios; cum uberrimus ille & optatiſſimus eſſet fructus Eccleſiaſticæ juriſdictionis, ut peccatores ad pœnitentiam ſerio tandem aliquando animum adverterent (3): *Sunt minoris ordinis Sacerdotes, qui ad miniſterium Altaris excubant, qui videlicet in adjutorium majorum, peccata delinquentium ſubtiliter inveſtigant: & vitam carnalem corrigunt, atque ad hoc uſque perducunt, ut per lamenta pœnitentiæ, quaſi incendant carnem in ſacrificio, quam prius permiſerant vivere in peccato: Non enim hi qui ſanctis Eccleſiis præſunt, per ſemetipſos prævalent cuncta gerere. Sed dum ipſi cauſis ſpiritualibus occupantur, hæc aliis diſcutienda atque corrigenda permittunt.*

Fateor tamen trahi hæc poſſe ad internum pœnitentiæ forum, ita ut nihildum Presbyteris contentioſæ Epiſcoporum juriſdictionis communicaretur. Sed cum Epiſcopi perſæpe alios vel delegarent vel deſignarent Judices, quanto propius a vero abeſt ſuos ab illis Presbyteros delectos ad id muneris fuiſſe?

XII. Veniendum nunc ad Reges Italiæ. Theodoricus Italiæ Rex, Auguſtæ Prætoriæ Epiſcopo in Eccleſiam redintegrato, delatores ejus convictos, ejuſdem nimirum Eccleſiæ Clericos, ad Epiſcopum Mediolanenſem judicandos ablegavit. Ita enim apud Caſſiodorum (4): *Volumus impugnatores ejus legitima pœna percellere. Sed quoniam & ipſi Clericatus nomine fungebantur, ad ſanctitatis veſtræ judicium cuncta tranſmittimus ordinanda, cujus eſt & æquitatem moribus talibus imponere, quam novimus traditionem Eccleſiaſticam cuſtodire.*

XIII. Suæ ditioni vindicabat Clerus Eccleſiæ cujuſdam Cathedralis incolas oppiduli. A Rege Epiſcopo mandatum eſt, ut procuratores deſignaret, qui in Curia Regia adeſſent juri ſuæ Eccleſiæ: niſi mallet, quidquid illud erat ſpei, vel juris abdicare, cum Clero tam conſentaneum ſit non experiri incerti exitum judicii, nec opperiri, dum cauſa cadat, & ſuccumbat dedecori defenſitatæ præter æquum alicujus cauſæ (5): *Si Clero veſtro creditis in eis aliquid rationabiliter ſuffragari, ad noſtrum Comitatum inſtructam perſonam modis omnibus deſtinate, quæ adverſariorum debeat intentionibus obviare. Quod ſi de negotii qualitate dubitatis, convenit ſacerdotalibus inſtitutis, ut ante controverſiam, juſtitiam magis ipſe cogno-*

(1) L. 9. Ep. 32.
(2) L. 8. Ep. 11.
(3) In Ezech. hom. 22.
(4) L. 2. Ep. 9.
(5) L. 2. Ep. 18.

gnoscas, quam de judicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publice superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

XIV. Germanus vero nomine laicus ad Theodoricum Regem de Episcopo expostulavit, qui legitimam portionem hæreditatis suæ retineret. Illum Rex ad Episcopum remisit, quo vel sibi jus ipse diceret, vel advolaret ad Consistorium Regium, & causæ ibi suæ adesset, cum non possit Rex miseris & oppressis non opitulari. Aurea omnino sunt ejus Theodorici Epistolæ verba (1): *Si in alienis causis Beatitudinem vestram convenit adhiberi, ut per vos jurgantium strepitus conquiescat: quanto magis ad vos remitti debet, quod vos spectat actores, &c. Quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet judicibus terminari, a quo est expectanda magis, quam imponenda justitia. Quod si hanc causam sub æquitate vestrum minime definit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim docetis voces pauperum non debere negligi, quas potest justitia comitari.*

XV. Reus agebatur Presbyter violati expilatique sepulcri, ex quo & thesaurum effodisse jactabatur, & asportasse. Præcepit idem ipse Rex causam examinari a Comite, jusso thesaurum ut corriperet, non Presbyterum, quem pœnæ manerent tanto acerbiores, quanto in ipsa animæ penetralia pervaderent (2): *Hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne possit supprimere, quod eum non licuit invenire. Scelus enim quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum majori pondere credimus vindicandum.*

XVI. Cum Ecclesiæ ministri Polanæ domum invasissent, quam contendebat laicus quidam paterna successione ad se pervenisse: idem Theodoricus per Epistolas invitavit Episcopum ejus civitatis, ut ad Comitatum, sive ad Curiam Regiam Patronum aut Procuratorem suæ causæ aliquem destinaret (3): *Instructam legibus ad Comitatum nostrum destinate personam, ubi qualitas negotii agnosci debeat & finiri.* Commonito tamen prius illo, ut de causa prius ipse accuratissime cognosceret, quod Sacerdotes turpe sit contendere, ubi vinci possunt: *Tractato prius diligenter, inspectoque negotio, quia Sacerdotem non decet protendere improbam litem.*

XVII. Liquet hinc ergo personales Clericorum causas Episcopali judicio integras fuisse servandas: sed reales quæ Laicis intendebantur, apud publicos Judices solitas disceptari. Quam vero Episcoporum observantes essent Civiles Magistratus, non aliud præclarius occurret documentum, quam Cassiodori ejusdem Epistola ad Joannem Papam, ubi ejus se luce collustrari, ejus se consiliis instrui orat; nec enim posse Judices satis probe munus suum sustinere, nisi Episcoporum regulis monitisque dirigantur (4): *Sum quidem Judex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus: nam tum ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus.*

CAPUT CV. *P. 2. l. 2. c. 60.*

De Jurisdictione Episcopali caritatis legibus serviente in Galliis, a Clodovæo ad Carolum Magnum.

I. De jurisdictione Episcopali in Galliis in causis Clericorum munita censuris Ecclesiasticis.

II. Mixti Conventus Judicum sacrorum civilium.

III. Species singulares, ubi sæcularis Judex Ecclesiasticum prævenit.

IV. Elucidatur Canon Concilii Matisconensis II. & Clotarii II. Regis. Unde constat, quanquam Judex sæculi cum Ecclesiastico de Clerico cognovisset, illum tandem Ecclesiastico permissum fuisse, canonicis tantum pœnis puniendum.

V. Variæ probationes quæ hunc usum astruant, ut canonicæ tantum pœna in capitalia crimina decernantur.

VI. De causis inter Clericos cognoscere non poterat nisi Episcopus vel Archidiaconus, qui ejus Officialis partes sustinebat, vel Presbyteri qui easdem vices obibant.

VII. Causæ Episcoporum omnes ab Episcopis & in Conciliis discutiebantur.

VIII. Arbitrio quandoque Presbyterorum.

IX. Concilii Matisconensis II. decreto, asyli jus & prærogativa Episcopis & Clericis omnibus ascribitur, ut ab Ecclesiis abstrahi suis non possint, nisi ut Judici Ecclesiastico sistantur.

X. XI.

(1) L. 3. Ep. 37. (2) L. 4. Ep. 18. (3) L. 4. Ep. 44. (4) L. 11. Ep. 2.

X. XI. Horum Canonum observantiam vigui∫∫e fidem facit Historia Gregorii Turonensis: civilemque & externam politiam compluribus in rebus Episcoporum potestati obnoxiam fui∫∫e.

I. AD Gallias nostras accedimus, in quibus nihilo obscurioribus argumentis evincetur, amplissimam fuisse Episcoporum jurisdictionem, nec alium illi propositum fuisse scopum, quam ut Canonibus inviolata constaret reverentia; ut morum castitas, caritas & pax inconcussa inter fideles vigeret universos, potissimum vero inter Clericos; ut lites, fraudes, tricæque omnes sæcularium Curiarum ablegarentur. Quæ cum ita sint, non poterant non terreni Principes Regesque vehementer assentiri, suffragarique huic Apostolicæ Episcoporum auctoritati & functioni, quæ terrestri ipsi regnorum paci totam se impendit, ut ad cœlestem pacem aditum communiat.

In Concilio Agathensi excommunicatione feriuntur Clerici, (1) qui Laicorum patrocinium aucupantur; eademque pœna implicantur & Laici, qui sua illos tuitione tegunt adversus canonicam districtionem: *Si relicto officio suo propter districtionem, &c.* Eadem vibratur in Laicos pœna, qui immortales alunt inimicitias, interminatasque lites inter sese, adversus Episcoporum monita contumaciores (2): *Quicunque odio, aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem revocati nequiverint, &c.* Itaque eo quoque jure utebantur Episcopi, ut evibrato excommunicationum fulmine cogerent & litibus & odiis implacatis modum aliquem finemque poni. Hoc denique Concilio prohibiti sunt Clerici ad Judices sæculares quenquam provocare injussu Episcopi; prohibiti sunt & criminis cuiquam litem intendere, denique anathemate percussi sunt Laici, qui Ecclesias Clericosque tricis meditatis malitiose fatigarent (3): *Clericus ne quenquam præsumat apud sæcularem Judicem Episcopo non permittente pulsare: sed si pulsatus fuerit, respondeat non proponat: nec audeat criminale negotium in judicio sæculari proponere. Si quis vero sæcularium per calumniam Ecclesiam aut Clericum fatigare tentaverit, & victus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus & a Catholicorum communione, nisi digne pœnituerit, arceatur.*

In Concilio Epaonensi permissi sunt Clerici, (4) non provocare, sed provocati accedere ad Tribunalia Judicum, annuente Episcopo. In Concilio Aurelianensi I. declaratum est, non Clericos solum, sed & eorum stirpem usque ad tertiam generationem sub jurisdictione Episcoporum conquiescere (5): *Ita ut filii Clericorum, id est, patrum, avorum, ac proavorum, in Episcoporum potestate ac districtione consistant.* In Concilio Aurelianensi III. cautum est: ne Laici ipsi Clericos ad Tribunalia Judicum vocarent, nisi monito ante Episcopo (6): *Clericus cujuslibet gradus, sine Pontificis sui permissu, nullum ad sæculare judicium præsumat attrahere; neque laico, inconsulto Sacerdote, Clericum in sæculare judicium liceat exhibere.* Præmoneri se volebant Episcopi de litibus quas vel Clerici Laicis, vel vicissim Laici Clericis intenderent coram sæculi Judice, ut eas præfocare exorientes possent.

II. In Concilio IV. Aurelianensi definitum est, nihil potestatis exerceri posse in Clericos a Judice sæculari, nisi re cum Episcopo communicata; tum sistere se ei debere Clericos, ubi juberet Episcopus: denique si quid rei esset laico adversus Clericum, de ea cognoscere non posse Judicem publicum, nisi adjuncto Archidiacono, vel Presbytero; si partibus conveniret, unius laici Judicis judicium experiri, Clericus id tum posset, cum Prælati Ecclesiastici assensus accessisset (7): *Ut nullus sæcularium personarum, prætermisso Pontifice, seu Præposito Ecclesiæ, quenquam Laicorum pro sua potestate constringere, discutere audeat, vel damnare. Sed & Clericus si pro causa ad petitionem cujuscunque fuerit ab Ecclesiastico ordinatore commonitus, se ad audientiam spondeat adfuturum, & respondere nulla calliditate dissimulet. Sed quæcunque causatio quoties inter Clericum & sæcularem vertitur, absque Presbytero aut Archidiacono, vel si quis esse Præpositus Ecclesiæ dignoscitur, Judex publicus audire negotium non præsumat. Sed si causam habentibus placuerit ire ad judicium fori ex voluntate communi, permittente Præposito Ecclesiæ, Clerico licentia tribuatur.*

In Synodo Altisiodorensi anathema illiditur Judici, qui in ipsam Clerici personam quidquam tentaret inconsulto Episcopo (8): *Qui*

(1) Can. 8. (2) Can. 31. (3) Can. 32. (4) Can. 11.
(5) Can. 4. (6) Can. 32. (7) Can. 20. (8) Can. 45.

Quicunque Judex, aut secularis, Presbytero, aut Diacono, aut cuilibet ex Clero, aut de junioribus, absque voluntate Episcopi, aut Archidiaconi, aut Archipresbyteri, injuriam inferre præsumpserit, anno ab omnium Christianorum consortio habeatur extraneus. Mixtorum Tribunalium horum major sane illi gloria & splendor circumfundebatur, ubi Rex Episcoporum & Baronum suorum agmine vallatus, de gravioribus quibusque causis agnoscebat, maxime Clericorum, vel Laicorum, qui ad eum confugissent adversus Episcopos ipsos suos. His judiciis aderat Comes Palatii, absente Rege etiam præerat ejus vice. Editæ sunt a Marculpho (1), horum judiciorum formulæ, quibus & aliæ a clarissimo doctissimoque viro Bignonio additæ sunt: *Nos in Palatio nostro ad universorum causas audientas una cum dominis & patribus nostris Episcopis, &c.*

III. Remittere aliquid visum est Concilium Matisconense I. anni 581. cum Regiis a Judicibus comprehendi permisit Clericos homicidii, furti, maleficii reos, quo arctiores metæ additæ sunt immunitati Clericorum (2): *Ut nullus Clericus de qualibet causa extra discussionem Episcopi sui, a sæculari judicio injuriam patiatur, aut custodiæ deputetur. Quod si quicunque Judex cujuscunque Clericum absque causa criminali, id est, homicidio, furto, aut maleficio, hoc facere fortasse præsumpserit, quandiu Episcopo loci illius visum fuerit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.*

Innuit certe videtur eo Canone, a Judice sæculari præventum fuisse Episcopum: nec enim alias sineretur ille Episcopo extorquere, aut ejus carceribus abstrahere Clericos, horum reos facinorum. Idque innuitur rursus Canone Concilii Matisconensis II. anni 585. (3) *Neque Presbyter, neque Diaconus, neque Subdiaconus de Ecclesiis trahantur, aut injuriam aliquam inscio eorum Episcopo patiantur: sed quidquid quis adversus eos habuerit, in notitiam Episcopi proprii perducat, & ipse causam, justitia præeunte, discutiens, animo Clericos accensantis satisfaciat.*

Nec minus aperte antiquiori Disciplinæ & immunitati Clericorum astipulari visum est Concilium Parisiense, vetitis omnino laicis Judicibus de Clerico ullo cognoscere, nisi arcessito Ecclesiastico ejus Superiore (4): *Ut nullus Judicum neque Presbyterum, neque Diaconum, vel Clericum ullum, aut Juniores Ecclesiæ sine scientia Pontificis per se distringat, aut damnare præsumat.* Si quid in hæc Judices peccent, excommunicatione innodantur.

IV. Concilii hujus Decreta corroboravit Clotarius II. publicato Edicto, & iis clausulis adhibitis, quas hic ponderari operæ pretium sit. Jubet enim Clotarius, ut ne unquam in civili causa Judex laicus de Clerico cognoscere audeat, nisi manifeste convicto; unde etiam Presbyteri & Diaconi excipiuntur. Verum id ad civiles pertinet causas; non ad criminales. Harum enim conjunctim judicium instituent utriusque fori, sacri, & civilis Judices; reus convictusque, canonicis pœnis subjicietur. Denique si quæ lites inter Clericos laicosque perstrepant, utriusque etiam Judicis cognitione ex sedabuntur (5): *Nullus Judicum de qualibet ordine Clericos de Civilibus causis, præter criminalia negotia, per se distringere aut damnare præsumat, nisi convincitur manifestus, excepto Presbytero aut Diacono. Qui vero convicti fuerint de crimine capitali, juxta Canones distringantur, & cum Pontificibus examinentur. Quod si causa inter personam publicam & homines Ecclesiæ steterit, pariter ab utraque parte Præpositi Ecclesiarum & Judex publicus, in audientia publica positi, eam debeant judicare.*

Bona fide fateri cogimur hoc Clotarii II. Edicto permitti laicum Judicem, ut in Clericum de capitali crimine jus dicat; quanquam nihil ejusmodi haberet Concilium Parisiense V. cujus hic novo robore firmantur Decreta. Itaque veri specie non caret, Guntramni quoque Regis impulsione editum fuisse Canonem Concilii Matisconensis I. cujus tanta est cum hoc Clotarii II. Edicto affinitas. Sed illud potissimum nostra refert animadvertisse, quod Judicem sæculi quidem permittit Clotarius cognoscere de criminibus Clericorum; sed una Episcopum arcessiri jubet, utque ne gravior ulla possit decerni pœna, quam quæ canonico jure infligitur: *Qui vero convicti fuerint de crimine capitali, juxta Canones distringantur, & cum Pontificibus examinentur.* Ex quo illud concluditur, adeo non teneri Episcopum Clericos suos capi-

(1) Marculph. L. 1. c. 25. 26. (2) Can. 7. (3) Can. 10. (4) Can. 4.
(5) Ibidem.

capitalis criminis convictos Judici publico dimittere plectendos: ut ex adverso edicat Rex, illos a Judice sæculi Episcopis permitti, qui non aliis possunt quam canonicis in reos pœnis sævire.

V. Facilius assentietur huic disciplinæ, quisquis expenderit, nos hic in sexto adhuc versari sæculo, cum Clericis adhuc & Monachis familiare erat opportune & importune Judices sæculares interpellare, & omni ope & contentione urgere, quo capitalia supplicia etiam in laicos relaxarent, aut suspenderent; cum eorum persæpe precibus vis accedebat; cum denique non infrequenter voti sui fiebant compotes. Eo adhuc ævo quisquis ad Ecclesias confugisset, inde abripi non potuisse constat, nisi condonata mortis & membrorum truncationis pœna; in asylo ipso Ecclesiæ Clericos pene omnes semper delituisse; reos qui morti eximebantur, asperitati ejusmodi pœnitentiæ & diuturnitati mancipatos fuisse, qua mortis acerbitas compensari videretur. Adde Conventus juridicos sæcularium Judicum, permixtos habuisse suo in Collegio Clericos complures. Nec vero addubitare quenquam jure posse, quin Episcopi ex Regum perpetua indulgentia a Synodis judicarentur, etiam in crimine Majestatis. Denique posteriore sæculo morem eum invaluisse, ut mulctis tantum pecuniariis facinora quæque gravissima luerentur.

His observationibus nostris non parum & lucis & roboris accedit ex Concilio Remensi, non multo post Concilium Parisiense V. habito. Ibi enim anno 630. vetantur laici Judices, intentata ni pareant excommunicatione, ne nisi concedente Episcopo, in Clericum quenquam ausint vel judicium instituere, vel inferre pœnam: *Absque conscientia & permissu Episcopi, cujuslibet Ordinis Clericum adstringere.* Præcipitur ibidem Episcopis, (1) suos ut ipsi in Clericos animadvertant: nec confugientes ad Ecclesiam reddere ausint, nisi cautum sibi sit *de vita, de tormento, de truncatione*: sed & ipsi mox eos pœnitentiæ mancipent canonicæ: *Pœnitentiam se pro scelere facturum esse promittat.*

VI. Rursum ad Clericos reflectenda oratio, de quibus nec primo, nec iterato post appellationem judicio cognoscere poterat, nisi Ecclesiæ Judex. Ita profitetur Concilium Matisconense I. quanquam alias Clericali immunitati subinfensum (2): *Ut nullus Clericus ad Judicem sæcularem quemcunque alium fratrem de Clericis accusare præsumat, aut ad dicendam causam quocunque modo trahere. Sed omne negotium Clericorum aut in Episcopi sui, aut in Presbyterorum, vel Archidiaconi præsentia finiatur.* In Synodo Altisiodorensi idem Decretum promulgatum fuerat (3): *Non licet Presbytero aut Diacono, aut cuicunque Clericorum, de qualibet causa Conclericum suum ad Judicem sæcularem trahere.*

VII. Et præclarior multo & justior erat Episcoporum a foro sæculari immunitas. In Concilio Aurelianensi V. statutum est, ut quibus negotii aliquid fuerit contra Episcopum, vel ejus Officiales Ecclesiæ, ipsummet adeant primo; ut ea ipsemet integritate & caritate aget, quæ Apostolorum successori consentanea sit: quæque ita spectata exploratoque omnibus sit, ut nemo eum etiam in propria causa Judicem detrectet & deprecetur (4): *Placuit, ut si quæcunque persona contra Episcopum, vel actores Ecclesiæ se proprium habere crediderit negotium, prius ad eum recurrat caritatis studio, ut familiari aditione commonitus, sanare ea debeat, quæ in querimoniam deducuntur.* Si cessaret, aut differret Episcopus querelis his satisfacere, tum vero ad Metropolitanum confugiendum erat; denique si pari incuria Metropolitanus his non satisfaceret querelis de Provinciæ suæ Episcopis, censuræ & judicio ipsemet subjiceretur Concilii Provincialis. In Concilio II. Lugdunensi pronuntiatum est, ubi dissiderent duo Episcopi unius Provinciæ, eam controversiam judicio Metropolitani & Episcoporum Comprovincialium committi debere. Si duarum autem Provinciarum Episcopi judicio contenderent, ei judicio præesse debere utriusque Provinciæ Metropolitanos (5): *Si de una Provincia sunt, Metropolitani cum Comprovincialibus suis judicio sint contenti. Si diversæ Provinciæ fuerint Sacerdotes, convenientibus in unum Metropolitanis ipsorum, omnis eorum actio illorum judicio terminetur.*

VIII. Aliam iniit viam Concilium Turonense II. tuendæ ejusdem Episcoporum concordiæ, mandato, ut si quid litis inter eos emergat, hinc & inde Presbyteros eligant, quorum judicio stent. Cum præcones

(1) Can. 6. 7. (2) Can. 8. (3) Can. 35. (4) Can. 17. (5) Can. 1.

nes enim & conciliatores pacis sint Episcopi, omnium maxime detestanda ipsis est discordia; ideo & in Concilio Provinciali pœnitentiæ addicendi erunt Episcopi, qui hanc recolligendæ Collegarum gratiæ rationem detrectaverint (1): *Electis ab utraque parte fratribus, id est, Presbyteris, præponderante dulcedine, litis jacula finiant, & vota pacis acquirant. Si quis autem ab utraque parte electis Presbyteris atque mediantibus, hoc est, suis membris reconciliari neglexerit; cum ad Synodum venerit, non solum reatum coram Coepiscopis se cognoscat incurrere, verum etiam congruæ pœnitentiæ intelligat vindictam subire. Opportunum namque est, illum animadversioni succumbere, qui intelligendo peccavit, & quod docere debuit, in se ipso neglexit.* Concilii Parisiensis V. Patres, non acquievere Turonensis Concilii huic Canoni, instaurare maluerunt Canonem Concilii V. Aurelianensis, (2) & rejicere ad Metropolitanum, omnium inter se Episcoporum dissidia; spoliatis communione Episcopis, qui adversus Collegas Judices adirent sæculares, donec in Concilio Provinciali sese purgaverint.

IX. Multo vero ad decus & laudem Episcopalis Ordinis præclarius est, & ad confirmanda superiora omnia, quod habetur in Concilio II. Matisconensi, ubi declaratur Canones Legesque a primordiis propemodum exorientis Ecclesiæ immunitati & jurisdictioni Episcoporum certatim adlaborasse: *Licet reverendissimi Canones, atque sacratissimæ leges de Episcopali audientia in ipso pene Christianitatis principio sententiam protulerint.* Necesse tamen fuisse ad retundendam audaciam quorundam sæculi Magnatum statui, ut ne possint unquam Episcopi Ecclesiis suis abstrahi, vel in carceres compingi: sed si quid litis Optimates sæculi illis volent intendere, Metropolitanos adeant, a quibus duo tresve Episcopi alii arcessentur, vel totum, si necesse sit, Concilium Provinciæ congregabitur, ut ei dissidio modus tandem & finis aliquis imponatur (3): *Quoniam grassatur in Sacerdotes Dei humana temeritas, ita ut eos de atriis venerabilium Ecclesiarum violenter abstractos ergastulis publicis addicant; censemus ut Episcopum nullus sæcularium fascibus præditus jure suo contumaciter agens de sancta Ecclesia, cui præest, trahere audeat. Sed si quid contentionis adversus Episcopum potentior persona habuerit, pergat ad Metropolitanum Episcopum, & ei causas alleget, &c. Quod si talis fuerit immanitas causæ, ut eam solus Metropolitanus definire non valeat, advocet secum unum vel duos Episcopos. Quod si & ipsis dubietas fuerit, conciliabulum instituant, in quo universa fraternitas Coepiscopi sui causas discutiat, & pro merito aut justificet, aut culpet. Quod de Episcopis censuimus, obtinet & in Clero, ut de Ecclesiis non trahantur, &c.* Duo hi Canones manifeste insinuare videntur, Clericos omnes asylorum privilegio usque gaudere, ut qui in Ecclesiis commorentur, nec abripi inde possint, nisi ut Ecclesiastico Judici, & pœnis canonicis permittantur.

X. Sed ne cujusquam animo illa incidat cogitatio, Canones hos Episcopatui & Clericorum Ordini universo usque adeo honorificos, ab iis conditos esse, quorum causa vertebatur, qui gloriæ suæ serviebant, adeoque ad exitum nunquam aut raro perduci potuisse: non pigebit hic refricare quod supra de Ægidio Archiepiscopo Remensi commemoratum est a Gregorio Turonensi, (4) quando hoc illi facinus impactum est, quod adversus Childebertum Regem conspirasset. Comprehendi eum & in custodiam tradi jussit Rex, dum Concilium cogeretur. Amarissime cum Rege expostularunt ceteri Antistites, de comprehensi Episcopi contumelia; cessit Rex, solutumque Ægidium suæ tunc reddidit Ecclesiæ: *Tunc ab aliis sacerdotibus increpitus Rex, cur hominem absque audientia ab urbe rapi, & in custodiam retrudi jussisset, permisit eum ad urbem suam redire.* Coalnit denique Concilium, crimen confessus est Ægidius, donavit illum Rex precibus Episcoporum, a quibus sacro gradu abdicatus est, & Argentorati exulare jussus (5): *Hæc Episcopi audientes, ac lamentantes fratris opprobrium, obtenta vita, ipsum ab Ordine sacerdotali, lectis Canonum sanctionibus removeruut, qui statim ad Argentoratensem urbem, quam nunc Strataburgum vocant, deductus, exilio condemnatus est.* Ubi perspicis religiose observatum fuisse Canonem suprapositum. Nocentior erat Ægidius Prætextato Rothomagensi Episcopo. At cum & hic sua se confessione onerasset: *Ego sum*

(1) Can. 2. (2) Can. 11. (3) Can. 9. 10. (4) L. 10. c. 19.
(5) L. 5. c. 19.

sum homicida nefandus: eisdem utique pœnis obnoxius erat. Verum Chilpericus Rex quanquam illi infensissimus, non alibi tamen quam in Episcoporum cœtu causam dicere, vel pœnæ nisi canonicæ addici illum voluit, quod genus est exilium. Dictum est supra per Imperatorum leges non licuisse, reos usquam agi Episcopos, nisi in Conciliis ab aliis Episcopis judicandos. A Regibus Galliæ, Primæ, Secundæ & Tertiæ Dynastiæ illibatum id privilegium Episcopis vindicatum est, etiam in Majestatis criminibus. Unum contra objici potest exemplum beati Leodegarii Episcopi Augustodunensis, qui non judicio, sed tyrannica cæde Martyr occubuit.

XI. Plura hic coacervari possent ex eodem Gregorio Turonensi, (1) quæ lubens missa facio, ut ad Concilia redeam. Dissidentibus de Parochiarum quarundam jure Episcopis, controversia illa in Concilio dirempta est. Alias inquisitum est in aliquos Episcopos, de quibus querebatur Guntramnus Rex in Conventu Episcoporum & Procerum: *Discussi enim fuerant a reliquis Episcopis & Optimatibus Regis.* Spectabant ea omnia ad temporalem & externam Regni administrationem, in quam porrigebat se etiam Episcoporum jurisdictio. Quo etiam spectat illud Concilii Aurelianensis III. Decretum, quo multa explodantur superstitiosius quam religiosius observari solita, & Judaicam magis servitutem redolentia, quam Christianam libertatem(2): *Quia persuasum est populis Die Dominico agi cum caballis, aut bobus & vehiculis itinera non debere, neque ullam rem ad victum præparare, vel ad nitorem domus, vel hominis pertinentem exercere ullatenus, quæ res ad Judaicam magis quam ad Christianam observantiam pertinere probatur, id statuimus, ut die Dominico, quod ante fieri licuit, liceat.* Ubi & mox vetatur ne Dominico die, vel agrum colere, vel vineis, messibus, aliisque id genus operibus liceat vacare: denuntiatur etiam qui huic Decreto non paruerint, eos non publici Judicis, sed Episcopi judicium subituros: *Quod si inventus fuerit quis in operibus suprascriptis, quæ interdicta sunt, se exercere: qualiter emendari debeat, non in laici districtione, sed in Sacerdotis castigatione consistat.*

Huic eidem Concilio, sicut & Concilio IV. ejusdem Aurelianensis Civitatis placuit, ut Christiani, qui Judæorum servi essent, redimi semper possent a fidelibus. Placuit eidem Concilio IV. ut Episcopi plectere & exilio mulctare possent fœminas, in crimine cum Clericis deprehensas (3): *A civitatibus, ut Sacerdos præceperit, repellantur.* In Concilio Matisconensi II. præceptum est, ut in Monasteria compingere posset Episcopus uxores Clericorum minorum, si ad nuptias animum appellerent. Concilium Liptinense præcepit Episcopis, Comitibusque, qui una & Defensores erant Ecclesiarum, ut vires consociarent, certatimque incumberent, ut idololatriæ superstites reliquias abolerent: *Decrevimus quoque, ut secundum Canones Episcopus in sua Parochia sollicitudinem gerat, adjuvante Gravione, qui Defensor Ecclesiæ ejus est, ut populus Dei paganias non faciat.* Innovatum est in Concilio Suessionensi hoc Decretum, additumque ut in foros, seu nundinas pervigilarent Episcopi (4): *Et per omnes civitates legitimus forus, & mensura fiat, secundum abundantiam temporis.* In novis Capitularibus Baluzii, voluit Clotarius Rex, ut absente se, de Judice præter leges sententiam ferente, pœnas sumeret Episcopus: *Si Judex contra legem aliquem injuste damnaverit, in nostri absentia ab Episcopis castigetur.* Postremo denique cum Alaricus Rex Gothorum ab Aniano in compendium mitti curasset Codicem Theodosianum, (5) illum ipse tunc in omnes suæ ditionis Provincias promulgavit, quæ tunc non paucæ Galliarum nostrarum finibus continebantur. Inde Codex ille compendiarius invaluit per omnes Gallias, cum eum ante examinassent, confirmassentque Episcopi. Hæc enim habet Alaricus ipse Rex in Rescripto suo: *Venerabilium Episcoporum roboravit assensus.*

(1) L. 6. c. 38. L. 8. c. 2. (2) Can. 28. (3) Can. 23. Can. 30. Can. 19. Can. 16. Can. 5. (4) Can. 6. (5) Baron. ann. 506. n. 10.

CAPUT CVI. *P. 2. l. 2. c. 61.*

De Jurisdictione Episcopali in Hispania, caritatis legibus attemperata, ab anno quingentesimo ad septingentesimum.

I. Presbyteri quoque & Clerici alii juri dicendo vacabant, ut vix Dominico die respirare possent usque adeo lenitate & caritatis dulcedine laices etiam ad forum Ecclesiæ alliciebant.

II. De causis realibus Ecclesiæ cognitores erant Episcopi ipsi.

III. In rebus ambiguis peritos Jurisconsultos percontari jubebantur.

IV. Concilia Toletana, Universalia & Nationalia erant, & veluti Regni Comitia, in quæ Episcopi & Optimates Regni confluebant, unde eorum jurisdictioni nulli fines præscripti tunc erant.

V. Inde est, quod & Episcoporum sententiæ certissime semper executioni mandabantur, nec ullis regulis irritari poterant, etiam ad res temporales.

VI. Variæ leges Conciliorum in Clericorum concubinas, & in prolem eorum quamcunque post sacros Ordines.

VII. VIII. IX. Variæ pœnæ a Judice Ecclesiastico inflictæ in Italia, Anglia, Gallia.

X. In Hispania mulctæ pecuniariæ, carceres, flagella, exilia, a Judice Ecclesiastico infliguntur, ut pœnitentiæ, vel ut pœnæ medicinales, cum Episcopi spiritalem faciant medicinam. Et veræ tamen erant pœnæ, spectata Episcoporum jurisdictione, qui eas decernebant.

XI. Archiepiscopus Toletanus læsæ majestatis accusatus, nonnisi Synodi judicium subit.

I. NEc instrenue Hispaniæ quoque Episcopi Clericique Ecclesiarum in hæc operosissima jurisdictionis munia incumbebant, quæ sola ipsis, sola Laicis caritas sua dulcedine & suavitate deliniret. Vetuit Tarraconense Concilium, ne Episcopi, Presbyteri, Clericive ceteri Dominicam etiam diem insumerent litium examini, utpote divinis tantum laudibus concelebrandis dicandum: concesso ut reliquos dies omnes in id consumerent, dum ne se tamen in causas criminales interponerent ullas (1): *Nullus Episcoporum, aut Presbyterorum, vel Clericorum die Dominico propositum cujuscunque causæ negotium audeat judicare, nisi hoc tantum, ut Deo statuta solemnia peragant. Ceteris vero diebus, convenientibus personis, illa quæ justa sunt, habeant licentiam judicandi, exceptis criminalibus negotiis.*

Hinc illud emergit, 1. Non Episcopos tantum, sed & Presbyteros, & Clericos omnes operam dedisse dirimendis litibus, sive sejunctim id facerent, quod magis sonant hujus Canonis verba: sive plures conjunctim. Capite superiori idem adnotatum est, Archidiaconis & Presbyteris delegatum fuisse causarum diremptionem; nec enim facile occurrerent tum ulla Officialium ad id destinatorum vestigia. Quin & Presbyteros ibidem quandoque placuit arbitros eligi, qui jurgia pacarent mutua Episcoporum. Ibidem de Suffraganei sui causa judex sedit Metropolitanus solus, cum is a viro præpotente in crimen vocaretur: nec jussus est aliorum Episcoporum consilia expectari, nisi ubi difficultas incideret, quæ tanti esset.

Rursus hinc liquet. 2. Tam confertas fuisse turbas hominum ad Tribunal Ecclesiæ convolantium, ut ne Dominicus quidem dies a litibus dirimendis vacuus esset. Quod tamen huic Concilio emendari placuit, ceteris omnibus diebus ei caritatis officio dicari permissis. Quo jam minus mirum est, si Episcopi, Clericos sibi suos omnes adsciscerent, ad jurisdictionis suæ onera in illos ex parte saltem declinanda; ita ut singuli etiam jus dicerent. Itaque ne suspicari quidem possumus, Officialem tunc fuisse unum aliquem, cui tota ea sarcina committeretur.

Illud adde. 3. Eam jurisdictionem latissime patuisse, & omnia causarum genera complexam fuisse, præter criminales; atque ita ambigi vix posse, quin dissidia sua omnia fideles ad Clericos referrent, ut ad arbitros & parentes quodammodo suos. Ex quo fit, ut & illud extra dubium jam sit, ut ea causarum examina ad Clericos perferrentur, & tanta illis fieret jurisdictionis accessio, in causa fuisse studium pacis & concordiæ, caritasque ad æterna tantum anhelans, qua tum serviebant Tribunalia Ecclesiastica.

II. In Concilio Toletano II. prohibiti sunt

(1) Can. 4.

sunt Clerici, ne Clericos alios convenirent, nisi coram Episcopo, excommunicatione & rei jactura luituri, qui secus fecerint (1): *Ut Clerici Conclericos suos neglecto Pontifice ad judicia publica pertrahant, statuimus de cetero non præsumi; sed & si quis hoc facere præsumpserit, & causam perdat, & a communione efficiatur extraneus.* In Concilio I. Hispalensi sedata est contentio duorum Episcoporum de Parochiis quibusdam controversis, quæ ei tandem adscriptæ fuere, qui earum præscripsisset possessionem, juxta leges Imperatorum, & Romanorum Decreta Pontificum (2): *Hoc enim & sæcularium Principum Edicto præcipiunt, & Præsulum Romanorum decrevit auctoritas.* Nec secus in re consimili pronuntiatum est a Concilio Toletano IV. (3) sicut & ab Emeritensi, cui visum est mittendos esse a Metropolitano inspectores idoneos, qui fines dispicerent Diœceseon & Parochiarum (4): *Ita ut de præsentia Metropolitani inspectores dirigantur, qui per evidentia signa Diœceses ipsas conspiciant.* In Concilio Toletano XI. decretum est, ut Episcopi quibus essent patrimonia, ex iis restituerent & resarcirent quidquid damni quomodocunque cuiquam intulissent. Nec enim æquum esse, ut Ecclesia luat errores intemperiasque Præsulum, quos ipsa ab injuria & litibus alienissimos esse jubet. Si nullæ his Præsulibus hæreditariæ sint res, pœnitentia luent, quidquid temere damni intulerint (5): *Neque enim justum est, ut pro pravis actibus Sacerdotum Ecclesiæ quibus praeminent, sustineant damnum: ut pro excessibus talium satisfactio ab Ecclesiis exigatur: cum Ecclesia Rectores suos non ad litem, sed ad honestatem informet.*

III. Vetiti sunt ab eodem Concilio Episcopi, ne vel jus dicerent, vel decernerent pœnitentias, nisi in Audientia publica, vel ad consilium adscitis duobus saltem tribusve spiritualibus & prudentibus viris, ne quo cupiditatum æstu judicium præverteretur (6): *Quoties quilibet ex subditis corrigendus est, aut publica debet a Sacerdote disciplina curari; aut si aliter Rectoribus placet, duorum vel trium fratrum spiritualium testimonio peculiariter adhibito, & modus criminis agnoscatur, & modus pœnitentiæ irrogetur.*

IV. Ex Concilio denique Toletano XVI. perspicuum est Conciliorum hujusmodi universalium jurisdictionem in Hispania latissime patuisse, seque in causas & personas prorsus omnes exporrexisse. Rex ipse potestatem eis fecit castigandi Leges Regni omnes: *Cuncta vero quæ in Canonibus, vel Legum edictis depravata consistunt, aut ex superfluo, vel indebito conjecta fore patescunt, accommodante nostræ serenitatis consensu, in meridiem lucida veritatis reducite.* Et postea: *Varia quoque populorum negotia, ceteraque sceleratorum hominum gesta, fidei sanctæ contraria, ita vestri examinatione judicii, canonice & legaliter finiantur, ut, &c.* Quod quid aliud est, quam nullos circumscribere fines Episcopali jurisdictioni in privatorum etiam causis? Regni sane Procerum non mediocris in his effulgebat auctoritas, ut ex ipsis Regis verbis liquet: *Hoc solum vos honorabiles Dei Sacerdotes, cunctosque illustres Aulæ Regiæ seniores, quos in hoc Concilio nostræ serenitatis præceptio inesse fecit, adjuramus, quia in privatis dirimendis negotiis, quæ se vestro cœtui audienda emerserunt, nulla personarum vel muneris acceptio intercurrat, &c.* Quod ipsum observare fas est in VIII. & in ceteris Conciliis Toletanis.

V. Nullas ergo posthac moras, nullos obices objicere quisquam poterat jurisdictioni Episcopali, ejusque judiciis, in rebus etiam temporalibus & mixtis; cum tantam in potestatis suæ societatem Reges ipsi sibi Episcopos cooptassent, sicut antea declaratum est. Statutum est in Concilio Toletano III. ut nisi Clerici majores domo sua quamprimum abigant mulierculas omnes, ex quibus suspiciones quædam obliquiores nasci queant, illas Episcopus venire jubeat; & pauperibus pretium erogari (7): *Mulieres ab Episcopis venundentur, & pretium ipsum pauperibus erogetur.* In eodem Concilio jussi sunt Episcopi cum Judice Regio diligentissime perquirere, ecquæ usquam superfint Idololatrarum reliquiæ, in eosque pro æquitatis modo animadvertere (8): *Hoc cum consensu gloriosissimi Principis sancta Synodus ordinavit, ut omnis Sacerdos in loco suo una cum Judice territorii sacrilegium idololatriæ perquirat, & exterminare inventum non differat; homines vero qui ad talem errorem concurrunt, salvo discrimine animæ, quæ potuerint, animadver-

Z z z 2

(1) Can. 13. (2) Can. 2. 2. (3) Can. 33. 34. (4) Can. 8.
(5) Can. 5. (6) Can. 7. (7) Can. 5. (8) Can. 16.

versione coerceant. Rursus ab eodem Concilio & a Recaredo Rege mandatum est Episcopis, ut una cum Judice Regio scrupulosissime inquirerent in eos parentes, qui execrabili immanitate propriis filiis necem inferrent, (1) *Ergo & Sacerdotes locorum hac sancta Synodus convenit, ut idem scelus cum Judice curiosius quærant & sine capitali vindicta acriori disciplina prohibeant*. In hoc eodem denique Concilio jussi sunt Episcopi (2) excubias agere in Judices omnes Regios; si in leges committerent, id revocare; Regem de tota eorum perversitate commonefacere.

VI. In Concilio Hispalensi I. demutatum est aliquid de Canone Toletani Concilii III. supra relato, Judicibusque permissum est, ut suspectas mulieres, quas suis non summovissent Clerici ex ædibus, ipsi servas in posterum haberent (3): *Cum voluntate & permissu Episcopi, comprehensæ in suis lucris usurpent*. Si in ea re pigritentur Judices, Episcoporum cura & jussu corripiendæ illæ erant, & in Monasteria ad perpetuam servitutem compingendæ (4): *Mulieres illæ juxta priores Canones a Sacerdotibus distractæ, in Monasterio Deo votorum tradantur servitute*. Rursus tamen in Concilio Toletano IV. vigori suo restitutus est Canon Toletani III. *Quæcunque Clericis taliter adjunctæ sunt, ab Episcopo auferantur & venundentur*. In Concilio Toletano IX. filii Clericorum majorum post ordinationem suscepti, non spurii tantum, & successionis cujuscunque exortes declarati sunt, sed & in servos mancipati ei Ecclesiæ, quam ortu suo fœdassent (5): *Proles eorum tali nata pollutione, non solum parentum hæreditatem nusquam accipiat, sed etiam in servitutem ejus Ecclesiæ, de cujus Sacerdotis vel Ministri ignominia nati sunt jure perenni manebunt*.

VII. Præclara oppido hæc sunt sacræ in res temporales jurisdictionis documenta. Sed & his elucidamenti roborisque non parva fiet accessio, si pœnas contemplemur, quibus forum Ecclesiasticum sæviebat. Januario Calaritano Metropolitano a Gregorio Magno mandatum est, ut residuos Sardiniæ suæ Idololatras, sortilegos, & nefarios ejusmodi homines insectaretur acerrime: carcere & pœnitentia, si ingenui essent, eos puniret; flagellis etiam si servi (6): *Quod si emendare se a talibus, atque corrigere nolle repereris, ferventi comprehendere te zelo volumus, & siquidem servi sunt, verberibus cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigare. Si vero sunt liberi, inclusione digna districtaque, sunt in pœnitentiam dirigendi. Ut qui salubria & a mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, cruciatibus saltem eos corporis ad desiderandam mentis reducere valeas sanitatem*.

Ab eodem Gregorio jussus est Apostolicus Nuntius, infandi cujusdam Presbyteri facinorum strenuam exercere vindictam, atque illum actutum corripere, & in tetrum contrudere carcerem (7): *Si qua indicia apprehendere hujus rei potueris, eum in custodia districta, quousque nobis renunties, redigas*. Ad alium ille ex Nuntiis suis rescripsit, ut Episcopo Paschasio instaret, quo Subdiaconum fratrum calumniatorem gradu demoveret, flagellis cæderet, exulare juberet (8): *Subdiaconatus privet officio, atque verberibus publice castigatum, faciat in exilium deportari*. Exilii pœnam Gregorius ipse indixit ei, (9) qui se defensorem agebat, cum non esset. Carceribus & exiliis in Clericos, in Presbyteros & in Episcopos ipsos animadvertisse Concilia & Præsules Hispaniarum idem alibi observat (10). Voluit tamen ut Archiepiscopus Justinianæ primæ in Paulum Episcopum humanius aliquid consuleret, eumque in Monasterium conjiceret, (11) ubi in reliquum vitæ tempus pœnitentiæ addiceretur.

VIII. Augustinum vero Angliæ Apostolum edocuit Gregorius, (12) qui esset Clericorum sensus, qui animus, ubi acerbiores in reos pœnas decernunt. Caritate sæviunt, non ira: castigant, quia amant, & temporali pœna cupiunt æternos extingui ignes. In plectendo non duros se Judices agunt, sed patres mitissimos, qui filios cædunt, ut dignos sibi hæredes coaptent. Denique medicinales magis pœnæ sunt, quam judiciariæ, quas Judex Ecclesiasticus designat: *Et cum paulo districtius agitur, ex caritate agendum est, & non ex furore: quia ipsi hoc præstatur, qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. Sic enim nos fidelibus tenere disciplinam debemus, sicut boni patres*

(1) Can. 17. (2) Can. 18. (3) Can. 3. (4) Can. 43. (5) Can. 10. (6) L. 7. Ep. 67. (7) L. 8. Ep. 5. (8) L. 9. Ep. 66. (9) L. 9. Ep. 47. (10) L. 12. Ep. 52. (11) L. 10. Ep. 34. (12) L. 12. c. 31.

tres carnalibus filiis solent, quos & pro culpis verberibus feriunt, & tamen ipsos quos doloribus affligunt, habere hæredes quærunt; & quæ possident, ipsis servant, quos irati insequi videntur.

IX. Vetustissimæ erant & in Galliarum foro Ecclesiastico eædem pœnæ. Concilium Agathense verbera & flagella intentat Clericis & Monachis vagis (1): *Quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coerceri*. Ebrietas eidem pœnæ subjicitur, vel menstruæ suspensioni: *Clericum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spatio a communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio*. His verbis: *ut ordo patitur*, illud insinuatum auguror, suspensionem ad majores Clericos, verbera ad minores pertinere. Qua in interpretatione duce & Magistro utimur Gregorio, cum ejusdem criminis reos verberari jubet Subdiaconum, Diaconum exauctorari (2): *Quod esset Diacono gradum amittere, hoc fuit Subdiacono famæ plenitudine caruisse, &c. Subdiaconus non Sacerdotio, sed officio caruit, & tanquam revera infamis, meruit verberibus castigari*.

In Concilio IV. Aurelianensi jubetur, (3) ut Episcopi exilium indicant mulierculis iis, quarum impudicitia Clericis insidiatur. In Concilio Matisconensi I. decernitur carcer, vel secessus triginta dierum Clericis superioribus, inferioribus autem ea verberum pœna, quorum numerum moderatur lex Mosaica, si ab his vel illis Clerici alii coram civili Judice conveniantur (4): *Si junior fuerit, uno minus de quadraginta ictus accipiat: sin certe honoratior, triginta dierum conclusione mulctetur*. Adversus Dominicæ diei violatores in Concilio Narbonensi decretum est, ut si liberæ sortis essent, mulctam publico Judici solverent: si servilis, centenis exciperentur verberibus (5): *Si ingenuus est, det Comiti Civitatis solidos sex: si servus, centum flagella suscipiat*. Si minores Clerici officio desint, nec sustollant vela, dum procedunt Seniores, Subdiaconi quidem verbis castigantur, aut sportularum privatione, Clerici minores verberibus corripiuntur (6): *Subdiaconos verbis corripiendos, & si non emendaverint, stipendio privandos, reliquos flagris coercendos*. In eo denique Concilio sortilegi flagellatione publica plectuntur, tum venire jubentur, & pecuniam pauperibus erogari (7): *Seu liberi, seu servi, vel ancillæ sint, gravissime publice fustigentur, & venundentur, & pretia ipsorum pauperibus erogentur*. Qui vero eos consuluerint, *ii sex auri uncias Comiti Civitatis inferre* coguntur. Concilium Liptinense, Clericis, Monachis, & Monialibus, qui se carnis libidine contaminassent, jejunia indixit, ubi pane & aqua tantum vitam tolerarent, & carceri includerentur per annum, egregie antea flagellis cæsi; Presbyteris idem carcer, eadem pœnitentia præscribitur, in totum biennium protrahenda; Moniales radi jubentur (8). *Si ordinatus Presbyter sit, duos annos in carcere permansat, & antea flagellatus, & scorticatus videatur. Si autem Clericus vel Monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertente anno ibi pœnitentiam agat. Similiter & Nonnæ velatæ eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis ejus*.

X. Quæ ex Hispaniæ Conciliis supra corrasimus, in iis satis argumenti est pœnas quæ in reos statuerentur, certissima fuisse documenta jurisdictionis amplissimæ & inconcussæ. Carcer, flagellatio, exilium, & pœnæ erant, & pœnitentiæ (9): *Et modus criminis agnoscatur, & modus pœnitentiæ irrogetur. Ita tamen, ut si exilio vel retrusione dignum eum esse, qui deliquit, judicium peculiare decreverit, modus pœnitentiæ quam coram tribus fratribus Sacerdos transgressori indixerit, speciali debeat ejus qui sententiam protulit, manus propriæ subscriptione notari*. Scriptis consignanda erat sententia, priusque discutienda fuerat a tribus doctis probisque viris cum Episcopo: ut ea esset veluti plurium in commune consultatio medicorum, ad æternam plectendi & sanandi rei salutem. In infideles ipsos eadem quandoque verberationis & exilii pœna statuebatur (10): *Si infidelis est, & verberibus subdatur, & perpetuo exilio relegetur*. Concilium Baccharense III. excommunicatione eos innodavit, exiliique pœna, qui leviores ob culpas, Presbyteros, Diaconos & Abbates cædi jussissent, quibus

(1) Can. 38. Can. 41. (2) Joannes Diac. l. 4. c. 31. (3) Can. 29.
(4) Can. 8. (5) Can. 4. (6) Can. 13. (7) Can. 14. (8) Can. 6.
(9) Conc. Emeri. c. 17. Tolet. XI. c. 5. 7. (10) Ibid. c. 12.

bus eximia quædam dependenda veneratio est, tanquam illustribus Collegii sacerdotalis portionibus. Denique triplici simul hac pœna sæviit Concilium Toletanum XVI. flagellis, calvitio, & exilio (1): *Insuper super centenis verberibus correpti, ac turpiter decalvati, exilio mancipentur perpetuo.*

XI. In hoc sane Toletano Concilio disceptata est causa Sisberti Episcopi Toletani, quamvis in Regis caput & majestatem & in Rempublicam conjurasset. Propria se ille confessione reum agnovit, unde & a Synodo excommunicatione, depositione & exilio damnatus est. Erat ergo in Hispania illud more receptum, non secus quam in Gallia, & Italia, ut nunquam Episcopi, nisi coram Episcopis, & in Conciliis causam dicerent, de quocunque demum crimine ageretur. Illud a Baronio observatum est (2), Egicam Regem ea in Episcopos reverentia fuisse, ut quanquam semel & iterum libellos supplices ei Concilio obtulisset, nihil tamen de Toletano Præsule conquestus sit. Quanquam autem inter Regni Comitia numerari posset hoc Concilium, Synodale tamen illud fuisse judicium, ex judicio hoc ipso abunde patet & ex pœnis canonicis.

CAPUT CVII. *P.3. l.2. c.64.*

Jurisdictio Episcopalis Laicorum litibus dirimendis vacabat adhuc urgente caritate, sub Imperio Caroli Magni, ejusque stirpis.

I. Renovatur a Carolo Magno Constantini Lex, ut laicis integrum sit causas suas Episcopis committere dirimendas.

II. In hujus legis invocationem multa observantur. Et assensus accessit Comitiorum Regni Generalium. Uni illa laborabat restituendæ paci, concordiæ, & caritati mutuæ fidelium.

III. Voluit Carolus Magnus, ut civiles Magistratus omnes Episcopis consentirent & collaborarent.

IV. Lex alia Capitularium expenditur, & elucidatur.

V. Ejus jurisdictionis rivuli ad Presbyteros & Clericos alios defluebant.

VI. Liberum erat laicis, ut es se subjicerent in causis civilibus: at liberum non erat, ut se subtraherent potestati spirituali, vel pœnis, ac pœnitentiis canonicis.

VII. Judices publicos voluit Carolus Magnus consentire & subesse Episcopis.

VIII. Et Episcopalium sententiarum executioni instare.

IX. Extimulabantur laici quoque Judices, ut ad normam & mentem Canonum judicarent.

X. Reges, Magistratus, & Episcopi, ut membra Christi & Ecclesiæ ejusdem, unum in eum scopum connitebantur, ut regnaret Christus & justitia, rei subjicerentur publicis pœnitentiis.

XI. Magistratuum jurisdictio Episcopali concedebat, & commodabat se.

XII. XIII. Qui Officiales, & quæ puna fori Ecclesiastici.

XIV. Græcorum mores.

I. QUam pie & sancte, tam moleste occupantur Episcopi terminandis causis Cleri, Cœnobiorum, & Plebis. A Plebe exordiar, ubi caritas se potius, quam jurisdictio explicabat. Innovavit sane Carolus Magnus, suisque Capitularium libris intexuit Legem Constantini, quæ in Theodosiano Codice legitur, eique universim subesse voluit nationes omnes, Imperio tum Francico obnoxias, hoc est Occidentem propemodum affinem (3): *Volumus atque præcipimus, ut omnes ditioni nostræ Deo auxiliante subjecti, tam Romani, quam Franci, Alemani, Bajoarii, Saxones, Turingi, Frisones, Galli, Burgundiones, Longobardi, Beneventani, Gothi, & Hispani, cæterique nobis subjecti omnes, licet quocunque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi hanc sententiam, quam ex XIV. Theodosii Imperatoris libro, capitulo undecimo, ad interrogata Ablavii Ducis sumpsimus, & inter nostra Capitula, pro lege tuendam, consultu omnium fidelium nostrorum, tam Clericorum, quam & Laicorum posuimus, lege cunctis perpetua tenendam.*

II. Quæ paulo prolixius hic assui necesse fuit ut observes, 1. A Carolo Magno sacram jurisdictionem ea amplitudine & auctoritate rursus donatam, etiam in laicos, qua quondam sub Constantino & Theodosio effloruerat. Tres ergo longe maximi Imperatores, & meritissimo Magni cognomen

(1) Can. 3. (2) Baron. ann. 693. n. 2. 3. (3) Capitul. l. 6. c. 281.

men adepti, Episcopale tribunal primævæ suæ luci, gloriæque reddidere, duce & auspice usi Paulo ipso Apostolo, qui infideles invitaverat omnes, ut dissentiunculas litesque suas omnes Episcopali examini subesse vellent. 2. Ea Constantini & Theodosii Lex in Comitiis Francici & Gallicani Imperii promulgata est & confirmata, quo maxima tum ex parte Europa continebatur universa: *Consultu omnium fidelium nostrorum*. 3. Jam tum vero gentes illæ Imperio Francico subditæ, duas in classes secabantur, quarum huic Jus scriptum, seu Leges Romanæ usui erant, illi vero Jus consuetudinarium. Utrique promulgata & usu recepta hæc Constitutio Constantini fuit: *Legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi*. 4. Unum & idem illud Carolo Magno, quod olim Constantino & Theodosio propositum erat: non tam ut novus aliquis splendor Episcopali dignitati aspergeretur, quam ut altissima pax conciliaretur fidelibus omnibus, revocandis eorum litibus omnibus ad communem parentem, qui eas sopiret, acceleraret, extricaret, funditus extirparet, in posterum etiam præfocaret, inexpugnabili quadam concordia inter Ecclesiæ filios omnes constabilita: *Hac perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes, ut miseri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel a cupiditate præpropera maturo fine discedant*.

Enimvero nihil agit, aut perparum, qui unam litem dirimit, qui unam elidit fibram insatiatæ hominum cupiditatis, nisi in ipsam litium omnium radicem ferrum descendat, hoc est in eandem ipsam cupiditatem, eaque revulsa caritas inseratur æternorum. Atqui hæc ipsa erat propria vis & potestas Ministrorum Christi, cui vel hi ipsi per has leges subscribebant Imperatores, gnari expertique, hos demum unos esse Judices, qui Christi caritatem, litium & cupiditatum omnium expugnatricem partibus inspirent.

III. Diximus supra, quæ essent capita summa legis hujus Constantinianæ. Laicis omnibus fas erat suas ad Episcopum revocare causas temporales, initio, & in progressu litis, actoribus, & reis, etiam invitis partibus, sine provocatione, nec ullo prorsus præfixo limite. Nec enim expediebat terminos defigi ullos ei potestati, quæ unam spirabat caritatem, uni laborabat justitiæ, uni religioni & pietati firmandæ. Hinc Carolus Magnus Officiales Regni omnes, Magistratus, & Judices præcepit, ut Episcopis ubique morigerarentur ad vitiorum extirpationem (1): *Jubemus, ut omnes eis pro viribus, ad eorum peragenda ministeria, & ad malos, & peccatores, atque negligentes homines distringendos, summopere obedientes existant*. Publice autem professus est, qui his decretis suis immorigeri essent, eos ejectum a se iri & honoribus omnibus, & Palatio & Imperio, ne liberorum quidem suorum exceptione ulla: *Qui autem in his, quod absit, aut negligentes, eisve inobedientes fuerint inventi, sciant se nec in nostro Imperio honores retinere, licet etiam filii nostri fuerint, nec in Palatio locum, neque nobiscum aut cum nostris societatem aut communionem ullam habere*.

IV. His ita constitutis jam ambigere poterit nemo, quin mendosa sit, & merito castiganda editio alterius decreti Capitularium, ubi ea libertate exuuntur laici, referendarum ad Judices Ecclesiasticos controversiarum suarum (2): *In Civitatibus, in quibus Præsides præsunt, ipsi audiant causas, seu & Defensores. Qui autem Episcopos, vel Sacerdotes, aut Clericos judicare sibi maluerint, hoc quoque fieri non permittimus*. Ea vox *non* expungenda, subroganda illa est *nos* (3). Præter Capitulare supra relatum, cujus hoc videtur esse breviarium: hac etiam voce *quoque* aperte insinuatur, affirmantem esse quæ sequitur, sicut & quæ præit orationem.

V. Sed & hic illud adnotandum, non solis Episcopis exercendam tribui jurisdictionem, sed & Presbyteris, Clericisque aliis, quos possunt sibi laici arbitros Judicesque deligere, ad qualescunque omnino causas, sive conjunctim cum Episcopo causas agitent, sive sejunctim.

VI. Late patebat hæc jurisdictio, sed arbitraria prorsus erat & libera, quod ad laicos attinebat, qui a laicis suis Judicibus poterant non deflectere. Verum ad causas etiam civiles ea libertas restringenda est, non ad eas, quæ ad publicam morum expurgationem vergunt, & ad ea castiganda facinora, quæ publicam conscientiam vulnerarent. Audivimus enim modo Carolum Magnum, exerte præcipientem Præsidibus, Ma-

(1) Capitul. l. 7. c. 306. (2) L. 5. c. 34. (3) Edit. Baluz. L. 5. c. 387.

Magistratibus & Judicibus, ut & ipsi subessent, & ut populos omnes subjicerent Edictis Episcoporum, ad criminum expiationem, extirpationemque pertinentibus. Quodque minime prætereundum est, id juris profitetur Carolus Episcopis lege divina & sacris Codicibus vindicari (1): *Volumus atque præcipimus, ut omnes suis Sacerdotibus, tam majoris ordinis, quam & inferioris, a minimo usque ad maximum, summo Deo, cujus vice in Ecclesia legatione funguntur, obedientes existant. De illis dictum est, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, &c. Qui vos recipit, me recipit, &c. Et multa alia horum similia. His ergo fulti oraculis jubemus, ut omnes eis pro viribus ad eorum peragenda ministeria, & ad malos, & peccatores, atque negligentes homines distringendos summopere obedientes existant.*

Sejungenda igitur sedulo est Episcopalis jurisdictio ad res temporales & civiles causas, ab ea quæ vim suam divinam exerit in publicos peccatores. Prior illa quasi precaria est, ab Imperatoribus indulta, quos designavimus, & ab ipso laicorum arbitrio suspensa. Altera hæc posterior jure divino Episcopis adscribitur, eorum Ordini insita penitissime, a qua eximi solvique nunquam possint fideles.

VII. Usque adeo autem non poterant Judices & Magistratus obstrepere huic Episcoporum jurisdictioni graviorum facinorum ultrici, ut vel ipsi censuræ subderentur Episcoporum, qui Imperatorias quodammodo vices sustinebant, ut imminerent Judicibus, eorumque perversitates vel castigarent, vel renuntiarent Imperatori (2): *Oportet, ut Episcopi sint semper perspectores secundum Regis admonitionem, qualiter Judices cum insolentias eorum auditibus Principum innotescant. Quod si correptos emendare nequiverint, & ab Ecclesia, & a communione eos suspendant.*

Hanc Judicum Ecclesiæ auctoritatem novis adminiculis communire voluit Concilium Francofordiense, cum Comites & Provinciæ Præsides sanxit, Audientiæ Episcopi coram interesse (3): *Statutum est a domno Rege & sancta Synodo, ut Episcopi justitias faciant in suis Parochiis, &c. Comites quoque veniant ad judicium Episcoporum.* Subjicitur mox, quidquid Episcopus non potuerit terminare litium, id ad Metropolitanum referri debere: si quid minus possit Metropolitanus, tum accusator & reus Regiam ut adeant Curiam (4): *Et si aliquid est, quod Episcopus Metropolitanus non possit corrigere, vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum litteris Metropolitani, ut sciamus rei veritatem.*

VIII. Nec satis erat Episcopis subjici & parere Judices; illis ipsis demandabatur executio Episcopalium Decretorum, quæ non aliud fere, quam Evangelicæ legis oracula erant, & concordiæ, pietatisque scita. Ita quippe in Concilio VI. Arelatensi statutum est anno 813. (5) *Ut Comites, Judices, seu reliquus populus obedientes sint Episcopo, & invicem consentiant ad justitias faciendas.* Non aliter Concilium Moguntinum eodem anno celebratum (6): *Ut Laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei, viduas & orphanos defensandos, & ut obedientes sint eis ad eorum Christianitatem servandam. Et Episcopi consentientes sint Comitibus & Judicibus ad justitias faciendas.* Idem & Carolus Magnus Comitibus injunxerat (7): *Vobis Comitibus diximus, vosque commonemus, quia ad vestrum ministerium maxime pertinet, ut reverentiam & honorem sanctæ Dei Ecclesiæ exhibeatis, & cum Episcopis vestris concorditer vivatis, & eis adjutorium ad suum ministerium peragendum præbeatis.*

Concilii Meldensis Patres anno 845. Carolum Calvum interpellavere, ut ejus diplomatibus singuli munirentur Episcopi, quo possent Magistratus compellere, ut animum, vires, & auctoritatem suam conferrent omnem ad Canonum restituendam observantiam, eorumque, quæ Episcopali judicio definita fuissent (8): *Ut auctoritatem sigillo Regio roboratam more tractoriæ Christianissimus Princeps singulis donet Episcopis, quam quisque Episcoporum penes se habeat, ut quando ei necesse fuerit, per eandem auctoritatem Reipublicæ Ministros conveniat, ut ipsi, in quibuscunque civili indiguerit adjutorio, Reipublicæ Ministris concurrentibus, suum, immo divinum possit rite peragere ministerium.*

Anno 858. Episcopi Carisiacensis Concilii a Ludovico Rege Germaniæ poposcerunt,

(1) Capitul. l. 7. c. 306. (2) Capitul. l. 7. c. 214. (3) Can. 8.
(4) Can. 6. (5) Can. 13. (6) Can. 8. (7) Capitul. l. 2. c. 6.
(8) Can. 71.

runt, ut Officiales & Miniſtri Judicum Regiorum vi pertraherent inceſtuoſos ad Tribunal Epiſcopi, ſi ſiſtere ſe detrectarent, poſtquam a Presbyteris admoniti fuiſſent (1): *Uc Miſſus Reipublicæ, id eſt, miniſter Comitis, cum Epiſcopis, ſi juſſeſint, eat; qui liberos homines inceſtuoſos, ſi per advocationem Presbyterorum venire ad Epiſcopum noluerint, & ad Epiſcopi placitum venire faciac, commendate.*

Anno 876. in Concilio Poutigonenſi, cujus decreta roborabantur ipſa Caroli Calvi Regis præſentia, ſingulis Epiſcopis adſcripta & aſſerta eſt pleniſſima poteſtas Miſſorum Dominicorum, ut ad ſuum obſequium inflecterent Judices omnes Regios inferiores (2): *Ipſi Comites Epiſcopos, ut ſanctas Patres honorent & venerentur, & ad miniſterium illorum peragendum, ubicunque potuerint, eos adjuvare decertent.* Et paulo inferius: *Ipſi nihilominus Epiſcopi ſinguli in ſuo Epiſcopia Miſſatici noſtri poteſtate & auctoritate fungantur.*

IX. Uſque adeo conſtabat, totam hanc vim & pompam Epiſcopalis fori, Regia poteſtate ſubnixi, ad ſolam ſpectare & conniti criminum publicorum expiationem, & ad concordiæ & caritatis inter fideles reſtaurationem, ut Epiſcopi ipſos Reges invitarent ad id collaborare, ut Regia ipſa Tribunalia Judicumque terrenorum Conſiſtoria ad illam eandem Chriſtianam pacem cœleſtemque concordiam conſpirarent. Id ſane flagitaſſe videntur Epiſcopi Concilii Cariſiacenſis in Epiſtola ſæpius a nobis commendanda, ad Regem Germaniæ Ludovicum data (3): *Conſtituite Comites & Miniſtros Reipublicæ, qui placita non pro acquiſitione lucri teneanc; ſed ut cauſæ Dei, & viduæ ac pupilli & populus juſtitiam habeant; & plus litigantes ad concordiam ſalva juſtitia revocare ſtudeant, quam committere, ut ipſi inde aliquod lucrum poſſint habere. Quos ſi pacificare non potuerint, tunc juſtum judicium decerni facianc, &c.* Hinc illa Regum & Imperatorum propenſio ad juriſdictionem Epiſcopalem amplificandam, quæ prævertendis, præſocandis litibus, aut pacandis paterna caritate ſerviret.

X. Specialius tamen in id inſudabant Eccleſiaſtici Judices, ut peccatores publicos ad publicæ pœnitentiæ jugum ſubeundum, vel volentes adducerent, vel pertraherenc invitos. Vel hinc intelligis, quam æterna & cœleſtia ſpiraret tota Eccleſiæ juriſdictio. Ideo enim & ad Imperatores confugiebant Epiſcopi, quo cogerentur peccatores publici, ut publicam pœnitentiam ſubirent (4): *Ut a Domno Imperatore impetretur adjutorium, qualiter ſi quis publice peccat, publica mulctetur pœnitentia; & ſecundum ordinem Canonum, pro merito ſuo, excommunicetur & reconciliatur.*

Ita Epiſcopali Regia accedebat juriſdictio, & auctoritas, ad Canonum tuitionem, ad pietatis & diſciplinæ ſacræ redintegrationem in omnibus Reipublicæ Chriſtianæ & Eccleſiæ membris. Quippe ex Regibus & Pontificibus unum corpus, una coagmentatur Eccleſia, & cum alii aliis inſerviunt, ſuæ ipſorum ſinguli ſaluti conſulunt, & amplitudini. Præclariſſime quippe Hincmarus hæc inculcat (5): *Quamvis poteſtas Regni ad præſens videatur diviſa, una eſt tamen Eccleſia, unum genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, &c. Hujus domus decorem diligere & zelari debent non ſolum Epiſcopi & Sacerdotes in ſedibus, ſed etiam Reges in Regnis & Palatiis ſuis, & Regum Comites in civitatibus ſuis, & Comitum Vicarii in plebibus ſuis, &c.*

Arnulphus quoque Imperator veſtigia premens Majorum ſuorum, in Concilio Triburienſi anni 895. conſtituit, ut ſi quos Epiſcopus communione interdixerat, ii recuſarent leges ſubire pœnitentiæ & reconciliationis, a Comitibus comprehenſi ad ſe pertraherentur, ut poteſtate Regia eorum contumacia frangeretur (6): *Præcipimus omnibus Regni noſtri Comitibus, poſtquam ab Epiſcopis anathemate excommunicationis percelluntur, & tamen ad pœnitendum non inclinantur, ut qui divina judicia non verentur, humana ſententia feriantur.* Illud ipſum ſtatutum fuerat a Carolo Calvo in Concilio Sueſſionenſi II. (7) anno 853.

XI. In eodem porro ipſo Triburienſi Concilio conſtituit idem Arnulphus, ut ſi Epiſcopus in obambulanda Diœceſi ſua Synodum alicubi indiceret, populumque convocaret: ne poſſet Comes eodem loco & die Conventum populi habere; ſed accederet

(1) Can. 17. (2) Can. 12. (3) Anno 858. c. 12. (4) Capitular. Addit. 3. c. 23. (5) Tom. 2. p. 225. 227. (6) Can. 3. (7) Can. 10.

deret ipse, plebemque secum advocaret ad Episcopi Synodum: quod certandum sit cum Episcopis non de lucro, vel de gloriolæ fumo; sed de medicina vitiorum passim grassantium, & de æterna animarum salute (1): *Comes populusque post Episcopum festine pergant, scientes se non illic seditiosa contentione decertare, sed pro fide Catholica invigilare; non cumulum pecuniarum, sed lucrum congregare animarum.*

Hoc Canone manifestum fit in potestate fuisse Episcopi, ut populum convocaret, vel in civitate, vel ruri, Comites Præsidesque ipsos eo adpropetare debuisse. Sed illud mirari nunquam satis poterimus, ut & in hoc, & in Francofordiensi Concilio, aliisque nonnullis, Canones edicantur, & promulgentur ipsius ore & verbis Imperatoris, aut Regis, quasi in unum coaluisset regnum & sacerdotium; & quasi Rex Synodusque uno animo, uno ore quidvis sancirent, edicerentque, etiam ubi Canones ad Episcopatus gloriam cudebantur.

XII. Si quis excipiat, hujus sacræ jurisdictionis nullos fuisse ministros, vel executores; nec pœnas alias, quam excommunicationes & pœnitentias: Respondebimus ministros omnes & executores Judicum publicorum, Imperatoriis Regiisque legibus compulsos fuisse exequi quidquid Episcopi decrevissent, ne exceptis quidem Comitibus. Nec replicabo hic quæ in hujus rei confirmationem sparsa sunt toto hoc capite.

Quod ad pœnas attinet hoc ævo indici solitas in foro Ecclesiastico, in Concilio Aquisgranensi anni 816. jussi sunt Abbates Canonicorum, quæ in Regulam committerentur, ea ulcisci, non jejuniis tantum, ubi pane & aqua tantum vescerentur; sed etiam verberibus (2): *Congrua ei verberum adhibeatur castigatio*; & carceribus: *Sit locus intra claustra Canonicorum, quo ad tempus retrudantur, & secundum modum culpæ castigentur.*

Rex ipse Carolus Calvus in Concilio Suessionensi II. agnovit, Episcopos & eorum Officiales in potestate habere, ut rusticos virgis cædi facerent, criminis cujuspiam convictos; & si quando eorum domini seu Seniores id impatientius ferrent, & reniterentur: tum vero eos & Episcopali feriendos excommunicatione, & illis civilibus pœnis, quibus etiam aliquanto acerbior futura esset Regis indignatio (3): *Ut Missi nostri omnibus per singulas Parochias denuntient, quia si Episcopus & ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis, propter metum aliorum, & ut ipsi criminosi corrigantur, cum tali discretione, sine ulla occasione indebita sicut in Synodo collocutum est, ut vel inviti pœnitentiam corporaliter & temporaliter agant, ne æternaliter pereant; si seniores ipsorum colonorum indigne tulerint, & aliquam vindictam inde exercere voluerint, aut eosdem colonos ne distringantur, contendere præsumpserint; sciant quia & bannum nostrum component, & simul cum excommunicatione Ecclesiastica, nostram armiscaram durissime sustinebunt.*

In Capitularibus Caroli Magni, carceri, jejuniis, & verberibus addicti fuerant Clerici, & Moniales, & Monachi, qui carnali spurcitia sanctimoniam suæ possessionis contaminassent (4): *Presbyter duos annos in carcere permaneat; & ante flagellatus, & scorticatus videatur, & post Episcopus adaugeat: Clericus, Monachus post tertiam verberationem in carcerem missus, &c.* Ea jam vox *Disciplina* in Capitularibus & Conciliis ejus ævi flagellationibus his pœnitentium aptabatur. Regula Aureliani quadragenas una minus plagas indixerat.

XIII. Fateor medicinales fuisse pœnas ejusmodi omnes. Sed non aliæ sunt pœnæ plerumque civiles: amore enim justitiæ, non vindictæ cupiditate aguntur Judices, ut iniquos plectant, & iniquitate comprimenda ad justitiam compellant. Pœnitentium publicorum pœnæ & macerationes omnes de spiritali manabant medicinæ arte, & tamen Episcopalem prædicabant jurisdictionem. Potest qui Medicus, idem & Judex esse. Si non judicant vulgo Medici, certe Judices medicinam faciunt, animique morbis medicantur, dum corpora cruciantur. Cum B. Romualdus ex Gallia Ravennam redux, patrem suum reperisset Monasticæ pertæsum vitæ, & eam mox ejuraturum, ut sæculi se sordibus rursum inquinaret, ligneis illum ferreisque compedibus constrinxit, nec macerare carnem ejus destitit, donec mentem pristino vigo-

(1) Can. 9. (2) Can. 135. (3) Ann. 853. Can. 9.
(4) Lib. 5. c. 316. Conc. Mog. ann. 813. c. 45. Capit. lib. 5. c. 99. Reg. Aurel. c. 40.

vigori, propositique sui constantiæ reddidisset (1): *In ligno pedes ejus fortiter strinxit, clavibus duris affixit, & tandiu corpus ejus severitate perdomuit, donec ejus mentem ad salutis statum Deo medente reduxit.*

Ea est conditio & vis pœnarum, tum civilis, tum Ecclesiastici fori. Ne in illo quidem infligitur mors, nisi quos resipiscere posse desperatur. In isto ad meliorem frugem revocari posse spes est, quantumvis occalluerint, quicunque mortalia adhuc agitant membra. Ratio prorsus diversa est, & una tamen sapientiæ atque æquitatis lex utrobique regnat. Ex eo autem capite fluit hæc diversitas, quod Dei unius sit scrutari inscrutabilia cordis penetralia, & dispicere qui ex illo baratro emergentes, frugi aliquando futuri sint.

Ad Hincmarum Remensem Archiepiscopum miserat Hincmarus nepos decretum, quod ajebat esse Concilii ad Tusiacum. Eo cogebantur, qui Ecclesiam violassent, triplum aut quadruplum restituere, præter pœnitentiam ab Episcopo indicendam. Repudiavit Hincmarus hoc Decretum, ut quod repugnaret Gregorii Magni Epistolæ ad Augustinum Angliæ Apostolum: ubi negat sanctissimus Pontifex, posse Ecclesiam lucri aliquid ex crimine captare, & prius repetere, quam ablatum sit (2): *Absit, ut Ecclesia cum augmento recipiat quod de rebus terrenis videtur omittere, & lucra de vanis quærat.*

Indubium tamen est, illud Concilium in vico habitum Ecclesiæ Tullensis anno 860. & ex Episcopis adunatum quatuordecim Provinciarum, eam decrevisse pœnam, ad frangendam cohibendamque tum rapacitatem effrænatissimam prædonum in Ecclesiæ bona involantium; nec eam Clericis tantum, sed & Laicis pœnam indixisse (3): *Si Clericus tanta cupiditate sacrilegii corruptus, aut Laicus, &c. Pervasa secundum qualitatem personæ, aut in simplum, aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum Ecclesiæ restituat; inde pro sacrilegio ab Episcopo suo consilium salutis & pœnitentiæ modum suscipiat.* Quibus extremis verbis aperte secernuntur duo pœnarum genera, quarum aliæ medentur, aliæ cruciant, etsi reapse & medeantur & crucient utræque.

Sed quod ad restitutionem dupli, quadruplique attinet, apparet 1. A Conciliis præscriptas fuisse pecuniarias pœnas. 2. Nec adversari Gregorium, cum latrones in eadem ipsa Epistola affirmet plecti debere nunc mulctis, nunc verberibus (4): *Unde necesse est, ut quidam damnis, quidam vero verberibus corrigantur.* 3. Nec damnat Gregorius, nisi eorum Ecclesiæ Judicum præposteram avaritiam, qui passim pecuniarias mulctas indicerent, ut Ecclesiæ thesauros congererent ex iniquitate fidelium. Atqui Concilium de quo hic agimus, non universim plus extorqueri jussit, quam quod raptum fuisset. Sed a nonnullis exegit tantundem, aliis mulctas indixit eorum facultatibus attemperatas. 4. Denique ad prædæ quidem modum, vel furti admetienda restitutio est; sed ubi partibus ex æquo satisfactum est, jam æquum est pœnarum aliquid sumi de eo, & effrænem castigari cupiditatem jactura aliqua bonorum, quorum immodica quis cupiditate inflammatur.

XIV. Quoad utriusque Hincmari dissidium de hocce apud Tusiacum Concilio, alienum illud totum est ab instituto hic meo. Præstat ergo reliquum hocce caput Græcorum illustrandis moribus dicare. Docet certe Balsamon, (5) quanquam in Episcopos percussores detonuisset Concilium Constantinopolitanum I. & II. sive manu illi sua, sive per ministros percuterent; a Magistris ludi tamen, sive Presbyteri illi, sive Diaconi essent, verberari solitos fuisse pro culpæ modulo pueros; cæsos & verberibus fuisse ab Ecclesiæ Defensoribus Clericos, servos, laicosque, quibus ejusmodi pœnæ salubres essent. Nec enim vel Apostolico, vel Constantinopolitanæ Synodi Canone culpari percussores, nisi ubi æstuantis iræ impetu bruto id faciunt, non ubi tranquillo caritatis sævientis amore, & paterna quadam austeritate.

Circa causas vero Laicorum, quæ ab Episcopis disceptabantur, commemorat quidem Photius in Nomocanone (6) Constitutionem Constantini, quæ Episcoporum & Præfectorum Prætorii judicia eo exæquat, quod a neutris appellari possit. Sed mox ab eo laudatur Justiniani lex, quæ a sententia Episcopi appellari permittit intra decem dies ad Magistratum Civilem, a quo jam provocare non liceat, si ab eo Episcopi sen-

Aaaa 2

(1) Surius die 19. Junii. c. 23. (2) Conc. Duz. Cell. pag. 115. (3) Can. 1.
(4) Regest. l. 12. Ep. 31. (5) In Can. 9. Synod. CP. (6) T. 9. c. 6.

sententia confirmetur: si secus autem ille pronuntiarit, tum ex stato legum cursu provocationi locus est.

CAPUT CVIII. *P.3.l.2.c.65.*

Jurisdictio Episcoporum in causis Clericorum, Monachorum & Monialium, sub Imperio Caroli Magni, & ejus stirpis.

I. Leges eas renovat Carolus Magnus, quæ Episcopali foro causas vindicabant Clericorum & Monachorum.

II. Eas ex doctrina & Decreto Pauli Apostoli quodammodo dimanasse intellexit.

III. De causis civilibus Clericos inter & Laicos.

IV. In ea jurisdictione anxie tuenda Episcopi a dominandi ambitu diligentissimi erant.

V. Quo maxime differret sacrum & civile Tribunal?

VI. Paulinum consilium ne lites persequerentur, ad Clericos maxime, Monachos, & Episcopos pertinebat.

VII. Decertat Hincmarus pro jurisdictione & immunitate Cleri tuenda.

VIII. Mixtum excogitatur Tribunal ad causas Laicis Clericisque communes.

IX. Nova Hincmari certamina ad jurisdictionem & immunitatem Cleri propugnandam.

X. De Monachis.

XI. Orientalium disciplina.

I. Restaurator meritissimo audit Carolus Magnus jurisdictionis Episcopalis, non in Laicos tantum, de quo superiori capite, sed & in Clericos. Capitularibus suis pristinæ integritati reddidit Canones ille priscos in hanc rem editos. Si duo litigarent Clerici, de quacunque re ageretur, cognitor esse non poterat nisi Episcopus (1). *Ut si Clerici inter se negotium aliquod habuerint, a suo Episcopo dijudicentur, non a sæcularibus.*

In criminalibus non alium præter Episcopum sortiri poterant Judicem (2): *Ut Clerici Ecclesiastici ordinis si culpam incurrerint, apud Ecclesiasticos judicentur, non apud sæculares.* Ne Laici quidem Clericos convenire poterant, nisi coram Ecclesiastico Judice, qui secundum Canones & Leges judicare tenebatur, hoc est, sive de civili, sive de canonico crimine ageretur (3): *Nemo audeat Clericum aut Monachum vel sanctimonialem fœminam ad civile judicium accusare, sed ad Episcopum; & ipse ex lege & Canonibus consentaneam ac justam sententiam proferat.* Et alibi (4): *Nemo audeat Episcopum, aut Sacerdotem, vel Clericum apud publicos Judices accusare, sed apud Episcopos.* Et rursus alibi (5): *Clerici non sæcularibus Judicibus, sed Episcopalis audientiæ reserventur. Fas enim non est, ut divini muneris ministri temporalium Potestatum subdantur arbitrio.* Si sæculi Judex vel levissima Clericos pœna constringeret, antequam illos ei Episcopus permisisset, excommunicatione percellebatur (6): *Ut nullus Judicum neque Presbyteros, neque Diacones, neque reliquos Clericos, vel Juniores Ecclesiæ sine licentia proprii Episcopi, per se distringat, aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, tandiu communione privetur, &c.* In fautores ipsos effundebatur eadem pœna. Sed Episcoporum erat gnaviter incumbere, ut quæ damna fecerant Clerici, ea resarcirent (7). *Cum omnibus auxiliantibus atque faventibus communione privetur; Episcopus tamen non dimittat, ut injuriam patientibus plenam de præfatis Clericis justitiam canonice non faciat.*

II. Ne illud quidem hos fallebat Principes, quod nisi coram Episcopo conveniri non possent Clerici, id privilegii scaturire ex ipsa Pauli Apostoli doctrina, qui auctor est; ut ad Judicem Ecclesiæ referantur causæ omnes fidelium (8): *Nec laico quemlibet Clericum in sæculari judicio liceat accusare. Cum privatorum Christianorum causas magis Apostolus ad Ecclesias deferri, atque ibidem terminari præcipiat.*

III. Episcoporum inter se lites in Conciliis Provincialibus dirimebantur. At si qua lis exarserat inter Episcopum & Metropolitanum suum, alienumve, ad Exarchi vel Papæ judicium veniendum erat (9): *Si forte, quod non optamus, aliquem Episcopum contra proprium Metropolitanum, vel contra alios quosque contingat aliquid habere causæ, decrevimus, ut ob hoc Sedis Apostolicæ judicium, is qui petere festinat, licen-*

(1) Capitul. L. 1. c. 28. & l. 5. c. 20. (2) L. 1. c. 38. (3) L. 5. c. 225. (4) L. 5. c. 257. (5) L. 6. c. 225. (6) L. 6. c. 134. (7) Ib. c. 162. (8) L. 7. c. 107. (9) L. 7. c. 345.

licentiam habeat; quod scitis Canonum etiam antiquorum Patrum institutione permissum.

Ne a summo quidem Principe poterant Clerici, & in Palatio jus sibi dici flagitare, dum possent Episcopi cognoscere de eorum causis (1): *Placuit ut Monachi & Presbyteri, necnon & Clerici, qui postposita canonica auctoritate passim Palatium adeunt, & nostris sacris auribus importunissimam molestiam inferunt, ut non hoc facere præsumant. Quoniam in hujusmodi facto & vigor Ecclesiasticus contemnitur, & religio sacerdotalis, & professio Monastica vilior efficitur.*

IV. Postquam de Clericorum inter se causis diximus, itemque de criminalibus eorundem litibus, sive a Clericis illi, sive a Laicis impeterentur: evicimusque unius Episcopi judicio subesse illos potuisse: restat ut ad causas accedamus civiles inter Clericos & Laicos, vel etiam ad criminales, quas Clerici Laicis intendebant. Ex iisdem Capitularium legibus, coram Judice civili sistere se non poterat Clericus, nisi permittente Episcopo, quacunque demum de causa, & universim prohibebatur, ne quemquam in crimen ageret coram Judice sæculari (2): *Nullus ex Ordine Clericorum inconsulto proprio Episcopo, ad Judicem sæcularem pergat; neque apud eum suo Episcopo non permittente quemquam pulsare, aut cuiquam ante eum respondere, aut quidquam proponere præsumat; neque criminale negotium in judicio sæculari proponere audeat.* Et alibi (3): *Clericus cujuslibet gradus sine Pontificis sui permissu nullum ad sæculare judicium præsumat attrahere.*

Declinare ergo Clerici non poterant forum civile, ubi ex causa civili a laicis conveniebantur; nec poterat Episcopus non id permittere: cum posset quidem laicus Episcopale forum laico anteponere, non tamen cogeretur. 2. Non poterat Clericus laicum in causa criminis ad Judicem sæculi trahere, tum ne ut in laqueos se excommunicationis indueret, tum quod invehi Clerici non possent in reos, nisi ut eos ad pœnitentiam provocarent. 3. Clericus laicum coram laico Judice non poterat convenire, nisi Episcopus annuisset. Cum enim vel laici ipsi ab Apostolo invitati sint omnes, ut ne nisi coram Episcopo litigarent: haud æquum est Clericos tam diversa sectari placita, & committere, ut pluris facere videantur sæcularia, quam Ecclesiastica Tribunalia (4): *Cum enim ad eligendos Judices undique Ecclesiæ pateat auctoritas, se indignum fraterno consortio indicat, qui de universa Ecclesia male sentienda, de sæculari judicio poscit auxilium:* Quod insinuatur, Clericum a laico impetitum, Judici Ecclesiæ se commisisse; id enim ejus erat, & juris, & officii: laicum vero tunc obsequi debuisse. Ex jure enim *Actor sequitur forum rei.*

Ex Concilio vero Carthaginensi III. (5) exceptus videtur fuisse Canon ille, qui rursus in usum revocatus est in Concilio Verno anni 755. sub Pipino Rege: a quo illud additum est, obtundendas non esse Principis aures istiusmodi negotiis (6): *Et maxime ne talibus causis inquietitudinem domno Regi faciat.*

Excommunicatione innodavit Herardus Toronensis Episcopus, si qui Clericorum, vel Monachorum apud aliud tribunal quam Episcopale judicio contenderent inter sese. Si res autem ipsis esset cum laicis, eadem intentata his pœna, vetuit ne ad Judicem sæculi eos pertraherent (7): *Ut si Clerici aut Monachi inter se habent negotia, apud Episcopum finiantur, & non apud sæculares; sin alias, excommunicentur. Ut nullus laicorum quemquam Clericorum absque permissu Episcopi compellat ad causas ire ad Judicem publicum. Et qui fecerit, donec corrigat, ab Ecclesiæ societate pellatur.*

Nec tibi fingas autem inani auctoritatis & jurisdictionis suæ gloria & pompa delectatos Episcopos, etiam Synodice congregatos hæc sibi munimenta quæsivisse. Conscii sibi ipsi erant obsecundare se Pauli Apostoli votis, & hortamentis, ut jurgia pacarent, pacem tuerentur, vel restituerent, Ecclesiæ filios sinu caritatis uno constringerent, nascentes litium fibras præsecarent; dissidia sine tricis, sine moris, sine strepitu terminarent: Clero saltem eam conciliarent pacem & caritatem, quam voluerat Paulus in omnes penitus fideles diffundi. Id enimvero appellarunt Episcopi Gallicani legem Clericorum (8), secundum quam Clerico-

(1) L. 5. c. 179. (2) L. 6. c. 155. (3) L. 7. c. 107. (4) Capitul. L. 7. c. 112.
(5) Concil. Carth. c. 9. 15. (6) Vernum c. 18. Conc. Chalc. c. 9. Concil. Rom. c. 12.
(7) Capitul. Herard. c. 7. 8. (8) Capitul. Episcop. Ann. 802. c. 16.

ricorum judicia tractabantur, cum inter Laicos diſceptarentur lites ex legibus Romanis, Salicis, Burgundicis, & quibuſcunque tandem humanis: *Nulli Sacerdotum liceat derelicta propria lege, ad ſæcularia judicia accedere*.

V. Cauſas tractabant Epiſcopi, non in publico, ſed in proprio foro, ſine ſtrepitu, ſine juris ſcrupulis, ſine ambagibus, Parentes magis, quam Judices. Ideo tum ipſi, tum Clerici omnes prohibebantur, ne publicis ſe unquam inſerrent Judicum Curiis, niſi ut oppreſſis miſeriſve adeſſent, aut ut Judices ipſos cœleſtibus judiciorum legibus imbuerent. In foro enim Clericos verſari, propudioſum tum quidem videbatur. Aures admovendæ hic nobis ſunt Concilio Cabilonenſi II. anni 813. (1) *Ut Epiſcopus ad forum, neque ubi publice negotia judiciaria exercentur, non pergat ſua cauſa ſuffragaturus. Niſi forte ut aut pauperibus oppreſſis ſuccurrat, aut viduis & orphanis tuitionem conferat, aut de verbo Dei Judices admoneat, ut juxta Domini præceptum juſta judicent judicia. Hoc & de Abbatibus, & de Presbyteris, & Diaconibus, & maxime Monachis obſervandum eſt*.

VI. Fidenter Epiſcopi Concilii Aquiſgranenſis II. anno 836. pronuntiant (2), vetuiſſe Apoſtolum, ne Epiſcopi litigarent. Quod ſanxit Apoſtolus, univerſim ſanxit: ſed cum non mediocris perfectionis ea quidem res ſit, certum eſt ea ſanctione eos potiſſimum conſtringi, quos ſua ipſa profeſſio perfectioni amplectendæ adſtringit, utputa Clericos, Monachos & Epiſcopos. Ideo ergo cum in hac parte vulgi fidelium fervor remiſerit, in Clero ſaltem illum renovari curæ fuit, maxime in Cœnobiis, *maxime Monachis*: ut paulo ante ajebat Concilium Cabilonenſe; ſed multo magis inter Epiſcopos, ex eodem Concilio Aquiſgranenſi: *Interdicit Apoſtolica auctoritas litigium omne Epiſcopo. Quam & nos auctoritatem amplectentes conſtituimus, ut nullus Epiſcoporum ſe litigioſis immiſceat contentionibus*.

VII. Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus reſcito, juſſu Caroli Calvi Regis Hincmaro Laudunenſi Epiſcopo diem dictum fuiſſe coram Regiis Judicibus, & non comparentis Epiſcopi res a Magiſtratu Regio occupatas fuiſſe: tractatum lucubravit de eo argumento, quem & ad Carolum ipſum miſit, ut moneret, & in ſacras Scripturarum leges peccatum graviter fuiſſe, & in Canones, & in Imperatorias Conſtitutiones, & in Capitularia Caroli Magni, quem librum Regum vocat (3): *In libro veſtro, qui appellatur liber Capitulorum Imperialium*. Quo planum fit, Leges & Canones ex Capitularium libris nos exprompſiſſe, quibus integra per Gallias conſtaret auctoritas, cum is Regius haberetur Codex. Eo porro tractatu complexus eſt Hincmarus copioſam congeriem Legum Imperialium, Canonum Synodalium, & Decretorum Pontificiorum circa immunitatem & juriſdictionem Cleri, non dubius illibatam eis ſuam adhuc conſtare vim & poteſtatem: *Epiſcopi ſiquidem & reliqui Eccleſiaſtici viri, ſecundum Apoſtolicam doctrinam, & Canones, & Leges, non de crimine, neque de civili cauſa apud ſæculares judicari, neque ad ſæcularia judicia debent invitari, vel trahi, ſicut tunc temporis fiebat, quando Chriſti nomen ab Infidelibus non reverebatur. Unde Jacobus Apoſtolus ſcribit fidelibus: Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipſi trahunt vos ad judicia?*

Si tum autem Hincmarus patrocinio ſuo nepotem impertiit, alias certe acerbius in eum ſtomachatus eſt, cum revocari voluit nepos ad incudem judicii ſæcularis, quod ab Eccleſiaſtico jam Judice cognitum & profligatum fuerat. Graviſſime illum objurgavit, ob inuſtam illis Canonibus injuriam, qui vetant a ſuperioribus ad inferiores, a Clericis ad Laicos Judices provocari; ſinunt autem duntaxat appellari ab inferioribus ad ſuperiores Judices Eccleſiaſticos; denique ne primo quidem judicio potuiſſe ab eo laicum quemquam pertrahi ad judices ſæculares, ſi Clericos ille non recuſaſſet: *Contra Canones, qui ab Eccleſiaſticis ad majoris auctoritatis Eccleſiaſticos Judices, & non a majoribus ad minores, nec ab Eccleſiaſticis ad ſæculares provocari permittunt, &c. Non licet tibi poſtpoſito, vel contempto Eccleſiaſtico judicio, ad ſæcularia judicia convolare, vel quemcunque, nec etiam laicam perſonam pertrahere, neque ad forum ſuum ſequi, ſi ipſa laica perſona conſenſerit Eccleſiaſticum ſubire judicium, ſicut lex Valentiniani, quam probat Eccleſia, demonſtrat*.

VIII. Cum omnium intricatiſſimæ illæ eſſent cauſæ, ubi Clerici cum Laicis contendebant, excogitatus eſt tandem Conven-

(1) Can. 11. (2) Can. 4. (3) Hincmar. T. 2. p. 326. 327.

ventus Judicum mixtus, hoc est, ubi cognitor sedebat Episcopus; cingebant autem illum laici, tum consultissimi juris, tum probitate spectati, quos ipse Rex delegisset. Vide ut de his Hincmarus Carolum Calvum interpellet, horteturque, ne quos deligat nisi spectatissimæ integritatis (1): *Regia sollicitudo studere debet, ut tales Judices cum Episcopis ad causam inter Ecclesiasticos & saeculares dirimendam eligat & constituat, qui religiosi sint, & Deum timeant, & non muneris præmio, non favoris, &c. judicent, &c.* Causæ civiles & pecuniariæ ex eodem Hincmaro, Tribunali eidem mixto subjiciebantur: *Notandum quod Imperatores leges saeculi & Ecclesiæ conservantes, ad causam pecuniariam, id est, civilem, & per Episcopum & saeculares definiendam, cum Ministro Ecclesiastico administrantem Reipublica deputarunt.*

Jam vero cui non subolet Ecclesiasticum hunc magis fuisse Conventum judicialem, cui adesset, præessetque Episcopus, & vel una sui præsentia inde abigeret anfractus litium, strepitum, morositates; inveheret autem silentium, modestiam, pacem, quæ sunt propria Clericatus insignia? Unde rursus ibidem Hincmarus: *Et hoc non in publico judicii loco, sed in privato; quia Episcopi non in Consistorio Regum, non in Prætorio Judicum, nec nisi ab Episcopis, aut in Synodo, aut in privato loco, a Primatibus deputatorum, aut in Synodo, aut a se electorum Judicum judicio debent, aut possunt regulariter judicari.* Addit denique Hincmarus eam secutos esse rationem Francicæ gentis Imperatores. Et sane in Concilio Francofordiensi præstituti fuerant Episcopus & Comes, ut conjunctim disceptarent eas lites, quæ Clericos laicis, vel hos illis commisissent: *Et si forte inter Clericum & Laicum fuerit orta altercatio, Episcopus & Comes simul conveniant, & unanimiter inter eos causam definiant secundum rectitudinem.*

Haud satis scio, an Triburiensi Concilio exceptio facta sit Presbyterorum cum laicis litigantium: ibi enim Episcopis solis mandari videtur, ut ea jurgia sedare studeant (2): *Si quis Presbyter contra laicum, vel laicus contra Presbyterum aliquam habet querimoniæ controversiam, Episcopo regente, sine personarum acceptione finiatur.*

IX. Quoad causas ubi terræ & fundi Ecclesiæ in controversiam vocabantur, jam diximus a Carolo Calvo jussum esse Hincmarum Laudunensem, ut ad Judicum Regiorum Curiam delegaret, qui ejus causam agerent adversus laicos, quos Beneficiis, hoc est agris Ecclesiæ spoliaverat. Quod ille respondit sibi per Canones non licere, ut relicto Ecclesiæ judicio ad sæculare revolveretur (3): *Excusationem impossibilitatis suæ illuc veniendi mandavit, &c. quod relicto Ecclesiastico judicio non auderet sæculare adire judicium.* Temporalem omnem ejus ditionem tunc Rex per Ministros suos invadi jussit; at fidem faciunt Annales Bertiniani (4) tam strenue in Concilio Pistensi eidem Carolo Regi declaratum esse, conculcatas eo fuisse canonicas omnes, legumque sanctiones, ut a sententia recesserit, spoliatum Hincmarum suis rebus omnibus restituerit, tandemque constitutum fuerit, ut Judices a partibus deligerentur, resque tandem tota in Concilio terminaretur, si opus esset: *Hincmarus Remorum Archiepiscopum Hincmarum Episcopum Laudunensem secum ducens apud Pistas cum aliis Episcopis, scriptis & verbis Regem adiit, ostendens quantum præjudicium & Episcopalis auctoritas, & universalis Ecclesia in tali facto patiebatur. Et obtinuit, ut revestito Episcopo, quibus fuerat spoliatus, sicut sacræ leges præcipiunt, in Provincia ubi hæc causa judicanda erat, electorum judicio, & si necesse foret, post hoc synodali terminaretur examine.*

Hæc ex Annalibus Bertinianis: at Hincmarus in Commentariolo super ea re a se lucubrato, contestabatur, Regique ipsi obnuntiabat rem novam & inauditam prorsus esse, ita proscribi Episcopum cum sua Ecclesia: (5) *Novum est enim, quod nunc factum est, quia non est de sub isto cælo auditum, ut Episcopus cum sua Ecclesia proscriptionis titulo ab ullo religioso Principe, laicorum judicio, usque modo fuerit confiscatus.* Mox Imperatorum Orientis leges promit, ad immunitates Ecclesiæ stabiliendas, & exemplum maxime urget Caroli Magni, cui cum aliquando assentatores aulici obrepsissent, & fundos Ecclesiæ aliquos intercepissent; satisfecit ipsemet Episcopis, ejusque rei memoriam suis ipse in Capitularibus consignatam æternitati commendatam voluit

(1) Tom. 2. p. 839. 840. Concil. Dusiac. Collo. p. 430. 431. 448.
(2) Can. 21. (3) Hincmar. T. 2. p. 317. (4) Annal. Bertin. Ann. 868. (5) T. 2. p. 308.

voluit: *Cui cum sicut assolet, adulentium linguis subreptum fuerit, ut Ecclesiis de rebus suis judicium quoddam inferret, assistentibus Episcopis, & specialiter Paulino Patriarcha, adeo se recognovit, & Ecclesia ac Episcopis satisfecit, ut prasens oris sui confessio ei non sufficerit, sed ad posteros suos confessionis & correctionis sua scriptum manu sua firmatum transmiserit*. Pergit mox ad invasa a Ministro Regio Ecclesiæ bona, quorum in jus & possessionem Spiritus ipse sanctus, sicut & spiritalium, miserat Episcopum ipso die consecrationis suæ: *Excepta Ecclesia & Episcopi domo, ac Clericorum claustro, quidquid de rebus ac facultatibus Ecclesiasticis, sibi in Episcopali ordinatione, munere Spiritus sancti, ad dispensandum & gubernandum commissis, acceperat, in bannum, quod jus lingua Latina proscriptio confiscandi vocatur, est missum*. Ubi non obscure innuitur, non potuisse judicio laicorum addici, & occupari: 1. Fundos agrosque, quorum Episcopus dispensator esset tantummodo. 2. Quorum ei administrationem demandaverat Spiritus sanctus. 3. Quorum proprietas & dominium penes pauperes esset, vel Ecclesiasticam societatem. 4. Eam proscriptionem damnari Pontificiis Decretis omnibus: *Nunc tantam Laudunensis Ecclesia, immo in ea omnis Ecclesia, jacturam patitur, ut quod antea inauditum est, titulum proscriptionis sustineat, contra decreta omnium sanctorum Episcoporum, qui Sedi Apostolica prafederunt*. 5. Nullius in fiscum amplius redigi posse, quæ Deo semel fuerint dicata: *Non possunt in fiscum redigi, quia sunt Deo dicata*.

Nec dissimulat tamen Hincmarus a Clericis deligi debere causidicos, vel Advocatos, ut apud sæculi Judices fundis, causisque adsint & patrocinentur Ecclesiæ, de quibus controversiam faciunt laici; quanquam in causis personalibus, sive civiles eæ sint, sive criminales, unius Episcopi sui judicio subesse debeant (1): *De sibi commissa Ecclesia, rebus ac mancipiis, & mancipiorum commissis, Episcopus secundum leges, quas Ecclesia recepit & venerabiliter comprobat, & secundum sacros Canones ac decreta Sedis Romana Pontificum, Advocatum publicis judiciis dare debet: Ex capite autem suo, tam pro crimine, quam pro civili causa, aut apud electos Judices, de quibus & sacra leges definiunt, aut ipse in Synodo coram Episcopis debet reddere rationem*.

X. Quæ dicta sunt autem de Clericis, eadem ad Monachos proroganda sunt, & ad Sanctimoniales, quibus Clericorum privilegium communicatum est (2). Specialius illis etiam prohibitum est in canonicis sanctionibus, ne lites exerceant ullas coram sæculi Judices, nisi permittente Episcopo, & per Advocatos (3): *Monachi ad sacularia placita nullatenus veniant, neque ipse Abbas sine consilio Episcopi sui. Et cum necessitas exigit, tunc per justitiam & consilium Episcopi illuc vadat. Nequaquam tamen contentiones aut lites aliquas ibi movere prasumat. Sed quidquid quarendum, vel etiam respondendum sit; per Advocatos suos hoc faciat*.

XI. Qui usus, quæ leges in Oriente vigerent, tradit Photius in Nomocanone: Laudantur ibi leges Principum, ut Clerici conveniantur primum coram Episcopo, vel si suspectus is sit, coram Metropolitano, antequam adeatur Patriarcha. Causas ut Clericorum pecuniarias Episcopus dijudicet sine scripto, si partes consentiant: si non possit Episcopus de iis cognoscere, res ad Civilem Judicem perferetur, qui de privilegio Clericorum nihil decerpat. Quoad causas Clericorum criminales, si civilia sint crimina, intra duos menses cognoscet Judex publicus, si convincatur reus, ab Episcopo degradabitur, & tum sæculari foro permittetur. Si Ecclesiasticum autem sit crimen, solus de eo jus dicet Episcopus juxta Canones & leges, nec partes suas interponere sæculi Judicem fas erit (4). At quibus litis aliquid est cum Monachis & Monialibus, non possunt illi nisi Episcopi judicium experiri. Gravissimas quippe pœnas incurreret Judex Civilis, si in eas se quomodocunque causas interponeret.

CA-

(1) Ib. p. 328. (2) Concil. Francof. c. 11. (3) Concil. Mog. Anno 813. Can. 12.
(4) Supplem. Balsam. p. 1128. 1129.

CAPUT CIX. *P. 3. l. 2. c. 66.*

De eadem Jurisdictione Episcopali, in causis omnibus personalibus, maxime criminalibus Clericorum, ac potissimum Episcoporum, sub Imperio Caroli Magni, & ejus stirpis.

I. Qui Imperatores liberalius jurisdictioni sacræ faverint?
II. In Capitularibus omnes omnino Episcoporum causæ Conciliis permittuntur.
III. Ita necesse fuit, quod curarent semper Episcopi partibus suis impune ut esset.
IV. Varia exempla quibus liqueat Episcopos nunquam causam dixisse, nisi in Conciliis.
V. VI. VII. Sub Ludovico Pio, Carolo Calvo, & Ludovico III.
VIII. Quæ Græcorum in his jurisprudentia?
IX. Consuetudines ibi Clero minus propitiæ, quam Leges.
X. Summa antedictorum super ea re.

I. EX superioribus abunde enituit, Imperatores Regesque, Caroli Magni ex prosapia oriundos, Codici Theodosiano adhæsisse, eoque jurisdictionem Ecclesiasticam ad eundem provexisse apicem, quo sub Constantino & Theodosio fuerat evecta. Cum illi ex adverso Græci Justinianæis Constitutionibus affixi non paucis in rebus angustiores circumscripsissent limites. Illud potissimum discriminis intererat, quod causas personales Clericorum, sive civiles, sive criminales, nostra tunc Jurisprudentia ex Theodosiano Codice, Ecclesiastico Judici reservaret: Græci ad Civilem referrent Judicem cognitionem criminum civilium, quibus se Clerici inquinassent.

II. Huic potissimum Capiti nova quærenda sunt lumina, nova argumenta, præter ea quæ superiori Capite congesta sunt. De Episcopis etiam potissimum hic quæremus, ut evincamus eorum omnes, sive civiles, sive criminales causas, Ecclesiastico foro vindicatas fuisse, sive Ecclesiastica ea essent crimina, sive civilia, etiam læsæ Majestatis.

His manifeste astipulantur libri Capitularium Caroli Magni, quibus ejus ævi Francica Jurisprudentia continebatur. Illud ibi statim præstruitur, in discrimen adduci salutem Reipublicæ, ubi Episcopatus majestas periclitatur, aut honor deteritur (1). *Præcipimus atque jubemus, ne forte, quod absit, aliquis circa Episcopos leviter aut graviter agat, quod ad periculum totius Imperii nostri pertinet. Et ut omnes cognoscant nomen, potestatem, vigorem & dignitatem sacerdotalem.* Amplitudini mox huic Episcopatus origo & auctoritas adsciscitur a clavibus illis cœlestibus, quibus Petrus a Christo donatus est; Petri enim successores & Vicarii sunt Episcopi. *Cujus vicem Episcopi gerunt.* Repetitur postea Constantini exemplum, cum Episcopos allocutus, eos a Christo constitutos esse Judices dixit, nec nisi a Deo ipso judicari posse. *Illud ad exemplum reducendum est, quod Constantinus Imperator Episcopis ait, Deus constituit vos Sacerdotes, & potestatem dedit vobis de nobis quoque judicandi; & ideo nos a vobis recte judicamur. Vos autem non potestis ab hominibus judicari. Propter quod Dei solius inter vos expectate judicium, ut vestra jurgia, quæcunque sint, ad illud divinum reserventur examen. Vos etenim nobis a Deo dati estis Dii, & conveniens non est ut homo judicet Deos.*

His sane verbis nec judicia nec pœnæ Canonum excluduntur. Etenim Legum Imperialium consuetudine Canones divinarum plerumque legum nomine donantur; eoque nimirum sensu canonica, quoque judicia divina dici possunt. Sed indubitatissimum est potuisse ab eo Imperatore Episcopos a Laicorum absolvi judiciis & tribunalibus; his autem verbis aperte liquet his absolutos ab eo fuisse; aut ipsummet intellexisse Principem, eam libertatem atque immunitatem ipsi Episcopatus ordini ac præcellentiæ sponte sua & natura insitam esse; ut non aliud hæ leges Principum, quam vocem naturæ exaudisse videantur.

Eo Capitularium capite constringi videntur causæ omnes personales Episcoporum. Duo nunc alia profero, quorum unum ad criminales, alterum ad civiles spectat causas (2). *Si quis Episcopus, quod non optamus, in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregare, ne in crimen remaneat, a duodecim Episcopis audiatur.* Nulla hic criminum discretio: cujuscunque generis ea sint, ad

(1) Capital. L. 5. c. 163. (2) L. 6. c. 235. 237.

ad cognitionem referuntur Synodi duodecim Episcoporum. *Si quis Episcopus a quoquam impetitur, vel ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur; sive quos eis Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu delegerint.* Non alios ergo vel reus poterat Episcopus, vel actor, quam Episcopos nancisci judices.

Alio quoque Capitularium loco referuntur verba Constantini, quibus & illa Valentiniani senioris non multum absimilia subnectuntur. Audienda primum ipsa Constantini verba, quæ non multum a prioribus abludunt (1). *Mihi homini constituto, de hujuscemodi rebus non licet habere auditorium Sacerdotum, scilicet accusantium, & simul accusatorum, quos minime convenit tales monstrari, qui judicentur ab aliis.* Jam Valentinianus ne ipse quidem ab his recedit, dum affatur Episcopos. *Supra nos est vestrum negotium, & ideo vos de vestris inter vos agite causis, quia supra nos estis.* Quibus verbis nulli designantur limites, nulla fit exceptio, universim causæ omnes Episcoporum iis includuntur.

III. Præter rationes supra delibatas, erat & aliud quod Imperatorum animos ad ejus immunitatis Episcopalis concessionem & confirmationem inclinaret. Quod nimirum alioqui audax & procacior quisque ad criminandos Antistites prosiliisset, persuasissimus impune abituras quantascunque suas calumnias. Episcopalis quippe innocentiæ id quoque singulare decus erat, quod de calumniatoribus & acerbissimis adversariis suis, nec pœnas ipsi sumerent unquam, nec a Judicibus sumi paterentur. Id præsefert illa Capitularium lex (2): *Mansuetudinis nostræ lege prohibemus, in judiciis Episcopos accusare; ne dum adfutura ipsorum beneficio impunitas æstimatur, libera sit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quid est igitur querelarum quod quispiam defert, apud alios potissimum Episcopos convenit explorari, ut opportuna atque commoda cunctorum quæstionibus audientia commodetur.*

Infamia quidem inurebantur in ipsis Capitularium libris calumniatores sacrorum Ministrorum. Sed perpetua Ecclesiæ lenitate & elevabatur hæc pœna, & complures aliæ condonabantur, quas forum civile inflixisset. Accipe jam legem ipsam Capitularium, qua Proceres etiam coguntur non alios quam ex Episcopis Judices deligere, si quid criminis vel Episcopis impingere meditentur, vel minorum Ordinum Clericis aliis (3): *Si quis Episcopus, Presbyter aut Diaconus, vel quilibet Clerici, apud Episcopos, quia alibi non oportet, a qualibet persona fuerint accusati; quicunque fuerit, sive ille sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuit, &c.* Et infra: *Si non probanda detulerit, intelligat se jacturam famæ propriæ sustinere.* Quid denique disertius, quam quod habetur in Additionibus Capitularium (4)? *Nullus Episcopus nisi canonice vocatus, & in legitima Synodo super quibuslibet criminibus judicetur, audiatur & impetatur.*

IV. Qui testimoniis tam perspicuis necdum flectuntur ad assensum, frangentur exemplis, maxime in criminibus læsæ Majestatis. Certum est enim incredibili quadam, & pene sacerdotali lenitate Caroli Magni & successorum ejus, factum esse, ut vel accusari, vel judicari nunquam potuerint Episcopi, nisi Episcopalibus in Conciliis, etiam cum majestatis & perduellionis rei agebantur. Petro Episcopo aspersa est suspicio, quasi in caput Caroli Magni conjurasset; ejus causam discussit Concilium Francofordiense, cujus decreto purgare se ille jussus est jurejurando, quo cum ipso duo tresve alii se obligarent, vel Metropolitanus, conspirationis in Principem initæ purum illum esse & exortem (5). *Quod ille in mortem Regis, sive in Regnum ejus nunquam conspirasset, nec ei infidelis fuisset.* Cum vero copiam non habuisset Petrus cujusquam, qui innocentiam ejus juramento purgaret: alium substituit, qui usitatissimas tunc subiret probationes ignis & aquæ. Expressius id observatur, nec a Rege, nec a Concilio eam probationem præceptam fuisse. Cum denique qui aleam illam subierat incolumis evasisset, & Episcopus verbis solum professus esset nullius se ejusmodi criminis esse affinem: cum nec ad Evangelium, nec ad sacra pignora jurasset, quod corporalibus his juramentis sua Episcopos dignitas eximeret: *Et ille testaretur absque Reliquiis & absque sanctis Evangeliis, solummodo coram Deo, quod innocens inde esset:* Benevolentiæ suæ illum Carolus, & pristinis hono-

(1) L. 6. c. 210.
(2) Cod. Theod. L. 16. c. 23. Capitul. l. 7. c. 308.
(3) L. 7. c. 340.
(4) Addit. 4. c. 22.
(5) Can. 6.

honoribus restituit: *Clementia Regis nostri præfato Episcopo gratiam suam contulit, & pristinis honoribus eum ditavit.*

V. Ludovicus Pius nec pietate, nec indulgentia & veneratione in Episcopus parenti optimo facile concedere poterat. Unde & cum Bernardum Italiæ Regem capite damnassent Proceres, Pius autem vita donatum, oculis orbasset, Episcopi eidem implicati conjurationi in Concilio causam dixere, ubi & sacræ dignitatis ornamentis exuti, depositique, in Monasteria conjecti sunt. Episcopi ii erant Mediolanensis, Cremonensis, & Aurelianensis Theodulphus. Ita narrant Annales Eginhardi ad annum 818. *Bernardum judicio Francorum capitali sententia condemnatum, luminibus tantum jussit orbari; Episcopos Synodali decreto depositos, Monasteriis mancipari.*

Infanda postea conjuratione solio suo ubi excussus est idem Ludovicus, Episcoporum ei sceleri innexorum caput & princeps erat Ebbo Remensis Archiepiscopus. Redintegratus postea suæ amplitudini Ludovicus, suo ipse ore Ebbonem facinoris reum egit in Concilio ad Theodonis villam. Petiit Ebbo, ut purgandi sui copia sibi fieret absente Imperatore. Nec repulsam passus est. Sed conscientiam tandem ipse suam confulens, & amicitia conjunctiores sibi aliquos ex Præsulibus, crimen ultro confessus est, & a Synodo abdicatus, exulare jussus est. Vide ut ab Hincmaro res tota narretur (1): *Accusatus Ebbo ab ipso Augusto in generali Synodo, habita in Palatio Theodonis villa, inducias petiit, & secundum canonicam institutionem elegit sibi per consensum Synodi, Episcopos judices peccatorum suorum, quos Canones electos appellant, &c. Et sic ab omnibus Episcopis accepit sententiam, &c.* Spontaneo quoque exilio consimile judicium occuparunt Bernardus Viennensis & Agobardus Lugdunensis Archiepiscopi, ejusdem facinoris vel conscientia, vel infamia eo adducti. Quos non multo post Ecclesiæ suæ reddidit Ludovicus.

In Chronico Mossiacensi eadem immunitate tunc usi fuisse memorantur Clerici ceteri omnes, ut in Conventu tantum Episcoporum judicarentur, quando conjurationis suæ Bernardus Rex pœnas dedit (2). *Theodulphum Aurelianensem, qui & ipse auctor maligni consilii fuit, Synodo facta Episcoporum, vel Abbatum, nec non & aliorum Sacerdotum; judicaverunt tam ipsum, quam omnes de ordine Ecclesiastico, Episcopos, Abbates, vel ceterum Clerum, qui de hoc maligno consilio conscii venerant, a primo deciderent gradu, quod ita factum est. Nonnulli etiam in exilio missi sunt.*

VI. In Concilio duodecim Provinciarum ad Saponarias in Suburbano Tullensi Ganelonem Archiepiscopum Senonensem reum egit Carolus Calvus, anno 859. totamque illi aspersit infamiam perfidiæ & perduellionis complurium Episcoporum, qui ad germanum ejus fratrem Ludovicum Regem defecerant (3). *Venilo in eo consilio & tractatu fuit, ut Episcopi, qui mihi fidei promissæ debitores erant, deficerent, & ad fratris mei obsequium se verterent.* Judices sibi Rex delegit in ea causa Archiepiscopos tres, Rothomagensem, Turonensem, & Bituricensem. *Elegit querela terminandæ Judices, &c. Ceteris nostrum judicium suo consensu approbaturis.*

In Concilio Suessionensi abdicati sunt duo Presbyteri, idemque Monachi, quod conjurassent, ut e Monasterio sancti Medardi extraherent Pipinum Pipini Aquitaniæ Regis filium, quem Episcopi Proceresque ei Monasterio addixerant, ut in pœnitentiæ sordibus habituque Monastico reliquum ibi vitæ cursum perageret. Erat id Presbyteri utriusque facinus in Regni Regisque Majestatem gravissimum (4). *Partim confessi, partim convicti conspirationis malum perpetrasse.* Accusatoris partes Rex ipse in Concilio egerat, cui etiam jussit sistere se Raginfredum Remensem Diaconum, Regii Sigilli falsificatorem, *Rex Carolus Diaconum impetiit, quod præcepta falsa Regio nomine compilasset &c.* Nec facile adjicienda hic fides Annalibus Bertinianis, ubi Rex dicitur præfuisse Concilio, & duorum Presbyterorum degradationi. *Duos Presbyteros Monachos ejusdem Monasterii, ipse Synodo præsidens Episcopis judicantibus degradari fecit.* Præstat Concilio ipsi animos auresque adjicere, quo fides fit Regem multa animi moderatione & pietate afuisse: *Multa humiliter & prudenter proponente Rege.*

Cum idem ipse Rex ab Hincmaro Laudunensi

(1) Ann. 835. Concil. Gall. T. 2. p. 568.
(2) Ado in Chron. ann. 816. Du Chesne T. 3. p. 14
(3) Concil. Gall. T. 3. pag. 144. 145.
(4) Capitul. Carol. Cal. Tit. 9. c. 5. 6.

dunensi Episcopo multa pertulisset temere & audacius attentata, suo, & Majorum more ad Concilium Episcoporum conquestus est (1). *Idem Hincmarus tam liberos, quam & colonos & servos secum degentes, contra meam regiam potestatem armari, & missis meis resisti fecit*. Et inferius: *Petiit Rex Episcopos, ut legaliter & regulariter inter se & ipsum Hincmarum discernerent*.

Est & quod vehementius stupeamus, voluisse Reges ipsos, ut Episcopi, qui quapiam se ab eis injuria vel jactura affectos fuisse existimarent, in Regni Episcoporum Concilio querelas suas depromerent. Ea certe ratio & via tentanda fuerat Hincmaro Laudunensi Episcopo: quod cum prætermisisset, hinc gravissima Hincmari Remensis in eum exarsit indignatio (2). *Nam etsi forum Reipublicæ non habebat, quo Regem per procuratorem suum accusare valeret, debuerat eum Synodali sententia convenire. Et si vel decreto Synodi, quæ sua Ecclesia jure competebant, obtinere nequiret: tunc prosequentibus Episcopalibus litteris, suam proclamationem ad Sedem Apostolicam rationabiliter valuisset perferre*. Et infra: *Debuerat frater Hincmarus de his, quæ per se non poterat obtinere, Regiam potestatem prius in comprovincialis Synodi convenire judicio. Et si coram positis partibus nec nostro foret res sopita judicio, nostris litteris ad Sedis Apostolicæ cognitionem, quidquid illud erat, transferre*.

Id sane tum de Regum humanitate confidebant, id sibi despondebant Episcopi, fore ut æquissimo ferrent animo, si Episcopi, qui suas ab illis Ecclesias detrimenti aliquid accepisse suspicarentur, Judices & pactarios haberent alios Regni Episcopos: quin & intervenire exoraretur Romanus Pontifex, ad Majestatem Regiam demulcendam, stringendumque arctius vinculum concordiæ Regiæ & Sacerdotalis. Hujus porro fiduciæ suæ constantissimæ fundamenta ponebant Episcopi. 1. In consensione mirabili Sacerdotii & Regni. 2. Quod ea essent Reges humanitate, ut sua cum Episcopis diffidia, quin & atrociora eorum in se commissa, Episcopalium Conventuum judicio permitterent. Hinc enim pronum erat sperare, gratissimum fore Regibus, ut & Episcopi, si quid in eos querelarum haberent, ad eadem Episcoporum Concilia confugerent. Et sane Carolus ipse Rex in Epistola illa ad Hadrianum II. data, regiæ fiduciæ & generositatis documentis referta, illud præ ceteris venditat, nunquam se vel accusatum fuisse cujusquam criminis publici, nedum convictum in Conciliis Episcopalibus. *Nullo crimine publico in audientia Episcopali legaliter accusatum, minime autem convictum*. Quod non semel ibidem inculcat, & aliquando etiam vehementius in libello, quem obtulit Concilio Tullensi adversus Venilonem Archiepiscopum.

Commemoratum jam alibi a nobis est scripsisse Hincmarum Remensem ad Fulconem Comitem, ne se interponeret in causam Presbyteri, qui cum reus ageretur, sæculare tribunal Ecclesiastico prætulerat (3). *Relicto Ecclesiastico ad civile judicium proclamaverat, super accusatore suo*. Propterea quod id genus causæ fori sint Ecclesiastici. *Quia de Presbyteri & Ecclesiæ causa ad Episcopos & ad Synodum definitio pertineat, non ad Malli vel civilium Judicum depositionem*.

VII. Regnante Ludovico III. Frotarius Bituricensis Archiepiscopus, in crimen adductus de tentata proditione civitatis Bituricensis in manu hostium, propulsare eam calumniam ipse voluit in Conventu Episcoporum & Optimatum. Scripsit & ipse Joannes VIII. Papa ad Comites quosdam eidem negotio quodammodo innexos, ut cum Rege adessent (4): *Ad hoc placitum, ad huncque Conventum venire satagas, &c. quatenus nunc coram vobis & coram glorioso Rege, tam canonica censura, quamque humana legis sanctitu, inter vos quid contra fas & jus factum fuerit, nihilominus finiatur*.

Ab Attone Vercellensi Episcopo litteris mandata est absurdissima quorundam sui ævi hominum opinatio, (5) qui Clericos criminum suspectos, aut accusatos, compelli posse sidebant, ut se purgarent singulari certamine, quod non per se ipsos illi quidem, sed per substitutos & Vicarios subirent. Id moris invaluerat inter laicos. Eo quoque forsan sensu capiendum erat *Judicium divinum* in Concilii Francofordiensis Canone supra laudato. Sapientissime vero contra nitebatur Atto, crimina crimine novo elui non debere; his præterea pugnis per-

(1) Conc. Duzia. l. Cello. pag. 67. 68. (2) Ibidem pag. 228.
(3) Flodoard. l. 3. c. 26. (4) Du-Chesne T. 3. pag. 890. (5) Spicileg. T. 8. pag. 51. 52.

perſæpe nocentiſſimos quoſque victores diſcedere, innoxios vinci & cadere. Ideo ne laicis quidem, inter quos uſitatiſſimæ illæ erant pugnæ, omnibus probabantur. *Sed iſtud judicium quorundam laicorum solummodo eſt, quod nec ipſis etiam omnino approbatur. Nam ſæpe innocentes victi, nocentes vero victores in judicio eſſe videntur.* Et infra: *Nec purgari a crimine, niſi perpetrato crimine valeamus.*

VIII. Nec minus obſervantes eo ævo Epiſcoporum fuere Græci. Docet nos Photius in Nomocanone, (1) nec in cauſis pecuniariis, nec in criminalibus, capi eos potuiſſe, nec judicio ſiſti, niſi expreſſo Imperatoris mandato. *Epiſcopus neque propter criminalem cauſam citra Imperatoriam juſſionem ducitur, aut ſiſtitur.* Adnotat Balſamon eam legem in Baſilicis radiaſſe, adeoque uſu viguiſſe. Idem ipſe alibi obſervat Epiſcopali dignitati ſubjacere dignitates humanas omnes, ut quæ Apoſtolatum quodammodo exæquet. Inde fieri, ut ſæcularium Magiſtratuum nulla ſit in Epiſcopos juriſdictio; atque adeo, ſi vel eos comprehendere auſint, vel contumelia quapiam ſanctiſſimam dignitatem violare, graviſſimas daturos pœnas, quod nonniſi Conciliorum ſit de qualibuſcunque Epiſcoporum cauſis cognoſcere (2). *Epiſcopalis dignitas omnem fere honorem ſuperat. Apoſtolicæ enim dignitati æquiparatur, propter doctrinæ profeſſionem, &c. A diverſis Canonibus & Novellis Conſtitutionibus didiciſti quod laici Magiſtratus nullam habent in Epiſcopos juriſdictionem. Unde etiam laicus, qui quemvis Antiſtitem vel verberat, vel conjicit in carcerem, etiamſi ex cauſa longe juſtiſſima, & majorem Magiſtratum gerat, punietur; & cauſæ bonitas ac probabilitas ei non proderit. Audiet enim quod Synodis iiſque ſolis Epiſcopos punire permiſſum eſt, & debebat de Antiſtite cognitionem ad convenientem Synodum remittere, &c.*

IX. Adprime ergo canonicis regulis & reverentiæ ex illis Epiſcopatui dependendæ concinebant Leges; an vero in ipſo rerum actu ſatis Leges, Canoneſque valerent, id forſan addubitarit aliquis. Idem enim alibi Balſamon convulſæ juriſdictioni, & labefactatæ immunitati Cleri vehementer ingemiſcit. Non a laicis tantum eo ævo, ſed & a Clericis Clerici raptabantur ad tribunalia ſæcularia, necnon & Monachi, atque adeo Epiſcopi, ſine ullo ſpeciali Imperatorum Reſcripto. Fruſtra erant provocantes, & inulta erat hæc graſſatio. Ne illis quidem Clericis pœnæ irrogabantur, vel Monachis, qui ad Eccleſiæ Judicem provocati, ad ſæcularem confugiebant. Vocatus ad cauſam in Concilio dicendam Melecius Monachus, reſcripto Imperatorio ſe munierat, ut coram ſæculari Judice ageret. Contumelioſum Clero illud facinus Patriarcha Lucas querelis ſuis retractari poſſe ſperabat: at reſponſum eſt a Magiſtratibus, nullo claudi limite Imperatoriam poteſtatem: potuiſſe a Principibus jam inde ab exordio Clericorum cauſas laico Judici demandari, poſſe & in decurſu temporum, eaſdem ab Eccleſiæ Judice ad ſæcularem transferri. Ita Patriarchæ præclaros conatus ait Balſamon pro nihilo reputatos, vincente vi; vis enim illa erat, ubi Reſcripto Imperatorio Epiſcopi laico Judici ſubjiciebantur. Ut ſummum id locum habere potuiſſe in privatis & patrimonialibus Epiſcoporum cauſis; non in Eccleſiaſticis, de quibus nefas eſt laicos cognitores dari. At inſimulari tamen non poſſe, qui ſæcularem cupit Judicem Epiſcopis adjungi in Concilio ad cauſæ pecuniariæ judicium. Ea erat judiciorum conditio ævo Balſamonis vertente ſæculo duodecimo, atque adeo aliquot ante ſæculis eæ fuerant rerum judicialium inclinationes. En ipſa jam Balſamonis verba (3). *Et hæc quidem Canon conſtituit. Hodie autem hæc negliguntur, propter quam cauſam neſcio. Multi enim non ſolum laici ſed etiam ſacrati, Epiſcopos, Clericos & Monachos ad civilia judicia trahunt, nec Imperatorium quidem mandatum de ea re exhibentes. Et neque incompetentis judicii præſcriptio, ſeu exceptio, prodeſt iis qui rei aguntur. Eos enim cogunt vel invitos judicio contendere. Nec ſacrati, qui eos traxerunt, aliquid penitus damni ſenſere. Sed nec Monachi, vel Clerici, adverſus quos in foro Eccleſiaſtico agitur, ſi id quidem recuſaverint, civilem autem examinationem petiverint, ulla in re puniti ſunt, &c. Audivit a civilibus Judicibus Patriarcha Lucas, quod Imperatoris poteſtas omnia poteſt facere, & quemadmodum primo loco potuit dare*

(1) Nomocan. Tit. 9. c. 2.

(2) In Synod. Conſt. ſub Photio Can. 3.

(3) In Can. 15. Carth.

dare Imperator sæcularem Judicem pro judicando Episcopo, vel alio sacrato, ita & per transpositionem judicium Ecclesiasticum ex legitima observatione in civile traduxerit, &c. Licet caput XVII. *libri primi, tituli* VI. *decernat, cum Imperatoris mandato posse adversus Episcopos agi; & eos sisti coram civilibus; hoc tamen, ut mihi videtur, non quadrat canonicæ doctrinæ. Debemus enim dicere, tunc trahi Episcopum pro re quæ privatim ad ipsum pertinet, non autem pro quæstione Ecclesiastica. Re enim hujusmodi proposita non debent civiles Judices ullam ejus habere cognitionem. Jam vero magna quoque est ejus differentia, qui sua sponte Ecclesiasticum judicium recusat, & ejus qui jussu Imperatoris invitus tractus est ad sæculare judicium, &c. Petere autem Conjudicem civilem, per mandatum Imperiale, non est, ut mihi videtur, prohibitum, & maxime quando est causa pecuniaria; quæ est synodaliter dicenda.* Habes hinc Canones, hinc mores receptos in judiciis. Nec immerito certe Balsamon ingemiscebat de Clericis, Canones passim, hoc est, sua ipsorum præsidia aspernantibus, & ornamenta.

Tradit porro idem alibi, ceteros Clericos semel in Concilio exauctoratos, Judici sæculari quandoque tradi, legitimis pœnis cruciandos civilibus, si enorme sit scelus, aut ubi non est Concilio ea potestas, quæ ad executionem sententiæ suæ desideratur. Sed secus esse de Episcopis. Quo enim cunque de crimine accusati fuerint, vel convicti, Judici sæculari subjici nunquam poterunt (1). *Qui hanc legem trahit etiam ad Episcopos, qui condemnantur etiam in causa criminali, & vult etiam eos post depositionem tradi sæculari potestati, is vanus fuerit & blasphemus.*

Denique illud ab eo confirmatur (2), nullo Clericum juvari posse Imperatorum Rescripto, ut non deponatur, si Ecclesiastico tribunali renuntiaverit. At si Laicus Rescriptum Imperatorium impetret, quo Clericum trahat ad forum sæculare, cogetur tantum ad Ecclesiæ Judicem sese revocare, si crimen sit Ecclesiasticum: propterea quod ex Legum & Canonum norma Imperatoria Rescripta interpretari debeamus. Et eo sensu donanda est Lex illa in Basilicis, qua fertur non posse sine Imperatorio Rescripto Episcopum trahi ad forum sæculare, pro causa pecuniaria, vel criminali. *Cogetur itaque, si causa est Ecclesiastica, se in judicia Ecclesiastica sistere; quia Imperatoria mandata secundum Leges & Canones accipiuntur.*

Fulget in Leunclavii Orientali Jure (3) Constitutio Alexis Patriarchæ, subnixa Edicto Imperatorum Basilii & Constantini fratrum, ad abducendos Clericos, ne Laicos Judices Ecclesiasticis anteponant. Quo minus mirum jam sit, pessumdatam prorsus fuisse Cleri jurisdictionem, & immunitatem fori, cum ad eam labefactandam Clerici ipsi certatim cum laicis contenderent.

Utrique Ecclesiæ in commune illud constantissime commendatissimum fuit, ut maxima semper Episcopi veneratione essent, supra omnem aleam & discrimen judiciorum sæcularium & fori civilis. Jam inde ab ætate beati Hieronymi id in fastigium conscendisse illi videbantur. Calamum strinxit Hieronymus suo more & ingenio austeriorem in eos Episcopos, qui hoc Ordinis sui privilegio abutebantur ad ejus dehonestamentum (4): *Et hoc utique vanum est, quia non ut egerunt, sic audiunt; nec statim corripiuntur in peccato suo. Nemo quippe audet accusare majorem. Propterea quasi sancti & beati, & in præceptis Domini ambulantes, augent peccata peccatis. Difficilis est accusatio in Episcopum. Si enim peccaverit, non creditur; & si convictus fuerit, non punitur.*

X. Non id porro nobis hic propositum fuit, operosum ut de jurisdictione Episcoporum, vel de Clericorum immunitate fori tractatum lucubraremus. Materies ea est & spinosior, & uberior, quam ut tam paucis possit tractari. Ad Episcopalium functionum elucidationem laboratum a nobis est, ut liqueret, quam rationem tenuerint sanctissimi Episcopi, quam veritatis æternæ lucem, quam caritatis flammam ubique sectati sint. Eo pertinent quæ diximus omnia de rebus, causis & personis Tribunali sacro obnoxiis: & de caritatis pacisque amore, quo Judices Ecclesiastici tum æstuabant.

Conciliis, Regibus, Episcopis conveniebat, 1. præter Ecclesiasticas leges & civiles, eam Episcopalem auctoritatem Scripturis ipsis superstrui. 2. Non tam imperio-

[1] In Can. 52. Carth. [2] In Can. 107. Carth. [3] T. 1. pag. 250.
[4] In Ecclesiast. c. 8.

riosam eam esse potestatem, quam vegetam & exertam caritatem, humilitatem, zelum & sollicitudinem Pastoralem. 3. Episcopum & quemcunque Judicem Ecclesiæ, non tam Judicis officio fungi debere, quam patris, Pastoris, medici, amici, animarum rectoris, longe cupidius incumbentis ad sanandas animæ cupiditates, quæ litium omnium incentrices sunt, quam ad lites ipsas terminandas. 4. Ubi Concilia & Patres Ecclesiæ usque adeo effervescunt ad Ecclesiasticæ jurisdictionis tuitionem, adversus sæcularium Judicum usurpationes creberrimas, id totum eo pertinere, ut imperium caritatis, & pacis, & concordiæ ne enervetur: sintque Tribunalia & Consistoria quædam sacra, quæ in id collaborent. In judiciis enim Ecclesiasticis sola dominari debet pax & caritas, amor æternorum, contemptio terrenorum omnium, ut evellantur cupiditatum omnium fibræ, ex quibus novæ in dies singulos lites repullulant. Interest sane ad humani generis communem salutem & dignitatem, ut hoc semper vigeat in terris publicæ & cœlestis concordiæ retinaculum. 5. Ubi animose certatur pro Clericis Judici sæculari eximendis, Ecclesiastico soli subjiciendis, non impunitatem criminis illis quæri; sed Apostolo morem geri, cui in votis erat, ut fideles omnes quidquid causarum & jurgiorum habent, id spiritali suo committerent parenti tædia, moras, fraudes fori civilis declinati; reos spiritalibus & medicinalibus pœnis servari; & denique subdi Judici, qui non unam, non paucas, sed universas præcidet & præfocabit lites, offocata earum omnium radice, terrena cupiditate. 6. Jurisdictionem & humanitatem fori Ecclesiastici depositum esse cœleste, pro qua velut pro aris & focis merito decertetur.

CAPUT CX. *P. 4. l. 2. c. 89.*

De jurisdictione Episcopali & aliorum Ecclesiæ Prælatorum in causis civilibus Laicorum, post annum Christi millesimum.

I. In hac quoque extrema ætate jurisdictio Ecclesiastica, etsi verissima jurisdictio, explicanda tamen uni maxime caritati vacare debuit.

II. Mutua & inconvulsa concordia Regum & Episcoporum factum plerumque est, ut juris & potestatis sacræ regiæque refusio quædam & reciprocatio fieret.

III. Exempla nova jurisdictionis Ecclesiasticæ in causis temporalibus Laicorum, ad promulgationem usque compilationis Decretalium Pontificiarum.

IV. Quam late pateat ea jurisdictio vi Decretalium ipsarummet.

V. Quam late ea pateret usque ad tempora Caroli V. Regis Galliæ, cognomento Sapientis, sub quo conscriptum est Somnium Viridarii.

VI. Quam longe lateque ea pateret sub Philippo Rege Valesio, quando tam solemni apparatu de ea disputatum est. Quæ tum pro Ecclesiæ causa allegata fuerint? Eo zvo latius effundebatur in Galliis Ecclesiastica jurisdictio, quam in aliis orbis Christiani Provinciis.

VII. Argumenta rursus sacræ jurisdictionis, & Laicorum potestatis, ad Laicos alios coram Ecclesiastico Judice conveniendos.

VIII. Quo statu esset jurisdictio Ecclesiastica tempore Concilii Viennensis?

IX. Summatim ut alternaverit Ecclesiastica jurisdictio, a Regno Ludovici IX. in Galliis, ad Philippum Valesium, Carolum V. & Franciscum I. sub quo funditus videtur excidisse.

X. Sententia Guimierii de sacræ jurisdictionis occasu, maxime de Appellationibus, ut vocant, abusus.

XI. Comparatur Ecclesiastica jurisdictio in Hungaria.

XII. Ex cessatione Conciliorum Provincialium labes invecta jurisdictionis sacræ, & ex prorogatione Parlamentorum, certa jam sede fixorum, in qua Clerici Laicique Judices una confluunt.

XIII. Ne nunc quidem finis alius fructusque sacræ jurisdictionis, quam caritatis & concordiæ propagatio. Probationes & exempla.

XIV. Quam æquo animo ferre debeant Prælati, tantum detritum esse de antiqua jurisdictione sua.

XV. Tribunal Ecclesiæ, Tribunal est cœleste justitiæ & caritatis, ad primigeniam innocentiam humano generi restituendam. Probationes et exempla.

XVI. Summa antedictorum.

I. IN hac quoque temporum fæce, ut loquitur Hieronymus, in hac, inquam, extrema ætate, illud retinendum confirmandumque est, jurisdictionem Ecclesia-

clesiasticam omnem, tametsi verissimam jurisdictionem, uni tamen maxime inservisse seminandæ & propagandæ caritati. Æternis magis illa Evangelicæ veritatis radiis, quam Imperatorum legibus illuminatur: sempiternæ potius caritati, quam temporali famulatur dominationi. Imperatores & Reges, Leges & Edicta Principum non ægre cessere Imperio sanctimoniæ, & cœlestium caritati. Nec Ecclesiasticæ forsan jurisdictioni vel tantillum detractum unquam fuisset, si ut prioribus retro sæculis, ita & his posterioribus uni servitum esset modestiæ, humilitati, terrenorum despicientiæ & abdicationi, litigantium omnium mentibus infigendæ. Sexcenties id a me inculcabitur, & citra fastidium, ut spero, si qui debent esse, sint Lectores æternorum amantes: persuasique cum Augustino, nunquam satis dici, quod nunquam satis discitur.

II. A sanctissimo Angliæ Rege Eduardo declaratum est, quicunque Ecclesiæ prædia colerent, incolerentque ejus fundos ac domos, eos cogi posse nunquam ut causas suas agerent, nisi in Curia Ecclesiastica, quandiu ibi jus diceretur (1). *Nisi, quod absit, in Curia Ecclesiastica rectum defecerit.* Conventus in quibus jus dicebatur, ex sanctissimi hujus Regis legibus, mixti quidem illi erant; sed ita ut supra Laicos semper sederent Ecclesiastici Judices ut leges Justitiæ diligentissime observarentur (2). *Die illo quo judicium fieri debet, veniat illuc minister Episcopi cum Clericis suis, & similiter justitia Regis cum legalibus hominibus Provinciæ illius, qui videant & audiant, ut æque omnia fiant.* In Concilio Romano anni 1051. sub Leone IX. statutum est, ut quæ Presbyteris fœminæ copulatæ fuissent, servitute damnarentur, & addicerentur Episcopo loci. Ita refertur a Petro Damiani, qui alio loco docet Imperium & Sacerdotium tam intime & inconvulse conglutinari debere, ut Imperator cum Pontifice, Reges cum Episcopis in unum quodammodo corpus coalescant; utque Principes judicia sua canonicis regulis accommodent, sua Episcopi legibus temperent (3). *Ut quod mutuæ caritatis glutino, & Rex in Romano Pontifice, & Romanus Pontifex inveniantur in Rege. Pontifex delinquentes, cum causa dictaverit, forensi lege coerceat; & Rex cum suis Episcopis super animarum statu prolata sacrorum Canonum auctoritate decernat.*

Sunt hæc haud dubie & summæ cuidam sapientiæ consentanea, & æquitati. Innumeræ propemodum leges de rebus Ecclesiasticis ab Imperatoribus editæ sunt; de rebus & personis Clericorum judicia ab eisdem sexcenties manarunt. Quandiu justitia & majestas Canonum honori fuit, & curæ, de jurisdictione nulla facta est controversia, nihil non summo Defensori suo condonante Ecclesia. Vicissim autem Principes, qui tantum sibi sumebant in rebus & causis Ecclesiæ, plurimum & ipsi Episcopis in causis civilibus tribuebant; eaque concordia certe accommodatissima erat, tum sanctitati Judicibus & judiciis civilibus, tum auctoritati firmitatique Ecclesiasticis vindicandæ.

In Concilio Juliobonensi anni 1080. quæ posset quis existimare generalia quædam fuisse Comitia sub Rege Willelmo Notho, ab eo præstantissimo Rege certa forma addita est jurisdictioni Episcopali, quæ penitus tum corruisse videbatur Præsulum incuria. Si vel tum autem sacræ jurisdictionis partem non mediocrem retinebat Princeps, ejus restituendæ spem ostendebat, ubi majori & diligentia & integritate Episcopi judicarent (4). *Hoc Rex statuit, non perenniter Episcopis suis debitam auferendo justitiam: sed quia eo tempore Episcopi minus quam convenisset, inde fecerant: donec ipse eorum videns emendationem, eis redderet pro benefacto, quod tunc de manu eorum temporaliter tulerat pro commisso.* Ibi jurisdictio Episcopi adseritur a Concilio, in omnibus Laicorum criminibus, adversus Presbyteros, Monachos & Moniales; horum etiam cædes, adulterium, incestus, maleficium, fori Ecclesiastici esse decernitur; ubi de foro competenti agebatur, Episcopus sedebat judex. *Parochianorum crimina Episcopo pertinentia, ubi consuetudo fuerit, Episcoporum judicio examinentur. Si contradictio judicationis facta fuerit, ante Episcopum definiatur.* Anno 1085. Edicto promulgato vetuit idem Rex, ne causæ unquam Ecclesiasticæ ad Civiles Judices referrentur, ut quæ legibus Ecclesiasticis dirimendæ essent. In Concilio Londinensi anno 1127. concubinæ Presbyterorum in servitu-

(1) Cap. 45.
(2) Conc. Gen. tom. 11. pag. 1021. 1022.
(3) Synodalis disceptatio.
(4) Can. 3.

servitutem redactæ, addictæque sunt Episcopis & Clericis. In Concilio alio Londinensi anno 1129. Episcopis Rex fucum fecit, concubinas istiusmodi sibi dimitti voluit: cumque non multo post eas summa cum infamia distraxerit, fecit ut Episcopos imprudentiæ suæ vehementer pœniteret.

III. Concilium Lateranense II. ann. 1139. sub Innoc. II. excommunicationis jacula vibravit aliasque pœnas nonnullas in incendiarios, qui tum valde increbuerant: ablegavitque illos in Hispanias, vel in Palæstinam, ut uno saltem anno in exercitu Christiano stipendia facerent adversus Infideles: non imminuta summorum tamen Principum potestate, ut in incendiarios judicia instituerent, cum consilio Archiepiscoporum, & Episcoporum (1): *Sane Regibus & Principibus facultatem faciendæ justitiæ consultis Archiepiscopis & Episcopis non negamus*. Ex hoc Canone dilucidum fit, receptissimi jam usus fuisse, ut legum rigore non sævirent posthac Magistratus in reos, qui publicæ se jam pœnitentiæ innexuissent. Sinuntur tamen hic summi Principes litem eorum instruere, dum & vita & membrorum integritate donentur. Nec enim alias possent Episcopi interesse judicio.

Sed ex illis luculentissime illustrabitur Forum Ecclesiasticum concertationibus, quæ inter Angliæ Regem & Thomam Archiepiscopum Cantuariensem exarserunt. Summa vi & contentione oppugnabatur tum Ecclesiastica jurisdictio, & nihilo tamen minus plurimum adhuc in Laicos juris & potestatis priscæ suæ retinebat.

Ex Concilio quoque Melodunensi anno 1225. mirifice declaratur, quæ tum per Gallias fori Ecclesiastici esset amplitudo in Laicos ipsos. Aderat ei Concilio Rex ipse, cum Præsulibus & Baronibus Regni. Petiere Prælules, ut eorum foro redderentur causæ rerum mobilium Laicorum, cum ab Ecclesiæ hominibus ad Judicem Ecclesiasticum trahebantur. Responsum est nomine Regis, ejusmodi causas ad Judicem Ecclesiæ spectare non posse, cum nec de fide verteretur quæstio, nec de juramento, nec de matrimonio. *Cum causa mobilium non ratione juramenti, vel fidei, vel testamenti, vel maritagii petitorum, mera sit laicalis, nec ad forum Ecclesiasticum videatur aliquatenus pertinere*. Tanto tunc animorum æstu certatum est, ut definiri nihil potuerit. Sed vel ipso illo responso Laicorum ad Episcopos manifestum est, quam non omnes etiam reales, etiam Laicorum causæ Ecclesiastico foro abjudicarentur.

Narrat Matthæus Paris, ut anno 1246. & 1247. Nobilitas Angliæ in Clerum exacerbata fuerit, cujus jurisdictionem his limitibus vallari volebant, ut ne cognoscerent, *Nisi de causis matrimonialibus & testamentariis, super heresi, vel usuris*. Varia in Nobiles afferatos sparsit Pontifex beneficia, quo eorum animos deliniret.

IV. Jure certe Decretalium non paulo vastior declaratur viguisse Clericorum jurisdictio in Laicos, in eorum personas & res. (2) Cum de prædio litigarent Comes Altisiodorensis & Abbas, Papa cognitor fuit. De adulteriis judicant Episcopi. Vetatur, ne Clerici emant lites, vel jura controversa Laicorum, quo ea ab Ecclesiæ Judice dirimi curent. Si de fundo agitur, qui certissime juris sit Ecclesiæ, vel Clerici cujuspiam, ad forum Clerici pertrahitur laicus. Si feudi dominus Clerico jus dicere malitiose abnuit, vel procrastinat, Judex Ecclesiæ cognoscet. Laici Clericis contumeliosi ad Judicem Ecclesiasticum rapiuntur, ut sacrilegi. Potest laicus laicum in causa civili convenire apud Judicem Ecclesiæ, si Judex civilis officio non fungitur: aut ubi illud prisci moris fuit, & necdum exolevit. Ad Ecclesiæ Judicem trahi semper potest laicus, ubi interpositum fuit juramentum. Caput *Si Clericus*, *De foro competenti*, (3) affirmat plurimis in locis consuetudinem Juri communi adversam obtinuisse, ut posset Clericus laicum vocare ad Judicem Ecclesiæ, etiam ubi agebatur de fundo, quem Ecclesiæ juris esse pernegabant laici, vel alicujus Clerici. Quæ sane ex jure communi forensis fuisset actio. *Licet in plerisque partibus aliter de consuetudine habeatur*.

V. In Somnio Viridarii, quod sub Carolo V. Galliæ Rege concinnatum fuit, perspicuum illud est, (4) ubi de bonis agebatur hæreditariis Clericorum, vel de injuria illis illata, Laicos ad Judicem Ecclesiæ pertrahi

(1) Can. 18. 19. 20.
(2) Decr. Greg. l. 1. Tit. 29. c. 32. Tit. 31. c. 1. Tit. 42. c. 2. l. 2. Tit. 2. c. 5. 20. Tit. 28. c. 7.
(3) Sextus l. 2. Tit. 2. c. 3.
(4) Cap. 186.

trahi solitos fuisse, ut qui præ se ferret, & profiteretur, jure, possessione & consuetudine ita constare: quod damni vel contumeliæ nihil Clerici vel personæ vel patrimonio inferri possit, citra sacrilegium, quod in confesso erat, fori esse Ecclesiastici. Laicorum contractibus præerat plerumque Notarius Ecclesiæ; ut qui spectatæ magis haberetur fidei; unde & partes sua se sponte Judici Ecclesiæ committebant (1). *Multi magis eligunt vinculum Ecclesiæ, quam vinculum temporale; & ante aliquando dimitterent contractus facere, sine quibus non possent vivere, quam se submitterent Curiæ temporali.* Ubi duo Laici contendebant, multis integrum erat in locis, ut eorum alter alterum ad Judicem Ecclesiæ provocaret, prætérito Civili Judice (2). *Si Laicus non per viam appellationis ordinariæ, sed quia magis eligit Curiam Ecclesiasticam, quam temporalem, sicut de jure licitum est, tunc nullum inconveniens sequeretur, si Officialis talem cognitionem haberet. Et sic in Remensi & Laudunensi & multis aliis Regni Franciæ Ecclesiis observatur.* Si his adjicias causas adulterii, usuræ, contractuum, testamentorum, miserabilium, pauperum, orphanorum, viduarum, Clericorum minorum, Clericorum conjugatorum, qui omnes suberant Ecclesiæ jurisdictioni: jam laicorum longe maxima causarum pars fori erit Ecclesiastici, & non poterant tunc Episcopi non plures habere Officiales, qui aliis & aliis in locis suæ Diœceseos jus dicerent: qua ex re illis plerumque tum in Curiis sæcularibus invidia conflabatur. Leguntur hæc omnia in Somnio Viridarii passim aspersa.

VI. Easdem prorsus Judicum & laicorum querelas, & Clericorum defensiones, eadem impressa vestigia amplissimæ jurisdictionis factæ in res temporales, in crimina & in personas laicorum, legere erat in præstantissimo Commentariolo Cardinalis Bertrandi Episcopi Augustodunensis, super Collatione illa famosissima ad tuitionem immunitatis & jurisdictionis Ecclesiasticæ habita sub Philippo Valesio Francorum Rege. (3) Ibi pulcherrime demonstratur, magno in errore versari eos, qui conjungi & una habitare non posse jactant temporalem jurisdictionem cum Sacerdotio, cum hanc tamdiu obtinuerint Sacerdotes Pontificesque legis Mosaicæ: cum suo ipse ore & judicio Petrus Ananiam & Sapphiram *pro crimine furti & mendacii judicialiter condemnarit:* cum ad Ecclesiam deferri jubeat Evangelica lex eos, qui ad privatas correptiones obsurduerint: *Ecce quam expresse vult, quod in omni re in qua est peccatum unius adversus alterum, si ille qui deliquit monitus caritative, non emendaverit, debet negotium ad judicium Ecclesiæ deferri.* Et infra: *Nullus dubitat, quin cognitio de peccato ad personas Ecclesiasticas pertineat.* Cum Constantinopolitani Imperatores, cum Carolus Magnus ejusque successores laicis omnibus copiam fecerint, litibus suis in omnibus adeundi Judicis Ecclesiastici. Cum is in Gallia viguerit mos, ut cognosceret Ecclesiæ Judex de causis laicorum omnibus personalibus, immo & de realibus, ubi res erant Ecclesiæ. *Cum Ecclesia Gallicana consueverit inter laicos cognoscere in actionibus personalibus, & etiam in realibus alicujus Ecclesiæ, patet quod consuetudo potuit sibi dare illam jurisdictionem.* Cum ea Consuetudo, laicorum ipsorum roborata consensu, utpote Ecclesiasticum forum laico anteponentium, confirmata fuisset Edictis & Senatusconsultis antiquissimis Regum, adversus Regni Proceres, Ecclesiæ privilegio obtrectantes. *Consuetudo videtur introduci magis ex voluntate & electione populi occurrentis ad judicium Ecclesiasticum potius, quam ad judicium sæculare, &c. Ista consuetudo fuit in contradictorio judicio obtenta. Frequenter enim reclamantibus Baronibus, responsione Prælatorum audita, fuit per prædecessores vestros Reges Franciæ consuetudo ejusmodi Ecclesiæ firmata.* Cum diuturna ei consuetudini accessisset præscriptio, totque Regum diplomata ei muniendæ ad manum essent. *Probatur & ex privilegio concesso per Carolum Magnum, & per S. Ludovicum, & per Philippum avunculum vestrum, & per Ludovicum & Philippum consanguineos vestros Reges Franciæ, quæ privilegia habemus in promptu.* Cum denique impatientissime ferret Advocatus Regius, Ecclesiæ Gallicanæ jurisdictionem longius latiusque patere quam ceterarum orbis Ecclesiarum: responsum est ab incomparabili Præsule Bertrando, Quantum Galliæ Reges ceteris orbis Regibus eminerent, tanto & eos studiosius incubuisse in Eccle-

fiæ

(1) Cap. 200. (2) Cap. 210. (3) Bibl. Patr. Tom. 4. p. 1. pag. 876.

siæ tutelam & amplificationem: persuasissimos huic Ecclesiarum regni sui tutioni, & exaggerationi dignitatis & jurisdictionis earum supra alias Ecclesias, debere se summi Numinis illam providentiam, & benevolentiam singularem, quæ summo quodam illos in fastigio supra alios orbis Reges collocarat. *Sed forte ad hoc dicitur: Quare hoc sibi vindicat Ecclesia Gallicana, cum aliæ Ecclesiæ in aliis regionibus sibi hoc minime vindicare noscantur? Ad quod potest faciliter responderi: Si enim Reges Franciæ, quos Deus singularibus privilegiis, gratiis, & honoribus præ ceteris Regibus insignivit, & prosperati sunt inter ceteros propter magnam fidem & devotionem ad Deum; item propter maximum honorem & reverentiam ad Ecclesiam; item propter justitiam prælibatam ad populum sibi subditum: Ecclesiæ plus libertatis concesserunt, vel concessis uti libere permiserunt: non est mirum, immo tanta fuit ad Ecclesiam eorum devotio, quod Ecclesiæ tanto eis propinquiores, quanto pluribus libertatibus gaudent.*

Quæ doctissimi Cardinalis responsio habet non pauca, diligentissime nobis hic pensitanda. 1. Eo ævo Gallicanam Ecclesiam omnium toto orbe fuisse splendidissimam, singulari hac potissimum amplitudine jurisdictionis & libertatis. 2. Regum beneficio id eam esse consecutam, ut qui eximium hinc decus quoddam & gloriæ incrementum sibi aucuparentur, ut Ecclesiæ Gallicanæ fastigium tanto supra omnes extolleretur Ecclesias, quanto Regnum ipsum Gallicanum supra regna orbis alia. 3. Hujus autem Regum in Ecclesiam caritatis largitatisque hoc suppetere manifestissimum argumentum, quod Ecclesiæ civitati & Palatio Regum viciniores, eo jurisdictionis cumulo supra alias excellerent. 4. Capita omnia Ecclesiasticæ jurisdictionis in decretalium libris consignata, usu receptissimo in Galliis certe viguisse, cum hic multo vastissima vigeret quam usquam alibi gentium sacra jurisdictio.

VII. Pergit porro ibidem Bertrandus Cardinalis demonstrare, illo se Reges constringere sacramento inter ipsa inaugurationis suæ exordia, Ecclesiæ & Clero *Canonicum privilegium, & debitam legem, & justitiam, & defensionem servare.* Privilegium Canonicum & consuetudinem in eo versari, ut Episcopi de causis laicorum compluribus judicent. Sub Regno beati Ludovici conspirasse Barones Galliæ, ut eam partem everterent sacræ jurisdictionis, utque rem expugnarent, obtulisse Regi centesimam bonorum suorum partem; sed irritum fractumque cecidisse impetum illum, confirmante Rege prisca omnia Ecclesiæ jura. *Cum Barones totius regni se confœderassent ad tollendam istam Ecclesiæ libertatem, & ordinassent ad hoc dare centesimam bonorum suorum: sanctus Ludovicus nunquam eis adhæsit, sed potius eos ab istis compescuit, & finaliter hanc libertatem Ecclesiæ confirmavit.*

Accedit postea Bertrandus ad diluendas sigillatim querelas omnes laicorum adversus varia capita sacræ jurisdictionis in causis personalibus, realibus, mixtis, inter Laicos & Clericos, & inter ipsos hinc & hinc Laicos: evincitque possessionem, qua utitur Ecclesia Gallicana ejus jurisdictionis, niti jure, consuetudine, & variis Regum Edictis. Denique complura eorum quæ supra ex Somnio Viridarii vel perstrinximus tantum, vel excerpsimus, excerpta fuerant & ipsa ex aureolo hoc Bertrandi Episcopi & postea Cardinalis Commentario.

Interpellatus est denique Philippus Valesius Rex a Clero Gallicano, nihil ut imminutum vellet ejus & potestatis Ecclesiarum & immunitatis, quam eis Majores sui contulissent, aut confirmassent. Inprimis autem ut ne amplius sineret prohiberi, ne laici laicos alios ad tribunal Ecclesiæ provocarent: *Placeat ei inhibitiones factas, scilicet quod nullus laicus trahat alium laicum coram Judice Ecclesiastico, revocare*. Eo quippe jura everti omnia Ecclesiæ. *Quia hoc esset omnia Ecclesiarum jura tollere*. Labefactari denique tum Jus Canonicum, tum Consuetudinarium, si vetentur laici præponere sæculari Judicem Ecclesiæ, & ad hunc laicos trahere alios: *Si jus & consuetudo tolleretur, per que in electione laici est, quod possit alios laicos in foro Ecclesiæ convenire.* Vivæ ipse vocis oraculo Episcopis confirmavit, innovationes & prohibitiones, de quibus querebantur, inexploratas sibi fuisse, nec a se eas probari. *Quod non erant factæ de suo mandato, nec aliquid sciebat, nec eas ratas habebat.* Auctor est Paulus Æmilius a Rege Prælatis responsum esse, Ecclesiarum jura amplificaturum se potius semper, quam imminuturum: qua de causa impensissimas est

gratias retulit Clerus universus, & Catholici cognomen addidit (1). *Tunc Rex, Jura, inquit, Ecclesiarum auxerim potius, quam imminuta velim. Gratias universi egere. Rex Catholici cognomen promeruit.* Quod porro dictum est, reliquas orbis Ecclesias non tam ampla tunc usas esse potestate in laicos, atque Gallicanam: id rursus comprobari potest responsione Nicolai V. Papæ ad Saxones, quam publicavit Rainaldus, (2) ubi Pontifex multas definit Juris Canonici controversias circa utramque jurisdictionem.

VIII. Anno 1301. cœperat Compendiense Concilium perfringere molimina Nobilium & Judicum sæcularium (3), conspirantium adversus Cleri Judices, ut ne laici unquam ad eos adirent. At ubi tam exerte cœpit Philippus Valesius Rex libertatibus Ecclesiasticis patrocinari, tum vero Concilium Bituricense anni 1336. animosius insurrexit adversus has Nobilium & Judicum laicorum molitiones, qui omnem Ecclesiæ in laicos & in res temporales jurisdictionem labefactatum ibant. Concilii hujus Canone XII. attinguntur pleraque ea Capita, quæ supra vidimus a Bertrando Cardinali defensitari.

Jam Willelmus Durandus Episcopus Mimatensis amarulentissime conquestus fuerat de laicorum Judicum usurpationibus in forum Ecclesiasticum, & in optatis habuerat, ut ei malo medicinæ aliquid adferret Concilium Viennense: Expostulabat ille, (4) quod Judex sæcularis causas ad se traheret rusticorum & servorum Ecclesiæ, pœnitentium, libertorum, pupillorum, viduarum, peregrinorum, mercatorum, agricolarum & navigantium. Quod ab eis prohiberetur, ne Ecclesia laicos cogeret ad satisfaciendum pro criminibus, in quibus volutabantur: ne tum jus diceret, cum malitiose cessaret sæculi Judex: ne consuleretur Ecclesia, ubi hæret, & pendet animi Judex sæcularis in difficilioribus causis; ne forum Episcopi civili præferretur; ne ab Ecclesia Judicarentur causæ personales, reales, criminales, quas ab ea judicari fert consuetudo, & possessio: ne Romana Clerici Rescripta impetrarent, ut a Clerico judice cognoscerentur causæ hæreseos, sacrilegii, usuræ & adulterii: denique pietate & eruditione eximia Episcopus illacrymatur angustiis Ecclesiasticæ jurisdictionis, quam civilis pene universam absorbuerat Magistratus, potissimum vero ad res temporales: *Et sicut frustratim lupus agnum comedit, ita per ipsos jurisdictio Ecclesiastica frustratim quodammodo devoratur. Quidquid ad Ecclesiasticam jurisdictionem potissime quoad temporalia pertinet, sibi putantes.*

IX. Ex his liquet post regnum demum beati Ludovici contigisse, ut Nobiles Judicesque laici impunius impetum facerent in jurisdictionem Ecclesiæ, cui ille propitium se semper & fautorem demonstrarat. Regni & Ecclesiæ dissidia sub Philippo Pulchro, ortum dedisse his sacræ jurisdictionis usurpationibus, simillimum veri est (5). Resarciri visa est haud dubio ea labes, vel in Concilio Viennensi, vel postea: cum tempore Philippi Valesii jam exarserit in Ecclesiam laicorum insania, vastissimam Cleri jurisdictionem iniquo animo ferentium. Supra obiter nos monuit Bertrandus Cardinalis a Ludovico Hutino, & Philippo Longo, regio patrocinio munitas fuisse libertates Ecclesiæ & immunitates. Faverat & Philippus forsan ipse Pulcher post Concilium Viennense. Supersunt litteræ Ludovici Hutini, quibus tota confirmatur Ecclesiastica jurisdictio in Provincia Senonensi, quæ Decimarum concessione Regio fisco assuerat; innovantur & statuta sancti Ludovici, & Edicta Philippi Pulchri, eidem Ecclesiasticæ jurisdictioni amica, eo etiam laicis concesso, ut ad Judices Ecclesiæ convolent. Supersunt & Epistolæ Philippi Pulchri.

Frequentes vero illæ querelæ Baronum Franciæ anno 1225. 1233. 1246. adversus effusiorem Cleri jurisdictionem, eæ potissimum quibus Romanum ipsum interpellavere Pontificem, argumento sunt, constantissime semper beatum Ludovicum defensandis Ecclesiæ juribus & libertatibus affuisse. Secundum Ecclesiam pronunciavit Philippus Valesius, & ex Concilio Bituricensi patefactum est sua Episcopos jura mordicus adhuc retinuisse anno 1336. Mox vero ex temporum molestiæ Regno incubuere, maxime vero post internecinas illas clades ad Cressiacum & in agro Pictavien-

(1) Rainald. ann. 1329. n. 77.
(2) Ann. 1447. n. 28.
(3) Can. 4. 5.
(4) De modo Conc. Gen. Part. 2. Tit. 70.
(5) Memoi. du Clergè. Tom. 2. pag. 121. 282. Preuves des Liber. Gall. cap. 5. n. 5. 6. 7. 8.

ctaviensi, sub Philippo Valesio, & Joanne filio ejus Regibus, & hinc exorta bellorum civilium incendia, ut non minus acerba Ecclesiarum, quam Regni saluti & disciplinæ inflicta sint vulnera. Caroli V. Regis ea fuit propria & eximia laus, ut in pristinum splendorem excitarit Regnum ab Anglis dilaniatum; at non idem illi vel zelus, vel conatus tribuitur ad libertatem & jurisdictionem Ecclesiæ restituendam. Quin ex adverso prohibuit (1), ne Archiepiscopi, vel Episcopi de causis realibus cognoscerent Clericorum etiam conjugatorum, si vel maxime tonsura & veste in Clericali non essent: quasi jure & consuetudine causæ illæ omnes Civili Judici integræ conservarentur.

Nonnulla tamen imago pristinæ potestatis posterioribus sub Regibus etiam superfuit Episcopis, donec Franciscus I. uno aut altero capite Edicti sui anni 1539. illam omnem labefactavit, (2) coarctata Ecclesiæ in laicos jurisdictione ad Sacramenta & alias causas mere spiritales: prohibito spiritali Judice, ne eos sibi sisti cogeret in causis mere personalibus, indicta alioqui mulcta pecuniaria. Ea sane prohibitio, ne in actionibus mere personalibus convenirentur laici in foro Ecclesiæ, temporaria primum fuit illa quidem, & nihil detrito eorum jure, qui titulo in contrarium aliquo, vel possessione niterentur. Sed temporaria ea provisio definitivæ sententiæ vim habuit, cum exinde a Parlamentis rescissæ sint, & pro nihilo reputatæ citationes omnes hujusmodi Laicorum ad forum Ecclesiæ, nisi ubi de Sacramentis quæstio vertitur, vel de re spiritali alia; quo se cunque Clerici tueri voluerint titulo, privilegio, indulto, & possessione. Quæ ex Fevreto ita vertimus, ut verbum fere e verbo sit.

X. Ea est sane historica series variarum vicissitudinum Ecclesiasticæ jurisdictionis in Gallia ad causas temporales. Scitissime illud a Guimierio dictum est, Reges Galliæ & officio & ingenio suo, atque insito Christianæ pietatis impetu, invictissimos esse Ecclesiæ libertatum defensores: at ejus Officiales, Ministros & Judices tam vehementer tamque obstinate ejus jurisdictioni obluctari, ut ea tandem in nihilum reditura sit (3). *Cum Rex Franciæ sit pugil Ecclesiæ & inter Christianos Christianissimus, debet custodire jurisdictionem & libertates Ecclesiasticas; sed Officiarii ejus in multis hodie turbant Ecclesiam in prædictis, ita quod nisi Deus provideat, tandem jurisdictio & libertates Ecclesiæ evanescant.* In votis eidem fuit alio loco, ut a Concilio Tridentino definitum aliquid esset super Appellationibus quas vocant *ab abusu*, quibus ipsis maxime plerique abutuntur, eodem auctore, & quibus tota Ecclesiæ enervatur atque eliditur jurisdictio. En ejus verba (4): *Utinam super eorum abusum discussione fieret per Concilium Tridentinum declaratio, & an liceat Judicibus laicis & secularibus de Clericorum & Ecclesiæ Prælatorum, eorumque Officialium, etiam Sedis Apostolicæ abusibus cognoscere, & qua potestate hæc signa faciunt. Quia per illud videntur os in cœlum ponere, id est, inferiores corrigere superiores, aut jurisdictionem aut imperium in eos usurpare. Quod factum consistit in superlativo gradu abusuum.* Fatetur vel ipse tamen non immerito, a Senatu Regio emendari cohiberique debere Judicum Ecclesiæ errata, quod privilegio Pontificio ad id munitus sit, quodque non semel imperitia vel ignavia peccent Ecclesiæ Judices. *Per hoc tamen dicere non intendo, quod Parlamenta Galliæ in aliquibus casibus Clericorum abusus non possint corrigere, tum (si verisimile est fatendum) propter Apostolicum privilegium, Curiis supremis Galliæ datum; tum etiam & maxime propter Prælatorum & Judicum illorum negligentiam, & nonnunquam imperitiam*, Quod magis necessaria foret definitio specierum & causarum, in quas cadit hæc Abusus appellatio; alias Ecclesiastica jurisdictio suis usque insepulta jacebit ruinis. *Utinam super hoc certum fieret decretum per ipsum Concilium, ubi casus cognitionis hujusmodi abusuum describerentur certi. Quod si non fiat, semper Clerus murmurabit, cum per eum appellandi modum jurisdictionis Ecclesiasticæ nervus fere in totum sit contritus & diruptus.* Assensus est non semel his Guimierii dictis Clerus Gallicanus, cujus & Conventus Generales interpellarunt non semel Principes, ut eas istiusmodi provocationis species & causas designarent.

XI. Quæ ergo olim in Galliis quam alibi gentium latius patebat Episcopalis jurisdictio, ad miras nunc angustias arctata est.

(1) Ibid. n. 27.
(2) Fevr. l. 3. c. 1. n. 11. Edictum Francisci I. Ann. 1539. n. 1. 2. 3. 4.
(3) In proem. Pragm.
(4) De causis §. Si vero.

eſt. Fruſtulum hic exſcribam Edicti Matthiæ Regis Hungariæ anno 1462. quo ab Epiſcopis & Optimatibus regni ſui interpellatus, deſignat quoſdam veluti limites Eccleſiaſticæ juriſdictionis, ut hinc elucescat, ut ex Juris canonici Regulis cauſæ in eo Regno tractarentur (1). *Omnes causæ circum myſteria & defectus Sacramentorum. Item cauſæ in facto fidei, & cauſæ hæreſum, ſeu ſuſpectorum de hæreſi. Item cauſæ teſtamentorum, & earum acceſſorium. Cauſæ matrimoniales & acceſſorium earundem; ſpecialiter autem dotis & rerum paraphernalium, donationum propter nuptias & juri quartalitii, ſi non intentetur pro hæreditate poſſeſſionaria adipiſcenda. Item cauſæ decimarum realium & perſonalium, & acceſſorium earundem. Item cauſæ uſurarum. Item cauſæ viduarum & miſerabilium perſonarum, ſi non agitur pro poſſeſſionibus & prædiis adipiſcendis. Item cauſa fidei violatæ & omnium perjuriorum, & cauſæ quarum finis tendat ad correctionem peccati. Item omnes cauſæ in quibus quis incidit in ſententiam excommunicationis hominis vel Canonum*. Permodica ea olim fuiſſet portio juriſdictionis Eccleſiaſticæ in Galliis, cum pleraque ejuſmodi jura in præſentiarum evanuerint. *Si Statuta Poloniæ* conſulas, perſpicies ut in Comitiis Regni generalibus anno 1543. fines delineati ſint juriſdictionis ſacræ & ſæcularis (2). Sacra certe ibi juriſdictio tam late propagatur, ut ne prioribus quidem & melioribus ſæculis potuerit uſquam ulterius exporrigi.

XII. Synodi Diœceſanæ & Provincialia Concilia, quædam erant olim velut inexpugnabilia monimenta Epiſcopalis juriſdictionis. Curiæ illæ erant Eccleſiaſticæ & Judiciales, quarum ſplendore veneratio, fiducia, admiratio, conſtantia foro Eccleſiaſtico affundebatur. Ideo & de his Synodis Conciliiſque conqueſti ſunt, quicunque Cleri juriſdictionem ſibi evertendam propoſuerant. Audi ut de iis expoſtulatum ſit temporibus Philippi Valeſii Regis: *Prælati faciunt Concilia Provincialia & Synodalia ſtatuta, in quibus plura faciunt & ordinant in grande præjudicium juriſdictionis temporalis; de quo non ſpectat eis quoquomodo cognoſcere, vel ſe intromittere*. Quod jaculum retudit Bertrandus Cardinalis hoc reſponſo: Inſtitutas fuiſſe eas Synodos Diœceſanas & Provinciales, ſummoque ſtudio commendatas a ſanctis Patribus & Conciliis Oecumenicis, eoque iis nefas eſſe obloqui; nec in iis ſtatui quidquam, quod ad temporalia pertineat, niſi quod idem ad æternam ſalutem pernecesſarium ſit. *Prælati nihil ſtatuunt ibi, quod temporalitatem tangat, niſi quatenus commiſſarum ſibi animarum tangit ſalutem*. Denique ibi operam dare Præſules, ut ne quid Epiſcopalis & antiquiſſimæ poteſtatis ſibi demetatur, in quod non poſſint non ex officio ſuo conniti. Eadem expoſtulatio, eademque reſponſio in Somnio Viridarii occurret.

Ubi ceſſarunt Præſules a convocandis Conciliis his ſuis tam neceſſariis, & ex adverſo cœpere Parlamenta Galliæ & Lutetiæ defigi, & toto anno protrahi, cum ante deſultoria eſſent, & breviſſimo temporis ſpatio concluderentur: vix, ac ne vix quidem fieri potuit, quin complurimæ fori Eccleſiaſtici cauſæ ad ſæculare traducerentur. Si vel maxime ſpectes partita primum ita fuiſſe parlamenta, ut Clericorum altera, altera Lajcorum pars eſſet Senatorum. Inter opera Caroli Molinæi (3) obvia ſe dabunt monumenta, quibus conſtet, in Parlamentum Pariſienſe primo coaluiſſe duodecim Franciæ Pares, octo Magiſtros libellorum ſupplicum, quadraginta Clericos Senatores, totidem Laicos, quos inter quatuor erant Præſides. Duodecim Parium ſex erant Clerici. Probabile etiam eſt, ex Magiſtris ſupplicum Libellorum alios Clericos, alios fuiſſe Laicos. Cum maximi vero ponderis cauſæ ad Parlamentum referrentur, a Philippo Pulchro ſtatutum eſt anno 1302. ut Prælati duo, & Laici duo Conſilii ſui ei intereſſent; aut Prælatus ſaltem unus, & Laicus unus. Anno 1444. inſtitutum eſt a Rege Carolo VII. Parlamentum Toloſanum, creatis Præſidibus duobus, & Conſiliariis laicis ſex, totidemque Clericis. Plura de his ſuperius.

In Conventu Mantuano anno 1459. cum expoſtularet Pontifex Pius II. de Parlamento Pariſienſi, reſponſum eſt ab Oratoribus Caroli VII. conſtare Parlamenta Clericis Laiciſque, æquato utrorumque numero, adeoque accommodatiſſimum eum eſſe Senatum ad temperanda tuendaque viciſſim jura atque ornamenta, pacemque alendam & concordiam Eccleſiæ & Regni. Non ea tamen numeri æquatio poſtea ſemper conſtitit. Cœperant jam ſub Rege Carolo VI.

(1) Rainal. ann. 1462. n. 27. (2) Statut. Pol. pag. 453. (3) T. 2. pag. 971. 1004. 1005.

VI. Clerici aliqui expugni. Qui hujus Regis Annales litteris consignavit Monachus Sandionysianus, narrat 1388. (1) *Pensitatum fuisse, in celeberrimum eum Conventum confluere Abbates, aliosque Clericos, qui a Claustri sacro secessu resilissent, & ab Ecclesiarum suarum cura, ut has sibi honorificentiores captarent sedes, quibus & impensius quam sua professionis muniis delectarentur. Initum ergo consilium fuisse, ut nomine Regis illis significaretur, suas ut in Ecclesias se reciperent: religioni quippe Principi esse, ne eos diutius retineret, arcaretque a residentia ejus loci, ubi fructuosius lucrandis Deo animabus & ad pietatem instituendis vacarent. Idem Sandionysiano quoque Abbati significatum est. At eum testimonio seniorum Parlamenti Consiliariorum approbasset, ei se Collegio inscriptum semper ab ipsis usque exordiis fuisse, eo revocatus est, reddita pariter ei sede, quam sua illi dignitas in Conciliis Regiis vindicabat.* Hæc a me utcunque versa sunt ex Gallicana versione hujus Scriptoris. In Edicto Blesensi (2) cum decurtaretur numerus Officialium juris dicendi, residui non fuere Parlamento Parisiensi, nisi Consiliarii Clerici sex, sexaginta Laici. Reliquis in Parlamentis plusculum superest de prisca æqualitate, ita tamen ut fere triplo semper major sit numerus Laicorum.

XIII. Ut eodem revolvatur, unde exordium sumpsit hoc caput, & quo totum illuminari potuit, illud concludimus, Ecclesiasticæ in Laicos & in temporalia jurisdictionis finem scopumque non esse alium, quam Pastoralis sollicitudinis explicationem ad animarum salutem. Ideo superius inter varia capita jurisdictionis sacræ in Hungaria, inclusæ sunt universim causæ omnes, ubi de morum emendatione agitur. *Causa quarum finis tendat ad correctionem peccati.* Ideo contestabatur paulo superius Bertrandus Cardinalis, Clerum suis in Conventibus temporalia non attingere, nisi quatenus ad salutem sempiternam interesset. *Prælati nihil statuunt quod temporalitatem tangat, nisi quatenus commissarum sibi animarum tangit salutem.* Ideo & cum ea jurisdictio latius in Laicos se exporrigebat, & in res temporales, unus is semper illi scopus, unus illi fructus obversabatur, præverti, aut puniri sacrilegium, perjurium, aut aliam quamlibet peccati pestem, facienti, quam patienti exitialiorem. Ideo tantopere certatum est, ut Laicis integra servaretur facultas sistendi se Judici Ecclesiastico, quod ab exordio ea illis optio data esset, ut pietati & religioni consultum esset. Ideo & pœnæ fori Ecclesiastici omnes, medicinæ arte temperatæ erant, jejunia, eleemosinæ, pii secessus, silentium, fuga sæculi, pœnitentiæ denique verius, quam pœnæ. Ideo optatissimum erat, ut Pauli Apostoli hortamentis sequaces se præberent Clerici omnes, forum Ecclesiæ frequentare mallent, aut ut ne litigarent quidem. Si qui Præsules postrema hac ætate secus fecerunt, si rationes alias, si cupiditates suas pessimas duces secuti sunt, proprio id factum est eorum vitio, quo præjudicari nihil potuit sanctissimis & incorruptis Ecclesiæ regulis, & ei caritati qua tota ejus sincerior disciplina vegetatur. At illis sane auctoribus accepta ferenda est clades Ecclesiasticæ jurisdictionis. Invictissima enim perstabit auctoritas Episcoporum, quandiu sanctitate, quandiu cupiditatum abdicatione resplendescet, & in ipsis temporalibus causis solam æternorum caritatem sectabitur. At ubi sæcularibus indulgebunt affectibus Ecclesiastici Judices, sæcularium Magistratuum impetu aliquando tandem frangentur.

Replicanda animo est ratio mira prorsus & Apostolica, qua B. Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus causis dirimendis vacabat. Unum erat quod maxime omnium ille execraretur, causa vincere, nec vincere æquitate: ex aliorum damno compendium aliquod facere. *Abominabile quippe judicabat, si quid lucri assequeretur ex eo quod alius contra moderamina juris quavis astutia perdere posset.* Cum studebant partes sinuosis ambagibus & meditatis dolis illum circumvenire, tum ipse ad leges Evangelicas in eorum animis inserendas orationem traducebat. Cathedra ergo illa erat magis Prædicatoris Apostolici, quam sedes judicialis (3). *Hinc procedebat, quod inter placitantes residens, cum adversarii ejus per sua consilia disquirerent, quo ingenio, quave calliditate causæ adminiculari, & illi valerent fraudulenter insidiari, ipse talia nullatenus curans, eis qui sibi volebant intendere; aut de Evangelio, aut de aliqua alia divina scriptura, aut certe aliquid de informatione bonorum morum disserebat.*

Hæc

(1) Spic. T. 9. p. 326. (2) Art. 213. 214. &c. (3) Eadmer. in ius.

Hæc est elimatissima effigies, & forma absolutissima Judicum & Tribunalium Ecclesiasticorum.

Ab Anselmo ad S. Carolum venio Archiepiscopum Mediolanensem, a quo id diligentissime commendabatur Judicibus omnibus a se delegatis, ut ante adgrederentur ad componendas, quam ad dijudicandas lites; sejunctim ut Partes audirent, semotis Advocatis & procuratoribus; ut ardore pacis & caritatis eorum animos incenderent; id saltem vero perficerent, ut faciliores celerioresque essent causarum omnium exitus in foro Ecclesiastico, quam in civili (1). *Antequam litis reive alicujus judicium constituatur, studeant omni æquitatis officio, paternoque consilio lites dirimere: controversias sedare, & transactionibus litigantes reconciliare, &c. Sin autem id assequi non poterunt, id saltem curent, ut lites brevius, quam in foro laicali moris est, definiantur.*

In Conventu Melodunensi Cleri Gallicani anno 1579. Episcopis proposita & commendata est Apostolica hæc via & ratio litium finiendarum, partibus ad pacem & concordiam allectis, maxime inter Clericos: quibus vehementer illud quoque inculcandum est, Servum Dei non oportere litigare, longeque præstabilius fore, ut arbitros ipsi in Synodis sibi eligerent, eisque committerent controversias suas omnes (2). *Studeat Episcopus quoad poterit lites componere, præsertim inter Ecclesiasticos: ita ut si fieri possit, forensibus jurgiis se non implicent. Non enim decet Dei ministrum litigiosum esse. Et ad hunc finem moneat eos, & in Synodis suis, & alias, quoties videbitur convenire, ut arbitros deligant, quorum arbitrio suas controversias dirimant, & pacifice inter se conversentur. Quod si pervicaces & obstinatos aliquos reperiat, & vultu & gravibus verbis objurgando, a litibus revocet.*

XIV. Hæ certissime sunt Evangelicæ veritatis regulæ, hæc lumina, quæ tam uberem olim, vastissimamque peperere Ecclesiæ jurisdictionem; quæ tot retro sæculis eam vel amplificavere, vel sartam tectamque servavere, tot inter licet ingruentes procellas; quæ denique restaurare eam etiam nunc possent, si qua reparationis spes superesset. Sed ut ejus jacturæ justissimus dolor leniatur aliquantulum, revolvamus animo, & singulis Ecclesiis Episcopisque aptemus, quæ olim B. Bernardus Eugenio III. Papæ etiam atque etiam consideranda proponebat. Quam misertimæ sit illud servitutis jugum, dies totos, sed & noctes quandoque consumere in litibus, tricis, jurgiis, dolis, fraudibus audiendis, versandisque, ut respirare vix liceat aliquando ad beatæ quæ nos manet patriæ delicias, & ad sempiternæ pacis & veritatis contemplationem (3). *Quæso te quale est istud de mane usque ad vesperam litigare, aut litigantes audire? Et utinam sufficeret diei malitia sua: non sunt liberæ noctes.* Ei quidem Apostolus Episcopos oneri subjecit, ut fidelium litibus pacandis aures animosque adverterent: sed non ea fuit illi mens, ut Tribunal Episcopi perfugium esset; quo omnes undique concurrerent ambitiosi, avari, rapaces, simoniaci, sacrilegi, concubinarii, incestuosi, complures alii, qui ad forum illiciuntur non raro Ecclesiasticum, ut veniæ aliquid & dispensationis extundant, atque ita licentius impuniusque cupiditatibus suis indulgeant. *Nec mihi repenas nunc Apostoli vocem, qua ait, Cum essem liber ex omnibus, omnium me servum feci. Longe est istud a te. Numquid hac ille servitute hominibus inserviebat in acquisitione turpis quæstus? Numquid ad eum de toto orbe confluebant ambitiosi, avari, simoniaci, sacrilegi, concubinarii, incestuosi, & quæque istiusmodi monstra hominum, ut ipsius Apostolica auctoritate vel obtinerent honores Ecclesiasticos, vel retinerent?*

Singulorum Tribunal Episcoporum imago erat Pontificii, seu Romani. Vidimus jam hæc eadem facinora flagitiaque eo referri solita. Quod ad causas vero reales attinet, multo minus placet Bernardo tantopere æstuare Præsules ad eas suo foro vindicandas. Præclarius forsan & præstabilius fuerit, vel Christum imitari, qui dividendæ hæreditatis officium detrectavit: vel Apostolos, qui judicia de sceleribus in se recepere, ut his mederentur: non de terrenis possessionibus, ut eas vel adjudicarent cuiquam, vel abjudicarent. *Ergo in criminibus, non in possessionibus potestas vestra, quoniam propter illa, & non propter has accepistis claves regni cælorum. Ut sciatis, ait, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Quænam tibi major videtur, & dignitas, & potestas, dimitten-*

(1) Act. Eccles. Mediol. pag. 314.

(2) Cap. de jurisd. for.

(3) De Consid. L. 1.

mittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non est comparatio. Habent hæc infima & terrena Judices suos, Reges & Principes terræ. Quid alios fines invaditis? Quid falcem vestram in alienam messem extenditis?

Sed mox tamen Bernardus cœlesti sapientia instructissimus, profitetur, eam dirimendarum litium nec a se vituperari professionem, nec interdici. Sola ergo ab eo crimini datur ejusmodi functionis immoderatior cupiditas, sola potestatis ostentatio. Vacare & huic debent, sed ita ut studiosius & Deo vacent, & sibi. Ei oneri subjicere se debent, sed persuasissimi eam esse subjectionem & servitutem, æternæ patriæ cœlestisque libertatis amatoribus amaram & permolestam. Infra se habere debent, & Ordini suo impar, quidquid illud est muneris & potestatis. Hinc fiet ut ne magnopere ad ejus vel possessionem, vel incrementa exardescant. Denique impendere se ei functioni debent, stimulante una caritate & condescensione ad ovium suarum ægritudines, non futili pompa, & specie dominationis. *Non quia indigni vos, sed quia indignum vobis talibus insistere, potioribus occupatis. Denique ubi necessitas exigit, audi quid censeat, non ego, sed Apostolus: Si enim in vobis judicabitur hic mundus, indigni estis, qui de minimis judicetis. Sed aliud est incidenter excurrere in ista, causa quidem urgente: aliud ultro incumbere istis, tanquam magnis dignisque tali & talium intentione rebus. Itaque hæc & talia innumera dicerem, si fortia dicerem, si recta, si sincera. Nunc autem quoniam dies mali sunt, sufficit interim admonitum esse, non totum te, nec semper dare actioni, sed considerationi aliquid tui, & cordis, & temporis sequestrare. Hoc autem dico necessitatem intuens, non æquitatem: quanquam non sit præter æquum necessitati cedere.*

Quo ita fixo & constituto, jam nemo non assentitur, minime dolenda esse Episcopis vicem suam aut hujus temporalis jurisdictionis maxima ex parte jacturam. Dolendæ multo magis sunt vices, vel fidelium Laicorum, qui non ea religione & probitate fuerunt, ut Christi ministris lites suas omnes committi vellent: aut ipsorum Clericorum, qui non ea semper claruerunt, aut singulari sapientia & eruditione, aut innocentia & cupiditatum omnium fuga, ut lubentissimi fideles eorum tantum judicia experiri vellent. Sed quam non exercebamus nisi subinviti potestatem, nolumus non est de ejus jactura contristari. Triste est non ea excidisse potestate tot spinis & molestiis vallata; sed ea dejectos esse pietate, & pietatis opinione, quæ populos olim ad Tribunal Episcopale adgregabat spontaneos.

Suo ipsius ævo declarat Bernardus inferius, non illam amplius in Ecclesiastico foro viguisse simplicitatem, & Evangelicam caritatem, qua illud olim sanctissimi Ecclesiæ Patres exornaverant: arte ergo, mendacio, fuco, & versuta eloquentia jam grassabantur causidici; denique a judiciis Ecclesiasticis longissime exulabant Ecclesiasticæ virtutes omnes. *Agitentur causæ, sed sicut oportet. Nam is modus qui frequentatur, execrabilis plane, & qui non dico Ecclesiam, sed nec forum deceret. Miror namque quemadmodum religiosæ aures tuæ audire sustinent hujusmodi disputationes Advocatorum, pugnas verborum. Corrige pravum morem. Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem; ut brevis & pura narratio. Ergo illas quas ad te necesse erit intrare causas, neque enim omnes necesse erit, diligenter velim, sed breviter decidere assuescas, frustratoriasque & veteratorias præcidere dilationes.* Hæc ille de Pontificio Tribunali. Si ceterorum Episcoporum Audientia iisdem implicabatur tum rixis, calliditatibus, tumultuosisque contentionibus: tanto æquius est congratulari non magis, quam indolescere jacturæ tam optandæ, tam compendiosæ, & tanto cum fœnore compensatæ; parta jam libertate ut vacemus, totique nos immergamus in ea studia, muniaque, quæ Clericatus sanctimoniæ multo sunt affiniora. Nec repugnant hæc ei contentioni & zelo, quo nuperi etiam quidam sanctissimi Episcopi efferbuerunt ad jurisdictionis suæ sacræ defensionem. Suo enim illi otio facto, spiritalibus suis deliciis illas anteponebant pro Pastorali officio sollicitudines, quibus ovium suarum pacabantur jurgia, vitia sanabantur, pax & concordia restituebatur & firmabatur. Itaque ovium suarum salutis æternæ caritate tuebantur potestatem & jurisdictionem, privatim sibi permolestam, aliis fructuosam. Ubi ea excussa est & absorpta, jam fructuosius sibi ipsis otium contemplationis lubentissime degustabant, aliaque functiones ei finitimas.

XV. Ita imbutus certissime & comparatus animo erat Ivo Carnotensis in Epistola ad Comitissam Adelam, ubi testatum facit, Clericos quorumcunque criminum reos, præter illa, quæ morte luuntur, in causis item personalibus & realibus omnibus, uni foro Ecclesiastico obnoxios esse, eamque vetustissimam fuisse Ecclesiæ Gallicanæ disciplinam (1): *Omnes Pseudo-Prædicatores & Pseudo-Monachi & Pseudo-Clerici, fornicatores, adulteri, fœneratores, & alii qui in Christianismo offendunt, exceptis his, qui pœna capitali puniendi sunt, a nobis distringendi & corrigendi sunt; & ipsi & eorum res nostri juris sunt. Et hæc est antiqua & inconcussa consuetudo, non tantum Carnotensis Ecclesiæ, sed omnium Ecclesiarum per totum regnum Galliarum. Et hoc astruere parati sumus, &c.* Id omnino cupidissime amplectebatur Bernardus, ut ne Judex Ecclesiæ vires nervosque contenderet, nisi ut vitia stirpitus evelleret; cum eo tantum consilio Christus summæ potestatis suæ claves Ecclesiæ commendarit. Potestas ipsa Ecclesiæ in bona & personas laicorum, tota in id vergere & conspirare debet, ut exulent vitia, religio & justitia dominetur. Ea fuit & Canuti Daniæ Regis voluntas, ubi referente Saxone Grammatico Clericorum judicio subjecit, quidquid in Religionem & justitiam sceleris committitur (2). *Pontificibus etiam in omnia quæ adversum divina committerentur, animadversionis arbitrium tradidit, cunctasque hujus generis actiones sacerdotali judicio destinotas, a publico foro secrevis.*

Nec minus id dilucidum in Epistola Petri Blesensis ad Archiepiscopum Cantuariensem, (3) ubi faces illi subjicit, quo evertere & extirpare studeat corruptelas omnes Ecclesiæ Anglicanæ, cum ea una de causa tanto illum in jurisdictionis & potestatis culmine Christus collocasset. Eadem hæc prorsus luminosissima caritas beatissimo prælucebat Hugoni Lincolniensi Episcopo, & expeditissimam conferebat facultatem extricandarum litium qualiumcunque, quibus ipsi vix se Jurisconsulti satis expedire poterant; cum jus ille & leges ne primoribus quidem labris delibasset, nisi in Evangeliis nocturna diurnaque manu pervolutandis. Nullam usquam purius lumen asplendescit, quam Evangelicæ legis; nullum acumen ad incidendas quascunque causas aptius, quam Verbi divini; nodos tricasque omnes facillime solvit, vel incidit, Dei & proximi caritas, æternorum præ terrenis nugamentis amor (4). *Singularem namque a Domino gratiam acceperat, justum ab injusto discernendi; ita ut peritissimi Jurisconsulti cum admiratione dicerent; nunquam se talem virum reperisse, in decidendis etiam difficilibus subtilissimisque causis, quamvis ille hujusmodi praxim nunquam didicerat.* Ita Hugonis vitæ Scriptor. Ex quo patet, Episcopos illos ipsos, qui sanctitatis & virtutum ornamentis clarissimi erant, qui contemplationis cupidissimi; quin & illi, qui in Cœnobiis exculti, inde ad Episcopatum venerant, & Cœnobiorum singularibus virtutibus Episcopatum ipsum ornabant; totos se impendisse tamen litibus fidelium audiendis, sedandisque, ex cœlestium scilicet & Evangelicarum legum institutione, non spinoso tricoloque Jurisconsultorum more.

Fuit & alius Hugo Gratianopolitanus Episcopus, sed perinde alienissimo a litibus audiendis & disceptandis animo: non febri ille, quamvis acutissima cruciari se magis ajebat, quam fori sui Audientia; cui nuntium usque remisisset, ni gravius aliquid in Deum committere ea cessatione sua vereretur. Dedebat se tamen ille dijudicandis causis, ea caritate & contentione animi, ea humilitate et pace mentis, qua contumacissimi quique moverentur. Audiendus ipsemet est ejus vitæ Scriptor (5): *Temporalium negotiorum litigiosas causas æternorum amore, non amare sed tolerare didicerat. Dicebat enim omni febre molestiora sibi placita; modisque omnibus his se abrenuntiaturum, si non in hoc Deum se sciret offensurum. Intererat autem his tantummodo paris obtentu, maxime pauperum atque Ecclesiarum. Ubi vero inexorabilia in aliquibus odia & inexplicabiles repererat iras, tum demum fortissime de Dei fisus auxilio, totusque in caritatis atque humilitatis solutus affectum, instantissime & devotissime offensis pro his qui offenderant supplicabat. O quoties salutis humanæ quasi cæcatus desiderio, in cœnosa se pro talibus causis loca projecit! Quoties ad pedes contemptibilium etiam personarum prostratus jacuit! Nec facile, immo pene nusquam frustrabatur optatis.*

(1) Ep. 138. (2) Baron. ann. 1081. n. 37. (3) Baron. ann. 1184. n. 4. 5. ann. 1191. n. 46. (5) Surius die 3. April.

tis. Nam & si qui negassent, non solum gratis, sed & cum satisfactione pœnitentes, afferebant postea non roganti, quod negaverant supplicanti.

XVI. Pulcherrima est hæc Præsulis sanctissimi sanctissime jus dicentis imago, cujus lineamenta omnia ejusmodi sunt, ut non possint non Lectoribus & admirationi esse, & amori; faxit Deus, ut & Ecclesiasticis omnibus Judicibus sint imitationi. Hinc autem firmissima accedunt præsidia iis omnibus, quæ a nobis sunt toto hoc Capite disputata. Elucescit enim ex his ingemuisse pios quoque Episcopos, quod functione gravarentur tam negotiosa, tam ab otio sacro animos alienante. Et tamen inservisse eos, ne divinæ voluntati obstreperent. Inservisse tamen non aliter, quam ex caritate in proximum, & ex indulgentia ad gregis sui morbos levandos. Insudasse interim in id potissimum, ut lites extinguerent, dissensiones sedarent, exciderent sæcularia stirpitus vitia, virtutes inseminarent Evangelicas; Patres sibi ipsis magis & medicos esse visos, ac conciliatores, quam Judices; si his vinculis absolvi potuissent, id sibi lucro & voluptati fore existimaturos: strenue quidem depugnaturos pro ea jurisdictione Ecclesiis tuenda & confirmanda, ex qua tantum molestiarum in Episcopos, tantum in laicos redundaret utilitatis. At si volente Deo ea incidissent temporum rerumque discrimina, ut tota ea potestate exuerentur, quantumvis pro officio suo ei defendendæ non deessent; tum non ægre, quin gratulanter id accepturos, & beneficentissimæ Dei providentiæ gratias acturos, qui mala bene vertit, qui procellas ipsas contorquet in suum usum, ut in portum probi ejiciantur.

Beato Carolo Mediolanensi Episcopo optatissimum fuerat, abdere ut se posset in abstrusissimum aliquem secessum, aut in religiosa Cœnobiorum latibula. Et eo animo cum esset in ipso gerendo Episcopatu; perspexisset autem, quanti ad æternam salutem animarum referret, ut Ecclesiæ incolumis & intacta servaretur auctoritas prisca cognoscendi de laicorum compluribus criminalibus causis; vel illud ipsum impatientissime tulit, controversiam sibi fieri de Officialibus justitiæ iis, qui reos capiunt, vinciunt, incarcerant: urgerique se, ut ad ea ministeria Ministros publicos adhiberet. In Italia & Hispania super ea infremuit in eum gravissima quædam tempestas; ille porro forti & excelso semper animo, in summa rerum humanarum despicientia, causæ suæ invictissima fretus justitia, invictissimus & ipse fuit (1), dissilientibus tandem sponte sua machinamentis omnibus, quæ in eum Romæ & Madriti extructa fuerant.

CAPUT CXI. *P. 4. l. 2. c. 90.*

De Jurisdictione Episcopali in causis Regularium post annum Christi millesimum.

I. Ab ipsis quoque sanctis Patribus invidia facta Monachis, quod ultra modum in lites effervescerent, & quidem apud sæculi Judices. Sententia Damiani & Anselmi.

II. Ivonis Carnotensis placita, ut Regulares in litigando se habere debeant, vel non litigando; pace victoriæ anteponenda, caritate rebus omnibus temporalibus.

III. Placita beati Bernardi de eadem re, ut Monachi & Episcopi a litigando avocentur, aut a foro saltem seculari absterreantur.

IV. Placita beati Petri Venerabilis & Abbatis Cluniacensis.

V. Placita & mores primorum Carthusianorum, Cistercienfium, Præmonstratensium. Quam abhorrerent illi a litibus?

VI. Placita Petri Blesensis, Stephani Tornacensis, Hugonis Victorini, de Regularibus alibi, quam in foro Ecclesiæ litigantibus.

VII. Innocentius III. id oneris Episcopis adjecit, ut lites omnes Cisterciensium & Carthusianorum in se reciperent, easque aut sopirent, aut dirimerent. Placita Gratiani de Regularium litibus.

VIII. Suaserat Alexander III. Monachis quibusdam, nihil ut fundorum, vel prædiorum acquirerent, ne una sibi lites aggererent.

IX. Exempla variorum Ordinum Religiosorum, qui professi sunt, aut nullas parare possessiones, aut pro eis nunquam litigare, omnia judicio Episcopi permittere.

X. Quid Jacobus de Vitriaco, quid Hugo Cardinalis, super Carthusianis, qui litibus abstinebant, & super iis, quibus annuebat Ecclesia, ut litigarent, non rerum cupi-

(1) Surius die 4. Novembris.

cupiditate, sed ut prædationibus & sacrilegiis obviam iretur.

XI. Monita & præcepta B. Francisci Xaverii.

XII. Placita B. Thomæ Aquinatis. Responsa Joannis XXII. Papæ.

I. EXcanduit more & zelo sibi familiari Petrus Damiani in Abbates & Monachos sui ævi, intemperantius anhelantes ad opum fundorumque coacervationem. *Quid de Monacho ille Abbas habet, quem videmus avaritiæ facibus inardescere, prædiorum confinia dilatare, pecunias hinc inde cum tanta aviditate colligere?* Frequentiores illi erant in publicis diversoriis, quam in Cellulis suis; quibus equorum dorsum quasi pro cella esset (1): *Cui Monasterium fit hospitium, equinum vero dorsum quotidianum est habitaculum.* Qui undique vallabant tribunalia Judicum, Magnatum Regumque Aulam: *Quæ enim fora, quæ tribunalia inveniri possunt Abbatibus vacua? Quæ Curia, quæ cubilia Principum, ferratis Abbatum virgis non aspiciuntur effossa? Aulicum limen jugiter Abbatum vestigiis teritur, & eorum querela vel jurgia importune Regum auribus ingeruntur.* Quibus calliditates fori, & arcanæ Aulicorum artes exploratiores erant, quam sæcularibus miserandæ ejus peritiæ peritissimis: *Qui vult nosse, quid actum sit apud forense negotium, non Prætoria Judicum, sed diversoria potius quærat Abbatum. Quidquid in sæculo agitur, ab eis velut a Magistris negotiorum sæcularium requiratur.* Ne Abbates quidem suos deligebant sibi Monachi hi, nisi quos gnari essent, & nobilitate confidere, auctoritate apud Magnates & experientia litium persequendarum, reique temporali defensitandæ: *Unum est quod super Abbate suo Monachi magni pendunt, videlicet si apud potentes sæculi valeat; si nocendi & adjuvandi liberam facultatem habeat; si loqui in turba, & proprias causas agere non erubescat. Hinc est quod hoc nostro tempore Monachi nullum sibi præesse volunt, nisi & validi corporis statura procerum, & claris proavorum titulis insignitum.*

Ejus generis forsan fuerat aliquando in suis exordiis, qui in sinum beati Anselmi effundebat has querelas; se quidem sæculo renuntiasse, at sæculi fluctibus nunc rursus se ab Abbate suo altius immergi, cum ab eo jubeatur, temporalium Monasterii rerum & negotiorum curam induere: ubi jam sibi litigandum, intricandum, contendendum sit, & magis laborandum, ut persæpe quidem fit, de victoria litis, quam de victoriæ justitia (2): *Veni ad Ordinem Monachorum, sperans me ibi posse penitus intendere vitæ perenni & Deo. Ecce autem ex præcepto Abbatis mei sæcularibus negotiis intendo, & dum res Ecclesiæ contra sæculares defendere tuerique desidero, placito, litigo, nec mihi forsan magna cura est, si alii perdant in meo lucro. Quapropter fere cogor desperare, cum ea quæ reliqui, cum tot peccatis videor administrare.* Animos illi & robur addit Anselmus, serio admonens, si non sua ipse sponte prosiliisset ad eam curam & sollicitudinem deposcendam, quo furtivis blandiretur cupiditatibus suis: sed providentiæ & Superiorum imperio inflexisset, accommodassetque voluntatem suam, & eo animo res Monasterii temporales in foro defenderet apud Judices: nihil hinc ei periculi imminere posse, dum nequid in justitiæ leges peccaret. Etenim obedientiæ eam esse mirificam vim, ut curas ipsas temporalium spiritualibus exæquet, & annumeret virtutibus.

Verum illabi non potuerant sanctissima id genus præcepta in complurium pectora Abbatum, quorum tabellam expressit Anselmus, dum Beccensem adhuc regeret Abbatiam; ubi eorum perhibet parcimoniam in avaritiæ sordes degenerasse, prudentiæ specie velatam fuisse astutiam: his abstulisse, quæ aliis prodigerent: obtentu justitiæ cupiditatibus suis serviisse (3): *Sunt multi Prælati nostri Ordinis, quasi solliciti, ne destruantur res Dei in manibus eorum, agunt ut dissipetur lex Dei in cordibus eorum. Non tantum conantur esse prudentes, ne decipiantur ab aliis; fiunt astuti, ut decipiant alios. Sic studiose servis & pauperibus Dei & sancto loco semper satagunt aliud acquirere, ut dolose semper alicui tentent nummos auferre, &c.*

II. Ille ergo Spiritus veritatis, cujus ad nos oracula devehunt & interpretantur sanctissimi Præsules, & Ecclesiæ Patres, his testimoniis Petri Damiani & Anselmi perspicue edocuit nos, fuisse Abbates, fuisse & Monachos litium aliquando cupidiores, temporalium amantiores quam par esset. Ex

(1) L. De fuga Dign. Eccl. (2) Edinerus vita Anselmi. (3) L. 2. Ep. 71.

Ex quo fiebat, ut existimationi eorum & famæ plus detraheretur, quam rei accederet: & crebriores circa tabernacula Judicam discursationes, nonnullam illis infamiam aspergerent. Ex quo fit, si Regulares in animum inducerent suum, obsequi votis & monitis Anselmi, ut ne litigarent, nisi cogente inexorabili necessitate juris sui tuendi, utque ne nisi coram Ecclesiastico Judice litigarent, hoc est, coram paciario magis quam Judice: tunc illos obviam ituros ei duplici labi, quam supra cum Damiano observabamus.

Ea vero duo sunt, quibus lucem affundere toto hoc Capite enitemur. Cum esset Ivo Carnotensis Episcopus, litis excitæ inter Bonævallensem & Blesensem Abbates, proprius & peculiaris Judex, ubi de jure Parochiæ controverso agebatur: æquum visum illi est, ut inter duos Abbates illa divideretur (1). Immodica Monachorum cupiditas non acquievit judicio, quo nemo vincebatur, vincebant ambo, pax accedebat ad cumulum, pluris utique facienda, quam victoria plenissima: *Ita litem terminare volui, ut quisque portione sibi concessa contentus esset, & alterius metas alter non occuparet. Sed infinita Monachorum cupiditas infinitam facit manere discordiam.* Qua pietate, qua sapientia præcellebat Ivo, ab eo secundum veritatis & æquitatis leges pronuntiatum est. Sed a vero non dissidet, Abbates illos duos ex eorum fuisse classe, quos nativis supra coloribus Petrus Damiani expinxit.

Sed idem ipse Ivo Carnotensis non paulo vehementius Abbates Majoris Monasterii, Pontiniaci, & Claræ-vallis commonefecit, quid probi quique optassent, in causa Parochiæ, de qua controversiam ipsi faciebant iis Clericis, qui ejus ministerio illigati erant. Unum illud maxime premebat, ut victores discederent, multo tamen damnosiorem illis fore eam victoriam, qua tota illis ea marcesceret gloria, qua hactenus floruerant: nulla privata usquam duci cupiditate, quo uno suavissimus pietatis & sanctimoniæ odor universæ aspiraretur Ecclesiæ (2): *Miramur aliquos vestrum, absit enim ut omnes suspicemur, tanta vel simplicitate deceptos, vel cupiditate cæcos, ut celeberrimo nomini parcentes, unius altaris parvulos reditus orbis gloriæ præferant. Non oportet, fratres, non oportet ullis æstimare temporalibus lucris testimonium, quod vobis ab antiquo, immo ab initio, ab his quoque qui foris sunt, conversationis merito conquisistis.*

Sperabant Abbates illi non aliud se quam juri suo, & justissimæ causæ adesse. Sed occurrebat illis ex adverso Ivo. Quin potius suadenti Paulo auscultantes, fraudem paterentur? Quin implerent aliquando certe, quod Christi vel præceptum vel consilium est, sua ut ne repeterent: auferenti tunicam, pallium darent? Quanto tutius est fidelibus omnibus, maxime vero Monachis, paulo minus opum, plus multo concordiæ & pacis obtinere, quam discordiæ opes accumulare? *Sed quid si alius dixerit: Hoc ipsum delictum est in vobis, quod causas habetis? Quare non magis fraudem patimini? Quod si legerit & alius: Si quis abstulerit tua, ne repetas. Hoc dicimus, tutius esse omni Christiano, & maxime Monacho, possidere quippiam minus in pace, quam cum lite amplius. Sic quoque canitis: Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.*

Amicorum arbitrio sopitum fuerat hoc dissidium, sed acquiescere recusabant Monachi, quibus jam subirasceus Ivo, & querelis probra addens, jam id non ferendum vociferabat. A Monachis rem amicitiæ præferri, nummos amicis, pecuniam justitiæ, terrena commoda inæstimabili caritatis thesauro. Minus id sibi quidem stupendum visum iri in sæcularibus viris: at a filiis pacis & lucis, tenebras lumini, & discordiam paci anteponi, novum id prorsus & supra modum stupendum atque inusitatum merito videri: *Quod igitur viri boni, & ipsi amici vestri super reformanda pace concorditer, nec dubium quin & fideliter definierunt; quare vos, juxta dictum quod præcesserat, non tenetis? An idcirco non egisse fideliter putantur, quia videtur nec æqua commutatio quæstus utique majoris ad minorem? Sic prorsus videtur, sed quærenti quæ sua sunt, sed ei qui pluris æstimat nummos quam amicos, pecuniam quam justitiam, ac terrenam possessionem super fraternam dilectionem. Si de mundo fuissetis, tam non mirum, quam nec insolitum videretur. Nunc vero filii lucis & pacis, luci tenebras, paci res præferunt temporales.* Nec dissimulabo tamen nutare fidem hujus Epistolæ, & iis maxime rationibus

(1) Epist. 218. (2) Epist. 280.

nibus concuti, quæ ex Chronologia petuntur, & quibus effici videtur Claravallensi Abbatiæ fundationi præmortuum esse Ivonem.

III. Non omnium, ut adnotavit Auctor quicunque demum hujus Epistolæ, par erat Abbatum cupiditatis immoderatio; cum vel maxime Bernardo tam alte insedissent illæ castissimæ leges abdicationis & contemptus omnium temporalium. In Hispania Monasterium Claravallensis Ordinis inædificatum fuerat fundo, quem fundatrix ipsa affirmabat immunem a jure & ditione cujuscunque alterius Ecclesiæ. Antiquissimi vicinæ Abbatiæ Monachi paulo post cœpere locum eum suæ ditioni vindicare. Bernardus persuasus a litibus abduci debere, & temperare Monachos suos, scripsit ad Imperatricem Hispaniarum, ut ejus arbitrio ea causa permitteretur: si Monachi vero Hispani ejus judicio non assentirentur, tum ipsa curaret, ut duo Episcopi locorum, in quibus sita erant duo Cœnobia, controversiam illam dirimerent (1): *Sed quoniam servos Dei non oportet litigare, consilii nobis fuit, ad vestrum potissimum consilium causam remittere, ut vestra auctoritate & opera omnis calumnia conquiescat. Si autem vestris salutaribus monitis aut consiliis contradictores illi acquiescere nolunt; tunc duorum judicio Episcoporum, ad quos duo illa loca jure Parœciali pertinere noscuntur, omnis inter eos controversia terminetur.* Certum ergo Bernardus sibi suisque litigandum non esse, ad arbitros primum confugiebat. Si minus id procederet, ad judicium Episcoporum recurrebat. Etenim sanctis Patribus Tribunal Episcopale, non illud utique est, a quo Paulus fideles tam anxie avocat.

Nec eo tamen loco Bernardus Evangelicam perfectionem profitentibus, austeriores dictavit leges abdicandæ temporalium rerum cupiditatis: ut nec soli Monachi nexu quodam sacro sectandæ illigantur perfectioni. Episcopali Ordine continentur ornamenta omnia aliorum Ordinum, & apertissima professio Apostolicæ vitæ & professionis. Ideo certior factus Bernardus litis excitatæ inter Episcopum Andegavensem, & Abbatissam Fontis Euraldi, ob prædia quædam, litteras ad Episcopum zelo & fiducia refertas dedit; & flagrantius, ut reor, in ejusmodi lites incumbentem, monuit id genus jurgia offensioni esse Ecclesiæ; teneri Episcopum non tantum non offendiculo esse, sed & pro virili offendicula omnia amoliri; denique finem liti ab eo fieri decere, etsi initium ab eo ductum non esset. Nec enim reformidaturum Apostolum, ut non Episcopis dicat, jam omnino delictum in vobis est, quod litigatis: quin potius fraudem patimini (2)? *Adduco Magistratum, qui non vereatur Episcopo nudam dicere veritatem. Hoc ipsum, inquit, delictum est in vobis quod causas habetis inter vos. Quare non magis fraudem patimini? Opposuit speculum, refulsit justitiæ Sol, emicuit veritas, nævus apparuit. Quanti est igitur nescio quæ possessiuncula maledicta, ut alterius jam possit aut obumbrare tam manifestam veritatem, aut impedire tam optatam correptionem?* Ex his facile suspicaberis, quas ille daturus fuisset litteras ad Abbatissam, quæ litem vel intendisset Episcopo, vel non abrumperet intentam.

Conjectura valde probabilis ex eo duci poterit, quod in ejus vita refertur, magnopere sibi gratulatum esse ipsummet, & singulari lætitia perfusum, quod decem maluisset Cœnobiorum fundatione supersedere, quam judicio contendere (3): *Gratulari autem consueverat, decem circiter Monasteria, vel ædificandis Monasteriis loca congrua numerans, fraudulentee sibi & violenter ablata, dum contendere nollet; & magis eum vinci, quam vincere delectaret.* Nil plausibilius, nihil æquius, nihil Ecclesiæ & Religioni conducibilius, quam Cœnobia propagare novi Ordinis, cujus fervore & virtutum suavitate tota recreatur Ecclesia. Et Bernardus tamen cœlestis luminis copia singulari affluens; ad Ecclesiæ gloriam & ad animarum salutis procurationem præstabilius duxit, insignia edi exempla abdicatæ temporalium cupiditatis, & sincerioris in pacem & concordiam propensionis, quam decem extrui Cœnobia. Extremi enim judicii incendio exurentur, & in cineres ibunt corruptibiles hæ structuræ omnes, etiam sacræ. At heroica illa facinora Evangelicæ perfectionis incorrupta persistent, utpote exarata in mentibus Angelorum, in tabulis immortalibus beatarum animarum, in lumine sempiternæ Veritatis.

IV. A Bernardo gradum faciemus ad amicum illi fidissimum, Petrum Cluniacensem

(1) Epist. 301. (2) Bernard. Epist. 200. (3) L. 3. c. 6.

ſem Abbatem, & ab eo ordiemur facto, cujus gloria in utrumque redundat. Subdiaconus nomine Romanus multa apud Cluniacum depoſuerat, donoque dederat, ſi non repeteret ante mortem. Ea ille quidem non repetiit, ſed teſtamento legavit Ciſtercienſi & Claravallenſi Cœnobio. Petrus Cluniacenſis Abbas ad Bernardum Claravallenſem Abbatem omnia remiſit, non diſſimulans tamen, gratiæ id potius dari a ſe, quam juri (1): *Plus vobis in his contulit gratia Cluniacenſis Abbatis, quam teſtamentum Baronis*. Reſcripſit Bernardus, nec dubitare ſe, quin ea eſſet gratificatio mera, non exſolutio debiti: *De teſtamento Baronis quod nobis miſiſtis, in veritate vobis mandamus, quia non ſicut debitum, ſed ſicut datum accepimus*. Habes hinc & hinc virtutes animi numeris ſuis omnibus abſolutiſſimas, quibus mirum in modum illuſtraretur Eccleſia, ſi paulo frequentiores eſſent. Rixarum poſtea tamen nonnihil exarſit inter ſanctiſſimos hos duos Abbates, ſuper variis capitibus ſtrictioris obſervantiæ Regulæ B. Benedicti, inter quæ erat & quod ad lites ſpectaret, ex quibus in crimen vocabat Bernardus Cluniacenſes (2). *Contra Monaſtici Ordinis inſtituta cauſas ſæculares Religioſi tractant, Monachi efficiuntur cauſidici, contra Apoſtolum judiciis interſunt, atque ſub prætextu juris proprii tuendi, cordibus in Ægyptum revertuntur*. Eam Bernardi cenſuram ut expungeret Petrus Venerabilis, luculentiſſime ſuis Cluniacenſibus patrocinatus eſt: ubi & illud ſignificat, nec Leges, nec Canones intercedere, quominus Monachi ſuas cauſas defendant: cum ſemel enim permittantur prædia & poſſeſſiones poſſidere, hinc conſequens eſſe, ut & eas judicio & legibus tueantur; in patrimonio Chriſti cenſeri etiam Cœnobiorum fundos, quos adeo criminoſum fuerit diripi & dilabi ſinere; hoc patrimonium eſſe pauperum & Monachorum, quos niſi ſuſtentes, Cœnobia & Eccleſias incolere, & cœleſti Pſalmodia jam frequentare non poterunt; denique poſſe Monachos procul odio, ira & contentione, quæ peſtes ſunt litigantium, jus ſuum perſequi, poſſe & ſine litibus cauſas ſuas Judicibus explanare, & partibus ſuis eo prodeſſe plurimum, quo prohibebantur ſibi & pauperibus obeſſe: *Accuſatores itaque ſive actores in propriis cauſis, quæ lex, quæ ratio Monachos fieri prohibet? Si præceſſerit rerum mundanarum poſſeſſio, conſequens erit, ut contra infeſtantes poſſidentium ſequatur & actio. Ne Eccleſia Dei quæ juſte poſſidet, impiis diripientibus perdat, ne ſervi Dei amiſſis propriis egeant, & idcirco Deo ſervire nequeant; licet Monachis cauſas proprias honeſte, ſimpliciter, religioſe tueri; abſque litigio injurias quas patiuntur vindici poteſtati exponere, & non ut ultionem de adverſario, ſed ut quæ ab adverſario ablata ſunt, recipiant, ut Monachos decet quærere*. Jubent quidem Canones, ut Monachis ſui ſint Advocati, quibus cauſas ſuas delegent: at reſpondebat Petrus, optatiſſimum quidem ſibi fore ejuſmodi Advocatos reperire, quorum fidei & diligentiæ incumbere, & cauſas Monaſteriorum concredere poſſet: ſed cum eorum copia non datur, ſatius utique eſſe, ut Monachi ſua apud Judices tueantur, quam ut res Eccleſiæ & pauperum prædæ ſint: *Quod ſi aliquibus præpedientibus cauſis, nam frequenter ſolent hæc accidere, Advocatos habere non valuerint; videtur ante per Monachos fieri debere, quam rem Eccleſiaſticam permittamus amitti*. Illud denique ſummo viro, Petro Cluniacenſi perſuaſiſſimum erat, gravi ſe piaculo apud Deum Monachos obligaturos, niſi res Monaſteriorum etiam judicio defenderent, *Offenſam Dei incurrent*; ſed eo munere fungi eos debere, alio animo, alia ratione, quam ſæculares, procul amandatis litium tricis & contentionibus: *Sine litigio*.

V. Fatetur tamen Petrus idem Cluniacenſis Carthuſianos, quorum inſtituta ab eo ceteris omnibus Eccleſiæ Latinæ anteponuntur: *Intellexi cunctorum Latinorum inſtitutis eorum propoſitum præferendum*: Carthuſianos, inquam, id præ ſe tuliſſe, & profeſſos eſſe, ut nunquam litigarent, quanquam ſuis ſe agris & poſſeſſionibus ſuſtentarent. In Epiſtola enim quadam ſua ita illos loquentes inducit: *Carthuſienſis Ordinis inſtitutio eſt, mala ſi qua noverint, his ad quos ſpectat, nota facere, non autem & litigare. Eorum eſt ſimpliciter quod ſentiunt dicere, non autem Palatia ad cauſandum intrare. Non eſt Eremi noſtræ judiciis aſtare: non eſt eorum qui mortui mundo videntur, in publicis negotiis actores vel defenſores exiſtere*. Hæc Carthuſiani in cauſa electionis Epiſcopi Gratianopolitani,

(1) Bernard. Epiſt. 353. 364. (2) L. 1. Ep. 28.

tani, in qua ne ipsi quidem inter se contenticbant; sed hæc verba universim videntur litibus & contentionibus omnibus valedicere: quanquam non dissimularent se publicis Judicibus privatim significaturos, quantum injuriæ & detrimenti rebus sui Cœnobii inferretur.

Commemorata sunt a Cæsario (1) exempla sane pulcherrima Abbatum Cisterciensis Ordinis, qui cum secundum ipsos a Judicibus pronuntiatum esset, favore magis & gratia, quam æquitate suffragante, Oeconomos suos exauctorarunt, partibus restituerunt, quod abjudicatum præter fas illis fuerat: quod usque adeo novitate sua & pietate partes obstupefecit, ut sponte sua totum Cœnobiis largiri fuerint. Vel hinc autem patet, Monachis his sanctissimis curæ fuisse, ut apud Tribunalia Judicum, sibi suique Cœnobii rebus adessent, & unum id maxime secutos illos esse, hinc singularem gloriam aucupatos, ut æquitate magis causæ, quam Judicum sententia vincerent.

Laboratum est tamen ab Abbate quodam religiosiore, ut multitudini litium incredibili modus saltem aliquis poneretur inter Monachos hinc & hinc in foro contendentes. Simillimum veri est, id illi in votis etiam fuisse, ut has omnino dissensionum & discursationum stirpes exscinderet ex Ordine Monastico, cui hinc potissimum infamiam malevoli homines inurebant. (2) *Quid aliud est religiosorum, maxime Monachorum hodie contentio, æmulatio, provocatio, pro terris, pro nemoribus, pro pascuis, pro pecudibus, quibus nec terra hominibus, nec homines terris, nec pascua pecudibus, nec pascuis pecora sufficere possunt? Utique in auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum. Nam quod in oculis hominum viluerit religionis nomen & opinio propter hæc, qui nescit, nihil scit.* Illud saltem omni studio contendebat piissimus Abbas, ut Monachis Monachi ne lites intenderent, & litium materiam donarent potius alii aliis; cum Christi, cum Ecclesiæ patrimonium illud semper futurum sit, quod in hujus, vel illius Cœnobii fuerit censu: *Nam quod dicunt se in hujusmodi causam Dei agere, & pro amore Dei, contra omne consilium fratrem pro festuca infestare: sic est frivolum, sicut a perfectionis professione alienum. Pro se enim litigant, & suas causas etsi nesciant, agunt. Nam quod omnium est, Dei est. Nonne Dei & Ecclesiæ ipsius, si illi dimittis, qui Religiosus est, ut tu? Tantine est apud Deum uni Ecclesiis vel Monasterio auferre, quod alteri conferas, ut ejus debeat tua talis causa dici?*

Eo temperamento delectati sunt olim celeberrimi duo Abbates, Præmonstratensis & Novingentinus. Publicæ luci data est Concordia utriusque hujus Abbatiæ anno 1240. inita, qua sese vicissim constringunt dissidia mutua nunquam perferendi ad Judices sive Ecclesiæ, sive sæculi: sed ut ea dirimi curent per arbitros proprios, suo utrimque ex cœtu delectos: (3) *Nullatenus amodo, vel ab Abbatibus ipsarum Ecclesiarum, vel a fratribus pro qualibet querimonia, sæcularis Ecclesiasticæve personæ requiretur, aut expectetur audientia. Sed ipsi intus se de querelis suis ad invicem benigne, sicut decet sanctos sanctaque Religione professos tractabunt, & ipso qui pax nostra est largiente, pro posse suo fideliter ac prudenter rem pacificabunt.* Ita inter ipsa mutuo Cœnobia. At cum Valterus II. Episcopus Laudunensis ab Abbate Præmonstratensi repeteret prædia omnia, quæ prædecessor suus Valterus I. Episcopali mensa detruncata, Præmonstratensibus dono dederat: Archiepiscopum Remensem Abbas, Concilium Provinciale, Pontificem ipsum Hadrianum IX. interpellavit, qui datis ad Ludovicum IX. Galliæ Regem litteris, perfecit, ut conspirantibus tot tantisque pacificatoribus inter partes transigeretur, lites posthac omnes conticescerent (4): *Tandem vero mediante Rege Francorum, & Archiepiscopo Remensi, & Episcopis & Principibus, hoc modo controversia illa compositionis finem accepit.* Ipsissima hæc sunt Concordiæ verba, Pontificio innexæ diplomati, quo confirmata est.

VI. Ita appellantibus Principum & Magnatum opem ac tutelam videbatur Bernardus ipse suffragari, ut deprædatores, vel incubatores bonorum Ecclesiæ propulsarentur, & præverterentur lites, quibus abstinere alias haud possint Cœnobia, quorum plurima necesse est esse latifundia. Verum vix, ut apparet, aut nec vix fieri potest, ut terreni Principes vel Optimates vacare possint terminandis tot Cœnobiorum

(1) Bibl. Cist. T. 2. p. 104.
(2) T. 6. p. 53.
(3) Bibl. Præmonst. Ann. 933.
(4) Ib. pag. 431.

rum innumerabilibus litibus. Hinc Petri Blesensis querelæ de Monachis & Canonicis catervatim insidentibus limina Judicum, obsidentibus forum sæculare, hinc ardua, & inexplicabilis pene quæstio, qui possit ea contentionum flamma cum sanctissimo proposito sociari (1): *Monachi & Canonici Regulares, qui viam vitæ arctioris & sanctum otium elegerunt, simplices quidem sunt, ut columbæ, sed vultu, non actu; habitu, sed non affectu. Non est hodie aliquod forum judiciale, aut venale, cui se viri Religiosi non immisceant, & cui se importunissime non importent*. Non ita exæstuasset Petrus Blesensis, si Monachos non vidisset nisi coram Episcopo litigantes, cujus rei usus nondum omnino interclusus fuerat. Optabant id forsan Monachi plerique magis, quam poterant.

Aculeatis quidem litteris pupugit aliquando Petrus idem Blesensis Majoris Abbatem Monasterii, qui coram Turonensi Archiepiscopo litigabat: *Si votum professionis illius, cui obligatus es, diligenter attenderes, quæ sursum sunt, non quæ super terram procurares: juxta doctrinam Apostoli, Servum Dei non oportet litigare. Delictum est in vobis, quod causas habetis, &c.* Sed eo pertinebant eæ querelæ, quod idem Abbas in jus vocasset Monachum Priorem Sancti Cosmæ. Cum uni adhuc Abbatiæ Sanctæ Genovefæ præesset Stephanus, Tornacensis postea Episcopus, in jus vocatus est coram Archiepiscopo Remensi, a Monachis Longi Pontis Ordinis Cisterciensis. Doluit Stephano litigari, dolorem levavit quod ad Archiepiscopi tribunal vocaretur, unum expetiit, ut Archiepiscopus ipse per se, non per Officialem cognosceret. Unum id fuit, quod Archiepiscopum exoratum voluerit (2): *Rogo, Pater, ut talem mihi puero vestro diem assignetis, qua vos Remis affuturum non dubitetis, & sessurum. Si coram alio litigare me contigerit, flebiliter dicam me tandem expertem gratiæ vestræ, quam jugiter sum expertus*. Viris Religiosis optatius est quippe ipsius os, & judicium Episcopi, Apostolicæ sanctimoniæ gloriam præ se ferentis, & paternam in Monachos caritatem.

In Monachos litium & contentionum amatores prolixius destomachatus est Hugo de sancto Victore (3): sed non satis ab eo enucleata est atque eliquata, illa Christi in Evangelio, illa Pauli in Epistolis prohibitio, ne litigemus, ne nostra repetamus. Propendere tamen eo ille videtur, ut hoc consilium fuerit (4): *Permissio est repetere, consilium autem non repetere. Apostolus ergo ostendit, quid liceat infirmis: Dominus autem ostendit, quid conveniat perfectis, scilicet non repetere. Contendere autem & lites exercere, ante Judicem præcipue infidelem, omnino delictum est*. Statim in oculos incurrit quædam verborum pugna, non sententiarum, si certe tribunal Episcopi, ut par est, a sæculari sejungatur, & intelligatur Hugo nullius culpæ conscios existimasse Monachos, qui in audientia Episcopali bona repetunt Cœnobiorum.

Ne illud quidem placebat Petro Cellensi Abbati, ut coram Episcopo litigarent Cœnobitæ: sed ut in amicorum grege pacis sequestres aliquos eligerent. Consule exaratam ab eo Epistolam (5) ad Abbatem sancti Medardi, itemque ad Abbatem sanctorum Crispini & Crispiniani apud Augustam Suessionum, ut eis inculcaret quam invidiosum, luctuosumque esset, insatiata temporalium rerum fame antiquæ abruptum esse vinculum concordiæ: *Moriatur, & non vivat tam nefarium & nefandissimum scandalum servorum Dei, quod de radice vetustissimi colubri, id est, ineptissimæ avaritiæ prodiit*. Utque eos adduceret ad lites suas amicis sapientia & caritate spectatis permittendas: *Rogo, ut dies per amicos vestros accipiatur, in quo de concordia familiariter agatur*.

VII. Si Episcopi, ut par est, principem obtinerent locum in albo amicorum apud Abbates & Monachos, his enimvero amicis dulcissimum esset committere causas, & rationes, atque res suas omnes; saltem in Episcopis essent Judices proprii, aut potius Patres amantissimi, quorum vel auctoritate, vel caritate, flammæ illæ omnes litium restinguerentur. Id Innocentius III. Archiepiscopis & Episcopis omnibus commendavit in causis & disceptationibus mutuis Carthusiensium & Cisterciensium; ut arbitros in iis se agerent; & si partes conciliare minus possent, causas ipsi cognoscerent, dirimerentque, sine expensis, sine strepitu, sine figura judicii, facta pote-

(1) In c. 1. lib. Job. Et Epist. 117. (2) Epist. 74. (3) De Claustro animæ c. 16. & 17.
(4) In Epist. 1. ad Corin. q. 50. & 51. (5) L. 5. Ep. 21.

potestate excommunicationum jaculis configendi eos, qui tam sancti propositi sectatores diutius his dissidiis committerent. Audiendus ipse Pontifex in Epistola super ea re scripta (1): *Nos qui puritatem religionis ipsorum serventi caritate zelamus, non possumus non moveri, scientes quod contentiones hujusmodi a suo proposito alienæ, Religionis maculant puritatem; cum secundum Apostolum, Servum Dei non opoteat litigare. Ut igitur diabolicæ fraudis astutia, quæ ut in eis Religionem commaculet, lites suscitat inter ipsos, per Apostolicæ sollicitudinis studium celeriter elidatur; Universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus cum in diœcesibus vestris aliqua fuerit inter eos materia litis exorta, vos sine mora partes vestras interponatis ad pacem inter eos amicabiliter reformandam. Quod si forsitan hoc modo provenire non poterit, sine sumptu & strepitu causam inter eos mediante justitia terminetis. Facientes quod decreveritis per Censuram Ecclesiasticam, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, firmiter observari.*

Hæc summatim sunt, quæ toto hoc Capite prosecuti sumus, Religioso proposito mirifice adversari litigia, cum necesse sit evenire scandala, ubi inter Monachos aliquid litis perstrepit, hincque ex officio illos debere pacem sibi restituere mutuam, amicorum interventione, maxime Episcoporum quibus ex animo se committant; denique si ne id quidem satis felices habeat exitus, jam non amicos tantum, sed & Judices se agant Episcopi, remque finiant ejusmodi judicio, a quo procul facessant calliditates & moræ, strepitusque aliorum judiciorum.

Haud satis video, an placuerit Gratiano, ut Monachis & Canonicis Regularibus non aliud pateret forum, quam Episcopale, quando tam exerte pronuntiavit, omnino illos prohibitos non esse ea repetere, quæ suæ sunt Ecclesiæ, & ea de causa litigare: En ejus verba (2): *Prohibetur perfecto stare in judicio, captando lucrum, sed non probibendo damnum. Vel aliter. Aliud est sua possidere, aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua, quia res Deo oblatæ, non sunt alicujus. Utuntur enim rebus Ecclesiæ, non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis. Sicut ergo isti non sua possident, ita nec sua repetunt, sed res Ecclesiæ quarum procurationem gerunt. Similiter quod in judicio prohibentur contendere, sic intelligendum est, videlicet ut non sibi stent coram Judice, sed aliis. Aliis autem coram Judice astitisse, & pro eis Judicem interpellasse, nonnullos Sanctorum legimus. Hi autem non sibi stant, sed pauperibus, quorum necessitatibus profutura repetunt. Et ita non prohibentur stare coram Judice. Illud vero Evangelii. Si quis abstulit tibi tunicam, &c. non est præcipientis, sed exhortantis.*

Non paulo probabilius est studuisse Gratianum purgandis Monachis iis & Canonicis, qui coram sæculari Judice causas suas agunt, ubi ait Scripturas sacras, quando id vetare videntur, unum hoc agere, ut eos damnent, qui avaritia & rapacitate transversi aguntur ad litigandum, quo res alienas sibi adjiciant: aut qui sua quidem tuentur, sed cupiditate immodice æstuante; non ut illis culpæ aliquid illinant, qui ut Deo, ut Ecclesiæ, ut pauperibus servent hostias pietatis fidelium, patrimonia egenorum, censum Christi, quorum meri sunt dispensatores, litigant; non terrenæ cupiditatis, sed Christianæ caritatis stimulis incitati.

Quanquam hæc Gratiani doctrina adprime probabilis sit, & perspicue pateat, Administros & Custodes patrimonii publici pauperum, vel Cœnobii alicujus, longe alio animo tueri hæc sibi commendata bona, quam qui privatas possessiones suas defendunt; incendente plerumque hos privata cupiditate, illos publicæ rei caritate. Fateri tamen cogimur & sapientiæ & momenti plurimum fuisse ad Ecclesiæ ædificationem, in eo modo & temperamento, cui insistebat Innocentius III. ut res tota ad arbitrium, vel judicium Episcopi devolveretur, quando hinc & hinc Monachi contendunt. Verum nihil loci erat ei temperamento, ubi Monachos inter & laicos aliqua emergebat controversia.

VIII. Hujus litigandi intemperantiæ radices ipsas elisuros videbatur Alexander III. Papa, quando Cistercienses commonefaciebat, ut primævi propositi sui retinentiores essent, & nequid agrorum fundorumque possiderent: propterea quod ex quo primum de primigenia illa paupertate remiserant, terrasque & villas comparaverant, innumeras illis laici lites intentassent; quibus animum

(1) Regest. 14. Epist. 106.

(2) 14. qu. 1.

mum appellere, & operam curamque suam adglutinare non poterant Abbates, quin refrigesceret fervor Monastici instituti, & disciplinæ claustralis: denique vix tantam posse terrenarum possessionum molem copiamque, vel comparari, vel servari, sine gravibus molestiis, anxietatibus, forsan & offensis: (1) *Nec velint inordinate ad ea manus extendere, quæ sine laboribus & periculis multis, & deinde sine criminibus & magna confusione non poterunt retinere, &c. Inde est quod vobis ab aliis qui foris sunt contentiones & litigia suscitentur, & Abbatibus in forensibus occupatis, plurimum in commissis domibus & tepor Ordinis & dissolutio nascitur caritatis.*

Hoc illos ante privilegio munierat idem Pontifex prorsus singulari, ut ne laici possent Abbates, vel Monachos Cisterciensis Ordinis convenire, nisi apud Judices Ecclesiasticos. (2) *Interdicimus iterum ne aliqua omnino persona fratres Ordinis vestri audeat ad sæcularia judicia provocare. Sed quisquis sibi adversus eos crediderit aliquid de jure competere, sub Ecclesiastici Judicis examine experiendi habeat facultatem.* Eo forsan privilegio ponebatur Cistercienses prioris propositi sui tenacissimos fore; unde & mox intentantur minæ revocandi hujus privilegii, si porro pergant, tantum sibi coacervare agrorum atque prædiorum (3): *Si enim relictis originalibus Ordinis institutis ad communia volueritis aliorum Monasteriorum jura divertere, oportebit vos communi jure censeri; quia dignum est ut qui similem aliis vitam suscipiunt, similem sentiant in legibus disciplinam.*

IX. Fundos sibi oblatos primum repudiavit beatus Dominicus inter ipsa Ordinis sui exordia, donationis chartas concidit coram Episcopo Bononiensi, solis eleemosynis certus vitam cum suis tolerare: (4) *Non enim voluit ut fratres haberent possessiones, sed eleemosynis frugaliter victitarent.* Primis tanti Magistri sectatoribus miræ paupertatis encomium texuit his verbis Matthæus Paris (5): *Isti in victu & vestitu satis tenues, aurum vel argentum, vel aliud quid proprii non possidentes, nil de crastino cogitantes, nec quidquam usque mane retinentes.* Paupertati huic fida & certa observantia qui adhærescerent, perfacile eis & expeditum esse abstinere litibus, aut eas terminare actutum, paterna magis Episcopi sollicitudine, quam judiciali sententia. Sed non una ad summam etiam sanctitatem patet via.

Circa annum 1215. Ordo Vallis Scholarium in Diœcesi Lingonensi institutus est, & a Lingonensi Episcopo confirmatus. Forma illi & regula proposita erat Canonicorum Regularium sancti Victoris apud Lutetiam. Ejus statutis sanciebatur, ut nihil fundorum ac possessionum obtinerent, nec judicio repeterent, quæ sibi ablata fuissent, sed Episcopo tantum significarent quid sibi damni illatum esset: (6) *Statuerunt vivere sine agricultura, villis, & grangiis, & hominibus, solis reditibus contenti & eleemosynis. Ablata judicio non repetent, immo si quis injuriosus eis extiterit & molestus, accedent ad Episcopum loci, dicentes: Pater, nolumus vos ignorare, quoniam ille talis nobis molestus est, & ecce isti quomodo res se habeat non ignorant, ab iis, si placet, rem inquirite.*

Ubi beatus Joannes Gualbertus concidebat chartas donationum, quas Monachi sibi sui fecissent, cum religionem profitebantur, (7) paci & concordiæ utique litabat, conculcandis possessionibus iis, quæ litium cum cognatis eorum seminaria esse potuissent. Abbatibus sancti Benigni, & sancti Stephani Divionensis convenit anno 1251. ut nunquam judicio contenderent, cum vix alienius quidquam fingi possit ab otii Monastici sanctitate: sed ut arbitrio duorum ex suo Collegio probitate insignium virorum causas omnes committerent dirimendas: si autem ne sic quidem pax restitui posset, ad Episcopi Lingonensis examen recurrerent, qui vel sedaret, vel dirimeret controversias omnes: (8) *Cum viros Religiosos non deceat pro rebus transitoriis litigare, per duos bonos viros de Conventibus nostris negotium terminetur; qui si convenire non poterunt, quidquid Episcopus Lingonensis pace vel judicio dixerit, vel terminaverit, partes firmiter observabunt.*

Nec sine piaculo præteriri posset Ludovicus Blosius Abbas Lætiensis, qui suis hæc documenta oppido pulcherrima consignavit:

 Dif-

(1) Extrav. De statu Mon. cap. 3. (2) Du-Chesne T. 4. p. 479. 559.
(3) Bolland. Janu. T. 2. pag. 757. Append. 2. Epist. 1. Extrav. De statu Mon. cap. 3.
(4) Rain. ann. 1219. n. 53. (5) Ann. 1249. (6) Spicil. T. 8. pag. 229.
(7) Surius die 12. Julii. (8) Recueil pour l'histoire de Bourgogne, pag. 480.

Dissidia ut omnia per arbitros terminarent; temporali potius jacturæ, quam discordiæ & disciplinæ laxationi assentirentur: denique ne de vitæ sempiternæ bonis utcunque periclitari vellent, quo temporalia quantacunque congererent bona: *Honestius est concordiam vel oblatam amplecti, vel etiam non oblatam quærere, quam leviter causas agere. Sed & præstat interdum sustinere modicam jacturam rerum temporalium, prudenter silendo, & in Deo sperando, quam magnum pati dispendium internorum, pertinaciter pro externis litigando. Igitur externis interna, caducis æterna semper præferantur, majorque cura habeatur spiritalium, quam temporalium.*

X. Duo supersunt perillustria exempla, quibus magis magisque confirmabitur, æterna illa fuisse & inconcussa placita Christianæ morum disciplinæ, ut qui sæculo renuntiasse se profiterentur, Deoque speciali quodam nexu adhæsisse, ii aut litibus prorsus abstinerent, aut eas clam ab Episcopo facerent terminari. Alterum erit Carthusianorum, alterum Francisci Xaverii exemplum, viri supra omnem admirationis aleam collocati: illud vetustius, hoc recentius, utrumque peridoneum, ut declaretur, leges Evangelicas nunquam senescere, nunquam exolescere in Ecclesia; & quanquam aliquando obscurari videantur, majori sursum postea vi & majestate resplendescere. A Jacobo de Vitriaco Cardinali litteris mandata ea sunt, quibus valide confirmentur, quæ supra de Carthusianis dicta sunt a nobis. Quam angustos nimirum limites opibus, rebusque suis circumscripsissent; utque ne unquam litem moverent cuiquam, qui res eorum asportasset (1): *Extra terminos præfixos nullam licet eis recipere possessionem: habent certum animalium numerum, & certas metas possessionum, quibus mediocriter austeram vitam valeant sustentare. Si quis eis aliquid abstulerit, vel alio modo injuriatus fuerit, nullam contra ipsum in judicio causam movent. Unde nec proximos sibi licet inimicantes scandalizant, nec advocatis ad jurgia & lites indigent, nec Curias sæculares in detrimentum animæ suæ eos oportet adire.*

Magnifica ea quidem sunt, sed ulterius tamen progreditur Cardinalis Hugo. Ait enim speciali se voto obligasse Carthusianos, ut ne quibus unquam litibus se implicarent, quanquam Episcopum monere possent de damno sibi illato. Ideo non dispensasse cum eis Ecclesiam, velut cum aliis tam multis Monasteriis, ut litigare possint; quanquam enim & horum Monachi perfectionem profiteantur se sectari, ab eis tamen auctoritatem Judicum interponi, objicique adversus effrenatissimam grassatorum licentiam: (2) *Alii dicunt, quod omnibus perfectis licet repetere sua, sed non expedit. Quia autem Chartusiensibus non licet, non est quia perfecti sunt, sed quia in voto habent, quod nihil sub Judice repetant: sed tamen bene possunt ostendere Episcopo, quod aliquis injuriatur eis.* Hinc elucescit, quam non dicendus sit litigare, qui inflictas sibi contumelias & rerum rapinas Episcopo parenti suo optimo renuntiat: tuto id posse eos quoque, qui speciali etiam voto se constrinxerint, ut nunquam litigent; denique privatam Episcopi audientiam longe aliud esse, quam publicum illud Tribunal, quod adiri a sectatoribus Evangelicæ perfectionis canonicæ leges dehortantur. Concluditur denique ab eruditissimo hoc Cardinali, incredibili quadam sapientia Ecclesiam ex dispensatione imperfectis annuisse, ut litigarent, quod eorum imbecillitati indulgendum id esset: annuisse & perfectis, ut eo repagulo perfringeretur eorum insolentia & rapacitas, qui Ecclesias alioqui expilarent, Carthusianis non annuisse, propter votum eorum peculiare: *Sicut in infirmis dispensavit Ecclesia, ut repeterent sua, propter infirmitatem suam & fragilitatem; ita & perfectis propter malitiam hominum, quæ paulatim excrescit, ut qui eis dare solebant, modo eis data auferant. Sed cum Carthusiensibus non dispensavit, propter votum suum, repetitioni contrarium.*

Meum non est inquirere, quibus exciti causis has latius possidendi, & litigandi ex dispensatione licentias, vel sanctissimi Regulares expetierint, vel concesserint summi Pontifices. Sed simillimum veri est, quod habet Hugo, id ab Apostolica Sede concessum, quod & alias forsan imperandum fuisset, ut hoc præsidio Judicum publicorum auctoritatis deterrerentur, aut perfringerentur deprædatores sacrilegi, Ecclesias alioqui omnes & Cœnobia compilaturi.

XI. Venio ad postremum Francisci Xaverii exemplum. Vitam ejus scripsit Tursellinus ea elegantia, eo verborum & sententen-

(1) Hist. Occid. c. 18.

(2) In cap. 6. Epist. 1. ad Corinth.

tentiarum nitore, quem tam pauci fere, quam ipsas Xaverii virtutes imitentur aut certe assequantur. Inter cetera autem luculentissima monita, quibus Xaverius suos instruebat, unum erat quod ad pacem & concordiam spectaret, tum inter sese, tum cum aliis Religiosis & Regularibus alendam; ut ne unquam finerent lites suas ad Magistratuum aures permanare; quod hinc plerumque offendiculi, & aspernandæ religionis ansam arripiant: sed rem totam Episcopo patefacerent, ejusque judicio & voluntati incunctanter & constantissime adhærescerent (1): *Si forte quod Deus avertat, inter vos & Cœnobitas aliqua extiterit dissensio, solerti consilio supprimenda erit, cavendumque ne Præfecto urbis aut ceteris civibus, ulla alienati animi signa rem prodant. Mirum enim quantum profanos homines offendat sacrorum Deo virorum discordia. Proinde si qua forte controversia oriatur, utique arbitrum sumetis Episcopum, qui pro auctoritate litem sine cujusquam offensione componat*. Si quid vero dissensionis inter ipsos Societatis gregales disseminasset implacatus pacis & salutis nostræ adversarius: vult Apostolicus præco, ut ab Episcopo ipso concilientur, ut ne rumusculus quidem ad Magistratus civiles perferatur, ne dum ut ab eis causæ judicium expectetur: *Meis verbis Episcopum rogetis, ut si quando inimicus severit discordias inter fratres, pacem pater ipse constituat, & concordiæ auctor quidquid inter vos fuerit controversiæ, tollat, ne res deveniat ad Magistratus ac Tribunalia*.

XII. Finem faciet huic longiusculo jam capiti doctrina beati Thomæ Aquinatis, Gratiani sententiæ finitima: nimirum eos qui perfectionem profitentur, sua causa nunquam litigare, cum suum sibique proprium nihil habeant. At si tuendi pauperum patrimonii causa, litigandi onus & labores in se recipiant, caritatis eos officio fungi (2): *Non licet perfectis in judicio repetere, quasi propria, cum eis non liceat habere proprium. Licet tamen eis in judicio repetere ea quæ sunt communia. Non enim hoc faciendo peccant, sed magis merentur. Est enim opus caritatis repetere vel recuperare res pauperum*.

Aliquanto prolixius alibi sanctissimus Doctor eandem versavit quæstionem, ubi nimirum *Impugnantes Religionem* oppugnavit: Et hic porro eadem ejus doctrina: *In illis quæ ad detrimentum commune pertinent, etiam temporale, non est perfectionis, sed negligentiæ, vel pusillanimitatis, talia incommoda, dum possit resistere, sustinere; cum aliquis ex caritate teneatur, dum potest, proximorum incommodis obviare*.

Qui tum linguas calamosque distrinxerant in novos illos & florentissimos cœtus Dominicanorum & Franciscanorum, contendebant, ad rerum suarum defensionem litigari ab eis non posse. Strenuissime vero propulsati sunt a Theologis his tum celeberrimis Thoma & Bonaventura; a quibus demonstratum est, & caritate & officii necessitate tuendas esse res pauperum, etiam apud Tribunalia Judicum; si cessarint, quorum est eas tueri, id vero ignaviæ vel negligentiæ fore, quæ culpa non vacet. Erupere postea Franciscani quidam degeneres, & adversus Joannem XXII. Papam excitæ rebellionis signiferi, qui & hanc insaniam innovarunt, Nefarium esse quomodocunque litigare. Eos idem Pontifex & anathemate confixit, & edito luculentissimo opusculo confutavit: quo demonstratur, præcipitis esse & inconsideratissimæ temeritatis, si damnentur Monachi omnium retro sæculorum, qui Judicum auctoritatem interposuere, ut sui sibi Collegii bona defenderent; damnari certe non posse Episcopos, (3) *quorum status reputatur præstantior aliis, & qui locum tenent Apostolorum*: & qui tamen litibus non abstinent, ubi necessitas urget tuendarum Ecclesiæ suæ rerum; culpari non posse Augustinum, qui laudibus affecit Episcopum, qui ad tuitionem Imperatoris confugerat, non ut hostes suos ulcisceretur, sed ut Ecclesiam suam eorum eximeret grassationibus, & ne degeneris & adulterinæ patientiæ nomine ignaviam suam incuriamque prætexuisse videretur. *Auxilium petit ab Imperatore Christiano, non tam sui ulciscendi causa, quam tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ: quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia culpanda*. A nemine jure reprehendi posse Concilium Gangrense, a quo excommunicatione illaqueati sunt usurpatores rerum Ecclesiæ oblatarum: & cui non ferendum visum

(1) L. 6. c. 16. (2) In cap. 6. Epist. 1. ad Corinth. Et contr. impugn. relig. c. 12.
(3) Rainald. ann. 1329. n. 66.

visum est, rebus expilatis solas in tabulario sacro chartas servari: (1) *Iniquum enim censemus, ut potius custodes chartarum, quam defensores rerum creditarum, ut præceptum est, judicentur.* Insimulari non posse Innocentium III. a quo jussi sunt Ecclesiastici & civiles Judices, ut ne amplius detrectarent in Italia Equitibus Templi jus dicere vanissimo eo prætextu, quod eos nefas esset litigare. Concluditur denique illud Pontifices, Superiores & Oeconomos Cœnobiorum, dum declinent iniquitatem & offensionem proximi, lites suas persequi posse; si quid enim existeret scandali vel differendæ vel abjiciendæ lites essent: *Nisi forsan ex hoc grave scandalum sequi posset: quo casu esset judicium differendum vel omittendum.*

CAPUT CXII. *P.4. l.2. c.91.*

De Jurisdictione Episcoporum in causis Clericorum post annum Christi millesimum.

I. Exempla Clericorum, qui res abjicere, quam lites persequi maluere. De B. Malachia.

II. De sancto Carolo, & ejus Clericis.

III. Possunt tamen Clerici litigare, ea conditione saltem qua Monachi.

IV. Qui Canones, & qua momenta Canonum, vetantium conveniri Clericos, nisi coram Episcopis?

V. Summa in litterarum imperitia cum versarentur laici, plerumque fallacibus & superstitiosis abutebantur ignis & aquæ probationibus.

VI. Ecclesiasticis rursum Judicibus qui Canones Clericorum causas omnes ascribant.

VII. Specialia documenta Ecclesiæ Gallicanæ, quibus eadem vindicatur Clericorum immunitas a foro sæculari, usque ad famosam sub Philippo Valesio Rege Collationem.

VIII. Documenta alia luculenta & historica ejusdem rei.

IX. Quo loco esset jurisdictio Ecclesiæ in Clericos tempore Philippi Valesii.

X. Probationes ejusdem immunitatis ex Conciliis posterioribus.

XI. Immunitati Clericorum plerumque non insidiabantur, nisi Comites, & alii domini particulares.

XII. Minuitur potestas Prælatorum in personales Clericorum causas in Gallia, nuperis Regum Edictis. Varii gradus hujus decrementi.

XIII. Objectioni satisfit.

XIV. Decreta nuperrimorum Galliæ Conciliorum pro personali hac Clericorum immunitate.

I. OBversatur & hic illa primum quæstio, An per Scripturas & per Canones aditus pateat Clericis ad Tribunalia sæcularia Judicum, & ad lites persequendas. Sanctissima & ipsi professione sua invitantur ad perfectionem, utque igniculos caritatis, pacis, concordiæ, silentii, secessus, & otii sacri cœlestibus inhiantis, terrenis & oblectamentis & possessionibus omnibus anteponant. Cum celeberrimum Benchoriense Cœnobium in Hibernia a piratis evastatum fuisset, & prædia ejus invasissent Nobiles, qui Abbatum etiam se nomine venditabant: Beatus Malachias qui jam tum Vicarii Generalis munia obibat, & qui non multo post Episcopalibus ornatus fuit infulis, non aliud expressit, quam ut sibi locus Monasterii restitueretur, ut aliud rursus inædificaret, quanquam jure posset agere, ut & prædia sibi omnia redintegrarentur. (2) *Siquidem a tempore, quo destructum est Monasterium, non defuit qui illud teneret cum possessionibus suis. Nam & constituebantur per electionem etiam, & Abbates appellabantur, servantes nomine, si non re, quod olim extiterat. Cumque suaderent multi non alienare possessiones, sed totum simul retinere sibi, non acquievit paupertatis amator, sed fecit eligi juxta morem qui eas teneret, loco retento sibi & suis.*

Hæc Bernardus in sanctissimi Præsulis vita, ubi mox & illud commemorat, Præsulem Apostolicum rescito in ea Diœcesi, cujus gerebat Episcopatum, duas olim Episcopales fuisse sedes, duas rursum Episcopales Ecclesias esse voluisse, & adjuncto sibi Episcopo alio, civitatem illi concessisse nobiliorem, eamque in qua suam hactenus ipse defixerat sedem. Hinc ansam captat Bernardus excandescendi in eos Præsules, qui inexplicabiles se in laqueos inducant dissensionum & litium, pro una Parochia inter duos Episcopatus dubii & con-

(1) 6. q. 1. c. In Canonibus.

(2) Surius die 3. Novemb. c. 4. 8.

controversi juris, cum Malachias dimidiam eamque opimiorem Episcopatus sui partem alteri novoque concederet Episcopo. *O oculum columbinum! Locum tradidit novo Episcopo, qui videretur paratior, principalior haberetur, locum in quo sederat ipse. Ubi sunt qui de terminis litigant, pro uno viculo perpetuas ad invicem inimicitias exercentes? Nescio si quod genus hominum magis quam istos antiquum vatininium tangat, Secuerunt prægnantes Galaad, ad dilatandum terminos suos.*

II. Renuntiavit B. Carolus Mediolanensis Archiepiscopus causæ, qua victor mox futurus sperabatur, & qua jus vertebatur Abbatiæ pinguissimæ, nimirum duodecim milium Philippæorum annui proventus. Ejus facti causæ, facto ipso prorsus mirabili non paulo mirabiliores videri poterunt. Nolebat tempus consumere, & horas suas perdere in jurgia; nolebat cum Collegis dissensiones alere; nec intentare lites se debere, nec intentatas persequi certus erat: & si poterat in litium decursu pacem animi & caritatem proximi illibatam tueri, ipse quidem nolebat Collegis amaritudinum & sollicitudinum sementem exhibere; pluris denique incomparabiliter faciebat hominum amicitiam quam opulentissimi redditus Cœnobii. (1) *Motus, ut ajebat, quod neque negotiis hujusmodi volebat suum a rebus divinis animum distrahi, neque cum Collega judicio disceptare: omnino quod litem nullam, quæ ad se privatim pertineret, in qua esset actor, prosequi apud se constitutum habebat; non enim eam sibi satisfacere rationem, quod posthabita omni diligentia, nedum perturbatione, rem totam posset Judicibus permittere. Respiciendum namque esse, quomodo posset ille, unde peteretur, ex actione commoveri, cujus animum remittendo sedare, & ad amorem illicere, in sua manu esse videret.*

Hinc Pontifici, Cardinalibus, Præsulibus omnibus ingens admiratio, utinam & imitatio. Qui heroica hæc Christianæ pietatis facinora mirantur, nec imitantur, non facile possunt non aliquantum verecundari. *Factum mire collaudavit Pontifex, Collegæ aliique omnes, magnumque bonii reliqui ex eo letitiæ fructum propter illustris religiosique exempli utilitatem perceperunt.* Sed & alias persæpe Carolus satius habuit de jure suo remittere, quam ut alienati animi nubecula in partium suarum pectoribus resideret. *Scimus alias etiam de privato jure suo non semel eum insigniter remisisse, tantum ne quid ex litibus in aliorum animis offensionis oriretur.*

Addidit porro Novariensis Episcopus, qui eam Caroli vitam litteris consignavit, unde hausta hæc sunt Carolum civilis Juris studia, in quæ se magna olim contentione contulerat, penitus abjecisse, totumque se dedisse lectitandis Scripturis, Patrum lucubrationibus, Conciliis & Canonibus antiquis, ut defœcatissimæ olim Ecclesiasticæ disciplinæ leges ex ipsis suis hauriret fontibus; vehementer autem doluisse de ætatis suæ studiis, ubi non ediscerentur nisi ea Decreta, ii Canones, in quibus ad lites & causas agendas plurimum præsidii est (2). *Canonum ea scientia perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræsentans, Ecclesiæ componendæ atque ordinandæ rationem continet: dolens eos communi consuetudine tantummodo Canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent.* Nec illud tamen dissimulari fas est, quod ex alio ibidem testimonio constat, Carolum Canones antiquos, quibus gnaviter operam dari volebat, eos intellexisse, qui in Decreto Gratiani radiant, illudque ipsum Decretum.

Sed illud præ ceteris & mirandum & commemorandum nobis est, Clerum universum Caroli exemplis & documentis usque adeo incensum fuisse cœlestium amore, contentionumque & litium pro rebus terrenis detestatione, ut nemo unquam pro adipiscendo Beneficio litigarit: Caroli jussu iis se indui, iis se exui æquo animo passi sunt: denique causidicis ipsis litium Beneficialium formulæ animo pene exciderunt, otii & desuetudinis diuturnitate. *De litibus est memorabile, Notariis Scribisque fori Caroli tempore accidisse, ut peetiam earum litium, quæ de Beneficiis tam frequentes alibi inter Clericos esse solent, pene dediscerent. Nulla enim eo vivente lis erat ejusmodi. Vocatus quisque, nihil agitans, ne cogitans serio quidem, Beneficium accipiebat, sine controversia retinebat, sine auctoritate sui Antistitis non dimittebat, aut permutabat.*

III. Sed cum superiori capite demonstratum sit, etsi longe optatissimum fuerit, ut nullis unquam litibus Regulares implicarentur: posse tamen eos in foro defendere

(1) Surius die 4. Novemb. L. 7. c. 7.

(2) Ib. c. 11. 34. 36.

dere res Monasterii, quæ patrimonia sunt pauperum, illis commendata, nimirum Abbatibus, aut Oeconomis; quinimmo & ad id teneri, tum ut ne dilabi & prædæ esse sinant, quæ Deo dicata fuere, ad pauperum & Monachorum alimenta: tum ut ne homines avaritiæ vel ambitionis impotentissimæ novo hoc se sacrilegio contaminent. Et quanquam in votis illud quoque sit, ut per Episcopos lites omnes comprimantur; ubi tamen per locorum & temporum rerumque importunitatem id non datur, potuisse causas agi coram sæculi Judicibus, summotis tantum iis simulationibus, artibus & contentionibus, quæ adeo familiares sunt foro sæculari. Hinc illud certissime existit, Clericos quoque litibus suis instare posse iisdem legibus finibusque. Quod ergo hoc nobis capite illustrandum restat, ad duo illud hæc capita revocari potest: Clericorum lites ita terminandas esse, ut nihil æstu animi, nihil odio & animositate, nihil contentionis studio fiat, nihil tricarum, nihil doli interveniat: tum denique ut in foro potius Episcopi, quam civili.

IV. Prolatum est a nobis superius Decretum Comitiorum Cleri Gallicani apud Melodunum anno 1579. ut compellerentur Clerici, ad lites suas Episcopis committendas, vel arbitris, quos partes elegissent in Synodis Diœcesanis, utque ne judiciis unquam se sisterent sæcularibus. Concilio Bituricensi anno 1584. placuit, utrumque connecti hoc Decretum, ut litibus conticescentibus Clerici dissidia sua omnia pacate finirent, utque ne Judices alios unquam experirentur, quam Episcopos. *Si quando illis litigandi necessitas incubuerit, non pertrahat Clericus Clericum ad judicium sæculare, sed tantum ad Episcopale, ne eorum dedecus laicis sit scandalo; sed causæ componantur. Qui contra fecerint, legitimis pœnis subjaceant.*

Momenti mirum quantum est in hoc Canone, utque in ejus medullas penitus inspicere detur, adeunda sunt nobis superiora tantisper sæcula, & ibi rursus observandum, nec a Clericis, nec a Laicis Clericos conveniri potuisse, nisi ad Ecclesiæ forum, sive civiles, sive criminales eæ, & personales essent causæ. Hanc ad nos Hector Boetius trajecit legem Scotiæ: *Christo initiatum ad profanum Judicem non vocato; vocatum comparentemve non judicato, sed ad sacros Antistites remittito.* Ea quoque lege constricti fuere Mediolanenses, quando illis redintegrata pax est Ecclesiæ sub Alexandro II. ut ne possent Clerici citari, nisi coram Episcopis, citra ullam immunitatis hujus exceptionem: (1) *Integram habeat Episcopus in omnem suum Clerum canonice judicandi, ac distringendi potestatem, tam in civitate, quam extra, per omnes plebes & capellas. Ut dum Clerici fuerint a sæcularis judicii infestatione securi, in divina servitute Canonum auctoritate consistant quieti, & Archiepiscopo suo obediant devoti.*

Urbanus II. fidentissime, & indiscriminatim de omnibus Clericis ad Comitem Rodolphum rescripsit, solius eo Episcopi foro obnoxios esse (2). *Nosse te volumus quia nulli sæcularium domino potestatem in Clericos habere licet; sed omnes Clerici Episcopo soli debent esse subjecti. Quicunque vero aliter præsumpserit, canonicæ proculdubio sententiæ subjacebit.* Sub eodem Pontifice anno 1090. Concilium Melphense eandem corroboravit immunitatem Cleri a foro sæculari universo (3): *Ne gravamen aliquod sancta patiatur Ecclesia, nullum jus laicis in Clericos esse volumus & censemus. Unde cavendum est, ne servilis conditionis aut Curialium officiorum abnoxi ab Episcopis promoveantur in Clerum.* Ea enimvero etiam ratione ab Ordinatione arcebantur servi, quod cum libertate & immunitate Cleri conjungi non posset servitus. Eodem vergit Nemausense Concilium sub Urbano eodem anno 1096. (4) *Nec Clericos, nec Monachos ullus ad sæculare cogat venire judicium in Curiam suam, quoniam hoc rapina esset & sacrilegium.*

In Concilio Remensi anno 1148. sub Eugenio III. illud ipsum novis decretis firmatum est: *Decernimus, ut laici Ecclesiastica terminare negotia non præsumant: & Episcopi, Abbates, Archidiaconi, & alii Ecclesiarum Prælati, de Ecclesiasticis negotiis, vel de aliis quæ spiritalia esse noscuntur, aliquorum laicorum judicio non disponant: nec propter eorum prohibitionem, Ecclesiasticam dimittant justitiam exercere.* Alexander III. per litteras Regi Angliæ significavit, dimittendas esse Judici Ecclesiæ

(1) Con. Gen. T. 9. pag. 1003. 1121.
(2) Epist. 14.
(3) Can. 11.
(4) Can. 14.

sæ causas fidei, & perjurii criminales, & de bonis Ecclesiarum (1). *Negotia Ecclesiastica & præsertim criminalia, quæ de læsione fidei & juramenti emergunt, causas super rebus, & possessionibus Ecclesiarum, personis Ecclesiasticis tractanda relinquere, Regnum & Sacerdotium non confundere*. Inter consuetudines Anglicanas, quas B. Thomas Cantuariensis Archiepiscopus suo etiam sanguine expunctas voluit, huic quoque locus erat, quæ sæcularibus Judicibus Clericos subjiciebat (2): *Quod Clerici teneantur ad sæcularia judicia*.

Nec in projectis ad Septemtrionem regnis religiosior tunc erat, quam in Anglia Canonum reverentia & canonicæ Clericorum immunitatis. Idem ipse Alexander III. datis ad Upsalensem Archiepiscopum litteris, calcaria illi & Suffraganeis subjicere conatus est (3): *Accedit ad hæc quod Clerici, sive ipsi adversus laicos, sive laici adversus eos litigantes experiri voluerint, laicorum judicia subire, & secundum ipsorum instituta sive leges agere vel defendere se coguntur. Nec solum inferioris ordinis Clerici talibus injuriis fatigantur, verum etiam vos ipsi, si justitiæ rigorem zelo Dei succensi aliquando exercetis, vel ad igniti ferri examen, vel ad aliquod æque prohibitum & execrabile judicium provocamini: nulla Canonibus qui id prohibent, vel Pontificali dignitati exhibita reverentia*. His Pontifex leges accumulat & Canones, quibus vetantur Clerici in jus vocari ad Tribunalia sæcularia. In litteris ad Ludovicum VII. Galliæ Regem perscriptis idem Alexander illud inculcat, Imperatores Regesque a quibus prognatus erat, hoc semper constantissime retinuisse, ut qui quavis se re a Clericis potissimum majoribus injuria affectos quiritarentur, ii ne nisi ad Ecclesiæ Judicem illos provocare possent (4). *Et Reges Francorum hoc sanxerunt, ut hi quibus a Clericis injuria irrogatur, eos apud Ecclesiasticos Judices debeant solummodo convenire. Id ipsum præsertim super his quorum injuria infra sacros Ordines peragitur, de consuetudine regni tui usque ad hæc tempora accepimus observatum*.

Cum Ludovicus hic porro VII. tam fida & diuturna tuitione Thomam Cantuariensem impertierit, probabile cum primis est, gratanter eum subscripsisse huic Clericorum immunitati a Laico foro, quando pro ea quoque decertabat B. Præsul Thomas, ut patet ex Actis Concilii Clarendunensis anno 1164. Quin & ipse Rex Angliæ eidem libertati Clerum suum reddiderat in Concilio Abrincatensi, anno 1172. ubi novas illas ejuravit consuetudines: quarum ipse primus auctor & architectus fuerat adversus Ecclesiæ libertates. Inde est, quod idem Pontifex terrificum excussit fulmen excommunicationis in Concilio Lateranensi III. anno 1179. adversus laicos Judices, qui Clericos cogerent suo sisti tribunali (5). *Sane quia laici quidam Ecclesiasticas personas & ipsos etiam Episcopos suo judicio stare compellunt; eos qui de cetero id præsumpserint, a communione fidelium decernimus segregandos*.

A Rogerio vero narratur, ut anno 1100. a Philippo Augusto Franciæ Rege damnatus sit Præpositus Parisiensis, qui tumultuaria pugna cum Scholasticis congressus erat, qua & aliqui eorum cæsi fuerant, ut aqua, vel ferro purgaret se, & suspendio pœnas daret, si nocens: exilio, si insons egrederetur, *abjuret terram*; moxque ab eodem Rege promulgata sit lex ad eorundem Scholarium, seu Clericorum immunitatem: *Statuens, ut nullus Clericus trahatur ad sæculare examen propter aliquod delictum, sed si Clericus deliquerit, tradatur Episcopo, & secundum judicium Cleri tractetur*. Quin & Præpositum Parisiensem voluit Philippus Clericis sacramento fidei obligari. *Juret, quod fidem servabit Clericis, salva fidelitate Regis*.

V. In Concilio Dalmatiæ, cui præfuere Legati Sedis Apostolicæ, anno 1199. vetitum est, ne de Clericis cognoscerent unquam laici, quod eorum judicia miram quandam adhuc redolerent superstitionem & barbariem. Erant enim tota in probationibus fallacissimis candentis ferri, vel aquæ fervidæ gelidæque. Hinc quoque factum erat, ut pleraque ad Clerum revolverentur judicia laicorum, qui cum jam altissimæ caligini rerum & scientiarum omnium, maxime autem legum imperitiæ immersi essent, soli supererant Clerici, qui pares essent sustinendis Judicum partibus, citra probationes ejusmodi præposteras, & frequentissime innoxiis quibusque noxias (6). *Sub excommunicatione prohibemus ne aliquis*

(1) Epist. 10. (2) Ibid. post Epist. 14. (3) Append. Epist. 19. (4) Append. 2. Epist. 77. Du-Chesne T. 4. p. 617. (5) Can. 14. (6) Can. 5.

aliquis laicus Clericum ad peregrina judicia trahere præsumat, veluti candentis ferri, vel aquæ, vel cujuslibet alterius judicii. Non enim pertinet ad laicum, Clericum judicare. Si autem Clericus peccaverit, ab Archiepiscopo, vel Episcopo, vel etiam Prælato suo, aut Romano Pontifice, si necesse fuerit, judicetur.

VI. Ad Archiepiscopum Pisarum rescribens Innocentius III. testatum fecit, ad causas etiam temporales non posse Clericum sua sponte se Judici laico committere, etsi pars altera assentiretur. Quod Clericorum nempe ordini universo ea immunitas adscripta sit; cui derogare, aut renuntiare privati quique jam non possint. (1) *Cum non Beneficium hoc personale, cui renuntiari valeat, sed potius toti collegio Ecclesiastico sit publice indultum, cui privatorum pacto derogari non potest*. Alibi vero idem Pontifex Prælatos urget, ut jus dicere maturent laicis, qui Clericos coram ipsis reos agunt; ne exasperati eorum vel morositate, vel cessatione laici, Clericos eosdem ad forum sæculare trahant, quod modis omnibus prohibendum est (2). *Ut laicis de Clericis conquerentibus plenam faciant exhiberi justitiam. Ne pro defectu justitiæ Clerici trahantur a laicis ad judicium sæculare, quod omnino fieri prohibemus*. Gregorius IX. in confirmanda Universitate Tolosana ad Comitem Tolosanum scripsit, Doctores, Studentes, eorum servos non subesse, nisi Judici Ecclesiæ, & laicos ipsos convolare ad Judicem Ecclesiasticum debere, quando ad eum a Clericis provocabuntur, quod ita ferret consuetudo Ecclesiæ Gallicanæ (3). *Nulli Magistri, & Scholares, vel Clerici, ac servientes eorum, si quod absit contigerit eos in aliquo maleficio deprehendi, ab aliquo laico judicentur, vel etiam puniantur &c. Laici teneantur studentibus coram Ecclesiastico Judice respondere, secundum consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ*.

In hanc Epistolam duo sunt nobis non segniter adnotanda. Primum est Scholares & Studentes Universitatum privilegio uti, & immunitate Cleri, Cleroque accenseri. *Scholares, vel Clerici*. Cujus rei origo inde ut apparet repetenda est, quod Universitates in suis exordiis Seminaria fuerint Clericorum, ut hic præfingerentur, qui Ecclesiasticis postea dignitatibus & beneficiis exornandi erant. Alterum est, hanc fori Ecclesiasticam immunitatem altiores egisse radices tum in Gallia, quam alibi terrarum. Ad id operosius approbandum jam pergimus, hinc ad alia Christiani orbis regna gressum molituri.

VII. Ivonem Episcopum Carnotensem cum percontaretur Capitulum Bellovacense, Ecqua sibi ratio & via ineunda esset, in causa Canonici, qui de crimine reus agebatur, & conveniebatur ad Curiam Regis; ita responsum ab eo est, (4) ut non possim non attentiores hic flagitare Lectorum animos. Impendente nimirum molestissima & inevitabili necessitate incurrendi, vel in Canones, vel in Principis indignationem: illud se consilii dare, ut excuterent ipsi sese, suique pectoris vires perpenderent, atque ita statuerent, quid sibi consilii capiendum esset, ne vero ei, quæ præter fas inferebatur, violentiæ obluctari adgrederentur, nisi tam forti, & intrepido essent pectore, ut constantia, qua par est, extrema quæque pericula adirent. *Oportet ut aut legem offendatis, aut Regem. Si enim Concanonicum vestrum criminaliter impetitum alibi quam in Ecclesia examinari concedit is, canonicam legem offenditis. Si audientiam Regalis Curiæ respuitis, Regem offenditis. In qua disceptatione, cum ipsi ex auctoritate sciatis, quid sit verius, quid honestius, tamen pro temporum opportunitate sequi vos oportebit, quod infirmitati vestræ erit tolerabilius. Si autem sciremus vos esse paratos, ut cum gaudio tolerare possetis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum vestrorum, possemus vos exhortari, ut sequeremini consilium Susannæ, quæ magis elegit incidere in manus hominum, quam legem Dei derelinquere*. Manifestum est, & obreptum fuisse tum Regi, & vim allatam immunitati Ecclesiæ, ubi criminalis causa Canonici in sæculari foro disceptabatur. Ex ipsismet autem Ivonis verbis liquet, uti & ex consilio quod ingerebat, leges & canonicas Regulas, quibus immunitas Cleri fulcitur, usu receptas tum fuisse in Galliis, sed ea occasione a pristina reverentia recessisse Judices sæculares.

In Concilio ad Castrum Guntherii anno 1231. damnatur (5) ludificatio Clericorum, qui laicorum lites redimebant, aut eas sibi dimit-

(1) Extrav. De foro compet. c. 12. (2) Extrav. De Judic. c. 17. (3) Epist. 28.
(4) Epist. 162. (5) Can. 19. 20.

dimitti curabant, ad declinandam sæcularem jurisdictionem. Eo etiam jubetur, ut Clerici enormi in aliquo deprehensi facinore, Episcopo restituantur, qui in eos jure aget. In Concilio ad Vallem-Guidonis, anno 1242. innovati sunt Canones antiqui Concilii Milevitani & Chalcedonensis adversus Monachos & Clericos, qui causas suas ad sæculi Judices referebant, quo infringebantur communes Cleri immunitates. (1) *Juri publico quantum in ipsis est derogentes, relicto Ecclesiastico judicio, ad sæcularia judicia prorumpere non verentur.* Novæ hic in eos pœnæ decernuntur, qui idem posthac factitarint, in causis potissimum civilibus & criminalibus. *Maxime in civilibus & criminalibus causis, prout in prædictis Conciliis continetur.* In Concilio Burdigalensi anno 1255. relaxatum nonnihil est, permissumque Clericis, ut in contumeliis sibi inflictis, & pro legatis piis, sæculi Judicem adirent, permittente Episcopo. (2) *Nullus Sacerdos vel alia persona Ecclesiastica de personalibus injuriis, vel de eleemosynis Ecclesiæ factis audeat litigare, nisi de consensu Episcopi coram Judice sæculari.*

In Concilio Bituricensi anno 1274. præsidente Legato Sedis Apostolicæ intortum est anathema (3) in Judices eos, qui Clericos cogerent sæculari se foro subjicere *in actionibus mere personalibus*. Concilium Salmuriense anni 1276. anathema illisit (4) dominis locorum & Judicibus, qui legitimis pœnis non coercerent eos, qui in Clericos ipsos, vel in eorum bona injuriæ vel damni aliquid inferrent. Cum hæc damna sarciri non possent, nisi ingenti quadam & invicta potestate, ea erat necessaria causa confugiendi ad Judicem sæcularem. In Concilio Andegavensi anno 1279. excommunicationis telo impetiti sunt domini & Judices sæculares, (5) qui ad sæculi Judicem Clericos raperent *in actionibus personalibus*. In Concilio Avenionensi anno 1281. eadem intentata est iis pœna, qui Clericos ante sæculi Judicem convenirent; quod male is de Ecclesia existimet, qui ne de Clericis quidem suis eam reputat posse cognoscere, ad quam laicorum etiam causas Paulus transferri cupiebat (6). *Inique de Ecclesia consortio judicant; poscunt auxilium sæculare, cum Apostolus privatorum causas ad Ecclesiam deferri, ibique præcipiat terminari.* In Concilio Rothomagensi anno 1299. eadem anathemata & Clericis illisa sunt, qui ultro subirent, & Judicibus, qui Clericos sibi subesse cogerent in causis personalibus: (7) *Super factis personalibus, ubi de facto personæ quæritur, occasione factorum a Clericis commissorum, super delictis atque factis personalibus quibuscunque.* In Synodo Bajocensi anno 1300. vetitum est causas Clericorum agi coram Judice sæculi, nisi annuente Episcopo: (8) *Nisi a nobis habuerint super hoc licentiam specialem.* Ea Episcopali licentia remittebatur tamen aliquid de privilegio Cleri, eique nonnihil derogabatur, quo insuescebant paulatim Judices ulterius aliquid audere. In eadem Synodo vetitum est, ne a Judicibus Ecclesiasticis *causæ tractarentur per modum Curiæ sæcularis.*

In Concilio Compendiensi anno 1301. statutum est, ut interdictum Ecclesiasticum vibraretur in ea loca, ubi Clericum Judex sæculi captum retineret, nec Episcopo redderet; quod sæcularis Judex in potestate non haberet Clericorum scelera ulcisci. (9) *Cum per justitiam laicalem non debeant puniri excessus Clericorum, nec ab eis levari emenda de eisdem.* In Concilio Avenionensi anno 1326. communione Ecclesiæ ejecti sunt Seniores & laici Judices, qui sisti sibi judicarent Clericos, vel Monachos in causis criminalibus, nisi intra octo dies eam injuriam sarcirent, (10) *Coram se super criminalibus vel personalibus citet, seu citari faciat, aut quoquomodo distringat.* A Beneficiis ibidem suspensi sunt Clerici, qui Clericos alios convenirent coram Judice sæculari in causis Ecclesiasticis, personalibus, vel criminalibus: *Super spiritualibus, Ecclesiasticis, personalibus aut criminalibus quibuscunque.* In hoc denique Concilio revocatæ sunt licentiæ ab Episcopis quandoque datæ ad capiendos & retinendos Clericos, jussis laicis eos reddere, ubi primum repeterentur. *Obtentu, seu occasione aliquarum licentiarum, ex causa eis ad certum*

Ffff 2 tem-

(1) Can. 5. (2) Can. 7. (3) Can. 8. (4) Can. 11.
(5) Can. 1. (6) Can. 7. (7) Can. 3. 4. (8) Can. 96.
(9) Can. 1. 2. 3. (10) Can. 9. 10. 14.

tempus, vel simpliciter, vel ad certas personas, ab Archiepiscopis & Episcopis concessarum.

Non abs re forsan quis suspicaretur, ex his concessionibus Episcoporum, ut vel Clerici coram sæculari Judice litigarent, vel ut laicus Judex Clericis manum injiceret: januam patefactam esse, qua Judices etiam citra ejusmodi licentias impetum facerent in immunitates Clericorum. Non quo causæ non subessent quandoque justissimæ, ut hæc ab Episcopis permitterentur; cum non semel eis confugiendum necessario esset ad Judicum sæculi auctoritatem; sive ad contundendam contumaciam quorumdam Clericorum obstinatissimam, sive ut ad officium revocarentur immorigeri, fugitivi, rebelles. Verum ea fors est rerum nunc quidem humanarum, quibus medicamur inveteratis morbis, iis novæ ægritudines invehuntur. Postremo in hoc eodem Concilio sub interminatione anathematis prohibiti sunt sæculi Judices, ne intercederent Episcopis, antiquissimam auctoritatem suam explicantibus, & quocunque Diœceseos suæ loco juridicum tribunal excitantibus, ubi capi, incarcerari, & castigari juberent Clericos suos. (1) *In quolibet loco suarum Diœceseon non exempto, per se, vel alium posse pro tribunali sedere, spectantes ad forum Ecclesiasticum, & personas Ecclesiasticas, cum earum excessus exegerint, capere, & carceribus mancipare.*

VIII. Ad ea ergo jam progressi sumus tempora, quibus famosa exarsit concertatio de limitibus utriusque jurisdictionis sub Philippo Valesio Francorum Rege, anno nempe 1329. Ante vero quam ingrediamur ad ea hic intexenda, quæ ibi super hac disceptata sunt Clericorum immunitate fori: hic obiter attingenda sunt pauca aliqua, quæ nos pene effugerant, continuantes & quasi concatenantes seriem Conciliorum, suo quorumcunque tempore. Agens Wilelmus Nangius in historia sancti Ludovici Regis de damnatione Friderici II. Imperatoris in Concilio Lugdunensi, inter Constitutiones Ecclesiasticas, quibus refragatus erat Fridericus, illam recenset, quæ ad hanc pertinet Clericorum immunitatem: (2) *Quod nullus ibidem Clericus vel persona Ecclesiastica de cetero in civili vel criminali causa conveniretur coram Judice sæculari, nisi super feudum quod civiliter haberetur.*

Insudavit Innocentius III. dissipandæ Baronum Galliæ conjurationi adversus immunitatem & jurisdictionem Clericorum: posito ob oculos in primis Caroli Magni exemplo, qui Laicis etiam concessit, ut ad forum Ecclesiæ se suasque causas conferrent, juxta antiquissimorum Imperatorum leges; ideoque minime jam consentaneum esse, ut in Gallia Clero controversia fieret de privilegio multo minore. *Si dicti Barones diligenter attenderent, quod Carolus Magnus Ecclesiam, a qua omnem honorem acceperat, cupiens honorare, perpetua lege decrevit, ut omnes ipsius jurisdictioni subjecti, statutum a Theodosio Imperatore pro Ecclesiæ libertate edictum inviolabiliter observarent, Videlicet ut quicunque litem habens, sive petitor fuerit, vel initio litis, vel decursis temporum curriculis, suum negotium peroratur, sive cum jam promi cœpit sententia, si judicium elegerit sacrosanctæ Sedis Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etsi pars altera refragatur, ad Episcoporum judicium cum sermone litigantium dirigatur; & omnes causæ quæ prætorio & etiam civili jure tractantur, Episcoporum terminatæ sententiis, perpetuæ robur obtineant firmitatis; & negotium quod judicio ipsorum deciditur, nequaquam ulterius ab aliquo retractetur.* Discussam facile conjicies fuisse tunc eam procellam, cum tot supra pernumerata sint a nobis Concilia in omnibus Galliæ Provinciis celebrata, in quibus elucebat immunitatem Cleri forique Ecclesiastici illibatam tunc viguisse. Profero jam & aliud ejus rei argumentum.

Anno 1278. Philippo Audaci concessum est a Nicolao III. ut Clericos posset capi & in carceres trudi, jubere, ubi se atrociori quodam facinore constrinxissent; ita ut ea de causa Officiales Regii tuti essent adversus excommunicationes canonicas in violatores immunitatis Clericalis evibratas. Meminit ejus Epistolæ Pontificiæ Rainaldus (3), gratissimam rem nobis facturus, si & ipsam Annalibus suis intexuisset. Scite autem ab eo animadversum est, satis argumenti in eo esse, ut intelligatur, quam late tunc pateret Ecclesiastica jurisdictio in Galliis, in causis Clericorum; unde nec Pontifex ejus rei copiam faciebat Regi, nisi ut Clericos scelerosos jussu suo captos & in-

(1) Can. 42. (2) Du-Chesne T. 5. pag. 343. 715. (3) Rainal. ann. 1378. n. 37.

& incarceratos Episcopo permitteret, cujus etiam illi judicium subirent. Idem concessit & postea Philippo Pulchro Regi Joannes XXII. (1) cujus & diploma Rainaldus idem publicavit. Eo nihilo tamen minus judici Ecclesiæ id vindicat, ut de Clericis, etiam homicidiis, & facinore quovis alio inquinatis cognoscat.

Anno 1190. Libertates Ecclesiæ in Anglia restitutas fuisse perhibet Matthæus Paris, concessione Richardi Regis, qui mandavit, ut ne a Magistratibus comprehenderentur Clerici, nisi homicidæ, fures, incendiarii, & hujusmodi alii; & tum quoque Ecclesiæ foro & Judici redderentur. *Normannia de longo servitutis jugo liberata est, glorioso Rege Richardo annuente. A Rege concessum de Clericis, quod nulla occasione a sæcularibus capiantur Potestatibus, sicut fieri consueverat, nisi pro homicidio, furto, incendio, & ejusmodi enormi flagitio. Qui continuo cum requisiti fuerint a Judicibus Ecclesiasticis, quiete & sine mora reddentur, in Curia Ecclesiastica judicandi.*

IX. Venio ad celebratissimam de utriusque finibus potestatis & jurisdictionis sub Rege Philippo Valesio disceptationem. Usque adeo autem conveniebat tunc omnibus ultro citroque, de eo capite quod hic vexamus, ut ne in controversiam quidem deduceretur. Propositæ sunt tantum a Magistratibus, sive exceptiones, sive circumstantiæ quædam, ubi nihil loci esse privilegio Cleri contendebant. 1. Ubi Clericus furti reus agebatur. 2. Ubi de Clericis conjugatis agebatur. 3. Ubi Clerici hi conjugati sine veste & tonsura Clericali in flagranti delicto deprehendebantur. 4. De conjugibus Clericorum. Respondebatur autem tum a Bertrando postea Cardinali. Ex regulis Juris, accessorium ejus esse, cujus & principale: cumque de Clerico non posset nisi Ecclesia, ita nec de Clerici furto non posse nisi Ecclesiam cognoscere. *Cum ad Ecclesiam solum pertineat cognoscere de Clericis, Laici non possunt nec debent se intromittere de rebus furatis, quia ad eum pertinet accessorium, ad quem principale, sic enim Laici haberent indirecte cognitionem Clericorum, & multi possent fingere notorium, quod non esset.*

Quoad alterum caput, responsum similiter ab eo est, Cum Clerici conjugati foro subjaceant Ecclesiæ, quando in tonsura sunt & veste Clericali, quo se cunque crimine contamineut, posse eos ab Ecclesiæ Judice repeti, & ut extorqueantur sæculari Judici, excommunicationum jacula vibrari. *Si Clericus conjugatus deferat tonsuram & vestes Clericales, & in tali habitu capiatur per Judicem sæcularem, cum de jure & consuetudine notoriis tales Clerici, quantum ad delicta, sint de foro Ecclesiæ, Officiales nullam faciunt injuriam dominis temporalibus, si compellant eos per sententias excommunicationis, ad abstinendum a cognitione talium delictorum; quia quocunque modo delinquatur, cognitio pertinet ad Prælatos.*

Ad tertium idem ipse respondit, quanquam Clericus conjugatus nec vestem gestet, nec tonsuram Clericorum, si tamen notorium sit Clericum esse, privilegii Clericalis compotem illum esse; si anceps id & dubium esset, ejus rei judicem esse Ecclesiam, dum reus in custodia versatur Magistratus civilis.

Ad quartum denique caput reposuit Cardinalis, Si qua in Ecclesia mos invaluisset, ut Clericorum conjuges Ecclesiæ tantum foro subessent, ei mori obsequendum esse, ut qui legibus Imperatorum consentaneus sit.

Addendum postremo & hoc quintum caput, adversus Gallicanos Barones illud confirmasse & Bertrandum, posse ab Episcopis capi & incarcerari Clericos quocunque Diœceseos suæ loco: cum spiritalis jurisdictio, uti & temporalis, nullis finibus excludatur: cumque inulta alias abitura sint complura Clericorum flagitia, nisi penes Episcopos potestas sit, eos ubique comprehendi. *De jure divino & humano licitum est Prælatis, & eorum Judicibus, capere Clericos ubique, quia non est dare locum, ubi non sit jurisdictio spiritualis, sicut temporalis. Unde talis captio Clericorum, quæ est spiritualis & de foro Ecclesiastico, potest & debet fieri per Judicem Ecclesiasticum, & non per alium quemcunque. Et nisi ita fieret, quod capi possent Clerici per Judices Ecclesiasticos ubique, sæpissime delicta Clericorum remanerent impunita, cum per laicos non possint capi absque sententia excommunicationis a Canone incurrenda propter hoc.*

X. Ejusmodi tum erat Cleri & immunitas & jurisdictio, de qua nihil delibari voluit

(1) Idem n. 18.

voluit Philippus Rex. Nec multo post in Concilio ad Castrum Guntherii, innovati sunt Canones antiqui omnes, jurisdictioni Episcoporum tuendæ vel ampliandæ dicati. In Concilio Bituricensi eodem anno, nempe 1336. vetiti sunt Clerici, (1) ne alii alios in jus vocarent coram Judice sæculi, quocunque de crimine. Anno 1344. idem constitutum est in Concilio Noviodunensi. Concilium Parisiense anni 1346. interdicto perculit Ecclesias omnes locorum, ubi sæcularis Judex Clericos facinorosos cepisset, in carcerem contrusisset, aut morte damnasset, nequicquam eos repetente Ecclesiæ Judice. (2) *Si contingat Clericum seu personam Ecclesiasticam, in locis Provinciæ Senonensis capi per Judicem sæcularem, seu detineri, vel ultimo tradi supplicio, & Judex requisitus de reddendo Clericum, non reddiderit, cessetur a divinis, &c.* Anno 1368. communione Ecclesiæ ejecti sunt in Concilio Vaurensi Clerici, qui Clericis aliis diem dicebant coram sæculi Judicibus, quocunque de crimine verteretur.

In Concilio Constantiensi confirmata est Constitutio Friderici II. Imperatoris, ab eo ante edita, quam ab Ecclesia resiliret; qua declarabatur, non posse Clericos a quoquam trahi ad sæculares Judices, quacunque demum criminali, vel civili de causa. (3) *Nullus Ecclesiasticam personam in criminali quæstione, vel civili, ad judicium sæculare præsumeret attrahere, contra canonicas sanctiones & contra constitutiones Imperiales.* Si quid contra tentaretur, causa cadebat Actor, Judex officio spoliabatur. Annexa est hæc Constitutio ad calcem Concilii Constantiensis. Nemo in Annalibus Ecclesiæ tam hospes est, qui nesciat quantum in eo Concilio tributum sit Ecclesiæ Gallicanæ, & quantum ipsa vicissim ei Concilio semper tribuerit. In Concilio Parisiensi anni 1429. interdicto subjici jussa sunt loca omnia, ubi Clericos suis carceribus inclusos Judex sæculi restituere Ecclesiæ recusaret. Idem decrevit Andegavense Concilium anni 1448. (4)

XI. Ex hac Conciliorum congerie voluptas etiam aliqua, utilitas certe non mediocris exiliet, si quis serio perpendat, quanti interfuerit observasse, quantæ in Galliis reverentiæ fuerit immunitas personæ Clericorum, sive civilibus, sive criminalibus in causis, & quam nuper illa cœperit evanescere. Illud a nupero Scriptore litteris mandatum est, cum Bituricensis Archiepiscopus in Provinciæ suæ Concilio sub Urbano Papa V. decrevisset, ut nec capi, nec judicari possent Clerici a Judice laico in causis criminalibus: aut si quid contra peccaretur, excommunicationibus & interdictis sævituram Ecclesiam: compulsum eum fuisse a Duce Bituricensi, Caroli V. Regis fratre, ut id retractaret, ac polliceretur id revocatum iri Concilio Bituricensi, quod primum congregaretur (5). Fidei periculum penes auctorem sit: Nec enim ullum habitum est sub Urbano V. Concilium Bituricense. Utcunquè sit, ea fuerit vis a Duce tum Bituricensi, & contumelia Ecclesiæ irrogata, ut & alias a complusculis aliis, de quibus hactenus audivimus amarissimas Pontificum & Conciliorum querelas. Dolebat enim eis vehementer, tam crebro conjurari & attentari multa a Baronibus & dominis temporalibus aliis, quo stato jurisdictionis Ecclesiasticæ cursui obsisterent. Nullo certe argumento proditum est, id Bituricensis Ducis factum Regio tunc assensu fultum fuisse.

Quin & universim illud juvabit monuisse, nusquam Concilia superius a nobis memorata, aut certe raro de Regibus, eorumque Ministris, frequentissime vero de Baronibus & dominis temporalibus habuisse, quod expostularent. Duces enim certissime, Comites, & qui denique in Gallia, ut & in Anglia, Barones dicuntur, istiusmodi contumeliis Ecclesias lacessabant, variis in Regni Provinciis, in quibus dominabantur. Ecclesiis plerumque propitios se præstabant Reges, ut qui earum tuitionem ab ipsis usque Francicæ Monarchiæ incunabulis in se suscepissent. Privata ergo auctoritate sua solus Bituricensium Dux eam retractationem exculpserat. Quanquam nusquam reperiatur memorata, vel retractatio ipsa, vel Concilii ejus Bituricensis convocatio. Sed quam multa superius prolata sunt a nobis Concilia Urbani V. Pontificatu posteriora, ubi Decretum illud ipsum de quo hic agitur, confirmatum, aut innovatum est? Quid vero Constantiensi reponetur Concilio, ubi planum est id ipsum Decretum novo robore munitum esse? atqui potissimas in eo partes Gallii sustinuerunt.

XIII. Id quoque non oscitanter hic advertendum, in superiori hac Conciliorum Canonumque farragine, nihil discriminis poni inter alia & alia crimina; nulla esse, quo-

(1) Can. 11. (2) Can. 1. (3) Cap. 94. (4) Can. 13.
(5) Fevret de l'Abus l. 8. c. 1. n. 3.

quorum rei ad sæculare forum Clerici rapi possint: indiscriminatim semper & disertissime quocunque de crimine ad Ecclesiæ Judicem Clerici revocantur. In animosa illa concertatione Cardinalis & Episcopi Augustodunensis Bertrandi, ubi tot objectiones, tot responsiones constipantur: nusquam monumentum, aut vestigium existit ullum distinctionis ejus criminis privilegiati & communis. In Constitutione Concilii Constantiensis nusquam vel umbra ejus distinctionis: omnia promiscue Clericorum crimina ad Judicem Ecclesiæ referuntur. In Concilio V. Lateranensi sub Leone X. anno 1513. recitata est prolixa querimoniarum charta, adversus Senatum in Provincia Narbonensi secunda Aquisextiensem, ob varias Ecclesiasticæ immunitatis violationes, ac præ ceteris, quod ibi convenirentur, judicarentur, pœnis afficerentur Clerici, immo & Episcopi; (1) *Contra quascunque personas, etiam Episcopali fulgentes dignitate inquirunt, citant, coram se personaliter comparere compellunt, procedunt, mulctant & puniunt*. Recitata est & in proxima Sessione Bulla Leonis X. ad nova quædam præsidia Cleri immunitati adstruenda. *Cum a jure tam divino quam humano nulla in Ecclesiasticas personas laicis attributa sit potestas, &c.* In sequenti mox Sessione expressa est a Procuratoribus Senatus promissio, ut ne posthac injuriosi essent libertatibus Ecclesiasticis. (2) *Ecclesiasticam libertatem non pertubabunt, sed tanquam Catholici & obedientes filii, Sanctitatis suæ mandatis acquiescent*. In Sessione eadem, quæ X. fuit, perlecta sunt Concordata Pontificia & Gallicana, & omnium consensu firmata, nisi quod conquestus est Episcopus aliquis, quod in iis nescio quid juris sæculari Judici in Clericos permittereiur. *Quatenus tribuunt jurisdictionem laicis contra Ecclesiasticos*. In eandem rem sunt & hæc verba Sessionis XI. *Dominico Terdonensi Episcopo non placuit consuetudo Parlamentorum, quod habeant jurisdictionem in personas Ecclesiasticas. Et in quantum suprascripta Bulla tribuit jurisdictionem sæcularibus in personas Ecclesiasticas, non placet*.

Ergo sub Francisco demum I. cœpit in Gallia minui personalis Clericorum immunitas fori. Et hic ipse tamen Rex in Edicto illo eodem anni 1539. quo labefactata & eversa est antiquissima Clericorum in laicos jurisdictio, etiam in temporalibus caussis: ille ipse, inquam, Rex nihil posse sanxit sæculares Judices (3): *Nisi in Clericos conjugatos, aut non conjugatos quidem, sed qui artes & negotia exercerent, quibus addicti jure & more tenentur sæculari foro subesse; ad quod & pertrahentur, tam in civilibus, quam in criminalibus, sicut hactenus usitatum fuit*. Ipsissima hæc sunt Edicti verba, latine versa, quibus sanciabatur, sed retinebatur tamen adhuc pene integra & incolumis Clericorum immunitas personalis. Longe sævius profundiusque illi vulnus impressum est Edicto Molinensi anno 1566. cujus hæc sunt verba: (4) *Ut obviam eatur molestiis & difficultatibus iis, quæ hactenus emerserunt in caussis criminalibus Clericorum, etiam in casu privilegiato; statuimus, edicimusque; ut Judices & Officiales nostri Regii inquirant & sententiam ferant in delicta quævis privilegiata Clericorum, antequam eos ad Ecclesiæ Judicem pro delicto communi transmittant. Nec transmittentur tamen unquam, nisi ea cautione, ut in carcere constricti retineantur in pœnam delicti privilegiati, quæ necdum exsoluta fuisset: in caussam vocandis Officialibus ipsis Episcoporum, si reos carceribus ante exemerint, quam pœnas luerint a Regio Judice indictas.*

Lethali prorsus eo vulnere cruentata primum, & extincta demum est Clericorum personalis immunitas fori in Gallia ad caussas criminales. Non sibi defuit Clerus Gallicanus, & de imminutione gravissima sui juris apud Regem gravissime conquestus est: a quo nihilominus idem confirmatum novo Edicto, Ambrosiano videlicet, anno 1572. *Ne ob utriusque jurisdictionis altercationes, actiones, judicia, & pœna criminum protrahantur, nos confirmata capita XXXIX. Edicti Molinensis super criminibus privilegiatis, præcipimus ut Judices & Officiales nostri de privilegiatis delictis promiscue omnibus cognoscant adversus Clericos, antequam illos Judici Ecclesiæ restituant pro delicto communi*.

Fuit & aliud in quo Edictum Molinense privilegio Clericali novos limites præscripserit, ut nullus eo frueretur: (5) *Sive ut Ecclesiæ restituatur Judici, sive ad quidvis aliud, nisi ad Ordines sacros provectus sit,*

(1) Sess. 8. Sess. 9. (2) Sess. 10. (3) Art. 4. (4) Art. 39. (5) Art. 40.

sit, saltem ad Subdiaconatum, quique resideret in Ecclesia, & ministerio, aut beneficio ejus aliquo innecteretur. Et capiti attulit Rex aliquid lenimenti, hoc additamento: *Scholares actu studentes, & sine fraude, & Beneficiarios omnes.* Edicto denique anni 1571. ita sancitur, (1) *Qui reapse ministrant Ecclesiæ, Privilegio Cleri & Tonsuræ fruentur, Presbyteri item, & sacris Ordinibus initiati, nec si damnati, addictique morti fuerint, ante pœnam luent, quam fuerint degradati.*

Edicto quidem Melodunensi sub Henrico III. anno 1580. revivifcere visa est ex parte saltem antiqua Cleri immunitas, hoc capite: (2) *Instructio litium criminalium adversum Clericos in casibus privilegiatis, conjunctim fiet a Judice hinc Ecclesiæ, hinc Regis, tumque Regius Judex ad sedem & forum accedere tenebitur Ecclesiastici Judicis.* Altiori ab origine repeti posset fons hujus Constitutionis, si illud componamus cum antiquiori Senatusconsulto anni 1371. tunc promulgato in causa Clerici, qui in carcere quidem Episcopi retinebatur, reus agebatur autem læsæ Majestatis. Eo autem statutum fuit, ut cognitor sederet Episcopus, adessent vero duo Consiliarii Clerici Parlamenti (3). *Statuitur, ut duo Seniores Clerici Parlamenti præsentes sint cum Officiali Episcopi, eo quo jam olim factitatum est modo.*

Adverte hinc autem 1. eam jam tum perantiquam fuisse consuetudinem, forsan tamen in ea tantum specie, hoc est, ubi de Majestate quærebatur. 2. Senatores quidem illi aderant Parlamenti, sed Clerici, ideoque soli Clerici litibus præerant, intererantque criminalibus Clericorum, etiam in crimine Majestatis, 3. Et quidem præsentes illi tantum esse jubebantur, non in partem ullam venire cognitionis & judicii. Atque ita satis probabiliter conjicitur cœptum esse, ut Parlamentorum Consiliarii ad Officiales Episcoporum accederent, ut una lites criminales Clericorum expedirent: sed non ea diu religione se teneri passi sunt, ut nonnisi Clericos delegarent Consiliarios, nec ad aliud delegarent, quam ut interessent. 4. Inde est quod supra laudatum Caput Edicti Melodunensis, sæculares Judices consedere jubet ad sedem Judicis Ecclesiastici. Fidem facit vir doctus Du Taix (4), non fuisse moris ut Judex sæculi secum adduceret Graphiones suos, sed ut solus Ecclesiasticus Graphio munere fungeretur. 5. Quin & illud animadversum est, mixto huic Tribunali locum non fuisse, nisi ad causas criminales minorum Clericorum. Nam Presbyteros sæcularis Judex ad Ecclesiasticum transmittebat, ut de iis solus cognosceret, degradaret convictos, tumque publico dimitteret Judici, qui tum demum incipiebat in eos jure agere, sententiamque promere juxta inquisitiones & processus judicis Ecclesiastici. Hæc Burdinus Procurator Generalis Parlamenti Parisiensis (5) in Paraphrasi articuli xi. Edicti anni 1539. publicata anno 1549.

XIII. In Vetere certe Stylo Parlamenti Parisiensis, apud Mansuerum, qui sub Carolo VI. Rege florebat, & apud Aufrerium, qui anno 1514. lucubrationes suas scriptis mandabat, multa fuisse reperies *crimina privilegiata (6)*, quæ cognitioni suberant Judicis sæcularis, cum Clerici iis aliqui erant irretiti. Sed & ibi reperies, non aliud unquam decrevisse Judicem sæcularem, nisi temporalium captionem & emendam. *Pœna quidem pecuniaria, non corporali*, ut ait Benedictus Burdigalensis Parlamenti Senator. 2. Voce ipsa criminis privilegiati abunde proditur, ex privilegio tantum Judices Regios de his causis cognoscere. Rem non dissimulat Aufrerius, quin & ipse Rex Franciscus I. idem confitetur in suo de monetis Edicto, anno 1540. *Juxta Indultum Papæ & Edicta nostra Regia, si qui in Officio suo fungendo deliquerint, Clericatu exuendi sunt, nec in causa delicti admittentur ad excipiendum vel tergiversandum super suis Clericatus chartis.* Diximus supra iniquo tulisse animo Episcopos quosdam Concilii Lateranensis V. quod Leo X. Papa nescio quid jurisdictionis in Clericos laicis Judicibus relaxaret. Diximus & de Privilegio, quo Philippum Audacem Regem donavit Nicolaus III. Papa anno 1278. quo capi & custodiri possent a Magistratu laico Clerici, gravissimis illaqueati facinoribus.

XIV. Omnibus denique hinc & hinc libratis ac pensitatis, superest sane, quod mire-

(1) Art. 14. (2) Art. 22. (3) Memoires du Clergé en 1675. T. 4. p. 49.
(4) Memoires du Clergé T. 2. p. 131. (5) Memoires du Clergé en 1675. T. 2. pag. 750. 751.
(6) Ibidem. Pag. 746. 747. 750.

mitemur, postquam tot conspirationibus, concertationibus, plagis impetita tandiu est Clericorum personæ & fori immunitas; non omnem tamen ejus aut reverentiam excussam esse, aut memoriam, in Edictis saltem Regum. Nam si Judices sæculares ultra Canones, & ultra Edicta Regum progressi ausique sunt aliquid in causis Clericorum criminalibus, facta ea sunt, non jura; non habent illi, quod sibi gratulentur; habent Clerici, quod ingemiscant. Ideo & Concilium Rothomagense, quod altero tantum habitum est anno post promulgatum Edictum Melodunense, hoc est anno 1581. animosius adhuc insurrexit ad defensionem jurisdictionis Episcopalis, & immunitatis Clericorum, ea animi magnitudine, quam in antiquissimis Conciliis demirari solemus, vibratis aut intentatis Ecclesiæ fulminibus in sacrilegos Cleri libertatem violatores (1). *Cum & Canonicis & Regiis Constitutionibus Ecclesiastica jurisdictio semper sejuncta fuerit a sæculari, tam in personalibus civilibus, quam in criminalibus causis; ita ut nec a sæcularibus Judicibus Ecclesiastici debeant compelli ad debita solvenda, nec ab his puniri; si quid animadversione dignum commiserint; sed ad Judices Ecclesiasticos debeant remitti in casibus præscriptis a sacris Canonibus. Monemus in Domino Judices sæculares, ut pareant Canonibus nec falcem in messem alienam mittant. Quod si moniti non paruerint, excommunicationis vinculo se noverint subjacere. Præcipitur vero omnibus Ecclesiasticis sub pœna excommunicationis, ne coram Judicibus laicis litigare, neve eorum jurisdictioni voluntarie se subjiciant in casibus ad Judices Ecclesiasticos pertinentibus, sive actores, sive rei sint. Quod si sententiam excommunicationis non veriti fuerint, aliis canonicis pœnis gravissime puniantur.*

In Concilio Remensi anni 1583. persimile promulgatum est Decretum. Concilium Bituricense anni 1584. prohibuit, ne Clerici alii alios unquam convenirent coram sæculari Judice (2). *Si quando illis necessitas litigandi incubuerit, non pertrahat Clericus Clericum ad judicium sæculare, sed tantum ad Episcopale, ne eorum dedecus laicis scandalo sit; sed causæ componantur. Qui contra fecerint, legitimis pœnis subjaceant.* Excommunicati denuntiati sunt laici Judices in Concilio Narbonensi, anno 1609. qui de Clericis, vel de rebus Ecclesiasticis judicia agitarent. *Non se immisceant Judices sæculares rebus Ecclesiasticis, neque judicium personarum aut rerum Ecclesiasticarum sibi arrogent. Si quod hortamur non egerint, excommunicationis sententiam ipso facto incurrant.* Idem prohibetur & Clericis, ne se unquam publicis Judicibus sistant in causis personalibus, vel de rebus Ecclesiæ (3). *Non compareant vocati Clerici coram Judice sæculari, ut causas suas agant, si personales sint, aut de rebus Ecclesiasticis, quarum Judici Ecclesiastico jurisdictio est attributa, nisi ut ad superiorem Ecclesiasticum remittantur petituri.*

Anno 1657. ad Cleri Gallicani interpellationem edita est invictissimi Regis Declaratio, qua Jurisdictio Ecclesiastica munitur adversus innovationes Judicum Civilium, innovatur caput XXII. Edicti Melodunensis, prorogatur jurisdictio Judicibus laicis extra Territorium suum, quando id necesse foret, ad cognitionem litis conjunctim cum Officiali Episcopi (4); statuiturque ne unquam possint Præsidiales Curiæ vel Præpositi militares de Clericorum criminalibus ullis omnino causis cognoscere.

CAPUT CXIII. *P.4. l 2. c. 92.*

De Jurisdictione Ecclesiæ extra Gallias in Clericos ipsos post annum Christi millesimum.

I. Exemplum memorandum personalis Episcoporum immunitatis in Anglia.

II. Qua ibi ratione cognosceretur de causis aliorum Clericorum?

III. De eodem. Diversæ leges ad tuendam immunitatem Clericorum personalem. Valide ea oppugnatur, validius propugnatur.

IV. Eidem immunitati & jurisdictioni majora præsidia astruuntur, plus reverentiæ habetur in Germania.

V. VI. In Hispania similiter & in Italia. Decreta Concilii Tridentini.

VII. Responsa Congregationis Concilii.

VIII. Non in Gallia sola limites aliqui cir-

(1) Tit. De jurisd. Eccl. (2) Tit. 25. c. 10. (3) Cap. 42.
(4) Memoires du Clergè en 1679. T. 2. p. 64.

circumscripti sunt immunitati personali Clericorum, & jurisdictioni Ecclesiasticæ.

I. CUm de jurisdictione Ecclesiastica dictum sit a nobis universim primo, usque ad exordia juris novi per Pontificias Decretales: & rursum postea de eadem ut sequentibus sæculis in Galliis viguerit specialiter: operæ pretium jam est, ut & ad alia Ecclesiæ Christianæ regna gradum promoveamus, initiumque ducamus ab Anglia. Narrat Willelmus Malmesburiensis anno 1159. petiisse Regem ab Episcopis, ut Castra quæ obtinerent omnia, sibi dederent; & dum ea in deditionem venirent, Episcopos ipsos tenuisse. Tum vero Theobaldus Cantuariensis Archiepiscopus Concilium indixit apud civitatem Vintoniensem, quo & invitatus ipse Rex est, graviffimæque illico personuere querelæ, quod nullo convocato Concilio tam contumeliose habiti essent Episcopi. *Si Episcopi tramitem justitiæ in aliquo transgrederentur, non esse Regis, sed Canonum judicium. Sine publico & Ecclesiastico Concilio illos nulla possessione privari debuisse.* Episcopus Vintoniensis, qui germanus erat Regis, & Legatus Pontificis, qui denique Regi præceperat, ut Concilio adesset (1): *Fratrem incunctanter Concilio adesse præcipit;* ceteris acrius exarsit in tuitionem immunitatis Ecclesiasticæ. Denique Rex ipse excommunicationem undique ingruentem antevertit appellatione ad Pontificem interposita, ejus usus ministerio, qui Regis nomine Concilio intererat. *Ipse quia gravari se videt, ultro vos ad Romam appellat.* Regi huic Stephano nomen erat, cujus qui historiam litteris mandavit (2), testatum facit summa eum animi moderatione, suique fastigii dejectione sarcisse injuriam Episcopis a se irrogatam, ut vestibus etiam se Regiis exuerit. *Sed quia ab omni Clero juste provisum, & discrete fuit dijudicatum, nulla ratione in Christos Domini manus posse immittere, Ecclesiastici vigoris duritiam humilitatis subjectione mollivit, habitumque regalem exutus, gemensque animo, & contritus spiritu, commissi sententiam humiliter suscepit.*

III. Quod ad alios pertinet Clericos, in famosa illa Concordia Clericorum & Baronum Normanniæ anno 1205. convenit, ut si Clericus in delicto deprehenderetur, Judici Ecclesiæ restitueretur: si furti, si homicidii convinceretur, gradu moveretur, & mulctaretur exilio, si relaxato post exilio in eadem facinora relaberetur, eidem judicio subesset ac pœnæ, atque laici (3). *Si Clericus capiatur quacunque ex causa, & Ecclesia eum requirat, reddi debet Ecclesiæ. Et si convictus fuerit de furto, vel de homicidio, degradabitur, (*) & abjurabit terra, nec aliter pro delicto illo punietur, nec poterit postea intrare terram sine licentia dominè Regis, quin de eo fiat justitia. Si vero postea aliquid forefecerit, dominus Rex faciat de illo justitiam sicut de laico.*

Docet nos Joannes Salisberiensis, quam necessaria fuisset hæc conventio, cum in Epistola ad Romanum Pontificem data narrat Archidiaconum Eboracensem de propinato Archiepiscopo suo veneno accusatum fuisse, & ea occasione voluisse Stephanum Regem, ut tantæ atrocitatis facinus a Judicibus suis Regiis excuteretur. Stephano successit Henricus II. qui & ipse vehementer exarsit in hanc jurisdictionis suæ ampliationem in causas Clericorum. Sed cessit ille tandem Episcoporum invictæ constantiæ: & Ecclesiastici juris retinentissimæ: (4) *Vix cum summa difficultate, in manu valida, non sine indignatione Regis & omnium procerum, jam dictam causam ad examen Ecclesiasticum revocavimus.*

III. Henrici ejusdem Regis zelo & amori justitiæ gratulandum sane, laudesque ingerendæ essent, si ei moderari ipse potuisset. Rescito enim ab Officialibus & ministris suis, plerumque abire impune Clericos, postquam se immanibus contaminaverant criminibus: & a Clericis in Anglia centum amplius homicidia eo regnante perpetrata fuisse: *Ipso audiente declaratum dicitur, plusquam centum homicidia intra fines Angliæ a Clericis sub regno ejus commissa:* leges edidit austerissimas in omnes scelerum graviorum species, nullo Laicorum Clericorumque discrimine. Præsules illico & Clerus universus Ecclesiæ Anglicanæ intercessere tam injuriosæ suis immunitatibus, jurisque dicendi facultatibus declarationi. (5) Non fefellit Regem non posse

---

[1] Eadmer. Hist. Nov. L. 2.
[2] Script. Norman. p. 945.
[3] Ib. p. 1061. (*) Fortè *abjurabit terram.*
[4] Epist. 122.
[5] Willem. Neubrig. L. 2. c. 6.

posse non nutare & retro tandem labi leges suas, nisi ab Episcopis confirmarentur. Variis ergo illecebris & delinimentis grassatus, facile illos sibi omnes conciliavit, uno excepto Thoma Cantuariensi Archiepiscopo, qui quod muneris sui erat, invictissimum se egit libertatum Ecclesiæ defensorem. Hæc prima mali labes, hinc implacatæ contentionis fons inter Archiepiscopum & Regem. Diximus jam in Concilio Abrincatensi suæ Clerum & immunitati redintegratum fuisse a Rege, & jurisdictioni. Ab ejus successoribus libertates Ecclesiæ nunc assertæ sunt, nunc imminutæ, perinde ut quædam rerum temporumque procellæ sæviebant, aut remittebant.

Anno 1261. in Concilio Lambethano vicem suam doluere primum Episcopi, & jurisdictionis sacræ, in quam subinde sæculares incurrebant Judices, in rebus etiam spiritalibus, quarum prolixa ibi pertexitur series; mox intrepido pectore & statuta condidere, & consilia iniere fortissima, ad retundendam Judicum sæculi audaciam, prohibendumque ne Clerici ad laicum unquam forum defluere, aut rapi possent. Anno 1281. Eduardum I. Angliæ Regem Joannes Cantuariensis Archiepiscopus audacibus litteris suis & hortamentis compellavit, ut in vestigia ingrederetur Christianorum olim Imperatorum, cum iisdem immunitates Ecclesiæ sartas tectasque servaret, regnum suum regno Christi subjectum vellet; Ecclesiæ libertates eo loco & pretio haberet, quo micantissimas coronæ suæ gemmas, ex eisque non paulo plus splendoris in se derivandum speraret. *Jura coronæ vestræ Christi coronæ supponenda, cujus sunt diadema ac sponsæ suæ monilia, universæ Ecclesiastica libertates.* Tum vero significavit præ ceteris Ecclesiæ libertatibus eam a summis olim Principibus & Angliæ Regibus studiosissime confirmatam fuisse, quæ Clericos eximeret sæculari jurisdictioni. *Constantinus Rex Angliæ, & orbis nihilominus Imperator, specialiter personas Clericorum a solis Prælatis Ecclesiæ judicandas esse decrevit.*

Synodus Excestrensis anno 1287. declaravit (1) nunquam posse a Clerico Judicem deligi laicum: non posse ab eodem Clericum alium conveniri in foro sæculari, in causa personali; non posse Clericum a laico vocari ad forum sæculare: si in causa mere criminali ita Clericum vel conveniret laicus, vel judicaret Judex sæcularis, utrumque excommunicationis vinculis irretiri. Ex his Diœcesanæ Synodi statutis facile intelligitur, pristino suo vigori restitutam in Anglia fuisse libertatem & jurisdictionem Ecclesiæ.

In Concilio Londinensi anni 1321. expostulatum est de Judicibus sæcularibus, (2) qui nonnunquam Clericos in carcerem conjiciebant, foro suo subjiciebant, patibulo addicebant, nec adduci poterant ut illos Ecclesiæ foro redderent: illa nimirum causatione utentes, quod bigami essent. Contra autem in hoc Concilio declaratur, bigamiam, dotes, natalium integritatem consectaria quædam esse matrimonii, atque adeo nihilo plus de iis cognoscere posse Judices sæculares, quam de ipso conjugio. Hinc intorquetur excommunicatio in Judices laicos, qui quos retinuerint Clericos, detrectarint Ecclesiæ foro restituere. Oblique tunc ergo tantum & per cuniculos libertatibus Ecclesiæ insidiabantur Judices sæculi, & immunitati personali Clericorum: nec aperta vi eam impetrare audebant. Multo impensius illis suffragatus est Eduardus IV. Rex solemni diplomate, quo Clerum regni sui demereri studuit anno 1463. Quod supra laudavimus Constantiensis Concilii decretum, non potuit non & summa esse in Anglia auctoritate.

IV. Perlustranda jam nobis Germania est, aut salutanda saltem, quando jam nostræ nos pudet prolixitatis. Indubitatissimum est autem multo majori in pretio & reverentia apud Germanos fuisse & Episcopos ipsos, & Episcopalem jurisdictionem. Anno 1266. in Concilio Coloniensi præceptum est (3), ut qui laicus Clericum provocaret ad sæculi Judicem, is & causa caderet, & excommunicatione configeretur. Eodem feriretur anathemate Judex, si de Clericis judicium institueret: & nisi intra quindecim dies pœnitentia eam maculam abstergeret, locus interdicto subjiceretur.

Nec est quod mireris, & judiciis & pœnis sæcularis fori subductos fuisse Clericos, cum Concilium Coloniense anni 1310. ne illud quidem pati voluerit, ut Clerici pœnitentiæ publicæ subjicerentur, quæ in eo potis-

(1) Cap. 30. 40.

(2) Can. 5.

(3) Can. 9. 10. 11.

potissimum versabatur, ut in Processionibus publicis essent in nigra veste, cum Clerus universus albis lineisque indumentis vitæ innocentiam proderet (1). *Cum Clericis publica actio pœnitentiæ sit prohibita*. Cupiebat quidem summopere Ecclesia, ut capitalia facinorosorum laicorum supplicia pœnitentiis publicis mulctarentur; at pœnitentiis ipsis publicis Clericos subducere studuit, persuasissima iis & Clerum dehonestari, & offendi laicos fideles. Hinc collige, quanto alienior illa esset a Clericis suis judicio & foro laicorum subjiciendis, & infamiæ pœnarum, quæ ibi decernuntur.

In Concilio Salisburgensi anni 1420. fraudulentia & ludificatio damnata est illa laicorum, qui in jus vocabant non Clericos, sed Ecclesias eorum, & loca ipsa Beneficiorum, ut qui non personis, sed rebus litem moverent. Clericos & Clericorum bona eodem uti privilegio, in hoc Concilio declaratur (2). *Allegantes quod non contra Clericos, sed ipsorum bona duntaxat judicent & procedant; non attendentes quod Clerici & Clericorum bona eodem gaudeant privilegio, & nulla sit eis de rebus & personis Ecclesiarum attributa judicandi facultas*. Synodus Frisingensis anni 1440. eodem implicat anathemate Judices, Partesque, a quibus Clerici ad forum trahentur sæculare, quod ea Cleri immunitas ab ipso manet jure divino. *Quia privilegium fori Ecclesiæ est immediate a jure divino*. Postremo denique Concilium Moguntinum anni 1559. laicum jactura litis damnavit, qui Clericum ad sæculares vocasset Judices, quos ipsos jam tum excommunicatione innodatos pronuntiavit (3). *Statuimus ut Actor coram sæculari judici actionem intendens Clerico, eo ipso omni causa cadat, nec amplius ad ejus causæ querelam, etiam coram Ecclesiastico Judice admittatur. Judicem vero sæcularem, qui causam Clerici, etiam eo consentiente, aut etiam quamcunque causam ad Ecclesiasticum judicium pertinentem, quales sunt matrimoniales & similes, judicandam sibi desumpserit, excommunicationis pœnam ipso facto incurrere decernimus*.

V. Ad Hispaniam venio, ubi Ilerdense Concilium anni 1129. declarabat capi posse a Judicibus & Officialibus Civilibus Clericos, quando illos in flagranti delicto deprehendunt furti, homicidii, raptus, falsæ monetæ. *Flagrante maleficio in furto, rapina, homicidio, vel raptu mulierum, vel cudendo falsam monetam*. Dum ne quid molestiæ illi inferant, sed ut eos tantum Judici reddant Ecclesiæ. *Non ut vindictam in ipsum exerceat, sed ut eundem reddat Ecclesiastico Judici*.

Clerum Hispalensem acerbissime objurgavit Urbanus IV. Papa, quod ibi sinerentur Clerici & Monachi sinuosis ludificationibus declinare Judices Ecclesiæ, & ad Civiles Judices causas suas traducere; quanquam integrum non sit cuilibet Clerico generalibus Cleri privilegiis derogare. In Concilio Ilerdensi anno 1293. & causa cadere, & anathemate feriri jussi sunt Clerici & Laici, qui Clericos in foro sæculari convenirent (4). Hæc a nobis decerpta sunt ex Constitutionibus Conciliorum Provinciæ Tarraconensis, typis Barcinone anno 1557. mandatis, & compilatis decreto Concilii Tarraconensis anno 1555.

In Concilio Dertonensi anno 1429. ab Alphonso Arragoniæ Rege impetrata sunt diplomata Regia complura ad restituendam immunitatem Ecclesiasticam adversus Judices Nobilesque vicorum dominos. Quanquam autem Covarruvias Hispanorum hujus ævi Canonistarum facile princeps, immunitatem fori Clericalem non vindicet jure divino, nisi ad res spiritales & Ecclesiasticas: censeatque eo privilegio a summis Pontificibus ita Clerum donari potuisse, ut a terreno Principe nullo revocari possit: confitetur tamen mox ipse eam immunitatem Cleri a foro sæculari derivare ex sacris Litteris, ex Conciliis, ex Patribus, & Concessionibus Imperatorum: quo fit ut assentiri tandem videatur ceteris canonici Juris interpretibus, quibus convenit juxta Conciliorum decreta superius congesta, exemptionem personalem Clericorum a foro civili, superstrui juri divino, Ecclesiastico & civili. Jam ipsa affuenda hic sunt verba Covarruviæ (5): *Ergo utile quidem est, & denique necessarium ad liberius & rectius ministrandum Ecclesiis, quod Clerici & eorum res sint a sæcularibus Judicibus immunes. Præsertim quod immunitas maximam originem ducat a divinis veteris Testamenti Constitutionibus, a sanctorum Patrum testimoniis, a publicis Imperatorum con-*

(1) Can. 10. (2) Can. 29. (3) Can. 76. (4) Pag. 36. 37.
(5) Quæstio practic. T. 2. c. 31.

concessionibus ; ut tandem totus orbis Christianus in hanc exemptionem propter utilitatem publicam consenserit : eaque propter summorum Pontificum auctoritatem, hunc tacitum & expressum quandoque consensum habuerit. Quibus ex verbis planum est, non ab Apostolica tantum Sede profectum esse hoc privilegium, sed ex Scripturis, ex Conciliis, ex Patribus, ex Imperatorum legibus.

VI. In Italia vero, ne in dubium quidem vocari potest, quin sacra & jurisdictio & immunitas Cleri magnificentius semper & splendidius sese explicuerit. In Concilio Ravennate anno 1317. excommunicationis jaculo confossi sunt Judices, qui recusarent Episcopo restituere Clericos, quos comprehendissent *cum armis*, vel crimine quovis alio implicatos; (1) aut qui eos ad Episcopum remitterent contumelia aliqua, & infamia publica aspersos, maxime si in veste Clericali fuissent deprehensi. Quidquid hactenus accumulatum est a nobis Decretalium vel Epistolarum Pontificiarum, dum alia tegna perlustraremus ; eo sane Disciplina ipsa quoque Italiæ illustrabatur, ut quam studerent Pontifices a se profectam in alias quoque orbis Provincias propagare. A Bonifacio VIII. declaratum est (2) Clericos conjugatos, qui bigami non essent, frui privilegio fori, si veste & tonsura Clericorum uterentur : atque ideo propter crimina a se patrata, nec civili, nec criminali judicio Magistratuum secularium subjici posse, hoc est, non posse ab iis vel pecuniariæ, vel corporali pœnæ addici.

Ei Bonifacii decreto limites circumscripsit Concilium Tridentinum, quoad Clericos conjugatos, quos non placuit privilegio & immunitate Clericorum frui, nisi veste & tonsura Clericorum uterentur, jussuque Episcopi alicui affixi essent Ecclesiæ. Quoad alios Clericos, qui necdum initiati sunt sacris Ordinibus, summovet eos Concilium a privilegio & ab immunitate Cleri, nisi vel Beneficiarii sint, vel tonsuram & vestem Clericalem circumgestantes, ab Episcopo uni illigentur Ecclesiæ, vel in Seminario aut Universitate resideant, quo se suscipiendis aliquando sacris Ordinibus aptare & effingere studeant. (3) *Is etiam fori privilegio non gaudeat, nisi Beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum & tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola vel Universitate, de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos versetur*.

VII. Quæ doctrina rursus in Italia, & quæ disciplina vigeat, conjectura dici poterit ex Declarationibus Cardinalium Congregationis Concilii, quas hic ex Fagnano depromemus. Proposita quæstione duorum Clericorum, qui in fraudem Clero se inscribi voluerant, quo se munirent adversus sæculares Judices post cædem perpetratam : responsum est a Congregatione, pœnis corporalibus subjici eos non posse, quanquam ad hanc impunitatem assequendam Clero obrepsissent. 2. Si quis vero Clericatum citra fraudem suscepisset, quanquam perpetrato jam facinore, ejus non personam tantum, sed & rem immunitate Clericali fruituram. 3. Si fraudulente vero quis Clericum se ordinari voluerit ; potest ille pœnis subdi pecuniariis, propterea quod Clericatus ita dolose susceptus, personam eximat, non bona. 4. Et etiam tum necesse est, ut præventionis beneficio utatur Judex sæculi, hoc est, ut judicio instare cœperit antequam Clericus ordinaretur. 5. Non sæcularis sed Ecclesiastici Judicis est cognoscere, an in fraudem susceptus sit Clericatus ; sicut & Ecclesiæ Judicis est examinare an Clerici sint bigami, an vestem tonsuramque Cleri propriam gestaverint, & id genus alia. (4)

VIII. Et nec in Italia tamen ipsa dissimulari potuit, quin constringenda nonnunquam esset intra breviores cancellos immunitas Clericorum. Opinati sunt nonnulli, eam cessare, vel suspendi, ubicunque atrociori quopiam in facinore Clerici deprehenduntur. Homicidas alii voluere supplicio affici, non expectata degradatione, dummodo a Judice Ecclesiæ facinus ipsum esset declaratum. Memorantur a Fagnano ipso (1) Canonistæ, qui plura pernumerant crimina, in quorum reos etiam Clericos sævire potest Judex civilis. Quin & a Tridentino observat in Capite supra laudato multis modis coarctatam fuisse hanc immunitatem ; & ita necesse fuisse, quod non satis curarent Episcopi Clericos singulos Ecclesiæ alicui mancipare. Denique quod Clericos

---

[1] Can. 18. [2] In Sexto L. 3. T. 2. c. 1. [3] Sess. 23. c. 6.
[4] Fagnan. in L. 1. Decret. part. 2. p. 352. 355. 358. [5] Ibidem. In l. 2. p. 52. 49.

ricos vagos jam possit Judex laicus distringere, in minoribus quidem constitutos Ordinibus, id eo factum, quod ita decreverit Tridentinum.

CAPUT CXIV. P. 4. l. 2. c. 93.

Elucidatio quæstionum aliquot super immunitate Clericorum, pœnis fori Ecclesiastici, & causis quæ in Palatio Regum tractantur.

I. Impunitas qua cessantibus Episcopis abutebantur Clerici facinorosi complures, Reges tandem ipsos & Magistratus adduxit, ut immunitatem & jurisdictionem Cleri arctarentur. Exemplum Henrici II. Angliæ Regis.

II. Eadem coarctatio in Galliis, gradatim certe, & variis de causis. Quæ causa hæ?

III. Refellitur abjectio ex impunitate criminum petita, quam alere videtur Ecclesiæ jurisdictio, & Cleri immunitas. Responsio nostra in undecim capita dispescitur, in quibus singulis plurimum ponderis est.

IV. In Gallia & in Anglia Præsules sanctitate & Eruditione præstantissimi, in hoc Cleri Privilegio tantum esse momenti existimavere, ut vel impendio sanguinis illud tueri decreverint.

V. Episcopi quodecunque accusarentur crimine, nunquam dixere causam nisi coram Episcopis, terrenis Principibus summa quadam veneratione prosequentibus Christi sacerdotium, cujus & Clerici omnes suo quisque modulo consortes sunt.

VI. Vicit B. Thomas Angliæ Martyr, pervicitque, ut Clericus ob crimen degradatus satis pœnarum tum quidem luisset, nec præterea Judici & mortis supplicio permitteretur.

VII. Beati Thomæ Martyris doctrinæ & voluntati huic Decreta Pontificum, & Concilia suffragabantur.

VIII. Vetusta hæc Ecclesiæ disciplina deficere potuit, & ex parte defecit, quanquam summis semper honoribus laudibusque prosequendi usque sint, qui eam, dum usu valeret, fuso sanguine tuiti sunt.

IX. Sacri fori pœnæ erant, mulctæ, proscriptiones bonorum, servitus, exilium, carcer, etiam perpetuus.

X. Quanta olim Majestate fulgureret Tribunal Ecclesiasticum, pluribus ad id Episcopis cum Clero confluentibus?

XI. Rursus de pœnis fori Ecclesiastici, & quam non impune abirent rei. Carcere perpetuo omnia in futurum crimina occupabantur.

XII. Observantur aliqua in pœnas pecuniarias.

XIII. Nota in quæstiones, quibus extorquetur veritas.

XIV. Species singulares, ubi Clericorum causa, potissimum Episcoporum, in Regum Palatio, vel in Parlamento excussæ sunt.

I. Rebus hactenus elucidatis innexæ contextæque sunt quæstiones aliquæ, quas hic obiter perstringere juvabit. Prima oritur ex invidiosa quadam criminum licentia, quam ex impunitate videtur alere & tegere nostra Clericorum immunitas. Non potest enim fere non offensioni, immo & horrori esse, Clericos pietati specialiter & edendis sanctimoniæ exemplis dicatos, inquinari detestandis quibusque flagitiis, & impune inquinari, tantoque licentiosius. Eo stimulatus est Henricus II. Angliæ Rex, leges ut conderet & promulgaret immunitati Clericali valde repugnantes, cum certior factus esset centenas amplius cædes a Clericis perpetratas, ex quo ipse cœpisset habenas regni tractare. Id supra jam attigimus ex Willelmo Naubrigensi, (1) qui ansam inde aucupatur, debacchandi in mollitiem animi, & indulgentiam exitialem Episcoporum, qui effecerant torpore suo, ut impunitas jam mera esset, quæ ab exordio immunitas fuerat: non ut nullas, sed ut salutiferas & medicinales pœnas Clerici darent. Affirmat idem Scriptor, si immoderatiori zelo æstuasset Rex, ejus rei culpam in incuriam Episcoporum conjiciendam esse. *Sane hujus immoderationis Regiæ nostri temporis Episcopos tantum respicit culpa, quantum ab eis processit & causa.* Jubent enim Canones, gradu amoveri Clericos, non ob enormia tantum crimina, sed ob non pauca etiam leviora. Et ex hac ingenti tamen turba Clericorum gravibus sceleribus irretitorum, quanti erant quos Episcopi degradassent. *Cum enim præcipiant Canones, Clericos non solum facinorosos, id est, gravioribus irreti-* tos

(1) Lib. 2. c. 16.

tos criminibus, verum etiam leviorum criminum reos degradari; & tot millia talium tanquam innumeras inter pauca grana paleas Ecclesia Anglica contineat, quantos a multis retro annis Clericos in Anglia contigit officio privari? Episcopi tuendarum libertatum, quam puniendorum criminum Cleri sui cupidiores; & retundendis sæcularibus Judicibus, quam emendandis Clericis suis addictiores; id inopini effecerant, ut et Clerus in nefaria quæque flagitia spe impunitatis provolveretur, et Rex ipse tandem pene cogeretur malo alias jam immedicabili manus admovere. *Nempe Episcopi dum defendendis magis Clericorum libertatibus, vel dignitatibus, quam eorum vitiis corrigendis resecandisque invigilant, arbitrantur obsequium se præstare Deo & Ecclesiæ, si facinorosos Clericos, pro efficii debito, canonica vigore censura coercere vel nolunt, vel negligunt, contra publicam tueantur disciplinam. Unde Clerici qui in sortem Domini vocati, tanquam stellæ in firmamento cœli positæ, vita & verbo lucere debent super terram; habentes per impunitatem agendi quodcunque libuerit licentiam & libertatem; neque Deum, cujus judicium tardare videtur, neque homines potestatem habentes reverentur; cum & Episcopalis circa eos sollicitude sit languida, & sæculari eos jurisdictioni sacri eximat Ordinis prærogativa.*

Ea tum fuit temporis difficillimi ratio, quæ Sacerdotium Regno collisit, urgente Rege, ut sæculari foro subjicerentur Clerici facinorosi, utque assentirentur Episcopi. Vereor autem, ut satis constet, quod hic affirmat Historicus, ex canonicis Regulis propter minora etiam crimina Clericos esse degradandos. Non de qualicunque enim depositione hic agitur, sed de ea degradatione publica, & dedecorosa, solemnique, qua dejecti Clerici mox ultricibus pœnis sæcularis fori addicebantur. At vero procul abest ea degradatio a depositione ea, quam prisci Canones minusculis etiam sceleribus intentabant. Verum quod ad capitalia attinet supplicia, indubitatissimum est sanctissimos primævæ Ecclesiæ Patres multo cupidius exarsisse ad eximendos extremo supplicio, non Clericos tantum, sed & laicos. Si mediæ vero ætatis monumenta replicemus animo, constabit non immunitatem tantum pœnarum reis, maxime Clericis, fuisse pro virili vindicatam: sed & laicis criminosis non raro Clericatum fuisse collatum, quo capitali supplicio præriperentur.

II. Non paulo certe plus momenti fuit in alia ratione, quam idem Historicus deprompsit: ea est nimirum anxia Episcoporum sollicitudo tuendæ jurisdictionis Ecclesiæ in Clericos suos, ut in caussis criminalibus ne sæcularia unquam experirentur judicia: simul autem supinitas & incuria eorundem, in Clericis scelerosis pœnarum & pœnitentiarum canonicarum rigore toto conterendis. Quod Neubrigensis de Anglia, id posset forsan non immerito & de Gallia dici; pari nempe nostrorum Præsulum in flagitiis majoribus ulciscendis cessatione, compulsos tandem fuisse Reges ac Judices Regios, ut crimina quædam atrociora ab aliis seponerent, eaque privilegiata docerent, ut in quibus & otiaretur privilegium Cleri, & sæculares Judices quasi ex Pontificio privilegio de Clericis judicarent. 1. Nec enim privilegiata ea dicuntur crimina, nisi ratione Judicum publicorum, qui tum conticescere jubent privilegium Cleri, & ipsimet velut ex privilegio judicia de Clericorum criminibus agitant. 2. Parlamenta ipsa suo supra loco demonstrata sunt, ex Clericis & Laicis permixta fuisse: ut non temere credatur hic quoque complanatam fuisse viam, ut ad Clericorum criminales caussas venirent. 3. Observatum est illud quoque, ad atrociora quædam crimina examinanda Clericorum, delegatos fuisse Consiliarios Clericos duos, ut præsentes essent, cum in Curia Ecclesiæ de iis cognoscerentur. Posterior ætas duo innovavit, ut & laici quoque delegarentur Consiliarii, utque ne mere otiosa esset eorum præsentia. 4. Prævaricabantur Clerici ipsi caussæ suæ; unde toties succensuere Synodi in Clericos, qui sponte sua forum ambiebant sæculare; & Judices laicos insuefaciebant ipsimet, et in eos distringendæ auctoritati, quæ non intra eos semper se cohiberet limites, quibus cœpisset. 5. Ex conciliis superius delibatis, manifestum est ipsos Episcopos permisisse, ut sæculare forum Clerici adirent. 6. Concessere Principibus Pontifices, ut Clericos gravissimis in facinoribus deprehensos capi ipsi per Ministros suos, & custodiri juberent. Sapientissime id & ab Episcopis, & a Pontificibus factitatum esse fateri cogimur, ex tantæ & dignitatis præjudicio, & conspirationis. Et tamen his molitioni-

bus

bus via pandebatur coarctandæ jurisdictioni & immunitati Cleri, quæ hactenus illibata & latissime fusa fuerat. Eæ sunt nimirum vices rerum humanarum. Multa extorquet tum prudentiæ, tum caritati nova & permolesta temporum rerumque necessitas, ex quibus tamen post ea nascuntur, quæ molestissima sint. Æquum erat permitti sæculi Judicibus, ut caperent, & in carceres truderent Clericos in ipso facinore deprehensos; sed lapsu temporis his Judicibus in mentem ea venere, quibus abducerentur a reis ejusmodi Ecclesiæ foro restituendis, quamvis ea se primum lege astrinxissent. 7. Et hæc forsan denique ratio perfecit, ut ad tantas angustias redigeretur privilegium hoc fori Clericale, scilicet Clericorum præceps & in atrocia facinora furor, & ad ludificandas Episcopalis fori pœnas astutia. Ideo enim concessum est laico Judici, ut illos caperet, & includeret carceri, cujus compedes & vincula quædam ferrea perfringere jam non potuit privilegium Clericale.

III. Si quis autem percontetur, ecquid causæ fuerit, quamobrem Ecclesia tamdiu & tam constanter incubuerit in vindicanda solis Episcopis potestate ulciscendi gravissima Clericorum flagitia: & quamobrem tot Conciliis visum fuerit, in ejus privilegii defensionem, nec interdictis abstinendum esse, nec excommunicationibus: cum hinc ali videatur impunitas, & ex impunitate nova criminum & effrænis audacia: quæ horrori potius debet esse ipsa, quam amori illa quæ in Clerum redundat ex immunitatibus suis reverentia & commendatio. Habet, fateor, hæc objectio, quo præstringantur oculi eorum, qui in cortice plerumque hærent, nec medullam ipsam rerum, ac penetralia introspiciunt.

Respondeo igitur. 1. Eodem imperti posse ariete, & everti omnia Ecclesiæ asyla, 2. Eadem criminatione conspergi Ecclesiam omnem primævæ & aureæ ætatis, ubi sanctissimi doctissimique Episcopi omni ope connitebantur, & Magistratibus ipsis tantum non vim faciebant, ut noxios ipsis pene mortis faucibus extraherent. Utroque eo vetustissimæ disciplinæ capite videri potest criminum audaciam impunitate similiter exaggeratam fuisse. Utrique tamen astipulabantur Patres illi, qui sanctitate juxta & doctrinæ præstantia excelluere, dum castior floreret in Ecclesiis morum disciplina. Asyla nulli non toto orbe genti, nulli non Religioni sacrosancta & commendatissima fuere, quasi vox ipsa naturæ consentiret concineretque sacris litteris veteris Testamenti, ubi & suum Templo, & sua certis urbibus a Deo ipso designata erant asyla.

3. Nec ea exempla sunt duntaxat, sed & argumenta necessariæ Clericorum immunitatis personalis. Clerici enim Deo consecrantur ejusmodi inauguratione, quæ tanto sanctior & augustior sit, quanto templa viventia lapideis sunt præstantiora. Si consecratio templorum reos eo confugientes absolvit, quid Clericos sua ipsorummet consecratio? Si profanatur templum, ubi reus inde abstrahitur ad supplicium: nonne & Sacerdotii sanctitas contaminabitur, si ejus consortes & ministri ad eadem tribunalia rapiantur; eademque supplicia cum ceteris reis? Si qui morti dedendi erant facinorosi, eos templum vitæ restituebat: an eodem privilegio non gaudebit Sacerdotium ipsum, quo templa sanctificantur, & suo quodam modo animantur?

4. Si tantum operæ et laboris posuisset olim Ecclesia, ut capite minuendi vitam prorogari, mortem condonari faceret, persuasissima eo se agi uno summæ et sempiternæ sapientiæ afflatu et amore; quin eodem illa æstu flagrasset pro eadem pœnarum capitalium immunitate ministris suis asserenda?

5. Si Ecclesia cum Clericos criminum conscios, inter exordia sua iisdem subtraxisset pœnis ac pœnitentiis publicis, atque Laicos: experimentis postea suis doctior, & experta his Cleri dignitatem vilescere, populos offendi & alienari: tum demum decrevit, ut pœnitentiis tantum secretis eos expiaret: quod & deinceps observatum est: quanto manifestioris erat & æquitatis, & necessitatis, Clericos ut eosdem suos subduceret judiciis suppliciisque publicis, quæ vehementissime a Cleri observantia populos alienabant?

6. Si pars longe maxima Christianæ gentis Nationum circa mediæ ætatis tempora capitales pœnas mutavit pecuniariis, vel melioribus quibusdam carnis macerationibus, ut alibi dictum est; & si id totum effluxerat ex Evangelicæ legis rivulis in leges civiles populorum nuperrime Ecclesiæ adgregatorum: qui non omnes nervos contendisset Ecclesia, ut eadem lenitatis & indulgentiæ suavitas in propriis ministris suis vel retineretur vel restitueretur? Si Prin-

Principes, si Imperarores, si Episcopi, cum primum civitatem solemni pompa inirent, aut dies maxime solemnes celebrarent; carceres reserari voluere, absolvi vincula, reos dimitti omnes; si hinc populis & civitatibus infinita quædam & incredibilis lætitia infusa est, nec quisquam fuit iam humanitatis expers, qui hinc reclamaret foveri licentiam criminum facta spe impunitatis. Si spectabilibus sanctitate Episcopis eadem tentata via est, nec veriti sunt, ne de impunitate criminum invidia sibi conflaretur. Si cœlum ipsum eorum clementiæ subscripsit, & territicis ostentis carcerum valvas & vincula perfregit; quis impatienter ferat cœlestis hujus clementiæ vestigium aliquod superfuisse in Clericorum causa? Et qui poterit huic Clericorum immunitati, aut, si velis etiam impunitati obtrectari: nisi ejusdem criminationis invidia respergatur in summos ab ultima usque Ecclesiæ antiquitate Principes, Reges, Imperatores, Præsules, Pontificesque sanctissimos, ejus auctores, fautoresque?

7. Per aliquot olim sæcula illa viguit consuetudo, ut qui gravissimorum sibi facinorum conscii erant, ij in Monachorum claustra confugerent, & Monasticam profiterentur vitam: nec usquam proditum est, eos inde abreptos, ut justitiæ litaretur, aut ut ne inulta sinerentur crimina: quod nimirum vel ipsis sæcularibus Judicibus & humano generi exploratissimum esset, multo melius & litari justitiæ, & crimina vindicari, vitæ sanctioris diuturnis laboribus, quam morte præcipiti.

8. Nec minus frequentia fuere eorum exempla, qui inexplicabilibus quibusdam irretiti periculis & infortuniis, non poterant non tandem in capitis discrimen incurrere, nisi sacris se Ordinibus initiari impetrarent, & in Clericatu haberent inexpugnabile munimentum, quod nec inimici privati, nec Judices publici perfringere possent. Multo magis studendum erat, quod ejusmodi homines ab Episcopis ordinarentur, quin & Presbyteratu ornarentur ipso, quorum finis scopusque tam alienus videbatur a Sacerdotii sanctitate & amplitudine. Nec existimo tamen sanctissimis illis Præsulibus, qui ea indulgentia utebantur, hujus objectionis & querelæ quam refellimus auctores, suo etiam ipsorum judicio antehaberi posse.

9. Summos ipsos Principes & Reges juvabat, justas & pias sibi suppeditari causas indulgentiæ, & prorogandæ iis vitæ, quos vel voluntas sui minus compos, vel sors & calamitas transversos egerat in factiones, aut defectiones criminosas. Tum enim ipsimet suadebant, ut extremum supplicium redimerent, vel Ordinatione sacra, vel Professione religiosa. Usque adeo in commune tum exploratum omnibus erat, professione vel Clericali, vel Monastica, velut asylo tutissimo, reos morte absolvi, Judicibus & judiciis publicis subduci, crimina non impunita præteriri, sed expiari luculentius, quam ipsa morte. Ecquis vero ambigat, multo proclivius & æquius esse, Clericos jam ordinatos contemplatione sui Ordinis & privilegii eximi supplicio, quam Laicos criminosos ordinari, ut eximantur?

10. Æquum est plecti crimina, & terris, si detur, extirpari. Ad id vergunt indubitatissime, & ad id conducunt non mediocriter Judicum sæcularium tribunalia, judicia, supplicia. Sed sunt & alia forsan, quæ multo magis conducant. Multo felicius & efficacius lenitas & suavitas legis Evangelicæ amandasse et extinxisse visa est scelerum licentiam, quam veteris Testamenti minæ, pœnæque atroces. Eo Christus consilio terris allapsus est, ut crimina aboleret; id vero ille operæ pretium auspicatus est indulgentia mulieri adulteræ concessa. Sacerdotio Christianæ legis convenire non potest, nec unquam poterit cum judiciis cruentis et pœnis capitalibus. Et tamen eo Christi sacerdotio plura incomparabiliter flagitia aut abolita, aut præfocata sunt, quam tota veteris et Mosaicæ legis sævitia. Multa proculdubio Judices prævertunt & opprimunt crimina judiciorum & pœnarum acerbitate. Non frustra illos gladio vindice armavit Lex. Sed bona venia Judicum, & citra sacerdotalis ministerii ostentationem, citra asseurationem illud profitemur constantissime, Christiani sacerdotii mansuetudine plus criminum præverti, expiari, sanari, plus innocentiæ, plus sanctitatis invehi et inolescere, quam tota eaque laudatissima Magistratuum vigilantia, sollicitudine, austeritate. Sola Christi nimirum lex et gratia Evangelica orbem universum innovavit, exundantem prius iniquitatum eluvionem arefecit, justorum examina innumerabilia effudit effunditque in dies singulos. Civilibus et legibus et Judicibus tantundem erat potestatis ante, atque post Evangelii promulgationem. Agendæ sunt

ſunt ergo gratiæ Evangelio, ejuſque lenitati, et ſacerdotio Chriſtiano, et Evangelicæ gratiæ atque doctrinæ, quod incredibilem quendam in modum, et piorum creverit, et impiorum decreverit numerus. Hinc autem illud emergit, ad affocanda, ad præſocanda, ad exterminanda ſcelera ex orbe terrarum, parum eſſe, ut pauci Clerici flagitioſi pœnas dent: ſed longe amplius et compendioſius eſſe, ſi auctoritatis et reverentiæ nova Sacerdotio et Clero accedant incrementa, per ejus immunitatis & juriſdictionis tutelam. Ne ſi contemptui & ludibrio objiciatur Clerus, paucorum e Clero impiorum ſupplicio publico & infamia, abrumpatur & diſſiliat illud religionis frænum, quo innumerabiles populi retinentur in officio juſtitiæ & pietatis in Principes ipſos, & obſervantiæ in Magiſtratus.

II. Et hoc enim poſtremo tandem loco monebimus, non poſſe Principes & Magiſtratus ludibrio, contemptuique & infamiæ objectare Presbyteros, ceteroſque Chriſti miniſtros, quin ſuæ ipſorum dignitati vehementer officiant, cui non aliud inconcuſſum magis præſidium & munimentum aſtrui poteſt, quam religio populorum, quibus inſtantiſſime Presbyteri Clericique omnes id inculcant, ſummi ipſius Numinis auctoritatem & Juſtitiam in Principibus & Magiſtratibus reſidere, in illis colendam ac venerandam eſſe. Ne mors quidem ipſa, & quidquid pœnarum corporalium a Judicibus infligitur, magnopere a crimine animos hominum abſterreret, niſi mortem aliam, & longe atrociores pœnas, nempe ſempiternas Religio reformidare cogeret. Nihil ergo conducibilius, nihil efficacius tum ad criminum extirpationem, tum ad reverentiam in Principes & Magiſtratus alendam, quam ut miniſtrorum Eccleſiæ indulgeatur erratis, diſſimulentur delicta, abſtergeatur infamia; neque ne paucorum noxiorum nece & publica ignominia, infametur Clerus, & evileſcat Religio, quæ coli Magiſtratus, obſervari Principes, declinari crimina, juſtitiam ex animo diligi perſuadet.

IV. His utique orationibus & ſtimulis agebantur celeberrimi quondam Præſules, ad juriſdictionem Præſulum, & immunitatem propugnandam Clericorum omnibus retro ſæculis, non tantum evibrandis excommunicationibus & interdictis, ut præcipiebant bene multa Concilia ſuperius perſtricta; ſed etiam vita ipſa cum ſanguine & bonis omnibus profundenda. Id conſilii dabat Ivo Carnotenſis Capitulo Bellovacenſi, cum criminalis Canonici cauſa in Regia Curia diſceptanda diceretur. (1) *Si ſciremus vos eſſe paratos, ut cum gaudio tolerare poſſetis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum veſtrorum, poſſemus vos exhortari, ut ſequeremini conſilium Suſannæ, quæ magis elegit in manus hominum incidere, quam Dei legem derelinquere.* Subnectebat & aliud mox Ivo conſilium, diſpenſatione ut ſerviretur tempori; de quo infra. Hoc ſecutus eſt Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus. Supra enim jam nobis confirmavit Neubrigenſis, totam illam diſſenſionis flammam inter Regem & Archiepiſcopum ex ea veluti ſcintilla excitatam fuiſſe, quod Rex vehementius capitalibus etiam ſæviret ſuppliciis in homicidas, nulla Clericorum exceptione. Scriptor vitæ beati hujus Thomæ Martyris, cujus Epitomen Surius vulgavit, rem ita narrat (2): *Erant per id tempus mores quorundam e Clero valde diſſoluti, ſed ut illi ad ſæcularia judicia raperentur, & a laicis condemnarentur, id Archiepiſcopus ferre non ſuſtinuit. Voluit Rex, ut ſacris initiati, prius degradarentur, atque ita pœnas luerent pro meritis. Contra Archiepiſcopus, Ego, inquit, Dei miniſtros laicæ poteſtati non exponam. Sed ſi peccent, ego eos ſic puniam, ut leges divinæ & Patrum decreta ſanxerunt. Objiciebat ei Rex coram aliis, quod homicidas, fures & ſacrilegos ipſe tueretur: cum tamen ſub avo ipſius ſancti Archiepiſcopi & Epiſcopi permiſiſſent tales puniri ſecundum leges. At Archiepiſcopus: Poterat iſtud, inquit, caſtigatius a te dici, domine Rex. Ego enim homicidas & fures tueri non ſoleo, ſed perſequi. Verum id nefas duxi, divino cultui mancipatos laicis legibus in ſanctæ matris Eccleſiæ contemptum condemnari. Quod autem dicis avum tuum, vel alium quemlibet in Clericorum ſæviſſe necem, nos quidem ſubita quadam temeritate ſemel id factum cognovimus. Sed valde abſurdum eſt ab illis petere exempla juſtitiæ, qui quidquid ſuapte voluntate elegiſſent, pro legibus ducebant. Ego vero qui divina diſpenſatione ad id aſſumptus ſum, ut Dei Eccleſiam & Clerum tuear, in ea volun-*

---

(1) Epiſt. 162.

(2) Surius die 29. Dec. c. 8.

voluntate, *dum spiritus hos reget artus*, *permanebo*.

Hæc, ut vides, ipsissima est objectio, hæc responsio eadem nostra, hæc certa & indeflexa sententia ac voluntas beatissimi Archiepiscopi & Martyris Thomæ, non ut impunitatem pararet Clericis peccandi, sed ut libertatibus, jurisdictioni & immunitati Ecclesiæ, tum adhuc vigenti, sanguinem & vitam impenderet: ut ne quid de ea detereretur, & conservaretur Episcopis sarta tectaque antiquissima potestas ita animadvertendi in crimina, ut non peccator, sed peccatum extingueretur; ut Clericatus & sacerdotium nulla apud plebem conspergeretur infamia. Qui sub Philippo Valesio Rege Gallicani Episcopi invicta fortitudine suas & Ecclesiæ libertates tuebantur, illi ipsi contestabantur, paratos se exemplo B. Thomæ Martyris libertatem & immunitatem Cleri sanguine suo consignare. *Quos articulos erant parati defendere*, *sicut B. Thomas Cantuariensis Episcopus*, *cujus festum celebratur*, *illos defenderat*. Huic causæ, his defensoribus sacræ libertatis non poterat tum in Galliis non addici victoria.

Nec dispar fuit aut constantia aut victoria Episcoporum sub Carolo VI. Rege Galliæ, cum anno 1392. (1) Regiorum Consiliorum Ministri in hanc conjurati essent Episcoporum potestatem, ut de Clericis soli cognoscant. In Anglia ipsa exoriebantur subinde vindices invictissimi libertatum Ecclesiæ. Cum anno 1237. edixisset Rex Angliæ, ut Clerici in causa etiam criminali conveniri possent coram sæculi Judice, Robertus Episcopus Lincolniensis super ea re consuluit Archiepiscopum Cantuariensem. At vero non is erat Robertus, qui mollissimæ acquiesceret Archiepiscopi responsioni; (2) quin & ad illum litteras dedit inflammatissimas, quo eum impelleret ad ejus juris & immunitatis defensionem, a qua citra perfidiæ dedecus deficere non posset: quin Judam potius Machabæum imitaretur, vel sanctissimum Angliæ Martyrem Thomam, & ducem se Episcopis Angliæ præstaret; non illibenter cum eo pro libertate Ecclesiæ mortem aditurus.

V. His rationibus & consiliis adducti Reges, nunquam passi sunt causam dicere Episcopos, nisi in Concilio Episcoporum, quanquam non adulteria tantum & homicidia, sed & Majestatis crimina illis aspergerentur. Apud Gregorium Turonensem (3) Salonius & Sagittarius Episcopi, Prætextatus Rothomagensis Archiepiscopus, non alios experti sunt Judices, quam Episcopos. Ebbonem aliosque conjurationis detestandæ, & exauctorationis suæ auctores, nonnisi in Conciliis & ab Episcopis voluit Ludovicus Pius incruenta subire judicia. Arnulphus Remensis Archiepiscopus, etsi sub novo Rege Hugone Caperio proditionis reus ageretur, non extra Concilium tamen Remense causam dixit.

In Christos Domini vix quisquam manum audebat injicere. A Petro Blesensi memoratur, Episcopos quosdam Siciliæ, qui suo se quodammodo ipsimet gradu dejecerant, Palatinis & sæcularibus ultro induti Officiis: captos deinde, & in carcerem Regium contrusos fuisse, nihil admodum satagente Pontifice Romano, ut eos libertati restitui faceret, qui se in servitutem & fœdissima Aulæ vincula ipsi conjecissent. (1) *Quidam per usurpatas seculi administrationes se vinculo Curiali obnoxiant*, *& quasi suæ renuntiaverint privilegio dignitatis*, *calculum durioris eventus expectant*. *Nam pro causa hujusmodi hodie in Sicilia mancipati sunt Episcopi quidam carceralibus vinculis*, *nec aliquod expectant ab Ecclesia Romana solatium*, *quibus improperatur a summo Pontifice*, *ut bibant de calice quem sibi temere miscuerunt*. Atrocissimis criminationibus Apamiensem Episcopum onerabat Philippus Pulcher Franciæ Rex anno 1301. quem tamen custodiendum tradidit Archiepiscopo Narbonensi, donec eas suspiciones diluisset, denique repetenti Bonifacio Papæ VIII. illum restituit. Conspirationis in Regem initæ accusatum eum fuisse narrat Valsinghamus. (2) *De conspiratione contra Regem Franciæ accusatus*. Petrus de Latiliaco Catalaunensis Episcopus in suspicionem adductus est & in judicium vocatus de morte Philippi Regis Galliæ, ejusque præcessoris. Custodiendus traditus est Archiepiscopo Remensi Metropolitano suo, & de ejus causa cognitum est in Concilio Sylvanectensi anno 1316. auctore Nangio, cujus hæc sunt verba in Chronico. *De morte Regis Franciæ Philippi ac sui prædecessoris*, *quæ per eum dicebatur esse procurata suspe-*

(1) Vie de Charles VI. L. 12. c. 2.
(2) Rainald ann. 1237. n. 2.
(3) L. 5. c. 20.
(4) Baron. ann. 1169. n. 49.
(5) Histoire du Different. pag. 190.

ctus, de mandato Regis sub nomine Remensis Archiepiscopi in custodia detinetur. Facto Concilio Sylvanectensi, &c. Non ergo tum Episcopos capi, aut custodiri moris erat, nisi a Metropolitanis suis. Quo spectant & Decreta Episcoporum Daniæ in Concilio suo anni 1257. Et qui posset controversia de eo fieri, cum a Romano Pontifice licentiam supra expresserint Reges Galliæ capiendi Presbyteros, & inferiores quoslibet Clericos, qui enormioribus flagitiis implicati deprehendebantur, & ne id quidem permittebatur, nisi ea cautione, ut mox Episcopo redderentur? Reverentius utique & circumspectius cum Episcopis agebatur, quando vel in Presbyteros Clericosque omnes tantillum sibi Reges Magistratusque permittebant.

Plura huc exempla congerere nihil attinet. Cum ex hac copia plus satis eluceat, 1. Criminales Episcoporum causas, quamlibet gravissima eis allinerentur crimina, nusquam nisi in Conciliis, & apud Episcopos ventilatas fuisse. 2. Probabiliter commune illud fuisse Clericatus & Clericorum omnium privilegium & decus vetustissimum, quod sanctius & religiosius observabatur in Episcoporum causis. 3. Ad summi & cœlestis æternique Pontificis Christi honorificentiam id redundasse, cum ejus vicariæ imagines, quantumvis privatis suis flagitiis dedecoratæ, his honoribus afficiebantur. 4. Hos qui tum in crimen agebantur Episcopos, ab aspersis sibi criminationibus puros plerumque, integrosque fuisse: atque adeo si pertracti fuissent ad publica Judicum tribunalia, infandum & inexpiabile piaculum id futurum fuisse. Richardus Eboracensis Archiepiscopus anno 1405. judicio afflictus, damnatus, morte affectus est in Anglia, velut conscius conjurationum in Regem initarum. Confirmat tamen Valsinghamus Præsulem eum innoxium prorsus & nullius affinem culpæ fuisse, unde & Innocentius VII. Papa justissimo anathemate percussit auctores mortis ejus omnes, quos postea eo vinculo solvit Gregorius XII. (1) Quorsum enim iræ diuturniores, postquam nihil jam sæviendo proficies?

VI. Iisdem & rationibus & causis innitebatur disciplina, ut nec Clerici, nec Beneficiarii inferiores possent nisi ab Episcopis vel eorum Officialibus judicari, nec possent nisi canonicis affici pœnis. Nisi in eadem sæpius prolapsi flagitia, Judices cogerent de eorum resipiscentia desperare, & tum demum degradatione, Clericatu & privilegiis Clericatus omnibus spoliarentur. Tum enim in laicorum sortem depressi, & a laico Judice damnari poterant, & extremo addici supplicio. In Conciliabulo Clarendunensi in Anglia narrat Matthæus Paris anno 1164. voluisse Regem Angliæ, ut Judices Ecclesiastici Clericos degradarent, qui coram laico Judice convicti fuissent, & statim puniendi sæculari Curiæ dimitterentur. *Præsente Regis Justitiario exauctorarent, & post Curiæ Regis traderent puniendos*. At contra nitebatur Archiepiscopus Thomas, ut qui gradu ejecti essent, ne pro eodem crimine pœna quavis alia afficerentur. *Archiepiscopus in contrarium sentiebat, ut quos exauctorarent Episcopi, a manu laicali postmodum non punirentur, quia bis in idipsum punire viderentur*. Hinc illud infertur, si Clericus ob scelus degradatus, novo se facinore inquinaret, tum ne Archiepiscopum quidem Thomam intercessisse, quominus & foro sæculari subesset, & supplicio. Tum enim jam nemo conqueri poterat, quod bis in idipsum vindicaretur. Alexander III. Papa quæ ad hoc ipsum Caput Thomæ Archiepiscopo suffragatus est. Cumque hoc illi Caput regiarum, ut jactabant, consuetudinum repræsentatum fuisset, *Justitia Regis mittet in Curiam sanctæ Ecclesiæ ad visendum qua ratione res ibi tractabitur. Et si Clericus convictus, vel confessus fuerit, non debet de cetero eum Ecclesia tueri*: exhorruit, & proscripsit. *Hoc damnavit*. Accommodavit se postea justissimis Papæ & Thomæ votis Anglia, ut patet ex Concordia Clericorum & Baronum Neustriæ, anno 1205. ubi ultimo loco assentiebantur, ut Judex Ecclesiæ Clericos adulterii & homicidii convictos degradaret, nec alia tum præter exilium pœna infligi posset: si redirent autem, & in capitalia resorberentur crimina aliqua, tum in eos perinde ut laicos Judex sæculi animadverteret. *Si convictus fuerit Clericus de furto, vel de homicidio, degradabitur, & abjurabit terram, nec aliter pro delicto illo punietur. Si aliquid postea forte fecerit, dominus Rex de illo faciet justitiam, sicut de laico*. Nec Matthæus ipse Paris abhorrebat a beati Thomæ Martyris & Archiepiscopi Cantuariensis sententia, quando

(1) Rainald. eod. ann. n. 20.

do enarrata ad annum 1248. contumelia privilegio Clericali inusta, hæc ibidem adjicit: *Non obstante causa beati Thomæ Martyris, qui pro quodam Sacerdote homicida constanter allegans, & stans usque ad sanguinis & cerebri effusionem, ne judicio laicæ Curiæ Clericus & præcipue Sacerdos damnaretur, & ne deordinatus suspenderetur, martyrium toleravit: cum non puniat Dominus bis idipsum, pœnas laxans peccatorum, & supra merita remunerans, & cum sufficienter una culpa per unicam pœnam prævia dilui debeat ratione.*

VII. Consentiebant mirum in modum generales Ecclesiæ leges B. Martyris Thomæ doctrinæ. Lucii III. Papæ Decretalis contestatur, id sibi amplum & honorificum habere Leges Imperatorias, ut Canonibus se accommodent, per quos nefas est Clericos alibi quam in Curia Ecclesiastica reos agi, vel causam dicere, nequicquam obstrepentibus contrariis consuetudinibus (1). *Cum Imperator dicat quod Leges sacros Canones non dedignantur imitari, in quibus generaliter traditur, ut de omni crimine Clericus debeat coram Ecclesiastico Judice conveniri. Non debet in hac parte Canonibus ex aliqua consuetudine præjudicium generari, &c. Maxime in criminalibus causis in nullo casu possunt ab aliquo quam ab Ecclesiastico Judice condemnari; etiamsi consuetudo Regia habeat, ut fures a Judicibus sæcularibus judicentur.* Ei decreto Cœlestinus III. vel delinimenti aliquid addidit, vel elucidamenti. Agnovit enim posse aliquando tandem Clericos ab Ecclesia dimitti, rigorique legum permitti. Sed vide quibus tandem gradibus eo veniri velit. Degredari jussit Clericos, furti & homicidii convictos. Si nec tum ad meliorem frugem se reciperent, excommunicari. Si ne ea quidem pœnæ asperitate mollirentur, diro & extremo anathemate tum eos conteri. Et si vel tunc obdurescerent adhuc ad ultionis Ecclesiasticæ tot jacula, tum eos traditum iri Judici sæculari, vel exilio vel supplicio quovis alio puniendos: *Si Clericus in quocunque Ordine constitutus, in furtu, vel homicidio, vel perjurio, seu alio crimine fuerit deprehensus legitime, atque convictus, ab Ecclesiastico Judice deponendus est. Quod si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet. Deinde contumacia crescente, anathematis mucrone feriri. Postmodum vero si in profundum malorum veniens contempserit; cum Ecclesia non habeat ultra quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per sæcularem comprimendus est potestatem, ita quod ei deputetur exilium, vel alia legitima pœna inferatur.*

Nec ambigere quisquam jure potest, quin ei Decretali locus fuerit in Gallia, ubi tam certam nactus est Thomas Cantuariensis tutelam, quem Matthæus Paris nobis hic ostendit tam acerbis caput objecisse suum procellis, ne Presbyter scelerosus ab Episcopo suo degradatus, a Judice sæculari capitali pœna afficeretur. Sed & ejus rei aliud hic depromendum nobis documentum ex Concilio apud Castrum Guntherii anno 1231. (2) *Ne facilitas veniæ delinquendi præbeat incrementum, præcipimus quod Clerici in enormi delicto deprehensi reddantur Diœcesano. Et si convicti fuerint, vel confessi coram eodem de crimine, & tale fuerit delictum propter quod debeant degradari ab Episcopo, degradentur. Et si postea incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia nullatenus defendantur.* Eo certe Canone non attinguntur sigillatim intervalla illa omnia supra memorati Decreti Cœlestini III. Sed eo tamen Clericus convictus, & damnatus ac degradatus, non statim foro sæculari permittitur; non pœnitendum adhuc temporis spatium ei conceditur, ut resipiscat: non denique rejicitur ad forum sæculare Clericus degradatus, nisi per illum lenitatis intervallum prodiderit de emendatione sua conclamatum esse.

Ad Archiepiscopos & Episcopos Galliæ ab Alexandro III. datæ sunt litteræ, fateor, ut ne amplius Regibus & Baronibus intercederent, si qui ab illis Clerici facinorosi, & in facinore deprehensi, post degradationem morti traderentur (3). *In enormibus duntaxat criminibus deprehensos, quæ sanguinis pœnam ... eis primitus Clericali gradu prævia ratione privatis puniant secundum quod Justitia suadebit, consuetudine contraria non obstante.* Verum ad conjugatos, bigamosque tantum Clericos id spectabat. Nec plura expetierat Rex: *Ex parte carissimi, &c. Francorum Regis fuit propositum coram nobis, quod nonnulli Clerici bigami, & viduarum mariti, & alii etiam Clerici uxorati, diversa maleficia com-*mit-

(1) Extrav. De Judiciis c. 8. 10. (2) Can. 20. (3) Du-Chesne T. 5. p. 865.

mittere non vereantur. Jure ergo canonico non statim post degradationem Clerici Judici laico permittebantur, ab eoque interfici sinebantur; sed mora & spatium annuebatur, quo sui ipsos puderet ac pœniteret; nec morti addicebantur, nisi postquam novi lapsus spem emendationis omnem amputassent.

Prælucentibus autem his Ecclesiæ legibus sanctissimis, & tam perspicuis, jam mirum accidit nemini, si B. Herebertus Coloniensis, si B. Antoninus Florentinus Archiepiscopus (1), si tot alii Præsules, hi arte, illi vi, omnes summa pietate grassati sunt, ut reos Magistratibus publicis, extremisque suppliciis prætriperent.

VIII. Nec silebimus tamen Decretalibus supra relatis arctiores postea limites fuisse delineatos. Decretum Cœlestini III. eodem prorsus nobiscum sensu interpretatur Fagnanus, & fatetur tamen esse Canonistas, qui velint quatuor hos gradus pœnarum, depositionem, excommunicationem, anathema, vel solemnem excommunicationem, & ejectionem ad forum sæculare, servari non debere, ubi non simplicia sunt homicidia, sed atrocitate quadam circumstantiarum majori vestiuntur, ut meditatæ cædes, parricidia, Presbyteri cædes, & hujusmodi alia. Hanc autem sententiam ille iis communit argumentis (2), quæ magnam illi concilient speciem probabilitatis. Et quanquam in ea non versetur sententia Fagnanus ipse; fatetur tamen ei convenienter, lapsu temporis Pontifices multas designasse criminum formas, ubi degradatus reus statim Judici, foro, pœnæque sæculari permittendus erat. Ejusmodi sunt hæresis, falsificatio litterarum Apostolicarum, conspiratio in caput Episcopi, homicidium præmeditatum, libido naturæ adversaria, celebrata Mysteria, vel exceptæ Confessiones ab eo qui Presbyter ordinatus non sit. Hinc facile concluditur hanc Ecclesiæ disciplinam, suas & ipsam vices subire posse; & postquam jus ipsum, postquam Pontifices novos adhibuere modos juri vetustissimo, potuisse & modos invehi alios vastissimi Regni vetusta consuetudine & præscriptione.

Illud enim hic aperte profitebimur, approbandis, commendandisque moribus & decretis antiquis Ecclesiæ nos hic insudare, nec damnare tamen usus contrarios, qui ante aliqua sæcula quibusdam in Regnis invaluere, non sine tacita saltem Ecclesiæ assensione, vel tolerantia. Temere fecerit & insolenter, quisquis privato indulgens ingenio constantem & diutinam amplissimi Regni, ejusque Christianissimi Jurisprudentiam censorio stylo confixerit. Multo æquius esset, ei defendendæ operam & studium dicare nostrum; nisi longe peritiores eam jam occupassent laudem, & nisi hanc lucubrationem nostram uni Ecclesiasticæ disciplinæ illustrandæ addixissemus. Quin & multa hic aspersimus, ex quibus auctoritas possit diversæ huic Jurisprudentiæ adjungi, quæ nihil opus est hic ad nauseam rursus inculcari. Novum non est in rebus ad versatilem spectantibus disciplinam aliud alio loco & tempore placere, & frequentari. Ne novum quidem est, sanguinem impendi, & martyrii palmam colligi ex defensione Ecclesiasticæ disciplinæ in eo usu sanctissimo, qui tum vigeat, & qui alio tempore & loco exolescat. Qui vel antiquiores, vel illustriores Martyres, quam Machabæi, qui porcina carne ne macularentur, tam exquisitis cruciatibus excarnificati sunt? Jam nemo sobrius, nemo pius hinc sibi constantiæ & Martyrii gloriam venabitur. In iis usibus moribusque, qui ad legem æternam non pertinent, quod aliquando licuit, post non licebit; licebit, quod non licuit: eæ sunt inevitabiles rerum & temporum vices quibus necessario serviendum est; ita certe ut non tam rebus ipsis, moribus, ritibusque serviatur mutabilibus, quam vel constantissimæ auctoritati Ecclesiæ, alia alias jubenti: vel æternæ & incommutabili legi, quæ nos huic servituti addixit, donec a temporali & versatili disciplina absolvat ipsamet nos, traducatque ad æternam incommutabilis veritatis contemplationem & caritatem.

Quoniam vero sunt non pauci, qui in novis quam in vetustis magis versati Ecclesiæ institutis, subinviti audiant, & vix sibi temperent, quin priscos mores damnent, parum sibi nempe exploratos; non abs re fore duxi, si illis succurrere studerem. Eo pertinent non pauca hujus operis capita, ubi fontes & rationes retegimus priscæ disciplinæ, maxime ubi illa prisca & vetus non est, nisi nobis vehementer novis, & ne in hujus quidem nostri sæculi universalis politia satis versatis. Quæ nobis enim nova

(1) Surius die 16. Martii, c. 24. Die 2. Maji. c. 30.

(2) In l. 2. Decretal. p. 13.

nova & insitata videri solent, ea & nostris his ipsis in Ecclesiis olim viguerunt, forsan & non ita pridem: ea denique etiamnunc in ceteris Christiani nominis Provinciis usu receptissima sunt. Non operam ergo curamque nostram temere consumpsimus in defensandis, non majoribus tantum nostris, sed & complurium Ecclesiarum hodiernis moribus. Quin & necessario nobis visum est refellendas esse eorum præcipites & inconsideratas obtrectationes, qui ea arrodunt, quæ non capiunt, quia nec sapiunt: & quæ revereri eo saltem nomine debuerant, quod a Patribus, Conciliis, Pontificibus, summa sapientia & sanctitate viris, constantissime per plura sæcula approbata, factitata, & adversus calumniatores propugnata sunt. Impunitate criminum homines male feriati offenduntur, atqui eam potissimum frivolam objectionem diluere studuerunt Patres, Concilia, Pontifices summi. Utque ne impunita fuisse omnino Clericorum crimina diutius jactent, aliqua hic de Ecclesiastici fori pœnis attingemus.

IX. Angliæ Regem querelis suis B. Anselmus interpellavit, quod a Presbyteris mulctam pecuniariam ipsemet exigeret, sanctissime affirmans hanc esse propriam Episcoporum potestatem, vel iis cessantibus, Archiepiscopi, vel Primatis (1). *Non pertinet secundum legem Dei hujusmodi culpam vindicare, nisi ad Episcopos singulos per suas Parochias; aut si & ipsi Episcopi in hoc negligentes fuerint, ad Archiepiscopum & Primatem.* Concilium Londinense anni 1108. Episcopis adjudicavit res omnes Clericorum, qui desponsam Deo continentiam inquinassent: addixit & illis concubinas omnes Clericorum in servas, cum omnibus bonis (2): *Omnia vero mobilia lapsorum posthac Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum & Canonicorum tradentur Episcopis, & concubinæ cum rebus suis, velut adulteræ.* In Concilio Londinensi anni 1127. his concubinis concessum est, ut nuberent: si a licentiosa libidine non recederent, Pœnitentiæ canonicæ, aut servituti subjicerentur (3): *Ecclesiasticæ Disciplinæ, vel servituti, Episcopali judicio mancipentur.* Lucius II. Abbati Viseliacensi per litteras significavit, a prædecessore suo Paschali II. monitos esse Galliæ Episcopos, ut pœnitentiam & exilium subire cogerent eos, qui Abbati Viseliacensi prædecessori ejus cruentas manus intulissent; & nisi morem gererent, ut excommunicationis eos jaculo confoderent (4). *Secundum pœnitentiæ dignum modum, in exilium detruderent; & si obedire nollent, eos excommunicationi subjicerent.* Episcopum Aurelianensem per Epistolas adhortatus est Ivo Carnotensis, ut novis & inusitatis pœnis subjiceret Presbyterum detestando & inaudito flagitio conspurcatum; ut illum nempe omnibus exueret Ordinibus, tum perpetuo addiceret, vel carceri, vel exilio (5). *Oportet, ut adhibitis vobis aliis quinque Episcopis, publice detractis sacerdotalibus indumentis, per singulos eum gradus deponatis, & depositum perpetuo carcere damnetis, aut in æternum exilium detrudatis.*

Habes hic ergo in pœnis canonicis, mulctas pecuniarias, proscriptiones bonorum mobilium, servitutem, exilium perpetuum, perpetuum carcerem, cum aliarum pœnarum cumulo, quas arbitrio suo poterat Judex Ecclesiasticus decernere. Video non omnes has pœnas in Clericos fuisse designatas. Sed nemo nescit potiori jure & auctoritate in Clericos quam in laicos Præsules fuisse. Unum erat exilium, cujus executioni non facile instare posset Judex Ecclesiæ, nisi in immorigeros anathemata distringeret, quod & paulo ante Lucius Papa Episcopos nostrates admonebat. Addit & in eadem Epistola Ivo Carnotensis, cur indicendum necessario esset quandoque exilium, ut vulgi oculis subducerentur & publico conspectui, qui gravissimo erant offendiculo. *Quod a conspectu eorum qui scelus ejus cognoverunt, removendus sit, ne fœda facti memoria simplicium mentes perturbet.* Ea necessitate compellebantur Episcopi pœnam indicere, quam poterat reus detrectare. Eadem ratio erat de emendis, & de bonorum proscriptione. Sed ut his omnibus sese sponte rei subjicerent, idem excommunicationis mucro distringi poterat.

X. Nec oblivione obruendum est illud ejusdem Epistolæ Ivonis Carnotensis, ubi Episcopo Aurelianensi auctor est, quinque ut alios Episcopos sibi adjungat, quo solemnius Presbyter ille degradetur. Canone scilicet Carthaginensis Concilii præcipiebatur,

(1) L. 3. Ep. 109. (2) Can. 10. (3) Can. 7.
(4) Epist. 8. (5) Epist. 186.

tur, ut ne Presbyter gradu moveretur, nisi ab Episcopis quinque præter Episcopum proprium: Diaconus a tribus, quorum unus esset proprius Episcopus. Ita mos ferebat antiquus Ecclesiæ ut a Curia, vel Senatu quodam Ecclesiæ jurisdictio exerceretur, ubi Episcopi collegio cingerentur Cleri sui, quandoque etiam aliorum Episcoporum. Hæc porro convocatio sex Episcoporum ad solemnem Presbyteri degradationem, ex prisca illa manavit consuetudine plures convocandi Episcopos, non ad solemnem tantum degradationem, sed et ad depositionem quamcunque. Fatetur ibidem Ivo non facile posse quinque Episcopos adgregari: *Quod si id facere vobis fuerit difficile*. Et ea sane difficultas in causa fuit, ut postea Episcopi deposuerint, immo et tandem degradaverint Presbyteros, nullo istiusmodi Episcoporum cœtu convocato.

Sed ab eodem Ivone alibi declaratur, Episcopos in Cleri sui Consistorio quodam majoris ponderis causas pertractasse. Quando Ivo ipsemet juxta Pontificis Rescriptum accessit ad tractandam causam Vicecomitis Carnotensis Cruce signati, & Comitis Rotroci, in Cleri sui Senatu sedebat (1). *Præceptum est considentibus Clericis, ut hanc litem justa sententia dirimerent. Qui diu dum inde disceptassent, non potuerunt in unam convenire sententiam*. Docet nos idem alibi (2) absente se causas aliquas a Clero suo fuisse disceptatas: si judicio partes non acquiescerent, jus eis sese dicturum. Hildebertus Archiepiscopus Turonensis Honorio II. per litteras significavit, dijudicatam a se esse causam Decani, in eo consessu, ubi adesset Episcopus Cenomanensis, plures Abbates, aliique viri scientia & religione præstantes (3). *Innotuit judicio affuisse venerabilem Cenomanensem Pontificem, Abbates etiam complures, aliosque religiosos & sapientes viros*.

Hinc facile intelliges, 1. Mirum non fuisse, si tunc jurisdictio Ecclesiæ et latius in dies serperet, et magis magisque convalesceret, ubi jus dicebant Episcopi ipsi, Episcopis quandoque aliis adscitis, vel accedentibus, in consessu certe semper Clericorum suorum, quibus religionis amor et disciplinæ castitas cordi erat. Non illubentes laici ejusmodi Curiæ judiciis assentiebantur. 2. Si vel maxime perpendas, istiusmodi Curias tunc fuisse perpetuas, cum extraordinarii tantum tunc essent Judicum publicorum et Parlamentorum consessus. 3. Ex adverso autem ubi lapsu temporis Curiæ Parlamentorum statæ et ordinariæ cœperunt esse, Curiæ vero Ecclesiasticæ minus frequentari, paucisque vel uni committi, facillime perspicis, non potuisse non deflectere ab Ecclesiastica Curia ad civilem longe maximam partem jurisdictionis.

XI. An hoc brevi, nec infructuoso diverticulo ad propositum redeo, et ad pœnas canonicas, quæ tunc utique & acerbiores erant, & exertius infligebantur; cum Episcopus Clero suo circumfusus judiciis præsidebat. In Decretalibus Gregorianis juris canonici novi, ex Gregorii Magni decreto, Subdiaconus Diaconi calumniator depositione plectitur, flagellatione, & exilio. (4) *Privari officio, & verberibus publice castigatum in exilium deportari*. Decrevit Innocentius III. ut qui Clerici facinorosi in Monasterii carceres contrudi non possunt, quod non satis ad pœnitentiam exardescant, ii compingantur in carceres Episcopales. (5) *Ne crimina maneant impunita, debent Prælati Clericos, postquam fuerint de crimine canonice condemnati, sub arcta custodia detinere: qui cum sint incorrigibiles, nec Monasteriis valeant custodiri, ad similia vel pejora facile laberentur*. Ea demum igitur erat ratio, qua ne crebriora patrarentur crimina, nec impunita sinerentur ire, & tamen Clericis scelerosis vitæ usura ad pœnitendum donaretur. Postquam de capitali crimine convicti fuerant, præter pœnas supra numeratas, in Monasteria trudebantur, si criminis dolore vehementi, & pœnitentiæ amore infucato arderent: si eo cœlestis spiritus afflatu necdum pectus eorum esset mollitum, in Episcopales carceres contrudebantur in reliquum vitæ curriculum, aut donec ad pœnitentiam supernæ gratiæ uberiori copia excitarentur.

Erant tamen ex hoc ipso Pontifice tam detestanda crimina, ut horum rei & convicti statim in teterrimum conjicerentur carcerem, jejuniis ibi, aliisque carnis afflictationibus reliquo vitæ tempore macerandi. (6) *Ut in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam ipsum includas, pane doloris & aqua angustiæ sustentandum, ut* com-

(1) Epist. 107. (2) Epist. 231. (3) Ep. 67. 68. (4) Extrav. De calumn. c. 1.
(5) Extrav. De sent. excom. c. 35. (6) Extrav. De verb. sign. c. 27.

commissa defleat, & flenda ulterius non committat. Non oscitanter prætereunda sunt hæc verba, ex quibus liquet, quæcunque pœnæ ab Ecclesiastico Judice infligebantur, eas verissimas fuisse pœnitentias; quibus si qui inviti & repugnantes subjiciantur, penes ipsos culpa est; nondum illi quidem ita affecti & comparati sunt, ut par est, convenienter his pœnis: sed non desperat Ecclesia fore ut aliquando toto eis sese animo coaptent, atque ita salutis æternæ fructum ex eis colligant. Vide ut Bonifacius in hunc ipsum peragendæ pœnitentiæ finem referat carceres perpetuos. (1) *In perpetuum, vel ad tempus prout videris expedire, carceri mancipes ad pœnitentiam peragendam.*

In Concilio Lambethensi Provinciæ Cantauriensis anno 1261 statutum fuerat, ut atrociora illa semper crimina, quæ leges civiles jubent morte piari, carcere perpetuo ab Episcopis vindicarentur. *Si Clericus adeo malitiosus & incorrigibilis fuerit, quod si esset laicus, secundum legem sæculi ultimum pati deberet supplicium, talis Clericus carceri perpetuo addicatur.* Ea erat hæc pœna, quæ & præteritas elueret culpas, & futuras præveniret. Cum execrabili se in Angliæ cæde cruentasset Guido Monfortius, eum Gregorius X. Papa carcere primum expiari fecit, (2) tum illi ab Angliæ Rege veniam criminis fieri impetravit. Templariorum Equitum tam inaudita pene fuere supplicia, quam ante fuerant facinora. Permirum illud videri potest, quod Clemens V. Papa ad Episcopos Arragoniæ scripsit, mandavitque, ut tormentis & quæstionibus rei veritatem ab eis exsculperent, quam indomita contumacia dissimulabant. (3) *Ad habendam ab eis veritatis plenitudinem promptiorem tormentis & quæstionibus, si sponte confiteri noluerint, experiri procuretis.*

Diximus alibi iniquo olim animo tulisse Ecclesiam quæstionum cruciatus, quas ne innoxii quidem aliquando effugere possunt, cum fallat non raro probabilitas, possitque innocentiæ ipsi persæpe appingi species criminis, & falsa, & verisimillima. Satius est ergo, ut dicamus, Clementis mentem eam fuisse, ut ne tormenta admoverentur, nisi ubi certa jam constarent documenta sceleris, expediret autem aliquid ulterius expiscari.

XII. Est & nonnihil scrupuli in causis pecuniariis. Innocentius III. & concilium Lateranense IV. Prælatos commonitos voluere, ne exerendæ jurisdictionis specie furtivam obumbrarent avaritiam. (4) *Provideant Ecclesiarum Prælati, ut hoc salutare statutum ad quæstum pecuniæ vel aliud gravamen non convertant.* Archidiaconos jam eos damnaverat Alexander III. qui Clericorum Laicorumque errata expiari cogebant quibusdam pecuniæ solutionibus. Anno 1319. Clerus Anglicanus apud Regem Eduardum expostulavit, quod ubi Episcopi & prælati pœnas pecuniarias indicebant ad eluenda crimina, intercederent Regii Ministri, unum id permittentes, ut privati quique pœnas corporales a Prælatis designatas pecunia possent redimere. (5) Nec vero tum Clerus æquiorem votis suis Regem expertus est, quam ejus ministros.

Non ad eas venerant angustias Gallicani Præsules sub Philippo Valesio Rege. Fidentissime enim pronuntiavit Episcopus Augustodunensis posse a Prælatis pœnas indici pecuniarias, & ab Officialibus eorum, quod ea illis potestas & divino jure, & humano, & ipsa consuetudine adjiceretur. *De pœnis pecuniariis, quas officiales in suis monitionibus apponunt, dicit, quod licitum est eis tales pœnas apponere, tam de consuetudine, quam de jure. Ex quo tali Judici Ecclesiastico subditi existunt, & si est eorum ordinarius Judex, ipse potest in tali casu eis apponere pœnam pecuniariam, vel aliam, secundum quod sibi videbitur expedire. Et ad hoc jus divinum & humanum concordant.*

Cum vero de eo jure controversia Episcopis fieri non posset, nec tamen facile possent Judices Ecclesiastici declinare vel occasionem avaritiæ hinc emergentem, vel suspicionem; ideo consultissime Tridentini Concilii Patres ei juri suffragati sunt, cui & Canones, & Ecclesiarum consuetudines faverent, & suspiciones abegerunt sordium, jussis Ecclesiæ Judicibus in causis civilibus etiam Laicorum, ut censuris Ecclesiasticis abstinerent, infligerentque potius pecuniarias pœnas, quæ statim in opera pia erogarentur. (6) *Per mulctas pecuniarias, quæ locis*

(1) In Sexto de pœnis c. 3.
(2) Rain ann 1273. n. 47 41.
(3) Idem ann. 1311. n. 53.
(4) C Irrefragabili De Offic. Ord. C. Licet. De pœnis.
(5) Conc. Gen. T. 11. pag. 2464.
(6) Sess. 25. c. 3.

locis piis ibi existentibus, *eo ipso quod exacte fuerint*, *assignentur*. Pœnæ quoque pecuniariæ ab ipso indicuntur Tridentino Concilio Clericis concubinariis, & non residentibus: (1) sed incunctanter hæ pecuniæ addicuntur vel locis, vel operibus piis.

Cum vero C. *Dilectus*, *De Officio Ordinarii*, doceat nos Honorius III. pecuniarias emendas jure vel consuetudine institutas ad expiationem criminum, in censum relatas fuisse Ecclesiarum, Monasteriorum, vel Prælatorum, quorum hinc reditus accrescebant: non est quod quisquam sibi fingat, eam juris dispositionem a Concilio Tridentino revocatam esse. De tribus his singularibus speciebus nihil a Concilio definitum est: Congregatio vero Concilii consulentibus de ejusmodi emendis quibusdam, respondit, si penuria premeretur Episcopus, posse illum ad suos usus derivare pecunias eas, quas Canones vel statuta Synodalia definierunt solvendas, ad absterfionem quorundam criminum: quanquam consultius esset eas ab Apostolica Sede abjudicari (2). At vero emendas arbitrarias, quas Judex Ecclesiasticus indicit, non Canon aliquis, non statutum aliquod Synodicum: non posse nisi locis piis addici, vel operibus religiosis. Ideo & sæpenumero ab ea responsum est, non posse Officiales, vel quoslibet alios Ministros Episcopalis jurisdictionis, emendarum partem ullam sibi vindicare. Id ipsum decretum fuit in Conventu Meloduneusi Cleri Gallicani. *Pecuniariam pœnam in corrigendis excessibus & puniendis criminibus exigi & in rem suam verti non patiatur Episcopus. Sed in usus suos deputet quidquid mulctæ nomine ipse aut Officialis judicaverit dependendum*.

XIII. Illud obiter supra perstrinxi, tormina & quæstiones, rem esse a foro Ecclesiæ alienissimam. Certe in C. *Gravis*, *De deposito*, affirmat Alexander III. Judicibus a se commendatum fuisse, ut furem cruciarent, qui furto subreptam pecuniam restituere contumacius detrectabat. Sed constabat de rei veritate, furem esse, & illam ab eo pecuniam compilatam fuisse. Itaque non ea erant tormina quæstionis ad criminis confessionem eliciendam, sed certissime patrati criminis pœna justissima, dum restitutione utcunque repararetur. *Judicibus dedim s in mandatis*, *ut illum iniquum sub quæstionibus ad rationem ponant*, *ut dictam pecuniam reddere compellatur*.

Eodem anno degebat Hildebertus Turonensis Archiepiscopus, nec Ecclesiæ mores legesque nescire poterat. Atqui quæstionum cruciatus ab illo disertissime proscripti sunt a foro Ecclesiæ, quam noluit ille invidiam sustinere innoxii cujusquam noxiorum pœnis laniati, & certi supplicii incertis criminibus inflicti. (3) *Reos tormentis afficere*, *vel suppliciis extorquere confessionem*, *censura Curiæ est*, *non Ecclesiæ disciplina*. *Unde & ab ejus animadversione abstinere debuisti*, *quem pecuniam tuam furto asportasse; neque enim carnifex*, *sed sacrifex: pro reis quidem*, *sed non reos immolare constitutus*. *In veris etiam injuriis decuit hac mansuetudo Sacerdotem*, *ut habentem malles impunitum dimittere*, *quam pro incerto certis suppliciis debacchari*. Suffragio mox Augustini sententiam ille suam corroborat. Fateamur ergo necesse est, si posteriores hujus ævi Officiales Episcoporum, quæstionibus torqueri reos quandoque jubeant, id ab eis fieri præter antiquos mores, nova sæcularium Judicum imitatione.

XIV. Properandum jam nobis est ad tertiam objectionem, de Episcoporum causis, quæ in Curia Regum versantur. Philippo I. Galliæ Regi testatum faciebat Ivo Carnotensis Episcopus, æquo animo laturum se, causas suas omnes terminari, vel in Ecclesia, si causæ essent Ecclesiasticæ: vel in Curia, si Curiales. (4) *Respondere non subterfugiam*, *vel in Ecclesia*, *si Ecclesiastica sunt negotia; vel in Curia*, *si sint Curialia*. Apud Philippum Augustum Galliæ Regem conquestus est Innocentius III. Papa quod bona temporalia capi jussisset Episcoporum Aureliæ & Altisiodori, nec animum adduceret ad ea restituenda, quanquam illi præsto essent ad subeundum pro more judicium Curiæ: (5) *Paratis postmodum Curiæ suæ subire judicium*, *sicut in talibus fieri consuevit*. Et in alia Epistola: *Ita quod in Curia tua de ipso negotio secundum approbatam consuetudinem cognoscatur*. Alexander III. C. *Ex transmissa*, & C. *Verum*, *de foro competenti*, apertissime definit, causas feudorum a feudorum dominis judicari debere, quanquam Clerici feuda illa obtineant. Ita habet Rubrica prioris Capitis: *Si quæstio feudalis est inter Clericum & lai-*

(1) Ibid. c. 14. Sess. 25. c. 1. (2) Fagnan. in l. 1. Decr. Part. 2. p. 476. (3) Epist. 30.
(4) Epist. 102. (5) Reg. 13. Epist. 190. Reg. 14. Epist. 52. Reg. 15. Epist. 40.

laicum, cognoscit dominus feudi. Bona fide confitendum est, Jure ipso Canonico designari species & circumstantias, ubi in foro Laicorum Clerici subjiciantur, cujusmodi certissime sunt causæ feudorum.

His porro adde Concilium & Tribunal Regis ipsius proprium, speciali semper gloria & majestate circumfulsisse supra Justitias alias sæculares, & veluti sacrarium quoddam religionis & justitiæ habitum fuisse augustius, cui suas Episcopi Clericique alii causas lubentissime commiserint. Cum Ludovicus VII. Rex apud Augustam Suessionum ageret, ut cum Baronibus regni de publicis negotiis pertractaret: diffidebat ejus urbis Capitulum ab Episcopo, propterea quod id sibi sumeret, ut ubi sibi aliquid contumeliæ, vel damni gravioris inultum esset, Ecclesiam majorem, adeoque civitatem omnem interdicto subjiceret, etiam inconsulto Episcopo. (2) Sedavit eam Rex dissensionem consilio suis Procerum suorum, & retractari curavit provocationem ad Papam interjectam, denique Pontifici ipsi per litteras significavit totam rei gestæ seriem.

Variis autem Epistolis interpellavit eundem Regem Archiepiscopus Senonensis adversus Vicecomitem Senonensem, novum sibi quoddam jus gruriæ, ita enim vernacule dicitur, vindicantem. Tuitioni se Regiæ commiserat Præsul, præsto futurus, ubi res vel coram Rege, vel in Capitulo Senonensi judicaretur. *Parati sumus ad justitiam vel in præsentia vestra, aut in Capitulo nostro*. Scripsit & ad eundem Regem in causa Episcopi Altisiodorensis, quem Comes Nivernensis variis afficiebat damnis, fraudabatque sacramento fidei, quo Nivernenses hactenus Comites Episcopo Altisiodorensi obligabantur. Cum nullius se juri ac judicio subesse Comes præ se ferret, ad Regiam tuitionem confugit Archiepiscopus, ut quæ oppressis & Ecclesiis sit desponsa: *Episcopus vester est, & damnum ejus utique vestrum est. Ecclesia quoque sub vestra protectione consistunt, & vos easdem ex potestate vobis a Deo collata defensare habetis.*

Hic vero perspicuum est, quanti Episcoporum interesset, ut in causis Ecclesiæ temporalibus plurimum Regibus tribueretur, quando nisi Regia tutela muniti vallatique fuissent, impetum identidem in eos facturi fuissent Provinciarum & Civitatum Præfecti. Sed & Regum ipsorum plurimum referebat, ut Præsulibus Ecclesiæ, eorumque jurisdictioni firmandæ, ne ope, ne defensione, ne ullo deessent officio, ut tanto paratiores ad obsequium Comites haberent & Proceres, Regiæ Majestati non satis aliquando morigeros. Ad Romanum Pontificem perlata est causa Episcopi Altisiodorensis, & Comitis Nivernensis: sive noluerit Rex privatæ causæ interponere Regni majestatem, & bellica, si fors tulisset, sustinere impendia: vel quavis alia de causa. Delegavit eam causam Pontifex Archiepiscopo Senonensi. Comes Nivernensis ab Archiepiscopo ad Pontificem ipsum provocavit (1). Regem denuo interpellavit Archiepiscopus, ut commendatitiis suis ad Papam litteris Episcopum juvaret.

Archiepiscopus quoque Turonensis intervenire Regem optavit, ut revocaretur interdictum, quo Capitulum sancti Martini Turonensis eam Ecclesiam perculerat. Eundem Regem Episcopus Aurelianensis rogavit, ut ne ad Regiæ suæ Curiæ cognitionem vocaret subditos Curiæ Ecclesiasticæ Aurelianensis. *Dignitatem Ecclesiæ Aurelianensis, remissis in Curia nostra, qua vestra est, hominibus nostris, servare dignemini*.

Cum Episcopus Aniciensis & Vicecomes Poliniacensis pacem iniissent, cujus infamia in Ecclesiam, & in rem ipsam publicam resiliebat, litteras ad Regem dedit Episcopus Mimatensis, ut Judex ipse sederet ejus dissidii (2). *Super his judicet dominus Rex*. Scripsit & Urbanus IV. ad B. Ludovicum Galliæ Regem, ut Capitulo Carnotensi & Comiti Blesensi dissidentibus pacem indiceret & conciliaret. Sed illud enixissime obtestatus est ut faciles aditus aurésque accommodaret Episcopis Provinciæ Narbonensis, quibus vehementer dolebat, quod ubi ad Curiam concedebant, ut lites ibi suæ dirimerentur, ad finem Parlamenti ex rejiciebantur, & non semel ad alia protraherentur Parlamenta. *Dum finalis de Parlamento in Parlamentum differebatur responsio, superaddita nova gravamina novas querimonias pariebant, &c. Qui ad Parlamenta Regalia de remotis finibus concurrentes, essent ceteris in audientia præferendi*.

Sed

(1) Du Chesne. T. 4. p. 584. 634.
(2) Ib. p. 636. 639. 640. 670.
(3) Ib. T. 5. pag. 866. 870.

Sed quia in hac materia pro conciliandis juribus Sacerdotii & Imperii plurimum desudarunt Doctorum calami, præsertim neotericorum; illis incumbendum est, ut vere tribuatur Cæsari quod Cæsaris est, & Deo quod Dei est.

FINIS.